NESİN VAKFI

EDEBİYAT YILLIĞI

1983

Bu
Kitabın
Bütün
Kazancı
Nesin
Vakfı'na
Bırakılmıştır

NESİN VAKFI

EDEBİYAT YILLIĞI

1983

Kapak düzeni : Erkal Yavi

KARDEŞLER BASIMEVİ
İSTANBUL — 1983
Tel : 20 69 57

BU YILLIĞIN İŞBİRLİĞİNE

KATILANLAR

Meral Alpay

Muzaffer Bakioğlu

Mehmet Yaşar Bilen

Konur Ertop

Mehmet H. Doğan

Öksel Göçmen

Vedat Günyol

İrfan Ünver Nasrettınoğlu

Ahmet Nesin

Aziz Nesin

Erdal Öz

Kemal Özer

Emin Özdemir

İbrahim Tatarlı

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın sekizincisini övünçle sunuyoruz. İlk sayısından beri bildirdiğimiz üzere, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarının fiyatları her yıl yeniden arttırılmaktadır. Önceden kestirdiğimiz gibi, eski yıllıklar sürekli olarak aranmaktadır.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarının 1983 yılı için geçerli fiyatları şöyledir :

1976 Yıllığı — 912 sayfa — Elde kalan 500 — 600 lira

1977 Yıllığı — 960 sayfa — Elde kalan 600 — 600 lira

1978 Yıllığı — 704 sayfa — Elde kalan 500 — 600 lira

1979 Yıllığı — 970 sayfa — —1200 lira

1980 Yıllığı — 984 sayfa — Elde kalan 90 —1000 lira

1981 Yıllığı — 1216 sayfa — Elde kalan 40 —1200 lira

1982 Yıllığı — 1460 sayfa — Elde kalan 600 —1200 lira

Nesin Vakfı Edebiyatı Yıllıkları her aydının, her yazınseverin, her yazarın ve her Türk dili ve yazını öğretmeninin kitaplığında bulunması zorunlu büyük ve toplu yapıtlardır. Bu yıllıklar birer başvuru yapıtı ve kaynaktır. Her geçen yıl, bu yıllıkları elde etmek gittikçe zorlaşacaktır.

Eski yıllıkları şu adresten ödemeli olarak isteyebilirsiniz:

Nesin Vakfı

P.K. 5 — Çatalca/Istanbul

İÇİNDEKİLER

Sunu 11

1982 Yılı Edebiyat Takvimi 17

Konuşma Söyleşi ve Açıkoturumlar 27
Kitap İmzalama Günleri 30

1982'de Edebiyata İlişkin Olaylar 32
Aydın Sorumluluğu Sempozyumu 33
3088 Yayının Cezaevine Sokulması Yasaklandı 35
Şairler Sultanı'nın Kabrinde Şimdi Koyunlar Otluyor 42
1. Kültür Şûrası'nın Ardından 43
Milli Kültür ve Çeviri Yayınlar 46
Türk Edebiyatı Zaferi 51
TYS Davaları 79
Türk - Alman Kültür Enstitüsü (Istanbul) nün 1982 Yılında Yazın Etkinlikleri 84

1982'de Şiir 99

1982 Yılında Deneme ve Eleştiri 117

1982 Türkiye'sinde Edebiyat Dergileri 122

1982 Yılında Yazın Tartışmaları 141
Yazın Ödülleri Seçici ve Yazgıcı Kurullar üzerine tartışma 141
Enis Batur — Ahmet Say Tartışması 163

1982 Yılında Halk Edebiyatı ve Şenlikleri 179

1982'de Roman ve Öykü 193

1982'de Çocuk Edebiyatı 209
Türk Çocuk Yayınları Geçmişi ve Bugünü 220

1982'de Türk Dili 240

TRT'de Yazın ve İzlenceler 287

1982'de Ödüller, Armağanlar, Yarışmalar 282
Değerlendirme 282
Tartışma ve Değinmeler 283

Türkoloji Kongresi 411
Çekoslovakya'da Türk Edebiyatı ve Türkoloji Tanıtma 445
Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları 467

1982 Yılında Türkiye'ye Gelen Edebiyatçı Konuklarımız 485
İvan P. Gaidenko 485
Ekrem Aylisli 486
Miorika Apolzan

Dr. Ksenia Celnerova 487
Prof. Dr. Anna Massala 487
György Hazai 487
Bernt Brendemoen 489

Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Yurt Dışında 490
Reşat Nuri Güntekin 490
Bülent Ecevit 490
Fazıl Hüsnü Dağlarca 492
Cengiz Bektaş 494
Nazım Hikmet 494
Yaşar Kemal 496
Aziz Nesin 497
Burhan Arpad 497
A. Kadir 497
Arif Damar 497
Ercüment Behzat Lav 497
Yunus Emre 498
Sevgi Soysal 498
Osman Türkay 502
Güngör Dilmen 502
Yüksel Pazarkaya 502
Tahsin Saraç 503
Özdemir İnce 510
Sabahattin Ali 511
Aysel Özakın 511
Recep Bilginer 512
Erdal Öz 512
Bilge Karasu 513
Çetin Altan 513

Yaşdönümlerinde Edebiyatçılarımız 514
Cevdet Kudret 515
Kenan Akyüz 518
Vedat Günyol 530
Ziya Yamaç 533
Kerim Yund 546
Orhan Asena 549
Recep Bilginer ... 551
Nusret Kemal (Otyam) 558
Şinasi Özdenoğlu 564
Mehmet Salihoğlu 571
Zeyyat Selimoğlu 573
Tevfik Akdağ ... 575
A. Turan Oflazoğlu 579
Ferit Öngören 581
Özker Yaşin 589

1982 Yılında Edebiyatçılarımızı Kutlama, Anma için Toplantı Tören ve Yazılar 596
Ümit [illegible] 596
Rıfat Ilgaz 601

Ölmüş Edebiyatçılarımızı 1982 Yılında Anma Yazıları, Toplantı ve Törenleri 608
Suat Derviş 607
Genceli Nizami 612
Suut Kemal Yetkin 615
Behçet Necatigil 617
Mehmet Akif Ersoy 620
Cahit Irgat 625
Cavit Orhan Tütengil 630
Âşık Veysel 631
Sabahattin Ali 635
Ümit Kaftancıoğlu 636
Suavi Süalp 637
Sait Faik 640
Hacı Bektaş 643
Tevfik Fikret 647
Orhan Seyfi Orhon 652
Özdemir Asaf 653
Baki Süha Ediboğlu 654
Bedri Rahmi Eyuboğlu 655
Halikarnas Balıkçısı (Cevdet Şakir Kabaağaç) 657
Ömer Faruk Toprak 660
Yahya Kemal 665
Sevgi Soysal 667
Eflatun Cem Güney 669
1982 Yılında Ölen Edebiyatçılarımızla Edebiyat ve Edebiyatçılara İlişkin Kişiler 672
Hikmet Dizdaroğlu (22 Aralık 1982)
Ayhan Bozfırat (30 Aralık)
Melih Vassaf (29 Ocak 1982)
Zerrin Alnar (22 Şubat)
Halis Turgut Cinlioğlu (1 Haziran)
Oğuz Akkan (21 Haziran)
Naci Girginsoy (22 Haziran)
Faruk Kadri Timurtaş (4 Temmuz)
Mübeccel İzmirli (10 Temmuz)
Kemal Zeki Gençosman (1 Ağustos)
Samet Ağaoğlu (6 Ağustos)
Feridun Fazıl Tülbentçi (6 Ağustos)
Abdülbaki Gölpınarlı (25 Ağustos)
M. Faruk Gürtunca (6 Ağustos)
Azra Erhat (6 Eylül)
Osman Zeki Çakaloz (3 Kasım)
Burhan Felek (4 Kasım)
Ali Avni Öneş (11 Kasım)
Osman Canberk (14 Kasım)
Suat Taşer (16 Kasım)
Günay Akarsu (Kasım)
1982 Yılında Yayınlanmış Yerli Yazın Yapıtları 676
1982 Yılında Yayınlanmış Çeviri Yazın Yapıtları 682
«1982 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»na Değgin Yazılar 690

SUNU

GECİKME

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın sekizincisini üç ay gecikmeyle yayımlayabiliyoruz. Oysa 1982 yıllığımızda, bu yıllıkların kişiye bağlı olmadan sürekli ve zamanında yayımlanabilmesi için bir kurul oluşturduğumuzu da bildirmiştik. Buna karşın aldığımız önlemin yeterli olmadığı bu gecikmeyle anlaşıldı. Bu gecikme, bir eksiğimizi daha gidermek için bize deneyim kazandırdı.

1983 yıllığımızın gecikmesinin üç önemli nedeni var. Birincisi, bugüne dek yıllık çalışmalarında özek (merkez) olma ve derleyicilik görevini başarıyla yürütmüş olan Nurten Tuç arkadaşımızın olmayışı. İkincisi, O'nun görevini üstlenmem gerekirken, tam yıllık çalışmalarının yapılacağı bir zamanda bir hastalık yüzünden Moskova'da «Sovyetler Birliği Yürekbilim Araştırma Merkezi»nde bir ay yatmak zorunda kalışım. Gecikmenin üçüncü nedeni de, Yıllık'a yazmayı üstlenmiş ve sorum almış kimi yazarların, sözverdikleri zamandan çok sonra bile yazılarını yazmamış olmalarıdır. (Bugün, 4 Mart. İki yazar arkadaşımız, yıllık için vazgeçilmez olan yazılarını halâ vermedi.)

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı Kurulu, bundan sonraki ilk toplantısında bu konuyu görüşerek, gereken önlemleri almaya çalışacaktır. Kurul üyeleri arasında eşgüdümü sağlayıcı bir görevlinin olması zorunlu görülmektedir

OYLUM DEĞİŞİKLİĞİ

Görüldüğü üzere her yıl Nesin Vakfı Edebiyat yıllıklarının oylumu büyümektedir. Buyüzden 1982 yıllığımızı iki cilt yapmak zorunda kalmıştık. Büyük oylumlu yada iki cilt tutan yıllıkların kullanılışı zor oluyor. Türkiye'de geçmiş bir yıl içindeki bütün edebiyat olaylarını, elimizden geldiğince ayrıntılarıyla sunmaya çalıştığımızdan, yıllıkların oylumunu küçültmeyi düşünmüyoruz. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nı çıkarmaktan birincil amacımız kazanç değil, yararlı olmak ve Türk yazınına hizmet etmektir

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı Kurulu, geçen yılki toplantısında oylumu gittikçe büyüyen yıllığın kullanış zorluğunu gözönünde tutarak, yıllığın boyutunu büyültmeye (78 x 100 Sm. boyutunda kağıda basılmasına) karar verdi. Yeni boyutuyla Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı daha kolay kullanılır bir biçim kazanmış oldu.

1982 YILINDA GENEL OLARAK TÜRK YAZINI

1982 yılında Türk yazınında geçmiş yılların canlılığı, devinisi görülmemiştir. 1982, yazın açısından durgun bir yıl olmuştur.

1982 yılı yazın takvimi, yurdumuza gelen konuk yazarlar dizelgesi şimdiye dek görülmemiş kertede yoksuldur. Yazın takvimini oluşturan yazın olaylarıysa günlük polis bültenlerindeki haberlere benzemektedir: tutuklanan, sorgulanan, yargılanan yazarlar, toplantılan ve yasaklanan kitaplar... Devlet, eskidenberi yazın'ın uzağında ve yabancısıdır; geçen yıl bu uzaklık daha da artmıştır. Devleti oluşturan kurum ve kuruluşların temsilcilerince yazarın sanatçı bile sayılmadığını gösteren pekçok olayın en belirgin olanı, bu yıllığın «Yuvarlak Yaşdönümlerinde Yazıncılarımız» bölümünde, Cevdet Kudret arkadaşımızın gösterdiği bir olaydır. Sanat dalları içinde özellikle yazına karşı takınılan bu olumsuz davranışın, gözlemleyebildiğimize göre, başlıca nedeni, yazın'ın bir anlatı sanatı olması ve anlatıda düşüncenin somutlaşması ve zorunlu olarak yantutulmasıdır.

Resmî kurum ve kuruluşların temsilcilerince yoksayılan Türk yazını, devlet-yazın ilişkileri bakımından çok olumsuz geçen yıl içinde, yine de yurdumuza onurlar kazandıran başarılar elde etmiştir. Her Türke övünç veren bu başarılardan biri, Yaşar Kemal'in kazandığı «del Duca» ödülü, biri Ataol Behramoğlu'nun kazandığı «Lotus» ödülü, biri de Tezer Kıral Özlü'nün kazandığı «Marlburg» ödülüdür. Uluslararası düzeyde kazanılmış bu üç değerli ödüle değgin haber ve yorumlara Yazın Olayları bölümünde geniş yer verilmiştir.

Bundan başka, her yıl olduğu gibi bu yıl da pekçok Türk yazarının yapıtları birçok yabancı dilde yayımlanmıştır Böylece Türk yazarları, yazın için hiç de uygun olmayan koşullarda da Türk halkının dünyadaki kültür elçiliği görevini kendiliklerinden sürdürmektedirler.

ŞİİR

Başındanberi Nesin Vakfı Edebiyat yıllıklarında şiir bölümünü Mehmet H. Doğan arkadaşımız hazırlamaktayken, geçen yıllıkta şiir bölümü Kerim Öztekin adıyla çıktı. Kerim Öztekin, benim ilk kez kullandığım takmaaddır. Bir takmaadla şiir bölümünü yazmamın nedeni, okurlardan saklı kalmaya çalışmak değildi. Toplu olarak şiir üzerine yazmak, bir yılın şiir ürünlerini değerlendirmek benim işim olmadığı gibi, bu konuda hazırlığım da yoktu.

Mehmet H. Doğan arkadaşımız, 1982 yıllığının şiir değerlendirmesini yapamayacağını bize bildirdiği tarihten sonra, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı Kurulu üyeleri (Nurten Tuç, Konur Ertop, Erdal Öz, Kemal Özer) bu işi üstlenecek bir yazar arkadaşı çok aradı. Harcanan çabalara karşın o kısa zamanda bu görevi üstlenecek bir eleştirmen bulunamadı. Şiir bölümü olmadan bir yazın yıllığı yayımlanamayacağı için, isteristemez bu görevi üstlenmek zorunda kaldım. Benim yazarlık alanımın dışında ve ilk kez yaptığım bir iş olduğu için de kendi adımı değil, daha önce kullanmadığım yeni bir takmaadla yılın şiir değerlendirmesini yaptım.

Geçen yıllıktaki şiir değerlendirmesi pekçok sözlü eleştirilere uğradı. Bu eleştirilerin yazıya dökületeceğini umuyordum. Ne yazık ki, yazılı eleştiri olmadı. Sözlü eleştiriler yazılı olarak yanıtlanamaz. O eleştirilerin söylenti sınırını aşıp yazılı olmasını ve tartışılmasını çok isterdim. 1982 yıllığımızdaki şiir bölümünün yetkin

bir çalışma olduğunu söyleyemem. Ancak her zaman işimi aşırı cidiye alan bir insan olarak, sürekli günde enaz oniki saat çalışıp birbuçuk ayda o bölümü yazdığımı söylemeliyim. O bölümdeki yöntemi ve yansızlığımı, daha önceleri hiç dikkat edilmemiş noktalara değinmiş olduğumu her zaman savunurum.

1983 Yıllığımızda Mehmet H. Doğan arkadaşımız yılın şiirini değerlendirme görevini yeniden üstlenmiş bulunmaktadır. Bu sorumdan —hatta kimi sözlü saldırı ve söylentilerden— kurtulmanın erinciyla Mehmet H. Doğan arkadaşımıza teşekkür eder ve bu görevini sürdürmesini dilerim

YILLIĞIN FİYATI

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı Kurulu'nun üyesi de bulunan Konur Ertop arkadaşımız 7 Mart 1982 tarihli Yeditepe Dergisi'ndeki «Okur ve Yazar» başlıklı yazısında şöyle demiştir: «**Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı ise 1000 lira gibi okurun alım sınırını kat kat aşan bir fiyatla satışa çıkmıştır.**»

Bütün tüketim ve yoğaltım ürünlerinin (et, yağ, giysi vb.) fiyatı da halkımızın alım sınırının kat kat üstündedir. Ama bunları satanların hiçbiri özveride bulunarak zarar etmeyi bile göze alıp düşük fiyat saptamamışlardır. Bizse, yararlı ve çok gerekli bir iş yapmanın hazzıyla özveride bulunarak daha baştan zarar etmeyi göze alıp yıllığımıza elden gelen en az fiyatı koyuyoruz. 1982 yıllığımızın çıktığı tarihte bu denli ucuz başka kitap yoktu. O tarihte çıkmış kitaplara, sayfası bir liradan fiyat saptanmaktaydı. 1982 Yıllığımız 1460 sayfadır. Buna göre satış fiyatının 1500 lira olması gerekirken biz 1000 lira fiyat koyduk. 1000 liranın da okurun alım sınırının üstünde olduğunu biliyoruz. Ne yapalım ki daha çok özveride bulunmak bizim için de olanaksızdı. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın yatırımını kişisel olarak karşıladığım ve bu yıllığın zararını öteki kitaplarımın kazancından karşılayabildiğim ve kişisel giderleri son kertede sınırlı bir insan olduğum için bu özveriyi göze alabiliyorum. Buna karşın yine de bu yıllıkların fiyatını yüksek bulanlar insafsızlık etmiş olurlar

Sunduğumuz 1983 yıllığımızın fiyatının ne olacağını şu anda biz de bilmiyoruz. Ama giderler toplamı hesaplanıp yapabileceğimiz en indirimli fiyatı saptayacağımıza okurlarımın inanmalarını dilerim.

Her yıl eski yıllıklara yapılan fiyat zamları bu yıl da yapılmıştır. Zamlı yeni fiyat çizelgesi ayrı bir sayfada gösterilmiştir. Eski yıllıkların elimizde kalan sayıları azalmış, kimisi de tükenmiştir. Okurlarımızın, eksikleri varsa, tamamlamakta telesmeleri (acele etmeleri) gerekir.

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI

12 Eylül 1980 tarihindenberi çalışması durdurulan Türkiye Yazarlar Sendikası'nın (TYS) 1982 yılında hiçbir yazınsal ve örgütsel etkinliği olamamıştır. Kurulduğu gündenberi Türkiye'de yazınsal devininin öncülüğünü yapan ve ağırlığını üstünde taşıyan TYS'nin etkinlikleri durdurulduktan sonra yurdumuzda yazınsal eylemlerde göze çarpar biçimde bir azalma görülmüştür. TYS'nin onsekiz yönetmen ve sorumlusu kimi suçlamalarla Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın I sayılı Askeri Mahkemesi'nde yargılanmaktadır. Yazınsal durgunluk içinde geçen 1982 yılının en ilginç yazın olayı-dolaylı da olsa— TYS yönetmenleri için açılmış olan

bu davadır. Dava sürmekte olduğundan, yazarların sorgulanmaları ve savunmalarını 1984 yıllığımızda okurlarımıza sunabileceğiz.

TYS'nin gelecekteki varlığı, yeni anayasa doğrultusunda çıkarılacak Dernekler Yasası'na göre biçimlenecektir

TYS için çok acı bir olay da, sendikanın genel merkezinin bulunduğu (İstanbul, Beyoğlu, Tepebaşı'nda) «Union Francais» yapısının bir gece birden yanmış olmasıdır. TYS'nin sekiz yıllık birikimi olan bütün eşyası, belgeleri, dosyaları ve kitaplığı da bu yangında yanıp kül olmuştur.

«İTTİHAD-el-MUHARRİRİN-et-TÜRKİ»

Yaklaşık beşyüz Türk yazarının örgütü olan TYS'nin 1982 yılındaki bu görünümüne karşılık başka bir yazar örgütü olan Yazarlar Birliği, etkinliğini sürdürmektedir. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, vazgeçilmez yansızlığını sürdürerek, Yazarlar Birliği'nin bize yansıtılmış ve iletilmiş olan bütün etkinliklerine yer vermiştir. İlginç olan, bu etkinlikler arasında örneğin «15 inci Hicret asrının kutlanması» gibi izlencelerin de bulunmasıdır. İslami ve tutucu (muhafazakar) bir nitelik gösteren Yazarlar Birliği'nin, aşağıda klişesini sunduğumuz bir bayram kutlama kartında, Birliğin adı Arapça «İttihad-el-Muharririn-et-Türki» ve İngilizce «Writers Union of Turkey» olarak basılmıştır. Arap ülkeleriyle alışveriş ilişkilerinin artmasından sonra kimi endüstri ve ticaret firmalarının mektup kağıtlarına firma adlarının Arapça ve İngilizcelerini de yazdırmaları gibi, Yazarlar Birliği de —adının başına bir de «Türkiye» ekleyerek— «İttihad-el-Muharririn-et-Türki» olarak kendini Araplara da tanıtmak gereğini duymuş olmalıdır

YAZARLAR BİRLİĞİ اتحاد المحررين التركي

WRITERS UNION OF TURKEY

Mübarek Ramazan bayramınızı, birlik ve yakınlaşmaya vesile olması, memleketimize ve milletimize hayırlar getirmesi dileği ile tebrik ederim.

D. Mehmet DOĞAN
Genel Başkan

TARTIŞMALAR

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığına, geçmiş yılın ancak uzun süren ve etkili olan yazınsal tartışmasını alabiliyoruz. Bu yıllığa iki tartışma aldık.

Oktay Akbal, Aziz Nesin, Mehmet Seyda, Tahsin Yücel arasında geçen ve yazın yarışmalarına ve ödüllerine ilişkin tartışmanın son yazısı Tahsin Yücel'indir. Benim bu yazıyı yanıtlamam zorunluydu. Ancak sözkonusu yazının ELEŞTİRİ dergisinde yayımlandığı sırada yurt dışında bulunmam, bir ay süren Viyetnam gezisi, bir ay hastanede kalmam, daha sonra TYS dolayısıyla ve toplantılan bir kitabım için aleyhimize açılan davalar, sağlık muayene ve testleri yüzünden, ne

yazık ki bugüne dek Prof. Tahsin Yücel'in yazısını yanıtlamaya fırsat bulamadım, Elbet yanıtlayacağım ve buyüzden bu tartışma zorunlu olarak gelecek yıllığa da sarkacaktır.

Her nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin, uyarıcı bir etkisi olacağını umduğumuz bu tartışmadan sonra, yazın yarışma ve ödüllendirmelerinde seçici ve yargıcılar kurulu üyelerinin, işlerini daha ciddiye alacaklarını sanırız.

Yararlı bulduğumuz için 1983 yıllığımıza aldığımız bir tartışma da, «Türkiye Yazıları» dergisinde yayımlanmış olan Enis Batur'la Ahmet Say arasında geçmiş olandır. Dünya görüşleri ve estetik değerlendirmeleri ayrı yazarlar arasındaki bu türlü özgürce ve açıkyüreklilikle gerçekleşmiş tartışmaların, okurlara büyük yararı olacağı için, bundan sonra da sürmesini dileriz. Örneğin büyük basımlı yazın magazinlerinin bu türlü atrtışmalara da yervermesi, suskun yazın dünyamıza renk getirebilir, canlılık kazandırabilir.

TÜRK DİLİ

Emin Özdemir arkadaşımızın yıllığımızdaki Türk Dili yazısına okurlarımızın özellikle dikkatini çekmek istiyorum. Son iki yıldanberi daha da yoğunlaşan TDK düşmanlığının bütün serüveni, nedenleri, gerçek amacı, merak ve ilgiyle okunan bu yazıda anlatılmıştır. Bu yazıyı okuduktan sonra hakkın ve haksızlığın ne yanda olduğu açıkça belli olmaktadır.

Ne şaşılası durumdur ki, Türk dilinin özleşmesi nedeniyle TDK düşmanlığı yapanlar, TDK'nun yarattığı, yaptığı, ürettiği, türettiği —onların söyleniyle uydurduğu— sözcüklerin pekçoğunu konuşmalarında, yazılarında kullanmaktadırlar. TV de, radyoda, gazetelerde buna tanık oluyoruz. Demek, TDK'ca uydurulmuş dedikleri sözcükler yaşama girmiş, yaşama girmekle de kalmamış, o donuk beyinlerde bile yeretmiştir. Karşı oldukları, benimsemedikleri yeni sözcüklerse dahaca kullanmaya alışık olmadıklarıdır. Dayancaları olabilseydi, bikaç yıl sonra, bugün karşı oldukları o sözcüklere de elbet ahşacaklardı.

Öyle görülüyor ki, 1983 yılı, TDK'nun yazgısını kesinlikle belirleyecektir. Bizim için en şaşırtıcı olanı, kimi TDK üyelerinin bile kurumu savunmaktan kaçınmaları, bu konuda edilgin kalmalarıdır. Örneğin, bu dönemde Adalet Bakanlığı yapmış olan Menteşoğlu, TDK'a yöneltilen eleştiriler, eleştiriyi çok aşan saldırılar karşısında, TDK üyesi olduğunu unutmuş görünmeyi yeğlemiştir.

DERGİLER

Eski yıllıklarımızın kimisinde yazın dergilerine yerveriyorduk. Ancak, yazın dergileri konusu gerektiği genişlikte yeralamıyordu. İlk kez bu yıllıkta, Mehmet Yaşar Bilen arkadaşımızın incelemesiyle yazın dergilerine gönlümüzce yer verebildik. Bundan sonraki yıllıklarımız için de bu görevi üstlenmiş olan Mehmet Yaşar Bilen'e teşekkür ederiz.

Dergiler konusunda Hilmi Ziya Ülken'in otuz yıl önceki şu saptaması (Türk Düşüncesi, sayı 2 — 1 Ocak 1954) çok ilginçtir:

«Bizde dergiler, kuşkusuz batıcılık akımıyla başlamış, sonradan batıcılığa karşı tepki olarak doğan gericilik hareketleri de bu yeni yayın vasıtasından yararlanmaya kalkmıştır.»

Çok doğru olan bu saptamayı, bütün ilerici etkinlik ve eylemler için genelleyebiliriz. Gericilerin, ilkin karşı koydukları herhangi bir yeniliği, ilericiliği (teknik, toplumsal, yöntemsel, ideolojik) yenip yokedemeyince, o yenilik ve ileriliği özümseyerek, benimseyerek yozlaştırdığının yada kendi amacına kullandığının örnekleriyle doludur tarihimiz. Türkiye'de gericiler ilkin basım makinesine karşıydılar. Ama teknik, gericiliği yenince, basım makinelerini kendi amaçlarında kullandılar. Yine gericiler, bitakım gerekçeler ileri sürerek radyo ve TV. de Kuran okunmasına karşıydılar Minarelerden hoparlörle ezan okunmasına da karşıydılar. Ama tekniği yenemeyince, kendi amaçlarında o teknikten yararlandılar.

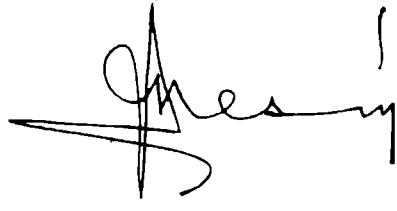
Bir zamanlar Kuran'ın Türkçeye çevrilmesine karşı koyan kurum, Kuran'ın en özleştirilmiş Türkçeyle çevirisini yayımlamıştır. Atatürkçülük de öyle... Atatürkçülük yenilemeyince, sözde Atatürkçülük yapılarak yozlaştırılma yoluna gidilmiştir. Örneğin 1982, bugüne dek Atatürkçülüğün en çok konuşulduğu, hep gündemde olduğu bir yıldır, ama Atatürk'ün sağlığında yapılamayan her ne varsa, bunların pekçoğu 1982 yılında yapılabilmiştir.

DÜNYADA TÜRKOLOJİ

Türk dili, yazını ve tarihi (Türkoloji) çalışmaları yapılan bütün ülkelere, bu çalışmaları açısından, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarında yer vermek istiyoruz. Bugüne dek 1977 yıllığımızda Prof. İlhan Başgöz'ün Amerika Birleşik Devletlerinde Türkoloji çalışmaları incelemesini, 1979 yıllığımızda beş uzmanın hazırladığı Sovyetler Birliği'nde Türkoloji çalışmasını, 1982 yıllığımızda da Prof. Zsuzsa Kakuk ile Edit Rubovszky ve Edit Tasnadi'nin çalışmaları olan Macaristan'da Türkoloji araştırmasına yervermiştik. Bu yıllığımızda da «Çekoslovakya'da Türkoloji» araştırmasını yayımlıyoruz. Bu araştırmayı yapan Dr. Lamia Hacıosmanoviç'e teşekkür ederim. Gelecek yıllıklarımızda da başka ülkelerdeki türkoloji çalışmalarına yer ayıracağız. Böylece, sonunda bu çalışmalar, bütün dünyadaki türkoloji etkinliklerini toplu olarak gösteren çok değerli bir bütün oluşturacaktır.

Çok değerli okurlarım, 1983 yıllığımızın gecikmesinden dolayı bağışlamanızı dilerim. Gelecek yıllığımızı zamanında çıkarmaya çalışacağız. 1984 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda yine buluşmak üzere, sevgi ve saygılarımla.

Aziz Nesin
Nişantaşı
10 Mart 1983

1982 YILI EDEBİYAT TAKVİMİ

10 Aralık 1981 — Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi (YAZKO), 1982 YAZKO Edebiyat Ödüllerinin dağıtımı sırasında bir de «YAZKO Sanat Günleri—1» adlı sanat ve kültür gösterileri düzenledi.

14-18 Aralık tarihlerinde Kenterler Tiyatrosu ve Taksim Sanat Evi'nde sergilenen «YAZKO» Sanat Günleri—1» ödül dağıtım törenlerinin yanı sıra, film gösterileri, film arkası söyleşiler, konser, konferans, açık oturum, sergi, imza günleri gibi sanat ve kültür faaliyetleri düzenlendi.

9 Ocak — Mülkiyeliler Birliği'nin düzenlediği «Cumhuriyet Döneminde Bilim ve Kültür» konulu açık oturum, SBF Konferans Salonu'nda yapıldı. Açık oturumu, Mülkiyeliler Birliği Genel Başkanı Güngör Aydın bir konuşmayla açtı. Açık oturuma, Prof. Bahri Savcı Başkanlık etti. Konuşmacılar ise şöyle: Ord. Prof. Dr. Cahit Arf, Aziz Nesin, Prof. Oğuz Onaran, Ergin Orbey, İlhan Selçuk, Muammer Sun, Prof. Şerafettin Turan.

Altı saat süren açık oturumda yapılan konuşmalar kitap olarak basılıp yayınlanacak.

25 Şubat (Milliyet) — Ünlü Türk romancısı Mahmut Yesari'nin oğlu Afif Yesari, 7 şubat günü geçirdiği bir kalp krizinden sonra Taksim Hastanesi'ne kaldırıldı.

Romancı, öykücü, tiyatrocu ve de sinemacı-yazar Afif Yesari, 1938'den beri kalemiyle, emeğiyle, alınteriyle elde ettikleriyle yaşam savaşını sürdürdü durdu hep. Ve sonunda 24 eylül 1980 günü 2734745 sayılı dilekçesiyle Sosyal Sigortalar Kurumu'na emekli olmak için başvurdu. O da şimdi pek çok kişi gibi halâ emekli olmak, emekli aylığını almak, emekli aylığı ile yaşayan kişiler arasına katılmak istiyor.

Sosyal Sigortalar Kurumu Istanbul İhtiyarlık Sigortası Bölge Başmüdürlüğü'nden 66581 tahsis numarası ile başvurusunu yapan Afif Yesari, «Sosyal Güvenlik Bakanı Sadık Şide'nin emeklilik işlemlerinin 2 ay içinde tamamlanacağını bildiren demecine güvenerek yola çıktığını» söyledi.

Yesari, «Türkiye'de yazı yazmanın karın doyurmadığını bilerek ve emekli aylığı ile yaşama savaşını sürdürmeye niyetlenerek emekli olmak için başvurdum. Ancak, aradan geçen 17 aydır yaptığım her başvuruda, hep dosyamın incelendiğini bildirdiler. Fakat şu ana kadar bir sonuç alamadım» diyor ve bundan sonra rahatsızlığını şöyle anlatıyor:

«Istanbul'da 7 şubat günü geçirdiğim kalp krizinden sonra bu hastanede tedavi altına alındım. Hayati tehlikeyi atlatmam için doktorlar 21 gün burada yatmam gerektiğini bildirdiler. Hastanede yattığım her gün için en az 1000 TL. masrafım olmaktadır. Yalnız kriz geçirdiğim gece yapılan müdahalenin maliyeti 10 bin lirayı geçmiştir.

Ancak buna rağmen beni asıl üzen, emeklilik işlemlerimin tamamlanmamasıdır.»

1 Mart — Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 25.2.1982 tarih Adli Müşavirlik 1982/629 sayılı kararı ile Erol Toy'un «Aydınımız, İnsanımız, Devletimiz» adlı son kitabının basımı, dağıtımı birden fazla bulundurulması yasaklandı. Basılmış olanlarının da toplattırılmasına karar verildi. Karar Erol Toy'a cuma günü bildirildi.

12 Nisan — ANKARA, (Cumhuriyet Bürosu) — Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı Cahit Külebi, «dil devrimini sorun niteliğinde göstermek aslında Atatürk ilkelerine ters düşen bir oyundur» diyerek, bilimsel ve sanatsal çalışmalara siyasal nitelik verilmemesini istedi.

Milli Eğitim Bakanlığınca düzenlenen, Türk Dili Yüksek Danışma Kurulu'nun toplantısına ilişkin görüşlerini sorduğumuz Cahit Külebi toplantıyı, saygı ile karşıladıklarını belirtti. Türkçenin iyi öğretilmesi yolunda çok gecikildiği görüşünü savunan Kulebi, «Ana dilimizin iyi bir biçimde öğretilmesi için ulusal düzeyde ne kadar çaba gösterilse, ne kadar çok önlemler alınsa biz daha çoğunu isteriz» dedi.

Külebi, çalışmaların başarı sağlayabileceği umudunu vermediğini belirterek, dil devriminin günümüzde büyük bir aşamaya ulaştığı görüşünü savundu. Külebi sözlerini şöyle sürdürdü:

«Ne var ki, Türkiye'nin eğitimimizdeki önemi ile dil devrimini birbirine ters düşen konularmış gibi ele almak büyük bir yanlışlık olur, dil devrimini sorun niteliğinde göstermek aslında Atatürk ilkelerine ters düşen bir oyundur. Bu oyuna kapılmamak gerekir. Dilimizin özleşip gelişmesini sorun saymak, ana dilimizin öğretilmesi yolundaki kutsal amacımızı daha başlangıçta başarısızlığa uğratır.»

20 Nisan — Ünlü halk ozanımız Aşık Veysel Şatıroğlu'nun, Sivas'ın Sivrialan köyündeki evi, ölümünün dokuzuncu yılında müze olarak açıldı.

Aşık Veysel Şatıroğlunun evinin müze durumuna getirilerek gösterime açılması da gerek Sivas ve yöresinde gerekse sanatçılar arasında ilgiyle karşılandı.

3 Mayıs — Şair ve yazar Necip Fazıl Kısakürek'in 18 aylık mahkumiyet kararı, hastalığı nedeniyle 4 ay ertelenmişitr Istanbul Toplu Basın Mahkemesi, yazarın «Büyük vatan haini değil vatan dostu Sultan Vahdettin Han» adlı kitabında Atatürk'ün anısına ima yoluyla ve dolayısıyla hakaret ettiği sonucuna vararak, Necip Fazıl Kısakürek'i 18 ay hapse mahkum etmişti.

20 Mayıs — «Halkalı Köle»nin yazarı Bekir Yıldız, yeni evliliğini Cağaloğlu, Istanbul Reklam Sitesi'ndeki «YAZKO Yayın Pazarı»nda dostları ve okurları ile birlikte yaptığı bir düğün töreniyle kutladı.

Kadıköy Evlendirme Dairesi'nde kıyılan nikahtan sonra «YAZKO Yayın Pazarı» na yeni eşiyle birlikte gelen yazar burada, evlilik bağının uzlaşmazlığı konusunu işleyen romanının 4. basımını davetlilere ve okurlarına imzaladı.

Kitabını, yeni eşiyle birlikte, evliliğinin ilk gün damgasını taşıyan özel bir mühürle imzalayan yazarın düğün töreninde davetliler, yazarlar, sanatçılar, gazeteciler ve okurlar hazır bulundu.

5 Haziran — Türkçe'nin devlet dili oluşunun 705. yıldönümü, 22. Türk Dil Bayramı ile büyük Türk Mutasavvıfı Yunus Emre'yi anma törenleri Konya'nın Karaman ilçesinde başladı.

Karaman Kaymakamı Mustafa Taş, Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi anma törenleriyle ilgili olarak yaptığı açıklamada şunları söyledi:

«Dil Bayramı'nın kutlandığı ilçemiz Karaman'da da Yunus Emre Dil Enstitüsü'nün faaliyete geçirilmesini diliyor ve bekliyoruz. Böyle bir karar alınabilirse Karaman Belediyesi olarak

iki ayrı binası ile 270 bin metrekare arsayı bu enstitüye tahsis etmeyi vaadediyoruz. Hiç şüphesiz şiirler, dünya görüşü ve engin insan sevgisi ile Türk milletinin gönlünde taht kurmuş Yunus Emre'den bahsetmeden geçemeyeceğim. Yunus Emre'nin Karaman'da doğup büyüdüğünü ve türbesinin de kendi adı ile anılan caminin yanında olduğunu ispat edecek yeni belgelerin varlığını öğrenmiş bulunuyoruz.»

5 Haziran — Ünlü ozanımız Aşık Veysel Şatıroğlu'nun hatırasına Sivas Şarkışla'da Kültür ve Sanat Festivali düzenlendi. Aşık Veysel'in insan sevgisinin sanatının ve kişiliğinin konu alındığı festival, folklor gösterileri ve spor müsabakaları ile renklendirildi.

Kültür ve Sanat Festivali'nin ilk gününde Aşık Veysel'in mezarı başında yapılan törenden sonra Sivas Valisi Şükrü Er ve Tugay Komutanı Tuğgeneral Vedat Tezgörücü tarafından Aşık Veysel köy konağı törenle açıldı. Festivalin ilk günü folklor gösterileri ile devam etti. Şarkışla kalesinde müzik ve halk oyunları gösterileri yapıldı. Gece ise lise salonunda «Ozanlar Gecesi» düzenlendi.

Aşık Veysel Kültür ve Sanat Festivali, Halk Eğitim Salonunda verilen konferanslar, spor müsabakaları ve «Ozanların Konseri» ile sona erdi.

8 Haziran — Bolu Kültür Merkezinde üç gün devam eden Köroğlu Semineri, sona erdi.

Seminerle ilgili bir açıklama yapan Prof. Dr. Faruk Sümer, «Güneş'in doğuşu kadar kesindir ki, Köroğlu Bolu'da yaşamıştır» dedi.

Prof. Dr. Faruk Sümer, daha sonra özetle şunları söyledi:

«Köroğlu'nun Bolu'da yaşadığına dair elimizde tarihi vesikalar mevcuttur. Bu vesikalar 1580 yılında başlamakta ve 1585 yılına kadar gelmektedir. Bu vesikalarda Köroğlu diye tanınan Ruşen Ali'nin Gerede ilçesine bağlı Sayık köyünde yaşadığı belirtilmektedir.

Bolu, Kıbrısçık, Gerede, yörelerinde de faaliyet gösterdiği kesindir. 1585 yılındaki en son vesikada Köroğlu'nun Ankara Haymana bölgesine gittiği bildirilmektedir ve oradaki faaliyetleri de anlatılmaktadır.»

19 Haziran — Türkiye Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneğinin olağan kongresi, Pera Palas Oteli salonlarında yapıldı.

Türkiye Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği (ATURJET) Merkezi Fransa'da bulunan Uluslararası Turizm Yazarları ve Gazetecileri Federasyonu'na üye bulunmaktadır.

Adı geçen dernek 1966 yılında kurulmuş olup ilk dernek başkanı Ethem İzzet BENİCE'dir. Hasena Ilgaz, Halim Uğurlu, Tahir Kutsi Makal, Haluk Durukal, Fethi Pirinççioğlu bu derneğin başkanlığını yapmışlardır.

ATURJET, bağlı bulunduğu (FİJET)' in genel kurul, direktörler toplantısı ve Balkan Devletleri Turizm Yazarları kongre ve toplantılarına her yıl delege göndererek katılmaktadır.

Yapılan kongrede seçimi kazanan Yönetim Kurulu aralarında aşağıdaki şekilde görev bölümü yapmışlardır:

Başkan (Vahap Okay), İkinci Başkan (Tahir Kutsi Makal), Genel Sekreter (Turhan Ağın), Sayman (A. Hikmet Özkök), üyeler: Halim Uğurlu, Füruzan Eksat, Asri Ay.

20 Haziran — Bakanlar Kurulu, yurt dışında basılan 10 kitap, üç dergi, iki gazete ve bir takvimin Türkiye'ye sokulmasını yasakladı.

Resmi Gazete'nin dünkü sayısında yayınlanan Bakanlar Kurulu kararına göre, Türkiye'ye sokulması yasaklanan yayınlar şunlar:

Tanrı Bana Kızım Dedi (kitap), Demokrat Türkiye-Gelecek Güzel Günlere Merhaba (gazete), Avrupa İslamcı Gençlik Teşkilatı 1982-1402 Takvimi, Kitabi Mukaddes (kitap), Ebedi Hayata Sevkeden Hakikat (kitap), Sıladan Gelen Mektup (şiir), Gelmekte Olan Dünya Hükümeti-Tanrı'nın Krallığı (kitap), Tarassut Kulesi Yehova'nın Kral-

lığını İlan Eder-Tanrı Yeni Bir Vaat Ediyor (dergi), Tarassut Kulesi Yehonın Krallığını İlan Eder-Meydan Okuyan Bir Sorun-İyi Bir Hükümet (dergi), Tarassut Kulesi Yehova'nın Krallığını İlan Eder En İyi Hayat Yolunu Seçmek (dergi), New Age (gazete-İngilizce), Şevherhay-ı ki Der Tariki Drahşiden de «Karanlıkta Parlayan İnciler» (kitap-Farsça), «İslam Gözüyle Yarınların Tahlili» (kitap-Farsça), Sürudhay'ı İnkılab-ı İslami «İslam İnkılabına ait Şiir ve Marşlar (kitap-Farsça), İslam-ı Mevadı Cünbüş'ü Müslüman-ı Müdarız «Savaşçı Müslümanlar Ordusu (kitap-Farsça), Caydah-ı Muallim Şehid Şeriatı Der İnkılap «İran İnkılabında Şehit Öğretmen Şeriatının Yeri» (kitap-Farsça).

15 Temmuz — Türk Dil Kurumu'nun kuruluşunun 50. yıldönümüne rastlayan 18. Dil Kurultayı, açılış töreninden ve yıllık çalışma raporunun okunmasından sonra, bünyesindeki kollarla ilgili yarkurulları seçerek yeni yıla yönelik çalışmalara başladı.

Altı yarkurulda geçen bir yıllık çalışma döneminin, kapsamlı bir değerlendirmesine devam edildi. Bu değerlendirmeler bittikten sonra yarkurullar, gelecek yıla yönelik önerilerini bir rapor halinde genel kurula sundu. Genel kurulda, yarkurullardan gelen önerilerin ışığında, Türk Dil Kurumunun gelecek yıla ilişkin çalışma programını saptadı.

18. Türk Dil Kurultayı, yapılan seçimlerle sona erdi.

20 Temmuz — Beş kıtadan 400 şairin katıldığı 6'ıncı Dünya Şairler Kongresi Madrid'de İspanya Kültür Bakanı tarafından açıldı.

Kongreye birçok İspanyol yazarının yanı sıra Amerika'dan Rosemary Wilkinson ve Jeno Platthy, İsveç'ten Osten Sjostrad, Hindistan'dan Krisma Srivinas, Fransa'dan Pierre Emmanuel, Eugene Guillevic ve Claude Couffon, İtalya'dan Mimmo Morina gibi şairler katıldı.

30 Temmuz — Ankara'da yayınlanan aylık sanat dergisi Yarın «Barış ve Sanat» konulu bir panel düzenlendi.

Şükran Kurdakul, Mustafa Ekmekçi, Tan Oral, Varlık Özmenek, Osman Saffet Arolat ve Barış Pirhasan'ın katıldığı panel Ankara'da Sanatevi'nde yapıldı.

30 Temmuz — «Yarın-Yarın» adlı romanın 9. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı sorumluluk bölgesine sokulması yasaklandı.

9. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Selahattin Canbazoğlu imzasıyla yayınlanan 52 nolu bildiri şöyle:

«Basın yeri İstanbul'da bulunan Yazko yayınlarından olup, Pınar Kür tarafından kaleme alınan «Yarın Yarın» isimli romanın içeriği T.C.K.'nın 142, 34, 311, 312 ve 159. maddelerini ihlal ettiğinden, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 3/C maddesi uyarınca, 9. Kolordu ve Erzurum, Ağrı, Kars, Artvin illeri sorumluluk bölgesine sokulması, taşınması, dağıtımı ve birden fazla bulundurulması yasaklanmıştır.»

2 Ağustos — Yurt dışında basılan 20 kitabın ve dört derginin Türkiye'ye sokulması ve dağıtılması yasaklandı.

Bakanlar Kurulu'nun Resmi Gazete'nin dünkü sayısında yayınlanan kararına göre, yasaklanan kitaplar arasında, Almanya'da Türkçe olarak basılan «Ben günah işledim», «Tanrı-insan sorunları» ile Almanca basılan «Gece yarısı Exspresi-Nacht Express» bulunmaktadır.

Türkiye'ye sokulması ve dağıtılması yasaklanan dergiler de «İmam», «Devrim Mesajı», «İslam Mesajı» ve «İslam Alemi için» dir «Şehir Ayetullah Beheştinin bir biyografisi», «İslam devriminin anlaşılması», «İmam Humeyni'nin Mesajı» adlı kitaplar da Türkiye'ye sokulmayacak ve dağıtımı yapılamayacaktır.

10 Ağustos — Servet-i Fünun döneminin ünlü şairi Tevfik Fikret'in Aşiyan'daki evi Türkiye Turing ve Oto-

mobil Kurumu tarafından restore edildi.

İstibdat havasından bunalıp şehirden ve insanlardan uzaklaşan şairin ölümüne dek yaşadığı yer olan ve 1945 yılında Istanbul Belediyesi tarafından satın alınan ev «Tevfik Fikret Evi ve Edebiyat-ı Cedide Müzesi» haline getirildi.

18 Ağustos — Türkiye Yazarlar Sendikasının 12 Eylül öncesindeki başkan yardımcılarından **Demirtaş Ceyhun'la** yönetim kurulu üyeleri **Şükran Kurdakul, Alpay Kabacalı, Aziz Çalışlar** ve **Emil Galip Sandalcı** dün Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığında ifade verdiler. Yazarların ifadeleri, Türkiye Yazarlar Sendikası hakkında Askeri Savcılıkça açılan soruşturma gereği alındı.

Soruşturma nedeniyle dün, sendikanın 12 Eylül öncesindeki onur kurulu üyesi **Hasan İzzettin Dinamo** ve Sayman **Haşmet Zeybek** de ifade verdiler.

23 Ağustos — Şair Arif Damar'ın yargılanmasına Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde başlanacak.

Arif Damar, 6 Temmuz günü saat 12.00 sularında Suadiye'deki işyeri «**Yeryüzü Kitabevi**» ne gelen 1. Şube memurlarınca gözaltına alınmıştı. Kitabevinde ve evinde yapılan aramalarda, bir kısım kitaba da el konmuştu.

Damar daha sonra 9 Temmuz günü Selimiye'ye sevkedilerek gözaltına alınmıştı. 15 Temmuz günü Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde tutuklanması istemiyle yargıç önüne çıkarılan Damar, serbest bırakılmıştı. Arif Damar'ın, komünizm propagandası yapmak ve sıkıyönetim emirlerini dinlemediği gerekçesiyle tutuklanması, istenmişti.

24 Ağustos — Şair **Arif Damar'ın** 3 aydan 6 aya kadar hapisle cezalandırılması istemiyle açılan davaya Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde başlandı.

28 Ağustos — MAY Yayınları'nın iki kitabı daha, Istanbul 2. ve 3. Sulh Ceza Mahkemeleri'nin kararlarıyla toplatıldı.

Toplatılan, Mahmut Bakşi'nin derlemesiyle 1969 yılı şubat ayında yayımlanan «**Şadi Alkılıç Davası**»» ve Hasan Kıyafet'in 1979 yılında yayımlanan «**12 Mart Fıkraları**» adlı kitaplar hakkında dava açıldı.

1969 yılının şubat ayında yayımlanan «**Şadi Alkılıç Davası**» 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 19.8.1982 tarih, 1982 - 3 sayılı kararıyla TCK'nun 312. maddesiyle, 1979 yılında yayımlanan «**12 Mart Fıkraları**» adlı kitap ise 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 18.8.1982 tarih ve 1982/119 sayılı kararıyla TCK'nun 159. maddesiyle suçlanıyor.

Hatırlanacağı gibi, kısa bir süre önce aynı yayınevinin beş kitabı 1. ve 4. Sulh Hukuk Mahkemeleri'nin kararlarıyla toplatılarak haklarında dava açılmıştı.

2 Eylül — Ünlü Türk düşünürü ve astronomi bilgini Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretlerini yurt dışında tanıtmak için 20 bin adet broşür basıldı.

İbrahim Hakkı Hazretleri Camii ve Külliyesini Yaptırma ve Yaşatma Derneği'nce basılan broşürde Danışma Meclisi Başkanı Prof. Dr. Sadi Irmak'ın önsözü bulunmaktadır.

İbrahim Hakkı Hazretlerini Avrupa ülkelerinde tanıtmak için basılan broşürde, ünlü bilginin hayatı, eserleri ve çeşitli yönleri anlatılmaktadır. Broşürün önümüzdeki günlerde dernek yöneticilerince başta Almanya olmak üzere, çeşitli Avrupa ülkelerine götürülerek dağıtılacağı bildirilmiştir.

Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri, 1703-1780 yılları arasında Erzurum'un Pasinler ilçesinde yaşamıştır. «Marifetname» adlı kitabı yazarak, dünyaca ün sahibi olan bilgin, 77 yıllık ömrünün büyük bir kısmını ilime vermişti.

14 Eylül — Devletin sanat politikasının oluşturulmasına, geliştirilmesine

yön vermek amacıyla kurulan «Sanat Danışma Kurulu» toplantısı sonuçlandı.

Son ana kadar bir temsilci göndermesi beklenen TRT «Sanat Danışma Kurulu»na katılmadı. TRT'nin bu tutumu toplantıya katılan üyelerin eleştirilerine neden oldu. Turizm ve Kültür Bakanlığı'nın doğal iki üyesi dışında ancak sekiz üyenin katıldığı bu ilk toplantıda «Sanat Danışma Kurulu Yönergesi» incelendi. Yapılan tartışmalardan sonra yönerge kabul edildi.

Toplantıdan sonra kendisiyle konuştuğumuz Kültür ve Turizm Müsteşarı Kemal Gökçe, bu ilk toplantının tanışma ve Bakanlık teşkilatının Kurul üyelerine tanıtılması niteliğinde olduğunu, ayrıca Bakanlıkta hazırlanan yönergenin üyeler tarafından incelendiği ve kabul edildiğini, bundan sonraki toplantının kasım ayı içinde daha sonra belirlenecek bir tarihte yapılacağını ve yönerge doğrultusunda çalışmalarını sürdüreceğini açıkladı.

14 Eylül — Aziz Nesin'in bütün yapıtlarının basımı bundan sonra Adam Yayıncılık tarafından yapılacak. Nesin Vakfı ile Adam Yayıncılık Anonim Şirketi arasında yapılan anlaşmaya göre, Aziz Nesin'in bugüne kadar kitap olarak basılmış bütün yapıtları arasında yer alan yetmiş iki ayrı kitabın basımı, her ay üç kitabın basılması ve dağıtılması koşuluyla, iki buçuk yılda tamamlanmış olacak.

17 Eylül — Şair ve ressam Metin Eloğlu Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi Kulak-Burun ve Boğuz Servisi'nde boğazından üçüncü kez ameliyat edildi.

Sanatçı için 8-23 Ekim 1982 günleri arasında Ümit Yaşar Oğuzcan'ın girişimiyle Ümit Yaşar Sanat Galerisi'nde «METİN ELOĞLU'YA SAYGI» adlı, eli tanınmış ressamın katılacağı karma bir sergi düzenlendi.

Sergiye katılan sanatçılar şunlar: **Abidin Dino, Avni Arbaş, Nuri İyem, Turan Erol, Cihat Burak, Yüksel Arslan, Fureya Koral, Bedri Rahmi Eyüboğlu**'ndan bir tablo, **Eren Eyüboğlu, Burhan Uygur, Mustafa Pilevneli.**

20 Eylül — Dördüncü Milletlerarası Türkoloji Kongresi Fen Fakültesi Konferans Salonunda bir törenle başladı.

Türkoloji Kongreleri ilk kez 1973 yılında Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü dolayısıyla başlatılmış ve bugüne kadar dördü millelterarası, dördü de milli Türkoloji kongresi olmak üzere sekiz kongre gerçekleştirilmiştir. Üç yılda bir milletlerarası kongreler, aradaki yıllarda da milli kongreler toplanmaktadır. Toplanan Dördüncü Milletlerarası Türkoloji Kongresi'ne dört yüz kadar delege katıldı. Kongre, Türk dili, Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk sanatı ve Türk musikisi olmak üzere beş seksiyon halinde çalıştı. Kongreye toplam otuz bir ülkeden Türkolog katıldı.

21 Eylül — Türkiye Yazarlar Sendikası ile ilgili olarak dün aralarında Genel Başkan **Aziz Nesin**'in de bulunduğu 3 kişi 1. Ordu ve Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nda ifade verdi.

Aziz Nesin'den başka dün ifade verenler arasında Yönetim Kurulu üyesi **Tekin Sönmez** ile eski Yönetim Kurulu üyesi **Osman Saffet Arolat** da bulunuyor İfadesi alınan TYS yöneticilerinin TCK'nın 141, 159. ve 312. maddelerini ihlal ettikleri iddia ediliyor

Böylece, TYS soruşturması ile ilgili olarak bugüne kadar toplam 19 kişinin ifadesi alınmış oldu.

26 Eylül (Son Havadis) 4. Milletlerarası Türkoloji Kongresi dün sona erdi. 344 Türk ve yabancı Türkolog öğretim üyesi ile profesörlerin tebliğlerini sundukları kongre, 5 gün sürdü.

Kongrenin başkanlığını yapan Prof Dr Sadettin Buluç (Türkiyat Araştırma Merkezi Müdürü) kongrenin Türk gelenek, göreneklerinin anlaşılması bakımından yararlı geçtiğini, kongre sonunda Türkiye için faydalı pek çok tebliğin yayınlandığını söyledi.

Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fa-

kületsi'nde yapılan kongrede, organizasyon hataları, tebliğlerin tam olarak anlaşılamamasına yol açtı. Fakülte binasında kongre sürerken, kayıtların devam etmesi ve konferansa tebliğ sunanların tebliğlerinin çoğaltılmaması hem konferansa katılanları, hem de konferansı izleyenleri güç durumda bıraktı.

Birkaç salonda ayrı ayrı konuların işlendiği konferansta Türk Musikisi ile ilgili tebliğler sunuldu. Kurtuluş Savaşı sırasında dini 215 ağıt, türkü ve şarkı; 17 tane de marş bestelendiğini belirten Muhittin Nalbantoğlu Kurtuluş Savaşında müzisyenlerin savaştan yana bir tutum izlediklerini de ifade etti.

Konferansa katılarak, tebliğler sunan yabancı Türkologlar ülkelerine dönmeye başladılar.

2 Ekim — Türkiye Yazarları Sendikası Başkanı Aziz Nesin, bir uluslararası yazarlar örgütünün kurulmasını önerdi.

Nesin, bu önerisini Sofya'da yapılan dünya yazarlar toplantısında yaptı ve öneri toplantıya katılan üyelerce olumlu karşılandı.

Aziz Nesin, konuşmasında, İkinci Dünya Savaşından sonra yazarların insanlığın bugünü ve geleceği konusunda yükümlülüklerini yerine getirmek için sık sık uluslararası toplantılar düzenlediklerini bildirdi. Bu toplantıların sınırlı olduğunu belirten Nesin, yazarların barış çalışmalarını düzenli biçimde kanalize edebilecek uluslararası bir yazarlar örgütüne gereksinme bulunduğunu söyledi.

Nesin, kurulacak bir örgütle hem yazarların ekonomik sorunlarına hem de uluslararası barışa çözüm bulunmasının kolaylaşabileceğini bildirdi.

Daha sonra söz alan bazı yazarlar, Aziz Nesin'in önerisini olumlu bulduklarını açıkladılar. Sofya'da 29 eylül çarşamba günü başlayan Dünya Yazarlar Toplantısı'na yetmiş ülkeden yüz otuza yakın yazar katıldı.

7 Ekim — Geçirdiği üç kanser ameliyatından sonra halen ışın tedavisi gören değerli şair ve ressam Metin Eloğlu'ya Sevgi Sergisi, Ümit Yaşar Sanat Galerisi'nde açıldı.

23 Ekime kadar açık olacak sergide, aralarında Eren Eyüboğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nuri İyem, Abidin Dino, Aliye Berger, Cevat Dereli, Hüseyin Bilişik, Zeki Kıral, Burhan Uygur, Mustafa Pilevneli, Adnan Varınca, Ruzin Gerçin ve Leyla Gamsız gibi ünlü ressamların da yer aldığı kırk beş sanatçının yapıtları sergilenerek satışa sunulacaktır.

27 Ekim — Adalet Ağaoğlu «Fikrimin İnce Gülü» adlı kitabıyla «Devletin askeri kuvvetlerini yayın yoluyla tahkir ve tezyif ettiği» gerekçesiyle açılan davada beraat etti. Mahkeme kitabı «edebi niteliği bulunan bir eleştiri» olarak vasıflandırdı.

4 Kasım — Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin çağrılısı olarak bir ay önce Vietnam'a giden ünlü yazarımız Aziz Nesin'in yurda dönerken 1 Kasım Salı gecesi Moskova'da kalp krizi geçirerek hastaneye kaldırıldığı bildirildi. Yoğun bakıma alınan yazarın, tehlikeyi atlatabilmesi için bir aya kadar hastanede yatması gerektiğini belirten doktorlar, durumunun ağır olduğunu açıkladılar.

Ünlü mizah yazarı, doğal seçiciler kurulu üyesi bulunduğu Asya-Afriya Yazarlar Birliği'nin «Uluslararası Lotus Edebiyat Ödülü 1982»nin dağıtım toplantısına katılmak üzere Vietnam'a gitmişti.

Aziz Nesin'in, kurucu başkan olması nedeniyle Barış Derneği davasında ifadesi alınmak üzere askeri savcılıkça aranmakta olduğu haber verildi. Aziz Nesin'in ülkeye dönüşünü geciktirecek olan rahatsızlığı nedeniyle, yazarın Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na bir dilekçeyle başvurarak, iyileşir iyileşmez yurda dönüp ifade vereceğini bildirdiği öğrenildi.

9 Kasım — İzmir'de Atatürk ve Dün-

ya Çocuk Kitapları haftası 8—14 kasım tarihleri arasında kutlandı.

Atatürk Kütüphanesince düzenlenen Atatürk ve Dünya Çocuk Kitapları Haftası kutlamaları 8 kasımda Atatürk Anıtına çelenk konulmasıyla başladı.

6 gün süren kutlamalar içinde Atatürk Kütüphanesinde çocuk kitapları sergisi düzenlendi ve sergiyi izleyen çocuklara haftayla ilgili bilgiler verildi. Ayrıca Atatürk kütüphanesinde eğitici çocuk filmleri gösterildi ve folklor gösterileri düzenlendi.

Kutlamalar içinde çocuk tiyatrosu ile bir Çello konseri de yeralıyor.

10 Kasım — Istanbul Sıkıyönetim 2 No.'lu Mahkemesi'nde «Uzun Sürmüş Bir Yaz» adlı anlatı kitabıyla ceza yasasının 159. maddesinden yargılanan Nedim Gürsel beraat etti. Mahkeme ikinci basımı toplatılan «Uzun Sürmüş Bir Yaz»ın sanığa geri verilmesini de kararlaştırdı. Söz konusu yapıt Fransa'dan sonra geçtiğimiz hafta Yunanistan'da ünlü Exautas yayınevince basıldı. Fransa'da üç baskı yapan «Uzun Sürmüş Bir Yaz» 1983 başında Hollanda ve Bulgaristan'da da yayımlanacak.

17 Kasım — Tiyatro Yazarları Derneği'nin olağan kongresi Gazeteciler Cemiyeti'nin Cağaloğlu'ndaki binasında yapıldı. Kongre gündeminde Yönetim Kurulu seçimlerinin yenilenmesi de yer alıyordu.

Kongreye sunulan Yönetim Kurulu çalışma raporunda özellikle, Devlet ve Şehir Tiyatroları ile yazar ilişkilerine geniş yer verildi, özel tiyatrolara yapılan devlet yardımına değinilerek bu yardımın önümüzdeki hangi koşullar altında yapılması gerektiği vurgulandı.

Daha önce 5 kasımda yapılacağı duyurulan kongre çoğunluk sağlanamadığı için ertelenmişti.

18 Kasım — Romancı ve hikayeci Samim Kocagöz Ankara Hacettepe Üniversitesi Servisinde ameliyat edildi. Sağlık durumu iyiye gitmekte olan Samim Kocagöz, bir süre daha hastanede tedavi gördükten sonra taburcu edilecek.

18 Kasım — Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi YAZKO'nun, ilkini geçen yıl gerçekleştirdiği «YAZKO Sanat Günleri» nin 19-28 kasım tarihleri arasındaki programı YAZKO tarafından iptal edildi.

YAZKO yetkilileri, bu konuyla ilgili olarak, sözkonusu etkinliğin gündemlerindeki yerini her zaman koruyacağını belirttiler. İptal edilen «YAZKO Sanat Günleri»nin bu yılki ana teması «Milli Mücadele ve Ulusal Kurtuluş Savaşlarında Sanat» olarak belirlenmişti.

24 Kasım — «Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme» adlı incelemesiyle Sedat Simavi Vakfı 1982 Edebiyat Ödülü'ne katılan Fethi Naci, ödülden çekildiğini açıkladı. Yazar ve eleştirmen Fethi Naci, ödülden çekilmesi konusunda bir gerekçe göstermedi ve «gördüğü lüzum» üzerine kitabını yarışmadan çektiğini belirtti.

15 Aralık — 16 Kasımda ölen şair, yazar, çevirmen ve tiyatro oyucusu Suat Taşer'in anısına «Sanat-Edebiyat 81» dergisi bir şiir ödülü koymaya karar verdiğini açıkladı.

Seçiciler Kurulu'nun Kemal Sülker, Rıfat Ilgaz, Adnan Yücel, dergi ve Taşer ailesi temsilcilerinden oluşacağı belirtilerek, ödülün bir şairin tüm şiir yaşamına verileceği ve elli bin lira değerinde olacağı açıklandı.

23 Aralık — 1980'den beri verilmekte olan May Roman Yarışması Yargıcılar Kurulunda bulunan Şükran Kurdakul, Kuruldaki görevinden ayrıldı.

Kurdakul ayrılış nedeni olarak şunları söyledi: «Yarışmanın koşullarında katılacak olan yazarların adlarının gizlenmesi öngörülmesine karşın, bana telefonla romanlarının niteliğini açıklayacak kadar tutkulu kişiler bulunduğundan nesnelliğimi koruyamama kaygısı içinde bulunuyorum. Bu nedenle çok sevdiğim Mehmet Ali Yalçın adı-

na konulan bu ödüldeki görevimden ayrılmak zorunda kalıyorum.»

27 Aralık (Tercüman) — Tarih boyunca Türk Istanbul'u, Istanbul'un fethini ve Osmanlı-Türk tarihini en iyi yorumlayan şair ve fikir adamı olarak tanınan Yahya Kemal'in, adına kurulan müzede kendisini, hayatını, işaret ettiği bütün mefhumları bulmak mümkün. Yahya Kemal Müzesi, Şubat 1959' da vefat edişinin 4. ayında Istanbul Fetih Cemiyeti tarafından kurulmuş. Yahya Kemal'in yakın dostu Edebiyat Tarihçisi-Yazar Nihat Sami Banarlı'ile Cemiyet Başkanı Yüksek Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi'nin öncülüğünde, Fetih Cemiyeti bünyesi içinde bir de Yahya Kemal Enstitüsü teşekkül ettirilmiş. Fetih Cemiyeti ile Yahya Kemal'in vârisleri arasında imzalanan protokol üzerine, büyük şairin diş fırçasından kalemine, tütün tabakasından mektuplarına, baskıya hazırlanmış eserlerinden okuduğu kitaplara ve elbiselerine kadar her türlü özel eşyası Yahya Kemal Müzesi'nde teşhir edilmeye başlanmış. Önce Fatih Başkurşunlu Medresesi'nde açılan müze, 27 Mayıs 1960'tan sonra Fetih Cemiyeti ile birlikte Çarşıkapı'daki Kara Mustafa Medresesi'ne taşınmış. Yahya Kemal Müzesi'nin 2. defa düzenlenmesinde, Istanbul Kız Lisesi Edebiyat Öğretmenleri ve öğrencilerinin büyük emekleri geçmiş. 23 yıldan beri ziyaretçilere açık tutulan Yahya Kemal Müzesi, devlet yardımı olmadan faaliyetlerini bugüne kadar sürdürmüş.

Yahya Kemal Enstitüsü şimdiye kadar büyük şair ve fikir adamının 3 şiir kitabı ile 9 nesir kitabını neşretmiş. Bu eserlerden hemen hepsinin baskıları 2 ile 5 defa arasında yapılmış. Ayrıca Nihat Sami Banarlı tarafından kaleme alınan Yahya Kemal'in hatıraları ile ilgili 2 kitap ile 2 mecmua da Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı arasında yeralıyor. Yahya Kemal Müzesi de her haftanın Cuma günlerinde ziyaretçilerle dolup taşıyor.

Osmanlı mimarisi üzerine kaleme aldığı 5 bin sayfayı aşan, ciltlerce eseri bulunan ve Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından Fahri Edebiyat Doktoru ünvanı verilen Ekrem Hakkı Ayverdi ile Yahya Kemal Enstitüsü Üyesi Edebiyatçı-Yazar Nermin Suner Pekin, Yahya Kemal Müzesi'ni yaşatmak için ellerinden gelen gayreti gösteriyorlar.

Bu iki değerli edebiyatçımız Yahya Kemal Beyatlı için şunları söylüyorlar:

«Hayatı boyunca tek satırı kitap haline gelmemiş bu büyük fikir ve iman adamı, dilerden düşmeyen eserleriyle Müslüman-Türk insanının gönlüne taht kurmuştur. Hatırasını yaşatmak bizim gibi her Türk vatandaşının vazifesidir. Biz kendimizi Yahya Kemal Müzesi'nin hadimi olarak görüyoruz.

27 Aralık (YANKI) Yıllardır şiirleriyle edebiyat dergilerinin başköşelerinde yeralan ünlü Türk şairi Fazıl Hüsnü Dağlarca, bu kez bir polisiye olay dolayısıyla basına konu oldu. Kirayı artırmak isteyen evsahibiyle yaptığı tartışma ilk gün basında «Koca şair evsahibini keserle yaraladı» başlığıyla yeraldı. Dağlarca'nın evsahibi Hakkı Göker başı sargılar içinde iken olayı şöyle anlatıyordu: «Evi tahliye etmesini istedim. İçkiliydi, tartıştık, eline geçirdiği keserle üstüme yürüdü. Kendimi korumaya çalıştım. Ama gözümü hastanede açtım. Bir de şairlerin ince ruhlu olduğu söylenir».

Hemen ertesi gün 69 yaşındaki şair tam tersini anlattı: «Olay günü kapımın önüne geldi. İçkiliydi. Kirayı 30 bin yapacaksın 600 bin de peşin vereceksin' dedi. Tartıştık. Köşede duran keseri kaparak üzerime saldırdı. Boğuşmaya başladık. Düşüp yaralanmış. Beni öldürecekti. Kendimi savundum» dedi.

Ünlü şair karakolda ifade verdikten sonra serbest bırakıldı ve hemen olaya ilişkin şiirini yazdı:

«Ne deseler / Hayran olacağız /

Vermişiz kağıtları çünkü...»

28 Aralık — Romancı Yaşar Kemal'in «Deniz Küstü» adlı romanında Anayasa'ya aykırı görüş ve düşüncelere yer verdiği öne sürüldü.

Danışma Meclisi Erzincan Üyesi Abdülbaki Cebeci, Genel Kurul'un dünkü bileşiminde yaptığı konuşmada, Yaşar Kemal'in söz konusu kitabında ırkçılık yaptığını, eski Genelkurmay Başkanlarından Salih Omurtak hakkında kötü sözler kullandığını, Istanbul'u pislik içinde gösterdiğini, turistik açıdan da menfi propaganda yaptığını ileri sürdü. Cebeci, «Kültür kargaşası sokak kargaşasından daha tehlikelidir» dedi.

28 Aralık — 1955 yılında Ord. Prof. Fuat Köprülü ve arkadaşları tarafından kurulmuş olan Folklor Araştırmaları Kurumu'nun geçen yıl ihdas ettiği «Türk Folkloruna Hizmet Ödülleri'»nin ikincisini kazananlara, ödülleri, düzenlenen bir törenle verildi.

Uzun yıllar Türk Folkloruna hizmet ettiken sonra 4 yıl önce vefat etmiş bulunan İhsan Hınçer adına konulan ödüllerin, sahiplerine verilmesi sırasında konuşan Folklor Araştırma Kurumu Genel Başkanı İrfan Ünver Nasrattınoğlu şunları söyledi;

«**1966 yılında «Milli Folklor Enstitüsü»** adı ile kurulan, daha sonra «**Milli Folklor Araştırma Dairesi**» adını alan, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde faaliyette bulunan Kurumumuz, geçen yıl başlattığı «**Türk Folkloruna Hizmet Ödülü**» geleneğini bu yıl da sürdürmektedir».

1982 «Türk Folkloruna Hizmet Ödülü'nü kazananları açıklayan Nasrattınoğlu, TRT Genel Müdürlüğü'nün, 1982 yılı içerisinde Türkiye Radyolarında ve Televizyonunda yayımlanan folklorla ilgili programların hazırlanış, sonuç ve kapsam bakımından başarılı görüldüğü için ödüle layık bulunduğunu söyledi.

Nasrattınoğlu daha sonra Orhan Şaik Gökyay'ın I. ve II. Milletlerarası Türk Folklor Kongrelerine sunmuş olduğu bildirilerden dolayı, Ord. Prof. Süheyl Ünver'in Türk folkloruna yıllardan beri verdiği hizmet dolayısıyla ödüle layık görüldüğünü açıkladı.

Folklor Araştırma Kurumu Genel Başkanı İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Ethem Ruhi Üngör ve Kutlu Özen'in ödüle layık görülme nedenlerini açıklarken şöyle konuştu.

«Biz, İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülü 82'nin «Türk Halk Musikisi' değerlendirmesini, Üngör lehine yaparken O'nun bütünüyle Türk Folkloruna yaptığı hizmetleri gözönünde tuttuk.

1958 yılından bu yana Sivas ve yöresi folkloruyla ilgili çalışmalar yapmakta olan Kutlu Özen de, çalışmalarının birçoğunu halkbilim kapsamlı dergilerde ve mahalli gazetelerde neşretmiştir.»

1981 YILINDA KONUŞMA, SÖYLEŞİ, AÇIKOTURUM

YAZKO, 1982 YILI YAZIN ETKİNLİKLERİ

Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO, 1982 yılı içerisinde, çeşitli kültür ve sanat etkinlikleri düzenlemiştir

1) **PANEL**: «Çağdaşlaşma Sürecinde Çeviri Yayınların Seçimi»

12 Şubat 1982 günü Sinema—TV Enstitüsü'nde düzenlenen paneli YAZKO Çeviri Dergisi Yönetmeni Ahmet Cemal yönetmiş ve panele Murat Belge, Eray Canberk, Tomris Uyar katılmıştır. Panel metni Çeviri Dergisi'nin 6. sayısında yayınlanmıştır.

2) **PANEL** Çevre Sorunları veya Sorunlar Çevresi»

5 Mart 1982 günü Sinema—TV Enstitüsü'nde yapılan ve Afife Batur'un yönettiği panele Vehbi Belgin, Faruk Birtek, Günhan Danışman ve Ruşen Keleş katılmışlardır.

3) **SEMPOZYUM**: «Tarihsel Süreç İçinde ve Günümüzde Aydın Sorumluluğu»

15, 16, 17 Mart 1982 tarihleri arasında Istanbul Gazeteciler Cemiyeti Toplantı Salonu'nda yapılan sempozyuma Mehmet Barlas, Selim İleri, Yalçın Küçük ve Mümtaz Soysal birer bildiriyle katılmışlar ve sempozyumun son günü konuşmacıların tümünün yeraldığı bir panel düzenlenmiştir.

4) **SEMPOZYUM**: «Kadın Sorunları: Çalışmanın Gereği ve Sınırları»

Istanbul Gazeteciler Cemiyeti Toplantı Salonu'nda 20, 21, 22, 23 Nisan 1982 tarihleri arasında yapılan sempozyumu Tomris Uyar yönetmiş ve Nermin-Abadan Unat, Metin Başoğlu, Oya Çitçi, Zeynep Karabey, Şule Torun ile Fransız kadın saylav Mme. Gisèle Halimi birer bildiriyle katılmışlardır.

YAZARLAR BİRLİĞİ'NİN ETKİNLİKLERİ

2 Ocak — D. Mehmet Doğan, Birlik lokalinde «Türkiye'de dil meselesi ve sözlükler» üzerine konuştu.

9 Ocak — Prof. Dr. Şükrü Elçin «Halk Edebiyatına Giriş» adlı eseri üzerine konuştu.

16 Ocak — Dr. Muhtar Tevfikoğlu, Kültür Bakanlığı'nca basılan «Hikayeler» adlı eseri üzerine konuştu.

23 Ocak — 24 Ocak 1962 de ölen Ahmet Hamdi Tanpınar anıldı.

30 Ocak — Devlet Tiyatrosunda temsil edilen «Taş Bademler» oyunu üzerine tartışmalı toplantı yapıldı.

9 Şubat — A. Günbay Yıldız yeni yayınlanan «Aynada Batan Güneş» adlı romanı üzerine konuştu.

13 Şubat — Yahya Akergin, «Özlem Yokuşları» adlı çocuk romanı üzerine konuştu.

27 Şubat — Bayram Bilge Toker, Osman Çeviksoy'un «Tutuklu Yürek» adlı hikaye kitabı üzerine konuştu.

6 Mart — Mehmet Pamak «Günümüz Türkiyesinde iktisadi Meseleler» konusunda konuştu.

13 Mart — Atasoy Müftüoğlu, «Vakti Kuşanmak» adlı deneme kitabı üzerine konuştu.

20 Mart — Âmil Çelebioğlu, M. Hayri Maraşlıoğlu, S. Kemal Tural, Alemdar Yalçın «Türk Edebiyatında ve Günümüzde Edebi Tenkit» konusunda tartıştılar.

27 Mart — Dr. Abdurrahman Küçük, «Ermeni Meselesi ve Türkiye» konusunda konuştu.

3 Nisan — Yıllıklar ve «Kültür ve Sanat Yıllığı» değerlendirildi.

10 Nisan — Dr. Reşat Genç, «Karahanlılarda Devlet Teşkilatı» adlı kitabı ve ilk müslüman Türk devletlerinde devlet teşkilatı üzerine konuştu.

24 Nisan — Abdülkadir Hayber «Yugoslavya'da Müslümanlar, Türkler ve Türkçe Öğretimi» konusunda konuştu.

25 Nisan — «Basınımızda yeni gelişmeler ve meseleler» konulu açıkoturum düzenlendi. Katılanlar: Tercüman gazetesinden Nazmi Bilgin, Milli Gazeteden Abdülkadir Özkan, Anka Ajansı'ndan Varlık Özmenek, Güneş Gazetesinden Derya Sazak, Yeni Nesil Gazetesinden Vahbi Vakkasoğlu, Yöneten: Mehmet Cemal Çiftçigüzeli.

1 Mayıs — Yavuz Bülent Bakiler «Şiire ilgi ve ilgisizlik» üzerine konuştu.

8 Mayıs — Alemdar Yalçın «Türk Edebiyatında Edebi Tnekit» konusunda bir değerlendirme konuşması yaptı.

15 Mayıs — Tuğrul Kuran ve Ümit Kurtuluş «Türk-Yunan ilişkileri ve Batı Trakya Meselesi» üzerine yapılan açıkoturumda konuştular.

Mayıs Sonu — Yazarlar Birliği, Haberler Bülteninde, «15 inci Hicret asrını ilmi bir toplantı düzenleyerek Mayıs ayı sonunda kutlayacağını ve bu toplanıtda çeşitli ilmi tebligler sunularak tartışılacağını» bildirdi.

4 Aralık — Yavuz Bülent Bakiler «Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı hakkında» müşahedelerini anlattı.

11 Aralık — İsmet Keten Fotoğraf sanatı üzerine konuştu.

18 Aralık — Beşir Ayvazoğlu, «Aşk Estetiği» adlı kitabı üzerine konuştu.

25 Aralık — Yöneticisi Yaşar Kaplan «Aylık Dergi» üzerine konuştu.

Sanat Kurumu (Ankara)nın Yazın Etkinlikleri:

2 Aralık — «Türk romanı üzerine düşünceler» Konuşan: Veysel Öngören,

11 Aralık — «Hegel» üzerine açıkoturum. Konuşanlar: Dr. Oruç Arıoba, Dr. Murat Belge, Selahattin Hilav, Doç. Dr. Şahin Yenişehirlioğlu,

21 Aralık — «Edebiyat üzerine söyleşi» Konuşan: Dinçer Sümer,

4 Ocak — «Hikayelerden oyunlar» Sunan: Savaş Başar.

6 Ocak — «Maliye Nazırı Cevit Bey» üzerine konuşan: Tevfik Çavdar

27 Ocak — «Şiir üzerine söyleşi» Konuşan: Özdemir İnce.

3 Şubat — Williams James konusunda açıkoturum. Yöneten: Dr. Cemil Akdoğan. Konuşmacılar: Prof. Dr. Teo Grünberg, Dr Ahmet İnam,

10 Şubat — «Anton Çehov»un Öyküleri» üzerine konuşan: Dr. Aydın Süer.

15 Şubat — «Fareyi Öldürmek» oyununun eleştirisi. Konuşmacılar: Doç. Dr. Emre Kongar, Dinçer Sümer, İrfan Yalçın, Erkan Yücel.

17 Şubat — Felsefe çevirileri konusunda açıkoturum. Konuşmacılar: Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Dr. Füsun Akatlı, Dr. Yaman Örs, Doç. Dr. Mete Tunçay.

24 Şubat — «Roman ve Tiyatro» üzerine konuşan: Dinçer Sümer

6 Mart — «Atatürk ve Çağdaşlaşma» konusunda açıkoturum. Yöneten: Dr. Anıl Çeçen. Konuşmacılar: Jale Candan, Baha Vefa Karatay, Turhan Olcayto, Doç. Dr. Bahriye Üçok, Sami N. Özerdim.

10 Mart — «Nicolai Hartmann» üzerine açıkoturum. Yöneten: İsmail Demirdöven. Konuşmacılar: Dr. Tüten Anğ, Dr. Akın Etan, Prof. Dr. İonna Kuçuradi. Yöneten: İsmail Demirdöven.

17 Mart — «Tiyatronun eğitim işlevi» konusunda açıkoturum. Yöneten: Ünsal Piroğlu. Konuşmacılar: Prof. Dr. Metin And, Gülşen Karakadıoğlu, Prof. Dr. Özdemir Nutku, Yılmaz Onay.

AVUSTURYA KÜLTÜR OFİSİ 1982 YILI ETKİNLİKLERİ

Ocak: Nobel Edebiyat Ödülü sahibi, Avusturyalı yazar Elias Canetti'nin «Körleşme» adlı ünlü romanının Ahmet Cemal tarafından yapılan Türkçe çevirisinin yayımlanması nedeniyle gelen Avusturya Edebiyat Kurumu Başkanı Dr. Wolfgang Kraus, Istanbul'daki Avusturya Kültür Ofisi'nde Elias Canetti üzerine bir konferans verdi.

Ekim: Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünden bazı öğretim üyeleri ile yardımcıları, Avusturya'nın Innsbruck kentinde, Innsbruck Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Enstitüsü'nce düzenlenen «Yazın Alanında Türkiye ile Avusturya — Bir Karşılaştırma» adlı sempozyuma katılmak üzere Avusturya'ya gittiler.

Kasım: Ünlü Avusturyalı tiyatro sanatçısı ve Viyana'daki «Tek Kişilik Tiyatro» gösterilerinin yaratıcısı Herbert Lederer, Istanbul ve İzmir'de Egon Friedell, Arthur Schnitzler ve St. Exupery'nin yapıtlarını sundu.

Aralık: Avusturya Edebiyat Kurumu İkinci Başkanı, Avusturya'da yayımlanan aylık «Edebiyat ve Eleştiri» (Literatur und Kritik) dergisinin yayımcılarından, tanınmış yazar ve şair Dr. Kurt Klinger, Istanbul, Ankara ve İzmir'de kendi eserlerinden bölümler okudu.

1982 YILINDA KİTAP İMZALAMA GÜNLERİ

Akademi Kitabevinde okurlarına kitaplarını imzalayan Yazarlar

1 Aralık 81 (Elif Naci) 4 Aralık (İlhan Selçuk) 8 Aralık (Orhan Hançerlioğlu) 11 Aralık (Fethi Naci) 15 Aralık (Erhan Bener) 18 Aralık (Recep Bilginer) 19 Aralık (Can Yücel) 22 Aralık (Muammer Sun) 25 Aralık (Tomris Uyar) 29 Aralık (Halit Kıvanç) 5 Ocak (Ruhi Su) 8 Ocak (Necati Cumalı) 14 Ocak (Süleyman Şahin Tar - Bertan Onaran) 15 Ocak (Cemil Meriç) 19 Ocak (Ahmet Oktay) 22 Ocak (Murathan Mungan Yıldırım Türker) 29 Ocak (Hüseyin Haydar - Sulhi Dölek) 5 Şubat (Mete Akyol) 9 Şubat (Mehmet Kemal) 12 Şubat (Feyza Hepçilingirler) 19 Şubat (Aziz Nesin) 26 Şubat (Turgut Uyar) 2 Mart (Nursel Duruel) 5 Mart (Attila İlhan) 9 Mart (Işık Yavuz) 12 Mart (Edip Cansever Fikret Otyam) 16 Mart (Sami Gürtürk Hasan Kıyafet) 18 Mart (Oktay Akbal) 23 Mart (Işıl Özgentürk) 26 Mart (Kemal Özer Şükran Kurdakul) 30 Mart (Müjdat Gezen) 2 Nisan (Ülkü Tamer Sevda Kaynar) 6 Nisan (Özdemir İnce) 9 Nisan (Selim İleri) 10 Nisan (Mehmet Özgül Can Yücel) 13 Nisan (İlhan Berk) 17 Nisan (Nadir Nadi) 20 Nisan (Füruzan) 22 Nisan (Gülten Dayıoğlu) 20 Nisan (Rıfat Ilgaz - Asım Bezirci) 4 Mayıs (Necati Tosuner) 7 Mayıs (Turgut Yarkent) 11 Mayıs (Suna Kili) 14 Mayıs (Gülten Akın) 18 Mayıs (Serhat Kestel) 20 Mayıs (Hıfzı Veldet Velidedeoğlu İlhan Selçuk Kemal Üstün, Meral Tolluoğlu «Ataç) 21 Mayıs (Nadir Nadi - Prof Macit Gökberk Oktay Akbal) 22 Mayıs (Mehmet Kemal - Prof. Nermin Uygur Prof. Akşit Göktürk Sadi Borak) 24 Mayıs (Selda Bağcan) 25 Mayıs (Mücap Ofluoğlu Sadık Şendil) 28 Mayıs (Metin Eloğlu) 1 Haziran (Kerim Korcan) 4 Haziran (Şirin Tekeli) 8 Haziran (Eren Uyumaz Haşim Nezihi Okay) 11 Haziran (Salah Birsel) 18 Haziran (Haşim Şahin).

Evrensel Kitabevinde okurlarına kitaplarını imzalayan yazarlar

13 Şubat (Adnan Özer Haydar Ergüler Abdülkadir Bulut) 9 Mart (Ruhi Su) 24 Mart (Muzaffer Buyrukçu) 2—3 Nisan (Aziz Nesin) 10 Nisan (Hasan Hüseyin) 1 Mayıs (Özdemir İnce) 8 Mayıs (Adalet Ağaoğlu) 15 Mayıs (Dinçer Sümer Kemal Ateş) 19 Mayıs (Ahmet Telli) 20—21 Mayıs (Uğur Mumcu) 28 Mayıs (Tomris Uyar) 5 Haziran (Gülten Akın) 12 Haziran (Füruzan) 18 Haziran (Cahit Kulebi).

TÜYAP (Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş. Kitap fuarında kitaplarını imzalayan Yazarlar

13 Kasım 1982 (Uğur Mumcu) 14 Kasım (Arslan Başer Kafaoğlu) 15 Kasım (Tarık Buğra) 16 Kasım (Oktay Akbal) 17 Kasım (Attila İlhan) 18 Kasım (Çetin Altan) 19 Kasım (Bekir Yıldız) 20 Kasım (Necati Cumalı).

Adam Yayınlarının TÜYAP Kitap Fuarında düzenlediği imza günleri

16 Kasım (Melih Cevdet Anday) 18 Kasım (Tarık Dursun K.) 19 Kasım (Edip Cansever) 20 Kasım (Füruzan).

YAZKO Kitap Sergisinde okurlarına kitaplarını imzalayan Yazarlar

10 Mayıs (Zeyyat Selimoğlu) 11 Mayıs (Pınar Kür, Bertan Onaran) 12 Mayıs (Kemal Özer, Mehmet Başaran) 13 Mayıs (Abdülkadir Bulut, Işıl Özgentürk) 14 Mayıs (Mehmet Semih, Kemal Sülker, Önay Sözer) 17 Mayıs (Mehmet Özgül, Adnan Özyalçıner) 18 Mayıs (Oktay Akbal, Attila İlhan, İlhan Berk) 19 Mayıs (Mustafa Balel) 20 Mayıs (Eray Canberk, Hakkı Özkan) 21 Mayıs (Bekir Yıldız) 24 Mayıs (Salah Birsel, Selim İleri) 25 Mayıs (Erdoğan Alkan) 26 Mayıs (Necati Cumalı) 27 Mayıs (Cengiz Bektaş, Tomris Uyar) 28 Mayıs (Kemal Bilbaşar) 31 Mayıs (Recep Bilginer) 2 Haziran (Afşar Timuçin) 4 Haziran (Salim Şengil) 10 Haziran (İsmail Uyaroğlu) 25 Haziran (Ayhan Hünalp, Sennur Sezer).

1982 YILINDA EDEBİYATA İLİŞKİN OLAYLAR

- Aydın sorumu sempozyumu
- Yasaklanan Kitaplar
- Baki'nin Kabri
- Milli Kültür Şurası ve bir bildiri (Prof. Dr. Gürsel Aytaç)
- Yaşar Kemal'e **«del Duca»** Ödülünün verilmesi,
- Ataol Behramoğlu'na «Lotus» ödülü verildi,
- Tezer Özlü Kıral «Marlburg» ödülünü aldı,
- Türkiye Yazarlar Sendikası,
- Türk-Alman Kültür Enstitüsü'nde (Istanbul) «Göç olayının getirdiği sorunlar» konusunda seminer.

«AYDIN SORUMLULUĞU» SEMPOZYUMU

Kısa adı YAZKO olan Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperati'nce düzenlenen «Tarihsel Süreç İçinde ve Günümüzde Aydın Sorumluluğu» konulu sempozyum, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti toplantı salonunda 15 - 17 Mart tarihlerinde yapıldı.

Sempozyuma birinci gün konuşmacı olarak Mehmet Barlas ve Yalçın Küçük, ikinci gün Mümtaz Soysal ve Selim İleri, üçüncü gün ise sempozyumun bir devamı olan «Aydın Sorumluluğu» adlı panele, Faruk Birtek, Mehmet Barlas, Yalçın Küçük ve Selim İleri katıldılar. Sempozyum Murat Belge ve Ahmet Cemal tarafından yürütüldü.

BİRİNCİ GÜN

Sempozyumun açılış konuşması YAZKO adına Ahmet Cemal tarafından yapıldı. Ahmet Cemal konuşmasında, aydın ve aydın sorumluluğunun Rönesans'tan bu yana tartışılmış bir konu olduğunu ve bu tartışmaların da sürekli olarak bunalım dönemlerinde yoğunlaştığını belirtti. Daha sonra «Ülkemizdeki aydınlar ve Aydınların Sorumluluğu» konusundaki tartışmalara değinerek, tartışmaların Tanzimat döneminde ve günümüze doğru oldukça belirginleşerek geldiğini» söyledi. Bu belirginleşmenin en canlı örneklerini yazın alanımızda izlemek olanağı bulunduğunu da sözlerine ekledi.

Daha sonra söz alan gazeteci, yazar Mehmet Barlas, «İletişim Araçlarının Eğitici İşlevi İçerisinde Aydının Konumu» başlıklı bildirisini sundu. Barlas, «Aydın olma koşullarından birinin de barışı savunmak, silahlanmaya ve nükleer savaş araçlarına karşı çıkmak, idam cezalarının yasaların ve kuralların dışında bir yöntem olduğunu savunmaktır» dedi.

Sempozyumun ikinci konuşmacısı Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi Öğretim Üyesi Yalçın Küçük idi. Küçük, konuşmasına «Türk aydınının oluşumunda Batı etkisi, yerleşik değer yargıları, değişen kuşaklar ve «Aydın» başlıklı bildirisi ile başladı.

«Türk aydını tercüme odasında doğdu, ancak bir büyük öğretmeni var: Yenilgi Öğretmen» diyen Yalçın Küçük, «Türk toplumunun teorik bir geleneği olmadığını, özellikle son iki yüz yıl içerisinde çok renkli bir eylem birikimi olduğunu da söyledi. Yöntemlerinin ve bulgularının genellikle kabul edilenlerin tersi olduğunu belirten Küçük «Çubuğu tersine bükme sürecinde bir halka» deyiminin bir anlamda bu olduğunu belirtti. Küçük sözlerini şöyle sürdürdü:

«Teorik geleneği olmayan Türk aydını, Türkiye'yi yabancılardan öğrenmeyi bir alışkanlık haline getirmiştir. Bu nedenle de bir bukelamun özelliği gösterir. Oysa

ayakta kalabilecek olan aydın her yeni on yılda, yeni bir on yıl yaşayacağını bilen aydındır ve 20. yüzyılın son yirmi yılında kendi kitaplarını yazma şansına sahiptir.»

İKİNCİ GÜN

İkinci günün ilk konuşmacısı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi ve yazar Prof. Dr. Mümtaz Soysal idi.

Soysal «Toplumsal Değişmeler ve Aydın Tutarlılığı» başlıklı bir bildiri sundu. Aydının çok ender rastlanan bir eylem adamı ve çevresini aydınlatan bir kişi olduğunu belirten Soysal sözlerini şöyle sürdürdü:

«Aydın, çevresindeki dünyayı, insanların büyük bir çoğunluğunun algıladığı gibi değil, daha farklı ve duygulardan arınmış olarak algılayan ve özerk bir davranış biçimini seçmiş kişidir. Ancak bilgiyle donanmış bir akla sahip olmalıdır».

Soysal, Türkiye'de aydın kavramının yanlış anlaşıldığını ve sağcı aydınların aydın olarak kabul edilmediğini, aydının mutlaka solcu olması gerektiğini düşünenlerin çok olduğunu, sağcı kesimin de «aydın» sözcüğünden sadece «solcu» anlamını çıkardığını belirtti.

İkinci günün ikinci konuşmacısı yazar Selim İleri idi. İleri konuşmasına «Çehov'dan bir alıntıyla girerek «Romancı Gözüyle Aydının Yabancılaşması» konusunda görüşlerini dile getirdi.

Romancının yaptığı işin metalaşmasının, kendisinin de yabancılaşması sorununu getirdiğini söyleyen İleri, «Yazarların arı bir dille yazmaları» gerektiğini, ancak bazı yazarların kendilerine özgü bir dil ve anlatım biçimi seçmelerini de yadırgamadığını belirtti.

PANEL

Sempozyumun üçüncü gününde, Murat Belge'nin yönettiği panelde, «Aydın Sorumluluğu» tartışıldı. Konuşmacılardan Mehmet Barlas, ilgileri yeniden sağcı aydın-solcu aydın tartışmasına çekerek, «aydın olmanın asıl belirtisinin bir görüşün yanlışlarını görüp eleştirebilmek» olduğunu söyledi. Barlas sözlerini şöyle sürdürdü:

«Özel bir dönemde olduğumuz için, sağdaki ve soldaki aydınların belli bir diyalogda bulunarak, içinde bulunduğumuz geçiş dönemini hızlandırmaları gerekir. Hukuk devletine dönebilmek için bu şarttır.»

Yalçın Küçük ise, oldukça ilgi gören ve alkış toplayan konuşmasında aydının mutlaka solcu olacağını vurguladı. Küçük şöyle dedi

«Sağcıdan aydın olmaz, aydının da sağcısı olmaz. Aydın inadı olan kişidir, gelişmiş bir insandır. Ve biraz daha gelişir solcu olur.»

Daha sonra gündeme «Aydının Muhalfette mi kalması, yönetime mi katılması gerektiği» sorunu getirildi. Mehmet Barlas, yönetimde yer alan aydının çok ağır bedeller ödediğini, eğer bunları göze alabiliyorsa politikaya atılıp yönetimde yer alması gerektiğini belirtirken, Selim İleri ise bu görüşe katılmayarak, aydının işlevini yerine getirebilmesi için her dönemde muhalefette kalmasının şart olduğunu söyledi.

Yalçın Küçük, aynı konuda söz alırken, Türk aydınının yönetimden ayrılamıyacağını, çünkü onun bir parçası olduğunu belirterek, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarını örnek verdi. Ayrıca Türk aydınının yönetime kendi sınıfıyla geleceğini ve o zaman muhalefette değil, yönetimde yer alacağını söyledi. Buna örnek olarak da 1960'lı yıllardaki yönetimi gösterdi.

(Sanat Dergisi — Nisan)

3088 YAYININ CEZAEVLERİNE SOKULMASI YASAKLANDI

Bakanlar Kurulu'nca yurda sokulması, dağıtılması yasaklanan ve mahkemelerce zoralımına karar verilen 3 bin 38 yayının cezaevlerine sokulması yasaklandı.

Adalet Bakanlığı'nca 29 nisan 1982 tarihinde Cumhuriyet Savcılıklarına gönderilen genelgede, «Çağdaş infaz sistemi, hükümlünün kurumda belli aşamadan geçerek islahını ve topluma iyi bir kişi olarak iadesini benimsemiş ve bunun genel kurallarını koymuş bir sistemdir.» deniliyor. Hükümlünün iyileştirilmesinin, yasaları ihlal etmeden yaşama arzusu doğurmak olduğu ileri sürülerek şu görüşlere yer veriliyor:

«Onun normal hayata dönüşünde ihtiyaçlarının kolaylıkla kazanabilecek duruma gelmesini sağlamak için uygulanan rejim tedbir ve teknik usullerin tümünün anlaşılması gerekir. Bu amaca ulaşmak için hükümlüde ailesine, diğer fertlere ve topluma karşı büyük bir hassasiyetle şahsi ve sosyal sorumluluk hissinin doğmasına çalışır.

Bu sorumluluk hissinin samimi olarak doğması ve hükümlü tarafından benimsenmesi onun her yönü ile manevi kalkınmasının gerçekleşmesi ile olabilir. Manevi kalkınmanın bir yönünde hükümlünün infaz süresi içinde kurum kitaplığından yararlanmasıdır.»

Genelgede yasak yayınlar listesinde bulunmayan, cinsel yönü olmayan, kitap, dergi ve gazetelerden hükümlü ve tutukluların yararlanmalarına, önlem almalarına, getirtmelerine ve okumalarına engel olunmayacağı belirtildi. Listede yer alan yasak yayınların bazıları şunlar

«Arapça risaleler, 20. asırda Türkler, AP amblemli, rumuzlu ve Türk bayrağı bulunan afiş, bozkurt efsaneleri ve gerçek, bütün yazılar Mahir Çayan, Devrimci Sol, CHP kime hizmet ediyor, Cem Karaca'nın 1 Mayıs ve durduramıyacaklar halkın coşkun akan selini (plak), Çayan davası, devlet, DEV-GENÇ, diyalektik materyalizm, doğuda ulusal kurtuluş hareketleri, Devlet ve devrim, din üzerine, dünyada ilk anti-faşist ayaklanma, dil bilgisi, demir perde gerisinde yayınlanan bilumum matbua, dünya Müslümanlar haritası, dil bilgisi ilkokul 3. sınıf, Dede Korkut, dünya komünist hareketi, Ermeni meselesi, ekonomi politik, evrensel çelişki ve tarihsel maddecilik, enternasyonel, Ege'de savaş kışkırtıcıları: 2 süper devlet özellikle yeni çarklardır, emperyalizme ve oligarşiye karşı cephe, Jön Türkler Birliği tarafından BM Genel Sekreterliği'ne Fransa'da yazılan beyanname, Fransa'da iç savaş, felsefenin sefaleti, felsefe başlangıcı, Felsefenin | ilkeleri, halk türküleri, deyişler ve ağıtlar, hilafet ve halifesiz Müslümanlar, İslami hareket, İslamlık ve askerlik, İncil hakkındaki, İslam ve Hırisityan alemini tehdit eden milletlerarası, İslamın sesi, İran İslam Cumhuriyeti kurucu ve lideri İmam Humeyni'nin Hac mesajı, Kürdistan jurnal, kardeş, Karl Marks, Komünist Parti Mani-

festosu, Kürdistan ve Türkiye'deki Kürt sorunu, laikliğe aykırı ve aşırı dinci görüşleri yansıtan kartpostallar, Lenin destanı, Leninizm ilkeleri, Lenin ve komünist enternasyonel, Leninist parti öğretisi, Mecmuatu - İbni Sina, Mao - Tse Tung, Müslüman Türkiye mücadelemiz, Nazım Hikmet şiirler (plak), Newsweek dergisi, patronların bildirisine cevap, baskı zulüm ve yalan sizi çöküşten kurtarmaz, SBKP parti yaşamı, seçimlerde CHP neden desteklenmelidir. Seçimleri boykot edelim, sol komünizm : Bir çocuk hastalığı, sosyalizmin alfabesi, Şili sosyalizminin iç yüzü, Şam radyosu haber bülteni, Türk Sesi, Time, Tanrı nedir, The Children Of This World (fotoğraf sergisi) adlı albüm, TARİŞ direnişi, ulusal sorun ve Çerkezlerin konumu, ulusların kaderini tayin hakkı, yaşasın 1 Mayıs, yeni hedef, yeryüzünde ilk adam öldürme, Zülfi Livaneli adlı saz şairinin long playı.

CİNSEL KİTAPLAR

Yasak yayınlar listesinde «cinsel duyguları kışkırtıcı nitelikte» olduğu belirtilen yayınlar şunlar

«Aşk yatağı, Amerikan sexus, bol resimli sevişme ve seks sanatı, bol resimli seks karnavalı, çıbıl Ayşe, cinsel birleşme pozisyonları, cinsel açıdan evlilik nasıl, niye, ne zaman, nerede kiminle sevişmeli, çılgın kontes ve seks bebekleri, çıldırtan kalçalar, çeşitli seks kitapları, dol sıcacık, durmadan sevişenler, fondip, fahişe, foto seks, garantili kız tavlama yolları, günahtan günaha, gerdek gecesi, 2 resimli seks albümü, gerdek resimli, cinsel eğitim rehberi, gizli itiraf, hep bakire mi kalacaksın, helen seks magazin dergisi, karı mı yoksa orospu mu, kaymak tabağı, kamçılı kadın, kadında cinsel tatmin, kadife - erkekler için resimli albüm, modern dergilerinin bazı sayıları, oooh oh dolu dizgin seks, orospu, öpücük baştan sona renkli resimli seks dergisi, pazar dergilerinin bazı sayıları, playboyseks, resimli cinsel tedavi, revü magazin bazı sayıları, resimli seks fıkraları, resimli azgın dişi, süper seks seri cinin çıhılda, süper seks seri karanlık oda. Seks bahçesi, Viva resimli seks albümü, villada seks, yengen, yatak spor ilavesi sansürsüz kitap, Yankı'nın 560. sayısı, erkekçenin 2. sayısı.

(Cumhuriyet — 11 Haziran)

TOPLATILAN KİTAPLAR

İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı'nın aldığı bir karar üzerine 210 dolayında kitabın Ankara'da da toplatılmasına başlandığı öğrenildi.

Toplatma işlemleri İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 713.484 - 82 sayılı ve 19 Temmuz tarihli kararı uyarınca başlatıldı. Sözkonusu kitaplar arasında bazı seks yayınları da bulunuyor. Toplatılan kitaplardan Sol Yayınları'na ait olanlar şöyle:

«Ekonomi politiğin eleştirisine katkı, Ücretli emek ve sermaye, Felsefenin sefaleti, Fransa'da sınıf savaşımları, 1844 el yazmaları Anti - Duhring, Ailenin, özel mülkiyeti ve devletin kökeni, Utopik sosyalizm bilimsel sosyalizm, Gotha ve Erfurt programlarının eleştirisi, Felsefe incelemeleri, Kapitalizm öncesi ekonomi biçimleri, Rusya'da kapitalizmin gelişmesi, Demokratik devrimde sosyal demokrasinin iki taktiği, Emperyalizm kapitalizmin en yüksek aşaması, Ulusların kaderlerini tayin hakkı, Nisan tezleri ve ekim devrimi, Sosyalizm ve savaş, Leninizmin ilkeleri, Marksizm ve ulusal sorun ve sömürgeler sorunu, Son yazılar, Anarşizm mi, sosyalizm mi?, Teori ve pratik Askeri yazılar, Felsefenin temel ilkeleri, Felsefenin başlangıç ilkeleri, Ekonomi politik, İlkel toplum köleci toplum feodal toplum, Kapitalist toplum, Sosyalizmin alfabesi.»

Adalet Bakanlığı bir süre önce, «Bakanlar Kurulu'nca yurda sokulması ve dağıtılması yasaklanan ve mahkemelerce zapt ve müsaderesine karar verilen yayınlara ait liste» başlıklı bir kitapçık hazırlamıştı. Toplatılmasına başlanan kitapların önemli bir bölümünün bu kitapçıkta da yer aldığı belirtildi.

THA'nın haberine göre İstanbul'da da MAY Yayınları'nca yayımlanarak piyasaya sunulmuş olan beş kitap toplatıldı.

1. ve 4. Sulh Hukuk Mahkemeleri'nin kararlarıyla toplatılan. Nihat Behram'ın «Hayatı Tutuşturan Acılar», «Gülten Akın'ın «Kırmızı Karanfil», Aşık Sinem Bacı'nın «Dünden Bugüne Aşık İhsani», bilim adamlarının ortak çalışması olan «Ekonomi Politiğin Temelleri» ve Asım Bezirci'nin «On Şair On Şiir» adlı kitapları hakkında dava açıldı.

1971 yılında yayımlanan ve İstanbul 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 28.7.1982 tarih, 1982/106 sayılı kararıyla toplatılan, Asım Bezirci'nin «On Şair On Şiir» adlı derlemesi TCK'nun 142-312 maddelerinden, 1978 yılında yayımlanan ve İstanbul 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 8.7.1982 tarih 1982/96 sayılı kararıyla toplatılan, Nihat Behram'ın «Hayatı Tutuşturan Acılar» adlı kitabı TCK'nun 142/3 maddesinden, 1979 yılında yayımlanan ve İstanbul 4. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 15.7.1982 tarih 982/70 sayılı kararıyla toplatılan «Ekonomi Politiğin Temelleri» adlı kitap TCK'nun 142/4 maddesinden, 1971 yılında yayımlanan ve İstanbul 1. Sulh Ceza Mahkemesinin 26.7.1972 tarih 982/104 kararıyla toplatılan Gülten Akın'ın «Kırmızı Karanfil» adlı kitabı TCK'nun 142/3 - 312 maddelerinden ve 1976 yılında yayımlanan İstanbul 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 8.7.1982 tarih 1982/95 sayılı kararıyla toplatılan «Dünden Bugüne Aşık İhsani» adlı kitap TCK'nun 311 - 312 - 142 maddelerinden suçlanıyor. (Cumhuriyet — 21 Ağustos)

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI, TOPLATILAN KİTAPLAR İÇİN SIKIYÖNETİME BAŞVURDU

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığınca hakkında yasadışı kararı verilen 16 kitapla ilgili olarak, bilim ve sosyalizm yayınları sahibi Süleyman Erge'nin vekili avukat Halit Çelenk Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına bir dilekçe ile başvurdu, «bu kitapların on beşi son Sıkıyönetim ilanından yıllar önce yayınlanmıştır. Yalnız bir tanesi son sıkıyönetim döneminde yayınlanmış, bunun da Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde görülen davası kitabın suç oluşturmadığına hükmedilerek beraatle sonuçlanmıştır» dedi. Halit Çelenk, beraat kararları ile koğuşturmaya yer olmadığı yolunda alınmış karar örneklerini de başvuru dilekçesine ekledi, Süleyman Ege'nin vekili Halit Çelenk başvurusunda özetle şöyle dedi:

«Bilim ve sosyalizm yayınlarına ait 16 kitabın, komutanlığımızın emirleriyle «basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulması»nın yasaklandığını, yayınevi sahibi Süleyman Ege'nin vekili olarak öğrenmiş bulunuyorum.

Bu kararın eksik bir incelemeye dayandığı ve sayın komutanlığımızın aşağıdaki açıklamalarımız ve ekli olarak sunduğumuz belgeler (yargı organlarının kesinleşmiş beraat kararları ve takipsizlik kararları) açısından konuyu yeniden incelemeye değer bulacağı kanısındayız.

— Söz konusu 16 kitabın hiç biri herhangi bir fikrin propagandası niteli-

ginde değildir. Bunlar, haklarındaki bilirkişi raporlarında ve yargı organlarının kararlarında ifadesini bulan değerlendirmelere bağlı olarak özetle belirtirsek, bi kısmı yabancı saldırılarına karşı verilmiş ulusal kurtuluş savaşlarını inceleyen, bir kısmı uluslararası değerde resmi belgelerden oluşan, bir kısmı sosyal konuları teorik ve felsefi düzeyde tartışan bilimsel kitaplardır. Bir kısmı da belgesel roman türünde kitaplardır Bu nedenle, her biri hakkında yapılan adli kovuşturma, ya yargı organlarının beraat kararlarıyla ya da takipsizlik kararlarıyla sonuçlanmıştır.

— Bu 16 kitabın 14'ü hakkında bugüne kadar hiçbir toplatma kararı verilmemiştir İkisi bir süre toplatılmışsa da, biri Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesinde görülen davası beraatla sonuçlanarak, öteki de daha önce beraat kararı almış bir kitap olması nedeniyle hak'larındaki bu tedbir kararları kaldırılmıştır.

— 16 kitabın 11'i hakkında Ankara C. Savcılığı yaptığı incelemelere ve aldığı bilirkişi raporlarına dayanarak takipsizlik kararları vermiştir. Öteki beş kitap hakkında TCK'nun 142'nci maddesine ayrılık savıyla dava açılmışsa da, bu davalara bakan ağır ceza mahkemeleri ve yargıtay ceza daireleri kurullarının oybirliğiyle kararlarıyla beraatlarına hükmedilmişitr

— Son Sıkıyönetim döneminde, bir kez nisan 1980'de, üç kez de 12 eylül 1980'den sonra olmak üzere, bilim ve sosyalizm yayınları yönetim yeri Sıkıyönetim görevlisi Emniyet Basın Şubesi ekipleri tarafından dört kez aramaya tâbi tutulmuştur. Bu aramalarda emniyet Basın Şube ekipleri açıkladığımız gerçekler ve ellerindeki yasak yayın listesine göre bilim ve sosyalizm yayınları içinde yasak kitap olmadığını tutunaklarıyla teyit etmişlerdir

En son, Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle 31.5.1982 ve 1.6.1982 tarihlerinde PTT Ankara Maltepe Şubesindeki kitap paketlerini inceleyen Ankara Emniyet Basın Şubesi görevlileri, incelemeleri sonunda, bilim ve sosyalizm yayınları kitaplarının «sakıncasız» olduğunu tutanaklarına geçirerek yasal görevlerine yerine getirmişlerdir.

KİTAPLARIN ADLARI VE BELGELER

Halit Çelenk, başvurusuna sözkonusu 16 kitabın yayın tarihleri ile herbiri için alınan adli kovuşturma sonuçlarını içeren belgeleri de ekledi. Kitapların adları ile adli kovuşturma sonuçları şöyle

«Dün köleydik bugün halkız» (hakkındaki kovuşturma beraatle sonuçlanmıştır), **«Diyalektik ve tarihsel materyalizm»** (hakkındaki kovuşturma beraatle sonuçlanmıştır), **«Yaşasın halk savaşının zaferi»** (hakkındaki kovuşturma beraatle sonuçlanmıştır), **«Proleterya devrimi ve dönek Kautsky»** (hakkındaki kovuşturma beraatle sonuçlanmıştır), **«Devlet ve ihtilal»** (hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararıyla sonuçlanmıştır), **«Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz»** (hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararıyla sonuçlanmıştır), **«Gölgeler ordusu»** (hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararıyla sonuçlanmıştır), **«Tsankov'un kanlı faşizmi»** (hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararıyla sonuçlanmıştır). **«Karl Marx ve doktrini»** (hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararıyla sonuçlanmışıtr.) **«Yoldaşımız Ho Chi Minh»**, hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararı ile sonuçlanmıştır. **«Dünya komünist hareketinin ortak belgeleri»** (hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararıyla sonuçlanmışıtr). **«Utopik ve bilimsel sosyalizm»** (hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararı ile sonuçlanmıştır), **«Teorik ve siyasal düşünceleri»** (hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararı ile sonuçlanmıştır) **«Faşizm üzerine**

dersler» (hakkındaki kovuşturma takipsizlik kararı ile sonuçlanmıştır), «**komünizm ve insanlık değerleri**» (hakkındaki kovuşturma Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2. Numaralı Askeri Mahkemesinin beraat kararıyla sonuçlanmıştır)

Halit Çelenk dilekçesinin sonunda «**Sayın komutanlığınızın emirleriyle** basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulması» **yasaklanan bilim ve sosyalizm yayınları'na ait 16 kitap hakkındaki bu açıklamalarımız ve sunduğumuz belgeler açısından konunun yeniden incelenmesini** ve yasaklama kararının kaldırılmasını saygıyla arz ederim» ifadesini kullandı.

Halit Çelenk dilekçesini, 20 ağustos cuma günü Sıkıyönetim Komutanlığına verdi. **(Cumhuriyet — 23 Ağustos)**

OKULLARDA 272 KİTABIN BULUNDURULMASI YASAKLANDI

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgede 272 kitabın okul kütüphanelerinde bulundurulması yasaklandı. Genelgede ayrıca, bazı illerin Milli Eğitim Bakanlığının yayınlarını sakıncalı yayınlar» olarak Bakanlığa bildirdikleri de açıklandı

Milli Eğitim Bakanı **Hasan Sağlam** imzasıyla yayınlanan genelgede, önceki yıllarda okullara girmiş olabilecek «**bölücü, ideolojik ve politik yayınlar**» için bir genelge yayınlanarak valiliklerden tüm okul kütüphanelerinin denetlenmesinin istendiği açıklandı. İlgili genelgelerin yanlış değerlendirildiğini bildiren yeni genelgede şöyle denildi

«Söz konusu genelgenin gereğinin yanlış değerlendirilmesi sonucu bazı illerin Bakanlığımıza gönderdikleri kitap listelerinde Bakanlığımızın yayınlarının (sakıncalı yayınlar) olarak yazıldığı ve değişik yerlerden gelen listelerde birbirinden farklı uygulamalara gidildiği görülmüştür

Kütüphanelerle ilgili tüm işlemlerde Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği esas alınacak ve titizlikle uygulanacaktır.

Daha önce genelge ile okullara sokulması yasaklanan ODA, Gözlem ve Abece yayınları okul kütüphanelerinde bulundurulmayacaktır.

1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu gereğince, tahdide tâbi tutulan yayınların listesi aşağıya çıkarılmıştır Bu yayınlarda okullara sokulmayacak olanlar varsa çıkarılacaktır.»

Ayrıca genelgede çeşitli tarihlerde resmi gazetelerde yayınlanan yasak yayınların okul kütüphanelerine sokulmayacağı ve kütüphanelerde bulunanların da çıkarılması istendi.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 1982/68 sayılı genelge, okul kütüphanelerinde bulundurulması yasak olan yayınlar arasında Nazım Hikmet'in «**Güzel Günler Göreceğiz**» Erol Toy'un «**Fareler Cumhuriyeti**», Çehov'un «**Marangozun Köpeği**», Behrengi'nin bazı kitapları, cinsel içerikli yayınlar, bazı gazeteler ve dergiler bulunuyor.

Genelge ile yasaklanan yayınlardan bazıları şunlar:

«Gençlik Üzerine, Yeni Demokrasi, Hareketimizin Acil Görevleri Nerede, Vietnamlı Küçük Savaşçı Nguyen Than, Okumak İstiyorum Cubao, Marangozun Köpeği Çehov, Fareler Cumhuriyeti Erol Toy, Konuşan Bebek, Pancarcı Çocuk, Kargalar Behrengi, Güzel Günler Göreceğiz Nazım Hikmet, Kel Güvercinci Behrengi, Bir Şeftali Bin Şeftali Behrengi.»

Yasaklanan yayınlar arasında Hafta Sonunun, Foto Magazinin bazı sayıları, Çarşaf Dergisi, Fırt Dergisi, Erkekçe Dergileri de bulunuyor Kütüphanelerde bulundurulması yasaklanan yayınlar arasında cinsel içerikli kitaplar büyük yer tutuyor. Bu kitaplardan bazıları şöyle:

«Elma, Yalnız Kadınlar İçin, Papaz, Mc Caffery, Çapkın Kız, Pazar, İtalyan Dilberi, Saygon Geceleri Günah Kampı, Anahtar Mizahı Mecmuası, Pazar ve Şeytanlar, Cinsel Yaşam, Elmayı Yer Messalina, Seks Festivali, Kiralık Kızlar Pansiyonu, Günahkar Dul, Modern Gazetenin bazı sayıları, Yıldız Dergisinin bazı sayıları, Sinema, Süper Gazetenin bazı sayıları, Adam Mecmuasının bazı sayıları, Helen Magazininin bazı sayıları, Gazino Aylık Magazinin eylül 1981 sayıları, Siyah Emanuel, Sevişmek Sanatı, Soğukoluk Yosması, Çapkın Hikayeler, Çapkın Roman, Ateşli Baldız, Okul Kızları Hikayesi, Öp Öp Öp, Sokak Kadınları, Anula, Selma, Playboy, Dayan, Tonbala Lui Albüm, Sandra, Olay Ünlü Sanatçılar Albümü, Kel Güvercinci.» (Cumhuriyet — 29 Ağustos)

NE İSTERLER KİTAPTAN?..

Oktay AKBAL

'Öztürkçe Sözlük', 'Köroğlu', 'Keloğlan', 'Gazi Mustafa Kemal ve Gençlik', 'Gazi Mustafa Kemal Geliyor', 'Gönen Öyküleri Ö.F Toprak,' 'Felsefeye Başlangıç', 'Alagün Çocukları N. Meriç', 'Ak Zambaklar Ülkesi', 'Borçlu Olduklarımız A. Nesin', 'Bir Şeftali Bin Şeftali Behrengi', 'Can Arkadaş F Otyam', 'Küçük Şeytan Tolstoy', 'Küçük Karabalık Behrengi', 'Küçük Lord - Burnet', '27 Mayıs İnkılabı E. Z. Karal', 'Kolo Vedat Dalokay', 'Ölümsüz Kavak B. Yıldız', 'Yetim Ali F. Baykurt', 'Sevdalı Bulut N. Hikmet', 'Çingene Çocuğu H. Kıyafet', 'Ankara Mahpusları S. Derviş', 'Çocukluk Günlerim H. Rahmi', 'Boyalı Kuş', 'Bizim Fabrika', 'Okumak İstiyorum...' Daha bir çok kitap...

Bunlar Antakya'da satılması yasak olan kitapların bir bölümüdür. Uzun bir liste yapmışlar, her yere dağıtmışlar, 'bu kitaplar ne okunacak, ne satılacak', Neden? Zararlı görülmüş! Kim görmüş? Yetkililer! Kim o yetkililer, neden bu kitapları zararlı görmüşler? Orası belli değil...

Evet, bu konuda çok yazdım. 'Yasaklanan Kitaplar 'konusunu çok işledim... TV'de sık sık gösterirler 've bir çok yasaklanmış yayın' diyerek boynu bükük, solgun yüzlü kitapları... Nedir onlar? Kimin yapıtlarıdır? Bunlar bilinmez. Kitap almak, okumak, hele hele kitap yazmak gibi işler en tehlikeli, en zararlı eylemler sayılır böylece...

Öte anlar oluyor ki, hangi zamanda yaşadığımı unutuyorum. Öyle sözler, konuşmalar, savlarla karşılaşıyorum ki 1982 yılının Türkiye'sinde miyiz, yoksa yüzyıl gerilerde mi kalmışız anlayamıyorum. Yıllar önce bir yazımda 'Atatürk Yaşadı mı?' demiştim. 1950'li yıllardaydık. Atatürk'e karşı tepkilerin doğal sayıldığı, 'demokrasi' adı altında gericiliğe, çıkarcılığa ödün üstüne ödün verildiği günlerdeydik. Bu ülkede Atatürk adlı bir büyük adam, bir yol gösterici, uygarlık tutkunu bir önder yaşadı mı, yaşamadı mı, bir düş mü gördük yoksa diye düşünmüştüm. 1960'da uyandım gerçeğe... Atatürk yaşamıştı, tohumlar ekmişti, o tohumlar yeşermişti, Türkiye gericilerin, tutucuların, uygarlık ve demokrasi düşmanlarının at oynattıkları bir ülke değildi, olamazdı. 27 Mayıs devrimci eylemi ve 61 Anayasası ile kendimizi gerçek bir demokrasi ortamında buluverdik. Atatürk ülküsü bize

yol gösteriyordu. Geldik geldik, yeni yeni çıkmazlara dayandık. Yıllar geçti, ilerleyeceğimize, yeni aşamalar yapacağımıza yerimizde saydık, hatta gerilere gerilere doğru yürümeye başladık.

Bu ülkede sürüp giden bir gerçek vardır: İlericilik ve gericilik arasında bitmez tükenmez bir savaş.. Atatürkçüler bir yanda, Atatürk düşmanları öte yanda... Bunu kesinlikle saptamak gerekir. Atatürkçülük demek, kültür, aydınlık, uygarlık, insanlık, gerçek ulusalcılık demektir. Okuyan, duyan, düşünen, bilinçlenen yurttaşların çoğalmasını ister Atatürkçü düşünce, Kemalist ülkü... Kitapları toplatmak, yasaklamak, o kitabı, bu kitabı adalet önüne götürmek, hele kitap yazanları şu ya da bu suçlamalarla yermek, cezalandırmak, iyi bilelim, Atatürkçülüğe temelinden aykırıdır. Bir yandan Atatürkçüyüz deyip, öte yandan Atatürk'ün o kadar önem verdiği 'kültür ve uygarlık' yolundaki ilerlemeyi durdurmak, geriletmek akıl dışı bir tutumdur

Yalnız Antakya'da mı, hayır, yurdun bir çok yerinde kitap okuyanlar, hele kitap yazanlar, yurt ve ulusun yararı için düşünenler zaman zaman acılar içinde çırpınıyorlar. Türkiye'yi Atatürk'ün yolundan koparmaya çalışmaktır bu türlü eylemler... «Yüksek ve devrimci bir kültür düzeyine varmak için önümüzdeki yıllarda daha çok emek vereceğiz Müspet bilimlerin temellerine dayanan, güzel sanatları seven, düşün eğitiminde olduğu kadar beden eğitiminde yeteneği artmış ve yükselmiş erdemli güçlü bir kuşak yetiştirmek, ana siyasamızın açık dileğidir» diyen Atatürk, ne dersiniz gerçekten yaşadı mı bu ülkede? Yoksa benim yıllarca önce yazdığım gibi toplumca bir düş mü gördük? Halâ o düşte mi yaşıyoruz?

(Cumhuriyet — 5 Eylül)

ŞAİRLER SULTANI'NIN KABRİNDE ŞİMDİ KOYUNLAR OTLUYOR

Servet KABAKLI

Büyük Divan Şairi BAKİ'den söz ediyoruz. Daha hayatta iken «Sultanüşşuara» (Şairler Sultanı) ünvanını «kaleminin hakkı ile kazanarak» şöhretin zirvesine çıkmış Baki'den... «Baki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş..» mısraını, Türk Milleti'nin diline hediye eden; yedi bentlik muhteşem Kanuni Sultan Süleyman Mersiyesi'nin sahibi Baki'den.. Dünya'nın her tarafında, büyük Türkoloji alimlerinin; eserleri üzerinde incelemeler yaptığı Baki'den.. İki defa Anadolu, üç defa Rumeli Kazaskerliği yapmış, üç büyük Osmanlı sultanının sohbet meclislerinde, Şairler Sultanı olarak bulunmuş Baki'den... Dört asır önce vefat ettiğinde, bütün imparatorluğu yasa boğan; cenaze namazını mahşeri bir kalabalığı da arkasına alarak, devrin Şeyhülislamının kıldırdığı Baki'den... Ve İstanbul'un Edirnekapı'sında, bir mezar taşını dahi çok gördüğümüz, kabrini kendi ellerimizle tahrib ettiğimiz Abdülbaki Mahmud Efendi'den...

Şairler Sultanı Baki'nin, ölümünden 382 yıl sonra, kendi kabrinin içler acısı halini görmesi mümkün olsa idi, sanırız şu meşhur beytini tekrarlayarak iç geçirirdi

«Baki çemende hayli perişan imiş varak,
Benzer ki bir şikayeti var ruzigardan..»

Büyük Divan Şairi Baki'nin kabrini, eski Edirnekapı Mezarlığı'nda, Eyüp Müftüsü Kemal Malkoç ile beraber, 4 saat aradıktan sonra bulabildik. Bulduk ama ne kabir 30 yıl önce, günümüz Türkçesi ile yazılarak başucuna dikilen mermer levha paramparça. 250 yıl önce ayakucuna konulan eski Türkçe yazılı taş, bir başka mezarın üzerine devrilmiş. Kabrin etrafını çevreleyen mermer bloklar tamamen dağılmış... Göğsünde biten otları, bütün mezarlığın içine yayılan sürüden iki koç zimmetlerine geçirmişler; mezarın üstünde boynuz boynuza dalaşıyorlar.. Görevli mezarcının yeğeni olduğunu ve üniversitede okuduğunu söyleyen bir genç, yanımıza sokuluyor ve şunları söylüyor:

«— Allah rahmet eylesin, ağabey yakınınız mıydı?..»

Üniversite öğrencisine, mezarın kime ait olduğunu dilimizin döndüğünce anlatmaya çalışıyoruz.

«— Haa, diyor. Demek ki büyük adammış. Ben bir-iki senedir burada kalıyorum ama hiç kimse ziyaret etmedi. Geçenlerde bir damperli kamyon dönüş yaparken çarptı, her taşını bir tarafa dağıttı. Şoför, ben gelir yaptırırım dedi ama, bir daha görünmedi. Dağılan parçaları da biz topladık, attık mezarın üstüne...»

Eyüp Müftüsü Malkoç'a bakıyorum, gözleri dolu dolu... Aklıma Devlet Başkanımız Kenan Evren'in Pakistan seyahati sırasında, Pakistan Milli Şairi Muhammed İkbal'in mezarını ziyaret edişi geliyor: dünyanın birçok şehrinde, en büyük meydanlara büstleri, heykelleri dikilen şairler, edipler geliyor Mezarın başında, o anda yapabileceğimiz tek iş, birer Fatiha okumak...

Ayrılırken de aklımıza Devletimizin ve Milletimizin kadirşinaslığı geliyor. Gönlümüze bir soğuk su serpiliyor... Ve Şairler Sultanı Baki; «Kadrini seng-i musallada bilüp; karşısında saf saf el bağlayan **Yârân**»ın torunlarından kadirbilirlik bekliyor.

(Tercüman — 31 Temmuz)

1. KÜLTÜR ŞÛRASI'NIN ARDINDAN

1. Milli Kültür Şûrası kültür politikasının esaslarını belirlemek amacıyla toplandı. Şûra'nın birinci olduğu iddia ediliyordu, ancak bugüne dek çeşitli adlarla benzer toplantıların yapıldığı da biliniyordu. Örneğin 1960 ihtilalinden sonra Güzel Sanatlar Genel Kurulu toplanmış, politika saptanmasına çalışılmış, ayrıca Ahmet Taner Kışlalı'nın Kültür Bakanlığı döneminde oluşturulan danışma kurulları da aynı çabaya girmişlerdi.

Milli Kültür Şûrası'nda çeşitli kuruluş ve kişilerden gelen bildiriler görüşüldü. Komisyonlar oluşturuldu, komisyon raporları tartışıldı. Tartışıldı, ancak bu görüşmelerin düzeyi gösterdi ki, kültür politikamızın saptanması pek doğal olarak çağrılıların kültür düzeyleri ile yakından ilgiliydi. Düzenleyici Kültür ve Turizm Bakanlığı çeşitli görüşlerin toplantılarda, komisyonlarda temsil edilmesine özen göstermişti. Ancak bu arada önemli kültür adamlarımız Aziz Nesin, Yaşar Kemal gibi isimler Şûra'da yoklardı. Bakanlık yetkililerine bunun nedenini sorduğumuzda çağrı gidip gitmediğini bilmedikleri karşılığını verdiler.

Sahne sanatları komisyonunun raporu görüşülürken bir konuşmacı Müsahipzade Celal'in «Aynaroz Kadısı» adlı oyununun TV'de gösterilmesini eleştirdi. Konuşmacıya göre bu oyun Türk adaletine indirilmiş bir darbe niteliği taşıyordu ve yetişmekte olan kuşakların kültürünü zedeliyordu. Bir başka konuşmacı da aynı eleştiriyi sürdürdü; Türk tiyatrosuna büyük eserler veren bu önemli tiyatro adamımızın Müsahipzade Celal değil, «Münasipsizzade Celal» diye adlandırılması gerektiğini söyledi. Söz alan 11 konuşmacıdan sekizi Aynaroz Kadısı'nın Türk adaletini zedeleyip zedelemediğini tartıştı. Sonra komisyon başkanı Necati Cumalı Aynaroz Kadısı'nın konularıyla ilgisi olmadığını açıkladı. Aslında eleştirilerin yanıtlaması gerektiğini söyledi, ancak raporla ilgili hiçbir eleştiri yapılmadığına dikkat çekti. Daha sonra Devlet Tiyatroları Genel Müdür Yardımcısı Bozkurt Kuruç sözaldı. Oyunun Istanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda hazırlandığını, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Devlet Tiyatrolarıyla bir ilgisi olmadığını belirtti. Sözalan bir başka konuşmacı Aynaroz Kadısı'nı eleştirmeyi sürdürdü ve komisyon raporu üzerinde tartışmalar böylece sonuçlandı.

«Genel Kültür ve Temel Değerler» adını taşıyan ve Şûra'nın en önemli komisyonlarından biri niteliğinde olan komisyon toplantılarındaki tartışmalar başarılı Şûra çalışmalarına bir başka örnekti. Örneğin Suna Kan'ın Mercedes satıcısına benzetilmesi gibi. Bir konuşmacı Suna Kan'ın Batı'ya Batı Müziğini satan bir kişi olduğunu söyleyerek şu tanımlamayı getirdi

«Suna Kan'ın durumu Türkiye'de Mercedes satan başarılı bir otomobil satıcısından farklı değildir.» Aynı konuşmacı Ahmet Adnan Saygun'un tanınmış eseri «Yunus Emre Oratoryosu» için şöyle dedi:

«Oratoryo aslında Hıristiyandır. Yunus Emre'nin oratoryosu olamaz.»

TÜRK DİLİ ÜZERİNE

Beş gün süren Şûra'nın son gününde Türk dili ve Edebiyatı üzerinde ilginç tartışmalar oldu. Türk Dili ve Edebiyatı Komisyonu'nun raporunu savunan Doç. Dr. Saim Sakaoğlu «milli» yerine «ulusal»ı suçladıktan sonra şunları söyledi:

«Siz hiç devletin çıkardığı kanunların yasa diye çıktığını duydunuz mu? Kanun yerine yasa denmesi suç telakki edilmelidir.»

Aynı konuda söz alan **Reha Oğuz Türkkan** ise, 44 yıl önce «Öztürkçe sevdasına kapıldığını» ama sonra yanlışını görerek geri döndüğünü «itiraf» ettikten sonra, Türk Dil Kurumu'nun ürettiği sözcüklerin «uydurma» olduğunu ve bu sözcüklerin «felaket getireceğini» öne sürdü. Türkkan, bu uyduruk sözcüklere örnek de gösterdi:

«Aygıra benzer uygar, avanaka benzer olanak gibi uyduruk kelimeler kullanılmamalıdır.»

Rauf İnan, Osmanlıca sözcüklerin Türkçe'den ayıklanmasının Atatürk'ün isteği olduğunu belirterek şöyle dedi:

«Atatürk dünyadaki iki büyük devlet adamından biridir, diğerinin kim olduğunu da siz bulun.»

Şûra'nın Müze Komisyonu'nun raporunun görüşülmesi sırasında söz alan **Mehmet Önder**, Roma Hamamı'nın bulunduğu 75 dönümlük arazide milli müze kurulmasını istedi. **Yılmaz Özcan** da mezarlıkların «yaşayan varlıklarımız» olduğunu, eski Türk mezarlarının «dört başı mamur müze» sayılacağını söyledi.

Ve bir Şûra denemesi de bu tür konuşmalar arasında sona erdi.

(Milliyet Eki Aktüalite — 31 Ekim)

1. MİLLİ KÜLTÜR ŞÛRASI

Bugüne dek çeşitli adlarla yapıldığı bilinen ancak adının başına 1. eklenen Milli Kültür Şûrası Ankara'da yapıldı. Alanında yetkili kişilerden toplandığı belirtilen bildiriler komisyonlarda ele alındı, komisyon raporları genel kurullarda görüşüldü, tartışıldı. Kültür politikasının esaslarının belirlenmesi amacıyla toplanan Şûra'da 15 komisyon oluşturulmuştu. Komisyonlar genelde kültür ve temel değerler, Türk dili ve edebiyatı, tarih, müzik, mimarlık ve tarihi çevre, sahne sanatları, plastik sanatlar, Türk süsleme sanatları, Türk halk kültürü, kütüphane-dokümantasyon, arşiv, müze, sinema, yayın kültür hizmetlerinin organizasyonu, dış kültürel ilişkiler ile Türk kültürünün iç ve dış tanıtılması gibi 15 ana konuda kurulmuştu.

DİL

Şûra için çeşitli kuruluş ve kişilerden bildiriler istenmişti. Kurum bildirileri arasında bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bildirisinde Türk dilinin korunmasına özen gösterilmesi istendi. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'nca sözlük hazırlanması gerektiği öne sürüldü. Bildiride ayrıca film senaryoları incelenirken dini konularla ilgili bölümlerde başkanlığın görüşünün alınması da istendi.

YAYINCILIK

Sümerbank temsilcisi Hayretin Karaerken, «Yayının Önemi ve Kültür Değerleri Üzerine Etkisi»ni anlatırken yıllar itibariyle ülkemizde basılan kitap sayısı konu-

sunda bilgi verdi. Buna göre 1967'de 5 bin 668 kitap basılırken, 1981'deki rakam 5 bin 610. Son 15 yılda kitap basımı 1973'te 7 bin 497 ile en yüksek düzeye ulaşmış, 1980'de ise 4 bin 316 ile en düşük noktaya gelmiş.

FOLKLOR

Folklor Araştırmaları Kurumu adına «Türk Halk Kültürü Çalışmalarında Karşılaşılan Güçlükler» konulu bildiri sunan İrfan Nasrattınoğlu ise ülkemizde halk kültürü ile ilgili çalışmaları yürüten Milli Folklor Araştırma Dairesi'nin bugünkü bütçesinin en az 10 katı bir bütçeyle ancak yeterli çalışmalar yapabileceğini belirtti.

Sanat Kurumu adına «Kültürde Neredeyiz?» adlı bildirisini sunan Kurum Başkanı Anıl Çeçen, kültür işlerinin nasıl ve hangi kuruluşça yönetileceği konusunun her dönemde farklılık gösterdiğine dikkat çekti ve «Türkiye gibi tarihten gelen büyük bir kültür kalıtına sahip olan ülkelerdeki kültür bilincinin diğer ülkelere oranla fazla olması gerekir. Kültür bilincinin gelişmediği ülkemizde kültürsüzlük kültür adına sürüp giderken gerçek kültür değerlerimiz de başkalarının eline geçmiştir» dedi.

KÜLTÜR

Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal, «Türkiye'nin Kültür Sorunları» konulu kişisel bildirisini sunarken İslamcı tutumun her çeşit ilerlemeye engel olacağı için sakınca taşıdığını söyledi. «Böyle bir kültür yaklaşımı ile ne öteki İslam ülkelerinin ne de Türkiye'nin geri kalmışlıktan kurtulmalarına olanak vardır» dedi. Prof. Akurgal İslam dünyası ile dostluklar, yakın ilişkiler ya da siyasal bağlar kurmak için Türklerin yeniden İslamcı davranışa dönmelerine gerek bulunmadığını söyledi ve «Tersine eğer gerçek anlamı ile Batılı olabilirsek açık düşünceli, uyanık bir İslam ülkesi olarak İslam dünyasında daha büyük saygınlık kazanabiliriz» şeklinde konuştu.

5 gün süren Şûra'da yer yer düzeysiz tartışmalar yeraldı. Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Fazıl Hüsnü gibi isimlerin çağrılmadığı toplantılarda Suna Kan Mercedes satıcısına benzetildi. Musahipzade Celal, «Münasipsizzade Celal olarak adlandırıldı ve Milli Kültür Bakanlığı kurulması istendi.

(Sanat Dergisi — 1 Kasım)

Milli Kültür Şûrası'na Sunulan Bildirilerden biri

MİLLİ KÜLTÜR VE ÇEVİRİ YAYINLAR*

Prof. Dr. Gürsel Aytaç
Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Alman Edebiyatı öğretim üyesi

Dünyaya açılmak, milli edebiyatı nasıl etkiler? Millilik, kendi özelliğini korumak uğruna içine kapanmak mıdır? Milli edebiyatla edebi çeviriler ilişkisini incelemeye başlarken bu iki sorudan yola çıkmak istiyorum.

Daha 19. Yüzyıl başlarında «Dünya edebiyatı» (Weltileratur) kavramını ortaya atan Alman yazar ve düşünürü Goethe şöyle diyordu:

> «Milletlerin aynı düşünmesi sözkonusu değildir. Yalnızca birbirlerinden haberleri olsun, kendilerini anlasınlar, karşılıklı birbirlerini sevmeseler de birbirlerine karşı hiç olmazsa anlayışlı olmayı öğrensinler.» (Schriften zur Literatur)

Edebiyatın bir sanat olarak hem millilik hem de evrensellik boyutlarının ilişkisini de «dünya edebiyatı» kavramının babası Goethe şöyle dile getiriyor:

«Edebiyat dünya vatandaşıdır, lamal kendini milli gösterdiği ölçüde ilginçtir.» (K.M. von Stenberg, 11/19.6.1827)

Dış etkilerle milli özelliklerini kaybetmekten endişelenen en eski kültür kavimi olarak Romalıları düşünüyorum. Antik Roma, kendinden üstünlüğünü pek iyi bildiği Yunan edebiyatı karşısında temkinli olmuş, ama çeviri, taklit, örnek alma basamaklarını aşarak özümleme ve örnek olma katına yükselebilmiştir. Çeviri etkinliği, dünya kültür tarihinde genellikle kültür değişimleri dönemleriyle ilişkili bir olgudur. Avrupa'da Rönesans hareketinin bir çeviri dönemiyle başladığı, dinde Reform'un da yine bir çeviri olgusundan kaynaklandığı, ilkokul kitaplarında bile yer alan tartışmasız bir gerçektir. Türk kültür tarihinde de ilk programlı çeviri etkinliğinin Lale Devrinde başlaması, Tanzimat'ın Batıcılığıyla kültür değişimine girmesinin aynı zaman diliminde çakışması bir rastlantı değildir. Kültür harekelterinde karşılıklardan senteze ulaşma geleneksel olanla dışardan benimsenen yabancı unsurun yoğrularak senteze ulaştırılması, evrensel bir süreçtir. Yabancıyı öğrenmeyi, tanımayı ve onunla hesaplaşmayı yabancı dil bilenlerin tekelinden kurtarıp geniş bir kadro için mümkün hale getirmek, her halde çeviriler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Ne var ki çevirilerin alanını belirlemek, onları yönlendirmek devletlerin kültür politikalarıyla ilişkilidir.

(*) 23 Ekim 1982 günü, Milli Kültür Şûrası'nın Yayım Komisyonunda sunulmuştur.

Yakın tarihimizde İnönü Devri, dış edebiyatlara, özellikle Batı edebiyatına açılışı bir kültür politikası halinde yürüten bir dönem olmuştur. Devlet yoluyla Batı klasiklerinin antik Roma Yunan'dan başlayarak çağdaşlara kadar çevirilerinin yaptırılıp öğrencinin ve halkın hizmetine sunulması, üzerinde durulacak bir olgudur.

14. Yüzyıldan başlayarak çevirilerin hangi dillerden ve ne ağırlıkta yürütüldüğünün kuşbakışı bir değerlendirilişi bile kültür tarihimizdeki değişimlerin ve yönlenmelerin tablosunu ortaya çıkarmaya yeter. Ben bu konuşmamda konuyu cumhuriyet tarihiyle sınırlamak istiyorum. Cumhuriyetin ilanından sonra kurulan ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Telif ve Tercüme Heyeti, çeviri işlerinin devlet eliyle yürütülen kanadını oluştururken 1926 yılında bu işi Talim ve Terbiye Dairesi üstlenir. Çeviri etkinliğinde göze çarpar nitelikte bir canlanma, 1940'lara rastlar. Klasiklerin sistemli olarak Türkçeye çevirilip yayınlanması kararı, 1939'da toplanan 1. Neşriyat Kongresinde alınmıştır. Ardından Tercüme Bürosu kurulmuş ve Hasan Ali Yücel, Nurullah Ataç'la Sabahattin Eyüboğlu'nun görevlendirilmeleriyle çeviri etkinliği Batı ağırlıklı bir programla yürütülür olmuştur. «Dünya Klasikleri» dizisinde yer alan İnönü'nün şu sözleri, devrin egemen zihniyetini belirlemesi bakımından önemlidir

> «Eski Yunanlılardan beri milletlerin sanat ve fikir hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek tabii yoldur. Bu sebeple tercüme külliyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz. (1.8.1941. Dünya Edebiyatından Tercümeler Dizisine önsöz.)»

Uzakaçıdan bir durum değerlendirmesi yapacak olursak: Öncelikle Avrupa edebiyatlarına yönelen bu dönem çeviri etkinliğinin sonuçları neler olmuştur? Edebiyatımızda bugünün yazarları, bir bakıma o dönemin yetiştirmeleridir. «Çağdaş edebiyat teknikleri» başlığı altında toplayabileceğimiz, ama oldukça geniş bir yelpaze oluşturan modern anlatım araçlarının öğrenilip benimsenmesinde o çevirilerin payı küçümsenemez. Roman ve hikayelerde zaman kurgusu, geriye dönüş tekniği, iç monologlar, bilinç akımı, leitmotivler, alıntı tekniği... v.b. gibi yenilikler Batı kaynaklı olup bugün yazarlarımızca benimsenmiş, hatta özümlenmiş ve ustalıkla uygulanır olmuştur. Öte yandan nazımdan nesre kayış, düzyazı alanında güçlenme, özellikle roman türünde gözden kaçmayan boyutlardaki gelişim, yine kökeni aynı dönemde yer alan olgulardır. Edebiyat tarihimizin ilk romancıları sayılan Şemsettin Sami ve Recaizade Ekrem'in Batı'dan ilk roman çevericilerimiz oldukları, kendilerinin çeviriyle işe başlayıp, ardından bu türün Türkçe'deki ilk örneklerini yaratma düzeyine sıçradıkları bilinmektedir. (Bkz. Nedim Gürsel'in Güzin Dino'ya göndermesi. T.D.D. 1978 322, s. 25) Bu durum Cumhuriyet döneminde daha da belirgin bir gelişim gösterir. Romancılarımızın çoğunluğunun yazarlık kariyerinde edebi çeviriler önemli bir yer alır (Attila İlhan, Adalet Ağaoğlu, Selim İleri, Ferit Edgü... vb.)

Milli kültür açısından olumsuz olarak niteleyebileceğimiz bir sonuç, edebiyatımızda Batı'ya yönelmekle geleneksel milli kaynaklardan uzaklaşma, hatta kopma şeklinde ortaya çıkmıştır. Mesela destanlar, efsaneler, masallar gibi sözlü milli edebiyatın türlü verilerini motifler ya da kalıplar biçiminde yararlanılabilecek yerli kaynaklar olarak değerlendirmek yoluna gidilmemiş, yazarlarımız bunların yerine Avrupa kültürünün ortak kültür mirası olan antik Roma Yunan mitoloji-

sine, hatta hıristiyan kaynaklarına aşinalık sağladıklarından onları birer motif kaynağı olarak kullanma yoluna sapmışlardır. Anlatım tekniğinde Avrupa edebiyatlarından alınan yenilikle edebiyatımızı çağdaş edebiyatlarla yarışabilecek düzeye getirdiğinden olumlu sonuçlar olarak nitelendirilmelidir, ama konuya, öze, dünya görüşüne ait alanlarda kendimize, kültürümüze yabancılaşma bir yerde orijinalliğe zarar veren faktörlerdir. Yazarlarımız arasında kültürde milli sentez ilkesinin gerekliliğini duyanların belirmesi sevindirici bir olaydır, bir aşama olarak değerlendirilmelidir. Attila İlhan'ın bu konudaki görüşünü dile getiren şu sözlerini anmak isterim

> «Ben diyorum ki Türkler Ümmet olmaktan çıkıp millet olmak düzeyine varmışlardır, her millet oluşurken birlikte ulusal bir uygarlık bileşimini geliştirmiştir, oysa biz kurtuluş mücadelesinin başlarında doğru koyduğumuz bir sorunu giderek yozlaştırmış, Tanzimatçı artıkları etkisiyle mi, kültür emperyalizminin baskısıyla mı ne ileyse, özgün ulusal bileşim yerine öykünme (taklid) batılılaşma biçimine dönüştürmüşüzdür. Bu yanlıştır, yanılgıdır, rezalettir. En başta bağımsız ve özgür bir milletin onuruna yakışmaz, ancak sömürgelerde böyle başka uygarlıklara öykünen aydınlar ve çevreler çıkar, bağımsızların olduğu yerde ise ulusal bileşimler gerçekleştirilir.» (Hangi Sağ, Osmanlıcı Kimdir? S. 19)

Ulusal sentez idealini gerçekleştirmede Türkiye'nin özel bir engeli var. Onun çağdaşlaşma, Batılılaşma amacıyla geçirdiği harf ve dil devrimi, okur yazar sayısının artması ve ulusal bir dilin yaratılmasında şüphesiz çok yararlı olmuştur, ama yeni kuşağın tarihi yazılı kültür kaynaklarıyla bağının kesilmesini, olumsuz sonuç olarak yanında getirmiştir. Bu demektir ki harf ve dil devrimi öncesi kültür belgeleri, eğer ulusal sentez ideali gerçekleştirilmek isteniyorsa bugünkü Türkçeye ve Latin harflerine çevrilmek zorundadır. Gençlik ve halk, nasıl Batı ve dünya edebiyatını çeviriler yoluyla tanıdı ve tanımaya devam ediyorsa, kendi ulusal kültürünün kaynak eserlerini de bu anlamda eskiden yeniye çevirilerle tanımalıdır. Şimdi yine yabancı edebiyatlardan çeviri konusuna dönelim. Avrupa ağırlıklı çeviri etkinliği en azından devlet sektöründe aynı yoğunlukta sürüp gitmemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları katoloğunu (1923-73) incelediğimizde şunu görüyoruz 1939 da «Dünya Edebiyatından Tercümeler» adıyla başlatılan çeviri etkinliği dünya değil, Avrupa edebiyatından çeviri dizisi niteliğindedir.

1940—1950 döneminde yayınlanan çeviri eserlerin dağılışı şöyledir: Alman edebiyatından 90, Fransız edebiyatından 210, İngiliz edebiyatından 65, İskandinav edebiyatlarından 16, antik Latin edebiyatından 27, antik Yunan edebiyatından 78, Macar edebiyatından 17, Rus edebiyatından 84, Polonya edebiyatından 2, Amerikan edebiyatından 5, İspanyol edebiyatından 1 olmak üzere Avrupa edebiyatından toplam 604 kitap yayınlanmışken Şark İslam Klasikleri serisi içinde 28, Çin klasikleri (4), ve Hint klasikleriyle (2) birlikte Şark edebiyatından o dönem içinde toplam yalnızca 34 kitap Türkçeye çevrilip yayınlanmışıtr

1951—60 döneminde Avrupa edebiyatından toplam 143 kitap, Şark edebiyatından, tümü Şark İslam edebiyatı olmak üzere 38 kitap yayınlanmıştır.

1960 sonrası (1973 sonuna kadar) durum şöyle: Avrupa edebiyatı 291 kitap, Şark edebiyatı 74 eser.

Bu üç dönemin verilerini karşılaştıracak olursak 1940—50 arası 608 olan Avrupa edebiyatından çeviri sayısı, 1951—60 arasında 143, 1960 sonrası ise 291. Şark edebiyatı ise ilk dönem 34, 1951—60 arası 38, 1960 sonrası 74 eserdir.

Milli kültürle çeviri yayınlar ilişkisi, iki yönlü ele alınması gereken bir konudur. Konuşmamın başında değindiğim Türkçeye çeviri sorununun karşı kutbu, Türkçeden çeviridir ki büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Dışa açık kültür politikamız ne yazık ki bunu bir zamanların kapitülasyonlarını çağrıştırır bir pasiflik içinde dışa açık pazar zihniyetiyle ithalcilik düzeyinde kendi haline terk etmiştir. Çağdaş dünya edebiyatı düzeyinde pek çok yazarımızın yabancı kültür dillerine çevrilmesini sağlamak, yapılan çevirilerde de kendini hissettirir güçte bir eleştiri ile kontrol mekanizmasını devreye sokmak, yabancı dil bilenlerinin ve uzmanlarının sayısı hiç de az olmayan Türkiye için güç bir iş olmasa gerekir. Ama Türkçeye çevirileri devlet eliyle destekleyip yönlendiren ülkemizde aynı duyarlılığı Türkçe eserlerin yabancı dillere çevirileri konusunda gösterecek bir kültür politikası yoktur.

Üniversitelerimizin oldukça güçlü bir kadroyla çalışan yabancı filolojiler bölümleri asıl görevlerinin kültürler arası köprü kurma olduğunun bilincine varmak zorundadır. Atatürk'ün Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşuyla ilgili direktiflerini incelersek görürüz ki Batı filolojileri, bir yerde Türk dili ve edebiyatı bilmi için yardımcı dallar olarak kurulmuştur. Sonraları bu amaç bütünüyle unutulmuş, filoloji kürsülerimiz yabancı dil ve edebiyatların Türkiye'deki büroları durumuna girmiştir. Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarına çok az yer verilişi, yayımların Türkçe değil, ilgili yabancı dilde yapılmasına gözyumuluşu hatta bu durumun desteklenmesi, Batı filolojilerinin uzmanlarını kendi toplumlarına sırt çevirmiş, araştırmalarının sonuçlarını bile ona aktarma gereğini duymayan uzmanlar haline düşürmektedir. Çeviri - milli kültür sorunuyla dolaylı yoldan ilgili bir konu da özetle diyebiliriz ki ülkemizde yabancı dil uzmanlarının, bilim adamlarının Türk dili ve edebiyatı alanına yapabilecekleri katkıyı bilerek ya da bilmeden esirgemeleridir.

Şimdi, milli kültür ve çeviri yayımlar ilişkisi konusunda önerilerime geçmek istiyorum. Sunmaya çalıştığım tablonun yorumlanıp değerlendirilişi sonunda şu noktaların altını çizmeye gerek var sanırım:

1 — Çeviri yayımlar yelpazesindeki dengesizliği gidermek, Türkiyenin coğrafya ve tarihinin belirlediği Avrupa-Asya kültürleri arasında köprü olma durumunu gözden kaçırmayarak Şark ve Şark İslam edebiyatlarıyla tanışıklığını güçlendirmek, yazarlarımızın çeviriler yardımıyla «milli sentez»e ulaşmalarına yardımcı olmak.

2 — Dünya edebiyatından çevirileri yabancı filoloji dallarının Türk uzmanlarından beklediğimiz gibi eski harflerle yazılı Osmanlıca edebiyat metinlerinin ve kaynaklarının bugünkü Türkçeye sistemli olarak kazandırılmasını da Türkologlar üstlenmelidir. Bir Türk edebiyatı arşivinin kurulması elzemdir.

3 — Edebi çeviriler konusundaki devlet desteğini, çevirileri destekleyen bir eleştiri yayım organıyla güçlendirmeli. Kültür Bakanlığı Tercüme Yayımlar Komisyonu, çevirilecek eserlerin belirlenmesi ve yayımlanacak çevirilerin değerlendirilmesiyle uğraşmaktadır. Oysa özel yayınevlerinde de sayısız edebi çeviriler yapılmakta, en azından bu işe elatılmaktadır. Bir yanda bütünüyle desteklenmesi gereken bu olgu, iyinin değerlendirilmesi, kötünün eleştirilmesiyle yapıcı bir eleştiriye bağlanmalıdır. Kültür Bakanlığının Tercüme Eserler Yayım Kuruluna bağlı olarak bir Edebi Çeviri Eleştiri Dergisinin yayımına geçmesi son derecede gereklidir.

4 — Türk edebiyatının eski ve yeni klasik eserlerinin yabancı dillere çevrilmesinde devlet desteğinin yolları aranmalı, çevirileri yapılmış ve yayımlanmış

eserlerin doğruluk ve güzellik derecesi, çeviri eleştirileriyle ortaya konmalıdır Çeviri Eleştiri Dergisi bu konuyu da etkinlikleri arasına almalıdır.

5 — Denetim ve eleştiriden uzak, başıboş çeviri etkinliğinin, zaman zaman sorumsuzca kasıtlı ideolojik saptırmalara da gidebileceğini gözönünde tutmak gerekir (Bkz. Özcan Başkan, Dilde Çeviri İşlemi, T.D. 1978, Çeviri Özel sayısı 322).

Radyoda ve Televizyonda yayınlanan çevirilere ciddi bir bilimsel edebi denetim getirilmesi, yığınlara seslenen ve yığınları etkileyen araçların Türkçeyi kötü çevirilerle bozmasına meydan verilmemesi gerekir.

6 — Yabancı filoloji uzmanlarının Türk dili ve edebiyatı alanında, kendi branşlarının yöntem ve bilgileriyle yardımcı olmaya çalışmaları, Türkolog meslekdaşlarıyla işbirliğine yatkın olmaları, milli kültürle çeviri yayınlar ilişkisinde üzerinde durulacak bir başka konudur.

TÜRK EDEBİYATININ ZAFERİ

Bugün Paris'te tüm Türkiye için önemli bir gün yaşanacak ve uluslararası üne sahip yazarımız **Yaşar Kemal**'e büyük bir törenle «Mondial del Duca» ödülü verilecek.

1969 yılında «del Duca» vakfı tarafından tesis edilen bu ödülün amacı; insanlığa olumlu katkıları olan edebiyatçıları, yazarları ve bilim adamlarını çalışmalarında teşvik etmek.

Üyeleri arasında **Maurice Schumann** ve **Edgar Faure** gibi ünlü politikacıların da bulunduğu jüri, her yıl çok sayıda aday arasından bir kişiyi seçiyor ve insanlığa olumlu katkılarından dolayı 200 bin franklık (yaklaşık 5 milyon T.L.) ödülle ödüllendiriyor.

«Mondial del Duca» ödülünü bu yıl, eserleri yurt dışında en çok tanınan yazarımız **Yaşar Kemal** kazandı. Haber önce Paris'te yaşayan Türkler arasında büyük heyecan yarattı, sonra da Fransa'daki Türk kolonisi arasında büyük sevince yol açtı. Paris sanat çevreleri ise, «del Duca» ödülüne layık görülen **Yaşar Kemal**'in kişiliğinde, Türkiye'nin onurlandırıldığını belirtiyorlar.

Ödül jürisi bu yıl birçok isim üzerinde durmuş, sonunda eleye eleye üç isim arasında bir seçim yapma çalışmalarına başlamıştı. Jürinin ödüle aday olarak seçtiği kişiler 82 yaşındaki edebiyatçı **Julien Green**, biyoloji profesörü ve yazar **Riffe** ve Türk yazarı **Yaşar Kemal** idi. Jüri sonunda ödülün Türk yazarı **Yaşar Kemal**'e verilmesini uygun görerek, heyecan uyandıran kararını açıkladı.

Bugün «del Duca» vakfının Paris'te Alfred ve Vigny Caddesi'ndeki genel merkezinde yapılacak görkemli tören Fransız Akademisi üyelerinden **Jean D'Ormesson**'un takdim konuşmasıyla açılacak. Daha sonra kürsüye davet edilecek olan Yaşar Kemal'e 200 bin franklık ödülü sunulacak.

«del Duca» ödülünü ilk kez 1969 yılında **Konrad Lorenz** almıştı. Lorenz, daha sonra 1973 yılında da Nobel ödülüne layık görülecekti. Ödül, 1970 yılında da Fransız oyun yazarı **Jean Anouilh**'e verildi. Daha sonraki yıllarda ödülü kazananlar ise şöyle sıralanıyor: 1971 yılında İtalyan yazarı **İgnazio Silone**, 1972'de Alman yazarı **Victor Welsskopf**, 1973'te Fransız yazar **Jean Guehenno**, 1974'te Sovyet nükleer fizikçisi ve rejim aleyhtarı **Andrei Sakharov**, 1975'te **Alejo Carpentier**, 1976'da Amerikalı yazar **Lewis Mumford**, 1977'de Fransız kadın yazar **Germaine Tillion**, 1978'de Senegal Devlet Başkanı ve şair **Leopold Sedar Senghor**, 1979'da Fransız yazar **Jean Bourget**, 1980'de Arjantinli yazar ve şair **Jorge Luis Borges**, 1981'de Batı Alman yazar **Ernest Junger**.

JÜRİDE KİMLER VAR?

Yaşar Kemal'i ödüllendiren 14 kişilik jürinin üçte ikisi Fransız Akademisi üyesi. Yaşam boyu üyelik nedeniyle Fransız Akademisi'ne seçilmek şerefine nail olan-

lar, Fransa'da «ölümsüzler» olarak anılıyor Fransa'nın en güçlü, bir kısmı dünya çapında üne sahip isimlerinin Yaşar Kemal üzerinde birleşmeleri, yavaş yavaş filizlenmekte olan Türk lobisinin bir zaferi olarak nitelendiriliyor. Ödülün Yaşar Kemal'e verilmesinde, yazarımızın yıllardan beri Avrupa'ya açılmış olması ve eserlerinin Paris'te ünlü Gallimard Yayınevi tarafından Fransızcaya çevrilerek yayınlanmış olması da küçümsenmeyecek bir rol oynadı.

(Hürriyet — 14 Ekim)

YAŞAR KEMAL PARİS'TE ÖDÜL ALDI

Bilimsel ya da edebi biçimiyle yapıtları çağdaş bir hümanist mesaj taşıyan bir yazarı daha iyi tanıtmaya yönelik 200.000 Fransız Frangı (yaklaşık 6 milyon Türk Lirası) tutarındaki Uluslararası Cino del Duca Ödülü bu yıl Yaşar Kemal'e verildi. «Simone ve Cino del Duca Vakfı» tarafından konan ödülün seçiciler kurulu şu kişilerden oluşuyor: Fransız Akademisi Sekreteri Jean Mistler, Fransız Akademisi üyesi Profesör Jean Bernard; Fransız Akademisi üyesi Peder Ambroise-Marie Robert Carre, Goncourt Akademisi'nden ünlü romancı Jean Cayrol, Fransız Akademisi üyesi Profesör Jean Delay, Fransız Bilimler Akademisi üyesi Profesör Jean-François Denisse, eski Başbakan ve Millet Meclisi Başkanı, Fransız Akademisi üyesi Edgar Faure, Marcel Jullian, eleştirmen Robert Kanters, Fransız Akademisi üyesi Profesör Louis Leprince-Ringuet, Michel Mohrt, Fransız Akademisi üyesi, romancı ve «Le Figaro Magazine» dergisi yazarı Kont Jean d'Ormesson, Fransız Akademisi üyesi Avukat Maurice Rheims, eski Dışişleri Bakanı ve Fransız Akademisi üyesi Maurice Schumann ve Fransız Akademisi üyesi Profesör Etienne Wolff.

CİNO del DUCA ÖDÜLÜ'NÜ ALAN YAŞAR KEMAL'LE BİR SÖYLEŞİ

Aydın EMEÇ

Fransa'nın en ünlü bilim adamlarından, gazetecilerinden, yazarlarından ve politikacılarından oluşan, aralarında bir de papazın bulunduğu «Simone ve Cino del Duca Vakfı» seçiciler kurulu Uluslararası Cino del Duca ödülüne bu yıl ünlü yazarımız Yaşar Kemal'i layık gördü.

Yaşar Kemal'le, ödül törenine katılmak üzere Fransa'ya hareket etmeden önce konuştuk.

«İnce Memet»'in Fransa'daki ilk baskısı, garip bir rastlantıyla, Cino del Duca'nın sahibi olduğu, bir zamanlar Fransa'nın önde gelen yayınevlerinden Editions del Duca ve UNESCO işbirliğiyle yayımlanmıştı. Bu senin Türkiye dışında yayımlanan ilk yapıtın mıydı?

Hayır. İlk kez Cumhuriyet'te çıkan «Bebek» adlı öyküm, 1957 yılında Güzin Dino çevirisiyle Fransa'da yayımlanan ünlü «Cahiers du Sud» dergisinde çıktı. Aynı yıl Bulgarca, Rusça ve Çince olarak da yayımlandı. «İnce Memet»i ilk yayımlayansa, İngiltere'nin ünlü Collins Yayınevi, Del duca Yayınevi'nin UNESCO'

yla birlikte bastığı Fransızcası 1964 yılında çıktı. Çeviri yine Güzin Dino'nundu. Ünlü Türkolog Louis Bazin ve o zamanki PEN Kulüp Başkanı, ünlü Fransız ozanı Yves Gandon kitaba önsöz yazmışlardı. Ama kitap o sıra pek satmadı. Yıllar sonra Gallimard Yayınevinden çıktı. Pahalı baskısı yapıldı, cep kitabı halinde basıldı ve çok sattı.

Yabancı ülkelerde en çok kitabı basılan Türk yazar sensin. Türkçenin dünya edebiyatına egemen ülkelerde geçerli olmadığını düşünürsek, bu çok önemli engele karşın dışarıya açılmayı nasıl başardın?

Dediğin doğru. Benim de yurt dışına açılmam aslında rastlantıyla oldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonraki yıllarda ünlü «Times» gazetesinin Türkiye'de Derek Patmore adlı bir muhabiri vardı. Collins Yayınevi'nin sahibi William Collins, Sicilya'nın Palermo kentinde bir gün Patmore'la birlikte oluyor. Bakıyor elinde «İnce Memet.» «Bu ne bu?» diyor. Derek Patmore da dilinin döndüğünce anlatıyor kitabı, «şöyle soylu, böyle soylu» diye. Kitabın Collins Yayınevi'nce basılması ve benim ilk romanımla Avrupa'da tanınmam böyle oldu. İngiltere'de 1961 nisanında çıkan «İnce Memet», tam dokuz ay süreyle en çok satan kitaplar listesinin başında yer aldı. Hemen ardından ikinci baskısı yapıldı. Bilirsin, Batı ülkelerinin çoğunda bir kitabın önce lüks baskısı, bir yıl kadar sonra da ucuz baskısı yapılır. «İnce Memet»in ucuz baskısı da yapıldı bir süre önce, ama bu kez en çok satan kitaplar listesinin tepesine çıkamadı, iki numarada kaldı garip.

Kitaplarımın en çok satıldığı yerlerden biri de İskandinavya. Aslında 1968 yılına kadar Türkçe dışındaki bir dilden çevrilmeyi kabul etmediğim için İskandinav ülkelerinde kitaplarım epey geç çıktı. Çok yakın bir dostumun kardeşi İsveç'te yayınevi kurup benden kitaplarımı isteyince direnemedim ve karım Tilda tarafından yapılan İngilizce çevirilerden İsveç diline aktarılmayı kabul ettim. Böylece Gidlunds Yayınevi'nin ilk kitabı «Ortadirek» oldu. İskandinav ülkelerinde yayımlanan her kitabım en çok satanlar listelerinin başında yer aldı. «İnce Memet» on dördüncü baskıda, orada bir kitabımın yedi kereden az basıldığı olmadı.

On bir kitabı yüz otuz üç kere basılan, Çin'den Portekiz'e, İran'dan İzlanda'ya kadar dünyanın belli başlı bütün ülkelerinin dillerine çevrilmiş, Batı dünyasında ve sosyalist ülkelerin tümünde yayımlanmış bir yazarım. Ancak bizimki gibi ülkeler yazarlarının dışarı açılmada dil gibi önemli bir engelle karşı karşıya oldukları gerçek. Sakın güzel dilimizi küçümsediğim sanılmasın. Türkçeye nasıl tutkun olduğumu söylemeye ne gerek var? Ama katı gerçek bu.

Bir yazar yabancı ülkelerde nasıl temsil ediliyor?..

Sosyalist ülkeler dahil, yazarı batıda edebiyat ajanı denilen kişi ya da kurum temsil ediyor. Benim ilk ajanım, Londra'da oturan Joyce Wiener adlı bir İngilizdi. Yeryüzünün dört yanına dağılmış üç yüz yazarın ajanlığını yapıyordu.

1971 yılında işi bıraktı. Ondan sonra da, günümüze kadar dış haklarımı Collins Yayınevi üstlendi. Hangi ülkede bir yayınevi benim bir kitabımı basmak istiyorsa sözleşmeyi Collins'le imzalar. Söz konusu yayınevini ben bulmuşsam, elime geçen paranın yüzde onunu alır O bulmuşsa yüzde yirmisini. Ama buna karşılık, bütün yazışmaları o üstlenir, dünyanın neresinde hakkımda iki satır çıksa bulur, çoğaltır, her yere yollar Düşün ki, yılda ortalama yirmi yayıneviyle sözleşme imzalıyorum. Helal olsun adamlara.

Dışarda en son çıkan kitabın «Yılanı Öldürseler Bununla yeniden Çukurova'ya dönüş mü?

Daha önce «Kimsecik» vardı ya. Yaşım altmışa geliyor. Otuz bir yıldır İstanbul'dayım. Çukurova'dan kente indi diyorlar benim için. Hep aynı yerde kazık kakacak değildim ya. Ömrümün yarıdan çoğu büyük kentte geçti. Üretken insanlarla ilişkideyim oldum olası. En çok birlikte olduğum insanlar da balıkçılar. İşçileri de yazmak isterdim ama onlarla dilediğimce iç içe olamadım. Çukurova, İstanbul diye bir ayırım yok bende. Ben üretken insanları, tanıdığım çevreleri, bildiğim kişileri yazıyorum.. Bir yazar kendi içsel serüvenini yazar. Bu her yerde böyledir. Ama nereyi yazarsa yazsın, döner dolaşır Çukurova'yı yazar. New York'taki bir konferansta da bana, «Çukurova'yı yazıyorsun hep». dediler, «Ne yani», diye karşılık verdim, «Tolstoy, Stendhal, Kafka da Çukurova'yı yazıyorlar.»

Romanlarının en büyük ilgiyi gördüğü ülkeler batı ülkeleri. Oysa yaşadığın ülke, anlattığın kişiler, bu kişileri içine kondurduğun çevre onlara çok yabancı. Öyleyse bu ilgi neden sence?..

İki bin yıl önce yazılanları, örneğin Homeros'u neden halâ ilgiyle okuyoruz?.. Bir yerde insan gerçeğini yakaladın mı herkese okutursun.

Üzerinde duralım Romanı batıdan öğrendik. Ama kendi malzememiz, kendi biçimimiz yok muydu? Halkımızın destanları, masalları vardı. Evliya Çelebi vardı. Bizim kökenimizde de bunlar yatıyor. Dünya bir bütün, roman sanatı da bir usta çırak sorunu. Türk romancısı Evliya Çelebi'den de bir şeyler öğrenecek. Faulkner'den de. Muradım öykünmek değil. Batılı yazarların vardığı aşamayı bilmek, çırak olmak zorundayız. Dışarda seviliyorsam, bunun nedeni yeni bir roman biçimi getirmiş olmam. «Çağdaş epope» diyorlar benim getirdiğim romana. Bu deyim yanlış da olsa, romanımda yeni bir şey var ve batılılar bunu buluyorlar.

Ben pek beğenmiyorum ama, günümüzde çok sözü edilen Güney Amerika romanından da alacağımız bir sürü şey var. Biçimde ve içerikte dünya düşüncesine yeni şeyler getiriyorlar, katkıda bulunuyorlar adamlar. Kendi kökeninden kopma, tamam, ama dünya romanını da öğren. Roman hem bir biçim, hem de bir içerik olayı. Yeni bir biçim yoksa içerik işe yaramaz. Artık en önemli sorunum neyi nasıl anlattığım. Romancı meramını ilkel biçimde okuruna anlatamaz. Çiğnenmiş sakız en güzeli yok eder. Edebiyatımızın büyük bölümü bu yanlışta debelenip duruyor.

Yalçın Pekşen'le Cumhuriyet'te çıkan 10 ekim tarihli konuşmanda «tembel bir yazarım» diyorsun. Bakalım bu tembel yazarın dağarcığında yeni neler var.

«Kimsecik II» topun ağzında. Büyük bölümü yazıldı. Ardından «İnce Memet III» geliyor. O da bu yılın sonuna kadar tamamlanacak. Bu iki romanı «Anavarza» izleyecek.

(Cumhuriyet — 15 Ekim)

«del DUCA» VAKFI, İTALYA'DA «YAŞAR KEMAL SERGİLERİ» AÇIYOR

Yaşar Kemal'in Paris'te aldığı «del Duca» ödülünü düzenleyen Vakıf, İtalya'nın çeşitli kentlerinde «Yaşar Kemal Sergileri» açıyor.

Romancımızın çeşitli dillerde yayınlanmış kitapları ve fotoğraflarından oluşan sergiden önce «İnce Memet» in ikinci cildi de İtalyanca yayınlanmış olacak.

Bu arada Zülfü Livaneli de, Yaşar Kemal'in bir öyküsünden yola çıkarak «Menekşe» adlı bir müzikli oyun hazırlıyor.

YAŞAR KEMAL'LE PARİS'TE GEÇEN GÜNLER

Doğan HIZLAN

Yaşar Kemal'i ödül heyecanı daha İstanbul'dayken sarmıştı. Bir pazar günü Basınköy'deki evine gittiğimde o ünlü ödül mektubunu göstermiş, ödülü veren kişilerin kimlikleri üzerine de bilgi vermişti.

Ben Frankfurt Kitap Fuarı'na gidecek, oradan da Paris'e geçerek ödül töreninde bulunacaktım.

Fuar biter bitmez soluğu, Paris'te Yaşar Kemal'in kaldığı ünlü müzikçimiz Zülfü Livaneli'nin evinde aldım. On iki ekim günü herkesi bir mutlu bekleyişin heyecanı kaplamıştı. Yaşar Kemal ödül için gelenlere o sarısıcak sevgisini gösteriyordu. İlk günün öğleden sonrasını Zülfü Livaneli'nin yeni plağının bandını dinleyerek geçirdim. Maria Faranduri, Zülfü'nün bestelerini Türkçe ve Yunanca olarak bir plağa okumuştu.

Artık ödül yoluna girmiştik. On iki ekim akşamı Zülfü Livaneli'nin Montparnasse'taki evinde yenilen yemekte bu heyecan adamakıllı belli oluyordu.

Zülfü Livaneli'nin telefonu durmadan çalıyordu. Yaşar Kemal'le konuşma yapmak isteyen gazeteciler, fotoğrafını çekmek isteyenler randevu koparmaya çalışıyorlardı. Oysa Türk konukları ve gazetecileri ona çoktan ambargo koymuşlardı.

Onüç ekim sabahı Sipa Press'ten Mete Zihnioğlu, Yaşar Kemal'i bizimle birlikte Cafe Des Deux Magots'ya götürmüştü. Yaşar Kemal bir yandan Jambonlu sandviçini yiyor, bir yandan da ödülle ilgili yorumlar yapıyordu. Ödülden konuşa konuşa onu içine sindiriyordu. Café Des Deux Magosts'da sütlü kahveler içilirken Sinan Fişek'i bekliyorduk. Fişek, Yaşar Kemal'e ödül veren seçici kurul üyelerinin yaşam öykülerini getirecekti. Yaşar Kemal, büyük bir özenle verilen ödülün niteliği üzerine sağlam bilgiler elde edinilmesine yardımcı oluyordu.

Onüç ekim saat 12.00'de Yaşar Kemal'i bırakmıştık, Madam ve Mösyö Gallimard'ın öğle yemeğine çağrılıydı. Yayıncısının evindeki yemeğin çok güzel geçtiğini, lafın orta yere gelip dolandığını anlattı bize akşam.

Akşamı iple çekiyorduk. Yaşar Kemal'le birlikte bir akşam yemeği yiyecektik.

Yaşar Kemal, Seine nehri kıyısındaki Le Voltaire lokantasını salık verdi bize. Dört kişi idik. Yaşar Kemal, Zülfü Livaneli, Garbis Keşişoğlu ve ben. Birinci madde Anadoluydu, Anadolunun serüveniydi, Yaşar Kemal yazdıklarından çok daha fazla yazamadığı olduğunu söylüyor adeta konulardan bize birer kesit sunarak güzel yemeğin yanısıra bir konular ziyafeti çekiyordu.

Ödüle bir gün kalmıştı ve saat 10'da Zülfü Livaneli'nin evinde buluşmak üzere sözleşerek ayrıldık.

Yaşar Kemal'i hep balıkçı kazağı ve deri ceketi ile görenler ödül törenine giderken giydiklerini yadırgayacaklardı. Balık sırtı kahverengi bir ceket giymiş, beyaz gömlek üstüne de kahverengi bir kravat takmıştı, okula başlayan bir öğrencinin giyimine gösterdiği özeni simgeliyordu.

Tören ordusu Zülfü Livaneli'nin kahvaltı masasında saat dokuzda hazır olmuştu. Saat dokuz buçukta Duca Vakfı binasının merdivenlerinden yukarı çıkıyorduk.

Yaşar Kemal, ödül kazandığında bu binada kalması önerilmiş, ama onlar bu görkemden kaçmışlar, dostları Zülfü Livaneli'nin evine gitmişlerdi.

Hak yemez adamdır Yaşar Kemal. Ödül konuşmasında vefa borçlarını unutmadı ve dedi ki; benim ilk romanımın Fransızcaya çevrilmesini sağlayan Roger Calliois'ya saygılar sunarım. Onun ruhuna adadı adeta bu ödülü.

Seçiciler kurulu adına konuşan Jean d'Ormesson aynı zamanda iyi bir konuşmacı. Tonlamasından jestlerine varıncaya kadar ödülün ve Yaşar Kemal'in önemini belirtti. Şiirsel bir dille şiirli bir romancıyı anlatmayı başarmıştı.

Yaşar Kemal, Madam Duca'dan ödülünü aldıktan sonra çok az konuştu. Hazırladığı konuşmanın Fransızcasını Altan Gökalp okudu. Altan Gökalp bir etnolog, Nanterre ve Sorbonne Üniversitelerinde de ders veriyor. Yaşar Kemal'in söylediklerini; anlayarak, duyarak çevirdi.

Ödül töreninden sonra konuklar büfede ağırlandılar. Kalabalıktı tören. İstanbul'dan filmci Arif Keskiner - oradan da Korsika'daki film şenliğine geçti Okay Gönensin Cumhuriyet'in Yazı İşleri Müdürü Berlin'den tören için buraya gelmişti. Hıfzı Topuz UNESCO'daki başarılı yazarımız koşup gelmişti kırk yıllık dostunun ödül törenine ama UNESCO nezdindeki Büyükelçimiz ve Paris Büyükelçimiz onurlandırmamışlardı, verilen bilgiye göre ikisi de hastaydı, umarız ki iyileşmişler, şifayap olmuşlardır.

Abidin Dino Güzin Dino, dostlarını bugün de yalnız bırakmamışlardı. Abidin Dino bir yandan da Korsika Film Şenliğindeki seçici kurul üyeliğine yetişmenin telaşı içindeydi. Genç yaşta yitirdiğimiz Kosta Daponte'nin eşi Athena Daponte, Mişel Perlman da töreni izliyorlardı. Barbra ve Güneş Karabuda da İsveç'ten bu can dostlarını kutlamaya gelmişlerdi.

Yaşar Kemal, ödül belgesini kaptığı gibi Abidin ve Güzin Dino'lara gitmiş. «İşte», demiş, «Abidin bey, artık benim de diplomam var».

Sinan Fişek, hem ödül törenini izliyor hem de bir yandan Yaşar Kemal'le Herald Tribune için yapacağı konuşmanın sorularını kafasında oluşturuyordu. Zülfü Livaneli ile karısı Ülker Livaneli konuklarını sanki ödül töreninde bile ağırlıyorlardı.

Ödül töreni bitmişti ama Yaşar Kemal'li günler bitmemişti. Artık bir kez ödül coşkusuna biz de kendimizi kaptırmıştık. Akşam televizyonda Yaşar Kemal'le yapılacak konuşmayı bekliyorduk. 23.15'de televizyonda Altan Gökalp'le birlikte gözüktü. Sorulara net karşılıklar veriyor, televizyoncuların kimi zaman kendisini sıkıştırmak istedikleri darboğazlardan, tuzaklardan ustaca kurtuluyordu.

Yaşar Kemal için Paris'te yaşam biraz sakinleşti. Londra'ya gideceğini ve yayınevi Writers and Readers'in yayınlayacağı yeni kitapları düşünüyordur. (İngiltere'nin önemli yayıncılarından Writes and Readers Frankfurt Kitap Fuarı için hazırladığı kataloğun kapağına da Yaşar Kemal'in kitabını koymuştu.)

Ödüle gelenler döndüler ama ödülün yankıları sürüyor. Yaşar Kemal kasım başında Jacques Lang'la (Fransa Kültür Bakanı) yemek yiyecek. Gazetelere konuşmalar hazırlayacak.

Unutmayım. Bütün bu işler arasında Yaşar Kemal, Tilda Kemal'i Roma'ya götürebilecek mi? Öyle diyordu Tilda Kemal Roma'yı görmek istiyorum.

(Cumhuriyet — 23 Ekim)

YAŞAR KEMAL

«SEVGİ, İNSANIN AYDINLIĞI, GÜVENİ, ANLAMI, ÖLÜMSÜZLÜĞÜDÜR»

Tanınmış romancımız Yaşar Kemal'e, 14 Ekim 1982 günü Paris'te düzenlenen törende Uluslararası del Duca Ödülü (Prix Mondial del Duca) verildi. Sanatçımızın ödülü alırken yaptığı konuşmanın metnini aşağıda sunuyoruz.

Benim için önemli olan, büyük Fransız kültürünün benim edebiyatımı ödüllendirmesi. Bunun için jüri üyelerine, Fransız okuyucularıma teşekkür ederim. Kendimi bildim bileli, gerek yaşamımda gerek yazılarımda, insanların acılarına katıldım. Yoksulluk, insanoğlunun başına gelen en büyük felakettir, yoksulluğa karşı savaşımı amaç belledim. Bir tek insanın mutsuzluğu bile bütün insanların mutsuzluğudur; bu en acıyan yaramızı bir gün insanlığın iyileştirebileceğine inandım. İşkence, savaş, yoksulluk, sömürü insanlık suçlarıdır. İnsanın insanı aşağılaması, insanın insanın acılarına katılmaması ya da katılamaması da bağışlanamaz.

İnsanın gücüne inanıyorum, sözün gücüne de bundan dolayı inanıyorum. Edebiyatımı bu gücün üstüne kurmaya çalıştım. Söz, insanın kendisidir. Ve biz edebiyatçılar, sanatımızı bu insanın bir parçası olan sözle yaparız. Söz sanatları ölçüsünde etkili hiçbir sanat olmamıştır çağımıza kadar, bundan sonra da olmayacaktır. Onun için ben söz sanatına belki gereğinden fazla önem veriyorum. Söz sanatlarını kötülüğe karşı koyabilecek, insanın yüceliğine varabilecek, insanoğlunu anlayabileceğimiz en etkili araç sayıyorum. Yaşamın anlamı, insanoğlunun ölümsüzlüğü bizi içine düştüğümüz anlamsızlıklardan, yalanlardan, bunalımlardan koruyacaktır. Yaşamın anlamından ve insanlığın ölümsüzlüğünden yola çıkarak çağımızdaki birçok kötülüklerin, soykırımlarının, insanın insanı aşağılmasının, işkencenin önüne geçebiliriz. Çağımız sorunlarla dolu, ama bence en büyük sorunumuz doğanın öldürülmesi sorunudur. Doğayla birlikte kendimizi öldürdüğümüzün farkında değiliz. Eğer farkında olsaydık, şu anda can çekişen doğayı öldürmeyi sürdürmezdik. Biz, bu çağda, yitirdiğimiz başka şeylerle birlikte, biraz da sevgiyi yitirdik. İnsanın birbirini sevememesi bize çoğa maloldu, daha da, gittikçe de büyük yıkımlara sebep olacaktır. Bütün kötülüklerin başı olarak sevgisizliği görmekte hiç sakınca olmamalı. Eğer gereğince birbirimizi sevebilseydik, insanın, sevginin - sevgi yaşamda en büyük anlamdır - ölümsüzlüğüne inansaydık, bu hallere düşmezdik. Sevgi insanın aydınlığı, güveni, anlamı, ölümsüzlüğüdür. Ta başından bu yana, her çağ, özellikle epopeler çağı, insanın ölümsüzlüğünü söyler. Her epope, dünyaya gelişimize bir minnettarlık türküsüdür. Çağımıza gelinceye kadar baladlar, ağıtlar bile birer dünyaya bağlılık, birer sevinç, birer minnet türküsüdür. İsterdim ki, benim de yaptığım edebiyat bir sevinç, insanlığa bir aydınlık türküsü olsun. En acıda, işkencede, aşağılamalarda, ölümde bile ben insanın yaşama sonsuz bağlılığını, minnettarlığını, yaşamdan hiçbir biçimde vazgeçemediğini gördüm. Hastalanmamış, doğal insan aydınlıktır; ışık gibi sevgi, sevinç doludur. Elbette karamsarlığımız var ,ama öz olan bu yanımız değildir. Bizdeki öz, sevinç ve sevgidir. Bunu yitirmemek için insanoğlu her zaman çırpınmış durmuştur. Yeni bir sevgiye, yeni bir sevince kavuşacağız. Yapıtlarımda da bu özün temel olmasını her zaman istedim. Kötülüklerle savaşımı böylesine acımasız seçmişsek —bence kötülüklerle savaş da acımasız olmamalı—, bu sevgi uğrunadır, sevinç uğrunadır, insanoğlu sevgisiz yapamayacağı içindir. «İnsan sevgisizse boş kovan olur.» Bu bir Anadolu türküsüdür. İnsanlığın gerçeğinin söylenişidir. Doğayla bağımızı böylesine kesmeseydik, böylesine yabancılaşıp sevgisiz kalmasaydık, bugün gözümüzün önünde ölmek-

te olan doğaya seyirci kalamazdık. Doğayla ilişkimizi sürdürebilseydik, içimizde var olan, insanı insan yapan sevgi değeri azalmasaydı, insanın doğaya da, insana da tutumu böyle olmazdı. Bir daha tekrarlıyorum, günümüzde doğnın öldürülmesi, insanın öldürülmesinden başka bir şey değildir.

Bundan dolayı söz sanatlarının yükünün büyük olduğuna inanıyorum. En etkili araç olduğuna, söz ustalarının sorumluluğunun çok ağır olduğuna inanıyorum.

«İptida söz var idi» sözleri, benim baştan bu yana başlıca güvencem oldu. Söz adamı olduğumdan dolayı mutluluk duydum. Söz sanatçıları tarih boyunca sözü pek o kadar kötüye kullanmadılar; bize uyulması gerekli görkemli kalıtlar bıraktılar. «İptida söz var idi, sonunda da söz olacaktır» diyebilmeye layık olmalıyız. **(Sanat Dergisi — 1 Kasım)**

del DUCA ÖDÜLÜ SAHİBİ YAŞAR KEMAL'LE SÖYLEŞİ

Aydın EMEÇ

Yaşar Kemal devlet başkanlarının çağrılısı olarak saraylarda yemek yiyor Kont yazarların elinden ödül alıyor. Hem de Paris gibi bir «kültür payıtahtı»nda. «Eh», diye düşünür insan, «adam» böyle saygın kişilerin çağrılısı oldu mu ona kolay yanaşılmaz. Daha doğrusu salavatla varılır yanına. Geçenlerde yemeğini yediğimiz Fransa Büyükelçisinin söylediklerine de tanık olduktan sonra, kişi ister istemez içinden bunları geçirir. «Sizinle görüşmenin», demişti Büyükelçi Yaşar Kemal'e, «bu kadar kolay olacağını ummuyordum.» Gördünüz mü?

Ama Yaşar Kemal, Anayasa halk oylamasında bulunmak üzere Fransa gezisini kısa kesip döndü ülkesine. Oyunu kullandıktan sonra da hafta başında düştü kürkçü dükkanına. Neresi olacak Yaşar Kemal'in kürkçü dükkanı? Tabii Cumhuriyet Gazetesi. Çukurova'dan Istanbul'a geldiğinde ilk ayağını attığı yer.

Gür sesi, koca gövdesiyle gazetenin koridorlarını doldurdu hemen. Gözlerinin içi gülüyordu. Herkes bilir Yaşar Kemal'in bir gözü olmadığını, Ama olmayan gözünün de içi güler hep. Yanına iliştik, edebiyata kaydırmasına fırsat vermeden son Paris seferine getirdik gözü.

— Baba, Başkan Mitterand'ın Elysées Sarayında sana bir öğle yemeği verdiğini öğrendik. Yediğin içtiğin senin olsun da, gördüklerini anlat bir boy. Öğrenelim Fransa Devlet Reisinin adamı nasıl ağırladığını.

— Yediğim içtiğim benim olmaya olsun da, gerçekten anımsamıyorum hiç neler yiyip içtiğimi. Ama yemekte bulunanların büyük bölümünü anımsıyorum. Bir kere Başkanın karısı Danielle Mitterand vardı. Sonra Kültür Bakanı Jack Lang ve karısı. Başkan'ın Kültür Üçüncü Dünya konularındaki danışmanı Régis Debray, tarihçi Jean Paul Aron, André Miquel, Nouvel Observateur dergisi yazarlarından ve şimdilerde yeni hükümetin önemli bir görev verdiği gazeteci Guy Dumur, Dışişleri Bakanlığı Genel Müdürlerinden M. Vedrine, Antoine Gallimard, Gallimard Yayınevi yöneticilerinden Marie - Claude de Seine Seine. Bunlar tanıdıklarım. Türk - Fransız kültür ilişkilerinden açıldı söz. Kültür Bakanı Jack Lang'la pek sevişiriz. «Geliştirelim şu ilişkileri,» dedi adam. «Bu konuda sen ne önerirsin?» Pat, bir şimşek çaktı kafamda, «Paris'te bir Türk Kültür Haftası'na var mısınız?» dedim. Hemen aklı yattı. «Şubata kadar hazırlığını yapar, program taslağını bana getirebilir misin?» diye sordu. Neden olmasın? Zaten şubatta Paris'te, Sorbonne

Üniversitesinde bir kültür kongresi var. Ben de çağrılıyım kongreye. Anlayacağın, yemeği, Başkan Mitterrand'ı unuttuk biz, yine ülkemize iş bağladık.

Bu arada Başkan, son olarak «Yusufçuk Yusuf»u okuduğundan ve çok sevdiğinden söz etti. Şimdi de «Yılanı Öldürseler»e başlamış. Eh, söz bize uzanır da Çukurova nasibini almaz mı? Ben giriştim yine Çukurova'dan, Aron'la Miquel de anlatıyorlar. Derken Başkan Mitterand araya girdi. Vay babam. Adam Çukurova'nın tarihini bize öğretmez mi? Herkesi şaşırttı. Bilmediğim eski Çukurovalıları tanıttı bana. Bunlardan birinin 361 363 yılları arasında hüküm süren Roma İmparatoru Dönek Julianus olduğunu da ondan öğrendim.

Anlayacağın, yemek birde başlayıp saat dörtte son erdi. Biz de kendilerine teşekkür edip çıktık Elysées Sarayından.

— Üç saat boyunca bu kadarcık şey mi konuştunuz?

— Halt etme işte. Devlet başkanları az konuşur. Kültür bakanları daha çok konuşuyor. Baktım Jack Lang'ın aklı bizim Zülfü Livaneli'de. Yunanlı şarkıcı Maria Foranduri'yle birlikte doldurduğu son plağa bayılmış. «Akdeniz ülkeleri arasındaki kültür alışverişinin ilk ve en önemli adımlarından biri bu,» dedi. «Bizi de çok yakından ilgilendiriyor.» Söz aramızda, Başkan Mitterrand şubatta Fransa yolculuğumu birkaç gün erkene almamı istedi. Belki şubatta onunla edebiyat üstüne uzun uzun konuşabileceğiz.

— del Duca Vakfının sana verdiği ödülle ilgili bilgileri biz de Fransız basınından izleyebildiğimiz kadarıyla aktarmaya çalıştık. Sence olayı Fransız basını ve televizyonu nasıl değerlendirdi?

— Fransız televizyonunun ikinci kanalı, del Duca Ödülünü aldığımı haberlerin en başında verdi. Yedi dakikalık bir canlı yayınla önce kitaplarımdan söz ettiler, kapaklarını gösterdiler. Sonra benimle konuştular. Türk edebiyatının geçmişini, bir başkaldırı edebiyatı olduğunu anlattım. Pir Sultan'ı anlattım. Bir soru üzerine de, başkaldırı edebiyatının son halkalarından biri olabildiysem bundan onur duyacağımı söyledim.

Geçtiğimiz pazar günü de, bu kez üçüncü kanalda benimle ilgili bir program yayımlandığını Paris'teki dostlarımdan öğrendim. Yine haberlerde bana on dakikalık bir bölüm ayırmışlar. Bir konuk eleştirmen kitaplarımdan söz etmiş. Basına gelince, Figaro, Matin, Le Monde gibi gazetelerin yorumlarını okumuşsundur. Ama taşra basını olaya daha da geniş yer verdi. Bu ilgiyi gazeteciler bile şaşırtıcı buldular. Olay Londra'yı da etkiledi. Radyoda «İnce Memet» üzerine bir saatlik bir konuşma yayımlandı. Şimdi BBC televizyonunda, yazar John Berger, Raymond William ve İngiltere'nin Avrupa Konseyindeki delegesi Lena Jaeger'in katılacağı bir açık oturum yapılacak.

— Ödül töreninde Türkiye adına kim vardı?

— Kim olacak? Oradaki yakın dostlarımın hepsi vardı... Ha, ülkemin resmi temsilcilerinden kimse yoktu. Japonya Büyükelçisi vardı, Arjantin Büyükelçisi vardı, bir çok ülkenin büyükelçisi vardı da Türkiye Büyükelçisi Adnan Bulak yoktu. Bir zamanlar şiir de yazmış üstelik. Gerekçesi mi? O gün Fransa Dışişleri Bakanlığındaki randevusu. Oysa çağrı iki ay önce yapılmıştı. Ben alınmadım bu işe. Beklediğim bir şeydi. Ama Türk kültürü açısından olay üzücü. Yöneticilerimizin konuya verdikleri önemi gösteriyor. Kanımı sorarsan, gölge etmesinler başka ihsan istemem. Tersini yapsalar şaşardım zaten. Yöneticilerin olaya bakışları kendimi bildim bileli böyle. Sözün kısası, Türkiye'nin Paris'teki resmi temsilcileri Yaşar Kemal'in varlığıyla yokluğundan habersiz göründüler.

— Peki, Kültür Bakanlığından bir kutlama mesajı aldın mı?

— Kültür Bakanlığının kültürle ne gibi bir ilişkisi olduğunu düşünüyorum.

— Son ödül olayı ve yankıları sadece Türk edebiyatına yararlı olabilecek mi?

Gallimard büyük bir yayınevi. Bir ülkenin edebiyatıyla ilgilenmesi de büyük olay. Son gidişimde onlara Sait Faik'i ve değerini anlattım. Şubat'ta kültür kongresine giderken Sait Faik öykülerinden Fransızca örnekler götüreceğim. Sanırım Sait Faik Fransa'da yayımlanacak ve büyük ilgi görecek. İzliyorsak edebiyatımızın dışarda kendine bir yer yaptığını görebiliriz. Edebiyatımız özgün bir edebiyat, ne var ki dilimiz sapa geliyor adamlara. Türkçeyi iyi bilen yabancı pek az. Bu açıdan ben çok talihli adamım. İlk romanlarımı Güzin Dino Fransızcaya çevirdi. İngilizce çevirilerim Tilda Kemal'in. Son beş kitabımı da Fransızcaya Münevver Andaç aktardı. Üçü de iki dili çok iyi bilen, yazan insanlar, Güzin Dino'nun «İnce Memet» çevirisi Fransa'da halâ dillerde dolaşıyor. Bir Fransız yazarı da Münevver Andaç için, «Sizin çevirmen bir Fransız yazarı kadar iyi,» dedi. Benim talihim bu yetkin kişilerin eline düşmem oldu. Ama aynı fırsat kolay kolay herkesin eline geçmez. Üstelik, kafaya koyup kitabı çevirdin diyelim. Yayıncıdan talep gelmezse elinde kalır. Bana bütün kapıları, biraz da «İnce Memet»in İngiltere'de yayımlanmasıyla en çok satan kitap listelerinin başına geçivermesi açtı. Sait Faik'ın yapıtları kadar, Fakir Baykurt'un «Kaplumbağalar»ının ve Abbas Sayar'ın «Yılkı Atı»nın dışarda çıkmasını isterim. Bu kitaplar benim için birer baş yapıt. Yine de, dil engeline karşın edebiyatımızın dünya okuyucusuna ulaşması gecikmeyecek, diyorum.

— Resimsiz romanı, resimli romanı derken, «İnce Memet»in bir de filme çekilmesi olayı var şu sıralar. Nasıl gidiyor? Haber alıyor musun?

— Şu sıra çekim Yugoslavya dağlarında sürüyor. Sanırım aralık sonlarında tamamlanacak. Mayısta ilk gösterilişi yapılıyor. Filmin çekiminden görüntüleri BBC belgesel olarak verdi. NBC, Alman televizyonu, İsveç televizyonu çekimle ilgili canlı röportajlar yayımladılar. «İnce Memet» Türkiye'de çekilseydi bizim için büyük propaganda olacaktı. Ayrıca belli başlı rollerde de Türkler oynayacaktı. Bir filmin konusunun geçtiği topraklarda gerçekleştirilmesi çok iyi. Yazık ki, kitap yöneticilerimizin hışmına uğradı. Bu filmin uzun bir öyküsü var. Ben «İnce Memet»in film haklarını 1964 yılında 20 th. century Fox şirketine sattım. Film 1965'de çevrilecekti. «New York Times» Gazetesi de, Fox'un o yıl çevireceği on filmin en başında ilan etti. O sırada yapılacak harcamaların on milyon doları bulacağı tahmin ediliyordu. Senaryoyu, ülkemizde gördüğümüz «Korkunç Koleksiyoncu» filminin senaristi Stanley Man yazdı. Fox yöneticileri Türkiye'ye gelip görüşmeler yaptılar, ama «İnce Memet»in ülkemizde çevrilemiyeceği yanıtını aldılar. Ardından Henry Lucas ikinci senaryoyu yazdı. Fox yöneticileri yine yollara düzülüp buralara geldiler. Yanıt yine olumsuz çıktı. Geldiler, gittiler, para etmedi. Peter Ustinov, üçüncü senaryoyu yazdı ve bu kez Ecevit hükümeti döneminde geldi. Ona da aynı karşılık verildi. Ardından Demirel hükümeti geldi, yanıt hep olumsuzdu. Türkiye'de yarım milyon satan bu yapıta karşı yöneticilerin düşmanlığını anlamak çok zor. Ne istiyorlar? Kitapta bir şey varsa neden toplatmadılar? Bu sorunun karşılığı bir giz olarak kalacak belki hep. Ya da belki günün birinde birlikte öğreneceğiz.

Filmin yönetmeni, biliyorsun, ünlü İngiliz tiyatro ve sinema adamı Peter Ustinov. Görüntü yönetmeni Freddy Francis. Bu iki kişinin bir filmde çalışması o filmi adam eder. Freddy Francis'in görüntü yönetmeni olarak iki Oscar Ödülü var. Son yaptığı film de, John Powlas'un romanından uyarlanan «Fransız Teğmeninin Sevgilisi». Ustinov Türkleri çok seven bir adam. Daha önce de, «Topkapı»

filminin çekimi için ülkemize gelmişti. «İnce Memet»i burada çeviremediğine, Yugoslavya'da çalışmak zorunda kalışına pek yanıyor. Ben de çok üzgünüm. Bundan sonra bir romanımı sinemaya uyarlamak istediklerinde, önce ülkemi yönetenlere baş vurun, diyeceğim. Tabii yanıt olumsuz çıkacak. Hiç bir romanım da filme alınamayacak. Bu açıdan yöneticilerimize güvenim tam!

— Daldırdık gittik, Başkan Mitterrand'ın yemeğinden nerelere geldik. Bir de Nobel Edebiyat Ödülünün Marquez'e verilmesi konusunda düşüncelerini öğrenip işimizin başına dönelim.

— Çok sevindim. Onunla 1981 yılında, Mitterrand'ın davetinde tanışmıştık. Bir İspanyol köylüsü kadar sıcak kanlıydı, canlandı. Hemen kaynaştık. Son romanı «Kırmızı Pazartesi»yi yazmasaydı ona büyük romancı diyemezdim. Zaten kendisi de en güzel romanının «Kırmızı Pazartesi» olduğunu, öbürlerini sevmediğini söylemişti o zaman bana. Romanı okuyunca ona hak verdim. Çağımızda Nobelin Marquez gibi birine verilmesi bizim dünyalarımız için mutluluk sayılmalıdır.

(Cumhuriyet — 14 Kasım)

LOTUS ÖDÜLÜ VE ATAOL BEHRAMOĞLU

LOTUS EDEBİYAT ÖDÜLÜ, ATAOL BEHRAMOĞLU'NA VERİLDİ

Asya Afrika Yazarlar Birliği'nin her yıl düzenlediği Lotus Edebiyat Büyük Ödülü'nü bu yıl şair **Ataol Behramoğlu** kazandı.

Bu yıl Vietnam'da toplanan Asya Afrika Yazarlar Birliği'nin her ülkeden gelen üyeleri bu yılki Edebiyat Büyük Ödülü'nün halen Barış Derneği davasından tutuklu bulunan Ataol Behramoğlu'na verilmesini kararlaştırdılar.

Merkezi Beyrut'ta bulunan Afrika Asya Yazarlar Birliği, Vietnam'da yaptığı toplantısında her yıl verilen «Lotus Ödülü»ne bilindiği gibi bu yıl Türk ozanı Ataol Behramoğlu'nu layık gördü. Ödüle adını veren «Lotus», Birliğin üç ayda bir İngilizce, Fransızca ve Arapça yayımlanan dergisinin adı. Ödülün amacı, Afrika ve Asyalı yazarlar arasında her türlü gerçek edebiyat çalışmalarını geliştirmek, yeni bir Afrika - Asya kültürü yaratmak, edebiyatı halklara ve onların ulusal bağımsızlıklarına, sosyal adalet mücadelelerine bağlı kılmak, Afrika Asya halklarının özgürlük, ilerleme ve barış uğrunda verdikleri mücadelelerin yolunu şiir ve düz yazıyla aydınlatmak, insan kültürünü baltalayan emperyalist kültür etkinliklerinin, ırkçı ve gerici hareketlerin çeşitli biçimlerine karşı mücadele etmek.

Behramoğlu kimdir?

Ataol Behramoğlu 1942 yılında Karslı bir ailenin çocuğu olarak Çatalca'da doğdu. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesini bitirdi. Öğrenimini uzun yıllar yurt dışında sürdürdü. Başta **Puşkin, Çehov, Lermontov ve Gorki** olmak üzere, önemli Rus yazarlarının yapıtlarını dilimize çevirdi. Sanat dergileri yönetti. Yabancı ozanlardan çevirdiği şiirleri «Kardeş Türküler» adıyla bir kitapta topladı. Toplumsal gerçekçi üslubu benimseyen ozanın şiir kitapları şunlar: «Bir Ermeni General», «Bir Gün Mutlaka», «Ne Yağmur Ne Şiirler», «Yolculuk, Cesaret ve Özlem Şiirleri», «Kuşatmada», «Dörtlükler», Ataol Behramoğlu'nun «İyi Bir Yurttaş Aranıyor» adlı bir de kabare oyunu var.

(Cumhuriyet — 6 Kasım)

Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin Lotus Ödülü ikinci kez bir Türk yazarına verildi

BEHRAMOĞLU KİMDİR?

1942 yılında doğan Ataol Behramoğlu, ilk şiirini 1960 yılında Varlık dergisinde yayınladı. Daha sonra İsmet Özel'le birlikte çıkardığı «Halkın Dostları» adlı dergide şiirlerini yayınlamayı sürdüren Behramoğlu, «Bir Ermeni General», «Bir Gün Mutlaka», «Yolculuk, Özlem, Cesaret ve Kavga Şiirleri», «Ne Yağmur, Ne Şiir»,

«Kuşatmada», «Mustafa Suphi Destanı», «Dörtlükler» adlı şiir kitaplarını yayınladı. Çeşitli gazete ve dergilerde kuramsal yazılar da yazan Behramoğlu, bir süre Istanbul Şehir Tiyatroları'nda dramaturg olarak görev aldı. Behramoğlu'nun yazdığı «İyi Bir Yurttaş Aranıyor» adlı kabare oyunu geçen yıl Ankara ve Istanbul'da temsil edildi.

Dünyanın sayılı edebiyat ödüllerinden olan Asya - Afrika Yazarlar Birliği'nin verdiği Lotus Ödülü, bu yıl Türk ozanı Ataol Behramoğlu'na verildi. Daha önce (1975'te) bu ödülü kazanan bir başka Türk yazar, Aziz Nesin'di.

Ataol Behramoğlu bugün 40 yaşında. Kırkıncı yaş, kimileri için çok genç, kimileri için çok yaşlı sayılabilir Ataol Behramoğlu şiirleriyle genç mi genç, birikimleriyle, yaşlı mı yaşlı... Daha 1960'da yaşı 18 iken, «Kulak ver gümbürtüsüne dünyanın/Baharın gençliğin ve aşkın/Türküsünü söyleyelim bir ağızdan» diye seslenen ozan, bu türküyü söylemeye çalıştı, çalışıyor yıllar boyu. Üstelik dünyanın, ülkesinin, öteki ülkelerin, toplumunun, yakınında ve uzağındaki insanların gümbürtüsüne, çalkantısına, sözlerine, soluklarını, kulaklarını tıkamadan...

«Şiirde açıklığı, yalınlığı seviyorum»...

«Sanatın, toplumsal adaletsizliğe karşı çıkmalarda işlevi olduğuna inanıyorum...»

«Şiirde üslup, şairin kişiliğinden, dünyaya bakışından ayrı bir şey değildir. İster güncel bir olayı, ister genel bir şeyi anlatalım, önemli olan bu anlatışla yansıyan kişiliğimizdir. Üslup, ölü bir teknik sözcükler toplamı, salt bir kurgu değildir. Şairin şiiri, onun kişiliğidir, bütün hayatıdır. Bu anlamda şiirsel yapının neredeyse organik bir şey olduğunu düşünüyorum. Yaşayan, kımıldayan, soluk alıp veren canlı bir organizma...»

Bunlar Ataol Behramoğlu'nun şiir üzerine genel olarak söylediklerinden... «Şiir ölüyor mu?» sorusuna ise şöyle yanıt vermiş bir yazısında: «...Sonuç olarak şöyle diyeceğim: Şiir ölmüyor; ancak kendini toplumsal yaşamanın, tüm çatıştıkları, somutluğu, çok yönlülüğü ve baş döndürücü gelişimiyle yaşanan zamanın dışında tutmaya, bireyselliğini mutlak bir değer olarak sunmaya çabalayan bir şair tipi ve şiir türü ölmektedir.»

Ataol Behramoğlu'nu, çeşitli okurlar, dilimize kazandırdığı sayısız eserle de tanıyacaklar: Çehov'un oyunları, Turgenyev, Gorki ve Puşkin'in öyküleri ve romanları, çağdaş Rus, Macar, Yugoslav, Bulgar şiirleri gibi...

Sanatçının 20 yıl önceki bir şiiriyle başladık yazıya, kızına yazdığı son şiiriyle bitirelim: «Bütün insanları dostun bil» kardeşin bil kızım/Sevincin ürünüdür insan, nefretin değgil kızım/Zulmün önünde dimdik tut onurunu/Sevginin önünde eğil kızım.»

(Milliyet — 8 Kasım)

BİR ŞAİİRİ DÜŞÜNÜRKEN

Mehmet KEMAL

Şimdi şiirlerini okurken, şair Ataol'u ilk nerede gördüm, nerede tanıdım, belleğimin arada bir yanıltıcı kıvrımlarının içinden sökmeye çalışıyorum. Bayındır Sokağı'nın köşesindeki küçücük Buhara meyhanesini anımsıyorum. Yıllar 60'lara dayanmış, Posta Caddesinin yoksul uğrak yerleri, Karpiç çoktan kapanmıştı. Sanatçılar keselerine uygun yerler arıyorlardı. Burayı Şahap Sıtkı mı bulmuştu, doktor Selçuk mu, yoksa Selahattin ağbi mi, ya da içimizden herhangi biri mi? Daha

ilk dizelerini gördüğünde, yeteneğini keşfettiği her genç şairi elinden tutarak şiir pazarına sürmede usta Veysel Öngören'in yanında o kuytu yerde görmüştüm Ataol'u... Durgun, sessiz, konuşmaktan çok dinleyen, çevresindekilere karşı bu genç şaire hemen kanım kaynamıştı. Hep birlikte uçan, hep birlikte konan güvercinler gibi üç kişiydiler: Ataol, İsmet Özel, Özkan Mert... Şiir arenasına hangi gençler böyle çıkmadı ki!.. Yakında yitirdiğimiz Suat Taşer, Fethi Giray, Suphi Taşhan, Fuat Ofşin, Arif Damar, daha adları unutulan niceleri, avcılara yenilik eden güvercinler gibi hep bir arada gezmezler miydi? Kimse de, bildiği halde o yaşlarda bizlere, «Yavrum bu şiir belalı bir iştir, fırsat elde iken yakasını koyverin!..» dememişti. Dahası var, «Aman, ne güzel yazıyorsunuz, bir şiir daha okumaz mısınız!..» diye özendirirlerdi. Ben de Ataol ve arkadaşlarını özendirmiş, öyle mi demiştim, bilemiyeceğim. Demişsem kendi mi suçlu sayabilir miyim?

Çok yerlerden çok deli rüzgarlar esti, çok çılgın fırtınalar gürledi. Şairler horlandı, itildi, kakıldı, acılar çektiler. Şiir de, şair de dayandı. Dimdik, ayakta, yengisini sürdürdü. Bundan ötürü değil mi, «Şairler ölmez» derler.

Göztepe'de bir yaz akşamı bir dostun evini arıyordum. Elimdeki adrese göre dost evi ara sokakların birine gizlenmiş gibiydi. Kime sorsam, «Şu sokakta, bu sokakta» diye beni yönlendiriyor, oraya giriyor, buraya çıkıyor bir türlü bulamıyordum.

Aramadan yılmış, bunalmıştım ki, karşıma bir genç çıktı. Gözlerim ısırdığını bulmaya çabalarken, «Efendim, ben Ataol», dedi. «Buhara'da, Veysel Öngören...»

«Vay Ataol», dedim. «Seni karşıma Tanrı çıkardı...» Sarmaş dolaş olduk.

«Bir sıkıntınız var galiba, deminden beri sizi gözlüyorum, bir yardımım olabilir mi?»

Adresi gösterdim, tereyağdan kıl çeker gibi kaç kez önünden geçtiğim evlerin, sokakların arasından çekti, çıkardı. Gene yanılmıyorsam, bu da ikinci görüşmemizdi. Şimdi yazarken bunlar mı kalmalı insanın belleğinde diye kızıyorum. İnsanları mutlu eden bazı küçük ayrıntılar değil midir? Onları atsam da, Ataol'un şiirimizdeki yüceldiği dorukları mı anlatsam? Şiirleri sanat tarihimizdeki nice yolları gösteriyor. O gün, o bana bulamadığım, belki çok sıkıldığım artık aramayacağım bir dostun yolunu, evini göstermişti, az mı?

İnsan sevgisi ile dolu, erkek sesiyle yüklü, güldür güldür akan şiirlerini herkes biliyor, ben ne diyeyim! Kitapları, çevirileri, uğraşı ortada... Yıllardır izliyoruz.

Sivil yönetim, sivil olmayan yönetim diye bir çok şeyleri geveleyenler var. Sivil yönetimde düşünceyi, şiiri demir parmaklıklar ardına atmadılar mı? Kimi, neye karşı kınayacağız!.. Sorun yöntemden kurtulmaktır. Hangi dönem de yadsıdığımız düşünceyi bir yere kapatmışsak, kurtulmuşuzdur? Tarihe bakın, demir kapılar ardına tıkılan düşünce, ordan kurtulduğunda benimsenmiş, toplumun malı olmamış mıdır?

Kurşuni bir Istanbul akşamında, Taksim'de, bir bulvar kahvesinde rastlamıştım. Kendi sıkıntısından çok, başkalarının sıkıntısını çekiyordu. İşsiz, güçsüzdü ama, gelecekten umutluydu.

«Eski şiirleri okuyorum, eski şairlerin yaşamlarına bakıyorum» dedi. «Çok çekmişler, çok... Elbette, biter bunlar bir gün...»

Şimdi düşünüyorum da, remil mi atıyordu, yoksa kendi geleceğini içtiğimiz kahvenin telvesinden mi görüyordu? Dinlerin ulları gibi şairler de geleceği herkesten önce görürler, boşuna değildir şairlikleri...

(Cumhuriyet — 28 Kasım)

1981 LOTUS EDEBİYAT ÖDÜLÜ ATAOL BEHRAMOĞLU'NA VERİLDİ

Aziz ÇALIŞLAR

Asya Afrika Yazarlar Birliği'nin 1969'dan bu yana her yıl verilmekte olan Lotus Edebiyat Ödülü, 1981 yılı için Ataol Behramoğlu'na verildi.

Asya-Afrika Yazarlar Birliği Yürütme Kurulu'nun 20-22 Ekim tarihinde Vietnam'ın Ho Chi Minh (Saygon) kentinde yapılan yıllık toplantısı dolayısıyla toplanan Lotus Edebiyat Ödülü Seçiciler Kurulu, bu ödülün Türkiyeli şair ve yazar Ataol Behramoğlu'na layık görüldüğünü, bu kararın Seçici Kurul üyelerinin oybirliğiyle alındığını ve ödül töreninin Asya Afrika Yazarlar Birliği'nin 25. kuruluş yılına rastlayan 1983 Ekim'inde Taşkent'te (Özbekistan) düzenlenecek 7. Genel Kurul toplantısı sırasında yapılacağını açıkladı. Bu törende Ataol Behramoğlu'na (ya da kendi adına) ödülü belirten belge ve plaket ile ödülün parasal karşılığı olan 500 sterlin (yaklaşık 150.000 TL) verilecek.

Asya Afrika Yazarlar Birliği 6. Genel Kurulu'nca kabul edilen Lotus Ödülü Seçiciler Kurulu yönetmeliğine göre, dördü sürekli beş yıllık, üçü geçici birer yıllık olmak üzere yedi üyeden oluşan Seçici Kurul, Yürütme Kurulu'nca seçilmekte. Bu görevde şimdi şu üyeler bulunuyor: Abdelrahman el Hamisi (Mısır, Seçici Kurul Başkanı), Jose Craveirinha (Mozambik), Ngugi Wa Thiong'o (Kenya) Juban Muldagaliev (Kazakistan), Cabir Chowdury (Bengaldeş), Dojoghin Tsedev (Moğolistan) ve Mustafa el Fersi (Tunus).

Bilindiği gibi, Lotus Edebiyat Ödülü, Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin gözettiği ilke ve amaçlara uygun edebi yaratım ve etkinliklerde bulunan yaşayan yazarlara verilmekte. Bu ilke ve amaçlarsa genelinde tüzükte şöyle belirtilmekte: «Asya Afrika'daki edebi yaratımlar Asya-Afrika halklarının sömürgeci baskıya ve yabancı egemenliğine karşı verdikleri mücadelenin bütünsel bir parçasıdır. Bağımsızlık ve özgürlük gibi değerler olmaksızın Asya-Afrika kültürü de sahici bir kültür olarak gelişemez. Asya-Afrika halklarının kendine özgü değerlerinin çeşitli biçimlerde çarpıtılmasına karşı mücadelede bir araya gelmiş olan Asya ve Afrika yazarları, dünya barışının ve güvenliğinin korunmasını, kültürün varlığının ve gelişmesinin zorunlu bir önkoşulu sayarlar. Asya-Afrika Yazarlar Birliği, ulusal kültür ve edebiyatların gelişmesini ilerletmeyi, yazarlar arasında dayanışma sağlanmasını, günümüzün nesnel gerçeklerini yansıtan ve emperyalzimin kültür alanındaki her türlü biçimine karşı tavır alan yapıtların değerlendirilmesini kendine temel amaç edinmiştir.»

Lotus Edebiyat Ödülü'nün amaçları da, hiç kuşkusuz, bu doğrultuda yer alıyor: «Asya-Afrika ülkelerinde gerçek insancıl edebiyatı desteklemek, Asya-Afrika ülkeleri yazarları arasında edebi çalışmaların gelişmesini sağlamak, ırkçılığın, sömürgeciliğin, emperyalizmin her türlü biçimine karşı ulusal bağımsızlığı, halkların dostluğunu, insancıllığı, barışı ve toplumsal adaleti savunan, ulusal kültür değerlerinin gelişmesine katkıda bulunan yapıtlar ortaya koymuş ve bu yönde yaşamsal çaba göstermiş yazarları değerlendirmek.»

Görüldüğü gibi Lotus Edebiyat Ödülü, yapıtlarıyla ve edebi etkinlikleriyle toplumunu, halkını aydınlatan, özgürlük, kardeşlik ve barış için insanlara çağrıda bulunan, ulusal kültürünü evrensel düzeyde geliştirmeyi amaçlamış yazarlara veriliyor. Nitekim 1969 yılında verilmeye başlanan Lotus Edebiyat Ödülü'nü alanlar arasında başlıcalıkla şu kişileri görüyoruz: Mahmud Derviş (Filistinli ozan), Alex La Guma (Güney Afrikalı ozan ve romancı, Asya-Afrika Yazarlar Birliği Genel Sekreteri), Agostinho Neto (Angolalı ozan, Angola Devlet Başkanı), Osman Senbene (Senegalli ozan), Aziz Nesin, Faiz Ahmed Faiz (Pakistanlı ozan, Lotus Ede-

biyat Dergisi Yönetmeni), Kim Chi Ha (Güney Koreli ozan), Mikhail Şolokhov (Sovyet romancı), Nguyen Ngoc (Vietnamlı romancı), Muin Bessessio (Filistinli ozan) vb.

Öte yandan, Lotus Edebiyat Ödülü Seçiciler Kurulu, Lotus Edebiyat Büyük Ödülü yanı sıra, bir de Lotus Genç Yazarlar Ödülü verilmesini gündemine almış bulunuyor. Bu öneriye göre her yıl Asya - Afrika ülkelerinden üç genç yazara bir özendirme ödülü verilecek. Bu konunun karara bağlanacağı 1983 Taşkent 7. Genel Kurul Toplantısı'nda Lotus Edebiyat Ödülü Tüzüğü de son ve kesin biçimini alacak. Bu arada, Lotus Edebiyat Ödülü'nü almış olanların yaşamöyküleri ile yapıtları üstüne bilgileri kapsayan bir de özel sayı hazırlanmakta.

LOTUS DERGİSİ TÜRK EDEBİYATI ÖZEL SAYISI

Asya - Afrika Yazarlar Birliği'nin yayın organı olan Lotus Dergisi 49. sayısını Türk edebiyatına ayırdı. Geçen aylarda yayınlanan bu sayıda Demirtaş Ceyhun'un Türk Edebiyatında Düzyazı ve Şiir üstüne yazıları, Necati Cumalı ve Bekir Yıldız'ın hikayeleri ile Kemal Özer, Özdemir İnce ve Ataol Behramoğlu'nun şiirleri yer alıyor.

YÜREĞİ BÜYÜMÜŞ BİR ÇOCUK: ATAOL BEHRAMOĞLU'NUN ŞİİRİ

Sennur 'SEZER

Ülkemize şiirleriyle ikinci kez Lotus ödülünü kazandıran Ataol Behramoğlu 1942 doğumludur. Beş şiir kitabı üstüste baskılar yapan Behramoğlu'nun Puşkin, Gorki, Çehov ve Turgenyev'den yayınlanmış çevirileri de var. Bu kısa denemede, kuşakdaşım ve arkadaşım Ataol'un şiirlerini değişik bir açıdan değerlendirmeye çalışacağım.

Ataol Behramoğlu kuşakdaşı olduğu 1960 şairleri gibi başlangıçta bir önceki kuşağın etkilerini taşıyan şiirler yazar. Bu şiirlerde onu yine de özgün kılan yalınlığı ve alaycı (houmoristik) tavrıdır. Bu alaycılıkta bir çocuğun hüznü de vardır:

«Elveda, elveda» ne güzel/Üçüncü, uyumu bozuyor/«Elveda, elveda, elveda»/ Üstelik kediye benziyor (Kedi, 1961).

Bir adam. Babamdı galiba/Taşralı bir adam galiba/Anneyi sessizce ağlatan-/ Sesine karışan o rüzgar/Göçlerden kalandı en fazla (Geceydi, 1961)

Bana bir sigara verin annem öldü/Bu sabah öldü beşe doğru sanırım/Allah Allah ne var şaşıracak canım/Annem öldü diyorum hepsi bu (Sabiha, 1962).

Behramoğlu, dünyayı yadırgayan, taşralı bir delikanlının şaşkınlığını da yansıtır bu hüzünde:

Eğri büğrü bakar oldum boyunbağı takar oldum, şaşkın oldum sakar oldum/ İkide bir yüreğimi dağa taşa diker oldum/Bunca yıldır karanlıkta göz kırpmaktan bıkar oldum.

Dünyayı daha iyi bilenlerden yardım ister:

Benim annem kadın annem bu nasıl iş bana deyver (Bu Dert Beni Adam eder, 1963).

Bu çocuksu yalınlık ve çocuksu coşku gitgide Behramoğlu'nun şiirinin anahtar cümlesi haline gelir

(...) ah herşey/bir pencereden göründüğü kadar/bir pencere kadar dünya/ kalbim/kör bir çocuk gibi düşe kalka (Kör Bir, 1963)

Bu çocuk yürek, dünyayı anlatışında olayları yorumlamasında hep ona yol gösterir, açıklar:

(...) Ben mütevazi bir şairim, sevgilim. her şey coşkulandırıyor beni/(...)/ Uzun kış gecelerinden sonra kimbilir nasıl olur herşey/Uzun kış gecelerinden sonra, masallarda anlatılan/Durup durup bunları düşünüyorum, bir sevinci bir hüzün izliyor arkadan/Yüreğim ipe sapa gelmez bir bahar göğü, Türkçe bir yürek kısaca/Beklemek usandırıyor, telaşlı telaşlı bir şeyler anlatıyorum sağda solda/Bir otobüse biniyorum, inceliyorum bir böceği tutarak kanatlarından merakla (Bir Gün Mutlaka, 1965).

Behramoğlu doğaya da insanlara da coşkuyla bakar. Bu coşku yalın bir anlatımla güçlenir. Zaman zaman aklın ağır bastığı dizeler anlatımı kütleştirirse de, bundan kurtulmayı bilir:

Herşey o kadar birbirinin/aynıydı, hayat-/akıp gidiyordu sıkıntıyla/Domino taşlarına ve/bir nehrin akışına benzeyen/cesur ve genç hayat/(...)/Sabah oluyor anında-/eski, külüstür, kömür/yüklü sarı bir kamyonla/yanında durmuştuk, orman-/battaniyeliydi halâ (Yeniden Hüzünle, 1965).

Gençliğin yeniden tartışıldığı günlerde Yeni Gerçek dergisinde Ataol Behramoğlu şunları yazar:

«...20. yüzyıl insan denen varlığın en büyük ölçüde nesnel koşullarda, nesnel dünyaca belirlendiğinin, insanı bir takım doğaötesi güçlerin değil, somut, dünyasal etkilerin belirlediğinin; mutluluğumuzun ve mutsuzluğumuzun kaynağının toplumsal ilişkilerde ve bu ilişkilerin temeli olan maddi toplumsal yapıda bulunduğunun kavranılmakta olduğu dönemdir» (Ekim, 1967).

Bu düşünceler 1975 yılında dizeleşecektir:

«Şiir organik bir şey olmalıdır/Kendi yaşamımızdan fışkırmalıdır/Gömleğim, sevdiğim kız, yaşadığım şehir/Sımsıcak şiirlerime girmelidir.»

Behramoğlu'nun Yeni Gerçek'te yazdıkları, şiirlerinin ilkesini oluşturur; yaşamasındaki ilişkileri içtenlikle açıklar. Uzaklaşan Seslerini Dinliyorum Uzaklaşan Seslerini Hayatımın (1976) adlı şiirinde çocukluğunun geçtiği şehri, okuduğu kitapları, arkadaşlarını anlatır:

.../Bilinçaltımın uçurumlarını ve kayalarını görüyorum bir dere akıyor gençlik hayalleriyle annemin/Şimdi bir hayal olan annemin hayal olan o şehrin şehirlerin sokaklarından akan hayaletiyle.

Annesini yitirdiği günlerde yazdığı Annem Yok Artık'da annesiyle ilişkilerini anlatır:

Annem yok artık. Beni düşünen kalbi yok. Bitti/(...)/Sabah kahvaltılarının masası olmayacak artık, yine gel demeyecek, çıkarken ben kapıdan, çıkıp karanlığa karışırken/(...)/Ama ben anneme de bütün bütüne hiçbir zaman bırakamadım kendimi/Saçlarımı okşarken, yorulur şimdi, bırakır şimdi diye düşünürdüm.

Ve annesini yurdunun herhangi bir kadını olarak yorumlar:

O dilediğince yaşamadı/Ömrünü varlığını özgürce geliştiremedi.

Sonra annesinin ölümüyle vardığı gerçeği söyler:

Her ölüm kahramancadır, annem hepimizden önce yaşadı bu kahramanlığı/Ey benim yüreğim güç ver bana, ey hayat güç ver bana anneme yaraşan şiirler söyleyeyim/Boşuna yaşamış olmasın o, sonsuzlaşsın. içten pürüzsüz dizelerimle/Nasıl acı duyarsa bir mağara adamı, nasıl çıkarsa ölçüsüz haykırışlar girtlağından/ Öyle bağırayım ben de sonsuzlaşsın yüreğim bütün insanlara sevgiler taşıyacak kadar (Annem Yok Artık, 1976).

Ataol Behramoğlu'nun kişisel bir acıdan dünyaya açılışı kimilerince yadırganabilir belki. Ama o, 1971'de tek kişinin hayatının önemini de yazmıştı Notlar I'de:

Ve eğer/Tek bir hayatın önemi yoksa/Bütün bir evrenin/Bütün bir geçmişin/ Ve geleceğin/Önemli olduğunu/Bana kim tanıtlayabilir.

Üstelik aynı şiirde doğayı sevse de insanı yeğlediğini söylemiştir:

Bir nehri sevmek/Bir insanı sevmekten/Daha zordur/Bir insan kucaklanabilir/Öpülebilir/Bir insanla gülünebilir/Candan kahkahalarla/Ya da birlikte/ Katılasıya/Ağlanabilir.

Bu yüzden yurdunu da bir insan gibi sever:

İnsan/vücudu gibi kadının/tanımalı yurdunu/(...)/Savunmak için/onurunu onun (1977).

Kısaca «yaşadıklarından kalbinde iz bırakanlardan süzdüğü şiirlerinde yalınlığıyla başarılı, çocuk yüreğiyle özgündür Behramoğlu. Zaten onun şiirinin anahtar sözcüğü: «yüreği büyümüş bir çocuk»tur. Çünkü «sığmıyor çocuk koskocaman adama/Çünkü tuhaftır biraz çocuk olmak eskiden...

Ataol'un şiiri hep bir çocuk yalınlığıyla duyuracaktır sesini.

ASYA-AFRİKA YAZARLAR BİRLİĞİ VE «LOTUS» ÖDÜLLERİ

Aziz ÇALIŞLAR

DEĞİŞEN DÜNYA EDEBİYAT SÜRECİ

ASYA AFRİKA yazarlarının Taşkent'teki ilk toplantısından bu yana çok sayıda aydın, iki anakara halklarının kültürünün yeniden değerlendirilerek geliştirilmesi için gösterilecek çabaların ivedilikle yoğunlaştırılması konusunda birleşmişlerdir.

«Dünyanın bu bölgelerinde yer alan edebiyat yaratımlarının, Asya ve Afrika halklarının bağımsızlıklarını kazanmak ve barış içinde mutlu bir yaşam sürebilmek için yabancı egemenliğine ve sömürgeci baskıya karşı giriştikleri mücadelenin ayrılmaz bir parçası olduğu artık anlaşılmış bulunmaktadır.

«Özgürlük ve bağımsızlık olmaksızın, bu ülkelerde gerçek bir kültürün tam olarak gelişebilmesi ve Asya-Afrika'ya özgü değerler taşıyabilmesi olanaksızdır.

«Bu tür değerlerin çarpıtılarak, Asya ve Afrika halklarına özgü değerlerin yok edilmesini amaçlayan tüm girişimlere karşı yapılacak mücadele, tüm aydınların ivedilikle bir araya gelmesini gerektirmektedir.

«Bugün Asya, Afrika ve Latin Amerika halkları tarafından girişilmiş bulunan ulusal kurtuluş mücadelesi, Asya-Afrika ülkeleri kültürlerinin yapıcı işlevinin yeniden değerlendirilmesi ve dünyada insancıllığın korunabilmesi için bir araya gelinebilmesine yeni bir güç katmaktadır.

«Asya-Afrika yazarları, kültürün varlığı ve gelişmesinin vazgeçilmez bir koşulu olarak dünyada barış ve güvenliğin savunulmasını kendilerine en önde gelen bir görev sayarlar. Ulusal kurtuluş mücadelesi, dünyada barış içinde bir arada yaşama mücadelesiyle, bütün halkların kendi ülke topraklarında özgürlük içinde yaşama ve kendi bağımsız devlet varlığını koruma hakkıyla yakından ilintilidir. Dünyada barış ve güvenlik, militarizme ve silahlanma yarışına karşı mücadeleyle, uluslar arasında karşılıklı barış ve dostluğun kurulmasıyla da ilintilidir.

«İşte bu nedenler göz önüne alınarak kurulmuş olan Asya-Afrika Yazarlar Birliği, emperyalizmin, sömürgeciliğin, yeni-sömürgeciliğin, siyonizmin ve ırkçılığın her türlü biçimine karşı tavır almış yazarların gönüllü birliğini oluşturur.»

1983'te kuruluşunun 25. yılını kutlayacak olan Asya-Afrika Yazarlar Birliği Tüzüğünün Giriş Bölümü işte böyle dile getiriyor Asya-Afrika ülkeleri yazarlarının ortak görüşlerini. Uzun yıllar kendi kültürlerinden edilmiş, kültürsüzleştirilmiş ve sonunda yabancı egemen kültürlere bağımlı kılınmış Asya-Afrika ülkelerinin yazarları, kendi ülkelerinin ulusal kurtuluş mücadeleriyle bağıntılı olarak, kendi kültürel kişiliklerini yeniden yaratma ve yeniden değerlendirme çabası içine giriyorlar Kendi sömürgeleştirilmiş ve parçalanmış kültürlerine karşı ulusal kültürlerini kurup geliştirme, kendi ulusal kişiliklerini edebiyat yaratımlarıyla kanıtlayıp uluslararası düzeye çıkarma savaşımını veriyorlar. Dünya yüzünden silinmeye, kesinlikle görmezlikten gelinmeye çalışılmış, kökleri çok derinlere giden edebiyat geleneklerini yeniden canlandırılarak, kültür, emperyalizminin karşısına dikiyorlar. Ne ilginçtir ki, dünya edebiyatının gelişme süreci de bu karşı koymayla birlikte yeni bir evre içine giriyor artık. Bu evre, geçerliliğini, dirimselliğini, insancıl coşkusunu, yaşam güvencesini ve barış umudunu yitirmiş, yoz ve çöküşmüş Batı burjuva edebiyatına karşı yeniden evrensel insan sevgisini, barışçılığı, yaşama tutkusu ve coşkusunu dile getiren ezilmiş halkların yarattığı dünya edebiyat sürecinden oluşuyor. Tarihin kaçınılmaz diyalektik gelişmesi, dünya edebiyat sürecini, egemen sömürgeci güçlerin elinden alarak, ezilmiş halkların eline veriyor Dünya edebi yaratım gücü Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin elindedir artık. Çünkü bu edebiyat, kendi kültürünün derin tarihsel geleneğinden; özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinden, dünyada insani değerlerin korunması ve yüceltilmesi çabasından, dünyada barış inancından kaynaklanıp gelişmektedir. Nitekim, bu ülke edebiyatlarının bu ülke yazarlarının ve yapıtlarının dünya edebiyat sürecine kesinlikle ağırlık koymuş olması bir rastlantı değildir. İşte Latin Amerika'dan Neruda (Şili), Asturias (Guetemala), Jose Marti, Guillen (Küba), Juan Rulfo, O. Paz, Fuentes, C. Vallejo (Meksika), J. Amado (Brezilya), Scorza (Peru) ve Marquez (Kolombiya); Afrika'dan Neto, Viera (Angola), Senghor, Senbene (Senegal), Lumumba (Kongo), Sekou Toure (Gine), Craveirinha (Mozambik); Asya'dan Nazım ve niceleri (Türkiye), El Cevahiri (Irak), Resul Hamzatov (Dağıstan), Abaşidze (Gürcistan), Mirza Dursunzade (Tacikistan), Resul Rıza, Samed Vurgun (Azarbeycan), Gafur Gulyam (Özbekistan), Faiz Ahmed (Pakistan), Nazrul İslam (Bengaldeş), Chimid (Moğolistan), Ho Chi Minh (Vietnam), Kim Chi Ha (Güney Kore); öte yanda Sovyet Rusya, Japonya ve Hindistan edebiyatları, Filistin ve Arap edebiyatı. Bütün bunlar 20. yüzyıl dünya edebiyatının en zengin örneklerini oluşturmaktadır hiç kuşkusuz. Çünkü. Asya-Afrikalı yazarlar, kendi ülkelerinin gerçeklerini, ulusal ve toplumsal özgürlüğü dile getiren, gerçek insani değerlerin bilincinde yaratımda bulunan ilerici yazarlardır. Sesleri apaçık ve kararlıdır. Yeni bir toplum kurulmasında bağımsızlık, özgürlük ve barış savaşımından geçmiş halklarının sesleridirler. Kendi ulusal kültürlerini, tarih ve dillerini yüceltmeye; gelenekleriyle çağdaş yenilikleri yeni bir estetiksel bireşim içinde vermeye yöneliktirler. Çağlarının sözcüsüdür onlar.

LOTUS ÖDÜLLERİNİN ORTAK SESİ

İşte Asya-Afrika Yazarlar Birliği, bu ülkelerin zengin edebiyat deneyimlerini uluslararası düzeyde tanıtmak, bu ülkelerin edebiyatları arasındaki karşılıklı alış-

verişi daha da geliştirip güçlendirmek amacıyla 1969'dan bu yana, kendi edebiyat organı Lotus Dergisinin adını taşıyan ödüllerle, Birliğin yukarda açıkladığımız genel konumuyla uygunluk içinde yaratımda bulunan yazarları değerlendirmekte. Dolayısıyla, Birliğin amaçları arasında da belirtildiği gibi, çağının nesnel gerçeklerini yansıtan; insanların, halkların ve ulusların ezilmelerinin her türlü biçimine karşı çıkan; Afrika ve Asya'da gerçek insancıl edebiyatın gelişmesine katkıda bulunan; toplumların bağımsızlık, özgürlük, demokrasi ve barış içinde birarada yaşama savaşımına edebi yaratımlarıyla katkıda bulunan pazarlara verilen Lotus Edebiyat Ödülü, bütün bu nedenlerle, Asya-Afrika ülkelerinde saygınlığını koruyan uluslararası bir edebiyat ödülü niteliğini taşıyor. Geriye baktığımızda, Mahmud Derviş, Abu Salma, Muin Bessesio gibi Filistinli ozanların; To Hoai, Thu Bon gibi Vietnamlı yazarların; başlıcalıkla da Şolokhov, Aziz Nesin, Agostinho Neto, Faiz Ahmed Faiz ve Kim Chi Ha gibi kişilerin Lotus Ödülleriyle değerlendirildiklerini görmekteyiz. Bu yazarlar arasına bu yıl Türkiye'den ozan Ataol Behramoğlu'nun katılması, hiç kuşkusuz, hem ülkemiz, hem de edebiyatımız adına kıvanç duyulacak bir olay. Bu ödülle, Asya-Afrika ülke edebiyatlarının dünyayı dönüştürücü o insancıl seline Behramoğlu da katılmış oluyor yapıtlarıyla. Kendi kişiliğini, halkının, toplumunun ve kendi insanlarının çektiği acılar ve umutlar içinde bulmaya; yaşama sevincini ve özgürlük coşkusunu dile getirmeye, insanı insanlık mücadelesiyle kanıtlamaya çalışan edebiyat içindeki yerini alıyor. Bu gerçeği şöyle dizelendiriyor 1976 Lotus Ödülü sahibi Hindistanlı ozan Subhas Mukhopadhyay:

«Duyulsun değil,
kanıtlansın istiyorum
en güzel sözler.
Beklemiyorum kimseden
sözlerime inansınlar diye.
İşte karşınızda
kanlar, alevler
ve darbeler içinde
kendi kanıtı olan ben.»

Kendini kanıtlama ve kendini halkının özgürlük mücadelesi içinde ezilenlerle yanyana bulma, bu nedenle, Asya-Afrika edebiyatının ayrılmaz bir parçasını oluşturuyor Eşitsizliğe ve ezilmişliğe başkaldırarak karşı çıkıyor ozan, tıpkı 1980 Lotus Ödülü sahibi Angolalı Antonio Jacinto gibi:

«Başaklar büyüyorsa eğer,
Çiçek açıyorsa portakallar
Bütün bunlar kimin işi?
Fabrikaları, arabaları, kadınları varsa patronların
Motorları varsa zenci kanıyla çalışan,
Kimin sayesinde bütün bunlar?
Kim doyuruyor karnını beyazların
Refah içinde yaşatıyor onları
Kim?
Şakıyan bütün kuşlar
Şarıldıyan bütün sular
Ve sımsıcak esen yel
Bir ağızdan yanıtlıyor bunu:
Monangambee»[1]

(1) Monangambee: Ezilmiş, yoksul insanlar.

Asya-Afrika insanını, halkını ve topraklarını özgürleştirmenin, ezilmişlikten kurtarmanın yolu ortak düşmana karşı birleşerek karşı çıkmaktadır; 1971 Lotus Ödülü sahibi Senegalli Osman Senbene bunu dile getiriyor:

«Bir parmak bekliyor tetikte
Bir göz arıyor hedefini
Irmakların, dillerin ötesine
Uzanan bir el
Avrupa'yla Asya'nın
Çin'le Afrika'nın
Hindistan'la Okyanusların.
Durmayın, birleştirin ellerinizi
İnsanlığı yasa boğan
Bu eli kırmak için.»

Nitekim aynı çağrı 1973 yılı Lotus Ödülü sahibi Vietnamlı ozan Thu Bon'dan geliyor; sömürgecilik ve emperyalizmin baskısı altında yaşayan ülke insanlarının aynı yazgıyı paylaştıklarının, özgür bir gelecek için aynı mücadeleden geçilmesi gerektiğinin, yurdunun topraklarının savunulması ve bağımsızlığa kavuşturulması için aynı ortak düşmanın yenilgiye uğratılmasının birbirinin zorunlu koşulu olduğunun bilinci içinde yazıyor aşağıdaki dizeleri

«İşte o gün
öbür binlerce elle
kenetlenecek ellerimiz
Ve topraklarımızdan dirilip
yürüyeceğiz
denizlere doğru.
hiç dirilmemecesine
yükselecek silahlarımız havaya doğru.»

Asya-Afrika edebiyatında halkın ezilmesine karşı çıkarak kişiliğin kazanılması mücadelesi, toprağa ve kişinin özyurduna duyulan sıcak sevgiyle ayrılmaz bir biçimde beslenmektedir. Çünkü, ancak özgürleşmiş bir sevgi gerçek bir sevgidir; ancak bu özgürleşmeyi önleyen tarihsel, toplumsal ve siyasal baskılar ortadan kalktıktan sonra kişi kendi insanı, kendi toplumu ve kendi vatanıyla o yalın, dolayımsız, içten sevgi bağını yeniden kurabiliyor Bunu 1970 yılı Lotus Ödülü sahibi yine Angolalı ozan Neto şöyle dile getiriyor

«Anacığım!
Öldürdüler evlatlarını senin
Ve sabretmeyi öğrettiler sana.
Anacığım
Yılları senin yaşamının
benziyor birbirine
mezar taşları gibi.
Ve acı çekmeyi öğrettiler sana
umut bağlayıp göklere
Umut biziz, kendimiz!
Biz ki dünün
Köleleri;
çıplak ırgatlar
kahve plantasyonlarında:
Biz ki, aç her zaman,

her zaman susuz.
biz ki aydınlıktan
yoksun;
kör, cahil,
ve bildiğimiz tek okul
efendilerimizin buyruğu...
Korkardık
yürümekten toprağın üstünde
altında atalarımızın yattığı;
severdik seni
hırsızlama
bir başkasının malını çalar gibi,
seni biz, ana diye
çağırmaya korkardık...
Anacığım, yurdum!
Şimdi değiştik artık.
Kendimiz kurtardık
boynumuzu boyunduruktan
Ve dönüşü yok artık bu yolun.[2]

Ne var ki, kendi topraklarında değil özgürce yaşaması, yaşaması bile çok güçtür Asya-Afrikalı insan için, hele bu topraklar Filistin topraklarıysa. Ozan, yurduyla, halkıyla belki de ancak ölümlerde birleşebilir, böyle diyor 1969 Lotus Ödülü sahibi Filisitnli Mahmud Derviş

«Vücudumdan sonbahar geçiyordu
bir portakal cenazesi gibi,
parçalanmış bir bakır ay gibi,
uçan taşlar gibi,
uçan kumlar gibi.
Ve insanların yürekleri üstüne,
ve benim inleyen yüreğimin üstüne
çocuklar düşüyordu
yağmur gibi.
Korkunç baskılar yaralar açıyordu gözlerimde,
söylenemez, anlatılamaz baskılar.
Ve ta oralarda, parçalanmış kollar bana
dökülen kanların arasından sesleniyordular:
Gel!... Gel!... Gel!...[3]

Yurdunun ve halkının özgürlüğüne kendini adamanın, tüm zorluklara karşın mücadeleyi elden bırakmamanın, karşı koymanın, direnmenin şiiridir Asya-Afrika şiiri; özellikle de günümüzde bunun örneklerine yine Filistinli ozanlarda rastlarız, örneğin, 1979 Lotus Ödülü sahibi Abu Salma'da:

«Kanım aktı tükendi, öyleyse diller susmalı.
En iyi şiirdir çünkü, yürekten sessiz duran,
Ne kadar da anlamlıdır sessizlik,

---

(2) Kardeş Türküler, Çev. Ataol Behramoğlu, s. 81, Yeni Türkü Şiir Yayınları 1982, İstanbul,

(3) Filistin Şiiri, «Bedava Ölüm», Çev. A. Kadir Süleyman Salom; Yazko 1982, İstanbul.

yırtılan yüreğimle
halkımın durumunu düşündükçe.
Vatanımın kokuları tütüyor şiirimde
Çünkü vatansız, herşey değersiz.
Şiirim, halkımın üstünde buluştuğu
bir köprü
tatlı şeyleri ve onları tartışmak için.
Kahverengi toprağım ve sevgimden oluşmayan şiir
yabancı bana.
Meşalemizden aydınlanmayan tek harf bile,
kahredici.
Mızraklar gibi öne fırlıyoruz bir anda
Bükülmüyoruz, teslim olmuyoruz.
Öldürülmek, yüzleştirmede işkence, hapisler
umurumuzda değil.
Vatanım-ne zaman buluşacağız?- yüreklerimizde.»[4]

Gerçekten de zordur Asya-Afrikalı yazarın yazarlığı, bir çok acılar, somut baskılar bekler onu. Ama o yukarda da değinildiği gibi inancını, sevgisini, umudunu yitirmemeye çalışır, ne pahasına olursa olsun; bunu 1975 Lotus Ödülü sahibi Pakistanlı ozan Faiz Ahmed'in dizelerinde de görüyoruz.

«Kağıdı kalemi almışlarsa elimden, ne çıkar,
Yüreğimin kanıyla yazar parmaklarım.
Mühürlemişlerse dilimi bastıra bastıra, ne çıkar?
Zincirlerimin her halkasında dolaşır dudaklarım.»

Bu çarpıcı acı alaylamanın yine Lotus Ödülü sahibi Güney Koreli Kim Chi Ha'da son kertesine ulaştığını görüyoruz; işte bugün halkının sindirilmiş özgürlük umudunu simgeleyen Kim Chi Ha'nın umutsuzluk dolu dizeleri:

«Biliyorsun, iki paralık oyuncularız,
Yine de izleyiciler soğukkanlı tipler olmalı.
Can verirken gözleri önünde güldürmeliyiz onları,
Kanlar kusarak.
Ölmek güzel şey, biliyorsun,
çünkü insan bir kez yaşıyor ölümü»

Karşıtların birliği, yaşamın iç çelişkisi evrensel yasal, Asya-Afrikalı yazarların yaşamsal deneyimleri için de geçerli. Çünkü, özgürlük, barış ve insanca yaşama mücadelesi her ne denli umutsuzluk ve acılarla doluysa da, bu mücadelede insana destek olan güç yine insanın kendi benliğine sahip çıkmak için yapıtğı o insanca mücadeledir. Ne denli yoğun sanılırsa insan yaşama, ne denli genişletirse sevgisinin boyutlarını ve ne denli özümlerse insanlığın deneyimlerini o ölçüde direnç bulacaktır karşı koymaya ve kendini o ölçüde yeniden yaratmaya, 1981 Lotus Ödülü sahibi Ataol Behramoğlu bize bunları söylüyor şiirinde:

«...
İnsan saatlerce bakabilir gözyüzüne
Denize saatlerce bakabilir, bir kuşa, bir çocuğa
Yaşamak yeryüzünde, onunla karışmaktır
Kopmaz kökler salmaktır oraya.

(4) Filistin Şiirleri, Çev Ali Cengizkan, Yarın Dergisi, Sayı 11, 1982, Ankara.

Kucakladın mı sımsıkı kucaklayacaksın arkadaşını
Kavgaya tüm kaslarınla, gövdenle, tutkunla gireceksin
Ve uzandın mı bir kez sımsıcak kumlara
Bir kum tanesi gibi, bir yaprak gibi, bir taş gibi dinleneceksin.
...
Ve kederi de yaşamalısın, namusluca, bütün benliğinle
Çünkü acılar da, sevinçler gibi olgunlaştırır insanı
Kanın karışmalı hayatın büyük dolaşımına
Dolaşmalı damarlarında hayatın sonsuz taze kanı
Yaşadıklarımdan öğrendiğim bir şey var:
Yaşadın mı büyük yaşayacaksın,
ırmaklara, göğe
bütün evrene karışırcasına
Çünkü ömür dediğimiz şey, hayata
sunulmuş bir armağandır
Ve hayat, sunulmuş bir armağandır insana.»

(Bilim ve Sanat — Aralık)

TEZER ÖZLÜ KIRAL «MARLBURG ÖDÜLÜ»NÜ KAZANDI

Tezer Özlü Kıral, Federal Almanya'da «Marlburg Edebiyat Ödülü»nü kazandı.

Tezel Özlü Kıral, üç yüzü aşkın romanın katıldığı «Marlburg Edebiyat Ödülü»nü Almanca olarak kaleme aldığı «Bir İntiharın İzinde: Cesare Pavese Üzerine Çeşitlemeler» adlı yapıtıyla aldı.

Yedi bin mark tutarındaki ödül Tezer Özlü Kıral'a önümüzdeki hafta cumartesi günü törenle verilecek.

Ayrıca, sanatçının «Çocukluğun Soğuk Geceleri» adlı romanı önümüzdeki aylarda Almanca olarak Expres Verlag yayınevince yayımlanacak.

(Cumhuriyet — 23 Kasım)

MARLBURG EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Tezer Özlü KIRAL

«Bir İnitiharın İzinde» (Cesare Pavese Üzerine Çeşitlemeler) adlı yapıtıyla Federal Almanya'da Marlburg Kenti Edebiyat Ödülü'nü kazanan Tezer Özlü Kıral, aşağıdaki yazısında bu ödülü ve ödül törenini anlatırken, seçici kurul üyelerinin yapıtı üstüne değerlendirmelerine de yer veriyor.

İnsanın, kendisinin ödüllendirildiği bir töreni yazması gerçekten güç. Ama Federal Almanya'da basılan gazetelerimiz genellikle futbol maçı, nişan, düğün, sünnet töreni, ya da yurttan gelen bir şarkıcı konserine geniş yer ayırmalarına karşın, hemen Frankfurt kentinin bir saat yakınındaki Marlburg kentinde Türkiye'li bir yazara verilen ödülü duymadılar ve ben tek başıma Türk yazınını temsil etmek, hem de Milliyet Sanat Dergisinin yazarı olarak, ikinci bir kişilikle olayı tarafsız izlemek zorunda kaldım. İkinci bir dilde kitap yazıp, o dilin edebiyat ödüllerinden birini alan ilk Türk yazarı olarak bu töreni okura yansıtmayı görev sayıyorum. «Kendi kendinin reklamını yapıyor» diyenler, bu yazıyı okumasın, ya da bana diledikleri gibi için için kızsınlar. Ben her zaman öfkeden yana olmuşumdur.

Yaz aylarında, «Bir İntiharın İzinde» (Cesare Pavese Üzerine Çeşitlemeler) adlı kitabımı yazıp bitirdiğimden beri, bu kitapla ilgili br yazı yazmak istiyordum.

Berlin'de kaldığım bir yıl, beni edebiyatla başbaşa bıraktı. Bu durum hem çok yararlı, hem de çok yorucu oldu. Acı duyarak, ancak acılarım taştığı zamanlar yazabildiğim için, kendi kendime işkence etmek yazı yazmak. Ama zaman zaman kaçınılmaz bir durum. İsteğim çocukluktan, çevreden, kadın-erkek ilişkileri ve edebiyat dünyasından gelen duygularla sevgiyi bölüştüren, yaşama cesur ve

olumlu bakış getiren bir kitap yazmaktı. On üç yıldır okuduğum Cesare Pavese'nin tüm kitaplarını burada bir kez daha okudum. Dostoyevski ile başlayan bir edebiyat dünyasını, Beckett, Kafka, Camus, Sartre, yitik kuşak Fitzgerald, Hemingway'den geçip, Cesare Pavese'de duraklamıştım. 1896 1940 arasında yaşayan Fitzgerald için şöyle diyor Pavese: «Bu yazarın kitaplarını salt onu çok sevdiğim için çevirmek istemiyorum, günün birinde onun gibi yazmak istiyorum.»

1950 yılında, kırk iki yaşında Torino'da Roma Otelinde intihar eden Pavese bir anlamda İtalya'nın savaş sonrası yitik kuşağı değil mi? Aynı yitik kuşağın Türk yazını ile bağlantısı gene 1950'li yıllarda Ferit Edgü, Demir Özlü, Sevgi Soysal, Güner Sümer, Orhan Duru, Leyla Erbil gibi yazarlarımızla toplumumuza yansımadı mı?

Ülkemizde de Pavese döneminde yetişmiş, ününü onun kadar dünya yazınına duyurabilecek bir yazar daha vardı: Sait Faik... Oysa biz 1950 yıllarından bu yana yalnız köy ve popüler edebiyatın peşine takılıp, yalnız bu edebiyatı edebiyat sayma ve yayma eylemini gösterdik. Bununla da kalmayıp, bu edebiyatın önderlerinin koydukları barikatlarla engellendik.

Federal Almanya'da son yıllarda Türk yazınından çok kitap çevrildi. Bunlar geniş kiltelere yayılmasa da gene Türk yazınını tek yanlı yansıtan seçimler. Köy yazını, direnç yazını, işçi ve işlerimizi gözleyen yazın. İşte bu nedenler beni, kitabımı Almanca yazmaya itti. Çünkü nasılsa yazdıklarımız daha uzun süre çevrilmeyecekti, çevrilse de, belki biçem farklılıkları gösterecekti. Yirmi sekiz yıldır iç içe olduğum Alman dili, bu ülkede yaşadığım bir yıl içinde doğal olarak düşünceme egemen oldu. Yazdığım cümleleri Almanca düşündüm. Cümleler Almanca olarak belirdi. Bu kitabımda Cesare Pavese'nin tüm kitaplarından küçük alıntılar var. Belli bir dünya görüşünü, yalnızlığı ve acıyı yansıtan şiirsel alıntılar. Başlangıç çeşitlemelerini altı ay içinde Berlin'de yazdım. Kitabın üçte ikisini Berlin - Prag - Viyana Zagrep Belgrad Niş Belgrad Zagrep — Trieste — Torino — S. Stefano Belbo arasındaki yedi bin kilometrelik yolu on gün içinde tren ve arabayla geçip, hiç durmadan trenlerde, istasyonlarda, otellerde yazdım. Prag'da Franz Kafka'nın mezarı, Trieste'de Italo Svevo'nun mezarı ve Torino'da Pavese'nin tüm sokakları, bulvarları, kahveleri, çalışma odası, intihar ettiği oda, doğduğu ev, yaşayan arkadaşı, romanının kahramanı Nuto...yu bularak, konuşarak. Svevo'nun tüm kahramanlarının fotoğraflarını gördüm. Onları tam romanlarını okurken düşündüğüm gibi buldum. Pavese'nin roman kahramanıyla üç gün konuştum. Yaşam her şeyi sunuyor, derinlemesine bakmayı bilirsek.

Kitabımı bitirdiğim günlerde Marlburg Edebiyat Ödülü basında duyuruldu. Yayımlanmamış kitaplar ödüllendirilecekti, hatta henüz üzerinde çalışılan tasarılar Bir ödülün, bir sanat ürününün niteliğini kanıtlamadığı tartışılmaz bir gerçektir. Ama yabancı bir yazar olarak, Alman dilinde ilk kez yazdığım için, özellikle «Çocukluğun Soğuk Geceleri» adlı kitabımda düşündüğüm ve yıktığım yazın kuralları, kendimce yaratmaya çalıştığım bir edebiyat biçiminin burada nasıl karşılanacağı açısından bir ödül, önemliydi. Böyle bir kitapla, Türk yitik kuşağı yazınını da, beni etkileyen benden önceki kuşağı da, Türk yazınındaki çeşitli akımlardan birini de burada yansıtabilirdim. «Çocukluğun Soğuk Geceleri»ni yazdığımda da böyle düşünmüştüm. «Bu kitabı ya severler, ya da tümüyle yadsırlar.» Ama kitap sandığımın üzerinde ilgi gördü. Kitap üzerine yazılanlar, benim kendi edebiyat anlayışımı desteklemekle kalmayıp, belki de sezgi ile sözcüklere dönüştürdüğüm bazı olguları bilinçle kavramama neden oldu. «Bir İntiharın İzinde» (Cesare Pavese Üzerine Çeşitlemeler) de Marlburg Edebiyat Ödülü jürisi tarafından, aynı Türkiye'de Füsun Akatlı ve Leyla Erbil'in «Çocukluğun Soğuk Geceleri»ni değerlen-

dirdikleri biçimde değerlendirildi. Bu yaklaşım benim için önemli ve sevindirici oldu.

Frankfurt/Main yakınındaki Marlburg özellikle üniversite kenti. Dağlar arasında, gene dağlar ve tepeler üzerine kurulu 12. yüzyıldan bu yana eski görünümünü koruyan kent, yokuşları, sokak lambaları, eski küçük alanları, çeşmeleri, kaldırım taşları ile örtülü sokaklarıyla, nedense bana hep çocukluğumun geçtiği Gerede yokuşlarını düşündürdü. Yedi, sekiz yaşımda o yokuşlarda koşarken ,hep dünyama bir biçim vermeyi düşünürdüm. Rüzgara, kara, ışıklara, erik ağaçlarına, ölen yaşlılara, biz çocukların dünyasına, yalnız girdiğim odalardaki korkuya bir anlam arardım. Oysa bu yokuşlarda, Marlburg yokuşlarında çevreme verebileceğim anlamı vermiştim. Ama gene de o garip dünyayı ilk tanıyan çocuğun yabancılığı aklamamış mıydı?

Marlburg Edebiyat Ödülü ikinci kez veriliyor. Marlburg «Yeni Edebiyat Topluluğu» (Neue Literarische Gesellschaft) iki yılda bir verilen ödülü ilk kez 1980'de gerçekleştirmiş. Örgüt başkanı, yazar Ludwig Legge, böyle bir önemli üniversite kentinde, sürekli düzenledikleri tanınmış yazarlarla okuma geceleri yanı sıra, bütçesi 45.000 DM'a varan bu ödülün kent kültür yaşamı için çok önemli olduğunu, ödülün hiçbir ticari amaç gütmediğini, hiçbir yayınevi ile bağlantısı olmadığını vurguluyor.

Ödül töreni eski üniversite arenasında yapıldı. On üçüncü yüzyılda yapılan büyük dinsel tabloların süslediği bir orkestranın Haendel'den concerto grosso, J. Sebastian Bach'tan Çembalo konçerotsu çaldığı, herkesin tören giysileri ile geldiği, sanatçı ve izleyicilerin yanı sıra, yöre politikacıları ve Federal Parlamento'dan Gerhard Jahn Friedrich Bohl adlı milletvekillerinin hazır bulundukları tören gerçekten bütün beklenilerimi aşan bir düzeyde gerçekleşti.

Çevre Belediye Başkanı Dr. Christean Wagner, törende yaptığı konuşmada özetle «Kültürü yalnız büyük kentlerde geliştirmek yerine, böyle bir üniversite kentinden de ülke doğrultusunda kıpırdanışlarda beslemek amacındayız. Ödülün amacı, kitap piyasasına egemen olmuş ünlü adlar yanı sıra, henüz yeterince tanınmamış yetenekleri de çalışmalarında özendirmektir. Sanatın özgürlüğü ülkemizde anayasa ile saptanmıştır. Sanatçıya verilen bu temel hak, hepimizi bağlamaktadır. Politikacılar, sanat ve sanatçıya özgür ortam sağlamakla sorumludur. Ancak böylelikle iki taraflı bir hoşgörü ve çeşitli düşüncelerin tartışıldığı bir ortam yaratmak mümkündür. Bir halkın yaratma gücü ve hoşgörüsü, ancak sanatın yayılabilmesi ve düşünce zenginliği doğrultusunda gerçekleşir. Çağımızı ve çevremizi kavramamızda en büyük etken çağdaş sanattır. Kültür, insanın yaşam düzeyini belirleyen en önemli öğedir» dedi...

Bir politikacının bu önemli yaklaşımından sonra, jüri başkanı, yazar ve edebiyat eleştirmeni Hans Jürgen Fröhlich konuştu. Üç üyeden oluşan seçici kurul yazar ve eleştirmen Bremen ve Büchner Edebiyat Ödülleri jürilerinde de görev alan Herbert Heckmann ve Marlburg Üniversitesi Alman Edebiyatı Profesörü Dr. Wilhelm Solms'tan oluşmaktaydı. 15.000 DM olan büyük ödül, tanınmış bir yazarın tüm yapıtına veriliyor. Bu yıl bu ödülü, bir yıl önce İzmir Alman Kütüphanesi'nde okuma yapmış olan, yazar Ludwig Harig aldı. Üç özendirme ödülünden ikisini alan Alman yazarlar da oldukça tanınmış. 1949 doğumlu Hans Georg Bulla, şimdiye dek üç şiir kitabı yayımlamış; Suhrkamp yayınevinin kitaplarını, Hölderlin geleneğinden gelen, acılı bir dünya görüşünü çağdaş bir dil ve biçim anlayışı ile yansıtan bir ozan. Diğer ödülü alan, Jürgen Fuchs, 1950 doğumlu, 1977'de Demokratik Alman Cumhuriyeti'nden Batı Berlin'e geçmiş. Şiir, tiyatro oyunu ve roman yazarı. Kitapları gene büyük yayınevlerinden biri olan Rowohlt'ta yayımlanıyor

Jüri başkanı Hans Jürgen Fröhlich bu yılki yarışmaya Federal Almanya, Demokratik Alman Cumhuriyeti, İsviçre ve Avusturya'dan dört yüz başvurunun yapıldığını, bunlardan üçte ikisinin şiir çalışmaları, üçte birinin roman, roman kesiti, uzun öykü, öykü ve çevirilerden oluştuğunu, hiç duyulmamış adların yanı sıra ünlü yazarların da katılanlar arasında bulunduğunu söyledi. Yapıt sayısını önce 100'e, sonra da 30'a indirgediklerini, dört yazarı ödüllendirmek için toplandıklarında büyük tartışma çıkacağını düşünürken, hiç de öyle olmadığını, oy birliği ile bu sonuca vardıklarını ve gene de en az yedi sekiz değerlendirilecek yapıt daha bulunduğunu belirtti.

Jüri başkanı Hans Jürgen Fröhlich'in törende yaptığı konuşmadan kitabımla ilgili bölümü aktarıyorum:

«Yarışmaya katılanlar arasında Tezel Kıral'ın «Bir İntiharın İzinde» (Cesare Pavese Üzerine Çeşitlemeler) adlı çalışması çok şaşırtıcı oldu. Tezer Kıral bir Anadolu kentinde doğmuş. Türk vatandaşı ve halen DAAD bursu ile Berlin'de bulunuyor. Almanca'dan Türkçe'ye çevirileri yanı sıra Türkiye'de yayımladığı iki kitabı var: Öyküler ve bir roman. Bize gönderdiği Almanca olarak yazdığı ilk büyük şiirsel çalışması. Yazar, Cesare ve Italo Svevo'nun yaşam izlerinden gitmeyi deniyor. Torino'ya, S. Stefano Belbo'ya, Trieste'ye gidiyor, yazarların tanıdıklarını, arkadaşlarını arıyor, Svevo'nun ailesinden yaşayanlarla konuşuyor. Konuşmalarını aktarıyor, bu yazarların yaşadıkları ve çalıştıkları çevreyi anlatıyor. Sonuç bir röportaj değil, aksine atmosfer yaratılan, çok yoğun ve şiirsel bir araştırma. Bu çalışmada olduğu gibi otobiyografik bir anlatımla, kişinin yaşam ve düşüncesinin okura bu denli yaklaştırıldığı ve bunun başarıya ulaştığı çok az yazınsal örnek biliyorum. Oysa Tezer Kıral otobiyografi yazmıyor, roman da yazmıyor. Kendine özgü bir biçim bulmuş, romansı, otobiyografiye yakın ve bu biçeme, içini, anılarını, içgüdülerinin izdüşümlerini yansıtıyor. Görüldüğü gibi, edebiyat ve yaşam arasındaki sınırları kaldırmış, Yabancı bir dilde, bu dili başarıyla kullanması açısından bu ödül kendisine oybirliği ile verilmiştir.»

Bu çalışmamla ilgili eleştirilerini Alman yazarı Hans Magnus Enzencsberger şöyle yansıttı: «Yazdıkların çok güçlü. Bu, mutlak güçlü bir yaşam simgesi demektir. Edebiyatın tüm kurallarına karşı çıkıyorsun. Ama ben sevdim, ve yazdıklarından birşeyler öğrendiğimi de söyleyebilirim.»

ZDF, İkinci Alman Televizyonu kitapla ilgili (bir kültür programı kapsamında) bir çekim gerçekleştirecek. Hessen yöresi gazeteleri de oldukça geniş bir yer ayırdı.

Bu yazıyı, Cesare Pavese'den şu alıntı ile bitirmek istiyorum:

«Yaşanılacak bir yaşam vardır.

Yürünecek yaya kaldırımları ve tadına varılacak gün batımları vardır.»

(Sanat Dergisi — 15 Aralık)

TYS'NİN BULGARİSTAN YAZARLAR BİRLİĞİ İLE İZİNSİZ ANLAŞMA YAPMASI İLE İLGİLİ DAVA SÜRÜYOR

Türkiye Yazarlar Sendikası (TSY)'nın 1977 yılı yöneticileri hakkında, Dışişleri Bakanlığı'ndan izin almadan Bulgaristan Yazarlar Birliği ile bir kültür anlaşması imzaladıkları savıyla 1979 yılında açılan davaya 1 mart 1982 günü 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde devam edilecek. Bu nedenle, TYS'nin 1977 yılı yöneticileri olan Aziz Nesin, Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun, Adnan Özyalçıner, Alpay Kabacalı, Ataol Behramoğlu, Kemal Sülker, Osman Arolat, Altan Küçükyalçın, Cengiz Bektaş ve Bilgesu Erenus'a polis aracılığıyla gönderilen çağrıda, anılan günde mahkemede hazır bulunmaları istendi.

1977 yılında Bulgaristan Yazarlar Birliği yöneticileriyle TYS yöneticileri arasında bir protokol imzalanmış ve iki ülke yazarlarının karşılıklı gezilerle birbirlerini ve komşu ülkeleri daha yakından tanımaları amacı güdülmüştü.

TYS, 12 Eylül 1980 tarihinden önce Sovyelter Birliği, Romanya, Çekoslovakya ve Arnavutluk Yazarlar Birliği ile de benzer anlaşma ve protokollar imzalamış, bazıları Ahmet Taner Kışlalı'nın Kültür Bakanlığı sırasında Devletler arasında imzalanmış kültür anlaşmaları kapsamına da alınmıştı.

Bu arada hakkında dava açılan TYS 1977 yılı yöneticilerinden Altan Küçükyalçın ise, 1978 yılında, yakalandığı mide kanserinden kurtulamamış ve ölmüştü.

(Cumhuriyet — 23 Şubat)

YAZARLAR SENDİKASI YÖNETİCİLERİNİN BİR YILDAN 15 YILA KADAR HAPİSLERİ İSTENİYOR

Türkiye Yazarlar Sendikası'mn 1976 yılından sonraki 18 yöneticisi hakkında, komünizm propagandası yaptıkları iddiasıyla dava açıldı. Aralarında Aziz Nesin'in de bulunduğu 18 yazar hakkında 1 yıl ile 15 yıl arasında hapis cezaları isteniyor.

Yazarlar Sendikasını, DİSK, Barış Derneği gibi kuruluşlarla ilişkiye sokmak ve DİSK'in (Demokratik Platform) çağrısına katılmak ayrıca Nazım Hikmet'i övmekle suçlanarak haklarında dava açılan sanıklar şunlar:

Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun, Alpay Kabacalı, Osman Saffet Arolat, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek, Orhan Apaydın, Asım Bezirci, Tekin Sönmez, Aziz Çalışlar, Emil Galip Sandalcı, Kemal Sülker, Vedat Türkali ve Mehmet Ali Sebük.

Bu arada sendikanın kurucularından Yaşar Kemal hakkında da kovuşturmaya gerek olmadığına karar verildi.

(Günaydın — 1 Aralık)

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI

Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından hazırlanan «İddianame» sonucunda, Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyeleriyle, sendikanın kimi toplantılarında söz almış kişiler hakkında dava açıldı. Soruşturma sonucunda, sendika kurucu ve ilk yönetim kurulu üyelerinden Yaşar Kemal, Leyla Erbil, Tomris Uyar, Turgut Uyar, Adalet Ağaoğlu, Orhon Arıburnu, Nihat Behramoğlu için «itirazı kabil olmak üzere kovuşturma yapılmasına yer olmadığına» karar veren savcılık makamı, Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun, Alpay Kabacalı, Osman Saffet Arolat, Attila Özkırımlı, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek, Orhan Apaydın, Asım Bezirci, Can Yücel, Tekin Sönmez, Aziz Çalışlar, Emil Galip Sandalcı, Kemal Sülker, Vedat Türkali, Mehmet Ali Sebük'ün yargılanmaları isteminde bulundu. Aşağıda, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşundan 12 Eylül Harekatı'na dek sürdürdüğü çalışmaların kısa bir özetini sunuyoruz.

Türk yazarları, öteden beri bir örgüt çatısı altında bir araya gelme gereksinimi duymuşlardı. Bu gereksinimi karşılamak üzere 1960'lı yıllarda kurulan Türk Edebiyatçılar Birliği bekleneni vermemiş, kendiliğinden dağılmıştı.

Bir yazar örgütü kurulması konusu 1973 yılında yeniden gündeme geldi. Yazarların kendi aralarında düzenledikleri birtakım toplantılardan sonra, yazarların ekonomik hakları ve sosyal güvenlikleriyle ilgili girişimlerde bulunmak, görüşlerini örgütsel düzeyde yansıtmak amacıyla bir sendika kurulması kararı alındı. Toplantıya katılanlar arasından seçilen on bir kişilik kurucular topluluğu, sendikanın resmen kurulması için gereken işlemleri yapacaklar ve ilk genel kurula kadar «geçici yönetim kurulu» olarak görev yapacaklardı. Bu kurul şu yazarlardan oluştu: Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Leyla Erbil, Tomris Uyar, Turgut Uyar, Orhon Murat Arıburnu, Adalet Ağaoğlu, Nihat Behramoğlu ve Ali H. Özgentürk.

4 Şubat 1974'te İstanbul Vilayeti'ne kuruluş bildirimini veren kurucuların oluşturduğu geçici yönetim kurulu, kendi arasında görev bölümü yaparak Genel Başkanlığa Yaşar Kemal'i, İkinci Başkanlığa Bekir Yıldız'ı, Genel Sekreterliğe Adnan Azyalçıner'i getirdi. TYS resmen kurulmuş ve çalışmaya başlamıştı.

BİRİNCİ VE İKİNCİ GENEL KURULLAR

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ilk genel kurulu 21 Ekim 1974'te toplandı. Yönetim kurulunun kimi üyeleri değişmiş olmakla birlikte, başkan, ikinci başkan ve genel sekreter aynı görevde kaldılar.

Bu dönemde TYS'nin gerçekleştirdiği en önemli etkinlik, 20 Mayıs 1975'te İstanbul'da düzenlenen «Yazar Hakları ve Telif Haklarının Geliştirilmesi» konulu tartışmalı toplantı idi. Genel Başkan Yaşar Kemal'in toplantıyı açış konuşmasından sonra Prof. Dr. Nuşin Ayiter, Doç. Dr Mete Tunçay, Orhan Apaydın, Cevat Akgönül, Mehmet Ali Yalçın ve Bekir Yıldız, konuya ilişkin bildiriler okudular.

Öte yandan, vergi yasasında yazarların vergi bağışıklığının 10 bin lira olarak saptanmış olmasını bir haksızlık olarak niteleyen TYS, o dönemin hükümet başkanına başvurarak yeni bir ayarlama gerektiğini, 10 bin liranın yaşam ve ücret koşulları altında çok düşük kaldığını bildirerek, Maliye Bakanlığı'nın gereken düzenlemeyi yapmasını istedi.

İkinci genel kurul 25 Aralık 1975'te toplandı. Genel Başkan Yaşar Kemal'in yeni dönemde görev almayacağını kesin olarak açıklamasından sonra yapılan seçimlerde yönetim kuruluna şu yazarlar seçildi Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan

Özyalçıner, Orhan Apaydın, Kemal Sülker, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek. Görev bölümünde Genel Başkanlığa Aziz Nesin, İkinci Başkanlığa Bekir Yıldız, Genel Sekreterliğe Adnan Özyalçıner getirildiler.

Göreve başlayan yeni yönetim kurulu, bir yandan çalışma programını hazırlarken, bir yandan da çalışmaların şu noktalarda yoğunlaştırılmasını kararlaştırdı: «Yazarlara bir asgari ücret saptanması ve yazarların yasalarda yer alan haklarının ve yazarlar yararına konulmuş hükümlerin neler olduğunun araştırılması, gerekirse, varolan yasaların yazarlar çıkarına değiştirilmesi için girişimlerde bulunması. Ayrıca, yazarların yayıncılara karşı haklarının korunması amacıyla bir yayın kooperatifi kurulması çalışmalarının yapılması. Bu arada, güncel bir konu olan TRT sorunu üzerinde durularak yazar-TRT ilişkilerinde yazarın ekonomik çıkarını ve yazarlık haklarını koruyacak çalışmalarda bulunulması.»

Bu dönemde Yayın, Dış İlişkiler ve Gelirler kurulları oluşturuldu. Öte yandan, Halikarnas Balıkçısı'nın Bodrum'daki evinin müzeye dönüştürülmesi ve Orhan Kemal'in adının Istanbul'da bir sokağa verilmesi girişimlerinin yanı sıra, Sabahattin Ali ve Nâzım Hikmet'i anma günleriyle 7 Mayıs 1976'da Spor ve Sergi Sarayı'nda «TYS'nin Üçüncü Yılını Kutlama Şenliği» düzenlendi. Akşehir Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'nin isteği üzerine her yıl Akşehirde düzenlenmekte olan Nasreddin Hoca Gülmece Öyküsü Yarışması'nın seçiciler kuruluna TYS temsilcisi olarak Bekir Yıldız'ın katılmasına karar verildi. Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı'nın okul ve Sınıf kitaplıklarından bazı kitapların toplantılmasına ilişkin genelgesinin iptali için Danıştay'a başvurularak, genelgenin «Anayasal ilkeler ve yazarlık hakları açısından iptalinin» istenmesi kararı alındı. Yazarların ekonomik sorunlarıyla ilgili başlıca çalışma ise, 10 bin liralık vergi bağışıklığının artırılması için Meclis ve Senato başkanlıklarına, bazı partilerin Meclis grup başkanvekilliklerine, bazı gazeteci milletvekillerine mektuplarla başvurulmasıydı. Küçük esnaf ve küçük üreticilerin vergi bağışıklığının 10 bin liradan 100 bin liraya çıkarılması üzerine bu yola başvurulmuştu.

ÜÇÜNCÜ GENEL KURUL SONRASI

TYS'nin üçüncü olağan genel kurulu 26 Mart 1977 günü toplandı. Bu sırada, sendikanın üye sayısı 150 dolayındaydı. Genel Başkan Aziz Nesin, genel kurulu açış konuşmasında, çalışmalar üzerine bilgi verirken, sendikanın iki yönlü bir çalışma içinde olduğunu bildiriyordu. Doğrudan doğruya üyelerin haklarını korumaya yönelik çalışmalar ve yine bu amaca yönelik, TYS'nin bir yazar örgütü olmasından kaynaklanan, Türkiye'nin sorunları karşısında görüş bildirmek şeklindeki çalışmalar.

Genel kurulda, sendika tüzüğünde birtakım değişiklikler yapılması kabul edildi. Bu değişikliklere göre, yönetim kurulu yedi üye yerine 11 üyeden oluşacaktı. Ayrıca, ölmüş ya da yaşayan yazarların her türlü haklarını koruma yetkisini ve yönetim kurulu kararıyla oluşturulacak kurulların konumunu belirleyen değişiklikler de oybirliği ile kabul edildi.

Yönetim kurulu üyeliklerine Aziz Nesin, Şükran Kurdakul, Atilla Özkırımlı, Alpay Kabacalı, Can Yücel, Kemal Sülker, Demirtaş Ceyhun, Adnan Özyalçıner, Bekir Yıldız, Osman S. Arolat ve Ataol Behramoğlu seçildiler. 30 Mart günü kendi arasında görev bölümü yapan yönetim kurulu, Genel Başkanlığa Aziz Nesin'i, İkinci Başkanlığa Şükran Kurdakul'u getirdi (Daha sonra Ceyhun'un Genel Sekreterlikten çekilmesi üzerine bu göreve Adnan Özyalçıner getirilecektir)

Yeni yönetim kurulunun hazırladığı çalışma programında şu başlıklar yer almaktaydı: Genel Sorunlar: Kültür ve Sanatlardaki Dışa Bağımlılık, Eğitim, Ülkemizdeki Yayın Politikası; Özel Sorunlar: Yazarın Ekonomik Sorunları, Sosyal So-

runlar, TYS ve Diğer Örgütler, Örgütlenme ve Üyelerle İlişkiler, Tanıtma Çalışmaları, Yayın Çalışmaları, Ödüllerle İlişkiler. Oluşturulan kurullar ise şunlardı: Başkanlık, Üye Hakları, Yayın, Kültür-Eğitim, Oyun Yazarları, Anma-Tanıtma, Örgütlenme, Dış İlişkiler ve Çeviri, Bilim Yazarları kurulları.

Bu dönemde yazarların vergi bağışıklığının 10 bin liranın üzerine çıkarılması, telif hakları, yazarların güvencesi ve kağıt sorunu üzerinde yoğun çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Yine aynı dönemde TYS pek çok toplantı düzenlemiş ya da düzenlenen kimi toplantılara katılmıştır.

Sempozyumlar: Bunların ilki, 6-7 Şubat 1978'de düzenlenen «Yazar Hak ve Sorunları Sempozyumu»dur. Prof. Dr. Ali Sait Yüksel, Prof. Dr. Salih Şanver, Prof. Dr. Ünal Tekinalp, İcen Börtücene, Oğuz Akkan, Mehmet Ali Yalçın, Kemal Sülker, Tevfik Çavdar, Necati Cumalı, Oktay Arayıcı, Ramazan Arkın, Oğuz Makal ve S. Günay Akarsu'nun bu sempozyumda verdikleri bildiriler, daha sonra bir kitapta toplandı. İkinci, 20 Haziran 1978'de düzenlenen, çeviri sorunlarının tartışıldığı «Çeviri Sempozyumu», üçüncüsü 6 Ekim 1978'de gerçekleştirilen «Çocuk Yılını Karşılarken Çocuk Yazınının Durumu» konulu toplantı, dördüncüsü ise, 24-25 Mart 1979'da TYS ile TRT Televizyonu Daire Başkanlığı'nın ortaklaşa düzenledikleri «TV-Yazar İlişkileri Sempozyumu»dur.

Anma toplantıları: Sabahattin Ali, Nurullah Ataç, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Nazım Hikmet ve Sait Faik'in ölüm yıldönümlerinde anma toplantıları düzenlendi. Ayrıca, İzmir'in kurtuluşunun 55. yıldönümü dolayısıyla 9 Eylül 1977'de Fatih Şehir Tiyatrosu'nda «Edebiyatımız ve Emperyalizmle Savaşım» konulu bir toplantı yapıldı.

Dönemin dikkati çeken bir başka etkinliği, kitap sergi ve fuarlarıyla imza günleridir. 1977'de İzmir Fuarı'ndaki TYS sergisine 25 yayınevi ve 44 imzacı yazar katılmış, 483 bin liralık satış yapılmıştır. 1978'de ise 29 yayınevi ve 89 imzacı yazarın katılması sonucu 691 bin liralık satış olmuştur. Ankara'da Sanatsevenler Derneği'nde de iki kitap fuarı düzenlenmiştir. Öte yandan, 10 Haziran 1978'de İstanbul'da, Taksim Sanat Galerisi'nde TYS'nin 5. yılı nedeniyle açılan ve 15 gün süren kitap sergisine, 103 yazarın yanı sıra, sinema, tiyatro ve ses sanatçıları da katıldılar.

Yarımca Festivali, Istanbul Sanat Bayramı, Kırkpınar Şenliği gibi şenliklere de çağrılan ve temsilci gönderen TYS, Kültür Bakanlığınca kurulan Atatürk'ün 100. Doğum Yılını Kutlama Komitesi'ne de temsilci üye gönderdi.

Sözü geçen dönemde TYS, Sovyet Yazarlar Birliği, Bulgaristan Yazarlar Birliği ve Romanya Yazarlar Birliği ile karşılıklı kültür anlaşmaları imzaladı. Bu anlaşmaların «iki ülke halkları arasında edebiyat yoluyla dostluk ve kardeşlik ilişkilerinin güçlendirilmesine ve iki komşu ülke halklarının birbirini daha yakından tanımalarını» amaçladığı ifade edilmiştir. Romanya Yazarlar Birliği ile yapılan ikili anlaşma sonucu, Romanya'da bir Türk Şiiri Antolojisi yayımlandı.

DÖRDÜNCÜ GENEL KURUL VE SONRASI

Dördüncü genel kurul toplantısına doğru TYS'nin üye sayısı 370'e çıkmış bulunuyordu. Genel Kurul, 31 Mart — 1 Nisan 1979 günlerinde toplandı. Toplantıda, sendikanın artık kuruluş aşamasını geride bırakarak gelişme aşamasına geldiğini ifade eden kimi üyeler, tüzükte değişiklik yapılarak sendikanın «Merkez Yürütme» ve «Genel Yönetim» adlarını taşıyan iki ayrı kurulca yönetilmesini önerdilerse de, tüzük değişikliği önerisi kabul edilmedi. Üç ayrı listenin katıldığı seçimler sonucunda, yönetim kuruluna Aziz Nesin, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul, Alpay Kabacalı, Demirtaş Ceyhun, Ataol Behramoğlu, Vedat Türkali, Aziz Çalışlar, Asım

Bezirci getirildiler Eşit oy alan Emil Galip Sandalcı, Tekin Sönmez ve Bekir Yıldız arasında kura çekildi. Kura sonucunda Sandalcı ve Sönmez'in yönetim kurulu üyelikleri kesinleşti. Bekir Yıldız ise yedek üye oldu.

Genel Kurul toplantısının hemen ardından, 22—24 Mayıs 1979 günlerinde, Istanbul'da Balkan Ülkeleri Yazar Örgütleri Toplantısı düzenlendi. Dönemin kültür bakanının da katıldığı ve bir konuşma yaptığı bu toplantıda Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan yazar örgütleri temsil edildi. Toplantı sonunda yayınlanan ortak bildiride, «Balkan ülkeleri arasındaki geleneksel kültür bağlarının, barış, dostluk ve kardeşlik ilişkileri içinde daha da güçlendirilmesi» dileğine yer verildi.

TYS, bu dönemde de çeşitli şenliklere ve imza günlerine katıldı. Bunların başlıcaları, Istanbul'da düzenlenen Lale Festivali, Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı, Yakacık, Gebze, Kartal, Troya ve Hacıbektaş şenlikleriydi. 1979 ve 1980 yıllarında da İzmir Fuarı'nda kitap sergisi açıldı, imza günleri düzenlendi. Anma toplantılarında ise Sait Faik, Nazım Hikmet, Orhan Kemal, Hasan Ali Ediz ve Hüseyin Rahmi Gürpınar anıldılar.

TYS yöneticileri bir yandan kağıt, telif hakları, vergi bağışıklığı, TYS üyelerine basın kartı verilmesinin sağlanması, bir yayın kooperatifi kurulması, uluslararası bir şiir sempozyumunun düzenlenmesi gibi konular üzerinde çalışırken, bir yandan da Anma ve Tanıtma, Dış İlişkiler, Yayın kurulları etkinliklerini sürdürdüler.

12 Eylül Harekatı'ndan sonra sendikaların çalışmaları durdurulunca, TYS de yönetim kurulu toplantısı yapmadı. Sendikalara genel kurul toplantısı yapma izni verilmediğinden, 1981 Nisanında toplanması gereken TYS beşinci olağan genel kurulu da toplanmadı. **(Sanat Dergisi — 15 Aralık)**

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI DAVASINDA YARGILAMA 5 OCAKTA BAŞLAYACAK

Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS)'nin 17 yöneticisi hakkında TCY'nin 141/1 maddesi uyarınca 8 - 15 yıl, 1 üyesi hakkında ise TCY'nın 142/4 maddesi uyarınca 5 yıla kadar ağır hapis cezası istemiyle açılan davaya 5 ocak 1983 günü Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde başlanacak.

Sendikanın kapatılmasının da istendiği davada, sanıkların sendikayı illegal bir örgüt haline dönüştürdükleri, Nazım Hikmet'in kişilik ve icraatlarını övdükleri, Dernekler Yasası'na aykırı davranışlarda bulundukları savlanıyor.

Sıkıyönetim Yardımcı Savcısı Nurettin Özen tarafından hazırlanan iddianameyle cezalandırılmaları istenen ve tutuksuz olarak yargılanacak olan TYS yöneticileri ve üyesi şunlar:

Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun, Alpay Kabacalı, Osman Saffet Arolat, Atilla Özkırımlı, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek, Orhan Apaydın, Asım Bezirci, Tekin Sönmez, Aziz Çalışlar, Emil Galip Sandalcı, Kemal Sülker ve Vedat Türkali (TCY'nin 64/1 79, 163 sayılı Dernekler Yasası'nın 35/b. 64/1 ve 75/2 maddeleri delaletiyle TCY'nin 141/1, 173/son, 31. 33, 38. maddeleri uyarınca), Mehmet Ali Sebük (TCY'nin 142/4, 173/son 31. 33. madeleri uyarınca).

Bu dava soruşturması sırasında Yaşar Kemal, Leyla Erbil, Tomris Uyar, Turgut Uyar, Adalet Ağaoğlu, Orhon Arıburnu, Nihat Behram, Hasan İzzettin Dinamo hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilirken, Can Yücel hakkındaki evrakın, aranıp ifadesi alınamadığı için dava dosyasından tefrik edildiği belirtiliyor. **(Cumhuriyet — 31 Arhk)**

Türk - Alman Kültür Enstitüsü (Istanbul)nün 1982 yılında yazın etkinlikleri

Seminer: GÖÇ OLAYININ GETİRDİĞİ KÜLTÜREL SORUNLAR

Konuşmacılar: Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Filolojisi Bölümünden 16 Öğrenci,

Semineri Düzenleyen ve İdare Edenler Rosemarie Drodt, Istanbul Üniversitesinde Lektör,

Erkek Lisesinde Öğretmen Berthold Bangert, Istanbul

Erkek Lisesinde Öğretmen: Helmut Fischbeck, Istanbul.

GİRİŞ BÖLÜMÜ

1) Türk Alman Kültür Enstitüsü Müdürü Bay Plinke'nin Açış Konuşması,
2) Bayan Drodt'un / Konuya Giriş/ile ilgili Konuşması (Metin 1)
3) İlkin: Göçün Başlangıcı.

Bu Türkçe metin, lirik bir manzume olup, Almanca'ya çevrilmesi oldukça zordur. Metnin içeriği Anadolu Köylüsünün 1950 ve 1960'lardaki sefaletini dile getirmektedir. Kendisi de böyle bir ortam içinde yetişmiş olan İlkin, o zamanlardaki durumu kendi gözlemlerine dayanarak betimlemektedir. İlkin'in yazısında aynı kesin ifade içinde, bu fakirliğe bir çare bulmak, bu sefaleti hafifletmek amacıyla Almanya tarafından bir ümit kapısının açıldığı; fakat bu öneride yatan vaadlerin yerine getirilmediği belirtilmektedir. Göçün getirdiği sefaleti de İlkin, kendi başından geçen olaylardan ötürü çok iyi tanımaktadır. İlkin tarafından bizzat yazılan bu metin kanımca —göç olayının başlamasıyla ilk olarak ortaya çıkan— acı ızdırap ve suçlamaların dile getiriliş biçimi bakımından, tüm sorunları temsil edici özelliğe sahip olup, ele alman konuların öznel ve eleştiriden uzak bir biçimde ortaya konulmasıyla da istenilen amaca ulaşmakta ve ayrıca bu sorunlar karşısındaki Türkler arasındaki yaygın tutumu da uymaktadır.

4) Hakan: Türkçe balad (Metin 2)

Yazarın burada geleneksel bir halk motifini modern bir biçime dönüştürmeyi başarması gerçekten şaşırtıcı bir olay olarak karşımıza çıkıyor. Göç olayı bir örneğe dayanarak somut bir biçimde sunulmakta; böylece bir önceki metne karşın konunun ortaya konuş biçimi nesnel bir biçim kazanmaktadır. En sonunda ortaya konulan fikir göstermektedir ki yoksulluk ve sefaletin giderilmesi için sadece dış ülkelerde (gurbette) çalışıp mümkün olduğu kadar çok para kazanmak soruna bir çözüm getirmemektedir.

Çareyi, içte yapılacak yeniliklerde de aramak zorunludur.

ANA BÖLÜM

A. Bay Bangert ve gurubu

Karşılaşılmış olan okul sorunları üzerine karşılıklı konuşmalar (Metin 3 a-d)

B. Bayan Drodt ve gurubu
Almanya'da aile ve çevre yaşantısı
1) Nuri Babaya Mektup (Metin 4)

Babalarının gurbete gidip orada kendini yitirdiği ve başta sözverdiği gibi arkasından ailesini kendi yanına aldıracağı yerde, etrafındaki yeniliklere dalıp onları unuttuğu bir ailenin hali ne olur? Nuri'nin Almanca olarak kaleme aldığı metnin arkasından kendisinin kişisel yaşantıları gelmekte ve bunlar, özellikle doğunun kültür çevrelerinde ailede babanın rolünü ve işlevini açıklamaktadırlar. Babasının o zamanki sadakatsizliği sonucu Nuri'nin dünyası yıkılmıştır.

2) Serap: Baba ile Dialog (Metin 5)

Serap, kız olarak dünyaya gelmenin kötü yanlarını vurgularken, babasının içinde bulunduğu yeni çevreye uyum sağladıkça, onun baba olarak inandığı ve bağlı olduğu çocuk yetiştirme prensiplerini yeniden gözden geçirip, düzelttiğine dikkatleri çekiyor. Fakat babasının bir sınıra kadar kendini yenileyebildiğini söylüyor. Bu davranışlar içinde olan bir babayı Alman Toplumu, toplum dışı bir insan olarak tanımlardı, diyor. Bu Türk babaya belki çevreye uyum sağlamak için yeterince gayret göstermemek gibi bir suç yüklenebilir. Ama bundan ötürü ona kızılabilir mi? Serabın sorununda içinde misafir olarak yaşadığı ülkenin de bir sorunu dile geliyor.

3) Nuri Almanya'ya ilk Gittiğimde (Metin 6)

Yabancı bir çevre içine itilen 8 yaşındaki bir çocuğun kafasında neler oluşur, aklından neler geçer? Saldırganlığının açıkça ortaya konuluşunda aynı zamanda bunu yenme çabası görülmektedir.

4) Hakan Bir Arkadaşa Mektup (Metin 7)

Bu şiir bir önceki metinle beraber geçmiş ve bugün arasında acı bir kıyaslama ortaya koymaktadır.

Daha sonra Almanya'ya gidenler neden daha büyük zorluklarla karşılaşmıştırlar? Neden hep durmadan yeni saldırganlıkların alevlenmesine neden olan malzeme ortaya çıkmaktadır? Bu malzeme nelerden oluşmuştur? Bu metin, dinleyicilerin yanıtlamaları gereken sorularla son bulmaktadır.

5) İlhami EV ARAMA (Metin 8)

İçinde yaşadıkları ilkel barınaktan kurtulup 4 kişilik ailenin içinde insanca bir yaşam sürdüreceği bir ev aramaya çıktıklarında İlhami'nin ailesinin başına neler geldi? Burada entegre olmak deneyimlerinin yerli halk tarafından nasıl engellendiğini gösteren örneklere tanık oluyoruz.

6) Hakan: Gurbet (Metin 9)

Bu şiir bizi, ızdırapları acıları, gelecekle ilgili arzu ve ümitleri ile bir gurbetçinin (Gastarbeiter) iç dünyasına götürüyor.

7) Nuri 20. ci Yüzyılda CEHALETLER (Metin 10)

Bu kısa Essay'de şu soru sorulmaktadır: Bütün sözü edilen bu sorunlar, acaba her iki taraf da Aydınlanma Devrinin kendilerine kazandırdıklarını ciddiye alsalardı da bilgisizliğin getirdiği rahatlık içinde kalmakta ısrar etmekten vazgeçselerdi, çözülebilir miydi?

C. Bay Fischbeck ve gurubu
Geriye Dönüşün (Vatana Göçün) Getirdiği Sorunlar (Metin 12a — e)

D. TARTIŞMA

GİRİŞ (Metin 1)

Göçün ve Vatana geriye dönüşün getirdiği sorunları kendi benliklerinde yaşıyan bazı kişiler bugün burada göç ile ilgili izlenimlerini dile getirmek üzere bir araya geldiler Bugün burada karşımızda bulunan bu gurup 20 yaş ortalaması gösteren gençlerden oluşan homojen bir guruptur Başka yaş ve meslek gruplarının da bu veya buna benzer şekilde göç olayı ile ilgili yaşantılarını dile getirmek ve tartışmak üzere —üçüncü ve dördüncü adının atılmasını sağlamak amacıyla— bir araya gelmeyi denemesi tabii ki düşünülebilirdi. Fakat burada benim için önemli olan olay, konuşmalarına kulak vereceğiniz bu yaş grubunun, Kasım ayında yapılan toplantılarda ortaya atılan uyarıları yeniden ele almalarıdır. Daha yaşlı olanlar, belki daha kolayca kendi kendilerine yardım edip, kendi kendilerini bulabilirler Fakat gençler, kendilerini yönlendirecek bir destek ararlar, onların cnları anlıyacak bir kulağa, sorunlarına çözüm bulacak bir çevreye ihtiyaçları vardır. Seslerini duyurmak ihtiyacı bütün gençlerde aşağı yukarı aynı derecede güçlüdür Fakat bunların tümü seslerini çevreye duyurmak için gerekli olan cesareti kendilerinde bulamazlar. Şimdi burada karşınızda olan bu grup bütün cesaretini toplayarak karşınıza geldi. Bu kolay olmadı. Seslerini size duyurabilmek için kendilerine uygun bir anlatım biçimi aradılar. Genelde olayları ortaya koyuş şekli olarak dialog seçildi. Dialoğun seçilmesi muhakkak ki böyle bir toplantıda ve özellikle her iki dilde yürütülecek olan böyle bir seminerde oldukça alışılmışın dışında problematik bir olay olarak kabul edilebilir. Fakat ben eminim ki dialoğun bu gençlere uygun biçimi, sizler tarafından da bu toplantı için en uygun şekil olarak kabul edilecek, ilginizi çekecek ve hoşunuza gidecektir.

İLKİN GÖÇÜN BAŞLANGICI

Yıl 1955—60 arası, Anadolu insanı ilkel yöntemlerle toprağı işleyip verimli hale getirmeye çalışıyor. Çorak toprağa can vermek güç, gece demeden gündüz demeden çiftçimiz ürün almaya çalışıyor ama ne çare çocuklarını beslemeye bile yetmiyor aldığı ürün. Bu böyle gitmez, gidemez bir çıkar yol bulmalı. Kente gitmeli orada hem çok para veriliyor, hemde daha iyi yaşanıyor, evet evet kente gitmeliydi büyük kentlere, hani bir gün bir gazetede görmüştü koca koca evlerle dolu, arabaların olduğu yerler Hem oralara kar yağdığında yol kapanır korkusu bile yok. Böyle diyordu Anadolu insanı.

Yalnız çiftçilikle uğraşmıyordu tabi hepsi. Kimi de hayvancılıkla uğraşırdı ama hayvanı da iyi beslemek gerekirdi hem hayvanların hepsi genelde bir kişinindi, yani köyün efendisinin, o ne verirse yetinmeliydi. Bu hayat böyle süremezdi, kısacası bu zor koşullardan kurtulmanın yolunu bulmalıydı. Bir umut ışığı arıyordu insanımız. Herkes kente gidebilirmiydi, orada da işsizlik varmış, böyle dermiş gidip gelenler. Beklemeliydi...

O günlerde Almanya, çalışkan halkıyla sanayisini geliştirmiş bir çok iş yeri kurmuştu, madenleri işletiyor, yeni üretim kapıları açıyordu. Zenginleşen halkı artık ağır işlerde çalışmak istemiyordu, durum böyle olunca tek çıkar yol gelişmemiş olan ülkelerden işçi alımına başlamaktı.

Nitekim öyle de yaptı ve işçi alacağını açıkladı. Almanya'nın beden gücü ile çalışacak, sağlam kişilere ihtiyacı vardı ve koyduğu belli koşullara uyanları ülkesine kabul etmeye başladı.

Anadolu insanı bunu duyunca önce hemen başvurmayı düşündü sonra o ırak ellerde ne ederim diyerek vazgeçti ama bıçak kemiğe dayanmıştı, gurbetlik zor da olsa gitmeliydi, yola koyuldu. Geride kalan eşi, çocukları gözü yaşlı yolunu gözlüyordu. Bir süre sonra baktı ki Almanya iyi para veriyor, çocuklarını, eşini de aldırdı. Ailesi de yanındaydı ama çalışmak kolay değildi, kimi zaman akordu dolduracağım diye tüm gücünü yitirdiği olurdu, veya maden ocağında sağlığını yitirirdi, ama kör olası iyi de para vardı bu işlerde. Artık izin zamanı, borç harç bir araba, eşe dosta armağanlar ve memlekete dönüş. Köy meydanında bir araba içinde Hasan ağa, aman nasıl da değişmiş, oysa daha 1—2 yıl önce Ali ağanın uşaklığını yapıyordu. Bunda bir keramet olmalı, biz de gitsek mi ki ve bu düşüncelerle Almanya yolunu tutanların sayısı her geçen gün artar. Artık zor koşullardakiler değil, iyi bir yaşantısı olan da daha iyisi için Almanya yolunu tutar. Evet ilk çıkışlar işte az çok bu nedenlerle olmuştur. Şimdi görelim bakalım gidenlere neler olmuş.

METİN 2

TÜRK BALAD

Sevdiğim bir kız vardı
onbeş haneli köyümde
evlenmek isterdim onunla
oysa ne para ne pulum vardı
bizim Hasan Ağanın yanında
çalındı bir gurbet hikayesi kulağıma
Köyün kahvesinde birgün otururken
çalındı bir gurbet hikayesi kulağıma
gariban anam ağlarken
düştüm bin ümitle yola
Alamanya derlermiş adına
çok çalışan kazanırmış az zamanda
Yalnız kaldım gurbet yerde
gönlüm köyümdeki güzelde
koca koca makineler arasında
çalıştım bazı gün iki vardiye
akşamları tek odalı evimde
düşünürdüm memleketimi
köyümü anamı sevdiğimi
İki güz geçti aradan
sevinçle köyüme koştum
artık sevdiğime kavuşacaktım
ama ben yokken orada
evermişler Hasan Ağanın oğluyla...

HAKAN OKAY

METİN 3

Gülseren Yurtseven

1 — Tanıtma

Adım Gülseren Yurtseven, 1962'de Istanbul'da doğdum. Üç yaşımdayken ailemle birlikte Almanya'ya Augsburg kentine gittik ve orada 13 yıl kaldık. 6. sınıfa kadar Hauptschule'ye, ondan sonra da Realschule'ye gittim ve bu okulu 1978 yı-

lında bitirdim. Aynı yıl Türkiye'ye kesin dönüş yaptık. Okula Türkiye'de iki yıl ara verdikten sonra, Lise son'u okudum ve şimdi Alman Filolojisinde okumaktayım.

2 —Kendi Tecrübelerim

Okula başlamadan önce tek kelime Almanca bilmiyordum, fakat anlayışlı öğretmenlerimin sayesinde kısa sürede öğrendim. Bundan sonra okulda da çok başarılıydım ve öğretmenler tarafından örnek öğrenci olarak gösteriliyordum. 6. sınıftan sonra Realschule'ye gittim ve burada tek Türk öğrencisiydim. Sınıf arkadaşlarımla çok iyi anlaşıyordum. Onlara mümkün olduğu kadar uyum sağlamaya çalışıyordum, bu da bazı zaman onların benim Türk olduğumu unutmalarına sebep oluyordu. Almanya'ya, oradaki hayata ve arkadaşlarıma alıştığım halde, yine de vatanımı özlüyordum. Türkiye'deki hayat daha hoşuma gidiyordu, belki de Almanya'da kendimi bir yabancı gibi hissettiğim ve kendi vatanımda yaşamak istediğim için. Bu yüzden Türkiye'ye kesin dönüşümüzü sabırsızlıkla bekliyordum. Bir yandan arkadaşlarım ve tanıdıklarımda vedalaşırken tabi ki üzgündüm, fakat öte yandan da, nihayet kendi yurdumda yaşayabileceğim için son derece mutluydum. Türkiye'de ilk başta Türkçeyi konuşmakta zorluk çekiyordum. Birçok şeyi anlamıyordum, fakat bu da zamanla düzeliyordu. Üç Alman arkadaşımı da Istanbula davet ettim, görülebilecek yerleri gezdirdim. Gördüklerinden ve onlar için yeni olan herşeyden etkilenmişlerdi. Türkiye'de herkesin yabancılara karşı iyi davrandığım söylediler Ayrıldıklarında ülkem onlar üzerinde iyi bir etki bıraktığı için ben de memnundum. Almanlarla iyi bir ilişki içinde olduğumu, fakat bunu sadece kendim için söyleyebileceğimi, yine tekrar ediyorum. Türklerin genel olarak Almanya'da ne kadar sevilmedikleri herkes tarafından bilinen bir gerçektir.

3a — Konuşma (Örnek)

— Kızınız bir yıldan beri Almanya'da ve Hauptschule'nin 7. sınıfında okumaktadır. İleride ne olacağını düşündü mü?

— Doktor, tıp'ta okuyacaktır.

— Bunu ne şekilde başarabilecektir, örneğin hangi okulda?

— Şu anda bilemiyeceğim, önce Hauptschule'yi bitirmesini bekliyeceğiz, sonra öğretmenine danışırız.

3b — Türk velilerin Alman eğitim sistemi hakkında yeterli bir düzeyde bilgi sahibi olmamaları:

Benim velilerimde bu durum böyle değildi. Onların bilgileri vardı, çünkü öğretmenlerimle devamlı irtibat içindeydiler Alman eğitim sisteminde ne olmak istediğini daha önceden kararlaştırmak ve ona göre bir okula gitmek gerektiğini de biliyorlardı, örneğin ya Realschule'ye ya da Gymnasium'a gidilmesi gerekiyordu. Eğer Hauptschule'nin bitimine kadar beklenilse, bütün imkanlar yok olmuş olabilir?

4a — Konuşmalar

4b — Türk velilerin Alman okullarını reddetmeleri

Alman eğitim sistemini daha iyi buluyorum, çünkü öğrencilerin ihtiyaçlarını daha iyi karşılıyor. Türk öğretmenlerin çoğu derslerini bir teyp dinler gibi verirler ve de öğrencilerden birşeyler öğrenmelerini beklerler, fakat böyle öğencilerin ezbere alıştıkları olur. Bu konuda bir genelleme yapıp kesinlikle hiç bir zaman Türk eğitim sistemini eleştirmek istemiyorum. Ben bunu sadece kendi tecrübelerime dayanarak söylüyorum.

Soru

Cevap: Kendileri Türk okulunda okuduklarından dolayı, velilerimiz Alman okulları ve Alman eğitim sistemi hakkında az bilgi sahibidirler.

5a — Parça

5b — Kuran Okulu

Ben Almanya'da bir Kur'an kursuna gitmedim, fakat bu şekilde konuşan hocalar bence gerçek hocalar değildirler. Almanya'daki Türk çocuklarına bazı şeyleri yasaklamaya hakları yoktur. Eğer spor veya yüzme dersi yasak olsaydı, bunları Türkiye'deki okullarda da ders olarak uygulamazlardı. Ve bir kız çocuğu ancak kendi isteği ile kapanır. Bence iyi ve doğru eğitilmiş hocalar Almanya'ya gönderilmeli.

6a — Parça

6b — Halk Teşebbüsleri

Ben de bu teşebbüse karşıyım, çünkü böylece yine Türkler kendi başlarına bir grup oluşturup Alman toplumundan tamamen uzaklaşmış olurlardı. Fakat Almanya'da yaşadıkları için de kontak halinde olmaları gerekiyor Çocuklar için de başka insanlarla ve böylece Alman Çocuklarıyla da temas haline geçmek, çoğu zaman okulda mümkündür. Bu yüzden bence Türk ve Alman çocuklarının aynı sınıfta eğitilmeleri daha iyi olur.

Adım Nesrin Sarıyazı 1960 Ankara doğumluyum. 10 yaşında Almanya'nın Rangendizger kasabasına yerleştik. Almanya'da kaldığım 6 sene süresince Hauptachule'yi okudum. Hauptachule'den sonra Türkiye'ye döndüm ve 3 sene Klasik Lisede okudum. Bugün Alman Filolojisinde okuyorum. Gülseren, İlbars, Nesrin, Naci.

Büyük teneffüs'den sonraki 4. ders Bayan Fairs'in Almanca dersiydi. Diğer öğrenciler gibi ben de henüz sınıfa girmiştim. Bayan Fairs sınıfa girdi, sınıfa bir göz attıktan sonra bana bakarak neden kitaplarımın sıranın üzerinde olmadığını kızarak sordu. Kitabını çıkartmamış olan bir tek ben değildim, diğer öğrencilerin de kitapları sıralarının üzerinde değildi ve üstelik ilk sırada da oturmuyordum, önce ilk sıralardakiler dikkatini çekmeliydi. Bu harekete çok şaşırmıştım. Başkalarını da henüz kitaplarını sıra üzerine çıkartmamış olduklarını söyledigimde beni dışarı çıkarttı. Sınıfın kapısında beklerken, Bayan Wasel ile karşılaştım. Neden kapıda olduğumu sordu, olayı anlatınca, Müdüre gidip şikayette bulunmam için ısrar etti. Birlikte Müdüre gittik, olayı bir kez de ona anlattım. Müdür derse rahatlıkla girebileceğimi, teneffüste kendisi ile görüşmek istediğini iletmemi söyledi. Sınıfa girdim ve Bayan Fairs'e Müdürün kendisi ile görüşmek istediğini söyledim. Herhalde şikayette bulunabileceğimi düşünmediğinden çok şaşırdı. Müdürle teneffüste konuşmuş olacak ki sonra gelip benden özür diledi. Fakat bayan Fairs neden öyle davrandı bugün bile bunu bilmiyorum. Türklerle bir sorunu çıktığı düşüncesine varmıştım o zamanlar.

4. Sayfa:

a — Gülseren — İlbars: Konuşma

b — Türk ebeveynlerin sınırlı bilgileri.

Ailem okuduğum okul hakkında bir bilgiye sahipti. Almanya'ya ilk gittiğimde Rangendizgende 4. sınıfa alındım. 6. sınıfta Almancayı öğrenmiştim ve notlarım düzelmeye başladı, 7. sınıftan sonra Real veya Liseye gidemiyeceğimden Hauptschule'yi bitirdim. Ailem okumama büyük önem verdiğinden yardımcı ders aldığım Bayan Wasel'den okul hakkında yeterince bilgi ediniyorlardı. Almanya'da Hauptschule'den sonra sadece Meslek okullarında okuyabilirdim. Yüksek tahsil yapmam söz konusu değildi. Bunun üzerine Türkiye'ye gelerek okumamı burada devam ettirdim.

5. Sayfa: 75 Naci — 77 Nesrin

Alman okullarını reddetmek

Almanyadaki okul eğitiminin buradakinden daha iyi metodlarla öğretildiği kanısındayım. Burada bazı dersleri ezberlemem gerekmekteydi. Fakat Almanya'da buna gerek yoktu. Genellikle burada öğretmenlerimiz sınıfa girer, konuyu anlatır ve biz not tutmaya çalışırız veya kitaptan takip ederdik. Bu hoşuma gitmiyordu. Derslerden zevk almıyordum artık, bir monotonluk söz konusuydu. Almanya'da ise Tarih ve Coğrafya derslerimizde film ve slaytlarla ders yapardık. Fizik ve Kimya Labaratuvarlarda deneylerle geçerdi. Dersleri büyük bir zevkle yapardık.

Gülseren — İlbars — Nesrin

1 — Ebeveynerin yeterince Almanca bilmediklerinden çocuklarının okullarının hakkında yeterli bilgi edinemiyorlar.

2 — Ebeveynler Almanca bilmediklerinden çocuklarının derslerinde yardımcı olamıyorlar.

3 — Öğretmenlerle yeterince diyalog kuramıyorlar.

6. Sayfa: Kuran Okulu

Almanya'da kaldığım 6 sene boyunca 10 ile 18 yaşındakiler için bazı kuran kursları vardı. Babam gideceğimiz Kuran kurslarında fazla bir şey öğretilmediğini, öğretilenlerin benim zaten bildiğimi ve ayrıca bu kurslarda saçma olan bazı şeylerin anlatıldığını duyduğundan beni kuran kurslarına yollamadı. Çok geniş bilgi için yeterince güzel aydınlatıcı kitaplarımız var evimizde, onlardan öğrenirsin dedi. Böylece devlet tarafından gönderilmemiş kendiliğinden kâr amacı ile kurs veren hocalar yüzünden ben, kardeşim ve birçok gençler bu kurslara katılamadık. Şayet hoca aydın, Devlet tarafından tayin edilmiş biri olsaydı saçma sapan şeyler anlatılmaz ve biz de kurslara katılabilirdik.

1. Sayfa.

Gülseren ve İlbars gibi ben de ayrı sınıflarda eğitime karşıyım. Genellikle yabancı okullarında Türk öğretmenler yeterince bilgili değiller Başta Almancaları yeterince değil. Buralara az eğitim görmüş öğretmenler yerleştiriliyor.

Almanların eğitimi yaptığı okullarda Fizik, Kimya ve dil laboratuvarları var. Yabancılar okulunda ise bu olanak sağlanmamış. Yabancılar okulunda bir çok farklı sınıf bir arada ders görmekte. Farklı yaş grupları mevcut. Öğretmen ne kadar bilgi olsa da bir ders saatinde birden fazla sınıfa yetişmesi, bilgi aktarabilmesi olanaksızdır

Benim görüşüm bu yabancılar okulu yabancı öğrenciler için sorun olmakta. Meslek bulmada ve eğitiminde başarı düşmekte ve iş bulamadıklarından olaylara karışıp kargaşalık çıkarmaktadırlar tabiiki.

METİN 4

BABAMA MEKTUP

Geri dön, baba, özledim seni!
Arıyorum seninle geçen
o soğuk kış gecelerini
vardı ya hani? Mutluyduk!
Çağırdıklarında seni,
güçlü, kuvvetliydin
oysa şimdi;
ağarmış saçların, bükülmüş belin!
Geri dön, baba, özledim seni!
Girmişsin başka bir kılığa,
değişmiş herşeyin,
şapkan bile!

Önemli mi sanki bunlar?
Geri dön, baba, özledim seni!
Ve sana,
döviz makinasi diyenler
var ya hani? Ölemeyenler,
yetmez mi babacığım bunca nedenler?
Geri dön, baba, özledim seni.
O kadar acı ki gurbet,
bilmem farkında mısın?
Unuttun mu bizi;
Sevenleri!
Geri dön, baba, özledim seni!
Gel, çıkalım yaylalara
soğuk sularından içelim
bize ne; bırak onların olsun
biraları, viskileri.
Dön artık baba, özledim seni!...

NURİ YERLİKAYA

METİN 5

Serap Mergen

Ben Baksana baba, beni okul gezisine neden göndermiyorsun?

Baba Çünkü ben istemiyorum.

Ben Fakat arkadaşlarımın hepsi gidiyor, yalnızca ben mi burada kalıp başka sınıfta ders yapayım?

Baba Hayır dedim, beni anlamıyor musun?

Ben Seni gerçekten anlamıyorum, yollamayışının bir nedeni olmalı.

Baba Ben bu evin reisiyim ve hayır dediğim zaman, nedenini söylemek zorunda değilim.

Ben Fakat üç sene önceki Plön gezisine göndermiştin, peki şimdi Husum'a neden yollamıyorsun?

Baba O zaman daha küçük bir çocuktun.

Ben Fakat ağabeyim, ağabeyimi Sylt'e yolladın.

Baba O erkek.

Ben Her zaman öyle dersin. O erkek, herşey yapabilir, bense hiç birşey. Yarın sınıf öğretmenimiz seninle konuşmak için bize gelecek.

Baba Boşuna yorulmasın, cevabım kesin.

Hoca Merhaba Ahmet Bey, kızınızın geziye gelmesine niçin müsaade etmiyorsunuz?

Baba Hoşgeldiniz, geziye gidemiyeceğini kızıma da söyledim.

Hoca Bana güvenebilirsiniz, bütün mesuliyeti üstüme alıyorum, ayrıca kız öğrencilerle ilgilenmesi için bir bayan öğretmen de gelecek.

Baba Hayır üzgünüm, «Kalbim razı gelmiyor».
(öğretmen gittikten sonra)

Anne Ahmet bırak da Serap da geziye katılsın, baksana bütün arkadaşları gidiyor, yalnızca o mu burada kalsın?

Baba Bilmem ki, bir türlü güvenemiyorum.

Anne Aman boş ver, hiç birşey olmaz, hem bir bayan öğretmen de gidecekmiş, ayrıca daha sonra dersi için de önemli olabilir. Ben bütün sorumluluğu üstlenirim.

Baba Peki, gitsin bakalım, fakat eğer birşey olursa, sorumluluk kabul etmem. (Seneler sonra, babamla aramızda şöyle bir konuşma oldu:)

Ben Baba, Husum gezisinden sonra beni diğer gezilere hiç itiraz etmeden gönderdin.

Baba Sana artık güveniyorum.

Ben İyi, ama daha önce güvenin yok muydu? Niçin?

Baba Alman erkekleriyle gezerken arkadaşlarımın kızlarını görmüştüm. Şehrin yarısı onlar hakkında konuşmaya başlamıştı.

Ben Aaaa, ondan mı korkuyordun, beni gerçekten hiç tanımamışsın, sizin benim üzerimde uyguladığınız baskıdan sonra, böyle birşey kesinlikle olamazdı.

Baba Evet, çok haklısın, ondan korkuyordum işte.

Ben İnsan bir geziye gitti diye kötü olmuyor ki, değil mi?

Baba Evet, şimdi fikrimi değiştirdim ve sana sonsuz güvenim var. Fakat bu yeterli değil, çevreye güvenemiyorum?

METİN 6

ALMANYA'YA İLK GİTTİĞİMDE

Almanya'ya gittiğimde henüz 8 yaşlarındaydım. Doğal olarak daha ilk günlerde yabancı olmanın sancılarını çektim. Bir tek kelime bile Almanca bilmiyor, çok istediğim halde Alman çocuklarıyla arkadaşlık kuramıyordum. Ama onlara kıyasla çok daha fazla yaramaz ve şımarık olduğumu da itiraf etmeliyim. Bereket versin ki benimle aynı yaşlarda olan iki Türk çocuğuyla birlikte arkadaş olabilmiştim. Çok geçmeden üçümüz bir çete oluşturmuş ve öyle yaramazlıklar yapmaya başlamıştık ki, bu tür işleri Alman çocukları ancak filmlerde görebilirlerdi. Milleti kandırır, yoktan yere kavga çıkarır, hatta bahçelerden hırsızlık bile yapardık. Hele bir keresinde hiç unutmam, arkadaşlarım yanımda yoktu ve ben yalnız başıma parka gidip biraz salıncağa binmek istemiştim. Ne yazık ki salıncağa binmek isteyen sadece ben değildim. 12—13 yaşlarında iri yarı bir çocuk benden önce binmek isteyince kıyamet koptu. Ama artık çok geçti, çeneme inen yumruk gözlerimi kararmıştı bile. Birden her tarafımın ağrıdığını hissettim ve o gün elimde dişim ağlaya ağlaya eve dönmüştüm. Üstelik akşam babamdan işittiğim azar da cabasıydı.

Ertesi günü olayı arkadaşlarıma anlattım. Çocuğa üçümüz birden saldırıp dövecektik. Şanslı torun galiba okuldan dönüyordu. Birden yanına sokulup itikledim. Diğer arkadaşlarım hemen üzerine çullandılar. Biri saçlarından asılıyor, diğeri çocuğun kolunu dişlerinin arsına geçirmiş habire ısırıyordu. Birkaç saniye sonra zavallının yüzü gözü kandan tanınmayacak hale gelince biz araziye uyduk.

Akşam çocuğun annesi ile babasını bizde görünce çok korkmuştum. Ama adam düşündüğüm gibi çıkmadı. Çok anlayışlı bir insanmış diye düşünürüm halâ. Sadece babama bu gibi olayları bir daha yapmamam için bana tembih etmesini söylemiş. Oysa tipik bir Alman gibi davranıp hemen polise şikayet edebilirdi.

Şimdi mesele şu: Acaba aynı olay bugün olsaydı neler olurdu? Çocuğun babası hemen polise gider, bizi yurt dışı ettirmeye çalışır mıydı? Öyle ya biz o zaman kasabada topu topu üç aileydik. Azdık, dolayısı ile sorunlarımız da azdı. Halbuki bugün yabancıların — özellikle Türklerin sayısı bir hayli fazla, elbet giderek sarpa saran sorunları da.

Bu sorunlarla kim uğraşacak? Kültürü, geleneği ve göreneği tamamen farklı olan bu iki toplum arasındaki uyum nasıl sağlanacak? Daha açıkçası, insanları

nasıl eğitmeli ki bu tür sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıkları çatışmaya neden olmasın, problem yaratıp, insanlığı rezil etmesinler?

1982, NURİ YERLİKAYA

METİN 7

ARKADAŞA MEKTUP
Peter anlat bana
Nasıl şimdi Almanya
Eskiden seninle arkadaştık
Birlikte ne güzel oynardık
Çok şey değişti bu arada
Bizleri istemiyormuşsunuz orada
Şimdi küçük Ali ve ablası Fatma
Oynuyorlarmış yalnız başına?
Peter ben gelsem yine
Arkadaş olur musun benimle
Yoksa çocukluk arkadaşını
Bu kadar çabuk unttun mu?

HAKAN OKAY

METİN 8

Tanıtma Adım İlhami Sevim. 1961 yılında Istanbulda doğdum. 8 yaşındayken ailemle birlikte Almanyaya gittim. Orada Baden Würtenberk eyaletinin Reultingen kasabası cıvarında bulunan küçük bir köye yerleştik. Annem ve Babam fabrikada işçi olarak çalışırken ben de yerel ortaokula devam ediyordum. 1975 yılında Türkiyeye kesin dönüş yaptık. Liseyi bitirdikten sonra Alman Dili ve edebiyatı Bölümüne devam ediyorum.

Almanyadaki 8 yıllık yaşantımda birçok unutamadığım olay olmuştur. Ancak bir olay vardır ki değil unutmak, zihnimden bile çıkmayacak. Yaşadığım bu olay bana, biz Türklerin, yabancı bir ülkede herşeye rağmen sadece MİSAFİR olabileceğimizi hatırlatmaktadır Bu anımı küçük bir oyunla canlandırdım.

— YENİ BİR EV ARAMAK —

(4 bölümlük Düşündürücü bir oyun.)

I. BÖLÜM

Anne Hasan, biliyorsun, yeni bir eve ihtiyacımız var. Bence aramanın zamanı çoktan gelip geçti.

Baba Biliyorum, biliyorum, ama oldukça pahalıya patlayacaktır. Ayrıca kolay kolay uygun bir ev bulabileceğimizi sanmıyorum.

Anne Gördün mü? Ne kadar erken başlarsak aramaya, o kadar tez kavuşuruz yeni yuvamıza.

Baba Tamam, tamam, Ama unutma, dereyi görmeden paçayı sıvamamalıyız.

Büyük Çocuk: Baba, ben de seninle gelebilir miyim?

Baba Tabi, nasıl istersen.

II. BÖLÜM

(Baba yabancı bir kapının zilini çalar.)

Ev sahibi Ne istiyorsunuz?

Baba Ben ev arıyorum kiralamak için.

Ev sahibi Kusura bakmayın kiraya verecek boş yerim yok.
(Adam kapıyı kapatıyor, baba oğul gidiyor).

3. BÖLÜM

(Aradan üç hafta geçti. Baba ve oğul halâ bir ev bulamadılar. Bir akşam evlerine dönerken, bir bahçede üzerinde «Kiralık Ev» yazılı bir levha görüyorlar. Bahçeli eve gelerek kapıyı çalıyorlar. İhtiyar bir Nine onlara kapıyı açıyor.

BABA Affedersiniz, levhayı gördüm, dışarda...

NİNE Evet, evet, İçeri buyrun Çok güzel bir Dairedir. (Babayla oğula ikinci katta bulunan bir daireyi gösteriyor. Epey harap ve kirli bir yer.)

NİNE Gördünüz mü? Ben size söylemiştim. Çok güzel diye.

BABA (İç çekerek) Evet, çok güzel diye tasdikledi.

NİNE Çok iyi, öyleyse kiralıyacaksınız.

BABA Özel bir indirim yaparsanız almak istiyoruz.

NİNE 350 DM çok değildir umarım.

BABA (Şaşkın, haykırarak) 350 DM? Çok fazla çok...

NİNE Sakin ol be Adam. Heyecanlanma. Ayarlarız.
Biz de İNSANIZ değil mi? 300 DM iyi mi?

BABA İyi değil, iyi değil çok fazla...

BÜYÜK ÇOCUK Hadi baba, sen de bir Fiyat ver.

BABA Ben 200 DM veririm. Anlaştık mı?

NİNE (Sinsice Gülerek) Tamam dedi.

BABA Sağolun, sağolun dedi

NİNE Söylesenize siz hangi Milletensiniz?

BABA (Gururla) Ben TÜRKÜM! TÜRKİYEDEN geliyoruz.

NİNE (şaşkın ve kızgın) Nee? Siz Türk müsünüz?
Hayır, olmaz evimi size veremem. Zenciler bir, Türkler iki.
Evimi size veremem, sizlere olmaz. Çıkın yoksa Polis çağırırım...

BABA Ama NEDEN???... NEDEN???

NİNE Halâ çıkmıyor musunuz? Hans gelsene biraz, bu sahtekarlar evimizi terketmiyorlar.

DEDE (Elinde bir sopayla, içeri giriyor ve bağırarak sağa sola savuruyordu) Haydi çıkın köpekler, çabuk yoksa polisi çağırırım.

Babayla oğul evi terk ederler. Bu sırada Dede ile Nine halen Hırsız kovalar gibi avazları çıktığı kadar bağırıyorlardı.

4. BÖLÜM

(İkiside üzgün ve kırgın evi terk ederken)...

Küçük çocuk olanları tam manasıyla kavrayamamanın şaşkınlığı ile babasına dönüp.

ÇOCUK Baba, NE olacak??? Yeni ev nasıl Bulacağız? Ya vermezlerse?

BABA O'Zaman oğlum bizde ÇADIRDA kalırız...

METİN 9

GURBET

Gurbet dediğin bir fabrika
bir de duvarda sazım asılı evim
ara sıra tellerinde
buradan ayrılıp memlekete gittim.
Köyde karım kundakta yavrum
gönlüm razı gece gündüz çalışırım
yeter ki onların karnı doysun
yeter ki oğlum büyüsün okusun.

Gurbet dediğin bir uzak diyar
bitmez hasretle geçen yıllar
gönlüm razı ben katlanırım
yeter ki memlekette olsun bir damım.

HAKAN OKAY

METİN 10

20. YÜZYILDA CEHALETLER

Yaradılışından mı nedendir bilinmez, her insanın ayrı bir karakteri, değişik bir yaşam anlayışı var. Kimi akıllı, kimi ciddi, kiminin parasıdır dünyası. Gününü gün edenler bir yanda, ahiretini düşünenler bir yanda. Aklı erenler ermeyenler, yaptığının bilincinde olanlar ve olmayanlar, parasının hesabını bilmeyenler, beş kuruşa muhtaç olanlar ve daha neler neler

Şu bir gerçek ki, sözü geçenler hep cebinde parası olanlar, tabiri caizse «ensesi kalınlar» olmuştur Diğerleri her zaman muhtaç olmuşlardır. Ya şöyle ya da böyle. Var oluşundan beri tarih bunu der, bunu söyler.

Bu sefer muhtaç olan Türk oldu. Nerede olursa olsun alın teriyle para kazanmak onun bir şerefti. Kaderine inandı, boyun eğdi. Kaderde ona batıdan bir kapı açtı: ALMANYA? Kısmet dedi, düştü kültürünü, yaşam biçimini bilmediği bir yabancı elinin yollarına. İlkin kendinin sudan çıkmış balık gibi hissetti ama, toparlanmalıyım, çalışmalıyım dedi. Dedi ya onlara ayak uydurabildi mi, kimbilir?

Çok şeyler denildi, düşünüldü hakkında. İş makinesi denildi de başka bir şey denilmedi. Herşeyden önce bir insan olduğu unutuldu. Hiç kabahati yoktu da denilemezdi ama, Anadolu'dan gelmiş bir katır çobanı denilmesi de gücüne gidiyordu. Hele gençleri, onunla alay ediyorlardı. İhtiyarları ne de olsa görmüş geçirmiş kimselerdi.

Sözde medeniyetin kol gezdiği bu ülkede bir gün ilginç bir trafik kazasına tanık oldum. Polis kaza yerine anında gelmişti. (Bizimkilerin kulakları çınlasın.) Yabancı olduğumuzu sezen memur, arabasında hasar olan Alman'a:

— Aman özür dilerim beyefendi. Hep bu yabancılar. Memleketlerinde merkebe bile binmeyenler gelip burada direksiyonun başına geçerse böyle olur işte...

Doğru söze ne demeli? Adam haklıydı zaar. Bu tür olayların sadece Almanyada olduğunu iddia etmiyorum. Her memlekette olabilir. Türkiye'de bile. Yalnız burada dikkati, bu tür davranışların altında yatan nedenler çekiyor. Mühim olan da budur.

İnsanlar niçin bu kadar yabancıydılar birbirlerine? Bu tür olayları kimler körüklüyor, niçin körüklüyorlardı? Sırf milliyetçilik yüzünden olmamalıydı, hayır. O halde niçin, hata kimdeydi?

Sanırım hata, insanların halâ cehalet kabuğundan sıyrılamamalarından, kaynaklanmaktaydı. Ne demişti Aristo: «Hiç kimse kötülük yapmak istemez. Kötülük cehaletten doğar.»

NURİ YERLİKAYA

METİN 11

GERİYE DÖNÜŞÜN GETİRDİĞİ SORUNLAR

1 — Giriş ve Tanıtım

Moderator (Bay Fischbeck) Bu seminerin sonunda, öğrenciler tarafından Türkiye'ye dönüşün ne gibi sorunlar getirdiği dile getirilmiş olacak. Ancak daha önce size kendimizi tanıtmak istiyoruz. Adım H. F. Bugün sayıları 100.000'i aşkın Türkün yaşadığı Berlin şehrinden geliyorum. 5 yıldan be-

ri İstanbul Erkek Lisesin'de öğretmenim ve bu görevden dolayı Almanyadan dönmüş olan Türk çocuk ve gençlerinin sorunları ile içiçeyim. Zira bu çocukların okulumuzdaki oranı % 15 dir ve bu sayı gittikçe artmaktadır Şimdi sözü Zehra ve Hakan'a bırakıyorum.

Zehra Adım Zehra Oyan. 1963'de Mersin'de doğdum. 4 yaşımda Almanya'ya gittim. Orada 15 sene kaldım. Hessen'in eyalet başkenti olan Wiesbaden de yaşıyorduk. Ben 6 yıl süren ortaokul öğrenimimi bitirdikten sonra 1980 yılında Türkiye'ye geri döndük. Memleketim olan Mersin'de lise son sınıfa gittim ve şimdi Alman Filolojisine devam etmekteyim.

Hakan Adım Hakan Okay. 1960'da Istanbul'da doğdum. Ben 1 yaşımdayken Almanya'nın Bayern eyaletinin Viechtach şehrine gittik. Babam burada şehrin adını taşıyan hastahanede çalışıyordu. Viechtach'taki tek Türk ailesi bizdik. 1966'da Herrenberg'e taşındık. Burada ilkokula başladım. 1968'de Istanbul'a geri döndük. İlkokul I. sınıfı Almanya'da bitirmiştim. Istanbulda 2. sınıfa devam ettim. Şu sıra Alman Filolojisine devam ediyorum.

2 — Dönüşün nedenleri

Mod Hemen hemen bütün Türk aileleri, Almanya'daki ikametlerinin sadece geçici bir süre için olduğunun bilincindedirler.

Bu yılın 15 Mart tarihli «Spiegel» dergisinde, bir Türk ailesi ile ilgili yazı şöyleydi: «Almanya'da birkaç yıl kalacaktı. Şimdi ise 8 yıl oldu ve halâ geri dönmeyi düşünüyor, mümkün olsa hemen. Ve diğerlerinin çoğunluğunun da kendisi gibi düşündüğünü söylüyor. Bir çocuk, bir genç için, bir Alman çevresinde bir Alman okulunda büyümenin ve bir ay sonra mı yoksa bir yıl sonra mı ya da çok nadir olarak hiç Türkiye'ye dönüp dönmeyeceklerini bilmemek, ne gibi bir anlam taşır?

Zehra Bizim kesin dönüş tarihimiz belli değildi. Hep bir takım mali nedenlerden dolayı erteleniyordu. Dönüşün ne zaman olacağını kesin bilmediğim için kendimi tedirgin hissediyordum, nitekim dönüş çok ani ve hazırlıksız oldu.

Hakan Döndüğümüzde 8 yaşımdaydım. Bu yüzden dönüş nedenlerini kavrayamamıştım. Daha sonraları babamın işle ilgili nedenleri üzerine geri döndüğümüzü öğrendim. Babam Türkiye'de daha iyi bir işte çalışmak istiyordu ve bu gerçekleşince de geri dönmüştük. Biz üç kardeş de hemen buraya intibak etmek zorundaydık.

3 — Okuldaki Sorunlar

Mod Almanya'yı terk etme kararı hemen akla şu soruyu getiriyor Yeni çevreye ve aşağı yukarı tamamen yabancı olan okul çevresine uyum sağlamada kişi nasıl muvaffak olacak?

Alman okul sistemi 3 kısımdan oluşur İlkokuldan sonra öğrenciler ya haupt schule denen ve 5 yıl süren bir eğitimden, ya 6 yıl süren ortaokul eğitiminden, ya da lise eğitiminden geçiyorlar. Türk okul sisteminde buna benzer bir ayırma yok. Bundan dolayı Türk okullarına geçişte zorluklar çıkmaktadır Bu sorunların nasıl çözüldüğünü görelim

Zehra Türkiye'de liseye geçişte aksaklık çıkmadı. Almanya'da ortaokulu bitirdikten sonra, Türkiye'de lise son sınıfa, sınava girmeden geçebildim. Bu yüzden sene kaybım olmadı.

Hakan Almanya'da I. sınıfı bitirmiştim. Türkiye'de, hiç Türkçe konuşamadığım halde, beni imtihansız 2. sınıfa aldılar Sınıfta kesinlikle derslere uyum

sağlayamıyor, hiç bir şey anlayamıyordum. Böylece sorunlar çıkmaya başladı.

4 — Okuldaki Genel Sorunlar

Zehra En büyük sorunum Türkçe idi. Türkçem çok yetersizdi, bundan dolayı derslere katılamıyordum. Türkçe kompozisyon yazamadığım için, yazılılarda boş kağıt veriyordum.

Lisedeki ilk günü halâ hatırlıyorum, bir hoca beni kaldırmış ve Türk okulları ile Alman okulları arasındaki farkı sormuştu. İlk anda nasıl bir yanıt vereceğimi bilemedim, durakladım. Uzun, anlamlı cümleler kuramıyordum. Yeterli bir yanıt düşünürken, sınıf huzursuz ve sesli olmaya başladı. Tam o sırada hoca sınıfı uyardı ve dayakla tehdit etti. Bu tehdidi duyunca, Alman okullarında dayak cezasının yasak olduğunu, dayak atan öğretmenin işten alınabileceğini söyledim.

Hakan İlkokul öğretmenimle anlaşamadım. Beni sınıfın en son sırasına oturtmasıyla sorunlar başladı. Kendimi çok yalnız ve ihmal edilmiş hissediyordum. Sınıfta yalnızdım, hiç kimse benimle konuşmaya yanaşmıyordu. Bu yüzden okula gitmek istemiyordum. Fakat babam beni başka bir okula yazdırdı. Yeni öğretmenim sorunuma anlayış gösterebildi. Sınıfa beni nasıl tanıttığını halâ anımsayabiliyorum: «İşte Almanya'dan yeni gelen arkadaşınız Hakan. Umarım hepiniz arkadaş olursunuz. O günden beri okulu tekrar sevmeye başladım.

4 — Yeni çevre, Arkadaşlar, Boş zaman

Mod Yeni, alışık olmadıkları, okul düzenine uyum göstermekle, Türk toplumuna da uyum sağlamak zorunluydu. Özellikle Türkiye'de aile ve akrabalar bu konularda destek oluyorlar. Fakat bu destek veya yardım baskıya dönüşebilir.

Zehra Türkiye'deki yaşam benim için büyük değişiklikler demekti. Diğer şehirlere nazaran küçük bir şehir olan Mersin'de yaşıyorduk. Boş zamanlarımı değerlendirme olanaklarım oldukça sınırlıydı. Örneğin, tek başıma bir yere gidemiyordum artık. Erkek kardeşimin bana eşlik etmesinde babam çok ısrar ediyordu. Çünkü bir kız çabucak dedikodulara konu oluyordu. İlk zamanlar da babamın bu davranışı çok sinirime dokunuyordu. Fakat sonraları bir olay bunun ne kadar önemli olduğunu gösterdi. O dönemlerde Mersinin saygıdeğer bir sinemasında «Apocalipse nav» filmi oynuyordu. Gitmek istedim, her zamanki gibi erkek kardeşim eşlik etmek zorundaydı. En son sıra için biletler aldık, bütün sinema salonu önümüzdeydi. Salon tamamen dolunca, tek kız ben olduğumu büyük bir şaşkınlıkla fark ettim.

Hakan Türkçem oldukça yetersiz olduğundan yaşıtlarımla kontakt kuramıyordum. Sadece evde kendimi mutlu hissediyordum, çünkü beni anlayan ve aynı sorunları olan bir ablam vardı. O zamanlar tatil için Türkiye'ye geldiğimizi sanıyordum. Almanya'da kendimi vatanımda gibi hissediyordum. «Bu kadar tatil de yeter artık» dediğimi hatırlıyorum. Alman kültürünün etkisindeydim ve aynı zamanda yeni, üstelik yabancı gelen bir kültürde yerimi bulmak zorundaydım. Bütün bunlar beni olumsuz bir şekilde etkiledi. Kendimi toplumun yetersiz bir üyesi olarak hissettim.

5 — Mod : Son söz

Uzun süre Almanya'da kalmanın ve Türkiye'ye dönüşün ne gibi sorunlar yarattığını ve davranış değişiklikleri meydana getirdiğini kısa bir açık oturumda gördük.

TANITMA Adım VUSLAT Kaynak. 1961 yılında İstanbulda doğdum. Ailem 1960 yılında Almanya'ya gitti. Ben onları 4 yıl sonra izledim. Almanya'da küçük bir şehir olan Murrhat'ta 16 yıl yaşadım. İlk okulu bitirdikten sonra Liseye girdim ve 9. sınıfa kadar tahsilime devam ettim.

1976 tarihinde TÜRKİYE'YE kesin dönüş yaptık.

1976'dan sonra tahsilimi Istanbul Üniversitesinde sürdürdüm ve halen de Alman Dili ve Edebiyatı Bölümüne devam ediyorum.

ANLATIM: 16 yıllık bir yaşantıdan sonra babam Türkiye'ye geri dönme kararını aldı. Geri dönüşümüzün nedenleri arasında maddi durumumuzun düzelmesi önemli faktörler arasındaydı. Fakat en ağır basan Faktör benim tahsil yaşantım ve geleceğimdi.

Diyebilirim ki, geri dönüşümüzün en önde gelen nedeni geleceğimdi. Gerek benim, gerekse ablamın Türk örf ve adetlerini tatbik etmek ve onlara göre yetiştirilmemiz arzusundaydık.

Almanyada bir Alman Lisesine gidiyordum.

Devam ettiğim Liseyi 9 Sınıfa dek sürdürdüm

Ayrıca bölgemizdeki bir Türk okuluna da devam ederek, oradan bir diploma aldım. Türkiye'ye döndükten sonra Ankara'da karne ve diğer belgeleri onaylattım. Bir Türk lisesinde I. sınıfa devam edebilme hakkını elde ettim.

Türkçemin yetersizliği yüzünden ilk başlarda derse devam etmekte oldukça zorluk çekiyordum. Diğer öğrencilerle ve öğretmenlerle dil yetersizliği yüzünden yeterince ilişki kuramıyordum. Alay edilme korkusu derslere devamlı ve yoğun bir biçimde katılmama da engel teşkil ediyordu. Sınavlarım da bu faktörler nedeniyle kötü geçiyordu. Genellikle boş kağıt vererek başarısız oluyordum. Sorunsuz takip edebildiğim tek ders Almancaydı.

Açık söylemek gerekirse «Yeni Vatanımda», oldukça zorluk çektim. Değişik kültür, değişik gelenekler ve adetler, alışık olmadığım ortamlar beni başlarda yabancılaştırmaya itti.

Almanyadaki uzun yaşantım beni bir Türk gibi değil bir Alman gibi yetiştirdi. Bu nedenle oradaki yaşantım sorunsuz, dertsiz, sürtüşmesizdi. Alman Kültürüne tamamen uymuş durumdaydım.

Döndüğümde adım Vuslat değil Yutta yada Christine idi. Türkiyeye geri dönen bir Türk kızı olarak değil bir ALMAN kızı olarak kabul edilmiştim. EN ÖNEMLİSİ: Beni hiç kimse bu duruma hazırlamamıştı. Şu anda Türk toplumuna uyum sağlamış durumdayım. Ancak uyum sağlamam epey zor ve üzerimde kötü etkilerin kalmasına neden olmuştu. Bunu, halen akraba ve büyüklerin elini öpmenin garibime gidişi, kanıtlıyabilir.

1982'DE ŞİİR

Mehmet H. DOĞAN

Bir yılın şiir etkinliklerini oluşturan şeyler nelerdir? Hiç kuşkusuz, her şeyden önce, o yıl dergi ve diğer yayın organlarında yayımlanan şiirlerle, o yıl yayımlanan şiir kitapları gelecektir akla. Ele alınan konu sanatsal bir üretim olarak «şiir» olduğuna göre doğal bir şeydir bu da.

Yıl içinde, ya geçmiş yılın ya da yılların uzantısı şiirler sürdürülür, geliştirilir; ya da çeşitli değişkenlere bağlı olarak öncü anlayışlar, akımlar ortaya çıkar, bunların ürünü yeni şiirler sergilenir dergilerde, kitaplarda. Eski anlayışlarla yenilerin çatışması, kavgası sürer yazılarda.

Genel olarak, daha doğrusu alışıldığı gibi, bir yeniliğin, öncü bir şiirin henüz belirmediği yıl ya da yıllarda «şiirde durgunluk»tan söz edilir. Yazılan, üretilen şiirlerin bir akımın, bir kuşağın ya da şair kişiliklerin olgunlaşmaya doğru giden, hatta olgunluk ürünleri olup olmadığına bakılmaksızın «şiir yönünden duragan bir yıl geçirdik», «şiirimiz yerinde saydı»... vb. yargılar ileri sürülür. Şiire dışardan bakan, yapay bir devingenlik peşinde bir düşünce biçimidir bu. Aslında devingenlik şiirin yapısında vardır: gerek akımların, gerekse tek tek şairlerin şiirlerinde. Devamlı bir arınma, ayıklanma, yenilenme biçiminde sürer gider bu devinim. Bütün ömrünce aynı şiiri yazmış gibi görünen, hatta kendini öyle tanıtan şairlerde —diyelim, bir Behçet Necatigil'de— bile bir gelişmeyi izleyebiliriz. Kapalı Çarşı'nın Necatigil'i Beyler'in Necatigil'i midir?

Özellikle Türk Şiiri gibi yüzyılı aşkın bir süredir hiç durmadan değişen, yenilenen, açılan, gelişen çok yönlü bir şiir söz konusu olduğunda «duraganlık»tan söz etme olanağı yoktur pek.

Olsa olsa...

Ama hayır, yargıyı peşinen vermektense, bir yılın şiir etkinliklerinin ikinci önemli göstergesi olan şiir üzerine yazılara; eleştirmenlerin, yazarların, şairlerin yılın şiiri üzerine söylediklerine kısaca göz atarak varalım o yargıya.

Füsun Akatlı, Gösteri dergisinin Mart 1982 sayısında şunları yazıyor:

«Yazınımızın şiirden yana yoksul, ya da şiirden yoksun olduğunu kimse savlayamaz. Hatta denebilir ki, en verimli tür şiirdir yazınımızda.

«... Şiirimiz bugün ve yarın için yazınımızı onurlandıracak bir yetkinliktedir. Gelgelelim 'şiirimiz' ne demektir?

«... Varlığında, verimliliğinde, düzeyliliğinde anlaşacağımızı umduğum 'şiirimiz'de birtakım doruklar var. İşte bize, şiir yazın türleri içinde en başarılı sayılacağımız alandır, dedirten de bu doruklar...

«Şiirimizdeki dorukların yanında yetenekli, hem de en azından Türk şiirini özümsemiş, hem kendi şiirselini oluşturma yolunda, kendi sesini getiren, daha yolun başında sayılabilecek şairler de var. Bu da şiir damarının kurumadığının

birimi olarak, önem taşıyor konumuz bağlamında. Öte yandan, mantar gibi ortaya çıkıp yiten, ya da ur gibi büyüyen, has şiiri kemiremese de yazınsal işlev açısından zararlı, engelleyici, habis olabilen bir şiir çoğaltılmakta. Hep aynı şiirin altına değişik imzalar attıkları duygu ve izlenimini veren kalabalık birileri var. Bunları öne çıkarıp, «kötü şiir kazandı ya, oh ya' diye çığıranlar var: kendileriyle oynamayanlarla köşe kapmaca oynama sevdalıları. Kısa erimlerde iyi şiir kötü şiiri ne zaman nerede kovabilmiş ki, 1970—80'ler Türkiye'sinde kovsun! Şiirin bilgiyle hiç alışverişi olmadığını sanan, dün bir bugün iki deyip satır kıranlar var: Bunlar da körebe oynuyorlar. Demek ki iki belirgin çizgi izleniyor şiirimizde: 1. Doruklar ve doruklara tırmanmanın çıkmaz olmayan yolunu bulacağına bel bağlanabilecek olanlar, 2. Nicelikçe onları bastıran, ve gerçek bir yazın severin ruhunu, umutlarını karartan bir yığın 'muzahrafat'ı imzalayanlar. Sıradan, ortalama, renksiz, pırıltısız şiir örnekleri ise bu iki belirgin çizginin dışında araya kaynıyorlar.»

Yine **Gösteri** dergisinin Mayıs 1982 sayısında Cemal Süreya kendisiyle yapılan bir konuşmada «şiirimizin bugün vardığı yer, tartışıldığı konum üstüne» sorulan bir soruya karşılık olarak, Türk şiirinin 40 yıllık tarihine de göz atarak şunları söylüyor:

«Şiirimiz 1940'tan bu yana büyük bir gelişim göstermiştir. Diyebiliriz ki, bu dönemde de, edebiyatımızın tarihi şiirimiz tarihi olarak görünmüştür. Üstelik şiirimiz yenilerde büyük ölçüde bir çeşitlilik kazanmayı da başladı. Bunun dört koldan gür sonuçlar doğuracağına inanıyorum. Bugün ülkemizde dünyanın neresine götürürseniz 'iyi şair' denecek on beş kadar, belki de daha fazla şair yaşıyor... Şiirimizin, bugün geldiği nokta, kendi içinde bir durgunluk noktası mıdır? Yoksa kırk yıllık serüvenin bu ucunda bir aşama mı söz konusu? Ustaların yapıtlarına bakarsanız birinci soruya olumlu bir karşılık vermek gerekiyor. Doğaldır da bu. On kez maksimum yapılamaz. Verebileceği hesapların çok büyük bir bölümünü vermiş bir uygarlık gibi şimdi bizim eski usta. Yeni maksimumları yeni şairler çizecek.

«Bütünüyle bakarsak, şiirimiz 1940—1960 arasında yaşama sevinciyle aralanmış; 1960'tan sonra ise bu sevinç siyasal bağlamını genişleterek umut teması haline gelmiş. İkinci Yeni de o temayı dışlamamış pek. Slogan şiiri ise kendini bir bakıma ona indirgemiş. Bütün şairlerin çalışmalarına bakarsak (ikincil sanatçıların konumu bu açıdan daha önemli bence; çünkü onlar kendilerini başat yönsemelere iyice ayarlıyorlar; modaya adamakıllı uydukları gibi,) bunu daha iyi görüyoruz.

«Bugün şiirle uğraşan gençlerin sayısı her zamankinden çok. Bu da şiir adına öğünülecek bir şey. Üstelik genç şairlerin çoğunca belli düzeyin altına düşmedikleri görülüyor. Ayrıca araştırmacı bir tavırları var. Aralarına her altı ayda yirmi otuz şair katılıyor. Bunun içinden mutlaka bir şey çıkar. Zaten bundan sonra «sözü alan»lar da onlar olacaklardır Şiir birkaç büyük ustanın yanısıra çok sayıda genç şairle soluk alır.

«Nedir ki gençler, arasında çok büyük bir benzeşme var. Buna doğal da diyelim, ama benzeşme eğilimi son bir yılda daha da çoğaldı. Hangilerinin işi tam yırtacağı şu anda belli değil. Siyasal ortamla iletişim konusundaki değişmelerin kesiştiği noktada bugün genç şair. Yepyeni bir koşul içinde. Genellikle sözel bir yönseme görünüyor.»

Tahir Abacı, Yanşantı Sanat Kitapları dizisinin birincisinde, **Ortalama Şiir — Ortalama Beğeni** adlı yazısında konuyu daha genele kaydırarak şeyle diyor:

«Günün geçerli şiirinin ortalamasını 'seri üretim' halinde çoğaltarak adını

'şair'e çıkartanlara her dönemde rastlanır. Değerlerin alt üst olduğu kimi geçiş dönemlerindeyse (bugün olduğu gibi) bu düzmece şiir ortalama beğeniden alkış da toplayabilir. Çünkü rüzgar gülü gibidir bu şiir, esintiden yana döner hep, kişiliksiz ve ilkesizdir. Duyarlık yağmacılığıyla da ahlak dışıdır.»

Ortalama beğeninin beslediği, desteklediği ortalama şiiri irdeledikten sonra Abacı, şöyle bitiriyor yazısını:

«Günümüz şiirinde ortalama beğeniden alkış toplayan, ödüller kazanan ortalama şairler var. Gelgelelim bunlar yanında daha ilk çıkışlarıyla ortalamadan farklı bir şiir geliştirmeye başlayan ve kuşkusuz etkilere açık olsalar da kendi seslerinin yatağını hızla genişleten birçok özgün yetenek de belirdi şiirimizde. Düşündürücü olan ortalama beğeninin sapla samanı birbirine karıştırmakta oluşudur. Bu değer kargaşası eninde sonunda aşılacaktır kuşkusuz.»

Yine **Yaşantı** I'de, **Tahir Abacı** ve **Erol Çankaya**, **Şiir Araştırılırken** adlı ortak yazılarında:

«Son yıllarda şiirimizde görece bir 'zenginlik' ya da yoruma bağlı olarak bir 'çeşitleme' görüldü. Bir yandan eski 'usta'lar, 1960'lı yıllardaki tedirginliklerini yenmiş, belli bir rahatlığa ulaşmış olarak çokça yazıp çokça yayınlarken, öte yandan yine çok sayıda ve değişik anlayışlarda yeni şairler ortaya çıktı. Olay başlangıçta bir 'patlama' boyutu sergiledi. Sonra giderek bir tekdüzeliğe dönüştü. Ne var ki, birkaç yıl içinde yayınlanan yüzlerce şiir kitabının (ki bunların en az elli tanesi 'genç' diye bilinen şairlerin) az çok belli bir sürüm sağlayabildiği de görüldü.» diyorlardı.

Bu nicel gelişmenin giderek niteliği boğabildiğini ve ortaya bir kaosun çıktığını söyleyen yazarlar, egemen beğeninin, «yerleşikliği ve durukluğu yüzünden, radikal çıkışı kollayan niteliği değil, ortalamayı sürdüren niceliği yeğlemesi» yüzünden yaşlı-genç şairler arasında bir rekabet içine girdiklerini, bunun, sonuçta «yeni değerlerle birlikte daha çok da düzmece değerler ve kaos» getirdiğini, «yeni değerlerin ise genellikle 'parça güzellikleri' ile malul olduğunu, niteliksel bir bütünlüğe rastlayabilmenin kolay olmadığını» ileri sürüyorlar.

Ahmet Oktay, **Oluşum** dergisinin Mart 1982 sayısında şiirin günümüzdeki durumunu şöyle özetliyor:

«Etkin ve kalıcı kişisel söz'ün ancak atılım yıllarından sonra biçimlendiğini, kesinlendiğini gözönünde bulundurursak, Türk şiirinin bugün de bir değişim içinde olduğunu söyleyebiliriz. Doğru: toplu bir atılım yok ortada. Ama **şiirsel**, önemli ölçüde değişmeye başladı. Geleneğin baş tacı ettiği **duyarlığın** neden gerekli olduğu kesinlikle bir dille açıklanamayan bu ögenin yavaştan dıştalandığını görüyorum. Daha da önemlisi şu galiba: Dil, **semantik** boyutta işliyor büyük ölçüde, estetik boyutta değil. Bu, yasal izleklerden ve biçimlerden uzaklaşmaya yol açıyor elbet. Geleneğe, yerleşik biçeme büyük önem veren (ne yazık ki) toplumcu kesimde bile gözlenebilir bu.»

Bütün bu yazılardaki ortak yan, eski kuşaktan şairlerin, şiirilerini şöyle ya da böyle belli bir düzeyde sürdürdükleri varsayılarak daha çok 60'ların ortalarında ya da 70'li yıllarda seslerini duyurmaya başlayan «genç» şairler üzerinde durulması, onların şiirlerinin irdelenmesi oluyor Bu konuda en sert eleştiri ise İsmet Özel'den geldi.

İsmet Özel, **Sanat Olayı** dergisinin Ocak sayısında, daha yılın eşiğinde, **Demokrat-O-Federal Şiircilik Ltd.** adlı yazısında şunları yazıyordu:

«Türk Şiiri son büyük atılımını 1954—59 yılları arasında yaptı. Bu atılımın 'akım' olarak değeri sıfıra indirgendi çoktan, ama tek tek şairlerin kurup geliştirdikleriyle oluşan özsu uzun süre ülke şiirini besledi. Yirmi yıldır Türk şiirin-

de 'atılım' yok. Bu süre içinde şiire can katmış olanlar ne verebileceklerse verdiler. Kendi çemberlerini kapattı onlar. Şimdi gençlerden söz ediliyor. Niçin genç oldukları, hatta niçin 'oldukları' herkese (kendilerine bile) bir muamma olan gençlerden.

«...Özele, okuyucunun ilgisiz, şiirin (layıkı olduğu veçhile) umursanmaz olduğu bir ortamda sayıları hiç de az denilemeyecek gençler belirdi şiirsel (!) dünyamızda. Ama bunlar yeni bir şair sesi sunmadılar bize. Gelişleri yeni bir bakış, duymadığımız bir tad, yerimizi yadırgatacak bir kaygı getirmedi. Nitekim, hepsi, durumlarının ne ölçüde nazik olduğunu bildiklerinden olsa gerek nezaketi elden bırakmıyorlar. Yazınsal köklerinden söz ederken rahattırlar, Türk şiirinin mirasçısı olmaya aday hepsi. Ama geleneği özümsemek, deneylerin değerini bilmekle mezar soygunculuğu arasında elbet büyük bir fark vardır.

...Şiirdir diye sergilenen metinlerin eskitilmiş anlatım imkanlarının yağmalanması sonucu ortaya çıktığını kim gözden gizleyebilir? Şiirin gürlük döneminde birçok şairin belirli bağlamlarda kendilerine özgü kıldıkları kelimeler fütursuzca tekrarlanmakta, mısra tekniği sanki birçok şairi özgün kılmamış gibi anonimleştirilmektedir. Bir bakıma verilmiş örnekler üzerine alıştırmalar yapılıyor gibi.»

Özel, bu son yargıyı, Türk şiirinin halsizliğini gençler meselesi olarak anlamanın yanlış olduğunu, genci de yaşlısı da içinde, kelimenin her iki anlamıyla da 'parazit' bir şiirle karşı karşıya olduğumuzu söyleyerek, ve bunun bir nedenini de şairlerin 'intellect'in baskısı altında ezilmesi olduğuna bağlayarak varıyordu.

Afşar Timuçin, Bilim ve Sanat'ın Ocak sayısında **Şemacı Eğitimin Getirdikleri** adlı yazısında, gençler arasında görülen şiirsizliğin «tam anlamında bir kültür eksikliğinin acı meyvası olduğunu söylüyordu.

«Genç kuşak şairlerinin şiirlerini okurken içim bir tuhaf oluyor Bu şiirlerin çoğunda şiirsellik ne yazık ki hemen hemen hiç yok. Ne garip, eski şairlerimiz gibi anlam kalıplarıyla yazıyorlar şiirlerini, ama şiir işçiliğine eski şairlerimiz kadar dikkat etmiyorlar. Belki de şiirsellik diye bir sorunları da yok. Onlar daha çok şiirin işleviyle ilgililer.

«...Bana öyle geliyor ki genç kuşak şairleri şiiri hafife aldıklarından değil, şiiri bilmediklerinden bu duruma düşüyorlar. Şiirlerine sahip çıktıklarına bakınca, şiirlerini var güçleriyle savunduklarını görünce, onların boşveren insanlar olmaktan çok acemi insanlar olduğu görüşüne yaklaşıyorum. Canım, bizimki şiir yazmak değil, insanlara bir şey duyurmak işte! diyeni yok aralarında. Bu durumda onların bir açmazda, bir çıkmazda olduklarını düşünmek daha doğru.

«Evet, ortak bir söyleyişe ulaşmış durumdalar Ortak anlam kalıpları kullanıyorlar. Ortak söyleyişleri, ortak imgeleri var. Örneğin «börtü böcek» sözü bir şairde yoksa öbüründe, bir şiirde yoksa öbüründe kesinlikle var. Bu arada bu genç insanlar zaman zaman savundukları düşüncenin, savunur göründükleri düşüncenin dışına da düşüyorlar, söylememeleri gereken sözleri söyleyip söylemeleri gerekenleri unutmuş görünüyorlar. Umutsuzluğu, kırılmışlığı bayrak yapanı mı ararsınız, tarihi kötüleyeni mi...

Cahit Külebi, Gösteri dergisinin Ekim sayısında kendisiyle yapılan bir konuşmada «Bugün Türkiye'de pek çok dergi çıkıyor. Pek çok şiir yayımlanıyor. Basılan şiir kitaplarının sayısı da hiç az değil. Acaba bir şiir enflasyonuna gidildiği söylenebilir mi?» sorusuna yanıt verirken, ister yaşlı ister genç ozanların, ozansıların bugün tek şiir yayımlamaya cesaret edemediklerini, her seferinde beş altı şiir yayınladıklarını söyleyip:

«Acaba diyorum bu bizim eski büyük şairlerin şiir damarları genişledi de ma-

kine iki üç tane birden mi atıyor? Gene de dergilerde güzel şiire seyrek rastlanıyor» dedikten sonra, gençler konusunda şunları söylüyordu:

«Gençlere gelince, aralarında çok çok ilginç ve sevindirici ozanlar var. Ama onlar da bu çok şiir yazma havasına kendilerini kaptırdılar. Halbuki şiir bir savaşımdır, şiir bir keşiftir, bir laboratuvarda insan günlerce çalıştıktan sonra ancak bir şey bulabilir. Bir ressam, bir oyun yazarı, bir öykü yazarı belli bir düzeyi tutturduktan sonra. bir besteci belli bir düzeyi tutturduktan sonra aynı düzeyde yazabilir. Ama bir ozan bunu yapamaz. O bir show artisti gibidir. Her zaman yeni şey bulmak zorundadır. Yenilik dediğim acayiplikler değil ama içerik bakımından da biçim bakımından da, yani benim anlayışımla yapı bakımından da her zaman özgün bir şey ortaya koymak zorundadır Bunun için insanın biraz kendini sıkması gerekir.»

Bugün yaşları 20 ile 30 arasında değişen «genç» kuşak diye adlandırılan şairler ne diyordu bu duruma? Burada genç kuşak diye adlandırılan şairlerin de «şiir üstüne» aynı kanıyı paylaşmadıklarını özellikle ve öncelikle belirtmek gerekir. «Şiir üstüne» dedim, bilerek. Çünkü, dıştan bakıldığında, şiir konusunda bu denli ayrı düşünen grupların şiirin işçiliğine gösterdiği duyarsızlık, şiir tekniklerinde, dize kuruşlarında, imgelerinde gösterdikleri benzerlik, ayrılıkların şiir dışı başka şeylerden geldiğini kolayca göstermektedir. Biraz dünya görüşlerindeki ayrılıktan, biraz da Afşarf Timuçin'in dediği gibi, özellikle şiir konusundaki kültür düzeyi ayrılıklarından. O zaman ortaya garip bir durum çıkıyor: hemen hemen aynı şiiri yazan ayrı ayrı şairler ayrı gruplarda toplanmış, ayrı şeyleri savunuyor oluyorlar.

Biraz sonra izleyeceğimiz açık oturumda olduğu gibi, kendilerini «toplumcu şiir»in temsilcisi sayanlar, kendileri dışındaki şairleri, şiirleri değerlendirirken yalnızca bunu ölçüt alıyorlar. Kimin toplumcu, kimin değil, kimin yüzde kaç toplumcu, yüzde kaç bireyci ya da kozmopolit ya da burjuva olduğunu hemen bir çırpıda gösterecek ölçütler olmadığına göre bu değerlendirmeler de doğallıkla havada kalıyor.

İzmir'de yayımlanan **Ortaklaşa** dergisinin Nisan sayısında «Şiir Üzerine Bir Söyleşi»de neler söylendiğini görelim şimdi de. Alıntılar daha çok söyleşinin ikinci bölümünden, «Şiirimizin sorunları, bu sorunların nasıl aşılacağı» bölümünden.

Veysel Çolak, «Sanatçı olmak, bir seçenek sunmak sorunudur» diyerek başladığı konuşmasını şöyle sürdürüyor:

«Günümüzde biçimlenen, belirli çevrelerce öne çıkartılan populist-uvriyerist-kozmopolit anlayış, nihayetinde ideoolojik ve estetik olarak birbirini bütünlemektedir. Nasıl ki, teorik bir doğruyu güncelliğini yitirdiği halde savunmak (dogmatizm) revizyonizme vardırırsa kişiyi teorik doğruluğunu güncel olarak koruyan her saptamayı değiştirmeye kalkmak da revizyonizme vardıracaktır. Şimdi ne adına olduğunu bilmiyorum ama türkü, türkünün ses düzeni, dize yapısı, imge anlayışı, çerçevesi nasıl ki, günümüz dinamizmini barındıramıyacağından bugün yaşayan bizlerin değilse, Paris'li gibi yaşayıp, duyan kişilerin yazdıkları da bizim olmayacaktır. Bakın, bizim olmayışda her ikisi de çatışmadı mı? Elbet Yaşar Miraç'a ödül veren anlayış Enis Batur'a da verecektir. Öbür yandan Gılgamış Destanı'ndan dizeler aktaran «Ölümsüzlük Ardında Gılgamış» şairi Melih Cevdet şiirden zaman kovmaya çalışsın, tarihi inkar etsin. İnkar etsin ama, yaslandığı mitolojik değerlerin tarihsel boyutlarını unutmasın, bir de şunu unutmasın, Andre Breton, Aragon, Philiph Soupolth yani sürrealistler de bir zamanlar tarihi inkar ediyorlardı, ama son durakları bu olmadı.»

Asım Öztürk, konuşmasının başında «belirli değerleri yadsıyarak bir yere varılacağını sanmıyorum. Yaşamını şiire adamamış ozanların da geleceğe kalacağını

sanmıyorum» dediği halde «yaşamını şiire adamış» «toplumcu olmayan» nice ozan olduğunu gözardı edip şöyle sürdürüyor konuşmasını:

«... Aslında değinilmesi gereken toplumcu olmayan ozanların üzerinde fazlasıyla durmayı gerekli görmüyorum. Çünkü toplumcu ozanların sağlıklı bir yapıya kavuşmasıyla, özlenen okur-şiir bağıntısının kurulacağını sanıyorum.»

Sonra toplumcu şiir adına özeleştiriye giriyor:

Günümüzün toplumcu şiirinin bir eksiği de ozanın okurla ilişki kuramamasının sancılarıdır. Bir türlü kurulamayan bu ilişkide, nedenleri araştırmak toplumcu ozana düşmektedir. Böylesine dar alanlar içerisinde, toplumcu ozanlar olarak sürekli birbirimize seslendiğimizi sanıyorum. Gerçek sesimizi duyacaklar bir sürü sorunun altında ezilirken, çıkış yolu aramaktalar ve onlara yol gösterecek kişiyi, ozanı uzak, zor, tozlu yollardan beklemektedirler. Ne yazık ki, toplumumuzun geçmiş kültürünün iyi özümlenmesi ve bu sayede halkımızla ilinti kurulabileceği gözardı edilmektedir. Söylediklerim doğrudan doğruya üzerinde durup bu konuda eksiklerimizin saptanması açısından bence, toplumcu Türk şiirinin ana sorunları arasındadır.»

Hüseyin Yurttaş, kendi anlayışı dışındaki şiiri nitelerken:

«...bugün yaşayan usta şairler bir ikisi dışında deneylerinin alışkanlığı ile kolay bir şiir yazarak kendilerini yinelemektedirler. Belki de bunun için gençlerle bir diyalog kurmaktan kaçınmaktadırlar. Bu durum, şiirimizde usta-çırak ilişkisinin ortaya çıkaracağı yeni olanakların yitmesine neden olmaktadır. Genç şairler ise onları dikkatle izlemektedirler. Ancak bir yandan usta işi tek-tük üründen olumlu yararlanmalar görülürken, diğer yandan zırvalayan 'usta'ların sanki bir doğruymuş gibi görülüp benimsenmesi yanlışı gelmektedir. Kiliseden namelerle «otlar» arasında sayıklayan ve bugün kendini bir öncü imiş gibi tezgahlayan bu kişilerin gençler tarafından bir kez daha gözden geçirilmesi gerekir.

«Şiirde ikinci büyük sorun, bir çevirî şiir kuruluğunda, şiirler yazacak kadar bulanık bilinçli, toplumundan kopmuş, dilinden kopmuş ve «Batılılaşma»yı 'Batıcılaşma' olarak alıp kendi toplumuna ve kültürüne yabancılaşmış bir şiir anlayışının varlığını sürdürmesidir. İşte bunlar, az öncekilerin yeniden üretilmiş kopyalarıdır.» diyordu.

M. Mümtaz Tuzcu'nun görüşleriyse şöyle

«Günümüz Türk şiirinde egemen olan ve sanırım arkadaşlarımın açıklamalarında ortak bir nokta oluşturan 'şiir üretimlerinin iki kanallılığı' düşüncesine katılıyorum. Toplumcu şiirimiz için dileğim şudur: içeriğin yitip gitmesi korkusuyla, biçimselliğe düşmemek kaygısıyla teknikten uzaklaşmamak... Hem geleneksel şiirimizin hem dünya şiirinin getirip yığdığı tüm olanakları söyleyeceği sözün emrine vermekten çekinmemek... Dolaylı söylenmiş sözü içeriksiz, boş saymak yanılgısına düşmemek... Bilindiği gibi atasözlerimiz aliterasyonlarla, sonsuz ses kollamalarıyla doludur. Cinaslı uyaklar, manilerde cirit atar. Mecaz, hem halk şiirimizde hem divan şiirimizde geniş ölçüde yer almaktadır. Siyasal ve cinsel baskılar nedeniyle de halkımız dolaylı söylemeye ve dolaylı söylenmişi anlamaya kapalı değildir.

«Soyut, biçimselci diye adlandırılabilecek olan diğer kanal şiirimiz için de dileğim şudur; zahmet ve tenezzül buyurup artık ortak olarak yaşanmakta ve konuşulmakta olana doğru bir iki adımcık da olsa atmaları... Özgünlük veya başka şeyler adına ortak olana, en geniş ve en genel anlamda yaşanana ve söylenene sırt çevirmemeleri.»

Necati Yıldırım:

«Günümüz şiiri, sorumluluğunu yerine getiremiyor. Yaşanan hayatı, gerçeği görmezlikten geliyor. Kaçış egemen durumda. Bir çok şair, tarihsel olayları ele

alırken günümüzden kopuk kalıyor. Ortaya günümüz insanının gerçeğini yansıtmayan şiirler çıkıyor. Bu şiirler, günümüzü kucaklamadığı için geleceğe de ışık tutmuyor. Tarihsel bir olaya bağlanmakla yetiniyorlar. Bir çok şair de kendi dünyalarını vermeğe çalışıyor Toplumsal gelişmeleri görmemezlikten geliyorlar, kendi dünyalarına kapanıyorlar. Bu doğrultuda ortaya çıkan şiirler ise, bir okur tabanı bulamıyor. Bu tür şiirler, bir ses getirmeden unutulacaktır. Şiirimize damgasını vurmuş, sık sık dergilerde görünen şairimiz günümüzde yazdıkları şiirleri ile, kendilerini tekrarlamaktan başka bir şey yapmıyorlar Dünya görüşleri, deneyimleri ve birikimleriyle yol göstermeleri gerekirken daha geri bir çizgide kalıyorlar.

«Şiirimizi geliştirecek olanlar '70 sonrası ortaya çıkan şairlerdir. Daha önceki kuşaklar, artık görevlerini yapamamaktadırlar Şiirimizdeki sıçrama, aşama bu arkadaşlarla gerçekleşecektir» dedikten sonra, «70 sonrası şiir yayınlamaya başlayan tüm ozanlarla mı?» sorusuna, «Hayır, toplumcu ozanlardan söz ediyorum» yanıtını veriyor.

Osman Çalışkan, Genç Şairler, Genç Kuşak, 70 Kuşağı, Genç Şiir vb. kavramların kullanılmasında düşülen yanılgıdan söz ederek, ayrı şiir kanallarından gelenlerin aynı torbada değerlendirilmesinden, aynı akım içersinde gösterilmeğe çalışılmasından yakınıp şöyle söylüyor:

«. Öyleyse bir gerçek var ortada, her dönemde olduğu gibi bugün de iki tür şair ve şiir var: Toplumcu gerçekçiler ve çeşitli idealist dünya görüşlerinin etkisinde savrulanlar... Fakat bir farka dikkatinizi çekerim: Eskiden bunalımcı, bireyci kaçış edebiyatı yapanlar toplumcu olduklarını pek savlamazlardı, bugünse ne yapılırsa toplumculuk adına yapılıyor Oysa tarihsel gelişme, kimlerin toplumsal sorumluluğunu yerine getirdiğini, kimlerin «umudu» savunanların şiirlerini «umut satıcısı» diye küçümseyerek kaytardığını gösterecektir.»

Son olarak Timuçin Özyürekli, günümüz şiirinin sorunlarını şöyle dile getiriyor:

«Günümüz şiirinin sorunlarını genel şiir sorunlarından ayrı düşünmek yanlıştır. Ne var ki, içinde bulunduğumuz koşullar dolayısıyla şiirimizde farklı, yapay düğümler yaratılmış ve bunlar şiir okuyucusu açısından çıkmazlara sürüklenmek istenmiştir. Bu noktada durup günümüz şiirine baktığımızda, karşımızda savaşılması, gereğinde yenilerek aşılması gereken sorunsallar olarak şunlar bulunmaktadır: 1 — Bir kaçış edebiyatı sonucunda doğan pasifizm. 2 — Lirizm adına hasta duyarlıklar geliştirme.. 3 — Hiçbir zaman sağlıklı, bilimsel çözümlemelere yaslanılmadan verilmek istenen eşcinsellik. 4 — Koşullardan fazlasıyla yararlanma sonucunda doğan ideolojik bulanıklık...

«Bütün bunlar aşılmaz, yenilmez sorunlar değildir şüphesiz. Dünden bugüne, bugünden yarına ulaşacak olan toplumcu gerçekçi bir anlayış bunun üstesinden gelecektir.»

Ortaklaşa dergisinin Eylül sayısında **Veysel Öngören**, kendisiyle yapılan bir konuşmada, «oldukça renkli bir yelpazeyi andıran yaşı genç şairler ordusunun şiir kaynakları, yönelimleri ve bu zaman kesiti içindeki önlemleri» konusunda sorulan bir soruya verdiği yanıtta, özetle «hastalığın Istanbul'dan geldiğini... Istanbul'da kurulmuş belli bir beğeni'nin daima kendi egemenliğini sürdürmek istediğini. Istanbul'daki sanatsal geleneğin hiçbir sosyal pratiğe dayanmak istemediğini. sadece soyutlanmış bir estetik olduğunu» söyleyerek bu durumdan çıkış yolunu şöyle açıklıyor:

«... Ama buna karşın, teslim olmamak her zaman mümkündür ve olunmadı Ben kendi payıma olmadım. Ama, mücadele de ettik. Eleştirerek, yazarak. Ancak bu yetmez. Mücadele kadroyla, insanla olur Bu senin söylediğin kuşağın

doğması, benim için, bu mücadelenin ordusu olmuştur. Ordu lafı doğrudur burda. Ve bundan sonra da ben bütün enerjimi bu noktaya yönelteceğim. Önce, benim için bu kuşağın anlamı burdadır. Ne yazdığı, ettiğinden daha önemli olan bu ordu, yerleştirilmiş ve yaşatılmaya çalışılan sanatsal tavıra alternatiftir. Bir seçenektir. Niçin? Çünkü bu kuşağın en büyük karakteri, en büyük özelliği kesinlikle bir sosyal pratiğe dayanmakta oluşudur.»

Aynı kuşaktan, adını duyurmuş bir şair olan **Abdülkadir Budak** ise Yaşantı I'de daha başka bir yönden bakıyordu kuşağının şiirine:

«1960 Kuşağının en büyük engelini İkinci Yeni olgusu oluştururken, daha sonra gelen kuşağın temelde iki büyük engeli aşma çabası içine girdiği görülür. 12 Mart'la birlikte değişen toplumsal koşulların gide gide büyük acılar yumağı oluşturduğu bir dönemde bu ozanlar hem toplumsal duyarlıklarla ilgilenmek zorunluğunu duyuyorlar, hem de slogancı damgasını yemiş toplumcu şiirin özlenen bir estetik düzeye oturtulması için özel çabalar harcıyorlardı. Toplumcu tavırları, yazınsal gelişmelerini küçümsemiyor, tersine daha da yeterli olma koşulunu sürekli diri tutuyordu. Bir yandan kendilerini yaşadıkları çağdan sorumlu tutuyorlar, öte yandan da gazete haberciliği ile şiir arasındaki ayrımı belirlemeye çalışıyorlardı. Belli bir odaktan yansıtmayı amaçladıkları toplumsal sorunları şiirsele dönüştürerek yeniden üretme aşamasında en büyük uğraşlarından biri ise bu işin işçiliğini öğrenme çabasıydı. Bu arada, yazılanın sahiden şiir olması birtakım çevreleri susturmuş olmayı değil, içeriği etkin kılmayı amaçlıyordu kuşkusuz. Özellikle 1970'lerin ikinci yarısında, bu konuda arkadaşlar arasında yazısız bir anlaşmaya varıldığı görülür. Toplumculuğun çokyönlü bir biçimde algılanması gerektiği belirginlik kazanırken, ozanların kendi seslerine sahip çıkmaları da kişiliklerine olan saygılarından ötürü ele alınmaya başlandı. Toplumsal bilincini şiirsel bilince dönüştüren arkadaşlar, yaratının aynı zamanda bireysel bir ayrıcalık taşıdığı kanısına vararak, biçemlerini oluşturma çabalarını neredeyse bir kişilik sorunu haline getirdiler. Yeni toplumcu şiirin utkusudur bu. Görmezlikten gelinemez.»

Sonuç

Yıl içinde şiir üstüne edilen bunca sözü hangi ortak paydalarda toplayabiliriz?

Bir kez hemen herkes, şairi-eleştirmeni, ortada çok şair olduğu, çok şiir yazıldığı konusunda düşünce birliği içinde. Yayımlanan dergi sayısındaki artış, dergilerde yeni kuşaktan genç şairlere tanınan geniş olanaklar düşünüldüğünde doğal geliyor insana bu durum. Belki geçmiş yıllarda da fazla şiir yazılıyordu da, yayımlanma olanağı bulunmadığı için göze batmıyordu. Aslında, bu şair ve şiir bolluğundan korkmamak gerek, diye düşünüyorum. Zaman denen şaşmaz seçici, kötü şairi de, kötü şiiri de çok geçmeden ayıklayacaktır; ama bu şiir enflasyonu, bu yayımlama kolaylığı genç şairleri, şiirleri üzerine titizlenmemege, «seri üretim» şiirler yazmaya götürür, yeteneklerini aşındırır, körleştirir diye bir korku da yok değil ortada. Ayrıca, bu, yukarda yazılarını andığımız yaşlı, genç yazar ve şairlerin çoğunun paylaştığı ikinci bir nokta da. Hep aynı şiirin yazıldığı, altında imzası olmasa hangi şiirin kimin olduğunun anlaşılamayacağı yakınmaları bunu gösteriyor. Burada, eski kuşak şairlerinin şiirleri ile yeni kuşak şairlerinin şiirlerinin değerlendirilmesi konusunda düşünce ayrılığı beliriyor. Daha çok eleştirmenler, eski kuşak şairlerinin, kendi düzeylerini aşmasalar da, yine o düzeyin altına düşmeyen şiirler yazdıkları düşüncesindeler Füsun Akatlı «şiirimizde doruklar»dan söz ediyor Cemal Süreya, her ne kadar «ustaların yapıtlarında bir duraklamadan» söz ediyorsa da, «bugün ülkemizde dünyanın neresine götürür-

seniz 'iyi şair' denecek on beş kadar, belki de daha fazla şair yaşıyor» derken bu on beşin büyük bölüğünü eski ustaların oluşturduğunu düşünüyor olmalı. Eleştirmenlerin, genç kuşağın şiirine — elbette, belli ve yetenekli bir bölüğünün şiirine, yoksa toptan değil — hoşgörüyle, umutla, anlayışla yaklaştığı da görülüyor.

Oysa genç kuşaktan şair ve eleştirmenlerin bir bölüğü eski kuşaktan şairleri tümden yok sayma hevesinde, hatta öyle de yapıyor. Ama bu iş, şiir adına, şiirler ölçüt alınarak değil de, şiir dışı şeylere dayanılarak yapıldığı için ne bugün ne de yarın için fazla bir değer taşımıyor, fazla bir şey söylemiyor. Örneğin, İlhan Berk'in 40 yılı aşan şiir çabasının ürünler ortada durup dururken, kendisi de şiir yazan Hüseyin Yurttaş'ın yukarda andığımız söyleşideki «zırvalayan ustalar», «kiliseden nağmelerle otlar' arasında sayıklayan ve bugün kendini bir öncü imiş gibi tezgahlayan kişiler» sözlerinin söylenmemiş olmasını diliyor gönül, şiir adına.

(Bu tür eleştirilerin (!) en unutulmayacak olanı ise Edebiyat 81'de imzasız bir yazardan geldi: «Sedat Simavi Vakfı'nın Edip Cansever'e ödül vermesi niyedir? Edip Cansever bu ülkenin ozanı mıdır?...) (Bkz. Edebiyat 81, Ocak).

Ölçü şiir değil de «şiir dışı» oldu mu nerelere kadar gidileceğini bundan daha güzel gösterecek bir laf edilemezdi.

Benzerliklerden, bolluktan, düzeysizlikten, özensizlikten ne kadar yakınırsak yakınalım, şiirin 1982'de en canlı edebiyat dalı olduğunu yadsıyamayız. Yenisi eskisi, yaşlısı orta yaşlısı genci bütün şairler, kalemi bırakmıyorlar ellerinden, yazıyor da yazıyorlar. Bu kadar çok şiirin içinden, koca, yılda üç beş tane de kalsa geriye, kazançtır şiirimiz için. 1982 için bu sayının çok daha yüksek olduğunu sanıyorum ben.

Yılın şiir dökümünde sevinilecek ikinci bir nokta da, genç kuşak içinde şiirin bir savaş olduğunu, ama şairin kendi kendiyle bir savaşı olduğunu, güzel şiirin, soy şiirin ancak bu savaşla kazanılacağını bilenlerin varlığıdır. Az sayıda da olsa!

Şiir Üzerine Yazılar

Yıl içinde şiir üzerine epey yazı yayımlandı. Bunlardan yarına kalacağını, yarın için de önem taşıyacağını umduklarımı — elbette, bence — bir de şairler üzerine yapılmış toplu değerlendirmeleri, yer ve zaman darlığının doğuracağı bir yetersizlikle özetlemektense, bir başvuru aracı olarak, yazar adı abe'si sırasıyla ve yazı adı, yayımlandıkları yer de belirtilerek bir liste halinde vermeyi daha uygun buldum. Şairlerin ardından ya da ölüm yıldönümlerinde yazılan yazıları yıllığın öteki bölümlerinde tam olarak verildiği için buraya almadım.

Tahir Abacı, Ortalama Şiir — Ortalama Beğeni, Yaşantı I,
Melih Cevdet Anday, Tasarım ve Deney, Çağdaş Eleştiri, Mayıs 1982,
Melih Cevdet Anday, Şiirin Sürekliliği. Cumhuriyet, 1.11.1982,
Toktamış Ateş, Şiir ve Tarih, Yaşantı I,
Sabit Kemal Bayıldıran. III. Kuşaktan Bir Şair, Yazko Edebiyat, Ağustos,
Murat Bolge, Şiir ve Sanatsal Değer, Yaşantı I,
Abdülkadir Budak, Toplumcu Şiirin Yeni Dönemi Yaşantı I,
Gökhan Cengizkan, Şiir ve İdeoloji, Yaşantı I,
Erol Çankaya, Şiir ve Kitle Kültürü, Yaşantı I,
Ramis Dara, «Sıkıntı Avcısı» Bir Ozan, Yazko Edebiyat Ocak 1982,
Ramis Dara, Oktay Rifat'ın Şiirleri, Türk Dili, Mart 1982,
Ramis Dara. Necati Cumalı'nın Şiirinde Cinsellik, Yazko Edebiyat, Eylül 1982,

Mehmet Deligönül,* Divan Şiiri Gündemde, Türk Dili, Haziran 1982.
Alaaddin Emre, Tuzludur Akdeniz, Yazko Edebiyat, Ocak 1982,
Ekrem Işın, Yahya Kemal'de Geleneksel Olanın Aktarımı Sorunu, Tan 1, Mayıs 1982,
Tuğrul İnal, Çağcıllık Kavramı ve Şiir, Türk Dili, Mayıs 1982,
Şükran Kurdakul, Fazıl Hüsnü'nün Şiirleri, Çağdaş Eleştiri, Haziran 1982,
Şükran Kurdakul, Ahmet Muhip'in Şiiri, Çağdaş Eleştiri Ağustos 1982,
Şükran Kurdakul, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiiri, Çağdaş Eleştiri Ekim 1982,
Ahmet Oktay, Şiir ve «Kurtarıcı» Özne, Tan 2, Haziran 1982,
Ahmet Oktay, Şiir ve Televizyon, Yaşantı 1,
Ahmet Oktay, A. İlhan'la B. Necatigil'de Kentin ve Kent Bireyinin Alımlanması, Kaçış, ve Aldanış I-II, Çağdaş Eleştiri Ekim-Kasım 1982,
Ünal Oskay, Şiir ve 19. Yüzyıl, Yaşantı 1,
İlhan Özdemirci, Şiirin Sınavı, Yaşantı 1,
İsmet Özel, Demokrat-O-Federal Şircilik Ltd. Sanat Olayı, Ocak 1982,
İsmet Özel, Şairler İntellect'in Pençesinde, Yazko, Nisan 1982,
Ünsal Özünlü, Şiir Dilinde Sapmalar, Türk Dili, Ağustos 1982,
Oktay Taftalı, Şiir ve Etkilenim, Yazko Edebiyat, Şubat 1982,
Nuran Tezcan, Külebi'de Anadolu, Türk Dili, Ekim 1982,
Süleyman Yağız, Arkadaş Özger ve Şiiri, Yazko, Ocak 1982,
Tahsin Yücel, Destandan Şiire, Tan 1, Mayıs 1982,

— Şiir üzerine, adını andığımız bu yazıların dışında, Çağdaş Eleştiri dergisinin Nisan 1982'de «□ ile △ arasında Melih Cevdet Anday» adlı; Haziran 1982 sayısında «Yaşamı Besleyen Ölüm Üstüne» adlı, sırasıyla Melih Cevdet Anday ve Edip Cansever'le yapılmış uzun konuşmaları da saymak gerekiyor. Şu yönden: Bu konuşmalarda adı geçen şairlerin şiirlerine yapısalcı açıdan yaklaşılıyor ve şairler ele alınan şiirleri üzerinde nerdeyse sorguya çekiliyor Yapısalcı düşüncenin tek başına, edebiyat eleştirisinde yararlı ve kesin sonuca götürücü bir yöntem olduğuna inananlardan değilim. En azından bugünkü bildiklerime dayanarak. Ama bir şiiri, bir sanat yapıtını incelemede yapısalcı yöntemin bize çok değerli ipuçları verebileceğine de inanıyorum. Özellikle şiire yeni başlamış genç kuşakların, bu konuşmalarda bu ipuçlarını bulacaklarını sanıyorum. Bir şiirde, yazılan her sözcüğün, konulan her virgülün, noktanın hesabının verilmesi zorunluluğu, şairliğin, sanatçılığın ne yalnızca bir tanrı esini, bir raslantı, ne de yalnızca bir işçilik sorunu olmadığını kabule götürür bizi. «Şairlik Zor Zanaat» diyen genç kuşağın bunu somut olarak değerlendirmesi ve bunun bilincine varması, şiirlerinde çok şeyi kurtaracaktır.

Şiir Kitapları

Bu yıl (Aralık 1981 Kasım 1982) yayımlanan şiir kitaplarında alışılmamış bir artış görüldü. Benim saptayabildiğim kadarıyla bu sayı 92'yi buldu. Bunlardan

---

(*) Mehmet Deligönül'ün bu yazısında, Gösteri dergisinin Nisan 1982 sayısında, Ayın Dosyası Yüzyılların Ötesinden Bugüne Divan Edebiyatı konusunda görüşlerini bildiren araştırıcı, uzman ve şairlerin yazdıklarının geniş bir özeti verilmektedir. Divan Edebiyatı konusunda ilginç, hatta şaşırtıcı görüşlerin belirtildiği bu dosyada Fahir İz, Hikmet İlaydın, Hilmi Yavuz, İsmet Zeki Eyüboğlu, Rüştü Şardağ, Sami Karaören, Konur Ertop, Murat Belge, İlber Ortaylı, Murathan Mungan, İlhan Berk, Turgut Uyar, Edip Cansever, Selahattin Hilav, Sabahattin Kudret Aksal'ın yazıları var.

yalnızca 11'i şairlerin kendi yayını idi. Bir bölümünün de ikinci, üçüncü baskılar, toplu basımlar olduğu kabul edilse bile, ilk basım olarak yine çok yüksek bir sayı kalmakta ortada. Bu da, bütün «durgunluk» tartışmalarına karşın şiirin 1982 yılında hayli etken bir edebiyat alanı olduğunu gösterir bize.

Bu yılki şiir kitaplarını yazarların soyadı abc'sine göre ve araştırmacılara, incelemecilere başvuru kaynağı olur düşüncesiyle, yıl içinde aldıkları eleştirilerle (saptayabildiğim kadarıyla) şöyle sıralayabiliriz

Hasan Akarsu, Güle/Durmuş Zaman, Kendi Yayını 1982,

Gülten Akın, Seyran, Bütün Şiirleri, Can Yayınları 1982

«Günümüz Türk Şiirinin özgün adlarındandır Gülten Akın. İlk kitabından son kitabına kadar özgün bir duyarlığı, toplumcu, gerçekçi bir içeriği her zaman şiir katına başarıyla getirmiştir. Türk şiir geleneğinde, halk şiirinin çizgisini modern bir bağlamda benimsemiştir.

Gülten Akın, Seyran adıyla yayınlanan son kitabında şimdiye dek yayınlanan şu şiir kitaplarını topladı: Rüzgar Saati, Kestim Kara Saçlarımı, Sığda, Kırmızı Karanfil, Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı, Ağıtlar ve Türküler, Seyran Destanı.

(...) Türk şiirinde ayrı bir çizgi, halk şiir geleneğini kişilikli bir özümseme, toplumcu gerçekçi içeriği şiirsel inceliklerle kullanma.

Akın'ın bütün şiirlerini bir arada okuyunca onun özgün bir usta olduğu kanısına varacaksınız. Şiirin herkesçe bölüşülen bir tad olduğunu şiirleriyle belgeliyor.»

(Doğan Hızlan, Cumhuriyet, 3.6.1982)

Sabahattin Kudret Aksal, Zamanlar, Karacan Yayınları 1982,

«Aksal, **Zamanlar**'ı anımsıyor. O **Zamanlar**'da, tam beş buçuk sayfa uzunluğunda bir şiirdi, kaç dize olduğunu üşendim, saymadım; bu geçmişe dönüklüğünü ya da hep geçmişe bakarlığını görebilirsiniz Aksal'ın. Ne var ki bunun nedenini bildirmez size. Kolay gibi görünen, ama ustalığının doruğundan dize dize sallandırdığı o şiirde, en küçük bir ip ucu bile yoktur (..) **Zamanlar**, okuyanı yoran bir şiirdir gerçekte, zamanların en geçmişleri, o geçmişlerin ünlü, ünsüz kişileri, yerler, yapılar, gökyüzü, gece ve gündüz, yıldızlar ve güneş, doğanın değişimleri, etkinlikler kıskıvrak yakalama çabasındadır okuru. Oysa, şiir kolay gibi görünmesine karşılık bir zorlamalığın niceliklerini taşır.»

(Tarık Dursun K. Türk Dili, Ağustos 1982)

Doğan Ümit Aksel, Yasak Sevi, Erciyes Yayınları 1982,

Sina Akyol, Lokman'la Geçen Şen Günlerim, Tan Yay. 1982.

S. Aldanır, **Bin Cefalar Etse... (Şiirin Buyruğu)**, Kendi Yay 1982,

Sabri Altınel, Zamanın Yüreği, Adam Yay. 1982.

«Sabri Altınel'in dünyasında bütün iç çelişkileri, karşıtlıklarıyla, ama bir onca da diriliğiyle, bizim içinde yaşadığımız dünya var. Belli bir kalıbın, belli bir düzenin dünyası değil bu. Düşlerin dünyası, kaçışların dünyası da değil!

Adına nice sevaba girilen, nice de günah işlenen gerçek, diyeceğim, hiçbir bakış açısının tüketemiyeceği gerçek, karşımızda, gözümüzün önünde! Uzansak tutacağız, uzanamıyoruz!»

(Adnan Benk, Çağdaş Eleştiri, Nisan 1982)

Metin Altıok, Küçük Tragedyalar, Tan Yay. 1982.

«Bir 'Öndeyişle başlıyor **Küçük Tragedyalar**. 'Ah kavaklar, kavaklar/ Acı düştü peşime ardımdan ıslık çalar' dizeleri beş ikilikli şiirin son ikiliği. Denebilir ki bu dizeler Metin Altıok'un şiirinin birçok özelliğini belirtmeğe elverişli.

Neler bu özellikler? Biçimsel açıdan, ses ve uyaktan yararlanma. Soyut bir acıdan söz edilirken, en çok, halk şiiri söyleyişine yaslanma. Sızlanmalı bir söylem.

En önemli özellikse söz arasında kaynayıp gitmesin: Acı! Evet, Altıok'ta acı izleği önemli bir yer tutuyor. Ahşap bir çatıyı ayakta tutan kiriş gibi ya da gövdenin ana taşıyıcısı omurga.»

(Ramis Dara, Türk Dili, Ekim 1982)

Ödemir Asaf, Bir Kapı Önünde, Adam Yay. 1982.

(Kitap, Özdemir Asaf'ın sağlığında yayımladığı yedi şiir kitabından beşini içeriyor: Dünya Kaçtı Gözüme (1955), Sen, Sen, Sen (1956) Bir Kapı Önünde (1957), Yumuşaklıklar Değil (1962), Nasılsın (1970).

Ece Ayhan, Zambaklı Padişah, Tan Yayı. 1981.

(İlhan Berk, Lanetlenmiş Bir Şaire Sorular, Yazko Edebiyat, Mayıs 1982).

Ece Ayhan, Yort Savul (2. Basım), Adam Yay. 1982.

Ece Ayhan, Çok Eski Adıyladır, Adam Yay. 1982,

Bedrettin Aykan, Her Mevsim Acılarda, Aday Kitaplar 1982,

Adnan Azar, Unutmak Suları, Yeni Türkü Yay. 1982.

«**Unutmak Suları** Yeni Türkü Şiir Yayınları ilkyapıtlar dizisinin dokuzuncu kitabı. Adnan Azar, 1976—1981 yılları arasında dergilerde yayımlanmış şiirlerinden bir seçmeyle oluşturmuş kitabını. Altı yıllık şiir-emek savaşımının toplam otuz beş şiiri önümüzde. Renk renk çiçekli, kilim desenli kapağın ortasında dolanıp giden ap-ak bir ırmak. Ve **Unutmak Suları**. Kapağı bu adın yarattığı çağrışımla aralıyorum. «Sularla çokca uğraşan bir ozan mı?' sorusuyla başlıyorum okumaya.»

(Vedat Yazıcı, Yazko Edebiyat, Eylül 1982)

(Adnan Azar, «Unutmak Suları»nı Anlatıyor, Varlık, Mart 1982)

Başaran, Meşe Seli, Yazko Yay. 1982.

«Başaran, halkça duyarlığın, aydın yüreğinde yıkanarak bireysel şiir duyarlığına çıkarılmasının örneğini oluşturan şiir çizgisini bu kitabında da sürdürüyor ama, bu kez, şiirlerindeki yerel rengi, tarih derinliği ve daha geniş bir coğrafya ile zenginleştirmenin de daha bir üstesinden geliyor Gerçekten Meşe Seli'nde, Başaran şiirinin yer yer bilinçli, kimi kez de kendiliğinden yükselttiği Trakya köylü ve (ondan pek ayrılmayan) kasabalısının duyarlığı yine yüze çıkıyor Ancak ilginç olan ve övülmesi gereken şu ki, Başaran bunu Trakya folklorunu sergilemek ve şiirine pay çıkarmak için yapmıyor. Onda yerel duyarlık bir tarih birikiminin izlerini taşıyarak, o tarihin güncel ve evrensel olana bıraktığı miras olarak dizelere yayılıyor. Böyle olunca, şiirleşen duyguların gereksinimi oranında yansıyor yerellik; şiiri ilginçleştirmenin aracı olmak gibi bir yükümlülüğü taşımıyor kesinlikle.»

(Seyyit Nezir, Sanat Olayı, Mayıs 1982)

(Etem Ütük, Meşe Seli, Yazko Edebiyat, Eylül 1982)

Kemal Bayrakçı, İçinden Güzelleşen Dünya, Aday Kitaplar 1982,

Nihat Behram, Savrulmuş Bir Ömrün Günlerinden, Yeni Türkü Yay. 1982

Süheyl Beken, Esintiler, Kendi Yay 1982.

İlhan Berk, Deniz Eskisi-Şiirin Gizli Tarihi, Adam Yay. 1982,

«İlhan Berk **Deniz Eskisi**»nde yeni bir yol çizmiyor, şiirine iyice alıştırma sevdasında okuru.» (Enis Batur, Tan Haziran 1982).

İlhan Berk, Günaydın Yeryüzü, Adam Yay. 1982,

(Günaydın Yeryüzü (1952), Türkiye Şarkısı (1955), Köroğlu (1955), adlı kitaplarının yeni basılarını içeriyor.)

Abdülkadir Bulut, Yakımlar, Yeni Türkü Yay. 1982,

«Yakımlar adlı bu son kitabımda topladığım şiirlerin, aslında otantik yakımlarla organik bir bağ içinde olduklarını söylemek oldukça güç. Çünkü ben bu şiirlerle, yakımların ilkel bir örülüşünü yapmadım. Bunun tersine yakım olgusunu çağdaş bir süzgeçten geçirerek, bu olaya, yani yakım olayına çağdaş bir estetik ve soluk kattım. Bir de sözlü gelenekte yaşayan bu halk kültür ögesini yazılı geleneğe getirmeye çalıştım. Onların yitmesini, ezilip gitmesini önledim.»

(A. Bulut'la Konuşma, Cumhuriyet, 17.3.1982)

(Hasan Efe, Türk Halk Edebiyatı ve «Yakımlar», Yazko, Ağustos 1982)

Şahin Candır, Ağaçlar Kasım Oldu, Dönemeç Yay. 1982

Edip Cansever, Bezik Oynayan Kadınlar, Ada Yay. 1982.

«Edip Cansover, **Bezik Oynayan Kadınlar'da** parçalardan oluşsa da, uzun şiiri gündeme getiriyor yeniden. Alt-öykü, Cansever'in karakteristik tiyatrosunu kuruyor bir kez daha: 'Istanbul Yaşamından Sahneler' Balzac'a gönderme yapmamız boşuna değil. Tek tek bireysel tragedyaların arasından toplumsalın yoğun dinamiğini seçip okumak işten değil. Çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir gelip göçeni ile büyük bir garı andıran Istanbul, bir bakıma Türkiye'nin toplardamarı değil midir? Cansever, bu garın seyir defterini tutmayı her zamanki ustalığıyla sürdürüyor.»

(Enis Batur, Tan Haziran 1982)

Edip Cansever, Yerçekimli Karanfil, Adam Yay. 1982.

(Kitap, Dirlik Düzenlik (1954), Yerçekimli Karanfil (1057), Umutsuzlar Parkı (1958), Petrol (1959), Nerde Antigone (1961), Tragedyalar (1964) adlı kitapları içeriyor.)

Ali Cengizkan, Çocuk Ömrümüz, Dayanışma Yay. 1982.

«Şiir duyarlığı gelişkin bir yazar Cengizkan. Ne ki kimi ince duyarlıklara, güzel dizelere karşın kitaptaki şiirlerin çoğunun örgüsü zayıf gibi geldi bana... Cengizkan harcını, tuğlasını belki de iyi seçiyor ama bu kitabında savrukça harcamış, amaçladığı duvarı tam örememiş kanımca. Şiirle şiir olmayanı, şaireneyi ayıramamış. Oysa bunu yapabilecek donanımda. Örneğin 'Sokaklardan' şiiri ne güzel...»

(Bilgin Adalı, Türk Dili, Ekim 1982)

Hüseyin Avni Cinozoğlu, Hamel Burcuna Akan Nehir, Kendi Yay. 1982.

Necati Cumalı, Yarasın Beyler, Adam Yay. 1982.

Şule Çakır, Pencere, Kendi Yay. 1982.

Veysel Çolak, Aşkolsun, Dayanışma, 1982

İbrahim Demirci, Yanıklar, Edebiyat Yay. 1982.

Ahmet Muhip Dıranas, Şiirler (2. Baskı) T. İş Bank. Yay. 1982.

Hasan İzzettin Dinamo, Çoban Şiirleri, Ayça 1982.

(Hazan İzzettin Dinamo ile konuşma, Gösteri Eylül 1982)

Metin Eloğlu, Hep, Adam Yay 1982.

«Metin Eloğlu Hep ile özgün çizgisini uzatıyor bir adım daha; kemiksiz, iskeletsiz bir dil Eloğlu'nunki: Özel haritasının çıkartılması gerekiyor iyiden iyiye.»

(Enis Batur, Tan Haziran 1982)

(Konur Ertop, Hep mi, Hiç mi?, Milliyet Sanat Dergisi, 1 Haz. 1982)

(Doğan Hızlan, Dil İçre Dil, Cumhuriyet, 4.11.82)

Metin Eloğlu, Yine, Adam Yay. 1982.

(Eski kitaplarının ikinci baskıları)

Haydar Ergülen, Karşılığını Bulamamış Sorular, Yeni Türkü Yay. 1982.

(Vedat Yazıcı, Türk Dili, Ağustos 1982)

Abdullah Rıza Ergüven, Toprak ve İnsan, Yeditepe Yay. 1982.

Ahmet Erhan, Yaşamın Ufuk Çizgisi, Lir Yay. 1982.

Ahmet Erhan, Akdeniz Lirikleri, Lir Yay 1982.

«İlk kitabındaki başarılı çizgiyi yeni kitaplarında da sürdürüyor Ahmet Erhan, kendini yenileyerek. (. .) **Yaşamın Ufuk Çizgisi**'nde Erhan'ın en büyük başarısı, Alacakaranlıktaki Ülke'de olduğu gibi, şiirini savsözlere, klişeleşmiş sözcük ve deyişlere yaslamadan toplumcu bir düzleme oturtabilmiş olması. Böylece aşınmışlıktan, yıpranmışlıktan, eskitilmişlikten kurtarabiliyor şiirini. Bunu da aşan başarısı ise bireyin içten içe kımıldayan, kendine dönük bireysel duyarlıklarını yansıtmanın toplumcu olmayan bir şiir yazmak olmayacağını **Akdeniz Lirikleri**'nde gösterebilmesi.»

(Bilgin Adalı, Türk Dili, Ekim 1982)

Ahmet Erhan, Alacakaranlıktaki Ülke, (2. Baskı) Lir Yay 1982.

Tomurcuk Erzik, Zamanı Vurdular, Yalçın Yay. 1982.

Hüseyin Ferhad, Deniz Çobanları, Yeni Türkü 1982.

Enver Gökçe, Bütün Şiirler, Ayko, 1981.

Vedat Güler, Sevgi Agacı, Kendi Yay. 1982.

Ayhan Gülsoy, İçimi Güne Serdim, Aday Kitaplar 1982.

Tarık Günersel, Otmopoli'de Akşam, Yaşantı Sanat Kitapları, 1982.

Metin Güven, Ömrüm Geçen Bir Sağnak Gibi, Türkiye Yazıları, 1981.

(Mehmet Yaşar Bilen, Dönemeç Kasım 1982)

Hasan Hüseyin, Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin (2. Baskı) Bilgi 1982.

Ayhan Hünalp, Uzak Maviler, Yazko 1982,

(Adnan Özyalçıner, A. Hünalp'le Söyleşi, Yazko Ed. Ağustos 1982),

Ü. Yaşar Işıkhan, Sevdamda Ülkem, Yaba Yay. 1982.

Attlla İlhan, Elde Var Hüzün, Adam Yay. 1982.

Attila İlhan, Tutuklunun Günlüğü (2. Baskı) Adam Yay. 1982.

Özdemir İnce, Kentler, Yazko Yay 1982.

«**Kentler**, 'Yeni topraklar bulamazsın — yeni denizler bulamazsın' 'Birkaç söylence', 'Aliki ve Yannis Goumas için Peloponez Notları', Anlamak için, 'Bir Mitoloji denemesi' başlıkları altında beş bölümden oluşmaktadır. Birinci, ikinci ve dördüncü bölümdeki şiirlerin adları, öbür iki bölümdekilerin numaraları var.

İnce'nin bu kitabında, ilk kitaptaki bazı anakonularla bir çok yakınlık görülmektedir. İlk kitaptaki uygarlık ve kentleşme olgusu, burada yerleşik kentlerin çevresinde ele alınmakta ve sanki önce kitaptaki yerleşikliğin yarattığı uygarlık görüntüsü simgelenmektedir. İnce, özel-

likle ilk bölümdeki şiirlerinde, çeşitli Avrupa kentlerindeki yaşantılarından ve gözlemlerinden yararlanarak olgunun bu yanına, kentlerin güzellikleri, çirkinlikleri, anıtları ve insanları ile değinmektedir. İlk kitaptaki 'Bir Kenti Yaşamak' adlı şiirinden yola çıkarak, ya da o kaynaktan besleyerek şiirlerini, yeni bireşimlere yönelmektedir. O şiirde, 'Bir kenti yaşamak / ona boyun eğmektir— / sözleşmesiz, anlaşmasız— / ne derse yapacaksın / düşünmeden, direnmeden' dizeleri vardı. Kentler'de toplanan birçok şiirde, bu anlayış içinde şiirleştirir kentleri, ya da kent anlayışını. İnsan yaşamı gibi, kentlerin de gelip geçiciliği söz konusudur Yeni kentler doğar, bazıları önemini yitirir, bazıları kendi kendilerini yeniler. İnce de kentlerin bu durumlarını geri planda belirterek yazar şiirini. Çoğu yurt dışındaki gezileri sırasında yazılan bu şiirlerde, yurttan uzak olmanın hüznü ve yurt ile ilgili bazı görüntüler karşısındaki sevinci görülüyor.»

(Muzaffer Uyguner, Yazko Edebiyat, Mayıs 1982)

Orhan Veli Kanık, Bütün Şiirleri, Can Yay. 1982,
Engin Karadeniz, Öğürtü Bulvarı, Habora Yay. 1982.
Abdullah Neyzar Karahan, Çiçek Güzellemesi, Ozan Yay 1981.
Hidayet Karakuş, Kemeraltı Şiirleri, Yeni Türkü 1982.
Feyyaz Kayacan, Benim Örümceğim Başka, Kendi Yay. 1982,
Mehmet Kemal, Söz Gibi (Bütün Şiirleri), Karacan Yayınları 1982,
Mehmet Kıyat, Yazıla, Yazko Yay. 1982,
Şükran Kurdakul, Bir Yürekten Bir Yaşamdan, Karacan Yay. 1982,

«Şair, hikayeci, incelemeci ve edebiyat tarihçisi Şükran Kurdakul'un son şiir kitabı Bir Yürekten Bir Yaşamdan en başarılı ürünlerini içeriyor. Yalınlık yoluyla da şiirsel ustalığa varılabileceğini, ölçü ve uyakla da serbest şiir kadar rahat bir söyleyişe ulaşılacağını bu şiirleriyle belgeliyor.

Eğer bir bildiri iletmek istiyorsanız, eğer söylediklerinizi yığınların anlamasını istiyorsanız, eğer yazdıklarınızın ortak paydanın duyarlığını yansıtmasını istiyorsanız, Şükran Kurdakul türünde bir şiir yazacaksınız. Kelimelerinizi seçmeden, çağrışım düzeninize, hatta kullandığınız şiir ölçülerine kadar herşeyi ince eleyip sık dokuyacaksınız.

Kurdakul'un şiirlerinin sıcak gelen, kişiyi etkileyen yanı gerçekten bir yaşam iletmesidir. Ülkesini seven, bu sevgisini de şiirce anlatmayı yeğleyen bir şairin yaşam notları bu şiirler...»

(Doğan Hızlan, Cumhuriyet)

(Hikmet Altınkaynak, Sanat Olayı, Nisan 1982)
(Ahmet Telli, Edebiyat 81, Mayıs 1982)
(Behiç Duygulu, Yazko Edebiyat, Ekim 1982)

Cahit Külebi, Bütün Şiirleri, Adam, Yay. 1982,
Özkan Mert,. Irgatoğlu Atçalı Kel Memet, Kendi Yay. 1982,
Murathan Mungan, Osmanlı'ya Dair Hikayat, Ödül Almış Kitaplar Yay. 1982,
Ahmet Nail, Mürekkep Balığı, Gür. Yay, 1982,
Behçet Necatigil, Bütün Şiirleri 3, Cem Yay. 1982,
Mücap Ofluoğlu, Fotoğraftaki Çocuk, Karacan Yay. 1982,
Ümit Yaşar Oğuzcan, Şiirle Kırk Yıl (Seçmeler), Kendi Yay. 1982
Ahmet Oktay, Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi, Tan Yay. 1982.
(Ahmet Oktay'la Konuşma Oluşum Mart 1982)

Kenan Özbayrak, Duvar, Tan Yay. 1982,

Murad Han Özçandarlı, Altın Hayat, Kendi Yay. 1982,

Alper Özdemir, Basamaklar, Nasiplicğlu Yay. 1982.

Muzaffer Özdemir, Çelik Renkli Şiirler, Yeni Türkü 1982,

Veysel Öngören, Remtelebe, abs Yay. 1982.

(Veysel Öngören'le Söyleşi, Ortaklaşa, Eylül 1982)

İsmet Özel, Şiir Kitabı, Adam Yay. 1982,

(Geceleyin Bir Koşu (1966), Cinayetler Kitabı (1975) şiir kitaplarını ve Şiir Okuma Kılavuzu (1980)'nu içeriyor.)

Kemal Özer, Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya (Seçmeler Yazko Yay. 1982.)

Asım Öztürk, Mavi Bir Sancıda, Sanat Koop. 1982,

Timuçin Özyürekli, Şafağın Buğusu, Türkiye Yazıları, 1982,

Ali Püsküllüoğlu, Uzun Atlar Denizi Sırtımızda Kızgın Güneş 2. Baskı, Tan 1982,

Oktay Rıfat, Denize Doğru Konuşma, Adam 1982,

(Oktay Rıfat'ın Denize Doğru Konuşma'sı bir daha ulaşılması zor görünen bir doruk-noktaya, Yeni Şiirler'in ustalığına bir kez daha şairin vardığını gösteriyor. Aslında 1970'ten beri tek bir şiir yazıyor belki de Oktay Rıfat; küçük oylumlu kitaplar bu solukta bir kesinti ritmi varmış izlenimini doğuruyor ilk ağızda; Oysa, son on beş yıllık şiir çizgisi bir an topluca düşünülürse şairin oturduğu doruktan kıpırdamadığı anlaşılacaktır.» (Enis Batur, Tan, Haziran 1982)

Sennur Sezer, Sesimi Arıyorum, Yazko 1982,

«Şiiri yalın ya da karmaşık bir yapıya oturtmak bir yöntem, bir seçme sorunu. Göndermeleri az, yalın ama yoğun bir şiirin yanı sıra, yalın olmayan, göndermeleri çok ve karmaşık bir şiir de seçilebilir. Birinde yalını yakalamaya çalışırken basitliğe, sıradanlığa düşme, ötekinde ise üst üste dizilmiş bir anlamsız imgeler yığınıyla karmaşık şiir adına tadı tuzu belirsiz bir çorba üretme tehlikesi var. Sennur Sezer, basit ve sıradan olanla yalın ve yoğun olanın ayrımını yapmada, el attığı duyarlıkları karmaşık olmayan yalın bir dokuyla yoğun şiirlere dönüştürebilmede başarılı bir ozan.»

(Bilgin Adalı, Yazko Edebiyat, Ekim 1982)

(Sennur Sezer'le Konuşma, Yazko Edebiyat, Ağustos 1982)

(Mustafa Taner, Dönemeç, Eylül 1982)

Mehmet Sonsöz, Gözlerimde Kal, Kendi Yay. 1982,

Muhsin İlyas Subaşı, Sevgi Donanması, Kültür Ve Sanat Yayınları, 1982,

Haşim Şahin, Güneşe Sarın Beni, Kendi Yay. 1982,

Ahmet Telli, Saklı Kalan, Yazko Yay. 1981,

(Ahmet Telli'yle Konuşma, Yazko Edebiyat, Ocak 1982)

Ozan Telli, Ekmeğin, Şarabın Tuzun Aşkına, Yeni Türkü Yay. 1982,

Gürkan Uçkan, Sevdalar da Geçici, Sanat ve Toplum Yay. 1982,

Turgut Uyar, Kayayı Delen İncir, Karacan Yay. 1982,

«Turgut Uyar, uzunca bir aradan sonra önce Bütün Şiirleri'nin ilk cildini yayımladı, sonra da yeni bir şiir kitabıyla, «Kayayı Delen İncir» ile çıkageldi. Bu kitapta topladığı şiirler ile bir bakıma «Dünyanın En Güzel Arabistanı»nı sürdürüyor Uyar. Ama o kitabın kanımca belirleyici yanı olan merkezciliği (bir anlamda Akçaburgazlı Yekta'nın 'öykü'süne göre düzenlenmiş olması) burada göremiyoruz. Aslında Uyar, 'Tütünler Islak'tan bu yana merkezi terketmek isteyen bir şiir yazısına

çalışıyor. Cemal Süreya'nın bir zamanlar yazdığının tersine, büyük bir şiirin ortasını değil de çevrel serüvenini yazıyor sanki.»

(Enis Batur, Tan, Haziran1982)

İsmail Uyaroğlu, Şiir Kitabı, Yazko Yay. 1982.

«İsmail Uyaroğlu, Şiir Kitabı'nda şiir üzerine çeşitlemeler yapıyor. Gerçekten ustalık damgası taşıyan şiirlerin yanında, pek de o kitaba yakışmayan yalınlık yolunda biraz şiirsellikten fire vermiş ürünler de var. (...) Yalınlık ya da şiiri anlamak için verilecek emekler. Bu tartışma ortamında iki ayrı kutup Uyaroğlu'da birleşiyor. Yalınlığın yüzeysellik olmadığını, yalınlığın ardında da yalın olmayan incelikler bulunabileceğini gösteriyor. (...) Uyaroğlu'nun şiir kitabını okurken ola ki onun şiir tanımına katılmazsınız, şiirin işlevi konusunda söylediklerine de dudak bükebilirsiniz, hadi daha ileri gidelim şiirin dünyadaki yerine de kulak asmazsınız. Ama onları okuduktan sonra bütün evrenin şiire kestiğini seziverirsiniz. Gün doğmuş şiirle, gün batmış şiirle, deniz şiirle köpükleniyor. Yalınlığın o eskimez güzelliğini bulmuş Uyaroğlu.»

(Doğan Hızlan, Cumhuriyet. 24.6.1982)

Özcan Yalım, Aramıza Gül Girdi, Tan 1982,

Halim Yazıcı, O Güzel Narin Gelin, Türkiye Yazıları 1982,

Ali Yüce, Halk Çağı, Yazko Yay. 1981.

«Yüce'nin şiirlerinde günlük yaşamımızın kesitleri kendini gösterir. Poliklinik'ten yaşlılığa kadar geniş bir konu dağarcığı, yazdıklarını, okur çoğunluğu için sıcak ve yakın kılar. (...) Ali Yüce, günlük konuları günlük bir dille, geleneğimizdeki şiirsel tadı özümseyerek anlatıyor. Ona ne abartılı bir bildirinin ağırlığını koyuyor ne de söz oyunları ile örtüyor.»

(Doğan Hızlan, Cumhuriyet, 7.10.1982)

(Ali Yüce'yle Konuşma, Cumhuriyet, 23.8.1982)

(Talip Apaydın, Türk Dili, Mayıs 1982)

Adnan Yücel, Soframda Kaval Sesi, Ayko 1982

(Mehmet Yaşar Bilen, Dönemeç, Eylül 1982)

Can Yücel, Rengâhenk, Yazko Yay. 1982.

«Can Yücel'in Rengâhenk'te topladığı şiirler, dergilerde yayımlandıkları sırada yaptıkları etkiyi nedense kitaba toplandıklarında sürdüremiyorlar: Güncel bir yanları, uçuculukları olduğu için mi? Sanmıyorum: Can Yücel şiiri ironik/eleştirel gücünün kalıcılığını biraz da zekanın erdemine fazla inanmasıyla zayıflatıyor bence: Çağrışım ve oyun bir şiirin temel kuralı olmamalı uzun erimde: Asıl efekten uzaklaştırıyor bu şiiri ve siyasal gizilgücü mizah yanına yeniliyor.»

(Enis Batur, Tan, Haziran1982)

(Doğan Hızlan, Cumhuriyet, 25.3.1982)

Ödüller

Bu yıl «ödüller» bölümünde, bir şiir etkinliği olarak, yıl içinde verilen ödüllerin ve sahiplerinin adlarını belirtmekle yetineceğim. Yıllığın «Ödüller, Armağanlar, Yarışmalar» bölümünde bu konuda çok daha geniş değerlendirmeler yapıldığı, ödül kazananlarla yapılan konuşmalar bütünüyle verildiği için burada bir yinelemeden kaçınmak istedim.

Önce, 1981'in son ayında verilip de geçen yıllığa giremeyen ödüllerden başlayalım

— 1981 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülünü, tüm şiirleriyle son ürünlerini kapsayan «Yeniden» adlı yapıtıyla Edip Cansever kazandı.

— Türkiye İş Bankası'nın her yıl bir edebiyat dalında verdiği ödülü 1981'de, Ölümsüzlük Ardında Gılgamış adlı yapıtıyla Melih Cevdet Anday kazandı.

— 1981 Behçet Necatifil Şiir Ödülünü, «Alacakaranlıktaki Ülke» adlı yapıtıyla Ahmet Erhan kazandı.

— Yazko Ödülleri: 1982'de şiir dalında büyük ödül verilmedi. Özendirme ödülünü Saklı Kalan adlı kitabıyla Ahmet Telli aldı.

— 1982 Yeditepe Şiir Armağanı seçiciler kurulu, Ali Yüce'nin Halk Çağı adlı yapıtını oy birliğiyle armağana değer buldular.

— Yarın Dergisi Gençlik Ödülleri'nde, şiir dalında Ahmet Gündaş ve Vural Bahadır Bayrıl başarı ödüllerini kazandılar.

— Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü seçiciler kurulu, 1982'de ödülün, Kimlikleriniz Lütfen adlı kitabı için Kemal Özer'e verilmesini kararlaştırdı. Seçiler kurulu ayrıca Ahmet Özer'in «Ayrı Beraberlikler», Abdülkadir Budak'ın «Gömleğim Leyla Desenli» adlı kitaplarıyla Hüseyin Yurttaş'ın henüz yayımlanmamış «Gecede Kanat Sesleri» adlı dosyasına mansiyon verilmesini uygun buldu.

— 1982 Türk Dil Kurumu Yazın Ödülleri seçici kurul tutanağında «şiir» dalında Ali Yüce'nin Halk Çağı adlı yapıtı, güzel Türkçesi, geniş bir çağrışımlar dünyasını dizelerinde yoğun bir biçimde yansıtması, alışılagelen dize yapısına yeni boyutlar getirişi ve halk şiiri geleneğini ustalıkla, çağdaş bir yorumla verişi açısından» başarılı görülerek ödüle değimli» olduğu belirtildi.

— 1982 Akademi Kitabevi Ödülleri'nde, şiir dalında yarışmaya katılan yirmi üç yapıt arasında birincilik ödülüne değer yapıt bulunamadı. Yalnızca Suat Vardal'ın «Biz Gene Yanyana» adlı yapıtına başarı ödülü verildi.

— Nevzat Üstün Şiir Ödülü, 1982 yılında, «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» adlı yapıtıyla Şükran Kurdakul'a verildi. Başarı Ödülünü ise «Hangi Leylasın Sen» adlı yapıtıyla Hidayet Karakuş kazandı.

Seyyit Nezir'in «Hayırlı Acılar»ı ile Ahmet Telli'nin «Buz Renginde» adlı özgün çalışmaları da seçiciler kurulunca övgüye değer bulundu.

— Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin her yıl düzenlediği Lotus Edebiyat Büyük Ödülü'nü bu yıl şair Ataol Behramoğlu kazandı.

1982 YILINDA DENEME VE ELEŞTİRİ

1982'DEN KALANLAR

Vedat GÜNYOL

1982 yılı, deneme, eleştiri ve inceleme alanlarında oldukça verimli bir dönem yaşadı. Yazarlarımızın çoğu, kendileriyle birlikte, ayrım gözetmeksizin okurları, aydın okurları, çağımızın sorunları üstünde düşünmeye çağırdılar. Yankıları uzun sürecek olan bu çağrılar, düşünce dünyamıza yeni boyutlar kazandıracaktır kuşkusuz.

Önce işe, Memet Fuat'ın **Çağını Görebilme** adlı yapıtıyla başlayalım. Ona göre, çağını anlamak için gerekli olan, bilgi, kültür, daha bir sürü şey, en önemlisi de, en kaçınılmazı da, **aldatılmamaktır.**

Bizler, yirminci yüzyıl insanları, gazeteler, dergiler, radyolar, televizyonlarla aldatılmışız, aldatılmaktayız da. Şöyle diyor Memet Fuat haklı olarak: «Belki de dünya tarihinin hiçbir çağında böylesine ustaca, böylesine güçlü yalan söylenmedi... Yalan en önemli silah bilinmedi.»

Evet, yalandır XX. yüzyılın en geçerli silahı, daha önceki çağlarda olduğu gibi.

Sapmalar saptırmalarla besli medrese kafasından, Atatürk'ün insanca aydınca dünya görüşüne, laik dünya görüşüne gelinceye dek, neyle beslenmiştir Türk insanı? Yalanla.

Nedir Türk insanının eksiği? Düşünmemek, düşünememek. Kendisine yukarıdan kabul ettirilen resmi görüşlerle besli inançlardır egemen olan.

Ama, Türk insanı gözünü açmakta ve düşünmeye başlamaktadır artık. 1982 yılının önemli bir kaç yapıtı bu konuyu ele aldılar genellikle. Bu bakımdan hepsini «Çağını görebilmek için Düşünmeye Çağrı» başlığı altında toplayabiliriz. Nazan ve Mazhar İbşiroğlu, Cem Yayınlarında çıkan yapıtlarına **Düşünmeye Çağrı** adını koyarak soruna doğrudan giriyorlar. Yazarlar, Türk toplumuna İslamdan kalmış olan soyut kavramsal düşünce ile Batı'nın somut-bilimsel düşüncesini karşılaştırıyor, Batı'nın inanç çağını gerilerde bırakıp çoktan akıl çağına girdiğini; bizimse halâ inanç çağında kaldığımızı vurguluyorlar. Onlara göre, gerçekçilik (bilimsel düşünce) ve kavramcılık (kavramsal düşünce) bugün artık Batı'yla Doğu'yu ayıran bir kültür ayrılığı olmaktan çıkıyor, bir çağ duvarı, ilerilik gerilik ayrılığı oluyor. Endüstri çağının acımasız gerçekliği soyut-kavramcılığa yer vermiyor. Yaşayabilmek için gerçeğe giden yolu aramak zorundayız. Nedir bu yol? Akıl yolu, bilim yolu. Bu yol da bize, Atatürk devrimiyle açılmıştır. Şöyle diyor yazarlar: «Atatürk devrimi temelde bir düşünce devrimidir, dogmatik düşünceden kurtulup özgür, bilimsel düşünceyi benimsemektir. Bilimsel düşünce sürekli bir gelişme içindedir. Atatürk, «beni değil, bilimi izleyin» demişti. Çağdışı kalmış bir toplumu zaman akışı içine sokmuştu. Biz Atatürk'ten çağdışı kalmamayı, gelişim içinde olmayı, yapıcılığı ve yaratıcılığı anlamalıyız.» Bu

yaratıcılığın otuz yıldır özünden uzaklaştırılmış olduğunu ileri süren yazarlar, onun yeniden kazanılması için, eğitim ve öğretim sistemimizde reform yapılması üzerinde duruyorlar

Bu konular üzerinde, bizi daha kapsamlı bir biçimde düşünmeye çağıran Emre Kongar **Kültür Üzerine** adlı yapıtını 5 bölümde geliştiriyor: **Kültür Üzerine** adlı birinci bölümde yazar, Atatürk'ün «milli kültür» anlayışından yola çıkarak, çok ilginç saptamalarla Türkiye'de kültürün ve kültür politikasının dünü, bugünü ve yarını üzerindeki düşüncelerini sergiliyor Yazar, sanat ve edebiyat, tiyatro konularını geniş bilgi dağarcığından yararlanarak irdeledikten sonra, son bölümde düşünce akımlarını ele alıyor. İslamcılık, Marksçılık üzerinde durduktan sonra, Atatürkçülük anlayışı içinde yakın geçmişimizin olaylarına ışık tutuyor. Sonuç olarak şunları söylüyor yazar: «Toplumsal değişmenin gerekleri, bu düşünce akımlarını bir başka yönde zorlamaktadır: Bu da, ittifaklar sorunudur. Geleceğin Türkiye'sini kurarken, somut ara hedefler nelerdir sorusuna bütün düşünce akımlarının açık seçik yanıtlar vermeleri ve uyuşan hedefler açısından belli ittifaklara gitmeleri, etkili olmak isteniyorsa, kaçınılmazdır.»

Çağımızı görebilmenin yollarından biri de, kuşkusuz, geçmişi değerlendirmekten geçer Geçmişi değerlendirmekse, geçmişi yaşamak değil, İsmet Zeki Eyuboğlu'nun deyimiyle, geleceğin ne ölçüde «yaşayan geçmiş» olduğunu saptayabilmektedir. Yılların yorulmaz araştırıcısı İ. Z. Eyuboğlu **Geçmişin Yaşama Gücü** adlı yapıtında bu konuyu irdeliyor ve genellikle «yazıya dökülmüş ürünleri, yani edebiyat ürünlerini» inceleyerek değerlendiriyor, bir Anadolu insanı olan Hesiodos'tan başlayıp, Yunus Emre'ye, ondan da Âşık Veysel'e dek uzanan bir boyutta. Ancak bilinçli varlık için var olan geçmişe dönüş, bağlanış niteliğinden değil, Osmanlının da bilmeden beslendiği eski Anadolu kültürüne yöneliş, ikinci üçüncü elden değil, doğrudan doğruya kaynaktan yararlanış niteliğinde olur.» Ne var ki, Eyuboğlu'ya göre, böylesi bir çaba, çoğu kez anlamadan «anlar görünenler» in elinde (geçmişte yaşamak istiyenlerin elinde) bizi yanılgılara sürüklemiştir.

İşte, bu anlamadan anlar görünenler, Orhan Şaik'in **Destursuz Bağa Girenler** adlı yapıtının şaplak kaçkını baş kişileri olmuşlar. Orhan Şaik Gökyay, 1936—1982 arasında yazdığı yazıları toplamış bu yapıtında. Edebiyat metinlerinin sağlıklı anlaşılması yolundaki titiz çalışmalarıyla tanınan yazar, eski edebiyatımızın çeşitli dönemlerinden kalma ürünleri sadeleştirmeye (!) çalışan, başta Sadi Irmak olmak üzere, Banarlı, Ergin, Timurtaş, Kabaklı ve Azerbaycanlı Araslı gibi yazarların korkunç yanlışlarını, şaplaklar ata ata ortaya koyuyor. «Yanlış Bereketi», «Beşik Uleması», «Konuşan Dilsiz» başlıklı yazıların inandırıcılığında «bir milletin varlığının kalem yerine, bilgisiz ve insafsız kazmalarla yok edilebildiğine» tanık oluyoruz.

Tarihten, yani geçmişten yola çıkarak, Doğu-Batı kültürlerinin ışığında sanat sorunlarına yaklaşan genç bilim adamlarımızın başında (daha niceleriyle birlikte) Sargut Şölçün'le İlber Ortaylı geliyor. Şölçün, **Tarih Bilinci ve Edebiyat Bilimi** adlı yapıtında, tarih bilincinin bilim ve sanat alanındaki yaratıcılığı üstünde duruyor Ona göre, tarih bilinci insana geleceği gösterir. Üniversitelerimizde tarih bilinci ve düşünce yönteminin henüz gereğince ve yeterince gündeme girmediğinden yakınan yazar, düşüncelerini dört bölümde açıklıyor: Birinci bölümde kültür mirası ve ideoloji, ikinci bölümde edebiyat biliminin yöntem sorunu, üçüncü bölümde edebiyat biliminin kendine özgü bazı tartışmaları, son bölümde de tarih bilinci felsefe ve sanat sorunları ele alınmış ve Türkiye'nin «entellektüel hayatının bazı parçaları» somutlaştırılmıştır

İlbay Ortaylı da, Gelenekten Geleceğe adlı yapıtında, sanat olaylarına tarih ve toplumbilim açısından yaklaşarak, edebiyat biliminin güncel sorunlarını irdeliyor ve Osmanlıdan kalan miras üzerinde durarak Doğu Batı çekişmesi temelinde düşüncelerini sergiliyor.

Siyasal bilimler alanında iki yapıt var elimde: Çetin Özek'in Devlet ve Din'i ile Kürşat Bumin'in Sivil Toplum ve Devlet'i. Çetin Özek, 270 sayfalık büyük boy yapıtında siyasal iktidar ile din arasındaki ilişkileri, tarihin değişik dönemlerinden geçerek Türkiye Cumhuriyeti tarihinin gelişimi içinde inceliyor. Daha önce yayınladığı Türkiye'de Laiklik adlı yapıtında, Atatürk Devrimlerinin ana öğesi saydığı laikliği, tarihsel ve siyasal yapı açısından irdelemişken, bu yapıtında yeni bir bakış açısıyla, ceza hukukun koruyucu kuralları kapsamında ele alıyor. Çetin Özek, bu yapıtta laiklik kavramını tarihsel süreci içinde incelerken, siyasal iktidarla üretim güçleri arasında ilişkiyi özellikle göz önünde tutuyor.

Kürşat Bumin, 1982 Yazko inceleme özendirme ödülünü kazanan Sivil Toplum ve Devlet'te, bir burjuva toplumu olan sivil toplum ile totaliter devlet yönetimindeki politik toplum kavramlarını tarihsel evrimlerinde inceliyor. Yazara göre gelişim, halkın iktidarla bütünleşmesi doğrultusundadır Çünkü «demokrasi ancak, politik iktidar karşısında sivil toplumun geliştirilmesi, toplumsal iktidarın güçlendirilmesi ile sağlanabilir.» Yazara göre, günümüzde bir çeşit sivil toplum demek olan özyönetimin gerçekleşmesi umudu Batı Avrupa'da ağır basmaya başlamıştır, özellikle 1968'den sonra.

Yine yazara göre, özyönetim, «insanların içinde yaşadıkları kurumlardan hiçbirini diğerine üstün tutmadan verecekleri uğraşlarla gelişecek. Fakat belki de hiç gerçekleşmiyecek. Uzak geleceğin özgürlüklerinin nasıl tanımlanacağını şimdiden bilemeyiz.»

1982 yılının belli başlı yapıtları arasında, halâ yeniliğini koruyan yapısalcılık onun yanı sıra da göstergebilim ve iletişim konularını işleyen yapıtlar ilgi çekiyorlar. Bugüne dek, yapısalcılık üstüne dergilerde yazılar yazıldı, yapıtlar yayınlandı, ama hiçbiri Tahsin Yücel'in Yapısalcılık adlı yapıtındaki kadar konuya aydınlık getiremedi. Yazara göre, «yapısalcılığın en büyük katkısı, insan bilimlerini, türlü erimciklerin (ideolojilerin) etkisinden kurtarıp nesnel bir temele oturtmaktır.» (Cumhuriyet, 7 Kasım 1982). Tahsin Yücel bu yapıtında yapısalcılığın dilbilim, budunbilim ve göstergebilim uygulamalarını açıklıyor.

Yapısalcılık yönteminin büyük boyutlu ilk uygulamasını Ayşegül Tüksel yaptı, Yapısalcılık ve Bir Uygulama adlı yapıtıyla. Yazko 1982 inceleme özendirme ödülünü kazanan bu yapıt «Melih Cevdet Anday tiyatrosunun yapısal çözümlemesine yönelen» ve yalnız yöntem düzeyinde kavranılarak irdelenmiş bir çalışmadır.

Gösterge bilim alanında Mehmet Rıfat ın Genel Göstergebilim Sorunları (Kuram ve Uygulama) adlı yapıtı yoğun bir çalışma ürünü olarak ilgi çekiyor. Kitabın sonuna eklediği Türkçe Fransızca göstergebilim terimleri, bu konuya eğilmek isteyenlere bir ölçüde yardımcı olabilir.

Cumhuriyet öncesi ve sonrası yazın dünyamızın ürünlerini, küçük çapta da olsa, Batı etkisi içinde ve dışında olmak üzere değerlendiren özgün yapıtlar arasında, Füsun Akatlı'nın Bir Pencereden, Selim İleri'nin Düşünce ve Duyarlık, Hikmet Altınkaynak'ın Zamanla, Rıza Zelyut'un Halk Şiirinde Gerçeklik, Mahmut Alptekin ve Derman Bayladı'nın Nesini Söyliyeyim, Muin Feyzioğlu'nun Edebiyatımızın Kimliği, Adnan Binyazar'ın Türk Dilinde 25 Ünlü Eser adlı yapıtlarını, bunlardan ayrı olarak da Tahsin Yücel'in Yazının Sınırları adlı yapıtlarını sayabiliriz.

1960—1980 dönemi öykücülerimiz üstüne bir inceleme olan Bir Pencereden adlı yapıtında F. Akatlı, yazın anlayışı, beğenisi ve eğilimleri açısından yirmi öy-

küçüyü değerlendiriyor, her birinden birer öykü sunarak. Bilimsel eleştiriden değil, yazınsal eleştiriden yana olduğunu söyleyen yazar, amacının «Çağdaş Türk yazınında önemli yeri olan ve her yıl yeni adlarla, çeşitli anlayışlarda, çeşitli doğrultularda zenginleşen öyküklüğümüzü değerlendirmek» olduğunu söylüyor. Burada «çeşitli anlayışlar ve çeşitli doğrultular» bir yerde eksik kalıyor. Yapıtta ele alınan öykücülerin hepsi de sol kanat öykücüleridir. Bunların yanında bir iki sağ kanat öykücülerine de yer verilmesi, nesnel kalmayı sağlıyabilirdi.

Düşünce Ve Duyarlık'da Selim İleri, Türk romanının Ahmet Mithat'tan başlayarak girdisini çıktısını derinden adımlayarak kendi romancı serüvenini düşünce ve duyarlıklarla besleye besleye dile getiriyor. Yapıt Panço ile başlıyor. O Panço ki, Sait Faik'in yüreğinde, düşünde bir yaşam simgesiydi. Bu, yazarla başka insanların özdeşmesinin bir tanığıdır. Selim İleri, romanların da kendini anlatırken, hep başka insanlarla özdeşleşmiş, «ben» ini dile getirmiştir, getiriyor da. **Düşünce ve Duyarlık**, bir bakıma, bu özdeşleşmenin öyküsüdür. «Cahide Sonku: Ölüm ve Elmas» adlı ve güzelim öykü bunun en belirgin örneğidir.

Zamanla'da, genç denemeci ve eleştirmen Hikmet Altınkaynak, sanat ve edebiyat konularını, sanatçı ve edebiyatçılarla yapıtlarını, edebiyat kuramlarını irdeleyerek inceliyor. Kuramlardan yola çıkarak tekil uygulamalara, oradan da genellemelere ulaşmaya çalışıyor. H. Altınkaynak daha çok, Tevfik Fikret, Yakup Kadri, Orhan Veli, Orhan Kemal gibi sol kanat yazarları üzerinde dururken, Muin Feyzioğlu, yukarıda adı geçen yapıtında, tutuculuğa ödün vermiş yazarları değerlendirmeye çalışıyor ve imam-ı Azam kişiliğinin gölgesinde geçmişten örnekler sunuyor günümüze.

Nesini Söyliyeyim'in yazarları, halk şiirini konularında ele alarak, örnekler üstüne yorumlar getiriyor ve ozanları doğa ve toplumla ilişkilerinde, inanç ve duygularında değerlendiriyorlar.

Halk Şiirinde Gerçekçilik'te Rıza Zelyut, gerçekçiliği yergi şiirleriyle sınırlamış. Halk şiiri alanında derinlemesine inceleme ve açıklamalarıyla tanınan Zelyut, bu yapıtta yergiyi doğaldan toplumsala kadar bütün kapsamı ile ele almış ve sayısız örneklerle değerlendirmiştir. Ona göre, halk ozanları uzun süre varlıklarını koruyacaklardır, ama anlayışları, şiirlerinin biçimi ve konuları değişecektir, daha çok toplumsal olaylara yönelerek. Cemal Süreya da, **Günübirlik**'te «Günümüzde Halk şiir» başlıklı yazısında, halk şiirinin çağını çoktan doldurduğunu ve Cumhuriyetten sonra kurumaya başladığını söyledikten sonra, «halk şiirinin artık yeni özelliklerle hatta yeni alanlarda görünmesi gerekmektedir» derken, Rıza Zelyut'un düşüncelerini paylaşmış oluyor

Tahsin Yücel'in **Yazının Sınırları** adlı yapıtı Batı kafası ve kültürü açısından Türk yazınına eğilen bir yapıt. R. Barthes, J. Greimas, gibi yapısalcı ustaların kuramlarından yola çıkan T. Yücel, bu yapıtta, Makal, Batur, Edgü, Anday, K. Tahir vb. gibi yazarlarımızı inceliyor. Bizim için oldukça yeni sayılabilecek konularda bir takım kavramlara Türkçe karşılıklar bulma yolunda hayli sıkıntı çekmişe benziyor, tıpkı, Çağdaş Fantazya yazarı Ünsal Oskay gibi. Popüler kültür(!) açısından bilim-kurgu ve korku sinemasını, W. Benjamin, Adorno, J. Habernas vb. gibi kuramcılara dayanarak, günümüz toplum yaşamında korkunun kaynaklarına eğilen yazar da, Türk kültürüne Batı kafasıyla açıklamalar getirirken, bizim için yeni olan kavramlara Türkçe karşılıklar bulmada güçlük çekiyor. **Objektivation, reification** sözcüklerine karşılık olarak bulduğu şeyleşme ve şeyselleşme sözcükleri, bir ekin dili yaratma yolunda, Türkçenin ne denli zorlamalara katlanması gerektiğini apaçık gösteriyor.

1982 yılının yazın dünyamıza kazandırdığı yapıtları gözden geçirirken, özellikle, şu üç yapıtı anmak gereğini duyuyorum: Cemal Süreya'nın **Günübirlik'i**, Memet Fuat'ın **Çağını Görebilmek'i** ve Oktay Akbal'ın **Önce Şiir Vardı'sı**.

Seçkin şairliği yanında, denemecilikteki ustalığını daha önce **Şapkam Dolu Çiçekle** adlı geniş soluklu denemeleriyle ispatlamış olan Cemal Süreya, **Günübirlik'te**, kısa ama özlü denemeleriyle yazın dünyamızın güncelliklerinden her zaman için geçerli olabilecek yargılara varıyor

Çağını Görebilmek, Memet Fuat'ın 1962—1969 arasında yazdığı yazılardan oluşuyor. Denemeler, inceleme niteliği ağır basan yazılar, söyleşiler ve değinilerle, özel bir aynadan belli dönemleri geleceğe ve günümüze yansıtan Memet Fuat, o duru dili ile, yerli yabancı yazarların tanıklığında yazın sorunlarına açıklamalar getiriyor.

Önce Şiir Vardı adlı yapıtında Oktay Akbal, fıkramsı denemelerinde Türk şiirinin doruklarını ele alarak, tadına doyulmaz bir anlatımla şiir dünyasında gezdiriyor bizi. Yapıtın son bölümündeki «Şairlerle Söyleşi» ile de, S.K. Aksal, M. C. Anday, S. Birsel, N. Cumalı, C. A. Kansu ve C. Külebi ağzından, şiir dünyamızın belli başlı sorunlarına açıklamalar getiriyor.

1982 yılının sanat ve düşünce dünyamıza kattığı yapıtların geri kalanlarının sadece adlarını anmakla yetineceğim:

Günümüzün en yetkin sanat eleştirmeni ve sanat tarihi uzmanı Sezer Tansuğ'un **Herkes İçin Sanat**; Orhan Veli Kanık'ın tüm yazıları: **Sanat Ve Edebiyat Dünyamız** ve **Bindiğimiz Dal** (2 cilt. Hazırlayan Asım Bezirci); Abdi İpekçi'nin, **Barış, Demokrasi, Özgürlük I, Anayasa, Yasalar ve Devlet II**. üstüne yıllardan beri yazdığı yazıların tümü; Toktamış Ateş'in **Osmanlı Toplumunun Siyasal Yapısı**; Pertev Boratav'ın **Folklor ve Edebiyat**; Cevat Çapan'ın **Değişen Tiyatro**; Akşit Göktürk'ün **Ada**; Sevda Şener'in **Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi**; Dr. Nejat F. Eczacıbaşı'nın **Kuşaktan Kuşağa**; Önder Şenyapılı'nın **Toplum ve İletişim**; Ertuğrul Özkök'ün **Sanat, İletişim ve İktidar**; Ahmet Oktay'ın **Yazın, İletişim ve İdeoloji**; M. C. Anday'ın **Paris Mektupları**; bir de, bağışlayın, V Günyol'un **Daldan Dala** adlı yapıtları.

1982 TÜRKİYE'SİNDE EDEBİYAT DERGİLERİ

Mehmet Yaşar Bilen

1983 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda, 'Dergiler Bölümü'nü yazma görevini üstlendiğimde, çözümlenmesi gereken iki sorunla karşılaşmıştım.

1) Dergiler seçiminde ölçütümüz, yöntemimiz ne olacaktı?

2) Yıllıklarda yer alan bu 'bölümlere', çeşitli dergilerde en çok eleştiri sunanlardan biri de, bendim. Öyleyse 'Dergiler Bölümü' içeriği ve kapsamıyla, bu «yıllık»ta en iyi bir biçimde nasıl hazırlanmalıydı?

Birinci sorunumuzu Sayın Aziz Nesin'le yazışarak çözümledik. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın başlangıçtan beri izlediği ilke ve amaçlarından biri de, düşün ayrımı gözetmeksizin her yazın olayını, giderek, Türkiye yazınında yer alan bütün dergileri, 'nesnel ve demokratik' bir tutumla ele almaktı. Böylece değerlendirmemize: Türk Edebiyatı, Mavera, Töre, Edebiyat, Yönelişler, DOĞUŞ Edebiyat, Kültür ve Sanat gibi değişik düşün, sanat ve yazın akımını savunan dergiler de, girecekti.

İkinci sorunumuzun çözümü ise, bu yazıdaki izlenecek amaç ve yöntemi belirleyecekti. Amacımız, dergilerin salt adını anarak, onları birkaç cümleyle tanıtmak olmayacaktı. Araştırma ve inceleme yöntemiyle, dergilerin, düşün, sanat ve yazın açısından taşıdığı önemi; 'dergi'nin tanımını, işlevini vurgulayıp, değerlendirmektir. Kuşkusuz, dergilerin tek tek ele alınıp bir tanıtılması da, yapılacaktır. Bu verilerden hareket ederek, çalışmamızda, incelemeden, tanıtma ve değerlendirmeye varan üçlü bir yöntemi izleyeceğiz. Bu açıdan yazımızı, üç ana bölüme ayırıyoruz ilkin.

A — Dergilerin gelişmekte olan ülkelerdeki önemi,

B — Dergilerin tanımı, işlevi,

C — Bu görüşler doğrultusunda Türkiye yazınında dergiler.

*
**

A — Dergilerin gelişmekte olan ülkelerdeki önemini şöyle özetleyebiliriz:

1 — «Dergilerin belirli düşün 'sanat ve yazın' akımlarını oluştururken ulusal ve çok uluslu tekellere bağlı iletişim kurumlarından bağımsız olabilmeleri;

II — Savundukları ve geliştirdikleri düşün, 'sanat ve yazın' akımlarını, alışılagelen haber-yorum kavramının ötesinde çok boyutlu olarak yansıtabilmeleri;

III — Toplum, 'sanat ve yazın' açısından önemli olan konularda gereğince ayrıntıya inerek, özgür bir tartışma ortamı yaratabilmeleri;

IV — Yerine göre güçlü ve etkili bir eğitim, 'öğretim' aracı görevini üstlenebilmeleri gibi...» (1).

B — «Dergi»nin tanımı ve işlevi:

Yazılı iletişim araçlarından biri olan dergi, gazete ve kitap arasında yer alır. «Dergi, bu iki uçun arasında düşüncenin oluşma ve sistemleşme dinamiğini yansıtan bir organdır.

Bir derginin düşün ya da sanat akımını yansıtabilmesi ve bu akımın oluşumu dinamiğine etkin bir biçimde katılabilmesi yönünden şu özelliklere sahip olması gerekir:

I — Belirli bir dünya görüşüne sahip, ilkeli grup ve kuruluşlar tarafından yönetilmesi,

II — Yayınladığı yapıtların (yazıların) iç tutarlılığının sağlanması ve bu tutarlık içinde savunulan düşüncenin sistemli bir biçimde geliştirilerek oluşturulması,

III — Etkinliğini ve mali açıdan yaşamasını sağlayacak geniş ve düşünce birliği olan bir kamu oyunu yaratabilmesi...

C — Bu görüşler doğrultusunda Türkiye yazınında dergiler:

Günümüzde yayınlanan dergileri, düşün, sanat ve yazın akımını yansıtması yönünden taşıdığı özellikleri (yukarıda vurgulandığı gibi) ve ekonomik nitelikleri göz önünde bulundurarak dört ana bölüme ayırabiliriz:

I — Büyük basın kuruluşlarına bağlı renkli sanat dergileri,
II — Kurum - Vakıf - Yayınevi, Yayın Şirketi dergileri,
III — Kooperatif dergileri,
IV — Özenci (amatör) dergiler.

I — Renkli sanat dergileri:

Büyük sermayenin desteğinde, geniş baskı ve pazarlama olanakları elinde bulunan, büyük telif ücretleri ödeme olanaklarına sahip olan dergilerdir. Bunlar:

a) Milliyet Sanat (on beş günlük),
b) Gösteri (aylık),
c) Sanat Olayı (aylık).

Her üç dergi de, küçük ayrımlar dışında içerikçe birbirine yakın, ortak ilgi alanlarına sahiptir. Örneğin: Haber, yorum, haber niteliği ağır basan tanıtma, röportaj, anlatı, resim, fotoğraf, sinema ve tiyatro sanatı örnekleri gibi...

Milliyet Sanat:

«Sanat-magazin türü, bol resimli ve fotoğraflı, çarpıcı derlemelere dayanan sanat-yazın haberleri ve yorumları»yla okurların ilgisini çeken sermayenin önde gelen dergilerinden biri. Derlediği ilgi çekici konular: «Cinsel ve psikoloji-eşcinsellikle ilgili yazılar», «Türk Edebiyatında Hapishane», «Nostalji», «Söz Gençlerin» ve fotoğraf sanatıyla ilgili gençler bölümü. Türk şiirinde aşk konusunu gündeme getiren, «Türk Edebiyatında Aşk'ın 1000 Yılı» gibi bir de eki var.

---

(1) Yazımızın 'giriş' ve 'renkli sanat dergileri'yle ilgili bölümünde yer alan tırnak içindeki görüşler, Sayın Tevfik Çavdar'ın «**Renkli Sanat Dergileri Üzerine Ön İnceleme**» adlı çalışmasından alınmıştır. Daha geniş bilgi için bakınız: «**Yazın Dergisi, Mart 1981, Sayı: 1**».

Gösteri :

İçeriğiyle «Milliyet Sanat»tan daha kapsamlı bir dergi. İnceleme, deneme, öykü, röportaj, şiir gibi yazın türlerinin yanında, «bağlı bulunduğu büyük basın kuruluşunun ilişkileri gereği sinema ve tiyatro» gibi uzmanlaşmaya yönelik alanlardaki yayın politikasıyla diğer dergilerden ayrılan özelliğiydi. Her sayıda, sanat ve yazın sorunlarına değgin «Ayın Dosyası» başlığı altında düzenlediği bölümle (yeterli olmasa bile) ilgi çekmeğe çalıştı. Yazın türleri üzerine düzenlediği yarışmalarıyla, genç kuşağa yönelik çalışmaları oldu. (Sinema ve tiyatro konusunda eki var).

Sanat Olayı :

«Deskriptiv (betimleyici), anlatı, röportaj», deneme, söyleşi, öykü (usta ve genç ozanları bir arada kaynaştırmaya çalışan) şiir gibi yazın türleri yanında: resim, fotoğraf (bu yönde bir de eki var), tiyatro gibi sanat dallarına kapsamlı bir şekilde yer vermesiyle dikkati çekti. «Toplum ve sanat arasındaki karşılıklı ilişkileri irdeleme» amacını taşıyan derginin bu konuda da bir eki vardı. Ne var ki, uzun ömürlü olamadı Sanat Olayı, Haziran 1982 tarihli 18. sayısıyla yayımına son verdi.

Renkli sanat dergileri üzerine yorum ve değerlendirme :

Büyük sermayenin, ekonomik açıdan dergi yayınlamadaki amacı: kuşkusuz ki, piyasa ve kâr motifidir. «Kitlesel basını hedefleyen bu kuruluşların genel amacı, geniş ve ağırlıklı bir piyasayı elde tutma ve kârlarını ezami kılmaktır Söz konusu üç derginin de, önde gelen sorunları bunlardır.»

Ne var ki, ekonomik açıdan amaçları belli olan bu dergiler, sahipliklerinde sermaye güdümünü taşımalarına karşın, ideolojik açıdan (şimdilik) belirgin bir yapıları ve tavırları yoktur. Toplumcu düşünceye sahip her kanattan yazar-ozan yanında, bireyci yazıncılara kadar (her türlü düşün, sanat ve yazın akımını savunanlar), bu üç dergide yer alabilmektedir. Bu açıdan kendi özlerinde bile ilkeli ve tutarlı değildirler. Yöneticilerin demokrat, ilerici niteliklerine karşın, zamanla sermayenin emredici koşulları, kendi düşüncesi doğrultusunda dergilerinin özünü belirleyecek-yazıların seçim, basım işlerinde- başat rolü oynacaktır herhalde...

II — Kurum, Vakıf, Yayınevi, Yayın Şirketi dergileri :

Bunlar, herhangi bir yayın şirketi adına ya belli bir grup tarafından, ya da başlıkta söz konusu edilen kuruluşlar tarafından yayınlanıp, yönetilen dergilerdir. Ekonomik desteğini, dolayısıyla etkinliğini bu kuruluşlar aracılığıyla sağlarlar. Düşün, sanat ve yazın açısından derginin niteliğini belirleyen içeriği ise, kuruluşların sahipliğini ve derginin yöneticiliğini üstlenen kişilerin değişik dünya görüşleri doğrultusunda kendini gösterir. Örneğin, dil konusunda uzmanlaşan ve Atatürk'ün kurduğu TDK'ca yayınlanan, dil devrimini savunup, geliştiren **Türk Dili**, «Türk Edebiyatı Vakfı Adına». 'milli kültür ve edebiyatı' savunduğunu belirten Türk Edebiyatı, islâmcı bir öğretiye yaslı «AKABE» Yayınları A.Ş. adına yayınlanan Mavera, «Gelişim Basım ve Yayın A.Ş.» adına eleştiri kuramı açısından yapısalcılığı savunan Çağdaş Eleştiri ve Varlık dergileri gibi..

Türk Dili :

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı aylık dil ve yazın dergisi. Yayın politikasını, Atatürkçü düşüncenin ilke ve amaçları doğrultusunda belirleyen **Türk Dili**,

dil ve yazın konularına değgin çeşitli sorunlara, kuramsal yazılara eşit oranda yer vermesiyle diğer dergilerden ayrılıyordu. Bu niteliğiyle geniş bir okur kitlesine seslenmeyi amaçlayan **Türk Dili**'nin yaşadığımız ortamda dil konularına (dil devriminin önemi doğrultusunda) dilimizin özleşmesine değgin deneme, inceleme ve araştırma yazılarına daha çok yer vermesi gerekir. Bu bağlamda büyük sorumluluklar ve görevler düşüyor, Türk Dili'ne. Atatürk devrimciliğinin sembolü olan TDK ve onun yayın organı'nın bu tarihsel görevi yerine getirip, işlevini sonsuza dek sürdüreceğinden eminiz.

Türk Edebiyatı :

«Türk Edebiyatı Vakfı Adına» yayınlanan aylık fikir ve sanat dergisi. ...ideolojiye, kalıpçılığa, dar görüşe karşı olanların buluşma yeri» (**Şubat 1982, Sayı: 100**), düşüncesiyle yayın politikasındaki ilke ve amacını belirleyen Türk Edebiyatı, 'milli kültür ve sanatın' idealist bir savunucusu olarak; bu alandaki sorunları, inceleme, deneme, makale, söyleşi ve tartışmalarla gündeme getirirken, bu sorunlara kendi düşün yapısı içinde çözüm ve öneriler aradı. Örneğin, dil konusundaki inceleme yazılarında, özleşmeye karşı «**Yaşayan Türkçe'yi esas**» tutuyor ve «**Dil Akademisi**»ni savunuyor. Milli edebiyatımıza değgin konuları da, (Örneğin, Milli Temaşa Sanatlarımız gibi) sanatçıların görüşleriyle irdeleyip, aydınlatmaya çalıştı. Çocuk yazını konusuna da eğilen dergi, bu alanda «Türk Edebiyatı Vakfı» ile ortaklaşa bir de yarışma düzenledi. (**Eylül 1982, Sayı: 107**). Türk Edebiyatı, sanat ve yazınımızın birçok konularına eğilmeye çalışıyor; ne var ki, kendi düşün çerçevesinde de olsa çağdaş dünya edebiyatımızın örneklerine yer vermemesi bir eksiklik.

Varlık :

Dergilerin en önemli işlevlerinden biri de, öz ve biçim bakımından kendilerini yenileyip, değiştirebilmeleridir. Bu doğrultudaki atılımlar, okurun dergilere karşı ilgisini canlı ve diri tutar. Filiz Nayır Deniztekin'in yönetimindeki (oluşturduğu kadro ile), **Varlık**'ta, 1982 yılında içerik ve biçim bakımından göreceli de olsa kimi olumlu yeniliklere, değişikliklere tanık olduk. 1982'de özde daha demokrat ve ilerici bir yayın politikasını amaçlayan **Varlık**, Yaşar Nabi'den devraldığı Atatürkçü çizgisini korumakla birlikte; toplumcu yazıncılara ve amatörlere (geçmiş yıllara göre) daha çok yer verdi. Kültür, sanat ve yazın alanında (örneğin, **Almanya'da Gelişen Türk Kültürü** gibi), önemli sorunları gündeme getirdi. Yazarlarla yaptığı konuşma, söyleşi ve soruşturmalar yoluyla; bu sorunlar etrafında okurlarını (yazarlarını) yönlendirmeye ve değişik bakış açılarıyla aydınlatmaya çalıştı.

Ne var ki, kuramsal ve eleştiri yazıları, 1982'de yenileşen **Varlık**'ta yok gibiydi. Diğer dergilerde de salgın bir moda haline gelen basit kitap tanıtma yazıları; nitelikli olmayan deneme ve değiniler **Varlık**'ta da çoğunluktaydı, 82 yılında.

Mavera :

«AKABE Yayın Ticaret ve Sanayi A.Ş.» adına, Erdem Bayazıt'ın yönetiminde yayınlanan aylık edebiyat dergisi. 'Edebiyat dergisi' adını taşımasına karşın, daha çok düşün (fikir), kültür ve sanat sorunlarını gündeme getiren, bu sorunları **İslami** açıdan irdeleyen, inceleyen ve bu bakış doğrultusunda çözüm ve öneriler getiren, «**müslüman bir toplumun kültürünü** (**Mart 1982, Sayı: 64**), savunan bir dergi. İçeriğini bu ilkeler çerçevesinde belirleyen ve sınırlayan **Mavera**, Ocak

1982 tarihli 62. sayısında «Afganistan» adlı geniş kapsamlı bir de özel sayı düzenledi. Afganistan'nın sorunlarını (gezip, görüp) röportajlarla yerinde saptayan, Genel Tarihi ile bilgiler içeren özel sayıda, Afgan edebiyatıyla ilgili örneklere yer verilmemesi büyük bir eksiklikti. Ofset kapağı, baskı ve sayfa düzeniyle oldukça güzel bir görünüme sahip. Yalnız, 'dil' konusunda belli bir ilkesi ve tutarlı bir görüşü yok Mavera'nın. Örneğin, Öz Türkçe ile Osmanlıca yan yana...

Çağdaş Eleştiri:

«Gelişim Basım ve Yayın A.Ş.» tarafından Adnan Benk'in yönetiminde aylık olarak yayınlanan, 'edebiyat, sanat, sorunlar ve kuramlar' dergisi. Adnan Benk, Mart 1982 tarihli I. sayısında derginin çıkış amacını şöyle vurguluyordu: «çağdaş eleştiri dergisi sanat yapıtına kendi açısından, kendi içinden bakmanın yollarını araştırmak için çıkıyor. «Kuşkusuz, bir sanat yapıtına kendi açısından, kendi içinden bakmanın kuramsal adı yapısalcılıktır. Nitekim dergide yer alan Tahsin Yücel ve Enis Batur'un yazıları, yapısalcılık doğrultusunda bu çıkış bildirisini doğruluyordu. Ne var ki, yazınımızda güncel bir sorun olarak moda haline gelen yapısalcılığa, 'sorunlar ve kuramlar' dergisi olarak Çağdaş Eleştiri de, değişik görüşler doğrultusunda kapsamlı bir bakış ve aydınlık getiremedi. İnceleme, eleştiri yazıları ve yazınsal kuramlara (yapısalcılık doğrultusunda da olsa) yer veren Çağdaş Eleştiri'nin en ilgi çekici yazı dizisi, çevirilerden oluşan «Kaynakça» bölümüydü. Ofset baskısı ve birinci hamur kağıdıyla diğer dergilerden ayrılan güzel bir görünüme sahip.

III — Kooperatif dergileri

Günümüzün ağır maddi koşulları, sanatçılarımızı ve yazıncılarımızı ister istemez bir ekonomik birlikteliğe, giderek kooperatifleşmeye yöneltmektedir. Bu ekonomik birliktelik kitap basım ve yayımı dışında, onları, kültür, sanat ve yazın açısından gereksinimini duydukları ortak bir yayın organı etrafında da birleştirmektedir. (Konumuz dergilerle ilgili olduğu için kooperatiflerin işlevi ve niteliği üzerinde durmayacağız) Nitekim, merkezi İstanbul'da olan «Sınırlı Sorumlu Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi», Yazko Edebiyat ve Yazko Çeviri, İzmir'deki «Sanat Koop» ise, Ortaklaşa dergilerin yayınlamaktadır. Ankara'daki Ayko, Ayça ve Dayanışma kooperatifleri ise, aylık sanat ve yazın dergisi olarak bir yayın organı çıkarmış değiller henüz.

Yazko Edebiyat:

Yönetmeni Sayın Memet Fuat'ın da vurguladığı gibi, «Yazko Edebiyatın en belirgin özelliği bir edebiyat dergisi olmasıdır. «Gerçekten de Yazko Edebiyat, bu belirgin özelliği doğrultusunda yazınımızı dünü bugünü içinde bir bütün olarak ele alıp yansıttı, 82 yılı boyunca. Bu alandaki sorunlara, çeşitli görüşler doğrultusunda, geniş boyutlu araştırma, inceleme ve tartışma yazılarıyla çözümler getirmeğe, okurları bu sorunlar etrafında yönlendirmeye ve değişik bakış açılarıyla aydınlatmaya çalıştı.

Ne var ki, yazımızın giriş bölümünde bir derginin özelliklerini belirtirken, «belirli bir dünya görüşüyle, ilkeli ve tutarlı» bir tavrı içermesi gerektiğini vurgulamıştık. Yazko Edebiyat'ın bu özellikten (göreceli yoksunluğunu diyeceğim çünkü ne de olsa demokrat, ilerici bir çizgisi var), çeşitli görüşlerin toplamında oluşan kooperatif niteliğine bağlayabiliriz. Belirli bir düşüncenin, görüşün sınırlanmış ilkesi yerine, her türlü görüşlere açık, bütün 'yazarların, sanatçıların ser-

bestçe konuştukları bir forum, bir tartışma alanı' yaratması özelliğiyle dikkati çekti. Diğer yandan tıpkı küçük 'amatör dergiler gibi bir gelişme, yetişme, ortaya çıkma alanı olmak amacıyla' yayın politikasını sürdüren **Yazko Edebiyat**'ın, bu amacını amatörlere yer vermesiyle gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Ama şiir yayınlama tutumunda, daha özenli ve daha nesnel olmalarının gerektiğini de vurgulayalım. Kitap tanıtma bölümü de amacından uzak olduğu değin düzensiz ve karışık. Eleştiri niteliğini taşıyan üç dört sayfalık yazılarla; dört, beş kitabın adını anarak bir sayfaya sığdırılan yazıların yerleri ayrı olmalı.

Yazko Çeviri:

Türkiye'mizde yıllardan beri eksikliği duyulan bir boşluğu dolduran, yazın ve daha çok dil alanında gerçek anlamda bir 'çeviri dergisi'. Ne var ki, M. Fuat'ın Temmuz - Ağustos 1982 tarihli 7. sayısında belirttiği gibi, «çok yüksek düzeyde bir görünümü var derginin. Bunu hafifletmenin, okura soluk aldırmanın yolu, yazıların düzeyini düşürmek değil, araya başarılı şiir çevrileri sokmaktır. «Bunun dışında, 'yeterince güncel olmadığı da' bir gerçek, **Yazko Çeviri**'nin. Örneğin,. yapısalcılık gibi yazınımızda güncel olan bir kuramsal sorunu (birçok yazın dergisinde dar bir kapsam içinde ele alınıp tartışılırken), bir çeviri dergisi olarak - bu konuyu - olumlu, olumsuz yönleriyle gündeme getirip, geniş boyutlu bir şekilde açıklığa kavuşturması gerekirdi. Bir de, yöneticilerin beğenisine, görüşüne göre değil; okurun isteği doğrultusunda çeviriler yapılmalı. Dar bir çevrenin değil, geniş bir okur kitlesinin dergisi olmalı...

Ortaklaşa:

«İzmir Kültür ve Sanat Çalışanları Üretim, Temin ve Dağıtım Kooperatifi»nin yayınladığı **Ortaklaşa** (aylık) kültür ve sanat dergisi olarak Nisan 1982'de çıkmağa başladı. Temmuz ve Ağustos aylarında yayımına ara veren dergi, Eylül'de yeniden yayımlanmağa başladı.

Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olan İzmir'deki kültür, sanat, yazın birikimini, belirli görüş etrafında, ilkeli ve tutarlı bir dayanışmayla birlikteliğini (kooperatifleştiğini) ve bir yayın organıyla ortaya çıktığını görmek, gerçekten sevindirici bir olay.

'Kültür ve sanat çalışanlarının, dayanışmalı, birlikte, insancıl, gerçekçi ve toplumcu bir sanatın.. savunucusu olarak yayın politikasını belirleyen **Ortaklaşa**, daha çok İzmir ve yöresindeki sanatçıları biraraya toplayıp, onların ürünlerine yer verdi. Kuşkusuz, yöresinin dışındaki diğer yazıncılara da sayfalarını açtı. Kültür, sanat ve yazınla ilgili sorunları, bölgeselden genele açılarak gerçekçi ve toplumcu bir sanat doğrultusunda irdelemeye çalıştı. İlk sayılarındaki dizgi, baskı yanlışlıklarına karşın, ofset baskısı ve mizanpajıyla güzel bir görünüme sahip, Ortaklaşa.

IV — Özenci (amatör) dergiler:

Özenci (amatör) dergilerin ekonomik açıdan olanakları sınırlıdır. Ama kendi belirli görüşleri doğrultusunda nitelikli dergilerdir Bu dergilerin çoğu, kişi ve grupça oluşturulan imece usulü parasal olanaklarla yaşamını sürdürür. Yaşamlarının uzun veya kısa olmasında özdeki niteliği yanında abone ve temsilcilerin rolü büyüktür. Yazarlara telif ücreti ödeyecek olanakları yoktur. Bu nedenle maddi karşılık beklemeyen özenci (amatör) yazarlara yer verirler daha çok. Amatör dergi adını almalarının geneldeki nedeni budur. Herhangi bir kuruluşa,

sermayeye bağımlı olmadıkları için, yönetenlerin düşün yapısına göre (Örneğin, toplumcu gerçekçi sanattan, İslamcı öğretiye, giderek uluscu edebiyata değin özde değişik görüşleri savunan birçok amatör dergiler vardır), belirli dünya görüşüne sahip, kendi yapıları doğrultusunda ilkeli ve tutarlı dergilerdir. Yayınladıkları yapıtların iç tutarlılığının sağlanması ve bu tutarlılık içinde savunulan düşün, sanat ve yazın akımının sistemli bir biçimde geliştirilerek oluşturulması, başlıca amaçlarıdır. Etkinliklerini ve mali açıdan yaşamlarını sağlayacak geniş ve düşünce birliği olan bir komu oyu yaratabilmelerine bağlıdır.

Bilim ve Sanat:

Ocak 1981 yılında yayın dünyasına giren **Bilim ve Sanat**, çıkış amacını şöyle vurguluyordu, ilk sayısında: «Bilim ve Sanat, toplumumuzun kültür üretiminin, belli bir tez ya da dünya görüşü çerçevesinde tartışılarak daha da zenginleşmesi amacına dönük olarak doğmaktadır.»

1981 ve 82 yılları boyunca yayınlanan her sayısında, 'belli bir tez ya da dünya görüşü' olarak çerçevelediği diyalektik maddeci anlayışın kültür ve sanattaki koruyucusu, savunucusu ve bu alandaki tartışmacı, katkılı tavrıyla, yayın politikasıyla dikkati çeken bir dergiydi.

Kültür sisteminin ögelerini oluşturan bilim, siyaset, sanat v.b. yapılar ile hukuk ve estetik değerler üzerine geniş boyutlu incelemeleri, eleştirileri, soruşturma ve tanıtmalarıyla etkili oldu, 82 yılı boyunca. Örneğin: Toplumbilim, ruhbilim, ekonomi, iktisat, tarih, eğitim, tiyatro, müzik, basın, dil, matematik, kadın ve çocuk sorunu, bilimsel teknik devrim sorunları, geçmişteki ve bugündeki kültür değerlerimiz, hukuk (bilhassa güncel bir konu olan Anayasa ve tartışmalarına Batı demokrasisi içinde açıklık getiren sürekli yazılar), derginin içeriğinde bilinçlice irdelenen, sergilenen ve belli bir dünya görüşü doğrultusunda alternatif getiren önemli konulardı. İlkeli ve tutarlı bir dergi olan **Bilim ve Sanat**'ın, yeni değerler ve gençlerden çok, seçkin ve nitelikli (profesyonel) bir yazar kadrosunu yeğlemesi; şiir ve öykü yayınlamaması saptadığımız eksiklikler olarak vurgulanabilir.

Türkiye Yazıları:

Ankara'da, Ahmet Say'ın sahipliği ve sorumluluğunda aylık olarak yayınlanan **Türkiye Yazıları**, 'yurdumuzun kültür birikimini demokratik bir anlayışla, ünlü ünsüz ayırt etmeden yansıtmaya çalışan bir edebiyat dergisi. 'Özde, demokratik ve ilerici ilkeler doğrultusunda yazın, kültür ve sanatımızın kimi güncel sorunlarını da, gündeme getiren dergi, yazarları, düşünürleri bu sorunlar etrafında yönlendirmeye, okurlarını aydınlatmaya çalıştı. Örneğin, «**Şair Eşref Özel Sayısı**»nda (Ocak 1982, Sayı: 58), Doğan Avcıoğlu'nun, «**Papuççu Muştası**» adlı araştırmaya dayalı geniş kapsamlı incelemesi, 82 yılının en ilgi çekici ve en nitelikli yazısıydı. Bunun dışında, «romanın güncel sorunları», «şiirimizin güncel sorunları», «emperyalizm ve reklam», «müzik ve tartışma» gibi sorunlara; inceleme, deneme, soruşturma ve tartışmalarla-özel bölümler halinde-her sayısında yer verdi. Ne var ki, iyi hazırlanmayan kimi bölümler, yeterli ve nitelikli bir düzeyde değildi. Örneğin, dar bir kadro kapsamı içinde ele alınan, «**şiirmizin güncel sorunları**» bölümü, tekrarların dışında, bilinenden öte yeni bir bakış ve aydınlık getirmiyordu, bu soruna.

Çeviriye de ilgi duyan dergi, bu konudaki çeviri yazı, konuşma ve şiirlere yer vermesiyle dünya edebiyatıyla göreceli de olsa ilişki kurmaya çalıştı. **Türkiye**

Yazıları'nı, belirli düşün çerçevesinde ilkeli ve tutarlı tavrıyla amatör dergiler içinde en yetkinlerinden biri olarak nitelendirebiliriz.

Dönemeç

İzmir'de yayınlanmasına karşın, son yıllarda Türkiye genelinde ses veren, amatörler içinde nitelikli içeriği ve kapsamıyla etkin dergilerden biri oldu, **Dönemeç**. Bilhassa özgün özel sayılar düzenlemedeki deneyimi ve ustalığıyla dikkati çeken **Dönemeç**, 1982 yılında, «**Şiirimizde Yergi**» ve «**Halikarnas Balıkçısı**» gibi üstüste hazırladığı geniş kapsamlı özel sayılarda; profesyonel ve amatör yazarların birlikteliğinde, ele alınan konuları derinliğine ve uzmanca incelenmesini sağladı. Bu özel sayılarla, okurun olduğu kadar, basınımızın da büyük ilgisini çekti.

İnceleyici, eleştirici ve tartışmacı kimliğiyle daha çok 'edebiyat' sorunlarına ağırlık veren **Dönemeç**, güncel konular yanında, yazınımızı (dünü ve bugünü, geleceğe ışık tutacak bir şekilde-diyalektik bağlamda), bir bütün içinde ele aldı. Geleneksel yazın türlerini, yazın değerlerini inceleyip aydınlatırken, onları toplumcu gerçekçi bakış açısıyla yorumlayıp, değerlendirdi. Genç kuşağın bir dergisi olarak, yazınımızın güncel sorunlarını da gündeme getirdi. Bu sorunlara da, gençlerle birlikte (tartışma-soruşturma-şöyleşi yoluyla) çözüm getirmeğe çalıştı. Örneğin, «**Genç Şair Günümüzün Şiirini Tartışıyor**» bölümü, toplumcu genç ozanların (bu güncel soruna), toplumcu gerçekçi açıdan bakış getiren ilginç görüşlerini içeriyordu. Ünlülerden çok, gençlere yer veren **Dönemeç**, (genç yeteneklerin bir çıkış alanı olarak) tam bir amatör dergi.

Sanat/Edebiyat'81

Ed. 81, kültür, sanat ve yazın alanımızda, tartışmacı, kavgacı ve uzun söyleşileriyle dikkati çeken etkin bir dergi olarak göründü, 82'de. Aynı zamanda «Aylık Siyasi Dergi» kimliğini de taşıyan, **Sanat/Edebiyat'81**, de bu alanda geniş kapsamlı yazıların yer aldığını görmedik. Yalnız Tanju Cılızoğlu'nun 'sunu' yazılarındaki güncel sorunları ele alışı, bunlara çözüm ve öneri getirici görüşlerini içeren «Başyazı»ları, dar kapsamlı da olsa siyasi bir nitelik taşıyordu.

Derginin, ideolojik/politik konumda belirgin bir görüşü ve tavrı olmasına karşın, bu görüşler doğrultusunda ideolojik/estetik açıdan savunulan sanatın kuramlarına özgü, inceleme, araştırma ve eleştiri gibi türlerin kapsamlı yazılarına da rastlamadık pek.

Sanat ve yazın açısından geçmişte ve günümüzde gözardı edilen değerlerin (sanatçı kişilerin), «Portreler» bölümünde ayrıntılarıyla sunuluşu, yazınımızda belli bir yeri olan toplumcu gerçekçi kuşağın genç ozanlarıyla uzun söyleşiler yaparak, onları, kamu oyuna lanse etmesi, derginin yayın politikasındaki tutarlılığını kanıtlaması bakımından en olumlu yönüydü. «**Edebiyatımızda Yeniler**» başlığı altında, gençlere sayfalarını açması, onları umutlandırıp, itici güç olması, yönlendirmesi (gerçi bu yönlendirme kapsamlı olmadığı gibi, yeterli de değil kuramsal açıdan), **Sanat/Edebiyat'81**'i, diğer dergilerden ayıran önemli özelliklerden biriydi. Ne var ki, bu bölümde bazı yanlışlıklar yapıldı. Örneğin, «Şairler ve Yazarlar Sözlüğü»nde üç kitabıyla yer alan bir ozanla, yıllardır birçok dergilerde şiir yayınlamış kimi ozanlar, bu «Yeniler» bölümünde yer aldı nedense!..

Yeni Olgu:

Kendi çalışma alanındaki sürdürdüğü düşün yapısıyla, «Yapıt» dergisinin bir devamı sayabiliriz, **Yeni Olgu**'yu. Ne var ki, «Yapıt»ta oluşturduğu, o eski güç-

lü kadrosunu yitirmiş durumda. Salt özenci (amatör) yeni adlara yer vermesi, elbet ki olumlu bir tutumu. Ama kültür, sanat ve yazın açısından gündeme getirdiği sorunlara (konulara) bilinenden öte çözüm ve öneri getiren yazılara rastlamadık pek. Bu da, yeni özenci yazarların (ele aldıkları konuları, sorunları özümlemeden), belli klasiklerden olduğu gibi aktarılan yazılarda, bir yığın terminoloji kargaşalığına, anlaşılmazlığa, bilinç bulanıklığına, kimi kez sığlığa düşmelerinin nedenlerinden kaynaklanıyordu.

Seyrek de olsa kimi sayılarda nitelikli yazılara rastlayabiliyorduk, **Yeni Olgu**'da. Örneğin, «Sanatın Toplumsallaşması Konusunda Bir Ön İnceleme», «Türkiye Şiirinin Siyasallaşma Çizelgesi», «Üretim ve Yaratım Olarak Şiir» gibi ürünler yanında, Kutluay Şakar'ın sunu başlığı altındaki denemelerin ve kimi incelemelerinin sözü edilebilir burda.

Edebiyat:

Ülkemizdeki İslamcı öğretiye yaslı sanat, yazın deviminde: özdeki, «kesin karşı anamalcı, kesin karşı sömürgeci, kesin emek öğretisi savunucusu, kesin özgürlükçü, kesin bağımsız ve bağlantısız...» gibi kendi düşün yapısı içinde ilkeli ve tutarlı tavrıyla dikkati çeken Edebiyat, Nuri Pakdil'in yönetiminde Ankara'da aylık oyarak yayınlanan bir dergi.

Düşün, kültür, sanat ve yazınsal sorunlara: İslam öğretisinden esinlenerek, bu «öğretinin oluşturduğu kendi uygarlık değerlerimizi» savunarak, «dışa bağımlı olmayan, özgürlükçü, ilerici tavırla», 'yer'li bir sanat, yazın devinimi içinde çözümler aramak, öneriler getirmek, tartışmak, konuşmak, Edebiyat'ın yayın politikasındaki başlıca amacı. Bu amaç doğrultusunda dergide yer alan ürünler, daha çok edebiyata yönelik türlerdi. Örneğin: Deneme, öykü, günlük, konuşma, açık oturum, şiir gibi. Kadrolaşmış bir dergi görünümünde olan Edebiyat, estetik sorununu (kaygısını) ön planda tutuyor Dünya edebiyatıyla ilişkisi; özellikle Ortadoğu çağdaş ozanların şiirlerinden (çeviriyle) bol örnekler sunması Edebiyat'ın diğer dergilerden ayrılan önemli özelliğiydi. Ne var ki Nuri Pakdil'in, Dostoyevski'den çevirdiği «Günlük»ler dışında; çeviri kuramsal yazılara eleştirilere yer vermemesi, bu bağlamda gördüğümüz eksikliğiydi.

Dilde özleşmeden yana olan (dergide yer alan bütün ürünlerinde), öz Türkçeyi benimseyen, kullanan, savunan Edebiyat, dil sorununa bakış açısındaki ilkeli, tutarlı tavrıyla; hem tutucu, hem de ilerici, devrimci birçok dergiye (yazara) örnek olabilecek bir nitelik taşıyor.

Yaba:

1979'dan bu yana Ankara'da Aydın Doğan'ın yönetiminde (iki ayda) bir yayınlanan, «genç kuşağın yazın dergisi» olan Yaba, demokrat, ilerici ve toplumcu gerçekçi sanat kuramına bağlı, ünlü ünsüz tüm yazarlara yer vermesiyle dikkati çekti. Kuşkusuz, «genç kuşağın bir dergisi» olarak, daha çok şiirde, 'yeni adlara', yetenekli gençlere sayfalarını çömertçe açması övgüye değerdi, amatör olarak. Yaba, eşikte bekleyen nice yeteneklerin «bir çıkış alanı oldu» diyebiliriz.

Büyük savların, polemiklerin dışında; demokrat, içtenli ve birleştirici tavrıyla, sanat ve yazınımızı toplumcu görüşün ilkeleri doğrultusunda irdeleyip, incelerken, bu alandaki sorunları da gün yüzüne çıkarmaya çalıştı. Örneğin, sınırlı olanaklarına karşın düzenlediği «Öykü» ve «Masal» özel sayılarıyla ilgi çekerken; «Enver Gökçe» için hazırladığı oldukça kapsamlı özel sayısı, dergiciliğimiz adına gerçekten onurlu diyebileceğim örnek bir tavırdı.

«Yanıtlarıyla» bölümündeki sanatçılarla söyleşileri, amatör dergiler üzerine düzenlediği soruşturması, Yaba'da ilgiyle izlenen yazılardı 82 yılında. Çeviriye değgin ürünlerin, kuramsal yazıların, kapsamlı eleştirilerin yokluğu, Yaba'da gördüğümüz başlıca eksikliklerdi. Mizanpaj ve sayfa düzeninde estetik açıdan güzel bir görünüme de sahip değil. Ama, Ekim-Kasım 1982 tarihli, 25. sayısındaki yeni biçiminde; özde olduğu gibi estetik açıdan da kendini yenilemenin bir çabası içindeydi Yaba.

Yeditepe :

Varlık'tan sonra, 33 yıllık yaşıyla kültür ve yazınımızın bir anıtı olarak nitelendirebileceğimiz Yeditepe de, uzun ömürlü dergilerimizden biri. Bugün yazınımızda belli yerleri olan nice ozan, öykücü ve yazar Yeditepe'nin sayfalarında gün yüzüne çıkmıştır. Ne var ki bugün, iki yaprak halinde yayımlanan Yeditepe, o eski yetiştiriciliğini, öncülüğünü ve etkinliğini yitirmiş durumda. Ama göreceli de olsa (emeğini saygıyla andığımız) sahibi ve yönetmeni sayın Hüsamettin Bozok'un özverili çabalarıyla yaşamını sürdürmeye çalışan Yeditepe'de: Şiir, deneme, günlük, tanıtma, resim gibi dallarda kısa fakat özgün ürünlere de rastlayabiliyoruz.

Yarın :

Semih Gümüş (Acar) yönetiminde, Osman S. Arolat'ın Genel Yayın Danışmalığında, Ankara'da aylık olarak yayımlanan sanat, edebiyat dergisi. «Yarın, toplumcu gerçekçi olanla olmayanı cesaretle ayırmaya çalışacak, toplumcu gerçekçi olanı yüceltirken, olmayanı da, dostları bile olsa eleştirip gerçek yerine oturtmaktan kaçınmayacaktır. «(Eylül 1981, Sayı: 1) Bu sözler, derginin çıkış yazısında yer alan önemli ilkelerden biriydi. Yarın, bu ilkeler doğrultusunda büyük sermayenin renkli sanat dergilerine de açık bir tavır aldı. «...Tekelci basının piyasaya sürdüğü dergilerin en kötüsü (...) Gösteri'nin 'genç kuşağı ödüllere çağırışı', bu utanmazlıkların tam örneği oldu. Sanatı değil, eşcinselliği ödüllendiren (...) Gösteri'nin genç kuşağı ödüllendirmesi gülünç oldu.» (1981, Sayı, 3)

Ne var ki, aynı Yarın, «eşcinselliği ödüllendiren» diye nitelendirdiği Gösteri'den ödül alan gencin şiirlerine sayfalarında rahatça yer veriyordu; «dostları bile olsa eleştirip gerçek yerine oturtmaktan kaçınmayacaktır» sözlerindeki ilkeli tavrı unutarak...

Her sayısında toplumcu gerçekçiliği savunduğunu büyük savlarla yineleyen Yarın, yayımladığı kimi yazılarda okurun eleştirisine hedef oldu; giderek, dergi, okur ve yazı sahibi arasında polemiğe, hatta tekzibe yaran tartışmalara yol açtı.

Kuşkusuz olumlu yönleri de vardı derginin. Örneğin, kültür, sanat ve yazınla ilgili sorunları gün yüzüne çıkaran deneme, inceleme, eleştiri, söyleşi gibi türlerde kimi yetkin yazılara da rastladık Yarın'da. Çeviri şiir, çeviri yazılar yanında: resim, fotoğraf, müzik, karikatür, spor, santraç gibi dallara da sayfalarını açtı. Tür yönünden renkli bir dergiydi. Sanat ve yazın alanında amatörler arasında düzenlediği «Gençlik Ödülleri»yle ilgi çekmeye çalıştı.

Oluşum:

Dokuz yıldan bu yana Nisa Kadıbeşegil'in özverili çabalarıyla, yayımını (Ankara'da aylık olarak) sürdüren Oluşum, Ağustos 1982 tarihinde 100. sayısına da erişti.

Dokuz yıl içinde belirli bir düşün, sanat ve yazın akımı yerine; değişken bir yapıyla karşımıza çıkan Oluşum, önce toplumcu sanatı savunurken, birkaç yıldır

yapısalcılığa yaslı (savunucularının deyişiyle «zor anlaşılır», «güç anlaşılır») bir yazın akımının temsilcisi olarak yayınlanmaya başladı.

Ele alınan bütün sorunlar (konular, yazınsal metinler), yapısalcı kuramın doğrultusunda çözümlenip, irdeleniyor, inceleniyor. Zaman zaman kapsamlı çevirilere de yer veriliyor. Çeviri kuramsal yazılar yanında, çeviri şiirlere de rastlıyoruz, her sayısında. Ne var ki, okurun ilk kez karşılaştığı bu çeviri şiirlerin ozanları hakkında kısa da olsa (kimlik açısından) açıklayıcı bilgilere yer verilmemesi bir eksiklik.

Mayıs 1982 tarihli 55/97. sayısını, «**Mektup Özel Sayısı**» olarak düzenleyen **Oluşum**, yerli yazar ve ozanlardan çok, Batılı yazarların çeviri mektuplarına yer verdi. Bu çeviriler kadar, kendi «**el yazıları**» ile bölümü de, ilgi çekiyordu. Ama bugün yazın tarihinde önemli yeri olan toplumcu yazar ve ozanlarımızın böyle bir sayıda mektuplarına yer verilmemesi, büyük bir eksiklikti.

Oluşum'da yeni adların, gençlerin şiirlerine yer veren bir dergi. Fakat yayımlanan şiirlerin içeriği, günümüzden, çağımızdan, toplumsal olaylardan öylesine uzak ve özde öylesine karışık, anlamsız ki; İkinci Yeni Şiirinin kötü bir kopyası niteliğinde bir izlenim veriyor.

Yönelişler:

Yönelişler de, İslamcı öğreti doğrultusunda Mehmet Ocakdan yönetiminde Istanbul'da yayınlanan aylık sanat ve kültür dergisi.

Özden, islamcı öğretiye yaslı diğer dergilerle çakışan birçok yönü olmasına karşın; kültür, sanat ve yazın sorunlarına bakış açısındaki demokrat tavrı, Cumhuriyet dönemi yazıncılarına eğilmesi, çeviri kuramsal yazılara bol oranda yer vermesi, **Yönelişler**'i öbür dergilerden ayıran başlıca özelliği idi.

İslamcı bir sanatın, edebiyatın varlığını, salt Türkiye genelinde değil; yeryüzündeki diğer müslüman ülkelerin edebiyatıyla da bütünleştirmeye, tanıtmaya, incelemeye yönelik bir çabanın içindeydi **Yönelişler**. Bu bağlamda değişik ülkelerin edebiyatlarını tanıtan özel bölümleriyle dikkati çekti. «**Afrikalı Yazarlar Konuşuyor**» bölümü yanında, «**Kaynaklanma**» konusunda (görüş ayrımı gözetmeden), Attila İlhan, Aytunç Altındal, Selim İleri, Enis Batur gibi yazarlara yöneltilen 'soruşturma' da, oldukça ilginçti. Yerli çağdaş yazınımızdan sunulan somut değerler yanında; Batılı çağdaş yazınsal akımlarını da (diğer dergiler gibi dıştalamadan), kimi kez çeviri yoluyla, kimi kez incelemelerle gündeme getirip, bunları kendi görüşleri doğrultusunda çözümlemeye çalıştı. Örneğin, Yapısalcılık, Varoluşçuluk, Şiirin İmgeselliği ve İdeolojik Söylem gibi konulardaki yazıları ilgiyle izlenebiliyordu.

Mavera'da olduğu gibi, **Yönelişler**'de de, dil konusunda ilkeli, tutarlı bir görüş yok. Dergi, genelde özleşmeden yana ama, kimi yazılar baştan sona dek öz Türkçe ile kaleme alınmışken; kimi yazılarda bunun tam tersini görüyoruz: Arapça, Farsça, Türkçe karışımı bir dil...

DOĞUŞ edebiyat:

24. sayısına dek Kayseri'de yayınlanan dergi; kapağına «**Yeni Dizi**» notunu ekleyerek, **1 Nisan 1982** tarihinden itibaren, daha geniş oylumla ve ofset bir kapak içinde Alper Aksoy yönetiminde Ankara'da yayımını sürdürmeye başladı. Ofset kapağı yanında, mizanpajı, sayfa ve baskı düzeni açısından da, oldukça güzel bir görünüme sahip, **DOĞUŞ edebiyat**.

Yeni Dizi: 1 — Nisan 1982 tarihli sayısında çıkış amacı şöyle vurgulanıyordu dergide: «**Doğuş**, bir edebiyat dergisidir. Onun için yazılarımızda estetik endişo ağır basacak. Fikir unsuru çayda şeker gibi erimiş halde bulunsun istiyoruz. Ama nasıl bir estetik? Bunun tarifi zor. Ancak gücümüz nisbetinde yazılarımıza yansıyacaktır.»

Kültür, sanat ve yazınla ilgili sorunları, «Türk Edebiyatı» dergisi gibi, **DOĞUŞ edebiyat**'ta, «Milli Edebiyat ve Türk Edebiyatı» kavramları içinde, kendi görüşü doğrultusunda irdelemeye, incelemeye çalıştı. Estetik sorunlarla ilgili yazılar yanında, roman ve öykü türleri üzerine yapılan kapsamlı deneme ve incelemelere de yer verdi. «**Tenkit**»le ilgili soruşturmasıyla da ilgi çekti. Estetiğe ve kuramsal yazılara önem verdiğine göre (kendi düşün çerçevesi içinde de olsa), bu alandaki çeviri kuramsal yazılara yer vermemesi, **DOĞUŞ edebiyat**'ın başlıca eksikliğiydi. İdeolojiden çok, estetik kaygısını ön planda tutan **DOĞUŞ edebiyat**'ta, kuramsal yazılar yanında, estetik açıdan düzeyli öykülere ve şiirlere de rastladık.

Töre:

Halide Nusret Zorlutuna ve Emine Işınsu Öksüz'ün kurduğu **Töre**, on bir yıldan bu yana Ankara'da aylık olarak yayınlanan «fikir ve sanat» dergisi. Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü, Yaşar Eşmekaya **Töre**'nin «milli bir dergi» olduğunu vurgulayarak, Mart 1982 tarihli 130. sayısında savunduğu düşün, sanat ve yazın akımını şöyle açıklıyordu: milli bir dergi, yıkıcı değil yapıcı, bölücü değil birleştirici olmak mecburiyetindedir. Aynı zamanda Türk'ün milli değerlerinin sözcülüğünü yapmak, Türk-İslam sentezinin müdafii olmak ve bunu da geniş kitlelere duyurabilmek gayesi vardır.»

Töre, kültür, sanat ve yazınla ilgili sorunları, ele aldığı konuları; yayın politikası olarak belirlediği ve sınırladığı bu fikrin çerçevesi içinde incelemeye, değerlendirmeye çalıştı. Mart 1982 tarihli 130. sayısında düzenlediği oldukça kapsamlı «**Ömer Seyfettin Özel Sayısı**», Ağustos 1982 tarihli 135. sayısında, «**Halide Nusret Zorlutuna**» özel bölümü, süreli «**Türkistan Hatıraları**», kültür sorunuyla ilgili incelemeler, Tanpınar'ın «**Huzur**» romanıyla ilgili denemeler, edebiyat açısından sözü edilecek ürünlerdi. Sanat ve edebiyat konuları yanında; belirli görüşü doğrultusunda siyasal nitelikli yazılara eşit oranda yer vermesi **Töre**'yi, kendi safındaki diğer dergilerden ayıran özelliğiydi.

Yurt dışından, sanat, kültür ve yazın haberlerini kısaca veren bir bölümü olmasına karşın; çeviri kuramsal yazılar ve şiirlerle bu ilgiyi genelleştirmemesi, **Töre**'de gördüğümüz bir eksiklik olarak vurgulanabilir.

Kültür ve Sanat:

Kayseri'de aylık olarak yayınlanan **Kültür ve Sanat**, daha çok yerel niteliğiyle dikkati çeken bir dergi. Kuşkusuz, 'yerelliği' bir kusur saymıyoruz; kendi yöresindeki sanatçılara, genç yeteneklere yer vermesi doğal olduğu kadar, doğru ve güzel bir tavır da. Kültür, sanat ve yazınla ilgili sorunları, «Milli edebiyat akımı» içinde incelemeye, değerlendirmeye çalışan dergi; bu akım içerisinde, çevre yazıncılarıyla Türkiye genelinde (amatör bir dergi olarak), kendini kabul ettirmenin çabası içinde. Yerel konular yanında, yöresel sanatçılarıyla konuşmaları, yazınımızın birçok türlerine değgin deneme ve incelemeleriyle ilgimizi çeken **Kültür ve Sanat**, Kayseri'deki olanaklara göre, mizanpajı, baskı ve sayfa düzeniyle oldukça güzel bir görünüme sahip.

Kıyı :

Trabzon'da, A. Selim Teymur'un yönetiminde, ofset baskı tekniğiyle aylık olarak yayınlanan bir sanat dergisi. Karadenizli amatör sanatçıların, gençlerin birlikteliğinde oldukça güzel ürünler yayımlayan yerel bir dergi Kıyı. Ahmet Özer'in, (geçmişteki) Trabzonlu şairleri gün yüzüne çıkaran araştırma, inceleme yazılarını, değer bilir, güzel bir çalışmanın ürünü olarak değerlendirebiliriz Kıyı'da.

Dergiler içinde ve dışında son söz:

«**Dergi**» adı altında olmasa da, sanat-edebiyat dergilerin içeriğini taşıyan veya andıran, «Derleme Ürünler Dizisi» adı altında, **Yaşantı Sanat Kitapları** (bugüne dek bir kez çıktı) ve **Tan Seçkisi** gibi, kitap görünümünde-fakat kitap dergi arasında-yapıtlar da yayınlanıyor.

Yaşantı Sanat Kitapları-Derleme Ürünler Dizisi (I) de, salt şiire değgin kısa inceleme ve deneme gibi yazılara rastlanıyordu. Daha profesyonelce hazırlanan ve şiire ağırlık veren «**Tan Seçkisi**», ilk bölümünü Cemal Süreya'ya ayırmıştı. 3—4. seçkilerde ise, «**Foucault Deliliğin Tarihine Giriş**» özel sayısıyla (ekiyle) değişik bir konuyu sunuyordu okurlara.

Bir de, (altı ayda) bir yayınlanan, yazın ve dilbilim konularında uzmanlaşmış bir yazar kadrosuyla ancak elit bir okur grubuna seslenebilen, Türk ve Batı yazını üzerine Türkçe ya da Fransızca araştırma ve inceleme yazılarını içeren FDE dergisi var. Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Derginin yayın organı olan FDE (Fransız Dili Edebiyatı) dergisinde; dilbilim çalışmaları yanında, yazınsal göstergebilim örneklerine de yer verilmekte. Üniversitedeki bilimsel ve yazınsal çalışmaları dışarıya (kamuya) aktarmasıyla önem kazanan bir dergi.

Son söz :

Türkiye'de yayınlanmakta olan sanat ve edebiyat dergilerin (aşağı-yukarı) tümünü çalışmamızın kapsamına almış bulunuyoruz. Bir «**Edebiyat Yıllığı**»nın, belge niteliğiyle tarihsel açıdan taşıdığı önemi göz önünde bulundurarak (Yıllık'ki, bir yılın 'sayım-dökümü' anlamına da gelir), elden geldiğince nesnel olmaya çalıştık. Yine de eksikliklerimizin yanlışlıklarımızın olmadığı savında değiliz. Bunu da göze alıyoruz.

Belirlediğimiz 'nesnel ve demokratik' ölçütler içinde, böyle kapsamlı bir çalışmanın ortaya çıkmasında; isteklerimizi yerine getiren, ilgilerini esirgemeyen dergi yöneticilerinin de, payı büyüktü kuşkusuz. Kendilerine, burada teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

SANAT ALANINDA YENİ OLUŞUM

Erol ÇANKAYA

Sanatın yakın zamanlara kadar devindiği sınırlı alanın son dönemde genişlediği görülüyor. Oysa, bu «yakın zamanlara» kadar Türkiye'deki sanat-kültür yoğunlaşması ancak «meraklısına» seslenebilen bir alanda kalıyordu. Bir iki istisna dışında, sanat dergiciliği ancak birkaç bin kişiyle yüzyüze gelebilmek demekti. Dergilerin büyük çoğunluğu daha çok «edebiyat» dergisi olarak yayımlanıyor, edebiyatın dışında kalan sanat türleri önemsenmiyor, resim eleştirmenleri sayfa bulamıyor, müziğe yer verilmiyordu.

Arada bir olsun, sinema, dil, eleştiri gibi konulardaki özgül bir alan içinde kalan kimi dergiler yayımlanmadı değil; ama bunlar da kısa ömürlü oldular genellikle. Bu türden birçok dergi en başta ekonomik gereklere uyarak kapanıp, nice bir şeyler yapma isteğinin boğulmasına yol açtılar.

Arada bir görülen ayrıksı örneklerin dışındaki çoğu dergi yıllar boyu Valery'yi onaylayan bir biçimde, «edebiyatın laboratuvarları» olarak işlev gördüler. Genellikle az sayfalıydı bu dergiler, biri batıp biri çıkıyordu, kiminin mürekkebi elinize bulaşabiliyordu. Sorunlara derinlemesine girilemiyordu ama bu «emektar» dergilerle gene de çok şey yapılabildi. İlk ürünler buralarda yayımlanıp sevinçler saldı, birçok tartışmanın yararlı sonuçları bu dergi sayfalarının üzerinde alındı.

Bu tür dergilerin zaten öteden beri içinde oldukları koşullar daha da zorlaşarak yayıncılığı artık iyice bir «iflas masası»na çevirdi. Bu dergilerin karşısına bir olumsuz etken daha çıktı şimdi: Büyük parasal güce sahip ve geniş bir kitleye açılabilen sanat dergileri. Bakkal, kasap, ev sahibi tarafından kuşatılmış, kazandığının marjinal faydası şiddetle artan ve hele öyle tutkulu bir okuma isteğiyle yanıp tutuştuğu filan da olmayan günümüz okuru ne yapacak bu koşular içinde? Okuru bu nitelikteki kişiler olan küçük dergiler ne yapacak? Okur elbette vazgeçilmez malları ikide bir gözden geçirip tüketim tercihlerini ayarlayacak, bu ara kimi yayınlar —haklı da olarak— ya alt sıralara düşecek ya da hepten vazgeçilecek onlardan.

Bütün bu tutumları yüzünden suçlanabilir mi günümüz okuru? Bu elbette mümkün değil; bir çok yazar-çizer bile aynı davranışı gösteriyorsa okur daha da haklı.

Türkiye'nin yayıncılık alanında hemen farkedilen olgu dergiciliğe de sıçradı son bir iki yılda. Yayın alanında artık büyük paralar söz sahibidir. Bu piyasanın isterleri sanat ürününün nerdeyse özünü de, biçimini de belirleyecek boyutlara varmıştır. Ticarileşme sürecine edebiyattan daha önce girmiş olan resim alanındaki yeni yönelişler de oldukça ilginçtir.

Yayın ortamını da içine alan bu yönseme içinde şimdiye dek geçerli olmuş olan «sanat dergisi» anlayışı da böylece bir evrilme içine girdi. Artık, büyük sayılara ulaşan okur yığınlarına ulaşabilen sanat dergileri yayımlanıyor Türkiye'de. Gerçi Türkiye'deki nüfusun 45 milyon olduğunu söyleyip ulaşılan 15-20 binlik tirajlara burun kıvıranlar çıkacaktır ama bu sayının da önemli, üstelik çok önemli olduğunu unutmamak gerekiyor. Hem, sanat dergileri bin satarken de bu ülkenin nüfusu aşağı yukarı aynıydı ve bu nicelikteki dergiler gene var. Hangi itkilerle olursa olsun, hele başlangıç için dergilere olan bu ilgi neresinden bakılırsa bakılsın sevindiricidir. Yayımlanan çok satışlı bu dergiler daha da ciddi bir edebiyat okurunun, sanat izleyicisinin yetişmesini sağlayacak bir okul işlevini görürlerse bunun toplumsal kazanç hanesindeki önemi büyük olacaktır.

Herkesin gözlemlediği bu olgu şüphesiz belli bir toplumsal-ekonomik anın koşullarından ortaya çıkan bir «trend»in sonucudur. Sanat dergilerinin nicel ve nitel yönden yetkinleşirken daha geniş okur kalabalığına açılması en başta, sanat olayıyla çok daha fazla kişinin içli-dışlı olmasını yaratacaktır. Zaten öyle bir yere gelindi ki, günümüz insanı evinin duvarlarındaki aile fotoğraflarını indirip ağlayan çocuklu posterler, ünlü tabloların çoğaltmalarını filan asıyor. Aile resmi asmak basbayağı bir görgüsüzlük! Daha incelmiş bir beğeni sahibi olup gücü de yetenler ise galerilerdeki tabloların çerçevelerine küçük kırmızı pullar yapıştırıyorlar. Gerçi bu arada duvarlarının rengine uyacak tabloların peşinde olanlar da bulunuyor ama eh, bu da bir şeydir!

Sayılan olguların dışında tehlikeler de var elbet. Öncelikle, sanat yapıtının

daha çok izleyiciye yönelirken bağrındaki birçok estetik «erdem»ini bu yaygınlaşma karşılığında ödün olarak sunmasıdır. Politik ödünlerden söz etmiyorum; çok daha başka bir aşınma bu. Biraz geç de olsa sonunda piyasa koşullarına uyarak «pazar»ını kuran sanat olgusunun kendini bu koşullar çerçevesinde sürdürmesi önemli bir sakınca olarak beliriyor. Yanısıra, izleyicinin, yani bu piyasa içindeki «tüketicilerin» eğilimlerini etkileyip öne çıkabilmek için temasal ya da salt biçimsel kimi yeniliklere başvurulup birtakım moda akımların yaratılması olayının da altı çizilmelidir. Böylece «laboratuvar»dan «endüstri»ye geldik. Bu dar imkanlı dergiler belki bundan sonra özellikle öncülüğe girişmeli. Bu da azımsanacak iş değil aslında. **(Cumhuriyet — 31 Mart)**

100. SAYIYA GİRERKEN

Ahmet KABAKLI

Türk Edebiyatı Derginiz, bu ŞUBAT 1982'de, 100. Sayısını sizlere sunmakla bahtiyardır.

İlk sayısı 15 Ocak 1972'de Türk Edebiyatı, geçen ay, Onuncu yılı'nı da sessiz sedasız doldurmuştur. Halbuki edebiyat ve sanatı bir yana iterek «ideoloji, safsata seks, magazin ve propagandaya» kapılmış bizimki gibi toplumlarda, bir edebiyat - fikir, sanat dergisinin, 100 sayı çıkabilmesi ve onuncu yılını doldurabilmesi, hemen hemen olmayacak bir hadisedir. Senelere bizden fazla dayanabilen bir iki dergi varsa, onlar da büyük sermayeye, resmi himayeye veya «ideolojik zümrelere» yaslanmış olanlardır.

Ciddi HİSAR dergisi, 1950'de kurulup 275 sayı kadar devam etmişse de, mali sebeplerden, birkaç kere kapanıp açılmak zorunda kalmıştır. O da pür edebiyatçı ve «İdealist»lerin dergisi idi. Fedakarlıklarla çıkardı. Yeni imkanlara kavuşarak yine ellerde dolaşacağı, günler, edebiyat sevenlerce beklenmektedir.

Diğer guruplar da, sağlam kadrolu güzel dergiler yayımlamışlar fakat ayni sebeplerle ya ömürsüz olmuşlar yahut uzun yıllar çıkmalarına rağmen, kitlelere ulaşamamışlardır.

Türk Edebiyatı'nın da 10 yılda ancak 100 sayı çıkabildiğine dikkat ettiniz. Halbuki ayda bir hesabiyle 121 sayı yayımlamalı idik. Çünkü biz de mali ve benzeri birçok sebeplerle, yayınımıza iki yıla yakın ara vermeye mecbur kalmıştık.

Memlekete faydalı, sanatın şerefine layık, düşünce ve kültür haysiyetini kollayan bir dergi çıkarmak, sağlam sermayesi ve onu tutan «teşkilatları» olmadığı takdirde inanınız sürünmektir. Sinir törpüsüdür bu. Ve kendi kendini yemektir.

«Edebiyat ve sanatın propagandaya dönüşmesi ile memleketin yıkıldığını ve yine ancak halis sanat ile onarılabileceğini ve ona buna anlatmaya çalışıp, yüz suyu dökersiniz. Milyarlara aklı eren adamların, barışa, dostluğa sevgiye, sanata, manevi değerlere katiyen yüz vermediklerini hayretle görürsünüz. Birkaç abone veya biraz destek istemenize karşılık, sizi övgülerle, şakalarla, pohpohlarla «atlattıklarına» şahit olursunuz. Sanata hayran geçinen ve milli bir edebiyatın lüzumunu sizden daha büyük belagatle savunan gelmiş geçmiş nice bakanlar ve sorumlular da sizi aynı nezaketle «iane» ister durumuna düşürmüşlerdir. Edebiayt denilen «fasafiso» onların çok ciddi (!) işleri arasında yer alamamıştır. Kendilerini yıkan kültür gücünü, düşüşlerinden nice yıl sonra dahi idrak edemeyenler çoğunluktadır.

Velhasıl, Türk Edebiyatı'nın şu 100 sayısı, gece uykularımıza mal olan, nice sıkıntılarla kanımızı kurutan, pek tabii, yalnız emeğimizi değil çok defa kesemizden de vererek ortaya koyduğumuz bir sonuçtur. Bu arada, çalışsın diye dostluğuna canımızı verdiğimiz kişilerin tembellik, neme lazımcılık, hatta ihanetleri, bizi aldatıp kaçanlar, dergimizi satıp parasını göndermeye üşenen bazı bayiler, teşkilatlar, birkaç lira vererek bir yıllık abone olmalarının hakkını, bizden türlü türlü çıkarmak isteyen açıkgözler neler neler görmüşüzdür.

Kendisine güvendiğimiz bazı yazar arkadaşların, şairlerin, teknik adamların kaprisleri, ihmalleri, tafraları ayrı dertlerdir. Sanki bu dergiyi, kendilerinin de inandıklarını söyledikleri bir dizi değerler için değil de şahsımız, kesemiz için çıkarıyormuşuz gibi bir takım tavırlar en öldürücü olanlardır.

Mamafih bu cefaların ve nahoşlukların hepsini geçelim... Yine de bizi 100 sayıda, sizlere bütün memleket sathında, ve dünyanın çok yerinde dağılmış kardeşlerimize ulaşmak imkanına kavuşturan Allah'ımıza şükredelim. Sıkıntılarımıza rağmen, Türk Edebiyatı dergisi ile yaptığımız büyük milli hizmetin idrakinde olarak, bizi destekleyen okuyucularımıza minnet ve şükranlarımızı arzedelim. Her çilesine karşılık, bu dergiyi inşallah, bininci, onbininci sayılara kadar yükseltecek olan okuyucularımızı, sanatkarlarımızı, yazar ve şairlerimizi, dergiyi gittikçe daha mükemmel yapacak olan yazılışleri ve teknik kadrolarımızı selamlayalım.

Geçen yıl, bu zamanlar, bizi arkadan vuran ve okuyucu, abone zümresiyle her bağımızı kesen bazı sebepler yüzünden, «Türk Edebiyatı» yine kapanmak tehlikesi geçirdi. O zaman, Sayın Kemal Ilıcak, sayın Aydın Bolak, Sayın Sabri Ülker ve Cahit Dodanlı beylerle görüştüm.

— Halimizi size anlatayım, dedim. Türk sanatını dejenere etmekte olan ve büyük sermayeye dayalı en az 10 edebiyat sanat dergisi var karşımızda. Burada ise ıstırapla benim yağımı eriten, şu Türk Edebiyatı bulunuyor. Size soruyorum, bana yardım ederek, bu derginin devamını ve büyümesini sağlayacak mısınız, yoksa «kapandığı» kararını ilan mı edeyim?

Dostlarım Kemal Ilıcak, Aydın Bolak, Sabri Ülkel ve Cahit Dodanlı beylerdeki sanat zevki ve millet sorumluluğu duygularının Türk Edebiyatı'mıza yeni bir hayat bağışladığını açıklamak, bana ferahlık veriyor.

(.....)

Bütün bunlar için Allah'ın lütuf ve keremine sığınırız. Göstereceğiniz alaka, milletimize hizmet, bize de şeref olacaktır.

(Türk Edebiyat — Şubat)

Dergiler

Geçen sayımızda belirttiğimiz gibi. aynı kaynaktan gelen dille konuşan-yazan, dünyanın birçok yerlerine dağılmış kardeş topluluklarız.

Bu topluluktan, bugün zengin, orijinal edebiyatları vardır. Umumi neşriyat içerisinde edebi kitap, gazete ve dergiler, en fazla ilgi duyduğumuz eserlerdir. Çünkü kardeş edebiyatları, Türkiye'deki okuyucuya ulaştırma, tanıtma içinde bize yol gösteren, ışık tutan bu türden yayınlardır.

Burada kaynak olarak kullandığımız ve kullanmaya devam edeceğimiz bazı dergiler hakkında umumi bilgiler vermek istiyoruz.

Sovyetler Birliğinde ve diğer yerlerde yayınlanan belli-başlı edebi dergi ve gazeteler, cumhuriyetlere göre şunlardır

Azerbaycan'da **Azerbaycan** (Aylık), **Ulduz** (Aylık), **Gobustan** (Üç aylık?), **Edebiyyat ve İnce-Sen'et** (Haftalık), **Elmi Haberler-Dil ve Edebiyat** (?)

Türkmenistan'da **Edebiyat ve Sungat** (Hafatlık), **Sovyet Edebiyatı** (Aylık),

Özbekistan'da **Özbekistan Medeniyeti** (Haftalık), **Sovyet Özbekistanı San'atı** (Aylık), **Şark Yulduzu** (Aylık), **Til ve Edebiyat** (iki aylık), **Özbekistan Medeniyeti** (Onbeş günlük).

Kazakistan'da, **Kazak Edebiyatı** (Haftalık), **Culduz** (Aylık),

Kırgızistan'da, **Mugallimder Gazetası** (Onbeş günlük), **Ala-Too** (Aylık),

Tataristan'da, **Kazan Otları** (Aylık)

İran'da Tahran şehrinde **Varlık** (Aylık), **Güneş** (?), **Inkılap Yolunda** (Aylık), Tebriz'de **Dede Korkud** (Aylık), **Ülker** (?)

Irak'da, **Kardaşlık** (Aylık), **Yurt** (Aylık)

Yugoslavya'da, **Çevren** (Üç aylık)

Yunanistan ve Bulgaristan'da da bazı yayınlar vardır. Fakat adlarını tesbit edemedik. Ayrıca Çin'de Doğu Türkistan'da Uygarca **Kaşgar Edebiyat Sen'eti** ve **Halk** adlı dergiler neşredilmektedir.

Elbette ki, saydıklarımızın dışında da birçok gazete ve dergi yayınlanıyor. Şimdilik bizim —kısmen de olsa— takib edebildiklerimiz bunlardan ibarettir.

Dergilerin değişik siyasi ve ictimai muhitlerde neşredilmesi tabii bizim için de —çoğu zaman akla gelmedik— çetinlikler, problemler çıkarmaktadır.

Yayınladığımız yazılarda, basıldıkları yerlerin tesiri, havası, hususiyetleri elbette ki olacakır. Biz yine de edebi sahada kalan, kültürel-insani mevzulara hasredilmiş yazıları, şiirleri, incelemeleri seçip basmaya gayret göstereceğiz.

Bazı yazılar, veya bazı yazılardaki fikir ve iddialar okuyucularımızın hoşuna gitmeyebilir. Biz, kardeş edebiyatlarının birbirlerini tanımalarını, sevmelerini istiyoruz. Bu bakımdan okuyucularımızın içinde bulunduğumuz durumu takdir ederek, bizi hoş karşılayacaklarını, objektif davranışımızdan şüphe etmeyeceklerini ümid ediyoruz. **(Kardeş Edebiyatlar — 2/1982)**

YUGOSLAVYA TÜRKLERİNİN BASIN ORGANLARI

Dr. Mustafa İSEN

Günümüz Yugoslavya'sında ikiyüzbin civarında Türk yaşamaktadır. Bunlar, dörtyüzyirmisekiz yıl bu bölgede hüküm sürmüş olan Osmanlı devleti döneminde o topraklara yerleşmiş ve Balkan bozgunları esnasında Anavatan'a göç etmemiş olan soydaşlarımızdır.

Rumeli, Osmanlı devleti döneminde çok canlı bir edebi hareketlilik içinde idi. Âşık Çelebi (ö. 1571), ünlü tezkiresi Meşairu'ş-şuara'da (1568) renkli üslubuyla şairlerin doğum yerleri hakkında bilgiler verirken, Prizren'de dünyaya gelen çocuklara hemen mahlaslarının verildiğini, çünkü orada doğanların ileride mutlaka şair olacaklarını belirtir. Osmanlı devletinin şair kadrosunu büyük ölçüde Rumeli sırtında taşıdığı gibi, bunların bir büyük kısmı da bugünkü Yugoslavya sınırları

içinde yaşıyordu.(1) Tanzimattan sonra ortaya çıkan fikri ve edebi hareketlerle onların yayın organlarının çok önemlilerinin de yine Rumeli'deki şehirlerde faaliyet gösterdikleri malumdur. İmparatorlukla sona eren bu renk cümbüşü, yerini bir süre suskunluğa terk etti. Balkan bozgunundan sonra bölgede kalan Türklerin geçirdikleri sosyal sıkıntılar, neşriyat faaliyetlerini de imkansız kıldı. Yeni Yugoslavya dönemine kadar (1945) süren geçiş devresinde, bölge Türklerinin edebi faaliyetleri daha çok sözlü olarak devam etti. Özellikle Üsküp, Prizren, Manastır ve Kalkandelen gibi şehirlerde varlıklarını sürdüren tekkelerin geliştirdiği tasavvuf edebiyatıyla, didaktik ve toplumcu nitelikli başka şiirler bu arada pek basılma imkanı bulamadı.

Bölgede yaşayan Türkler, yeni yönetimin prensip olarak azınlıklara sağladıkları haklardan yararlanarak ana dilleri üzerine eğitim görmektedirler. Bu cümleden olarak ülkede, Türk dili üzerine eğitim yapan ilk, orta ve yüksek okullar mevcuttur. Belli saatlerde radyo ve televizyon yayınları Türkçe olarak verilmekte, Halklar tiyatrosunda Türkçe eserler sahnelenmekte, kültür ve güzel sanatlar dernekleri amatör faaliyetler sergilemektedirler. Buna ilâve olarak da soydaşlarımızın yoğun olarak yaşadıkları Makedonya Cumhuriyetinde ve Kosova Özerk bölgesinde (2) Türkçe gazete ve dergiler yayınlanmakta, kitaplar neşredilmektedir.

Yugoslavya'da Türkçe olarak neşredilen ilk yayın organı **BİRLİK** gazetesidir. Üsküp'te 1944 sonlarında çıkmaya başlayan gazete, o günden beri neşriyatını sürdürmektedir. Halen haftada iki sayı olarak faaliyetini devam ettiren Birlik, politik yazıların yanında kültürel yazılara da yer vermekte, çocuklar için ayrı sayfalar düzenlemektedir. 1951 yılında Birlik redaksiyonuna bağlı olarak **SEVİNÇ** çocuk dergisi yayın hayatına atıldı. İki yıl sonra (1953), yine aynı redaksiyon **TOMURCUK** dergisini çıkardı. Aylık olarak neşredilen bu iki çocuk dergisi de yayın faaliyetlerini devam ettiriyorlar. Ayrıca Sevinç dergisi çerçevesinde **Sevinç Dizisi** adıyla çocuk kitapları da yayınlanır. Birlik redaksiyonu, 1964 yılında da bölgedeki sanat faaliyetleriyle ilgili ihtiyaca cevap vermek üzere **SESLER** dergisini çıkardı. 159 sayıdır Üsküp'te yayınlanan dergi, daha çok edebi ürünlere yer veriyor ve aylık olarak çıkıyor

1951'den sonra Kosova'da da Türkçe okulların açılması, kültür ve güzel sanatlar derneklerinin kuruluş ve çalışmalara başlaması bölgede edebi bir ortamın doğmasını sağladı. Kosova Özerk bölgesinde teşekkül eden bu çevrenin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere 1969 yılında Tan yayınevi kuruldu ve TAN gazetesi yayına başladı. Muhteva olarak Tan da Birlik gazetesine benzer Adı geçen gazete 1973'de «toplum, bilim, yazın ve sanat» dergisi olarak **ÇEVREN**'i çıkarmaya başladı. Bu dergi, 1982 haziranında otuzdördüncü sayısını okuyucularına sunmuş bulunuyor. 1979 yılında ise, aynı iş örgütü **KUŞ** adlı çocuk dergisini neşretmeye başladı. Tan; haftalık, Çevren; üç aylık, Kuş; ise aylık olarak yayınlanır.

---

(1) Dr. Hazım Şabanoviç, Knjizevnost Muslimana Bih Na Orijentalnim Jezicima, Svjetlost, Sarajevo, 1973 — Dr. Mustafa İSEN — Heşt — Behişt'e Göre Yugoslavya Sınırları İçinde Doğan Şairler, Çevren s. 32, Priştine 1981.

(2) Yugoslavya, altı Federe Cumhuriyet (Bosna Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Makedonya, Sırbistan, Slovenya) ve iki özerk bölgeden (Kosova, Voyvodina) meydana gelmiş bir devlettir. Ülke, bünyesinde çeşitli milletlerden, ırklardan ve dinlerden gelen değişik unsurların bulunduğu bir karmaşık yapı gösterir. Özerk bölgeler, Sırbistan Federe Cumhuriyeti bünyesinde mütalaa edilmekte, ancak bir çok alanda Federe Cumhuriyetler düzeyinde haklara ve temsil imkanlarına sahip bulunmaktadır

Bu yayın organlarına, Prizren Kültür Güzel Sanatlar Derneği Doğru Yol'un, 1971'de DOĞRU YOL olarak yayınlamaya başlayıp 1976 da Esin'e dönüşen amatör edebiyat dergisini de eklemek gerekir. Esin üç aylık olarak çıkar.

Birlik ve Tan, aynı zamanda yayınevi olarak da çalışmalar yaparlar ve ülkedeki Türk şair ve yazarlarının eserlerini neşrederler. Başlangıçtan beri (1945) yayınlanan kitap sayısı ikiyüzü aşmıştır. Söz konusu yayın organlarında yer alan yazılar kuşkusuz daha çok Yugoslavya'nın meselelerine dairdir ve yerli sanatçıların kaleminden çıkmıştır. Bununla birlikte özellikle dergilerde Türkiye'li yazar, şair ve bilim adamları da küçümsenmeyecek oranda yer alırlar.

(Kardeş Edebiyatlar — 3/1982)

1982 YILINDA YAZIN TARTIŞMALARI

1 — Yazın Ödüllerinin Seçici ve Yargıcı Kurulları üstüne tartışma (Aziz Nesin - Oktay Akbal - Mehmet Seyda - Tahsin Yücel)

2 — Enis Batur - Ahmet Say Tartışması.

AZİZ NESİN İLE BİR SÖYLEŞİ

Yasemin YAZICI

Son yıllarda gittikçe dinamizm kazanan edebiyat ödülleri önemli bir tartışma polemiğini de gündeme getiriyor. Bir yandan genç yeteneklerin ödüllere özendirilmesi desteklenirken, yetkin yazarlarımıza da onore edici bir işlevi yükümleniyor ödüller. Elbette kulis söylenceleri, haklar haksızlıklar, jüri üyelerinin açıklamaları, ödül kazananların açıklamaları derken, edebiyat çevresinin ne denli karmaşaya dönüştüğünü görmemek olanaksız. Elbette böylesi karmaşalar zaman zaman bir ülke edebiyatının yeni bir geçiş dönemi, nicel ve nitelik olarak yenileşinin muştusu da olabilir. Öyle ki konuşmak, tartışmak, eleştirmek-düzeyi korundukça- en sağlıklı-yeni-ye geçişi içeriğinde taşıyacaktır.

Geçen günlerin birinde, tanınmış yazarlarımızdan Aziz Nesin kentimize konuk oldu. Kendisiyle Karşıyaka'da güzel bir ilkyaz günü, konuşma olanağını bulduk. Bu denli birikimli, edebiyet tarihimizin en zor günlerine imzasını atmış üretken yazarımızla pekçok konuya değin söyleşmek mümkün. Ancak, geçmişte yurt dışında kazandığı ödülleri gözönüne almamız gerekiyor. Çünkü sesimizi yurt dışına taşıran sayılı yazarlarımızdan. Ben de bu nedenle, geçmişteki ödüllerini sırasıyla aklımdan geçiriyorum. Örneğin 1956—1957 yıllarında üstüste aldığı Altın palmiye, 1966 yılında Bulgaristan'da kazandığı altın kirpi, 1969 da Moskova da Krokodil. 1975 de Afrika yazarlar Birliği'nce Lotüs ödülü verilmişti. Ayrıca yurt içinde de. 1969 da T.D. Kurumu ödülü ve 1978 de Madaralı roman ödülünü kazanmıştı. Tüm bunlardan sonra kendisine ödüllere ilişkin ilk sorumu yönetiyorum. —Sn. Aziz Nesin, son günlerde artan ödüllendirmelerle birlikte pek çok tartışma da gündemde. Az önce yurt dışında kazandığınız ödülleri aklımdan geçirirken, yurt içinde aldığınız ödüllerin yurt dışındakilerle karşılaştırılması yapıldığında, oldukça azımsanacak bir ölçüde olduğu görülüyor. Konuyla ilgili bazı açıklamalarda bulunur musunuz?

Bu konuda söyleyeceğim çok şey var. Evet, dediğiniz gibi ödüllerimin... benim ödüllerim hemen hemen hepsi yurt dışından. Bir kısmı da yurt içinde zorlukla derece alabildi. Gerçekte hiç katılmamam gerekirdi. Bir iddia konusu olduğu için girdim. Örneğin geçenler de, sanırım Milliyet Sanat dergisinde Tahsin Yücel şöyle

birşey söyledi. 'Sait Faik ödülünün içine yaşlı yazarlar giriyor» dedi. Yani açıkça yaşlı yazarlarımızın girmesini kınadı. Genç yazar girsin, yaşlı yazar girmesin, ayıp oluyor... anlamında sözlerdi bunlar, doğal olarak bunun birçok yandan sakatlığı var... Yanlış bir görüş. Çünkü yaşlı yazar girmeyecekse bunun tüzüğüne bir kısıtlanma konulması gerekir. Böylesi bir kısıtlama yoksa, jüri üyelerinin nasıl bir haksızlık içinde olduklarını yansıtmaktan öteye hiç olumlu yanı yok bu konuşmanın. Ancak yaşlı yazar vurgulamasının ben olduğumu bilmemekte olanaksız. Bunun böyle olduğunu da ben biliyorum. Hatta onun belirttiğine göre yaşlı yazar baştan şanssız oluyor. Bir yüreklilik gösterip o yaşlı yazarın kim olduğunu da söyleseydi sevinirdim.

— Peki, bunca şanssızlık sözkonusuysa, girmekte direnmenizi açıklarmısınız?

— Ödüllere katılmamın nedeni, başta söylediğim gibi, bir iddia olayı... İstersen bir örnek vereyim. Yıllardır Türk Dil Kurumu da bana ödül vermedi. Tabii benim kesin inancım haksızlık olduğudur. Ancak günün birinde ben de ödül aldım. Ödül aldıktan sonra yaptığım konuşma sayesinde, bizim yazarlar plaket almaya başladılar. Oysa o güne değin kürsüye çıkarlar para alırlardı. Ne verenler utanırdı... ne de alanlar... Bense, bunun ayıp olduğunu, bir diploma, bir plaket verilmesi gerektiğini ancak ben ödül aldıktan sonra söyleyebildim. Yarışmalara girmenin bir nedeni de bu. Açıklama yapma olanağını kazanıyorsunuz. İşte Sait Faik ödülünü alırsam, öncekiler gibi bazı açıklamalarım olacak... hatta bu açıklamaların birinde jüri üyelerinin on para etmediğini ortaya koyacağım. (Söyleşinin yapıldığı sırada, Sait Faik Yarışma ödülünün sonucu alınmamıştı. (Y.Y).

— Bu arada, ödüllere ilk katılışınızın nasıl oluştuğunu, ve daha önce niçin ödüllere katılmadığınızı açıklar mısınız?

— Nedeni şu... İlk kez size açıklıyorum. Ben ödüllerin hiçbirisine güvenmiyor, girmiyordum. Başta, girmediğim zamanlar açıkça söylemek gerekir: bu ödüllerin bugüne göre daha sınıfsal niteliği vardı. Benim savunduğum sınıfın insanları değildiler. Ben nasılsa ödül alamayacağımı bildiğimden katılmıyordum. Sonra biliyorsunuz, çok yakın arkadaşım Kemal Tahir'le birlikte bir yayınevi kurduk. Biz o zamanlar gece gündüz beraberdik. Ancak, Kemal Tahir'in T.D.K. ödüllerine kitaplarından birini gönderdiğini öğrendim. Doğal olarak dostum olduğu için bu tavrına çok üzüldüm. Üzüntü kaynaklı bir kızgınlıkla yarışmaya ben de katıldım. Sonunda ilginç olan tabii ikimiz de kazandık, çünkü artık, burjuva niteliği taşıyan insanlar da, dönem içinde sola açılmış bulunuyordu. Hatta solculardan solcu görünmeye başladıklarında, pekala da solcu yazarlar da reddedilen yazar olmaktan çıktılar. Daha başka solcu yazarlar da aldı. Hatta bazı solcu yazarlara iltimas geçerek bile verdiler.

— Daha başka ödüllere katıldınız mı?

— T.D. Kurumunun yarışmasına katıldım... Sait Faik'e katılıyorum. Başkaca da bir ödüle girmedim. Beni pek çok yarışmaya katıldı sanıyorlar. T.D.K. ödülünü kazandım. Ötekisiniyse kazanmaya çalışıyorum...

— Az önce yukarıda bir iltimas sözoüğü ile anlatmak istediklerinizi vurguladınız. Bununla ilgili başınızdan geçen tanık olduğunuz bir olay var mı?

— Tabii bazı gerçekleri görmedim, yaşamadan konuşmak oldukça yanlış ve en öncelikle bana aykırı bir tavır. Bak geçen yıllarda olan bir olayı anlatayım... göreceksin ki ödüllendirmek, gerekli ciddiyetini yaşamıyor edebiyatımızda... Biliyorsun benim yayınevim vardı. İşte o sıralarda, yazarın birisi geldi «ağabiy, kitabımı çabuk bas, geçen yılın tarihini koy çünkü ödül alma sırası bende» dedi. Tabii çok şaşırdım... Pek te inanasım gelmedi... bu nedenle de denemek üzere dediğini

de yaptım. Ve gerçekten o yıl o ödül aldı. Daha buna benzer olayları pek çok yaşadım. İşte ödüllere katılıp, açıklama fırsatı bulursam söyleyeceğim çok daha ciddi boyutta çok daha önemli gerçekler var...

— Ödüller üzerine enikonu bir açıklama getiriyorsunuz. Bir de yapıtlarınızın gülmece niteliğinin ödüllendirmelerde nasıl etkilenme içinde bulunduğunu öğrenmek istiyorum.

— Bizde, özellikle gülmecenin ödül şansı hiç yok. En anlayışlılarından olan Rauf Mutluay bile, «Gülmece için ayrı bir dal, ayrı bir yarışma yapılsın» diyor. Niçin gülmece için ayrı bir dal yapılsın. Gülmece bir yazın değil mi? Bir yazın türü değil mi?... Eğer bir aşktan sözediyorsa, bir aşk romanıysa ya da bir cinayetten bahsediyorsa, bir cinayet romanıysa... ya da köy romanıysa, köy romanı için ayrı bir ödül mü konuyor İşte gülmece bu savaşım içinde... ben yaşamım boyunca bu savaşımı sürdürdüm... bundan sonra da yaptığım, bunun dışında algılanamaz.

— Tüm bu konuşmalarımızın sonunda aklıma şöyle bir soru takılıyor. Peki, sizce ödüllerin işlevleri nedir? Ne olmalıdır.

— Bir yarışmaya katılan yazar, çok doğal olarak birinci olacağını, kendi yapıtlarının diğer yapıtlardan üstün olduğunu sanır... Bunu ilk yapıtını veren yazar da böyle sanır; en yaşlı, 20-30 yapıt vermiş yazar da böyle sanır bu doğaldır... zaten birinci geleceğine inanmasa yarışmaya katılmaz. Ve bu yüzden de yarışmaya katılan bütün yazarların hepsi de kendisinin haksızlığa uğramış olduğu sanısına kapılır. Bunun dışında ve burada tepkiler başlar. Deneyimli aklıbaşında bir yazar tepki göstermez... haksızlığa uğradığını sansa bile. Çok az yazar, çok olgun yazar, sonuçlandıktan sonra, kazanan eser için benimkinden iyi idi diyebilir. Yarışmalarda «Haksızlık» gerçekten esastır. Bu neden esastır? Jüri üyelerinin sempatileri vardır, çıkarları vardır... hiçbir çıkar ilişkisi olmadığı takdirde, dünya görüşleri vardır. Kendi dünya görüşüne yakın olanı, az kötü olsa bile, ona doğru eğilimi artar. Bunlar doğaldır. Madem ki bu yapıtlar, gramla, metreyle, santimetreyle ölçülemiyor; bu haksızlıklar kesin olacaktır. Yarışmaya girenler akıllıysa, bu tür haksızlıkları baştan kabul etmeleri gerekir

— Ancak söylediklerinizi ödüllerin işlevlerini olumsuz bir niteliğe doğru götürüyor Yarışmacıların içinde yaşadıkları ortam belirginleşti de, Jüri üyelerinin sorumluluklarını oldukça savsakladıkları da göndeme geliverdi. Bu konuda söyleyecekleriniz?

— Aslında zor olan da şu, bir yazar bir yarışmaya katılıyorsa, ben sınava katılıyorum demektir. Ama sınava katılıyorum demektir. Ama sınava katılan yanlız yazar değildir, yarışmacılarla birlikte yargıcılar da sınava katılıyordur. Onlar kimin önünde sınava katılıyorlar... Zaman önünde. Benim yapıtım yirmi yapıt içinde derece alamamışsa, derece alan hangisidir; zaman içinde ortaya çıkacaktır. Eğer jüri üyeleri namuslu kişilerse, neden falancayı birinci, diğerini ikinci yaptıklarını bildirmelidirler. Hem namuslu, hem de kendilerine güveniyorlarsa... yıllardır söylüyorum. Diyorum ki... ortaya yazın bunu... çünkü sınavdır bu... suçlanacaksınız ileride. Öyle yapıtlara dereceler veriyorlar, öyle yapıtlara derece vermiyorlar ki; zannediyorlar ortalık bomboş... Bomboş değil... Elli-yüz yıl sonra Türk Edebiyatı varsa, araştırılır; bunlar ne utanmaz adamlar, ne değer bilmez, ne sanattan anlamaz adamlar denir. Onun için yazsınlar ortaya koysunlar ki, o zaman kendilerini savunmuş olacaklar; çünkü onlar da sınava giriyorlar.

(Ortaklaşa — Haziran)

ON PARA ETMEMEK!

OKTAY AKBAL

İzmir'de yayınlanan «Ortaklaşa» dergisinde Aziz Nesin'le bir konuşma var. Yazınımızda, kurumlaşmış bir kişidir Aziz Nesin... Yüze yakın kitap, yurt dışında kazanılmış ödüller, Sendika Başkanlığı, uluslararası toplantılarda Türkiye'yi temsil etmek, çağdaş gülmecenin büyük bir ustası olmak, tüm yapıtlarının ansiklopedi fasikülleri gibi yayınlandığını görmek... Az şey midir bunlar! Nesin'in değerini yadsımak olası mı?

Böyleyken!.. Evet, böyleyken Nesin'in de üzüntüleri var Uzun zaman Türkiye'de ödül alamamış; kitaplarını gönderirmiş, ama ödül vermezlermiş. Sonunda Türk Dil Kurumu'ndan ödül almış... Ödül dağıtma töreninde çıkmış bir konuşma yapmış, kazananlara yalnız para değil, bir diploma, bir de plaket vermelerini söylemiş. TDK da bunu doğru bulmuş. O gün bugün ödül kazananlara diploma, plaket ve para veriliyormuş. Aziz Nesin'in şimdi de gözü Sait Faik Armağanı'nda... Bir de onu kazansa, yine bazı açıklamalarda bulunacakmış. «Yarışmalara girmemin bir nedeni de bu. Açıklama yapma olanağını kazanıyorsunuz» diyor. Koskoca Aziz Nesin, tüm dergilerde, gazetelerde, kitaplarda düşüncelerini, görüşlerini tüm yurda duyuran yazarımız, ancak ödül kazanırsa kürsüye çıkıp gereken açıklamaları yapabilecek!... Peki, makale yazsa da bu görüşleri bildirse olmaz mı? Ödül törenlerine kaç kişi katılır! Gazetelere, dergilere yazmak daha iyi değil mi?

Bu kadarla kalmıyor, şöyle sürdürüyor sözlerini: «İşte Sait Faik ödülünü alırsam, öncekiler gibi bazı açıklamalarım olacak... Hatta bu açıklamaların birinde jüri üyelerinin on para etmediğini ortaya koyacağım.»

Uzun yıllardan beri Sait Faik Armağanı Seçici Kurul üyesiyim. Bir-iki kez Aziz Nesin de katıldı bu armağana... Kitabını beğenenler, oy verenler de oldu, ama oy çoğunluğunu alamadı. Kimi üyeler «Gülmece ayrı bir dal» demişler... Bence böyle bir görüş söz konusu değildir; öykü sanatında özgün bir yapıt yaratmaktır. O yıl içinde yayınlanan kitaplar arasında böyle «özgün» bir öykücüye rastlarsak çoğunlukla onu seçeriz. Her zaman olmuyor, bakın iki yıldır Sait Faik ödülü sonuçsuz kaldı. Kurulda yedi kişi var, kimi zaman azınlıkta kalırız, kimi zaman anlaşamayız. Nesin'in katıldığı yıllarda kimler kazandı bilemiyorum, ama katılmak, kazanmakla sonuçlanmaz her zaman. Ben de vaktiyle TDK ve Sait Faik ödüllerinde iki kez yenik düşmüştüm. Bakarsınız bir gün Aziz Nesin'in yazdığı yeni öyküler Seçici Kurul'ca «özgün» ve «o yılın en iyi» örnekleri olarak değerlendirilir. Yaşayan, çalışan sanatçı için «umutsuzluk» diye bir şey söz konusu olamaz. Bakın, nice yıllardan sonra şiirlerini yayınlamaya, hatta yeni şiirler de yazmaya başladı ünlü gülmece yazarımız... Gerçi ilk kalem denemeleri «nazım» alanındaydı. «Yedigün» dergisinde Nihat Sami Banarlı'nın en beğendiği «kadın» şair «Vedia Nesin»di. Sık sık «Vedia Nesin» imzalı şiirler bu dergide çerçeve içinde yayınlanırdı. Neden sonra «Vedia Nesin»in o yıllarda askeri okul öğrencisi olan Nusret Nesin olduğunu öğrendik. Demek istediğim «yarın»ın ne getireceği, ya da ne götüreceği belli değildir.

Bir gün Aziz Nesin, Sait Faik Ödülünü kazanabilir. Aziz Nesin, «açıklamalarımda jüri üyelerinin on para etmediğini açıklayacağım» gibi sözler söylese de; bizim davranışımız yine değişmez. Beğenirsek, seçeriz, öyle kuru sıkı gözdağlarından da hiç mi hiç çekinmeyiz. Hani, diyorum önümüzdeki mayısta Sait Faik ödülünü Aziz Nesin'e versek de «niye on para etmediğimizi» öğrensek... Oturup bir yazı yazsa, hem bizlerin hem de kamuoyunun merakını doyursa, o kadar uzun zaman bekletmese, daha iyi olmaz mı?

Aziz Nesin'e büyük saygım vardır. Gülmece türündeki yazılarını hep övmüşümdür. Hele, yeniden basılan «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez» başlıklı anılarını daha yayınlandığı günlerde okurlarıma öğütlenmişimdir. Oyunları ile şiirlerine öyle büyük bir yakınlık duymadım, ama değerli yazarın değişik yönlerini yansıtan bu tür çalışmalarını da ilgiyle izledim ve izliyorum. Türk dilinin kişiliğine kavuşmasında, geniş yığınlara benimsetilmesinde etkinliği de önemlidir. Bütün bunları bilerek, yine de şunu söylemek istiyorum: Aziz Nesin «olgun» yaşta bir sanatçıdır, yazın tarihimizde yerini almıştır, böyle ucuz ve anlamsız konuşmalar yapmasını kendisine yakıştıramıyorum. Bizler, Sait Faik Seçici Kurul üyeleri «on para» etmiyorsak, bunu şimdiden açıklamalıdır. Dürüstlük, gerçek yazarlık, sanat sevgisi bunu gerektirir.

(Cumhuriyet — 16 Haziran)

«ON PARA EDİP ETMEMEK...

Oktay AKBAL

On Para Etmemek' başlıklı yazım geniş ilgi uyandırdı. Bu arada değerli yazar Aziz Nesin'den de uzun bir mektup aldım. Edebiyat dünyamız ve ödüller konusunda ilginç görüşler taşıyan bu yazıyı okurlarıma sunmakta yarar görüyorum. Hem, kendisi de yayınlanmasını istiyor. On para Edip Etmemek' adlı bu belgesel yazıyı iki gün süreyle bu sütunda okuyacaksınız. Yazar dostumun ileri sürdüğü savlar, görüşlerle ilgili düşüncelerimi daha sonra belirtmek üzere.

«Sevgili Oktay Akbal,

Kimi yapıtlarım için övücü yazılar yazmıştın. Sağol!

Kimi yazılarımı da haksızca yeren yazılar yazdın. Yerdiğin için değil, yazımın amacını anlayamamaktan doğan haksızlığın karşısında, istemeyerek ve gerçekten üzülerek bu yazılarına yanıt vermek zorunda bıraktın beni. Bir yanda unutulup kalmasın, haksız da olsa eleştiri ve yergilerin ziyan olmasın diye onları ve verdiğim yanıtları kitaplarıma aldım.

16 haziran tarihli Cumhuriyet'te çıkan «On Para Etmemek» başlıklı yazında «Ortaklaşa» dergisinde yayınlanan bir konuşmamı ele alıp eleştirerek beni yeriyorsun. Hemen söyliyeyim ki, haklısın... Çok şükür, yaptığım yanlışlardan dolayı özür dilemesini bilen iz'ana sahibim.

Yayınlanan o konuşmamda yaptığım yanlış nedir? Bir söyleşinin rahat ve doğal akışı içinde disiplinsizce, sözlerimi sınırlamadan ve çerçevelemeden, bütün yazın yarışmalarındaki seçici, yargıcı ve eleştirmenleri «on para etmez» diye genelleyerek nitelemem yanlıştı. Özellikle bu nitelememi de sanki Sait Faik öykü yarışmasının yargıcıları için söylemiş gibi olmam haksızlıktı. Ayrıca kendime yakıştıramadığım bir sorumsuzluktur. Bu nedenle özür diliyorum.

Benimle bu konuşmayı yapan çok yetenekli ve son kerte de iyiniyetli genç gazeteci arkadaş da, konuşmamın metnini, yayınlamadan önce bana gönderip denetlemediği için çok üzüldüğünü bildirmiştir

Ancak o konuşmamdaki yanlışım, genelleme yapmış olmamdır, yoksa yargım yanlış değildir; yani ben bütün yazın yarışmalarının yargıcıları ve seçicilerinin «on para etmez» olduklarında değil, ama bunlardan kimilerinin —ve epiycesinin— «on para etmez» olduklarında direniyorum. O konuşmamda bunu söylemek istemiştim, ama rahat bir söyleşinin doğal düzencesizliği içinde toptancı bir yargıda

bulunmuştum. Yargımın yanlışlığı ya da haksızlığı için değil, genelleme yaptığım için özür diliyorum.

Önce şu «on para etmez» değerlendirmesinin ölçütü üzerinde biraz duralım. Örneğin ben, futbol pazarında, müzik dünyasında, ya da arkeoloji konusunda ve daha pekçok alanda on para etmem. Her insanın çok değerli olduğu ve on para etmediği yanları vardır. Kimi seçici ve yargıcıların on para etmediklerini söylemek istemiyorum; elbet onların da çok değerli oldukları alanlar vardır, ama eleştirmen, seçici ve yargıcı olarak —bana göre— on para etmediklerini anlatmak istiyorum. Bu yargımın bir dedikodu ve söylenti olarak havada kalmaması için on para etmez yargıcı ve seçicilerden örnekler de göstereceğim. Ama daha önce yazında «mişli geçmiş» le «miş... miş» diye benden alaylı ve küçümseyici biçimde şöyle sözetmene değinmek istiyorum:

«... **Uzun zaman Türkiye'de ödül alamamış; kitaplarını göndermiş, ama ödül vermezlermiş** (...) **Aziz Nesin'in şimdi de gözü Sait Faik Armağanı'nda... Bir de bunu kazansa, yine bazı açıklamalarda bulunacakmış.**»

Açıklamalarımı yapmak için neden ille de ödül almayı beklediğimi, niçin daha önce bu açıklamaları yapmadığımı soruyorsun. Sevgili Akbal, iyisin hoşsun da, kolay anlaşılabilecek konuları anlamamakta son kertede dirençlisin. Oysa açık değil mi bu? Kazanamamış, yenilmiş, yenildiği için de hınç duyduğu sanılan bir insan olarak değil, kazanmış ve ancak o zaman eleştirmek hakkını elde etmiş bir yazar olarak konuşmak istiyorum. Ama bu davranışlarımla hiç kazanamazmışım; o da önemli değil. Senin anlayamadığın bu işte. Bu yarışmayı kazanmam, görüşlerimi açıklamamın bir fırsatı olacak. Nitekim yıllarca bekledikten sonra TDK ödülünü kazanmam da, bu ödülün kazananlara kürsüden para verilmesinin bir yazar ve o parayı veren için onur kırıcı olduğunu, böyle bir ödül verme olayının Türkiye'den başka hiçbir yerde görülmediğini (elbet uygar ülkelerde), Kurumun kurucusu Atatürk'ün kabartması bulunan bir plaketle bir diploma verilmesinin gerektiğini ve bunları salt o tarihten sonra ödül kazananlara vermekle yetinmeyip daha önceleri bu ödülü kazanmış olanlara da verilmesi gerektiğini söyledim. Konuşmam salt bu değildi. Yazdığın gibi, kürsüden yapılan ödül konuşmaları, salt salondaki sınırlı dinleyiciler için değildir; konuşmalar gazete ve dergilerde de çıkar. O konuşmamda daha başka neler söylediğim seni ilgilendiriyorsa —ki gedikli bir yargıcı olarak ilgilendirmelidir— o tarihli gazete ve dergilerden öğrenebilirsin. Salt ödül konusunda söylediklerim bile önemliydi. Örneğin sen, o kürsüden ödül olarak parayı aldıktan yıllar sonra ödül plaketini ve diplomasını da almış olmalısın. Herhalde ödülün ve diploman evinin güzel bir yerinde durmaktır. Onları gördükçe, yazında «miş... miş» diye alayla küçümsediğin Aziz Nesin'i de anımsarsın, anımsamalısın da...

Şimdi de yazın yarışmalarında yargıcılık yapmış eleştirmenlerden «on para etmez»leri —dedikodularla, söylentilerle değil— gerçek olaylarla somutlaştırarak göstereyim. Benim bildiğim böyleleri birkaç değil, onlarcadır. Yazıyı daha da uzatmamak için birkaç örnekle yetineceğim. Bu açıklamanın sorumlusu ben değilim, sen beni buna zorladın.

Yıllardan birinde «Biraz Gelir misiniz» adlı oyunumla TDK yarışmasına katılmıştım. Katıldığım böyle yarışmalarda, başka kimlerin hangi yapıtlarla katıldığı, yargıcıların kimler olduğu gibi konularla hiç mi hiç ilgilenmem; dostum olan yargıcılarla bu konuyu konuşmam, hatta onlarla ilişkide bile bulunmam. (Kendi deneyimlerinle bu konuda kimbilir neler biliyorsundur). O yıl oyun dalında TDK ödülü verilmedi. Eh olur... Hiç alınmadım, kuşkulanmadım. Demek, yargıcılar kendi beğenilerine göre ödüle layık oyun bulamamış. Aradan yıllar geçti ve o yı-

lın oyun yarışmasında oynanan oyunu bana Haldun Taner anlattı. Haldun Taner de aynı yarışmaya katılmış. Yargıcılar Kurulu'nun ödül toplantısı sırasında, bir rastlantıyla Türk Dil Kurumu'nda bulunuyormuş. Tartışmaları çok uzun sürünce Yargıcılar toplantıya ara vermişler. Yargıcılardan ünlü bir şair, Haldun Taner'e.

— Aman, demiş, aman Aziz Nesin'in oyunu kazanacak ödülü. Senin kazanman için elimden geleni yapıyorum. Ama sen de biraz çaba göster. Konuş arkadaşlarla...

Haldun da,

— İyi ya Aziz kazansın, ne var bunda... diye yanıtlamış.

Ünlü şair,

— Yahu, komünistin oyunu kazanacak... diye üstelemiş.

Haldun Taner'in bana anlatımındaki sözcükler tıpkı böyle olmayabilir; ama anlatımının özü, anlamı buydu, kesin... O Yargıcılar Kurulu, o ünlü şairin çabasıyla, ödülü ne bana ne Haldun'a vererek —ne şiş, ne kebap yansın— çok haklı bir iş yapmışlar: Ödüle layık oyun bulunamadı...

Peki, Oktay Akbal, sence şimdi bu ünlü şair, şair olarak değerli olsa da, yargıcı olarak on para eder mi? Kuruşuna dek alınteriyle ve çok zorlukla kazanıldığı için, benim paramla on para etmez...

Niçin bu ünlü şairin adını açıklamıyorum? Korkumdan, çekincemden değil. Bir olayı ya da kişileri salt bir yanıyla yazınca, eksik ve yanlış anlamalara neden olduğunu deneyimlerim gösterdi. Bu ünlü şiri «Böyle Gelmiş» dizisindeki anılarımda —yaşamım elverir de zaman bulursam— tanıyabildiğim her yanıyla bir bütün olarak ve adıyla yazacağım.

Katıldığım her yarışmayı ille de kazanmam gerekmez elbet. Haklı ya da haksız kazanmayabilirim. Yarışmalara katılan her yazar, nice kendine güvense, bunu baştan göze almalıdır. Ama senin anlamadığın ya da anlayamadığın şu; kazanamadığım için yenilikliğin acısıyla kızdığımı sanıyorsun. Evet, kızıyorum, ama katakulliye, dalavereye kızıyorum. Böyleleri neden tefeci, neden banker olmazlar da —belki bunu da yapıyorlardır— şair olurlar? Tiyatrodan hiç mi hiç anlamayan, tiyatroyu hiç mi hiç bilmeyen, hatta iyi bir tiyatro seyircisi bile olmayan —bilet parası verip tiyatroya gitmemiş biri ne diye oyun yargıcısı olur ve ne diye onu yargıcı yaparlar? Bunlar bir - iki değil, çok. Halkımız bunlar için «Kim hıyarını uzatsa tuzu bende, diye koşar...» der Yargıcı diye çağrılan koşuyor. Yetkisi, bilgisi var mı; ne kendi biliyor bunu, ne çağıranlar arayıp soruyor.

İşte başka bir örnek: TDK'nun çeviri ödülünün yargıcılar kurulunda dil bilmeyen ya da bilmediği dilden çeviri yapıta ödül vermiş kişiler yıllarca yargıcı olarak bulunmuştur. Bunlar, çeviri ödülü verdikleri yapıtı özgün dilinden okumamışlar —okuyamazlar da— ama ödül vermişlerdir. Çeviri ödülünü kazanmış bir şair bana şöyle demiştir: «Çeviri ödülü aldığım kitabın tamamını bile çevrimiş değilim, ama haberleri yok kitabın aslını okumadıklarından...»

Yabancı dil bilmeden çeviri ödülüne yargıcılık eden kişi, yargıcı olarak sence on para eder mi?

(Cumhuriyet — 9 Temmuz)

«ON PARA EDİP ETMEME...

Oktay AKBAL

Al bir örnek daha. Karaköy'den vapurla Kadıköy'e geçiyoruz. Yanımda o yılın bir roman yarışmasının yargıcılar kurulundan bir üye var. Ayrıca açıklamam

gerekir ki bu yargıcı, çalışkan, çok verimli olduğu için değer verdiğim bir yazarımız. Çevremizde kimse yok ama, sanki vereceği gizi birileri duyabilirmiş gibi elini ağzına siper edip kulağıma eğilerek oy vereceği roman yazarının adını söyledi. Evet ama, o yazarın küçük adıyla, yıllar önce ölmüş ünlü bir gazeteci ve oyun yazarının soyadını birleştirerek söyledi. Yani, ödül için oy verdiği yazarın — hem de ünlü bir yazar — daha adını bile bilmiyordu. Belki dalgınlık, olabilir. Ama kuşkulandığım için yokladım; adını bile bilmediği o yazarın ödül için oy verdiği romanını da okumamış. Öyleyse neden oy vermiş ve neden bana açıklamak gereğini duyuyor? Gerçek nedenini anılarımda açıklamak üzere şuncasını söyliyeyim; o yazarı sevdiğimi bildiği için...

Yazarının adını bilmediği ve okumadığı romana ödül için oy veren yargıcı on para eder mi?

Örneklerim çoktur Akbal, biraz daha zorlarsan, beni «**On Para Etmezler**» diye bir kitap yazmak zorunda bırakırsın.

Bu kez sana bir de ad vereyim: Yapıtlarını okuduğum, değer verdiğim, senin gibi Sait Faik Ödülü yargıcısı olan bilimci ve yazıncı Tahsin Yücel, Milliyet Sanat Dergisi'nin bir sayısında yayınlanan konuşmasında, yargıcılar kurulu üyesi bulunduğu Saik Faik Ödülü Yarışmasına yaşlı yazarların katılmasını kınayan, yeren ve bu konuda önyargısını belirten bir yazı yazdı. Tahsin Yücel, değerli, hatta çok değerli bir yazıncı, bir bilimci olabilir, ama benim değer ölçülerime göre, bu açıklamasından sonra bir yazın yargıcısı olarak on para etmez. Nedenlerini sıralayayım:

1 — Sait Faik Ödülü yönetmeliğinde yaşlı yazarların yarışmaya katılamayacakları yazılı değildir.

2 — Tahsin Yücel, yaşlı yazarların bu yarışmaya katılmalarını doğru bulmuyorsa, ya ödül yönetmeliğinin kendi düşüncesine göre düzeltilmesi koşuluyla yargıcılık yapmalı, ya da — değiştirtemezse — yargıcılıktan istifa etmelidir. Doğru ve doğrucu bir yargıcının yapacağı, bu iki davranıştan biridir. Yücel, ne yönetmeliği değiştirtiyor, ne de doğruluğuna inanmadığı bir yönetmeliğe göre yargıcılık etmekten vazgeçiyor.

3 — Tahsin Yücel, söz konusu konuşmasında, üyesi bulunduğu bir kurulda bir yargıcının yapmaması gereken şeyi yapmış, önyargısını açıklayarak, önceden belli ederek, yargıcılığın doğruluk ilkesini bozmuştur.

4 — Ben yazarlığa otuz yaşımdan sonra başlayabildim ve ilk kitabım kırk yaşımdan sonra yayınlanabildi ve yirmi yıl öncesindenberi kimi yıllar bu yarışmaya katılmaktayım. Yirmi yıl önce de mi yaşlıydım? Bu yaşlılık da neye göre? Kırk yaşından, elli yaşından sonra ilk kitabı yayınlanmış yazar, Yücel'e göre, Sait Faik Ödülü yarışmasına katılmamalı mı?

Ötekilerin adlarını vermedim de, neden Tahsin Yücel'in adını açıkladım? Çünkü, Tahsin Yücel'le ortaklaşa anımız bulunacak denli ilişkimiz olmadı. Bana ilişkin tek bildiğim yanı buydu, yazdım.

Bundan sonra da, yeni öykü kitabı çıkarabilirsem, yine katılacağım Sait Faik Ödülü yarışmasına. Bu açıklamamdan sonra, belki sen ve Tahsin Yücel, eskiden yaptığınız gibi, yine benim yapıtıma oy vermeyeceksiniz ya da tersine, ne denli yansız olduğunuzu kanıtlamak için — bana bile — oy vereceksiniz; ikisi de umurumda değil... Demek, senin sandığın gibi, «**şimdi de Aziz Nesin'in gözü Sait Faik Ödülü'nde**» değil. Nedir öyleyse? Halâ anlayamadın mı? Belki, evet belki, kendi çapımda Türk yazınına ve yazıncılarına bir hizmetim olur, ödül konuşmamda... Tıpkı TDK ödül konuşmamda olduğu gibi. Ve bundan başka da, inatçılığım var.

Hangi nedenlerle bu yarışmalara katılmaya başladığımı ORTAKLAŞA dergisine açıklamıştım.

Hadi on para etmezlere bir örnek daha vereyim. «Büyük Grev» adlı kitabımla Sait Faik Yarışmasına katılmıştım. Elbet kazanmayabilirdim, benim deneyimlerimde bir yazar bunu önceden bilmelidir. Kazanamadım. Ama nasıl? Bu ödül olayından bir süre sonra ölmüş olan bir yargıcı, Sait Faik yargıcılar toplantısına katılmamıştı. Eh, işi çıkar, katılmaz. Ama o gün işi yoktu ve bütün gün ortalarda dolanmış ve akşam da merakla ona buna ödülü kimin kazandığını sorup öğrenmişti ve dahası ertesi gün neden toplantıya katılmadığını soranlara «Aaaa, unuttum!...» demiştir ki, o kişinin böyle bir olayı unutmasına olanak bulunmadığını sen de bilirsin, tanıyan herkes de bilir. Bu yargıcının neden böyle yaptığını açıklamanın zamanı değil, o'nu da anılarımda bütünüyle yazacağım yaşarsam. Bunun nedenini en yakından bilen, birkaç gün önce ölen sevgili Oğuz Akkan'dı. Bu açıklamadığım neden yüzündendir ki, Oğuz Akkan'ın Cem Yayınevi'nde hemen bütün tanınmış Türk yazarlarının kitapları çıktığı halde, o zat'ın — ki değeri olan yazardı — kitabı çıkmamıştır. Oğuz, çok namuslu insandı.

Belki örnekleri yeter bulmuyorsun. Bir örnek daha... Yapı ve Kredi Bankası bir çocuk romanı yarışması açmıştı. «Şimdiki Çocuklar Harika» adlı romanımın, basılmamış, yazı makinesiyle yazılmış müsvettesiyle katıldım. Yarışmaya katılanların adları açıklanmıyordu ama, romanın biçeminden benim olduğu çok açık belliydi. Yarışma sonuçlandı; birinci olamadım, ikinci olamadım, üçüncü olamadım, bu derecelerden sonraki beş mansiyondan hiçbirini de alamadım. Yargıcılar en güvendiğim kişilerdi. Kazanmayabilirim elbet, çok doğal. Ama doğal olmayan şeyler de var Yarışmadan bu yana «Şimdiki Çocuklar Harika» oniki basım yaptı ve bugüne dek yüzyirmi bin kitap basıldı; her yedi-sekiz ayda yeni basımı yapılır. Bundan ne çıkar? Şu çıkar: Şiir, öykü, roman, oyun için, zamanlarından çok öte «avant-garde» öncü, yenilikçi olmalarından ötürü, gününde anlaşılmasalar da, yüzyıl sonra anlaşılıp değerlendirilecekleri varsayılabilir, düşünülebilir. Ama bir çocuk romanını, o günün çocukları anlamıyor sevmiyorlarsa da, yüz yıl sonranın çocuklarının anlayıp sevecekleri hiçbir zaman düşünülemez. Nerde o yarışmanın birinci, ikinci, üçüncü olan romanları?

On para etmezlik burda da değil. O yarışmanın yargıcılarından rahmetli Tahir Alangu, yarışma sırasında Yapı ve Kredi Bankası'nın Genel Yönetmeni — galiba kurucusu da olan — Kazım Taşkent'in evinde sık sık konuğu olur. Yarışma sonuçlandıktan sonra, yarışmanın birincisi Mehmet Seyda'yı da Kazım Taşkent'e tanıştırır. Hep birlikte birkaç kez yemek yerler. Peki, ne konuşurlar? Kazım Taşkent'in isteğine uygun bir yazın dergisi çıkartmanın hazırlığı içindedirler. Bu olayı bana sonradan — kan tutmuş gibi — Mehmet Seyda kendisi anlatmıştır. O yemekli toplantılarda derginin biçimi ve içeriği konuşulur ve — Seyda'nın sözleriyle — Taşkent onlara «Vatan-Millet-Sakarya» üzerine yazılmış şiirlerini okur. Çıkacak dergide yayınlanacak şiirler Ve Kazım Taşkent onlara, benim önemli bir mektubumu satın aldığını da söyler (Bu olayı da anılarımda açıklayacğım.) Birkaç yemekli toplantıdan sonra, her ne olursa olur, — bunu Mehmet Seyda da bilmiyor — dergi girişimi soğur ve kalır.

Oktay Akbal, bir yarışmanın yargıcısının, yarışmanın ödülünü verecek kişiyle yemek yemesini, dergi çıkarına girişimini, yarışma birincisinin de bu toplantılara katılmasını belki doğal karşılıyorsundur. Ama bu yarışmayı Aziz Nesin kazanmış olsaydı, öyle bir derginin yayın olasılığı kesinlikle olamazdı. Bir yazın dergisi, başında da Alangu... Eh artık, Türk yazınının büyük yararı uğruna Aziz Nesin

de birinci olmayıversin; ikinci, üçüncü yapmaya, mansiyon vermeye do artık vicdanları elvermemiştir.

Peki ama, «Şimdiki Çocuklar Harika»nın derece almaması için de bir gerekçe gerekmez mi? O gerekçeyi de bulurlar. Bu gerekçeyi, sevgili Onat Kutlar anlatmış, sonra yazıp bana vermiştir ve «Şimdiki Çocuklar Harika» adlı kitabımın her basımının sonunda bu gerekçe bir belge olarak yayınlanmaktadır.

On para etmezlere ve on para etmezliğe değgin daha pek çok örnek gösterebilirim. Bir örnek de ORTAKLAŞA Dergisi'nde yayınlanan konuşmamda vardır.

Sevgili Oktay Akbal, ben bu açıklamaları durupdururken yapamazdım; yapsam güzel olmazdı. Bana, 16 Haziran tarihli Cumhuriyet'teki yazınla hem açıklama, hem de on para etmez genellemesindeki yanlışlığımdan dolayı özür dileme fırsatı verdiğin için teşekkür ederim. Söz konusu yazın şöyle bitiyor:

«Bizler Sait Faik Seçici Kurul üyeleri «on para» etmiyorsak, bunu şimdiden açıklamalıdır. Dürüstlük, gerçek yazarlık, sanat sevgisi bunu gerektirir.»

Verdiğim «dürüstlük, gerçek yazarlık, sanat sevgisi» dersi ve öğütü için teşekkür ederim. Elime kalemi aldığım günden beri yazarlık yaşamım, bir dürüstlük savaşımı, bir namus kavgası olarak geçmiştir; bu yazım da ve bütün yaşamım da bunu gösterir. Ama doğrusu ya, günün birinde bu dersi senin bana vermeye kalkacağını hiç düşünmemiştim. Herhalde «kaderin cilvesi» dedikleri de işte bu olacak...

Düşünüyorum. Notron Bombası dolayısıyla beni ağır yeren bir yazı yazmış ve beni sana gereken yanıtı üzülerek vermek zorunda bırakmıştın ya, yoksa diyorum, Oktay Akbal bu yazısıyla rövanşı mı almak istedi? Beni haksız olduğum bir yerde yakalayıp, öytle mi? Hem de dürüstlük, gerçek yazarlık dersleri vererek...

Benim değerlendirmeme göre sen «on para etmez»lerden değilsin. Olsa olsa senin için, bir yargıcıda olmaması gerektiğince aşırı duygusalsın diyebilirim, ama bu bir eksiklik sayılmaz. Öyle duygusalsın ki, Nötron Bombası dolayısıyla benim için o ağır yazıyı yazdıktan sonra, benden de gereken yanıtı alınca, bana kırıldın, gücendin, beni gördüğünde yüzün gölgelendi, benimle konuştuğunda sesin düğümlendi. Peki ne yapmalıydım Akbal, senin haksızlığına karşı susmalı mıydım seni gücendirmemek için? Bu kez de sana bu yanıtı verdim diye, yine aşırı duygusallığa kapılıp bana gücenme... Ama istersen gücen, sen bilirsin...

Segilerimle ve dostluğumuzun — sen de istiyorsan — sürmesi dileğiyle.

Çatalca — Nesin Vakfı
28 Haziran 1982
Aziz NESİN
(Cumhuriyet 10 Temmuz)

A. NESİN'İN AÇIKLAMASI ÜSTÜNE

Oktay AKBAL

Aziz Nesin'in iki gün süreyle yayınlanan mektubu hiç kuşkusuz yazın tarihimize ilginç bir belge olarak geçecektir. Açıkladığı konuları ayrıntılarıyle anılarında yazacağını da söylediğine göre, bizlere düşen, «böyle gelmiş böyle gitmez»in yeni ciltlerini beklemek... Evet, ödüller üstüne çok şey söylenebilir. Bir yararı da budur ödüllerin: Tartışma yaratmak, yazın yapıtlarına ve yazarlara ilgi çekmek, bir kamuoyu yaratmak. Önce de yazdım, 1950'lerden sonra ödüller kurul-

ması için çok çaba harcadım. 'Vatan' gazetesinde çıkan yazılarım ortadadır. Ataç gibi ünlü kişiler ödüllerin kurulmasına karşı çıktılar; ödül kazanan kitapların çoğunlukla dengesiz olduğunu, gerçek değeri taşıyan yapıtların ödüllerde, yarışmalarda derece alamadığını yazdılar. Gerçek payı büyüktü bu sözlerin, ama dünyanın her uygar ülkesinde çeşitli ödüller vardı, bu ödüllerin dağıtılması kamuoyuna geniş ilgi yaratıyordu, kitapların satışını etkiliyor, yeni değerlerin ortaya çıkmasında rol oynuyordu. Sonunda yurdumuzda da çeşitli ödüller ortaya çıktı. Sait Faik, TDK, Yeditepe, Madaralı, Sabahattin Ali, İş Bankası ve çeşitli gazetelerin kurduğu ödüller, sürekli düzenlediği yarışmalar.

Aziz Nesin yazarlığa otuzundan sonra başlamış... Öyle yazıyor, ama gerçekten öyle mi? Bence değil, Kuleli, Harb Okulu sıralarındayken şiir yazıyor, takma adla dergilere gönderiyordu. Bu şiirler övücü sözlerle yayınlanıyordu. Asker olmasından ötürü gerçek adıyla ortaya çıkamıyordu. Askerlikten ayrılır ayrılmaz gülmece öyküleri, köşe yazıları ile kısa zamanda ün kazandı. Birbiri ardına yayınladığı kitaplarıyle de çağdaş Türk yazınında, özellikle gülmece dalında, güçlü ve özgün bir yazar olduğunu yurt içinde ve dışında kanıtladı. Sürekli olarak ödüllere, yarışmalara katıldı, kiminde kazandı, kiminde yitirdi. TDK yazın ödülünü «Çiçu» adlı oyunuyla aldı. Burada açıklamak isterim, bu ödülü kazanmasında yargıcı olarak önemli etkim olmuştur, bir takım kişilerin çekingenliğini yenmek de doğrusu o kadar kolay olmamıştır Sait Faik ödülüne gelince... Uzun süreden beri bu kurulda üyeyim. Bir iki kez Aziz Nesin'in kitapları da karşımıza geldi. Ne var ki gereken oy çokluğunu elde edemedi. Üyelerin görüşleri değişik olabilir, olması da doğaldır. Ama ben, 'yaşlı' diye, 'gülmece' diye bir yazara, bir yapıta olumsuz oy verdiğimi anımsamıyorum. Sait Faik ödülünde benim aradığım, öykü sanatında 'yeni', 'değişik, atılımcı' bir kişilik, bir içeriktir. Kısacası Sait Faik'in anısına, sanatına yakışan bir öykü türüdür. Ama hep böyleleri mi kazandı? hayır. Benim hiç beğenmediğim kitaplar da bu ödülü almıştır. Yedi kişilik bir kurulda bir üye ne denli etkili olabilir? Aziz Nesin'in çok güzel, çok başarılı öyküleri vardır. Kitaplarından bunları tek tek seçmesini bir seçki halinde bir araya getirmesini isterim. 'Akbaba'lık adı verilecek sıradan öyküler arasında bu güzel öyküler, yani belirli bir sanat değeri taşıyan parçalar eriyip gider Aziz Nesin yüzlerce, hatta binlerce öykü yayınlamıştır, bunları gelişigüzel biçimde bir araya getirmiştir, bir ayıklama yapmamıştır. Bu yüzden de Sait Faik ödülünde karşımıza çıkan yapıtları üstünlüğünü kanıtlayamamıştır Sorun bu.

'On para edip etmemek' konusunda yaptığı geniş açıklamada yer alan görüşlerden kimine ben de katılırım. Evet, sorumsuz üyeler vardır, olacaktır da... Kurullara ünlü kişiler üye seçilir, şair, yazar, eleştirici. Yüklendiği sorumluluğun bilincinde olmayanlar da çıkar arada... Ben de en az Aziz Nesin kadar biliyorum bunu, anlattığı öykülere benzer tanık olduğum nice ilginç olay anlatabilirim.

Aziz Nesin'in kimi yazılarına bu sütunda değindim. Pek çok yapıtından, özellikle anı türündeki yapıtlarından övgüyle söz ettim. Bu arada, ileri sürdüğü kimi savlara, görüşlere karşı çıktığım da olmuştur. Nesin de, ben de, —o yazılarını yayınlamaya çok geç başlamış, bense çok erken, bu yüzden aramızdaki sekiz yaş farkına karşın aynı kuşaktanız— yıllardır yazıyoruz, böyle olunca zaman zaman, ters düşmek de olasıdır Yazarlar aynı kalıptan çıkmaz ki!... Onun da, benim de yanıldığım olmuştur. Ben, yazın tartışmalarında —zaman zaman sert de geçse— hoşgörülü olmayı yeğlerim. Benim gibi düşünmüyor, diye kimseye kızmam. Aziz Nesin'in yazılarına karşı da hiç bir zaman öfke duymadım. Demek istediğim, Nesin'in sandığı kadar 'duygusal' olmadığım! Duygulu, duyarlı olmak başka,

ama «duygusallık» büsbütün başka. O tartışmalı yazılarımızdan sonraki karşılaşmalarımızda kendisine her zamanki dostlukla davrandığımı sanıyorum, ne gölgelendim, ne de sesim titredi; her eleştirdiğimiz kişi, bizi her eleştiren yazı karşısında böyle duygusallaşarak, öfkelenirsek halimiz ne olur? Bu yüzden «bana gücenme» demesini yanlış buldum... Yazarların dostlukları tartışmalar yüzünden bozulmaz! Hem tartışmasız yazarlık olmaz. Birbirimizin her dediğini her yazdığını översek, desteklersek o zaman kişilik diye bir şey kalır mı?

Aziz Nesin, Sait Faik ödülüne yine kitap gönderecekmiş; göndersin... Bir üye olarak benim ölçüm kendime göredir; öyküde bir özgünlük, bir değişik tad, bir yeni bakış, bir öncü atılım ararım. Bunu bulduğum yapıtlara oy veririm. Sait Faik'e ve öykücülük sanatına olan saygım bunu gerektirir de ondan... Nesin'in böyle bir yapıtıyla karşılaşırsam oyum hiç kuşkusuz onundur. Şimdiye dek hatır için oy vermedim, kimseye 'iltimas' yapmadım, kimseye karşı önyargıyla davranmadım. Zaten sanatta, yazında böyle şeylere yer de yoktur. Aziz Nesin gibi gerçekten değerli bir yazarın uluslararası üne ermesi de bunu göstermiyor mu? Kime, hangi güçlü kişiye, çevreye dayandı da bu duruma geldi? Yazarlar, ancak kendi yazarlık güçleriyle önem ve değer kazanır, ölümsüzlük çizgisine ulaşırlar. Ödüller, övgüler, alkışlar gelip geçer; kalırsa, yapıt kalır. Nesin'e, yazıma karşı gösterdiği duygulu —duygusal demiyorum— yakınlığa, yaptığı ilginç açıklamalardan ötürü teşekkür ederek. **(Cumhuriyet — 14 Temmuz)**

ZORUNLU YANIT

Oktay AKBAL

'Aziz Nesin'in mektubu, benim ona verdiğim yanıt, yazın çevrelerinde geniş ilgi uyandırdı. Bu konuda okurlarımdan pek çok mektup aldım. Bu arada, Nesin'in mektubunda adı geçen değerli romancı dostum Mehmet Seyda da, konuyla ilgili uzun bir açıklama gönderdi. Yazın tarihimiz açısından belgesel bir önem taşıyan bu yazıyı iki gün süreyle okurlarıma sunmakta yarar gördüm. İşte Mehmet Seyda'nın 'Zorunlu Yanıt'ı:

«Sevgili Oktay Akbal,

9-10 Temmuz 1982 günlerinde senin «EVET HAYIR» köşende çıkan Aziz Nesin'in mektubu ile ona bugün (14.7.1982) verdiğin yanıtı okudum. «On para edip etmemek» konusunda patlak veren tartışmaya Aziz Nesin rahmetli Tahir Alangu ile beni de almış. Bir ölünün (Alangu'nun) ve giderek ölülerin (Necatigil'le Ahmet Kutsi Tecer'in) kişiliklerine, anılarına duyduğum saygı ve sevgi dolayısıyla bazı açıklamalarda bulunmam kaçınılmaz oluyor.

Aziz'in özellikle Alangu'yu suçlayan yazısını yazımı uzatmamak için, buraya satır satır alamıyorum. İsteyen, dileyen, 9 ve 10 Temmuz günlü Cumhuriyet gazetesinden okuyabilir. «On para etmez»leri sayıp sıralarken konuyu ele alışı «özetle» şöyle: Yapı ve Kredi Bankası bir çocuk romanı yarışması açmıştır. Aziz bu yarışmaya yargıcları «en güvendiği kişiler»dir amma (evet, Tahir Alangu, Memet Fuat, Behçet Necatigil, Rauf Mutluay'dan oluşmuştu) yapıt derece değil, mansiyon bile alamaz. Aziz sonuçları doğal karşılamaya hazırdır (amma), işin «amma»sı vardır. Sonraki yıllarda «Şimdiki Çocuklar Harika» adlı romanı onar bin adet üzerinden 12 baskı görmüştür. Birincilik, ikincilik, üçüncülük kazanan romanlarsa ortalıkta yoktur bugün, Aziz Nesin —belki—, bıyık altından gülerek,

beni, rahmetli Vâlâ Nureddin'i ve Talip Apaydın'ı ti'ye alarak sormağa hak kazanmıştır artık: «Nerede o yarışmanın birinci, ikinci, üçüncü olan romanları?»

Şunu kabul edelim: Aziz Nesin her bakımdan «satışı» olan bir yazar. Ve bir kitabın yüksek satışı onun gözünde o kitabın başarısının, değerinin en şaşmaz ölçüsü. Bunun üzerinde durulabilir, ama ben durmayacağım. Bir tarihte, YÖN dergisinin 11.3.1966 günlü sayısında, bu yarışmayı kazanan romanların başlarına gelenleri, Kazım Taşkent'i suçlayarak, kamuoyuna açıklamaya çalışmıştım. Onu, hevesle, coşkuyla üstlendiği bu işi sonuçlandırmaya çağırmıştım. Romanlar dizilmişken, kurşunlar dağıtılmış, yayınlanmalarından cayılmıştı. Yarışma düzenleyicisi Vedat Nedim Tör, Doğan Kardeş Yayınları'nın başından ya kendi isteği ile ayrılmış, ya da uzaklaştırılmıştı. Kısacası, yarışma sonuçlarının uyandırdığı ilgi ve merak «soğumaya» bırakılmıştı. Böylece, 30.12.1964 günü adları belirtilen, başarıları dolayısıyla bir kokteyl parti ve bir öğle yemeği toplantısıyla kutlanan bu romanlar, başka bir yayınevince ancak iki yıl sonra (1966 sonunda) 12 bin adet üzerinden ilk basımlarına kavuşabildiler. Rahmetli Vâlâ Nureddin'le eşi Müzehher Vânû'nun kaleme aldıkları, yarışma ikincisi «KORKUSUZ MURAT»ın ve üçüncülük kazanan Talip Apaydın'ın «TOPRAĞA BASINCA» adlı romanının ilk basımlarından sonra şimdi ne durumda olduğunu ben de bilmiyorum. Onun için, meraklı ve küçümseyici Aziz Nesin'e ancak kendi yapıtım «BİR GÜN BÜYÜYECEKSİN» üzerinde bilgi verebilirim. Roman, bugüne dek reklamları olmasın diye adlarını vermiyorum üç büyük yayınevince dört kez basıldı. Romanın içinden, çocukları etkileyecek bir bölüm, dilci-incelemeci Emin Özdemir'in de içinde bulunduğu dört kişilik bir yazarlar topluluğu tarafından, «GÜZEL TÜRKÇE 4» adlı okul kitabına alındı. Doğan Hızlan'ın isteği üzerine, şu günlerde, Hürriyet'in Almanya baskısında yayınlanmaktadır.

Aziz Nesin'e göre; «On para etmezlik burda da değil.»dir. «O yarışmanın yargıcılarından rahmetli Tahir Alangu, yarışma sırasında Yapı ve Kredi Bankası'nın Genel Yönetmeni galiba kurucusu da olan Kazım Taşkent'in evinde sık sık konuğu olur. Yarışma sonuçlandıktan sonra yarışmanın birincisi Mehmet Seyda'yı da, Kazım Taşkent'le tanıştırır (Yanlış: Düzenlenen ilk toplantıda Taşkent'le beni Vedat Nedim Tör tanıştırdı.) Hep birlikte birkaç yemek yerler. (Yanlış: Taşkent'le yarışma sonuçları onuruna verilen bir öğle yemeğinde bulundum sadece. Toplantı çok kalabalıktı.) Peki, ne konuşurlar? Kazım Taşkent'in isteğine uygun bir yazın dergisi hazırlığı içindedirler (Yanlış O yemekteki yazar, sanatçı kalabalığını gören, biraz da içki alan Taşkent çok coşkuluydu. Kahveler içilirken bana, «Sizin ve arkadaşlarınızın her emrinize amadeyim. Emredin yapalım.» gibi sözler etti. Bunun üzerine, sanatçıyı, sanatı bir olay, «sanat olayı» durumuna getirecek, her zaman canlı tutacak bir dergi için bizi destekleyip desteklemeyeceğini öğrenmek istedim. Coşkusunu hiç yitirmeden, «Hay hay!» dedi. «Hazırlıklarınızı yapın. Buyrun, görüşelim.» Ben de çok sevinerek paçaları sıvadım hemen. Doğan Hızlan ve Konur Ertop'la birlikte, Batı kültür merkezlerinde temsilcileri bulunacak geniş bir kadro tasarladık. Memet Fuat'ın kulağına gitmiş. Yolda karşılaştığımızda, «Güzel bir girişim. Sağdan soldan gelecek engellemelere, dedikodulara bu yolda yürümelisiniz...» diyerek destekledi beni. Ömürleri uzun olsun, hepsi aramızdadır, dilerse, gerekliyse, yanlışım varsa söylesinler, anlatsınlar. Demem o ki, biz Kazım Taşkent'in isteğine uygun değil, kendi isteklerimize uygun bir dergi çıkarmanın peşine düşmüştük. Bunun önayakçısı Tahir Alangu değildi, Kazım Taşkent'le yapacağım hazırlık sonrası ilk konuşmaya Alangu'yu götüren bendim.) Bu olayı bana sonradan - kan tutmuş gibi Mehmet Seyda kendisi anlatmıştır. (Beni kan neye tutsun sevgili Aziz? Canlı tanık-

larıyla, ortada, yaşanılan bir olay var.) O yemekli toplatılarda derginin biçimi ve içeriği konuşulur ve Seyda'nın sözleriyle Taşkent onlara «Vatan Millet Sakarya» üzerine yazılmış şiirlerini okur. Çıkacak dergide yayınlanacak şirler... (Evet, kadromuzu ve derginin niyetlerini açıklayan notlarımızı incelemek için Taşkent bir haftalık izin istedi bizden. Yemeksiz, akşamüstü toplantısına Alangu ile ikinci gidişimizde de bize «hamasi» şiirler okudu. Alangu ile bakıştık. Odaya birden sanki akşam karanlığı çökmüştü. Bir süre, dergi ile ilgisiz başka konulardan söz açıldı. Ayaklandık. «Bekleyin lütfen, birlikte çıkalım!» diyen Taşkent özel arabasıyla bizi Karaköy'e indirdi. Evine, yemeğe çağırdı. Özür diledik. Alangu otobüs durağına yöneldi, ben, vapura binmek için iskeleye yürüdüm) ve Kazım Taşkent onlara benim önemli bir mektubumu satın aldığını da söyler. (Bu olayı da anılarımda açıklayacağım.) (Şimdiden söylemem, açıklamam iyi oldu: Ben de içinde olmak üzere, bu anıların dört gözle beklenilmesine yol açıyorsun sevgili Aziz!) Birkaç yemekli toplantıdan sonra, her ne olursa olur, bunu Mehmet Seyda da bilmiyor (işi başlatan benken, bitişini bilemiyorum.) (Allah Allah-) dergi girişimi soğur ve kalır.»

Hele bakın; «Ama bu yarışmayı Aziz Nesin kazanmış olsaydı,. öyle bir derginin yayın olasılığı kesinlikle olamazdı. Bir yazın dergisi, başında da Alangu... Eh artık, Türk yazınının büyük yararı uğruna Aziz Nesin de birinci olmayıversin; ikinci, üçüncü yapmaya, mansiyon vermeye de artık vicdanları elvermemiştir.»

«Şeyhin kerameti kendinden menkul..» derler ya, böyle diyor, böyle yazıyor Aziz Nesin. Yarışma sonuçlarını Tahir Alangu Kazım Taşkent yemekli konuşmalarına bağlayarak, Alangu'ya doğru yoldan, yapıtları okuyan, üzerinde tartışan, kimisi ölmüş, kimisi sağ öbür seçiciler kurulu üyelerine de dolaylı yoldan en hafif deyişle haksızlık ediyor. Edebiliyor. Aziz'e göre, ben Alangu'nun elinde bir maşayım. Romanımı birinci seçtiriyor, sonradan beni dergi girişiminde kullanacak. O yüzden. Aziz Nesin gibi çok ünlü, çok sivri bir kalem böylesi oyunlara gelmez elbet. Korkarlar, ödleri kopar ondan.

Roman yarışmasının sonuçları alınıncaya dek, seçiciler kurulunun kimlerden oluştuğunu bile bilmiyordum. Alangu ile arada bir görüşüyorduk elbet, verdiği ders notunu öğrencisinden saklayan bir öğretmen titizliği içindeydi. Alangu öldü, artık konuşamaz, dürüst tutumunu savunmalıyım ister istemez.

Yarışma sonuçlandıktan sonra Papirüs dergisinde Aziz'le tartıştık. Hatır saymak pahasına genellikle savunmada kaldım. Daha sonra, Milliyet'in «Günümüze Uygun Karagöz Oyunları Yarışması»nda o birincilik aldı, ben ikincilik. Keyfine diyecek yoktu. Günün önemli bir bölümünü bizim evde yiyerek, içerek, konuşarak geçirdik. «Şimdiki Çocuklar Harika» «Bir Gün Büyüyeceksin» çekişmesi dergi sayfalarında kaldı, unutuldu sanıyordum. Yanılmışım. Aziz'in içine işlemiş meğer, bir türlü unutamıyor, Alangu'yu, seçiciler kurulunu ve beni bu suçumuzdan (!) ötürü bağışlayamıyor Olabilir İnsanlık hali.

(Cumhuriyet — 21 Temmuz)

ZORUNLU YANIT

Oktay AKBAL

Sırası, yeri gelmişken, Tahir Alangu'nun o çocuk romanı yarışmasında Seçiciler Kurulu üyelerinin nasıl çalıştıklarını, sonuca nasıl varıldığını anlatan şu

yazısına (KİM dergisi 21.1.1965: «Çocuk Yayınları ve Doğan Kardeş.») göz atalım

Eserler yayınevine geçen nisan ayından başlayarak gelmeye başlamış, tayin edilen sürenin bitim tarihinde ise 64 eserin yarışmaya katıldığı görülmüştü. Yayınevi, jüriyi hemen ilk toplantıya çağırmış, ilk elemeyi yapmak üzere bu kitaplar iki kişilik bir küçük jüriye verilmişti. (Sonradan duyduğuma göre ilk elemeyi yapan küçük jüri Ahmet Kutsi Tecer ve Onat Kutlar'dan oluşmuştur. MS.) Müracaatçıların bu sayıya yükselmiş olmaları yarışmanın ilk adımdaki başarısı olarak kabul edilmişti. Küçük jüri bu kitapları teker teker okuyarak ilk değerlendirmede ayırdığı 18 eseri, ilan edilen şartlara ve jürinin tayin ettiği usulün ölçülerine asgari uygunluk halinde bulunduklarını belirterek, büyük jüriye sundu. Büyük jürinin üyeleri 1964 nisanından başlayarak aralık ayına kadar bu kitapları teker teker okudular. Daha önce vardıkları prensip kararındaki hususları gözönünde bulundurarak her eser üzerinde birer rapor hazırladılar. 1964 yılının aralık ayından başlayarak artık bu 18 eser üzerinde konuşmalara ve tartışmalara geçildi. Tartışmalar, herkesin kendi görüşünü yansıtan notlara dayanılarak şu dört açıdan yapıldı.

A) Çocuk romanı tekniği bakımından konunun işlenişi,

B) Dil ve anlatım değerleri,

C) Yazarın romanı ile kendi getirdiği değerler açısından özü,

Ç) Eğitsel değerleri.

Tutulan usule göre, bu ilk turlarda en çok puan verilen eserler üzerinde değil, tasfiye edilmesi gerekli görülenler üzerinde duruldu. 13 eser ayrıldıktan sonra geriye kalan 5 eser üzerinde yeniden tartışmalara geçildi. Bu beş eser içinde armağana layık görülen üçü ayrıldıktan sonra geriye kalan iki eserin «Şeref Listesi»ne alınmasına oy birliği ile karar verildi. Son turda üç derece için oylamaya geçildi. Bu suretle ittifaka çok yakın bir sonuca varılınca, üyelere «ittifak oylaması» isteğinde bulunup bulunmadıkları sorulunca hepsi de buna katıldılar. Bu suretle, her üç derecenin aldıkları sonuçlar da ittifakla verilmiş oldu.»

Tahir Alangu o yarışma elemelerinin nasıl yürütüldüğünü işte böyle anlatmış, o zamandan bu zamana, ne yaşarken ne de öldükten sonra, «Hayır, hiç de böyle olmadı!» diyen çıkmamıştır.

Rahmetliye, «Yarışmada Aziz Nesin de varmış. Neye kazanamadı?» diye sormuştum. Başını sallayarak bana şunları söylemişti: «Kazanamazdı. Romanı, amacında ve sonucunda gözönünde tutulması gereken eğitsel değerlere ters düşüyor. İki çocuk, almışlar ellerine kalemi, Aziz Nesin zekası ve heccavlığı ile, anaları, babaları, büyükleri, öğretmenleri de içinde olmak üzere, ortalıkta eleştirilmedik kimse bırakmıyorlar. Oysa hiçbir çocuk, tam gelişme çağındayken, ana baba sevgisine ve ilgisine hava gibi, su gibi, güneş gibi ihtiyaç duyarken ve bütün pedagojik veriler, çalışmalar bunun önemini vurgularken, çocukla çevresi arasındaki uyumu ve dengeyi başa alırken, bütün çevresine böyle eleştirici gözle bakamaz. Bir çöpçünün oğlu sokakta Belediye Başkanının oğlu ile ağız dalaşına girmişse, babasının onurunu ve bu yolla kendi onurunu kurtaracak yollar arar. Ona: «Ama güreşe tutuşsalar, benim babam senin babanı yener!» der. Eleştiriye, alaya ortak olamaz, yoksa yıkılır. Eseri okurken, ilk başta, Aziz'in eleştirilerine, esprilerine bol bol gülüyorsun, ama sonuna doğru, hep aynı mekanizmanın işlenişi dolayısıyla, «Çocukluk dünyasında böyle şey olmaz!» demekten kendini alamıyorsun. Şimdiki çocukların harikalığı, ne de olsa, bir yere kadardır. Aziz, en başta, kendi çocukluk gerçeğini unutmuş.»

«Şimdiki Çocuklar Harika»yı iki yıl kadar önce, merak ederek ben de oku-

dum. Alangu ve Necatigil öğretmendiler. Rauf Mutluay emekli öğretmendir. Alangu'nun bu değerlendirmesini Aziz'e karşı kırıcı olmamak için, Papirüs'teki tartışmamızda da kullanmamıştım. Ama şimdi, o yarışma sonucu için yazdıklarına bakarak, insan harcamadaki acımsızlığın üzülerek, çok yazan ve çok satan yazarlığında, ayıklamalara gitmeye gerek görmeden her yazdığının «başyapıt» olduğunu sanışına şaşarak, katıldığı her yarışmanın Seçiciler Kurulu üyelerinden peynir ekmek ister gibi ödül isteyip beklemesine hiç aklım ermeyerek, kullanıyorum.

Tahir Alangu'nun bana söyledikleri bunlardı. Kutlar, kitabının derece alamayışının gerekçesini önce anlatmış, sonra yazıp vermiş Nesin'e. «Şimdiki Çocuklar Harika», yanımda, elimin altında değil şu an. Yanılmıyorsam. Aziz Nesin bu gerekçeye karşı, «doğruya tersinden yaklaşım gibi, «edebe edepsizlikle de varılır» gibi bir görüşe yer vererek savunuyordu yapıtını. Ki, kusura bakmasın, bu da, benim gözümde, yazarını ve kitabını «on para etmez»lerin büyük haksızlığına uğramış duruma getirmeye yetmemişti.

Sussan bir türlü, susmasan bir türlü. Aslında böylesi tartışmaları, çekişmeleri hiç sevmeyen bir yazarım ben. Aziz Nesin'in yanlışlarını, yanılgılarını düzeltmek zorunda kalışıma üzgünüm. Ve buna inanmasını dilerim.

Seninle de uzun zamandır görüşemiyoruz. Bu vesile ile sevgiler, saygılar selamlar.

Göztepe: 14.7.1982
Mehmet SEYDA»
(Cumhuriyet — 22 Temmuz)

«KAÇ PARA EDER?»

Oktay AKBAL

'On Para Edip Etmemek' başlıklı yazım üzerine sayın Aziz Nesin'den, daha sonra da Sayın Mehmet Seyda'dan aldığım mektupları bu sütunda yayınlamıştım. Konu ile ilgili olarak okurlardan da bir çok mektup geldi Okurların bir bölümü, böylesine kişisel tartışmaların gereksizliğinden söz ederken, bir bölümü de yazın alanında gizli kalmış yönlerin aydınlığa çıkarılmasını yararlı bulduklarını belirttiler. Son günlerde Aziz Nesin, bu sütunda yayınlanması dileğiyle yeni bir mektup gönderdi. 'Kaç Para Eder' başlıklı bu yazıyı, hiç bir yorum yapmadan, yazın tarihimize geçebilecek bir belge olarak okurlarıma sunuyorum. Tartışma konusunun bu son yazıyla artık sona ereceği umuduyla!...

«Sevgili Akbal,

Türkiye'nin bunca önemli sorunları hatta dertleri varken, bu olağanüstü bunalımlı dönemde, yazın yarışmalarındaki kimi yargıcıların yaptıkları haksızlıklar üzerine bizim tartışmalarımızı okurlar cansıkıcı bulabilirler. Haklıdırlar. Bana da bu tartışma sevimsiz geliyor. Ne yapayım ki, bütün yaşamımda hiçbir kalem tartışmasını ben çıkarmadığım gibi, bu tartışmayı da ben başlatmadım.

Mehmet Seyda'nın 21 ve 22 Temmuz günleri senin sütununda çıkan «On Para Edip Etmemek» yazıma karşı eleştirisini yanıtlamak zorundayım. İki nedenle bu yanıtımı geciktirdim. Önce, senin dış geziden, sonra da izlenceden dönmeni bekledim. İkincisi, yazıma Seyda'dan başkaları da açıklama getirirlerse, topuna birden yanıt vermek istedim.

Seyda'nın yazısına, önemli bulmadığım yerlerine değinmeyerek, elden geldiğince kısa yanıt vermeye çalışacağım.

1 — Seyda beni «Her bakımdan satışı olan bir yazar» diye niteleyerek «Ve bir kitabın satışı onun gözünde o kitabın başarısının, değerinin en şaşmaz ölçüsüdür» diye yazıyor.

Seyda doğru söylemiyor. Hiçbir zaman böyle düşünmedim, hiçbir yerde böyle bir söz söylemedim ve yazmadım. Bir kitabın çok satılması da, az satılması da, tek başına o kitabın değerini göstermez. Benim de az satışlı kitaplarım vardır.

Ben, bir kitabın çok satılmasının bir yazın değeri ölçütü olduğunu söylememişken, Seyda ve ona benzer kimi yazarların, benim böyle bir düşüncede olduğumu sanmalarının bir psikolojik nedeni yok mudur? Yoksa bu, kitabı çok satılan bir yazara duyulan bir gizli duygu mu?

Bu konuda, Seyda'nın çarpıtarak tam tersine çevirdiği düşüncem şudur: Yazın yapıtlarından kimilerinin yayınlandıkları tarihte değerleri anlaşılmayıp gelecekte değerlerinin anlaşılması olasıdır. Ancak çocuk yazınında böyle bir değerlendirme olamaz. Bugünün çocuklarının sevmediği, anlamadığı bir çocuk kitabının gelecekte çocuk kitabı olarak değerlenmesi olanaksızdır.

2 — Seyda, yarışmada birincilik kazanan «Bir Gün, Büyüyeceksin» adlı romanının, benim «Şimdiki Çocuklar Harika» adlı romanımdan daha güzel olduğunu şöyle ispata çalışıyor.

a — Romanı, üç büyük yayınevince dört kez basılmış.

b — Romanından bir bölüm «Güzel Türkçe — 4» adlı okul kitabına alınmış.

c — Şu günlerde Hürriyet Gazetesi'nin Almanya basımında tefrika edilmekteymiş.

ç — Romanın benimkinden güzel ve birinciliğe layık olduğunu kanıtlamak için bu kanıtlarla da yetinmeyip, benim romanımın neden kazanamadığını merak edip sorduğunda Alangu'dan aldığı şu yanıtı da açıklıyor: «Kazanamazdı, Romanı, amacında ve sonucunda gözönünde tutulması gereken eğitsel değerlere ters düşüyor. İki çocuk almışlar ellerine kalemi, Aziz Nesin zekası ve heccevliğiyla, anaları, babaları, büyükleri, öğretmenleri de içinde olmak üzere, ortalıkta eleştirmedikleri kimse bırakmıyorlar (.....) 'Çocukluk dünyasında böyle şey olamaz' demekten kendini alamıyorsun.»

Hiçbir zaman, benim romanım Seyda'nınkinden daha iyidir demedim ki, Seyda romanının ille de birinciliğe layık olduğunu ispata çalışıyor. Bir zamanlar turistik gösteri olarak Sulukule'deki esmer kadın yurttaşların «Benim kalaylı tencerelerim var, çatla!», «Benim de çerçeveli aynam var, patla» diye yalandan kavgaları gibi, bir yazar nasıl olur da kendi yapıtını başkalarından üstün gördüğünü söyleyebilir! Ben, Seyda'nın romanı kötü, benimki iyi, demedim. Ya ne dedim? Mehmet Seyda'nın «Bir Gün Büyüyeceksin» adlı romanı çocuk romanı değildir, bu romanı çocuklar okumaz, dedim. Gerçekten de çocuk romanı olmadığı, çocukların okumadığı, şimdi o romanın Hüriyet Hazetesi'nde tefrika edilmesinden de belli değil mi? Şimdiye dek Hürriyet ya da benzeri gazetelerde çocuk romanı tefrika edildiği hiç görülmüş müdür?

O yarışmada Alangu'nun haksızlık, ettiğini belirtmiştim. Seyda, haksızlık eden kişinin sözlerini, bana karşı kanıt olarak kullanıyor. Ne mantık!.. Hiç kimse haksızlık ediyorum, diye haksızlık yapmaz. Her haksızlık edenin, haksızlığına uydurduğu bir gerekçe vardır.

Seyda'nın bu romanından bir parça okul kitabına girmiş. Uğurlu olsun, kutlarım. Çok şükür hiçbir satırım okul kitaplarına girmedi, ama kitaplarım okul kitaplıklarından atıldı.

Sonra Seyda yazısında sıksık «rahmetli rahmetli» diye, kimilerini ölüm meleğinin kanatları altında eleştiridon koruyarak, bir anlama, sanki ölümün onlara dokunulmazlık kazandırdığını anlatmak istiyor. «Üzkürü mevtaküm bil-hayır» Seyda bilsin ki, anılarımda gerçeğe bağlı kalmak için ölüsünü dirisini bırakacak değilim. Yaşasam da ölsem de, benim için de aynı şeyin yapılmasını dilerim.

Bu tartışmanın büsbütün boşa gitmemesini, Seyda'ya bir küçük yardımım olsun istiyorum. Yaşam gerçekliğiyle sanat gerçekliğinin ayrı olduğu düşüncesiyle sanat yapıtlarında doğal gerçek değiştirilebilir, çarpıtılabilir, anlam kaydırmaları yapılabilir. Ama bunlar, çocuk yazınında masallarda olduğu gibi özel bir eğitim amacı yoksa, yapılamaz. Oysa Seyda çocuk romanı dediği «Bir Gün Büyüyeceksin» de, çocuklara çok yanlış şeyler öğretiyor. Öyle yanlışlar ki, çocuklar sınavlarda bu yanlış bilgilerle sınıfta kalırlar. Örneğin 19 Ağustos tarihli Hürriyet Gazetesi'ndeki romanın tefrikasında şöyle bir tümce var: «Birisi geçenlerde, Kütahya'nın Sandıklı ilçesindeki kaplıcaların üstüne kaplıca yoktur, demişti.» Seyda, bir atlasa bakıversin, Türkiye haritasında Sandıklı'nın Kütahya'nın değil, Afyonkarahisar'ın ilçesi olduğunu görecektir.

3 — Seyda'nın bana söylediklerine dayanarak, Tahir Alangu'nun, yarışmayı düzenleyen bankanın genel yönetmeni Kâzım Taşkent'le ilişkiye girdiğini, çıkarılacak dergi için Taşkent'in evinde yemekli toplantılar yapıldığını yazmıştım. Seyda, düzeltiyor: «Bunun — çıkarılacak derginin — önayakçısı Tahir Alangu değildir. Kâzım Taşkent'le yapacağım hazırlık sonrası ilk konuşmaya Alangu'yu götüren bendim.»

Bu doğruculuğundan ötürü Seyda'yı kutlamak gerekir.

Ayıp kavramı görecedir; kimine göre çok utanılası bir olay başkasına göre övünülecek bişeydir. Bir yazın yarışmasının yargıcısı ya da o yarışmayı kazanan yazar, yarışmayı düzenleyen bankanın genel yönetimiyle, bir dergi çıkarmak için kendiliğinden bir ilişkiye girerse, bu davranış bana göre çok ayıptır, utanılır bundan. Ama Seyda övünüyor. Olabilir, bu tartışılamaz. Kazım Taşkent'e Alangu'yu Seyda götürmemiş, tersine, Seyda Alangu'yu götürmüş Taşkent'e. Ne iyi, böylece edebiyat tarihimiz de biraz, daha aydınlanmış oldu. Yazdıklarımda bir yanlışım daha varmış. Dergiyi çıkarmak amacıyla Kâzım Taşkent'le yapılan toplantılarda yemek yememişler. İşte edebiyat tarihimize bir belge daha... Yemek yememişler, ama elbette bişey yemişlerdir, içmişlerdir, Ne yediklerini bilemem... Sorun, ne yedikleri, ne yemdikleri sorunu değil ki...

Seyda, böyle bir dergiyi çıkarmaya inandırmak için, yaptığı girişimin nasıl desteklendiğini şöyle anlatıyor: «Mehmet Fuat da, güzel bir girişim. Sağdan soldan gelecek engellemelere, dedikodulara aldırmadan bu yolda yürümelisiniz... diyerek destekledi beni.»

Seyda, yapmak istediği işin doğruluğundan kuşkulu olmalı ki, Mehmet Fuat'ın desteğini gereksinmiş. Peki yapmak istediği iş ne? Şöyle açıklıyor Seyda: «Demem o ki, biz Kâzım Taşkent'in isteğine uygun değil, kendi isteklerimize uygun bir dergi çıkarmanın peşine düşmüştük.» İnanılır şey değil... Gerçekten de Mehmet Seyda bu denli saf mı? Hani nerdeyse Alangu'yla bir olup zavallı Taşkent'i kandıracaklar...

Bir ek daha yapayım da bu konuyu kapatalım. Mehmet Seyda, bana olayı anlatırken, benim alaylı yanıtlarımdan hoşnutsuzluğumu anlayarak, çıkaracakları dergide çalışacak yazar adlarını da kendisine verdiklerini ve bu adlar dizelgesinde benim de adımın bulunduğunu söylemişti. Böylece bana da değer verdiklerini anlatmak istiyordu. O zamanki yanıtımı anımsıyor mu Mehmet Seyda? Unutmasını hiç istemem.

Seyda «Aziz Nesin'in yanlışlarını, yanılgılarını düzeltmek zorunda kalışıma üzgünüm. Ve buna inanmasını isterim» diye yazısını bitiriyor. Doğrusu, ben o'nun yanlışlarını, yanılgılarını düzelttiğim için hiç de üzgün değilim ve buna inanmasını isterim. İnsan, bir arkadaşına iyilik yapmaktan neden üzülsün, bundan sevinç duymalı...

Çatalca — Nesin Vakfı
8 Eylül 1982
Aziz Nesin»
(Cumhuriyet — 18 Eylül)

UCUZLUK

Yazının ve yazarlığın alabildiğine ucuzlatıldığı bir dönemde yaşıyoruz. Durum bu olunca, karşıt yönde çaba harcayanlara sık sık saldırılması doğal. Hiç değilse kuramsal olarak, ülkemiz yazınının, ülkemiz yazarlarının gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlayan değişik yazın ödüllerinin, seçici kurul üyelerinin elden geldiğince aşağılanması da doğal. Bu bakımdan, ünlü gülmece yazarı Aziz Nesin'in, Ortaklaşa dergisinde yayımlanan bir konuşmasında, yazın ödüllerinin seçici kurullarında görev alan kişileri tümden «On para etmez» diye nitelemesi bu oldukça güçlü yönelime yeni bir katkı olarak belirmektedir: ünlü yazar tam yerinde ve tam zamanında yapmıştır çıkışını. Gerçi Oktay Akbal'ın bir yazısı üzerine, 28 Haziran günü «Çatalca-Nesin Vakfı»nda kaleme alıp, Cumhuriyet'e yolladığı, oldukça uzun açıklamada, «Bir söyleşinin rahat ve doğal akışı içinde disiplinsizce, sözlerimi sınırlamadan ve çerçevelemeden bütün yazın yarışmalarındaki seçici, yargıcı ve eleştirmenleri «on para etmez» diye genelleyerek nitelemem yanlıştı», diyerek söz konusu seçici kurul üyeleri, kendi deyimleriyle, «seçici, yargıcı ve eleştirmenler» arasında on paradan fazla edebilecekler de bulunduğunu söylüyor ya değerlendirmesinin temelde aynı kaldığını sık sık vurgulamaktan da geri durmuyor.

Kaynağı ne olursa olsun, görüş görüştür. Ama, ünlü yazarın açıklamasını okuduktan sonra, ister istemez şöyle bir soru takılıyor insanın usuna: burada söyleşi havasından sıyrılarak «disiplinlice» mi konuşuyor? Doğrusunu söylemek gerekirse, yukarıya aldığımız tümcenin kurgusu ve sözcükleri bunun kendisi için pek de kolay olamayacağını sezdirtiyor. «On para etmez» seçici kurul üyelerinin «on para etmezliği» konusunda sıraladığı kanıtlarsa, sezgiyi kesinliğe dönüştürüyor. Bu türlü seçici kurul üyeleri arasında ad vererek andığı tek kişi ben olduğum için, isterseniz, öncelikle benim hakkımda söylediklerini alalım ele, şu satırlarını birlikte okuyalım

«Bu kez sana bir de ad vereyim: Yapıtlarını okuduğum, değer verdiğim, senin gibi Sait Faik Ödülü yargıcı olan bilimci ve yazıncı Tahsin Yücel, Milliyet Sanat Dergisi'nin bir sayısında yayımlanan konuşmasında, yargıcılar kurulu üyesi bulunduğu Sait Faik Ödülü Yarışması'na yaşlı yazarların katılmasını kınayan, yeren ve bu konuda önyargısını belirten bir yazı yazdı. Tahsin Yücel, değerli hatta, çok değerli bir yazıncı, bir bilimci olabilir, ama benim değer ölçülerime göre, bu açıklamasından sonra bir yazın yargıcı olarak on para etmez. Nedenlerini sıralayayım:

1 — Sait Faik Ödülü yönetmeliğinde yaşlı yazarların yarışmaya katılmayacakları yazılı değildir.

2 — Tahsin Yücel yaşlı yazarların bu yarışmaya katılmalarını doğru bulmuyorsa, ya ödül yönetmeliğinin kendi düşüncesine göre düzeltilmesi koşuluyla yargıcılık yapmalı, ya da — değiştirtemezse — yargıcılıktan istifa etmelidir. Doğru ve doğrucu bir yargıcının yapacağı bu iki davranıştan biridir. Yücel, ne yönetmeliği değiştirtiyor, ne de doğruluğuna inanmadığı bir yönetmeliğe göre yargıcılık etmekten vazgeçiyor.

3 — Tahsin Yücel, söz konusu konuşmasında, üyesi bulunduğu bir kurulda bir yargıcının yapmaması gereken şeyi yapmış, önyargısını açıklayarak önceden belli ederek, yargıcılığın doğruluk ilkesini bozmuştur.

4 — Ben yazarlığa otuz yaşımdan sonra başlayabildim ve ilk kitabım kırk yaşımdan sonra yayınlanabildi ve yirmi yıl öncesindenberi kimi yıllar bu yarışmaya katılmaktayım. Yirmi yıl önce de mi yaşlıydım? Bu yaşlılık da neye göre? Kırk yaşından, elli yaşından sonra ilk kitabı yayınlanmış yazar, Yücel'e göre, Sait Faik Ödülü yarışmasına katılmamalı mı?

Ötekilerin adlarını vermedim de neden Tahsin Yücel'in adını açıkladım? Çünkü, Tahsin Yücel'le ortaklaşa anımız bulunacak denli ilişkimiz olmadı. Bana ilişkin tek bildiğim yanı buydu, yazdım.

Bundan sonra da, yeni öykü kitabı çıkarabilirsem, yine katılacağım Sait Faik ödülü yarışmasına. Bu açıklamamdan sonra, belki sen ve Tahsin Yücel, eskiden yaptığınız gibi, yine benim yapıtıma oy vermeyeceksiniz ya da tersine, ne denli yansız olduğunuzu kanıtlamak için bana bile oy vereceksiniz; ikisi de umurumda değil...»

Hemen söyleyeyim: Aziz Nesin burada benim söylediklerim üzerinde değil, bana söylettikleri üzerinde mantık yürütüyor «Nasıl olur? Bunca yıllık bir yazar bunu nasıl yapar?» mı diyorsunuz? İşte şöyle:

1) Aziz Nesin'in sözünü ettiği konuşmam «Milliyet Sanat Dergisi»nin bir sayısında» değil, Gösteri dergisinin birinci sayısında yayımlanmıştır. Demek ki, ünlü gülmece yazarımız benim de «on para etmezler» arasında bulunduğumu kanıtlamak için parlak mantık örnekleri verirken, sözlerimi bir kez daha görmek çabasına bile girişmemiştir.

2) Ben o konuşmamda şunları söylemiştim: «Yazın ödüllerinin işlevlerini gereğince yerine getirmelerini önleyen ikinci bir etken de ödüllendiren seçicilerle ödüllendirilen yazarların durumu. Doğal olan, ödülün belirli bir yere, belirli bir yaşa ulaşmış kişilerden oluşan bir seçici kurulca, yazın yaşamımızda belirli bir yere ulaşma yolunda olan genç yazarlara, genç ozanlara verilmesi. Bizde böyle bir kuralın geçerli olduğunu söylemek zor. Örneğin benim bugüne değin yer aldığım seçici kurullarca ödüllendirilenler içinde, bende daha yaşlı olanlar, daha genç olanlardan çok daha fazladır sanırım. Hiç kuşkusuz, başvurma zorunluğu da getirmeyen kimi büyük ödüllerin yeri ayrı, ama yazın yaşamımızdaki yerleri çoktan belirlenmiş, ünlü yazarların gençlerle yarışa girmeleri aykırı görünüyor bana. Aldıkları ödüllerin kendilerine yeni bir olanak sağlamadığını da deneylerimizden biliyoruz». Görüldüğü gibi, benim konuşmamda kesin bir ilke değil, bir dilek, bir «kınama», bir «yergi» değil, bir gözlem söz konusu. Üstelik Aziz Nesin'in sandığı ya da sanılmasını istediği gibi «Sait Faik Ödülü Yarışması»yla ilgili olarak değil, genel bağlamda söylemişim düşüncemi. «Bugüne değin yer aldığım seçici kurullarca ödüllendirilenler içinde, benden daha yaşlı olanlar, daha genç olanlardan çok daha fazladır sanırım», demem de bu konuda önyargılı olmadığımı yeterince gösterir. Öyleyse? «İnat» olsun diye «on para etmeyen» kişiler elinden ödül almaya çabalamak «doğruculuğa» ters düşmüyor da benim kişisel düşüncemi içtenlikle açıklamam mı ters düşüyor?

3) Aziz Nesin, benim için, «Bana ilişkin tek bildiğim yanı buydu, yazdım», diyor. Benim ödüller konusunda söylediklerim (daha doğrusu söylemediklerim) neden **kendisine** ilişkin oluyor? Bir türlü bulamadım bu sorunun yanıtını. Üstelik, **Gösteri**'nin sorularını yanıtladığım sırada, Aziz Nesin'i usumdan bile geçirmemiştim.

4) Aziz Nesin, «Tahsin Yücel'le ortaklaşa anımız bulunacak denli ilişkimiz olmadı», derken, gerçeği dile getiriyor. Ama bir yakınlığımız bulunmadığına, dolayısıyla beni tanımadığına göre, nasıl oluyor da sırf «yansız olduğumu kanıtlamak», yani görünüşü kurtarmak için düşüncelerime aykırı bir davranışta bulunabileceğimi söyleyebiliyor?

5) Ünlü gülmece yazarımıza verdiği yanıtta Oktay Akbal'ın çok güzel belirttiği gibi, her seçici kurul üyesinin kendine göre birtakım ölçütleri vardır; başkalarınca benimsensin, benimsenmesin, bu ölçütlere göre kullanır oyunu. Benim kişisel ölçütlerimden biri de dil ölçütüdür: bir yazın ödülü adayının anadilini doğru dürüst kullanıp kullanmadığına bakarım önce. Bu nedenle, birkaç sayfalık bir yazıda, «yaptığım yanlışlardan dolayı özür dilemesini bilen iz'ana sahibim» gibi, «Tahsin Yücel (...) yayınlanan **konuşmasında**, (...) bir **yazı yazdı**» gibi tümceler sıralayan, kaç, kez katıldığı bir ödülün adını bile yanlış yazan bir yazar, ister genç olsun, ister yaşlı, bu özelliğini koruduğu sürece benden oy alamaz.

Söylemek bile fazla, anadilini doğru kullanmak yazarlığın ilk koşullarındandır, ama aynı ölçüde önemli başka nitelikler de aranır bir yazarda. Örneğin «başkasına», yani insana saygı, örneğin tutarlılık, inandırıcılık. Bu nitelikler de ne zaman, nerde okuduğunu bile unuttuğu yazılardan kalmış, bulanık izlenimlerin, ne denli yanlış, dolayısıyla ne denli haksız olabileceklerini Mehmet Seyda'nın örnekleriyle ortaya koyduğu birtakım söylentilerin desteğinde mantık yürüterek sürdürülemez. «Elime kalemi aldığım günden beri yazarlık yaşamım, bir dürüstlük savaşımı, bir namus kavgası olarak geçmişitr; bu yazım da ve bütün yaşamım da bunu gösterir», desek bile.

Burada Aziz Nesin'in dürüstlüğünü tartışmak istediğim sanılmasın. Dürüstlüğünden hiç kuşkum yok. Ama, doğrusunu söylemek gerekirse, sözünü ettiğimiz yazı savını doğrulamaktan uzak. Bu yazı yazarlık yaşamında tekil bir örnek oluşturuyorsa, yazdıklarını yazarlık yaşamına damgasını vurmuş dürüstlüğüyle yeniden gözden geçirmesi gerekir; dürüstlük ve namus kavgasını hep bu yazının örneklendirdiği biçimde sürdürdüyse, o zaman yüzde yüz «kendine özgü» bir dürüstlük ve namus kavgasının öncüsü olduğunu kesinlemek kaçınılmaz olur.

Yazarlığın ucuzlatılmasının yeni bir örneğini de **Yazko Edebiyat** dergisi verdi: 22. sayısında, «ortaokul, lise ve üniversite çağındaki gençlere binlerce sayfa tutarında kitaplar» yazmış olmakla övünen bir yazarın: Turhan Oktay'ın «Geç kalmış bir yanıt» başlıklı yazısını yayımlamakla, bir yazarlar topluluğu adına yayımlanan bir dergide bile, yazarlığın ayağa düşürülmesi, düşüncelerin ve kişilerin aşağılanması yolunda her türlü saptırmaca ve yakıştırmanın baştacı edilebildiğini bir kez daha gösterdi.

Sözünü ettiğim yazı, gene **Yazko Edebiyat**'ta, gene aynı türden yazılar üzerine, Enis Batur'un ve benim aynı derginin 15. ve 16. sayılarında yayımlanan kısa açıklamalarımızı yanıtlar gibi görünüyorsa da ileri sürdüğümüz görüşleri çarpıtıp aşağılamaktan öte bir şey yapmıyor. Örneğin, bir konuda yıllarca kafa yormuş bir yazarın **Yazko Edebiyat**'ta yapıldığı gibi yerilmesinin yadırgatıcı olduğunu vurgularken, Enis Batur'un ne demek istediği belliydi: belirli bir uzmanlık dalını, belirli bir bilimsel yöntemi ve bu yöntemi uygulayan bir kişiyi eleştirmek için, yeterli bir bilgi birikimiyle donanmış olmak gerektiğini söylüyordu. **Yazko Edebiyat** yaza-

rıysa, bu düşünceyi şöyle yanıtlıyor: «Bir ülkeyi bağımlı hale getirmek için 'yıllarca kafa yoran' işbirlikçi bir yöneticiyi, en iyi vergi kaçırma yöntemlerine 'yıllarca kafa yoran' bir iktisatçıyı, yurda gümrüksüz mal sokmak için 'yıllarca kafa yoran' bir ithalatçıyı salt kafa yordu diye eleştirmememiz mi gerekir? Hangi yurtsever bunlara göz yumabilir?»

Görüldüğü gibi, ucuz mu ucuz bir söz oyunuyla, karşıdakinin söyledikleri tümüyle bir yana bırakılıyor burada; buna karşılık, ülkesinin yazın ve düşün yaşamında iyi kötü bir yeri bulunan bir yazarla işbirlikçiler, vergi ve gümrük kaçakçıları arasında koşutluk kurularak bu yazarı eleştirmek bir yurtseverlik görevine dönüştürülüyor, bir yazarlar topluluğunun dergisi olan **Yazko Edebiyat** da böyle bir aşağılamaya aracılık ediyor

Enis Batur, sözünü ettiğim görüşü ileri sürerken, başta **Yazko Edebiyat** yöneticileri olmak üzere, herkesin kolaylıkla anlayabileceği bir gerçeği dile getiriyordu: yapısalcılık çevresinde sürdürülen tartışmalarda, bir yanı uzun bir birikime, geniş bir kaynakçaya dayanan, kendi alanlarında bir adım daha ilerleyebilmek için çabalayan kişiler oluşturuyordu, bir yanı da derme-çatma, yalan-yanlış birkaç yazıya dayanarak onların çabalarına gölge düşürmek için çırpınanlar. Bir yöntemin, bir düşünce biçiminin ve bunların ürünü olan yapıtların uzun emek ürünüdür diye eleştirilemeyeceklerini usundan bile geçirmemişti kuşkusuz. Her şey eleştirilebilir, herkes eleştirilebilir. Ama bu işi dürüstçe, adına yaraşır bir düşünür, adına yaraşır bir düşün dergisi olarak yapmak istiyorsak, en azından eleştirdiğimiz düşünceyi, eleştirdiğimiz yapıtı anlayabilecek düzeye gelmiş olmamız gerekir. Bu nedenle, **Yazko Edebiyat**'a yolladığım kısa açıklamada, Turhan Oktay'ın düştüğü bilgi ve mantık yanlışlarının ayrıntılarına girmeyi düşünmediğimi, çalışmalarımın ortada olduğunu, belirli bir düzeyin altına düşmeyen eleştirilerin yanıtlarının da söz konusu çalışmalarımda bulunduğunu söylemiş, bana yöneltilen düzenli saldırıların tutarsızlığını vurgulamakla yetinmiştim. Bu da, sanırım, hakkımdı. Yalnızca benim **Anlatı yerlemleri** adlı kitabımı değil, anlatımının açıklığıyla ünlü olan Saussure'ü bile anlayamadığını kendisi söyleyen, ama sağcı bir gazetede kendisinden övgüyle söz edildi diye bu büyük bilim adamının değerinden kuşku duymak gerektiğini ileri süren bir yazarla tartışmaya girişecek değildim.

Yazko Edebiyat yazarı, bu tutumumu bir tür kaçış olarak değerlendiriyor, sonra da şöyle yazıyor: «Türkiye'de eleştirinin düzeyini Sayın Yücel mi saptıyor? Şu yazı düzeyin üstünde, şu yazı düzeyin altında yargısını veren Sayın Profesörün eleştiri düzeyine ilişkin ölçüsünü merak ediyorum doğrusu.» Yazdıklarımı anlamadığı sürece, **Yazko Edebiyat** yazarının bu merakı hep sürecektir, ama, hemen belirteyim ki, «Türkiye'de eleştirinin düzeyini saptamak» gibi bir savım yok benim, hiçbir zaman da olmadı, çünkü kendisinin yaptığı gibi «ulusum adına», «halkım adına» konuşmaya kalkmam ben, kendime kendimde bulunmayan yetkiler tanıyacak ölçüde bön ya da kendini beğenmiş bir kimse değilim. Bilgisinin yetersiz ve derme-çatma olduğunu söylerken, yalnızca kendi ölçütlerime, kendi deneyimlerime dayandım. Ne var bunda? Kendisi, hem de «halkı adına», anlamadığını kendi ağzıyla söylediği konularda söylevler çekecek, olur olmaz suçlamalarda bulunacak da ben, kendi adıma, yıllardır uğraştığım bir konuda neyin doğru, neyin yanlış, neyin düzeyli, neyin düzeysiz olduğunu söylemek için, kendi kendilerini ulus sözcülüğüne atayanlardan izin mi alacağım?

Yazko Edebiyat yazarıyla düşün düzleminde tartışmaya girişmenin ne denli saçma olacağını bu son yazı da yeterince gösteriyor. Örneğin, sözlerimi çarpıtarak «Tahsin Yücel ithalciliğin bir 'suç' olduğunu kendisi de kabul ediyor fakat yapı-

salcılığın 'ithal' edilmediğini ısrarla söylüyor», diye yazmasına karşı çıkmam üzerine, eski bir yazımda, yapısalcılığı «ithal etmek'le suçlanan 'üç beş' kişi arasında beni de sık sık andılar», demiş olmamı kesin bir kanıt gibi göstererek» 'ithalciliğin bir suç olduğunu, 1977'de Tahsin Yücel'in kendisi söylüyor; ben değil», deyip çıkıyor içinden. Benim yalnız başkalarınca bana yöneltilen bir suçlamadan söz ettiğimi, böyle garip bir suçun varlığını kesinlemek şöyle dursun, «suç» sözcüğünü hiç mi hiç kullanmadığımı yazımdan alınan parça açıkça gösteriyor. Yazko Edebiyat yazarıysa, kaşla göz arasında, «suç» ile «suçlama»yı eşanlamlı sözcüklermiş gibi göstermeye kalkıyor. Ama insaf diye bir şey vardır: bu iki sözcüğün aynı anlama geldiğini ya da her suçlamanın herkesçe benimsenen bir suç içerdiğini kim ileri sürebilir? Yazko Edebiyat yazarının kendisi de, bu garip sava dört elle sarılıp ikide bir yinelediği yazısında, «Enis Batur'un beni yabancı dil bilmemekle suçlaması», diyor Yabancı dil bilmemenin bir suç olduğuna inandığı için mi kullanıyor «suçlama» sözcüğünü? Türkçe üzerinde «on beş yılı aşkın bir süredir titizlikle çalıştığı» doğruysa, bu çalışmalar da olumlu bir sonuca ulaştıysa, hayır; böyle bir ayrımı görebilmesi gerekir. Ne var ki, bir yazarı aşağılamak için çarpıtmaca ve yakıştırmacanın her türlüsü geçerli sayılınca, en açık gerçekler bile gözardı edilebiliyor. Yazko Edebiyat yazarı bu tutumu bol bol örneklendiriyor.

Ben Yazko Edebiyat'a yolladığım kısa açıklamada, yapısalcı yöntem başka ülkelerde doğmuştur diye bu yöntemin Türkiye'de de uygulanmasını bir kusur, hatta bir suç olarak göstermenin saçmalığını ortaya koymak için, «Bu mantıktan yola çıkınca, Arap toplumunda, Arap topraklarında doğmuş olan islamlığın benimsenmesini de yüzyıllardır bütün toplumca işlenen bir suç olarak nitelemek, öncelikle bir yöntem olan yapısalcılığı kendi erimcilikleri açısından zararlı bir akım olarak gören marksçıların da her şeyden önce birer 'ithalci' olduklarını söylemek gerekmez mi?» demiş, amacım, yalnızca sakat bir tutumu örneklendirmek olduğu için islamlık ya da marksçılık konusunda hiçbir ayrıntıya girmemiştim. Bu durumda, şu iki tutumdan biri seçilebilirdi ancak: ya yabancı kökenli olmak bakımından islamlık ya da marksçılıkla yapısalcılık arasında hiçbir ayrım bulunmadığını söyleyerek başınızı önünüze eğerdiniz ya da islamlıkla marksçılığın Türkiye kökenli olduğunu kanıtlamaya kalkardınız. Yazko Edebiyat yazarıysa, benim için, «Bu kendine karşı yaptığı savunmada, kimi yanlışlarını da gözardı edemiyeceğim», dedikten sonra şunları söylüyor: «İslamlık, felsefi bir görüştür, toplumsal bilincin (tıpkı öbür dinlerde olduğu gibi) spesifik bir biçimidir Bunun kılgıdan soyutlanan yanını tartışmak, skolastik çağa özgü bir davranıştır. Ancak, uygulayım yönü, Arap ülkelerinde ve Türkiye'de, suç öğesi açısından değişiktir. Örneğin, Arap ülkelerinde «şer'i hükümler» geçerlidir fakat ülkemizde şeriatçilik düpedüz suçtur.» Dergilerinde bir yazı yayımladıklarını sananlar söylesinler: bu satırlarda benim verdiğim örneğe yanıt oluşturan ne var, bu satırlar hangi yanlışımı kanıtlıyor? Onlar «bilgece» susacaklarına göre, ben söyleyeyim: hiç.

Dahası var: Yazko Edebiyat yazarı, «Sayın Tahsin Yücel de, yazılarıma ilişkin, Yazko Edebiyat okurlarına yaptığı açıklamada (!) düşüncelerini haklı göstermek amacıyla, sözlerimi ve yargılarımı çarpıtıyor, Ortaçağ mantığıyla yola çıkarak 'Ender şeyler değerlidir, kör at da enderdir, bu durumda kör at değerlidir' önermesine benzer çıkışlarla okuyucuları inandıracağını sanıyor», diyebiliyor, yani, kendi tutumunu bana mal etmesi yetmiyormuş gibi, söz konusu açıklamamda sıklık/enderlik konusunda tek tümce, tek sözcük yokken, söylemediğim şeyleri söylemişim gibi, yürütmediğim mantığı yürütmüşüm gibi göstererek benimle alay etmeye kalkabiliyor. Böylece, rahatça yerleştiği karşı uyanıklık içinde, benden önce yazısını yayımlayan derginin okurlarıyla, yazısını yayımlayan derginin okurla-

rından önce de kendi kendisiyle alay ettiğini nerden bilecek? Adına yaraşır düşünce tartışmalarının bir saptırmacalar, yakıştırmalar, suçlamalar karışımı değil de gerçeğe yönelik bir arayış olduğunu nerden bilecek?

Bilmediği için de suçlamakla, kara çalmakla kalıyor, «İthalciliğin suç olup olmadığına Tahsin Yücel değil de kriminologlar karar versinler» gibi, «yapısalcılığın suç olup olmadığı konusuna işin uzmanları kafa yorsunlar» gibi çiğ sözler ederek yeni yeni düşün suçları çıkarıyor. Öyle ya, yanıtı başkalarına bırakır gibi görünüyor ya suç kavramını Durkheim'in ağzından «kollektif bilincin güçlü ve belirmiş durumlarını bozan eylemler» biçiminde tanımladığına ve benimle işbirlikçiler ve kaçakçılar arasında koşutluk kurduğuna göre, «halkı adına» suç duyurusunda bulunmaya yeltendiği ortada. **Yazko Edebiyat** yöneticilerinin tutumu da ortaya çıkıyor böylece: Türk aydınlarının büyük bir bölümünün canla başla düşün özgürlüğünü savunduğu bir dönemde yeni düşün suçları yaratılmasına aracılık ederek yaşam sürdürmek.

Biliyorum, bu sözlerim, gene düşün özgürlüğü adına, aykırı bulunabilir: «Ne yapalım? Adam senin uyguladığın yöntemi beğenmiyorsa, bu yöntemin Türkiye'de uygulanmasını bir suç olarak görüyorsa, bunu hiçbir yerde söylemeyecek mi?» diye sorulabilir. Ülkemizin ilerici aydın ve kurumlarına suç üstüne suç yüklemeyi iş edinmiş gazeteler ve yazarlar bulunduğunu bildiğimize göre, «hayır», diye kestirip atamayız. Ama varlığını seçkin bir yazarlar topluluğunun alın terine borçlu olan bir dergide, bunu daha tutarlı, daha dürüst, daha mert bir biçimde yapmak gerekir. **Yazko Edebiyat** yazarının yineleyip durduğu suçlamaların başlıca dayanağıysa, yazarlık yaşamının belirli bir döneminde yapısalcılığa bağlanmış bir Fransız yazarının: ünlü denemeci Roland Barthes'ın, tam da her türlü yönteme sırt çevirerek bir tür ozanlığı seçtiği bir dönemde, dilimize, «Toplumsal dil faşisttir düpedüz», diye çevrilmiş bir söz etmiş olması.

Roland Barthes benim babamın oğlu değil. Sözleri de ne yapısalcılığı bağlar, ne beni. Gene de sormak gerekir: bir birey değil de koca bir kurummuş gibi konuşarak, «İstediğim an, istediğim kaynağı bulabilir ve istediğim sürede bunun en iyi çevirisini yaptırtabilirim de» diye övünen **Yazko Edebiyat** yazarı, Roland Barthes'in bu sözünün aslını da okumuş ya da çevirtmiş mi, daha da önemlisi, bu sözleri hangi bağlam içinde söylediğini öğrenmiş mi? Bu küçük tümcenin doğru mu, yanlış mı çevrildiğini araştırmış mı? Bütün yazarlık yaşamı boyunca, her türlü baskıya, her türlü bağnazlığa, her türlü aldatmacaya karşı çıkmış bir yazarın böyle bir sözü hangi amaçla söylemiş olabileceğini anlamaya çalışmış mı? Çalıştıysa, tıpkı kendisi gibi, durup dururken, «halk adına», «ulus adına» konuşmaya kalkanların birtakım savsözler ve aldatıcı kalıplar aracılığıyla dili nasıl bir baskı ve aldatmaca aracı olarak kullanabildiklerini hiç usuna getirmiş mi?

Yazko Edebiyat'ın baş tacı ettiği bu sakat tutuma son bir örnek daha vereyim: kolaylıkla anlaşılacağı gibi, Turhan Oktay ve benzerlerinin benim bilimsel çalışmalarımda yapısalcı yöntemi uygulamamı «ithalcilik» diye nitelemelerinin amacı yaratıcılıktan uzak bir öykünmeyi sürdürdüğümü ve bundan bir yarar sağlamaya çalıştığımı göstermekti. Böyle bir yakıştırmanın haksızlığını vurgulamak için, çalışmalarımın tarih açısından Batı'daki birçok benzerlerinden önce olduğunu, Batı'nın kimi bilim çevrelerinde bu çalışmalara yapılan göndermelerin de bu olguyu doğruladığını belirtmek zorunda kalmıştım. **Yazko Edebiyat** yazarı bu gerçeği de bana karşı kullanarak şöyle diyor: «Ne mutlu size Sayın Yücel. Eğer bu bir başarıysa, bir övgü nedeniyse bırakın başarılarınızı başkaları dile getirsin, sizi başkaları övsün; kendiniz değil. Eğer başkaları görmüyor, övmüyor ve bu çalışmalarınızı topluma duyurmuyorsa bir nedeni olmalı mutlak. Nedeni de açık: Çok

eskilerde kalmış ve iflas etmiş olan yapısalcılığın, ancak teknik açıdan çok dar kapsamlı alanlarda kullanıma sürülmesi ve böylesi bir görüşe kafa yormanın da, ne topluma ne bireye bir şey kazandırmayacağıdır. Yazınsal göstergebilim konusundaki kuramsal kitaplarda adınıza sık sık rastlanması, dünyada bunu savunan üç beş kişinin kalışındandır. Paris'in büyük kitabevlerinde, kaynakçalarında isminize rastlanan kitaplar pek satmıyorsa, bu konuda sakın kaygılanmayınız. Bu gibi kitaplar yüzyıllar sonra antikacı dükkanlarında belki fahiş fiyatla satılabilir. Böyle bir avuntu, sanırım yapısalcılıkla kendinizi avutmaktan çok daha iyidir.»

Alayın inceliğine hayran kalmamak elde değil; bunca kusuruma karşın, benden esirgenmeyen öğüt için de hem verene, hem aracılık edene şükran borçluyum. Ne var ki, çalışmalarımın yurt içinde de, yurt dışında da yayımlanma olanağı bulması, Batılı bilim adamlarının yapıtlarında söz konusu edilmesi, bunların başkalarınca görülüp değerlendirilmediği savının yakıştırmalığını yeterince ortaya koyar. **Yazko Edebiyat** yazarı söz konusu çalışmaların kimi Batı ülkelerinde uyandırdığı yankıdan Türkiye'de sözedilmediğini söylemek istiyorsa, bu da yakıştırma: birçok yazarımız yeri geldikçe söz etmiştir bundan. Kendisinin, «ulus adına», Melih Cevdet Anday'a karşı çıkmasının nedeni de değerli ozan ve düşünürümüzün böyle bir «başarı» üzerinde durmuş olmasıdır. Ama diyelim ki, hiç kimse durmadı bunun üzerinde, kendisi gerçekleri yok sayacak da ben söylemek zorunda bırakıldığım bir gerçeği ağzıma alamayacak mıyım? Kendisi kötü bir eğitim düzeninin yarattığı «test» furyasına yaptığı katkılardan oluşan «binlerce sayfa»yla övünecek de ben yapıtlarımın yurt dışında gördüğü ilgiyi gizlemeye mi çalışacağım? «Kolejlere giriş testleri» yazmak bir erdem de **Anlatı yerlemleri**'ni **Dil devrimi ve sonuçları**'nı, **Yazının sınırları**'nı yazmak yüz kızartıcı bir suç mu?

Üstelik, benim söylediklerim kolaylıkla kanıtlanabilecek şeyler, kendi söylediklerisiyse, yakışıksız bir sataşmayı sürdürmek amacıyla uydurulmuş, temelsiz savlar olarak kalıyor Göstergebilimin başdöndürücü bir gelişme gösterdiği günümüzde. **Yazko Edebiyat** yazarının sözlerine ancak gülünür. Birileri okuyup üflemişçesine benim çalışmalarımdan söz eden her kitabın elde kaldığı gibi bir savla ortaya çıkılmasına da öyle. Ya da sorarlar adama: «Dünyanın değişik ülkelerinde, göstergebilim alanında, her yıl kaç kitap yayımlanıyor, kaç bilimsel toplantı düzenleniyor, haberin var mı? Yerle bir ettiğin adamın çalışmasından uzun uzun söz eden bir **Sémantique structurale** kaç baskı yaptı, kaç dile çevrildi, biliyor musun?» Ama, hemen söyleyeyim, çok satmak, durmadan kendimden söz ettirtmek gibi bir amacım yok benim: kanınca kararınca, kendi yolumda, kendimce bir şeyler yapmaya çalışıyorum, hepsi bu. **Yazko Edebiyat** gibi sürümden kazanmaktansa, böylesi çok daha iyi.

Yazının ve düşüncenin ucuzu insanı da ucuzlatıyor

Tahsin YÜCEL
(Eleştiri — Ekim)

VAKTİNDE ÇALMAK

Necati MERT

Dede evimizde üç yanı cam kutu içinde duvar saatimiz vardı. Oymalı üçgen çatısı, oymalı saçakları, oymalı köşebentleri ile alamet bir şeydi. Koca duvarın alnında öyle dururdu ki duvarda takvim, resim, halı çeşidinden bir şey bulunma-

masına karşın, duvar, gözümüze boş görünmez, o alametin yine kendisi gibi alamet sarkaçı, fanusu içinde bir o yana bir bu yana koca adımlarla salınarak duvarı doldururdu.

Ama hiç de sevimli değildi. Hatta can sıkıcıydı da. Sevgimizi, saygımızı hiç kazanamamış, aksine alaya alır olmuştuk. Çünkü hiç saat ya da yarım saat başlarında çalmaz, dilediğince, aklına estiğinde çalar; o da elbet hiç vaktinde olmaz, ya vaktinden önce ya da vaktinden sonra olurdu.

Ne zaman vakitsiz kalkışan birini görsem dede evindeki duvar saatini hatırlarım.

Dedem az uğraşmadı o saati onarmak, vaktinde çaldırmak için. Bir bakardık, sarkaçı çıkartılmış, pamuklar içinde korumaya alınmış, camlı kutuyla birlikte kundaklanıp sarılmış kırkını uçurmak için uzak akrabalara götürülen bebek gibi Saatçi Şaban Efendi'ye gitmekte bizim alamet. Bir bakardık, duvara saatin bir oymasından ya da hassas bir kıyısından işaret çekilmekte. Meğer Şaban Efendi'den döndüğünde, işareti çıkartılan durumda, bir kez nasılsa vaktinde çalmış da ola ki bundan sonra da çalarmı. Hiç çalmadı. Şakulünden kaymış nesneden doğruluk uman dedemle gizli gizli eğlendi saat.

Vakitli vakitsiz, bilir bilmez, yalan yanlış konuşanların bol olduğu bir toplumda şakulden şaşmamak meziyet sayılması gerekirken ne yazık ki «ucuzluk» ve «anlamsızlık»la suçlanmakta. Kendileri de, en az, «ucuzluk»la suçladıkları insanlar kadar «olgun» yaşta sanatçılar olan bu insanlar, vaktinde çalmanın önemini, acaba neden dedem kadar sezemediler?

Keşke yaklaşımımdaki iyi niyete denk olgun yanıtlar alabilseydim!

Kendinizi bir an 1956 ve 1957 yıllarında üst üste «Altın Palmiye» 1966'da «Altın Kirpi» 1969'da «Krokodil», 1975'te «Lotus» ödülleri almış Aziz Nesin'in yerine koyun. Ve bu ödüllerin İtalya, Bulgaristan, Moskova ve Afrika gibi hep yurt dışından kazanıldığını, kendi yurdunuzda ise değerinizin yöneticiler tarafından bilinmemesi yanında, sanatçı dostlarınızca da anlaşılmamasını ve bu yüzden gülmecenin edebiyat olduğu savıyla savaş verdiğinizi düşünün. Bir sey daha; Türkiye'deki ödül jürilerinden biri, diyelim ki geciktiğinden utanmış olsun, yine diyelim ki sizi asıl türünüz öyküde değil de oyun dalında, gecikmeyi telafi amacıyla ödüllendirmiş olsun.

Yurdunuzda, yurt dışındaki pek çok ödülden sonra ilk kez ödülendirilen bir yazar olarak, kürsüye çıktığınızda, söyleyecek önemli şeyleriniz olur elbette.

İşte Aziz Nesin TDK tiyatro ödülünü aldıktan sonra yaptığı «vaktinde» konuşma ile nelerin değiştiğini şöyle anlatıyor, «Ortaklaşa'nın üçüncü sayısında: Ödül aldıktan sonra yaptığım konuşma sayesinde, bizim yazarlar plaket almaya başladılar. Oysa o güne değin kürsüye çıkarlar, para alırlardı. Ne verenler utanırdı, ne de alanlar.»

Önemli bir ödül daha var yurdumuzda: Sait Faik ödülü. «Sait Faik ödülünü alırsam, öncekiler gibi bazı açıklamalarım olacak. Hatta bu açıklamaların birinde jüri üyelerinin on para etmediğini ortaya koyacağım.» diyor Aziz Nesin.

Söyleyecekleri şu anda bilmediği, bundan sonra oluşacak şeyler değil. Hatta bir kısmını söylüyor da: «Eğer jüri üyeleri namuslu kişilerse, neden falancayı birinci, diğerini ikinci yaptıklarını bildirmelidirler. Hem namuslu hem de kendilerine güveniyorlarsa. Öyle yapıtlara dereceler veriyorlar, öyle yapıtlara derece vermiyorlar ki: zannediyorlar ortalık bomboş. Bomboş değil. Elli-yüz yıl sonra Türk Edebiyatı varsa, araştırılır; bunlar ne utanmaz adamlar, ne değer bilmez, ne sanattan anlamaz adamlar denir.»

Demek Sait Faik ödülünü alırsa, «vaktinde» yapılacak konuşma, bize daha önemli açıklamalar getirecek.

Sait Faik ödülü jüri üyelerinden Oktay Akbal, bu açıklamalardan alınmışa benzer. Her ne kadar; «Aziz Nesin'e büyük saygım vardır. Gülceme türündeki yazılarını hep övmüşümdür.» dese de Şait Faik ödülünün «özgün» öykü ve «özgün» öyküoüye verildiğini ekleyerek gülmece ile öykü arasına bir çizgi çekmekte.

Bence, Aziz Nesin'e yanıt olarak «Cumhuriyet»te çıkan bu yazıda, Oktay Akbal, bölesi Aziz Nesin'in ödüllendirilmeyiş nedenini «özgün» ve «o yılın en iyi»si olmamaya bağlayarak güvenimizi sarsıyor

Yazarlığa yeni başlamış, kitabına ilgiyi bile yeterince çekememiş genç bir yazara yaklaşıldığı gibi mi yaklaşmalıydı acaba? Yaşı hangi jüri üyesininkinden küçük? Eseri ve ödülü hangi jüri üyesininkinden az? Ünü yurt dışında ve içinde hangi jüri üyesininkinden dar? Böyle olunca. Aziz Nesin'in yaptığı açıklamalar ses getiriyor! Ama bekliyoruz, yanıtlar da doyurucu olsun!

Doğalı böyleyken. Oktay Akbal; «Koskoca Aziz Nesin ancak ödül kazanırsa kürsüye çıkıp gereken açıklamaları yapabilecek! Peki, makale yazsa da bu görüşleri bildirse olmaz mı Ödül törenlerine kaç kişi katılır! Gazetelere, dergilere yazmak daha iyi değil mi? Hem bizlerin hem de kamuoyunun merakını doyursa o kadar uzun zaman bekletmese, daha iyi olmaz mı?» diyor.

«Vaktinde çalmak» uğruna saatin şakulüyle oynamayı göze alan dedem ve Şaban Efendi büyük adamlarmış. Yoksa tam ayar saatçilik, vaktini bilen saatin şakulüyle oynamak değil, sanırım!

(Adapazarı — 23 Haziran)

TARTIŞMA

ENİS BATUR'A SORULAR

Ahmet SAY

Ahmet SAY — Enis Batur sanat anlayışlarımız, hatta dünya görüşlerimiz ayrı olmasına karşın, yakınlaştığımız ve uzaklaştığımız noktaları saptayabilmek için sana bazı sorular soracağım. Böylece bazı kültür sorunlarını da tartışacağız. Tartışmakta yarar var. İşte ilk sorum

1 — Emperyalist sistem içinde sömürülen, geri kalmış bir ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısında, kültür sorunsalı bellidir Sen bu sorunsalı umursamıyan bir tutum, bir sanat anlayışı içinde gözüküyorsun.

a) Gerçekten umursamıyor musun, yoksa öyle mi görünüyorsun?

b) Umursuyorsan ne yapıyorsun? Türkiyenin kültür sorunsalına eğilen ve konunun çözümüne yardım eden ne gibi çabaların var?

Enis BATUR — Ahmet Say; bu sorular, bütündeki dolaysız eda ve sertlikler nedeniyle, bundan beş yıl önce, tıpkı senin gibi bana zıt konumda olan bir arkadaşın bana yöneltmiş olduğu soruları anımsatıyor. Senin sorularını görünce, açıp o söyleşi metnini yeniden okudum (Oluşum, sayı 3, Ocak 1978). Beş yıl içinde bende değişenleri, değişmeyenleri düşündüm ardından. Aslında, soruların ile öne gelen sorunlar yalnızca senin ya da benim sorunlarım değil Türkiye'li aydının (üstüne gitse de, kaçınsa da) içinde yaşadığı soru(n)lar bunlar. Farklı olan, bizleri birbirimizden farklı kılan ne öyleyse? Herşeyden önce Bu soru(n)lara yaklaşım biçimimiz belki de. Bizim «dram»ımız, dünya görüşlerimizin çeşitliliğinden, kültürel birikimlerimizin ayrılığından çok, ortak bir söyleşi düzlemi'nde yer almayışımızdan doğuyor. Ben, kendi payıma, hangi alanda ve biçimde söz alırsak alalım, bir temel lendirme alışkanlığı kurmalıyız, diye düşünüyorum. Bu uzun girişi de ondan yapıyorum, kaldı ki: Bana yönelttiğin soruları yanıtlamak için belki de bütün bir yaşam yetersiz kalır. Yaşamımı bu soruları ve benzerlerini çözümlemeye uğraşmakla geçireceğe benzerim; buysa herbiri için hiç değilse bir kitap yazmama yol açabilir. Senin sorularına vereceğim karşılıkların iki ön koşulla okunmasını diliyorum öyleyse: a) Bu soruların yanıtlarını kafamda taşımıyorum ben; bu sorulara yanıt arama sürecinin belli bir basamağındayım topu topu. b) Bu soruların hangi temellendirmelere dayandığını göremediğim gibi, vereceğim karşılıkların da burada, bu kısa yanıtlar çerçevesinde temellendirilemeyeceğini de eklemek istiyorum.

Gelelim, iki «şık»lı ilk şık soruna. «Kültür sorunsalı bellidir» diyorsun. «Belli midir?» diyorum bense. Meksikalı şair/düşünür Octavio Paz, bugün azgelişmiş / geri kalmış olarak tanımlanan bir ülkenin kültürü için her zaman aynı nitelemeleri kullanmayacağımızı söyler. Ne kadar da doğru ABD'nin kültürel toplamı ile

komşumuz Yunanistan'ınkini karşılaştıralım. Her iki yaka için de ayrı kültür «sorunsal»ları doğacaktır ve bunları «sosyo-ekonomik» koşullarla açıklamak hiç de kolay değildir. Kültür sorunsalı ve sanat anlayışı... Sanat anlayışı kültür sorunsalını neden umursasın ki? Henüz doğum yapmamış bir kadının, çocuk imgesinden yola çıkıp, kendi kurmaca çocuğu için gelecek çizmesine benziyor bu yaklaşım. Ama sanatçının, hele hele aydın yanı da olduğu düşünülen sanatçının kültürel sancı çekmemesi anlamına gelmez bu. Bana yöneltiyorsun soruyu, bir bakıma özel olandan genel olana uzanmamı bekliyorsun öyleyse. Şöyle açayım: Kültür elbette ki düşünsel / sanatsal olan değildir yalnızca; asıl önemli etken yaşamsal'dır. Amerika'nın, Rusya'nın, Almanya'nın sanatçısından, düşünüründen, bilimerinden korkmayalım hemen. Bize emdirilmek istenen bir yaşam kipi midir, ona bakalım. Amerikan yaşam biçimi denilen üslup Norman Mailer, Thomas Kuhn ya da kanser uzmanlarıyla gelmiyor. Türkiye'nin kimi aydınları emperyalizm fobisiyle bunlara yükleniyorlar da, sokaktaki «jogging» olgusuna, masallarımıza dek geçen Jay-R olgusuna köktenci / köklü bir bakışla eğilmiyorlar Umursamak ne kelime, günümü gecemi veriyorum bu uğraşa ben, Ama çözüm yolu öfkelenmekle, etiketleme ile bitmiyor. Kimin neyi ne kadar umursadığını zamana bırakalım da, umursuyorsak gerçekten, umursadıklarımızın nereye vardığımızı gösteren ipuçlarını bulmaya, iletmeye çalışalım, diyorum. «Çaba»larım iki düzlemde somutlaşıyor Yazdıklarım, yayımladıklarım. Ece Ayhan'ın deyişiyle, «soldan sağa okuma» anlayışı, alışkanlığı yenilmeli ki, kimin ne yazdığını anlayabilelim. Ben, üzerime yazanların bile yazdıklarımı okumadıkları kanısındayım.

Ahmet SAY — Türkiye bir ortadoğu ülkesi ve ortadoğu Kültürünün içinde. Halkımız tarih boyunca batının geliştirdiği kültür çizgisini izlememiş; doğal olarak kendi kültür çizgisini izlemiş. Ve bu iki çizgi çok ayrı şeyler... Batı kültürünü bütünüyle yadsımak anlamına gelmeksizin (aynı şey doğu kültürü için de söylenebilir), şunları sormak istiyorum:

a) Sen bu kültür çizgilerinden hangisine yakınsın? Hangisini yeğliyorsun? Bu iki kültürün bir sentezine varmayı düşünüyorsan, bu sentez hangi ideolojik temele dayanıyor?

b) Yine de batı kültürünün Türkiye'deki temsilcilerinden gibisin. (Herkeste olduğu gibi, bende de bu izlenim var Neden bu izlenimi yarattın?)

Enis BATUR — Kişioğlu, belli bir yaşa gelene dek yetiştirilir; belli bir yaştan sonra da kendini yetiştirmeye davranabilir Kuşku yok ki, oluşma yaşlarında, yetiştirilmiş olma olgusu bir mühür vuruyor kimliğimize. Ama katlanmak zorunda değiliz bütün bütüne; bize kazılmış olanı çizmeye/silmeye, boşluğumuzu ise doldurmaya yönelebiliriz.

1977 başında döndüm Türkiye'ye. 1963'den başlayarak özelde Fransız, genel de Avrupa kültürünün tezgahında yetiştim. Avrupa hayranı olmadım hiçbir zaman; Avrupa düşmanı hiç olmadım. Uçbeyi olma yolundaki sanatçı ve düşünür ne burada anlaşılıyor, ne de orada Sıradan insanların sayısı ve sıradışı olmaya davranan kişinin haritası heryerde aynı-bunu gördüm ve yaşadım ben. Ama Avrupa, nicedir kesintisiz bir uygarlık serüveni yaşıyor Bizde bir kopma bölgesi var oysa: Osmanlı'dan sonra, Cumhuriyet'in sunduğu seçeneği oluşturamadığı kanısındayım. Pek çok etken, Osmanlı'nın kültür dünyasından sökülüp atılmamız için seferber edilmiş. Son beş yıl içinde, giderek artan bir hızla Osmanlı'ya eğildim. Buna koşut olarak, İslam'ın kültür birikimine de yoğun ilgi duydum. Orta-Doğu'nun geçmişteki serüvenini bir «özlem»e konusu olarak görmüyorum elbette; ama yeraltına itilmesine karşın dünden bugüne uzanabilmiş olanla, dünde donakalmış olan, yüreğimi, aklımı dağlıyor durmadan. Bu konuda pek az söz aldım bugüne

dek; süzdüklerim, topladıklarım yavaş yavaş giriyor yazdıklarıma. Ama bugün, şunu ayrımsıyorum Kültür birikimi olgusuna ve bu birikimin birimlerine bakarken Batı'dan öğrendiklerimi kullanıyorum - araç, gereç, yöntem olarak. Batı'da, sanatın ve düşünce serüveninin sınıra dizilen kesimi ilgi alanına girdi hep. Oysa Batı sanatını, Batı'nın resmi gözüyle değerlendirenler benim seçimlerime kanımca yanlış bir açıdan yaklaştılar. Sözün muhalif kanadı Zola'da değil Mallarmé'de, Barbusse'de değil Artaud'da biçimlenmiştir. Bizden önceki kuşaklardan bunu ilk gören sanırım Selahattin Hilav olmuştu; Nazım ile Artaud'yu karşılaştırırken. Şeyleşen bir dil istediği ölçüde siyasal çığlıklar atsın, uzlaşan bir dil olur ve kentsoylu dünyayla çiftleşir. Bunu başka bir soruna karşılık verirken nasıl olsa biraz daha açacağım.

Batı kültürünün temsilcisi olmak, sözüne geleyim. Bir kez daha Ocvatio Paz'ı anacağım Bugün çağdaşlık /çağcılık sorunu vardır ve bunun vatanı/ kıtası yoktur. Faulkner'ın yada Brecht'in etkisinden sıyrılmayan yazarın yer'i Batı'da da, Doğu'da da birdir. Sorun, kişinin yaratırken kendisi olmaya davranıp davranmadığı sorusuna gelip dayanıyor. Yeni çevrilen Fuentes iyi bir örnek işte Faulkner'den, Joyce'dan öğrendikleriyle birşey mi yitiriyor? Türkiye'li yazar Batı'ya fazla açılmasın, isteniyor. Oysa, bu isteği biraz da hırsla dile getirenlerin pek çoğu yalnızca Batı'ya değil, Doğu'ya da kapalıdır. Hele Doğu'ya, iyice kapalılar. Ama Necatigil, hem Gottfried Benn'i, hem Sadık Hidayet'i okuyordu; kendi geleneğimizi onun kadar tanıyan şairimiz de azdır. Aradığım yolu soruyorsun. Yol aramıyorum; bir yolun üzerinde ağır ağır ilerlemeye çalışıyorum ve düz bir yol değil bu: İlerledikçe varolan bir yol. Necatigil benim için iyi bir örnek, «model» olmasa bile. Kafka üzerinde çalışmayı sürdürüyorum; 1830 - 1930 Rus yazını üzerine bir inceleme hazırlıyorum yavaş yavaş; Osmanlı Kayıt Geleneği ile ilgili bir çalışmayı bitirmek üzereyim; Yakın dönem Türk şiiri üzerine bir kitap kuruyorum ayrıca: Bütün bunlar benim konumumu belirler mi?

Ahmet SAY — Bence sanat «propagandadır». İstese de istemese de, şu ya da görünüm içinde olsa da, belli bir dünya görüşünün propagandasını yapar sanat. Yanlış mı?

Enis BATUR — Sanat «propaganda için» yapılmaz. Sanat bir propaganda aracı olarak kullanılabilir. Bu yolda yapılmış bir «sanat yapıtı» tanımıyorum. Siyasal amaçlarla yazılmış şiirler arasında şiiri andıran görmedim örneğin; ama her şiir siyasaldır temelde.

İş, bence, kullanılamayacak bir sanat dili kurmaktır - hiç değilse kullanılmaya yatkın olmayan bir yapıt üretmelidir sanatçı. Çünkü, istenildikten sonra, sanat yapıtını çok değişik siyasal görüşlerin kendine göre okuyabileceği olgusu da vardır: Sabahattin Ali, Sait Faik ve Tanpınar birer örnek olabilir mi?

AHMET SAY — Ne türlü ifade edersen et, hatta aşılmış bir tartışma olarak da görsen, son çözümlemede sen, şu demode «sanat sanat içindir» anlayışına bağlı gözükmektesin. (Bilmiyorum, belki «salt sanat» diyorsun ona.) Bu bir saptama, benim saptamam; ama bu saptamada ben yalnız değilim. Çoğu insan seni böyle değerlendiriyor Bu konudaki tutumunu gayet net olarak anlatır mısın?

Enis BATUR — Aynı sözü yinelemek zorundayım, burada da: Sanat başka birşey için yapılamayacak kadar sorumluluk gerektiren bir iş'tir. Sanatın neye yarayabileceği konusunda herkesin kolay kolay anlaşabileceğini sanmıyorum. Benim için sanat bir arınma, sıyrılma yoludur; düzene katılmamak, düzene kafa kaldırmak için bir yol. Ama içine şırıngayla bilgi ya da düşünce sokmakla olmaz bu. Türkiye'de belli düşünme biçimlerinin sanat yoluyla da yayıldıklarına tanık olduk, doğru. Bir başka görüş getireyim, buradan kalkarak. Bu belli düşünme biçimleri

de düzene katıldı artık; düzen onları bir kez de kendi eliyle biçimlendirerek kendisine kattı. Açık konuşayım: Marx'ın düşüncesidir: Çünkü kendini yeniden üretebiliyor. Sanat alanında da aynı durumu görüyorum: Gerçek muhalif söz kıyıda kenarda yaşayabiliyor. Şiire bakalım: Nazım yeniden üretilmiyor, çoğaltılıyor, üstelik aslına göre hep daha silik bir yazıyla.

«Şiir ve İdeoloji»nin ilk beş denemesi nasıl karşılandı, biliniyor Onca karşı-yazı yazıldı ama kimse bir seçenek kurmadı. Burada da, çok sonra bütünlenebilecek kimi savların ucu vardı ve şimdi yazdığım «Gelenek ve Ölüm» başlıklı bir kitapçıkla bir adım daha atacağımı umuyorum.

Bir sıfat tamlaması ile yetiniyor çoğu kişi: Toplumcu sanatçı, bireyci sanatçı... Ben kendi görüşümü temelendirmeye çalışarak üreten biriyim Yayımladığım düzyazı çalışmaları tanık gösteriyorum burada Oysa; benim ve benzerlerimin karşısında olduğunu söyleyenlerin arasında düşüncelerini çerçeveleyenlere pek seyrek rastlıyoruz: Söyleşeceklerine kavga çıkartmaya başlamaları bunu göstermiyor mu? Murat Belge, bu yakınlarda, Popper ile ilgili olarak şu çok doğru saptamayı yapıyordu «Çünkü Popper'e cevap veremedikçe, gerçekten cevap veremedikçe, o düşüncenin kendi iç yapısında olgunlaşması da güçtür.»

Örneği, içe çekerek, açayım Benim dile getirdiğim tavrı eleştirmek için öteki tavrın, tavırların dile gelmesi gerek. Birkaç kişiyi saymazsak, bana karşı çıkanların kendileri ne öneriyorlar, belli değil. Kocakarı ilaçları da tatlıdır ama artık, hastalanınca, genellikle doktorlara, hastanelere, eczanelere başvuruyoruz. Karşı yakanın sözünü kurması, benim de yararımadır

Ahmet SAY — Bireyin değerini hiç bir dünyagörüşü yadsıyamaz; burası böyle ama, sen bireyselci (ferdiyetçi) bir dünya görüşünden yana gözüküyorsun. Yazdıklarından genel de bu sonuç çıkıyor. Şu da olabilir: «Ak» dediğin «kara» anlaşılıyor belki. Açıkça sorayım Okur mu seni açık seçik anlayamıyor, sen mi sözünü açık seçik anlatamıyorsun?

Enis BATUR — Birey / Toplum ilişkisi bir döngüdür. Bireyolma sürecini katedemeyenler toplumsal düzenin oluşup gelişmesine, sonra da kendi külünden yumurta çıkarmasına köstek olurlar. Eşini dostunu aşağılayan, çocuğunu hırpalayan, çevresini kirleten bir kişi düşün: Bu adam toplumcu olsa, neye yarar? En yalın anlamıyla, «Kentli» ölçüler verdim demin. Genelde ulaşamadığımız, henüz ulaşamadığımız ölçüler olduğu için. Bireyolma süreci fazlasıyla karmaşıktır yoksa. Törel yanlarıyla toplumsal düzen bireyin gerçekleşmesini güçleştirir; böyle olunca da, gerçekleşmesini zor gerçekleştiren birey toplumsal düzenin ağdalı töresini dönüştüremez, çünkü onun vidalarını gevşetemez. O nedenle de, bireyolma süreci bir aşkınlık taşımaz, basamak basamak yükselmez, kuyruğunu kovalayan kedi gibi bireyin toplumu, toplumun bireyi gelişime sürüklediği bir devinim tarzına çalışır

Devrimi de, evrimi de hazırlamak için kıyıya çekilmelidir birey. Edilgin kalmayı öneriyor değilim; tersine, kentin ortasında, kendini bulamadan başkalarına yol gösteren, aslında çoğu kez yolunu aramadan aynadan kaçan kişioğlunu edilgin buluyorum.

Bireyolma sürecini katetmek benim için birincil amaçtır. Toplumdan, toplumsal yaşamdan, toplumla savaşıma girmekten soyutlanmak değil bu. Ben, bin kişi tarafından okunan bir yazı üretiyorum; gerçek okurum birkaç yüz kişi de olabilir, daha az da: Kendi birey olma sürecimden süzdüklerimle bu insanları npencerelerini zaman zaman ve pek az da olsa aralayabiliyorsam, daha ne isteyebilirim?

Ahmet SAY — Gelelim kültür alanındaki kozmopolitizme... Yurdumuzda şiddetini gittikçe arttıran bir kozmopolitizm kasırgası esmekte. Kozmopolitizm hem

nitel açıdan, hem de nicel açıdan kitleleri etkiliyor. Bunun karşısında tavır geliştiriyor musun? Nasıl? (Burda bir noktaya değinmek isterim Kozmopolitizm içinde bir öğe olarak kozmopolitizmin öteki öğelerine karşı çıkmak başka, kozmopolitizmin bütününe karşı tavır geliştirmek başkadır).

a) Kozmopolizme karşı tavır geliştirmek açısından ideolojik kavrayışını özetle lütfen.

b) Kozmopolitizm sence nerden kaynaklanıyor? Sen bunu neye, nelere bağlıyorsun?

c) Kozmopolitizmi kurutmak için sence neler yapılmalı?

d) Başka bir konu gibi gözüküyor, ama bizce değil: Kozmopolitizmi basanyayan, çoğaltan, kitleler nezdinde olağanlaştıran, kitlelerin iliğine işletenlerin başında Bab-ı Ali geliyor bizce. Sen de karşı mısın Babı- Ali'nin bu kozmopolit kültür politikasına?

(Sen anlatmadan ben şunu da ekliyeyim Özünde işbirlikçi olan tüccar basının etkinliğine, bazı çıkarcı, kariyerist, yoz, sözde aydınlar da omuz veriyor. Edebiyat alanında da bu böyle. Dürüst, demokrat aydınlar, gerçek kültür adamlarımız ne yapmalı?)

Enis BATUR — Kozmopolit'liğin asıl anlamı üzerinde hiç durmayacağım; bugün Türkiye'de asıl anlam biçimine girmiş bir yan-anlamdan yola çıkıyorsun çünkü.

Kozmopolit'lik, bu anlamıyla, özellikle son yıllarda çok tehlikeli öneriler getiriyor. Batının kültür geleneğiyle, düşünsel serüveninin oluşturduğu birikim ile ya pek az ilişki kurmuş, ya da onu hiç tanımamış geniş bir kitleye, bu toplamın son «üslup»ları yaşamsal ve kültürel düzlemde **tüketim** olarak öneriliyor. Kitabevlerinin yerini butikler, bakkalların yerini supermarket'ler, kıraathanelerin yerini cafe'ler alıyor. Mutfak kültürümüzü neredeyse toptan yitirdik. Pek az aşevi kaldı Ya restaurant, ya kebabçı görüyorum herbir yanda. Koskoca başkentte bir haşlama, bir tas kebabı, gerçek bir mercimek çorbası yenilebilecek-içilebilecek kaç yer kaldı? Yaşamın her katına düşürülebilir bu bakış. Geçenlerde, Dışkapı'da küçük üretim yapılan ilişkilerin tabelalarına baktım. Hemen tümü has imgeler: Arı Terzihanesi, **Demirdöven** kundura tamircisi gibi. Sonra başka bir bölgeye dönüyoruz: **Bravo, Dolfin, Azzaro, First.**

Bab-ı Ali'de de böyle bir anlayış egemenleşme yolunda belki. Ama toplumsal yaşamın öteki kanatlarında olup bitene bakılırsa, bu «facia». Çünkü, örneğin yayın piyasasında kozmopolit'liğin (bu anlamıyla) belirmesi, tüketim ve sürüp semirme kaygısından doğuşuyla, aslında yaşamın öteki boyutlarına ayak uydurmak istiyor. Best-seller'lara gereksinme var şimdi. Bob-stil kentliye bir kültür dağarcığı nasıl yaratılır? sorusu zihinlerde dolaşıyor. **Karşı-dil yaratılmadıkça, herkes bu yolda kullanılabilir,** diyorum ben. Şeyleşebilen, yumuşakça bir dil kentlinin eksiğini kendinde duymak istemeyeceği bir süs-söz olarak onun yaşamına katılacaktır, hatta «devrimci» olduğunu savlasa da.

Kozmopolit'liğin bu kimliğini bir yandan sorgulamak gerekli; öte yandan da, dünden yarına doğru gelenek sorununu gündeme **somutlayarak** taşımalıyız. Biz ne yapabiliriz? Zaten kıyıya itilen araçlarımızla, oradan, kafa tutmak: Seçeneği bulmak, göstermek ve işlemektir.

Ahmet SAY — Roman batıdan geldi bize. Bizde roman gereğince başarıldı mı, bu ayrı bir konu. Romanı «batısal» biçimde başarmamızın marifet olup olmadığı da başka bir konu. Sözü şuraya getirmek istiyorum Bizim sözlü bir edebiyat geleneğimiz var: Destan, mesel, şiir, masal vb. türlerle görüldüğü gibi...

a) Bizdeki anlatı geleneğini dışlayarak, batısal çizgide roman yazmak doğru mudur, yerinde midir? Böylece dünya edebiyatına çok katkımız mı olur?

b) Burjuva bireyselciliğine göre, yaratıyı bireyselci açıdan biçimlendirip romanı da ona göre işlemek, özellikle anlatımda ve kurguda hep bunu göz önünde bulundurmak, ne getirir? Senin de içinde bulunduğun sanat anlayışı, «çok şey getirir, yeterlidir», dolayısıyla «Tanpınar - Selim İleri roman çizgisi evladır» görüşüne yatkın.

Üzülerek belirteyim ki, Babı- Ali'deki bazı çevreler de hep bunun etrafında dönüp dolaşıyor. Bab-ı Ali'de odaklaşan bu çevreler, her konuda olduğu gibi, bu konuda da mert davranmıyor. İlişkiler, paslaşmalar, al gülüm ver gülüm hesapları ve çıkar tezgahları bu açıdan geliştiriliyor. Onların yazarları, eleştirmenleri, yayıncıları, buna göre birbirini gözetiyor, kolluyor. Tok sesle konuşan pek yok Bab-ı Ali'de. Seni ve tabii herkesi bu çıkar tezgahlarının dışında bilmek isterim. Tok sesle bir cevap vermeni bekliyorum.

Enis BATUR — Kentsoylu gökçe yazınlarının türlere sıkıştırdığı anlatım biçimlerine karşıyım. Önemli olan, Doğu'da ya da Batı'da yer etmiş roman anlayışlarının önerdiği kalıba dökülen bir yazı üretmek değildir benim için. Görsel - işitsel iletişim, içine girdiğimiz çağın egemen kipi olacak. Anlatıya kendi kurallarımızı koyalım.

Benim sanat anlayışıma yakın yazarları sizler **okumuyorsunuz**; belli belirsiz bir «fikriniz» var onlar hakkında, anonim bir görüşünüz var. Metinler üzerinde kafa yormadığınızı açıklıkla görüyorum. «Burjuva bireyciliği» sözü, şu yazarlara bakarken hiçbir şey açıklamıyor bence: Tahsin Yücel, Bilge Karasu, Feyyaz Kayacan, Oğuz Atay, Leyla Erbil, Yusuf Atılgan, Hulki Aktunç... XX. yüzyılın sonunda Talip Apaydın ya da Bekir Yıldız gibi roman yazılmaz. Ferit Edgü ya da Sevgi Soysal gibi roman yazılabilir. Bunun «burjuva bireyciliği» ile ilgisi yoktur, çağdışı ya da çağcıl (modern) olmakla ilgisi vardır. Kimsenin «biz böyleyiz, geri kalmış ülkenin geri kalmış yazarlarıyız» demeye, bizleri zamanın çöplüğüne uygun görmeye, göstermeye hakkı yok.

Anlatı geleneğimizin bugünün yazarına ne gibi açılımlar kazandırdığı, kazandırabileceği üzerinde düşünüyorum nicedir; Ekrem Işın ile birlikte, 1982 için, bir «roman» özel sayısı hazırlıyoruz «Oluşum» dergisine, orada açabileceğim kimi görüşlerimi. Son çeyrek yüzyılın yapıtlarına bakınca, sözgelimi **masal** ile ilişkiye girenler bellidir Şiirde, Nazım'dan sonra Dağlarca, Necatigil, A. N. Asya, Karakoç ve Oktay Rifat ile Ece Ayhan ilk aklıma gelenler. Düzyazıda: Feyyaz Kayacan, Aziz Nesin, Bilge Karasu, Yusuf Atılgan, Tahsin Yücel başı çekiyor: Tomris Uyar ve Tarık Dursun da var. Bunu konumlamaya çalışırken, eleştirel alandaki boşluk da ortaya çıkıyor M. Nihad Özön'ün «Türkçede Roman» başlıklı önemli kitabıyla, Tahsin Yücel'in son yıllarda masal üzerinde yeniden yoğunlaşan çalışmaları arasında pek az çalışma var. Yeni Dergi'nin «Masal özel sayısı» dışında bilinçli ve güvenilir bir çalışma göremedim ben. Oysa, masallar derlenmiş yıllardır; Boratav, Alangu, Cevdet Kudret çok önemli çalışmalar yapmışlar ama çağdaş yazarlarımıza pek az eğilinmiş İşte gelenek - çağdaşlık ilişkisinin kurulabileceği bir köprü: Bu konuda da, Yazı dergisi için bir özel bölüm hazırlıyoruz şimdilerde!

Gelenek önerilir. Ama gelenek, üzerinde çok ciddi kafa yorulması, **üretilmesi** gereken bir birimdir, kültür alanında. Yoksa, sağcı ve solcu çevrelerce başıboş bir çağrışım gibi kullanılan siyasi bir araç olarak kalır.

Ahmet SAY — Söyler misin lütfen Selim İleri, kendine göre konuları, kendine özgü duyarlıklarla anlatıp duruyor. Kabul edelim ki güzel anlatıyor. Kabul edelim ki, batıda yarım yüzyıldan beri kullanılan tekniklerden iyi yararlanıyor.

Ama sonra? Düşünceye katkısı ne bu anlatılanların? Hangi toprakta hangi ürünü yeşertiyor İleri?

(Özetle bir daha sorayım)

a) Selim İleri'yi okuyanlar, romancılık bu sanıyor. Küçükburjuva duyarlıklarının yinelenmesi ile edebiyata ulaşılabilir mi?

b) Bizce, eleştirel olmayan bir söz, düşünceye katkı getiremez. Sence? (Selim İleri'de eleştirel yaklaşım yoktur demek istiyorum. Sence?)

Enis BATUR — Selim İleri'ye yönelttiğin eleştiriyi anlayamıyorum. Romanın düşünceyle ne ilgisi var? Yarı tahiri bir yaklaşım bu, belki de. Ayrıca, sizlerin anlayışında genel olarak görülen bir çelişkiyi de öne çekiyor: Bizlerin güç anlaşılırlık nedeniyle «halk»a inemediğimizi söylerken, Selim İleri'nin hepimizin toplamından fazla okunmasına bir anlam veriyor musunuz?

Selim İleri küçük burjuvaların ilişkilerinin faşizan gerçekliğine eğiliyor. Bunların pek çoğunun aynı zamanda «devrimci» olduklarını söylemeleri ve Selim İleri'nin gözüpek gözlemlerle, giderek ecinnileşen büyük kentin yarım aydınlarını yıpratması mı, bunca tepki doğuran? Gocunanlar mı var, yoksa?

Ama bütün bunlar, yazınsal gerçekliğin oluşmasına yetecek etmenler değil elbette. Ben, bir okur olarak, Selim İleri'nin önerdiği dünya / eklemlerine vurduğu dünya ile bunu dile getirdiği romansal yazıya bakıp, duraklıyorum: Ara yerde kalmak istiyor gibi geliyor bana. Söylevi muhalif ama yazısı uzlaşıyor çoğu zaman: Çünkü hem eleştirmek istiyor, hem sevilmek. Bu çelişkiyi kimse yeremez, bütün yapabileceğimiz onu okumaktır.

Herşey bir yana, Selim İleri'yi, kendi kuşağımın en önemli, en gerekli birkaç temsilcisinden biri sayıyorum. Yarışma kurallarına uymasını yadırgıyorum; ama, görüyorum ki, ona hırsla karşı çıkanlar aynı kuralların diskalifiye ettiği kişiler çoğu zaman. Yazın dünyasının başarı ve rekabet yasalarınca yönlendirilmek istenmesi ne acıdır. Selim İleri'ye karşı olunmamalı mı? Sana, Türkiye adına, içler açıcı bir örnek vermek isterim Ahmet Oktay'ın gerçek bir eleştirellik içinde Selim İleri'yi okuması. İşte çağcılığa giden yol...

Ahmet SAY — Batıcılık üzerinde çok tartışıldı. Deyiş yerindeyse, kimileri «anti-batıcı» kesilirken, kimileri de Batı'yı mutlaklaştırdı. Bana kalırsa, bu iki seçme de ideolojik yanlışları içeriyor Şimdilerde bu ikilemin başka bir evresi yaşanıyor. Kültürel bağlamda batıcılığa tepki duyan kimi yazarlar yeni deneyimler peşinde. Sözgelimi Attila İlhan. Attila İlhan, geleneksel kültür çizgimizdeki kopuklukları yeniden değerlendirir görünmek isterken, geriye düşüyor, gericiliğe göz kırpıyor İlhan'ın kullandığı dil, ya da anlatımı bile feodal gericiliği roman saksısında filizlendiriyor. Ama öte yandan da eşcinsellik konusunun üstüne yürüme cesareti ve ilericiliği (!) Sence bu Attila İlhan edebiyatının özü nedir?

Enis BATUR — Attila İlhan önemli bir şair. Romancılığını önemsemiyorum; denemeci yanını da. Asıl üzerinde durulması gereken yanı: Aydın yanı. Peyami Safa'ya çok benziyor Attilla İlhan. Bir farkla: Ona göre çok alafranga bir yazar. Ben, A. İlhan'ı İlhan Berk'den daha alafranga buluyorum. Aydın olarak dürüst te değil bence. Tezgahçı yanı ve hayali komitacılığı ile genç kuşaklar üzerinde yaptığı etkinin maliyeti ağırdır ve yarın bu davranışlarının altında yatan mantığın eşliğinde okunacaktır. Ben, onun yerli model olarak seçtiği Kemal Tahir'e, yabancı model olarak izlediği André Malraux'ya anlayış olarak karşıyım; Malraux'nun üç kağıtçı olduğu yazılmıştır, ben bilemem, ama Kemal Tahir herşeyden önce çok dürüst bir aydın izlenimi yaratabilmiştir. Cinselliğe gelince... Flaubert yaşlılık yıllarında kadın giysileri giymeye başlamıştı; Sartre'ın aktardıkları doğruysa, arkadaşları Flaubert'in kıkırdaklığından bir hayli tedirgin oluyordu. Bizde de, Gürpı-

nar'da görülmüştür bu eğilim Son yıllarında kendini iyiden iyiye yün örmeye vermiş, esvab giyip başörtü örtmüştür. Attila İlhan'da da kadın olma isteği okunuyor. Ama, bunun eşcinsellikle ilgisi yok. Düpedüz öteki cinsellik bu... Herşeyi birbirine karıştırmasını buna bağlıyorum: Bilinçaltı bir önlem. Cinsellik konusundaki cahilliğimiz haklı kılıyor bu yaklaşımını. Ben, bütün farklılıklar gibi, cinsel farklılıkları da destekliyorum. Eşcinselliğe hiç karşı değilim: Karşı olduğum anlayış leşcinsellik anlayışıdır, yani çoğalmayı ilk ve tek amaç sayan cinsellik...

AHMET SAY'A SORULAR

Enis BATUR

Enis BATUR — Ahmet Say; beni öteden beri ilgilendiren bir ana-sorun: Yerleşik kentli töresi. Yaşamda da sanatta da kazmak istediğim bir alan. Şimdi sana da sorayım Yazınsal uğraşının bir dil serüveni olduğunu kabul ediyor musun, herşeyden önce? Sevinç Çokum, Veysel Öngören, Emin Özdemir birbirlerinden farklı konumlardan yola çıkmalarına karşın aynı dili getiriyorlar Kanımca uzlaşmış, muhalif notası uçmuş bir anlatım tarzı bu. Oysa, gene farklı konumlardan söz alan, ama muhalif bir yazıya çalışanlar var öte yandan: Ahmet Oktay, Cahit Zarifoğlu, Oğuz Demiralp gibi. Roland Barthes, bir yazısında, devrimci olduğunu savunan nice yazarın en ağdalı biçimiyle kentsoylu yazısına başvurduğunu ileri sürüyordu. Bu dil / üslup sorununa nasıl yaklaşıyorsun?

Ahmet SAY — «Yerleşik kentli töresi» mi? Anlıyamıyorum. Kent zaten bir yerleşim merkezidir. Töre ise, .yerine oturmadıkça, yerleşmedikçe, «töre» değildir. Göçebeler kentli olamayacağı gibi değişkenlik de töreyi ele vermez. Başlıca özelliği «yerleşik» olan bu iki olgunun başına neden bir kez daha «yerleşik» sözünü getiriyorsun? Yoksa, «yerleşik burjuva kültürü» mü demek istediğin? Kazmak istediğin alan, yerleşip de ilanihaye kalıcı olmayı düşleyen «burjuva kültürü» mü? Ve buradan nasıl olup da Emin Özdemir'e geçtiğini çıkartamıyorum.

Seni öteden beri ilgilendiren ana-sorun eğer «yerleşik bir burjuva kültürünün yerleşik bir edebiyatı ve ona göre kalıcı bir üslubu ve dili» ise, bunların pek kalıcı olamayacağını ve boşuna kazma salladığını söyleyeyim.

Yazınsal uğraşı, her şeyden önce bir dil serüveni değil, her şeyden sonra bir dil serüvenidir bence. Tabii ki yazar, kullandığı dil ile tam bir didişme içindedir; elindeki gereci sanatsal kılan bir biçimlendirme çabasındadır; ama getireceği söz olmadan, ortada bir «mesaj» «tema», «görüş» olmadan dil ile oynamak, gitse gitse edebiyat oynaşçılığına gider.

«Muhalif notası uçmuş» bir anlatım tarzına ben de karşıyım; ama anlatım tarzıyla muhalefetin yeterince gerçekleşeceğine inanmıyorum. Anlatım tarzındaki muhalefet, yazarın ele aldığı «içerik»ten sonra ikinci bir kozdur; ve bu ikinci koz'a yaslananlar, «ikincil edebiyat» yapmaya mahkumdurlar

Şu ya da bu yoldan muhalefet etmek isteyen bir kişiye, «hayır sen bunu yapma!» denmez. «Hayırlı olsun, siz de buyurun yapın...» denir. Ama muhalefet yapmanın çok çetin bir iş olduğu da bilinmelidir, Bunun yolu ve yöntemi vardır çağımızda.

Enis BATUR — Beckett ile, yapısalcılık ile, Borges ile yakından ilgilenmek Batıcılık oluyor Brecht ile, marxçı düşünceyle, Lorca ile ilgilenmek Batıcılık ol-

muyor mu? Acaba neden? Genel bir Batıcılık sorunu mu var, yoksa Batı'yı bir bütün olarak değerlendirmeme eğilimi mi sözkonusu?

Ahmet SAY — Bu tip bir soru ile karşılaşacağımı beklemezdim bu saatten sonra. «Batı» üzerinde senin gibi düşünen arkadaşların şu basit gerçeği görebilmesi gerek Her olgu gibi, Batı da kendi içinde zıtlıkları, çelişkileri içerir. Tarih tekerleğinin ileriye doğru dönüşünü hızlandıranlar olduğu gibi, bu tekere çomak sokmak, onu durdurmak, hatta geriye doğru çevirmek isteyenler de vardır Batı'da.

«Batılı» demekle iş biter mi? Adolf Hitler, Goering, Franco da batılı. Doğru, Brecht de batılı, Beckett de. Görüyorsun, Batı ne seçenekler sunuyor.

Enis BATUR — Batıya bağlam'ında okuyanlar çok mu? Aragon'u yücelten, Lorca'yı - Neruda'yı öneren kesim, ilk ikisinin eşcinselliği, üçünün de gerçeküstücü serüveni, üçüncünün oportünistliği (Breton, yardakçılığı nedeniyle gerçeküstücü hareketten kendisini dışlayınca karşı kutupta kapı aramıştır), dönemlerindeki özel - genel ilişki ağı bilinerek mi savunuluyor bu şairler? Herşeyden önemlisi Onların metinlerini **gerçekten** tanıyorlar mı? Ben metinleri de, bağlamı da tanım ladıklarını **görüyorum**. Öyleyse: Bir tavır önerme ahlakçılığı mı var ve neye dayanıyor bu — bizden yana geçenlerin «günah»larını bağışlarız'a mı?

Ahmet SAY — Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, batılı aydınların pek tutarlı davranmadığını gözlüyoruz. Onlara fazla güvenim yok benim. Nasıl olsun ki: En güvendiğin, beğendiğin aydın, sonunda «hıristiyanlığı seçiyor»! Öteki de sağlam adımlarla yürürken, bir de bakıyorsun karısını boğazlıyor!

Batılı aydınlar konusunda kendime göre bir ilkem var: Yaşadıkları sürece, onlar hakkında genel bir değerlendirmeye gitmiyorum. Bakarsın değişiverirler. Ama öldükten sonra, bir yargıya varılabilir.

«Bizden yana geçenlerin günahlarını bağışlarız» diyen de kim? Eğer bu tutumda olanlar varsa ve kendilerini bu yetkide görüyorlarsa, sanırım, şaka yapmak için böyle konuşuyorlardır.

Beğenilerimiz değişik olabilir; sanat anlayışlarımız, dünyagörüşlerimiz de değişik olabilir; demokrasiye inanan tüm yurtsever kültür adamlarının yapıcı davranmaya özen göstermesi tarihsel bir görevdir.

Enis BATUR — Sana ve seninle aynı (ya da yakın) çizgide yer alan yazarlara bir soru: Kendi kültürel birikimimizden ne anlıyorsunuz? İslam'ın birikimi, tasavvufi toplam, Osmanlının dünyası ve Balkanlar: Bu konuda nerede, hangi köklü / köktenci çalışmaları yaptınız? Nasıl bir bakış açısını ve hangi yöntembilimselliği öneriyorsunuz? Ben, Bedreddin ve Eşref'le bitmez, diyorum. Toplu, sürekli bir çalışma, sistematik bir yaklaşım göremiyorum sizlerde, hatta bunun ipucunu. Ne Batıdan gelen sorunlara, ne de yerli sorunlara temellendirici bir yaklaşım bulamıyorum çabalarınızdan. Var da ben mi göremiyorum?

Ahmet SAY — Biz oriental bir toplumuz. Bütünüyle «Asyalı» değiliz, ama Asya'ya özgü özellikleri de taşıyoruz. İzlediğimiz kültür çizgisi, Batı'nın izlediği kültür çizgisinden bambaşkadır tarih boyunca. Bu gerçek görmezlikten gelinemez. Öyleyse kendi kültür çizgimize eğilmektir bizim için çıkış yolu.

«Kendi kültürel birikimimiz»den şunu anlıyorum: Evrensel kültür içinde, insanlık kültürü içinde, bizi «biz» eden katkılarımızın toplamı... Bunun içinde doğaldır ki İslam Kültürü de vardır, onun bir öğesi olan tasavvuf da.

(Bu arada şunu da belirteyim Oriental bir ülkenin kültüründen gelmek bana onur veriyor)

Nice tarihsel aşamalardan geçmiş bir kültür mirasına sahibiz. Bu mirasın evrensel kültür içinde yer alan en önemli öğelerini ayıklamak ve o ileri öğeleri özümlemek, günümüz aydınının başta gelen görevidir. Kültür mirasımızı geliştir-

me yolunda çaba gösteren her kültür adamı, «günümüz kültür birikimi»nden sayılır.

Sorduğun sorular, belki on makalenin, hatta kitabın kapsamında olduğu için ister istemez telgraf üslubuyla konuşuyorum. «Yuvarlak laf»tan hoşlanmam, oysa sorularının geniş açısını karşılayabilmek üzere «genel»e yönelmek zorunda kaldım.

Bu konuda nasıl bir bakış açısı önerdiğimize gelince... Doğrusu, André Breton'un 1920'li yıllarda kurduğu «Gerçeküstücü Araştırmalar Bürosu» cinsinden batılı bir örgütlenme biçimine gitmeyi düşünmedik. 1977 Yılından beri yayınını aralıksız sürdüren bir «Türkiye Yazıları» dergisi var ortada. Dergi çevresinde toplanan genç arkadaşlar, sanatın teorisindeki ve pratiğindeki çalışmalarıyla batı ülkelerinde bile yankı uyandırırken, senin bizlerde «topu, sürekli bir çalışma göremediğini» söylemen nasıl yorumlanmalı? Dilersen bunu okurlara bırakalım.

Tabii ki iş Bedreddin ve Eşref'le bitmez. Türkiye Yazıları'nın bu alandaki çabasını sayıp dökmeyi gereksiz buluyorum. Ama «ipucu» arayanlara, derginin düzenlediği bir semineri, «Ulusal Demokratik Kültür Öğelerine Yaklaşım» seminerini ve bu toplu çalışmada sunulan otuz bildiriyi bir araya getiren aynı başlıklı özel sayıyı (ki, oylumlu bir kitap gibidir), Aziz Nesin, Pertev Naili Boratav ve bazı yabancı Türkologların katkılarıyla hazırlanan «Nasreddin Hoca Eki»ni, kültür alanındaki kozmopolitizmi yaygınlaştıran ve olağanlaştıran TV olgusu karşısında genel tavrımızı belirleyen iki özel sayıyı, «Reklamlar» özel sayısını, «Cinsellik ve Sömürüsü» özel sayısını, «Sanatta Yozlaşma» özel sayısını salık verebilirim.

Türkiye Yazıları, uyum içinde çalışan kadrosunun belli bir dünyagörüşünden yola çıkan temellendirici yaklaşımıyla kendi içinde tutarlı bir yayın organıdır. Bu gerçeği yadsıyabilirsin, görmezlikten gelebilirsin, olabilir; ama sözgelişi «Bodrum Özel Sayısı» çıkartan dergilerden olmadığımızı görebileceğini sanırdım.

Enis BATUR — «Dünyayı yorumlamakla yetinmeyelim, değiştirelim» diyor, mealen, ünlü Feurbach tezi. Değişen dünyayı yorumlamayı sürdürmek gerekmiyor mu? Sosyalist ülkelerde, çağımızda, ne gibi düşünsel serüven görüyorsun? Batı Avrupa'dan Gramschi, Bloch, Adorno, Althusser, Korsch, Habermas, Axelos gibi düşünürleri izliyoruz. Doğu Avrupa'da Lukacs'dan beri ne oluyor?

Ahmet SAY — «Değişen dünyayı yorumlamayı sürdürmek» mi? Eh, kimileri, değişen dünya karşısında bir «yorum torbası»na idealizmi varsın tıkıştıradursun... Değişen ve değiştirilen madde aleminin karşısında (ki bu tarihin determinizmidir), sadece «yorum»la yetinmek neye yarar? Değişen nesnel dünya ile öznel dünya arasındaki dialektik bağı kurmaktan neden kaçınıyorsun?

Adorno'yu 1956 yılından beri tanıdığımı söyliyebilirim. Theodor Wiesengrund Adorno, savaş sonrası Almanya'sının en önemli, en ileri kafalarındandır. «Müzik sosyolojisi» denince, akla gelen ilk isim odur Beethoven'in «Ayışığı Sonatı» üzerine yazdığı olağanüstü makaleyi oku lütfen (Türkçeye çevrildiğini sanmıyorum) belli bir dünyagörüşü açısından bir sanat ürününün nasıl değerlendirildiğini en parlak biçimde göreceksin. Bu yazı, belki «kendini sınama» olanağı verecektir sana.

Gramsci ve Althusser'i, Türkiye'deki bir aydın kadar izleyebildiğimi sanıyorum. Evet, ne demek istiyorsun? Bunlara karşı çıkacağımı, küçümseyeceğimi mi bekliyorsun? Axelos'u okumadım. Bloch ve Korsh gibi daha nicelerini hatmetmek zorunluluğunda değilim.

«Doğu Avrupada Lukacs'dan beri ne oluyor?» sorusunu, lütfen git Doğu Avrupalılara sor. Onları yermekle görevli değilim. Onların hık deyicisi de değilim.

Lukacs üzerine Türkiye Yazıları görüşünü belirtti. 23. Sayıda Sargut Şölçün arkadaşımızın «Lukacs Üzerine» ve 25. sayıda Mutlu Parkan arkadaşımızın «Lukacs mı?» başlıklı yazılarını okumanı salık veririm.

Enis BATUR — Psikanalizden korkuyor musun? Korkmuyorsan, onu enikonu tanıyor musun? Tanıyorsan, karşı mısın? Getirdiği kuramsal aygıta?

Ahmet SAY — Ben en çok «hain kurt»tan korkarım. «Korku» lafını bir yana atalım, Freud'un bu alandaki katkılarını yadsıyacak değilim. Ama herşey psikanalizle açıklanamaz. Hele bunun bir dünyagörüşü olarak kimi batılı aydınlara şırınga edilmesine üzülüyorum.

Acaba neden bir konu üzerindeki yargımı sorarken «ak» ya da «kara» dememi bekliyorsun? Ben «eleştiri»den kaynaklanan bir dünyagörüşünden yanayım. Olguyu ele alır eleştiririz, olumlu ve olumsuz yanlarını sergileriz. Ak ile kara arasında, sayısız tonda «gri» vardır. Freud'çuluğu bir «kuramsal aygıt» olarak benimsemiyorum.

Enis BATUR — «Devlet Ana», «Tutunamayanlar», «Tuhaf Bir Kadın», «Bir Çağ Yangını»: Bu romanlar hakkında ne düşünüyorsun?

Ahmet SAY — Neler mi düşünüyorum? Kemal Tahir'in ideolojik yaklaşımına katılmıyorum. (Bu konu üzerinde çok duruldu, bilinenleri yinelemeyeyim). Benim için Kemal Tahir ideolojik tavrıyla değil, tez'ini «roman»a başarılı biçimde taşımasıyla önemlidir. Romanımız için az şey değildir bu. Eğrisiyle, yanlışıyla, keşke «Devlet Ana» gibi romanlar yazılsa da, daha okurken, çevirdiğimiz her sayfayla birlikte «tartışma»ya katılabilsek...

Öteki üç romanı neden bir arada saydığını anlamıyorum. Oğuz Atay, tarlasına kirizma yapmak isterdi; öbürleri çapa çapalamakla yetiniyor gibi, öyle değil mi?

Enis BATUR — «Tehlikeli» yazarlar var mı Türkiye'de?

Ahmet SAY — Bak Enis Batur, sen her zaman «İncelikli» davranır, konuşur ve yazardın... Bu sözü nasıl söylersin? Hem «teklikeli», hem «yazar»?..

Eğer bu sözü «muhalif notası» yerli yerinde, kontrpuan ve armoni bilimini kavramış, gerilikler ve çirkinlikler karşısında «tehlikeli olanlar» için söylüyorsan, doğru; «yazar»ın asli görevidir bu. Yani, bütün yazarlar tehlikelidir.

Soruların tamamlandı. İzin verirsen birkaç söz ekliyeyim

İyi oldu bu karşılıklı sorularımız ve yanıtlarımız. Birbirimizin lisanından pek hoşlanmıyorsak da (sanki sen İzlandaca konuşuyorsun, ya da bana öyle geldi). Sorularına tüm iyi niyetimle, tartışma ortamı hazırlamaya katkıda bulunmak üzere yanıtlar vermeye çalıştım. Beş benzemez laflar da edebilirdik karşılıklı. Bunu da göze aldım.

Aynı iyi niyeti sende de gördüm. Yürekten teşekkür ederim. Ayrı uçlarda da olsak, birbirimizin dilini pek tanımasak da, itişe kakışa ortaya bir şeyler koymaya çalıştık; bir tartışmayı başlattık. Yüreğini açamayan sanatçı olamaz zaten...

(Türkiye Yazıları — Şubat)

1982 YILINDA HALK EDEBİYATI VE KÜLTÜR ŞENLİKLERİ

İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

1982 yılı, Halkbilim açısından oldukça yoğun bir yıl olmuştur. Ayrıca bu yıl, kimi kavramların açıklığa kavuşması bakımından, tartışma olanağı açılmasını da sağlamıştır.

Aslında Folklor (yani Halkbilim) sözcüğü bile, ülkemizde çok değişik biçimlerde kullanılmakta ve yorumlanmaktadır. O kadar ki, yıllar yılı Folklor'u, Halk Müziği ve Halk Oyunu (Dansı) anlamında kullanan T.R.T. bile son günlere değin, kavram kargaşasının sürmesine neden oluyordu. Oysa Folklor'u, bir bilim dalı olarak incelemeye çoktan başlamış olan Macaristan'da, üç yılda bir düzenlenen, Uluslararası Sempozyumlarda «Folklorizm» konusu tartışılmaktadır. Birkaç yıl önce İskoçya'nın Başkenti Edinburgh'da düzenlenen Uluslararası Folklor Kongresi'nin bir seksiyonu da «Folklorizm» konusu ile ilgili çalışmalar yapmıştı.

Bizdeki kavram kargaşaları arasında «Halk Şiiri»nin ne olup olmadığı konusu da yer almaktadır. Kimilerine göre, kimi çağdaş ozanlar, «Yeni Halk Şiiri»ni yaratmaktadırlar! Oysa «Halk Şiiri»nin ne olup, ne olmadığı, konunun otoriteleri tarafından yıllar önce yazılmıştır. Örneğin, Merhum Hikmet DİZDAROĞLU «Halk Şiiri Kavramı»nı şöyle tarif etmiştir:

«Halk şiiri terimi, halk içinden yetişmiş kişilerin, ozanların, âşıkların, ya da adları bilinmeyen halk sanatçılarının ulusal ölçü (hece ölçüsü) ile ve özel biçimlerde ortaya koydukları manzum ürünleri kapsamına alır... (1)

DİZDAROĞLU «Halk Şiirinde Türler» adlı yapıtında ayrıca, konuyu bütün ayrıntılarıyla işler. Ama, Türk Folklorunun büyük ismi Pertev Naili BORATAV da iki değerli yapıtında, «Yeni Halk Şiiri» yaratmak isteyenleri vazgeçirecek değerli açıklamalarda bulunmaktadır (2). Bu değerli yapıtlar öncelendikten sonra, örneğin Yaşar MİRAÇ'ın ürünlerine «Yeni Halk Şiiri» demekten vazgeçilecektir, kanısındayız.

Ancak, burada bir inancımızı da önemle vurgulamak istiyoruz ki; günümüz Halk Ozanları (Âşıklarımız), ustalarının ya da Halk Şiirinin unutulmaz isimlerinin yollarını izlemekle birlikte, yaratacakları ürünlerinde, halkımızın duygu ve düşüncelerini; sevinçlerini ve acılarını da ortaya koymalıdırlar. Ne yazık ki bunu yapan (ya da yapabilen) ozan sayısı çok azdır Oysa, Halk Ozanlarının toplum

---

(1) Hikmet DİZDAROĞLU, **Halk Şiirinde Türkler**, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 1969.

(2) Prof. Pertev Naili BORATAV, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Istanbul, 1969 ve **100 Soruda Türk** Folkloru, Istanbul 1973.

üzerindeki etkileri çok büyüktür. Dün olduğu gibi, bugün de Halk Ozanlarının deyişlerinde kendini bulan halkımızın, olumlu yöndeki etkinliğinin artması, halkımızın birlik ve beraberlik içerisinde yaşamasına katkıda bulunması olasılığı fazladır. Bu nedenle, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, Ankara veya İstanbul'da düzenliyeceği büyük bir Halk Ozanları Şöleni ile, geleneğin yaşamasını, genç ozanların yüreklendirilmesini sağlaması gereklidir. Ama, bunu yaparken, ozanların da konu kalıpları içerisinde sıkışıp kalmamaları da gereklidir

1982 Yılında Halk Edebiyatı ve Kültür Şenlikleri'ni anlatırken, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın amacına uygun olarak, objektif bir değerlendirmeyle hareket ediyoruz. Burada söz konusu edemediğimiz olaylar var ise, bizim izleyememiş olduğumuzun bilinmesini ve iyi niyetimize inanılmasını diliyoruz.

FOLKLOR ARAŞTIRMALARI KURUMU'NUN KONFERANSLAR DİZİSİ

Folklor Araştırmaları Kurumu, geleneksel Konferanslar dizisini, 1982 yılı içerisinde de sürdürmüştür. Kurumun ilk ve sonbaharda olmak üzere, iki bölüm halinde sunmuş olduğu konferanslarda ele alınan konular ve konuşmacılar şöyledir:

28 Ocak 1982, İrfan Ünver NASRATTINOĞLU: «Posoflu Âşık Zülali»

7 Şubat 1982, Nail TAN: «Kastamonu Eski Evleri Saçaklarındaki Hayvan Motifleri»

11 Şubat 1982, Nizamettin ÖZBEK «Eski Erzincan Yaşayışı»

14 Şubat 1982, Hayrettinn İVGİN «Halk Şiirimizde Yaş ve Ozanların İnsan Yaşı ile İlgili Sözleri»

25 Şubat 1982, Doç. Dr. Abdurrahman GÜZEL: «Türk Folklorunun Problemleri»

11 Mart 1982, Dr. Nevzat GÖZAYDIN: «Türk Folkloru Hakkındaki, Federal Almanya'da Hazırlanan Tezler Üzerine»

25 Mart 1982, İ. Gündağ KAYAOĞLU: «Anadolu'da Yaşayan Bakır İbrik Biçimleri»

9 Nisan 1982, Doç. Dr. Dursun YILDIRIM: «S.S.C.B.'nde Orta Asya Folkloru ile İlgili Araştırmalar»

30 Nisan 1982, Ahmet ÇAKIR: «Türk Halk Oyunlarında Hayvan Motifleri»

13 Mayıs 1982, Ali Rıza ÖNDER: «Türklerde Renk Geleneği»

27 Mayıs 1982, Ahmet ŞENOL: «Öyküleriyle Halk Oyunlarımız»

3 Aralık 1982, Kutlu ÖZEN: «Sivas Yöresinde Çarık ve Çarıkçılık»

10 Aralık 1982, Hayrettin İVGİN: «Vezirköprü Demirci Esnafında Ahi Gelenekleri ve Folklorik Unsurlar»

17 Aralık 1982, Salih Zeki KUTUCUOĞLU: «Köroğlu Olayını Bolu'da Oluşturan Sebepler ve Köroğlu'nun Tarihi - Coğrafyası»

KURUMUN ÖTEKİ ETKİNLİKLERİ VE TÜRK FOLKLORUNA HİZMET ÖDÜLLERİ

Folklor Araştırmaları Kurumu, Kurumun eski Başkanlarından Hikmet DİZDAROĞLU için, ölümünün 1. Yıldönümü olan 22 Aralık 1982 günü bir anma toplantısı düzenlemiştir. Ailesi adına da bir konuşmanın yapıldığı toplantıda, İrfan Ünver NASRATTINOĞLU, Nail TAN, Ali Rıza ÖNDER, M. Adil ÖZDER, Ebed Mahir YALNIZ, Mehmet AYDIN ve Satı ERİŞEN, merhumun çeşitli yönlerini anlatmışlardır.

Sözkonusu Kurumun geçen yıl başlattığı «İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülleri» de 5 ayrı dalda, 25 Aralık 1982 tarihinde yapılan törenle sahiplerine verilmişitr.

Uzun yıllar Türk Halkbilimine hizmet ettikten sonra, 5 yıl önce ölen İhsan Hınçer adına konulmuş olan Türk Folkloruna Hizmet Ödüllerinin birincisi, son bir yıl içerisinde, gerek Radyo ve gerekse Televizyonda yayımlanan Halkbilim içerikli yayınları nedeniyle T.R.T. Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir

Bir Hekim olduğu halde, yarım yüzyıldır Halkbilim içerikli çalışmaları ile tanınan ve bu konuda çok sayıda kitap ve makaleler yayımlamış bulunan Ord. Prof. Dr. Süheyl ÜNVER; Halk Edebiyatı konusundaki çalışmaları ile Orhan Şaik GÖKYAY, Çeyrek yüzyılı aşkın bir zamandır yayımlamakta olduğu «Musiki Mecmuası» ile ve çeşitli halkbilimsel çalışmaları ile bilinen Etem Ruhi ÜNGÖR; Sivas Yöresi Folkloru'nun derlenip yayımlanması konusundaki etkin çalışmaları bilinen Kutlu ÖZEN, 1982 yılının ödüllerini almışlardır

«İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülleri»nin veriliş gerekçeleri, Halkbilimcilere gönderilmiş ve ödül dağıtım töreninde açıklanmıştır. Ödüllendirilen kişiler ile ilgili önemli bir eleştiri yapılmadığı gibi, ödüllerin verilişi, geniş ölçüde onaylanmıştır.

ÂŞIKLAR ŞÖLENİ

Çalışmalarını Başkent'te sürdüren «Halk Ozanları Kültür Derneği», 21 Şubat 1982'de Ankara'da bir «Âşıklar Şöleni» düzenlemiştir. Şölene katılan Ali Metin, Emini Düştü, Ali Gürbüz, Müslim Dalkılıç (vb) gibi Halk Ozanları sazları ve sözleriyle, gelenekten örnekler sunmuşlardır.

Halk Ozanları Kültür Derneği, kurulduğu günden bu yana, aralıksız çalışmalarını sürdüren, ülkemizin tek Âşıklar Derneği'dir. Ne var ki bu Dernek de, benzerleri gibi, parasızlık yüzünden kapanma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Örneğin, tiyatrolara yapılan yardım örneği, bu tek Halk Ozanları Derneği'nin de parasal yardım ile desteklenmesi yerinde olacaktır, kanısındayız.

ÂŞIK VEYSEL TÖRENLERLE ANILDI

10 yıl önce kaybettiğimiz ünlü Halk Ozanı Veysel ŞATIROĞLU için, 21 Mart 1982 tarihinde çeşitli anma toplantıları yapılmıştır.

Yapılan törenlerin başlıcaları; ozanın doğum yeri olan Şarkışla'nın Sivrialan Köyü'nde, Ankara Aydınlıkevler'deki Körler Okulu'nda ve Müzik-San Vakfı tarafından Istanbul'da yapılan törenlerdir.

Istanbul'da Gülhane Parkı içerisinde bulunan anıtının önünde yapılan törende, çok sayıda Halk Ozanı Veysel için çalıp çığırmışlar ve O'nunla ilgili konuşmalar yapılmıştır.

Ankara Körler Okulu'ndaki törende konuşan, Okul Müdür Yardımcısı Adil Koçak, «Veysel aramızdan ayrılmıştır ama, körlerin sorunlarını da bize bırakmıştır» demek suretiyle, aramızda yaşıyan nice Veysel'lere yardım elinin uzatılması gereğini vurgulamıştır.

Sivrialan'daki törenlerden önce de, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen «Âşık Veysel Müzesi»nin açılışı yapılmıştır

YUNUS EMRE KÜLTÜR VE SANAT FESTİVALİ

Eskişehir Valiliği tarafından düzenlenmekte olan Geleneksel «Yunus Emre Kültür ve Sanat Festivali» 6—8 Mayıs 1982 tarihlerinde Eskişehir'de ve Yunus Emre'nin mezarının bulunduğu Sarıköy (Yunus Emre Köyü)'de yapılmıştır.

Festival içerisinde Yunus Emre ile ilgili konferanslar verilmiş ve bir de «Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri» konulu bir Açıkoturum yapılmıştır. Eskişehir'deki bü-

tün Edebiyat öğretmenlerinin izlemiş oldukları Açıkoturum'da Dr. Müjgan CUNBUR, Nail TAN, Orhan Şaik GÖKYAY ve Vecdi YARMAN görüşlerini belirtmişlerdir Açıkoturumu Ünver NASRATTINOĞLU yönetmiştir.

Yunus Emre Kültür ve Sanat Festivali, Yunus'un Sarıköy'deki mezarı başında yapılan konuşmalarla başlamış; daha sonra köyde ve köyün bağlı bulunduğu Mihalıççık İlçesi'nde müzik ve halk oyunları gösterileri yapılmıştır. Aynı akşam Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Halk Dansları Topluluğu EİTİA Salonunda bir gösteri yapmış; bunu bir gün sonra Gaziantep, Silifke, Bingöl, Kırklareli, Adıyaman, Bitlis, Dinar, Karadeniz ve Artvin ekiplerinin yaptıkları halk oyunları gösterileri izlemiştir.

Festival süresince, Kültür Müdürlüğü'nün düzenlediği «Yarışmalı Çorap Sergisi» açık kalmış ve bu yarışmada derece alanların ödülleri, düzenlenen bir törenle Eskişehir Valisi Naim CÖMERTOĞLU tarafından sahiplerine verilmiştir.

Liselerarası Şiir Okuma Yarışması, Liselerarası Yunus Konulu Resim Sergisi, Ahmet Kanatlı Lisesi öğrencilerinin sahneledikleri Yunus Emre adlı oyun ve EİTİA Korosu'nun görkemli konseri, Yunus Emre Kültür ve Sanat Festivali izlencesi içerisinde yer alan öteki etkinlikler olmuştur.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ IV. ÂŞIKLAR ŞENLİĞİ

Atatürk Üniversitesi Mediko-Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından düzenlenen Âşıklar Şenliği'nin dördüncüsü 7—9 Mayıs 1982 tarihlerinde Erzurum'da yapılmıştır.

Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU'nun Başkanlığında, Dr. Ensar ASLAN, As. Gör. Ali Berat ALPTEKİN ve Yaşar GÜNAY'dan oluşan kurulun yönetimindeki şenliklere çeşitli yörelerden şu Halk Ozanları katılmışlardır:

Erzincan: Davut Sulari.

Erzurum: Yaşar Reyhani, Mustafa Ruhani, Fuat Çerkezoğlu, Nuri Merami, Nuri Çırağı, Hüseyin Sümmanoğlu, Gıyas Yavuzer, Erol Şahiner, Erol Ergani, Behçet Mahir ve Ali Rahmani.

Kars: Mevlüt İhsani, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, İlhami Demir ve Mustafa Aydın.

Sivas: Sefil Selimi.

Tokat: Üryani ve Püryani.

Van/Ercİş: Ahmet Poyrazoğlu.

Erzurum Âşıklar Şenliği Atışma, Güzelleme, Koçaklama, Hikayeli Türkü, Dudakdeğmez ve Muamma dallarında yapılmış ve seçici kurulun değerlendirmesine göre bütün âşıklara çeşitli ödüller verilmiştir Seçici kurul, sakıncalı olacağı kanısıyla bu yıl ilk kez, birincilik ikincilik gibi değerlendirme yapmamıştır.

Halk Ozanları şölenlerinin en ilginç yanı birkaç âşığın biribirleriyle yaptıkları atışmalar ve muammanın çözümüdür. Seçici kurulun saptamış olduğu muamma şudur:

Altın mıdır, bakır mıdır, gümüş mü?
Aba mıdır, ziynet midir, yemiş mi?
Bazen kader bağlaması, yanlış mı?
Hayat akar, arasından can geçer.

Yanıtı «Yüzük» olan bu muammayı, âşıklardan Yaşar Reyhani, Çerkezoğlu, Nuri Çırağı, Sümmanoğlu, Ali Rahmani, Mustafa Ruhani ve Ahmet Poyrazoğlu doğru olarak çözmüşlerdir Bunlardan Âşık Çerkezoğlu'nun manzum çözümü şöyledir:

Güzellerin çeyizine bakarlar.
Haslı hamlı kutnu kumaş dökerler,
Nişan eder, parmaklara takarlar,
Altın, gümüş yüzük, ondan can geçer.

Öte yandan, IV Âşıklar Şenliği nedeniyle, 8 Mayıs 1982 günü de Üniversite Öğretim Üyelerinin, yardımcılarının, ilgili daire mensuplarının, âşıkların ve meraklıların katıldıkları bir toplantı yapılmışıtr. Toplantıda âşıkların sorunları ve âşıklık geleneğinin geleceği ile ilgili konular ele alınmış, bu arada T.R.T.'nin ilgisizliğinden yakınılmıştır.

GELENEKSEL I. AĞRI ÂŞIKLAR BAYRAMI

Doğu Anadolu, âşıklık geleneğinin canlı biçimde yaşadığı yöremizdir. Bu yöremizde uzun kış gecelerinde sazlı-sözlü âşık meclisleri kurulup, halk hikayeleri anlatılmakta, âşıkların biribirleriyle yaptıkları yarışmalar izlenmektedir. Ayrıca zaman zaman çeşitli il ve ilçelerde de geniş kapsamlı şölenler düzenlenerek, geleneğin yaşamasına katkıda bulunulmaktadır. Bu amaçla 2—3 Ocak 1982 tarihlerinde Ağrı İlimizde de bir Âşıklar Bayramı düzenlenmiştir. Gelenekselleşeceği ve her yıl yineleneceği ilan edilen Bayram, yarışma havası içerisinde yapılmış, Erzurum Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Halk Edebiyatı Kürsüsü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU'nun Başkanlığı'nda, Dr. Ensar ASLAN ve Ağrı Eğitim Enstitüsü Edebiyat Öğretmeni İsmet ALPASLAN'dan oluşan seçici kurulun yönetimindeki yarışmaya şu âşıklar katılmışlardır:

Ağrı: İhsan Kılıç Divani, Memduh Kılıç Çağlayan, Sefer Firgani, Cevdet Kaya Seyrani, Turan Şahbazoğlu Mihmani ve Kasım Aras.

Artvin: Cezmi Kaya (Yetim Ozan).

Erzurum: Yaşar Reyhani, Mustafa Ruhani, Nuri Çırağı, Fuat Çerkezoğlu ve Erol Ergani.

Kars: Mevlüt İhsani, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, İlhami Demir, Mustafa Aydın.

Van: Ahmet Poyrazoğlu, Emin Tellioğlu Cihani.

Jürinin yaptığı değerlendirmeden sonra, çeşitli dallarda ilk sıraları şu âşıklar almışlardır:

Atışma: İlhami Demir, Mevlüt İhsani, Yaşar Reyhani.

Türkü: Cevdet Kaya Seyrani, Mustafa Aydın.

Şiir: Emin Telli Cihani, Cezmi Kaya, Kasım Aras.

Ayrıca; İhsan Kılıç Divani (Ordumuza adlı şiiriyle Tümen Komutanlığı ödülü), Turan Şahbazoğlu Mihmani (Atatürk ve Ağrı Güzellemesiyle Ağrı Valiliği ödülü), Memduh Kılıç (Halk Eğitim Başkanlığı ödülü) almışlardır.

ULUSLARARASI SİLİFKE FOLKLOR VE MÜZİK FESTİVALİ

Uluslararası Silifke Folklor ve Müzik Festivali'nin dokuzuncusu 20—26 Mayıs 1982 tarihlerinde yapılmıştır. Ülkemizde yapılmakta olan festivaller içerisinde en başarılısı olan; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ilgili Dairelerince örnek nitelikte görüldüğü gibi, Uluslararası Festivaller Literatürüne giren 2—3 festivalden birisi olan Silifke Folklor ve Müzik Festivali, 1982 yılında yapılamama tehlikesiyle karşılaşmıştır! Bu ilçemize yıl içerisinde atanmış olan Kaymakam (ve Belediye Başkanı)'ın, festivale karşı tutumu, halkın baskıları ile kırılarak festival yapılabilmiş, ama hazırlık için yeterli zaman kalmaması nedeniyle, festival izlencesi istenilen biçimde düzenlenememiştir.

Dokuzuncu Silifke Folklor ve Müzik Festivali 20 Mayıs'ta Toroslar'da yaşayan Yörüklerin geleneksel «Göç» olayının temsili ile başlamış ve baştan sona değin folklor ve müzik içerikli programların uygulanması ile devam etmiştir.

Yazışmaların geç yapılmış olması nedeniyle sadece Yugoslavya'dan bir Halk Oyunları Topluluğunun katıldığı festivalde, yurdumuzun çeşitli yörelerinin Halk Oyunları ile ilgili gösteriler de yapılmıştır.

Festival boyunca, el sanatları sergileri açılmış; yöredeki tarihi ve turistik yerlere geziler düzenlenmiş ve profesyonel ses sanatçıları konserler sunmuşlardır.

Ancak, Silifke festivalinin en önemli özelliklerinden birisi olan amatör etkinlikler, bu yıl da gerçekleştirilmiş; amatör ses yarışması yapılarak, yöredeki sesi güzel gençlerin, Türk Sanat ve Türk Halk Müziği ile daha candan ilgilenmelerine olanak hazırlanmıştır. Ayrıca, Cavit Erdem yönetimindeki yerel koroların konserleri de festival izlencesinde yer almıştır.

ÂŞIK SEYRANİ ŞENLİĞİ

Everekli Âşık Seyrani, doğum yeri olan Develi'de birkaç yıldan bu yana düzenlenen şölenlerle anılmaktadır. Birkaç yıl önce kent merkezine bir de heykli dikilen Seyrani için 30 Mayıs 1982 tarihinde düzenlenen törene katılanlar, onun çeşitli yönlerini anlatan konuşmalar yapmışlar, ozanlar da âşığın şiirlerini okumuşlardır.

KÖROĞLU SEMİNERİ

Birçok halk kahramanı ve halk sanatçısı, ulusumuzun çeşitli yörelerinde yaşayan insanlar tarafından adeta paylaşılamamaktdır. Yunus, Nasreddin Hoca (v'b) gibi Köroğlu da böylesi ölümsüz insanlardan biridir Aslında, milyonlarca insanın günlünde taht kurmuş olan ulu kişilere her yöreden, bir insanın sahip çıkması sevindirici olmalıdır. Ama, bir kişiyi, mutlaka bir yöreye maletmek gerekiyorsa, o kişinin nereli olduğunu saptamada yöntem, en çok hangi yöre sahip çıkıyorsa, oralıdır, biçiminde olmalıdır, kanısındayız. Nitekim, Bolulular da Köroğlu'na daha çok sahip çıkmaya başladılar ve O'nun görkemli bir heykelini diktikten sonra bir de bilimsel seminer yapılmasını sağladılar.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı tarafından 5—7 Haziran 1982 tarihleri arasında düzenlenen Köroğlu Seminerine şu bildiriler sunulmuştur:

1. Doç. Dr. Mehmet AKALIN. «Köroğlu Tipi»
2. Doç. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU: «Destan Kahramanı Köroğlu»
3. Doç. Dr. Dursun YILDIRIM: «Köroğlu Destanının Ortaasya rivayetleri»
4. Doç. Dr. Fikret TÜRKMEN «Köroğlu'nun yayılma sahaları ve Özbek Varyantı»
5. Prof. Dr. Ahmet Edip UYSAL: «Köroğlu Destanı ile İngilizlerin Robin Hood Destanı arasındaki benzerlikler»
6. Doç. Dr. Enver KONUKÇU: «Köroğlu'nun yaşadığı asırda Bolu'nun Siyasi Durumu»
7. Prof. Dr. Mecit DOĞRU: «Türk Dünyasının sınırlarını belirleyen Köroğlu'dan Kafkasya ve Ortaasya Sazlı-Sözlü Türkü örnekleri»
8. Doç. Dr. Yücel ÖZKAYA: «Köroğlu'nun Tarihi Şahsiyeti»
9. Salih Zeki KUTUCUOĞLU: «Köroğlu ve Arkadaşları Bolu'da»
10. Ali Berat ALPTEKİN: «Köroğlu Hikayesinin Bolu Beyi Kolundaki Milli ve Milletlerarası Motifleri»

11. Dr. Müjgan CUMBUR: «Köroğlu Destanındaki Lirik ve Epik Unsurlar»
12. Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU: «Köroğlu'nun Şiirindeki Benzetmeler»
13. İsmail Hakkı AKYOLOĞLU: «Köroğlu Müziği»

Köroğlu Semineri nedeniyle Bolu'da ve kimi ilçelerde de şenlikler yapılmıştır. Bu arada Bolu Kültür Merkezi Halk Müziği Topluluğu «Köroğlu Türküleri»nden oluşan bir konser sunmuş; Yeniçağa Köroğlu Topluluğu, Gerede Köroğlu Oyunları Ekibi, Kültür Merkezi Türk Müziği Grubu, Bolu Davul-Zurna Ekibi, Mudurnu, Kıbrıscık, Düzce, Eskişehir Türk-Kırım, Göynük ve Gençlik Kültür Merkezi Halk Oyunları Toplulukları gösteriler yapmışlardır. Halk Ozanlarından Behçet Mahir, Ali Çatalt, Bayram Köroğlu, Hüseyin Aköğretmen, Şerif Taşlıova ve Murat Çobanoğlu da, Köroğlu ile ilgili türküler okumuşlar, hikayeler anlatmışlardır.

Ayrıca; seminer üyeleri yörede bir inceleme gezisi yapmışlar; Köroğlu'nun yaşadığı sanılan yerlerde dolaşmışlardır. Dörtdivan Yaylası, Belkarağaç Köyü, Sayık Köyü gezilip, görülen yerler arasında bulunmaktadır.

Seminer dolayısiyle açılan Köroğlu Kitapları Sergisi ile Köroğlu Afiş ve Resimleri Sergisi de, bir hafta süreyle açık kalmıştır.

NASREDDİN HOCA DOĞUM ŞENLİKLERİ

Nasreddin Hoca'nın, Eskişehir'in Sivrihisar İlçesine bağlı Hortu (Nasreddin Hoca) Köyü'nde doğduğu ve Akşehir'de mezarının bulunduğu bilinmektedir.

Ulu Türk Bilgesi Nasreddin Hoca için her yıl hem Eskişehir hem de Akşehir'de törenler ve şölenler yapılmaktadır.

Eskişehir Valiliği, Akşehir ile bir çekişmeye girmiş olmamak için, dört yıldır, Eskişehir'de düzenlenen şölenlere «Nasreddin Hoca Doğum Şenliği» adını vermektedir. Dördüncüsü 18—20 Haziran 1982 tarihlerinde düzenlenen şenlikler, Orduevi önünde düzenlenen Halk Oyunları Gösterileri ve Merkep Yarışları ile başlamıştır. Aynı gün Yugoslavya'nın Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti fotoğraf sanatçısı Risto Şapkar'ın «Fotoğraflarla Makedonya» Fotoğraf Sergisi ile Avusturyalı Ressam Wolfgang Hutter'in «Baskı Grafikleri» Sergisi açılmış ve bunu EİTİA Gösteri salonundaki yabancı Halk Oyunları Topluluklarının gösterileri izlemiştir. Bu yılki şenliklere Yugoslavya, Bulgaristan, Avusturya ve İtalya'dan başka, ülkemizin çeşitli yörelerinin oyunlarını sergileyen topluluklar katılmışlardır. Yugoslavya'dan gelen topluluğun, Ohri kentinde yaşayan Türk gençlerinden oluşması, dolayısiyle, Rumeli Türk oyun ve müziğinin sunuluşu, Eskişehirliler tarafından büyük ilgiyle izlenmiştir.

Şenliklerin ikinci günü, Atatürk Stadındaki Halk Oyunları şöleninde, profesyonel ses sanatçıları da konserler vermişler ve IV Nasreddin Hoca Doğum Şenlikleri, 20 Haziran'daki «Mantı Günü» ile sona ermiştir. «Mantı Günü»nde de Halk Oyunları gösterisi yapılmış, konserler sunulmuştur.

İSKENDERUN TURİZM FESTİVALİ

İskenderun'da düzenlenmekte olan geleneksel Turizm Festivali'nin Üçüncüsü 1—5 Temmuz 1982 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Festival baştan sona değin, ünlü sanatçıların konserleri ve Halk Oyunları Topluluklarının gösterileri biçiminde geçmiştir. Bu arada, Ankara'dan gelen Folklor Araştırmaları Kurumu Halk Oyunları Topluluğu, çeşitli yörelerimizin oyunlarını sergilemiş, Yugoslavya'nın Kosova Özerk Bölgesi Başkenti Priştine'nin Türk Halk Oyunları Grubu «Gerçek»in gösterileri ile ilgiyle izlenmiştir

AKŞEHİR NASREDDİN HOCA ŞENLİĞİ

Akşehir'de düzenlenen Nasreddin Hoca Şenlikleri'nin en ilginç yanı, uluslararası düzeydeki karikatür yarışmasıdır. Ancak 1982 yılında bu yarışma yapılmamıştır.

7—9 Temmuz 1982 tarihleri arasında düzenlenen 23. Nasreddin Hoca Şenliği, Nasreddin Hoca'yı sembolize eden kişinin, Göl'e maya çalınması olayını temsili ile başlamış, müzik ve oyun programlarıyla sona ermiştir.

Şenliğin bu yılki ilginç yanı, Çin Halk Cumhuriyeti'nden ve Yugoslavya'dan gelen iki yabancı topluluk elemanlarının, bu ülkelerde yaşayan Türklerden oluşmasıydı. Zira, Çin'den gelen topluluk Doğu Türkistan'daki Uygur Türklerinden, Yugoslavya'dan gelen toplulukta Kosova Özerk Bölgesi'nin Prizren Kenti'nde yaşayan Türklerin oluşturdukları «Doğru Yol» adlı topluluk idi.

Akşehirdeki şenlikler sırasında Hoca'yı anlatan konferanslar da verilmiştir.

ULUSLARARASI BURSA FESTİVALİ

Geleneksel Uluslararası Bursa Festivali'nin 21. si 7—13 Temmuz 1982 tarihlerinde yapılmıştır. Halk Oyunları gösterilerinden oluşan festival izlencesinin yetersizliğini ilan eden Bursa Valiliği 1983 yılındaki festivalin «Kültür Festivali»ne dönüştürüleceğini açıklamışıtr.

21. Bursa Festivaline yerli Halk Oyunları topluluklarından başka, Arnavutluk, İtalya, Finlandiya, Polonya, Bulgaristan, Romanya, İspanya, Yugoslavya ve Yunanistan Halk Oyunları toplulukları katılmışlardır.

AHİ EVRAN ESNAF BAYRAMI VE FOLKLOR FESTİVALİ

18. Ahi Evran Esnaf Bayramı ve Folklor Festivali 10—12 Eylül 1982 tarihlerinde Kırşehir'de yapılmıştır.

Şenliğin ilk gününde davullu zurnalı gösteriler yapılmış, el sanatları sergisi açılmış ve «Ahi Sofrası» kurulmuştur.

İkinci gün düzenlenen sempozyumda şu iki bildiri sunulup, tartışılmıştır:

1. Doç. Dr. Sadettin KOCATÜRK: «Ahi Evran-ı Veli ve Ahilikte Fütüvvet»

2. Hayrettin İVGİN: «Kırşehir Kültür Çevresi İçinde Ahi Evran-ı Veli ve Yunus Emre İlişkisi»

Esnaf Bayramı dolayısiyle, Türkiye'de ilk kez, «Çıraklık Kurulu» Kırşehir'de toplanmıştır. Bu kurula çeşitli Bakanlıklardan ve Kuruluşlardan yetkili kişiler katılmışlardır.

Esnaf Alayı'nın şehir içindeki gösterisi, Peştemal Kuşanma Törenlerinin temsili, Halk Oyunları Şölenleri, Esnaf Bayramı'nın izlencesi arasında yer alan hususlardı.

IV. MİLLETLERARASI TÜRKOLOJİ KONGRESİ

Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü'nün her yıl Ulusal, iki yılda bir de uluslararası düzeyde düzenlemekte olduğu Türkoloji Kongresi 20—25 Eylül 1982 tarihlerinde Istanbul'da Uluslararası düzeyde toplanmıştır.

IV. Uluslararası Türkoloji Kongresi'ne sunulan bildirilerin çoğu Edebiyat ile ilgili olduğu için, bu Yıllık'ta söz konusu edilecektir, kanısındayız. Ancak, bizim konumuz Halk Edebiyatı ve Halk Şenlikleriyle sınırlı olduğu için, sadece Halk Edebiyatı ile ilgili bildirilerin başlıklarını ve bildiriyi sunanların adlarını vermekle yetineceğiz

1. Prof. Dr. Klaus RÖHRBORN: «Uygurca'da Mecaz»
2. Dr Lajos BESE: «Eski Türk özel adları hakkında»
3. Dr. Ion PENİŞORA: «Romen Yer adlarında «Göl» terimi»
4. Prof. Dr. Amil ÇELEBİOĞLU: «Türk Edebiyatında Yaşnameler»
5. Doç. Dr. Hüseyin AYAN: «Garib-name ve yazıldığı devri»
6. Doç. Dr Abdurrahman GÜZEL: «Devriye'ler Üzerine»
7. William HİCKMAN «Ümmi Kemal ve Divanı»
8. Dr. Günay KUT «18. Asır Şairlerinden Esiri ve Sergüzeştname»
9. Prof. Dr. Lamia HACIOSMANOVİÇ: «1737 Banya Luka Savaşı ve bu savaş üzerine türküler»
10. Tacida HAFIZ: «Âşık Hıvzi'nin iki destanı»
11. Dr. Önder GÖÇGÜN: «Erzurumluların Sendengeçti Türküsü veya Vatan Neşidesi»
12. Prof. Dr. Muhtar SAĞITOV: «Başkırt Halk Beyetleri hem ularning edebiyetke münasebeti»
13. Mehmet İsa ARAL: «Ekim ihtilalinden sonra Sovyetler Birliği'nde 'Manas Destanı' üzerinde oynanan oyunlar»
14. Doç. Dr. Dursun YILDIRIM: «Doğu-Batı versiyonlarında Köroğlu'nun doğuşu ve biyografisi»
15. Prof. Dr. Şükrü ELÇİN: «Türk Halk Edebiyatı'nda Turna Motifi»
16. Dr. Nevzat GÖZAYDIN: «Türkiye'de ölü ve ölümle ilgili efsaneler ve bunların kataloglanması»
17. Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU: «Fıkra tiplerinin değişmesi»
18. Dr. Mark GLAZAR: «Keloğlan ve Keloğlan tipi masalların psikolojik analizi»
19. Elena-Natalia Ionescu: «Nasreddin Hoca Romanya'da»
20. Prof. Dr Tvrtko ÇUBELİÇ: «Yugoslav Milletinin Sözlü Edebiyatında Türk Kültürü Unsurları»
21. Doç. Dr. Fikret TÜRKMEN: «Türkçe çalıp söyleyen Ermeni Âşıklar»
22. Dr. Mihai MORARU: «Türk ve Romen Edebiyatlarında insan ve ölüm arasındaki söyleşi»
23. Hüseyin DÜZGÜN: «En iyi Azerbaycan Nağmeleri: Sayalar»
24. Aydın OY: «Türk Halk Şiirinde Atatürk»
25. Prof. Dr. Gani LUBOTENİ: «Arnavut Halk Şiirinde Türk Kültür elemanları»
26. Prof. Dr. Süleyman ÇOÇA: «Arnavut lirik halk şiirinde Türk kültür elemanları»
27. Doç. Dr. Bora BELİVANOVA: «Çin ve Türk Mitolojisindeki bazı paralellikler»
28. Dr Chi TANG: «Çin tarih kaynaklarına göre Kagan Hanedanların türeyiş efsanesi»
29. Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN: «Dede Korkut Kitabı'nda Milli kültür problemleri»
30. Doç. Dr. Şerafettin GÖLCÜK: «Türkistanlı bir kelamcı İmam Muhammed Pezdevi»
31. Prof. Dr. Şevket PLANA: «Kosova Türk Atasözleri ve Deyimleri»
32. İskender MUZBEG: «Yugoslavya'da kullanılan Türk, Sırp ve Arnavut Atasözlerinde bazı benzerlikler»
3. Dr Mehmet ŞEKER «Adab-ı muaseretle ilgili Türk Atasözleri ve (Zübdetü'l-Emsal)»

34. Dr. Cenana BUTUROVİÇ: «Türk belgelerinin ışığında Sarayova Yeniçerileri hakkında ağızdan söylenen türküler»

35. Dr Şenel ÖNALDI: «Türküler ve Deyimler»

Çok sayıda Türk ve yabancı bilim adamı ve uzmanların katıldıkları Uluslararası Türkoloji Kongresi Prof. Dr. Sadettin BULUÇ Başkanlığında; Prof. Dr. Oktay ASLANAPA Prof. Dr. Muharrem ERGİN, Dr. Osman SERİKAYA, Prof. Dr. Nihat M. ÇETİN, Prof. Dr Nazif HOCA, Prof. Dr Abdülkadir KARAHAN, Prof. Dr. Bekir KÜTÜKOĞLU, Prof. Dr Hakkı Dursun YILDIZ, Prof. Dr. Kemal ERASLAN ve Prof. Dr. Nejat DİYARBEKİRLİ'den oluşan Düzenleme Kurulu tarafından düzenlenip, uygulanmıştır.

I. MİLLİ KÜLTÜR ŞÛRASI

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen I. Milli Kültür Şûrası 23—27 Ekim 1982 tarihlerinde Ankara'da toplanmıştır

15 ayrı seksiyon halinde çalışmalar yapıldıktan sonra, hazırlanan raporların tartışıldığı Şûra'nın 2. ve 9. seksiyonlarında Edebiyat-halk Edebiyatı konuları ele alınmıştır.

«Türk Dili ve Edebiyatı» konusunun ele alındığı 2. seksiyondan çok, «Türk Halk Kültürü» ile ilgili çalışmalar yapan 9. seksiyonda ele alınan Halk Edebiyatı konusunda somut bir öneri getirilmemiş olmasına rağmen, daha çok Halk Ozanlarının sorunları dile getirilmiş ve konuyla ilgili kimi öneriler ileriye sürülmüştür.

Kültür ve Turizm Bakanı İlhan EVLİYAOĞLU'nun Başkanlığında çalışmalar yapan, Şûra'nın açış konuşmasını Cumhurbaşkanı Kenan EVREN yapmıştır.

KONYA ÂŞIKLAR BAYRAMI

Son yıllarda aksayarak sürdürülen Konya Aşıklar Bayramı Ekim ayının sonunda yapıldı.

Ülkemizin çeşitli yörelerinden 40 kadar halk ozanının katıldıkları Bayramdaki yarışmalar, Nail TAN Başkanlığındaki bir seçici kurul tarafından değerlendirilerek, Şiir yazma, şiir okuma, atışma, hikayeli türkü, güzelleme, muamma, dudakdeğmez dallarında çeşitli ozanlara ödüller verilmiştir

ÖTEKİ ŞENLİKLER

Ülkemizin hemen hemen bütün kentlerinde, hatta kimi kasaba ve köylerde bile, çeşitli adlar altında şenlikler düzenlenmektedir. Hatta, neyi amaçladığını bir türlü anlıyamadığımız, bir de Uluslararası Istanbul Festivalimiz vardır. Ama, yapılan şenliklerin büyük çoğunluğu, bilinçsizce ve hiçbir kültürel yarar sağlamadan yapılan düzenlemelerdir. Efes Festivali, Kaş Noel Baba Festivali, Mersin Moda ve Tekstil Festivali (vb) gibi iddialı festivallerin de amatörce düzenlemelerden kurtarılarak, öncelikle kültürel yarar sağlıyacak biçime sokulmaları zamanı gelmiştir. Hacı Bektaş Veli anma törenlerinin de, devletin katkısıyla, sadece Hacıbektaş'ta değil, Ankara ve Istanbul'da da yapılması, ulusumuzun birlik ve beraberliğinin sağlanması açısından yararlı olacaktır.

Biz, dikkate değer gördüğümüz ya da izlemek olanağını bulduğumuz şenlikler, (şölen ve festivallerden) söz ettik. Sözünü etmediğimiz şenlikler ise, ya sözünü etmeye gerek görmediğimiz ya da izlemek olanağını bulamadıklarımızdır.

DERGİLER

TÜRK FOLKLORU

Halkbilim içerikli dergilerin başında TÜRK FOLKLORU gelmektedir. Daha önce SİVAS FOLKLORU adı ile yayımlanırken ad değişikliği yapılan dergi, Emekli Öğretmen İbrahim ASLANOĞLU tarafından yayımlanmakta olup, Aralık — 82'de 41. sayısı çıkmıştır.

TÜRK FOLKLORU, kuşkusuz Halkbilim içerikli bütün araştırmalara ve yorumlara yer vermektedir. Bu arada, yüzlerce yıllık cönklerden aktarılan Halk Edebiyatı ürünleri de görülmekte, kuşkusuz bu ürünler, bilimsel çalışmalar için önemli birer kaynak niteliğini taşımaktadır. Bilindiği gibi cönkler, kimi tarihi olayları da ortaya çıkaran birer yazılı belgelerdir. Nitekim Merhum Cahit ÖZTELLİ'nin «Uyan Padişahım» adlı yapıtı, tarih kitaplarına geçmeyen birçok tarihi olayı duyurmuştur.

Söz konusu derginin sahibi İbrahim ASLANOĞLU, cönkleri, dolayısiyle eski harfleri kusursuz okuyabilen değerli bir halkbilimcidir. Nitekim, onun kimi saptamalarını, zaman zaman dergi sayfalarında görmekteyiz. Bunlardan birisi derginin Ocak—82'de çıkan 30. sayıda yayımlanan «Elbaşıoğlu Destanı»dır. Bu destan sadece Destan Edebiyatımızı zenginleştirmekle kalmamış, özellikle Trabzon ve Sivas Tarihine de ışık tutacak bilgiler vermiştir.

TÜRK FOLKLORU'nun Şubat—82 sayısı, bir yıl önce kaybettiğimiz Halkbilimci-Dilci Hikmet DİZDAROĞLU'nun anısına tahsis edilmiş ve DİZDAROĞLU ile ilgili olarak kaleme alınan yazılar yayımlanmıştır. Derginin kimi sayıları Halk Edebiyatı ağırlıklı çıkmıştır. Örneğin Mayıs—82 sayısı baştan başa konuyla ilgili yazılarla doludur. Âşık Veysel'le ilgili özgün bir çalışma da bu sayıda yer almaktadır. İrfan Ünver NASRATTINOĞLU'nun «Azerbaycan'da Âşıklık Geleneği ve Âşık Hüseyin Arif» başlıklı, Ağustos—82'de yayımlanan yazı, bu satırların yazarının 1982 mayısında Azerbaycan'a yaptığı gezideki gözlemlerini yansıtmaktadır. Öteki sayılarda da, çeşilti yörelerimiz ile ilgili Halk Edebiyatı derlemeleri ve değerlendirmeleri bulunmaktadır Dergi, günümüz Halk Ozanlarının deyişlerine de yer vermektedir. Örneğin, yaşamını Almanya'da işçi olarak sürdüren ve okur yazarlığı kendi kendine öğrenen M. Ali GÜL'ün bir deyişi şöyledir:

BATAR

Lanet olsun hırsa kine
Yazık olur iman dine
Yalancının gemisine
Binme ha, batar mı batar
Görmen için ölme yaşa
Yanarsın olursun maşa
Bakarsın ki pişmiş aşa
Soğuk su katar mı katar
Şaşılacak ne var bunda
Dostun gerek kara günde
Insaf mı var eloğlunda
Dışarı atar mı atar

Gözüm yaşı döndü sele
Gel verelim biz elele
İnsandan olur mu köle
Bakarsın satar mı satar
MEHMET ALİ Hakk'a adan
Kollarından kesil budan
Birbirini anlamadan
Yatakta yatar mı yatar

FOLKLORA DOĞRU

Yayını aralıklarla da olsa süren FOLKLORA DOĞRU Dergisinin 53. sayısı yayımlanmıştır. Boğaziçi Üniversitesi Folklor Klübü'nün süreli yayını olan derginin, 1982'de yayımlanan tek sayısında George Thomson'un «Şiir Sanatı», Nevzat Sıkık'ın «Halk Ozanları Yapıtlarında Ve Anonim Halk Türkülerinde İşlenen Belli Başlı Motifler» konulu yazıları da yer almaktadır.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi «Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları» adlı bir derginin yayınını başlatmış olup, 1982 yılı içerisinde yayımlanan tek sayısında şu makaleler bulunmaktadır:

1. Doç. Dr. Harun TOLASA: «15. yy. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri»
2. Doç. Dr. Harun TOLASA: «Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri»
3. Doç. Dr. Fikret TÜRKMEN: «Garaoğlu Destanı»
4. Dr. Tunca KORTANTAMER: «Türk şiirinde ses konusunda ve ses gelişmesinin devamlılığı üzerine düşünceler»
5. Dr. Ö. Faruk HUYUGÜZEL: «İzmir'de Türkçe Yazmak Çığırı ve Necip Türkçü'nün Fikirleri»
6. Şevket TOKER: «Edebiyatımızda Nev-Yunanilik Akımı»
7. Rıza FİLİZOK «Manilerin tasnifi problemi ve manilerde 'Değişmeyen' unsurlar»
8. Oya ADALI: «Dilbilim Çalışmalarında Biçimbilim»

KİTAPLAR

Yıl içerisinde yayımlanıp ta, görebildiğimiz kitaplar da şunlardır:

1. Kazım SAYMALI, Keloğlan ile Değirmenci, Filiz Yayınları, Kırşehir 1982, 16 Sayfa.
2. Kazım SAYMALI, Bilmeceler, Filiz Yayınları, Kırşehir 1982.
3. M. Aziz BOLEL, Türk Av Fıkraları, Uğur Matbaası, Istanbul 1982, 142 Sayfa.
4. Enver GÖKÇE, Eğitim Türküleri, Yaba Yayınları: 6, Ankara 1982.
5. İrfan Ünver NASRATTINOĞLU; Yunus Emre Şiirleri Antolojisi, Eskişehir, 1982, 209 Sayfa.
6. Prof. Dr. Amil ÇELEBİOĞLU, Türk Ninniler Hazinesi, Ülker Yayınevi, Istanbul 1982, 586+83 Sayfa.
7. Tamer SEZAN, Nasreddin Hoca Fıkraları, Filiz Yayınları, Kırşehir 1982, 16 Sayfa.
8. Âşık Cafer Dertli, Dostlar Meı'naba, Ergün Matbaası, Ankara 1982, 138 sayfa.

9 Prof. Dr Warren S. WALKER, Türk Folkloru ve Etnografyası Üzerine Amerika'da Yayımlanmış Araştırmalar, Kül. Ve Tur B. lığı MİFAD Yayını: 36, Ankara 1982, 103 Sayfa.

10. Türk İstiklal Savaşı Destanları, MİFAD Yayını: 34, Halk Edebiyatı Dizisi: 6, Ankara 1982, 79 Sayfa.

11. Kırşehirli Âşık Boyacı (Hüseyin Canıtez), Türk Oğluyum Türk Oğlu, Yastıman Matbaacılık, Kırşehir 1982, 80 Sayfa.

12. Orhan Şaik GÖKYAY, Katip Çelebi, T. İş Bankası Kültür Yayını 232, Ankara 1982, 552 Sayfa.

13. Numan KARTAL, Arslan Keloğlan, Koza Yayınları Çocuk Dizisi 5, İkinci Baskı, Istanbul 1981, 96 Sayfa.

14. Rüştü ŞARDAĞ, Şair Sultanlar, T İş Bankası Kültür Yayınları: 236, Ankara 1982, 307 Sayfa.

15. H. Fikri YAZICIOĞLU, Afyonkarahisar Atasözleri ve Tarihçeleri, Türkeli Yayınları: 7, Afyon 1982, 40 Sayfa.

16. Refik H. SOYKUT, Emrem Yunus, Yay Matbaası, Ankara 1982, 104 Sayfa.

17 II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, II. Cilt Halk Edebiyatı, Kültür ve Turizm Bakanlığı MİFAD Yayını: 38, Ankara 1982, 487 Sayfa.

Bu kitapta Yer alan Bildiriler şunlardır:

— Prof. Arif AĞO: «Ohri, Radoviş, İştip İlçelerinde Yaşayan Türk Halkının Hıdrellez Adet ve Manileri»

— Ali Berat ALPTEKİN: «Kirmanşah Hikayesinde Masal Hususiyetleri»

— Dr. Haver ASLAN: «Halk Edebiyatının Çağımız Azerbaycan Şiirine Etkileri»

— İbrahim ASLANOĞLU: «Pir Sultan Abdallar»

— Salih BAKLACIEV: «Bulgarca ve Türkçe Atasözlerinde bağlantı»

— Şevket BEYSANOĞLU: «İncili Çavuş'un Kimliği»

— Dr. Natalie Moyle CHOPYK: «The Changing Consept of the Âşık Repertory and Learning Techniques»

— Dr. Müjgan CUNBUR: «Folklorumuzda geyik motifi üzerine»

— Doç. Dr. Amil ÇELEBİOĞLU: «Çocuk dili ile yazılmış şiirler»

— Caomhin O. DANACHAIR: «Irısh Analogies to the Tales of Hoca Nasr-ed-Din»

— Hikmet DİZDAROĞLU: «Türk Saz Şiirinde ilk örnekler»

— Prof. Dr Gerhard DOERFER: «Orta İran'da derlenen Türçke bir türkü»

— Prof. Dr Şükrü ELÇİN: «Türkiye'de halk edebiyatı çalışmalarının değerlendirilmesi»

— Doç. Dr Kemal ERASLAN: «Hikmet geleneği»

— İsmail EREN: «Güney İslav Atasözleri ve Deyimlerinde Istanbul»

— H. Fethi GÖZLER: «Türk Atasözleri üzerinde bir araştırma»

— Doç. Dr. Abdurrahman GÜZEL: «Kaygusuz Abdal'ın eserlerinde su motifi»

— Feyzi HALICI: «Mevlevi şairi Burhaneddin'in Nasreddin Hoca'nın fıkralarını şerheden eseri»

— Nabi HAZRİ: «Dede Gorgud Destanıyla elagedar Azerbaycan'da Araştırmalar»

— Prof. Dr Nazif HOCA: «Nasko Frndiç'in derlediği Müslüman Halk Mizah ve Hikmeti Adlı kitapta folklor unsurları ve Türk Halk Edebiyatı ile mukayesesi»

— Hayrettin İVGİN: «Halk Şiirinde dedim—dedi»

— Dr Hilmi KARABORAN: «Folklor açısından yukarı Çukurova, Hatay, Maraş çöküntü hendeğinde mevkii adları»

— Dr Raisa KADIRBEYAVA: «Türk destanındaki karşılıklı ilişkiler üzerine (Manas, Nurgun, Bootur, Alıp Manaş)»

— Tahir Kutsi MAKAL: «Avşar Ağıtları»

— Prof. Dr. Mustafa Ali Mehmet: «Türk-Romen Kültür İlişkileri: Benzer Atasözleri ve deyişlerden örnekler»

— Prof. Dr Tura MİRZAEV «Özbek Halk Destancılığı ve İslam Şair»

— Prof. Dr. Marat NURMUHAMMEDOV: «Türkiy Halklar Edebiyatıda Ağızaki ve Yazma An'aneler Sintezi Meselesiga Dair»

— Aydın OY «Türk ve Sırp Atasözleri benzerliğine bakışlar»

— Prof. Dr. Şevket PLANA: «Türk ve Balkan uluslarının halk şiirinde Budin Savaşları»

— Sevim PİLİÇKOVA: «Radoviş ilçesinin Konçe köyünde Türk halk masallarını anlatan bir kadının zengin repertuvarından»

— Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU: «Bilmecelerimizde doldurma kelimeler»

— Abdülkadir SALGIR: «Çora Batır Destanı hakkında»

— Özcan SEYHAN: «Edebiyat folklorumuzda sözler sorunu»

— Fevziye Abdullah TANSEL: «Halk şairlerimiz hakkındaki metodsuz çalışmaların yol açtığı maddi ve manevi zararlar»

— Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş: «Yunus Emre'nin dili üzerine notlar»

— Prof. Dr. Ahmet Edip UYSAL: «Türk folklorunda insanlarla hayvanların söz ve sesle anlaşmaları»

— Prof. Dr. Warren S. WALKER: «The Daemon in the Türkish Wood: An Application of the Bynum Thesis»

— Dr. Klaus-Detlev WANNIG: «Zur Darstellung der Natur in der Volkstümlichen Türkischen Poesie»

— Voislac YAKOVSKİ: «Arnavut halk destanında Türk kahramanları»

— Necmi YAŞAR: «Kuzey Çukurova Kozan yöresi ağıtları»

— Doç. Dr. Dursun YILDIRIM: «Pamir'de bir Kırgız Destanı: Olcabay minen Kaşimcan»

1982'DE ROMAN VE ÖYKÜ

Konur ERTOP

1982'nin önemli romanı, 1979'da Milliyet Roman Ödülü Birinciliği'ni Mehmet Eroğlu'nun yapıtıyla paylaşan «Cevdet Bey ve Oğulları» oldu. Orhan Pamuk'un bu ilginç yapıtı Abdülhamid'e başarısız suikast girişiminin yapıldığı 1905'ten, 12 Mart öncesine değin gelen sürede toplumumuzun yaşamından görüntüler canlandırıyor. Bir tüccar ailesinin üyeleri aracılığıyla toplumumuzdaki çalkantıları, aydınların umutlarını, aranışlarını, ticaret burjuvazisinin gelişimini, siyaset-düşünce-sanat dünyamızın etkinliklerini yansıtıyor.

CEVDET BEY VE OĞULLARI

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1980'e de alınan yazılardan romancının 1952 İstanbul doğumlu olduğunu, Robert Kolej'inden sonra Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdiğini, lisansüstü öğrenimi yaptığını öğreniyoruz. Bir konuşmada Pamuk, «Bir burjuva ailesini ve çevresini anlatmak istedim... Bana önemli gözüken dostluk, ölüm, başkaldırı, mutluluk, yalnızlık, sorumluluk gibi bazı temaları bir burjuva ailesi ve çevresiyle ilişkili olarak ele almaktı... Çağı yansıtmaktan çok, zamanın akışını duyurmak ve sözünü ettiğim temalar üzerinde derinleşmek hoşuma gidiyordu. Temaların birbirini izleyişine, aralarındaki dengeye dikkat ettim... Okuyucu akan zamanı sezsin, bir bütünlük duygusu yaşasın istedim...» diyor

Cevdet Bey ve Oğulları romanının sonundaki belgiden yazarın yapıtını 22 yaşında yazmaya başladığını, 26 yaşında tamamladığını öğreniyoruz. Dikkatle belgeler derlediği, iyi bir araştırmacı olduğu anlaşılıyor. Bununla birlikte genç yazar, kitaplar okudum, eski gazete koleksiyonları karıştırdım, bazı insanlarla konuştum vb... Ama bu yaptıklarımın da romana fazla bir değer kattığını sanmıyorum. Değeri bu tür araştırmalara dayanan bir roman yazmış olmak istemezdim...» diyor.

Gene de okur, kitabın inandırıcılığının, yaşamın gerçeğini kavrayışının bu «doğru»luklardan kaynaklandığını düşünüyor.

Romanın birinci bölümü 1905'te, ikinci ve asıl büyük bölüm 1936'dan İnönü yönetiminin başlarına kadar gelen yıllarda, üçüncü bölüm de 1970 sonunda geçiyor. Her dönemin yaşamı, toplumsal siyasal olayları belgesel bir biçimde sergilenmiş. Genç romancının yüzyıl başında Vefa, Haseki, Sirkeci semtlerini, Beyoğlunda örneğin Matkoviç'in eczanesini, Nişantaşı semtinin yarım yüzyılı aşan süredeki değişmelerini canlı ayrıntılarla vermesi kitabının başarılı yanlarından.

Asıl gerçekliği içinde canlanan portre ise tüccar Cevdet Beyin ailesi çevresinde toplumumuzun yaşamı.

Şükrü Paşanın kızı Nigan hanımla evlenip Nişantaşı'na yerleşen Cevdet Bey

Sirkeci'de Hıristiyan meslekdaşları arasında kurduğu işi geliştirmeyi sürdürürken ekonomimizde ulusal bir ticaret burjuvazisinin oluşma süreci izleniyor. Oradan dışsatıma, sonra da montaj sanayiine nasıl sağlıksız bir biçimde atlandığı, romanın dokusunda önemli bir yer tutuyor.

Bu serüven boyunca, kahramanlardan birinin Rus yazınından gelen esinle kullandığı belli olan deyimiyle «sevgili ve hüzünlü memleketimiz»in yaşamından türlü evrelere tanık oluyoruz. Cevdet Beyin Oğullarından Osman, ekonomik yaşamın geçtiği aşamaların tipik temsilcisi olurken öteki oğul mühendis Refik ve onun meslekdaşları Muhittin ve Ömer aracılıyle düşünce yaşamındaki gelişmeler önümüze seriliyor.

Kahramanlar, uygarlık değişiminin, gelenek-devrim, Doğu-Batı ikilemlerinin bilinçli yada bilinçsiz etkisinde. Yaşamları sergilenen kahramanlardan birine göre uygarlık ilkeleri öğretilerek topluma benimsetilebilmekte «Denize girmenin ayıp olmadığı» bu ilkelerden biri. Kadın kahramanlardan birine göre 1936 Türkiye'si «kadın hakları konusunda birçok Avrupa ülkesinden ileri»dir. Bu çevreye göre, «Cumhuriyet de işte bu»dur (!), Kahramanlar Avrupa'da «hayatlarının bir hayat olduğunu» anlarlar, «Oraya giden biri mutlaka bir başkası olur.» Eskiyle yeninin eytişimi yüzeyden bakışlarla çözümlenmeye çalışılır: «İnsan eskiyi biraz kıvırıp bükerek yeniye çevirebilir, birçoklarının yeni baştan yapmaya çalıştığı şeyi, küçük ama zeki uzlaşmalarla, evet uzlaşmalarla, zamana uydurulan eskinin içinden çıkarabilir.»

Cevdet Bey'in oğlu Refik'in arkadaşlarından Ömer, Avrupa'dan içinde «gittikçe artan, çok şey yapma isteği ile» dönmüştür «Bir hayatı olduğunu» Avrupada öğrendiğini ileri sürer; «sıradan bir hayat istemediğini» dile getirir. Sivas-Erzurum hattının yapımına müteahhit-mühendis olarak katılır, devlet eliyle zenginleşen girişimci kuşaklar arasındaki yerini alır!

Refik'in öteki arkadaşı mühendis-ozan Muhittin Nişancı aracılığıyla 1936'ların bohem-ozanlarının dünyasını tanıyoruz. Beşiktaş meyhanelerinde içen Mülkiyeli Cahit Sıtkı bu çevrenin insanlarından. Öğretmen Mahir Altaylı, Prof. Giyasettin Kağan gibi kahramanlar aracılığıyla ırkçı-ulusçu hareket türlü boyutlarıyla konu ediniliyor. Muhittin, insanın bedelini ödemeden yaşamına derinlik kazandıramayacağını söylemekte. Bir şiir kitabı yayınlıyor yaşamının bu döneminde. Sonra da yaşam ona daha ağır bedeller ödetiyor, parlamentoya AP milletvekili olarak giriyor...

Gençlik yıllarında mutluluğun «kuru, yumuşak bir yorgan gibi her yerini sardığını farkedip neşelenen» Refik ise, zamanla yaşamına bir anlam verme zorunluluğunu duyuyor. Dertsiz, tutkusuz, «kendine özgü bir tek düşüncesi olmayan» roman kahramanı «hayatının boşa gittiğinin» bilincine varıyor. Arkadaşı Ömer'in şantiyesinde aylarca konuk kalarak kişiliğini yenilemeğe koyuluyor. Köy kalkınması konusunda bir rapor kaleme alıyor. Başkentte bu rapora muhatap arayışını anlatan sayfalar bürokrasinin yaman bir yergisidir. Refik'in raporunu götürdüğü düşünür Süleyman Ayçelik'in kişiliğinde Kadro hareketinden ve Ş. S. Aydemir'in düşüncelerinden izler var. Ancak Cumhuriyet devriminin dikkate değer bir değerlendirmesini yapan bir kahramanın sözlerinde «kadro» sorunu cesaretli bir yoruma bağlanmış: «İnkılap bir kadronun eseriydi ve o da tek kişilik bir kadroydu.»

Cevdet Beyin doğuştan tüccar oğlu Osman, gelişen koşullara gerektiği gibi ayak uydururken öteki oğul Refik «herkesin okuması gereken kitapları yayımlayan bir yayınevi» kurmaya kalkışır. Bunu da başaramaz. Yaşamının son on yılını eşinden ayrılıp odasına kapanarak geçirir.

Refik'in açmazı, demiryolu şantiyesinde tanıştığı Herr Rudolph'un değerlendirmesinde tanıya kavuşmuş gibidir: «Yaşadığınız dünya ile ruhunuz arasında uyuşmazlık var, bunu biliyorum, çok iyi görüyorum. Ya dünyayı değiştireceksiniz, ya da dışarda kalacaksınız!»

Cevdet Beyin ihtilalci ağabeyinden başlayarak torunu ressam Ahmed'e ve arkadaşlarına kadar birkaç kuşak hep böyle «dışarda kalıp kalmama» savaşımı veriyor. Orhan Pamuk onları insan çizgileri içinde canlandırıyor. Yaşamlarına bizi yalnız tanık kılmakla kalmıyor, onlarla bizi özdeşleştiriyor.

Ustaca kurulmuş bir roman dokusu içinde okur, gerçekten de akan zamanın sezgisine varıyor, bu zamanların ve benzerlerinin içindeki yerini kavrıyor.

Orhan Pamuk ödül kazandığı zaman Dünya gazetesinde kendisiyle yapılan konuşmada romanının tekniği konusunda «geleneksel roman teknikleriyle» ilişkisini vurgulamış. «Onlara bilinçle bağlı kaldım. Bunda Lukacs'ın etkisi altında kalmam kadar Stendhal'a, Tolstoy'a duyduğum yakınlığın payı da büyük. Romanı beş yıl önce kurdum ve değiştirerek birkaç kere yazdım... Aradığım bütünlüğün Stendhal'deki, Tolstoy'daki gibi bir bütünlük olmasını istiyordum...» demiş. Romanının yapı bakımından görünen bir kusuru yok! Keşke dili de o kadar kusursuz olaydı...

HÜYÜKTEKİ NAR AĞACI

Genç romancı Pamuk'un yapıtı gibi, yılın önemli romanlarından olan «Hüyükteki Nar Ağacı»nda bir gençlik çalışması dile gelmişti. Yaşar Kemal'in bu dikkate değer romanı 1951'de yazılmış. 1966'da (o tarihte yazar «Yer Demir Gök Bakır»ı yayınlamıştı, «Ölmez Otu» yayınlanmak üzereydi) Kadirli'de anasının sandığında bulmuş yakınları. Kopuk son 5 sayfası yeniden yazılmış. Romanda Yaşar Kemal'in ayrıntılarını deşip hem edebiyatımızda ilk kez ele aldığı hem de ekonomi, toplumbilim araştırmacılarına zengin bir kaynak olarak sunduğu bir konunun, tarımda makineleşmenin Çukurova toprağında yarattığı sorunların türlü yönlerini görüyoruz.

«Massey-Harris'lerin, Ferguson'ların, türlü makinelerin» Çukurova toprağını kapladığı 1950'lerde yoksul topraklardan iş bulmak için Çukurova'ya gelen köylü Memed, Yusuf, Âşık Ali, Hösük, Memed Çocuk, Memed, Yaşar Kemal'in Çukurova dönemi romanlarında türlü boyutlarıyla ele aldığı bir konunun bir çeşitlemesini canlandırmada etkinlik gösteriyorlar: Motorlar gelince toprak işçilerinin yaşamı değişmiştir: «İnsanlar bu traktörler geldikten sonra birden değişmişler, bambaşka olmuşlardı. İnsanların yüzlerine bile bakmıyorlardı. Ne yapacaklarını bilemedikleri bu makinalara tapınmışlardı.»

Yoksunluklar, yaşam güçlükleri romancının sonradan nasıl kahramanlarına yapay bir umut kapısı olarak açıldığını daha ayrıntılı göstereceği bir kaynağa yöneltir kişileri. «Akhüyük'teki nar ağacı»nı bulmaya çalışır bu umarsız beş insan. «İnsanlıktan uzaklaşmış, gavur olmuş» Çukurova toprağında düşsel hüyük, bir kurtuluş aracı olur... Böylece bir gençlik romanı, bir yandan yazarın kendisinin ilerki romanlarında geliştireceği bir temayı belirlemiş olur. Öte yandan da çağdaşı yazarların (örneğin Orhan Kemal'in 1954'te yayınlayacağı Bereketli Topraklar Üzerinde yapıtı) ele alacakları sorunların tohumlarını atmış olur.

BOĞAZİÇİNDE BİR KRAL LEAR

Oktay Rifat «Boğaziçinde Bir Kral Lear» romanında Shakespeare'in kahramanının günümüz koşullarında yaşayan bir benzerini canlandırıyor. Ancak,

Oktay Rifat'ın roman kahramanı ünlü tragedya kişisine yaşı dışında hiç bir yanıyla benzemiyor. Britanyalı Lear örneğin cinselliğe karşı çıkıyor, çiftleşmeyi aşağılıyordu. Vücudun belden aşağısını şeytanın malı saymış; cehennem, karanlık, kükürtlü çukurlar, ateşler, alevler, pis kokularla anlatmaya koyulmuştu. Oktay Rifat'ın seksenlik Ferruh Sarıbay'ı ise varolduğunu hep seksiyle kanıtlamıştır kendine, «Ne resim, ne müzik, ne kitap, bu desteklerden hiçbirine gereksinme duymadım. Cinselliğim yetti bana. Onunla başladım, onunla biteceğim.» der. Belleği anılar çekip çıkarır geçmişinden, hepsi cinsellikle ilgilidir. Çocukluğunun dünyasını kuşatmış olan yalıdaki at, ortayaşta kendini kaptırdığı sualtı avcılığından gelen balık imgeleri cinsel nitelik taşır. Denizi de kadın rahmine benzetmektedir.

Lear, ülkesini büyük kızları arasında paylaştırdıktan ve küçük kızına yaptığı haksızlıktan sonra çektiği acılarla bilinçsizlikten anlayışa, gururdan alçakgönüllülüğe, bencillikten gerçek sevgiye geçer. (Shakespeare J. J. Mina Urgan, 1970). Ferruh Sarıbay ise ölümünden sonra aylığı kalsın diye nikahladığı bakıcısının (Fatma'nın) cinselliğinden de yararlanmağa çalışmakta, geçmişin yumağından anıları çekip çıkarmağa uğraşmakta, kendi üzerine kapanmış boş bir yaşamı sona erdirmektedir. Kendine ve çevresine bir yabancı gibi yaşamıştır; «Eski günlerin kâr zarar hesaplarını yapacak güçte değilim.» der.

Lear'ın iki büyük kızı Goneril'e, Regan'a, bu canavarlara karşılık Ferruh Beyin iki kızı Ferhunde'yle Selime'nin babalarına karşı acımasız, bencil, çıkarcı tutumları, giriştikleri miras hesapları, kurdukları yasak gönül ilişkileri tragedyayla roman arasında bir benzerlik yönü oluşturmaktadır. Ancak Ferruh Beyin Condelya'ya eş sayılacak bir küçük kızı yoktur. Romanın asıl düşündürmek istediği yönlerden biri de bu eksikliktir. Lear'ı candan seven, bencillikten arınmış, onurlu Condelia'nın eksikliği vurgulanır Ferruh Beyi kuşatan dünyada: «Cordeliam nerdesin! Eksikliğin kara bir bun gibi çöküyor öykülerimize, yaşamımıza. Bütün yollar tıkalı. Acıma nerdesin, sevgi nerdesin?»

Oktay Rifat'ın kahramanları hepimiz gibi karmaşa, düzensizlik, dengesizlik taşıyan bir dünyada yaşıyorlar. Elektrikler, sular kesiliyor. Bir beğeni çöküşü ve körelme egemendir. Kent, iğdiş edilmişe benzemektedir. Dipten çirkef kokuları gelir. Tüketim ekonomisi yapay gereksinmeler yaratmış, bunların karşılanması için hastalıklı bir iş yaşamı oluşmuştur. Ferruh Beyin damadı ressam Süleyman, «Sevme, açılma, uzanma isteğinden yoksun, tanrısız, halksız, güzelsiz, töresiz, bir aynada kendilerine Batılı süsü vermekten ötesine aldırış etmeyen talihsiz kişiler bunlar. Bunlar böyle tümüyle. Ne ateşe ne Tanrıya ne insana tapmasını bilmeyen, güneşi, çayırı, bulutu, evi, mobilyası, suyu, elektriği, kanalizasyonu, sokağı, kaldırımı olmayan, güzeli görünce başını çevirenler bunlar.» demektedir.

Oktay Rifet'ın romanı çevremizi kuşatan sevgisizliği, çıkar düşüncesini sergiliyor bir yanıyla. Ferruh Beyin geçmişle ilgili anıları Boğaz kıyılarındaki yalılardan, gençliğinde seviştiği kadınlardan, o yılların İstanbul semtlerinden hayaller canlandırırken sağlıksız olduğu gibi günümüzün gerçeklerine bakışında da temelsizdir: «Nüfus çoğaldı. Aşağı tabaka ürüyor. İstanbul'u kapıcılar sardı... Genel seviye çok düştü, Anadolu'nun çamuruna gömüldü İstanbul.» demekten öteye geçemez.

Para için evlilik yapan, baldızının üvey kızıyla yasak ilişki kuran damat Süleyman da temellere inmiş, çözümler yakalayabilmiş değildir. Onun aracılığıyla uygarlık değişimi ve sanat sorunları karşımıza getirilmektedir: «Edirne işi yer sedirinden ayağa kalktık, üslupsuz koltuklara çöreklendik, hiçolmazsa ayaklarımız, Bünyan, Hereke, Yağcıbedir halılarına basıyordu. Şimdi arkaları düz mu-

şamba, makine işi halıları çiğniyoruz. Fatih'in Bursa'daki konağı Topkapı sarayına uğradıktan sonra Dolmabahçeye nasıl dönüştü!.. Bu beğeni çöküşü ve körelme nerden kaynaklanıyor, bu soysuzlaşma hangi düşmanın attığı kazık bize!», «Gelenek ve göreneklerimizden, eski kültürümüzden koparıldığımız söyleniyor. Doğru mu? Kim kimin derisini yüzebilir ki. O kültür bizim idiyse hangi güç, yasak, propaganda bizi biz olmadığımıza inandırabilir. Yüzyıldan beri sürüyor bunalım. Kendimizi yadsımaya çalışıyoruz, kendimizi kabullenemiyoruz bir türlü. Korkuyoruz biz olmaktan. Eski kültür, eski töre, eski görenek yeterli olsaydı bu hastalığa tutulmazdık. Bir gangren olmuş organdı kesip attık. Atınca kuşa döndük.»

Ferruh, Beyin levanten beğenisinin evine doldurduğu Batı döküntüsü eşya kızı Selime'nin evinde Bodrum gezisinden taşınmış çanlara, heybelere dönüşür ve yaşamımızın, kültürümüzün değişmelerini sergiler.

Oktay Rifat'ın romanı tek yönlü çözümleri savunmaktan uzak kalır ve Condelia'nın eksikliğinin yarattığı boşluklara dikkatimizi çeker.

Boğaziçili Lear, «Pera, Menekşe, Beyazıt, Yediler, Kırklar, Fatma, yalı ve pansiyon ve kızlar ve de Tanzimat arasında sıkışıp kaldım.» demektedir. Romanda Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin beslediği birkaç sayfalık bölüm, uygarlığımızı kurarken Tanzimattan öncesine nasıl bakıp ondan ne yararlar sağlayabileceğimiz konusunda okuru düşündürecektir.

Ozan-romancı, yapıtı için, «Bu kitap Joyce çizgisinden yola çıkılarak kısa sürede çalakalem yazılmıştır.» deniyor. Bu acele kuşkusuz eksik, aksak, tutarsız bölümlere de yol açmıştır. Elimizdeki çalışma bir başyapıt da değil. Ama yaşadığımız dönemden ve çevreden derin çizgiler getiren bir üründür. Bize kendimizi göstermekte ve kendi sorunlarımız üzerinde düşünmemizi sağlamaktadır.

TRENLER YİNE GİDİYOR

Muzaffer Hacıhasanoğlu «Trenler Yine Gidiyor» romanında kendi yaşamından gelen gözlemlere dayanan değerlendirmelerle, 1938'den biraz önceye ve biraz sonraya ait çizgiler içinde Türkiye'nin yakın geçmişine tanıklıklar getiriyor.

BÖCEK

Erhan Bener'in «Böcek» romanı da bir Shakespeare kahramanının diliyle canlandırılmış bir çevreye çekmektedir okurunun dikkatlerini.

12 Eylül'den önceki ayların Ankara'sındayız. Hamlet oyununda Fortinbras'ın «Bir çürümüşlük var bu Danimarka ülkesinde!» deyişini anımsatan bir görünüm vardır ortada; romanın kahramanı komiser Recai, «Bir tuhaf bozulmuşluk havası vardı havada» der. Olayın geçtiği 24 saatin başında yayınlanmış gazeteler, kimliği bilinmeyen kişilerin açtığı ateş sonucu yaşamını yitiren on altı ölüden söz ederler. Bankalar soyulmuştur, yakın günlerde bir üniversite hocası öldürülmüştür. Kış mevsiminde hava kirliliği alabildiğine artmıştır. Sigara bulmak bir sorundur. Apartmanlar ısınamamakta, musluklardan sular akmamaktadır. Çöpçülerin grevi daha yeni sona ermiştir. Kimse işini doğrudürüst yapmamaktadır. Ortalığı kazıkçılar, sahtekarlar bürümüştür.

Bener'in kahramanı komiser Recai, toplumdaki büyük kaynaşmayı, çekişmeleri yakından gözleyebilecek bir mesleğin adamıdır. Nitekim, zaman zaman karşılaştığı türlü olayların anıları söz konusu 24 saat içinde düşüncesinde sıralanır: Tek başına yaşayan emekli bir yüksek rütbeli devlet memuru, banyoda bileklerini kesip ölmüştür. Cesedi üç gün geçtikten sonra bulunur. Kendilerini kapı tok-

maklarına asanlar, havagazıyla zehirleyenler, hatta, kafasını duvarlara vura vura kendisini öldürenler olmaktadır. Tanınmış bir işadamı yoldan aldığı bir kızı, bağevine götürmüş— yiyecek bile vermeden üç güç ırzına geçmiştir. Kız, kaçarken bir taksi şoförünün eline düşmüş, mahkemedeyse ifadesini değiştirerek, o eve kendi isteğiyle gittiğini söylemiştir, karakola getirilmiş olan tatlı bir kız, anasıyla üvey babasının kafalarını baltayla koparmıştır. Çünkü, karnında üvey babasının çocuğunu taşımaktadır ve adamdan boşanmak istemeyen anasına kin beslemiştir. Evli, iki çocuk babası bir adam on beş yaşında bir kızın ırzına geçmiş, kurtulmak için serseri kardeşini de suçuna katılmaya yöneltmiştir...

Sıralanıp duran bu «gerçek yaşam sahneleri» toplumsal sorunları sergileyebilir, romancı buralardan yola çıkarak bildirisini, savını ortaya koyabilirdi. Ama kahramanı Recai Bey, toplumsal sorunların alabildiğine dışındadır. Bener, kahramanın sağcılığa da solculuğa da akıl erdiremediğini söyler. Bütün suçun kitaplarda olduğuna inanır, kitapları hatta ders kitaplarını yakmak gerektiğini düşünür. Ona göre, hangi nedenle olursa olsun, karakola gelen herkes suçludur. Dayakla çözümlenecektir bütün bu sorunlar. Kesip biçmek, yakıp yıkmak aklından geçer. Kahramanının bu yoldaki davranışları için... «Hele tokadı atmadan önceki an. Sonra, kılları uzun işaret parmağını karşısındakinin iman tahtasına bastıra bastıra sorularını yönelttiği zaman... Ne büyük mutluluktu o. Böyle bir sorgudan sonra, çok kez, donunun ağının ıslandığını farkederdi» diye.

Bener yapıtının yukarda söz konusu edinilen öğelere bakılarak, bir toplumsal eleştiri romanı, gerçekçi bir yapıt olduğu sanılmamalıdır. O, belirli bir dönemde, belirli olaylar içinde yaşayan kahramanını toplumsallıktan soyutlamıştır. Recai Bey, Değişim'in Gregor Samsa'sı, Yabancı'nın Meursault'su, hatta Anayurt Oteli'nin Zeberceti kadar da toplumsal değildir!

Recai Bey'i çocukluğundan sürüp gelen yaşamı içinde tanıyoruz: 45 yaşındaki kahramanımız, ana sevgisi görmemiştir. Hiçbir kadın, ona sevgiyle yaklaşmamıştır. Babası, köyde damı onarırken, toprak göçüğü altında kalmış, sakat kızkardeşi onun küçük bir çocuk olduğu halde, sorumlu tutulacağı kazada yanarak ölmüştür. Basımevinde çalıştığı sırada ırzına geçilmeye kalkışılmıştır. Hamamda tellağın, gövdesiyle ilişkisinden ilk cinsel tadı almıştır. Kadınlarda bir çürümüşlük kokusu bulmaktadır. Çıplak gövde tiksinti uyandırmaktadır onda. Bunalımları, cinsel organını jiletle kesmesine yol açmıştır. Onun yaşamına dikkat eden Kelloş Fikri, işi, ona oğlan bulmayı önermeye kadar götürmüş ve terslenmiştir

«Böcek», cinsellikten kusma duygusuna kapılan Recai'nin adım adım ölüme yaklaşmasının öyküsüdür. Kahramanı kuşatan toplumsal olaylar belirsiz bir dekor olarak kalmakta, önümüzde klinik bir görünüm sergilenmektedir

Evinde gördüğü hamam böceğinden tiksinti duyan, tedirginliği, yabancılaşma duygusu (!) alabildiğine büyüyen, kendisini herkesin pusuya düşürmek istediği sanısındaki kahraman kâh bir gün önce her şeyin değiştiği, kâh uyum sağlayamadığı ve kriz sırasında ilacını vermeyerek ölümüne neden olduğu astımlı karısı Binnur'un üç ay önceki ölümünde kendi ölümünün de başladığı kuruntusundadır. Hiçbir şeyin birden bire olmadığını düşünür. Apansız ölümlerin bile, bir başlangıcı olacağına inanır. Yıkımın başlangıcı belki Binnur, belki bir baskında ele geçirilen bir silahı değiştirmek için yüz bin lira rüşvet almasıdır.

Doktorun psikasteni tanısı koyduğu Recai'nin içinde alabildiğine bir boşluk duygusuna düşmesi, başağrısını dayanılmaz bulması, evdeki hamam böceğinden tiksintiye kapılması, böceği yaktığı gibi bütün üyelerini suçlu bulduğu toplumda da bütün kötülükleri yakarak yokedebileceği sanısını beslemesi sonun başlangıcıdır.

Erhan Bener onun kişiliğinde iki ayrı yönsemeyi seriyor önümüze: Bir yönüy-

le Recai ile köyündeki çocukluk arkadaşlarının hiçbiri başedememiştir. Gözünü budaktan esirgemez. Öfkesi tuttu mu, gözü hiçbir şeyi görmez. Attığını vuran, keskin nişancıdır. Suçluların korkusudur. «Kızıl Panter» diye anılır. Bir senatörün oğluna karakoldaki haşin davranışı yüzünden büro hizmetine alınmıştır.

Recai'nin ikinci yüzü böceklerle, örümceklerle karşılaşmadaki korkusudur. Bu, onun cinsel güçsüzlüğüyle acaba birleşmekte midir? Kadınlardan iğrenmektedir. Bir mağazadan hırsızlık ederken yakalanan, iş uzamasın diye kovuşturma dışı tuttuğu bir kadın, onu evine götürmüş ama, «Sen kadınlardan hoşlanan bir adam değilsin. Ben istesem de sen bir şey yapamazsın.» demiştir. Daire arkadaşı Haşmet hanımla serüveninde geçkin kadının cinselliği onda tiksinti yaratmıştır. Yaşamında bir tek kadın yer alır: Bir korsan mitinge rastlantıyla karışan ve karakola getirilen, ayyaş bir babanın kızı, alkolik, sevici Binnur!.. Onunla üç yıl evli kalır ama en çok on kez birleşirler. Aralarında zıtlıklardan doğan bir benzeşme (?) olduğunu düşünür. Kadın onun ölümünü hazırlarken, o da kadının ölümüne neden olmuş, bu ölüm kayıtlara bir «fibroz» olayı diye geçmiştir.

Cehennem Recai'nin çocukluğundan beri sürdürdüğü yaşamda kadınlar karşısındaki konumunda, Binnur'la ilişkisinde, arkadaşı polis Serdar'ın bir baskında yanıbaşında kurşunla öldürülüşündedir. Kitaba adını veren 'böcek' bütün o bunalımın, başağrılarının, bulantının ve onlarla birleşen klinik göstergelerin yanında solda sıfırdır.

Recai'nin son 24 saatini dolduran bilinçaltı serüveni içinde Serdar'ın dul karısıyla, bir de apartmanın alt katında oturan genç kızla ilişkisi insancıl derinlik taşıyor. Bener, dikkatli, ölçülü, her an işlevle yüklü bir anlatım kullanarak, bu ilişkileri sergiliyor. İki genç kadına ait ev işleriyle ilgili olan ve bir elektrik prizinden söz edilerek yansıtılan insan bağlantıları ne kadar ustalıkla verilmiş!.

Recai'nin bulanık bilincine yansıyanları biz tamamlıyor ve olayların derinliğine adım adım giriyoruz.

Kahramanın beyin kanaması geçirdiği karlı Ankara sokağında imgeleri kan rengine boyayan sahne de başarılı.

«Böcek» romanının eksikliği, kahramanın abartılmış kişisel açmazı ve bunun toplumsal çevreyle ilişkisinin kopukluğudur. Recai'nin «içine bir türlü kendisini yerleştiremediği bir toplum yapısına ve bir yaşayış biçimine karşı» nefret duyduğu dile getirilmiştir. Ancak, kahramanların bu savlarında haklı olabilmek için hangi sorumlulukları yerine getirdikleri asla gösterilmemiştir.

HALO DAYI VE İKİ ÖKÜZ

Muzaffer İzgü'nün «Halo Dayı ve İki Öküz» romanı, köy ve kasaba gerçeklerinden kaynaklanan gülmece öğelerin yer yer zorlamalarla ardarda getirme çabasındadır.

Bir Mescitli köyünden İstanbul'a bir çift öküz almak için yetişkin oğluyla birlikte gelen Halo Dayı inşaatta çalışır. Kentin toplumsal, ekonomik ilişkileri onlar aracılığıyla bir kez daha bir ucundan okurun önüne serilir. Klişeleşmiş kahramanlar, oldukça zorlamalı şive taklidiyle belirli şemalar canlandırır. Köy insanlarını birer kalıp, klişe, kukla gibi gören anlayış ortaya serilir. Halo Dayı'nın sevimli, insancıl kişiliği çevresinde köy insanıyla yönetimin, kentin karşıtlıkları canlandırılmış olur. Çapraşık durumlar sergilenir. Kadın sorununa yer yer genişçe yönelmelerle birbirine eklenmiş öykücükler sıralanır.

DÖRT MEVSİM SONBAHAR

Ahmet Altan'ın «Dört Mevsim Sonbahar»ı da bir ilk roman. Genç yazarın yapıtında yaşamın, yetişip yaşadığı ortamın, yaşamöyküsünden gelen çizgilerin türlü izleri var. Genç romancının yazar babasının (Çetin Altan) önsöz yazdığı kitapta gene 1980 öncesinde öğrenci-aydın çevresinden yankılar canlanıyor. Öğrenci eylemleri, yılgı hareketleri, cinayetler, eylemli cenaze törenleri anlatılıyor. Öğrenci-işçi hareketlerinin doldurduğu bir ortam günlük yaşamın basit olaylarıyla birleştirilmiş. Olağan bir yaşamdan canlı, hareketli, çekici bir anlatıya ulaşılmış. Anlatılanların bir tanıklık olmakla kalmadığı, bir romanı oluşturmak için kullanıldığı (kurulduğu) görülüyor. Okur, varlıklı aydın çevreden kahramanların kendi serüvenleriyle roman bilincine koşut bir biçimde romanın içindeki yerlerini alışlarını adım adım izliyor Yazarın yazma eylemi romanın okunuş aşamasıyla özdeşleşiyor. Bir kurgu ustalığı...

ÇOCUKTAKİ BAHÇE

Feyyaz Kayacan'ın «Çocuktaki Bahçe» romanında kahramanın anılarından çekip çıkardığı, bilinçaltı dünyasının zenginliğinden çağrışımlarla ürettiği olaycıklar sıralanıyor. Istanbul'un artık geçmişin malı olan yaşamı önümüze seriliyor. Bir özyaşamöyküsünün getirdiği gereçler içinde Rıfkı Paşa Köşkü, küçük Feyzi'nin gözleriyle gördükleri, geçmiş kalmış insanlar, kültür değişmeleri canlandırılıyor.

BÜYÜK SOYTARI TUTKUNUN- KÖŞELERİ - SEVGİ TUZAK MI

İrfan Yalçın'ın «Büyük Soytarı»sı, Zeyyat Selimoğlu'nun «Tutkunun Köşeleri», Celal Özcan'ın «Sevgi Tuzak mı?» romanları kahramanlarının yaşamında 'sevgi'nin yerini, boyutlarını konu edinmekte. Selimoğlu'nun Almanya'da yaşayan insanlarımız arasından çekip çıkardığı kişiler, Özcan'ın yapıtında çocukluk ve ilkgençliğin özyaşamöyküsüyle ve abartmalı tasarlamalarla birleşiyor.

CADI FIRTINASI - TOPRAK KOVGUNLARI - KİRACI

Demirtaş Ceyhun «Cadı Fırtnası»nda Adana yöresinin sanayileşme, nüfus hareketleri gibi olgular içinde insan ve toplum gerçeklerini sergiliyor. Kemal Ateş «Toprak Kovgunları» ile bir gecekondu mahallesinin yaşamını yansıtıyor. Sulhi Dölek «Kiracı»da büyük kentin küçük insanları çevresinde geniş ölçüde gülmece öğelerine yer vererek konut sorununu ele alıyor.

GÜLEGÜLE MERCİMEKBURUN TÜRKİYE'NİN SEÇKİNLERİ

Romanımızda hep sorunlar ön planda gelinekte. Yalnız sorunları yansıtmakla yetinen yapıtlar dahi var. Böyle sorunların işlendiği «Güle Güle Mercimekburun» (Ayhan Büyüktinal) ve «Türkiye'nin Seçkinleri» (Kenan Tosun) gibi kitaplara roman demek de güç. Ancak ilki 346 sayfa, ikincisi 658 sayfa tutan bu tür örnekler özyaşamı, gözlemleri roman diye anlatma gibi yaygın bir alışkanlığın sık karşılanan ürünleri arasında yer almakta. «Güle Güle Mercimekburun», okurunu «Güngeçtikçe korkunçlaşarak yayılan öğrenci olaylarının huzursuzluğu, her yıl büyük bir hızla artan üniversite giriş sınavlarının gerilimi, hayat pahalılığının, can ucuzluğunun süregeldiği bir dönemin» (!) çocuğu olan bir genç doktorla tanıştırıyor okurunu. Yazarla bütünleşen anlatıcı/anne Şişli, Nişantaşı yöresinin Bonjour'da oturan, nescafe, elmalı tart yiyen, «bir bardak Amerikan usulü kahveyi gönül ra-

hatlığıyla içebilme»yi sorunlarının çözümü için zorunlu sayabilen bir sınıfın görüşlerini dile getiriyor. Kahramanların yaşamını kuşatan sorunlar bir eylül sabahında bütünüyle çözümleniyor: «Yaşamım süresince, ordumuzun son noktaya gelinceye kadar sabretmeden yönetime el koymadığına; yozlaşan, kokuşan demokratik düzeni kısa zamanda özlenen düzene çevirmekten başka amaç gütmediğine tanık olduğum için gönlüm gurur ve sevgi dolu...»

Öğrenci hareketlerine, nedenlerine inmeden dışardan bakan Büyükinal'dan daha gerçekçi Tosun. Kahramanı Orhan'ın yaşadığı Islahiye'yi, maliyeci olarak görev yaptığı Adana ve Mersin'i canlı gözlemlerle dile getiriyor. Geçim güçlükleriyle dolu çocukluk günlerinin anıları, anılar, gözlemler canlı «insan manzaraları», «hayatı hakikiye sahneleri» canlandırıyor. Maliye örgütü, vergi kontrol memurlarının tanık olduğu gerçekler anlatılıyor. «Türkiyenin Düzeni»nden, «Meydan-Laousse»tan, «Resmi Gazete»den alıntılar bir roman yerine bir aydının içdökme sayfalarını oluşturuyor. Tosun da bütün kötülüklerin, yolsuzlukların bir çırpıda ortadan kalktığını görüp sevinç duyabiliyor; kahramanının radyodan dinlediği bildiriden sonra: «Daha bir mavi, daha bir ışıltılı, daha bir pırıl pırıl ve sonsuzdu Akdeniz... Daha bir parlayıp bir yanan ışıklar saçarak, en güzelinden gülümseyip daha bir güven vererek, bir güzel, en güzel yıkanıyordu güneş. .»

ÖYKÜLER

HADİ GİDELİM

Öyküler sayıca çok olduğu gibi, gerek içerik yönünden, gerekse anlatım yönlerinden zenginlik gösterdi.

Adalet Ağaoğlu'nun «Hadi Gidelim» kitabındaki öyküler, anlatıcıya, çevresine ya da büsbütün dışardaki kişilere ait inandırıcı yaşamlar canlandırıyorlar, gerçekliklerini günümüzün olaylarından, bizim insanlarımızın sorunlarındaki düğümlerden alan yaşamlar...

Örneğin «Dar Odanın Karanlığı», başkentin bir gecekondusunda TV'den haberleri izlerken elektriğin kesildiği bir anda geçkin kız Sultan'ın düşüncesine üşüşenleri aktarıyor: Gecekondu karanlığa gömülmeden önce ekrandaki son görüntü «silahlar, fünyeler, teksir, yazı makinaları, kitap»larıyla ele geçmiş «bir sıra saçlı sakallı delikanlı»yla «onaltı yaşında bir kız»a aittir. Ekranda gördüğü kişilerin benzerlerinin saldırısına uğramıştır Sultan da. Sonra gecekonduya gelip özür dilemişlerdir: «Bizi yanlış bellemeyin, ne olur siz bizi yanlış bellemeyin, bakın sayın, paranız yerli yerinde duruyor, hiçbir şeyinize dokunmadık. Nüfus kağıdınızı, iş kartınızı görünce çok utandık zaten. Biz sizi Ayten'le karıştırdık.» Bağışlanmalarını isteyenlerin sözünü ettiği Ayten, Sultan'ın yakın bir arkadaşıdır: «Maltepe'lerden, Tunalıhilmi'lerden geçmiş bir kızdır o, siz bilmezsiniz.»

Sultan'ın karşısına dikilen ikinci bir bağışlama konusu da gene Ayten'le ilgilidir. Sultan'ın çalıştığı konfeksiyon atölyesine girmiş, onun işten atılmasına neden olmuş, önceleri Sultan'a göz koyan ustabaşıyla kırıştırmaya başlamış ve onunla nişanlanmıştır Ayten.

Öykü kişilerini iyi-kötü, olumlu-olumsuz diye ayırmak kolay olsa Sultan'ın baştacı edilmesi gerekirdi: «Başı dik, alnı açık, hayatını kazanıyor. Kimseyi itip kakmıyor. Kimse de onu itip kakamıyor. İnsana çok şey gerekli değil. Yavşaklaşmadan, ona buna yaltaklanmadan sayılıp sevilmek var ya; sen osun işte Sultan ablam.»

Ama onda bu niteliklerin bulunduğunu vurgulayan da gene Ayten'dir. Odanın karanlığı boyunca kendi kendisiyle hesaplaşan Sultan ekranda kalan görüntü gözünün önünde dalgalanırken Ayten'i bağışlayıp, bağışlamayacağını düşünmektedir. Adalet Ağaoğlu «bağışlama»yı Sultan'ın sorunu olmaktan çıkaracak konumlar canlandırmıştır. Okurunu «bağışlama» konusuyla birlikte «suç» üzerine de düşündürecektir!

«Çok Özel Küçük Şeyler» öyküsünde birer çıt sesinin yan yana getirdiği çağrışımlar, anılar Sultan'ın TV ekranına yansıyan gerçekle yakından ilgilidir. Öykünün anlatıcısı bir arabadan kendisine uzanan bir namluyla karşılaşır. Tetiği çekilen silah ateş almaz, araba çekip gider! Ölümün şokakta kol gezdiği dönemin ka-

ranlık izleridir bunlar Kahvelere bombalar atılır. Yazmakta olduğu kitabı tamamlamış, yolculuğa çıkmak üzere olan anlatıcı, telaşlı gelip gitmeler arasında bilincine üşüşenleri soluk soluğa sıralarken yaşadığımız günlerin tutanaklarından birini vermiş olur.

«Savun Sevdam Sen Savun» öyküsü sokakta yaşanan yıldırı olaylarına başka bir açıdan tanıklık getiriyor. Sevginin yerini adım adım sevgisizlik, yıldırı, saldırı, ölüm alıyor...

«Hadi Gidelim» öyküsünde ölüm artık bir karabasan biçiminde yaşamı kaplıyor.

Öykünün anlatıcısı bir doktora görünecek olan erkek kardeşiyle Londra'dadır. Havaalanından telefon ettikleri bir kız arkadaşlarının gelip kendilerini almasına kadar geçen sürenin getirdiği çağrışımlar iki formalık öykü oluşturmaktadır. Ölüm bir şaka cümlesiyle gelir birbiri üzerine yığılan bütün anıları biçimlendirir.

Londra havaalanına inmeden önce kardeşiyle birlikte Paris'te olan anlatıcı yıllar önce bu kentte yaşanmış olayların kahramanlarından gelen hayallerle hesaplaşmaktadır. Dil okulunda kursa giden ve meslektaşlarıyla aynı otelde kalan ziraat mühendisi Konyalı bir geçkin kız tanımıştır Geride bıraktığı yaşamla karşısına serilen yeni çevre arasındaki ayrım yüzünden tedirgindir: «Geceleri büsbütün ölmüş gibiyim. Oysa ölmüş de değilim. Çünkü dışarda herkesin bir biçimde yaşadığından haberliyim. Konya'daki evin penceresinden baksam, ya da Ankara'da sokaklar beni çağırmazdı. Burada ise çağrıyor.»

Kurstaki erkek arkadaşları koşullanmış, anlayışsız ve çıkarcıdır ona karşı: «Paris'e gelir gelmez erkek aramaya başladın, kolay gelsin bakalım, dediler. Geceleri yalnız dolaşan kadınlara böyle bakıyorlar.»

Kadının tedirginliği, umarsızlığı onu yavaş yavaş dengesinden koparacaktır: «Sen döndükten sonra bu hanımı daha birçok kez gördüm ben. Hep karanlık duvarlara yapışmış oluyordu. Ona da bir başka adam.» Sonu ise bir gazete haberiyle noktalanacaktır: «Ziraat mühendisi, kırk yaşlarında bir kadın, Ankara'dan kurs görmek için burslu gittiği Paris'in bir otel odasında ölü bulunmuştur. İntihar ettiği saptanan ziraat mühendisimizin cesedi, yaşlı annesine teslim edilmek üzere, Paris elçiliğimiz kanalıyla...»

Paris'teki kadının ölümü, öyküyü anlatan kişinin «musallat» hayalleriyle birleşmektedir. Çağrışımları, kardeşin uzun bir hastalık çekmiş olan babaları ile ilgili anılara, bir arkadaşından gelen mektuba («Hangi köşeden ne fırlayacak belli değil.») gazete haberlerine («Gazeteyi gördünüz mü? Yine çok ölü, birçok...») uzanır...

Ölüm, fantastik bir olayın da konusudur: «Dalgaların kıyıya attığı o cesede koskoca plajda kimse sahip çıkmamış. Yüzmeye gelenlerden yalnız biri sahip çıkacak olmuş sonunda. Ceset kumlarda kalıp kokacak değil ya! Günlerden pazarmış. Adam arabasına aldığı ölüyü teslim edebileceği yetkili birini bulamamış. Götürmüş, bir gece evinde yatırmış, divanda. Sonra, yeni iş günü başlayınca karakola götürüp teslim etmiş. Pazar nöbetçilerinden yakınmış. Bu kez cesedi teslim almışlar. Ama onu bir gece divanında yatıran adamı da almışlar.»

Öteki öykülerden çoğunun kahramanları gibi havaalanındaki iki kardeşin de bu kadar yakınındadır ölüm. Ablaya otel odalarında karabasanlar halinde eşlik edecek ve erkek kardeşi alıp götürecektir.

Hep ölüm gibi karanlık şeyleri anlatmıyor Ağaoğlu. Arabaları, kamyonları süsleyen, bu işi gönülden bir sevinçle yapan bir adamı anlatıyor (Karanfilsiz). Esen yellere uyabilen asalak bir yazar tipini alaya alıyor: (Kimi zaman da Yapayalnız Gitmek Uzun ve Çok Dönemeçli Yolları): «Devran değişiyor. Şimdi artık

yazdıklarımda ölümlere değil, aç gözlülüğe, açıkgözlülüğe daha çok değinmem gerekecek.»

CARDONLAR

Ressam Cihat Burak'ın «Cardonlar» kitabındaki öykülerinde resimlerini hatırlatan pek çok öğe var. Öykücülüğümüz için değişik, yeni bir hava taşıyan bu ürünleri Burak'ın resimleriyle yakınlıklar taşıyor. Sezer Tansuğ onun kentyaşantısını konu edindiği, fantastik' öğelere yer verdiği, 'kente karşı yürütülen çağdaş taarruzların tümüyle karşısında olduğu', 'mizah ve erotizmi' birleştirdiği, 'ölüm' temasını işlediği, 'kanlı, tutkulu olay ve efsaneler'le de ilgilendiği, zaman zaman 'grotesk'e yöneldiği, 'tabiata, bitkilere, özellikle hayvanlara' ilgi duyduğuna dikkat çekmişti. Tansuğ sanatçımızın gerçeklikle ilişkisini şöyle belirlemiştir: «Resim konularını günlük yaşantısına ait tutkular ve direnişlerden onları kendi tasarılarına, düşlerine, anılarına maletmek çabasından elde ediyor. Nesnel ilgilerini bazan karmaşık, öznel bir hayal dünyasının esrarlı bulanıklığı ardından göstermeyi seviyor.»

Resimlerin bütün bu nitelikleri öyküler için de sözkonusu. Bu öykülerin birkaçında günün herhangi bir saatinde herhangi bir yerde sıradan insanların davranışları, konuşmaları yansıtılmaktadır. Alivülvula, İmroz öykülerinde içkiyle arası pek iyi olan babacan öykücü-anlatıcı için söyleşen halk adamlarının yaşamlarına ve kişiliklerine ait ipuçları uzatır önümüze. Çorap Çizgisi öyküsü bu andıklarım gibi yazarın yaşamından kaynaklanmış olabilecek ürünlerdir. Orta yaşlı, yalnız bir aydın, postanede görüp hoşlandığı bir kadın üzerine düşünceler geçirir aklından. Malraux doğrusunu söylememiş mi idi: «Bir kadının mahiyetini araştıran düşüncede her zaman şehvete benzeyen bir şey vardır.»

Burak'ın kimi öyküleri, aydınlarımıza hiç yabancı olmayan ve kendi özüne yabancı düşmeyen bir kişinin gözlerimizin önünde geçen yaşamından kaynaklanmaktadır. İçkievinde, postanede izlediğimiz kahraman, öyküsünü kaleme almak için Çemberlitaş Sinemasi'nın altındaki muhallebiciye gider; garson kendisini, «Burası kıraathane değil.» diye tersler. Kimi zaman bütün bu tür gerçeklikler biraz daha fazla kılık değiştirir Bulantı öyküsünün kahramanı 1943 Istanbul'unda dolaşır, Balık Pazarı'nda içki içer, bir sinemaya girip çıkar, Sen-Antuan Kilisesi önünden geçer Yaşantısı, bilinçaltının karmaşıklığı arasından bulanık görüntülerle yansıtılır. Midye Yiyen Zebra öyküsünün kahramanı, yeni taşındığı bir dükkanda hem yatıp kalkacak, hem çalışacaktır. Onun da öykücünün kendisi gibi resimle uğraştığını belirsiz bir biçimde öğreniyoruz: «Ben de burayı tutarken sakin sakin oturup çalışırım diye düşünüyordum, ne iş yaptığımı pek hatırlamıyorum ama galiba resim filan yaparım diye düşünmüştüm, ama bunlar durmadan gelip oturur, girer çıkarsa nasıl barınırım burada ben?»

Öykülerin bir bölümünün gerçeklikle ilişkisini kurmak güçtür. Bunlardan şiirli fakat karanlık Denizin Sevgilisi'inde ortaçağ dünyasının büyülü, ürpertici masal havası Poe ve Wilde gibi yazarların ürünleriyle akrabalık taşıyor

Konsül Romanus, çevresiyle sağlıklı ilişkiler kuramayan, yaşadığı dünyanın gerçeklerine yabancı kalan tarihten kaynaklanmış bir düş içinde yaşayan garip bir kahraman canlandırıyor. Gemi Aslanı öyküsü (bu da 1940 tarihini taşıyor), çıkarcı, fırsatçı kahramanı aracılığıyla toplumsal bir eleştiri getiriyor. «Amcalar, teyzeler, dayıların sevgisi arasında limonluklarda yetiştirilen turfanda sebzeler gibi büyütülen», Avrupa'da gezip tozduktan sonra «Bon pour l'Orient» (ancak doğru için iyi) diplomasıyla dönen, her olanaktan yararlanmasını beceren, ba-

kan koltuğuna kadar yükselen, partisi iktidardan düştükten sonra da ayakta kalabilen ve yeni partinin başkanlığına seçilen bu sözde kahraman yanında zavallı Konsül Romanus ne kadar sıcak! «Açık denizlerde, tayfunlarla boğuşup sesleri kırık, yelkenleri paramparça gemilerin baştaraflarında sanki bütün çabayı yapan kendisi imiş gibi geminin baştan palamar attığı rıhtımlarda halkın gıptayla seyrettiği yaldızlı aslan heykellerine benzeyen «Gemi Aslanı»na yöneltilen kalın çizgili eleştiri Fil ve Göz öykülerinde evrensel boyuta ulaşıyor.

Burak'ın öykülerinin değişik kaynaklara yöneldiği görülüyor Ama onu besleyen en önemli kaynak anılarıdır. Kitabına adını veren Cardonlar, Kurbağa, Mihar, Kerten Kafaları Darılttık öykülerini anılar beslemekte. 1915 doğumlu bir insanın çocukluk ve ilk gençlik dönemine ait çizgiler, renkler. Bu dört öyküden ilkine insanlarıyla birlikte konu olan konak yavrusu ev, ikincisinde anlattığı belki daha başka bir ev, sonuncusuna çerçeve olan «Tophane sırtlarından Cihangir'in içlerine kadar uzanan bitmez tükenmez bir yangın yeri» bu anı-öykülerin uzamını (mekan) oluşturuyor. Burak'ın bu ürünleri geçmişte kalan dünyadan, çocukluk anılarından yola çıkan Abdülhak Şinasi Hisar'la, Ziya Osman Saba'yı, Oktay Akbal'ı getiriyor akla. Ancak onun anlattıkları hayranlıkla, özlemle, o çevrede yeniden yaşama istemiyle yüklü değil hiç de. Çünkü bir tükenişi, yıkılışı, yaşamın değişmesini anlatıyor.

Burak, yaşanan gerçeklerden yola çıktığı, yapıtının en başarılı yanlarını yaşamöyküsüne dayandırdığı için sanatın bu iki kaynağı üzerinde okurunu yeniden düşündürecektir. Biz biliyoruz ki «gerçekliğin yansıtılışı, gerçekliğin sanatsal bir imgede dönüşüme uğrayışıyla ortaya çıkar. Sanatsal imge, gerçek bir nesnenin basit bir kopyası değildir hiçbir zaman, olamaz da... Gerçek dünyadaki somut bir nesnenin, bir olgunun, bir olayın dolayımsız bir şekilde canlandırılışı süreci, sanatçı eliyle ortaya çıkar Sanatçı, bir şeyleri değiştirir hep, birtakım şeyleri atar, birtakım şeylerle tamamlar, çünkü sanatçının işi bir kronikçinin yaptığı iş değildir, sanatsal yaratıcı bir iştir Buysa, yaşamın malzemesiyle etkin bir ilinti kurulmasını gerektirir.»

Burak yaşanmış gerçeklerden yola çıkarak çarpıcı ürünler vermiştir. Cardonlar öyküsünde («cardon»iri fare demekmiş), Tophane'deki o konak yavrusu evin yapısal varlığı, insanları ve yöresiyle birlikte çöküşünü anlatıyor. Uygarlığımızın, insanımızın uğradığı yıkımlardan bir kesitin tanıklığıdır bu. Evde «Eski gölgeler görünmeden gezer sanki ortalıkta.» Ballı Baba, Pamuk Anne, Dilsiz'le Fransisko, Hababiş, Gülfidan, sağır Emine; Tanzimat'tan beri kendi çöküntüsünün kalıntıları üzerine yeniden kurulmaya çalışan birkaç kuşağın serüveni içinde yerlerini almışlardır. Öykücü «Karadeniz'den koca koca buzlar» Boğaz'a geldiğinde (1950'li yılların ortaları) çini sobalı odada bir şeyler anlatıp ağalaşan 9 ihtiyar saydığını söylüyor! Evin ölümü başlamıştır Bunun en açık belirtisi artık ortalıkta uluorta gezip dolaşan cardonlardır. (Yeni bir hayat, yeni bir yaşama düzeni doğmaktaydı. Bu düzenin ortasında eski düzenin direkleri çatırdamaya başlamıştı...) Büyük ev, tarih öncesi, hantal yaratıklar gibi yaşayamaz hale gelir artık. Kaybolmuş cenneti andıran bahçe yolgeçen hanına döner. Gecekondular ortaya çıkar. Ev yıkıma sürüklendikçe de cardonlar güçlenirler. Gitgide evin gerçek sahipleri olacaklardır! Bu noktada anılarla karabasanlar, gerçeklerle kara mizah öğeleri birbiriyle kaynaşıyor. Burak, «Cardonlar ara sıra dairelerinin önünde bekleyen arabalarına binip Emirgan'da çay içmeye gidiyorlar. Parmak iriliğindeki kuyruklarını ellerine alıp Tarabya'da pahalı lokantaların önünde arabalarından iniyorlar. Garsonların hepsi tanıyor onları. Ağızlarını daha açmadan en çok sevdikleri şeyleri bilen metrdoteller bir elleri arkalarında, gümüş tepsiler üstündeki dünya

nimetlerini uzatıyorlar cardonlara. Onlar parmak iriliğindeki kuyruklarını sürüye sürüye evin içinde cirit atıyorlar diye anlatıyor. Onun amansız yergisi, cardonlarla apartmanlara yerleşen, Amerikan arabalarıyla gezen, bu yeni dünyaya egemen olmuş fakat insanlığın uzağına düşmüş sınıfı özleşleştiriyor. Asıl mesleği mimarlık olduğu için toplumsal ve ekonomik yaşamla birlikte kentin görüntüsünde ortaya çıkan yozlaşmayı bizden daha iyi görüyor Arsalarda «çimentodan bir hayalet gibi» yükselen yeni apartmanların, betebe kaplı duvarların dile getirdiği yozlaşımı vurguluyor.

Yaşanmış deneyler ve gözlemlerle yaşamımızın gizli noktalarını (Mıhar öyküsünde küçük çocuğun komşu kızla oynarken cinselliği tanıyışı, Kerten Kafaları Darılttık öyküsündeki Apti. .), yaşantımızdaki değişme ve yozlaşmaları önümüze seriyor Cihat Burak.

GEYİKLER, ANNEM VE ALMANYA

Nursel Duruel kadınların dünyasını yansıtıyor «Geyikler, Annem ve Almanya» kitabındaki öykülerinde o dünyanın derinliklerine iniyor. Anlayıp kavramaya çalıştığı kadın kahramanlarının sorunlarını deşiyor. Kadının kendi ailesi çevresinde, toplumla ilişkilerinde karşılaştığı ağrıları gösteriyor. Kadın-erkek ilişkisini, sevgiyi, sevgisizliği, dostluğu... türlü boyutlarıyla ele alıyor.

Okurunun düşüncesinden kolay çıkmayacak yüzler canlandırıyor. «Geyikler...» öyküsünün kahramanı küçük kız bunlardan biri. Yaşını bilmiyoruz. Gece gözyaşı döktükten sonra konuk kaldıkları evin sahibi Mihriban hanım ıslak yastığını görüp kendisine «çişli kız» sanacak diye korku duyduğuna göre en çok belki 5—6 yaşında! Ama yaşamın acılarını öyle yakından kavramış ki... Almanya'ya çalışmaya gitmiş ailesinden bağını koparmış hayırsız babasının yaşamında açtığı yara öylesine derin ki... Eşini son kez zorlayacak, olmazsa Almanya'da bir iş arayacak anası öylesine umarsız ki... O küçük kızın gözlerinden gördüğümüz yaşam kesiti öylesine katı bir gerçek ki...

Bu öyküyü biz o küçük kızın ağzından dinliyoruz. Anlattıkları yaşamın bir çocuğa görünebilecek boyutlarını aşıyor. Çocuğun algıları, şiir dolu düşü olağanüstü zenginlikler taşıyor Onun kendisini dışardan bakıp imgeli bir su damlası gibi görmesi dikkat çekici çağrışımlarla yüklü.

Tahtakale telefon santralında gece nöbetine kalan Saliha, adım adım dünyasına sokulduğumuz başka bir kahraman. Bu «yarı taşralı» genç kızın iç çatışmaları, insanı otomatlaştıran yorucu işiyle geleceğe yönelik yaşam tasarıları önümüze seriliyor. Yıpratıcı iş yaşamıyla birlikte yürütmeye çabaladığı üniversite öğrenimini belki de bırakacak. Köksüz, sorumsuz, anlayışsız, bir öğrenci topluluğunun yaşamından, insanlara bakışından bir kesit de veriliyor bir ara. Saliha'nın geride bıraktığı taşra kenti sağlam, güvenli bir çerçeve oluşturuyor büyük kente göre. Duruel bu temaya sık sık açılıyor, büyük kentin yozlaşmaları ile taşranın sağduyulu, insancıl, ağırbaşlı görmüşgeçirmişliğini bir karşısav olarak işliyor.

Fırıncı Şükrüye, Anadolu'nun belki ilkçağ kültüründen süzülüp gelmiş izler taşıyan, bir «ortadirek», kadın, sanki bir «Ana-Tanrıça». Fırınında işin güzelliği insanlara yararlı olmanın soyluluğu, yapıcı bir geleneğin büyüklüğü içinde görüyoruz. Seferberliğin acıları, Kurtuluş Savaşının umutları kuşatıyor onu. Sonra öykünün bu sıradan ama örnek kadınlar aracılığıyla dile gelen bildirisi sunuluyor önümüze: «Barışın değerini bedelini ödeyen biliyor ablam, Kurtuluşun sevincini hepimiz yaşadık da koruyup kollamasını bilemedik işte... Koca ülke baştan başa ölüler evi ablam.»

Saliha, geceleri «03»ü çevirip sarkıntılık eden, sokaklarda kadınlara saldırılar yönelten erkeklere dostluğu, «türkülerdeki sevdaları» öğretebilmeyi düşlüyor. Duruel'in öykülerinde kadın-erkek ilişkisinin eksik kalan bu yönü üzerinde sık sık duruluyor. «Ölüm Aralarında Kaldı» öyküsünde yol boyunca konaklamış göçerlerin bulunduğu yerde karşılaşıveren kadınla erkek kapanık bir şiir tadıyla bazı şeyler söylüyor okura. «Zaman Aralığında» öyküsü ilkçağ uygarlıklarından izler, sesler, esinler getirerek gene şiir imgeleri arasından kadın-erkek arasında kurulacak insancıl dostluk ilişkisine, dünyaya ortaklaşa bakışa özlemler getiriyor.

«Minareden aşağı...» öyküsünün genç Çetin'iyle erden kızı Aslı, toplumun kadın-erkek ilişkilerine çektiği yasak duvarını buluştukları bir otel odasında aşmaya çalışıyorlar. «Aileden başlayan ve halka halka genişleyip sıkboğaz eden» eldeğmemişlik baskısını Aslı, kendi isteğiyle yok etmeğe girişmiştir. Ama elbette bu baskı bir otel yatağında bir anda yokolup gidecek değildir. «Aydın olmaya özenmiş genç bayanın yapay yaşamındaki en sivri gün» toplumun karabasanı olan tehlike gelip çatmadan tatlı sona bağlanır: «Ne doyasıya konuşabilmişlerdi, ne de bir kadınla bir erkek olma yalınlığını yaşamışlardı, ne arkadaşlığı, ne cinselliği...»

Aslı'yla Çetin'in boşa giden «sivri gün»leri, «Nereye» öyküsünde Yusuf'la Aytaç'ın boşa giden yaşamları oluyor.

Bu öyküde Duruel, kasaba yaşamından çizgiler canlandırıyor. Sağlıklı ve sağlam temelli değerler yanında değişip bozuluş gösteriliyor. «Ağır ağır yaşlılık uykusuna» dalmaktadır kasaba: «İlçedeki evler her yıl biraz daha yıpranır, onarılamaz olup elden çıkarken, yakındaki il merkezinde kaloriferli, küçük mutfaklı sefertası blok apartmanlar yükseliyor, kıyı şeridi büyük bir hızla beton yığına dönüşüyor, siteler ve sonu 'kent'le biten yeni kasabalar oluşuyordu.»

Aytaç Yusuf'a «kurulurken çöken» sitelerden söz ediyor. Toplumsal yapıda, insan ilişkilerinde, aile kurumunda da böyle «kurulurken çökme»ler görülmektedir. Nursel Duruel'in öykülerinin bildirisi bu çöküntüleri vurgulamaktır.

VE BAŞKALARI

Füruzan'ın kitabı, «Gecenin Öteki Yüzü»nde gene zengin ayrıntılarla acılı insanların portreleri çizilmekte özellikle kız çocukları, genç-yaşlı kadınlar güçlüklerle dolu yaşamın içindeki yerleriyle belirleniyor. Bilge Karasu, «Kısmet Büfesi»nde müzikten, resimden de yararlanarak biçim yenilikleri getiriyor. Nazlı Eray'ın «Kız Öpme Kuyruğu» kitabı günlük yaşamın içinden fantastik öğeler çıkarıyor. Orhan Duru «Yoksullar Geliyor»unda aynı olanaktan toplumsal yergi amacıyla yararlanmış. Tomris Uyar'ın «Yaz Düşleri/Düş Kışları»nda yalnızlığa, umarsızlığa itilmiş insanların toplumsal çevreyle ilişkisi yanında iç dünyalarına da ustalıkla gözlemler getirilmekte. Tarık Dursun K.'nın «İmbatla Dol Kalbim»i yaşamın değişik kesitlerine yöneliyor. İnsan ilişkilerini, sevgi üzerinde de geniş biçimde durarak konu ediniyor. Onun ekonomik anlatımı Muzaffer Buyrukçu'nun «Şarkılar Seni Söyler» kitabındaki öykülerinde tam tersi yolda, ayrıntılara yönelmiş. Buyrukçu insan ilişkilerini hareketli bir biçimde anlatırken kişilerin en küçük davranışlarını, sözlerini gözden kaçırmıyor. Bütün bu ayrıntılar gerçeği olanca canlılığıyla yeniden kuruyor. Bekir Yıldız'ın «Mahşerin İnsanları» kitabında yurt dışına çalışmaya giden insanlarımızı kuşatan kimi gerçekler ve yabancı bir dünyanın bizim insanlarımız üzerindeki yansımaları var. Aynı konu Aysel Özakın'ın «Kanal Boyu» kitabında gözlem röportaj niteliği ağır basacak biçimde işleniyor. Mehmet Yıldız «Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü», Fethi Savaşçı «Fırın

Patlayınca» kitaplarıyla Almanya'daki, Gürhan Uçkan «Gabriyel» kitabıyla İsveç'teki işçilerimizin yaşamını konu edinmekteler. Mehmet Semih «Gözlüklü Beyefendi», Şakir Balkı «Piliç Şermin'in Evi», Muzaffer İzgü «Lüplüp Makinesi» kitaplarında toplumsal gülmece örnekleri veriyorlar. Ferit Edgü'nün «Çığlık» kitabı ise kara-gülmecenin ustalıklı ürünlerini derliyor. Mehmet Seyda'nın «Kapatma»sında da özellikle kadın sorununa yergici bir anlatımla yaklaşılıyor. Zeyyat Selimoğlu'nun «Çiçekli Dağ Sokağı», Necati Güngör'ün «Yeryüzünde iki Gölge», Saadet Timur'un «Beş Günün Öyküsü» adlı kitapları, yazarlarının çizgilerini sürdüren çalışmalar. Öykünün daha yeni adları arasında Engin Karadeniz («Öğürtü Bulvarı»), Fazlı Yalçın («Bir Uzun Türkü»), Murat Tuncel («Mengeler»), Ali İhsan Mıhçı («İnsan Kısım Kısım, Yer Damar Damar») var.

1982'DE ÇOCUK EDEBİYATIMIZ

Erdal ÖZ

1982 yılı, çocuk edebiyatı açısından, sanırım son on yılın en kıpırtısız, en verimsiz yılı oldu. Gerçi 'çocuk edebiyatı' yine gündemdeydi. Birtakım gazetelerde, dergilerde çocuk edebiyatı konusunda yazılar yazıldı, araştırmalar, soruşturmalar yayımlandı. Birtakım çocuk kitaplarının da yayımlandığı görüldü. Ancak bütün bu yayınlar, genel kitap piyasasının durgunluğundan yararlanan, görüşleri ortak, bir bölük 'islamcı' yazar ve düşünürün çalışmalarıydı. Edebiyatı da, her şeyi de 'islam ideolojisi'ne bağlayan bu yazar ve düşünürler, **Tercüman, Son Havadis, Yeni Asır** gibi günlük gazetelerde ve **Türk Edebiyatı** adlı aylık bir dergide 1982 yılının en çalışkan, en verimli kişileri olarak görüldüler.

Bunun dışında, 1982 yılı içinde başka dergi ve gazetelerde, çocuk edebiyatı konusu gündem dışı kaldı. Usta yazarlarımız çocuklar için ya yeni ürünler veremediler, ya da yazdıklarını yayımlayacak yayınevi bulamadılar. Ve sonuçta ortaya yeni ürünler çıkmadı.

Yıllardır yayın yapan yayınevleri için, 1982 yılı batış, kapanış ya da susuş yılı oldu. **Arkadaş Kitaplar,** ortaklarınca alınan bir kararla yayınına son verdi ve kapandı. **Cem** Yayınevi, 'Cem Yayınları Çocuk Dizisi' adı altında, Arkadaş Kitaplar'ı sürdürmeye çalıştıysa da, birkaç kitabın dışında kitap yayımlamadı. **Remzi, Koza, Karacan, Milliyet** gibi yayınevleri, yeni kitaplar çıkarmadılar, birkaç eski kitabın yeni basımını yapmakla yetindiler. **Can Yayınları** 36 kitaptan oluşan çocuk dizisine yeni kitap ekleyemedi, ancak 1982 yılı içinde bütün dizinin ikinci basımlarını yaptı ve tüketti. Yıl sonunda dizinin topluca üçüncü basımlarına girişmişti. **Altın Kitaplar,** her zamanki düzeninde birkaç yeni kitapla birlikte tükenen çocuk kitaplarının yeni basımlarını yaptı. **Gözlem, Oda, Yalçın, May, Göze** gibi yayınevleri, çocuk kitabı yayınına son verdiler. **Miyatro** Yayınları, Müjdat Gezen'in kitaplarıyla yeni bir yayınevi olarak boy gösterirken, **Serhat** Dağıtım, yıl sonuna doğru yerli ve yabancı kitaplardan oluşan bir çocuk dizisinin yayınına girişti. Tarık Dursun'un yönettiği **Milliyet Çocuk Dergisi**, yıl ortalarında okul öncesi ve ilkokulun ilk sı-

nıflarına yönelik **Milliyet Kardeş** adlı yeni bir dergiyi piyasaya sürerken, **Hürriyet** Gazetesi, alışılmış bol çizgi romanlı bir yeni çocuk dergisinin yayınına başladı. Bu arada, 1983'e yönelik birtakım hazırlıklar da duyuldu. Karacan Yayınlarının yöneticisi Ülkü Tamer, **Adam Yayıncılık**'a geçti ve aylık ve haftalık iki çocuk dergisinin hazırlıklarına girişti. Taksitli satışlar yapan Bilge Pazarlama, **Bilge Yayıncılık A.Ş.** adlı bir yan kuruluşunu, çocuk kitapları yayımlamakla görevlendirirken, **Can Yayınları,** çocuk kitapları sayısını 36'dan 100'e çıkarmanın hazırlıklarını tamamladı. **Görsel Yayınlar,** yayınladığı 'Görsel Okul Ansiklopedisi'nin yanısıra, 1983 şubatında fasiküller halinde yayımlamak üzere 'Çocuklar İçin Dünya Klasikleri'nin hazırlıklarını tamamladı. **Adam Yayıncılık,** her hafta fasiküller halinde çıkan 'Walt Disney Ansiklopedisi'nin yayınına başladı. Bu arada, yıl içinde **İsmail Gülgeç**'in çizgileriyle birlikte çıkan ve yılın en iyi çocuk kitaplarından biri olan 'Gözü Boynuz ile İzi Yaldız' adlı kitabın yazarı **Yalvaç Ural**'ın 'Müzik Satan Çocuklar' adlı kitabı, Hürriyet Gazetesinde fotoroman olarak yayımlanmaya başladı.

Başka neler oldu 1982 yılında diye düşününce akla şunlar da geliyor ister istemez :

Birtakım çocuk kitapları yasaklanıp toplandı.

Birtakım çocuk kitapları, bir genelgeyle 'tahdite tabi' tutuldu ve 18 yaşın altındaki çocukların bu kitapları okumaları sakıncalı bulunarak, ancak 'tahdite tabidir' damgası vurularak satılabilecekleri açıklandı.

Birtakım çocuk kitabı yazarları ve yayıncılar hakkında kovuşturmalar açıldı. Kimileri hakkında para cezalarına dönüştürülen hafif hapis cezaları verildi.

Genelgeler yayınlanarak, birtakım kitapların okullara sokulması yasaklandı.

Pekçok genel dağıtıcı, nitelikli çocuk kitaplarını dağıtmaktan vazgeçerken, pekçok kitabevi de raf ve vitrinlerini bu kitaplara kapattılar.

1981 yılı içinde yayımlanmış yerli çocuk kitaplarının en iyisine verilen **1982 Türk Dil Kurumu Ödülü'nü, Abdülkadir Budak,** Can Yayınları arasında çıkan **Bir Gül Çocuk** adlı kitabıyla kazandı. Genç kuşağın en usta şairlerinden biri olan Abdülkadir Budak'ın, ödül kazanan kitabından güzel bir şiiri buraya aktarıyorum: Şiirin adı: **Öğüt.**

Oyuncak tüfek istedim
Babam almadı bana,
Dedi ki Yavrum, kan kusan
Hiçbir şeyle oyalanma
Defne dallarından taç yap
Tak o ışıklı başına
Yalancıktan bile olsa
Öldürme hiç, dedi bana.

Türkiye'de çocuk kitapları üzerine değerli araştırmalarıyla tanınan **Meral Alpay,** Almanya'da yayımlanmak üzere çok önemli yeni bir araştırma daha yaptı. Çocuk edebiyatımızla ilgili bu değerli araştırmanın Türkçesini, bölümümüzün sonuna olduğu gibi almayı kıvanç verici bir görev sayıyorum.

Yazımın başında, çocuk edebiyatı konusunda 1982 yılının en etkin görünen yazı ve tartışmalarını, 'islamcı' görüşe sahip yazar ve düşünürlerin yaptıklarını belirtmiştim. Çok ilginç bulduğum ve bilinmesinde yarar gördüğüm bu yazılardan alıntılarla sürdürüyorum bu yılın yazısını. Görüleceği gibi yer yer çok doğru gibi görünen yaklaşım ve saptamaların ardından, 'İslamcı' ve 'Osmanlıcı' bir görüşle çocuğa ve çocuk edebiyatına yaklaşmaların ne kadar yanlış ve olumsuz, ne kadar acımasız sonuçlara vardırıldığını, 'ibret için' bu değerli yıllığın sayfalarında belgelemek istiyorum.

Refik Özdek, 7 Nisan 1982 günlü Tercüman Gazetesinde 'Çocuk Yayınları' başlıklı yazısında şunları söylüyor:

> «Türkiye'de yayınlanan çocuk kitapları son on yılda, çeşidiyle, tirajıyla, önemli sayılacak rakamlara ulaşmıştır. Şu son yıllarda, çocuklara yönelik yayınlarda bir atılım yaptığımızı söyleyebiliriz.
>
> Fakat, bu atılım bizi bulunmamız gereken noktaya ulaştırmamıştır. Durumumuzu yabancı ülkelerin durumu ile karşılaştırdığımız zaman, bir hayli gerilerde kaldığımızı, içimiz burkularak görürüz.
>
> Çocuk nüfusu bizim çocuk nüfusumuzdan az olan pek çok ülke, bizden daha çok çocuk kitabı yayınlamaktadır. Mesela İspanya'da bir yılda ortalama olarak 800 kitap yayınlanmakta, bunların toplam tirajı 10 milyona ulaşmaktadır Çekoslavakya'da toplam tirajı 9 milyonu aşan 380 kitap, İtalya'da toplam tirajı 14 milyona varan 365 kitap yayınlanmaktadır. Bu sayılara elbette, ders kitapları dahil değildir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yılda 110 milyon, Sovyet Rusya'da 148 milyon çocuk kitabı satılmaktadır.
>
> Bizde bir yılda yayınlanan çocuk kitaplarının toplam tirajı, iyimser bir tahminle 3 milyon civarındadır
>
> Çocuk kitaplarının yayınına hiçbir şey engel olmamalıdır. Çünkü, hiçbir şeyin ihmali çocukları ve gençleri ihmal etmek kadar zarar getirmez.
>
> Kitap yayınlamamakla olduğu gibi, kötü kitapların yayınlanmasına müsaade etmekle de çocuklarımızı ihmal etmiş oluruz. (...)»

Verdiği 'bilirkişi raporları'yla büyük bir ün kazanmış olan **Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer,** belli ki son bir iki yıl içinde kovuşturmaya uğramış pekçok çocuk kitabını bir bilirkişi olarak okumak zorunda kalmış. 7 Nisan 1982 günlü Son Havadis gazetesinde yayımlanan 'Yeni Taktik' başlıklı yazısını şöyle bitiriyor:

> Bu satırları yazmamıza sebep olan husus, bazı vesilelerle bir süreden beri okumakta bulunduğumuz bir kısım çocuk kitaplarının niteliğidir. Bunlardan bazılarında sınıf mücadelesini, düşmanlığı, servete

karşı husumeti tahrike yönelik doğrudan doğruya veya dolaylı telkinlerin sistematik biçimde yapıldığı kolaylıkla müşahade edilebiliyor. Ceza Hukuku tekniği bakımından incelendiğinde, söz konusu basılmış şeylerin büyük bir kısmında belki suç teşkil edici niteliğin bulunduğu söylenemez. Fakat bu kitaplarla çocuklara, toplumsal düzene, özgürlükçü demokratik rejime sadakat telkini yapıldığı, bu yolda çocukların sosyalleşmesine yardım edildiğinin söylenmesi şöyle dursun, tam tersine çocukların bu tür yayınların etkisi altında topluma karşı yabancılaşma süreci içine girecekleri ve bu yolla ilerdeki sapmaların tohumlarının atılmakta bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bizim neslin milliyetçi karakterinin oluşmasında Abdullah Ziya'nın Kızıltuğ, Türk Korsanları gibi eserlerinin büyük etkisi olduğu muhakkaktır. Bu yeni türdeki çocuk kitaplarının ilerinin gençlerini ne hale getireceği hususunda ise, kolaylıkla tahminde bulunabilinir.

Çok dikkat lazım, çook stratejiler değişiyor ama kafalar hep aynıdır.»

Türk Edebiyat Vakfı'nca yayımlanan **Türk Edebiyatı** adlı 'Aylık Fikir ve Sanat Dergisi', belli ki 1982 içinde uzun süren bir hazırlık ve araştırma döneminden sonra, yıl sonunda çıkan ocak 1983 tarihli 111. sayısının tümünü 'Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı'na ayırmış. Derginin sahibi ve Tercüman gazetesinin ünlü köşe yazarı **Ahmet Kabaklı**, derginin bu sayısında çıkan 'Adam Ufağı' başlıklı yazısına, Harput çevresinde geçen çocukluk günlerini anarak başlıyor:

«Anam ve Harput çevresinin diğer insanları, biz çocuklar için «adam ufağı» derlerdi. Bu tabirin ma'na gücünü ve oturduğu büyük tarih, felsefe zeminini, yıllardan sonra kelime aklıma gelince hayranlıklar ile kavradım.

Çocuklar, «adam ufağıydı» yani, bir insanın aklı, gönlü, duygusu, sevgisi, merhameti ve bu vasıfların olumsuz sayılabilecek bütün istidatları çocuklarda gizli idi. Çocuk gerçi ufak yapıda, küçük boyutlarda ama bir «insan»dı. O halde çocuğu «küçük» görürsek, hele onu horlamaya, aldatmaya kalkarsak «bir şeye aklı ermez» diye düşünürsek çok yanılırız.

Çekirdekte ağaç gibi, tohumda çocuk, çocukta insan, insanda «kemal» (olgunluk) ve «kamilzat»ın gönlünde de Allah bulunduğunu, zaten tabiat, tecrübe, İslamiyet ve tasavvuf da bize söylemiyor, büyük örneklerini de göstermiyor mu? Hz. Muhammed de bir çocuktu. Yunus Emre de Fatih de bir zaman çocuk idiler.»

Ahmet Kabaklı, Harput'un dayanılmaz kış gecelerinde üstü örtülü bir mangalın başına konu komşu ve ailecek toplanıp nasıl 'sohbet'e daldıklarını, oyunlar oynayıp nasıl masal, türkü, oyun kahramanlarıyla bütünleştiklerini anlattıktan sonra konuyu çocuk edebiyatına getiriyor ve şöyle diyor :

«Çocuk edebiyatı, çocuk yayınları, çocuk temsilleri» mi dediniz? İşte bizim herşeyimiz bunlardı. Büyükler de analar da çocuktu. Masallar ve destanlar, ailecek, mahallecek, şehircek yaşanırdı. Yedisindekilerle yetmişindekiler birbirlerini anlarlardı. Çünkü o zaman, menfaat-

ler bu kadar çapraşık, bilgiler, fikirler, sahtekarlıklar ve hak yemeler böylesine bin bir çeşit değildi. Geçimsizlikler sulha vardırılır; aşk yaraları evlenmeyle kapatılır; fazla mal, fazla konfor, fazla kürk, fazla çalım, şehir ve kasabalarda bilinmezdi. Türküler, yalnız üç dertten bahsediyorlardı

«**Bir hastalık**
Bir gurbetlik
Bir **ölüm**»

Ölüm'ün çaresi yok; O Emr-i Hak'tı «Her nefis onu tadacak»tı.

«Gurbetlik» dedin mi, öyle Almanya'ya gidenler, hatta Istanbul'da okuyanlar veya memur olup diyar diyar, gezenler çok az olduğundan akla pek gelmezlerdi. Ama gurbetlik denince, Yemen'de, Galiçya'da, Maraş'ta, Çanakkale'de.. şehit veya kaybolmuşların hatıraları anılırdı. Varsa anaları babaları ağlardı. Ama onlar, ne mutlu şehitler, kayıplar, kahramanlardı. Bir şehir halkı yıllar boyu onları hasretle, imrenmeyle anardı. Biz çocuklar da, onlara özenip imrenerek büyürdük. Yenemedikleri, veya onları öldüren düşmanı biz yenecektik.

«Hastalık» için yeteri kadar doktor ve hastane yoksa da «Allah vardı» onlara şifasını verecekti... Hastanın halini sormaya ve onu kurtarmaya bütün mahalle koşardı. Harput ağzı ile «Mamo Gakko» (Mehmet ağabey) dediğimiz, Keremin kardeşi olan (o zaman, bize göre) bir delikanlı vardı ki, başlı başına bir «opera», yahut «operet»ti dersem inanır mısınız? O ne içli, olgun, davudi yanık sesti Yarabbi! «**Kerem ile Aslı**»yı, «**Âşık Garib**»i, «**Köroğlu**»nu söylerdi. Hikayelerini anlatır, kahramanlarını konuşturur, manzum bölümlerini de ezgi ile söylerdi. Okudum, kendimi edebiyat'a verdim, dünyanın çok yerlerinde temsiller, operalar, operetler seyrettim... Ama ben, genç yaşında veremden ölen Mamo Gakko'nun, o halk hikayeleri ve destanları söylerken bize sunduğu lezzeti, ömrümün hiçbir sanat olayında bulamadım.

Bu hatıralar yaprağını şunun için açtım ki çocuk yayınları, çocuk eğlenceleri, çocuk yetişmesi, çocuk şenliği, ve «müslüman yapmak» diye özendiğimiz, olmasını istediğimiz her şey, eski cemiyetimizde yaşanıyordu, hayatın içinde idi konuşuluyordu. Büyüklerin zihniyeti, tavırları, halkın «adam ufağı»nda görmek istediği değerler, sanki **ilahi** bir nizam halinde sürüp gidiyordu.

Evlerin dolaplarında, Kur'an-ı Kerim'in hemen altına, Mevlid, Muhammediye, Ahmediye, Battal Gazi, Köroğlu kitapları, Hz. Ali Cenkleri ve ilahi aşkı anlatan (Arzu ile Kamber) gibi halk hikayeleri bulunurdu. Evde okuma yazma bilen yoksa, komşunun efendileri, hanımları gelip okurlardı. Hem ne hacet; O irfanlı insanlar, o yiğitlik ve aşk destanlarını mısra mısra ezbere bilirlerdi.

Harput'ta bu böyle ise, Arapgir'de, Kars'ta, Edirne'de, Bursa, Erzurum, Adana ve Halep vs. de de böyle idi.

Bu folklor, bu masallar, bu atasözleri, bu tanımacalar, bu «kürsü başları», bu kitaplar, bu imanlar, bu inançlarla ve yücelik telkin eden sayısız menkıbeler imparatorluğun birbirinden uzak halklarını tek **millet** ve **nesil** yapıyordu.

Okullar, ders kitapları, romanlar, televizyonlar, çocuk kitapları, filmleri, şiirleri, halkın ta bağrından çıkan o milli varlığı, milli eğlen-

ceyi, milli hayali, birlik ruhunu henüz kavrıyamadılar, bulamadılar. Türk Edebiyat Vakfı'nın çocuk yayınları, memlekete böyle bir samimiyetler cihanını açabilecekse ne mutlu! O ümit ve azimle yola çıkıyoruz.»

Derginin «Kitaplar Arasında» köşesini hazırlayan **Mustafa Ruhi**, bu sayıdaki yazısını 'Çocuk Kitapları'na ayırmış. Beğendiği kitapları anmadan önce. 'Çocuk Kitapları' konusundaki genel görüşlerini sergiliyor:

«İçinde bulunduğumuz çağ, çocukların eğilimlerini değişik noktalara doğru kaydırmış bulunuyor. Çocuk, çeşitliliğin içinde bunalmakta, meraklarını tatmin edebilecek kaynaklardan habersiz kalmaktadır. Haberleşme vasıtalarının seyri, kontrolsüzlüğü, çocuğun çaresizliğini daha da tehlikeli noktalara kaydırmaktadır.

Bugünün çocuğu artık dünün çocuğu değildir. Çocuk önce ninesiz kalmıştır. Sonra aile içinde yalnızlığa itilmiştir Bunu yaşanan hayat tarzına bağlamak gerekiyor. Böyle bir hayatın dışında kalmak, adeta mümkün olmamaktadır. Yalnızlığa itilen çocuğun sığınabileceği bir kaç hareket noktası bulunmakla beraber, bunlardan gereğince faydalanabilmesi de mümkün görülmemektedir: TV ve kitap. TV, çocuğu kitap dünyasından koparmış durumda. TV ile çocuk arasındaki ilişki çocuğu eğitiminden de uzaklaştırmış bulunuyor.. Çocuğun yeniden kitapla arkadaşlığının kurulması nasıl mümkün olabilir? Bu soru günümüz çocuk edebiyatının çizgisi ile de ilgili bulunmaktadır. Günümüz çocuk edebiyatının TV'nin etkisinde olduğu bir gerçektir. Çocuklara yönelik yayınların büyük bir çoğunluğu TV'nin aktardığı muhteva ile büyük benzerlikler gösteriyor. Hatta denebilir ki, günümüz çocuk edebiyatı TV'nin esprisine benzer bir muhtevada oluşmaktadır. Bilim-kurgu türü, TV'nin yönlendirdiği hayalci fanteziye benzer çocuk yayıncılığı ise çocuk psikolojisi ve çağdaş pedagojik gelişmeler ışığında yeni tartışmalar açmıştır Niçin açmasın? Bugünün çocuğu artık TV'nin uyardığı şekliyle bir çocuktur. O çocuk, uyarıldığı tarafı besleyen kaynağa yönelecektir. Çocukta öğrenme ve çevreyi tanıma psikolojisi de bunu doğrulamaktadır. (...) Bizim kültürümüzde çocuk sözlü gelenekle eğitilir. Çocuk dinler, dinlediğini 'algılaması' ile öğrenmesi de kolaylaşır. Eğitimle ilgili son çalışmalar bunun doğruluğunu göstermiştir. Bugün ise, artık dinleyen bir çocuk yoktur. Çünkü anlatanı kalmamıştır Çocuklar ninesiz, çocuklar masalsız kalmıştır. Kaç anne vardır çocuğunu ninnilerle uyutan? TV'nin olumsuz etkilerini azaltmak için kaset ile çocuklara yönelik çalışmalarla, çocuğun ninesine kavuşması mümkün müdür? Bu soru olumsuzu ve olumluya yaklaşan bir cevaba zorluyor. Hiç olmazsa çocuğun dünyası, sadece dinlemekle daha çok zenginleşebilir demek, yerinde olacaktır Çocuk duyduklarının resmini çizer. Her algıladığı kelimenin kendi dünyasında karşılığı vardır çünkü. Olmazı düşünmek gibi bir durum çıkıyor karşımıza. Olanları aynen kabul etmek kolaydır. Olması gerekeni düşünmek zordur. Çocuk için, çocukların dünyası için o kadar az şey düşünülüyor ki: Bunun için bile düşünmek gerekiyor Çocuğa yaklaşmanın bir diğer yolu da kitap dünyasıdır.»

Mustafa Ruhi'den yukarıya aldığım alıntının ortasında (...) ile ge-

çiştirdiğim bölümü, yazının bu en canalıcı bölümünü ayrıca alıyorum aşağıya. Bu bölümde Mustafa Ruhi, soruları için önceden kafasında hazır duran yanıtını veriyor. Bakın ne kadar ilginç bir yanıt bulmuş Mustafa Ruhi, sorularına:

> «Bütün bunlara rağmen çocuk ile kitap arasındaki ilişki yeniden nasıl düzenlenmelidir? sorusuna cevaplar aramak gerekir. Bu açmazdan çocuğu daha sihirli bir aleme çekmenin mümkün olup olmadığı düşünülmelidir. Çocuğa dini muhtevanın verilmesi ve dini duyarlılık kazandırılmasıyla, çarpıcı ve çekici eserlerle karşısına çıkılabilirse çocuk kitaba yaklaşacaktır.»

Mustafa Ruhi, bulduğu bu yanıtı, bu önemli çözümü daha da geliştiriyor ve yazısının «Dini Muhtevalı Kitapların Sunuluşu» ara başlıklı bölümünde diyor ki :

> «Çocuk, geçmişi ve geleceği 'merak' eder. Çünkü çocuk, 'merak' içinde büyür Çevresi ile ilişkilerini bu noktadan hareketle düzenlemeye çalışır. Çocuğun «tecessüsüne» cevaplar aramak gerekir. Dini muhtevalı çalışmalar bu açıdan önem taşımaktadır Çocuk, dünyanın oluşumunu, yaratıcısını, 'niçin' ve 'neden' ile sorar? Çocuk ruhunun boş bir plak gibi olduğu ve doğuşundan itibaren 'kayıt' yaptığı üzerinde duran Gazzali, 'çocukta öğrenme' problemiyle ilgili önemli bir ipucunu işaretlemekle de eğitime geniş boyutlar kazandırmıştır. İnsanın yaratılışına uygun ve fıtratının gereği 'din' misyonu 'biricik' konu durumunda bulunduğuna göre 'çocukta öğrenme' de bu hareket noktasından başlamak mecburiyetindedir 'Çocukta öğrenme'nin 'dini muhtevalara göre' tasnif edilmesi halinde, çocuk daha duyarlı olacaktır Dini disiplin şahsiyet çizgisinin sağlam temellere oturtulmasıyla çocuğu çevresi ile 'denge'sini ayarlamada önemli bir rol oynıyacaktır.
>
> Çocuk edebiyatı açısından dini muhtevalı çalışmaların sunuluşu dikkati çekmektedir Önce, çocuklar için yazılmış bir eserin sunuş biçiminin çocuk duyarlılığını karşılaması gerekir. Dil ve dilin kazandığı ifade gücü, 'üslubun' tayin edilmesinde önem taşıyor. Bir dini hikaye aktarılırken, kaynağında yer aldığı şekliyle değil de yazıldığı çağın ifade zenginliğiyle yazılırsa, çocuk duyarlılığına inebilir. Bir kıssa anlatılırken, elbette o kıssadaki esası teşkil eden kavramlar mutlaka verilmelidir Kur'an ve sünnette olan kavramların öğrenilmesi açısından bu bir zarurettir. Her din kendi dünya görüşünü temellendiren kavramlar üzerinde kurulmuştur. Dinin yorumunu taşıyan her şey, aynı kavramlarla izah edildiğine göre, özellikle çalışmalarda yer alması gerekir. Bir çocuk 'cennet' kelimesini okuduğu zaman hayal dünyası içinde cennetin güzelliğini hissetmesi kadar güzel bir şey olamaz. Önemli olan bu kavramların verilişi cümlenin içinde yer alışına dikkat edilmesidir. 'Dua' kelimesini okumadan çocuk duaya hazırlanmalı. Bir cümle önceden uyarılmalı çocuk Hazırlanmazsa dua' karşısında duyarsız kalabilir. O halde 'dua' kelimesini sevindirici bir kavram olarak çocuğa aktarmak gerekiyor
>
> Dini muhtevalı çalışmaların bir başka özelliği de anlatım zorluklarından uzak, sadelik içinde sunulmaları meselesidir: Özellikle kısa heceli kelimeler, kısa cümleler 'algılamayı' kolaylaştıracağı için çok önem taşıyor

Bu genellemenin sonunda, çocuklar için üslubun belirlenmeside göz önünde bulundurulmalı.»

Mustafa Ruhi, bu çok değerli önyargılarını açıkladıktan sonra, kendi 'islam ideolojisi'ne uygun, ve belli ki 'Türk Edebiyatı Vakfı'nın hazırlayacağı 'çocuk kitapları'nın niteliklerine yakın düşen birtakım 'çocuk kitapları'nın tanıtımına geçiyor. İşte Mustafa Ruhi'nin tanıttığı 'çocuk kitapları'ndan bazıları:

«Dine Doğru», «Peygamberimi Öğreniyorum», «Allahı Arayan Çocuk», «Yaralı Kuğu», «İtikat», «Dedemden Hikayeler ve Nasihatler», «Abdest» «Namaz», «26 Peygamber», «Peygamberimiz», «Allah Hakkında Kitap»...

Derginin bir başka sayfasında, yukarıda sayılan kitaplardan bazılarının da içinde yer aldığı bir Yayınevinin «Çocuk Kitapları»nın ilanı var: **Dinim Serisi** başlığı altında ilanı yapılan bu kitaplar, okurlara şöyle duyuruluyor:

«Dinim Serisi, 6-9 ve 9-14 yaş gruplarındaki çocukların seviyesine uygun olarak iki ayrı seri halinde hazırlanmıştır. Konunun uzmanı Sayın M. Yaşar Kandemir'in yazdığı bu kitaplar sevgili çocuklarımıza yüce dinimizi öğretmeyi ve sevdirmeyi amaç edinmiştir.»

«Milli Eğitim Bakanlığınca 7 Haziran 1982 Tarih ve 2114 sayılı Tebliğler Dergisi'nde ilkokul 1. devre öğrencilerine tavsiye edilmiştir

Bu açıklamadan sonra 6-9 ve 9-14 yaş gruplarına göre ayrılmış iki dizi kitabın adları açıklanıyor:

Dine Doğru, Peygamberimi Öğreniyorum, Allahı Arayan Çocuk, Yaralı Kuğu, Peygamberimiz Çocuklarla, Uzeyle'nin İmanı, Abdest Alıyorum, Namaz Kılıyorum, Allaha İnanıyorum, Meleklere İnanıyorum, Peygamberlere ve Kitaplara İnanıyorum, Ahirete İnanıyorum, Kadere İnanıyorum.

Bu «konunun uzmanı Sayın M. Yaşar Kandemir'in de bir yazısı var derginin bu sayısında. «Nasıl Bir Çocuk Edebiyatı» konusunda derginin hazırladığı bir soruşturmayı yanıtlıyor konunun uzmanı Sayın **Y. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir**

«Nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz? Çocuk edebiyatının kaynaklarını tespite çalışırken hareket noktamız bu sorunun cevabı olmalıdır. Müslüman - Türk damgasını, atalarımızdan bize intikal ettiği üzere, nesilden nesile sağlıklı bir biçimde devam ettirmek istiyorsak, çocuk edebiyatının kaynaklarına bu açıdan bakmak zorunda olduğumuzu kabul ederiz. Hedefleri «İyi insan, iyi vatandaş» yetiştirmek olan kimselerle, «İyi insan, iyi müslüman» yetiştirmeyi gaye bilenler arasında perspektif farkı vardır Sadece dünyaya geldiği andan itibaren değil, insanı dünyaya getirmeye vasıta olan ana-babanın bir araya geldiği andan, öldüğü zamana kadar bu hayattaki hareket tarzı belirlenmiş bir varlığın yetiştirilmesi elbette başkalarından farklı olacaktır. Gayemiz, çocuğa iyi, güzel ve doğruyu benimsetmek ise, bunları modeller, formlar, numune-i imtisaller halinde vermemiz icap edecektir. Nitekim Rabbimiz —malum olduğu üzere Rab kelimesi de yetiş-

tirip terbiye eden demektir— bize iyi, güzel ve doğruyu öğretirken peygamberlerin örnek hareketlerini anlatmış, bizim de onlar gibi olmamızı istemiştir. Bu yönüyle Kur'an-ı Kerim, ideal terbiyenin en sağlam rasyonel kaynağıdır. İlahi kitabımızın yanında, ilahi terbiye ile yetiştiğini bildiğimiz Peygamber Efendimizin örnek hayatı ve hadisleri, eshab-ı kiramın, İslam ve müslüman-Türk büyüklerinin örnek hayatları ve menkıbeleri çocuk edebiyatımızın en esaslı kaynaklarıdır.

«Konunun uzmanı Sayın M. Yaşar Kandemir'in, soruşturmanın öbür sorularına verdiği yanıtlar da «iyi müslüman» yetiştirmek temeline dayanıyor. Ve konunun uzmanı **Sayın M. Yaşar Kandemir,** sözlerini şöyle bağlıyor:

«Sorularınıza hep dini ve milli açıdan baktığım, bugün dünyaca benimsenen evrensel bir insan tipi yetiştirme hedefini ihmal ettiğimi söyleyenler olabilir. Bir insanda bulunması gereken her fazileti, hem ruh, hem şekil, hem de estetik itibariyle şahsında toplayan ideal tiptir bizim insanımız. Bizim kültürümüz, zaten başka türlü bir insan yetiştiremez. Şurası da unutulmamalıdır ki, bir insanın yetişme tarzı üzerinde en fazla söz sahibi olması gereken, onu yaratıp dünyaya gönderen Mevlasıdır. Onun çizdiği ideal hayat planına göre yetişen insan tipinden daha güzeli düşünülebilir mi?»

«Nasıl Bir Çocuk Edebiyatı?» konusunda üç soru yöneltmiş **Türk Edebiyatı** dergisi. Yukarıya alıntılar yaptığım Y. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir'in yanıtından başka pekçok kişi yanıtlamış bu soruları. Meraklısı, bu aylık derginin Ocak 1983 tarihli bu 111. sayısını, «Nuruosmaniye Caddesi 17/1 Cağaloğlu Istanbul» adresinden edinebilir.

Dergide Çocuk Edebiyatı'ndan örnekler de var: Şiirler, masallar, öyküler, anılar. Adını çok iyi bildiğimiz **Yavuz Bülent Bakiler**'in «Sivasta Yoksul Çocuklar» adlı şiiri, derginin genel tutumuna tümden aykırı gibi geldi bana. Dergideki en güzel şiir oysa:

Sivas'ta Ulu Cami avlusunda çocuklar
Yalvaran gözlerle etrafa baka baka
Açıyorlar küçücük esmer avuçlarını:
«Emmilerim sadaka!.. Emmilerim sadaka!»

Hükümet Konağı'nın yanında biri
Bir kemik kalmış bir deri...
«Boya-cila yimbeş... Boya cila yimbeş» diye ağlıyor
Ve daha fırça bile tutamıyor elleri.

Garipler pazarında körpe çocuklar
Yorgunluktan güzelim yüzleri al al...
Öldüren bir çığlık dudaklarında:
«Boş hamal! Boş hamal! Boş hamal!»

Nane satan, su satan yetim çocuklar
Şarkı söyleyemediler güneşe, aya...
Biliyorum ne masal dinlemeye doydular,
Ne oyun oynamaya...

Bezirci'de, Yüceyurt'ta, Altıntabak'ta
Çocuklar var incecik yüzleri nurdan.
Ama toz toprak içinde elleri ayakları
Oyuncakları çamurdan...

Ve günahkar çocuklar, suçlu çocuklar
Mahkeme salonunda bakarım dizi dizi.
Bu suç bizim suçumuz, bu günah bizim
Affedin bizi.

Gökteki yıldızlar kadar sayısız
Ah yurdumun kimsesiz ve yoksul çocukları
Anladım farkınız yok koparılmış başaktan...
Alın bu yüreği benden, alın bu gözleri artık
Utanıyorum yaşamaktan.

Ahmet Efe'nin «İstemem» adlı şiiri de, **Hasan Demir**'in «Canım Babam» adlı şiiri de, dergiye ters düşer şiirler bence. Çünkü derginin aynı sayısında özellikle **Mustafa Karakaya** imzalı yazıya çok ters düşüyor. Mustafa Karakaya, Milliyet Çocuk Dergisi'nin açtığı öykü yarışması birincisi Taşkın Çelik'in öyküsünden bir cümle almış:

..ve biz köy çocuklarının karnı bir tas sıcak aşı bilmez.»

Şöyle diyor **Mustafa Karakaya:**

«Çocuk edebiyatında ideoloji ortaya koyan eserler gerçekte bir çocuk edebiyatı sayılmaz. Bir örnek vermek istiyorum. (...) Yazar, yoksulluk edebiyatı yapmak için «...ve biz köy çocuklarının karnı bir tas sıcak aşı bilmez» diyor. Peki neyi biliyor acaba? diye sorarlar. Yazı, Çocuk yılında 1. lik ödülü almış. Çocuk edebiyatında ideolojiyi ön plana alınca sonuç böyle olur. Şimdi gerçeklere zıt olan böyle bir yazıyı veya eserleri edebiyat eseri saymak mümkün değil.»

Demek, yukarıya aldığım **Yavuz Bülent Bakiler**'in şiiri Türk Edebiyatı dergisinde yayınlanınca, «yoksulluk edebiyatı» sayılmıyor, «ideolojiyi ön plana almak» sayılmıyor, ama «islamcı görüş»ün dışındaki yayın organlarında yayınlanırsa «tu kaka» sayılıyor, öyle mi? Alın işte derginin aynı sayısında çıkmış **Ahmet Efe** imzalı «İstemem» adlı bir başka şiir

Çocuğum, sen
Bir çiçeksin gönül saksılarında
Bir ışıksın nur harmanı
İstemem sırılsıklam sokaklarda
«Bir lokma ekmek...» diye
Ağlamanı...

Alın işte yine aynı dergide yer alan **Hasan Demir**'in «Canım Babam» adlı şiiri:

Bayram sabahları
Harçlığımı alınca
Ellerinden öptüğüm
Sensin!

Tenbihini tutmayıp
Mahcup olunca
Boynumu büktüğüm
Sensin!

Varken kıymetini bilmediğim
Kaybolunca
Gözyaşı döktüğüm
Sensin!

Pabuçsuz, gömleksiz
Ekmeksiz kalınca
Para diye ceplerini söktüğüm
Sensin!

Canım babam!
Senin büyüklüğün bitmez,
Benim küçüklüğüm...
Ben hata yapanım,
Sen affedensin!.

Üstelik, Cenneti ayaklarının
Altında bulunduran annemin
Sevdiğisin!
Ben senin sadece çocuğunum,
Sen benim her şeyimsin...

Sonuç: İşte böyle değişik bir yıldı 1982. Çocuk edebiyatımız açısından hiç de olumlu bir yıl değildi. 1983'ün daha verimli, daha olumlu bir yıl olacağının belirtileri şimdiden var gibi. Dileyelim öyle olsun. Yazıma **Meral Alpay**'ın Çocuk Edebiyatımız açısından çok değerli bir incelemesiyle son veriyorum: **Meral Alpay**, bu araştırmasıyla ilgili şu açıklamayı yaptı:

Yazının Amacı

Bu yazı, Münih'teki Okul Öncesi Çocuk Eğitimi Devlet Enstitüsü (Staats institut für Frühpedagogik) için hazırlanmış **Türk Çocuk Yayınları Antolojisi**'nin giriş bölümünü oluşturmaktadır. Çocuk yayınları dendiğinde basılı ürünler yanında görsel ve işitsel araçlar da söz konusudur Çocuk şarkılarını içeren plaklar ve kasetler, masallar ve çizgi yayınlarından oluşan filmler, oyuncaklar, zeka geliştiren oyunlar, bilmece, bulmaca, tekerleme ve dilkıranlar hep birlikte düşünülmeli ve algılanmaya çalışılmalıdır

Çocuk edebiyatı dendiğinde genellikle basılı yayınlar anlaşılıyor. Çocuk yayınları demek, daha kapsamlı «iletişim araçlarını» bir araya getirmeye çalışmak demektir. Bu, genel giriş bu bakış açısıyla hazırlanmış ilk denemedir Yorum ve değerlendirmeden çok, bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

22 Aralık 1982
Meral Alpay

TÜRK ÇOCUK YAYINLARI GEÇMİŞİ VE BUGÜNÜ

Meral ALPAY

1 — Toplumsal ve Tarihsel Zemin

Türk edebiyatını devirlere ayırırken, önemli iki dönüm noktası söz konusudur. Bunlardan biri Türkler'in islamiyeti kabulü, diğeri Batı'ya dönüş hareketidir. Birincisinde Türkler, yeni dinin birleştirici gücü içinde, islam uygarlığının kurulup geliştirilmesinde etken olmuşlardır. İkincisinde ise, Batı uygarlığını siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik olayların baskısı altında benimsemeye çalışırken, çok çetin güçlüklerle karşılaşmışlardır. Bu dönüm noktalarına göre, Türk edebiyatı tarihi üçe ayrılır:

1. İslam dininin kabulüne kadar Türk edebiyatı,
2. İslam uygarlığı etkisi altında gelişen Türk edebiyatı,
3. Batı uygarlığı etkisi altında gelişen Türk edebiyatı.

Bu üç devirden ilki, henüz işlenmemiş durumdadır. Bu devri belgelendiren örneklerin niceliği, devrin özelliklerini tümüyle aydınlatacak yeterlikte değildir. 9.—10. yüzyılda başlayan ikinci devir, yaklaşık bin yıl kadar sürmektedir. Bu bin yıl kendi içinde, tarihsel ve toplumsal gelişmeye bağlı, alt bölümler içermektedir. Bu uzun dönemde, ilim ve edebiyat dili genellikle Arapça ve Farsça'dır. Halk edebiyatı ise, Türkçe, ama çoğunlukla söz ve müzikle sürdürülmüş, 15. yüzyıldan sonra, kısmen yazıya geçirilmeye başlamıştır.

Türkler müslüman olduktan sonra, islam uygarlığı içinde yaşamıştır. Bu uygarlık, islam dininin esasları üzerine kurulmuştur. Dini düşünce bütün hayata hakim olmuş, toplumsal kurumlar bu düşünceden ilham almıştır. Hükümdarın siyaseti, dinin şartlarına göre belirleniyor, kadı, mahkemelerde dinin öngördüğü adaleti savunuyordu. Hayat felsefesi kadere inanmaktı. Din uğruna ölmek, ahirette mutluluğa kavuşmak için en kestirme yoldu. En büyük imparatorluk döneminde bile, toplum havas ve avam olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Havas kısaca, medresede okumuş, ya da enderun'da (saray okulu) yetişmiş veya özel öğrenim görmüş kişilerin ortak adıdır. Avam ise, okuma yazma öğrenmemiş, konuştuğu Türkçe'den başka dil bilmeyen, dinsel ödevlerinden başka bilgi edinmemiş olanlardır. Havas, avamı hor görüp küçümsemiş; avam da havası hep kuşku ile karşılayarak yadırgamış, ondan çekinmiştir. Ancak din adamları ile bilginlere saygı göstermiştir. Günlük iş hayatında havas ile avam yanyana yaşadıkları halde, her bakımdan birbirlerinden daima ayrı olmuşlardır.

Osmanlı imparatorluğunun son döneminde Tanzimat (1839 - 1976) periyodu ile başlayan üçüncü devir, Avrupa edebiyatları (özellikle Fransız edebiyatı) ile geleneksel edebiyatın karşılaşması ve yeni Türk edebiyatının doğuşunu içerir.

19. yüzyılın ikinci yarısında Türkler, özellikle aydınlar, halka dönüp yıkılmakta olan imparatorluklarını kurtarmak arzusundadır Eğitim ve öğretime önem verirler... Okur — yazarlığı arttırmak için. Arap harflerinden oluşan alfabelerini düzeltmek isterler, kitap ve dergi üretimine gazeteleri eklerler. Artık örnek olarak Avrupa'yı, özellikle (başlangıçta) Fransa'yı seçerler Toplumda, toplumu düzeltmek isteyen islahatçılar ile değiştirmek isteyen inkılapçılar vardır. Tanzimatla yoğunlaşan Batı etkisinin hızlandırdığı ve kültür ikileşmesi diye nitelenen bu zıtlık, iktisadi hayatta yerli — yabancı sermaye, siyasette nizamcı — hürriyetçi, şiirde hece — aruz, dilde ağdalı — sade, eğitimde eski-yeni çekişmesi olarak yansır. Bu çekişmenin sonucu Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile yeni bir başlangıca ulaşır

Türkiye Cumhuriyeti'nin (1923) başlangıcını oluşturan ilk otuz yıl, milli, laik bir siyasi düzeni kuracak yeniliklerin gerçekleştirilmesiyle geçmiştir. Artık padişah yoktur. Halifelik kaldırılmıştır. Devlet, dini kurallara göre değil, Anayasa ile yönlendirilecektir Demokrasi kurulacak, halk kendini yönetenleri seçecektir. Onun için de herkesin okur - yazar yapılması gerekir. Arap harflerinden oluşan alfabe, bazı toplumsal nedenlerle, fakat özellikle Türkçe yazmaya elverişli olmadığı için bırakılır, yerine Latin harflerinden oluşan yeni Türk alfabesi, 1928 yılında kullanılmaya başlar. Bütün bir eğitim ve öğretim seferberliğine girişilir. Müslüman halk yanında Hıristiyan, Musevi ve Ermeni azınlıklar için, din özgürlüğü tanınmış, dil, din, ırk ayrımı gözetmeden Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan ve Türkiye Cumhuriyeti uyruğuna giren herkes, anayasa ile Türk vatandaşı kabul edilmiştir.

1950 yılında çok partili siyasal düzene geçen Türkiye, 1960 yılında sosyal devlet olma yolunda yeni bir anayasa hazırlayan, toplumsal bir dönüşüm yaşamıştır. Bu yeni anayasa da, 20 yıl sonra yürürlükten kaldırılmıştır. Bugün askeri yönetim altında bulunan Türk toplumu, 1980 anayasası yerine, yine yeni anayasasını hazırlayıp yeniden demokratik düzene geçme çabası içindedir Ancak endüstrileşme sürecini tamamlamamış olan Türkiye, henüz tarım ülkesidir. Nüfusunun %72'si okur yazardır. Kırsal kesimde okula gidemeyen çocukları halâ vardır. Hızlı bir nüfus artışı içindedir

A — Türk Çocuk Yayınlarının Kaynakları ve Eski Kahramanları

Bugünkü Türk çocuk yayınlarına kaynaklık eden eski eserlerin çoğu, Türk halk edebiyatının malıdır. İlk çağdan beri söyleyeni bilinmeyen masallar, efsaneleşmiş destanlar, atasözleri, hikayeler, bilmeceler, tekerlemeler, türküler, maniler, ağıt ve ilahilerle kukla, karagöz, meddah, orta oyunu gibi seyirlik oyunlarıdır.

Türk halk edebiyatının en önemli temsilcisi ozan adı verilen şairlerdir. İlk dönemlerin ozanı, toplumdaki görevi ve önemi ile kutsal sayılan bir kişidir. Daha sonraki dönemlerde «saz şairi» ve «âşık» adını benimsemişlerdir.

Bugün bile, yalnız Türkiye'de değil, Avrupa'nın değişik ülkelerinde, özellikle Batı Almanya'da çalışan işçiler arasında halkın sorunlarını, isteklerini, neşelerini, üzüntülerini ve özelliklerini dile getiren âşıklar vardır.

Masallar :

Türk hayvan masallarının bir çoğu Avrupa ülkelerinde yayılmış benzerleriyle aynı kaynaklara iner: Araplar'ın ve İranlılar'ın aracılığı ile yayılmış Hint asıllı eserler ve kökleri Mezopotamya anlatı geleneğine ulaşan Aisop hikayeleri. Ancak öyle Türk masalları vardır ki, bunların bazılarının kökenleri Anadolu'nun eski uygarlıklarına, bazılarının ki ise, Türkler'in Orta Doğu'daki uygarlıklarına, bazılarının ki de Türklerin eski yurtları olan Orta Asya'daki kültürlerine çıkar. Bun-

ların çoğu tabiat olaylarının ve ögelerinin oluşum ve dönüşümlerini açıklar. Bunun için de bugünkü biçimleri ile masal oldukları halde, aslında eski inanış düzeninin (din ve mitolojilerin) kalıntılarıdır.

Türk masallarının en önemli niteliği, olağanüstü ögelerinin az oluşudur. Olaylar sanıldığı gibi akıl-dışı cin, peri, ejderha v.b. varlıklar kanalıyla sürdürülmez. Böyle varlıklar masallar içinde yer alır, ama vasıfları insana yakındır. Bu varlıklar kılık değiştirme yeteneği olan kişiler gibi canlandırılır

Gerçekçi Türk masallarının, özellikleri ve vasıfları en bol kahramanı Padişah'tır. Padişahın masallarda kimi zaman olumlu bir kişiliği vardır: Halkı korur, iyiliksever, cömert ve yakışıklıdır Kimi zaman da tam aksi.

Padişahın yerini bazı masallarda beyler, vezirler, zengin tüccarlar alır. Hoca, kadı, müftü gibi manevi güçleri olan, Tanrının buyruğunu, kanunları dürüstlükle uygulama görevini üstlenmiş olan kişiler de, diğerleri gibi masallarda keskin ve insafsızca yapılmış yergilere konu olurlar.

Gerçekçi masalların sevimli ve olumlu kişileri ya zengin ve güçlü (padişah, vezir, bey, tüccar) kimselerin, ya da fakir ve güçsüz ailelerin küçük çocuklarıdır. Kız ya da oğlandır. Bazen herhangi bir sebeple bu çocuklar kendi çevrelerinden dışarı atılıp öteki çevrenin içine, ait olmadıkları kesimin insanları arasına karışır.

Dünya mutluluklarından yoksun kişilerin kaderlerini yenme çabasını masallarda KELOĞLAN üstlenmiştir. Keloğlan, çoğu kez fakir, dul bir yaşlı kadının oğludur. Çevresinde küçümsenir, itilir, kakılır. Zeki, becerikli bazen de kurnazdır. En belirgin işi kötülerle, güçlülerle savaşmak, sonunda da umulmadık başarılara ulaşmaktadır. Kurnazlığı İngilizce «trickster» adıyla tanınan masal ve mitoloji kahramanlarına benzer. Yalnızca Türk halkına ve kültürüne has nitelikleri vardır. Ezilmek istendiğini sezdiği an, mücadeleye girişir Keloğlan çirkin ve yoksuldur, toplum içinde kendisine bir yer yapmaya çalışır, çabalar. Masalın sonunda ya zengin olmuş, ya da padişahın kızını almıştır Padişahın kızını almaya karar verdiyse, mutlaka alır. Hile, oyun ve çapraşık yollarla mutlaka düşmanını yener. Her insan gibi iyi ve kötü yanları vardır Akıllıdır denemez. Başkasından yardım istemez. Mücadele gücü para kazanmasına yol açar. Acımasızlığını düşmanlarına, ya da kendisinden olmayana karşı kullanır. Düşmanları bu ufacık, kel ve fakir oğlanın bu kadar becerikli olabileceğini tahmin etmez. Masalı sevdiren de, bu önemsiz gibi görünen kahramanın kötüleri, devleri, canbazları yenmesidir

Keloğlan'ın masallarının karşı cinsi, fakir fakat akıllı kızdır Zekası, güzelliği ve iyi huyları sayesinde, o da şehzade ya da bey oğlu ile evlenir.

Keloğlan ile «akıllı kız» kahramanının yüzyıllar boyunca masallarda yaşaması, Osmanlı İmparatorluğu'nun toplum yapısına has bir özellik gibi görünmektedir. Çünkü kulluktan vezirliğe, kadın efendiliğe yükselmek, bu toplum düzeninde her zaman mümkün olmuştur.

Masalların dışında bugünkü çocuk edebiyatına kaynaklık eden, en önemli efsanevi kişiler «Dede Korkut, Beydeba, Nasreddin Hoca ve Köroğlu»dur.

A1 — Dede Korkut

Asıl adı Korkut Ata olan Dede Korkut, Orta Asya'daki Oğuzlar'ın yol göstericisidir. Doğumu ve hayatı hakkında çok değişik görüşler ileri sürülmektedir. İslam Peygamberi Hz. Muhammed zamanında yaşadığı sanılmaktadır. (7. yüzyıl) Geçmişi bilmesi, geleceği görmesi, onun keramet sahibi bir insan olduğunu gösterir. Korkut Ata'nın çok uzun yaşadığı ve Türkler'in müslüman olmasında gayret gösterdiği kabul edilir. Devlet adamı, bilgin, müzisyen; güzel, özlü, öğretici söz ve öyküler söyleyen, geleneksel bir ozandır. Kazak ve Kırgız'lara kopuz çalmayı onun öğrettiği söylenir.

«Kitab-ı Dede Korkut» adı ile bilinen ve Oğuz'ların masalsı öykülerini toplayan eserin sahibi sayılmaktadır. Bu kitap içinde 12 öykü vardır. Bu öykülerin bir kısmı Oğuzlar'ın komşu kavimleri ile ve kendi aralarında yaptığı savaşları anlatır. Bir kısmı aşk öyküleridir. Bir kısmı da mitolojik unsurlar taşıyan kahramanlık destanlarıdır. Olaylar bugünkü Kafkasya Azerbeycan'ı ile Kuzey — Doğu Anadolu (Kars — Pasinler — Bayburt — Trabzon) bölgesini içine alan bir ülkede geçer. İslam öncesi Türk gelenek ve inanışlarından pek çok izler taşıyan Dede Korkut kitabında, göçebe Oğuzlar'a ait toplumsal bir düzen içinde yaşayan kahramanlar, islam ideali uğruna da savaşır.

Bu kitapta toplanmış olan olayların ortaya çıkışı M.Ö. 200 — M.S. 400 arasına yerleştirilmektedir. Daha sonraki yüzyıllarda sözlü edebiyat olarak yaşayan, zenginleşerek masalsılaşan bu olayların öyküleri, Korkut Ata tarafından bir araya getirilmiştir. 15. yüzyılın ikinci yarısında, Oğuz destanı geleneğini iyi bilen, sanat yeteneği güçlü bir ozan tarafından da yazılı edebiyata mal edilmiştir

A2 — Beydeba

«Kelile ve Dimne» olarak bilinen eserin yazarı, Hindistan'da yaşamış bir din adamı (Brahman) olan Beydeba'dır. Bu eserin M.S. 3. yüzyıla doğru yazıldığı ileri sürülmektedir. Beydeba haksız yönetimini beğenmediği hükümdarı, eleştirdiği için hapse atılan, daha sonra aynı hükümdar tarafından vezir yapılan bir düşünürdür. Kitabı «Kelile ve Mimne» ise, toplumu yönetecekler için hazırlanmış Hint masalları topluluğudur. Sanskritçe'den Farsça'ya, Farsça'dan Arapça'ya çevrilmiş olan, bu hayvan masalları 14. yüzyılda Türkçe'ye çevrilmiştir. Düzyazı ve şiir tarzında bir çok yazma nüshası olduğu gibi, Bulak ve İstanbul'da basılmış bir çok basma nüshası da vardır.

Bu masallar Hristiyan edebiyatlarında olduğu gibi İslam edebiyatlarında da büyük ilgi görmüştür. Yönetici olacak gençlerin, bu masallar yolu ile adaletli yönetimi öğrenmeleri eserin amacıdır. Yüzyıllar boyu dilden dile yapılan çevirileri sırasında kazandığı ekler ve yenilikler ile eser, günümüzde bir halk kitabı niteliğini kazanmıştır. Halâ çocuklar için hazırlanan fabl türü kitaplara kaynaklık etmektedir.

A. 3 — Köroğlu

Köroğlu destanları Anadolu, Iran ve Kafkasya Azerbeycan'larında ve bazı Doğu Türk toplulukları arasında ayrıca Tacikler, Ermeniler, Gürcüler ve Kürtler'in öykülerinde (manzum kısımları Türkçe söylenerek) sözlü olarak yayılmış, bir çok yerlerde yazıya geçirilip bastırılmıştır.

Yazılı kaynaklar ve arşiv vesikalarına dayanan son araştırmalara göre, Köroğlu ile arkadaşları 16. yüzyıl sonları ile 17. yüzyıl başlarında devleti uğraştırmış gerçek kişilerdir. «Babası kör edilmiş ve bu zulmün intikamını almak için, zalimlere karşı ayaklanmış» daha eski kahramanlar hakkında Anadolu'da çok hikaye olduğu için, bu isyankar şairin destanı da çabucak türküleşerek, oyunlaşarak halk arasında yayılmıştır. Halk geleneği Köroğlu'nu fakirlerin koruyucusu ve haksızlığa karşı başkaldırmış bir kahraman olarak görmek istemişitr.

Köroğlu destanları «türkülü, uzun halk öyküsü» türüne girer. Olaylar düzyazı ile anlatılır, öyküyü yazan, olaya uygun düştüğü yerde şiir ve beste ile saz çalarak anlatmayı sürdürür. Köroğlu, «âşık saz şairi» niteliğini taşıyan bir kişidir. Türk halk müziğinde bir çok oyun havası da vardır Ankara Devlet Konservatuvarı'nda Kütahya, Maraş, Adana, Aydın, Gaziantep, Afyon, Dinar, Uşak illerinden derlenip plağa alınmış değişik Köroğlu — Oyun havası bulunmaktadır.

Çocukların büyüklerden dinlediği öyküler, köy düğünlerinde oynanan canlan-

dırmalar, köy odalarında, konaklarda halk şairlerinin anlattığı destanlar ile Köroğlu, bugün bile özellikle Orta ve Doğu Anadolu'da yaşamaktadır.

A. 4 — Nasreddin Hoca

Türk fıkralarının önemli kaynak kişileri İncili Çavuş, Bekri Mustafa ve Nasreddin Hoca'dır. Önce sözlü edebiyatta oluşan, gelişen ve yaygınlaşan fıkralar, daha geç dönemlerde yazıya geçmiştir Çocuk yayınlarında İncili Çavuş ile Bekri Mustafa fıkralarına hiç rastlanmaz, buna karşılık Nasreddin Hoca, çocuklar için hazırlanan fıkra kitaplarına tükenmez bir kaynak olmayı yaklaşık yüz yıldır sürdürmektedir. Yaşadıklarından şüphe edilmeyen bu kişilerin yaşam öyküleri, ayrıntıları ile kesin olarak henüz bilinmemektedir.

Nasreddin Hoca fıkraları yalnız Türkçe konuşan ülkelerde değil, Türklerle ilişki kurmuş hemen her ülkede de anlatılmaktadır. 13. yüzyılda Sivrihisar'da doğduğu, Akşehir'de yaşayıp öldüğüne inanılan Nasreddin Hoca'nın nükteli sözleri, garip tavırları, hazırcevaplığı ve sağduyusu fıkralarının hızla yayılmasına yol açmış, ulaştığı her ülke, onu kendi evladı saymıştır. Adının değişik biçimleri ve ülkeler arasındaki fıkralarının varyasyonları üzerine bilimsel araştırmalar sürüp giderken, bugünün çocuk yayınlarında çizerler, Hoca ile eşeğini füzeye bindirip fezaya göndermektedir.

B — Seyirlik Halk Oyunları

Meddahlık, kukla, karagöz, orta-oyunu, tuluat tiyatrosu, köylü oyunları gibi oyunlar, bir yanda seyircileri, diğer yanda aktörleri olduğu için bu ad altında toplanabilir. Meddahlık, karagöz ve kukla, tek aktörlü; orta-oyunu, tuluat tiyatrosu ve köylü oyunları ise, çok aktörlüdür. Oyunların özelliği, gösteri oyunu karakterini taşıması, organik bütünlüğü olmayan, kısa kısa olaylardan oluşmasıdır. Konuları sadedir, kolay anlaşılır olaylar, çoğu kez birbirine benzer maceralardan oluşan bir bütünlük içindedir.

Bu oyunlar toplumun belli kültür seviyelerine ve belirli çağların şartlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Köylü oyunları, köy ortamının üretim ve tüketim şartlarına bağlı gösterilerdir. Çok eski geleneklerin artıklarıdır, ama ancak köy hayatı içinde yaşarlar. Meddahlık, orta-oyunu ve karagöz, Osmanlı İmparatorluğu'nun şehir ortamında oluşmuş, gelişmiş sanatlarıdır Osmanlı tipi, toplumla birlikte bu oyunların geleneği de kısmen ölmüş, kısmen de ölmek üzeredir.

B. 1 — Meddah

Hikaye anlatan kişidir Konularını hikaye kitaplarından, sözlü halk masallarından seçtiği gibi, günlük olaylardan da alan, tüccar, esnaf, memur çevrelerinde, sarayda ve zengin konaklarında, özellikle uzun kış gecelerinde çoğu kez yetişkin erkekler için düzenlenen sohbetlerde, seyircilerini eğlendirerek anlatan kişidir. Hikayelerindeki kahramanları överek, başarılarını, büyük işlerini belirterek yücelttikleri için, hikaye anlatan bu kişilere meddah denmiştir. Meddah, becerisini, sanatını göstereceği zaman, dinleyicilerden daha yüksek bir yere oturur, elinde bir baston, omuzunda bir mendil tutar. Mendili türlü ses ve şive taklitleri yaparken, ağzını burnunu kapatmak için, bastonunu da türlü gürültüler çıkarmak için kullanır. 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar önemli, öğretici ve eğlendirici bir sanat olarak yaşadığı bilinmektedir. Bugün bile bazı eğlence yerlerinde, özellikle ramazan gecelerinde (Müslümanların her yıl gün doğuşu ile gün batışı arasında hiç bir şey yemeden, içmeden oruç tuttukları bir ay) radyo ve televizyon aracılığı ile medahlık gösterileri düzenlenmektedir.

B. 2 — **Kukla**

Kişileri temsil eden bebeklerin konuşmalarını ve ses taklitlerini, tek bir sanatçının üstlendiği bir gösteri oyunudur. Halâ, hatta karagözden daha canlı olarak yaşamakta devam etmektedir. Özellikle çocukları eğlendirmek için büyük şehirlerde, Istanbul, İzmir gibi yerlerde, sünnet düğünlerinde, bazı bayramlarda, parklarda, panayırlarda kukla oynatan sanatçılar bulunmaktadır.

Bugün yaygın iki kukla tekniği vardır: El kuklası, ipli kukla. Türk kuklalarının bunun dışında kalan başka teknikleri de bilinmektedir: İki elinde kukla tutan kuklacının, dizleri ile tutup oynattığı üçüncü bir kuklası olan teknik; elinde tuttuğu iki kuklası ile kendi başını bir aktör gibi kullanıp konuşturan bir teknik. Bu sonuncuda, kuklacı boylu boyunca yere uzanıyor, yalnız başı ile kukla kılığına girmiş bir kolunu dik tutuyor ve oyununa başlıyor.

Türk seyirlik oyunları içinde kuklanın geçmişinin, karagöz'den daha eski olduğu, son araştırmalarda ileri sürülmektedir. 13. yüzyıla kadar kukla sanatının hem halk, hem de saray çevresinde oynatıldıkları yazılı kaynaklarda verilen bilgilerle kanıtlanmaktadır. İpli kuklalarla daha çok danslı gösteriler, el kuklası ile de tuluat tiyatrosu repertuvarındaki oyunlar veya benzerleri gösterilir. Kuklanın en sevilen kahramanı «İbiş» tir. Daima uşak rolündedir. İhtiyar efendisi ile maceraları, oyunun iskeletini oluşturur.

B. 3 — **Karagöz**

Karagöz, bir gölge oyunudur. Deriden yapılmış bir takım şekillerin (insan, hayvan, bitki, eşya v.b.) arkadan ışık verilerek beyaz bir perde üzerine yansıtılması tekniğine dayanır.

Gölge oyununun Çin'den mi, yoksa Hindistan'dan mı çıktığı halâ tartışılmaktadır. İslam dünyasındaki düşünürler, hayal sahnesini evrene, insanları ve tüm varlıkları da, perdedeki geçici hayallere benzetmiş; oyundaki hayaller nasıl perde arkasındaki bir sanatçı tarafından oynatılıyorsa, evrendeki varlıklar da görünmeyen bir yaratıcı tarafından öyle hareket ettirilmektedir, diye düşünmüşlerdir.

Gölge oyununun Türk toplumunda ne zaman kullanılmağa başlandığı henüz kesin olarak belirlenmemiştir. Orta Asya'daki Türkler'in bebekli kukla gösterileri yaptıkları, yazılı kaynaklara dayanılarak belirlenmiştir. Ama karagöz gölge oyununun Anadolu'ya ne zaman girdiği konusundaki tartışmalr halâ sürdürülmektedir. Bazı filolojik araştırmalar 14. yüzyıl ortalarında Anadolu'da herkes tarafından bilinen bir oyun olduğunu kanıtlamaktadır. 18. ve 19. yüzyılda özellikle Istanbul'da hem saray çevresinin, hem de halk toplantılarının gözde eğlencelerinden biri olmuştur. 20. yüzyılın başlarında, bir süre daha yaşamış olan karagöz oyunu, Cumhuriyet'ten sonra yerini tiyatro ve sinemaya bırakmıştır. Ancak ramazan gecelerinde geleneksel seyirlik oyunlar arasında halkâ, özellikle çocuklara parklarda, bahçelerde, evlerde oynatılan karagöz oyunlarının klasik konuları ve kahramanları da artık yavaş yavaş değişime uğramaktadır.

Karagöz oyununun ana kahramanları «Karagöz ile Hacivat»tır. Karagöz, okumamış bir halk adamıdır Halk diliyle konuşur. Okumuş kişilerin (Hacivat, Tiryaki v.b.) yabancı sözcük ve dil kurallarıyla yüklü dilini anlamaz veya anlamaz görünür. Bu yabancı sözcükleri, Türkçe sözcüklere benzeterek, onlara ters anlamlar verir. Bu anlaşmazlıklardan gülünçlükler ortaya çıkar. Hacivat, Karagöz'ün tam tersi bir tiptir. Öğrenim görmüştür, Medrese diliyle konuşur, her çeşit bilim ve edebiyattan anlar, görgü kurallarından anlar, her zaman kendi çıkarını

düşünür. Oyunların konusuna ve olaylarına göre, diğer kahramanlar dil, giyiniş, tavır ve meslek olarak bunların çevresinde bazen karagöz, bazen de hacivat'la konuşarak perdede yansırlar. Bu yansımada karagöz ustalarının güldürü ve eleştiriyi birleştirerek, halkı yönlendirmeye çalıştığı gözlenmektedir. Yazılı kaynaklarda zaman zaman yasaklanmış oyunların oynatıldığı da görülmektedir.

Karagöz oyun tekniği 1 m. x 1.20 m,. boyutunda gerilmiş bir perde gerisinde oynatılır. Çok ince ve sık dokunmuş bir kumaştan (genellikle mermerşahi) yapılmış karagöz perdesine «ayna» denir. Perde arkasında ışık bulunur. Perde arkasında oynatılan şekiller 35 — 40 cm. boyundadır. Şekilleri kesmek, bilgi ve yetenek isteyen bir sanattır. Deve derisinden yapılanlar en makbul olanıdır .Ama dana, sığır, at, eşek derisinden de yapılır. Deri, özel bir madde ile saydamlaştırılır, kesilir ve boyanır. Saydam oldukları için, arkadan vuran ışığı geçirir ve renkleri belli ederler. Bunlar özel olarak açılmış deliklere geçirilen değneklerle oynatılır.

Karagöz oynatan ustanın yardımcısına «yardak» denir. Tef çalmak, taklitlerin şarkılarını söylemek, rol sırası gelen tasvirleri sırasıyla ustaya vermek yardakçının görevidir.

B. 4 — Tekerleme

Daha çok çocukluk döneminde karşılaşılan bir şiirli anlatım türüdür. Bazen aşıkların türkülerinde, masallarda ve tekerleme adı verilen, güldürücü konuşmalarda, büyüklerin de bu şiirli anlatım türünü kullandıkları görülür.

Tekerlemelerde, belli bir ana konu yoktur. Baş uyaklar ve uyaklarla elde edilen ses oyunlarıyla ve çağrışımlarla birbirine bağlanıvermiş, belirli bir şiir düzenine uydurulmuş, birbirini tutmaz hayal ve düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir. Mantık dışı sonuçları ile şaşırtıcı bir etki yaratır. Şaşırtmak, eğlendirmek, keyiflendirmek için başvurulan bir söz cambazlığıdır. Masal tekerlemeleri, oyun tekerlemeleri, tören tekerlemeleri olmak üzere üç grupta toplanabilirler. Oyun tekerlemeleri çoğu kez çocukların kendi yaratmalarıdır. Büyüklere ait yaratmaları ustalıkla kendi geleneklerine uyguladıkları da olur. Tekerlemelerin sayışmaca, ayıklama, falcılık, oyunu canlandırma, oyunu sürdürme, yergi, tabiat olaylarını belirleme gibi işlevleri vardır.

Bazı tekerlemeler de doğrudan çocuklara ait törenlerde söylenir. Bunlardan biri, örneğin yağmur yağdırma amacıyla tertiplenendir. Anadolu'nun bazı bölgelerinde Çömçe-Gelin diye adlandırılan bir kuklayı çocuklar, kapı kapı dolaştırarak tekerleme söyler, erzak toplarlar.

Bir başka çocuk töreni de Orta Anadolu'da yaygın olan «Çiğdem-Pilavı» adlı bahar bayramıdır. Bundan da çocuklar evden eve gidip törene özgü tekerlemeler söyleyip erzak toplar, bununla yemek pişirip yerler.

Mayıs ayında çocukların kırmızı yumurta törenleri vardır (Hristiyanların bulunmadıkları yörelerde). Bu törenlerin çeşitli aşamalarında, bu arada yaktıkları ateşin üstünden atlarken de tekerleme söylerler.

Hayvancılığın gelişmiş olduğu yörelerde, örneğin, Kuzey Doğu Anadolu'da «sayacı türküleri» adı ile söylenen tekerlemeleri türküler de kış— gündönümüne rastlayan (Aralık), daha çok çobanların bayramı niteliğindeki törene bağlıdır.

Salt söz cambazlığı niteliğindeki tekerlemelerde ise, zırva, saçma, ipe sapa gelmez sözler bir araya gelir, dinleyicileri şaşırtır, güldürür, eğlendirir.

İkinci Dünya Savaşı sonlarına rastlayan çocukluğumda oyun sayışması sırasında söylediğim, anlamını bir türlü kavrayamadığım tekerlemenin, o sırada tüm dünyayı saran bir siyasal yargıyı içerdiğini farkedince, oldukça şaşırmıştım:

Bir, iki, üçler
Yaşasın Türkler,
Dört, beş, altı
Polonya battı,
Yedi, sekiz, dokuz
Almanya domuz,
On, onbir, on iki
Fransa tilki,
On üç, on dört, on beş
İngiltere kalleş

Bugün artık unutulan bazı tekerlemelerin yerini çocuklar arasında söylenen, daha çok televizyonda izlenen özellikle yabancı seri filmlerin konu ve kahramanlarının alması, eğitici ve öğreticileri zaman zaman endişelendirmektedir.

Verilen bu açıklamalara dayanarak Türk Çocuk Edebiyatı'nın, halk edebiyatında yatan kaynak eserlerinin tarih ve coğrafya kökenini bulmanın pek kolay olmadığı ileri sürülebilir. Yazılı edebiyatın üç önemli aracı olan kağıt, kitap ve defter sözcüklerinin kökeni geniş bir coğrafya gösterir. Kağıt, Uygurca'daki kagat; kitap Arapça'daki ketebe; defter de Yunanca'daki diphteria sözcüklerine dayanır. Uygurlar Orta Asya'da yaşadıklarına, Araplarla Türkler İslam dini kanalıyla uzun süre aynı uygarlık içinde birlikte yaşadıklarına, Yunanlılar ile Türkler halâ komşu olduklarına göre, bundan daha doğal bir kültür alış-verişi düşünülemez. Hele bugün köylerde, «âşık kemiği»ni bir çeşit zar olarak kullanıp oyun oynayan çocukların halâ var olduğu düşünülürse, bu kemik oyuncağının bir Hitit taş kabartmasında görülmesi; topraktan yapılmış 12. yüzyıla ait bir Bizans bebek çıngırağının, bugünkü Malatya Müzesi'nde; yine bir çocuk oyuncağının Van Müzesi'nde bulunduğunu bilmek, bu alış-verişi daha da somutlaştırmaktadır.

Bu alış-verişe rağmen, bugünkü çocuk yayınları, özellikle dergi ve gazetelerinin ortaya çıkışı 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmeğe başlamıştır.

2. — BUGÜNKÜ TÜRK ÇOCUK YAYINLARI

A. 1 — Dergiler

Daha önce de değinildiği gibi Tanzimat (1839-1876) dönemi aydınlarının en önemli sorunu, dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nu düzenlemek, yenileştirmek ve geliştirmektir. Bir yandan Avrupa edebiyatlarından (Başlangıçta daha çok Fransa) yeni konu ve türlü tanıyıp kendi toplumlarına uyarlar ve aktarırlarken, bir yandan da yerli edebiyatlarını yeniden bulmaya, öğrenmeğe, öğretmeğe ve gelişitrmeye yönelmişlerdir.

Eski ile yeninin çatıştığı Tanzimat döneminde çocuklar için daha çok gazete ve dergi çıkarıldığı, büyükler için yayınlanan gazetelere, çocuk ekleri konduğu gözlenmektedir. Mümeyyiz (1869—1870), Etfal (1875) Istanbul'da yayınlanan çocuk dergilerinin öncüleridir. Fakir çocuklara yardım, büyüklere saygı, Kur'an'dan seçme parçaların açıklanması gibi ahlak yazıları yanında, fıkra ve hikayelere de yer veren Mümeyyiz dergisine orala Etfal'de tarih, coğrafya, tabiat, gökyüzü ve hayvanlar alemi ile ilgili öğretici yazılar ağır basmaktadır. Hikayeler, sorular, bilmeceler ve yanıtları, her iki dergide de yer almaktadır. Dikkati çeken önemli bir özellik, her iki dergide de «Türkçe sözlük» örneklerine yer verilmiş olmasıdır. Aritmetik, fizik, kimya ile ilgili işlem ve konular da bunlara ekleninçe, her iki dergi de, çocuğa yakın çevresini ve dünyayı anlatmaya çalışan bir okul izlenimi yaratmaktadır

Arkadaş (1876), Çocuklara Arkadaş (1881), Çocuklara Talim (1887) adlı çocuk dergilerini çıkaran Mehmet Şemsettin (1849-1900) kendi devrinin dil, din ve edebiyat sorunları ile ilgilenmiş bir Tanzimat aydınıdır. Yetişkinler için tiyatro eserleri, sözlük ve gramer kitapları da yazan M. Şemsettin'in «Çocukların Cuma Günü Mektebi» (1881) adlı dört ciltlik bir eser hazırladığı, bunun bir cildini yayınladığı da bilinmektedir. Hristiyanların Pazar Okulu'ndan esinlenmiş olması muhtemel olan bu eserin birinci ve ikinci ciltlerinde İslamiyet, terbiye ve nasihat hakkında, üçüncü ve dördüncü ciltlerde de fen ve tabiat bilimler hakkında gerekli bilgiler bir araya getirilmiştir. «Çocukların Gece Eğlencesi» (1881) adlı kitabında ise, La Fontaine, Aisopos, Beydeba'nın fabl türü hikayelerinden seçilmiş 30 küçük hikaye yer almaktadır. Yazarın çocuklar için hazırladığı öğretici kitapları da bulunmaktadır.

1896-1900 yılları arasında biri Bursa'da, diğerleri Istanbul'da olmak üzere, çocuklar için yayınlanmış 13 çocuk dergisi tesbit edilmiştir. Bunların içerikleri birbirine benzemekte, eğitici ve öğretici yanları ağır basmaktadır. Ancak güldürücü ve eğlendirici hikaye, masal ve fıkralar da aralara serpiştirilmiştir. 20. yüzyılın hemen başlarında Selanik'te yayınlanan «Çocuk Bahçesi» (1902-1904) bu özelliklere, şiir, deneme, hikaye, piyes, haber, roman, monolog gibi türleri de ekler. Piyes ve romanlar, bir kaç sayı süren diziler halinde yayınlanır. Piyeslerin olayları günlük yaşamda, okul yaşantılarından seçilmiştir Örneğin, 22. ve 23. sayılarda A. İsmet'in yazdığı «Hizmetçinin eğlenceleri» konulu piyeste, Memduha Hanım'ın hizmetçisi Güzide, Hanımının verdiği iki mektubun içini değiştirerek sahiplerine ulaştırır. Bu değiştirme, Memduha Hanım'ın başına büyük işler açar Ya da 1. sayıda «Kaçaklar» adı altında verilen, küçük bir oyun, okuldan kaçan iki öğrencinin başından geçenleri anlatır.

Çocuk dergilerini içerik ve edebi tür açısından değiştiren, yenileştiren bir dergi de 1925 yılında Istanbul'da M. Zekeriya (Sertel) tarafından yayınlanan, «Sevimli Mecmua» adlı çocuk dergisidir. Bu dergi, çocuk dergilerinin geleneksel içeriğine resimli bilmece, bulmaca, metinsiz resimli öykü, biyografi, fotoğraf, karikatür, resimli hikayeler ve resim boyama köşeleri eklemiştir. Oyun ve oyuncak ile ilgili yazılar ise, çocuklara, bahçede ve evde oynayabileceği oyunları öğretmekle kalmamakta, kağıt, bez, karton, v.b. kolay malzemeden bazı oyuncakları yapmayı da öğretmektedir.

1950'lere kadar yayınlanan çocuk dergilerinde genellikle çocukları eğitmek, bilgilendirmek amacı ağır basmakta, eğlendirici ögelere de önem verilmektedir. 100 yılı aşkın sürede, çocuk dergilerinde içerik, güncel ve toplumsal olaylara bağlı değişmeler görülmektedir. Batıl inanışların yanlışlığı, akıllı insanın davranış biçimleri, vatan sevgisi, milli bilincin oluşumunu kolaylaştıracak dili yaratma çabaları, bu dergilerin ortak niteliğidir. 1930 - 1950 yılları arasında yayınlanan «Çocuk Sesi» (1932), «Afacan» (1934), «Yavrutürk» (1936), «Çocuk Haftası» (1943), «Doğan Kardeş» (1945) gibi dergilerde, bu ortak nitelik devam ettiği gibi, yavaş yavaş köy ve köylünün sorunları da çocuk dergilerinde yer almaya başlamaktadır. Cumhuriyet döneminin yazar ve yayıncıları, M. Faruk Gürtunca, Rakım Çalapala, Tahsin Demiray ve R. Gökalp Arkın gibi öğretmenlik mesleğinden gelmiş kişilerdir. Yayınladıkları dergilerde, kendi şiir, hikaye ve masallarına da yer vermişlerdir.

1950'lerde dikkati çeken olay, kısa ömürlü de olsa, çocuğa karşı ciddi ve saygılı tavır taşıyan edebi çocuk dergilerinin yerini hızla, «Pekos Bill, Koca Teks, Oklohoma, Bil Kid» v.b. çizgili romanların almasıdır. Ofset baskısının kolaylık ve ucuzluğundan yararlanıldığı, hızla satılıp tükendiği için, bugün bile

piyasada bu dergilerin sürümü yavaşlamamıştır. Hemen hepsi Istanbul'da ve aynı kişiler tarafından yayınlanan bu periyodikler tüm Anadolu'ya yayılmaktadır Edebi çocuk dergilerine oranla daha ucuzdurlar, Çocuklar kendi aralarında bunları satarak, kiralayarak ya da değiş-tokuş ederek de okurlar.

Son yıllarda aydın çevrelerden bu yayınlara karşı gelen önemli eleştiriler, yerli yazar ve çizerlere, yerli konuları içeren, edebi zevki de yükseltmek isteyen çizgi romanı yaratma gayretini vermiştir Tan Oral ve Mıstık (Mustafa Eremektar) bu yayın türünün öncüleridir.

1945'lerde yayın hayatına giren «Doğan Kardeş» dergisi, 1978 yılına kadar piyasanın hemen hemen tek uzun ömürlü, kaliteli çocuk dergisi olmuştur. Derginin yöneticisi Vedat Nedim Tör (doğumu 1897), Fransızca öğrenim görmüş, Berlin'de yüksek öğrenimini tamamlamış bir iktisat doktorudur. Amacı, bir yandan çocukların edebi zevkini yükselterek, geleceğin düşünsel gelişimini hazırlamak, bir yandan da edebiyat ve sanat alanında yetenekli çocukları keşfetmektir. Nitekim İdil Biret, Suna Kan gibi müzisyenlerin, Selma Emiroğlu, Güngör Kabakçı, Mıstık gibi yetenekli çizerlerin yetişmesinde bu derginin katkısı olmuştur. 1970'lerde edebi içeriğini değiştirip çizgili romana dönüşen Doğan Kardeş'in bıraktığı edebi boşluğu, 1977'de yayına giren «Milliyet Çocuk Dergisi» doldurmuştur. Ülkü Tamer'in (doğ. 1937) yönettiği bu dergi, çok kısa zamanda her hafta 150.000 nüsha satacak güce erişmiştir. Ülkü Tamer, aynı zamanda yazar, aktör ve çevirmendir. Milliyet Çocuk Kitapları'nın da yöneticiliğini yapan, çocuklar için kitap yazan yazar, aktör ve çevirmendir. 1980'den sonra bu dergi de el değiştirerek önemini yitirmiştir.

A. 2 — Kitaplar

1928'de gerçekleşen yazı devrimi, beraberinde hızlı ve yaygın bir eğitim seferberliği getirmişti. Türk halkını yüzde yüz okur-yazar yapma amacına yönelik bu seferberlik başlangıçta, alfabe ve okuma kitabı üretimini arttırmıştı. Bir yandan Ahmet Rasim (1864-1932), Ziya Gökalp (1876-1924) ve Ömer Seyfettin (1884-1920) gibi klasik yazarların halk ve çocuklar için yazdığı kitaplar, yeni harflerle yeniden basılırken, bir yandan da İbrahim Alaeddin Gövsa (1889-1946), Mahmut Yesari (1895-1945), Peyami Safa (1899-1961) ve Abdullah Ziya Kozanoğlu (1906-1966) gibi yazarlar şiir, hikaye ve romanlarını yeni yazı ile yayınlayarak, Türk olmanın üstünlüklerini vurgulamaya, ulusal bilinci 8-15 yaş çocukları ve gençleri için olgunlaştırmaya çalışmışlardır.

Okul öncesi çocuklar için masal seçmenin, okumanın ve anlatmanın önemi hakkında «Çocuklara Hikaye Anlatmak Sanatı» (1917) adlı kitabın yazarı Ahmet Cevat Emre (1887-1961) de ömrü boyunca eğitim sorunları ile uğraşmış bir dil bilginidir. Bu eserini özellikle öğretmen okullarında okutulan «Çocuk Edebiyatı» dersine yardımcı olmak üzere yazmıştır. Masalcı-Masal-Dinleyici (çocuk) arasındaki karşılıklı etkileşimi inceleyen eserinde, çocuklar için bir kaç fabl örneği de vermiştir.

Cumhuriyet döneminde halk hikaye, masal ve efsanelerini toplayan, yapı ve havalarını bozmadan yeniden işleyen yazar Eflatun Cem Güney (1896—1980), «Açıl Sofram Açıl» kitabındaki masalları ile 1956'da Hans-Christian-Andersen ödülünü almış, aynı ödül 1960'da «Dede Korkut» adlı kitabı ile ona yeniden verilmişitr. Güney'in en önemli eserleri: **Dertli Kaval** (1941), **En Güzel Türk Masalları** (1948), **Bir Varmış Bir Yokmuş** (1956), **Nasreddin Hoca** (1957) **Evvel Zaman İçinde** (1957), **Gökten Üç Elma Düştü** (1960) ve **Az Gittik Uz Gittik** (1961).

Nazım Hikmet'in (1902-1963) **Sevdalı Bulut**'u Orhan Veli Kanık'ın (1914-1950) **La Fontaine Masalları** (1958) ve **Nasreddin Hoca Hikayeleri** (1949), Fazıl

Hüsnü Dağlarca'nın (doğ. 1915) **Balina ile Mandalina** adlı şiir-masalı ve Aziz Nesin'in (doğ. 1915) **Monologlar'ı** (1948) yeni ve ilerici Türk Çocuk Edebiyatı'nın seçkin örnekleridir. Hemen hepsinin bugüne kadar çok ve değişik basımları yapılmıştır. Aziz Nesin'in **Monologlar'ı** «Oya Ateş» takma adı ile yayınlandığı için ilk ve orta okulların ders kitaplarına kadar girmiştir. Toplumdaki kurulu düzenin aksayan yanlarını yer yer hafife alarak, yer yer eleştirerek, ama her zaman güldürebilen bir üslupla yansıtabilen bu usta yazara **Üç Karagöz Oyunu** (1968) ile **Karacan Armağanı, Pırtlatan Bal** (1974) oyunu ile de Arkın Çocuk Edebiyatı ikincilik ödülü verilmiştir. Aziz Nesin 1950'den sonra çocuklar ve özellikle gençler tarafından en çok okunan, sevilen yazardır.

Şair, gazeteci, yazar Rifat Ilgaz (doğ. 1911) ise, çocuklar arasında **Hababam Sınıfı** (1967) adlı eseri ile çabucak popüler olmuştur. Tembel, haylaz fakat sevimli bir sınıfın okul yaşamını yansıtırken, türlü gülünç olayları sergileyen bu eser, dört yılda, on baskı yapmıştır. (10. baskı 1971). Değişik varyasyonları tiyatroda oynanmış, filme de alınmıştır.

Türk **İkizleri** (1937) adlı eseri ile 1958 yılında Hans Christian Andersen ödülünü alan Cahit Uçuk (doğ. 1911), **Kırmızı Mantarlar** (1943), **Üç Masal** (1944), **Türk Çocuğuna Masallar** (1946), **Ateş Gözlü** Dev (1946), **Kurnaz Tilki** (1946) gibi roman ve öyküler yanında, tiyatro oyunları da yazmıştır. Mümtaz Zeki Taşkın (doğ. 1911) ise, **Çocuklarımıza Resimli Şiirler** (1959), **Çitlembik** Kız (1975) ve **Çocuklara Kahramanlık Hikayeleri** (1978) adlı kitaplarından çok, tiyatro çalışmaları ile tanınmaktadır. Ankara Küçük Tiyatro'da uzun yıllar yöneticilik yapan Taşkın, 1965—1971 yıllarında Istanbul Şehir Tiyatroları Basın Danışmanlığı yapmış ve Türk Tiyatrosu dergisini yönetmiştir. Istanbul Şehir Tiyatroları kütüphanesinde çok sayıda yayınlanmamış çocuk tiyatrosu oyunu bulunmaktadır.

Roman ve Öykü türünde Mehmet Seyda (doğ. 1919) bu kuşağın son temsilcilerindendir. **Bir Gün Büyüyeceksin** (1956) adlı romanına Doğan Kardeş Çocuk Romanı ödülü verilmiştir. **Şeytan Çekiçleri** (3. baskı 1976), **Çikolata** (1967), **Düşleme Oyunu** (1979) çocukların yakın çevrelerini irdeleyerek kavramalarına, dünyayı gözlemlere dayanarak çözümlemeye çalışmalarına yardım eden, neşeli romanlardır.

Köyü ve köylüyü gelenek, görenek ve orunlarıyla yakından bilen Talip Apaydın (doğ. 1926), halk masallarını çocuklar için yeniden işleyen Hakkı Özkan (doğ. 1929). iş ve işçi sorunlarını roman ve öykülerine toplumsal gerçekçi bir yaklaşım ile konu eden Fakir Baykurt (doğ. 1929) ve «Ökkeş» aldı, köyden kente gelmiş bir çocuğun yaşantılarını, aynı adı taşıyan bir dizi içinde yayınlayan Muzaffer İzgü (doğ. 1933) ve Gülten Dayıoğlu (doğ. 1935) çocuklarını ve gençliklerini Anadolu'da geçirmiş Cumhuriyet dönemi yazarlarıdır. İmparatorluk geleneğini yaşamamış, eski yazıyı öğrenmemiş, Cumhuriyetin getirdiği laik devlet yönetimini benimsemiş olan bu yazarlarda kadere başkaldırmak, onu yenmek, değiştirmek için uğraşmak, büyük kentlerin acımasız yanlarını göstermek ortak niteliklerdir. Kitaplarında bu ortak nitelikleri yansıtan Tarık Dursun K. (Kakınç, doğ. 1931), Erdal Öz (doğ. 1935) ve Ülkü Tamer (doğ. 1937) yayınevi ve dergi yönetmenliği ile de tanınmaktadırlar.

Son yılların yazarları arasında, edebiyat ve müziğe karşı duyduğu ilgiyi, genç yaşlarında sürdüremeyen şair Yalvaç Ural (doğ. 1945) parasal sıkıntılar yüzünden bir süre fabrikada çalışmış, ancak 1970'li yıllarda yazarlık mesleğini seçmiştir. Gazete ve dergilerde yayıncılık ile ilgili görevleri yanında, çocuklar için şiirle öyküler yazmaya başlamıştır. **Sincap** (1978), **Kulağımdaki Küçük Çan** (1979), **Bir Gök Dolusu Güvercin** (1979), **Müzik Satan Çocuklar** (1979), **Gözü Boy-**

nuz ile İzi Yaldız (1982), Kırmızı Kızlar Çatıları Gizler (1982) adlı kitapları doğayı ve toplumu konu alan öykülerdir. Gelincikler ve Tarla Fareleri adlı bir de çocuk tiyatro oyunu yazan Y. Ural, bugün 4—8 yaş çocukları için yayınlanan Milliyet - Kardeş dergisinin yazı işleri sorumlusudur.

Genç şairlerden İsmail Uyaroğlu (doğ. 1948), Gül Sağnağı (1976), Çocuk ve Şiir (1977) adlı kitaplarında sevgi ve umut dolu şiirlerini toplamıştır. 1978 yılında Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü'ne layık görülen Uyaroğlu'nun, Bir Liranın İki Günü adlı romanına da Yunus Nadi Ödülü verilmiştir.

A. 3 — Resimli Kitap

Çocuklara resimli öyküler önceleri çocuk dergilerinde ortaya çıkar. Resimle anlatımın minyatür ile ilişkisi, çok gerilere gider, ama doğrudan çocuklara yönelik resimli öyküler, bulmaca ve bilmeceler çocuk dergilerinde 19. yüzyılın sonlarına ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gelişir. Bu gelişme dergilerde günümüze dek ulaşmakla birlikte, kitaplarda ancak, 1950'lerde, özellikle 1960'lardan sonra ortaya çıkar. Henüz okumaya başlamamış, ya da yeni okumaya başlamış çocuklar için renkli, resimli, sanat ve edebiyat değeri yanında öğretici ve yetiştirici işlevi de olan kitapların, yerli yazar ve çizerlerin ürünleri ile bilinçli başlangıca ulaşması 1960'dan sonradır. Bunun önemli sebepleri arasında telif kitapların, özellikle resimli kitapların pahalı oluşu, yayınevlerinin kolay ve ucuzu tercih ederek, ofset baskı tekniği ile ucuz ve basit yabancı kitapların çevirisini, ya da uyarlanmasını tercih etmeleridir. Ayrıca resim sanatı geleneğinin, resimli odada namaz kılmayı yasaklayan dinin de etkisiyle gelişmemiş olması, buna eklenmelidir. Resim, Heykel ve Mimarlık öğretimini mümkün kılan Istanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin kuruluşu, ancak 1927 yılında gerçekleşmiştir.

Bugünün resimli çocuk kitabının ortaya çıkışı Mıstık (Mustafa Eremektar, doğ. 1930) tarafından çizilen ve yazılan Tenbel Karakaçan (1964) kitabına bağlanmaktadır. Tenbel ve inatçı, küçük eşek sahibinden bıkıp kaçıyor, tam özgür olduğunu zannettiği an, yaramaz çocukların tutsağı oluyor. Kuralsız özgürlük olmaz, görüşünü çocuklara aktaran Mıstık, ressam, karikatürist, çizgi ve canlı film yapımcısıdır. Fakirlik içinde geçen çocukluğunda, hayatını çeşitli işlerde çalışarak kazanma durumunda kalmıştır. Çizmeye ve boyamaya çok erken yaşta başlamıştır. Karikatürist Cemal Nadir'in ölümü üzerine hazırladığı portre, 1947'de Doğan Kardeş çocuk dergisinde yayınlanan ilk eseri olmuştur. 1949 yılında Nebioğlu Yayınevi'nde sürekli yapabileceği bir iş bulmuş, daha çok resim, ara sıra da karikatür yapmaya başlamıştır. Çocuk Haftası dergisinde resim ve karikatürleri, çocuk kitaplarında resimleri ve mizah dergilerinde de yetişkinler için karikatürleri yayınlanmıştır. 1970'lerde Milliyet Çocuk Dergisi'nde Ülkü Tamer ile birlikte çalışmaya başlamış, kısa çizgi romanlar yapma, comics türüne edebi içerik kazandırma düşüncesi, bu sırada oluşmuştur. Derginin de isteği üzerine bugünün çocuklarına toplumsal içerikli, öğretici yanı sıkıcı olmayan «Uzay Çocukları» dizisi bu düşünceden doğmuştur. Bilim-kurgu kitapları, astronomi gözlemlerini içeren Türkçe kitaplar kanalıyla bu sahada bilgisini arttıran, astronomi atlasları, galaksiler, gezegenler gibi konulara ilgi duyan MISTIK, bu dizide çelişkili durumların ve toplumsal sorunların çözümünde sevgi, anlayış ve bilginin ağırlık kazanmasına özen göstermiştir. Resimlerinde anlatımın güçlü, fakat fantastik olmasını istemiş, insan dünyası renkli olduğu için de renkli çalışmayı tercih etmiştir. Uzay Çocukları, 1981 yılında Çağdaş Yayıncılık A.Ş. tarafından 5 ayrı kitap halinde yayınlanmıştır. Bugünlerde yeni bir çocuk dergisi çıkarma hazırlığı içindedir.

Tan Oral (doğ. 1937) ve eşi Deniz Oral (doğ. 1944) Istanbul Devlet Güzel Sa-

natlar Akademisi'nden mezun olmuş, çocuk kitabı çizerleridir. Tan Oral, mimarlık; Deniz Oral ise, seramik öğrenimi görmüştür. Çocuk kitabı resimleme, meslek olarak aileyi geçindiremediği için, yayınevlerine bağlı olarak, kitap resimleme dışında da dergi çıkarmak, çizgi film yapmak, (özellikle Tan Oral) karikatür çizmek gibi görevler de üstlenmektedirler. Tan Oral'ın, Sansür adlı çizgi filmine 1971'de Türkiye Radyo ve Televizyon (TRT) büyük ödülü verilmiştir.

Geçimini fotoğraf ve grafikle kazanan İsa Çelik (doğ. 1944) de, bugüne kadar 25 kişisel sergi, 36 dia gösterisi, 12 konferans ve söyleşi, 200'ün üstünde kitap kapağı, 30 kadar da çocuk kitabı resimlemesi, 10 tiyatro dekoru yapmıştır. 15 uluslararası fotoğraf biyonellerinde 15 ülkede fotoğrafları sergilenmişitr. Paris'te kişisel fotoğraf sergisi açmış, İran, Bulgaristan ve Batı Almanya'da kitap kapakları, plak kapakları ve çocuk kitabı resimlemeleri basılmıştır. Renkli ve siyah-beyaz çalıştığı resimlerde, toplumsal çelişkileri göstermeğe ağırlık veren İsa Çelik, fotoğrafçılık ile ressamlığı bir arada yürütmektedir.

1966 yılında resim öğretmenliği mesleğini bırakan Yıldız Cıbıroğlu, Doğan Kardeş dergisinde çizmeğe başlamıştır. Daha sonra Stüdyo-Çizgi'de çalışmış, 1969-1976 yılları arasında da Yapı ve Kredi Bankası için çizgi reklam filmleri yapmıştır. 1977'de Istanbul Üniversitesi Film Merkezi'nde çalışmaya başlayan Cıbıroğlu, 1978'de Kültür Bakanlığı'nın düzenlediği Nasreddin Hoca Çizgi Film Yarışması'nda mansiyon almıştır. Cem Yayınevi'nin Arkadaş Kitaplar serisinde bazı çocuk kitaplarını da resimleyen sanatkar, 1982 yılında Akşehir-Nasreddin Hoca Çizgi Film yarışmasında birincilik ödülüne layık görülmüştür. Halen çocuklar için çizgi film, ya da kolaj film yapımı ile uğraşmaktadır.

Kendisi ile yapılan bir görüşmede «Ben karikatürcüyüm. İnsanın, doğanın, toplumun çelişkilerini, yabancılaşmayı, çizgilerle yakalamaktı: çabam. Çocuklar için çizerken, gülen bir çizgiyi amaçlarım.» diyen Ferruh Doğan (doğ. 1932) ise, Istanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okumuştur. İlk karikatürü 1945'de yayınlanmış, o günden bu yana gazete ve dergilerde sürekli olarak çizmiş, çizmektedir. Mizah dergisi yönetmenliği, gazete ressamlığı, reklamcılık, çizgi film, reklam filmi yapımcılığı gibi işlerde de çalışan Doğan, çocuk kitapları kapakları ve iç resimlemeler de yapmıştır. Fakir Baykurt'un Sakarca adlı masalının Macarca baskısını da resimlemiştir.

Mavi rengi, fırçasında çok sık kullanan Mehmet Sönmez (doğ. 1944), Istanbul'da doğdu. Lise öğrenimini Doğu Anadolu'nun Ağrı şehrinde tamamladı. Resim çalışmalarını kendi kendine sürdüren Sönmez, 1973 ve 1974 yıllarında DYO resim yarışmalarında mansiyon, 1974 yılında Nasreddin Hoca Uluslararası Karikatür Yarışması'nda «Şeref ödülü», 1976'da da Çarşaf dergisinin düzenlediği Uluslararası Karikatür Yarışması'nda mansiyon aldı. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Balina ile Mandalina adlı kitabının Türkçe baskısı ve Hollanda çevirisini resimledi. İnsanın acılarını, çocukların sorunlarını, sevgi ile yumuşatan resimlerinde, anlatım gücüne ve genişliğine önem veren Sönmez, siyasi görüş ve eylemlerinden ötürü, bir süre tutuklandı. Bugün Güney Anadolu'nun Bodrum kasabasında yaşamakta, daha çok doğa resimleri yapmaktadır.

Bu kuşağın, resim dışında hiç bir yan işle uğraşmayan, okul öncesi çocuklara metinsiz veya az metinli resimli kitap yapan ustalarından Can Gökdil (doğ. 1946), lise öğrenimini Arnavutköy Kız Koleji'nde tamamlamış, yüksek öğrenimini A.B.D.'de yapmıştır. 1970 yılında M.A. derecesi ile yurda dönen sanatkar, uluslararası sergilere katılmıştır.

Fatih Erdoğan (doğ. 1950), Emre Senar (doğ. 1954), Haslet Soyöz (doğ. 1955), Kezban Batıbeki (doğ. 1956), Emir Sarıer (doğ. 1957), Nihal Sarıel (doğ. 1958),

bugün çocuk yayınları resimlemesinde adlarını duyurmuş ressamlar arasında yer almaktadır. Karikatürist ve ressam İsmail Gülgeç ise, son bir iki yılda birdenbire parlayarak renkli, neşeli, zeki ve çocuksu çizgileriyle dikkati çekmiştir.

B. — Sahne Oyunları

Çocuklar için sahnede oynanacak küçük piyeslerin 19. yüzyılın sonlarında çocuk dergilerinde yayınlandığına daha önce değinilmişti. Ama 20. yüzyılın ilk çeyreği içinde çocuk tiyatrosu kurma, çocuklar için tiyatro eserleri yazma eksikliğinin hissedildiği Reşat Nuri Güntekin'in (1889-1956) şu satırlarından anlaşılmaktadır: «Mektep hayatının ilmini daha pek iyi anlamadığımız için, bizim mekteplerimizde bir müsamere hazırlığı haftalarca sürüyor, günlerce tedrisatı sekteye uğratıyor Ecnebi edebiyatlarında yığın yığın çocuk temsilleri külliyatları var. Bizde mateessüf şeraitini cami bir tek çocuk piyesi neşr edilmedi. Daha fenası, çocuk tiyatrosunun ne olduğu hakkında sakin bir fikir de denemedik.»

Bu yargıdan sonra kitabında okul sahne oyununda nelere dikkat edilmesi gerektiğini irdeleyen Reşat Nuri'nin özlemini giderecek başlangıcı, Muhsin Ertuğrul'un, 1924'te Istanbul'da Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosunda yeni bir seyirci kitlesi yetiştirmek amacıyla başlattığı tiyatro çalışmalarına, her cuma — o tarihte haftanın tatil günü pazar değil, cuma idi — öğrenci matineleri ekleyerek gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu girişim 1927 yılından sonra, Tepebaşı Tiyatrosunda her oyunun ilk temsilini gençlere ayırmakla sürdürülmüş ve nihayet 1934 — 1935'de ilkokul çağından başlayarak, tüm öğrencilere hizmet veren, çocuk tiyatrosu kurulmuştur. «Çocuk Tiyatrosu» adlı derginin yayına geçişi de aynı yıla rastlar. Bu dergiden kesilecek kupon ile tiyatroya ücretsiz girmek de mümkün olmuştur.

Türkiye'de çok kısa bir geçmişi olan çocuk tiyatroları, oyun yazarlığı ve oyunculuğu, bugün özellikle hafta sonları yalnızca Istanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde olsa bile, sürekli dolu olarak hizmet veren, kamu ve özel tiyatrolara sahiptir. Yazılan eserler, tiyatroların kendi kütüphanelerinde yayınlanmadan kalmakta, onun için de yayınlanmış tiyatro eserlerine pek sık rastlanmamaktadır. Özel tiyatroların yanında, belediye ve devlet tiyatroları, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu repertuarlarında bulunan yayınlanmamış çocuk oyunlarından fotokopi yoluyla yararlanmak pek kolay olmamaktadır. Cahit Uçuk (doğ. 1911), Mümtaz Zeki Taşkın (doğ. 1915), Orhan Asena (doğ. 1922) tiyatro yazarlığı alanındaki eserleri, oyunculukları ve tiyatro yönetmenlikleri ile de ün yapmış yazarlardır.

1973 yılında AÇOK (Anadolu Çocuk Oyunları Kolu) adıyla amatör bir çocuk tiyatrosu kuran Ümit Denizer (doğ. 1948), 1978 yılında klasik kukla tiyatrosunun tek gözlü perdesini, üç gözlü yaparak her perdede değişik kuklalarla diyalog kurabilen, hareketli bir kukla tiyatrosu da kurmuştur. Yurt içinde ve yurt dışında bir çok turnelere çıkan, bu tiyatro ve kukla ekibinin yöneticisi Denizer, Keloğlan (1925) adlı çocuk piyesi yanında, Leke, Çizgi — Benek, Renk (1978) adlı kukla oyununun da yazarıdır.

Beş Kafadarlar Tiyatrosu'nun kurucusu Nedim Şaban (doğ. 1967) şimdiye kadar yazdığı ve oynadığı oyunları ile geleceğin çocuk tiyatrosunu etkileyebilecek güçte olduğu izlenimini vermektedir.

Tiyatro, karagöz ve kukla oyunları dışında Türkiye'de çocuklara yönelik, oldukça yaygın bir başka yayın türü de radyo ve televizyon programlarıdır. Büyük kentlerde çocuklar için ayrılan oyun ve eğlence yerlerinin gittikçe daha fazla daralması, çocuğu eve daha fazla kapatmaktadır. Küçük kentlerde ve köylerde ise, toplumsal yaşam, okul dışında, değişik sanat ve kültür ürünlerinden olu-

şan gösterileri pek sık örgütleyemez. Geleneksel oyunlar ve törenler yaşamaya oralarda daha kolay devam etmektedir. Bunun için radyo ve televizyon çok geniş bir kitlenin ilgisini çeker.

Devletin yönetim ve denetiminde bulunan Türkiye radyolarının kuruluşu 1927—1960 yılları arasına yerleştirilmektedir. Televizyon ise, 1965'den sonra sürekli yayına geçmiştir. Tek kanaldan, sadece akşamları yayın yapmaktadır. Radyo'nun ayrı, televizyonun ayrı çocuk programları bu programları hazırlayan yapımcı ve oyuncu kadroları vardır. Çocuklar gazete ve dergilerden bu programların gün ve saatlerini izler. Yalnız radyo çocuk saatinde 1965'den bu yana 4000 çocuk radyo oyunu oynandığı bilinmektedir.

Aynı üst kuruluşa bağlı oldukları halde radyo ile televizyonun çocuk programları arasında bir eşgüdüm yoktur. İkisi de aynı hafta içinde farklı şarkıları haftanın şarkısı olarak sunarlar bazen. Her ikisi de Türk çocuk yayınlarının ünlü yazar, çizer ve yayıncılarını tanıtan görüşme, tartışma ve söyleşileri yayınlar. Son yıllarda daha çok yönlü, bölgesel özellikleri daha çok dikkate alan program yapımı gerektiği üzerinde tartışmalar yapılmaktadır. Devlet denetimi, değişen iktidarlara bağlı olarak program politikasının da az çok değişmesine sebep olmaktadır.

C. — Yayınevleri

Kitap, dergi, resimli kitap v.b. yayınlar daha çok özel sermaye kesimine elinde bulunan yayınevleri tarafından üretilmekte ve dağıtımcılar tarafından da piyasaya sürülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları yayınına, Kültür Bakanlığı da sanat ve edebiyat kitapları üretimine ağırlık vermektedir Ama yine de özel sektör üretimi devlete göre daha çoktur.

Resimli kitap yoluyla okul öncesi ve ilkokul dönemindeki çocuklara ulaşmak, özellikle yerli (telif) yazar ve çizerlerin ürünlerini yayınlamak 1928—1960 arasında okur-yazarlık oranını yükseltici toplumsal gelişmenin gerçekleşmesi ile mümkün olmuştur.

Resimli kitap alanında okul öncesi çocuklara en çok Özyürek ve Redhouse yayınevleri yayın yapmıştır. Özyürek'in yayınları kağıt, resim, dizgi ve baskı tekniği açısından oldukça kalitesiz, fakat fiyatı çok ucuzdur. Buna karşı Redhouse-sermayesi dış kaynaklı olduğu için ise, pek pahalı olmayan kaliteli, hatta örnek resimli kitaplar yayınlamıştır, yayınlamaktadır.

1970'lerde resimli kitap, öğretici yayınlar, başvurma kitapları, edebi kitaplar yayınında hızlı bir artış gözlenmektedir. Bu artış son bir kaç yıl içinde ekonomik kriz nedeniyle durmuştur, ama bu durgunluğa geçici bir dönem olarak bakmak doğru olur. Çünkü piyasada çocuk eğitimi, öğretimi, tıbbı, hukuku, psikoloji v.b. konulardaki araştırmaların yoğunluğu, okullaşmanın artışı, yeni bir başlangıcı zorlamaktadır.

Yalnız yazarlar değil, çizer ve ressamlar da yayınevlerinde çocuk yayınları bölümünde kadrolu olarak çalışmaya başlamıştır.

Dikkati çeken önemli bir olay da bir çok yayınevinin çalışmasını durdurması ve hemen her yayınevinin «çeviri» yayınlara çok fazla rağbet etmesidir. Bunun bir çok özel ve ortak nedenleri olabilir. Maliyeti düşürmek, en önemli neden gibi görünmektedir. Yerli-yazar-çizer sayısı ve üretim kapasitesi yayınevi sayısına ve üretim kapasitesine göre azdır. Ünlü yazarların (özellikle Türk yazarlarının) bazen farklı, bazen de aynı kitaplarının farklı zamanlarda, değişik yayınevleri tarafından yayınlandığı görülmektedir.

Son on - onbeş yıl içinde Türkiye'deki yayınevleri özellikle yerli yazarlardan

seçerek yayınladıkları kitap ve dergilerde şöyle bir yayın siyaseti uygulamışlardır:

T.C. Kültür Bakanlığı Değişen iktidarların —1970 —1980 arasında çok sık iktidar değişmesi olmuştur— parti programları doğrultusunda, ya da ona ters düşmeyen yazarlar tercih edilmiştir.

Arkın Milliyet Remzi Özyürek	Sürümü kolay, öğretici yayınlar, tanınmış yazarları basmışlardır.
Cem-Arkadaş Gözlem ABeCe Köyün Çocuğu	Daha çok toplumcu dünya görüşünde olan yazarlar ve devrimci çocuk yayınları. Son üç yayınevi çalışmasını durdurmuştur.
Damla Tercüman Yeni Asya	İslam dini, din eğitimi ve kültürü, kahramanlık öyküleri.
Redhouse İş Bankası Yapı ve Kredi Bankası Kurtuluş	Resimli kitap, öğretici yayınlar

Kaba çizgilerle yapılmış bu genel ayırımın her grubu içinde, verilen sınırlar dışında kalan, özgün, değerli, bazen de farklı örnekler ve istisnalar her zaman olabilir.

Son bir kaç yılda çocuk yayınları üretiminde görülen azalma, yeni, genç yazar ve çizerlerin, yayınevleri tarafından denenme, piyasaya tanıtılma şanslarını azaltmaktadır.

Çocuk yayınları üretiminde gözlenen ilginç bir olay da, piyasada görülen durgunluk sırasında, çocuklar için kitap ve dergi üretiminin bankalar eline geçmeye başlamasıdır. Çocuk dergileri ve kitapları yanında, bu bankalar, çocuk ile ilgili bilimsel araştırmaları destekledikleri gibi tiyatro, kukla, karagöz v.b. gösterileri de örgütlemektedirler. Para ticareti yapan bankaların, kültür bölümleri kanalıyla bu tür yatırıma kalkışmaları son 10—15 yıl içinde yaygınlaşan bir gelenek haline gelmiştir.

D. — Türkiye'de Oyuncakçılık

Özellikle Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yapılan arkeolojik kazılardaki bulgular, oyuncağın tarihini çok gerilere götürmektedir. Mezopotamya'daki Sümer, Anadolu'daki Hitit, Urartu, Frig, Lidya v.d. medeniyetlerinden kalma çıngırak, top, topaç, bebek, hayvan heykelcikleri, düdük ve bilyalar, bugün de çocukların severek oynadıkları oyuncaklar arasındadır.

Türkler X. yüzyılda Anadolu'ya geldiklerinde oldukça zengin oyuncak kültürünün de varisi oluyorlardı. Oyuncak üretiminin Selçuklular ve Osmanlılar döneminde Anadolu'da küçük zenaat ustalarınca devam ettirilmesi büyük bir ihtimaldir. Seyyah Evliya Çelebi'nin anlattığına göre, 17. yüzyıl'da İstanbul'da «Eyüp semtinde 100 oyuncakçı dükkanında 105 nefer» çalışmaktadır. Bu yüz dükkanın aynı anda kurulduğu düşünülemez. Bu dükkanlarda: sulu düdükler, şişirme kursak düdükler, küçük davullar, tahta beşikler, küçük defter, darbukalar,

fırıldak, dönme dolap, topaç, hacı yatmaz, karagöz ve hacivat tasvirleri bugün bile aynı geleneğin bir devamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün Eyüp'te bu geleneksel üretime dayalı olarak çalışan sadece bir dükkan (Halit Şengöz) bulunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, oyuncak zenaatkarlarını da etkilemiştir. Cumhuriyet'in kuruluşu ile canlanan toplumda başlangıç yıllarında Avrupa'dan getirilen hareketli oyuncaklar, önce evlerde daha sonra da atelyelerde üretilmeye başlamıştır Plastiğin sanayide kullanılışıyla fabrika imalatı başlamıştır. Hareketli teneke oyuncaklarda paslanma önlenmiş, kesici uçlar içeri kıvrılarak, kesme tehlikesi atlatılmıştır.

Türkiye'de üretilen oyuncakları yapım hammaddelerine göre, şöyle sıralamak mümkündür

1) Tahta oyuncaklar, 2) Plastik oyuncaklar, 3) Teneke oyuncaklar, 4) Cam oyuncaklar, 5 Bez oyuncaklar, 6) Kağıt ve karton oyuncaklar Yapımcı firmalar genellikle bu dallardan birini seçmektedirler Bazen iki türü birden alanlar da vardır.

1975 yılında yapılan bir piyasa araştırmasına göre, en çok oyuncak saatn firmaların piyasa payları şöyledir:

Firma	%	Kuruluş Tarihi
Ege Oyuncak	24.6	Bulunamadı
Fatoş Oyuncak	19.8	Bulunamadı
Alasya Oyuncak	18.4	1950
Emsa Oyuncak	8.6	Bulunamadı
Nekur Oyuncak	7.8	1955
Ersan Oyuncak	5.5	1940
Pilsan Oyuncak	3.8	1960
Hüner Oyuncak	0.8	Bulunamadı
Diğerleri	10.7	Bulunamadı
Toplam %	100.0	

Diğerleri adı altında toplanan Alev, Bambi, Çevik, Durkan, Esra, Melis, Nural, Tansu v.s. gibi 26 kadar firma dışında, 1975 yılından sonra kurulmuş olan Evrim Bilimsel Araçları A.Ş., Nata Plas, Memo, Gülen Çocuk Oyuncakları, Dolu Plas, Haylaz Oyuncak, Suteks ve Toysan gibi firmalar daha çok zeka geliştirici ve modern oyuncak üretimine ağırlık vermektedir.

Ege, Fatoş, Suteks gibi firmalar yumuşak bebekler ve hayvanlar üretmektedir. Emsa, Pilsan, Ce-Ca-Ke Oyuncak, Caner. Ersan gibi firmalar da, plastik zeka oyuncakları yapmaktadır. Evrim ise, daha çok kutulu zeka oyuncakları yapar.

Türkiye'de oyuncak sanayiinde ağırlık, plastiktedir Toysan ve Memo firmaları tahta oyuncaklarda Avrupa standardına ulaşmıştır, fiyatları ise, daha ucuzdur.

Elektronik oyuncak sanayiinde henüz bir gelişme yoktur. Yedek parça bulunamayışı, ürünlerin pahalı oluşu, piyasada görülen elektronik oyuncakların uzun süre tutunamamasına yol açmaktadır

Istanbul, oyuncak sanayii ürünlerini bütün Türkiye'ye toptancı aracılığı ile gönderir. İsteyen perakendeci doğrudan fabrikadan da malını alabilir. Toptancıların çoğu Istanbul'da Tahtakale semtinde toplanmışıtr. İzmir, Ankara, Samsun, Konya gibi illerde de toptancılar vardır Ancak bunlar, ürünleri, Tahtakale top-

tancılarından alan aracılardır Tahtakale toptancıları, fabrika fiyatına %10 zamla perakendeciye satarlar. Nakliye masrafları perakendeciye aittir. Tahtakale toptancılarının arabalı dağıtım örgütleri yoktur

İstanbul — Tahtakale'de bulunan toptancı oyuncak firmaları kuruluş tarihlerine göre şöyle sıralanmaktadır:

1. Spiro halefi (1890). Toptan ve perakendeci.
   Adres Sabuncuhan Cad. No: 18 Eminönü.
   Kosifler Koll. Şti. (1940). Kurulduğu tarihlerde imalatçı olarak çalışıyordu, şimdi yalnız toptan pazarlama yapıyor
   Adres: Süleymaniye-Siyavuşpaşa Sok. Gül han No: 1 Eminönü.
3. **Caner Ticaret** (1943). Kız çocukları için oyuncak ev araçları ve plastik zeka oyuncakları üretiyor. Toptan pazarlamacı.
   Adres Prof. Cemil Bilsel Cad. Nezih Bey İşhanı No: 1113 Eminönü.
4. **Alasya Oyuncak** (1950) Saç ve teneke oyuncak imalatı yapar ve toptan pazarlar
   Adres Tahtakale Cad. Za-za han No: 601 Eminönü
5. **Tansu Oyuncak Tic. A.Ş.** (1953). Plastik oyuncak imalatçısı ve toptan pazarlamacı.
   Adres Tahtakale Tomruk Sok. Alibey Han No: 22—23 Eminönü.
6. **Erkol Oyuncak** (1960). Deniz malzemesi, süs kağıtları ve plastik oyuncak imalatçısı, toptan ve perakende pazarlamacı.
   Adres Sabuncuhan Cad. Küçük Yıldız Han No: 208 Eminönü.
7. **Atılgan Ticaret** (1983). Üç tekerlekli çocuk bisikleti imalatçısı, toptan pazarlamacı.
   Adres Tahtakale Cad. Za-za Han K. 3 No: 604 Eminönü.
8. Müstecap Baybörü (1964). Teneke oyuncak imalatçısı, toptan pazarlamacı.
   Adres Tahtakale Cad. Çavuşoğlu Han No: 205 Eminönü.
9. **İylgün Oyuncak** (1970). Toptan ve Perakende pazarlamacı.
   Adres Sabuncuhan Cad. No: 15 Eminönü
10. **Arı Oyuncak ve Tic. Koll. Şti.** (1976). Toptan pazarlamacı.
    Adres Siyavuşpaşa Sok. Kayserili İşhanı No: 210—211 Eminönü.
11. **Horozoğlu Oyuncak** (1977) Toptan pazarlamacı.
    Adres Tahtakale Cad. Za-za Han No: 208-211 Eminönü.

E. — Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim

En eski dönemlerden beri Türklerde çocuğun okul öncesi eğitimi, aileye, özellikle anneye aittir. Kadının başlıca görevlerinden biri, iyi bir anne olmaktır. Bu gelenek, islamiyetin kabulü ile daha da kökleşmiş, toplumsal hayatta, evi dışında bir göreve karışamayan kadının, çocuk yetiştirme görevi, adeta hayatının amacı olmuştur Tarlada çalışmak, hayvanlara bakmak ve ev işleri yapmak durumunda olan kadın ise, çocuğunu da yanında taşımıştır ve kırsal kesimde bugün bile taşımaktadır.

19'uncu yüzyılın özellikle ikinci yarısı ve 20'inci yüzyılın ilk çeyreği Osmanlı İmparatorluğu'nun kısa aralıklarla adeta durmadan savaştığı bir süredir. Erkeklerin savaşa gitmeleri, büyük bir kısmının geri dönmemesi, kadının geleneksel işleri dışındaki işlerde de görev almasını gerektirmiştir. Bu da daha Cumhuriyet kurulmadan, okul öncesi yaşlardaki çocuklar için yasal önlemlerin alınmasını zorunlu kılmıştır.

İlk kez 1914-1915 yıllarında Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan bir yönetmelikle çocuk yuvaları kurulması düşünülmüş, 1915 yılında da, ilkokula öğretmen yetiştiren öğretmen okuluna, bir de ana okulu öğretmeni yetiştirecek bir bölüm eklenmiştir. Özellikle Istanbul'da aynı anda bir kaç ana okulu açılmıştır. Ancak I. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ve topraklarının işgali, Türk Kurtuluş Savaşı, bu kurumların kapanmasına sebep olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin (1923) başlangıç yılları, eğitim olanaklarının çok kısıtlı, yetişmiş insan gücü açığının çok büyük olduğu yıllardır. Ülkedeki okur-yazarlık %9—10 kadardır. Devlet olanaklarını, öncelikle ilk öğretime ve yetişkinler eğitimine yöneltmiş; okul öncesi dönem ise, aile ve özel kurumlar sorumluluğuna bırakılmıştır.

Ancak 1927'de Milli Eğitim Bakanlığı Ankara'da «Ana Muallim Mektebi»ni açmıştır. 1930-1931 yılında Istanbul Kız Öğretmen Okulu'na taşman bu okul, bir süre sonra kapanmıştır. 1950-1960 yılları arasında toplanan Milli Eğitim Şûra'larında ailenin eğitimi, okul öncesi eğitim ve ana okulları tartışma gündemindedir. Program ve yönetmelik çalışmaları başlamıştır.

1960-70'li yıllarda toplum içinde bu tür kurumlara duyulan ihtiyaç hızla artmış, toplum ve devlet, özel ve resmi okulöncesi kurumların sayısını arttırmış, özellikle Milli Eğitim Bakanlığı orta dereceli kız meslek okullarında «Çocuk Eğitimi ve Gelişimi» bölümleri açarken, Kız Teknik Öğretmen Okulu'nda ve Kız Sanat Öğretmen Okulu'nda da aynı bölümlerin açılması sağlanmıştır. 1968-72 yılları için hazırlanan İkinci Beş Yıllık Planda «Okul öncesi eğitime» yer verilmesi, konunun yurt kalkınması açısından öneminin, tüm Türkiye için kavranıldığını göstermektedir. Son yıllarda fabrika, banka, hastane gibi iş yerlerinin «okul öncesi» eğitim kurumu açma işine giriştikleri gözlenmektedir.

Haziran 1981'de 10. Milli Eğitim Şûrası'nda «Okul öncesi eğitim kurumlarının, özellikle az gelişmiş bölgelerden başlamak üzere, Türkçe eğitimine ağırlık vererek şekilde yaygınlaştırılmasına ve okul öncesi kurumların yurt düzeyine yayılması için gerekli önlemlerin alınmasına» karar verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı 1981-1982 öğretim yılında, bu karara dayanarak 650 hazırlık sınıfını hizmete açmıştır. Daha öncekilerle birlikte tüm hazırlık sınıflarında 30 bin dolayında çocuk hizmet görmektedir. Bunun dışında resmi ve özel 282 ana okulu, 22 çocuk bakım yurdu, 16 resmi 141 özel kreş ve ana okulu olduğu resmi istatistiklerde görülmektedir.

Bugün Türkiye'de 0—6 yaş grubunda 8 milyona yakın çocuk olduğuna göre, halen çalışan kurumların, bu büyük ihtiyacın pek azını karşılayabileceği ortadadır.

Ancak bu arada ilginç bazı çelişkiler de ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de aile çok çaresiz kalmadıkça, parasal olanakları yeterli olsa bile çocuklarını okul öncesi kurumlara göndermemekte, bakımlarının aile büyükleri, komşu ya da yakın akraba tarafından yapılmasını tercih etmektedir. Hatta devlete bağlı, ücretsiz bazı yuvalar bu yüzden normal kapasitenin altında çalışmaktadır.

Halbuki ilkokullardaki başarısızlık, çalışan kadınlar ve çocuklarının sorunları, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel ortamlardan gelen çocukların okul olgunluğu gibi konularda yapılan araştırmalar, Türkiye'de nitelikli okul öncesi kurumların sayılarının hızla arttırılması gereğini vurgulayan sonuçlar vermiştir.

F. — Çocuk Kütüphaneleri

Halk kütüphaneleri örgütü içinde, devlet desteği ile çocuk kütüphanesi kurma düşüncesi, Cumhuriyet'in kuruluşu ile gerçekleşir. Türk Ocağı, Harf devri-

minin getirdiği halkevi kuruluşları ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yardımları ile kurulan Çocuk Kütüphaneleri 1952 yılında yapılan bir yönetmelik ile Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. 1978 yılından bu yana Kültür Bakanlığına bağlanan halk ve çocuk kütüphaneleri, bugün Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak çalışmaktadır.

Son kültür istatistiklerine göre, 1978 yılında Türkiye'de 483 halk kütüphanesi + 274 çocuk kütüphanesi = 757 kütüphane çocuklara, kütüphane hizmeti vermektedir. Nüfusu genç olan ve hızla artan Türkiye için, bu sayının yeterli olmadığını, daha hızlı yükseltilmesi gerektiğini ileri süren görüş doğrudur.

Halk ve çocuk kütüphanelerinin daha çok büyük ve zengin kentlerde toplandığı gözlenmektedir Bina kurulamayan yerlere otobüs ile de gezici kütüphane hizmeti götürülmektedir. Çocuk kütüphanelerinde okulöncesi yaşlardaki çocuklara ayrılmış özel hizmet henüz yaygınlaşmamıştır.

Bir yandan devlet, diğer yandan Türk Kütüphaneciler Derneği kanalıyla her yıl Kasım ayının ilk haftasında «Çocuk Kitapları Haftası» ve Mart ayının son haftasında da «Kütüphane Haftası» kutlanmakta, sergi, toplantı, seminer ve konferanslarla kitabın, kütüphanenin önemi daha çok vurgulanmaya çalışılmaktadır. 1979 Çocuk Yılı'nın çocuk yayınları açısından da toplum içinde olumlu bir etkisi olmuştur.

Çocuk kütüphanelerinde bulunan kitap, dergi v.b. koleksiyon ile çocuk yuvaları ve ilkokullar arasında, karşılıklı bilgi ve hizmet artışını sağlayacak bir işbirliği girişimi henüz gerçekleşmemiştir. Ancak bireysel ilgi, bilgi ve istek üzerine bu kurumlar birbirleriyle bağlantı kurmaktadırlar

KAYNAKÇA

(1) **Alpay, Meral**: Türk çocuk edebiyatı, Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi (1980), 8, — 9, c. 167 - 191.

(2) **Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü**: Kültür İstatistikleri, 1978, Ankara, 1981, 208 s.

(3) **Boratav, Pertev Naili** Yüz soruda Türk halk edebiyatı, Istanbul, Gerçek Yayınevi, 1969. 25 0s.

(4) **Oktay, Ayla**: Türkiye'de okul öncesi eğitim. Istanbul, 1982 (Basılmamış)

(5) **Önder, Nabey**: Türkiye'de oyuncakçılık. Istanbul, 1982 (Basılmamış)

(6) **Öz, Erdal**: Çocuk Edebiyatı, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, (1979) 338-386; (1980) 412—463; (1981) 150—183; 1982 (557—587).

(7) **Tuncer, Nilüfer**: Çizgi romanlar. Ankara, 1980 (Hacettepe Üniversitesi — Doçentlik Çalışması).

1982'DE TÜRK DİLİ

Emin ÖZDEMİR

TEDİRGİN BİR YIL

Türk dilinin geçen yılki durumunu topluca değerlendirirken şöyle bir sonuca ulaşmıştım bu yıllıkta: «...1981, dil tartışmalarının yoğunlaştığı bir yıl olmuştur Gelişen ve özleşen Türkçenin, gelişme, özleşme gücünü kesmek için yüzlerce yazı yazılmıştır. Yönetimi etkileme, dil devrimini yöneticilerin gözünden düşürme, ona karşı kuşku yaratma yolunda toplantılar yapılmış, bildiriler yayımlanmıştır. Üstelik karaladıkları, yerdikleri, anlamadıklarını söyledikleri özleşen Türkçeyi kullanarak... Aralarında Türk dilini öğretme görevini iş edinmiş kişilerin de bulunduğu bu dil gericilerinin tutumuna bakınca gerçekten acı duyuyor insan. Yıllar geçiyor, her şey değişiyor, değişmediğini sandıkları kendi dilleri bile. Ancak bunun ayrımına varmıyorlar, nedenini niyesini anlayamıyorlar.»

Diyebilirim ki 1982'de bu görünüm daha da sertleşmiş, çağının dışında yaşayan, Türkçedeki gelişme ve değişmeyi toplumumuzdaki tüm aksaklıkların nedeni olarak gören kafaların etkinliği alabildiğine artmıştır. Geçen yıllara oranla sesleri daha bir gürleşmiş, aralarındaki «dirsek teması» güçlenmiştir iyiden iyiye. Türkçemizin kazandığı yeni söz değerlerini yeren, karalayan yazıların sayısında da büyük bir artış olmuştur. Sözcük avcılığı, sözlük suçlayıcılığı Danışma Meclisinde bile kimi üyelerin görevlerinden biri olmuştur Bu tür kişilerin sesini yaymayı iş edinen başta **Tercüman, Son Havadis** olmak üzere kimi tutucu gazeteler öz Türkçe sözcüklere karşı başlatılan yergiyi alabildiğine körüklemeye çalışmıştır

Türkçenin kazandığı yeni söz değerlerini içlerine sindiremeyen, bunların ardında ulusal değerlerimizi yıkmaya yönelik girişimler arayan bu bir bölük kişi, dil devrimini dondurmak, Türk Dil Kurumunu kapattırmak için türlü yollara başvurmuştur. Kurumun yerini alacak akademi tasarıları birbirini izlemiştir. Bu tasarıların gerekçelerinde gelişen, özleşen Türkçe, bu işe adanmış, Atatürk'ün dil ülküsünü yaşama geçirmeyi üstlenmiş Türk Dil Kurumu ağır bir dille suçlanmıştır. Üstelik bütün bunlar Türk Dil Kurumunun ve Atatürk devrimleri içinde özgün bir yeri olan Dil Devriminin ellinci yılında yapılmıştır. Acı olan da budur işte. Çünkü elli yıllık bu dönemde dirimbilim açısından üç kuşak değişmiştir Buna karşın anadilini sevmezlerin, kendi öz dillerinin söz değerlerine kanı kaynamazların sonu gelmemiştir. Elli yıl önce tutumlarını bugün de sürdürüyorlar bir bakıma. Sözgelimi Cumhuriyet gazetesinin «50 Yıl Önce» köşesinden alıntıladığım 10 Ekim 1932'de yayımlanmış şu kısa yazıya bakalım bir:

«Dil inkılabının manasını anlamayan veyahut anlamak istemeyen bazı kimseler, belki soğuk şakalar yapmak için, belki de irtici bir zihniyetle. ortaya asıl-

sız şayialar çıkarmışlardır. Sözde, bundan sonra beklemek yerine **dürtüklemek**, selamlamak yerine kazıklamak vesaire diyecekmişiz.

Anlayışı kıt olmayan insanlar derhal farzederler ki bunlar münasebetsiz ve tatsız soğuk ve iftiracı birer alaydan başka bir şey değildir, hatta basit nükte olarak bile kıymetleri yoktur. Belki de aramızda yaşayan düşman ve yabancı kimseler tarafından uydurulan bu rivayetlere, göğsünde Türk yüreği çarpan hiçbir yurttaş inanmamalıdır.

Dil inkılabının başında ve Gazi'nin izinde memleketin bütün münevverleri vardır. Gaye bir sürü ölü ve ruhsuz kelimeleri dilimize sokmak değil, bilakis, halkın dilinde yaşayan yurdun her köşesinde bugün de konuşulan, fakat edebi lehçeye ve yazı diline geçmemiş binlerce Türk sözünü yaşatmak, sevdirmek ve bu sözleri bilmeyenleri ısındırmaktır.

Halkımız Türk Dili Tetkik Cemiyeti tarafından yapılacak neşriyata kadar bu iğrenç rivayete kulaklarını tıkamalıdır. Bu neşriyattan sonra görülecektir ki o çirkin sözlerin hiçbiri yeni lügatlerimizde bulunmayacaktır. Bu rivayetleri çıkaranların takibata uğrayacaklarını da haber almış bulunuyoruz.

Türk diline dil uzatanlar cezasız kalamazlar ve kalmamalıdırlar.»

Elli yıl önce gözlemlenip saptanan bu tutum değişmemiştir. Hiçbir dilseverin benimseyemeceği **ulusal düttürü, gökkonuksal avrat, tütünsel dumangaç, içi geçmiş dinsel kişi**... gibi alaysamalı uydurmalar sürüp gelen bu tutumun ürünüdür. Nitekim Danışma Meclisinde konuşmalar Anayasanın dili üzerinde yoğunlaşmıştır sık sık. **Devrim, çağdaş, özgürlük**... gibi sözcükler suçlanarak çıkarılmıştır öneri metinden. Çocuklarına **Devrim, Özgür, Çağdaş** adlarını koyan analar babalar için, dil devrimini gönlünde çiçeklendirmişler için tek tümceyle üzünç yaratıcı olmuştur bu tür tartışmalar.

Sözcük avcılığı ve suçlayıcılığı öylesine yaygınlaşmıştır ki dil, ekin ve yazın alanlarında yapılan bilimsel ya da danışma nitelikli toplantılarda kimi sözcükler saldırıya uğramıştır. Örneğin daha sonra anacağım, dil açısından alınan kararlara yer vereceğim Milli Kültür Şûrası'nda ta Amerika'lardan gelip bu toplantıya katılan Reha Oğuz Türkkan adında biri, **olanakla** «avanak»; **uygarla** «aygır» arasında ses yönünden benzerlikler bulmuş, bu türden sözcüklere duyduğu derin öfkeyi dile getirmiştir.

Danışma meclisinde başlayan ve dışarıda da sürüp giden bu sözcük tartışmaları bütün yıl sürüp gitmiştir. Dil sorunu, belirli gazete ve dergilerin yüklediği ters, olumsuz anlamlarla gündemde kalmıştır hep. Atatürk'ün dil ülküsünü gerçekleştirmeye çalışanlar sürekli suçlanmıştır. Elli yıl önce dil devrimini yanlış yorumlayanların tutumu üzerine yazılmış bir yazıdan alıntıladığım parçanın son tümcesi tersine çevrilmiş, «Türkçeyi özleştirmeye çalışanlar cezalandırılmalıdır.» diyecek gücü bu tutucu çevreler kendilerinde bulmuştur. Dil devrimimizin 50. yılında insana acı veren bir görünümdür bu.

SÖZCÜK ÜRKÜSÜ VE BİR ATASÖZÜMÜZ

Dilbilimsel bir gerçektir ki sözcükler kavramları adlandırmaya, ayırmaya yarayan birer simgeden başka bir şey değildir. Göztergedir bir tür. Bu yönden sözcükle yansıttığı kavram arasında bir özdeşlik yoktur. Oysa sözcüklerle onların yansıttığı kavram arasında özdeşlik kuruluyor, kimi sözcükleri suçluyorlar. Daha doğrusu **devrim, çağdaş, özgür, özgürlük**... gibi sözcüklere karşı bir ürkü duyuyorlar. Sözgelimi Danışma Meclisinde bir üye, Abdullah F. Gözübüyük, şöyle diyor konuşmasında:

...Son zamanlarda memleketimiz basın ve yayınında bazı tabirler bazı fikirlerin işareti olarak, bazı doktrinlerin alameti olarak kullanılagelmiştir. Maalesef bunlardan biri de çağdaş kelimesidir. Çağdaş, muassır, malum. Ne yazık ki memleketimizde kurulmuş bulunan birçok dernekler, birçok teşekküller, temyiz mahkemesindeki tecrübelerimizle öğrenmiş bulunuyoruz, bu tabir kendi asıl sözlük manası dışında belli siyasi ve devlete karşı işlenen cürümleri tahrik ve teşvik istikametinde cereyanların sembolü, işareti, manası olarak kullanılmıştır. Bu sebeple sakıncalıdır.»

Sözcüklere bu açıdan bakma oldukça yaygınlaşmıştır. Nitekim bu yüzden belirli çevreler kimi sözcükleri dilin dışına atmaya, bunların yerine eskilerini hortlatmaya yönelmişlerdir. Oysa dil olaylarını anlamayan bir bakış açısının ürünüdür bu tutum. Yeri gelmişken söyleyelim ki bir varlık, nesne ya da kavramın adıyla adlandırılan şey arasında bir bağıntı yoktur. Sözgelimi bir kişinin adı «Erdem» se bu, onun mutlaka erdemli biri olduğu anlamına gelmez. Bunun gibi bakkal dükkanına «Güven Bakkaliyesi» diyen kişinin de güvenilir, hile nedir bilmez biri olduğunu düşünemeyiz .Belki de taşıdığı adın tam tersi bir tutum içindedir. Karıştırılan yön burası.

Birer kavram birimidir sözcükler. Sözcüğün ses yapısı kavramın içeriğini ve niteliğini değiştirmez. Yalnızca ayırmaya, adlandırmaya yarar. Nitekim atalarımız bu gerçeği gözlem yoluyla görmüşler. Bugün birçok dilbilimcinin vurguladığı ve dilbilimin temel kavramını içeren şu sözü söylemişlerdir: «İt sözü havlamaz, ok sözü fırlamaz...» Yine bir yönüyle bu gerçeği yansıtan şu sözü de anabiliriz burda: «Bal bal demekle ağız tatlı olmaz.» Gelgelelim devrim sözcüğünden ürkenler, böyle bir sanı içindeler. Bu sözcük kullanılınca her şeyin devrileceğini, bütün toplum düzeninin altüst olacağını varsayıyorlar.

AKADEMİ! AKADEMİ!

Ülkemizdeki dil tartışmalarının nirengi noktalarından birini akademi konusu oluşturmuştur. Dil devrimine, Türk Dil Kurumuna, gelişen ve özleşen Türkçeye karşı çıkanlar dil sorununun ancak bir Dil Akademisinin kurulmasıyla çözümleneceğini öne sürerler. Bunun için de değişik yol ve yöntemlere başvurarak bu düşüncelerinin uygulamaya konmasına çalışırlar. Nitekim bundan önceki yıllarda kalın çizgilerle özetlemeğe çalıştığımız Tercüman gazetesiyle Sisav'ın yürüttükleri «özleşmeye karşı çıkış toplantıları» böyle bir çalışmanın ürünüydü. Bu toplantılarda Dil devrimine yöneltilen demirbaş suçlamalar hep bir ağızdan dile getirilmiştir. Amaç yönetim çevrelerini etkilemek, kendi düşüncelerini doğrultusunda karar almalarını sağlamaktır. Nitekim bu çalışmaları etkili de olmuştur. İlkin Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979—1983) 1981 yılına özgülenen etkinlikler arasında «Türk dili ve edebiyatı akademisi» kurulması öngörülmüştür.

Öngörülen akademi, Tercümancıların, Sisavcıların daha doğrusu Tarabyacıların özlemlerini koşut işler üstlenecektir: Dil konusunda aşırılıktan uzaklaşılacak, yaşayan ve konuşulan Türkçenin kullanılması sağlanacak, ders kitapları bu Türkçeyle oluşturulacak...

Kalkınma planında yer alan bu akademiyle ilgili bir yasa tasarısı 1981 Nisan ayında Danışma Meclisine gönderilmiştir. Tasarıya göre Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu tüm gelirleri, mal varlıkları, kitaplıkları ve personel kadrolarıyla birlikte Türk Bilimler Akademisi adıyla kurulacak yeni kuruma devredilecekti. Böylece Tarih ve Dil Kurumları kaldırılmış olacaktı.

Tasarı tepkiyle karşılanmış, bunun her yönüyle Atatürk'ün TDK ve TTK'ye bıraktığı mirasla ilgili vasiyetnameye, Yurttaşlar Yasasına aykırı olacağı tüzel kanıtlarla belirtilmiştir. Bilimler Akademisiyle ilgili tasarının yanı sıra, aynı

sıra, aynı amaçta birleşen ve yapı olarak ondan biraz daha farklı nitelikler taşıyan bir başka akademi tasarısı daha Danışma Meclisi gündemine gelmiştir. Bu, Mehmet Pamak ve arkadaşlarının hazırladığı yasa tasarısıdır. Bu tasarının geçici 2. maddesinde şöyle deniliyordu:

«Bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren iki ay içinde Atatürk'ün direktiflerine uyularak Türk Dil Kurumu'nun bütün gelirleri, malvarlığı ve kitaplığı Başbakanlıkça kurulacak yetkili bir komisyon aracılığıyla akademiye devredilerek Türk Dil Kurumu lağvedilir.»

Pamak tasarısı, Danışma Meclisinin gündeminde yer alırken akademi konusu bu kez de hazırlanan Anayasa tasarısında ortaya atılmıştır. Taslak metnin 166. maddesinde konu şöyle dile getirilmiştir:

«Türk Dil Akademisi kamu tüzel kişiliğine sahip bir kuruluştur. Amacı ve görevi, Türk dili üzerinde araştırmalar yapmak, Türk dilinin gelişen ihtiyaçlara göre oluşumunu tesbit etmek, devletin dil politikasını yönlendirilmesine yardımcı olmak, resmi yazışma dilini saptamak, bu konularda bilimsel esaslara dayanan yayınlarda bulunmak, Türk dili üzerindeki çalışmaları yurt çapında teşvik ve desteklemektir.

Türk Dil Akademisi en çok 40 üyeden oluşur. Kuruluşunda bu üyelerin hepsi cumhurbaşkanınca seçilir. Üyelerin dil konusunda uzmanlaşmış olmasına özen gösterilir. Boşalan üyeliklerinin seçimi akademi üyeleri tarafından yapılır.»

Anayasa maddesinin gerekçesi ise Türk Dil Kurumunu ve Dil devriminin getirdiği yeni söz değerlerini suçlayan bir hava taşımaktaydı:

«Son yıllarda görüldüğü gibi «devrimci» olduklarını [1] açıklayanların hemen tümü, Atatürk'ün izinden gittiklerini söyleyenlerin bir kısmı Türk Dil Kurumunun bilimsel dayanaklardan yoksun metodlarla ürettiği tilçik ve sözcükleri devlet aracılığıyla, zorla milletimize benimsetmeye ve dolayısıyla yaşayan Türkçemiz yerine sun'i ve uydurma bir dil koyma çabasına girişmişlerdir. Bu çabayı önlemek için bir dil akademisi oluşturmak, bu akademinin benimsediği veya reddetmediği ve araştırmalarının ürünü kelimelerin Türkçeyi oluşturması gerektiği düşünülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarında ve TRT programlarında akademinin kabul ettiği kelimeler kullanılmalıdır. Türkçe düştüğü durumdan ancak böyle kurtulabilir. Kurulacak akademi üyelerinin başlangıçta Devlet Başkanı tarafından seçilmesi, ondan sonra boşalan üyelikler için akademinin bizzat kendisinin üye seçmesi politik etkilerin dışında tutmak için gereklidir.»

Sevinç Çığlıkları: Akademi tasarıları birbiri ardınca Danışma Meclisi gündemine geldikçe dil devrimine karşı olan çevrelerin sevinçlerine diyecek yoktu. Yazı üstüne yazı yazı yazıyor, Türk Dil Kurumunu ve özleştirmecileri suçlayarak kurulacak akademinin gerekçelerini göstermeye çalışıyorlardı. Dil devriminin ilk yıllarında başlayan, söylene söylene ağızlarda çürük sakız niteliğini kazanmış «uydurmacılık», «nesiller arasındaki bağları koparma», «geçmişimizi unutturma», «dili yoksullaştırma», «dış Türklerle bağlarımızı yok etme», «öz Türkçe maskesi altında yabancı ideolojilere hizmet etme» gibisinden suçlamalar yeni bir biçem içinde ortaya atılmaya başlandı.

Özleştirme, dilimizi yabancı söz değerlerinden arındırarak Türkçenin kendi öz değerlerini kullanım alanına çıkarma çalışmalarını yerme işine Televizyon da katıldı. Bir yandan haberlerin dili yeniden bulandırılırken, «gereksinim», «koşul», «çağdaş», «devrim» gibi çok yaygın sözcüklere kullanım yasağı getirilmiş, bir yandan da kimi kişilerle «Türk kültürü üzerine» konuşmalar yapılarak dil devrimi ve Türk Dil Kurumunun etkinlikleri gerçek dışı yollarla suçlanmıştır. Örneğin bunlardan biri hem Türk Dil Kurumu Başkanlığını, hem Milli Eğitim Ba-

kanlığı yapmış bir dil Profesörü Tahsin Banguoğlu, televizyonun görüntülüğünden şunlara benzer sözleri rahatça söyleyebilmiştir:

«...Türk dilinin kaidelerine, zevklerine aykırı birçok kelime ortaya atıldı... Bir siyasi alet olarak kullanılmıştır Dil Kurumu. Maalesef memlekette dil yönünden bir kültür ayrılığı bölünmesi meydana getirilmiştir. Bu kelimeler zamanla millet tarafından tasfiye edilecektir. «okul» kalmaz Türkçede, haysiyetine dokunacaktır, école'den okul yapmak. Fakat teesüf edilecek cihet bunların gerçekleşmiş, resmi ve eğitim diline girmiş olmalarıdır.»

T. Banguoğlu'nun ve onun gibi bir zamanlar Türk Dil Kurumunun etkinlikleri içinde yer alıp sonra türlü nedenlerle Kurumdan ayrılanların söylediklerini okudukça insan ister istemez Sophokles'in o ünlü ağlatısı Kral Oidipus'un bitimindeki şu sözü anımsıyor: «Son gününü görmeden hiç kimseye mutluluğa ermiş, demeyin...» Tıpkı bunun gibi bizde de bu sözü değiştirip şöyle söylemek gerekiyor: «Son gününü görmeden hiç kimsenin söylediklerine inanmayın.» Bugün Türk Dil Kurumunu bölücükle, yanlış sözcükler uydurmakla suçlayan T. Banguoğlu'na insanın sorası geliyor:

«Milli Eğitim Bakanlığı yaptığınız süre içerisinde başta okul sözcüğü olmak üzere öteki sözcükleri neden eğitim dilinden arındırmadınız? Bir dilci olarak bu sözcüklerin Türkçeye aykırılıklarını neden o günlerde göstermediniz? Bu uydurma sözcükleri kendi yazılarınızda, kitaplarınızda neden kullanmadınız? Dahası şu sözleri yazan ve söyleyen siz değil miydiniz?

«...Yine son yılların gelişmeleri köksüz bir iddianın yanlışlığını ortaya koymuş bulunuyor. Denmiştir ki: Siz yeniden yapma bir dil meydana getiriyorsunuz. Bu yazı dili de Osmanlıca gibi konuşulmayacaktır. Oysa görüyoruz ki, ilkin yazı dilinde yeşeren yeni Türkçe kelimeler, aydınlarca, hele genç kuşaklarca pek güzel konuşuluyor. Halkça da anlaşılıyor ve benimseniyor. Çünkü bunların kökleri kendi anadillerinde vardır. Şu var ki dil davası çok zaman kazanmıştır. Yeni dilin sahibi, yeni aydın kuşaklar yetişmiştir. Dil kendisi kısırlıktan kurtulmuş, anaçlaşlaşmış, yeni bir doğurganlık çağına girmiştir. Yaratıcı olmuştur. Türkçenin millileşme ve genişleme yolundaki gidişini önlemeye artık hiç kimsenin gücü yetmez. O davanın organı olan Türk Dil Kurumu da kendisini artık millete mal olmuş saymaktadır.» (9 Temmuz 1963, Türk Dil Kurultayı Konuşmasından)

Analara, babalara şöyle seslenen siz değil miydiniz?

«Belki analar babalar diyeceklerdir ki: Peki ama biz çocuklarımızın dilinden anlamaz olduk. Bu biraz aşırı bir deyimdir. Pekala anlıyoruz. Hatta farkında olmayarak onlar gibi konuştuğumuz da oluyor... Yeni Türk yazı dili, hür ve bağımsız bir uygarlık dili olarak kesin şekline yaklaşmaktadır. Bizim çocuklarımızla, çocuklarımızın çocukları arasında böyle bir mesele kalmayacaktır.» (Çaba dergisi, sayı: 3, 1963)

Birbirini izleyen akademi yasa tasarıları, başta T. Banguoğlu olduğu halde dil devrimine karşı olan güçlerin tümünü sevindirip yüreklendirmiştir. Akademinin bir ayak önce kurulmasını gerçekleştirmek amacıyla Türk Dil Kurumu ve özleştirmeciler yaylım ateşine tutulmuştur. Tercümancılar, Sisavcılar ya da Tarabyacılar diye adlandırılan bu kişilerin neler söylediklerini ayrı ayrı ele alma gereksinimini duymuyoruz. Çünkü bu söylenenlerin yeni bir yanı yok, bu bir. Birinin söylediğini ötekiler hep bir ağızdan yineliyor bu iki. Öyle ki Tahsin Banguoğlu ne diyorsa Mehmet Kaplan da aynı şeyleri dile getiriyor; Nazlı Ilıcak ne söylüyorsa Ahmet Kabaklı ya da Ergun Göze de değişik bir biçemle aynı düşünceleri ortaya koyuyor. Zeynep Korkmaz'ın söylediklerini üç aşağı beş yu-

karı A. Bican Ercilasun da, T. Tekin de benimsiyor. Dahası, bunların bir bölüğünü (önceleri dil devriminin önde gelen savunucuları, Türk Dil Kurumunun üyeleriyken sonradan ayrılmak zorunda kalan ya da ayrılmayı yeğleyenler) bir yana bırakırsak düşüncelerinde bir değişme, bir gelişme de yok. On yıl önce neyi söylemişlerse on yıl sonra da aynı şeylerin altına imza atıyorlar. İşin ilginç yanı kendilerini bir özeleştiriden, bir özdenetimden de geçirmiyorlar. Sözgelimi on yıl önce «toplum», «önem» «imge», «konu» sözcüklerinin yapı yönünden bozuk, Türkçeye aykırı olduğunu söyledikleri bu sözcükleri bugün rahatça kullanıyorlar; bu olgunun üzerinde durup düşünme gerekliliğini duymuyorlar. Dil sorunumuzun sürgitliğinin altında yatan en önemli nedenlerden biri budur işte. Bu yönden dil devrimine karşı çıkanların söylediklerini yansıtan dergi ve gazete kesikleri 1982'de elimde iki büyük «klasör» doldurmasına karşın burada anmaya ya da alıntılamaya değer, düşünce örgüsü açısından tazeliği olan tek bir yazı bile yok. Tümü de yinelene yinelene, aşınmış; geçmezliği ve gerçekdışılığı saptanmış birtakım suçlamalar...

Gerçeği Yansıtmaya Çalışanlar: Akademi tasarıları ardarda ortaya atılırken Atatürk'ün dil ülküsüne bağlanmış; Türkçenin özleşmesi, gelişmesi yolunda emek vermiş olanlar da bu tasarılar karşısında düşüncelerini dile getirdiler. Bunları da nirengi noktalarıyla belirteyim:

Ömer Asım Aksoy, gazetelerde Türk Bilimler Akademisi'nin kurulacağı ve Türk Dil Kurumunun mal varlığıyla birlikte bu akademiye aktarılacağı yolundaki haberlerin yoğunlaşması üzerine 5 Ocak 1982 günlü Cumhuriyet'te «Dil Kurumuna Kıyılır mı?» adlı bir yazı yayımladı. Yazıda, böyle bir girişimin hem hukuk açısından, hem Atatürk'ün «vasiyetname»si açısından büyük sakıncalar yaratacağı belirtiliyor. Ulusal dile ulaşmanın yolu, ulusal olanı desteklemektir, geçer düşüncesini vurgulayan Ömer Asım Aksoy şunları söylüyor:

«...Biliniyor ki ulusal olmayan ses kendisini «milli dilin savunucusu» diye göstermekte ve Dil Kurumunu, «atalarımızın yadigarı milli dili bozan, nesiller arasında kopukluk, ikilik yaratan» diye nitelemektedir. Atalarımızın bağlandığı her şey «milli» olsaydı, Atatürk, birçok eski, kötü geleneklerimizi yıkar, hele yeni bir Türk abecesi oluşturmayı gerekli bulur muydu? Bu örnek, «nesiller arasında kopukluk yaratma» sözünün, ulusallık perdesi altında nasıl yanıltıcı, aldatıcı, daha doğrusu nasıl tehlikeli bir sav olduğunu göstermeye yeter. «Tehlikeli» diyorum; çünkü bu, Yeni Türkiye'nin temeli olan devrimciliğe karşı koymaktır. Özleşmekte olan dil, kimi kişilerce yadırganabilir; ama başka bir dil değil, gerçek Türkçedir. Yeni yazı ise başka bir yazıdır; eski yazıya benzer bir yanı yoktur. Atatürk, «nesiller arasında kopukluk yaratacak» savını geçerli saysaydı, yazı devrimini gerçekleştirir miydi? Atamızın üzerinde durmayı hiç düşünmediği bu sava şimdi değer vermeye kalkışsak, yazı devrimimizden geri dönmemiz gerekir. (Nitekim bu düşüncede olanlar yok değildir.) Yazı devrimimiz için geçerli olmayan bir gerekçe, dil devrimimiz için hiç geçerli olamaz. Dil tutucularının amacı, yanıltıcı bir gerekçe ile dil devriminde gedik açmaktır. Bunu başarabilirlerse yazı devrimini devirmeleri işten bile değildir.»

Ulusal dile sahip çıkan bir kuruluştur Türk Dil Kurumu. Ömer Asım Aksoy, dilde «kargaşa» istemeyenlerin Atatürk'ün ulusal dil ilkesini benimsemeleri gerekir, diyor. Kurulacak bir akademi içinde Türk Dil Kurumumu eritmenin yanlışlığına değiniyor:

«Dil Kurumu şu nedenle Akademi ile birleşemez: Akademinin ve Dil Kurumunun ayrı ayrı görevleri vardır. Dil Kurumu, Akademinin yapamayacağı işleri de yapar. Akademi ise Dil Kurumunun yaptığı birçok işleri görevinin dışında

sayar Dil Kurumunun görevi, hem bugünün gereksemelerini düşünmek, hem geleceğe yönelik devrimci çalışmaları yürütmektir. Oysa Akademi, dilin bugününü saptar; yarına dönük ve devrimci çalışmaya girmez.»

Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Tahsin Banguoğlu'nun tanıklığına da yazısında başvuruyor Ömer Asım Aksoy. Akademinin geleceğe yönelik etkinlik gösteremeyeceği konusunda T. Banguoğlu'nun şu sözlerini alıntılıyor:

«Bu iş sadece bilimle olmaz; heyecan ister. Milli davaları yürütmek konusunda kuru bilim yetmez. Onun için ben şahsen Türk Dil Kurumunun bir akademi haline getirilmesine karşı koydum. Çünkü akademi duruk (statik) bir çalışma takip eder. Türk Dil Kurumu ise bir aksiyon kurumudur. Bir dili ileri götürme, yepyeni bir dil yaratma yolunda heyecanla çalışacak bir kurumdur Onu bir akademi haline çevirip donduramayız.»

Cahit Külebi de, akademi özlemlerinin yoğunlaşması, Türk Dil Kurumuna saldırıların artması üzerine Türk Dili'nde (Şubat 1982) «Türk Dil Kurumu Zararlı mı, Yararlı mı?» adlı bir yazı yayımladı. Yazısında Türk Dil Kurumu ile ilgili yanlış kanı, vargı ve gözlemlerin dayanacasızlığı üzerinde duruyor C. Külebi. Dil Akademisi düşüne kendini kaptıranların Türk Dil Kurumunu ve dildeki özleşme olgusunu iyi anlayamadıklarını örneklere bağlayarak vurguluyor:

«Yarar görülüyorsa, Akademi kurulmasından daha doğal bir girişim olamaz. Ne var ki, bunun için Atatürk'ün kurup geliştirdiği Türk Dil Kurumunu kötülemeye, karaçalanları haklı göstermeye, Atatürk vasiyeti gelirine el koymaya gerek yoktur.

Dilimiz bugün çok başarılı bir gelişme evresine ulaşmıştır. Siyasal art düşünceli küçük bir topluluğun dayanaksız saldırıları «iki zıt görüş» deyimini gerektirmez. Atatürk bu zıt görüşleri dikkate alarak giderici önlemler almıştır. Bu biçim düşünceler yalnızca gericiliği hortlatacaktır.»

İlhan Selçuk da 12 Şubat 1982 günlü **Cumhuriyet**'te Ömer Asım Aksoy ve C. Külebi'nin yazılarına değinerek «Dil, Sanat, Devlet» adlı yazısını, bir dilekle, dil konusunda karar verecek olan çoğu iyi niyetli yöneticilerin bu yazıları okumaları dileğiyle açıyor. Sözü Atatürk'ün vasiyeti hiçe sayılıp Türk Dil Kurumunun varlığına son verilirse dil devrimi durur mu? sorusuna getiriyor:

«...Dil sanatçının yoğurduğu bir hamurdur. Türkiye'deki tüm sanatçılar da dil devrimini benimsemişlerdir. Romanı, öyküsü, şiiri, oyunu, denemesi çevirisiyle günden güne gelişen edebiyatımızı izlemiyor muyuz? Atatürk'ün vasiyeti hukuk dışı bir yorumla yok edilse bile tüm kitaplıklar taranıp romanlar, öyküler, oyunlar, şiirler, denemeler, anılar, çeviriler de yok mu edilecek? Türk dilinin en güzel yapıtları meydanlara dökülüp yakılacak mı? Okul kitaplarından Türkçemizin en güzel örnekleri çıkarılacak mı?»

Dil devrimine karşı çıkan bir gazetenin tutumuna sözü aktararak böyle bir karşı çıkışın havanda su dövmek, akıntıya kürek çekmek gibi bir şey olduğunu belirtiyor:

«...Bu gazete milyarlar harcayacak güçtedir: kendisine hizmet edenlere milyonlar dağıtabilir. Nitekim bazı alanlarda bu işi becerebiliyor. Sosyal ve ekonomik konularda Ticaret Odaları profesörlerini bir araya toplayabiliyor. Ama bu gazetenin sanat sayfası bomboştur. Orada ne Melih Cevdet'i, ne Oktay Rifat'ı, ne Yaşar Kemal'i, ne Aziz Nesin'i, ne de edebiyatımızın saygın bir adını görebilirsiniz. Bu gazetenin sanat sayfasında şiirinin yayımlanması bir şair için ayıptır. Genç, orta ya da yaşlı kuşaktan bir sanatçı, dil devrimine ve insan haklarına düşman bir gazetede nasıl boy gösterebilir? Bir Fazıl Hüsnü Dağlarca yazdığı şiiri böyle bir gazetenin sanat sayfasında yayımlayabilir mi?»

Dil devrimi devletin arkalaması ya da zorlamasıyla yürümemiştir. Bu devrimi halkın kendisi benimsediği için, sanatçılar, aydınlar benimsediği için yürümüştür. Bu gerçeği de dile getiren İ. Selçuk, şu tümcelerle bitiriyor yazısını

«Türk Dil Kurumu Atatürk'ün elleriyle kurulmuştur; bu kurumu yıkacak ya da bu kuruma karşıt bir eylemi savunacak kişinin «Atatürkçüyüm» demesi, ancak lafta kalacaktır; dilde değil...»

Dili de, yazını geliştiren, soluğunu genişleten yazarlardır, ozanlardır. Dil Kurumu Türkçenin özleşip gelişmesinde bugünkü mutlu sonuca ulaşmışsa, bugün yazılarda %90'nın üstünde Türkçe sözcük kulanılıyorsa, bu mutlu sonucun alınmasında asıl pay yazarların ozanlarındır Daha doğrusu Kurum onlarla bütünleşmiştir. İ. Selçuk'un değindiği bu gerçeğe birçok yazısında O. Akbal da parmak basmıştır. Şu soruyu sormuştur sık sık: «Böyle bir akademi kurulsa buraya kimler seçilebilir?» Nitekim 14 Haziran 1982 günlü yazısında böyle bir soru sorduktan sonra şöyle sürdürüyor:

«...Şimdi bir Dil ve Edebiyat Akademisi kurulsa, bu akademiye çağdaş yazınımızın, düşünce dünyamızın, dil alanında uzman kişilerin alınacağı varsayılsa acaba sonuç ne olur? Bunu «Akademi, Akademi» diye tutturan birtakım kişiler hiç düşünüyorlar mı? Yan tutmadan tartışalım konuyu... Bugün şiir alanında etkili kaç şairimiz var? Akademi üyesi seçilecek değerde, saygınlıkta yaşı elliyi geçmiş şairlerimiz kimler? Bir bir anımsayalım mı? Dağlarca, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Sabahattin Kudret, Necati Cumalı, Salâh Birsel, Rıfat Ilgaz, Dinamo, A. Kadir, Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar vb. Akademiye bu şairler girmezse, hangi sağcı şairler girer? Hem öyle şairler var mı?

Roman ve öykü alanını ele alalım: Yaşar Kemal, Samim Kocagöz, Kemal Bilbaşar, Haldun Taner, Tarık Buğra, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Tarık Dursun, Zeyyat Selimoğlu, Nezihe Meriç, Adalet Ağaoğlu vb... Öteki türlerde de ilk akıma gelen yazarları sıralamak istiyorum: Çetin Altan, İlhan Selçuk, Mehmet Fuat, Vedat Günyol, Azra Erhat, Adnan Benk, Tahsin Yücel, Akşit Göktürk, Fethi Naci, Asım Bezirci, İsmail Cem, Metin And vb...

Dilbilim alanından da üye seçeceksek, Akademicilerin pek beğendikleri Hasan Eren, Zeynep Korkmaz, Mehmet Kaplan dışında ileri sürebilecekleri kaç değerli kişi var? Öte yandan Doğan Aksan, Kemal Demiray, Vecihe Hatipoğlu, Berke Vardar, Hasibe Mazıoğlu, Semih Tezcan, Mustafa Canpolat ki hepsi TDK üyesidir— ve daha nicelerini anmak gerekir

Demek istediğim şu: bir Dil ve Edebiyat Akademisi kurulursa —eğer kurulursa, eğer kurulması gerekliyse, ki ben hiç de bu kanıda değilim— oraya seçilecek üyeler, üç aşağı beş yukarı yukarıda adı yazılı kişiler olacaktır.»

Melih Cevdet Anday da Dil Mahkemesi adlı yazısında (Cumhuriyet, 14 Mayıs 1982) Akademi, Akademi diye çırpınanların özleştirme akımına yönelttikleri suçlamaları ele alıyor. Soğukkanlı bir düşünüşle, suçlayıcıların yanılgılarını, yanlışlarını, düşüncelerini yeren yanlış gözlem ve çıkarımlarını gösteriyor. Bunun için de konuyu neden-sonuç ilişkisi içinde ele alıyor. Türkçecilik akımına karşı çıkanların gerçekleri göremeyişini de onların konuyu neden-sonuç bağlamı içinde ele alamayışlarına bağlıyor. Dilimizi Türkçeleştirme ya da yabancı kökenli sözcüklerden arındırma zorunluluğunun nereden doğduğunu şöyle açıklıyor Melih Cevdet Anday

«...Dilin Türkçeleşmesi zorunluluğu uluslaşma sürecinin ürünüdür. Türkçeyi yabancı dillerin egemenliğinden kurtarma savı, birtakım sivri akıllıların hevesinden değil, ulus olmanın vazgeçilmez koşullarından doğmuştur Uluslaşma sürecini yaşayan bütün toplumlar bu gereksemeyi duymuş ve dillerini özleştirmiş-

lerdir. Okula başlayan çocuk orada kendi dilini değil de bir yabancı dili öğrenirse, ulus olmanın başlıca koşulu sayılan dil birliği nasıl kurulabilir? İşte bu nedenle Arapça öğretimi kaldırıldı okullarımızdan, Türkçe dilbilgisi konuldu yerine. Böylece dilimizde varlıklarını sürdüren yabancı sözcükler, aile olma niteliğini yitirdi, kökler bilinmediği için tek tek ezberlenir duruma geldi.»

Kuşaklar arasındaki kopma, «öz Türkçe maskesi altında ülkeyi komünistleştirme» gibi suçlamaları da ele alıyor bu yazısında Melih Cevdet. Bu savların dayancasızlığını inandırıcı bir dille belirtiyor Sözü Akademi konusuna bağlayarak şunları söylüyor:

«Dil Akademisi kurulsun diye çırpınanları da anlamıyorum. Yoksa ne demeğe geldiği gereğince bilinmediği için onu bir umacı gibi karşımıza çıkarıp bizi korkutmak mı istiyorlar dersiniz. 'İşte Akademi de size karşı, kesin bu saçmalığı' mı diyecekler bize? Böyle ise, Akademiyi kendilerinin kuracaklarına inanıyorlar, demektir. Tanrı ya da din buyruğu gibi bir şey mi olacak Akademinin söyleyecekleri? Tartışmalar gene de sürüp gitmeyecek mi? Hem Akademi benim sözcük diye yazıp söylememi nasıl önleyecek? Onun eline bir yaptırım gücü mü verilecek? Böyle düşünülüyorsa, Akademi değil, bir dil mahkemesi kurulması düşünülüyor demektir. Süreç sözcüğünü kullanana üç aydan iki yıla kadar hapis, beş bin liradan yirmi bin liraya kadar para cezası.

Akademi, Batıdaki örneklerine bakarak söyleyecek olursa, oluşumları izler, dönüşümleri başaramaz. Bu yüzden değil midir Atatürk'ün Akademi kurmayıp, Türk Dil Kurumunu yaratması.»

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, «Eski Hayrata Dokunmayın» adlı yazısında konuyu tarihsel gelişimi içinde ele alıyor. (Cumhuriyet. 30 Mayıs 1982) Dil Kurumunun varlığına son vermeyi amaçlayan bir girişimin Atatürk'e ve Atatürkçülüğe karşı bir eylem olduğunu söylüyor:

«Türk Dil Kurumunu kapattırmak için devrim düşmanı kara aydınların son haftalarda yeniden yoğunlaşan saldırılarına gelmek istiyorum. Bu uğurda ellerinden gelen her türlü seyyiata başvurmakta ve bu çirkin emellerinin gerçekleşmesi için çaba harcayarak bugünkü yönetimi de eski hayratı berbat etmek», «seyyiatına» ortak yapmak amacını güdüyorlar. Asıl amaçları devrimlerini yok edemedikleri Atatürk'ü ve O'nun ilkelerini yıpratmaktır. Türk Dil Kurumu sadece herhangi bir dernek değil, ölümsüz Atatürk'ün ulusumuza armağan ettiği en büyük «hayrat»tan biri ve belki de birincisidir. Çünkü Türkçemizin kökenlerini, tarihsel gelişimini inceleyip araştırmak, onu yabancı ve özellikle Arapça salgınından kurtarıp özbenliğine ve —O'nun deyimiyle «istiklaline kavuşturmak» amacıyla kurulmuştur. Bunun altında Türk Devrimini kökleştirmek, Türk halkını ümmetçilikten milliyetçiliğe geçirip bu yolda bilinçlendirmek gibi kutsal bir amaç yatar.»

İlber Ortaylı, «Dil Akademisi Üzerine» adlı yazısında (Cumhuriyet, 3 Ağustose 1982) Anayasa tasarısında (Madde 166) yer alan Türk Dil Akademisini değişik açılardan irdeliyor. Yazısını, böyle bir akademinin gereksizliğine özgüleyen Ortaylı şöyle diyor

«Dil Akademisi, Türk Dil Kurumuna karşı olanların öteden beri gerçekleştirmek istedikleri bir tasarıdır. Bu gruplar akademinin, Kardinal Richelieu'nün 1634'te kurduğu Fransız Akademisi modeline göre kurulup çalışmasını önermektedirler Şu kadarını belirtelim ki, 17. yüzyıl Fransasının diktatör başbakanı Richelleu'nün ve onun ardılları Mazarini ve Colbertin gerçekleştirdiği Akademi modelini yirminci yüzyılın son çeyreğinde taklit etmek hem mümkün değildir, hem de geriliktir,

Yüzyılımızda artık akademilerin güvenilir bir kuruluş olmadığını vurgulayan İlber Ortaylı, bizim ülkemizde resmi otoriteyi her alanda söz sahibi kılmak eğiliminin yaygınlığına da değinerek şu tümcelerle bitiriyor yazısını:

«Bu eğilimden dil, edebiyat ve bilim alanında vazgeçmek gerekir. Vazgeçilmediği takdirde devlet eliyle günlük dilimizde bir anarşi yaratılması ve olumsuz bir kültürel gelişmeye yol açılması kaçınılmazdır.»

Anayasa tasarısının 168. maddesinde bir Dil Akademisinin kurulması istemi örneklendirdiğimiz gibi dil severleri konunun üzerinde düşünmeye yönlendirmiştir. Nitekim **Milliyet Sanat** (sayı: 55, 1 Eylül 1982)» Dikkat Dil Akademisi Yine Gündemde» başlığıyla özel bir bölüm ayırmıştır. Bu bölümde «Dil Sorunu İçin Kalıplaşmış Bir Çözüm Umudu: Akademi» adlı yazısıyla Konur Ertop, konuyu bütünlüğü içinde değerlendiriyor. Türkiye'nin gündeminde 250 yıldan beri tartışılagelen bir dil sorununun bulunduğunu belirten K. Ertop, sorunun çözümünde ikide bir dil akademisi önerisiyle karşı karşıya geldiğimize değiniyor. Bu önerinin son yıllarda Tercümancılar ve Sisavcılardan geldiğini özel adlara bağlayarak gösteriyor.

Derginin bu özel bölümünde «Tutucuların Özlemi» adıyla yazdığım yazının küçük bir kesimini alıntılamak isterim buraya:

«...Dil, toplumsal yapıyı oluşturan kurumlardan biridir. Bu yönüyle bireylerin üzerindedir. Bireylerin dille bağlantısı sözcükler düzeyinde gerçekleşir. Şöyle de söylenebilir: Dil toplumsal bir olgu, sözcüklerse bireysel. Bu bağlamda yeni bir sözcüğün seçilmesi, kullanılması doğrudan doğruya bireylerin tutumlarına bağlıdır. Ne denli zorlanılırsa zorlanılsın yeni bir söz değeri, bireyin söz dağarcığına ağmamışsa, istese de kullanamaz onu. Çünkü her yeni söz değeri öneridir başlangıçta. Onun dilsel bir birim niteliğini kazanması dilin çevrimine girmesine, bireylerin söz dağarcığına ağmasına bağlıdır. Dilbilisel bir gerçektir bu. Kaldı ki Türk Dil Kurumunun sözcük önerme dışında bir yaptırım gücü yoktur. Türk Dili Akademisine gereksinim duyanlar, bu gereksinime gerekçe hazırlayanlar bu gerçeği bilmiyorlar. Türkçenin sözvarlığındaki gelişmeyi, değişmeyi dilsel ve toplumsal nedenlere bağlıyamıyorlar. Devlet eliyle gerçekleştirilmiş bir zorlamanın ürünü sayıyorlar...»

Anayasa taşlağındaki Dil Akademisinin gerekçesinde devletin doğrudan «dile müdahale»si öngörülüyor, daha doğrusu dilde bir tür devletçilik düşü kuruluyordu. Bu düş gerçekleşse, «Kurum yerine Akademi Olsaydı» nasıl bir sonuç elde ederdik? Mustafa Canpolat da bu sorunun üzerinde düşünüyor. Terimler, dilbilgisi çalışmaları, sözlükler açısından soruyu açımlayıp geliştiriyor.

TÜRK DİLİ YÜKSEK DANIŞMA KURULU TOPLANTILARI

Milli Eğitim Bakanlığı Türk dilinin sorunları üzerinde düşünmek, eğitim ve öğretimiyle ilgili konuları görüşmek amacıyla yıl içinde iki toplantı düzenledi. Gazetelerden, derneklerden, üniversitelerden çağrılan temsilcilerin katıldığı toplantılarda Türkçenin özleşmesi, gelişmesi tartışmalara konu oldu.

İlk ya da Ön Toplantı: Türk Dili Yüksek Danışma Kurulunun ilk ya da ön toplantısı 13 Nisan 1982 günü yapıldı. Toplantıya değişik kurumlardan, bakanlıklardan, üniversite ve gazetelerden 44 kişi çağrılmıştı. Gündemdeki konuların görüşülmesine başlayınca toplantının havası belirlendi: Gelişen ve özleşen Türkçeden yakınma.

Toplantının en etkin üyeleri Sisav temsilcisi Nazlı Ilıcak'la, Ahmet Kabaklı, Türk Dil Kurumundan ayrılmış olan Zeynep Korkmazdı. Sık sık söz alıyor, Türkçenin içinde bulunduğu durumdan yakınıyorlardı. Türkçe bir anarşi içindeydi. Uydurma sözcükler alıp yürümüştü. Her önüne gelen sözcük uyduruyordu. Bu

durumun baş sorumlusu da Türk Dil Kurumuydu. Sorunun çözümü için tek yol vardı: Bir Dil Akademisinin kurulması.

Akademi özlemini çekenler toplantıda çoğunluktaydı. Üstelik bunların içinde uzun yıllar Türk Dil Kurumu etkinliklerine katılmış kişiler de vardı. Toplantıda söz alan Oktay Akbal şöyle dedi

«...Konuşanların bütünü çareyi Dil Akademisi'nde bekledikleri görülüyor. Dil Akademisi kimlerden oluşacak? Bazıları burada bulunan dil bilginlerinden. Bu dil bilginleri uzun yıllar Türk Dil Kurumunda çalışmışlar, sonra çeşitli nedenlerle Kurum'dan ayrılmışlardır Uzun yıllar bu işle uğraşmış dil bilginlerinden, şimdi akademi kurarak mucizeler beklemek kadar mucize olamaz. Dili yapanlar, yazarlar, şairlerdir.»

Oktay Akbal, bu toplantıyla ilgili gözlem ve izlenimlerini anlatırken de (**Cumhuriyet**, 19.4.1982) şöyle diyordu: «Yüksek Danışma Kurulu'nun ilk toplantısında değişik nitelikte, anlamda konuşmalar yapıldı. Görülen şu: Dil devrimcileri ile karşı devrimciler arasında hiçbir uzlaşma yapılamaz. Atatürk devrimini savunanlarla bu devrime karşı çıkanlar, ya da bu devrim çizgisini bozmaya, yozlaştırmaya çalışanlar arasında hiçbir uzlaşma olamayacağı gibi...»

İkinci Toplantı: Üye olarak benim de katıldığım Türk Dili Yüksek Danışma Kurulunun II. toplantısı 28-29 Mayıs 1982 günlerinde yapıldı. Toplantıya temsilci gönderen kurum ve kuruluşların sayısı arttırılmış, değişik öğretim düzeyindeki okullardan öğretmenler çağrılmıştı. İllerin Milli Eğitim Müdürleri. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin öğretim üye ve yardımcıları da toplantıya katılmıştır. Birincisine oranla değişik bir üye yapısı taşıyordu toplantı.

Gündem Türk Dili eğitiminin durumu, sorunları, çözüm yollarıyla ilgili konuları kuşatıyordu. Bu konular yedi ana birimde toplanmıştı: Okulöncesi kurumlarında Türk dili eğitimi-Temeleğitim kurumlarında Türk dili eğitimi— Ortaeğitimde Türk dili eğitimi— Yükseköğretim kurumlarında Türk dili eğitimi— Yaygıneğitimde Türk dili eğitimi— Hizmetçi eğitim etkinliklerinde Türk dili eğitimi— Yurtdışı işçi çocuklarının eğitiminde Türk dili eğitimi...

Gerçekten de konu bütünlüğü içinde kuşatıcı bir yaklaşımla ele alınmıştı. Sorunlar saptanmış, sorunların çözümüyle ilgili çözüm yolları belirlenmişti. Bunların tartışılması yapılacak, saptanan çözüm yolları geliştirilip zenginleştirilecekti.

Gündemin maddelerine geçilmeden önce Mehmet Kaplan, Ahmet Kabaklı, Zeynep Korkmaz bir önerge vererek gündeme «Türk dili eğitiminde temel ilkeler»i belirleyecek bir yarkurulun seçilmesiyle ilgili maddenin alınmasını, çalışmaların bu temel ilkeler üzerinde yapılmasını istediler. Önergelerinin gerekçelerini açıklamak için de söz aldılar. Açıktı amaçları: Konuyu saptırmak, gelişen ve özleşen Türkçeyi yargılamak. Nitekim önerge üzerinde yapılan konuşmalarda bu yön tüm çıplaklığıyla ortaya çıktı. Sözgelimi Mehmet Kaplan şunları söyledi

«...Türkçeyi öğreteceğiz diyoruz? Hangi Türkçeyi? Türkçe mi kaldı? Türkçe tahrib edilmiştir. Özleştirme adıyla Türkçe yoksullaştırılmış, dilimizin sentaksına, kaidelerine uymayan kelimelerle doldurulmuştur Türkçe. Atatürk'ün nutkunu bile anlamayan bir nesil yetişmiştir. En ehemmiyetli meselemiz budur.»

Kaplan'ın bu konuşmasını aynı doğrultuda başka konuşmalar da izledi. Belli ki dil gericileri, önceden hazırlıklıydılar. Olanaklardan yararlanacak, dil devrimini ve Türk Dil Kurumunu suçlayarak ilk toplantıda zorunlu bir gereksinim olarak dile getirdikleri **akademinin** kuruluşunu hızlandıracaklardı. Ne ki toplantıya katılanların içinde dil devriminden yana olanların sayısı az değildi. Onlar

da söz aldılar. Atatürk'ün resminin altında, onun; «ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır,» buyruğunun önünde Atatürk'e ve Atatürkçülüğe karşı çıkıldığını belirttiler. Atatürk'ün bu buyruğuna inanıp inanmadıklarını sordular. Türkçeye bağlılığın bu buyruğa inanmakla özdeş olduğuna değindiler. Ortada yıkılan bir dilin olduğunu belirttiler. Bunun Türkçe değil, Osmanlıca olduğunu söylediler. Türkçe eğitiminin öncelikle Türkçenin kendi öz değerlerine dayandırılarak yapılması gerektiğini vurguladılar. Öğrencilerin söyleyişte ve yazışta yanlış yaptıkları sözcüklerin Türkçe değil, dilimizin yatağını dolduran yabancı kökenli sözcükler olduğunu gösterdiler. «Bugün **alim, muvaffakiyet, müddeiumumi, mana, mefhum**... gibi sözcükleri öğrenciler ister istemez yanlış yazıyor, yanlış vurguluyorlar. Ama bunların Türkçe karşılıkları olan **bilgin, başarı, savcı, anlam, kavram** gibi sözcükleri söyleyişte olsun, yazışta olsun hiçbir sıkıntı çekmiyorlar.» türünden gerçeklerin altını çizdiler...

Bu gerçekler karşısında toplantının ilk gününde tam bir şaşkınlığa uğradılar dil gericileri. Kızdılar, öfkelendiler. Ahmet Kabaklı'dan Ahmet Bican Ercilasun'a, Zeynep Korkmaz'dan Talat Tekin'e, Sadık Tural'a değin dil devrimine karşı olan konuşmacılar Türkçenin öğretim sorunları üzerinde değil, öz Türkçe sözcükleri karalama yönünde konuştular. Yarkurulardan gelen raporların değerlendirilmesinde de bu tutumlarını değiştirmediler.

Dil devriminden yana olanlar konuşmalarıyla da Türkçemizdeki gelişmeyi, varsıllaşmayı, sözvarlığındaki yenileşmeyi somutladılar toplantı boyunca. Sözgelimi genç bir matematik profesörü Timur Karaçay, çiçeği burnunda bir yazın öğretmeni Feyza Hepçilingirler, ressam Mustafa Aslıer, dil devriminin getirdiği yeni söz değerlerini öylesine ustaca kullanıyorlardı ki onlara karşı çıkanlar bile beğeniyle dinliyorlardı.

Toplantıda üzerinde en çok tartışılan rapor, temel ilkeler yarkurulundan gelendi. Dil tutucularının, beklentilerinin tam tersine dil devriminin başarısını onaylıyordu bu rapor. Profesör Hasibe Mazıoğlu, Şener Kaya, Profesör Vecihe Hatipoğlu, Doç. Semih Tezcan, Rasim Şimşek, Sabri Kırlı, Bedii Erdem, Feyza Hepçilingirler, Nuri Kodamanoğlu, Profesör Zeynep Korkmaz, Feyzi Halıcı, Profesör Mehmet Kaplan imzalarını taşıyan yarkurul raporu şöyleydi:

«Türk Dili Yüksek Danışma Kurulu Türk Dili Eğitiminde temel ilkeler çalışma grubu aşağıdaki düşüncelerde çoğunlukla birleşmişlerdir:

1. Atatürk'ün koyduğu ilkeler doğrultusunda Türkçede son elli yıl içinde genellikle çok büyük ve olumlu bir gelişme olmuştur

2. Bu gelişmenin aynı ilkeler doğrultusunda sürdürülmesi dilimizin zenginleşmesi gereklidir.

3. Milli Eğitim Bakanlığı, Atatürk dönemindeki bilinç ve coşkuyla örgün ve yaygın eğitim ve öğretimin her kademesinde birlik ve sürekliliği sağlamak üzere okul öncesinden yüksekeğitim ve öğretim kurumlarına kadar yapılan programlarla okutulan kitaplarda kullanılan kelimeleri terimleri içine alan bir sözlük hazırlatılmalıdır. 29.5.1982»

Oktay Akbal bu toplantıyı değerlendiren «Dil Devriminden Geriye Dönülemez» adlı yazısında (Cumhuriyet, 3 Haziran 1982) şöyle diyordu:

«Dil gericileri hem dilin ulusal bilinci oluşturduğunu söylüyorlar; hem de ulusal bilinci oluşturan, özleşen ve gelişen Türkçeye karşı çıkıyorlar. Okullarımızdaki Türkçe öğretiminin perişanlığından öğrencilerin Türkçeyi doğru konuşup doğru yazmayı başaramadığından yakınıyorlar. Öte yandan Türkçe öğretiminin kendi öz değerlerine yaslandırılmalarına karşı çıkıyorlar. Bilinen bir ger-

çektir ki insan ancak kendi öz dilinde açık seçik düşünebilir Nitekim burada dil devriminin verimlerini karalayanların konuşmalarında yaptıkları söyleyiş yanlışlıkları, düşüncelerindeki bulanıklık bunun örnekleridir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Ankara'da topladığı Türk Dili Yüksek Danışma Kurulunda Emin Özdemir böyle söyledi. Şunu da ekledi: 'Atatürk Türkçe ile Türk ülkesini özdeşleştirmiştir. Ülkemizin sınırlarında nasıl nöbet tutuyorsak Türkçemizin sınırlarında da nöbet tutmak bizim için ulusal bir ödevdir Dil gericileri bu ödevin bilincinde değillerdir.'

Evet dil gericileri bu Danışma Kurulu toplantısında ne denli güçsüz, ne denli etkisiz, ne denli çağdışı olduklarını gözler önüne sermişlerdir. Profesör, öğretmen, yazar, aydın görünümünde olsalar da, gerçekte çağdaş düşüncenin, bilimin çok çok gerilerinde kaldıkları, yandaşlarının bile gözünden kaçmamıştır.»

Dil gericileri bu toplantılarda sözcüğün gerçek anlamıyla bozguna uğramışlardır.

XVIII. Kurultay

Türk Dil Kurumunun XVIII. Kurultayı, kuruluşunun 50. yılı olan 12 Temmuz 1982 günü toplandı. Eski kurultaylara oranla değişik bir anlam içeriyordu XVIII. Kurultay. Bir kez Kurumun 50. yılıydı. Elli yıl bir kuruluş için azımsanacak bir süre değildi. İkinci son iki yılda Türk Dil Kurumu, dil devrimine karşı çevrelerce çok ağır, gerçekdışı suçlamalarla yıpratılmaya çalışılmıştı. Atatürk'ün bırakısının gelişigüzel harcandığı konusunda yazılar yazıldı. Aralarında başkanının da bulunduğu Yüksek Denetleme Kurulundan bir müfettişler grubunca denetimden geçirildi Kurumun tüm işlemleri. Suçlama ve karaçalmaların asılsızlığı ortaya çıkmıştı.

Kurum Başkanı Profesör Dr. Şerafettin Turan Kurulayı açış konuşmasını yaptı. Kurumun elli yıllık gelişmesine ve dilimize katkılarına değindi. Atatürk'ün Türkçeyi özleştirme bilincine değindi. Konuşmasının bir yerinde şunları özellikle vurguladı:

«...Türkçenin özleşmesi, gelişmesi ve güzelleşmesi yolunda bugün verilen aşamayı somut olarak saptayabilmek için, 50 yıl önceki gazete başlıkları ile dile hiç dokunulmamasını savunan bugünkü gazetelerdeki başlıkları karşılaştırma yararlı olur sanırım: Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulduğunu haber veren 12-14 Temmuz 1932 günlü Hakimiyet-i Milliye'de şu başlıklar göze çarpıyor: Reisicumhur Hazretlerinin Tenezzühü, Ali İktisat Meclisinde, Terk-i Teslihat Konferansı, Seyrüsefain, Darülfünün Eminliği, Mevadd-ı İptidaiyye Muafiyet Listesi, Müessesat ve Devairde, Garp Tekniği ile Taganni ve Berlin'de bir Türk Muganni... Günümüzdeki gazetelerde bu tür sözcüklere rastlamadığımız gibi, bunları anlayanların bile sayısın çok azaldığı bir gerçektir.

Öte yandan yazı dilimizde kullanılan Türkçe sözcükler oranının yarım yüzyıl içinde düzenli bir biçimde artarak %30—35 oranından %80—85'e kadar yükselmesi, varılan aşamanın hiç de küçümsenmeyecek bir düzeyde olduğunu kanıtlamaktadır.»

Başkanın konuşmasından sonra 50 yıllık üyelere (Hamit Zübeyir Koşay, Kerim Yund, Hasene Ilgaz, Afet İnan, Necmettin Sahir Sılan, Kevser Acarlar, Celal Alnıgeniş, Uluğ İğdemir, Hikmet Konuralp, Hüsnü Gültekin Gürdeniz, Taha Toros, Mecdi Sadrettin Sayman, Fahrettin Kerim Gökyay) plaket verildi.

Yönetim ve Denetleme Kurulları yazanakları okunup üzerinde görüşüldü. Eleştiriler oldukça sınırlı tutuldu. Değindiğimiz gibi Kuruma yöneltilen saldırıların yoğunlaşması karşısında bir tür dayanışma Kurultayı niteliğini taşıdı bu Kurultay.

Kolların iki yıllık etkinliklerini değerlendirme, 1982—1984 döneminde gerçekleştirilecek işleri belirleme amacıyla yarkurullar oluşturuldu. Yarkurullardan gelen yazanaklar genel kurulda görüşülerek şu kararlar alındı:

Sözlük Kolu İçin: Yazanakta belirtilen işler görüşülerek;

a) Türkçe Sözlüğün düzelti ve basım işlerinin yeterince hızlandırılmasına;

b) Türkçe Sözlükle ilgili eleştiri ve önerilerin değerlendirilmesi ve sonucun bunları yapanlara bildirilmesine;

c) İlkokul Sözlüğünün geliştirilerek resimlerinin daha eğitsel ve öğretici olmasına özen gösterilmesine;

ç) İngilizce - Türkçe Sözlük çalışmalarının hızlandırılmasına;

d) Fransızca - Türkçe ve Almanca Türkçe küçük sözlüklerin bu dönem içinde bitirilerek basımına verilmesine;

e) İngilizce - Türkçe Sözlüğün ivedilikle hazırlanmasına;

f) Kökenbilgisi Sözlüğüyle ilgili çalışmaların genişletilip hızlandırılmasına;

g) İtalyanca - Türkçe Küçük Sözlüğün hazırlattırılmasına;

h) Tanzimat döneminden günümüze değin yapıtlarda kullanılan Türkçe ve yabancı sözlüklerden oluşan geniş kapsamlı bir sözlüğün hazırlanmasıyla ilgili çalışmalara bu dönemde başlanmasına;

ı) Kavramlar Dizini'nin genişletilerek geliştirilmesine karar verildi...

Dilbilim ve Dilbilgisi Kolu İçin: Yazanakta yer alan işler üzerinde görüşmeler yapılarak:

a) Yazım Kılavuzundaki ilkelerin çok gerekli olmadıkça, sık sık değiştirilmemesi ilkesinin benimsenmesine;

b) Yazım Kılavuzunun genişletilmesine, ayrıca yazımında kuşkuya düşülebilecek sözcükleri içeren işlevsel bir kılavuz düzenlenmesine;

c) Yazın kurallarını Kurumun dışındaki kişi ve kuruluşlara tanıtma yönünden yoğun bir çaba gösterilmesine;

ç) Türkiye Türkçesi Temel Dilbilgisi izlencesinin gerçekleştirilmesiyle ilgili çalışmaların sürdürülmesine;

d) Temel dilbilim yapıtlarıyla ilgili çeviri çalışmalarının hızlandırılarak sürdürülmesine;

e) Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğünün daha ayrıntılı biçimde yeniden hazırlanmasına;

f) Türkiye Türkçesi tarihsel dilbilgisi üzerine çalışmaların yapılmasına;

g) Türkçenin anadili ve yabancı dil olarak öğretilmesi konusunda kurum dışındaki kişi ve kuruluşlarla işbirliği yapılmasına karar verildi...

Derleme ve Tarama Kolu İçin: Yazanakta yer alan işler tartışılarak;

a) Derleme Sözlüğü Dizin Cildi'nin baskıya hazırlanmasına;

b) Şeyyat Hamza'nın Yusuf ile Zeliha'sının bu dönemde bastırılmasına;

c) Derlemelerin sağlıklı bir biçimde yapılabilmesi için «Söz Derleme Kılavuzu» adlı bir yapıt hazırlanmasına;

ç) Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğünün, XIII-XV. yüzyıl yapıtlarından çıkarılan fişlerden (A ya da A—B) olarak I. cildinin bu dönemde bastırılmasına;

d) Ses Belgeliği kurma çalışmalarının sürdürülmesine. Anadolu Ağızlarından Sözlü Derleme Çalışmaları için pilot bölge olarak ilk aşamada Ankara yöresinin seçilmesine;

e) Tarama Sözlüğü El Kitabının bu dönem içinde bastırılmasına;

f) Derleme Sözlüğü El Kitabı'nın EK-I'deki verilerde katılarak hazırlanmasına karar verildi.

Tüze ve Tüzük Yarkurulu İçin: Şu konular ele alınarak;

a) Kurultaya katılan üye sayısını en çoga çıkarmak için oturma yerleri Ankara olanların kendi sorumluluk ve bilinçlerine bırakılmasına, özendirici bir önlem almanın gereksizliğine; oturma yerleri Ankara dışında olanlar için yol parası ödenmesi konusunda tüzük değişikliği yapılmasına.

b) Yönetim Kurulu üyeliklerine sürekli aynı üyelerin seçilmemesi ve öteki üyelerin de seçilebilme olanağı sağlanması için gerekli önlemlerin alınmasına karar verildi.

Yayın ve Tanıtma Kolu İçin: Yazanak üzerinde görüşmeler sonunda;

a) Türk Diline Emek Verenler dizisinde inceleyici ve araştırmacılar, dilciler yanında sanat-düşünce adamlarına yer verilmesine;

b) Ceza Yasası, Yurttaşlık Yasası gibi, yurttaşlara yarar sağlayacak öteki yasaların da Türkçeleştirme çalışmalarının sürdürülmesine;

c) Halk Kitapları dizisine ağırlık verilmesine; Danışmentname, Saltukname gibi yapıtların da bu dizi içinde ele alınmasına;

ç) Çocuk kitapları dizisinin ivedilikle oluşturulmasına;

d) Okullara yardımcı ve kılavuz kitaplar dizisi hazırlatılmasına;

e) Türk Dili ve Yazını Ansiklopedisi hazırlattırılarak bastırılmasına;

f) Çağdaş Türk Yazarlar Dizisinin sürdürülmesine;

g) Türk Dili dergisinin nitelikçe geliştirilmesine; tükenmiş bulunan özel sayılarının yeniden basımlarının yapılmasına karar verildi.

Terim Kolu İçin: Yazanakta yer alan şu konular üzerinde durularak;

1. İstatistik Terimleri Sözlüğü — Elektirik Mühendisliği Terimleri Sözlüğü — Ekonomi Terimleri Sözlüğü — Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü — Diş Hekimliği Terimleri Kılavuzu — Dirimbilim Terimleri Sözlüğü — Devletler Hukuku (Genel ve Özel) Terimleri Sözlüğü — Kamu Hukuku ve Yönetim Hukuku Terimleri Sözlüğü — Anayasa Hukuku Terimleri Sözlüğü — İş Hukuku Terimleri Sözlüğü. adlı yapıtların bu dönemde bitirilerek bastırılmasına;

2. Bitkibilim Terimleri Sözlüğü — Yöneylem Araştırması Terimleri Sözlüğü — İşletme Terimleri Sözlüğü — Medeni Hukuk Terimleri Sözlüğü — Ticaret Hukuku Terimleri Sözlüğü — İş Hukuku Terimleri Sözlüğü — Hekimlik Terimleri Sözlüğü... adlı yapıtların baskı evresine getirilmesine;

3. Zanaat Alanlarıyla ilgili sözlüklerin, Müzik Terimleri Sözlüğünün hazırlattırılmasına;

4. Spor alanında yayımlanmış sözlüklerin gözden geçirilip tek sözlük içinde toplanmasına;

5. Terim Hazırlama Kılavuzu adlı yapıtın geliştirilip genişletilerek bastırılmasına;

6) Terim Sözlüklerinde aynı kavram için önerilen değişik terimler üzerinde çalışılmasına... karar verildi.

XVIII. Kurultayda Yönetim Kurulu üyeliklerine şu üyeler seçildi:

Prof. Dr. Akşit Göktürk, Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Prof. Dr. Berke Vardar, Oktay Akbal, Prof. Dr. Şerafettin Turan, Prof. Dr Doğan Aksan, Ömer Asım Aksoy, Sami Karaören, Prof. Dr. Tahsin Yücel, Emin Özdemir, Cahit Külebi, Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu, Prof. Dr. Saadettin Buluç, Doç. Dr. Aydın Köksal, Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu, Kemal Demiray, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Doç. Dr. Türker Alkan, Prof. Dr Erdem Aksoy, Sabahattin Kudret Aksal, Y Doç. Kamile İmer, Doç. Dr. Ahmet Kocaman, Necati Cumalı, Prof. Dr. Bedia Akarsu, Emel Vardarlı, Prof. Dr. Özcan Başkan, Doç. Dr. Özer Soysal, Doç. Dr. Tuğrul İnal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu, Hikmet İlaydın, Prof. Dr Özdemir Nutku, Prof. Dr. Bahri Savcı, Necdet Uğur, Doç. Dr Semih Tezcan...

XVIII. Türk Dil Kurultayınca seçilen yeni Yönetim Kurulu da Yürütme Kurulunu şu üyelerden oluşturdu: Prof. Dr. Şerafettin Turan Başkan, Prof. Dr. Bedia Akarsu Asbaşkan, Cahit Külebi Genel Yazman, Doç. Dr. Tuğrul İnal Sayman Üye, Doç. Dr. Aydın Köksal Terim Kolu Başkanı, Doç. Dr. Özer Soysal Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanı, Emel Vardarlı Derleme ve Tarama Kolu Başkanı, Doç. Dr. Mustafa Canpolat Sözlük Kolu Başkanı, Doç. Dr. Semih Tezcan Dilbilgisi ve Dilbilim Kolu Başkanı...

MİLLİ KÜLTÜR ŞÛRASI

Birinci Milli Kültür Şûrası 23-27 Ekim 1982 tarihleri arasında Ankara'da toplandı. Beş gün süren bu toplantıda kültür siyasamızın temel ilkeleri saptanmaya, belirlenmeye çalışıldı. Ulusal kültürümüzü koruma, geliştirme yolları üzerinde duruldu. Şûra, on dört yarkurula ayrılarak sürdürdü etkinliklerini: «Genel Kültür ve Temel Değerler» «Türk Dili ve Edebiyatı», «Tarih», «Müzik», «Mimarlık ve Tarihi Çevre», «Sahne Sanatları», «Türk Süsleme Sanatları», «Plastik Sanatlar», «Türk Halk Kültürü», «Kütüphane-Belge-Arşiv», «Müze» «Sinema», «Yayın», «Kültür Hizmetlerinin Örgütlenmesi», «Dış Kültürel İlişkiler ve Türk Kültürünün İçte ve Dışta Tanıtılması-Yayılması»

Yarkurulları oluşturan üyeler arasında konuyla doğrudan ilgili, uzmanlaşmış kişilerin sayısı oldukça sınırlıydı. Çağrılanlar gelişigüzel saptanmıştı. Bu yüzden tartışmaların düzeyi oldukça düşüyordu. Sözgelimi Türk Dili ve Edebiyatı yarkurulu sözcüğün gerçek anlamıyla bir aykırılar korosu görünümünü taşıyordu. Sözgelimi bir üye alfabenin düzeltilmesini önerdi. Milli kültürümüzle ilgili sorunların çözümünde ilk adım alfabe düzeltimi olmalıdır, dedi. Bir başka üye Türkçenin kazandığı yeni söz değerlerini yerin dibine batırırken hayat», «akıl», «eser» «sebep», «tabiat», «kanun» gibi sözcüklere karşılık aramanın gereksizliğini savundu.

Yarkurullardaki tartışmalar dönüp dolaşıp dil üzerinde yoğunlaşıyordu. Kimi temsilcilere göre Türkçenin sadeleşmesi bitmiş, tamamlanmıştır. Bu iş 1908'de bitmiştir. Dil devrimi adıyla yürütülen çalışmalar, amacına ulaşmamıştır. Bu yönden Cumhuriyet dönemindeki bütün yapıtlar taranarak bir «Cumhuriyet Dönemi Dili Sözlüğü hazırlanmalıdır Bu sözlükteki sözcükler üzerinde birleşilerek ancak dilde birlik sağlanabilir Öte yandan dil devriminin getirdiği yeni sözcükler halka inememiştir. Bunları bu sözlüğe almak doğru değildir.

Bunlar ve bunlara benzer düşünceler öfkeyle dile getirildi. Öz Türkçe söz değerleri yazının başında da değindiğim gibi sessel benzerlikler kurularak kimi argo sözcüklere benzetildi. Bir üye yasa sözcüğünün Türkçe olmadığını, bunun yerine kanun sözcüğünü kullanmamızı önerdi.

Genel kurulda en çok tartışılan raporlardan biri Türk Dili ve Edebiyatı yarkurulununki oldu. Dil devrimi ve Türkçe yargılanıp suçlandı. Türkçenin tarihsel gelişimi içinde başlıbaşına bir aşama olan özeleştirme yadsındı. Sade Türkçe dönemine dönüşü hazırlayacak kimi kararlar alındı. Bu kararlardan bir bölümü dil devriminin dilin çevrimi dışına attığı yabancı kökenli sözcükleri diriltmeye yönelikti. Türk Dili ve Edebiyatı yarkurulunun raporuna 21 üyeden Profesör Nasibe Mazıoğlu, Prof. Sadettin Buluç, Prof. Doğan Aksan, Doç. Mustafa Canpolat, Teoman Aktürel karşı oy yazısı yazdılar.

Oktay Akbal, bu «şûra»nın ardından yazdığı «Kültür Üstüne Düşünmek» adlı yazısında (Cumhuriyet, 28.10.1982) şöyle diyor:

«Milli Kültür Şûrası'na katılanların adlarını okudum. İçlerinde çok değerli yazarlar, sanatçılar var, ama, toplumu çok gerilere, ilkelliklere, bağnazlıklara, çağdışı tutumlara sürüklemek isteyenler de çok. Bunlar hep yazarlar; 'dilimiz Türkçe adı altında Osmanlıca olmalıdır. Müziğimiz Bizans kırması alaturka sesleniş-

lerden öteye gitmemelidir. Yazınımız çağdaş akımların, çağdaş eğilimlerin çizgisinde yürümemelidir. Türk insanının kafası günün dünyasına uymamalıdır.' Bunlara göre Atatürk'ün açıtığı «uygarlaşma, çağdaşlaşma» çığırı baştanbaşa yanlıştır, bizi, «köklerimizden, gelenek ve göreneklerimizden, yani kültürümüzden koparmıştır, yanlış bir deney olmuştur, en kısa yoldan geri dönülmelidir. Bunlara kalsa, okullarda Arap harflerini zorunlu hale getirirler, Arapça, Farsça dersler koyarlar. Batı'dan gelen her akıma, her görüşe, her düşünüşe engeller dikerler.»

Oktay Akbal'ın bu gözlem ve saptayımlarını doğrulayan öneriler yapılmıştır. Milli Kültür Şürası'nda. Bir üyenin dediği gibi 'bu toplantı iyi niyetle düzenlenmiş, ama amacına ulaşamamıştır.'

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU

Halk oylamasından geçen Anayasa'da Dil Akademisi yer almamış, bunun yerine Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu adıyla yeni bir kurumun oluşturulması öngörülmüştür. Oluşturulacak bu yeni kurumun görevi, yapısı Anayasa'nın ilgili maddesinde (Madde 134) şöyle belirtilmiştir:

'Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan kamu tüzel kişiliğine sahip «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» kurulur.

«Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun, kuruluşu, organları çalışma usülleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.»

Yazıyı hazırladığımız günlerde (Ocak ayının ikinci yarısı) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun kuruluşuyla ilgili yasa taslağı Danışma Meclisine verilmiştir. Gazetelere yansıyan biçimiyle Türk Dil Kurumuyla, Türk Tarih Kurumuna yeni bir düzenleyim getirmektedir bu yasa. Her iki kuruluşun da işleyiş düzeni, organları köklü bir değişime uğramaktadır Bu köklü değişimi tüzebilimciler (hukukçular) Anayasa'nın 134. maddesine ve Atatürk'ün vasiyetine aykırı düşen yanları olduğunu öne sürmektedirler. Tartışmalar bu yönler üzerinde yapılmaktadır. Sözgelimi, Türkiye Barolar Birliği Başkanı Atila Sav, «Atatürk'ün Vasiyeti» adlı yazısında (Cumhuriyet, 15 Ocak 1983) şu sözlerle giriyor konuya:

«Basında yer alan haberlerden öğrendiğimize göre Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu, 1982 Anayasası'nın 134. maddesinde kurulması öngörülen Başbakanlığa bağlı «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna bağlanacaktır. Bu haberin doğru olmaması dileğiyle, böyle bir düzenlemenin yanlış olacağına değinmeyi Hukukun Üstünlüğüne ve Atatürk ilkelerine bağlılığın bir gereği sayıyorum.

Öğrendiğimize göre Türk Dil ve Türk Tarih Kurumları bir kamu tüzel kişiliği oluşturacak bu Yüksek Kurum'a bağlı birer birime dönüştürülecektir. Bu birimlerin adı «Türk Tarih Kurumu» ile «Türk Dil Kurumu» olacak: ancak tüzel kişilikleri bulunmayacaktır. Bunların üyeleri de çeşitli kurum ve kişilerce atanacaktır. Büyük Atatürk'ün 5 Eylül 1938 günkü vasiyetnamesinde iki kuruma bağışladığı (bağlattığı) gelirler de Yüksek Kurum'a bağlı bu iki kuruma aktarılacağı gibi, kurumların mal varlıkları da bu birimlere verilecektir.

Böyle bir düzenleme öncelikle Atatürk'ün iradesine ve son isteklerine aykırıdır; sonra da 1982 Anayasası'na ve hukuk ilkelerine»

Yazısının daha sonraki kesimlerinde de bu aykırılıkları nedenleriyle gösteriyor Atila Sav. Şu tümcelerle de bağlıyor:

«...Hukuk düzeni bir bütündür. Bir hukuk devletinde bütün güçler kendilerini hukukla bağlı ve çevrili sayma durumundadır. Gerçi bir süre için yasaların Anayasaya aykırılığının yargısal denetimi askıya alınmıştır. Ama bu yasama organının kendini Anayasayla bağlı saymaması sonucunu doğurmamalıdır. Böyle bir tutum ve davranışın son derece sakıncalı gelişmeler yaratacağı gözden kaçırılmamalıdır.»

Söz konusu yasa tasarısı üzerine Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da bir yazı yazdı. (Cumhuriyet, 16 Ocak 1983) «Atatürk'ün Vasiyeti Bozulamaz» adlı yazı, «Sayın Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı ve Fahri Hukuk Doktoru Orgeneral Kenan Evren'e arz olunur» sunumuyla başlıyor. Daha sonra Anayasamızın 134. maddesi doğrultusunda oluşturulacak» Atatürk Kültür. Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» yasa tasarısına aktarıyor sözü H.V Velidedeoğlu. Tasarı, eğer basına yansıdığı gibiyse, Türk Dil ve Tarih Kurumlarının varlığını ortadan kaldıracak bir nitelikte olduğunu belirtiyor. Bu yeni biçim ya da düzenleyimin daha çok Atatürk düşmanlarını sevindireceğine değinerek şöyle diyor:

«Öneri yasalaşırsa Gazi Mustafa Kemal'e Atatürk adını çok görenlerin ve Türk vatanını kurtarıp Cumhuriyeti kuran bu büyük insana bir zamanlar doğrudan ve sonraları dolaylı olarak dil uzatanların özlemleri gerçekleşecek ve onun ikiz evlat gibi üstlerine titrediği Dil ve Tarih Kurumları Atatürk'ün kurmuş olduğu biçimleriyle ortadan kalkıp politikanın emrine girecektir. O zaman da bunların hangi doğrultuya yönelecekleri, gelecek iktidara göre değişecektir.»

Bu genel değerlendirmeden sonra konuyu hukuksal açıdan ele alıyor Hıfzı Veldet Velidedeoğlu. Bir dernek ya da vakfı bunları düzenleyen yasalardaki (Medeni kanun'la Dernekler kanunu) kapatma nedenleri olmadan ayrı bir yasa ile kamu kesimine aktarılıp özel statüsünün değiştirilmesinin, hukukun temel ilkelerine aykırı olacağını gösteriyor. Öte yandan bir vasiyetin çıkarılacak bir yasayla bozulup bozulamayacağı konusu üzerinde düşünüyor;

«...Vasiyetnameler ancak yasaya veya ahlaka aykırı hükümler içerirse o zaman geçersiz olur ve uygulanmazlar. Atatürk'ün vasiyetnamesinde böyle bir durum yoktur ve olamaz. Bir yasa çıkarıp özel hukuk kurallarına uygun olarak koyduktan sonra bunu gerçekleştiren yasada:

'Atatürk'ün vasiyetnamesi ile bu kurumlara özgülenen mali kaynaklar yine bu kurumlara harcanacaktır.'

denmekle bu uygulamadaki hukuka aykırılık kamufle edilemez.»

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, bu kurumların sağladıkları hizmetlere de değinip şöyle sürdürüyor yazısını:

«Türk Dil ve Tarih Kurumları kuruldukları günden beri Atatürk'ün kendilerine gösterdiği hedef doğrultusunda çalışmış ve Türk kültürüne az zamanda çok hizmet etmiş ve yayınlarıyla büyük değerlerler kazandırmış özel kurumlardır... Devlet yürülükteki yasalar gereğince bunlar üzerindeki denetimini her zaman yapar. Bu doğaldır. Ama bunları ortadan kaldırmak. O'nun başka eserlerini de yıkmak çabasında olan Atatürk düşmanlarına cesaret verir.»

Mümtaz Soysal da «Hukukla Oynamak» adlı yazısında (Milliyet, 18 Ocak 1983) hazırlanan yasa önerisinin Anayasa'nın hükmünü yerine getirmekte çok Anayasa'yla çelişir bir özellik taşıdığına değiniyor:

«...Anayasa'nın yarattığı durum bir veri olarak alındığı zaman da yasayla yapılacak düzenlenmenin hem Anayasa'ya, hem de daha geniş anlamda hukukun

genel ilkelerine uygun olması gerekir. Oysa şimdi Danışma Meclisi'ne sunulmuş olan tasarı, hem Anayasa'yla, hem de hukukun genel ilkeleriyle çatışmaktadır.

Anayasa, bir yandan bu kurumların üstünde bir 'yüksek kurum' oluştururken bir yandan da 'Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen maddi menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir' diyor. Ama yasa tasarısına göre, 'Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na bağlanan bu kurumların tüzel kişiliği yok. Siz hiç 'kendisi' için bir şey 'saklı tutularak tahsis' edilip de kişiliği olamayan varlık gördünüz mü? Anayasa **kendileri** dediğine göre, bu kurumların tüzel kişiliklerini de sürdürmek istememiş midir?'

Yasa tasarısı nasıl kesinleşecek? Hukukçuların gördükleri, dile getirdikleri eksiklikler nasıl giderilecek? Şimdiden bir şey söylenemez.

TÜRK DİL KURUMUNUN DİL ÖDÜLLERİ

Türk Dil Kurumu üzerine saldırılar yoğunlaşadursun, kapattırma girişimleri günden güne güçlenedursun Türkçe'nin özleşmesi, varsıllaşıp gelişmesi de sürüp gidiyor. Şurası tartışma götürmez bir gerçektir ki Türk Dil Kurumu özleştirme etkinliklerinin bir tür simgesidir; başka bir deyişle bu etkinlikleri Atatürk'ün çizdiği yolda ve yönde arkalamaya çalışan bir güçtür. Bunun dışında Kurumun üyesi olsun olmasın her dilseverin, anadiline gönül vermiş kişilerin dil bilinciyle Kurumun amacı kendiliğinden örtüşmüştür. Şu da söylenebilr genç kuşaklarda dondurulması, körletilmesi olanaksız bir anadili bilinci uyanmıştır. Türk Dil Kurumunun etkinlikleri tümüyle durdurulsa, dahası varlığına son verilse Türkçeyi özleştirme, varsıllaştırıp geliştirme akımı sürüp gidecektir. Bu bir gerçektir.

Anadili bilincinin ülke ölçüsünde nasıl yaygınlık kazandığının tanığı gazete ve dergilerin dilidir. Türkçenin öz değerleriyle düşünme, düşünceyi anadilin söz değerleriyle biçimlendirme yazı dünyasına giren her genç yazar ve ozanın ortak yanıdır. Bu yönden dil ödüllerine gerçekte kişilerden çok, yapıtların yaratıcılıklarından çok Türkçedeki gelişme, varsıllaşma açısından bakmalıyız.

Türk Dil Kurumunun 1982 yılı yazın ödülünü şiir dalında Ali Yüce kazandı. Yücenin şiirleri «güzel Türkçesi, geniş bir çağrışımlar dünyası dizelerinde yoğun bir biçimde yansıtması, alışılagelen dize yapısına yeni boyutlar getirişi ve halk şiiri geleneğine ustalıkla, çağdaş bir yorumla verişi açısından» ödüllendirilmeye değer bulundu.

Ali Yüce, ödül kazanan yapıtı üzerine kendisine sorulan bir soruyu yanıtlarken şunları söylüyor:

«Beş bölümden oluşan **Halk Çağı**'nda 48 şiirim yer almaktadır. Bunların 45 tanesi alışılagelen biçim ve biçemde yazılmış, üçü de **boncuk şiir** ya da **sinema şiir** dediğimiz türdendir. Bu tarz şiirleri yazarken sözcükleri anlam ve çağrışım ağırlıklarına, birbirlerine yakınlık ya da uzaklıklarına göre ipe boncuk dizer gibi dizmekteyim. Bu denemelerimde dilbilgisi kurallarına, tümce disiplinine pek bağlı kalmıyorum. Bu şiirlerimde eylem (fiil) çok seyrek ya da hiç yoktur. Varsa da bağımsız olarak vardır. Bu şiirlerim okunurken sözcükler, bir sinema şeridi üzerindeki resimler gibi arka arkaya akıp giderken değişik bir şiirsel tat yaratmaktadır.»

Deneme, anı-günlük-eleştiri-inceleme-oyun-gezi dallarında da ödülü **Yapısalcılık ve Bir Uygulama** adlı incelemesiyle Ayşegül Yüksel kazandı. Yapısalcılık akımını iyi ve başarılı bir biçimde tanıtması, bunu Türk yazınına ustaca uygulaması yönünden ödüle değer görüldü Ayşegül Yüksel. Ödülle ilgili düşüncesini de şöyle açıklıyor:

«Büyük onur duydum. Dil kullanımı kişiye çok büyük sorumluluklar yükler-

ken şakaya ya da savsaklamaya hiç gelmeyecek, zorlu bir uğraş bence. Dili iyi ve doğru kullanma yolunda gösterilen özen, bir toplumun kendisine duyduğu saygının düzeyini belirlemede gözardı edilemez. Olanaksız bir etmen. Bu nedenle her tür bilgi yanlışı bir yere dek bağışlanabilse bile, okur yazar geçinen bir yurttaşın anadilini sorumsuzca yanlış kullanması bağışlanmamalı. Türk Dil Kurumu dilimizin doğru olarak kullanılması yolunda elli yıldır saygıdeğer bir savaşım veriyor. Dili çetin bir uğraş yapan bir başka etmen de bu devingen varlığın toplumun gelişimi çağdaş uygarlığın yönelişleri doğrultusunda ortaya çıkan yeni kavramları içerecek bir anlatım zenginliğine ulaştırma zorunluluğudur. Bu görev de geçmişe değil, geleceğe yönelinerek yerine getirilebilir ancak. TDK bu yolda topluma hizmet vermeyi onurla sürdürüyor. Bu iki nedenle TDK Ödüllerinin ekinsel, toplumsal yaşamımızda önemli bir işlevi ve ağırlığı olduğu kanısındayım.»

Çocuk yazınında da Abdülkadir Budak'ın **Bir Gül Çocuk** Adlı yapıtına verildi ödül. Gerekçesi de «yurt sevgisi, dostluk, insan sevgisi aşılayan ve güzel Türkçesiyle çocuklara en iyi biçimde seslenen şiirlerden» oluşması.

Çocuk yazını dalında ödül kazanan A. Budak, çocuk yazını üzerinde düşüncelerini belirtirken şöyle diyor:

«Bir yapının temeli neyse insanın çocukluk dönemi de odur. Yaşamın karmaşıklığını çözümlemek için en çok çaba verilen dönemdir çocukluk. Sorular dönemidir. Çocuğun kültürel konumu deneyimsizlikten doğan bir yetersizliği içerir. Yapıtınız çocuklara yönelikse (özellikle böyle bir ereğiniz varsa) daha yalın olmak zorundasınız. Onları küçümsemeden yaşamı yeniden tanıyormuş gibi, omuz omuza olmak zorundasınız...»

Radyo-TV dil ödülünü de «Kurtuluş Savaşı'nda Ege» adlı yapıtıyla Mahmut Alptekin kazandı. Dil devriminin getirdiği yeni söz değerlerini ustaca, yadırgatmadan kullanmasıyla, bu konuda gösterdiği çabayla ödüle değer bulundu M. Alptekin'in radyo izlencesi. Ödülü aldıktan sonra kendisine sorulan bir soruyu yanıtlarken şunları söylüyor:

«Dil çok önemli bir olgu. Bizler, denizdeki balık gibi, yaşarken bu önemli olgunun pek ayrımında değiliz. Oysa her şeyin başı dil. Konfüçyüs 'önce dil'den başlardım demiş. Ben de bir büyük ozanımızın, Dağlarca'nın şu dizesini anmak istiyorum: 'Türkçem benim, ses bayrağım.»

YAPIT VE YAZILARDAN SEÇMELER

Başta da değindiğimiz gibi 1982 yılında Türkiye'de dil sorunu gündemde kaldı hep. Türkçenin sorunları, söz ve anlatım düzeni, ses, sözcük, sözdizimi, tümce... gibi konular üzerinde durulmaktan çok özleşme olgusu tartışıldı. Kurumun etkinlikleri yargılandı. Yanlış, çağdışı yaklaşımlarla özeleştirmecilik ve özleştirmeler suçlandı. Bu yüzden Türk diliyle ilgili yazıların büyük bir dilimi özleştirmeyi suçlama ya da savunma niteliğini taşıyor. Bağımsız bir biçimde dilin belli bir sorununu ele alıp inceleyen yapıtların sayısı da oldukça sınırlı. Bunlardan (yazı ve yapıtlardan) izleyebildiklerimin bir bölümünü ana çizgileriyle tanıyorum.

Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim), III. cilt. Prof. Dr. Doğan Aksan, Türk Dil Kurumu Yayını)

Yapıtının önsözünde bu cildin konusal kuşatımını şöyle tanıtıyor D. Aksan: «Daha önce I. ve II. ciltleri yayımlanmış olan kitabımızın bu III. cildinde Sözcükbilim, Sözlükbilim, Adbilim ve Anlambilim bölümleri yer alıyor. Kitabın hazırlanmasına başlandığı sırada düzenlenen izlencede dilbilimin bugün çok genişleyen çerçevesi içindeki bütün alanlara yer verilmesi düşünülmüşken gerek dilbilim yazının her gün durmadan artan yeni ürünlerinin bolluğu ve bunları izlemede, ge-

tirtmede karşılaşılan güçlük, gerekse zaman açısından kısıtlılık nedeniyle anlatımbilim, dil öğretimi gibi dalları inceleme olanağını bulamadık.»

Her Yönüyle Dil'in başat ve belirleyici özellikleri örneklere yaslanması, örnekler üzerinde yapılan karşılaştırma ve çözümlemelerden sonra saptayımlara gidilmesidir. Bu tutum kitapta değinilen konuların kolayca kavranmasına olanak sağlıyor. Ayrıca söylenenleri kuramsallıktan kurtarıp somutlaştırıyor. Buna Prof. Dr. Aksan'ın anlatımındaki açık seçikliği de ekleyebiliriz. Bu, sözcükleri ve terimleri özenle seçiminden geliyor. Öte yandan örneklerin büyük bir dilimi Türkçe'den seçilmiş. Söylenenler bu örneklerle somutlandırılmaya çalışılmış. Bu yöntem ister istemez kitabın okunurluğunu arttırıyor, onu asık suratlı güç okunan bir yapıt olmaktan kurtarıyor.

Kitabın sonuna zengin bir kaynakça konulmuş. Bu da bu alanda çalışacaklara en az yapıtın kendisi kadar yararlı olacaktır Söz buraya gelmişken şuna da değinelim: Türkçenin sözvarlığındaki değişmeden tedirgin olanlar, özleşmeyle dilimizin anlatım gücünde bir zayıflama olduğunu sananların bu yapıtı okumalarında büyük yarar var. Sanılarının ne denli aldatıcı ve gerçekdışı olduğunu göreceklerdir.

«Macit Gökberk ve Uzlaşmacılık Perdesi», (Çağdaş Eleştiri, Sayı: 5, Temmuz 1982)

Tahsin Yücel, Adnan Benk, Şükran Kurdakul'un, Türkçenin özleşmesi, özleştirme olgusunun yaslandığı temel düşünceler, bizdeki uygulaması ve gelişmesi konuunda Macit Gökberk'le yapılan çok yönlü bir konuşma, Konuşmacılar, Türkçedeki değişimi neden-sonuç ilişkisi açısından yargılamayı ve düşünmeyi amaçlayan sorular soruyorlar Macit Gökberk'e. Bu olguyu yaşayan, bir işçi ve kuramcı gibi çalışan M. Gökberk yaşamadan gelen zengin bir birikimle soruları açık seçik yanıtlıyor. Diyebilirim ki bu konuşma, 1982 yılında, Türkçedeki özleştirme olgusunu çok geniş bir görüngü içinde özgün düşünceler içeriyor.

Osmanlıca ile Türkçe arasındaki bağıntının saptanmasıyla başlıyor konuşma. Macit Gökberk bunları iki ayrı dil olarak adlandırıyor. Hem toplumbilimsel açıdan hem de temellerinde yatan insan ve insan kümesi açısından farklı bir dil. Bu farklılık ya da ayrılık dilde bir kopukluğa yol açıyor mu? Bu soru doğrultusunda gelişiyor konuşma. Bizde ve Fransa'daki aydınlanma döneminde tutulan yol karşılaştırılıyor. Hemen her yerde tek çıkar yolun ulusal dillere başvurmak olduğu belirtiliyor. Bu Saptıyıma Batı'daki ve bizdeki gelişmelere bakılarak varılıyor. Bilgiyi halka taşıma ve indirme açısından dilin işlevine yaslanılıyor. Alışkanlıklardan sıyrılmanın kolay olmadığını, dilin gerçekte bir uzlaşma olduğu gerçeğine varılıyor. Macit Gökberk kadar soruları soranların sorular yoluyla ortaya çıkardıkları yeni kavramlar da sorunun aydınlanmasını sağlıyor. Toplumsal yapıdaki değişmeler ve gelişmelerle dilsel alandaki etkileşim üzerinde de duruluyor. Örneklere ve karşılaştırmalara bağlı kalınarak. Tarihten, felsefeden, yazınsal ürünlerdeki görünümlerden yola çıkılarak gerçekleştiriliyor bu saptayımlar.

İlhan Selçuk bu konuşmayı değerlendiren «Dilde Çağdaşlaşma» adlı yazısında (Cumhuriyet, 21 Ağustos 1982) şöyle diyor:

«Yaşadığımız dönemde dünyamız büyük devrimin sarsıntılarıyla çalkalanıyor. Aydınlanma Çağı, gezegenimizde avuçiçi kadar sayılan Avrupa'ya özgüydü; bugün bütün dünya halklarına dalga dalga yayılıyor aydınlanma.

Bilginin, gerçeğin, doğrunun, bilimin yaygınlaşması şaşılası bir ivme kazanıyor. Çağdaş insan hangi dili konuşursa konuşsun, çağımızın bilgi, bilinç, bilim birikimini kendi dilinden söylemek zorundadır; çünkü çağımızın düşüncesini kendi anadilinde söyleyemeyen insan o düşünceyi özümseyemez.»

Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri (Berke Vardar, Türk Dil Kurumu Yayını).

Dilbilim alanındaki yayınlar giderek artıyor ülkemizde. Bu artımı hazırlayanlardan biridir. B. Vardar. Yapıtının önsözünde amacını şöyle çiziyor:

«Bu yapıtta, dil olgularına ilişkin incelemelerde göz önünde tutulması gereken temel nitelikli dilbilim kavramlarıyla ilkelerini sunmayı amaçlıyoruz. Bunların bağlandığı akımlarla yöntemlerin oluşum ve gelişimlerini de belirterek çizmeye çalıştığımız genel çerçeve, olanaklı durumlarda, değişik kuramların birbirini bütünleyici katkılarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Ancak, söz konusu seçmeci yaklaşımda, yapısalcılığın işlevselci kolunun birçok yönden ağır bastığını da belirtmeliyiz.»

Dilin bildirişim aracı ve yapı olarak değerlendirilmesi gerekliliğine değinen B. Vardar, yapıtında şu ana başlıklar üzerinde durmaktadır: Dil Olgusuna Genel Bir Bakış — Dilbilim — Dilbilimsel İnceleme ve Temel Nitelikli Ayrımlar — Dil ve Bildirişim — Gösterge Türkleri, Dil Göstergesi ve Göstergebilim — Dilin Çift Eklemliliği ve Dilsel Birimler — Dilin Bağıntı Eksenleri — Budun Olguları ve Budun birimler — Dilin Artsüremli ve Eşsüremli Gerçekliği, Yöntem Sorunları — Doğal Diller — Dilbilimin Dalları ve Türleri.

Kendi alanında terimler dizgesini de kullanım alanına koyuyor bu yapıtında yazar. Ancak tümce düzeninde okumayı güçleştiren bir yan var. Genellikle uzun, bileşik girişik yapılı tümceler kuruyor. Kuşkusuz bu güçlüğü konunun doğası da arttırıyor. Bütün bunlar bir yana kitabın sonuna eklenmiş olan kaynakça ve kişi adları dizini bu çalışmanın nasıl uzun bir emeğin ürünü olduğunu gösteriyor.

Yapısalcılık (Tahsin Yücel, Ada Yayınları)

Yapısalcılık son yıllarda bütün insanbilimlerin sınırlarından içeri girmiş, büyük bir yaygınlık ve kullanım alanı kazanmış bir bilim dalı. Bu bilim dalı bizde de, dil ve yazın alanında, uygulanma alanına konmaya başladı. Sınırlı bir biçimde de olsa. Buna bağlı olarak tanıtıcı yayınlar da hızlandı. Tahsin Yücel'in bu incelemesi de bunlardan biri.

Gerçekte güç kavranılan bir doğası var yapısalcılığın. Ne ki Tahsin Yücel bu güçlüğü duyumsatmıyor okurlara. Bir öykü tadı içinde inceleyip tanıtıyor. Bu da bu alanı kuram ve uygulama olarak çok iyi özümsemesinden geliyor. Nitekim «Giriş», «Dilbilim», «Budunbilim», «Göstergebilim», «Sonuç» bölümlerinden oluşan yapıt öyle okuru iten bir okuma güçlüğü taşımıyor.

Tahsin Yücel, incelemesinin yayımlanmasından sonra yapısalcılık konusunda kendisiyle yapılan bir konuşmada şunları vurguluyor:

«Yapısalcılığın çağdaş düşünceye en büyük katkısı, insan bilimlerini türlü erimciliklerin (déologe'lerin) etkisinden kurtararak elden geldiğince nesnel bir temel oturtması. Bunu da ele aldığı nesneyi kendi başına ve kendisi için incelemek, onu kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir yapı, bir dizge olarak çözümlemek, bu yapıda her zaman işlevi göz önünde bulundurmak, her işlevi bağlı bulunduğu dizgeye dayandırmak, bunun sonucu olarak da olguları artsüremli yani tarihsel boyutlarından önce, eşsüremli yani süreklilik gösteren boyutlarıyla değerlendirmek biçiminde özetleyebileceğimiz birtakım temel yeğlemelere borçlu. Tutum bu olunca temelsiz varsayımlar azalıyor, konuyu rastlantısal verilerle açıklamak gibi kaçamaklara pak başvurulmuyor. Buna karşılık belirli bir ortak paydayı gözden uzak tutmamak koşuluyla ele alınan yapının kapsamı genişletilerek değişik türden olguların birbiriyle bağıntıları içinde çözümlemelerine gidiliyor. (Cumhuriyet, 7 Ekim 1982)

«Ellişer Yıl Ara İle Türk Dili» (Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Cumhuriyet, 11 Temmuz 1982)

Türk dilinin özleşmesi ve gelişmesi hangi aşamalardan geçerek bugüne gelmiştir? Tarihsel verilere bağlı kalarak, daha doğrusu tarihsel bağlam içine oturtarak bu sorunun yanıtını araştırıyor Hıfzı Veldet Velidedeoğlu. Türk dilindeki gelişimin birinci, ikinci ve üçüncü elli yılını göstermeye çalışıyor. Ellişer yıl arayla gerçekleşen dönemlerin özelliklerini özel adlara bağlı kalarak çizmeye çalışıyor Bu yönüyle dil tarihimiz açısından ilginç bir belge niteliğini taşıyor bu yazı.

● **Dil Gerçeği** (Ömer Asım Aksoy, Türk Dil Kurumu Yayını)

Yaşamını Türkçenin özleşmesine, gelişmesine, kendi öz ve ulusal değerlerine kavuşmasına adamış adlardan biridir Ömer Asım Aksoy. Türk dilinin yorulmaz bir işçisi, dil devriminin bilinçli savaşçılarındandır. Bu yapıtında yazarın 1972-1982 yılları arasında yayımlanmış yazılardan yirmisi derlenip bir araya getirilmiştir. Yazılar Türkçemizin özleştirilmesi süreci içinde karşıcıların yönelttikleri suçlamalar üzerine yazılmıştır daha çok. Karşıcıların dil ve tarih bilincinden yoksunlukları, dil olgularını açıklayıp adlandırmadaki yetersizlikleri soğukkanlı bir düşünüşle göstermektedir Ömer Asım Aksoy. Özellikle kavramları çarpıtarak dil suçlamacılığını iş edinenlerin nasıl bir çıkmazda olduklarına ayna tutmaktadır. Ömer Asım Aksoy, dil devriminin ve özleştirmeciliğin bir öğretmeni olmuştur **Dil Gerçeği** de bu öğretmenliğinin bir ürünüdür.

● **«Türkçede Dil Olayı»** (Gösteri, Temmuz 1982/20)

Dergi «Ayın Dosyası» bölümünü dil olayına ve bununla ilgili değişik görüşlere ayırdı. Bu bölümün girişinde şöyle deniliyor: «Türk dili üzerine tartışmalar Cumhuriyet'ten bu yana hiç gündemden inmedi. Bizim gibi yazı biçimini de değiştiren bir ülkede dil sorunu daha da geniş boyutlar kazandı. Özleşme, arılaşma dilimizin daha çok kişice anlaşılıp kullanılmasını sağladı... Ayın Dosyasında dil olayını çeşitli görüşlerden ve değişik yorumlardan vermeye çalıştık.»

Bu bölümde yer alan yazıların bir bölüğü doğrudan dil sorunlarına özgülenmiş. Sözgelimi, Enis Batur'un «Sanat Dili ve Günlük Dil», Ahmet Cemal'in «Çeviride Yaratıcılık», İsmet Zeki Eyuboğlu'nun «İşleyen Demir Işıldar», Hikmet İlaydın'ın «Özüne İnme Zahmetine Katlanırsak», Hilmi Yavuz'un «Dil ve Felsefe» adlı yazıları bu türden. Bir bölüğü ise Türkçenin özleşmesinden duyulan tedirginliği, sıkıntıyı dile getiriyor: Sina Akşin'in «Sıkı Gümrük Siyaseti», Attila İlhan'ın «Dilin Kemiği Var» Mehmet Kaplan'ın «Telgraf Tek Taraflı Çalışmakta», Talat Tekin'in «Aydın Argosu» adlı yazılarında olduğu gibi... Bir dilimi de Türkçenin özleşmesi, gelişmesi, dilin tadını duyumsatacak biçimde kullanılması konusuna yönelik: Orhan Şaik Gökyay'ın «Modaya Uymak», Fahir İz'in «Niçin Yanlışta Direniyoruz?», Emre Kongar'ın «Başkasının Diliyle Uğraşmak», Cevdet Kudret'in «MGK ve Dil Devrimi», Emin Özdemir'in «Babalar ve Çocuklar», Nejat Özön'ün «Lügat Paralamak», Tahsin Yücel'in «Terbiyeli Köfte Mantığı» adlı yazıları gibi...

Özleştirmenin karşısında ve yanında olan yazılardan ikisine, Attila İlhan ile Tahsin Yücel'inkine değinmek gerek. Çünkü 1982 yılında tartışmaların sürgitliğini bu iki yazının çizdiği yörüngeye bağlayabiliriz.

Gelişen ve Özleşen Türkçenin kazandığı söz değerlerini kullanmakta hiçbir duraksama göstermeyen, öte yandan Osmanlıca sözcüklerin atılamayacağını savunan bir tutumla çıktı ortaya A. İlhan.' Önce Televizyonda dile getirdi bu görüşünü, sonra Milliyet'teki yazılarında. Daha sonra da **Sanat Olayı** dergisinde kendi kendine soru yöneltip sorularını yanıtladığı yazıda. Dayanağı şu: Latince kökenli sözcükleri nasıl Fransızcadan Fransızlar tümüyle atmıyorsa, nasıl İngilizler dillerin sözcükleri Anglo-Saksan kaynaklı olmayışında üzüntü duymuyorsa biz de aynı yaklaşım içinde olmalıyız.

Tahsin Yücel hem Gösteri'deki yazısında hem de Cumhuriyet'te yayımlanan A. İlhan'ın en temel bilgileri bile özümsemediğini, bunun da kulaktan dolma bilgilerle yetindiğinden, daha doğrusu özöğrenimliliğinden kaynaklandığını vurgulayarak yanılgılarını dökümledi.

A. İlhan, T. Yücel'e verdiği yanıtlarda ise dil tutucularının o şaşmaz yöntemine başvurup Yücel'in yarattığı yeni terimlerden örnekler vermeğe, bunların anlaşılmazlığına göstermeğe çalıştı. Ne ki inandırıcı olamadı. Bu tartışmada A. İlhan'ın bir yönü «Araftaki Biri» olma yönü ortaya çıktı.

Gösteri aynı bölümde bir soruşturmaya da yer vermiş: Kemal Ateş, Semih Tezcan, Mustafa Canpolat, İsmail Ulçugür, Şerafettin Turan «Türkçenin doğru kullanımı, dilbilgisi kurallarının işlevi, dilimizdeki özleşmenin bugünkü görünümü» üzerine düşündüklerini açıklıyorlar.

● **Dilbilim Seçkisi** (Yayıma hazırlayan: Prof. Dr. Doğan Aksan, Türk Dil Kurumu)

Yapıtın önsözünde dilbilimin çağımızdaki yerine değinilerek şöyle deniliyor: «Günümüzde dilbilimin nasıl dallanıp budaklandığı, ne denli güçlü atılımlar yaparak dilcilik dışındaki alanları, bu arada yazın, budunbilim, halkbilim gibi çalışma alanlarını nasıl etkilediği herkesçe biliniyor. Öte yandan dil incelemeleri ve araştırmaları bugün değişik bilim dallarıyla işbirliği içinde yürütülmekte; insan yaşamında küçümsenmeyecek bir yeri olan, gereksinimi duyulan dil öğretimi, yazın araştırmaları, düzgün söyleyiş... gibi çeşitli alanlarda yarar sağlamaya yönelik uygulamalarına önem vermektedir. Kimi yazarlar, dilbilimin bu genişliği ve etkinliği nedeniyle XX. yüzyılı dilbilim çağı olarak nitelemektedirler.»

Seçki, dilbilim alanındaki çalışmalarıyla tanınmış dilbilimci ve dilbilimin konu alanları içinde çalışanların yazılarından çeviriler içeriyor. Şu genel başlıkları taşıyor çeviriler: «F. de Saussure Öncesi Dil Çalışmaları — Saussure Kuramının Temel Kavramları — Prag Dilbilim Okulu — Glosematik — Yapısalcılığın Dilbilisel Temeli — Dilbilide Yeni Yönelimler — Bilişimsel Dilbilim — Göstergeler Kuramının Temelleri — Ruhdilbilim İçin Temel Öneriler — Dilin, Toplumsal Bağlamı İçinde İncelemesi — Söz Eylem Nedir? — Metin Dilbilim — Ayrımsal Dilbilim — Uygulamalı Dilbilim — Dil ve İnsanbilim... gibi.

● **Öz Türkçe Sözlük** (Ali Püsküllüoğlu, Turhan Kitabevi Yayını)

Sözlükçü dilin ardından giden kişidir. Bu yönden de dildeki, özellikle dilin sözvarlığındaki değişme ve yenileşmeleri yakından ve özenle izler. Ali Püsküllüoğlu da böyle davranıyor. Dilin sözvarlığındaki değişmeleri, dile giren yeni söz değerlerini büyük bir titizlikle saptayıp değerlendiriyor. Bu değerlendirmelerini de sözlüğünde yansıtıyor. İlkbasımı 1966'da yapılmış Öz Türkçe Sözlük'ün. Aradan geçen 16 yıllık süre içinde dilimizin kazandığı yeni söz değerlerini sözlüğüne ağdıra ağdıra 7. baskıya erişmiş. Öyle ki ilk basımda maddebaşı olan sözcük sayısı 2400, kendisinden örnek seçilen tanık yazar sayısı 156 iken bu yedinci basımda maddebaşı yapılan sözcük sayısı 7000'e, tanık yazar sayısı da 293'e ulaşmış.

Tartışma götürmez bir gerçektir ki sözlükler roman gibi okunmaz. Gereksindikçe başvurulan kaynak kitaplardır onlar. Ne ki A. Püsküllüoğlu'nun Sözlüğü bir roman gibi okunabilen, kendine özgü bir yapısı var. Alıntılanan tanıt cümlelerden geliyor bu. Şunu da ekleyeyim her sözcüğün ilk ve çekirdek anlamının yanı sıra sözcüklerin dil içinde bağladıkları yan anlamları da veriyor. Sözlüğün arkasına, onu tanıtan yazılardan parçalar alınmış. Bütün yazarların birleştiği ortak nitem, bu sözlüğün dil devriminin ana yapıtı oluşudur.

● **Yapısalcılık ve Bir Uygulama — Melih Cevdet Anday Tiyatrosu Üstüne** (Ayşegül Yüksel, Yazko Yayını)

İlkin; Yazko'nun 1982 İnceleme Özendirme Ödülü'nü», sonra Türk Dil Kurumunun inceleme ve eleştiri dalındaki dil ödülünü alan bu yapıtın başta iki ana özelliği var: Genel ve nirengi yönleriyle yapısalcılığı tanıtması, bir inceleme yöntemi olarak göstermesi... İkinci özelliğiyse uygulamaya yönelterek kuramsal boyutlarıyla ortaya konan kavramları somutlaması. Bu iki ana nitelik yapıta özgün yanlar kazandırıyor; özellikle yapısalcılığın karmaşık doğasına olabildiğince bir yalınlık getiriyor Ayşegül Yüksel. Bütün parça bağıntısı, yüzeysel yapı derin yapı ilişkisi bütünlüğü oluşturan birimler arasındaki ikili karşıtlıklar açık ve aydınlık bir söyleyişle gösteriliyor. Yapıtın bu giriş bölümünde yapılsacı yöntem ve bu yöntemin kavram örgüsü tanıtılıyor.

Bu tanıtımdan sonra yapısalcı yaklaşımın yazın ve tiyatro alanındaki kullanımına özetleyici bir tutumla değiniyor. Melih Cevdet Anday'ın altı oyununu — Mikado'nun Çöpleri-Yarın Başka Koruda — Dikkat Köpek Var — Ölüler Konuşmak İsterler — Müfettişler — yapısalcı eleştiri yöntemiyle değerlendiriyor. Metinleri oluşturan zaman, uzam, eylem öğeleri içinde M. C. Anday'ın tiyatro evrenini aydınlatan kimi saptayım ve belirleyimlere gidiyor.

● «Dilde Yeniye Tepki» (Doğan Aksan, Türk Dili, sayı: 370, Ekim 1982)

Dilin büyülü bir düzen taşıdığını belirten yazar, açıklanmayan, aydınlatılmayan nice yanları bulunduğunu belirtiyor. Bireyin dille ilişkisi hangi düzlemde çıkar ortaya? Düşüncenin dile çevrilişi nasıl olur? Dilin herkesçe benimsenen nitelikleri nelerdir? Bu sorular üzerinde durduktan sonra dilde yeniye karşı tepki olgusu üzerinde düşünüyor. Dilbilimin bu tepkiyi doğal karşıladığını belirterek şunları söylüyor Doğan Aksan

«Yeniye karşı tepki, dilbilim açısından yeni bir göstergeye tepki olarak değerlendirilebilir. Aynı sorunu başka açılardan da ele alabilir, insan yaşamının bütün alanlarına yayabilir, insanoğlunun davranışlarından biri olarak da görebiliriz: Her gün beklediğimiz otobüs durağının yerinin değiştirildiğini, yüz havlumuzun yerine, alışmadığımız bir başkasının konduğunu fark ettiğimizde, hele hele kendi yatağımızın, yastığımızın özlemini çektiren bir yabancı yatakta yattığımızda duyduğumuz huzursuzluk bir tepkiye dönüşür.»

Dil alanından değişik örnekler veriyor Doğan Aksan. Alışılmış sözcüklerin yerine bunların yenisiyle karşılaşanların göstereceği tepkiyi doğal karşılıyor. Bu tepki birtakım art düşünceler içermiyorsa, bir saplantının ürünü değilse. Çünkü dilde yeniye tepki genellikle gelip geçicidir. Bulunan karşılık yerine alacağı sözcüğün anlamını tam karşılıyorsa, söyleyiş güçlüğü yaratmıyorsa kolayca benimsenip yaygınlaşıyor. Yazısını şöyle bağlıyor Doğan Aksan:

«... İnsan zihninde bir» gösterilen-gösteren değiştirme işlemi-gerektirdiği için yeni sözcüklere tepki —bir art düşünce taşımadıkça— doğal sayılabilir. Ancak, Türkçede olduğu gibi özleştirme kaçınılmaz bir gereksinmeye dayanıyor, bir ulusun bilimde, teknikte, sanatta başka uluslara ayak uydurma yolunda atması gereken adımlardan birini oluşturuyorsa bu tepkiyi de, çıkabilecek zorlukları da göze almak gerekir. Kaldı ki özleştirme hem Türkçeye sevginin, hem de Atatürkçülüğün bir gereğidir.»

● Agah Sırrı Levend (İsmail Ulçugür, Türk Dil Kurumu Yayını)

A. Sırrı Levend sözcüğün gerçek anlamıyla bir dil ve yazın işçisi olmuştur. Türk yazınının, Türk dilinin sorunlarını ele almış bunları yazılarıyla, yapıtlarıyla çözmeye, aydınlatmaya çalışmıştır. Dilimizin, yazınımızın serüveni üzerinde en çok düşünen kalemlerden biri olmuştur.

İsmail Ulçugür'ün yapıtı, bu çok yönlü, çalışkan dil ve yazın işçisini tanıtmayı amaçlıyor. Şöyle diyor yapıtının önsözünde İ. Ulçugür:

«Türk dili ve yazınını uğraş olarak seçmiş yüksek öğrenim gençlerine, onu, örnek ve birçok konuda kaynak kişi olarak tanıtmaya çalıştım. Bu bakımdan bu çalışmamada, Agah Sırrı Levend'in kitap olarak yayımlanmış yapıtlarına —bol bol yapılan alıntılarla— ve Türk Dil Kurumu Kitaplığına armağan ettiği gereçlere — ayrıntılı dökümleriyle — geniş yer ayırdım.»

Gerçekten de yapıtın örgüsüne böyle bir amaç, A. S. Levend'i örnek ve kaynak kişi göstermə amacı egemen olmuş. Bu amacın yönlendirimiyle İ. Ulçuğur, A. S. Levend'le ilgili her şeyi özenli bir yöntemle sıkı bir taramadan geçirmiş. Yapıtlarını, yazılarını inceden inceye değerlendirmiş. Her saptayımını alıntılarla tanıtlama, örnekleme yoluna gitmiş. Böylece yapıtı terimsel anlamıyla tanıtıcı ağırlıklı bir inceleme olmuş.

Kitap, kuşatımı ve yaslandığı metinlerle salt A. S. Levend'i tanıtmakla kalmıyor; dil ve yazınımızın birçok sorununa ayna tutuyor.

● «Ellinci 26 Eylül» (Doç. Dr. M. Tahir Hatiboğlu, **Cumhuriyet**, 26 Eylül 1982)

TDK'nun ellinci yılını konu alan bu yazıda yazar önce Atatürk'ün neden akademi değil de dernek biçiminde TDK'yı oluşturduğu sorusu üzerinde durup düşünüyor. Kamuoyundaki saygınlığını, yayınlarına olan güveni, halkla bütünleşmesini büyük ölçüde Kurumun örgütleniş biçimine bağlıyor. Akademi sözcüğünün de günümüzde gerici ve tutucu düşüncenin bir simgesi, bir göstergesi olduğunu vurguluyor.

Yazar, TDK'nun toplumun her kesimiyle nasıl bütünleştiğini göstermek için de üyelerini meslek, yaş, doğum yerlerine göre dağılımlarını sayılarla saptıyor. Bu saptayımlardan TDK'nun üye yapısı yönünden amaçlarına uygun bir özellik gösterdiği sonucunu çıkarıyor

● «Tıp Dili» (M. Şerafettin Canda, **Türk Dili**, sayı: 362, Şubat 1982)

Ulusallaşmanın doğal bir ürünüdür dil devrimi. Dil bütün boyutlarıyla, katmanlarıyla kucaklaması da bundandır. Yazın dilinde olduğu gibi terimsel bir nitelik taşıyan bilim ve sanat dilinde de özleştirme olgusu sürüp gitmektedir. Ne ki kimi alanlarında tüze gibi, hekimlik gibi, özleştirme oldukça ağır yürümektedir

M. Şerafettin Canda tıp dilinde özleştirme çalışmaları nasıl hızlandırılabilir? İşe nereden ve nasıl başlamak gerekir? Bu soruların üzerinde düşünüyor Bu konuda yapılmış öncalışmalara da değindikten sonra şöyle diyor:

«Tıp bilimi ve hekimlik alanında kullanılan dilin birçok yönleri vardır. Bu nedenle tıp dilinde yapılacak özleştirme ve arılaştırma çalışmaları çok yönlülük gösterir. Bu çalışmalar başlıca şu açılardan ele alınabilir: a. Anlatım dilinin arılaştırılması. b) Organ ve doku adlarının Türkçeleştirilmesi. c. Batı dillerinden gelen terimlere karşılık bulunması ç. Uluslararası Latince terimlerin kullanılması.»

Bu açıları tek tek ele alıp nasıl gerçekleştirileceği üzerinde düşündüklerini söylüyor M. Ş. Canda.

● **Dil Devrimi ve Sonuçları** (Tahsin Yücel, Türk Dil Kurumu Yayını).

Dil devrimi ne getirmiş, ne götürmüştür? Bu soru sık sık tartışılan, başka bir deyişle ülkemizdeki dil tartışmalarının dağılım sorusudur. Bugüne değin soru devrimin yanında olanlarca da, karşısına çıkanlarca da duygusal boyutları içinde alınmıştır genellikle. Sorun öznel yaklaşımlarla yörüngesinden saptırılmış, çok kez yakıştırmalarla yorumlar birbirine karıştırılmıştır.

Tahsin Yücel, Varlık yayınları arasında çıkan **Dil Devrimi** adlı yapıtında (1968) konuyu dilbilimin verileri içinde ele almış, dil devrimini savunanlarla, onu yerenlerin söylediklerini dilbilimsel ölçülere vurmuştur. Yeni yapıtı **Dil Devrimi**

ve Sonuçları ise yapıtının geliştirilip genişletilmiş biçimidir. Dört ana bölümden oluşmaktır: «Olgular ve tutumlar», «Eleştiriler ve Gerçekler», «Verimler ve Yorumlar» «Sonuç»...

İlk bölümde T. Yücel eleştirel ve gözlemci bir tutumla dil olgusunu sergiliyor. Daha sonraki bölümlerde de dil devrimine karşı bir tutum sürdürenlerin savlarını, düşüncelerini yer yer alaysamalı bir söyleyişle ele alıyor. Bu alaysamalı söylem, çağdışı, bilimsel gerçeklerle bağdaşmayan düşünceleri irdelediği zaman ortaya çıkıyor. Yapıtın biçemi akademik bir kuruluğa bürünmüyor hiçbir zaman. Zaman zaman gülmecesel bir havaya bürünüyor.

Dil gericilerinin hiçbiri çağdaş dilbilimin kavramlarına ya da dilbilimcilerin görüşlerine yaslanmaz. Kuralcı dilbilgisinn tutuculuğu içinde soluyup dururlar. Oysa dil devriminin, özleştirme olgusunun dilsel ve düşünsel yapısını açıklamaya çalışanlar bunu dilbilimin kavramları, ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirirler. Tahsin Yücel'in bu yapıtı andığımız tutumun somut bir örneğidir. Sık sık çağdaş dilbilimcilerin tanıklığına başvuruyor. Böylece söylediklerini onların tanıklığıyla pekiştirip sağlamlaştırıyor.

Sonuç bölümü, üzerinde durulmaya, düşünülmeye değer saptayımlar getiriyor. Dilin bilgiyi ve düşünceyi taşıma, halka indirme işlevi üzerinde düşünürken halkın dilini bütün yönleriyle bir ekin dili katına yükseltmeninin zorunluluğuna değiniyor. Kestirmeden söyleyelim, T. Yücel'in bu yapıtı, dil devriminin dilbilimsel bir açıklaması, verimlerin nesnel ölçülerle değerlendirilmesidir. Salt dil devrimine karşı çıkanlar değil, devrimin yanında olanlar, devrimci bir tutumla dili işleyenlerin de bu yapıttan öğrenecekleri çok şey var...

Sonuç

Başta da değindiğim gibi 1982 dilimiz açısından tedirgin, devinimli bir yıl olmuştur. Özleştirme bilincini diri tutan, toplumun değişik kesimlerine bu bilinci yaymaya çalışan TDK'nın varlığına son vermek için değişik yollara başvurulmuştur. Bütün yıl tehlike çanları çalmıştır Kurum için. Hazırlanan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu içinde yeni bir düzenleyimle, o kurumun bir birimi olunca varlığını sürdürebilecek mi? Uygulama gösterecek bunu. Ancak şu söylenebilir: Kurum etkinliklerine son verse de, adı kalıp kendisi kalmasa da dilseverlerin bilincinde varlığını koruyacaktır hep. Çünkü dil devriminden bu yana dirimbilim açısından üç kuşak geçmiştir. Türkçe düşünme ortak bir tutuma dönüşmüştür. Bu yönden bu düşünüşü dondurma, bireylerin sözdağarcığını yabancı kökenli sözcüklerle doldurmak olanaksızdır artık. Dil ırmağını hiçbir güç tersine çeviremez. Türkçenin özleşmesi, varsıllaşıp gelişmesi sürüp gidecektir...

19 Ocak 1983

TRT'DE YAZIN VE İZLENCELER

Muzaffer BAKİOĞLU

Geçen yılki Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'na bakıyoruz: 1981 yılında TRT'de yayınlanan salt yazına dayanan ya da yazın ögesi bulunan izlenceleri tanıtmak için yazdığımız yazının «giriş»i beş sayfayı aşmış. O bölümde yazarın yazgısını, toplum içindeki yerini vurgulamayı amaçlamışız ilk sayfalarda. Sonra, TRT'nin kitle iletişim araçları içindeki etkililiğini sergilemişiz; sayısal değerlerin de yardımıyla. İlgilenenlerin N. V. Edebiyat Yıllığı 1982'nin özellikle 655—658. sayfalarına bakmalarını dileyerek 1982 yılının başından sonuna TRT'deki izlencelerin konumuza girenlerini tanıtmaya geçmek istiyoruz.

RADYO'DA YAZIN İZLENCELERİ

1982 yılında salt yazına dayanan üç önemli izlence vardı radyolarımızda. Bunların ikisi 1982'de başlayıp bitti: **Denizin Sesi** ve **Hikayelerimiz.** Bir de 1981'in son yayın döneminde başlayıp 1982'nin bütün dönemlerinde süren **Türk Romanı** izlencesi var.

Şimdi bu üç izlenceyi tanıtmaya çalışalım.

HİKAYELERİMİZ: İstanbul Radyosu yapımcılarından Nursel Duruel'in hazırladığı bu dizinin amacı şöyle belirlenmiş «Türk edebiyatının en verimli dallarından biri olan hikaye türünün 1950 yılından sonraki gelişimini örneklerle sunmak. Yeni yetişen kuşaklara okuma zevkini aşılamak, günlük tempo içinde okuma fırsatı ve zamanı bulamayan yetişkinlerle edebiyat dünyası arasında köprü olmak.» Bu amaca ulaşmak için, 48 hafta boyunca perşembe günleri TRT-II'de saat 18.30—19.00 arasında yayınlanan **Hikayelerimiz** izlencesinde, ele alınan konuyu belli bir zaman dilimiyle sınırlamanın gerekçesi şöyle açıklanıyor: «Türk hikayeciliğinin öncüleri ve ilk ustaların eserleri bugün okul kitaplarına girmiş bulunmaktadır. Daha önce radyolarımızda hazırlanan çeşitli programlarda ve program dizilerinde bu ustalara ve eserlerine yer verilmiştir. Ustalıkları kabul edilmiş de olsa daha genç olan yazarlarımız okuyucuya yeterince ulaşamamıştır. Kitap fiyatlarının çok yükseldiği, dağıtımın ülkemizin her yanına uzanamadığı son yıllarda büyük şehirlerden uzak olanlar edebiyat dünyasıyla bağ kuramamakta, bu ihtiyaçlarını radyo-televizyon yayınları aracılığıyla karşılamaya çalışmaktadırlar Programımızın amacı bu ihtiyaca cevap vermektir.»

Amacını ve ele alacağı zaman dilimini böyle belirleyen yapımcı Nursel Duruel, birtakım engellemeler ve sanatçı alınganlıkları sonucu ancak kırk altı öykücüyle ilgili izlence yapabilmiş. 1950'den sonra ilk ürününü veren öykücülerimizden, ilk bakışta, Adalet Ağaoğlu'nun, Demirtaş Ceyhun'un, Dursun Akçam'ın, Kerim Korcan'ın, Onat Kutlar'ın, Erdal Öz'ün, Sevinç Çokum'un, Işıl Özgentürk'ün, Bekir Yıldız'ın, İrfan Yalçın'ın, Leyla Erbil'in, Behzat Ay'ın, Mehmet Başaran'ın,

Demir Özlü'nün, Mehmet Seyda'nın, Osman Şahin'in, Tarık Buğra'nın yokluklarını duyuyor insan. Kimi öykücülerimiz bilemediğimiz bir gerekçeyle yetkililerce dizinin kapsamına alınmamış, kimi öykücüler de tek ölçütün 1950'den sonra ürün vermek (başka herhangi bir sıralama yapmamak) olduğunu göz ardı ederek izlenceye katılmakta gönülsüz davranmış. Bu yüzden dizi eksik kalmış. Oysa dizinin tıkanıp kalmaması, 1983'te de sürmesi çok yararlı olacaktı.

Yayınlanan izlencelerde röportaj, düz anlatım, dramatize bölümler olmak üzere değişik yapım teknikleri kullanıldı Her izlencede bir öykücü ele alındı, çoğu öykücünün sesinden öykü anlayışı mikrofona getirildi, eleştirilere yer verildi ve bir öykü seslendirildi.

Dinleme olanağı bulduğumuz izlencelerin amacına ulaştığını, eksiklerine karşın, 1950'den sonra serpilen öykücülüğümüzü tanıtıp sevdirdiğini söyleyebiliriz.

İlk iki hafta eleştirmen Konur Ertop'un Cumhuriyetin ilanından 1950'ye değin öykücülüğümüzü anlatan yararlı bir değerlendirmesine yer verildi Hikayelerimiz'de. Bu dönemin temel özellikleri, 1950'lerin eşiğinde ürün vermeye başlayan öykücülere etkileri ,o dönemden sonraki ekonomik, toplumsal değişimlerin katkısıyla yazarların ağırlık verdiği konuları anlatan bu giriş izlencelerinden sonra sırasıyla: Tarık Dursun K., Muzaffer Buyrukçu, Zeyyat Selimoğlu, Afet Ilgaz, Tahsin Yücel, Behiç Duygulu, Necati Güngör, Adnan Özyalçıner, Nezihe Meriç, Afşar Timuçin, Tomris Uyar, Pınar Kür, Necati Tosuner, Meral Çelen, Burhan Günel, Füruzan, Sevim Burak, Erdoğan Tokmakçıoğlu, Selim İleri, Hakkı Özkan, Ayhan Bozfırat, Mustafa Kutlu, Muzaffer Hacıhasanoğlu, Ümit Katancıoğlu, Oğuz Atay, Ferid Edgü, Gülten Dayıoğlu, Sabahat Emir, Aysel Özakın, Nahit Eruz, Selçuk Baran, Rasim Özdenören, Saadet Timur, Muhtar Körükçü, Bilge Karasu, Mahmut Özay, Vüsat O. Bener, Feyyaz Kayacan, Necati Cumalı, Orhan Duru, Cengiz Yörük, Faik Baysal, Kamuran Şipal, Fakir Baykurt, Bedii Demirseren ve Nazlı Eray'ın öykücülüğüne ilişkin birer izlence hazırlanıp yayınlandı.

İzlencelerin oluşturulmasında öykücülüğü irdelenen sanatçılarla yakın işbirliğine gidildi bu dizide. Dinleyiciye ve yapımcıya yararlı işbirlikleri oldu bunlar. Sanatçılarla belli soruların yanıtları arandı, öykücülükten ne anlaşıldığı ortaya serilmeye çalışıldı. Böylesi bir soruya ses bantlarında kalışı yazık olan ilginç yanıtlardan birini Afşar Timuçin verdi, bu yanıtı aktarmak istiyoruz buraya:

•Öyküyü nasıl yazdığını anlatmak öykü yazmaktan daha zor. Öykü yazarken dünyayı anlatıyoruz, öykü anlayışımızı anlatırken kendimizi. En zoru da kendimizi anlatmak.

Gene de neyi nasıl yaptığımızı doğru olarak ortaya koyabilmeliyiz. Bir işin yapılışını doğrulamak ve göstermek o işi yapmak kadar önemlidir.

Bir sanatçının sanatından ne anladığı sanattan ne anladığına bağlıdır. Her snatçının belli bir sanat anlayışı olmalı.

Bilimler gibi sanatlar da bir bütün oluşturur. Temel ilkeleri açısından.

Edebiyat bir bütündür. Şiirde öykü, romanda şiir vardır.

Bazen ki tür birbirine karışır. Destan hem şiirdir hem roman.

Sanatlar da birbirine karışır. Oyun yazarı hem edebiyatçı hem tiyatrocudur. Baleci hem müzikçi hem yontucudur.

Edebiyat türleri bir evrene katılan yıldızlar gibidir. Görünümleri ayrı da olsa yasaları ortaktır.

Türlerin kendi özellikleri de var elbette. (...)

Sanatçı da dünyanın bir parçasıdır.

Sorun bir bütünlük sorunudur, kendinde dünyayı, dünyada kendini açıklamak sorunu.

Sanatçının bilerek yaptığı da budur, bilmeden yaptığı da bu olmalıdır.

Yaşamı yansıtmak diyebiliriz kısaca buna.

Yaşamdaki uyarlıkları ve çelişkileri yakalamak ve doğru değerlendirmek. Hem de bir bilimci kesinliğiyle.

Yaşamı açıklamak konusunda bilimlerle sanatların görevleri birdir. Yöntemleri ve konuları arasında da önemli yakınlıklar vardır.

Bu yüzden gerçek sanat adamlığı bilim adamlığıdır. Ayrıca, gerçek bilim adamlığı da sanat adamlığıdır.

Bunun temelde iki anlamı var: yaşamaktan korkmamak, bir; dünyayı keyfince yönetmeye kalkmamak, iki. Sanat yapmak dünyaya katılmaktır.

Yaşamaktan da, ölmekten de korkmadığımız, en azından bu korkuyu kendimize yediremediğimiz zaman sanat başlar. Bu da dünyayla içlidışlı ya da iç içe olmak demektir.

Sanat yapmak, bu yüzden, göğüs germek anlamına gelir. Neye mi? İnsan için yıkıcı, bozucu, öldürücü olan her şeye. Öyleyse sanat bir akşam canı çekip de gönlünce bir şeyler karalamaktan başka bir şeydir.

Sanat güç iştir ve sanat yapmaya kalkarken ön bilgilerle yüklü olmak gerekir.

Doğru soruları ancak biliyorsak sorabiliriz. Soru sormanın yanıt vermeden daha kolay olduğu her zaman doğru değil.

Sanat, sanatçının dünya karşısında doğru sorular sormasıyla koyulur, bu soruları doğru olarak yanıtlamasıyla gelişir. Bir başka deyişle, sanat yapmak felsefe yapmaktır.

Sanat alanı, bir felsefi araştırma alanı olmakla, gerçek bir tartışma alanıdır.

Kısacası, dünyaya yer yer şakacı bir bakışla yönelse de, sanat çok ciddi bir iştir. Bu ciddilik bir olguyu iyi gözlemlemekten, bir konuyu iyi bilmekten, davranışlarında tutarlı yani ahlaklı olmaktan bir öyküyü on kere yazmaya kadar uzanır.

En yetkin olanı aramak sanatın kaçınılmaz eğilimi değil mi?

Her şey ne yapmak istediğini ve ne kadar yapabileceğini iyi bilmeye dayanıyor.

Yaşamın da, ona katılan sanatın da gerçek anlamı burada belirir.

Bir gün Mahtinea rahibesi Diotime, Sokrates'e şöyle demiş: 'İnsanın kendi içinde güzelle karşı karşıya geldiği an var ya, insan yaşamı yalnızca o an için yaşanmaya değer.'

Gerçekten, sanatın temelinde yatan yaratıcı duygu budur.

Bu duygu, dünyaların en güzelinde, daha da güzel kılabileceğimiz bir dünyada, bizim için olanı, sevinçle yaşama, sevinçle yaşatma duygusudur.

Bu duygu sanatı anlamlı ve güçlü kılar.

Sanat anlayışımı yere ve zamana göre biçimleyen bu duygudur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Hikayelerimiz dizisi 1950'lerden sonra girilen biçimiyle sanayileşme sürecinin, köylerden kentlere (daha sonraları büyük bir sıçramayla köylerden ve kentlerden yurt dışına) göçün, tarımda makineleşmenin, çok partili yaşamın, toplumsal ilişkilerdeki iç içe geçişin, karmaşıklığın, üstü üstüne yığılan sorunların, bireysel ve toplumsal arayışı yoğunlaşmalarının çok zengin bir malzeme —öykü malzemesi— oluşturduğu dönemde bu dönemi yaşayan sanatçılarca nasıl öyküleştirildiğini —eksiklerine karşın— göstermeyi başaran bir dizi oldu. 1982'nin kazançlarından biri sayıyoruz bu diziyi yayıncılık açısından da.

DENİZ SESİ: Istanbul Radyosu yapımcılarından Derman Bayladı'nın gerçekleştirdiği bu dizi 39 program olarak yayınlandı. Dizide: denizi konu alan çok sınırlı sayıdaki roman ve öykülerimizi tanıtmak ve böylece bu örneklerin ışığında denizle ilgili yapıtların üretilmesini özendirmek, amaçlanmıştı.

TRT-II'de perşembe günleri saat 10.40—11.00 arasında yayınlanan izlencelerde denizle, denizcilikle, deniz adamlarıyla ilgili roman ya da öykünün yazarının yaşam öyküsü anlatıldı ilkin. Sonra bir eleştirmenler (bir kaç izlencede Doğan Hızlan ve Necati Güngör, çoğunda Konur Ertop) yazarın yapıtlarında denizi ele alışını değerlendirdi. İlişki kurulabilen yazarlarla konuşmalara yer verildi ve ele alınan yapıt özetlenerek önemli görülen bölümleri düz metin ya da dramatize olarak mikrofona getirildi.

Bu dizide, Halikarnas Balıkçısı'nın Mavi Sürgün, Ötelerin Çocuğu, Deniz Gurbetçileri, Aganta Burina Burinata, Turgut Reis, Piri Reis yapıtları ve Yediboğan adlı öyküsü tanıtıldı ilkin. Sonra Sait Faik'in Medarı Maişet Motoru, İki Kişiye Bir Hikaye, Sivriada Geceleri, Sivriada Sabahı adlı ürünleri getirildi mikrofona. Ardından Beş Kepçe Üzüm Hoşafı, Gemideki Tavuklar ve Bu Yağmur Denizdendir adlarındaki öykülerine yer verildi Zeyyat Selimoğlu'nun. 1981 içinde TV'de de dizi olarak yayınlanan Tarık Dusun K.'nın Denizin Kanı adlı romanından sonra Rıfat Ilgaz'ın üç romanından söz edildi Denizin Sesi'nde: Karadeniz'in Kıyıcığında, Yıldız Karayel ve Halime Kaptan. Deniz Ağacı, Mola, Büyük Orfoz: Yaman Koray'ın bu romanları da dizide yer aldı. Erol Toy'dan Iğrıp, Hakkı Özkan'dan Güneşe Doğru, Yaşar Kemal'den Al Gözüm Seyreyle Salih ve Deniz Küstü adlı romanların tanıtılmasıyla süren dizi Ömer Seyfettin'in Forsa adlı öyküsüyle son buldu.

Dizinin son izlencesinde eleştirmen Konur Ertop, Türk edebiyatında denizin işlenişinin ana çizgilerini dile getiren bir konuşma yaptı. Bu konuşmadan öğrendiklerimiz, üç yanı denizlerle çevrili, birçok gölü, akarsuyu bulunan ülkemizde insanımızın nasıl denize sırtını dönüp oturduğunu bir daha vurguladı. Evet, denize sırtımızı dönüp oturuyoruz! En azından yazın alanında bu böyle. Sanki Evliya Çelebi'nin İranlı ozan Şeyh Sadi'den aktardığı: «Denizde çok çıkar vardır ama esenlik istersen kıyıdadır» anlamındaki dizelerde verilen öğüte uymuş insanımız, bu arada da sanatçılarımız. Cumhuriyet dönemine değin, dahası Halikarnas Balıkçısı'na gelinceye dek deniz, bilginin, sevginin derinliğini anlatmada bir simge, birtakım olayların ardındaki dekor olarak kullanıldı, öyle görülüp yazıldı deniz. Doğa olarak denizi, yaşayan denizi, deniz adamlarını Balıkçı'da, Sait Faik'te gördük sonraları... Ve Halikarnas Balıkçısı'yla Sait Faik'ten sonraki sanatçılarımız bu iki sanatçıdan etkilenmişler. Kuşkusuz etki'yi taklit anlamına kullanmıyoruz. Konur Ertop bu etkilenme olgusunu şöyle değerlendirdi Denizin Sesi'nde: «Büyük sanatçılar insana, yaşama, doğaya bakışlarını kendilerinden sonrakilere kabul ettirirler. Daha sonraki kuşaklar onların baktığı gibi bakar, o bakışı zenginleştirir. Daha ileri gidersek onlarla hesaplaşır. Örneğin Halikarnas Balıkçısı'na çok uzak bir duyarlığın adamı olan Selim İleri'yi alalım ele. İleri de Balıkçı'nın anlattığı Bodrum'u konu edinir. Ama bizde Balıkçı'nın yarattığı genel kanıyı, bakış açısını tartışma alanına getirir. 50 yılda yaşam değişmiştir, toplumsal çevre değişmiş, bu da doğayı değiştirmiştir. Her Gece Bodrum'un konu edindiği doğal çevre Halikarnas Balıkçısı'nda gördüğümüz arı doğa çevresi değildir. İnsanoğlu, snobizm, yozlaşmış kent yaşamı Bodrum'a sinmiştir. Selim İleri bu yozlaşmayı konu ediniyor. Kendi gözlemlerini Balıkçı'nın gözlemlerinin karşısına koyuyor.

Aynı şey Yaşar Kemal için de söylenebilir. Yaşar Kemal'in Deniz Küstü romanı Sait Faik'in anlattığı Istanbul'un, Marmara Denizi'nin günümüzdeki yıkı-

mına bir ağıttır. Tadını yer yer Sait Faik'ten alan bu yapıt 40 yılın karşımıza getirdiği yozlaşmaları, doğal çevrenin yıkımını sergiler.

Başka bir örnek üzerinde duralım: Füruzan'ın yeni yayınlanan Gecenin Öteki Yüzü yapıtında yer alan Karı Unutma öyküsünde anlatıcı, bir tatil kasabasında bir süngercinin anasıyla bir söyleşidedir. Kadınlar erkeklerini ellerinden koparıp alan tehlikelerle dolu denize karşı savunma güdüsü içindedir. Öyküde Halikarnas Balıkçısı'nın, Mavi yolcuların aydınlarımıza tanıttığı tarih zenginlikleri bir ara konu edinilir. Gözümüzün önüne Anadolu'nun ilkçağ uygarlıkları serilir. Halikarnas Balıkçısı da bu zenginlikleri konu edinmiştir. Füruzan oradan kaynaklanan malzemesini yeni bir temaya bağlıyor. Çağdaş yaşamın zorunluklarıyla tarih zenginlikleri arasında bir çelişki sergileniyor. Eskiçağ kalıntıları var diye öyküde söz konusu olan aile bir yaban zeytinliğini işleyemiyor. Alınan teknenin borcunu ödemek için yaşlı kadının oğlu çıplak sünger dalıcısı olarak çalışmak üzere Girit adasına çalışmaya gidiyor. Delikanlının arkadaşları dalış sırasında teker teker ölür, köye cenazeleri döner. İşte bu olgu Füruzan'dan da önce anlatılmıştır. Bu tür serüvenler içinde diyelim ki Halikarnas Balıkçısı doğrudan doğruya kendisi yaşamıştır.

Günümüz öykücüsü Füruzan bu temelden yola çıkıyor. Deniz olgusuna yeni bir boyut katıyor: Girit'te ayrı ulusların, dinlerin, soyların insanları aynı denizin karşılarına diktiği güçlüklerle savaşırlar. Birlikte vurgun yerler. Geride bıraktıkları aynı acıyı yaşarlar.

Denize bakış, deniz olgusunu ortak niteliklerle dile getirişi, ayrı yazarların çabalarıyla gelişip zenginleşmektedir.»

Dileğimiz odur ki, Sayın Ertop'un gelişip zenginleştiğini söylediği «deniz bakış, deniz olgusunu (...) dile getiriş»in ürünleri bir dizyi doldurabilecek sayıya yarım yüzyılda değil, birkaç yılda ulaşsın da yeni bir **Denizin Sesi** yapılsın. Sayıları onu geçmeyen sanatçımızın çabalarıyla sırtımızın dönük olduğu denize yanımızı çevirdik, karşı be karşı oturabilmemiz için yeni ürünleriyle sanatçılarımızın bizi denizle barıştırmasını bekliyoruz... Radyodaki **Denizin Sesi** içimizdeki deniz sevgisini dalgalandırdı. Bitsin istemezdik bu dizi. Derman Bayladı'nın eline sağlık...

TÜRK ROMANI: Başlangıcından günümüze değin Türk romanlarını ve romancılarını tanıtan bu dizi Ekim 1981'de başladı ve 1982 yılı boyunca sürdü. TRT-II'de pazartesi günleri saat 18.30—19.00 arasında yayınlanan **Türk Romanı**'nın ilk izlencelerini Ankara Radyosu'nun başarılı ve çalışkan yapımcılarından Mehmet Koç gerçekleştirdi. Koç'un TRT'yle ilişkisinin kesilmesinden sonra diziyi TRT Genel Müdürlük denetçilerinden Dengiz Toprak sürdürdü.

«Tarihi gelişimi içinde özel yeri olan Türk romanlarını ve yazarlarını, o günün şartlarını da dikkate alarak anlatmak; böylece dinleyicilerin kültürel gelişmesine ve roman okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olmak, zamanla unutulmuş eserleri ortaya çıkararak, bunları geniş kitlelere tanıtmak» amacıyla hazırlandı **Türk Romanı**.

Türk romanının ilk ürünleriyle başlayan dizi bu kapsamda Ahmet Mithat'ın Felatun Bey ile Rakım Efendi adlı romanını, Namık Kemal'in İntibah'ını, Sami Paşazade Sezai'nin Sergüzeşt'ini, Recaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası'nı... getirdi mikrofona. 1981 yılında 13 izlence dinleyebildiğimiz **Türk Romanı** dizisinde 1982 yılı sonuna değin her hafta bir yazarımızın en önemli bir romanına yer verildi.

Toplam altmış beş izlencede yazınımızın hemen hemen tüm başyapıtlarına (roman alanında) ve romancılarımızın önde gelenlerine yarımşar saat ayrıldı.

Her izlencede yalnızca bir roman ve yazarına yer verilen Türk Romanı'nda, zaman zaman yazın alanında uzman kişilerin görüşlerine başvuruldu ve romanlardan bölümler aktarıldı. Yazarın yaşamöyküsüne de yer verilen izlencelerde ele alınan romanların özetlerinin çok iyi yapıldığı, çarpıcı, romanın mesajını aktarıcı bölümlerin alındığı gözlendi. Alıntılar duruma göre düz, karma ya da dramatize biçimlerde mikrofona getirildi. Yazılı kaynaklardaki eleştirilerden geniş ölçüde yararlanıldı.

Peyami Safa'dan A. Şinasi Hisar'a, Refik Halit Karay'dan Sait Faik'e, Yaşar Kemal'den Orhan Kemal'e, Fakir Baykurt'tan Rıfat Ilgaz'a, Demirtaş Ceyhun'dan Selim İleri'ye, Attila İlhan'dan Nazlı Eray'a romancılığımızın doruklarının en güzel yapıtlarına değinilen Türk Romanı dizisi yayın saatini dinleyiciler için şölene dönüştüren, romancılarımızı sevdiren, unutulan yapıtlara ilgi gösterilmesi istediğini uyandıran yetkinlikte gerçekleştirildi.

İzlencelere bir örnek vermek için seçmeye giriştiğimizde güçlük çektik birinden birini yeğlemekte, tümü güzeldi, tümü başarılıydı ve ancak izlenecek metnin tümünü yayınlamakla bu görevi yerine getirebilirdik. Yarım saati doldurmak için emek verilerek yazılan 10—12 sayfayı yazımıza alamayacağımızdan örnekleyemediğimiz Türk Romanı dizisi en yakın bir tarihte yeniden yayınlanmalıdır görüşündeyiz. Hem pazartesi akşamları değil, cumartesi ya da pazar sabahları, hem TRT-II'de değil, daha geniş bir kitleye seslenen TRT-I'de.

Son söz Türk Romanı için: Dengiz Toprak Mehmet Koç'un diziyi bıraktığı başarı düzeyinin altına düşmedi, görevi birçoklarının yaptığı gibi «angarya» olarak kabul etmedi. İçtenlikle kutluyoruz Toprak'ı, içtenlikle ve sevgiyle...

İÇERİĞİNDE YAZIN ÖGESİ BULUNAN RADYO İZLENCELERİ

Genel sanat olaylarını, etkinliklerini, kültürel konuları ele alırken yazın alanına girenlerden de söz eden izlenceler var bu başlık altında incelcyebileceğimiz. Ayrıca yazın ögesini, izlencenin irdelemekte olduğu konuyu, sorunu destekleyici, renklendirici unsur olarak kullananlar da var. Ve sonunda yazarların toplumun sözcüleri, dili, bir anlamda önderi, etkileyicisi olduğunun bilincinden yola çıkarak değişik konularda yazarların görüşlerine yer veren izlenceler de var bu başlığa girebilecek.

Şimdi bu tür izlencelerde 1982'nin getirdiklerine bakalım.

AŞİNA YÜZLER: Ekim 1981'de başlayıp 1982'nin ilk üç ayında da süren 30 dakika süreli bu izlence TRT-II'de Salı günleri saat 18.30'da yayına girdi.

Istanbul Radyosu yapımcılarından Güneş Buharalı'nın hazırladığı izlencede: «Bugün hayatta olmayan kültür, bilim, sanat, edebiyat alanında ün yapmış kişileri, onları yakından tanıyan, çevrelerinde, sohbetlerinde bulunmuş sanatçı, bilim adamı ve yakınlarının görüşleriyle tanıtmak, yetişmelerini, çevrelerinden etkilenmelerini, çevrelerine katkılarını anlatmak» amacı güdüldü.

Aşina Yüzler'de 1982 yılı içinde kültür, bilim, sanat adamlarımızdan Mükrimin Halil, Avni Lifij, A. Muhip Dranas, Behçet Necatigil, Behzat Butak, H. Edip Adıvar, E. Reşit Rey, Lütfü Kırdar, Muhsin Ertuğrul, İhsan Hınçer, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halikarnas Balıkçısı ve Ziya Osman Saba için yakınları, arkadaşları, tanıyanları konuştu.

Aşina Yüzler kimi yazarlarımızı anmaya, onların dünyasından renkli çizgiler getirmeye yol açtığı için yararlı bir dizi oldu. Son izlencede «ileriki bir tarihte» dizinin sürdürüleceği belirtildi ancak aradan geçen uzun zamanda bu söz gerçekleştirilemedi.

ZAMAN İÇİNDE SANAT Istanbul Radyosu uzmanlarından Abdülkadir Günyaz'ın hazırladığı dizi Nisan 1981'de başladı ve 1982'nin tüm dönemlerinde sürdü.

TRT-II'de pazartesi günleri saat 15.30'da yayınlanan izlencelerde Günyaz: «Resmiyle, heykeliyle, mimarisiyle, müziği ve nihayet edebiyatıyla bir dil» olan sanatı tarihsel akışı içinde ele alıp toplumlara, toplumların gelişmesine, tarihsel oluşumlara etkisini, katkısını sergilemeye çalıştı. Bunu başardı da. Bütün sanat dallarındaki akımların, anlayışların doğdukları, geliştikleri yıllardaki görünümlerini, toplumu etkileyişlerini, toplumdan, yönetimlerden etkilenişlerini, biçimlenişlerini anlattı Günyaz **Zaman İçinde Sanat**'ta.

İşte **Zaman İçinde Sanat**'ın zengin içeriğinden bir örnek:

«19. yüzyılda edebiyat alanında da müthiş bir gelişme, zenginlik ve atılım söz konusudur sayın dinleyiciler. Tıpkı resimde, heykelde, tıpkı müzikte olduğu gibi.

Daha önceki çağlarda tek tük rastladığımız evrensel nitelikteki güçlü edebiyat adamları, yazarlar, şairler bu yüzyılla birlikte çoğalır, çoğalır... Üstelik tüm dünya ulusları için söz konusudur bu gelişme... Fransa'sında da, İngiltere'sinde de, Almanya'sında da, hatta Rusya'da olduğu kadar da o yepyeni kıtada, Amerika'da da... Üstelik yalnızca kişiler açısından da değildir bu zenginlik. Diğer sanat alanlarında olduğu gibi edebiyatta da akımlar, okullar, hatta türler açısından da söz konusudur gelişim... Romantizm, realizm, natüralizm, idealizm, sembolizm gibi nice yeni anlayış, yorumlayış.

Sonra edebi kritik, ya da mensur şiir gibi geçen yüzyıllarda sözü edilmeyen yeni anlatımlar...

Toparlayacak olursak, 19. yüzyıl edebiyat alanında da pek çok zenginliklerle dopdolu bir yüzyıldır.»

Tarihsel akış içinde sanatın gelişmesini, bu arada sanatın ve sanatçının gücünü, etkinliğini, önderliğini, bütün engellemelere, horlamalara karşın geleceğe, tarihe, gelişen ve ilerleyene damgasını vurduğunu güzel anlattı Abdülkadir Günyaz **Zaman İçinde Sanat**'ta. Kalemine sağlık Günyaz'ın. Yeni diziler beklemek hakkımız...

ÖĞLEDEN SONRA: Haftanın beş günü saat 14.45—16.00 arasında, TRT-I'e bağlı radyolarda yayınlanan kuşak izlence. Değişik toplumsal, ekonomik konuları işledi (işliyor) yapımcılar bu kuşakta. Bu arada yazın ürünlerine, yazarlara, yazın olaylarına sevgiyle, ilgiyle yaklaşan yapımcılar da var: Sah günleri yayınlanan izlenceleri yapan Sezen Ünal ve perşembe günleri yayınlanan **Öğleden Sonra**'ları yapan Alaettin Bahçekapılı. Salı günleri birçok ustamızın şiirini dinleme olanağı bulduk, perşembe günleri de yazarlarımızın belirlenen kimi konulardaki görüşlerini. Örneğin: Yaşar Kemal, Sabahattin Kudret Aksal, Necati Cumalı, Oktay Akbal, Tahsin Yücel, Turgut Uyar, Ayhan Hünalp, Hakkı Özkan ve Gülten Dayıoğlu yaşama sevinciyle bu sevincin ürünlerindeki yansımalarını anlattılar perşembe günleri yayınlanan **Öğleden Sonra'da**. Aynı izlencede ayrıca, Selim İleri Türk romanında aydın yabancılaşmasını, Mümtaz Soysal aydın sorumluluğunu, Necati Güngör namus kavramını, Mustafa Balel yazı dilinin konuşma diline yaklaşmasını, Abdülkadir Bulut yakımların halkbilimindeki yerini, Necati Tosuner bugünkü Almanya'yı, Kemal Özer Rotterdam Şiir Festivali'nde gördüklerini, İsmet Karadayı sevgi ve barışı, Subutay Hikmet geçmişin hüznünü anlattılar. Ölümü nedeniyle Abdülbaki Gölpınarlı'yı eleştirmen Konur Ertop'un değerlendirmesiyle mikrofona getiren bir izlencenin yanında bir de Abdülbaki Gölpınarlı'nın ölümünden önce banda alınan sesiyle Mevlana hakkındaki görüşlerine yer verildi **Öğleden Sonra'da**.

Şimdi Bahçekapılı'nın 1982 yılını bitiriş izlencesinden bir bölümü okuyalım:

...Onurlandığımız, coşkulandığımız, başımızın göğe değdiğini sandığımız gün-

leri yaşattı bize 1982 yılı, ulusal ve uluslararası düzeyde. Ülkemiz daha çok bulundu uluslararası gündemde, daha çok dışa açıldık yaşamın her alanında. Sanatçılarımız, daha yoğun ilişkilere konu oldular, tüm ulusca sevindiğimiz başarılara erdiler uluslararası çevrelerde. Sanatımız dünya üzerinde daha bir saygıyla, sevgiyle anılır oldu 1982 yılında. Sanatçılarımız uluslararası ödüllerle taçlandırıldılar, sevindiğimiz, onurlandığımız ödüllerle: İşte del Duca ödülünü alan Yaşar Kemal. (...)

Sanatçılarımız, birçok uluslararası toplantıda ülkemiz, ulusumuz adına yapıtlarını sergilediler, oralara insanımızın barış, kardeşlik, sevgi, daha iyi bir dünya isteklerini, duygularını taşıdılar. İşte Yugoslavya'da yapılan Struga Şiir Akşamları'na katılan Necdet Evliyagil ve Kerim Aydın Erdem, işte Köln Yazarlar Birliği'nin düzenlediği interlit 82 toplantısına katılan Tahsin Saraç ve Güngör Dilmen, işte Bulgaristan'da düzenlenen 4. Uluslararası Yazarlar Buluşması'na katılan Aziz Nesin, Özdemir İnce ve Kemal Özer. (...)

Ve toplumumuz, eski nedir, doğan ve gelişen nedir, ömrünü tamamlayan, önemini yitiren ve ölen duygular, düşünceler hangileridir, gelişebilmek, uygar ulusların düzeyinin üstüne çıkabilmek için ne yapmak gerekir konularında kendisine sözcü seçtiği sanatçılarını daha bir sevgiyle kucakladı, daha bir saygıyla karşıladı. İşte, Rıfat Ilgaz 70. yaş yıldönümü töreninde yaşlılar adına kendi duygularını şiirleştiriyor:

Yaşlılar adına konuşmanın tam zamanı
Kütükte 'yaşı yetmiş'lerin arasındayım.
İnanıvermeyin işimin bittiğine
Bir tekerlemenin çağrışımında
Ne var ki dertlerimiz tasalarımız artıyor
Yaş ilerledikçe. (...)»

GÜLDÜRENLER DÜŞÜNDÜRENLER: İçinde yazın ögesi bulunan radyo izlencelerinden **Güldürenler Düşündürenler** Temmuz 1981'de başladı ve Haziran 1982'de bitti. TRT-II'de cumartesi günleri saat 15.30'da yayınlanan 20 dakika süreli izlenceleri Antalya Radyosu'ndan yapımcı Metin Öztekin hazırladı.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1982'de bu dizi hakkında çok geniş bilgi bulabileceğinizden, bu yazıda yalnızca, Öztekin'in izlencelerini çok başarılı bulduğumuzu, beğenilerek dinlediğine tanık olduğumuzu, bittiğinde «keşke bitmeseydi» dediğimizi ve sınırlı olanaklarla böyle bir diziyi bu düzeyde hazırlamadaki üstün başarısını alkışladığımızı söylemek istiyoruz. Sağ olasın Metin Öztekin!

TELEVİZYON VE YAZIN

Televizyon, yayına başladığından beri (31.12.1968) kamuoyunun gündeminde, her yönüyle tartışılıyor. Böyle olması da doğal. Etkili bir kitle iletişim aracı çünkü. İlgili, bilgili, bilinçli (ya da bunların tersi) kamuoyu oluşturmada, kitleleri iyiye, güzele, doğruya, uyanışa (ya da bunların tersine) yönlendirmede etkili bir araç televizyon. Aynı anda iki duyu organımıza sesleniyor: sesle ve görüntüyle insanı kendine bağlıyor.

Televizyonun etkililiği görevinin ağırlığını belirliyor: Adı üstünde: kitle iletişim aracı.

Her iletişimde iki yan var... Kitle iletişiminde de. Bu iki yanın birbirini etkilemesi, birbirini yönlendirmesi, arttırması-eksiltmesi gerekli sağlıklı bir iletişimden söz edebilmek için. Yoksa ya «koşullandırma»dan, ya da kör kuyuya taş atmaktan söz edebiliriz. Koşullandırma amacıyla yayın yapan televizyon kuruluşları var yeryüzünde, amaçları doğrultusunda kamuoyunun ne düşündüğüne, ne beklediğine, ne özlediğine, etkisine-tepkisine aldırmadan doğru bildikleri yolda (ya da kendilerine 'doğrudur' diye dayatılan yolda) sürdürürler yayınlarını. Bir de amaçlarının koşullandırma olmadığını ileri süren ancak, izleyicinin hangi saatte neyi izlemekten hoşlandığını, neyi gereksindiğini, sesini hangi noktalarda duyurmak istediğini araştırmadan yayın yapmaya çalışan, kitlelerin nabzını elinde tutmayan kurumlar var... Kamuoyuna ilettikleri mesajların etkisini ölçmedikleri, iletişim tek yönlü kaldığı için bu tür kurumlar kör kuyuya taş atarcasına sürdürürler yayınlarını. Ve amaçlasalar bile iyiye, doğruya, güzele varamazlar. Bırakalım genelgeçer iyiyi, güzeli, doğruyu kendi iyilik, güzellik, doğruluk anlayışlarının egemen olmasını bile sağlayamazlar böylesi bir yayınla, bunu da bilmezler: Biz yaptık oldu, süre doldu, derler. Bu aymazlığın sonu yozluktur, çirkinliktir, beğenisizliktir. Amaçlamışsa yanlışa bile varmaz bu tutum, kötüye bile varmaz, çirkine bile... Hiçe varır ancak, hiçe.

Yeryüzü geniş, ülkeler çok, anlayışlar değişik ve sürüyle... Uygulamalar belli... Bilenler biliyor nerde, nasıl, ne denli, niçin...

Biz 1982 yılında televizyonumuzun yazına ne oranda yer verdiğine, yazarlardan nasıl yararlandığına bakalım.

ŞİİR DÜNYASI: Pazar akşamları beyaz cama gelmeyi 1981'den beri sürdüren bu izlence ne yazık ki, basına da yansıyan tepkilere karşın kulaklarını, gözlerini kamuoyuna da, güzele iyiye de kapayıp yoluna «devam» ediyor. İzlencenin tek seçicisi, tek konuşucusu Necdet Evliyagil dirençle sürdürüyor izleyenleri çileden çıkarma işlevini. Bir konudaki şiirler ele alınmaya çalışılıyor: yetersiz. Ozanlarla ozancıklar yan yana getirilmeye çalışılıyor: tutarsız. Şiirler-şiircikler ses titreşimleri, konuşucu devinimleriyle sunuluyor: felaket...

Geçen yıl yazdığımız eleştiride: «Şiir okumanın ses, televizyonun görüntü gerektirdiğini» vurgulamış, «izlencenin adındaki her iki sözcüğe yaraşır duruma getirilmesi» çabalarına değinmiştik. Demek ki bir sonuç alınamamış. Daha doğrusu sonuç alınmış: Necdet Evliyagil kazanmış, TRT yitirmiş savaşımı.

Şimdi, ayda bir pazar akşamları, ünlü ozanlar «acaba **Şiir Dünyası**'nda benim hangi şiirim katledilecek, adımın yanına hangi adsız ozancık yapıştırılacak» diye korkuyla geçiyor beyaz camın karşısına. Ozancıklar da yazdıklarının **Şiir Dünyası**'nda şiirleşmesini (!) bekliyor.

Uzun söze gerek yok, birer yatıştırıcı olarak geçin beyaz camın karşısına, izleyin **Şiir Dünyası**'nı. Korku filmiyle karşılaşanlar şaşırmasın...

YAŞASIN SANAT: Ocak, şubat, mart, nisan, mayıs aylarında 45 dakika süreyle o ayın sanat olaylarından derlenen görüntülerle geldi beyaz cama bu izlence: Basına da yansıyan engelleri aşarak... Beş ay sonra da gökyüzümüzden kayan bir kuyrukluyıldız gibi sonsuz, bilinmeze atıldı **Yaşasın Sanat.**

Yaşasın Sanat'ın yapımcılığını Neslihan (Gence) Üstel, Ülkü Alçora, Seynan (Sezgin) Levent üstlendi. İzlencenin temiz, duru, esprili metinlerini Aziz Üstel yazdı. Sunucu olarak Tamer Levent görev aldı.

Bir ekip çalışmasıydı **Yaşasın Sanat**. Uyumlu, tutarlı bir ekibin umut veren çalışması, TRT'de çok şeylerin yapılabileceğini ortaya koyan emekler toplamı. Yayınlandığı cuma akşamlarını şölene çeviren bir toplam...

Bir ayın sanat etkinliklerini iyi bir görüntüyle, iyi bir sunuş ve yorumlayışla beyaz cama getiren ekip, kurguda sağlamlığı, ele aldığı sanat olayını yansıtmada bütünlüğü yakalayıp öteki yan unsurları seçmedeki titizlikleriyle yetkinliklerini gösterdiler. Gerçi daha çok tiyatro ve sergilerde dolaştı kameraları **Yaşasın Sanat**'ın. Yine de sanat olaylarını duyururken «bu etkinliklere duyulması gereken açlığa körüklemeleri» sanatın öteki dallarını teselli etmiştir sanıyoruz. **Yaşasan Sanat** yaşatılmalıydı... Tadı damağımızda kaldı **Yaşasın Sanat**'ın, emek verenlerin adı gönlümüzde... **Yaşasın Sanat** yaşamadı, emek verenler yaşasın!

ÜNLÜ TÜRK HİKAYELERİ VE ROMANLARI Televizyonumuz Ekim 1982'den başlayarak bu ad altında ilk Türk romanlarını oyunlaştırarak beyaz cama getirdi. 1983'e taşan bir uygulama oldu bu.

1982'de iki yapım izledik bu ad altında. Bir üçüncüsü «aynı konuyu işleyen üç yapımın arka arkaya gelmesi izleyicide bıkkınlık yaratır» diyen yetkililerce yayından kaldırıldı. Bu yapım 1983'te yayınlanacak. İzleme olanağı bulduğumuz ilk yapım: Şemsettin Sami'nin **Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat**'ı ve Namık Kemal'in **İntibah** adlı romanlarından oyunlaştırılmıştı. Yayınlanması ertelenen yapım da Ahmet Mithat'ın **Henüz On Yedi Yaşında** adlı romanıydı.

Yayınlanan iki yapımı tanıtmaya geçmeden ünlü Türk roman ve hikayelerinin beyaz cama getirilişindeki bir eksikliğe değinmek gerekiyor kanımızca.

Televizyonumuz yazınımıza ilgi göteriyor, yazınımızın eski ürünlerini tanıtıyor: İyi, güzel. Bu sevindirir bizleri. Ancak televizyonun göz önüne almadığı bir olgu var: Dramatik yapıma dönüştürülen romanların yazıldığı dönem. Bu iki bakımdan önemli: Oyunlaştırılan iki roman da bizde romancılık anlayışının henüz yerleşmeye başladığı dönemde kaleme alınmış, roman türünün ilk ürünleri yani. Şemsettin Sami büyük bir dil bilgini ve oyun yazarı. Tek bir roman yazmış: Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat. Namık Kemal de büyük bir ozan. «Vatan şairi» diye biliniyor, tanınıyor bugün. İki roman yazmış: İntibah (1876) ve Cezmi (1880). Yani iki yazarın da romancılıkta bir iddiası yok. Romanları da birer klasik değil. Böylesi iki yapıtı **Ünlü Türk Hikayeleri ve Romanları** adı altında yayınlamak izleyiciyi koşullandırmak sonra da düş kırıklığına uğratarak bu iki değerli yazara haksızlık etmek değil midir?

Bu bağlamda ikinci önemli noktaya geliyoruz: İki romanın da konusu günümüzde ilginç değil, sıradan şeyler. O romanlardaki duygu ve düşünceleri anlamak, olayların basit örgüsünü hoş görebilmek ancak izleyiciye önceden birtakım bilgilerin verilmesiyle mümkün. Olayların geçtiği dönemin toplumsal ilişkileri bilinmeden, ekonomik yapısı göz önüne alınmadan, bu bilgilerle izleyici donatılmadan beyaz cama getirilen yapıt kendini savunamaz. Böyle yapmak, yapıta da yazarına da haksızlık olur.

Yapılması gereken, ya yapımın öncesinde, sonrasında uzmanların açıklamaları, değerlendirmeleriyle yapıtları dönemine, o zamanın ortamına ve değer yar-

gılarına oturtmaktı ya da bu tür yapıtları bütünüyle değil eğitmek - öğretmek amacıyla yapılan bir dizi yapım içinde örnekleyerek, alıntılar yaparak beyaz cama getirmekti.

Yazarlara ve yapıtlara saygı bunu gerektirirdi kanısındayız.

Şimdi 1982'de Ünlü Türk Hikayeleri ve Romanları dizisinde yayınlanan iki yapımı daha yakından tanıtalım:

TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT: Şemsettin Sami'nin 1872'de yazdığı ilk Türk romanlarından **Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat** Naci Çelik'in yönetmenliğinden Cumhur Atalay'ın yapımcılığında televizyona uyarlandı. İki gencin aşkını ve bilmeden öz babasıyla evlenen bir genç kızın dramını anlatan roman 1870'lere götürüyor bizi. Televizyonda romanın uyarlanması sırasında yetersizliklere düşüldüğü görüldü. Yine de bu tür dramaları, soluklu dizileri ancak Yeşilçam yönetmenlerinin yapabileceğini ileri sürenlere ders verircesine belli bir düzey tutturuldu oyunda. Eli yüzü düzgün bir yapımdı.

Filmin başlıca rollerinde Müşfik Kenter, Tülay Erçetin, Nezihe Güler, Kaya Şensev, Osman Alyanak ve İsmail Hakkı Şen oynadılar.

İNTİBAH: Namık Kemal'in ilk romanı. Namık Kemal 1873'te Vatan Yahut Silistre adlı oyunu yüzünden Magosa'ya sürgüne gönderildiğinde yazdı bu romanı. İlkin Son Pişmanlık adını koyduğu bu romana sonra (ilk ad yetkililerce sakıncalı bulunduğundan) uyanış anlamına gelen **İntibah** adını verdi.

1876'da yayımlanan bu romanında Namık Kemal, içkiye ve kadına düşkün gençlere ibret dersi vermeyi amaçlar: Toy bir gencin bir cariyeyle düşmüş bir kadın arasındaki bocalamasını anlatır.

İntibah'ı Naci Çelik yönetti, yapımcılığı Cumhur Atalay üstlendi. Engin Noyan'ın senaryosunu yazdığı oyunda Mustafa Yılmaz görüntü yönetmeni olarak görev aldı. Oyuncular: Mine Mutlu (Mahpeyker), Selçuk Özer (Ali Bey), Nurhan Nur (Anne), Hülya Afşar (Dilaşup), Fahri Aktürk (Atıf Bey), Ayton Sert (Abdullah).

HENÜZ ON YEDİ YAŞINDA: Ahmet Mithat'ın 1881'de yazdığı bu roman da Cumhur Atalay'ın yapımcılığında filme alındı. Yayımlandığı yıllarda yasak edilen ve toplatılan romanda bir avukatın (Ahmet Efendi) arkadaşıyla gittiği bir genelevde henüz on yedi yaşında olan Kalyopi adlı bir kızla tanışması ve sonrası anlatılır. Kalyopi bu yaşama ailesinin yoksulluğu yüzünden düşmüştür ve burada çalışarak ailesini geçindirmektedir. Bu durumu öğrenen Ahmet Bey, Kalyopi'yi genelevden kurtararak yanında uşak olarak çalışan bir delikanlıyla evlendirir.

Yayımlandığı zaman gürültü koparan bu romanın yazgısı aradan geçen 101 yılda değişmemiş olacak ki, Aralık 1982'de yayınlanacağı duyurulmuşken, «konuları benzer olan üç romanın üst üste yayınlanması izleyiciyi bıktırabilir» gerekçesiyle 1983'e ertelendi. «Bir süre için erteleme»lerin bilinmezse, sonsuza atılmak anlamına geldiğini bilenler, **Henüz On Yedi Yaşında**'nın yayınını kaygıyla bekliyorlar.

Ve izleyiciler, Yeşilçam yönetmenlerinin yapımlarını gördükten sonra «**Preveze Öncesi gibi**), TRT'nin kendi yapımcılarının da başarılı yapımlar (eksiklik-

lerine karşın) ortaya koyabildiğini görerek Naci Çelik'in, Cumhur Atalay'ın emeklerine saygılar gönderiyor.

1982'de iki ünlü yazarımızın iki yapıtı daha film olarak geldi beyaz cama: Refik Erduran'ın **Deli** adlı oyunu üç bölümlük bir dizi ve Reşat Nuri Güntekin'in bir uzun öyküsü **Sönmüş Ocak** adıyla tek bölümlük televizyon filmi yapıldı.

DELİ Nisan ayında beyaz cama gelen oyun Refik Erduran'ın 1957'den sonra birçok tiyatro tarafından sahnelenen vodvili. Oynandığı dönemde büyük ilgi gören oyun üzerinde Refik Erduran kimi değişiklikler yapmış televizyon için. Oyunu Hüsamettin Ünlüoğlu yönetti, yapımcılığını İsmail Konca üstlendi. Başlıca rolleri Gazanfer Özcan, Gönül Ülkü, Fulya Özcan, Selim Naşit Özcan, Naşit Özcan, Aliye Tölak, Taygun Ateş, Atacan Arseven, Ünal Gürel, Orhan Aydınbaş, Rıza Pekkutsal, Atilla Yiğit, Gül Gülgün ve Can Kurtaran canlandırdı.

Deli para tutkusunun elinde oyuncak olan bir kadının, kızını görgüsüz ancak varlıklı biriyle evlendirmek isteyişinin ve olaya tatlı kaçık dayının karışıp kadına komikleştirerek ona acı bir ders verişinin öyküsü.

Üç hafta izleyenlere hoşça vakit geçirten dizinin her bölümü 45 dakika idi. Beğeniyle izlenen bir yapım oldu.

SÖNMÜŞ OCAK: Ünlü yazarımız Reşat Nuri Güntekin'in duygusal yönü ağır basan bir uzun öyküsünden televizyona uyarlanan **Sönmüş Ocak** Ekim 1982'de beyaz cama geldi.

Senaryo yazarlığı ve yönetmenliğini Okan Uysaler'in yaptığı filmde Aytaç Arman, Zuhal Olcay, Nuri Alço, Bahar Öztan, Madelet Tibet rol aldılar. Yapımcı olarak Adil Daldal'ın imzasını taşıyan **Sönmüş Ocak**'ta bir kasaba öğretmeniyle eşi arasındaki sudan nedenlere dayanan uyumsuzlukları vurgulamış Roşat Nuri Güntekin. Nitelikli yerli yapıma susayan izleyiciler için **Sönmüş Ocak** ilk ferahlatıcı damla oldu.

1982 yılı içinde beyaz cama gelen **Sekiz Sütuna Manşet** ünlü bir yazarımızın imzasını taşıyordu: Attila İlhan. Mart ortalarına dek süren dizide yaşamda karşılaşabileceğimiz her türlü olay, her türlü kötülük, entrika, soygun, sorun vardı. Ne ki, tüm bu kötülükler, sorunlar, soygunlar «tek kişilik Haçlı seferine çıkan bir gazeteci» tarafından («Baba Komiser»in yardımıyla) ortaya çıkarılır, çözümlenir, yaşadığımız dünyanın bir parçası olmayan «kötüler» cezalarını bulur.

Sekiz Sütuna Manşet'in yazarının adı dışında bu yazının amacını ilgilendiren bir yönü yoktu.

Televizyonda, 1982'de, yazarları ölüm yıldönümlerinde anma izlenceleri «yok» denecek denli azdı. Orhan Seyfi Orhon'un 10. ölüm yıldönümünde Doğan Hızlan'ın konuştuğu ve Orhon'un bestelenmiş şiirlerini ses sanatçılarının sunduğu izlencenin dışında gözümüze ilişen olmadı.

⁂

TRT'ci arkadaşlara 1983 yılında başarılar dileriz. Ocak 1983

1982 YILINDA RADYOLARIMIZDA YAYINLANAN ÖTEKİ İZLENCELERDE YAZIN

İzlencenin Adı	Yayın Günü	Yayınlayan Radyo	Süre (Dak.)	Yapımcı	Düşünceler
1 — ARKASI YARIN	P. tesi—C. tesi	TRT—I, TRT—II, Trb ve il rad.	20′	Ank., İst., İzm.	Yerli ve yabancı yazarların değerli, ilgi uyandıran roman ve öykülerinden uyarlanan oyunlar.
2 — RADYO TİYATROSU	Perş., C. tesi Pazar	TRT—I, Trabzon ve il TRT—II	58′—60′ 65′	Ank., İst., İzm.	Radyo için yazılmış ya da yerli ve yabancı yazarların yapıtlarından uyarlanmış oyunlar.
3 — ÇOCUK BAHÇESİ	P. tesi—Cuma	TRT—I, Trb. ve il	15′	Ank., İst.	Çocuklar için yazılmış yerli ve yabancı çocuk romanlarından uyarlanmış oyunlar.
4 — ÇEVREMİZDE SANAT	Salı	İst.	15′	R. Alpay	Sanat ve kültür olayları.
4 — ÇEVREMİZDE SANAT	Salı	Ank.	15′	Ank.	Sanat ve kültür olayları.
EGE'DE SANAT	»	İzmir.	15′	İzm.	Sanat ve kültür olayları.
5 — SANAT DERGİSİ	C. tesi	TRT—II	20′	R. Alpay	Sanat ve kültür olayları.
6 — TÜRK DÜŞÜNÜRLERİ	Çarş.	TRT—II	20′	Ank.	Ünlü düşünürlerimiz 26 izlencede tanıtıldı, bu arada birkaç düşünür-yazarımız da...
7 — YABANCILARIN KALEMİNDEN	Cuma	TRT—II	15′	Ank.	13 izlencede değişik dönemlerde ülkemize gelen yabancıların yazdıkları yapıtlar tanıtıldı.
8 — EDEBİYATIMIZDA DERGİLER	C. tesi	TRT—II	20′	Ank.	Yazın dergileri tanıtıldı.
9 — ÇOCUK SAATİ	C. tesi	TRT—I	15′	Vedat Demirci	Çocuklara yönelik türlü konular arasında çocuk oyunlarına ve öykülerine de yer verildi.
10 — ÇOCUĞUN DÜNYASI	Pazar	TRT—II ve İzm	60′	Meral Nayman	Çocuklara yönelik türlü konular arasında çocuk oyunlarına ve öykülerine de yer verildi.
11 — GÜNÜN İÇİNDEN	P. tesi—Cuma	TRT—I	135′	Ank., İst.	Türlü konular arasında sanat olayları da duyuruldu.
12 — ÖĞLE ÜZERİ	P. tesi—Cuma	TRT—I	45′	Her radyo	Türlü konular arasında sanat olayları da duyuruldu.
13 — GECENİN İÇİNDEN	P. tesi—Cuma	TRT—I	95′	Ank., İst., İzm.	Türlü konular arasında sanat olayları da duyuruldu.

Konuları arasında Dünden Bugüne Gülmece Dünyası başlıklı bir köşe yer aldı.

55. ölüm yıldönümü dolayısıyla...
20. ölüm yıldönümü dolayısıyla...
25. ölüm yıldönümü dolayısıyla...
15. ölüm yıldönümü dolayısıyla...
9. ölüm yıldönümü dolayısıyla...

Ortak ve bölgesel yayınlarda değerlendirildi.
30. ölüm yıldönümü dolayısıyla...
25. ölüm yıldönümü dolayısıyla...
Ortak ve bölgesel yayınlarda değerlendirildi.
15. ölüm yıldönümü dolayısıyla...

50. ölüm yıldönümü dolayısıyla...
325 ölüm yıldönümü dolayısıyla...

Kuşaklarda 775. doğum yıldönümü değerlendirildi.
25. ölüm yıldönümü dolayısıyla.
Ortak ve bölgesel yayınlarda 709. ölüm yıldönümü değerdirildi.

1982'DE ÖDÜLLER, ARMAĞANLAR, YARIŞMALAR

Yazan ve derleyen :
Kemal Özer

DEĞERLENDİRME

Kemal ÖZER

Yılın dökümüne bakıyorum. 1980'den bu yana değerlendirmelere damgasını vurmaya başlayan birtakım özellikler bu yıl da karşımıza çıkıyor. Bunların başında, değerlendirme eksiklikleri, yani verilmeyen ödüller geliyor. Genel bir bakışla, Sait Faik, Sabahattin Ali, Yaşar Nabi, Simavi Vakfı ödüllerinin verilmediğini; Yazko, Türk Dil Kurumu, Akademi Kitabevi ödüllerinin de kimi dallarda verilmediğini, ayrıca May, Nasrettin Hoca, Yarın dergisi ödüllerinde ise birinciliklerden kaçınılıp başarı ve mansiyonlarla yetinildiğini görüyoruz. İşin ilginci, bu sonuçların nedenlerini araştırma ya da duruma tepki gösterme açısından tam bir yorgunluk göze çarpmakta. Hasan Ali Ediz Çeviri Ödülü'nün ise sahipsiz kaldığı sonucuna varıyoruz; çünkü şu satırların yazıldığı dakikaya kadar bir haber alınmış değil.

Ödüllerden çıkan tartışmalara ilişkin tek örnek, Oktay Akbal'ın Cumhuriyet'teki köşesinde görüldü. Oktay Akbal, Aziz Nesin ve Mehmet Seyda arasında patlak veren yazışmalar, hem günümüzdeki olaylardan kaynaklanmadığı, hem de kişisel birtakım suçlamalara dönüştüğü için beklenen yararı sağlamaktan uzak kaldı.

Bunlara karşılık, yankı bakımından değilse bile, amaç ve uygulayış bakımından olumlu gelişme tohumları taşıyan ödüller de izlendi. Bunlardan Abdi İpekçi adına düzenlenen, Türk-Yunan dostluğu gibi önemli bir amaca hizmet etmeyi gündeme getirmekle dikkat çekti. Gençlik kesiminin özlemlerini yansıtma işlevini başarıyla yürüten Yarın dergisi ise, ödüllerimizin durumu üzerinde yaptığı sağlıklı irdeleme ve yöneldiği ilkeli değerlendirme ile bir çeşit kan yenilemesi sağladı.

Öte yandan, ortaya çıkan sonuçlar, geçmiş yıllarda olduğu gibi 1982'de de birtakım yeni adlara dikkat çekmeye yol açtı. Romanda Cüneyt Kelkitli, öyküde Muzaffer Abayhan, Erendiz Atasü, Hüseyin Akyüz, Ahmet Çakır, şiirde Suat Vardal, çeviride Özcan Özbilge, denemede Mehmet Ergüven, röportajda Reha Öz ve Erhan Akyıldız gibi. Aynı yapıtla birden fazla ödül kazanan Ali Yüce, Rıfat Ilgaz, Ayşegül Yüksel yılın başarılıları arasına girerken, Ali Yüce ile Şükran Kurdakul da aldığı ödülden dolayı yayın organlarında en çok adı geçen, kendileriyle en çok konuşma yapılan sanatçılardı.

Yine de 1982'nin asıl üzerinde durulması gereken ödül olayı yurt dışından gelen değerlendirme sonuçları oldu. Yaşar Kemal'in del Duca, Ataol Behramoğlu'nun Lotus, Tezer Özlü Kıral'ın Marlburg kenti ödüllerini alması yıla damgasını vuran yankılara yol açtı.

7 mart 1983

TARTIŞMA VE DEĞİNMELER

OKURLAR VE YAZARLAR

Fethi NACİ

Kültür Bakanlığı, bu yıl, «düzyazı» ödülünü Tarık Buğra'ya, «Şiir» ödülünü Orhan Şaik Gökyay'a verdi.

Kültür Bakanlığı bu ödülleri nasıl veriyor, bilmiyorum. Bir seçiciler kurulu var mı? Böyle bir kurul varsa kimlerden oluşuyor? Ve şairlerin, yazarların seçiminde bu kurulun gözönünde tuttuğu ölçüt nedir? Bilmiyorum. Bildiğim bir şey var: Tepki uyandırması gereken bu seçim tepki uyandırmadı; dergilerde, gazetelerde hiçbir eleştirmen, hiçbir yazar, bu seçmeye değinmek gereğini duymadı. Tepki, bir «okur»dan geldi: «Sanat Olayı»nın Aralık 1981 sayısında, «Okurun sayfası»nda, Atilla Dinçer imzasıyla şu kısa yazı yayımlandı:

GÖKYAY'A ÖDÜL

«Orhan Şaik Gökyay'a Kültür Bakanlığı Şiir Ödülü verildiğini öğrenince Behçet Necatigil'in sözlüğünü açtım. Edebiyat tarihimiz üzerindeki araştırmalarıyla tanınan, Dede Korkut Kitabı'nın güzel bir baskısını hazırlamış olan Gökyay'ın şairliği için şöyle deniliyor: 'Saz ve tekke şiiri estetiğini özümlemiş, güzelleme ve koçaklama türünden hece şiirlerini günümüzo kadar sürdüren Gökyay, İngilizceleriyle karşılıklı 'Birkaç Şiir' (1976) ile, henüz ancak ufak bir kitap çıkardı.

«Gökyay'a eleştirme ödülü verilseydi sevinecektim. Ama şiir ödülü verilmesini yadırgadım. Şiirimizin şimdiki düzeyi saz ve tekke şiirini, hece kalıplarını, yıllarca önce ilkokulda öğrendiğimiz 'Bu Vatan Kimin?» manzumesini çok geride bırakmamış mıydı? Yerli ve yabancı antolojilere girmiş, yıllarca şiir yazmakta direnmiş, birçok şiir kitabı yayımlamış, şiir ödülünü Sayın Gökyay'dan daha fazla hak etmiş şairimiz yok muydu?»

Sayın Atila Dinçer, bu kısa ve özlü yazısıyla, hem haklı bir tepkiyi dile getiriyor, hem de eleştirmenlerimize, yazarlarımıza sorumluluklarını hatırlatıyor «Böylesine yanlış değerlendirmeler yapan bir Bakanlığın seçimi de, verdiği ödül ve tartışmaya değmezl» demek doğru olmasa gerek. En azından bir gazetecilik çabası gösterilebilir, ödülün nasıl verildiği, ödül ölçütünün ne olduğu, ödülü kimlerin verdiği öğrenilebilir ve kamuoyuna açıklanabilirdi. Böyle bir çaba için zaman geçmiş sayılmaz.

Tarık Buğra'nın «düzyazı» ödülü alması, doğrusu, bana aykırı gelmedi. Tarık Buğra, kimi romanlarını çok sevdiğim, kimi romanlarına çok kızdığım bir romancı; ama «romancı» «Yağmur Beklerken» adlı son romanını geçen ay okumuştum; Serbest Fırka'nın kuruluşunun bir küçük Anadolu kasabasındaki yaşamı nasıl allak bullak ettiğini, insan ilişkilerini nasıl etkilediğini ustaca anlatan bir roman. Geçen yıl yayımlanan «Dönemeçte»de büyük kentlerden küçük kasabalara gelen küçük burjuva aydınların yıkılışını ne güzel anlatıyordu. Yer yer bir Dostoyevski havası vardı o romanda. «İbiş'in Rüyası»nı, kimi okurlar, televizyondan anımsarlar, sanıyorum; ama başarılı bir televizyon uyarlaması değildi. Tarık Buğra'nın en başarılı romanı, bence, «Küçük Ağa»dır. «Küçük Ağa», Kurtuluş Savaşı'nı anlatan romanlarımızın en başarılılarından biri olarak kalacaktır.

Nesnel gerçekliğe bağlı ve saygılı kaldığı zaman başarılı romanlar yazabilen Tarık Buğra, ideolojik bir saplantıyla «antikomünizm»in hizmetinde romanlar yazmağa kalktığı zaman tökezliyor, sıradan bir romancı oluveriyor. «Firavun

İmanı» ve «Gençliğim Eyvah», Tarık Buğra'nın romancılığını ideoloji uğruna harcadığı iki başarısız romandır.

Tarık Buğra, elbette, ödül almaya layık bir romancı; ama Kültür Bakanlığı Atatürk'ün 100. doğum yılını kutlarken niçin başka romancılara değil de İslami dünya görüşüne bağlı Tarık Buğra'ya ödül vermiş, merak ediyorum.

Türkiye'de okurların düzeyi büyük bir hızla yükselmekte. Yazarlarımızın da en az okurlarımız kadar okumaları gerek. Yoksa, kısa sürede, okurları yazarlarından kültürlü bir garip memleket haline gelebiliriz. Sayın Atilla Dinçer'i, bu bakımdan, bir uyarı niteliğinde olan yazısı için kutlarım.

(Gösteri — Ocak)

EDEBİYAT ÖDÜLLERİ(MİZ)

Ali İhsan MIHÇI

Türkiye'deki edebiyat ödülerini değerlendirmek için, öncelikle kavramsal bir temellendirmeye gerek vardır. Böylelikle, bugüne değin çoğu kez, çoğu kişinin, özellikle de ödül alanlarla alamayanların değerlendirmelerinde belirginleşen duygusallık ve afakilikten uzak bir yaklaşım mümkün olabilecektir Bu bakımdan, ilk elde başlıca iki kavramın içeriğine eğilmeliyiz Ödül ve ceza.

Sözlüğe bakarsanız. «ödül»ün, yapılan «iyi bir işe karşılık olarak verilen armağan ya da edilen iyilik», cezanın ise «suç işleyene, kendisini doğru yola getirmek ve başkalarına us payı olmak gibi amaçlarla, suçun derecesine göre uygulanan yaptırım» anlamına geldiğini okursunuz. Aktardığımız bu karşılıklar, TDK'nın Türkçe Sözlük'ünde 625. ve 157. sayfalarda verilmektedir Bu «sayfasal» uzaklık, yalnızca teknik bir zorunluluğun değil —herhangi bir gönderme yapılmadığı gözönünde tutulursa— bir dilin (burada Türkçe) söz varlığını tanım ve betimleme düzeyinde ele almak zorunluldğunun doğal sonucu sayabileceğimiz aritmetiksel tutumun ifadesidir. Burada, sözlük hazırlama tekniğinin ve bu tekniği yaratan olanakların inceleme ve eleştirisini gündeme getirmek amacında değiliz. Vurgulamak istediğimiz husus, sözlük çalışması bağlamında bir «öğrenme»nin, ödül ve ceza kavramları arasındaki ilişkiyi kavramayı en azından güçleştireceğidir. Edebiyat ödüllerinin verilmesinden sonra zaman zaman ortaya çıkan hararetli tartışmaların mantığına dikkat etmişseniz, bu güçlüğü ve temelinde yatan formel yaklaşımı hemen farketmişsinizdir. Dergi, gazete ve yıllık sayfalarında kalan bu tür tartışmaların ne güncel, ne de geleceğe ilişkin somut pratik sonuçlar sağlayabilmiş olması, biraz da bundan olsa gerektir.

Ödüldeki cezayı ve cezadaki ödülü, tarihsel sürecin niteliğini göz ardı etmeksizin gündemde tutan bir yaklaşımla görmek zorundayız.

Ödül, her şeyden önce ideolojik politik bir tercihin —ve bir yandaşlığın— ifadesidir. Ceza da öyle. Türkçe Sözlük'ün her iki kavrama getirdiği tanımlarda geçen «iyi bir iş» ve «doğru yola getirmek» ifadelerindeki görecelik, bu tercih —ve yandaşlık— bağlamında karşılıklarını bulur Kimi zaman «dengecilik»e başvurulması, ödüllere «ağırlıkla» yansıyan yandaşlığın cezayı da içeren özünü değiştirici bir boyut kazanamaz hiçbir zaman. Sözgelimi, Nobel edebiyat ödülünü alan kişilerin listesindeki «alacalı» görünüm, bu ödülün özünde hangi eğilimin ağırlık kazandığı konusunda bizi kuşkuya düşürürse, bu düzenleyimden beklenen yanıltıcı işlevi yerine getirmiş olur. Kısa vadeli stratejik girişimleri iflas ettiren ve ödülün gerçek özünü ortaya koyan kimi durumlar, Nobel ödüllerinin niteliğinin dünya kamuoyu önünde teşhir edilmesine yol açmamış olsaydı, belki

de ödül ceza birlikteliğinin içerdiği kaçınılmaz ve zıt yandaşlıkların farkedilmesi, daha uzun süre entellektüel düzeyde kalacaktı. Örneği edebiyat dışına kaydıralım Begin Sedat ikilisinin «barış komplosu»nun ne adına ödüllendirildiği, tarihin hızlanan ivmesiyle Ortadoğu'da çarpıcı biçimde ortaya çıktıktan sonradır ki, onlara verilen ödüllerin, onlarca ezilmek istenen Filistin halkını hedefleyen bir cezalandırmadan başka bir şey olmadığı gerçeği, dökülen yaldızların altında kabaca sırıtmıştır. Ulusal ve evrensel boyutlu edebiyat ödüllerinde, gerçeğin böylesine kaba, böylesine çıplak biçimde ortaya çıktığı söylenemez belki. Ancak bu durum, her iki boyutta da değişik ölçü ve renklerde bir yandaşlığın ve bu doğrultuda bir propagandanın sürekli işlevini değiştirmez. «Değişik ölçü ve renkler», görünüşte demokratik bir «çeşitlilik» izlenimi yaratabilir! ne var ki, bir rengin tonlarına oranla kendisinin belirleyici olması gibi, çeşitliliğin nirengi noktası da bu demokratik anlayış ise, ton farklılıklarının taşıdığı ikincil önemi aslın yerine koymaksızın, bu anlayışın «görünüş»ünden «öz»üne doğru uzanan bir yöntemle son çözüme ulaşılabilir. Bu, ödül ceza birlikteliğini göz ardı eden duygusal ve afaki tavırların yararsızlığını da gösteren bir yaklaşımdır.

Toplumsal yaşamın her alanında, somut karşılıkları açıkça belirmediği için çoğu kez farkına bile varılmayan bir ödül ceza kuşatımı söz konusudur. Bunun edebiyat ödüllerine yansımaması düşünülemez. Oysa hukuksal yaptırımlara bağlanmadığı ve pratik sonuçları kısa sürede alınamadığı için, edebiyat ödüllendirmeleri, ikincil, üçüncül, beşincil sorunlarla eşdeğer tutulursa, uzun vadeli olumsuz kültürel sonuçlarının hesabı kolayına verilemez. Yine aynı örnek Dünün ödüle değer görülen davranışının, yoğun propaganda sisleri dağıldıktan sonra, toplumsal bilinçte kapkara bir cezaya dönüşmesi farkedilebilir. Begin'in alnına yakışmayan defne dalını çekip almak, bir hesabın verilmesi anlamını taşır mı?

Ödüllendirmede, ödül ceza birlikteliği, yalnızca ideolojik politik «karşıtlar» bağlamında değil, aynı zamanda «yandaşlar arası» ilişkilerde de geçerlidir. Türkiye'de «dün» verilen edebiyat ödüllerinde homojen bir yapının var olduğu yolundaki izlenim, «bugün» geçerliliğini yitirmiş ve «dün»kü ödüllerin dağıtımında !kapalı devre» değerlendirmelerle kişisel ilişkilerin rol oynadığı sanısından kaynaklanan tartışmalar, «bugün» yerini estetik ideolojilerine bağlı farklı anlayışların mücadelesine bırakmış ise, bu niteliksel dönüşümün gerçekleşmesinde belirleyici olan birçok etkenden birinin de ödül - ceza birlikteliğinin kavranması olduğu söylenebilir Bu kavrayışa kolayca gelinmemiştir. Burada, «platform birliği»nin, toplumsal gelişme sürecine paralel olarak girdiği ayrışma sürecinin tamamlanmasıyla birlikte parçalanmasını «sanatın toplumsal işlevini gevşeten ve güçbirliğinin aleyhine işleyen bir gelişme» biçiminde algılayanların es geçtikleri bir noktanın aydınlatılması gerekir. Sözkonusu ayrışma, «dün»ün en geniş ve o ölçüde de bulanık platformunu oluşturan toplumsal dinamiklerin yeni dinamiklere dönüşümünü gerçekleştiren bir zorunluluğun ifadesidir. «Bugün»kü edebiyat ödüllerinin değerlendirilmesinde duygusal ve afaki yorumların yerini bilimsel nesnel değerlendirmelerin almaya başlaması da, aynı oluşumun bilinç düzeyinde beliren farklı niteliğinden ileri gelir.

Ödül ceza birlikteliği bağlamında, gerek evrensel, gerekse ulusal boyuttaki ödüllendirmelerde dikkati çeken noktalardan biri, dünya politik konjonktüründe ortaya çıkan gelişmelerin yönlendirdiği «sonuç»ların şaşırtıcılığıdır. Kimi kez kamuoyu oluşturmaya, kimi kez de oluşmuş kamuoyunun onaylanarak pekiştirilmesine katkı olsun diye verilen ödüller, ödüllendirilenler ile aynı zamanda, aynı ya da ayrı ülkelerde yaşayan çok daha önemli kişilerin dolaylı yoldan cezalandırılması anlamına gelir.

Her «Batı» ülkesinde olduğu gibi, Türkiye'de de farklı sanat anlayışlarına bağlı olarak, başlıca iki çizgide edebiyat ödülleri verilegelmiştir. Bunlar, bir bakıma tarihsel ileri-geri çatışmasının estetik ideoloji düzleminde yansımalarıdır. Yazarıyla, okuruyla, destekleyeniyle tam bir saflaşmanın göstergesi olan bu ödülleri, amaçları ve nitelikleriyle birbirinden ayırabilmek için fazlaca bir çabaya gerek yoktur. Birinci grubun toplumsal statükocu anlayışça yönlendirildiğini biliyoruz. «Saf sanat» adına verildiği vurgulanan bu ödüllerin, statükocu anlayışa destek sağlayan politik özü son derece açıktır. Bunların özünü belirleyen ödül-ceza birlikteliğinin niteliği de anlaşılmak için karmaşık çözümlemelere muhtaç değildir. Asıl önemlisi, gözlediğimiz çizgilerin kendi içlerinde gösterdikleri çeşitlilik ve karmaşıklığı kavrama güçlüğüdür. Bu güçlüktür ki, ödüllendirmelerin içerdiği estetik ideolojilerinin ve dolayısıyla bu ideolojileri belirleyen dünya görüşlerinin öne çıkarılıp yaygınlaştırılması yoluyla insan toplum ilişkilerini «bir» çerçeve içine alma çabalarını başarıya ulaştırır. «Ödül»ün okur açısından «en iyinin seçilmiş olması» anlamına —ister istemez— gelmesi, «yarışma» ya da «seçme»nin ölçütleri, ölçütlerin niteliği ne olursa olsun, «seçilmiş olan»ın içerdiği estetik yaklaşımın yaygınlaşması sonucunu doğurur. Bu sonucun «ödül» yanının aynı «geniş platform»da ayrışmasıyla beliren farklı anlayışların «ceza»landırılmalarını içerdiğine bir kez daha dikkat çekmede yarar vardır. İster değerlendirme kurullarının yalnızca raporları, isterse açıklanmış —ya da açıklanmaya cesaret edilmiş— gerekçeleri bize öğretmiş olsun; bir ödülün bir yapıta ya da bir kişinin çalışma toplamına niçin verildiğine ilişkin «salt estetik başarı» ölçütü, son çözümde dünya görüşleri arasında yapılan bir seçme ve tercihin ifadesinden başka bir anlam taşımaz. Sonuca katılmak ve karşı çıkmak da bu anlamda bir tavrın dışavurumu demektir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, edebiyat ödülleri üzerine kafa yoran aydınlarımız, yakın zamanlara kadar yumurtanın kabuğunu aşamamışlardır. Toplumun ekonomik, politik, kültürel denetimini elinde tutan güçler ise, sanatın gücüne duydukları güvensizlik ve boşveriye paralel olarak ödüllerle de pek fazla ilgilenmemişlerdir. Bu ilgisizlikte, belki de çağdaşlaşamamışlığın sancısı yatmaktadır. Ancak, 50'li yıllara kadar politik iktidarın güdümleme çabalarında ödüllendirmenin belli bir yeri ve payı olmuştur. «Muhalif edebiyat»ın, yeni bir seçenek konumunda bulunduğu sonraki dönemde kazandığı işlev, yaygınlık, etkililik ve saygınlık bakımından 50'ler öncesine benzetilebilir. Ne var ki, edebiyatın konumu, ödüllerin niteliğinde zorunlu bir dönüşümü de birlikte getirmiş, artık politik iktidarın direktifi yerine, «seçilmiş» bir dünyagörüşünün belirlediği «özgür» sanat geçmeye başlamıştır. Bu süreçte ödül ceza birlikteliği, toplum yazar iktidar üçgeninde çok yönlü ilişkilerde hissedilir olmuştur. Sözkonusu ilişkilerin, görece özerk bir yapı içinde «denetlenir» olmaktan kurtulduğu elbette söylenemez. Ancak şu söylenebilir: «Görece özerk yapı», 50'ler öncesinin yazar iktidar uyumuna yüzde yüz bağlanmayı büyük ölçüde dışlarken, o yılların «reddedilmiş» sanat anlayışını ve onun uzantısını dikkatli bir tutumla içleme eğilimindedir. Bu dengeci tutumun oluşmasında toplumsal gelişme ve çağdaşlaşmanın yarattığı hoşgörü ortamının mı, yoksa onunla birlikte «kendi edebiyatının bilincine varan kitlenin gücü»nün mü belirleyici olduğu, sorulmaya değer bir sorudur. Artık, ödüller gibi cezalar da dalgalanmaya bırakılmıştır.

Şurası açıktır ki, 70'li yılların ortalarına kadar, Türkiyede bir «edebiyat ödülleri enflasyonu»ndan söz edilemez. Böyle olduğu için, kapalı devre işleyişine, otoriterliğine, en geniş alanı kucaklama isteğinden kaynaklanan belirsizliğe karşın, zamanın kurumlaşmış ödüllerinin okur katında belli bir saygınlığa sahip olduğu

da kuşku götürmez bir gerçektir. Bunun, estetik kavrayışı da kuşatan politik bilinç düzeyiyle yakın ilişkisi vardır. Bilinç düzeyinin düşüklüğü, okuma birleşince, hem sanatçının efsanevi kişilikle algılanmasına, hem de «salt alıcı» işlev kazanmasına yol açmıştır. Okur kitlesinin eleştirel yaklaşımından «kurtulmuş» böyle özerk bir yapının ve onun bir parçası olan edebiyat ödüllerinin —kimi kez isabet kaydettiği saklı tutularak— ne ölçüde sağlıklı olduğu, sorulmaya değer. Yanıtını da içeren bu soru, ödüllerin okur gözündeki saygınlığının niteliğini de açıklar.

Son üç beş yılın karakterisitk özelliğinin «ödül enflasyonu» olduğunu belirtmek, yeterli değildir. Sormak gerekir: Yirmi dolaylarına ulaşan bu ödüller toplamı neyi ifade etmektedir? Herkesi ödüllendirerek, her ödüldeki cezayı yaygınlaştırmak ve her cezanın ödüle dönüşümünü sağlamak anlamına mı gelir bu olgu? Eğer bir ödül, sanatsal yeteneklerin demokratik yarışıyla, ya da sanatçı tedirginliğinin tarihi olan bir ömrün değerlendirilmesi ile ortaya çıkıyorsa —ki genel kanı budur—, ödül bolluğunun anlamı, «değer duygusunun zayıflaması» olmuyor mu? Bir şey daha «Reddedildiği» halde, görmezden gelinemeyen anlayışların ve «gündüz hayalinde gece düşünde» ödülle uğraşan kişilerin «hoşnut» kılınmasını sağlayarak «evcil» bir edebiyat dünyası mı yaratılmak isteniyor? Sorular çoğaltılabilir ve her yanıt, bir kuşkuyu, bir eksikliği içermeye mahkumdur. Ancak şu var ki, edebiyat ödüllerinin bugünkü enflasyonist görünümü, ödül ve ceza açısından olsun, etkililik derecesi açısından olsun, enflasyonun doğal sonucu olan «değersizleşme»yi gündemde tutan bir olguyu işaret etmektedir.

Bugünkü edebiyat ödüllerinden bir bölümü, enflasyon karşısında direnirken, ister istemez aşınmaya uğramaktadırlar. «Dün»ün heyecanla beklenen ve kazananını üçüncü, beşinci baskılara ulaştıran kimi ödülleri, «bugün» gazetelerin iç sayfalarında tek sütunluk haber olmaktan kurtulamıyorsa, herhalde bir aşınmayla birlikte, o aşınmada enflasyon kadar işlevi olan okur bilincindeki gelişmenin etkisi de yadsınamaz. Bu durumda, artık ödüllerin geniş okur kesimlerini değil, kitlelerin ödülleri yönlendirmeye başladığı da düşünülebilir.

Günümüzde ödüllerin değer yitimine uğramış görünümü, ödül ceza birlikteliğinin kültürel süreç içindeki işleyiş ve ve işlevini değiştirmekten çok, «değerlendirme kurulları»nın tekelindeki ödül ve ceza dağıtımında toplumsal kesimlerin gittikçe artan, açıklığa kavuşan etkisini gösterir. Bu, yaşanmakta olan kültür sürecinde, kozmopolitizmin savunucuları ile karşıtları arasındaki mücadelenin «gidişat»ına ilişkin ipuçlarını ve kitlelerin nabzını duyurması bakımından da ilginç bir gelişmedir. Uzun vadede vereceği sonuçları birlikte göreceğiz.

Bütün bu söylediklerimiz, edebiyat ödüllerine tümden karşı olduğumuz anlamına gelmez. Tersine biz, kuruluşlardan tutun da değerlendirme kurullarına kadar bir dizi eksiği ve yanlışı içerse de, ödüllerin hepten yadsınması gibi kendi kendini dışlayıcı bir tutumun yanında değiliz. Ödül ceza birlikteliğinin pratik sonuçlarını düz bir çizgide görüp basitçe yorumlayarak ayakları havada bir romantizme ulaşan yorumların yanlışlığını farkeden her aydının da bu tutum içinde olması gerektiğine inanıyoruz. Ama bu demek değildir ki, her sanatçı, olur olmaz kaprislerle, olur olmaz kapıları çalıp ödül talebinde bulunsun. Şöyle ya da böyle, şu ölçüde ya da bu ölçüde bir «seçme» ile, sürekli eleştiriyi elden bırakmadan, ödül ceza birlikteliğinin anlamını hatırdan çıkarmaksızın, ödüllere —türlü kılıklara bürünerek— egemen olmaya çalışan yanıltıcı anlayış ve eğilimlerin kültürel süreçteki yerini göstermede «alternatif koyma»nın önemini göz ardı etmeden edebiyat ödüllerinin yanında karşısında olmak gerekir. Çok söylenen şu, «en büyük ödülün kitleler katında hak edileceği» doğrusu, bu tavırla çelişmez.

(Türkiye Yazıları — Kasım)

YİNE ÖDÜLLER

Kasım ayı ödüllerle dolu bir ay olageldi. Dışarda olduğu gibi Türkiye'de de öyle. Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü, Kemal Özer'in Kimlikleriniz Lütfen, Nevzat Üstün Şiir Ödülü Şükran Kurdakul'un Bir Yürekten Bir Yaşamdan adlı yapıtlarına verildi. Yazko Çeviri Şiir Ödülü ise Özcan Özbilge'nin Kara Tenli Şiirler adlı seçkisine verilirken Akademi Kitabevi ödülleri de Doç. Dr. Erendiz Atasü ile Hüseyin Akyüz'e verildi.

Ödül alan sanatçıları kutlarız. Bu, bir hakkın teslimidir elbette. Ancak şu «on para etmezler» yine de on para etmezler...

(Türkiye Yazıları — Aralık)

ÖDÜL YAĞMURU

Konur ERTOP

Ödüllerin sayısının artması uzun süredir dikkatleri çeken bir konudur. Başlangıçta bizim edebiyatımızın da ödüllere kavuşması zorunluluğuna değinenler bile sayısı artan ödüller karşısında şaşırmış durumdadır. Kurumların kendi savundukları ilkeler adına koydukları ödülleri, edebiyatımıza başyapıtlar vermiş sanatçılar adına konan armağanları, yayınevlerinin, kitabevlerinin ödülleri, armağanları izlemiştir. Yaşarken gösterdikleri başarılar tartışmaya açık, sıradan yazarların mirasçıları da ödüller vermeye koyulmuştur Artık ödüller edebiyata değil ödülü verenlere hizmet ediyor. Birkaç bin liraya sıradan bir propaganda aracı kazanılmış oluyor.

Bu ortamda hangi yazarın hangi ödülü aldığını hatırda tutmak kolay değil. Kimi kez bir yapıt bu tür ödüllerden birkaçını birden alıyor. Gelişigüzel bir iki haber yayınlanıyor, sonra suskunluk başlıyor. Okur kitaba da, ödüle de umursamazlık göstermeyi sürdürüyor. Son bir iki yıl içinde ödüllerle ilgili bir kıpırdanma, yeni yazarlara kitaplarının basılması olanağını yaratan uygulamalarda görüldü. Ancak bu tür ödüllerde kitabın basılması kimi kez yıllarca gecikiyor Kimi kez ödül koyan sözünü yerine getirmiyor ve kitap hiç basılmıyor.

Ödüllerin ulaştığı boyutu gösteren bir örneği yılın ilk aylarında bir derginin haber sayfasına girebilen bir haberde okuduk. Kayseri Sanatçılar Derneği Edebiyat Ödülleri'ni kazanan sanatçıları açıklamıştı. Bir taşra kentimizde sanatseverler kendi aralarında bir ödül kurmuş, kazananların hiç birini tanımadığımız, kazanan yapıtları da görüp okumamıza olanak bulunmayan bir değerlendirme yapmışlardı. Ancak Derneğin duyurusundan, «Değerlendirmenin Anadolu'ya özgü kalmak kadar, genelde ülkemiz sanat ve edebiyatına olumlu katkıda bulunanlar gönendirme amacına uygun olarak» yapıldığını da öğrenmiş oluyorduk.

Ödüllerin en geniş boyutlusu, görkemlisi yurt dışında bir yazarımıza verilen ödül oldu. Yaşar Kemal'in Paris'teki törenle aldığı Uluslararası del Duca Ödülü, altı milyona yakın parasal karşılığı kadar düzenlenen törenle de bizdekilerden farklı olmuştu. Hele bu törende Jean d'Ormesson'un sanatçıyla ilgili konuşması bir yazara ve yapıtına anlayıp kavramaya çalışarak kapsamlı bir biçimde nasıl bakılabileceğini göstermesi yönünden örnek olacak değer taşıyordu. «İnsanlığa yaptığı hizmet ve katkılar»dan dolayı sözkonusu ödülü alan Yaşar Kemal'in kendi ülkesinde bu yıl kimi ödüllerin hiç kimseye verilmediği açıklandı. Bu ödüllerden kiminde «gerekli oy sağlanamadığı için» ödülün verilmediği açıklandı. Sabahattin Ali Öykü Ödülü, Türk Dil Kurumu'nun Öykü, Çeviri Roman dallarındaki ödülleri, YAZKO'nun Şiir, Roman, Öykü, Çeviri, Roman, Çeviri Öykü, İnceleme, Çeviri İn-

celeme dallarındaki ödüllerin bu nedenle verilemediği açıklanmıştı. Roman ve Çeviri Roman dallarında verilecek Yaşar Nabi Nayır Edebiyat Ödülü de yeterli oyu sağlayamayınca yeni bir katılma süresi saptanıp duyurulmuştu. Sait Faik Hikaye Ödülü'nün verilemeyişi ise adına ödül verilen sanatçı kadar katılan yazarlar için de saygıya uzak bir açıklama ile duyurulmuştu. Seçici Kurul'un verdiği yargı, kamuoyuna «Armağana layık düzeyde yapıt bulunmadığı düşüncesiyle...» denerek duyurulmuştu!

Yıl boyunca birkaç ödül birden alan yapıtlar oldu. Bunlardan biri Rıfat Ilgaz'ın «Yıldız Karayel» romanıydı. Madaralı Roman Ödülü ile Orhan Kemal Roman Ödülü. Ilgaz'ın romanı bir Karadeniz kasabasında toplumsal ilişkilere değiniyor, edebiyatımızda deniz temasını işleyen yapıtlar arasında yer kazanmış olan romanı alıyordu. Ali Yüce'nin yaşadığımız günlerin gerçeklerine canlı bir taşlama biçemiyle yaklaşan «Halk Çağı» yapıtı da hem Yeditepe Şiir Armağanı'nın Hem Türk Dil Kurumu'nun Şiir Ödülü'nü aldı.

YAZKO'nun geçen yıl sonunda verilen «1982» ödülünü kazanan bir yapıt, Ayşegül Yüksel'in «Yapısalcılık ve Bir Uygulama: Melih Cevdet Anday Tiyatrosu Üstüne» adlı incelemesi, Türk Dil Kurumu'nun inceleme ödülünü de kazandı. TDK'nin geri kalan tek ödülünü Çocuk Yazını dalında «Bir Gül Çocuk» kitabıyla Abdülkadir Budak aldı.

Türkiye İş Bankası'nın Sanat Ödülü'nü Melih Cevdet Anday «Ölümsüzlük Ardında Gılgamış» yapıtıyla kazanmıştı. Adını ünlü destan metnini yorumlayan bir dizi şiirden alan kitapta Anday doğa, tarih, bilinçaltı alanlarına anılarından kaynaklanan insan sıcaklığıyla yüklü bir dizi ürün de eklemişti. Akılcı ozanın yapıtında bu bölüm özellikle dikkat çekiyordu.

Hasan Ali Ediz Çeviri Ödülünü alan Mehmet Özgül'ün Gogol'dan Aytmatov'a değin yazarların yapıtlarını özgün dilden çevirmedeki başarısı bu ödülle değerlendirilmiş oluyordu. Kemal Özer «Kimlikleriniz Lütfen» kitabıyla Ömer Faruk Toprak şiir ödülünü aldı. Bu ödülle katılan yapıtlardan Ahmet Özer'e «Ayrı Beraberlikler», Abdülkadir Budak'a «Gömleğim Leyla Desenli», Hüseyin Yurttaş'a «Gecede Kanat Sesleri» yapıtları için mansiyon verildi. Nevzat Üstün Şiir Ödülü'nü Şükran Kurdakul «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» kitabıyla aldı. Bu yarışmada Hidayet Karakuş'un «Hangi Leylasın Sen»i de başarı ödülü kazandı.

YAZKO Çeviri Büyük Ödülü genç bir yazarın Zenci şiirinden çevirileri derleyen Kara Tenli Şiirler'ine verildi.

Yunanistan'daki koşut ödülle birlikte düzenlenen Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü'nde öykü dalında Muzaffer Abayhan «Biz Birbirimize Benzeriz» adlı öyküsüyle birinci oldu. YAZKO 1982 Öykü Özendirme Ödülü'nü alan F. Ülke Aren, Abdi İpekçi Ödülleri arasında da bir mansiyon aldı. Behzat Ay'la Ayşe Kilimci de mansiyon alanlar arasındaydı. Şiir dalında Ali Cengizkan «Yunan Dosyası» ile Yaşar Miraç «Dilsiz Sevdalılar» birinciliği paylaştılar. Yalvaç Ural, «İki Balıkçı» şiiriyle mansiyon aldı.

Yılın başka pek çok ödülü var. Burhan Günel'le «Kalanlar ve Gidenler» Cüneyt Kelkitli'nin «Önce Pazartesi» birinciliğ paylaştığı Mehmet Ali Yalçın Roman Yarışması bunlardan biri, Gösteri'nin Deneme ve Röportaj dallarındaki ödülleri Yarın Dergisi'nin Gençlik Ödülü'nü «Kayayı Delen İncir» adlı yapıtıyla Turgut Uyar aldı. Ödül alan kitaplar arasında birine ödül verilmesi gerekseydi bütün bu yapıtlardan hangisi ödül kazanacaktı acaba?

Benim oyum Ayşegül Yüksel'in «Yapısalcılık ve Bir Uygulama: Melih Cevdet Anday Tiyatrosu»na verilmiş olacaktı. Okurun ve edebiyat tarihinin oyunu ise zaman belirleyecek...

(Gösteri — Ocak 1983)

GEÇEN YILDAN KALMA YANKILAR

HASAN ALİ EDİZ ÇEVİRİ ÖDÜLÜ — 1981

Hasan Ali Ediz Çeviri Ödülü'nü çeşitli yazarlardan yaptığı çeviriler dolayısıyla Mehmet Özgül kazandı. Seçici kurul Ataol Behramoğlu, Adnan Binyazar, Eray Canberk, Aziz Çalışlar ve Azra Erhat'tan oluşuyordu.

KAYSERİ SANATÇILAR DERNEĞİ ÖDÜLLERİ — 1981

Kayseri Sanatçılar Derneği'nin «Anadolu'ya özgü kalmak kadar, genelde ülke sanat ve edebiyatına olumlu katkıda bulunanları» gönendirmek amacıyla verdiği «Edebiyat Ödülleri»ni şiirde Muhsin İlyas Subaşı, öyküde Şevket Bulut, romanda Hasan Avni Yüksel, denemede Muin Feyzioğlu, incelemede Bekir Oğuzbaşaran, eleştiride Sadık Kemal Tural kazandı. Ayrıca Ahmet Sıvacı'ya şiirde, Ümit Fehmi Sorgunlu'ya öyküde özendirme ödülü verildi.

GÖSTERİ DERGİSİ ÖDÜLLERİ 1981

«BENİM YARALI KUŞAĞIM ÖLÜMÜ, ACIYI VE ALDANIŞI GÖRDÜ»

Haydar ERGÜLEN

İlk ödülünüz sanırım. Edebiyat ödüllerinin yararı, etkisi, işlevi üzerine ne düşünüyorsunuz?

— Evet, kazandığım ilk ödül bu. Öte yandan katıldığım ilk ödül olması anlamını arttırıyor benim için. İyi ki yarışma sözcüğü kulanılmamış, çünkü o sözcükte kapitalist «rekabet»i anıştıran bir yan var. Bu yüzden insanları yarıştırmak yerine ödüllendirmek daha güzel. Ödüllendirilen ürünlerin çoğu kez ortalama olduğu, anlayışları değişik olan seçici kurul üyelerinin uzlaşmasının kaçınılmaz olduğu da söylenebilir. GÖSTERİ'nin ödülleri ise son yıllarda sayıları gittikçe artan ve anlamını yitiren ödüllerin «iyileştirilmesi» yolunda, en azından yaş sınırlaması koyduğu için belki bir çıkıştır. Çünkü öteki türlü, Necatigil'in deyimiyle «hikmet, hasret ve gurbet burçları»nın birlikte sınanması sözkonusudur. Bunun sonucu ise çoğu kez belli adların ödüllendirilmesidir. Oysa ödüller kabaca ikiye ayrılabilir. Birincisi bir yaşam boyu gösterilen emeğe ve yapıtlar toplamına verilen «saygı ödülü», ikincisi de yeni başlayan insanları özendirmeye yönelik «değerlendirme ödülü» adıyla anılabilir. Ödül kurumu üstüne yapılan tartışmalara girmek yerine, Murathan Mungan'ın dediği gibi en iyisi «Birkaç ödül kazandıktan sonra, ödüllere karşı olmak.»

Şiire ne zaman başladınız? Şiir yazmaya başladığınızda sizi etkileyen yerli ya da yabancı şairler kimlerdi? Şimdi bu etki ya da esin alanı sürüyor mu?

— Manzumeler yazıyordum çocukluğumda. Verem, yerli mallar, bayrak vb. üstüne manzum şiirler. A. Gramsci'nin «her insan bir filozoftur» yollu belirlemesi gibi, ben de her insanda bir şiir bulunduğuna inanıyorum. Böylece şiir, insanın anayurdudur deyip yeniden şiir yazmaya başlamadan önce, otobiyografik denebilecek öyküler yazdım. İlk ürünlerde yaşadığını yazmak kaçınılmaz olmalı. Bu öyküleri yayınlayamadan Somut dergisinin 2. sayısında ilk şiirim çıktı. Kişiliğine büyük bir gönül borcunu her zaman duyacağım Afşar Timuçin, 1979'da Felsefe dergisinde ilk toplu şiirlerimi yayımladı. Daha sonra Yusufçuk, Türk Dili, Varlık dergilerinde şiirler yayımladım. Şiirime ne ölçüde etkileri olduğunu kestirmem kuşkusuz kolay olmasa da İsmet Özel, Nazım Hikmet, Attila İlhan, Edip Cansever, Afşar Timuçin, Ahmet Muhip Dıranas, Cemal Süreya, A. Kadir şiir serüvenimin başlangıcında döne döne okuduğum ozanlardı. Yabancı ozanlardan ise Fransız ve Yunan ozanlarını okuyorum şiirlerde. Değişik düzlemlerde de olsa

Baudelaire, Rimbaud, Apollinaire, Eluard, Aragon, René Char, Seferis, Ritsos, Elitis, Kavafis, Saint-John Perse, Pavese, W. B. Yeats, Ezra Pound, Lorca ve vazgeçilmez Rilke. Ama esin alanımda salt ozanlar yok, öykücüler, romancılar da var: Sait Faik, Tomris Uyar, Marquez, Elsa Triolet.

Ödüllendirilen şiirime gelince; dolaylı bir biçimde, yaşadıklarımın yansımaları olan bir dizi şiirin son örneklerinden sayılmalı. Bu şiiri tümüyle yadsımasam da, şiirimin tarih-öncesine değgin olduğunu biliyorum. Özgün olmasa da kendi şiirim için yeni sayılabilecek bir dil arayışı içindeyim. «Orta sınıf için insancıl şiirler» adını verdiğim, tarih, ideoloji, cinsellik gibi kimi sorunsallara dayalı bir dizi şiir yazıyorum.

Kendi kuşağınızın şiir kuramı, şiir kavramı nedir diye sorsak yanıtlayabilir misiniz? Ya da şöyle söyleyelim, sizin kuşağın şiir kuramı oluştu mu, yoksa oluşma evresinde mi? Eğer bu kavram, kuram oluştuysa hangi öğeleri içeriyor?

— 1940 kuşağı gibi bir kuşaktan sözediyorsanız, şimdi böyle bir kuşağın var olduğunu söylemek olanaksız. Yalnızca sayısal bir gerçeklik olarak, sözgelimi 60 doğumlular, 70'den sonra yazmaya başlayanlar gibi, bir kuşaktan sözedilebilir. Ama yazınsal ürünlere baktığımızda yapay bir yakıştırma olarak sürekli vurgulanan 70 kuşağında bütünlüklü bir yazın anlayışı, ortak değerler yönclimine rastlayamayız. Her türlü yazılı metnin çeşitliliği, değişik iklimlerdeki ozanların dilimize çevrilmesi, toplumsal muhalefet içinde boy gösteren çeşitli siyasal akımlardan etkilenme gibi nedenlerle, öyle bu kuşağın çoğunluğu tarafından geliştirilen, benimsenen bir kuramdan söz edilemez. Ayrı yataklardan, su yollarından beslenen insanların şiir anlayışlarında egemen ortak söyleyişlere yönelmesi de beklenemez. Ortak bir benimseyişten söz etmek yerine, ortaklaşa dışlamalardan söz edilebilir. Tek tek ozanlar bu noktaya örtüşebilir. Bir atımlık barutu olan «militan» ozanlar «şiir icad oldu, mertlik bozuldu» deyip alanı çoktan terkettiler, slogan şiir tartışması yok artık. Doğayı ve toplumu «ebedi» yasalarla yönetmek isteyen yasakçı zihniyeti ve onun uzantılarını da pek takan yok.

Yazın alanında olmasa bile, yaş hesabına vurulduğunda adını acıyla andığım benim yaralı kuşağım, ölümü, acıyı ve aldanışı gördü. Döngüsel bir yineleme gibi on yılda bir her kuşak «**Biz yeni bir hayatın acemileriyiz / Şiirimiz aşkımız yeniden biçimleniyor**» dizelerini (Cemal Süreya) bir önsöz olarak kitabın başına yazıyor. Ama o bir kitaptan çok bir atlası andırıyor. Acılar, aşklar, ölümler, kırgınlıklar, kavgalar, dostluklar, yaralı gövdeler, dağlar, ırmaklar, çocuk şarkıları, ilk kar'lar, son yaz'lar, uzun yol sürücülerinin hüznü, intiharlar, geceyarıları, yollar, kaçaklar ayrı renklerle çiziliyor atlasın göğsüne.

Şimdi değilse bile, yakında, şiir yeniden bir aykırılık olarak «**Reading zindanı**»na atıldığında bireyci-toplumcu ikiliğinin iç bağlantıları araştırılarak, şiirin duvarın öte yakasına geçme olanağı güçlendirilebilecektir. Ve şiir ölümle sınanmış bir çocukluğun ardından yaralı bir ses olarak her zaman gündemde olacaktır. Biraz uslanmış, içten içe öfkeli, ayartıcı, kışkırtıcı ve yaralı bir ses.

Şiirin toplumsal işlevi üzerine ne düşünürsünüz?

— «**Toplumsal işlev**» gibi bir sınırlamaya bağlı kalmaksızın konuşmak istiyorum. Hayatın içinden kopup gelen, dünyada nesnel karşılığı olan her şeyin «**kendinde**» bir işlevi olmalı. Ayrıca kimi ön-ekler, sıfatlar eklemek gereksiz. «**Evrensellik**» gibi bir şey bu «toplumsal» sıfatı da. Evrensel'den çoğun ülke sınırları dışına çıkmak, yaygınlık kazanmak anlaşılır. Evrensel olmak, kuşkusuz bir iletişim biçimidir ve iletişim en az iki insanın anlaşmasını sağlayan bir dil gerektirir. Bu yüzden yazarın, ozanın dışında bir tek kişi bile okusa, ürün evrensel ve toplumsal bir nitelik alır bence.

Belki en iyisi şiirin toplumsal işlevi üzerinde hiçbir şey düşünmüyorum demekti. Bir kurtarıcı görevi yüklediğimiz toplumsal sözcüğünün anlamı değişe bozula çoktan tembelliğe ve işlevsizliğe eşanlamlı oldu çünkü. Ne ölüm korkusuyla ne ne kişisel doygunluğa ulaşmak için şiir yazıyorum ama yazarken sırtıma toplumsal kaygılardan örülü bir gömlek geçirmediğimi de söylemeliyim. Yeni bir gerçekçilik anlayışı geliştirilmek zorunda çünkü, İzzet Yasar'ın deyimiyle bir «üçüncü yol». Buysa şiiri bir karşı-söylem biçimi olarak algılamaktan geçer. Egemen söylem'e karşı şiir önünde duran sorunsallar için ancak karşı-söylem kip'ini kullanıp geliştirmekle görevlidir. Bu bölgesel savaşta, genel ve sulandırılmış duyarlıkları, beylik ve harcıalem söyleşileri, sonu olmayan bir umut satıcılığını yenik düşürmekle yükümlü görüyorum şiiri. Bayrağı şimdilik Can Yücel ve İzzet Yasar taşıyorlar.

Öte yandan entellektüel düzeyi, yüksek olan yeni şiirin kaynaklarını da önemli ölçüde toplumbilimden, psikolojiden, ekonomiden karşılayabileceğimizi düşünüyorum. Her türlü taşralı ve köylü eğilim şiirden kovulmak zorunda, «Folklor şiire düşman» mı? İyce kestiremiyorum bunu, ama «dünyanın sekizinci harikası»ymış gibi kimi folklor kırması şiirleri baştacı etmek galiba gericiliğin tam da kendisi. Genç yazarın önünde aşılması gereken öyle çok engel var ki; ilkin her soydan ve her boydan doğalcı, mutlakçı ve ümmiliği nerdeyse bir erdem olarak gören eğilimler, ikincisi ilkine bağlı olarak kültürsüzlük. Öyle önemli görünüyor ki bu bana, geçenlerde ünlü ve «tarihi» bir romancımız «materyalist psikoloji» gibi tuhaflıklardan sözediyordu, ola ki dil sürçmesidir, sosyal psikolojiyle karıştırmıştır. Bu eğilimlerle savaşmak, yok etmek ancak şiirin de bir yapıtı, bir kurmaca olduğu gerçeğini kavramakla olasıdır. Böylece şiirin «kendinde» işlevi dediğimiz şey, sınırsızlığını, genişliğini ve derinliğini, dar kalıpçılığın sığ ve derinlik zihniyetini yıka yıka gerçekleyecektir. Belki de bu yolla büyük harfli toplum ve tarih ezbercilerine ve söylevcilerine karşın, şiirin, insanın, toplumun ve tarihin belleği olduğu gerçeği bir kez daha doğrulanabilir.

Bugün Türk şiirinin en başarılı adları kimler?

— Ne güzel bir soru. Demek ki «sevdiğim sokak adları gibi» sevdiğim güzel adamları, soylu ozanları, «yaşı küçük ama gönlü ziyade» arkadaşlarımı söyleyebileceğim. Acaba onlar için bir sözlük mü yazsam yoksa atlasımdaki dağlara, nehirlere, yollara mı versem adlarını? O kısıtlayıcı «bugün» sözcüğünü çıkaracağım sorunuzdan, izin verirseniz. «Melali anlamayan nesle aşina değiliz» dizelerindeki duyarlılığa vurgun olduğum Ahmet Haşim, bize en güzel aşk ve özlem şiirlerini armağan eden Nazım Hikmet, Devlet dersinde öldürülen çocukların öğretmeni Ece Ayhan, Pera'nın sokaklarındaki her çocuğu Sait Faik inceliğiyle saran İlhan Berk, kara saçlarındaki şiir tellerinde kırmızı karanfiller gizleyen Gülten Akın, alnı ağrıyan çocukların elinden tutup sinemaya götüren Ülkü Tamer, her türlü yalnızlığımızdan yeni bir dil yaratan Edip Cansever, anlatmaya basit bir kareli defterin yetmeyeceği Egemen Berköz, Türkçe'nin ses bayrağı Ahmet Ada, haydutların sarışın da olabileceğini yineleyen Ergin Günçe, göçebelerin dünyanın her yerinde (Ortadoğu'dan başlayarak) kırıldığını şiire döken Cemal Süreya, haksızı bile gümüş hançerle vuran incelik, Afşar Timuçin, şiir ırmağında bir donanmayla yol alan Süreyya Berfe, Hikmet burcunun bilgesi Behçet Necatigil, şimdi uzak dağlarda süren kırgınlık, Metin Altıok, çocukların, yaprakların ve eşkıyaların amcası Can Yücel, sabah kentlerin kapısı açıldığında süzülen ilk yolcu, Özdemir İnce.

İzin verin, bitiyor, tümünü söylemezsem dert olur içime. Ayrı bir düzlemde

soylu bir şiir geliştirenler de var. Tahtadan evimizin kırmızı kiremitlerine şiir yağmurları yağdıran Sezai Karakoç, ağır başıyla nöbet alıp şehri deviren Cahit Zarifoğlu ve dile gelmez bir şiir ırmağı, İsmet Özel (Lütfen, bütün şiirlerini okuyunuz!)

Bir de benim kuşağım var, sevgili arkadaşlarım. Şiirde ve öyküde ağabeyimiz olan İzzet Yasar, genç ozanlara 'meşruiyet' kazandıran Ahmet Erhan, unutulmuş bir su gibi kıyıda gezinen kimsesizlerin dostu Adnan Azar, kocaman sesiyle çocukların yüreğine kar yağdıran Ömer Ateş Kızıltuğ, hırçın yüreğinden şiirler uçuran Ali Cengizkan.

Ne güzel oldu. İyi ki sordunuz. Yoksa bu koskoca ırmak bir ölü deniz gibi sessizce yatıp duracaktı içimde. Sağolun. **(Gösteri — Aralık 1981)**

«ÇAĞDAŞ TÜRK YAZARLARIYLA ARAMDA KOPMAZ BİR BAĞ VAR»

Yasemin OKAN

23 Mayıs 1959'da Eskişehir'de doğdum. Özel Moran İlkokulu'nu, sonra İtalyan Kız Ortaokulu'nu ve İtalyan Lisesi'ni bitirdim. Şimdi Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Seramik II öğrencisiyim.

Kendimi hatırlamaya başladığım günlerde annem her akşam iş dönüşü kitaplar getirirdi bana. Renk renk kitaplar. Bütün bir gün boyunca onlara bakar, yazılarını anneanneme okutur, sonsuz bir haz duyardım bundan. O yaşlarda tüm annelerin de çocuklarına çikolata, şeker ya da ciklet değil ama kitap aldıklarını zannederdim hep. İşte böyle sevdim, bağlandım kitaplara. Bu hızla da 5 yaşında okumayı yazmayı öğrendim diyebilirim.

Kitaplar, gazeteler, kağıtlar ve daktilo sesleri arasında geçti çocukluğum. Gazeteci olan annem kimi kez geceleri evde de çalışırdı. Daktilosunun tuşlarının sesi arasında uyur giderdim hep. Ve bu güzel sesin, kağıdın, kalemin, kitabın, yaşamın önemli bir parçası olduğuna inanır, bunun dışında bir evrenin var olabileceğini hiç mi hiç düşünemezdim.

İlk öykümü Tophane Etiler arasında otobüste yazdım, 1973'de. Istanbul. Evet, uzun bir süre öykülerimde, yaşadığım bu kenti anlatıp durdum. Bir gün hiç beklemediğim bir anda nasılsa bilemediğim bir anda, doğa çağırdı beni. «Mavimi, çiçeğimi, kuşumu yaz» dedi. Tüm denizler, kırlar, dağlar benimdi artık. Doğayla o doyumsuz dostluğumuz sürüyor. İç evrenimse öylesine geniş ki... Orada herkese yer var. Prenseslere, deniz kızlarına, Zümrüdüanka kuşuna bile. Etkilendiğim herhangi bir şey, bir olay gece yatınca düşüveriyor usuma. Yani, öykülerimi yatakta yazıyorum ben. Öylesine kağıtsız, kalemsiz. Bir kaç gün birlikte yaşıyoruz. Zamanı gelince ki, çoğunlukla geceleri yazıyorum. Müziğimi daktilomu «altına havlu koyarak gürültü çıkarmaması için tabii» hazırlayıp oturuyorum masamın başına. Bir gece Poseidon üçlü yabasıyla karşımda, bir başka gece vitrinde tüm gün kıpırdamadan duran uzun kirpikli takma saçlı manken. Öykülerime göre gece konuklarım da değişiyor hep.

Doğa kadar kitaplar da en iyi dostlarım. Hele Karaköy iskelesindekiler. Belki raflarda değil de birbirlerine mandallarla tutunmuş, elele vermiş olanları daha çok seviyorum ben. Hepsinin yüzünü teker teker görüyorum sevip okşayabiliyorum böylece.

Çağdaş Türk yazarları ve şairleriyle aramda kopmaz bir bağ var. Bunların başında Ferit Edgü geliyor. Tutkunum O'na. Sonra Tomris Uyar, Selim İleri, Pınar Kür, Nazlı Eray, Bilge Karasu. Saymakla bitecek gibi değil. Hepsi, herkes

tüm yazanlar desem olur sanırım. Ve Edip Cansever, Turgut Uyar, İsmail Uyaroğlu, Can Yücel, İlhan Berk... Bir gün başlangıcına bir dizeyle «merhaba» demek. Tanrım ne güzel şey. «Sevgim acıyor, kim beni sevse, ben kimi sevsem» veya «Ölü bir deniz yıldızıdır mutluluk, diplerde derinlerde, yalnızlığımda, o nedensiz mutluluk olsa da olur, olmasa da» Böyle böyle dizelerde yaşıyorum ben. Ve bazan kendime soruyorum «Acep, ozanlar olmasaydı, şiir olmasaydı ne yapardım ben?» diye İtalyan ve Latin edebiyatını Dante'nin «Divina Commedia»sından başlayarak yakından tanıyorum. Sonra Hemingway'ler, Steinbeck'ler, Camus'lar, Sartre'lar

Ortaokul son sınıfta liseler arası kompozisyon yarışmasında bir bölge ikinciliğim var. 1978 yılında Türkiye İş Bankası'nın düzenlediği öykü yarışmasına katıldım. Dereceye giremedim. Sanırım ondan sonra daha hırslı ve bilinçli olarak yazmayı sürdürdüm.

Çok iyi anımsıyorum Temmuz ayının ilk günüydü. Bir arkadaşımın atölyesindeydim. Tatbiki Güzel Sanatlar'dan hocam İsmail Türemen geldi. Elinde Gösteri dergisi... Sayfaları karıştırdı ve bir yerde durup dergiyi önüme bıraktı. Baktım öykü yarışması. «Oku» dedi «tam zamanıdır senin için» diye sürdürdü konuşmasını «Aman hocam yok» diye yanıtladım O'nu. O yine «Tam zamanıdır senin için» diye üsteledi. Eve geldim, yüreğim kıpır kıpır. Yazmasam olmayacak. Kısaca beni yüreklendiren sevgili hocam İsmail Türemen'e Gösteri'ye ve Seçiciler Kurulu'na gönülden teşekkürler.

İsa'ya gelince. Orta öğrenimimi İtalyan Kız Ortaokulu'nda yaptığımı söylemiştim. Rahibelerin okuludur orası. Sörlerin sabah akşam ibadet ettikleri, tüm duvarları Meryem Ana ve İsa'nın tasvirleri ile süslenmiş bir kilise vardı okulda. Arkadaşlarımla çocukça merakımızı yenemez, kimi kez başımızı kiliseden içeriye uzatır seyrederdik yanan mumları, tasvirleri ve dinlerdik duaları...

O yıllardan kalan ve apansız ortaya çıkan bir etkilenme midir bu? Olabilir! İsa'yı günümüzde yaşatmaya çalıştım. Televizyon seyretti, salatalık soydu, cin içti. Öykümde kutsal olan bir de sevi var Sonu hüzünle gelen bir sevi hem de. Hepsi bu işte.

Sürekli yazıyorum diyebilirim. Şu anda biri yarım dört öykü beni bekliyor Öğrenciyim. Okul, dersler, atölye çalışmaları, torna tüm zamanımı dolduracak gibi bu yıl. Amacım iyi bir seramikçi olabilmek. Ama yazmadan da yapamayacağımı, duramayacağımı biliyorum. Öyküdeki başarıyı mesleğimde de gösterebilmek sevindirecek beni. Ve hele hele ikisini birlikte yürütebilmek. Bundan güzel bir şey düşünemiyorum şimdilik... **(Gösteri — Aralık 1981)**

«SANAT YAPITININ İŞLEVSELLİĞİ İDEOLOJİSİNDE YATAR»

Doğan HIZLAN

— «Kısaca öz yaşam öykünüzden sözeder misiniz?»

— 1961 Nisan'ının 17'sinde, Istanbul'da Zeytinburnu'nda, işçi bir anayla işçi bir babanın ilk oğulları olarak doğmuşum. Çocukluğum ve ilk gençliğim Istanbul'un benimle birlikte büyüyen, gelişen bir banliyösünde geçti. Şimdi Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji, Psikoloji ve Felsefe Kürsüsü'nde son sınıf öğrencisiyim...

İlk şiirim kısıtlı bir okur kitlesine seslenen bir gazetede çıktı. Onaltı yaşındaydım. Sonra Somut Dergisi'nde, Yeni Yazarlar Özel Sayısı'nda ilk öyküm ba-

sıldı. Onsekizindeydim. Ve daha sonra Somut ve Oluşum dergisinde bazı çalışmalarım yayınlandı. Şimdi de ilk kez bir ödül kazanıyorum. Yirmi yaşındayım.

— **«Ödül kazandınız. Ödüller üzerine ne düşünüyorusunuz? Ödülün edebiyatın özellikle genç kuşağın yetişmesinde yararı, olumlu etkisi olacak mı?»**

— Sorunuzu genelde alalım. Ödül bir eylemin olumlayıcı karşılığıdır. İyi ya da kötü, herkes bir amaca yönelik devinir. Bu amaç edebiyatta bir okur kitlesi, diğer tanımıyla alıcı kitlesidir. Ödüller bu bağlamda okurla yazarın gizil ve dolaylı karşılaştırılmalarıdır. Ödülü verenler bir noktada halk adına, bir kriterdir. Nesnel ölçütü oluştururlar. Bu ideal ve soyutlanmış durumudur yargıcılar kurulunun. Fakat ekonomik düzenin bir yönü olarak edebiyat, elbette kendine göre nesnel ölçütler bulunduracaktır. Yani, ekonomiyi elinde bulunduran sınıf, kendi ideolojisi doğrultusundaki yapıtları ödüllendirecektir. Somutlarsak, örneğin, bir Nobel'i ele alalım, ya da Goncourt'u... Ya da Pulitzer'i Bunlar azımsanmayacak bir okur kitlesini etkilemektedirler. Bunlardaki şaşmaz kriter dünya görüşüdür. Nobel'in siyasaya araç edilmesi, bir Şolohov'un ancak Sartre'ın önayaklığıyla ödüllendirilmesi, buna karşılık Pasternak ve Soljenitsin'in hemen ödüllendirilmeleri. Bugün bir Fransız yazarına ödül verilmiyorsa, bunun bir nedeni de Aragon'un yaşıyor olmasıdır sanırım.

Bunlar ince ayrımlar. Gelelim Türkiyemize ve daha tekilde Gösteri ödülüne. Elbette kendimizi az önce söylediğim şeylerden soyutlayamayız... Bizim için de ödüller birer reklam aracından başka birşey değil. Bu bir yerde yazar için, bir yerde de yazarla iletişimi bulunmayan okur için bir gereklik... Çünkü bugünkü durumda genç yazarın önünde iki seçenek var. Biri çantacılıkla, sev beni seveyim seni dizgesiyle loncadan yetişme, diğeri de bir iki ödül kazanıp kefeni yırtma. Bugün ufak dergiler birer birer yokoluyor. Bunların azımsanmayacak bir yararları vardı. Akımlar hep dergilerle gelmiş, dergilerle gitmişler. Dergilerin yokolmaları önce tanınmamış yazar heveslilerini siliyor ortadan. İkincisi edebiyat yönlendirecek eleştirinin alanını daraltıyor, bu daralan alanların da bazı kişilerin tekelinde kalmasına neden oluyor. Bu da kaçınılmaz birşey. Ama bir yandan da kanın tazelenmesi gerekli. Dizgenin yaşaması soluk alıp vermesi için gerekli birşey bu. Bu da tanınmamış yazarları pazarlamakla olur. Çünkü alıcı kitlesi bir noktadan sonra kendisini yineleyen sanatçıdan hoşlanmaz, değişiklik ister. Bunu yazar yapamıyorsa, bir köşeye itilir ve yenilere olanak tanınır. Fakat kendi gerekirliklerine göre... Yeni koşulla bir yenilik ister. Bugün bir çok derginin yeni yeteneklere kapılarını ölçülü olarak açmalarının, ödüllerin gençler adına konulmasının bir nedeni de bu zorunluktur. Kanın temizlenmesi gereklidir. Ödüller bu bağlamda değerlidir.

Ödüller aynı zamanda koşullayıcıdır. Okurun kanalize edilmesini sağlar. Ödül alan ya da verilen yapıt, çok satar. Satış, ödüle yüklenen maddi ve manevi değere göre yükselir. Böylece yayımcı kazanır.' Oysa edebiyat dünyasının iç eytişiminde; alıcı kitlesi bilinçlendiğinde edebiyatın da bir bilinç kazandığı, alıcı kitlesi yönlendirilmeye açık olduğunda edebiyatın da yozlaştığı tarihsel olarak her zaman tanıtlanabilir. Yani iş, ödülün veriliş nedenindedir.

Ödüle katılmak demek; ilkin bu organizasyonu evetlemek demektir. İkincisi yargıcılar kurulunu evetlemek demektir Üçüncüsü ise yargıyı evetlemek demektir.

Kısaca söylemek gerekirse ödüller gençler için gereklidir, Gençler de edebiyat için.

— **«Sizi etkileyen, öykücülük dünyanızın oluşmasında önemleri olan yerli ve yabancı yazarlar, düşünürler kimler?»**

— Kuşkusuz bilinç dediğimiz şey, nesnel dünyanın dolaylı bir ürünü. Dolaylı diyorum, çünkü insanın seçmesi var bu nesnel dünyayı algılayışında. Dış dünya bizde ayna görüntüsüyle yansımıyor. İnsanın doğa ve insanlarla ilişkilerinde gelişen, biraz da kendi güç ya da yeteneği doğrultusunda oluşan bir bilinç. Ve her bilinç durumunun kendi mantığı ve o mantığın doğru-yanlış'ına göre oluşmuş yaşantı biçimi var.

Şimdi sorunuza gelelim. Beni doğrudan etkileyen, ya da bilinçli olarak benim etkisine girdiğim bir yazar yok. Diyebilirim ki, benim özgür karakterdeki yapımın da rolü var bunda. Tam bir yadsıyıcıyım. Diyebilirim ki, içimde bir sürü **Golyatkin, Kirilov, Bazorof** ya da **Meflsto**'lar var. Bunlar kendi aralarında bir bütünlük sağlayamadıkları için, birinin evet'inde diğerinin hayır'ı bulunuyor. Ama kuşkusuz ben de, Hegel'in Zeitgeist dediği, bizim Evrim Kültür diye tanımlayabileceğimiz gelişimin ürünüyüm. Herkes gibi, Zaman, Coğrafya ve Oluş içreyim ya da dil içreyim. Kendimi istesem de soyutlayamam. Octavio Paz'ın tarih-insan özdeşleşmesine benzeş bir durum söz konusu.

Albert Camus'ye çok şey borçluyum sanırım. Bunu gizlememde bir yarar yok. Ama bu o'nu eleştirmediğim anlamına gelmez. Gene de üzerimdeki etkisi en belli olanıdır sanırım. Rus Edebiyatı'ndan çok şey öğrendim. Okuduğum tüm yazarlar, beğeni ölçülerime göre mutlaka etkilemişlerdir.

Sanatı beğenmek ayrı, dünya görüşünü kabul etmek ayrıdır. Her sanatçıya saygı duyarım. Bence düşünceyle estetik ayrı şeylerdir. Güzellik irrasyonel, düşünce rasyoneldir. Ama bu gidiş, Hegel'in sandığı gibi estetik'ten düşünce'ye doğru bir aşama değil; düşünceden estetiğe doğru bir aşamadır. Yani sanat düşünceyi aşar. Çünkü sanat düşünceyi içinde barındırır. Fakat, düşünce, sanatı içinde barındırmaz. Hegelgil Tin'in gerçekleştiği nokta, bence düşüncenin öz alanı değil, sanatın öz alanı'dır. Ama bu aynı zamanda ontolojik olarak apayrı bir tabakadır. Yeni düşünce, beraberinde eylemi de içerir, oysa sanatın içerdiği edim daha değişiktir. E. Fischer'in aktardığı gibi, sanat bir aşkın (transendan) dünya birlikteliğidir. İnsan tinlerinin, bilinçlerinin, ortaklaşmasıdır, payalması ve mutluluğudur.

Bunu şunun için söylüyorum. Ne Kafka'yı ne Gorki'yi, ne Faulkner'ı ne de Brecht'i ayırmak taraflısıyım. Eğer bir önceleme yapılacaksa bu sanat gücüne göre olmalı, gizli ideolojisine göre değil. Bence ilkin sanat yapıtındaki insana dokunduğunuzu duymanız gereklidir. Çehov ya da Dostoyevski'de, ya da büyük Shakespeare'de bizi etkileyen şey, kendi sınırlarını belirlemiş bir ideoloji değil, yine Fischer'in deyimiyle sanatta bulduğumuz o tinsel büyü'dür, insanın gönüllü tutsaklığı, edilginliğidir. Ama sanılmasın ki, sanat yapıtındaki dünya görüşü hiç dikkate alınmasın. Sanat yapıtının işlevselliği ideolojisinde yatar çünkü. Sanırım böylesine dar bir konuşmaya sığamayacak konular bunlar.

Varoluşçu Edebiyata ilgi duymamın en önemli nedeni, soru'nun görüntülenmesi konusudur. Temelde hep bir soru ya da sorun vardır çünkü. Bu tür bir edebiyattan yanayım. Soru'nun içlemi değişebilir, ya da aranan karşılığa verilen yanıt, soru aynı olmasına karşın değişik olabilir.. Varoluşçu edebiyat Malraux'dan Beckett'e dek insanın durumu'nu çıkış noktası yapmıştır kendine, toplumcu gerçekçilik ise kendisine insanların durumu'nu konu yapmak zorundadır. Toparlamam gerekirse, dünya görüşü ne olursa olsun tüm edebiyat, tikel ya da çoğul insanın durumuna ışık tutmak zorundadır; sanatın büyüsü olumlu yönde kullanılmalıdır. İşlevsiz edebiyat, yararsız ve kötüdür bir yerde.

Bu düşünceleri karşılayan yapıtların etkisinde kalmışımdır.

— «Sizce iyi bir öykünün öğeleri nelerdir? İyi kötü, başarılı başarısız yargılarına sizi götüren hangi ölçütlerdir?»

— Öykü bağlamında sormanıza karşın yalnızca bu sorunuza yanıt vermek yüzlerce sayfalık bir betiğe ve bitimsiz araştırmalara temel olacak sıradadır. Bana göre sormanıza karşılık, ben alabildiğine nesnel olmaktan yana olduğum için kesin açıklamalar yapamayacağım. Fakat genelde alırsak, az önce söylediğim şeylerden ayrılamaz değer yargılarım. Temelde iyi'yi koyuyorsunuz ki bu ahlaksal yani etik ve moral olmaktan çok, estetik ağırlıklı bir iyi olmalı. Sanırım sorunuzun ikinci kısmı da bu bağlamda. Ölçüt sorunu da, sorunuzda öznelliğini içeriyor. Şimdi... Evet. Az önce de söylediğim gibi, sanat yapıtını iki kısımda incelemek gerekir. Estetik ve ideolojik. Sanat yapıtı bunun ikisini de içerir. İdeolojiye de geniş bir içlem yüklüyorum. Yani kavramın kendisine... Yaygın olan bir örnekle, şöyle diyebilirim belki; Zola ideolojisi yüzünden iflas etmiştir, yaşadığı kadarı sanatına aittir. Karşıt örnek olarak, burada da Nietzsche gösterilebilir sanırım. Bu biçim yaratılar, ne düşüncenin, ne de sanatın gerekirliklerine uymadıkları için, yadsınma sakıncasıyla her zaman burun burunadırlar. Kentaur'lar gibi, yarı ay yarı insan, acaip yaratıklar olup çıkarlar Bunları şunun için söylüyorum, estetiğin kendi arası vardır. Bu da yalnızca duyularla kavranabilen birşey. Sanırım birşeyin iç sınırları çizilemiyorsa, onun dışsınırlarını çizmek, bize içsınırlarını da gösterecektir. Ne yalan söylemeli, açıkçası, yirminci yüzyılda yaşıyoruz fakat sanatın ne'liğini bulabilmiş, kavrayabilmiş değiliz. Güzelliğin metafizik açıklamalarıyla yetiniyoruz. Şimdi size iyi bir öykünün öğelerini nasıl tanımlayabilirim. Sanatın kendisinde bir zamandışılık vardır. O zaman evrim de yoktur demektir sanatta. Bu olabilir mi? Sanatın öz alanı'ndan sözediyoruz... Evrim dediğimiz şey, sanatın içine giren yabancı gereçlerde mi oluyor Yanıtı güç sorunlar şimdilik. İşte iyi bir öykü ilkin bizim ne olduğunu bilemediğimiz bu estetiğin alanına girmelidir. Bu alana ulaşabilmiş yapıt başarılıdır Sonra da o yapıtın ideolojik yanı çözümlenerek iyi-kötü, doğru-yanlış tartışması aşamasına gelinebilir sanıyorum. Yirmi yaşındaki bir insanın yarı öznel yargıları tabii ki bunlar... Ama bilince göre estetik olduğuna inanıyorum. Kendi üzerimdeki gözlemlerimden biliyorum bunu. Öyleyse gelecekte yanlışlayabileceğim, bugünkü doğru'ları açıklayıp da neden sizi yanıltayım?

Önce de söylediğim gibi; ortaya yeni bir sorun, yeni bir bakış, ya da yeni bir yorum getirmeyen yapıtlardan hoşlanmıyorum. Edebiyatın yalnızca sergileyici olması, eğer bunu bir işlev durumuna yükseltmiyorsa ,başarılı değildir; eksiktir

— «Genç kuşak öykücülerinin çalışmalarını yönlendiren etkenler var mıdır? Bunları kesinlikle saptayabilir misiniz?»

— Kendi adıma konuşabilirim sanırım. Çünkü genç kuşak diye nitelediğiniz yaş grubundan pek az kimseyi tanıdım. Arkadaş oldum. Gördüm ki sorunlarımız benzeş. Diğer öykücü ya da şair arkadaşların —ki bunların çoğu bugünkü edebiyat ortamını beğenmeyen, kendilerinin yeni tanrılar olduklarını savlayan kişilerdi— ortak sorunları, yazdıklarını kimsenin anlamadığı, bu yüzden de bir türlü yayınlatamadıklarıydı. Yani tek sorun yayımlama sorunu idi.

İnsan kendisi için yazmaz genellikle. Kendisi için yaşar. Fakat başkaları için biraraya getirdiği üç beş kuruşu matbaaya götürüp, kitap bastırmak, sonra da bu kitapları köşebaşlarında kağıt helvası gibi satmakla olacak iş değildir. Şimdi kocaman yayınevleri vardır. Edebiyat tecimsel bir iş koludur yazardan kitapçısına dek. Genç şair ya da öykücü, ya da romancı, Türkiye'de isterse Dickens'in kendisi olsun, yine de bir hiyerarşiden geçmek, ancak ondan sonra kendisi ol-

mak zorundadır. Önce dergilerin kapılarını aşındırmak, dergi yöneticileriyle ahbaplık kurmak, bu yapmacık dostluk gösterilerinden sonra mal'ının niteliklerini —varsa— övmek, bir sürü yerli ve yabancı ad'ı okumamış olsanız bile sanki okumuşçasına onları da tartışmanıza katmak, hatta onların söylemediği sözleri de onlarınmışçasına yuvarlayarak bol bol laf salatasıyla dergi yöneticilerinin beyinlerini doyurmak, böylece onları psikolojik kafakola almak zorundasınızdır. Bunu başardınız, biraz saygı uyandırdınız mı artık işiniz kolaylaşmış gibidir; altı ayda bir, bir tane şiiriniz ya da öykünüz yayımlanır. Sizin kendi başarınızdan gözleriniz kararır, sevniç krizleri geçirirken, bir de bakarsınız ki eleştirmenler dahil, adınızı kimse duymamış, dergilerde yayınlanan ürününüz dikkat çekmek bir yana, okunmamıştır bile.

Sisif söylencesi gibi birşey.

Bu birinci durumu geçtik diyelim. Şimdi genç yazarın karşısında ikinci bir sorun var. Bu da üst-yapıyı ilgilendiren bir sorun. Hilmi Yavuz, bir yazısında Yaşar Kemal'le Oğuz Atay'ın aynı zaman'da ürün verebildiklerini söylüyor, bunu da ekonomik düzenin Batı'yla eşzamanlı olmamasına bağlıyordu yanılmıyorsam. Çünkü Batı'daki altyapı-üstyapı birlikteliği bizde yok. Bizim ekonomik yapımız yeni yeni kendine bir rota çizmekte, yönünü Batı'nın gittiği noktalara çevirmekte. Buradan önemli bir sonuç çıkıyor ortaya. Altyapının ülkeden ülkeye kolayca yerleşememesine, geçememesine karşın, üstyapı montaj halinde getirilip denenebiliyor Yani şunu demek istiyorum. Batı'daki yazınsal akımlar bizde zorunluluk olarak değil, tepeden inme, biraz yersiz/zamansız getirilebiliyor. Bu da elbette öykünmeden başka birşey olmuyor. Ama Batı bizden ileridir. Bizim ekonomi koşutunda beliren üstyapı evrimimiz Batı'dan hep geri kalmak zorundadır. Oysa biz Batı'yı sollamak, onu geçmek istiyoruz. Altyapıda pek böylesi bir durum söz konusu olmayınca, üst yapıyı getiriyoruz ve Batı'yı sözümona tanıyıp, anlayarak geçiyoruz. İşte o zaman bizim gibi toplumlardaki trajik görünüm çıkıyor ortaya; kalabalık cahil topluluk ve merih'li Aydın... İşte bu yüzdendir ki, genç yazar, ya eskinin devamcısı olmayı, ya da Batı'da çoktan bitmiş bir modayı yeniden gündeme getirip savunmayı seçmek zorundadır. Bu seçim de elbette ki yetiştiği çevreye göre belirleniyor Yani benim gibi azbuçuk ve kendi çabasıyla biraz yabancı dil bilen biri Batı'yı daha çok çeviri yapıtlarla tanıyor; oysa kolej bitirmiş ve iki dili de iyi bilen biri asıl metinlerle uğraşıyor. Hiç dil bilmeyen ve ne yazık ki çevirileri bile okumayan genç şair ve yazarlarımızsa, önlerinde ne bulurlarsa onlara bakıp kendilerini inşa ediyor

(Gösteri — Şubat)

«YİRMİ BİRİNCİ YÜZYILA KİMLER KALACAK ACABA?»

Hamdi TOPÇU

Gösteri'nin şiir dalında ödülde üçüncülük kazandınız. Ödüllerin yararına inanıyor musunuz?

Bu ödülün işlevine bağlı. Eğer ödül, tutarlı amaçlar güdüyorsa ve işlevini yerine getirebiliyorsa, yalnız yazında değil, yaşamın her alanında yararlıdır.

Yazın ödüllerinin, okurların ödül alan yapıta daha duyarlı yaklaşımlarını sağladığı bir gerçek. Böylece okurların duygu ve düşünce uyumlarını gelişitrmek, yaşama bakış açılarını sağlıklı kılmak amacına yönelik bir yapıtın işlevini gerçekleştirmesinde katkısı yadsınmaz oluyor ödüllerin.

Ödül kazanmış olmanın bence önemli bir yanı, bana yüklediği sorumluluklardır Yıllardan beri kıyısında köşesinde oyalandığım şiir yazma olayına farklı bir tutumla yaklaşmam gerekiyor. Diğer önemli yansa Acemi Yaz'ı yayımlama olanağı bulmamdır. Eğer ödül kazanmasaydı, hiçbir dergi yayımlamazdı sanırım. Çünkü hem şiir uzun, hem de ben, yazın dünyasında bilinmeyen bir adım...

Türk şiirinde gençler olgusundan söz ediliyor. Böyle bir olgu üzerine düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Türk şiirinde gençler olgusu salt günümüz için geçerli değil. Bu olgu dün de vardı, yarın da olacaktır Yaklaşımın temelini yaş durumu oluşturuyorsa 1940'larda Melih Cevdet de gençti, Orhan Veli de, Oktay Rifat da. Ve yeni şiir peşindeydiler

Gençler olgusunun temelinde, yaşama, bugün ve yarın için sağlıklı bakabilmek varsa, ve bu, kitlelere yalın, özgün yapıtlar sunabilmeyi getiriyorsa kapsama, en yaşlı ozan da girer en genç ozan da.

Her ne denli, geçen yılın şiirinden bende kalan ne diye sorduğumda dudaklarımdan Tahir Abacı'nın, Ahmet Erhan'ın, Abdülkadir Budak'ın bazı dizeleri dökülüyorsa da olaya yalnızca yaş açısından bakmak yanlış olur sanırım. Çünkü nüfus kağıdı eski ama şiiri genç ozanlarımız da var şiir dünyamızda.

Genç ozanların çoğunun şiirin işlerini kavramış olmaları ve onu hafife almaları sevinilecek bir olay. Kuşkusuz başlangıçta biçimlendirmede bazı hatalar ve yadırganabilecek durumlar olacaktır. Ancak şiirin riskini göze alabilmiş, köklü şiir geleneğimizin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirebilmiş olan bu arkadaşların gelecekte çok daha düzeyli yapıtlar verebilecekleri inancındayım.

Şiirimizi etkileyen kaynaklar ve kişiler üzerine bilgi verir misiniz?

Sorunuzun birinci bölümünü «İnsan ve onunla ilgili her şey» diyerek yanıtlamak olanaklı. Ancak, tanığı olduğum iki olayı anlatarak konuyu açmak istiyorum:

«Güneş kendini körfezin koynuna atmaya hazırlanıyordu. Henüz imbattan bir eser olmamasına karşın, çoktan Kordon sefasına çıkmıştı gençler, hanımlar, beyler...

Cumhuriyet Alanı'na gelince irkildim. Alanın üç yanında birbirinden alımlı oteller ve diğer yapılar Ortada da Batıyı gösteren Atatürk anıtı. Anıtın çevresinde hangi mimari anlayışı yansıttığını anlayamadığım beton banklardan birinin altına kafasını sokmuş, ayakları asfalt karası bir çocuk uyuyordu. Yüzlerce insan gelip geçiyordu yanıbaşından ama umursayan yoktu.»

Sait Faik gibi tütüncüye koşmadım ama «yazmasam deli olacaktım.»

İkinci olaysa Acemi Yaz'ın bir bölümünün kaynağını oluşturuyor.

«Bugün Yatağan Termik Santrali'nin yapılmakta olduğu topraklar çocukluğumun acılı fakat, umut yüklü geçtiği topraklar... Sanayileşme adına herşeyin darmadağın edildiği bu yerlerde insanlar, eskisinden de acılı ve üstelik umutsuzlar. Bir avuç toprakları yok üzerinde debelenebilecekleri. Yapay dağlar oluşturuldu yanıbaşlarında. Binyıllardır akan sular akmıyor artık. Hangi Konstantin efendilerden bilmem ama, kuşlar çoktan gelmez oldular.

Yarına, ciğerleri pürsüten, tütün acısından da acı kömür dumanından başka, ne binbeşyüz yıl önce, sevmenin ve sevilmenin en güzel örneklerinden birini yaşayabilmiş, Stratonikea ve Antiogos'un uygarlığı, ne de ayışığında, Stratonikea'nın tacını arayan, ama onu yapan ustanın ellerini aramayı düşünemeyen mezar kazıcıları kalacak.»

Öykümüz Almanya konularınca ilginç. Geliniz, birlikte yazalım, görüntüleyelim, oyunlaştıralım, seslendirelim, ışık tutalım insanlığa ve bir daha yaşanmasın bu öykü

Kişilerden etkilenme sorununa gelince: Okuduğum şiirlerin olumlu bulduğum yanlarını geliştirmeye çalışarak olumsuz yanlarını da dışlayarak kuruyorum şiirimi. Aslında her iki yandan da yararlanmam sözkonusu. Bu durumda, Fuzuli'den Ece Ayhan'a, Yunus'tan Nazım'a, Hayyam'dan Horst Bienek'e okuduğum tüm ozanlar girer işin içersine.

Söz gelişi Yahya Kemalin ses işçiliğini olumlu görürüm de, «**Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol**» dizesindeki anlamın biçime feda edilmesini olumsuzluk olarak değerlendiririm.

Yine Dağlarca'nın «**Gök ne güzel anne/Kendini yoksullara adar/Hakan yıldızı yok/Çoban yıldızı var.**» dizelerinden etkilenmemle, «**O ÜYYUU ÜYO ÜYO**» dizelerinden etkilenmem aynı yönlü değildir.

Kısaca «**Şiir**» yazan herkesten, daha doğrusu yazılan her «**Şiir**»den etkileniyorum.

Şiir kuramınızı oluştururken gözönünde bulundurduğumuz ilkeler nelerdir?

Şimdi herkesin bildiği şeyleri mi söyleyelim, yoksa ahkam mı keselim. Aslında birinci yaklaşımda üçüncülük ödülünü alansa cahilin tekiymiş sözünü duymamız, ikincide ise bunca sözden sonra okuyucuyu sıkmamız söz konusu.

Şiirimi oluştururken gözönünde bulundurduğum ilkeler üç aşağı beş yukarı ortaya çıktı sanıyorum. Yine de şöyle diyeceğim.

Kaynağı insansal gereksinim olan sanat yapıtı doğa gerçekliği içinde rastladığımız var olanlardan herhangi biri değildir Çünkü o bir yeniden yaratımdır. Bir biyografik romandaki kahraman ile o romana konu olan kişi aynı nesnel gerçeklik değildir. Burada algılama ve yeniden biçimlendirme söz konusudur. Bu biçimlendirme bir düzene bağlıdır. Her düzende olduğu gibi bunlarda da parça —bütün ilişkisi vardır. Düzen bu parçaların çokluğuna ve birlikteliğine dayanır.

Sanat yapıtları şimdiyi aştığı, zamanı deldiği ölçüde çağını temsil edebilir. Çünkü her şeyde olduğu gibi sanat yapıtlarında da bir doğal ayıklanma vardır. Kalıcı olabilmek siyasal ve ekonomik özgürlüklerden de ötede yaratma, özgürlüğünü benlikte duyabilmekle başlar. Yaşadığı çağın köhneyen değerlerinin tutsağı olan birinin, ne çağını temsil etme, ne de çağını aşma olanağı vardır.

Biz, bizden önceki sanat yapıtlarını incelerken elbette bize ne verdiği sorusunu sorma hakkına sahibiz. Bize etki edemeyen bir yapıtın okunmaması, izlenmemesi, giderek unutulması doğaldır. Bu, çağımızın sanatı için de geçerlidir. Bunca ozanımızdan yirmi birinci yüzyıla kimler kalacaktır acaba?

Sanat yapıtı bireyin ürettiği «**tek**»tir. Ancak bu bireysellik ve tekillikte; genellik ve tümellik vardır. Bizi etkileyen, değiştiren her sanat yapıtında bizden bir şeyler vardır. Etkileme, yapıtın toplumsal ve insansal bir öze sahip olmasıyla gerçekleşebilir. Hem çağını temsil etme hem de aşabilme ancak tutarlı bir özle olanaklıdır. Ve hemen belirtelim. Bu tutarlı öz de, özgün bir biçimlendirmeye sahip olmalıdır Öz ve biçim arasındaki uyum sağlanmadıkça başarılı yapıta ulaşabilmek olanaksızdır.

Refik Durbaş'ın;
Gözyaşı **çok uzaktır şimdi** senden
Ateş ve inkar, kin ve yalan **uzaktır.**
Uzaktır Şimdi karanlığın menzili
Ama **halâ** acıyla mühürlü bedenin.
— Ölüm anayurdunu arıyor **halâ**

dizelerindeki biçimlendirmeye bakalım. İlk üç dizede yinelenen '**uzaktır**' ve şimdi sözcükleriyle son iki dizede yinelenen '**şimdi**' sözcüklerinin yerlerini değiştirelim,

ya da şiirdeki sözcüklerden birini atıp yerine yeni bir sözcük koyalım. Görülecektir ki ne sesin bu denli katkısı olacak ne de anlam daha iyi yansıtılabilecektir. Tutarlı bir özün, sürekli özgün biçimlendirmeye gereksinimi vardır. Sorun hem parçalarda hem de bütün uyum sağlayabilmekle çözülecektir. Bu da sanatçıyım diyen herkesin görevidir. (Gösteri — Mart)

AKADEMİ KİTABEVİ EDEBİYAT ÖDÜLLERİ — 1981
HÜSEYİN HAYDAR'LA KONUŞMA

Atilla **BİRKİYE**

SORU — Şiirlerinde genellikle doğa betimlemeleri, doğa sevgisi yeralmakta; doğanın böylesine dışavurmasının nedenleri nelerdir; ya da doğaozan ilişkisi, şiirlerindeki yaratım sürecine nasıl girmiştir?

YANIT — Biliyorum, böyle bir dışavurma için doğayı yalnızca sevmek yetmiyor; ağaçlara, kuşlara, batan günün kızıllığına hayranlıkla bakmak değil daha başka bir şey var işin içinde. Ben sabahın erkeninde, yelde salınan yeşil mısırlara baktığım zaman uyur uyanık insanları görüyorum. Çalılar arasında küçücük bir armut fidesi, emekleyen bir çocuktur benim için; onu çıt diye kırabilirler; bunu düşünmek beni üzüyor. Çocukluğum doğası çılgınca zengin bir yörede geçti. Çayırları kır çilekleriyle dolu yaban elmalıklarını unutamıyorum: Derin meşe içlerini, kaygan dere taşlarını, Mavi ağaç yosunlarını... nasıl demeli onlar benim kanıma karışmış. Düşünmek bile soluğumu kesiyor. Bütün bunların şiirime nasıl girdiğini bilmiyorum. Hiç düşünmedim. Günlerce deli gibi yağan yağmur nasıl yıkadıysa incir ağaçlarını, beni de öyle...

SORU — Fındık, incir, kemençe, bıldırcın, karayel, horon gibi yöresel kullanımlar ve özellikler şiirine nasıl girdi; bunları bilerek mi kullandın, yoksa şiirinin yaratımında kendiliğinden mi dile geldi?

YANIT — Yöresel sözcükleri şiire bolca sokmaktan yana değilim. Bunun sonu yoktur ve insanı bir yanılgıya götürür. Yöreselliğin hamlığında, denenmemişliğinde, duyulmamışlığında insanı kolaya iten ve şiiri sığlaştıran bir tuzak olduğu kesin. Başkaları da buna aldanabilirler; hiç duymadıkları sözcükler onlara hoş gelebilir: ama bu pek uzun sürmez. Süremez, çünkü sonunda her şey birbirine karışır. Nereden nasıl geldiği belli olmayan binlerce sözcük ortalığı toza dumana boğar. O zaman her şeye yeniden başlamak gerekecektir: dil açısından elbette. Ben sözcükleri kullanırken onları, yöresel olanlar, ya da olmayanlar diye ayırmıyorum. Böyle bir şeye gerek yok. Yöresel sözcükler dilimde yaşıyorsa, ben onları gelişigüzel kullanacağım demek değildir. Yöresel bir sözcük şiirime giriyorsa onun, yöre dışında da anlaşılıp benimsenmesi ve Türkçe'ye ters düşmemesi gerektiğine inanıyorum. Bu iş bilinçli yapılır, titiz davranılırsa bu yoldan Türkçe'miz çok şey kazanabilir.

SORU — Şiirinde yer yer halk şiirinin türkü tarzına yakın söyleyişler var, bunu nasıl açıklarsın?

YANIT — Evet bunu kabul ediyorum. Bunun bilincindeyim, yapmak istediğimi şöyle açıklayabilirim: Öncellikle ben çok sesli, senfonik bir şiirden yanayım. Bu günümüze dek köpürerek gelen Türk şiirinin gireceği yataktır: çağın gereği olarak. Ben buna inanıyorum. Fakat bu gelişigüzel olmayacaktır. Serbest söyleyiş, çoksesli söyleyiş bizi savrukluğa, başıboşluğa itmemelidir. Şiirimde öz ve biçimsel

bir yoğunluğa dikkat ediyorum. Eğer senfonik bir şiire açılacaksam, şiirim böyle bir çokseslilik gösterecekse, her şeyden önce benim, geleneğimizin şiirini, o teksesli şiiri özümlemem gerekmektedir. Bu şiirden hareket etmek zorundayım. Yani bize kalanla bizim yaratacağımız arasında bir bağ olması gerekiyor. Eğer şiirimiz yeni açılımlara ulaşacaksa, bu, geleneğin en ileri yönlerini alıp çağdaş bir biçimde dile getirmekle olur İşte halk şiirine yakın bir söyleyiş göstermem, bu kaygılardan olabilir

SORU — Şiirlerinde ezgisel bir yan da göze çarpıyor; bu ezgisellik nasıl oluşmakta?

YANIT — Haklısınız, böyle bir kaygım var. Benim için şiirimin düşünsel olarak derinleşmesi önplandadır İkinci olarak söylediğiniz gibi ezgisellik gelir. Yani öyle bir şiir söylemeliyim ki, hem akıcı bir şekilde okunabilmel, hem de anlamsal ve çağrışımsal olarak br yoğunluk yaratmalı. Sözcükleri de buna göre seçmeliyim. Bir sözcüğü, seçerken, düşünsel olarak şiirimin bütünlüğüne uygun olanı seçerim. Bir de bu sözcük, şiirimin sesine katkıda bulunuyorsa, ona dünden razıyım. İşin ezgisel yanını abartmanın, şiiri nerelere götüreceğini kestirmek zor değil. Çünkü şiirimizde yer yer, ezgiden ve yalnızca sesten yana olan eğilim giderek içeriğin boşalmasına kadar varır. Müziğin alanı ile şiirinki birbirine karışır. Böylece geriye yalnızca bir hoş sesçillik kalır

SORU — Biçim sanatın en önemli sorunudur; ne var ki içeriği göz ardı eden biçim değil, o bizi biçimciliğe götürür. Bunun da sakıncaları ortada. Şiirde içerik - biçim ilişkisi hakkında neler düşünüyorsun ve de bu ilişki şiirnde nasıl ete kemiğe bürünür?

YANIT — Bence her şiir kendi biçimini getirir Şiirsel bir özü önceden düşünulmüş, önceden hazırlanmış kalıplara sığdıramayız. Sığdırmaya kalkarsak ne olur? Bu hazır kalıplar şiirimizi zorlar. Şiirsel öz bu kalıba sığmayabilir, ya da bu kalıp şiirimize çok bol gelebilir Bunun için de ya birtakım dolma dizelere ya da kırpmalara başvurulur. Her ikisi de şiirin bütünlüğünü bozar ve şiiri zorlar, yoğunluğunu zedeler Divan ve halk şiirimizde içine düşülen yinelemeler ve sıkışmalar hep bu hazır kalıplar yüzünden olmuştur Fransızların kullandığı sone tarzında da durum bundan farklı değil. Değil mi ki, daha işin başında biçimsel bir şartlanmayla karşı karşıyayız. Bir de başka bir şey yapılıyor; deniliyor ki: «Benim şiirim şu biçimde bir şiirdir, benim kullandığım biçim (dizelerin uzunluğu, kısalığı; öbeklerin üçlü ya da beşli olması bakımından) bana özgü bir biçimdir.» Burada da biçimsel bir koşullanmayla karşı karşıyayız. Divan kalıplarıyla yazmaya zorlanmakla bunun ne farkı var? Evet bir fark var, divan kalıplarıyla şiir yazanların, şiir söyleyenlerin ellerindeki formüller geneldi, isteyen istediğini kullanmakta özgürdü. Elbette ki sözünü ettiğim durum biçim sorununun yalnızca bir yanı. Biçimi kalıplarla sınırlandırdığım anlaşılmasın.

Şiirin biçimi şiirin yaratım sürecinde ortaya çıkar. Biz bunu önceden kestiremeyiz. Şiiri geliştirense, şiirsel öz'dür. (Bu, öz varolma biçimini yarattığı anda şiir ortaya çıkar. Ozan, bu özü bulan, biçimsel yaratım sürecini harekete geçiren ve buna tanıklık eden kişidir.) Tıpkı bir ipek böceğinin kozasını ördüğü gibi. Ben biçimsel zenginlikten yanayım desem ne değişir. Çiçeklerin türsel zenginliğinden yanayım demek gibi gereksiz bir söz olur bugün bu. Eğer ozan biçimsel yönden bir koşullanmaya düşmezse, daha işin başında o biçimsel tıkanmayı da atlatabilir

SORU — Bir de imge sorunu var...

YANIT — İmge şiirsel özü içinde taşır. Onun açılmasıyla şiirin dünyasına girebilir, o düşü yaşayabiliriz. Bazı imgeler vardır ki, onlar önümüzde açık duran meyve sepetleri gibidirler Uzanır yemişlerinden yer, tadlarına bakarız. Bir kiraz

sepetine uzandığımız anda kiraz ağaçları arasında bulabiliriz kendimizi. Orada, ağaçların arasında bir kız bizi karşılar, ya da ansızın, otlar arasında yatan çıplak bir ölü görürüz. Bu bahar güzelliği içinde içimiz ürperir. Bazı imgeler de kapalı birer kutudurlar. İçinde ne olduğunu bilmek olanaksızdır. Bu kutuyu evirir çevirir yoklarız. Son anda rastladığımız bir delikten parmağımızı içeri sokarız merakla; bir kedi tırmalamasıyla parmağımızı geri çeker, sonra bir kez daha sokarız, yine meraktan bu kez de bir şeyler yalar parmağımızı. Bu tür imgelerle zor da olsa bir yerlere varılır belki, ama bazen de kutu bomboştur. İlk anlattığım türden imgeler kullanmak istiyorum şiirlerimde. Bunu, bu imgesel yapıyı, şu ya da bu şekilde değiştirmenin de oldukça zor olduğu kanısındayım.

SORU — Sanatta-edebiyatta etkilenme her zaman yeni yeni yaratımların nedeni olmuştur. Ve bu etkilenme de, sanatçının-yazarın eğitici etkenlerinden biridir de diyebiliriz. Sende bu etkilenme hangi boyuttadır. Hangi yazar ve yapıt adlarını anarsın.

YANIT — Yaşadığım olaylar beni derinden etkiliyor, bu genel olarak şiirimin kaynağı oluyor. Okuduğum bir roman, ardına düştüğüm bir şiir, çıktığım bir yolculuk, bir tablo, bir dinleti, bir dostluğun başlangıcı, bir mektup... bütün bunlar benim için birer olaydır. Yeter ki, bunlar arasında ayakta kalabileyim. Ve edilgen konuma düşmeyeyim, elbette kendi şiirim açısından.

Çocukluğumdan beri birçok roman okudum, bunların içinde Gazap Üzümleri, Suç ve Ceza, Savaş ve Barış, Çanlar kimin İçin Çalıyor, Martin Eden... ayrıca Nazım Hikmet'in bütün yapıtları, Yunus Emre, Pis Sultan Abdal, Karacaoğlan... İnce Memed, Kuyucaklı Yusuf... Bu ikinciler annemin bana anlattığı sıcacık masallardı sanki: Öyle dost, öyle yakın...

SORU — Biraz da ödüllerden konuşalım. Kendi adıma ödülleri, niteliğini göz ardı etmeden, ne kadar çok olursa olsun yararlı ve yönlendirici buluyorum. Ödül alan biri olarak senin görüşlerin.

YANIT — Ben de, ödüllerin çok olmasına karşı değilim. Bence ödüller yazınımızı olumlu yönde etkilemektedir. Aslında başka şey tartışılmalıdır. Ödüllerin niteliği: kimlere verildiği ve veriliş biçimleri. Bir ülkede tek bir ödül bile olsa, eğer bu ödül işlevini yerine getirmiyorsa bu bile gereksizdir. Yani sorun ödüllerin çokluğunda azlığında değil, onların niteliklerinde ve yarattıkları sonuçlardadır.

SORU — Son bir soru soracağım: Günümüz şiiri hakkında neler söylemek istersin?

YANIT — Hiçbir dönemde görülmemiş oranda büyük bir birikim var. Bu, bence yepyeni bir çağdaş şiirin yaratılacağının belirtisidir. Bugün yazınımıza baktığımız zaman roman, öykü ve diğer türlerin yanında şiirin büyük bir hesaplaşma ve kendini aşma çabası içerisinde olduğu görülür. Bu da doğaldır. Çünkü şiir, Türk yazınında en eski geçmişe ve birikime sahiptir. Eğer Türk yazını bir atılım olarak dünyaya açılacaksa, bunu önce şiirde yapacaktır, kanısındayım.

(Yazko Edebiyat — Ocak)

FAZLI YALÇIN'LA SÖYLEŞİ

Mehmet ÇAĞLIKASAP

SORU — Sevgi Yoksa adlı yapıtınızla kazandığınız bu ödül ve ülkemizdeki ödüllerle ilgili neler düşünüyorsunuz?

YANIT — Ödüllerin önemli bir araç olduğu kuşkusuz. Önyargılı çıkışları, hafife almaları pek anlayamıyorum. Ödüllere karşı çıkıyormuş izlenimi yaratarak,

çalışma alanıyla ilgili her ödüle katılanların olduğunu biliyoruz. «Ben istemiyorum ama sen yine de yan cebime koy,» örneği. Bu olgu bir yana, ödüllerin en önemli işlevi bence; kazanana yeni sorumluluklar yüklemesi. İşte ödülleri, iyinin, daha güzelin yaratılmasında, bu bakımdan bir araç olarak görüyorum. Ödül kurumunun ülkemizdeki işleyişinde gözlenen aksaklıklara karşı çıkmakla, ödüllere karşı çıkmayı aynı kefeye koymamalı.

Sevgi Yoksa'nın başarısına gelince; kuşkusuz sevindim, ama bunu beklediğimi de belirtmeliyim. Sevgi Yoksa, kendi boyutlarında işlevini yerine getirmiştir. Fazla söze ne gerek var; yeni öykü kitaplarımla, bu ödülün bana yüklediği sorumlulukların üstesinden gelmeye çalışacağım.

Sevgi Yoksa, yayımlandığında ilk konuşmayı sizinle yapmıştık Hakimiyet Sanat'ta. Aynı kitapla ilgili, ödül aldıktan sonra da sizinle bu konuşmayı yapabilmek beni duygulandırdı. Kayseri gibi bir yerde yayın zorluklarımız, dağıtım sorunlarımız ve yığınla yöreye özgü başka sorunumuz var Tüm bu olumsuz koşullar içinde çıktı Sevgi Yoksa; yazın çevreleri özenle izledi bizim bu çabalarımızı. Kitabımın başarısı bizler için, bu bakımdan da önemli sanıyorum.

SORU — Ülkemizde, günümüz öykücülüğünün son durumu ve öykü anlayışınızla ilgili neler söylemek istersiniz?

YANIT — Bu, uzun bir öykü... Son yıllarda yazınımızda, çağdaşlık ve yenilik adına sapmalar gözleniyor. Yenilik ama neye göre, ne amaçla? Yeniliğin ölçüsü, sınırları ne? Yeniliktir diye, çırılçıplak sokaklara düşmek olası mı? Hiç değilse, şort giymeleri gerekmez mi? Olmaz, toplumumuzdan, insanımızdan, onların acılarından, ağıtlarından, türkülerinden o denli soyutlanamayız. Hele hele sayıklamalara «çağdaşlık» kılıfı hiç giydirilemez. Öykümüzün iki önemli dönemeci; Sabahattin Ali'yle, Sait Faik'i çatıştırarak da, sayıklamalara bir dayanak bulunamaz. Olsa olsa, belli bir süre kargaşa yaratılarak, «...kendi bulanık dimağlarının, yetersizliklerinin yansıması...»nı sanat olarak göstermeye çalışırlar. Toplumuna yabancılaşarak çağdaş olunabileceği de, diğer yanılgılarımız gibi, insanlarımızla birlikte sanatçılarımızı da yeni darboğazlardan geçmek zorunda bırakacak sanırım. Öldürülmüş gençlerin asfalta yayılan kanlarını, parçalanıp dağılmış beyinlerini çiğneyerek evlerin koruyuculuğuna sığınıp; kanlı biftek yemenin, beyin salatasıyla votka içmenin rahatlığı yazılabilir mi?

Günümüzde gerçekçi yazın, toplumsal tahliller yaparken, insanı tüm boyutlarıyla kavramaya çalışırken, yeni anlatım olanaklarından ne denli yararlanabileceğini de irdeliyor elbette. Tarihsel görevi gereği, dünyayı iyiden, doğrudan, güzelden, sevgiden yana değiştirme amacına uygun olarak gelişmektedir. Ben de bu çabayı öykülerimle bir ucundan katılmaya çalışıyorum.

SORU — Son çalışmalarınız ne durumda?

YANIT — Yeni öykü kitabım Bir Uzun Türkü, Ocak 1982'de çıkacak. 1979 yılında, Kültür Bakanlığı'nın düzenlediği Çocuk Yapıtları Yarışması'nda başarı ödülü alan Günışığı Kenti adlı romanımı da, önümüzdeki yıl içinde bastırabileceğimi umuyorum. Bir de, Türkiye'de roman düzeyinin futbolla kıyaslandığı şu günlerde, özgüvenimi toplayıp, Yitik Oğullar adlı bir roman çalışmasını sonuçlandırdım. Bu çalışma, iki yıla yakın zamanımı aldı. Şöyle ya da böyle sürdürüyorum bu işi. Kendi boyutlarımda üretken olmaya, başarmaya çabalıyorum...

(Yazko Edebiyat — Ocak)

ÖDÜL KONUŞMASI

Mehmet Yaşar BİLEN

Derin saygılar, sıcak sevgiler, yürekten selamlar,

Saygıdeğer sanatçı arkadaşlarım, değerli konuklarım,

Sözlerime şöyle bir soruyla başlamak istiyorum. **Niçin yazıyoruz biz?** Şairi, romancısı, öykücüsü, mizahçısı, eleştirmeni, gazetecisi...

Kuşkusuz ki, yazma eyleminin toplumsal ve psikolojik nedenleri vardır. Ama şurası bir gerçek ki, önce kendimiz için yazarız. Bu açıdan bakıldığında ödülün psikolojik yönden önemi kendiliğinden ortaya çıkar...

Hele biz genç sanatçılar için; yazma eyleminde bir itici güçtür ödül, psikolojik açıdan bir moral. Daha yetkine, daha güzele, daha iyiye daha gerçeğe ulaşmak için...

Ama, «**kimin için**» diye sorulduğunda, işte burada psikolojiden, bireysel duygularımızın doyumdan, çağımızdan sorumluyuz. Bu sorumluluk, yazma eyleminde, toplumsal görevler yükler bize. İşte bu da, yazma eyleminin toplumsal görevidir.

Bu açıdan bakıldığında, ödül için yazmadığımız ortaya çıkar. Ne yazın alanında yol açma, ne özendirme, ne de ödül; yazarken bu bilinç içinde düşündüğümüz olgular değil bunlar

Öyle ya, **Yunus Emre**, yüzyıllar öncesinden çağları delen sesiyle ödülle mi geldi bu güne? Bilincin sağlam mı, yüreğin halktan yana kabarıyor mu, birikimin var mı, hayata dökecek, hayatı, dünyayı değiştirecek düşünsel-estetik açıdan... İşte o zaman yazıyorsun, işte o zaman sanatçısın ve de kalıcısın...

O zaman basar beni bağrına bu halk, toplum, bu çağ...

Yazma eylemindeki amacımız bu bizim. **Ödülle**, kariyerist duygularımızı doyuma ulaştırmak, bireyci tafra satmak asla değil...

Sözlerime son vermeden önce, bizleri burada buluşturan, söyleştiren, tanıştıran Akademi Kitabevi Edebiyat Ödülleri Seçici Kurulu'na sonsuz şükranlarımı, derin saygılarımı sunuyorum.

(Yazko Edebiyat — Ocak)

FEYZA HEPÇİLİNGİRLER: «SABAH YOLCULAR» (Ödül Alan Kitaplar Y.)

● **Kendinizi tanıtır mısınız?**

— 1948 yılında Ayvalık'ta doğdum. İlk ve orta okulu Ayvalık'ta, liseyi İzmir Kız Lisesi'nde okudum. Istanbul Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümüyle Istanbul Yüksek Öğretmen okulunda öğrenimimi tamamladıktan sonra öğretmenliğe başladım. İzmir Yüksek Öğretmen Okulu'ndaki öğretmenliğimi sürdürüyorum.

Lise çağlarında herkes gibi şiirle başlayan yazın merakım, evlilik ve iki çocuğun büyütülmesi için vermek zorunda kaldığım arayla kesintiye uğradıktan sonra 1978 yılında yeniden başladı. İlk öykümün peşinden (Türk Dili Dergisinde yayınlanan Yazanak) Sesimiz, Öğretmen dünyası, Yarın, Yaba gibi çeşitli dergilerde yayımlanan öykülerim geldi. Bu arada Kültür Bakanlığı tarafından açılan Çocuk Yapıtları Yarışmasında «Yanlışlıklar» adlı oyunla başarı ödülü kazandım. Daha sonra da bildiğiniz gibi Akademi Kitabevi'nin yarışmasında öykü dalında birincilik kazanan «Sabah Yolcuları» adlı yapıtım geliyor.

● **Ödüllerin işlevi konusunda ne söyleyeceksiniz?**

— Ödül kazananlara en başta sorulan sorulardan biri bu. Doğal olarak ben, varlığımı kanıtlamamı sağlayan ödüllere karşı çıkmak durumunda değilim.

Adını duyurma gibi bir sorunu olmayan usta yazarlara verilen ödüller, doğrudan okura yönlendirmeye yönelik yazara yapıtını «kitlelere ulaştırma» garantisi

veren, giderek büyüdükçe maddi bir kazanç getiren ödüller olmalı. Yeni'ler içinse ödül, yaşamsal bir anlam taşıyor: Varlığını göstermek için önünde açılan şans kapısı. Öncelikle yeni yazarlara, yeni ozanlara olanak sağlamaya yönelik yarışmalardan korkmamak gerek. Eğer kanın arada bir tazelenmesi gerektiğini düşünüyor, yeni soluklarla güçlendirmek istiyorsak yazın yaşamımızı, yaşama hakkına sahip çıkmak isteyen genç kuşaklara bileğinin hakkını vermeye de razı olmalıyız. Bu bağlamda ödüllerin çokluğundan yakınmak yerine, yeterince adil olup olmadığını düşünmekte yarar olduğunu sanıyorum.

● **Sizce günümüzün koşullarında yazar, yapıtını okuruna iletebilmek olanağına sahip mi?**

— Ödüllerle bağlantı kurduğum nokta tam burası işte. Ödül, yazarın yapıtını okuruna ulaştırabilme güçlüğünü yenmeli, bu iletişimi sağlamalıdır. İnsanlarımız yaşamın güç koşullarına karşı direnebilmek için, önce kitap alma işinden vazgeçmiş görünüyorlar. Bir gereksinme olarak algılanmadığı, yeterli bir okuma alışkanlığına erişilmediği için kolaylıkla vazgeçilebilir bir nitelik taşıyor kitap edinme işi. Bir yığın mala reklam aracılığıyla ulaşmaya koşullandırılan insanımıza, ne yazık ki iki kitabın reklamı yapılmıyor, okuma bakımından isteklendirme ya da herhangi bir yönlendirmeden yoksun bırakılarak «vazgeçme»si kolaylaştırılıyor. «Okuma-yazma öğretme» işinden sonra devletin, kendi yayın olanaklarından yararlanarak benimsemesi gereken görevin, kitabın, sanatın, edebiyatın tanıtımını yapmak, sanatçıya destek olmak, arka çıkmak olduğuna inanıyorum.

● **Öykülerinizin kaynaklarını tanıtır mısınız?**

— Öykülerim, bireysel ve toplumsal çelişkiler düzlemine oturmuş, sağlam bir dünya görüşünü dolaylı yansıtmayı amaçlayan, hergün yeni olgular, yeni değişimler içindeki insanımızı vermeye çalışan öyküler; kaynağını yaşamanın gerçeklerinden alıyor, en karanlık yaşamın bile iyilik umudunu içinde taşıdığına inanıyor.

Toplumsal yerimin belirlediği bakış, insanların bana donuk yüzlerindeki ayrıntıları yakalamaya ve bunları yansıtmaya çağırıyor beni. Öğrencisi, öğretmeni, ölüme beş kala yalnızlıktaki yaşlı kadını, yaşlı erkeği, çocuğu, genci ve kadınları - yeni ve alışılmadık kentsoylu kadın, içten bakmadıkça derinliğini göremeyeceğimiz kasaba kadını, sağlamlıkları, bunalımları, sözcüklerden taşan güçlükleri - oluşturuyor öykülerimin kaynaklarını.

● **1982'de öykücülüğümüz biçim ve içerik yönünden hangi özellikleri taşıyor sizce?**

— Klasik öykü biçimi sürdürülürken, yeni, modern biçim denemelerine de geçiliyor günümüzde. Türk öykücülüğü romanla tüm bağlarını koparıp ayrı birer tür olarak kendini kabul ettirdiği zaman gelişimi hızlanacaktır.

Yarının öyküye tanımak zorunda olduğu büyük yerin kavranması, bu yerde boşluk bırakmayacak dolgunluktaki öykülerin yaratılma sürecini kısaltacak, öykünün bir geçiş-tür olarak benimsenmesi yanlışlığını düzeltecektir.

1982'de durum daha önceki yıllarda gördüğümüz bölünmeden çok farklı değil. Selim İleri ve Tomris Uyar'ınkiler gibi durumlar sergileyen, bireyci ve izlenimci öykülerin yanısıra, en baştan kalın çizgilerle gelen Talip Apaydın, Necati Güngör, Muzaffer Hacıhasanoğlu öykücülüğü, toplumcu-gerçekçi olay öyküleri var. Bu iki ayrı çizginin akıllı bir bileşimini kuran Adnan Özyalçıner, Nezihe Meriç öyküleri yanında, Nazlı Eray'la başlayıp İzzet Yasar'la devamını bulan düşsel fantezi türündeki öyküler de var. Renkli bir bahçe görünümünde öykücülüğümüz. Her renkten de ses gelmeli bence. Ne denli çok ve değişik çiçek yetişirse, en güzellere ulaşma şansımız o denli çoğalmış olur. **(Varlık — Nisan)**

ŞİİR ve ÖDÜL ÜSTÜNE
HASAN HÜSEYİN'LE KONUŞMA

Sennur SEZER

SORU — Bildiğim kadarıyla, ilk ödülünüz **Yeditepe Şiir Armağanı**'nı, 1963'de Ataç Yayınları arasında çıkan **Kavel** adlı kitabınızla almıştınız. Yarışmaya sizin katılmadığınızı biliyorum, çünkü Yeditepe Şiir Armağanı'na katılma zorunluğu yok. Sonra, TRT—1970 yarışmasında, **Kızılkuğu** adlı yapıtınıza «Kitap Başarı Ödülü» verildi. Rumuz ile katılınmıştı.

O günden sonra, Doğan Hızlan'ın da Cumhuriyet'de belirttiği gibi, hiçbir ödüde, hiçbir yarışmada adınıza rastlanılmadı. Siz de kimi yazılarınızda bunu belirttiniz, ödüllere katılmıyorum, dediniz. TRT—1970 olayından on bir yıl sonra, bu yıl, **Filizkıran Fırtınası** adlı yapıtınızla iki ödülü birden aldınız 1) Ö. F Toprak Şiir Ödülü; 2) Nevzat Üstün Şiir Ödülü.

Şimdi şunu sormak istiyorum: Ödüllere, yarışmalara katılmama kararınızı niçin değiştirdiniz? «Ortalık, ödüllü ozana kesti, sinirlendim, katıldım» diyorsunuz; Öyleyse, Toprak ve Üstün ödüllerine boy ölçüşmek için mi katıdınız, yoksa, adlarına ödül konulan bu ozanlar toplumcu gerçekçi ozanlar oldukları için mi?

YANIT — Ödüller ve yarışmalar konusundaki tutum ve davranışımı iyi özetlediniz, Sayın Sennur Sezer. Gerçekten de, taa baştan beri, ödüller ve yarışmalar konusuna ilgi duymadım; hatta, «Sanatçı, Dövüş Horozu Değildir» gibilerden yazılar da yazdım. Son yirmi yıl içindeki dergi ve gazetelere göz atılacak olursa, bu görüş çerçevesi içinde yazılmış yazılarıma rastlanılabilir. 1963 kasımında, Ataç Yayınları arasında çıktı **Kavel** adlı kitabım. Çok geçmedi, Sayın Hüsamettin Bozok'dan bir telgraf aldım: «Kavel adlı kitabınız Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazandı. Sizi kutlarım. Acele biyografinizi ve fotoğrafınızı yollayın.» Yolladım herhalde. Fakat, armağanı almaya gitmedim, tel çektim: «Neyse o armağan, postayla yollayın bana!»

Niceden sonra, postadan, Yeditepe Şiir Armağanı'nın amblemi (plaketi) çıkageldi. Ondan sonraki yıllarda, Yeditepe Şiir Armağanı almış ozanları biraraya getirme amacı güden toplantılara çağrıldım, hiçbirine gitmedim. Demek istediğim şu: ödüllere, yarışmalara ilgi duyan birisi değilim. Benim işim, başarılı yapıtlar koymak ortaya. Kim, nasıl, ne biçim değerlendirir, orasına karışmam!.. Amacım ödül almak değil ki benim!.. Amacım, bu halkın bir ozanı olarak, halkın ilgi ve sevgisini kazanabilecek yapıtlar verebilmek. Yıllarımı buna harcadım. Ne TDK ödüllerine katılmak geçti usumdan, ne de başka ödüllere. Gazeteciydim, basın ödüllerine katılmadım; gülmece yazarıydım. Yıl, 1970 oldu. İşsizdim. TRT, çeşitli dallarda yarışma açmıştı. Rümuz ile katılmıyordu. O güne değin birkaç yapıtım yayımlanmıştı: **Kavel, Öhhööö! Temmuz Bildirisi, Kızılırmak, Made in Turkey.** Yapıtlarım yeterince ilgi görüyor ve seviliyordu. Üne değil, paraya gereksinimim vardı. Katıldım yarışmaya. **Kızılkuğu**'ya «kitap başarı ödülü» verildi. İki bin beş yüz lirayı almaya giderken sıkıntıdan terlediğimi söylemeliyim!.. Belki de o yüzden, kitabın ikinci basımını yıllardır yaptırmadım. Belki bu yıl yapılır.

Kızılkuğu'dan sonra birçok kitabım çıktı: **Ağlasun Ayşafağı, Oğlak, Acıyı Bal Eyledik, Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin, Koçero Vatan Şiiri, Haziranda Ölmek Zor,** vb... Öyküleri ve gezi kitaplarımı saymıyorum. Söyleyin lütfen: hangisi ödül kazanmazdı bu yapıtların? Sonra, yıllardan beri İtalya'dan ve

Bulgaristan'dan, gülmece yarışmalarına katılmam için çağrı yazıları gelir. Bugüne değin hiçbirini yanıtlamadım bunların. Hatta, iyi-kötü bir gazete yazarı olduğum halde, basın ödüllerine de katılmadım. «Neden birdenbire karar değiştirdiniz?» diyorsunuz. Şundan: Beş yıldır çalışmakta olduğum bir Ankara gazetesi, hem aylık ücretlerimi ödemedi, hem de yıllık iznimi kullandığım bir sırada işime son verdi. 1980 ekiminde işsiz kaldım. Gerçi en az ücretle çalıştırılıyordum, ama, sigortalılığım sürüyordu, ufak tefek gereksinimlerimi karşılıyordum. Gazetenin patronunu İş Mahkemesine verdim. Dava sonuçlanmadı daha. Bir yıl oldu!..

İşte o günlerde, «Yunus Nadi Köşe Yazısı» yarışması çeldi aklımı. Köşe yazarıydım. Rümuz veya takma adla katılınıyordu. Ödül, 25 bin liraydı. Eh, iki ay yeterdi bana! Kazanabilirdim. «Fethi Üçyıldız» takma adıyla katıldım. Başvuru yazımda demiştim ki: «Kapalı zarfı, kesin sonuçlar belli olmadan açmayın». İkinci Seçici Kurul'da adıma düşman birilerinin bulunabileceğini düşünerek istemiştim bunu.

Yazım, ilk elemeyi kazandı ve, son satırı uçmuş olarak, yayımlandı. Ben bu tersliğe sinirlenirken, bir hafta geçmeden, PTT'den 500 liralık bir havale damladı: «Fethi Üçyıldız Hasan Hüseyin Korkmazgil». Öp babanın elini! Sanki ben, «Amanı bilir misiniz, kapalı zarfı hemen açın, kimliğimi ortaya çıkartın ve İkinci Seçici Kurul'un eline verin!» demişim!.. Havale kağıdını elime alır almaz, «Bizim yazı hapı yuttu!» dedim. Gerçekten, yuttu!.. O beş yüz liraya bir rakı aldım, bu güzelliğin onuruna çektim kafayı!..

İşte, Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü'ne katılmaya bu olaydan sonra karar verdim. Hayır, hayır, «boy ölçüşmek» için filan değil; Ömer Faruk Toprak sevdiğim, saydığım bir ozan, bir yazardı da o yüzden katıldım. Rastgele bir ödül olsaydı, katılmazdım kuşkusuz. Sanki, Ömer Faruk Toprak, kulağıma eğilmiş, «Katılmazsan gücenirim,» diyordu. Dost insandı Ömer Faruk Toprak, ipek gibi, güvercin gibi bir insandı. «1940 Kuşağı» deyip geçmeyin! «40 Kuşağı», bağlı bulunduğum «toplumcu gerçekçi» şiir anlayışının öncülerinden oluşmuştur. Her bakımdan güç koşulların sanatçılarıdır onlar. Saygı duyarım. Ömer Faruk Toprak'ın bu kuşak içindeki yeri ise bambaşka; o, insan kişiliğiyle de, sanatçı kişiliğiyle de yeri doldurulamayacak bir insandı. Şiirleri, öyküleri, anıları, gezi izlenimleri, roman çalışmalarıyla o, yazınımızın bir köşe taşıdır. **Filizkıran Fırtınası**, bir dostluk, bir «vefa» gösterisi olarak katıldı Toprak Şiir Ödülü'ne. Bu bakımdan, apayrı bir konumda ele alınmalıdır bu yapıt. Yani, rastgele bir ödül kazanmış bir yapıt değildir **Filizkıran Fırtınası**.

Nevzat Üstün Şiir Ödülü'ne gelince: Nevzat Üstün de Ö. F. Toprak damarından bir ozan, bir yazardı. O da, Ömer Faruk Toprak gibi, en verimli çağında ayrıldı aramızdan. **Filizkıran Fırtınası'nın** hem Ö. F. Toprak, hem de Nevzat Üstün adlarıyla yan yana gelmesi, benim için onurdur .Bu yüzden mutluyum.

Cumhuriyet gazetesindeki sözlerim, «Toprak Şiir Ödülü» töreninden sonra, Cumhuriyet bürosunda, Doğan Hızlan'ın odasında, teyp aracılığıyla yapılmış uzun bir söyleşiden süzülüp seçilerek alınmış sözlerdir. Teype edilen sözlerin hepsinin, olduğu gibi, gazeteye aktarılamayacağını bilirsiniz, Sayın Sennur Sezer. O bakımdan, «ödüllü ozanlar», «biz de varız», «eski kulağı kesiklerdenim» gibi sözlerin, yanı-yöresiyle- düşünülmesi gerekir Mehmed Kemal'in, «Ödül Furyası» başlıklı bir yazısını okudum geçenlerde Cumhuriyet'de. Doğru, ödül furyası!.. Kendini topluma daha kabul ettirememiş, okur kitlesi oluşturamamış, sanata yeterince emek çekmemiş nicelerinin, toplasanız sıksanız tek şiir olamayacak iki formalık kitaplarla ödüllere koştuklarını, hele bir de ödül kazandılar mı tümden kasıntı kesildiklerini üzülerek görüyoruz. Bu tür «ödüllü»lerden geçilmez

oldu ortalık!.. Ödül kapılarını açamadılar mı, hemen de «eşcinsellik» konularına sığınıyorlar. Üzülmemek elde değil!.. Verilen kavga Sanatın kavgası mı, yoksa Pazarın kavgası mı, önemli olan budur bence!.. Kim söylemiş, bilmiyorum, «tutkuları yeteneklerinden büyük» kimi kimseler, ödül konusunu «tu kaka» hale getirdiler, çok şükür!.. Ben isterdim ki, ödüller, horoz dövüşü, deve güreşi biçiminde değil de, geniş zamanlı, nesnel değerlendirmeler biçiminde olsun; falanca sanatçı, ne vermiş topluma, ne katmış yazınımıza, ona bakılsın, ödüllendirmede bu, ölçüt olsun. Mehmed Kemal doğru söylüyor: ödül furyası!.. Fakat, Mehmed Kemal Ağbimizin tepkisi, yersiz patlamış tabancayı düşündürtüyor insana. Lions Klüp ödülünü alacaksın, «Ödül Furyası» demeyeceksin; TDK ödülünü alamayınca, «Ödül Furyası» diye bağıracaksın... Olur mu bu? Hem de böyle bir yazıyı, benim, Toprak Şiir Ödülü'nü aldığım haberi gazetelerde çıkar çıkmaz yazacaksın!.. Oysa ben, beni sevdiğini sanırdım Mehmed Kemal Ağbimizin. Herhalde, dalgınlıkla yazmış olacak o yazıyı!..

Demek istediğim, şu: ödül kazanmak, Türk yazınında yer tutabilmek için yeterli bir başarı değil. Ödüllerden medet ummak, gerçek sanatçıya yakışmaz. Sanatçılık ne Spor-Toto tutkusudur, ne de Milli Piyango! Sanatçılık benim yazgım, diyen kişiye ödüller bir şey vermez. Okurunu bulmuş, tabana oturmuş bir ozan için tatlı bir anı, tatlı bir olaydan başka ne anlam taşır ki ödül?

SORU — «Şiiri eskiten öğeler bilinirse, şiiri kurtarmak kolaylaşır» demiştiniz bir yazınızda veya konuşmanızda. Sizce, şiiri eskiten öğeler nelerdir? Günümüz şiirine bu olay nasıl yansıyor?

YANIT — Şiiri eskiten öğelerin başında Dil ve Dünya görüşü gelir. Arzuhalci diliyle şiir yazmaya özenen gençlere acıyorum!.. Osmanlı dil ve ekininden gelme Yahya Kemal'ler, Nazım Hikmet'ler, Orhan Veli'ler ve başkaları, gelişen ve arılaşan Türkçeye ayak uydurmaya çalışırlarken, yirmi, yirmi beş yaşındakiler denetimsiz, savruk bir dille şiir yazmağa kalkışmaları ve böylesi maskaralıkların da günümüz dergilerinde yer bulabilmesi gerçekten üzüyor beni. Dil, biçim kaygusuyla zorlanılabilir. Tanrıtanımazlık, «aman allah» deyimini kullanmamıza engel değil. Öz zorluyorsa, biçim gerektiriyorsa, hangi dilden olursa olsun, sözcükler, sözcük dizileri aktarabiliriz şiirimize; ama, bütün şiirlerimize değil, kimi şiirlerimize!.. Biçim kaygusuyla yapılan dilsel savrukluğu anlarım, fakat savrukluk ve denetimsizliğin alışkanlık, bir bakıma da «dikkat çekme», «ilgi çekme» yolu haline getirilmesine dayanamam doğrusu!.. Açın günümüzün dergilerini, şiir kitaplarını, dediklerime birçok örnek bulacaksınız. Ben, «Hasret» gibi, «Hüzün» gibi sözcükleri çoktan eskitip atmışım. «Hüzün» sözcüğünü, son yıllarda, yalnızca bir şiirimde, şiirimin adında kullandım: «Güzün Güzün Gelen Hüzün». Görüldüğü gibi, biçimsel zorunluluktu bu.

Sanatta Öz'ü, dünyagörüşü oluşturur. Çağın gerilerde kalmış dünya görüşüyle serpiştirilen sözler şiir olur mu? Biz, bilimsel dünyagörüşüne yaslanmayan dünün şiir ürünlerini usumuzla, bilincimizle değerlendirip seviyoruz; yoksa, ne yazar o şiirler günümüzde? Şiirin ekolü olmaz! Şiir, sürekli bir arama, araştırmadır. İster öğe deyin, ister etmen; şiirin eskimesinin nedenlerinden biri de, bir belirli kümeye kalıba, biçime bağlanıp kalmıştır. Acılı bir olayı, şıkırdım havasıyla veremezsiniz. Oynak biçimi gerektiren bir özü, durmuş, oturmuş bir biçimle etkili kılamazsınız. Konu, bir bakıma öz, kendi biçimini getirir. Sanatçı, bunun bilincinde olmak zorundadır. Okuyorum kimi şiir kitaplarını, sanıyorum ki, tek bir şiiri parçalara bölmüş, her parçaya bir ad vermiş ve yerleştirmişler sayfalara. Bu tekdüzelik, şiiri öldürür!.. Açın kitaplarımı: her şiirde bir başka biçim

bulacaksınız!.. Bunu yapamayan kişinin ozanlığa sıvanmasına şaşarım doğrusu!.. Böylelerine ödül verenlere ise acırım!...

Benim ana dilim, Türkçe. Ben, Türkçenin şiirini bulmaya çalışıyorum. Kolay bir iş değil bu. Kendi ülkesinde başarılı olamamış bir kimsenin, yabancı dillerdeki antolojilerde görünmesi neyi kurtarır? Son yıllarda, «dışalım malı» ünlere çokça belbağlayanlara rastlıyoruz. Gülüp geçiyorum böylelerine. Be kardeşim, sen önce kendi ülkende tanın da, sonra dışarılardan gel!.. Onursuzlukla sanatçılığı da aynı bohçada taşıyıp durma!..

SORU — İki ödülü birden kazanan **Filizkıran Fırtınası**'nda, ağıtların yanı sıra, ağır basan bir «humor» havasıda var Şiirinizin genel tavrı bu olmadığına göre, bunun şiirinizin genel durumu içindeki yeri ve konumu nedir?

YANIT — Her şeyden önce, yaşın getirdiği bir özellik bu. Önümde sayısız yılın bulunduğuna inandığım yaşlardeki şiirlerimin daha atak, daha kavgacı, daha korkusuz, acımasız, suçlayıcı olması doğaldır, sayın Sennur Sezer. Dedim ya, yaş sorunu bu!.. Ölüm, o yaşlarda, dövmek için yolunu kestiğim bir arkadaşımdı; ama, şimdi öyle değil!.. Günlerin, saatlerin, hatta dakikaların büyük bir önemi var şimdi benim için. Kılı kırk yarmak zorundayım. Elimde olmayarak, filozofik bir tavır geliştirdim. Herkes için de böyledir bu. Bilmez misiniz, gençliklerinde kırdıkları kırkı geçenler, sonradan birdenbire «ağır-uslu» adamlar olurlar, öğütçü kesilirler. Kuşkusuz, kendimi öylelerinden sayacak durumda değilim; ama, ne de olsa, bir belirli yaştan sonra duruluyor insan, daha hoşgörülü, daha bağışlayıcı, daha geniş oluyor. Özellikle şiir kitaplarım zaman sırasına göre okunulacak olursa, şiirimin de benimle birlikte geliştiği, açılıp açımlandığı görülür. Şiir kitaplarım üzerine yazanların çoğu, benim bu «humor» özelliğim üzerinde çok durdu, bendeki bu «humor» özelliğinin altını kalın çizdi. Bedrettin Cömert öyle, Asım Bezirci öyle, Zühtü Bayar öyle... Bana öyle geliyor ki, eytişimsel bakış açısından, şiirin varıp dayanacağı yer, «humor»dur. Bu özellikten yoksunluğu ben, Yazında, Sanatta, eksiklik sayıyorum, yalınkatlık sayıyorum. Yaşam, öyle, tek pencereden bakılıp değerlendirilecek gibi değil!.. Evrensel yasaların bilincine ulaşmış bir kimsenin, yaşamı tek pencereden, tek boyutlu algılaması ve öyle yansıtmaya çalışması büyük bir kusurdur bence. Yunus Emre'yi sevmem boşuna değil!.. Açın son kitabım **Acılara Tutunmak**'ı okuyun önsözü ve şiirleri, bendeki bu «humor»un gerekçesini ve örneklerini daha da belirgin biçimde göreceksiniz. Sonra, düşünün ki, bir gülmece yazarıyım da ben aynı zamanda!.. Uygun yayınevi bulsam, bir yılda sekiz cilt gülmece öyküleri kitabı verebilirim herhalde. Şiirlerimdeki «traji-komik» öğe, herhalde buradan kaynaklanıyordur. Halkımız, bilgelerimiz, deneyimlerini şöyle özetlemişler: «Ne oldum deme, ne olacağım de!», «Çok gülen, çok ağlar!» Demek ki, gülmek ile ağlamak, acı ile tatlı, sevinç ile üzgü arasında eytişimsel bir bağlantı var. O bakımdan, yaşamın yalnızca bir yanını yansıtan sanat yapıtlarında hep bir topallık görürüm ben.

(Yazko Edebiyat — Ocak)

AHMET ÖZER'LE KONUŞMA

Mustafa CEM

SORU: Yaşam öykünüzden kısaca söz eder misiniz?

YANIT: 1946 yılının bir kış günü Maçka ilçesinin bir köyünde doğdum. Babam öğretmendi. Bu yüzden çevremdeki diğer çocuklara oranla daha elverişli koşullar içinde yetiştim. Evimize günlük gazete girerdi. [illegible] yurt ve dünya olaylarını yakından izleyebildiğimiz bir de radyomuz vardı. Ancak [illegible] kalaba-

lık bir ailede yetişmenin kendine özgü koşullarını da diğer kardeşlerimle birlikte yaşadım. İlköğrenimimi köyümde, babamın öğretmenlik yaptığı okulda bitirdim. Orta öğrenimimi tamamlamak için Trabzon'a geldik. Böylece ben ve benden küçük kardeşlerim düzenli bir öğrenim görebilme olanağına sahip olduk. Çok yakın yıllara kadar nice okur yazarımızın okuma olanağı bulamadığı kitapları o yıllarda okuma olanağı buldum.

Günümüzdekiyle o yılların yayın dünyası arasında hayli farklar vardı. Bu bakımdan neleri okunabileceğini araştırıp bulamadan, onlar beni bulabilmişti.

Ortaokul ve lise öğrenimim Trabzon lisesinde geçti. Lise öğrenimimde bize yol gösteren, düşüncelerimize ışık tutan bir öğretmenimizin olmadığını söyleyebilirim. Lise çağında Tevfik Fikret'in şiiri ile Yaşar Kemal'in İnce Memed'i, ve Fakir Baykurt'un romanlarıyla tanıştım. Bu üç insanımızın benim bugünkü konuma gelişimde hayli etkileri vardır. Liseyi bitirdiğimiz yıllarda «Yılanların Öcü» ve «Susuz Yaz» filmlerinin hayli etkisinde kalmıştım.

Lise'den sonra İzmit'te bir yıl ilkokul öğretmenliği yaptım. Istanbul'u da ilk o yıllarda gördüm. Bolca yayın okumamın yanısıra küçükten beri büyük bir tutkum olan resim yapmaya da hız verdim. Daha sonra Trabzon Fatih Eğitim Enstitüsü edebiyat bölümüne girdim. Orta öğrenimde Yahya Kemal'le sınırlanan edebiyatımızın 1940'lara, oradan da o yıllara uzanan bir damarını yakalayarak, çağdaş yazınımız değgin nice yapıtlar okudum. Yazın türleri içinde, şiir'i, kendime daha yakın buldum. O alana yöneldim. İlk şiirim 1966'da Trabzon'da yerel bir gazetede yayınlandı. İkinci yeni şiiriyle karşılaşınca uzun bir süre şiirin kapalı ve anlatılması zor bir tür olduğunu sandım. Okulu bitirdikten sonra Beşikdüzü Ortaokulu Türkçe öğretmenliğine atandım. Üç yıl çalıştıktan sonra askere gittim. Askerlik sonrası Zigana dağları üzerinde bir köy ortaokuluna verildim. Fakir Baykurt'un bir öyküsünden dolayı yargılanmamızla, Talip Apaydın'ın «Bir Yol» adlı oyununu sahneye koymam o yıllara rastlar. Şiirlerimin sürekli olarak yayınlanmaya başladığı yıl 1972'dir. Tekin Sönmez'in çıkardığı Yansıma Dergisi'nin pek çok sayısında ürünlerim yayınlandı. Sonra sırasıyla Güney, Doğrultu Dergilerinde yazdım. 1977'de Trabzon'a atandım. Şiir çalışmalarıma hayli hız verdim. Ve Türkiye'de çıkan belli başlı yayın organlarından Somut, Sesimiz, Hakimiyet Sanat, Dönemeç, Türkiye Yazıları en fazla göründüğüm dergiler oldu. Yayınladıklarım, yayınlamadıklarımdan hayli azdır. Tüm bu şiirlerimin arasından yaptığım bir seçmeyi Mart 1981'de Türkiye Yazıları şiir dizisinde **Ayrı Beraberlikler** adıyla yayınladım. Aynı yıl Nevzat Üstün Şiir ödülüne katıldım. Şiir Başarı Ödülü'nü aldım.

SORU : Şiirlerinizle yaşamınız arasında nasıl bir bağ kurabiliriz?

YANIT: Şiirimde gerek kişisel yaşantımın ve gerekse toplumsal yaşantımızın derin izlerini gözlemek olasıdır. Bu bir yerde sanatçıyla, yaşadığı toplumun, sorunlarının içiçe olması demektir. Sanatçı çağından sorumlu olabilendir. Bu nedenle şiirimde «ben»i verirken, bunun genel anlamda «biz»e yönelik olduğunu vurgulamam gerekir. Ürünlerimde vermek istediğim konuyu bütün gerçekliğiyle, ancak sanatçı duyarlığını gözardı etmeden ve kalıcı olmasını sağlayan öğeleri de beraberinde sunarak yansıtmaya çalıştım. Bu bakımdan şiirimde tek tek dizelerle bir gerçeği anlatmaktan çok, dizeler bütünüyle bir gerçeğe varmayı uygun görürüm.

Genel olarak bütün şiirlerimde tek bir çizgiyi tutturma eğilimi ağır bastığından şiirimi değerlendirenlerin tüm şiirlerime tek bir şiirmişcesine baktıklarını gözledim.

Yaşadığımız dünya ve bu dünyayı saran başlıbaşına bir hayata baktığımızda bütün çelişkileri içinde taşıyan dialektik bir yapı gözleriz. Umutsuzluğun olduğu yerde umudu, çirkinin olduğu yerde güzeli, yanlışı içinde doğruyu bulup çıkarmak olasıdır. Bu yüzden kurduğum şiirlerde yaşanılan acı gerçekleri hiçbir zaman götürüp birtakım umutsuzluklara ve boğuntulara sokmadım. Bunun yanında şiirimde abartılmış bir yanın olmadığını tümüyle nesnel bir gerçekliğe dayandığını söyleyebilirim.

Toplumun ayrılmaz parçası olan ozanın şiirini kurarken insani değerleri her zaman ön planda tutarak geçmişin kültür birikimini özümleyip, onu çağına yansıtmalı, geleceğe sunmalıdır. Şiirimde toplumumuzun gündeminden hiç çıkmayan insanın özüne karşı her türlü uygulamayı malzeme olarak kullanmaya çalıştım. Roma yanarken karşısında lir çalınıyorsa, lir'i çalana sanatçı diyebilir miyiz?

Sonuç olarak büyük yaşamların beraberinde önemli sanat yapıtlarını da sürüklemekte etken olduğunu söyleyebilirim.

SORU: Genç bir ozan olarak şiirinizin beslendiği kaynaklar nelerdir?

YANIT Sanat ve kültürün yoğun olduğu büyük kent merkezlerinin uzağında yaşayan kişinin de amacı «insanlığın çağdaş kültür düzeyine katkıda bulunma» kaygıları taşıması, onun Türk ve dünya toplumcu şiirinin ana kaynaklarından beslenmesini gerektirir. Bu açıdan bakıldığında toplumcu gerçekçi bir şiir anlayışından yana kurmaya çalışıyorum şiirimi. Geçmiş kültür birikiminin bizden yana olanını özümleyerek, tarihin ve toplumun değişimi doğrultusunda oluşturulan çabaya şiirsel planda katkıda bulunmak istiyorum. Arayışlar içinde olan bir toplumun sanatçısının da hep arayan, algılayan, yeni durumlardan yeni sonuçlar çıkarmaya özen göstermesi gerekiyor.

Toplumcu şiirin tarihsel süreç içerisinde dalbudak sardığı her alandan yararlanıp şiirimdeki tıkanıklığı açmaya çalışmışımdır. Özellikle 1940 Kuşağı'nın şiirimde belirgin izleri vardır. Şiirimizi olumsuz yönde etkileyen ikinci yeni şiirinin verilerine takılmadan ve 60'lar Türkiyesinin slogana yenik düşen şiiri karşısında şiirime kendime özgü bir biçim ve öz birlikteliği kurmaya çaba göstermekteyim. Bunu kurduğumu ileri süremem, ancak 70'li yılların toplumumuza getirdiği siyasal ve toplumsal yapının şiire yansıması gerekenini bir ozan olarak vermeye çaba gösteriyorum. Her toplumcu ozanın Nazım'ın şiirinin getirdiği şiirsellikten yararlanması gerçeğini ben de taşımışımdır. Bu yüzden, toplumcu şiirimizin, halk şiirimizin insanımızı yansıtan her türlü sözün ve anlatımın, yazdığım şiirlere bir yataklık yaptığı ileri sürülebilir. Ozanın salt şiirle beslendiğini söylemek eksik olur. Bu yüzden bu ucu Dedemkorkut'lara, Yunus'lara, diğer ucu çalkantılı yıllar Türkiyesine uzanan şiirden romana, masaldan öyküye, genel anlamda tüm söz sanatlarının izleyebildiğim kadarının şiirimde bana yeni yeni ufuklar açtığı bir gerçektir.

SORU: Nevzat Üstün Şiir Başarı Ödülü aldınız. Ödüller konusunda neler düşünüyorsunuz?

YANIT Nevzat Üstün Şiir Ödülü üzerine şunları söyleyebilirim. Bu ödülün katılma koşullarında diğer ödüllerden farklı olarak, katılacak olan yapıtlarda aranılan bir ilkeden söz ediliyordu. Bu, «toplumcu gerçekçilik» ilkesiydi. Bu yüzden yapıtımın istenilen bu özelliğe uygun olmasının bana sağladığı güvenle bu ödüle katıldım. Ödüllerde okuyucuyu şaşırtmayan bir sonucun ortaya çıkmasını sağlamak zorundayız. Şöyle ki; adına ödül konulan sanatçı ile ödül kazanan sanatçı ve onun yapıtının bir birliktelik taşımasından yanayım. Yaşamını toplumcu bir mücadele uğrunda tüketen, yapıtını bu ilkeler doğrultusunda sunan bir

sanatçının adına konulan ödülü, bireyci dünya görüşünü benimseyen, onun doğrultusunda ürünler veren, kişiliği ve yapıtıyla yoz bir sığlık içinde bulunan birine sunarsanız, bu ödülün değerinden söz edilebilir mi? Bunun tam tersini de düşünebiliriz. Bu tip değerlendirmeler, ödüller konusunda bence en büyük anlaşılmazlıktır.

Ödüllerin, bir yerde ödül kazanan sanatçıları tanıtma, yayma ve daha çok okunur kılmaya yönelik olduğu bir gerçektir. Bu yüzden yazın alanına yeni sanatçıları, özellikle de türlü nedenlerle kitap çıkaramayanları sunmak açısından önem taşımalıdır. Bunun yanında seçici kurulların birbirini tutmayan beğenilerini izlemekteyiz. Örneğin, bir kurulun, «yılın kitabı» diye önerdiği bir yapıt, diğer bir kurulun hiç de ilgisini çekmemektedir. Ödüllerin çokluğunun olumsuz bir yapı geliştirmediğini, asıl olumsuzluğun, ödül ilkeleri ve seçici kurulların yıllardır değişmezliğinden kaynaklandığını söyleyebilirim.

Bir de en önemlisi, ödülü verirken, verilecek olan kişinin adından çok, eseri üzerinde görüş birliğine varılması gerektiğinden yanayım.

(Yazko Edebiyat — Şubat)

ÖDÜLLERİN BİZE İLETTİKLERİ

Doğan HIZLAN

Ödüllerin yararı, zararı üzerine çok konuşuldu, çok tartışıldı. Ödüllerin yeni adları gün ışığına çıkardığı oranda önemi vardır diyorum. Nevzat Üstün ve Akademi Kitabevi Ödülleri gençlerin edebiyatımıza armağanı açısından üzerinde durulması gereken ödüller.

Bugünkü yazımızda iki ödül kitabını ve bir genç şairi tanıtacağız.

1981 Nevzat Üstün Öykü Ödülü birincisi Nadir Gezer'i dergi okurları tanıyacaklardır. Fakir Baykurt'un bir sunu yazısıyla Nadir Gezer'in iki hikayesi Türk Dili Dergisi'nde yayınlanmıştı.

1930'da İnegöl'ün Eymir köyünde doğan Gezer, Arifiye Köy Enstitüsü mezunu.

Seçiciler Kurulu Gezer'e ödül verilme gerekçesini şöyle belirtiyor:

«Onyedi yaşına kadar tütün işçiliği yapmış olan Nadir Gezer, Arifiye Köy Enstitüsü mezunu. Acı tütünün tozunu, toprağını, acı zifirini biliyor. Köy yaşamının ağır işçisi kadınların acılarla dolu yaşamından dolu dolu kesitler veriyor. Hanife Nine'den Öyküler'de, Bursa'nın İnegöl insanlarını, Eymir köyünün kadınlarını veriyor, ilginç konular işleyerek...»

Ben Seçiciler Kurulu'nun son yargısını tersine çevireceğim. Gezer'in konuları köy hikaye romanlarında rastladığımız türden. Aslında Gezer'in başarısı ve özgünlüğü bunlara yeni boyutlar, yeni tadlar, yeni insancıl yaklaşımlar getirmesinde. Hanife Nine, hikayelerin ortak kahramanı, eksen kahramanı olduğundan gerçekte insanın belleğinde bir roman kişisi gibi kalıyor

Gezer, köy yaşamını yalın bir anlatımla ve gözlemci sadakatıyla veriyor. Olaylar örgüsünün yarattığı gerilim, kişilerin devingen bir hikaye kişisi kazanma niteliği Gezer'in hikayelerini başarı katına çıkaran öğeler arasında sayılabilir.

Hanife Nine doğruluğun, hak yemezliğin ve insan onurunu her koşulda savunmanın bir simgesi. Kimi zaman bu özellik Hanife Nine'yi bir hikaye kahramanı olmaktan çıkarıp destansı bir yaratık olma tehlikesine götürmüyor değil. Hakla haksızlığın çatışması, sömürü düzenine karşıt bir kişilik Hanife Nine'yi sevimli kılıyor.

Gezer'in hikayelerinin dil açısından anılmaya değer bir sadeliği var. Çoğu köy hikayelerinde şive taklitleri, bir bezeme öğesi olarak bir gerçeklik olarak kullanılırdı. Gezer, çok gerekmedikçe şive taklidini kullanmıyor

Gezer'in çalışmalarını merakla bekliyorum. Köy edebiyatı konusunda alışılmışın ve bıkılmışın ötesinde yenilikler getirecek bir yazar.

Orhan Çubukçu adı ise edebiyatla ilgilenenlerin bildiği birisi. O da Yılan Islığı ile 1981 Nevzat Üstün Öykü Başarı Ödülü'nü almıştı.

Orhan Çubukçu, başka konuları yeğliyor. Aynı ödülde birinciliği alan Gezer'e göre bir başka anlayışın yazarı. Toplumcu gerçekçilik yer yer gerçek üstüne teğet geçip varoluyor. Yaşanılası, çocukların oynayıp koşuştukları, çıraklık yapmadıkları bir toplumun özlemini, haksızlıklarını, kızgınlıklarını dile getiriyor Gerçekle -fantazi değil de- gerçeküstü hep bir gerçekliği oluşturmak için yardımlaşıyorlar.

Oyun Başladı ve At Kemikleri hikayeleri bu kanımızı destekleyen örnekler.

Orhan Çubukçu 1928'de Söke'de doğdu. Istanbul Hukuk Fakültesi'nden ayrıldı; reji asistanlığı, senaristlik ve sinema oyunculuğu yaptı. Dört yıl Almanya'da çalıştı.

Orhan Çubukçu, 1955 yılında Yeni Ufuklar Dergisi'nin açtığı yarışmada da Grev hikayesiyle birincilik kazanmıştı.

Gezer'in köy gözlemlerine karşılık Çubukçu'nun gözlem kaynağı kent ve kasaba. Özellikle kent ve kasaba yaşamında insanlararası ilişkilerden doğan çelişkiler, onun yazı kaynağını oluşturuyor.

Çubukçu'nun hikayeleri birer sevgi güncesi. Sevgisizlikten yakınıp duruyor: «Görmek, tanışmak için istek de duymuyorlar. Çünkü sevmeyecekler. Bir insan sevmenin ne anlama geldiğini bilmiyorlar. Bilmeyecekler bir süre daha. Biblolardan, pahalı kürklerden, altı bölüklü sayılardan başka şeylerin de bu yeryüzünde sevilebileceğini anlamıyorlar: Bir süre daha anlamayacaklar.» (s. 27)

Kitaba adını veren Yılan Islığı gerçekten ustalık düzeyinde bir çalışma. Konusu, konunun sarmal işlenişi, kişilerin birer tiyatro oyunu düzeninde hikayede yer alışları; başarı öğelerinden bazıları.

Orhan Çubukçu, Yılan Islığı düzeyinde hikayeler yazarsa bir usta kazanacağız demektir.

Grev'de olduğu gibi Orhan Çubukçu'da duyarlık altı çizilmesi gereken bir nitelik. Gerçekçi içeriği duyarlık daima yumuşatıyor, en önemlisi okunur kılıyor.

(.....) (Cumhuriyet — 27 Mayıs)

ORHAN ÇUBUKÇU İLE BİR KONUŞMA

Mehmet Yaşar BİLEN

SORU: Yazın dünyasına ne zaman ve nasıl girdiniz?

YANIT 1954 yılında Yeni Ufuklar'da yayımlanan «Grev» adlı öykümle yazın dünyasına girdim. Yeni Ufuklar'ın —o zamanki adıyla— açtığı «İnkılap Mükafatı Hikaye Yarışması»na katılıp, bu öykümle birincilik ödülü almıştım. Yazın dünyasına ilk girişim böyle oldu.

SORU: Yazın alanındaki çalışmalarınız nasıl gelişti, ne zamana dek sürdü?

YANIT Yıllarca çok okumama karşın kalemi elime alıp yazmamıştım. Bu ödülle bir güven duygusu ve yazma hızı kazandım. Bundan sonra yazmayı sürdürdüm: Yeni Ufuklar, Yeryüzü, Yücel dergilerinde yazdım. Yazma eylemim 1965 yılına dek sürdü.

SORU 1965'ten 1981 yılına dek, 17 yıllık bir aradan sonra «Nevzat Üstün Öykü Başarı Ödülü»yle yeniden yazın dünyasına döndüğünüz. Bu boşluğun nedenini açıklar mısınız?

YANIT Grev adlı öykümle birincilik ödülü almama ve birçok öyküler yayımlamama karşın, edebiyat çevrelerinden istediğim ilgiyi göremedim. Bu öyküleri kitaplaştıramadım.

SORU Ben, başka nedenler de düşünüyorum, örneğin, o dönemlerde reji asistanlığı, tiyatroculuk, senaryo yazarlığı da yapıyordunuz. Böylesine yoğun uğraşılar öykü yazmanızı engellemedi mi?

YANIT Engelledi elbet, ama tiyatro ve sinema tekniği açısından ileride yazacağım öykülerimin anlatımına geniş boyutlar kazandırdı. Nitekim «Yılan Islığı» adlı yapıtımda, söz konusu bu teknikten bilinçlice ve olabildiğince yararlandım.

SORU: Bu 17 yıl içinde öykü yazdınız mı?

YANIT Senaryolar yazdım. Ama öykü yazmadım, yazamadım.

SORU Niçin?

YANIT Yazmama da, okumama da olanak yoktu; çünkü burada anlatamayacağım kadar geniş boyutlu birtakım çıkmazlara düştüm!

SORU: Nedir bu çıkmazlar? Birkaç örnekle açıklar mısın?

YANIT Bu çıkmazlar Anadolu insanının çıkmazıdır. Hayatım boyunca, bana, «ne iş yaparsın» diye sormuşlardır. Beni ürperten, şaşırtan, korkutan dehşetli sorulardan biridir bu. Ne yanıt vereceğimi bilemem, elim ayağım titrer. Hangisini söyleyeyim? Bir küçük burjuva babanın çocuğu olarak belli bir yaşa kadar rahat bir yaşamımı mı, Hukuk Fakültesi son sınıfına dek çıkmazdaki eğitim, öğretimimi mi anlatayım? Yoksa Belçika'daki ve Almanya'daki üç bin metre derinliğindeki çıkmazlara giren işçiliğimi mi anlatayım? Yunan, İtalyan, İspanyol emekçi insanlarla olan kardeşliğimi mi? Çeşitli zamanlarda karşılaştığımız düşmanlıkları mı?

SORU: Yurt dışından söz ediyorsun, ne kadar çalıştın yurt dışında?

YANIT: 56-58 yılları arası kesintisiz iki yıl, kısa bir süre Türkiye'ye dönüş, sonra yine Avrupa, iki yıl daha kesintisiz çalışma; toplam 4 yıl.

SORU: Bu dört yıllık Avrupa yaşamı ne verdi sana?

YANIT Ben, Batı, Batı'yı tanımak, öğrenmek için gittim. 1839 yılından (Tanzimat Fermanı'ndan) beri bir Batıcılık sözü dönüp dolaşır kafamızda. Demek ki bu etki bana kadar ulaştı ve gittim. Gidince Batı'yı değil, gittiğim yeri değil, «geldiğim yeri» tanıdım, yani yurdumu. Kendi kendimi sürgün etmiş gibi hissettim orada. Batı kötü mü? Kötülüyor muyum Batı'yı? Öyle bir amaç taşımıyorum. Batı'nın kötülenecek çook, sevilecek çook yönleri var

SORU: Sen bu yönlerden hangisini aldın, benimsedin?

YANIT Bana uyan ve uymayan insanını sevdim. Yönetimine karşı çıktım; sevdiğim insanlar adına, ortak düşünceler adına, ortak sevgiler adına... Bu yönlere ait özellikleri vurgulayan görüşlerimi, Yeni Ufuklar'da «Almanya Mektupları» adı altında yayımladım.

SORU Hep «Almanya, Almanya» diyorsun. Ben yeryüzünde iki Almanya olduğunu biliyorum. Sen hangisinden söz ediyorsun?

YANTI «Yılan Islığı» adlı öykümü okuyanlar bilir Orda Konrad vardır, sevgili Alaman dostum, arkadaşım. Bundes Republik sözcüklerini işitince suratını asardı, başına ağrılar girer, midesi bulanır, kusardı. İşte benim bulunduğum Almanya, bu kusturan Almanya idi. Ama ben tüm Almanyaları gördüm...

SORU: Dört yıldan sonra Türkiye'ye döndün (1961). Sonra Türkiye'de renkli

bir yaşamın oldu; yapmadığın, el atmadığın, çalışmadığın iş kalmadı. Yaşamının bu yönünü ben Gorki'ye benzetiyorum. Ne dersin?

YANIT Gorki deyince yüreğim titredi. Ulaşılması zor yüce bir tepe O. Ben O'nun etekleri dibinde yetişen bir cılız papatya isem, bu beni sonsuz mutlu kılar. Gorki, bildiğimiz gibi pek çok işlere girip çıkmış, insanoğlunun emek verdiği, alın teri döktüğü, ezildiği, hakir görüldüğü alanlarda çalışmış; ordan beslenmiştir. O, sevdiği insanlarla birlikte acı çekmiş ve bunun sonucunda bir çözüme, bir senteze ulaşmıştır. Zengin bir yaşam deneyimi vardı ve tam bir toplumcu gerçekçiydi. Zaten bu sanat kuramını o kurmuştu.

Ben de, içinde bulunduğu toplumumuzun insanıyla birlikte aynı acıyı çektim. Ama onurlu bir yara idi bu; yücelten, birleştiren, kaynaştıran bir yara. Kalemimin —kalemimizin— bu onurlu yarayı sağlığa kavuşturması için önemli bir araç olduğunu saptadım. Doğru, Gorki gibi ben de insan emeğini gerektiren birçok işlerde çalıştım.

SORU: Ne gibi işler?

YANIT Tiyatro oyunculuğu, sinemada reji yardımcılığı, oyunculuk, senaristlik, hastane kapıcılığı, maden işçiliği, sebze ve meyve üreticiliği, işportacılık, bulaşıkçılık, kasetçilik, kantincilik, matbaacılık, Söke ovalarında çiftçilik, tuhafiyecilik...

SORU Bu değişik çalışma alanlarının yazın yaşamınızda ne gibi etkileri oldu?

YANIT Değişik diyorsun, aslında bunlar değişik değil. Çünkü hepsinde de ortak bir nokta var. Bu ortak nokta, emek denilen kutsal değeri ortaya çıkarıyor. Yani ben bu emekçi insanlarla birlikte aynı alın terini döktüm, onlarla birlikte aynı acıları tattım, aynı acılarla yoğruldum. Bu acıları, bu sevinçleri, umutları, umutsuzlukları, çirkinlikleri, güzellikleri, 'aslolan hayatın' bütünü içinde yaşayarak öykülerime yansıtmaya çalıştım. İnsana özgü bu olgular yanında, toplumsal çelişkileri de göstermeğe çalıştım Bunu yaparken çözüm ve kurtuluş yollarını da vurgulamağa çabaladım.

SORU Yazın yaşamına girdiğiniz, yazdığınız dönemlerde hangi öykücüler vardı?

YANIT Demirtaş Ceyhun, Demir Özlü, Orhan Duru, Tarık Dursun K. Ferit Edgü. Bu arkadaşlar —ben de dahil— Yeni Ufuklar üniversitesinin öğrencileri idik.

SORU: 17 yıllık aradan sonra, yazın yaşamına (hem de bir ödülle katılarak) dönmek, nerden aklınıza geldi, nasıl oldu?

YANIT 1965'ten bu yana yazmayı bırakmıştım. Bu bir karamsarlık mı, tükenmişlik mi, ya da başka bir şey mi... şu anda nedenine, niçinine varamıyorum, doğrusu. Ama içimde, yaşam deneyimlerimden gelen bir birikimin, yoğunlaşmanın farkındaydım. Yaşım da bir hayli ilerlemişti (53). Yeniden yazmak ve bir atılım yapmak gereğini duydum. Sonunda, 1981 Nevzat Üstün Öykü Ödülü'ne katıldım. Bu vesileyle yeniden özlediğim alana kavuştum.

SORU: Peki, yeni çalışmalarınız var mı?

YANIT Yukarıda da belirttiğim gibi, bu ödül bana yeni bir atılım gücü verdi. Yıllarca önce bıraktığım yerden, yeniden başladım. Büyük bir sevinç ve mutluluk içinde yazıyorum Daha önceki yapıtlarımın altına düşmeden, en az onlar paralelinde, hatta onları aşan bir çalışma coşkusu içinde buluyorum kendimi. Yazacak çok şey var.

(Yazko Edebiyat — Aralık)

BEHÇET NECATİGİL ŞİİR ÖDÜLÜ — 1981

Behçet Necatigil Şiir Ödülü 1981'de «Alacakaranlıktaki Ülke» kitabından dolayı Ahmet Erhan'a verildi. Seçici kurul Oktay Akbal, Edip Cansever, Doğan Hızlan, Rauf Mutluay, Fethi Naci, Kamuran Şipal, Hilmi Yavuz'dan oluşuyordu

Behçet Necatigil Ödülünü kazanan Ahmet Erhan : «GENÇ TÜRK ŞİİRİ OLUMLU ÇİZGİDE»

Sanat Servisi — Bu yıl ikincisi düzenlenen Behçet Necatigil Şiir Ödülü'ne «Alacakaranlıktaki Ülke» adlı yapıtıyla değer görülen Ahmet Erhan, Cumhuriyet'i Necatigil'in şiiri, Türk şiirinin bugünkü sorunları ve kendi kuşağı üzerine sorularını yanıtladı.

— «Geleneksel leşmiş bir sorudur. Ödül kazanan bir şaire sorulur çoğu zaman, Behçet Necatigil'in şiiri üzerine ne düşünüyorsunuz? Türk şiiri içinde nasıl değerlendirebilirsiniz Necatigil'i?»

— Öncelikle, böyle bir şair adına düzenlenmiş şiir ödülünü almaktan mutluluk duyduğumu söylemeliyim. Behçet Necatigil'i her zaman Türk şiirinin boyutlarını genişleten usta bir şair olarak gördüm. Şiirin öncelikle bir dil sorunu olduğunu, kanıtlayan ustaların arasındadır yeri. Yabancılaşmanın şairiydi. Kentsoylu insanın sanayileşme karşısında duyduğu tedirginliği, onun yaşantısı çerçevesinde vermesi, gelecekte de Necatigil şiirinin önemini koruyacağını gösterecektir sanırım.

— «Türk şirinin bugün gündemdeki en acil sorunu nedir sizce?»

— Türk şiirinin ana sorununun, yavaş yavaş içine girmeye başladığımız sanayi toplumunun ilişkilerini bütün boyutlarıyla, onu karşılayan bir dille vermekte düğümlendiğini düşünüyorum. Bu ilişkileri yansıtmak kimi arkadaşların söylediği gibi bir karşı-dil de gerektirmiyor bence. Şiirin kaynağı ortak dildedir. Asıl güç olan da o ortak dille yaşanılan çağı karşılamaktır, kanımca.

— «Akdeniz Lirikleri»nden «Alacakaranlıktaki Ülke»ye bir çizgi çekseniz, şiirinizin gelişim çizgisi üzerine ne söylemek istersiniz?»

— «Akdeniz Lirikleri»ni bir kitap sayamıyorum ben. Çünkü 1979'da çıkan o broşür, kitabın bütününü yansıtmıyor. Kitabın tamamını önümüzdeki aylarda sanırım yayınlayacağım. Bu iki kitap aslında şiirimin iki ana çizgisini de sergiliyor; güncelliğin ve Akdeniz'in hiç değilse belirtilerini... Şiirim sanıyorum bu iki ana çizgide gelişecek. Ama bir konu sınırlaması, dar bir dünya kurmak istediğim sonuca da çıkmamalı bundan. Şunu söyleyeyim, ben toplumcu bir şairim. İnsana, doğaya, topluma ilişkin hiç bir konuyu ve bunların yarattıkları biçimi dıştalamayan bir toplumcu görüşüm var. Temel olan budur sanırım. Ondan ötesi olsa olsa benim yeteneğime, ya da yeteneksizliğime kalır.

— Kuşağınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?»

— «Kuşak» olgusunu çok genel bir kavram olarak alıyorum. Ama şiirin genç-yaşlı ayrımını pek kaldırmadığı da bir gerçek. Buna karşın genç Türk şiiri bugün büyük bir çoğunluğuyla olumlu bir çizgidedir. İlerde ne tür gelişmeler olacağı, kimlerin kalacağı ise benim de kendime sorduğum bir soru aslında. Gençlik olgusunu fazla abartmadan bu şairler dikkatle izlenmeli, önyargısız eleştirilerde, saptamalarda bulunulmalı diyorum ben.

(Cumhuriyet — 23 Aralık 81)

AHMET ERHAN'LA KONUŞMA

Mustafa CEM

SORU: Yaşam öykünüzden kısaca söz eder misiniz?

YANIT 1958'de doğdum. Çocukluğum ve gençliğimin ilk yılları Akdeniz'in çeşitli kentlerinde geçti. Lise sıralarında birara kesintiye uğrayan öğrenimim, bugün GYÖO, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde sürmektedir.

Şiirlerim 1976 yılından bu yana çeşitli dergilerde sürekli olarak yayınlanıyor. Bildiğiniz gibi geçen yıl ilk kitabım **Alacakaranlıktaki Ülke** çıktı. Bir aksilik olmazsa, bu yılın ilk aylarında da iki kitabım yayımlanacak: **Yaşamın Ufuk Çizgisi** ve **Akdeniz Lirikleri.**

SORU: Şiirleriniz ile yaşantınız arasında nasıl bir bağ kurabiliriz?

YANIT Bir zamanlar şiir için büyük yaşantıların gerekli olduğuna inanılırdı. Şimdilerdeyse, şiirin yaşantıyı aşan bir şey, bir dil sorunu olduğu konuşuluyor. Sorunuzu salt kendi yaşantım olarak değil, bütünüyle yaşam kavramı olarak almak isterdim. Böyle olunca, şiiri, yaşamı yorumlamanın özel bir biçimi olarak düşündüğümü ve yaşamı bu nedenle bütün yönleriyle şiirime sokmak istediğimi söylersem, bilmiyorum sorunuzun karşılığını vermiş olur muyum? Yaşamı çok önemsiyorum; ancak o oranda şiirin bir bilgi birikimi ve dilsel boyutta bir yeniden yaratım olduğunu da önemsediğimi söylemeliyim.

SORU: Kitabınıza aldığınız şiirlerdeki konu benzerliklerini ve bazı sözcüklerin sık sık yinelenmesini nasıl açıklarsınız?

YANIT: Sorduğunuz soru **Alacakaranlıktaki Ülke'ye** yöneltilen en belirgin eleştiriyi, yineleme konusunu içeriyor. Bu eleştiriyi önemsiyorum; ancak kitabın varolma koşulunu ve ana sorunsalını düşününce bu tür yaklaşımlara katılamadığımı söylemeliyim. Kitabın belirgin bir kurgusu ve bütünselliği var; ki bu benim başından beri gözetmeye çalıştığım bir şeydi. **Alacakaranlıktaki Ülke,** en dar anlamıyla, ülkemizin belli bir döneminde ortaya çıkan ölüm olgusunun boyutlarını vermeye çalışan bir kitap... Durum böyle olunca, konuların ve sözcüklerin yinelenmesinden daha doğal ne olabilir? Zaten kitabın amacı da bu. Adnan Binyazar, yazdığı bir yazıda: «**Alacakaranlıktaki Ülke'nin** tek bir şiir gibi okunması gerektiğini» söylemişti. Bu saptamaya katılıyorum. Tek bir şiirin de yinelediği, dönüp dönüp altını çizmeye çalıştığı kimi **durumların** olacağını, olması gerektiğini düşünüyorum.

SORU: «Akdeniz Duyarlığı» demekle neyi amaçlıyorsunuz? Bu bir duygu alanı mıdır, yoksa sizin düşünsel bir bakış açınız mı?

YANIT: Akdeniz'e yalnızca bir **duyarlık** olarak bakmadım hiç bir zaman. Bunun bütünüyle kültürel bir olgu; giderek de benim dünya görüşümü belirleyen bir etken olduğunu söylemeliyim. Bu kültürel arayış, sorunuzdaki **duygusal** ve **düşünsel boyutları** da içeriyor aslında.

Akdeniz'e bakışım konusunda epeyce spekülasyon yapıldığını en azından kendi çevremdeki ilişkilerimden bilebiliyorum; ki çok azı yazıya döküldü bunların. Genç bir şairin, yazın ortamına adımını atar atmaz kendi kültürünün sınırlarını belirlemesinin kimi insanların rahatsız ettiğini görmek çok şaşırtıcı bir deney oldu benim açımdan. Oysa Amerika'yı yeniden keşfetmeye zaten varolan bir kültürel olguyu gündeme getirip, tartışmaya hiç niyetim yoktu. Dünyada bir **Akdeniz Kültürü** olgusu vardır. Yazınsal düzlemde, Halikarnas Balıkçısı'ndan, Albert Camus'ye; Yaşar Kemal'den, Yannis Ritsos'a varıncaya dek çok geniş ve üst düzeyde gelişen bir olgudur bu. Ben bu kültürün gerek yaşam öyküsel deneylerim, gerekse evrensel boyutta hümanizma olarak ortaya çıkan düşünsel

yaklaşımım açısından kendi ölçüleri içinde bir hasatçısı olarak görüyorum yaşamsal ve şiirsel serüvenimi. Bu durum da benim toplumcu öğretiye bakışımla kesinlikle çelişmiyor. Çünkü çağımızda bütün öğretilerin öncelikle hümanist bir temel üzerine oturması gerektiğine inananlardanım.

Akdeniz'e bakışımı bölgecilik olarak görenler de var; kültürel şovenlik olarak görenler de... Oysa ne bir coğrafya sorunuyla uğraşmak, ne de başka kültürleri küçümsemek gibi bir yaklaşımım olmadı hiç bir zaman. Yalnızca kendi kültürüme sahip çıkmak istediğimi, bundan da gurur duyduğumu söylemeliyim. Bu durum, başka kültürleri inceleyebilmemin ve onlara saygı duyabilmemin de bir önkoşulu gibi görünüyor bana.

Sorun öncelikle şiirsel serüvenim açısından ilgilendiriyor beni. Asıl söylemek istediğim bu. Son yıllarda bu konuda epeyce yoğun bir araştırma içine girmeme, arkeoloji dergilerine varana dek her şeyi bir bir incelememe karşın, önceden söylenmiş şeyleri yinelemem kaygısıyla bir yazı yazmak gereğini duymadım. Zaten sorunun benim düzeyimi ve ilgi alanımı çok aşan boyutları var. Ama en azından yukarda sözünü ettiğim spekülasyonları önlemek açısından Akdeniz'e bakışımı içeren denemeler yazmak istiyorum en kısa zamanda. Bu yazdıklarım da şiirlerime yansıyan dünyadan bağımsız olmayacak aslında.

SORU: Behçet Necatigil Ödülü'nü aldınız, ödüller konusunda neler düşünüyorsunuz?

YANIT Ödüller konusunda öyle belirgin bir görüşüm olduğunu söyleyemem. Sanırım ödülün ve verilen kişinin niteliği daha çok ilgilendiriyor beni. Ama son yıllarda yazın ortamının bir yansıması olarak ödüllerde de bir genç-yaşlı ayrımına gidilmesinden tedirginlik duydugumu söylemeliyim.

Bir de, son günlerde ödülerinl bolluğundan yakınılıyor. İyi bir yapıta ödül vererek okurun dikkatini o yapıt üzerine çekmenin kötü bir şey olduğunu sanmıyorum ben.

(Yazko Edebiyat Şubat)

SEDAT SİMAVİ VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ — 1981

Sedat Simavi Vakfı Ödüllerinden edebiyata ayrılanı 1981 için «Yeniden» adlı toplu şiirlerinden dolayı Edip Cansever'e verildi. Sabahattin Kudret Aksal, Çetin Altan, Mehmet H. Doğan, Aydın Emeç, Doğan Hızlan. Rauf Mutluay, Fethi Naci, Cemal Süreya, Tahsin Yücel'den oluşan seçici kurul, sözkonusu kitabın «Edip Cansever'in son yirmi yedi yıl içinde yayınlanmış on iki kitaplık eskimemiş birikimiyle birlikte bugün de aynı özgünlükle sürüp gitmekte olan ilginç ürünlerinin başarılı değerini yansıtması» nedeniyle bu karara vardığını açıkladı.

Edebiyat Ödülü'nü son kitabı «Yeniden» kazandırdı
EDİP CANSECER 27 YILDIR «ŞİİR DÜNYASI» İÇİNDE...

Uğur CEBECİ

● Ve Edip Cansever yine heyecanlı bir bekleyiş içinde... Son kitabı «Bezik Oynayan Kadınlar»ı bekliyor

Umutla-umutsuzluk,
Mutlulukla--mutsuzluk,
Gelecekle-şimdi,

Edip Cansever'in şiirinde birlikte yer aldılar Birlikte kılıç kuşandılar, birlikte kavga ettiler. Birlikte karnavallarda dansa gittiler. Düşman sözcükler Edip Cansever'in şiirinde dostluklarını ilan ettiler. Ama gizli kavgalarını da sürdürdüler.

Ya Şair Edip Cansever ne yaptı? O, şiirinde akıl almaz bir ustalıkla arabuluculuğunu sürdürdü. Ve sözcükleri götürmek istediği yere, insanın dramına götürdü. Orada Edip Cansever büyüdü, şiiri şarkı gibi dudaklara, düşündürücülüğü ile beyinlere döküldü.

*
**

1981 Sedat Simavi Edebiyat Ödülünü kazanan ünlü şairimiz şiir dolu 27 yılını «Yeniden» yaşıyordu. Yeniden, onun 27 yıl boyunca kimi zaman evinde, kimi zaman Kapalıçarşı'daki antikacı dükkanının asma katında yazdıklarını topladığı eserinin adıydı. Bugüne dek 13 şiir kitabı hazırlayan, Yeditepe ve Türk Dil Kurumu Şiir Ödüllerini kazanan Edip Cansever şiir dolu yıllarının öyküsünü şöyle anlatıyor:

«İstanbul Erkek Lisesinde iken ciddi şiir yazma isteği ile bu serüvene başladım. Serüven diyorum, çünkü gençlikte bazı şeyler ya olur, ya da olmaz. Olursa gidilir, ardından koşulur, olmazsa dönülür. 1945 yılıydı. İstanbul Dergisinden çağırdılar. Gittim. Bu gidişle şiir yaşamım başlamıştı. Genç şairlerle birlikte olmaya başladım. Ama şiire bilinçli girişim 1950-1951 yıllarına rastlar. Bu arada bir süre de Yüksek Ticarete devam ettim. Ama hayatımın büyük bölümünü şiir doldurdu. Şiirden başka bir edebiyat türü ile de uğraşmadım. İlk kitabım Dirlik-Düzenlik oldu.»

Şiirin kendisi belki de Edip Cansever. Soluk alışından, soluk aralığına kadar mısralarını oluşturan sözcüklerle yaşıyor. Şiirle başlamış yaşamaya, şiirle gelmiş bugüne. 53 yaşında üç çocuk babası olan şairimiz şiirini de şöyle anlatıyor:

«Şiiri bugüne kadar yaşamımdan çıkardım. Yaşamam şiiri, şiirim yaşamamı etkilemiştir. Daha çok uzun şiirlerimde, kısa şiirlerimi de katarak genellikle bireysel ve toplumsal dramı yazdım. Benim şiirimde umutla-umutsuzluk, mutlulukla-mutsuzluk, gelecekle-şimdi, yanyanadır. İnsan dünyasında olduğu gibi. Şiirlerimin tek tek akılda kalan şiirler olduğunu sanmıyorum. Şiirde ses ahengine çok önem veriyorum. Tabii dış sesle, iç ses ayırımını yapmalı. İç ses daha ağır basıyor. Dış ses uyumu için kendimi zorladığımı da hatırlamıyorum.»

Alkollü iken bir tek dize yazdığını hatırlamadığını söyleyen Edip Cansever kendini sağlıklı, küçük bir mutluluk içinde hissettiği an kalemini eline alıyor Genellikle sabahları çalışan şair bu çalışmasını bazen gün boyu sürdürüyor. Şiiri sürekli uğraş haline getiren Edip Cansever söz etkilenmeye geldiğinde sakin görünümünden vazgeçiyor. Etkilenmeden korkan, etkilenmeden çalıştıklarını söyleyenlere karşı gizlice hırslanıyor Edip Cansever. Ve sonra, «Etkilenmeyen yazar yoktur. Yazarlık bir etkilenme işidir. Bugün de okuduğum her kitabın beni etkilemesini beklerim» diyor.

Yeniden'le yeniden okuyucularının karşısına çıkan Edip Cansever'i bir şiirinde çok daha iyi tanımak, onunla dost olmak, sözcüklerindeki savaşı yaşamak mümkün işte «Yeniden»'den

BU GEMİ NE ZAMANDIR BURADA

Bu gemi ne zamandır burada
Çoktan boşaltmış yükünü
Gece de olmuş, rıhtımda bomboş
Mavi bir suyun düşünü uyutur bir tayfa
Arkada, güvertede

Ah, neresinden baksam sessizlik gene.
Yürürüm usuldan, girerim bir meyhaneye
İçerde üç beş kişi
Yalnızlık üç beş kişi
Bir kadeh rakı söylerim kendime
—Söyle be! ne zamandır burda bu gemi
—Denizin değil hüznün üstünde.
Belki yarın gidecek
Bir anı gelecek bir başka anının yerine.
İnsan bazan ağlamaz mı bakıp bakıp kendine.

Ve Edip Cansever şimdi heyecanlı bir bekleyiş içinde. «Bezik Oynayan Kadınlar» onun yeni kitabı olacak. Bir kez daha okuyucusunun karşısına çıkacak. Yeni dizeleri ile sınava girerken tam not aldığını öğrenen öğrencinin şaşkınlığını yaşayacak... (Hürriyet — 13 Aralık 81)

EDİP CANSEVER İÇİN BİR NOT

Ahmet TELLİ

Edip Cansever, şiirimizin düzeyini temsil eden bir şairdir **Çağrılmayan Yakup, Kirli Ağustos, Sonrası Kalır** ve **Sevda ile Sevgi**, Türk şiirinin anıt eserleridir ve öyle olmaya da devam edecektir. Cansever atlanarak yapılacak bir değerlendirmede Türk şiiri güdük kalır. Şeyh Galip inceliğinde olan şiirlerinde çağdaş bir kavrayış buluruz onun. Okuyun «Eylülün Sesiyle» şiirini, Türkiye'yi bulacaksınız, insanımızı bulacaksınız. 1980'in son aylarında yazılan bu şiir, Cansever'in değişen ve değiştiren yanını verecektir bize. İşte «Eylülün Sesiyle» şiirinden birkaç dize:

Bu düğmesiz giysileri şöylece giymek
Bir boşluğu giyinmek mi olur
Olsun
İşte karşınızda ekimin sesi
Kasımın sesi sonra
Yağmurun eşliğinde —çocuğunu emziriyor yaz—
Bundan böyle günlerimiz nasıl geçecek baylar.

Sonra bir kır kahvesi kendini okurken
Masaları toplanmış, bardakları toplanmış
Tam kendini okurken
Derim ki bir semti iyi tanımak kadar
İyi tanımalı dünyayı
Açın radyolarınızı: eylülün sesi
Bu dünyada cansıkıntısının bir başka anlamı var baylar...

Cansever'e Sedat Simavi Edebiyat Ödülü verildi. Ödülün niteliği, amacı nedir, ne değildir? Bu ayrı bir konu. P. Neruda'ya da Nobel ödülü verildi. Oysa Sartre aynı ödülü reddetti. Cansever'e verilen ödül de, onun değerini artırmaz, ama eksiltmez de. (Türkiye Yazıları — Şubat)

TÜRKİYE İŞ BANKASI ÖDÜLÜ — 1981

Türkiye İş Bankası Büyük Ödülü'nü 1981'de «Ölümsüzlük Ardında Gılgamış» adlı kitabından dolayı Melih Cevdet Anday kazandı. Seçici kurulda Salah Birsel, Prof. Dr. Fahir İz, Sami Karaören, Metin Konca, Prof. Dr Suat Sinanoğlu, Prof. Dr. Berke Vardar, Prof. Dr. Tahsin Yücel bulunuyordu.

ANDAY : OZAN, SONSUZ BİR YOLDA VARAMAYACAĞI EREĞİ ARAŞTIRIR DURUR

Doğan HIZLAN

Son olarak yayımladığı «Ölümsüzlük Ardında Gılgamış» adlı kitabıyla Türkiye İş Bankası Büyük Edebiyat Ödülü'nü kazanan Melih Cevdet Anday, Cumhuriyet'in sorularını yanıtladı.

— «Türkiye İş Bankası Büyük Edebiyat Ödülü'nü kazandınız. Bu ödülle ülkemizin hemen hemen en seçkin ödüllerini kazanmış bir şairsiniz. Ödüllerin sanatçıya yararı olduğu kanısında mısınız? Özellikle gençlerin ödüllendirilme açısından durumları ne?»

— Ödüllerin sanatçıya parasal yararı olduğu yadsınamaz. Bunun dışında kitap satışının artması da sanatçıyı dolaylı olarak ilgilendirir Ama ödüllerin belki de en büyük yararı, yazın sanat çevresi dışında kalmış olanlardan bir bölüğünü çekmesi, kazandırmasıdır sanırım. Çünkü sıradan bir okurun, gittikçe çoğalan yazın - sanat ürünleri arasında bir seçme yapabilmesi, yazık ki, kolay değil. Gerçi ödüllerin bizde de, başka ülkelerde de en doğru seçimi gösterdikleri söylenemez; ancak burada önemli olan, seçilmiş kişi, ya da belli bir yapıt değil, yazın ve sanattır.

Gençlerin ödüllendirilmesi sorununa gelince; bir bakıma asıl ödülü gerekseyen onlardır; ama bu, bir dokuncayı da içinde taşır sanıyorum. Ödül, bir kurumdur ve gençler sanatla didişmeye başladıklarında, kurumlaşmanın getireceği güven ve doymuşluktan kendilerini korumayı bilmelidirler.

— «Ölümsüzlük Ardında Gılgamış'ın niteliği üzerine ne söylemek istersiniz?»

— Bu soru ile yeni kitabımı mı, yoksa o kitaptaki uzun şiiri mi amaçladığınızı bilmiyorum. Ben Kolları Bağlı Odysseus, Troya Önünde Atlar adlı uzun şiirimde de kimi söylenceleri ele almıştım. «Ölümsüzlük Ardından Gılgamış»da da, Gılgamış söylencesinin beni ilgilendiren birkaç temasını işlemeye çalıştım. Söylenceler yazın ve sanat için tükenmez bir hazinedir bence. J.P. Sartre, «Bütün yapıtlar bir söylenceye varmalıdır» demişti. Ben bu sözü, söylencelerdeki ölüm süz insancılığın yeni yorumlarla değerlendirilmesi biçiminde anlamaya yatkınımdır. Böylece konu sorunu mutlu bir çözüme ulaşır. Çağdaşlığı yakalamanın en verimli yoludur bu.

— «Şiir dışında, roman, deneme türlerinin ustasısınız. Şiirinizle bu türler arasında bir alış veriş var mı?»

— Şiir dışındaki yazın, türlerinde yayımladıklarım, o türlerin zorunlu yapı başkalıkları dışında, sanırım, şiirlerimdeki temaları, sanat, insan ve toplum anlayışımı içerir. Başka türlü de olamazdı. Yapıtlarımın tümü birarada ele alınıp incelenirse, bu gerçek ortaya çıkar. Ancak, sırası gelmişken söyleyeyim, bizde bu tür eleştiri daha başlamadı; eleştirmenlerimiz, yazın türlerinin birinde uzmanlaşmayı yeğliyorlar gibi görünüyor. Oysa, çeşitli türlerde ürün verenlerin, kişilik olarak ele alınmaları, düşün ve bütünsellik açısından ilginç sonuçlar verebilir.

Hatta böylece, yazınımızın ve sanatlarımızın felsefi özleri söz konusu edilebilir ki, bu durum, yazın sanat alanının sınırlarını genişletir.

— «Başlangıçtan bugüne şiir kuramınızı (The conception of poetry) oluştururken hangi kaynaklardan yararlandınız? Açıkcası şiir kuramınızın oluşum yöntemini ve sürecini özetleyebilir misiniz?»

— Şiirin kaynakları sayılmayacak denli çoktur. Bu bakımdan belli bir şiir-kuramının sürekli geçerliğinden söz etmek güçtür. Ben, genellikle şiir dışında arayagelmişimdir şiiri. Başka bir deyişle, düşünebileceğimiz bütün konuları şiir diline geçirmektir ozanın işi. Böylece ozan, sonsuz bir yolda, varamayacağı bir ereği araştırır durur. Sürekli bir araştırmadır şiir. Bu bakımdan ozanı Sysiphos'a benzetebiliriz; sabırdır onun tek gücü. Şiirin kuramı, onun tekniği ile içiçedir, bu iki öğe birbirinden ayrılamaz. Bunlardan hangisinin ötekini oluşturduğunu söylemek olanaksızdır Gösteren ile gösterilenin özdeşliğine benzer bu. Diyebilirim ki, kuramlar her şiire uyar

(Cumhuryet — 12 Ocak)

YAZKO ÖDÜLLERİ — 1982

Yazko ödülleri 1982'de şu sonuçlara ulaştı: Şiirde «Saklı Kalan» kitabı ile Ahmet Telli özendirme, çeviri şiirde «Arthur Rimbaud'dan Şiirler» kitabıyla Erdoğan Alkan büyük, öyküde «Hanya Konya» kitabıyla F. Ülke Aren özendirme, incelemede «Yapısalcılık ve Bir Uygulama» kitabıyla Ayşegül Yüksel özendirme, yine aynı dalda «Sivil Toplum ve Devlet» kitabıyla Kürşat Bumin özendirme. Öteki dallarda ödüle değer yapıt bulunamadı.

«ARTHUR RİMBAUD'DAN ŞİİRLER» ÜSTÜNE ERDOĞAN ALKAN'LA BİR KONUŞMA

Sennur SEZER

SORU: Sayın Erdoğan Alkan 1982 Yazko Ödülleri çeviri şiir dalında «Arthur Rimbaud'dan şiirler» adlı yapıtınızla büyük ödülü kazandınız. Kendinizi okurlarımıza kısaca tanıtır mısınız?

YANIT Samsun'da doğdum (1935). Ondokuzmayıs Lisesini (1955), Siyasal Bilgiler Fakültesini (1960), Brüksel Halkla ilişkiler ve Teknik İletişim Enstitüsünü (1965) bitirdim. İçişleri Bakanlığında maiyet memuru ve kaymakam, Turizm ve Tanıtma Bakanlığında periyodik yayınlar müdürü, Milli Prodüktivite Merkezinde tarım iktisatçısı, TRT'de televizyon yapım ve yönetmeni olarak çalıştım. Belçika Tarım Bakanlığı ve Ortak Pazar'da tarım ekonomisi uzmanlığı yaptım. Halen Günaydın gazetesinin dış haberler bölümündeyim ve Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulunda öğretim görevlisiyim.

İlk şiir çevirim Varlık Dergisinde, ilk şiirim Türk Dili Dergisinde, düzyazılarım Yön, Çaltı (Samsun), Yeni Ses (Samsun), Devrim, Cumhuriyet, Hürriyet ve Günaydın gazetelerinde yayınlandı. Şiir kitaplarım; «Güneş Tozları» (1958) «Ekuanil Çiçekleri» (1964), «Kerem Gibi» (1969), «Kuş Ormanı» (1981).

SORU: Çevirmenliğe ne zaman başladınız, daha önce yayınlanmış çeviri yazılarınız ya da çeviri kitaplarınız var mı?

YANIT Şiir çevirmeye lise öğrencisi iken başladım. Verlaine'in Batan Güneşler, (Soleils Couchants) ve Serenate (Serenade) adlı şiirleriydi bunlar Sam-

sun'da maiyet memuru iken, Verlaine'den yaptığım kırk şiir çevirisini ve ozanın yaşamı hakkındaki bir araştırmayı «Paul Verlaine, Hayatı ve Şiirleri» (1961) adlı bir betikte yayınladım. Baudelaire, Rimbaud, Jule Romain, Aragon, Lorca, Salvatore Quasimodo gibi şairlerden çeviriler yaptım, İngilizceden de çevirilerim oldu ve bu çeviriler başta Varlık ve Türk Dili olmak üzere çeşitli dergilerde yayınlandı.

1971 - 73 arasında Anatole FRANCE'ın «THAIS» ve «TANRILAR SUSAMIŞLARDI», H. D. BALZAC'ın «EUGENIE GRANDET», J.P. SARTRE'ın «BULANTI» ve Emile ZOLA'nın «GERÇEK» adlı yapıtlarını çevirdim.

SORU : Rimbaud'yu seçmenizin nedenini açıklayabilir misiniz?

YANIT Baudelaire, Verlaine ve Rimbaud'nun ortak izdüşümleri var. Yaşamları ve şiir temaları birbirine benziyor. Seviden yoksun, mutsuz bir çocukluk... yürek boşluğu... düşler... gerçek yaşamla yüz yüze kaldıklarında düşlerle gerçek arasındaki uyumsuzluk... çatışma... kendilerine güvensizliğin ve çatışmaların giderek korkuya, dirençsizliğe, utanca, kendini aşağılamaya dönüşmesi, bilinçaltının başkaldırısı. bilinçaltını uyutmak için yaşamda içki ve uyuşturuculara, sanatta pişmanlıklar ve günah çıkarmaya yöneliş. Yani imgelere, dolaylı sözcüklere sığınmadan en özden ve en açık biçimde kendini sergileme. Bir ozanın yaşamını bilince şiirlerini daha iyi anlıyor, seviyor ve duyuyorum. Bu ozanlarla aramda duygu ve düşünce birliği var. Bir ya da bir iki şiirin değil, ama bir ozanın çevrilebilmesi için, çevrilen ozanla çeviren arasında iletişim gerekli. Şiir çevirisine başladığım yıllarda Baudelaire en çok çevrilen ozandı. Ama Verlaine ve Rimbaud'dan yapılan çevirilerin sayısı ise iki elin on parmağı kadar azdı. Kırk şiirini çevirerek Verlaine'i yayınladım. Bu ozanı çevirirken bir yandan da şiirlerinin ve yaşamının öykü'sünü okuyor, Rimbaud'nun adıyla sık sık karşılaşıyordum. Yaklaşım böyle doğdu. Adından çok söz edilen bu ozanı bir bütün içinde okura sunmayı kararlaştırdım. Bu tasarım geç de olsa gerçekleşti. YAZKO'nun yayınladığı betikte Rimbaud'nun yalnızca şiirleri var. Illuminations (Pırıltılı Freskler) ve Une Saison en Enfer'de (Cehennemde Bir Mevsim) yer alan düzyazı biçimindeki şiirlerini (Poemes en prose) kendi aralarında bir bütün oluşturdukları için birlikte ve bir başka betikte sunmak gerekiyor.

SORU: Rimbaud'nun şiir dilini Türkçeye aktarmakta karşılaştığınız güçlükler oldu mu?

YANIT Dil konusunda bir güçlüğüm olmadı. Rimbaud'nun Fransızca söylediğini ben kendi dilimde nasıl söylenmesi gerekirse öyle söylüyorum. Her kavramın kendi dilinde kendine özgü bir söyleyiş biçimi var. Türkçeyi ve dize kurmayı bilince güçlük de kalmaz. Sözcüğü değil, dizeyi çeviriyorsunuz, ozanın yazdığını kendi dilinize ozanca aktarıyorsunuz. Dilcilerimiz, sanatçılarımız Türkçemizi zenginleştirdiler Bu da çevirmenlerin işini hayli kolaylaştırdı.

SORU : Sizce şir çevirmenin düzyazı çevirmekten ayrılan noktaları var mı? Şiiri yeğlediğinize göre şiir çevirmekteki yönteminizi açıklar mısınız?

YANIT Düzyazı ve şiir çevirmek birbirinden çok ayrı. Düzyazı çevrilir, ama şiir yeniden yazılır. Türkçeyi iyi bilen, yazı yeteneği olan bir kimse bazı deney ve denemelerden sonra başarılı çeviriler yapabilir. Ama iyi şiir çevirmek için ozan olmak gerekir. Burda bir konuya değinmek isterim. Yazık ki yabancı dil bilen ozanlarımız çeviriye zaman ayırmak istemiyorlar. Ünlü ozanları dilimize aktarsalar ne kadar iyi olur. Hatta bu toprakların yetiştirdiği bazı ozanların bile çevrilmesi gerekiyor: Nefi'nin, Baki'nin, Fuzuli'nin v.b.g. Bir husus daha var, çok iyi çeviricilerimizin yanı sıra çalakalem'lere de rastlıyoruz. Bu çeviricilerimi-

zin, kendi şiirlerine gösterdikleri saygıyı çevirdikleri ozana da göstermeleri gerekmez mi? Özü veriyorlar ya da verdiklerini sanıyorlar, ama biçime aldırmıyorlar.

Çeviri yöntemim? Şiir çevirmeye yirmi beş yıl önce başladım. Az değil. Bilmem bu süre içinde kendiliğinden bir yöntem oluştu mu? Çalışma biçimimi anlatayım, eğer varsa, yöntem buradan çıkar. Şiiri değil, ozanı, sevdiğim ozanı çeviririm. Ozan nasıl sevilir? Elbette ki önce şiirlerine karşı ilgi ve sevgi duyarak. Ama ozanı anlamak için şiirlerini sevmek, beğenmek yetmez. O'nun yaşamı ve sanat görüşü üstüne yazılmış yazıları, eleştirileri okurum. Elimdeki betiklerle, çevirdiğim şirin duygusal ve toplumsal, öznel ve nesnel ortamını araştırırım. Şiir çevireceğim diye içki içmem. Ama — genellikle — içkisizken şiir çevirmem. Alkol bilinçaltının kapılarını açar, çevirdiğim ozan ve çevirdiğim şiirle yaklaşımımı sağlar. Ozanı sevsem bile, şiirlerinden biri bana ses vermiyorsa o şiiri bırakır, kendimi zorlamam. Ki bunlar genellikle ozanın kendi toplumuna seslenen şiirleridir Bazan da — daha çok uzun şiirlerde — sevdiğim, çevirdiğim şiirlerde yer yer benim için kopukluklar başlar Örneğin ozan, yermek ya da öğmek için kendi dininin, ekininin ağırlığını kor, ermiş, ülke, yer, yapıt, yazar adlarını ardardına sıralar. Daha sonra genellemelere geçip yine güzel dizeler verdiğinden o şiir çevirisini bir yana koyamam. Çevirinin güçlükleriyle en çok bu anlarda karşılaşırım.

Genellikle özün yanı sıra, biçime, ezgiye ve uyağa ağırlık veren ozanları çevirdim. Çevireceğim şiirin biçim şemasını bir kağıda çizer, çok zorunlu kalmadıkça çevirimi bu şemaya uygun yaparım. Yalnız dize sonu uyaklarını değil, dize içi uyaklarını da belirlerim.

Bütün bu yazdıklarımdan bilmem şiir çeviri yöntemim şöyle özetlenebilir mi?

— Şiiri değil, sevdiğim ozanı çeviririm.

— Ozanın yaşamı ve sanat görüşüyle ilgili ne bulursam okurum.

— Çevirdiğim şiirin duygusal ve toplumsal ortamını, yani öznel ve nesnel koşullarını araştırırım.

— Biçim şemasını çizerim.

— Dize içi uyakları belirlerim.

— Bütün oluşturan bölümü (dörtlük, üçlük, ikilik ya da tek dize) okurum, Türkçe ve Türkçe'de şiir olarak düşünür ve yazarım. Kağıt üstündeki sözcüklere bakarım, bunların hangileri birbiri arasında uyak oluşturur, saptarım.

— Dizedeki sözcüklerin ilk anlamlarına önem veririm. Ama, çok ender de olsa bir sözcük ya da dizenin aslı benim dilimde aynı çağrışımı uyandırmayacaksa uzantısını arar, uzantısına yer veririm.

— Çevirdiğim ozanlar hece ile yazdılar. Onların kendi şirlerinin durakları var Ben Türk şiirinin duraklarına ve hece sayısına önem veririm. Zaten, bir dizeyi çevirirken aslındaki hece sayısını artırmak gerekiyor. Ama bunda ölçülü davranırım, en çok iki hece eklerim.

SORU: Yeni çalışmalarınız var mı? Neler?

YANIT Rimbaud'nun çevirmediğim çok az şiiri kaldı, onları da tamamlamak istiyorum. Böylece ilk kez bir ozan bütün yapıtlarıyla dilimize kazandırılmış olur. Baudelaire'le ilgili eski çalışmalarımı sürdürmek, çok sevdiğim bir ozan olan Gerard de Nerval'in bütün şiirlerini okura sunmak isterim. Bunlar çeviri alanındaki çabalarım olacak. Ayrıca, Üçüncü Dünya Halklarının Destanı adlı uzun bir şiirimi tamamlamaya uğraşıyorum. Bir de roman çalışmam var.

(Yazko Edebiyat — Ocak)

«SAKLI KALAN» ÜSTÜNE
AHMET TELLİ İLE BİR KONUŞMA

Sennur SEZER

SORU Sayın Ahmet Telli, 1982 YAZKO Ödülleri şiir dalında SAKLI KALAN adlı yapıtınızla özendirme ödülü aldınız. Kendinizi kısaca okurlarımıza tanıtır mısınız?

YANIT 1946 doğumluyum. On yılı aşan bir süre öğretmenlik yaptım. Son olarak Gazi Eğitim Enstitüsündeyken görevime son verildi. 1981 Ocağından itibaren yedi ay süren tutukluluktan sonra salıverildim.

SORU Yazmaya ne zaman başladınız, daha önce yayımlanmış kitaplarınız hangileri?

YANIT Yazmaya ne zaman başladım? Bunu ben de pek bilemiyorum. Ama 1972'den bu yana çeşitli dergilerde şiirlerim yayımlanıyor. 1979'da **Yangın Yılları** ve **Hüznün İsyan Olur** adlı şiir kitaplarım yayımlandı. **Hüznün İsyan Olur**, 1980'de «Toprak Şiir Ödülü»nü bir başka kitapla bölüştü. 1980'de de **Dövüşen Anlatsın** adlı şiir kitabım yayımlandı.

SORU: Şiirlerinizde içeriğe önem verdiğiniz görülüyor. Şiirde biçim konusunda görüşünüz nedir?

YANIT Bilinenleri, daha doğrusu bilinmesi gerekenleri yineleyerek konuya girmem gerekecek galiba. Biçimle içeriğin (Öz'ün olmalı) birbirinden bağımsız, giderek de karşıt iki öğe olarak sunulması sözkonusu çünkü burada. Oysa şiirden sözettiğimizde bir «bütün»den, bir «yapı»dan sözediyoruz demektir. Nasıl ki ifade edilmemiş düşünceler düşünce değil de bulutsuysa, belirli bir kalıba dökülmemiş içerik de şiir değildir, bir gereç yığınıdır. Önemli olan ve tartışılması gereken yan, öğeler arasındaki ilişkidir. Bu ilişki'nin niteliğidir. Bu açıdan bakıldığında, sözkonusu öğelerden herhangi birini önemsediğimi söyleyemem .Önemsediğim şey, aralarındaki ilişkidir. Ancak şöyle bir durum var: Yaşadığım topluma, ilişkilere ve bu ilişkilerin biçimlediği insana tanıklık etmek, giderek de insanın dönüştürülme çabasına katkıda bulunmak gibi bir amacım var. Bu nedenle de önüme çıkan her olaydan, her ayrıntıdan ya da iç dünyamdaki her kımıltıdan şiir üretmem sözkonusu değil. Amaçladığım noktaya ulaşmamı sağlayacak bir seçme ayıklama ve yeniden üretme sözkonusu benim için. Çünkü şiir ne bir tutanak ne de bir içdökmedir. Bu nokta vurgulanmak istenmiş olabilir soruda. Nedir ki bu içerikçilik değil, dünya görüşünden kaynaklanan bir tavırdır.

SORU: İzlenimci ve anlatımcı şiir açısından sizin şiirinizin konumu nedir?

YANIT Sanırım burada da bilinenleri, daha doğrusu bilinmesi gerekenleri yineleyerek söze girmem gerekecek. Çünkü şiirime ilişkin bir konuya açıklık getirmem değil, bir yargıya karşılık vermem isteniyor benden. İzlenimcilikle anlatılmak istenen, empresyonizm ise, söyleyecek sözüm yok. Çünkü benim amacım yaşadığım topluma, ilişkilere ve bu ilişkilerin biçimlediği insana tanıklık etmek, giderek de ilişkilerin ve insanın dönüştürülme çabasına katkıda bulunmaktır. Konularımı / temalarımı belirleyen budur. Empresyonizm ya da ekspresyonizmle herhangi bir ilişkim olamaz. Çünkü sözkonusu akımları besleyen, ayakta tutan dünya görüşüyle bir ilişkim yok.

«Anlatımcı şiir»e gelince... Şair, söyleyecek sözü bulunan, dahası, onu söylemeden edemeyen insandır. Bazan başka yaşamları, bazan başka yaşamların iç dünyasındaki yansılarını, bazan da doğrudan doğruya kendini anlatarak yapar bunu. «Başka yaşamları» konu edinen şiire «anlatımcı şiir» demek bir alışkanlık durumuna geldi nedense. Önemli olan ne konunun seçildiği alan ne de söyle-

min ben-o-biz ağzına yaslanmasıdır oysa. Önemli olan sunulanın arkasındaki dünya görüşü ve duyarlıktır Konu, konunun gerektirdiği anlatım yalnızca bir araçtır İnsanı, insansalı yitirmemek koşuluyla her konu ve anlatım yolu denenebilir. Benim de yaptığım budur. Başka yaşamları kucaklamayı denediğim şiirlerimde soğuk bir gözlemci durumunda kalmak istemedim hiçbir zaman. Duyarlığıyla düşüncesi arasında uyumsuzluk bulunmayan hiç kimsenin böyle bir tutumu benimseyeceğini de sanmıyorum. Benimseyenlerin hali ortada...

SORU Günümüz şiirinin son yıllardaki durumunu nasıl özetleyebilirsiniz?

YANIT Şairin ad vererek şairler üzerine konuşması güç. Ana çizgileri belirlemek ve genellemelere gitmek sözkonusu olabilir ancak. Ben de öyle yapacağım. Altını çizmem gereken ilk nokta şu: Son yıllarda, devralınan şiirin olanaklarının zorlanması ve zenginleştirilmeye çalışılması sözkonusu. Olumlu bir yönseme bu. Ancak olumlu sonuçlar getirip getirmeyeceğini şimdiden kestirmek güç. Çünkü devralınan şiirin olanaklarını zorlama adına yeteneklerini zorlayanlar da var. Uzun erimde, yapabileceklerini de yapmamakla yüzyüze gelebilir bu arkadaşlar. Öte yandan, okullaşma adına kümeleşmelere gidenler de var. Ortak temaları işlemek, ortak bir söylem geliştirmek gibi bir eğilim sözkonusu. Oysa bu tutum bireysel zenginliklerin körelmesine yolaçabilir. Bir yandan öğeler halinde varlığını duyuran ve şiirimizi değişik iklimlere götürmeye aday yeni duyarlıklar, yeni insanlar; diğer yanda bir örnekleşmeye uzanan bir yol... Üzerinde durulması, düşünülmesi gereken bir durum bu.

SORU: Yeni çalışmalarınız var mı? Neler?

YANIT: Yeni çalışmalar var. Ama günyüzüne çıkar mı, çıkabilir mi bilmiyorum. Çünkü yırtıp çöp sepetine de atabilirim onları. Spartaküs ile Gılgameş'i manzum hikaye olarak tamamlamıştım. Bu dosyalar yok şimdi. Alınıp götürüldü. Belki yeniden eğilirim aynı konulara. Ama bilmiyorum.

(Yazko Edebiyat — Ocak)

«HANYA KONYA» ÜSTÜNE F. ÜLKE AREN'LE BİR KONUŞMA

Adnan ÖZYALÇINER

SORU: Sayın F. Ülke Aren «Hanya Konya» adlı kitabınızla 1982 YAZKO Ödülleri öykü dalında özendirme ödülünü kazandınız. Bize kendinizi kısaca tanıtabilir misiniz?

YANIT 1941 yılında Ankara'da doğdum. 1963 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesini bitirdim. Uzmanlık dalı olarak şehirciliği seçtim ve geçen yıla kadar çeşitli kamu kuruluşlarında şehirci-mimar olarak çalıştım. Bir yıldan beri serbestim ve hayatımda ilk kez edebiyatla ilgilenebilmek için yeterli vaktim oldu.

SORU: Ne zaman yazı yazmaya başladınız, daha önce yayınlanmış öyküleriniz ya da kitaplarınız var mı?

YANIT 1975'de Türkiye Defteri dergisinde iki hikayem yayınlandı. Ayrıca yayınlanmamış bir tiyatro oyunum var. Yaklaşık on yıldır, imkan buldukça edebiyatla yakından ilgilenmekteyim.

SORU: Öykülerinizin kara gülmece yönü ağır basıyor bence. Bu da ister istemez toplumsal eleştiriyi gündeme getiriyor. Öykülerinizin ortak yanı olan bu içerikle okurlara aktarmak istediğiniz bir bildiriniz olmalı. Nedir?

YANIT Kara gülmeceye eğilim duyduğum doğru, ancak burada «bildirim

şudur!» diye bir formül sunmak hem okuyucuları hem de kendimi gereksiz yere sınırlamak olur kanısındayım.

SORU: Öykülerinizin hemen tümünün konuları mahkeme tutanakları, gazete haberleri, kurmaca da olsa bilimsel bir tezden kaynaklanıyor. Böylece nerdeyse kuru bir haber dili oluşuyor öykülerde. Bu konuda diyecekleriniz var mı? Haber dilinin oluşturduğu öztürkçe sözcüklerle yabancı kaynaklı sözcüklerin yanyana bulunuşu konusunda ne diyorsunuz? Böylesi bir dil bu öykülere mi özgü? Genelde dil anlayışınız nedir?

YANIT Dilimi «sulu» bulmadığınıza ne kadar sevindiysem, «kuru» bulmanıza da o kadar üzüldüm! «Dil»i çok önemli buluyorum ve kendimi hiç sınırlamıyorum. Gerek sözcüklerin seslerinden dolayı diğer sözcüklerle kurdukları ilişkiler, gerek anlam ve içeriklerinden dolayı çağrıştırdıkları ve anıştırdıkları ilişkilerin hiç birinden vazgeçmeğe kıyamıyorum. «Öztürkçecilik ve ilericilik» ile «eskitürkçecilik ve gericilik» arasında süren meydan savaşına katılmağa hiç niyetim yok! Yabancı sözcüklere gelince, bugünkü iletişim düzeyinde, bunların çoğu artık bizimle yaşar olmuşlardır Anlam ve ifade için gerekliyse, neden olmasın?

SORU: Öykülerinizin daha çok kurgusal bir yapısı var. Halönü Arbedesi öyküsü ise nerdeyse kurgubilim türünde. Buna karşılık öykülerin kurgusallığı günümüzün toplumsal, insansal sorunlarına eğilmenize engel olmuyor. Bu dolaylı anlatım biçimini seçmenizin nedenini açıklayabilir misiniz?

YANIT Yakından bakılacak olursa kurgusal da olsa öykülerin içinde yaşadığımız çevre ve koşullardan kaynaklandığı görülebilir. Bu yaklaşımın, gerçeklere dışardan, mekan ve zaman olarak uzaktan ve mümkün olduğu kadar serinkanlı bir bakışla bakmak ve onları yeniden düzenlemek, değişik yönlerden kavramak ve gerekli noktaları abartmak, ortaya çıkarmak, vurgulamak gibi amaçları var. Tabii bu yöntemin çoğu yazarın ortak yöntemi olduğu ve bana özgü olmadığı açıktır.

SORU: Yeni çalışmalarınız var mı, neler?

YANIT Üzerinde çalışmakta olduğum iki kitap var, ancak açıklama yapmak için erken.

(Yazko Edebiyat — Ocak)

«SİVİL TOPLUM VE DEVLET» ÜSTÜNE KÜRŞAT BUMİN'LE BİR KONUŞMA

Adanan ÖZYALÇINER

SORU: Sayın Kürşat Bumin 1982 Yazko Ödülleri İnceleme dalında «Sivil Toplum ve Devlet» adlı yapıtınızla özendirme ödülünü kazandınız. Okurlarımıza kendinizi kısaca tanıtabilir misiniz?

YANIT 1947'de Yıldızeli/SİVAS'da doğdum. D.T.C.F. Felsefe Bölümünü bitirdim. İki yıl kadar felsefe öğretmenliği yaptıktan sonra, 1972'de karımla birlikte Paris'e gittim. Orada geçirdiğim yıllar süresince özellikle toplum felsefesi üzerinde çalıştım. Sivil Toplum ve Devlet, bu dönem içinde, hemen hemen üç yıl önce noktaladığım bir çalışmadır. 1980'den beri Türkiye'de, Bornova'dayım. Bu arada, özgeçmişim çerçevesinde sözünü etmeden geçemeyeceğim bir de 5 yaşındaki oğlumuz Kerem var.

SORU: Yazı yazmaya ne zaman başladınız, daha önce yayınlanmış incelemeleriniz ya da kitaplarınız var mı, neler?

YANIT: İki yıl önce, bazı dergilerde birkaç yazım yayınlanmıştı. Sivil Toplum ve Devlet yayınlanan ilk kitabım.

SORU: İncelemenizde tarihsel bir akış içinde sivil toplum ve devlet ilişkilerine değiniyorsunuz. Bu konuyu biraz açar mısınız?

YANIT Evet. Sivil toplum kavramının doğuşunu ve onun devletle ilişkisini ana çizgileriyle ve büyük dönemeçlerinde incelemeye çalıştım. Bu süreç, iktidarın dünyevileşmesi ve bir bakıma toplumun «Tanrı Sitesi»ne olan bağlarından kurtulup bir tür otonomisini kazanmasıyla başlıyor işte sivil toplum ve iktidar kavramlarının modern anlamlarıyla ortaya çıkmaya başladıkları an bu andır. Artık iktidar kaynağını ne Eski Yunan'da olduğu gibi toplum - doğa uyumunda, ne de Ortaçağ'da olduğu gibi ilahi bir katta aramamaktadır. İktidarın doğa ve Tanrı hipoteklerinden kurtulmasıyla birlikte Devlet ve toplumun devletten geçmeyen biçimde, Devlet dolayımı olmaksızın örgütlenmiş alanlarından oluşan sivil toplum kavramları ortaya çıkmaya başlamaktadır. İşte bu büyük dönemecin politika felsefesi tarihinde en etkileyici olmuş olayı kuşgusuz Fransız Devrimi'dir H. Lefebvre'in deyişiyle, Fransız Devrimi ile birlikte, Hıristiyanlığın üçlemesi olan «Baba-Oğul-Kutsal Ruh» yerini «Devlet-Ulus-Akıl» üçlemesine bırakmıştır. Devletle Akıl arasında kurulan bağ Hegel'de mutlaklaştırılmaktadır Sivil toplum çelişkiler alanıdır, bu nedenle de akılsallığın taşıyıcısı olamaz, onun çelişkileri Devlet düzeyinde aşılarak çözüme ulaştırılmaktadır Devlet bu açıdan Akıl'ı cisimlendirmektedir. Hegel toplumsal ve düşünsel tarihin bu açıdan bir yeniden okunması sonrasında her ikisinin de aynı sürecin değişik ifadeleri olduğunu ve Devlet'te son bulduklarını söyler Devlet, işte tarihin son sözü budur!

Marks toplum felsefesini Hegel'in devletsel terimlerinin baskınlığından kurtarıp, sivil toplum optiğine yerleştirmek amacındadır Onu, toplum felsefesi açısından Hegel'den kökten bir biçimde ayıran nokta da işte buradadır. Evet sivil toplum çelişkiler alanıdır, ama Devlet bu çelişkileri aşan değil, tersine onlar tarafından belirlenmiş bir şeydir Tarih modern devletlerin ortaya çıkmasıyla son bulmuş değildir Daha yaşanacak devrimler vardır. Aklın zaferini gerçekleştirecek, toplumsal hayata tümüyle rasyonellik kazandıracak, aklın gerçekliği yeniden düzenlemesini sağlayacak asıl devrimle birlikte Devlet de, sivil toplum da ortadan kalkacaktır Çünkü amaçlanan toplumun mükemmel düzeninde, düzenleyici ilkelere sahip, toplumdan sayutlanmış bir kurum olarak Devlet'e gereksinme kalmayacaktır. Tüm çelişkiler bu tümüyle saydam ve eştürden toplumsal dokunun mükemmelliğinde eriyeceklerdir. Çalışmanın ilk bölümü devlet ve sivil toplum kavramlarının bu toplumsal-düşünsel serüvenini büyük dönemeçlerinde belirlemeye çalışmaktadır. Bu noktadan itibaren iki sorun gelişim çizgisinin eksenini oluşturacaktır: Marks sonrası ve kendini marksçı olarak tanımlayan kuramlar ve onların kendilerine eşlik ettiği tarihsel olgular, yani doğu Avrupa toplumlarının ve Sovyetler Birliği'nin yukarıda sözünü ettiğim sivil toplum devlet ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesi ve öte yandan batı Avrupa'da özellikle 68 sonrasının politik sorunsalını oluşturan sivil toplum kaynaklı hareketler, yani ekolojik hareketler, kadın hareketleri, tüketicilerin mücadeleleri ve Fransa'daki LİP olayının en düşündürücü örneğini oluşturduğu, üretim düzeyindeki özyönetim arayışları. Bir başka deyişle, kendilerinin klasik parti politikalarınca, yani iktidarı amaçlayan örgütlerce eritilmesine bir türlü izin vermeyen toplumsal arayışlar.

SORU Devletle toplum ilişkisini, devletle birey ilişkisini, bireyle toplum ilişkisini çağdaş açıdan nasıl yorumluyor sunuz?

YANIT Kavramların içeriğini onların tarihsel serüveninden sözetmeksizin

belirlemek olanaksız. Birey deyince ilk olarak aklıma Antık Yunan'ın örnek bireyi Sokrates geliyor. O bize öyle bir birey tipini örnekliyor ki, bu örnekte birey herşeyden önce bir **yurttaş**. Bunun nedeni hegelci-marksçı tarih felsefesinde Atina sitesinin bir tür «düşüşten önce» toplumu oluşuyla açıklanmakta. Yabancılaşma öncesi toplumu olarak sitede birey-devlet, birey-toplum antagonizmi henüz ortaya çıkmamış. Birey-Sokrates bir entellektüel olarak bilgisel etkinliğini de yurttaşlık etkinliğiyle içiçe yürütüyor. C. Castoriadis'in deyişiyle Sokrates bir **yurttaş-filozofdur.**

Demokrasinin parlak döneminin sona ermesi ve Peleponez savaşlarının yenilgiyle noktalanmasıyla Antik Yunan'da izlediğimiz bu, birey ve toplumun mükemmel uyumu son buluyor İşte bu sonu dramatik bir biçimde simgeleyen olay yine Sokrates'e değgin bir olay Atinalılar Sokrates'i ölüme mahkum ediyorlar. Platon'un Popper'in dediği gibi hocasına «ihanet» edip etmediğine karar vermek güç, ama şunu diyebiliriz ki artık Platon'la birlikte farklı bir birey-toplum ilişkisi örneği karşısında buluyoruz kendimizi. Bu örnekte ilginç olan ikinci bir nokta da «**bilmek**» ve «**hükmetmek**», bilgi ve politika arasındaki bağın kökten bir biçimde değişmiş olmasıdır Platon artık yurttaş olmaktan önce bir akademisyendir. Bu değişim filozof-yönetici kavramını ortaya çıkarıyor. İlk olarak Platon'da kuramlaşan **bilmek** ve **hükmetmek** arasındaki bu sıkı bağ, insanlık tarihini önemli ölçüde etkileyecek olan bir sürecin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Platon'un toplumun ve tarihin mutlak bilimiyle meşrulaştırdığı mutlak iktidar anlayışı daha sonra jakoben devrim kuramının yeniden canlandıracağı bir tavır olacaktır.

Aslında bir başka yönüyle jakoben anlayışın, Site'nin örneklediği toplum-devlet uyumunu, bu «düşüş öncesi» uyumu yeniden bir amaç olarak gündeme getirdiğini görüyoruz. Ama artık bu uyum bir yanılsamadan başka birşey değildir Çünkü, halk ve iktidar, toplum ve devlet zıtlığı yanlızca ideolojik düzeyde aşılmış olarak gösterilmekte ve gerçekte süregelen bu zıtlığın kendini herhangi bir biçimde ifadesi «halkın ve devletin özdeşliği» iddiasından kalkarak sansüre uğratılmakta, bastırılmaktadır. İşte bence sivil topluma yönelik bu sansür, mevcut sosyalist devrim uygulamalarının jakobenlerden aldıkları bir mirastır

Buna karşılık batı Avrupa demokrasileri sivil toplum devlet ilişkisinin farklı bir varoluş biçimini örneklemekteler. Burada ayırıcı olan özellik, bence, sivil toplumun kendinin devlet tarafından eritilmesine karşı verdiği ve adına demokrasi dediğimiz bu mücadeledir Böyle bir ilişki çerçevesinde birey, «başkalığını» koyabilmekte ve işte bu başkalık, toplumda eştürdenlik yaratma iddiasına sahip ideolojilerin varlığına katlanamayacağı «bireyselliğe» ve onsuz olamıyacak olan demokrasiye temel oluşturmaktadır.

SORU: Sizce siyasal, toplumsal ve tarihsel incelemelerde tutulacak yol ne olmalı, sizin bu incelemenizde uyguladığınız yöntem konusunda bizi aydınlatabilir misiniz? Yeni çalışmalarınız var mı, neler?

YANIT Bu çalışmayı konuşmamızın başında da belirttiğim gibi, kendi formasyonumun bir aracı olarak planlamıştım. Bu nedenle belki fazla geniş kapsamlı tutuldu. İki yıldır üzerinde çalıştığım ve bitirmek üzere olduğum yeni çalışmamda bir bakıma ilk çalışmamın da konusunu oluşturan kurumlar ve ideolojiler ilişkisini daha özel bir konuda: Okul'un ideolojik serüveni konusunda incelemeye çalışıyorum. Bu çalışmada «Ağaç Yaşken Nasıl Eğilir?» sorusu üzerinde odaklaşan çeşitli ideolojileri bir kurum olarak Okul'la ilişkilerinde ele alıyorum.

(Yazko Edebiyat — Ocak)

«YAPISALCILIK VE BİR UYGULAMA» ÜSTÜNE AYŞEGÜL YÜKSEL'LE BİR KONUŞMA

Adnan ÖZYALÇINER

SORU: Sayın Ayşegül Yüksel, 1982 Yazko Ödülleri inceleme dalında sizin verdiğiniz adla «Melih Cevdet Anday Tiyatrosu» Yapısal Çözümleme / adlı yapıtınızla özendirme ödülünü kazandınız. Önce okurlarımıza kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

YANIT Istanbulda doğdum. Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nden sonra Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdim. 1965'te Fulbright bursuyla A.B.D.'ne gittim. Yüksek lisans çalışmalarımı New York Üniversitesi'nde, doktora çalışmalarımı ise Ankara Üniversitesi DTCF Tiyatro Kürsüsü'nde tamamladım. Çevirmen ve İngilizce öğretmeni olarak çeşitli kurumlarda çalıştım. Onbir yıldır Orta Doğu Teknik Üniversitesi Beşeri İlimler Bölümü'nde tam gün görevli, bu dönem başındanberi de DTCF Tiyatro Kürsüsü'nde ek görevli öğretim üyesi olarak çalışmaktayım. Altı yıldır gazete ve dergilerde tiyatro inceleme yazıları ve oyun eleştirileri yazıyorum. Evliyim, iki çocuğum var.

SORU: Ne zaman yazı yazmaya başladınız? Daha önce yayımlanmış yazılarınız ya da kitaplarınız var mı?

YANIT: Yazma uğraşına 1963te çevirmen olarak başladım. İngilizce'den yaptığım makale ve şiir çevirileri Türk Dili, Yelken, Ataç, Yeni Dergi, Eylem dergilerinde, J. Hasek'ten çevirdiğim Aslan Asker Şvayk / roman ve S. Freud'dan çevirdiğim Rüya Yorum Metodu / iki makale / Ataç Yayınevi'nce, Alan Sillitoe'dan çevirdiğim Cumartesi Gecesi ve Pazar Sabahı / roman / Ağaoğlu Yayınevi'nce kitap olarak yayımlandı. John Arden'dan çevirdiğim Musgrave'in Dansı ise 1979-80 döneminde Devlet Tiyatrolari'nca sergilendi. 1975'ten bu yana yazmakta olduğum tiyatro inceleme ve eleştiri yazıları Özgür İnsan, Devlet Tiyatrosu, Halkoyu, Bilim ve Sanat, Gösteri dergilerinde ve Cumhuriyet'te yayımlandı.

SORU Anladığım kadarıyla siz yapısalcılığı bir kuram olarak değil bir yöntem olarak ele alıyorsunuz. Açıklar mısınız?

YANIT Yaptığım çalışmanın amacı Melih Cevdet Anday'ın oyunlarının yapısal özelliklerini saptamak ve bu yapısal özelliklerden yola çıkarak yapıtların «işleyiş kuralları»nı ve «derin anlam»ını belirlemekti.. Bu nedenle de yapısalcılığı yalnızca yöntem düzeyinde ele aldım. İnsanın tüm eylemlerini, algılama biçimlerini, düşünsel ve duygusal konumunu belirleyen «değişmez» yapıların varolduğunu varsayan ve bu yapıları saptama amacına yönelen yapısalcı kuram geçerlilik kazanma yolunda çeşitli bilgi dallarını kucaklamak zorundadır. Bir başka deyişle, yalnızca belirli sanat yapıtları düzeyinde yapılan yapısalcı saptamalar, bu kuramı kanıtlama yolunda yeterli veriler oluşturmamaktadır. Yapısalcı kuramı destekleme yolunda sanat adına ilk aşamada yapılması gereken «yapısalcı» bir sanat kuramının oluşturulmasıdır. Yapısalcılık üstünde çalışan araştırmacıların bu yönde çeşitli katkıları olmuştur. Ancak, henüz sanat eylemini tümüyle kucaklayan ve açıklayan bir yapısalcı sanat kuramı oluşmuş değildir.

SORU: Yapısalcı eleştiri ile klasik eleştiri arasındaki ayrım konusunda neler söylenebilir?

YANIT: «Klasik eleştiri» terimiyle, Aristoteles, Horatius gibi yazarların kuramlarına ve klasik yazarların yapıtlarına dayanılarak oluşturulmuş ölçütlere dayalı eleştiriyi değil de, bilinen, kullanılagelmiş eleştiri türlerini kastediyorsunuz sanırım. Yapısalcı eleştirinin, yaygınlıkla kullanılmakta olan tarihsel, toplumbilimsel, Marksçı, ruhbilimsel, arketipsel, izlenimci eleştiri türlerinden ayrıldığı te-

mel nokta, yapıtın dışındaki herhangi bir etkene başvurmadan, yapıt yoluyla herhangi bir yapıt dışı olguya ulaşmayı amaçlamadan, yapıtı yalnızca yapıtın içerdiği verilerle açıklama ereğini gütmesidir. Bu da yapıtı oluşturan parçaların birbirleriyle ve «bütün»le olan ilişkisinin belirli gösterge dizgeleri biçiminde saptanması ve bu dizgelerin genel dizge içindeki işlevlerinin belirlenmesiyle gerçekleştirilir Yapısalcı eleştirinin amacı, biçimsel öğelerden yola çıkarak içeriğe yönelmek ve biçimle içerik arasındaki ilişkileri saptayarak yapıtın iç tutarlılığını ortaya çıkarmaktır. Yapısalcı çözümleme yapıtın herhangi bir tarihsel, toplumsal, törel, politik, ekonomik ya da doğal «gerçeği» ya da bu gerçeklere ilişkin «doğruları» yansıtıp yansıtmadığını araştırmaz. Yapısalcı eleştiriyi ilgilendiren yapıtın kendi içinde bir bütün olarak geçerliliğidir yalnızca. Böylece yapısalcı eleştiri, öteki eleştiri türlerinde yapılabilecek uygulamaları dışlamayan, tam tersine öteki eleştiri türlerinde yapılacak çalışmalara sağlam bir temel oluşturan sağlıklı, önyargısız bir «başlangıç» niteliği taşımaktadır

SORU Yapısalcı bir uygulama için metin olarak incelemenizde Melih Cevdet'in oyunlarını seçmişsiniz.

a. Melih Cevdet'in yapısalcılık karşısındaki yeri nedir?

YANIT Yapısalcı çözümlemenin temel malzemesi, «gösteren» / biçim / ile «gösterilen» / kavram / arasında kurumlaşmış bir anlam ilişkisinin kurulamadığı, «örtük», «yoruma açık» göstergelerden oluşmuş dizgeleri içeren, karmaşık sanat yapıtlarıdır Anday'ın oyunları da bu tür sanat yapıtları arasında yer almaktadır. Bu nedenle de yapısal çözümleme çabasını gerekli kılan yapıtlardır Anday'ın oyunları.

b. Türk edebiyatına yapısalcı açıdan bakılabilir mi? Bu açıdan bakmanın sizce ne gibi yararları var?

YANIT Koca bir söylen kitlesine, Rus halk masalarına, Dede Korkut anlatılarına, Boccacio'nun öykülerine, Racine tiyatrosuna, Balzac'ın, Camus'nün romanlarına yapısalcı açıdan bakılabilmiştir. Bir Amerikalı incelemeci de Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kimi öykülerini yapısalcı yaklaşımla çözümlemiştir Kuşkusuz Türk edebiyatına ve bu edebiyatın ürünlerine de yapısalcı açıdan bakılabilir Yapısalcı yaklaşımın yararlarına inanıyorsak bu yararlar Türk edebiyatı bağlamında da geçerli olacaktır Ayrıca, yapıtlardan çok yazarlarla uğraşıldığı edebiyat ortamımızda, yapıtlara dönük çalışmaların özellikle yararlı olacağı kanısındayım.

c. Yapısalcı olmayan bir edebiyatı yapısalcı açıdan incelemenin olanağı var mı? Böyle bir inceleme yapısalcı olmayan edebiyatın özüne aykırı olmaz mı?

YANIT Yapısalcı edebiyat, yapısalcı bakış açısına bağımlı olarak ortaya çıkmış daha geç bir olgudur. Yapıtları üstünde yapısalcı çalışmalar yapılmış bir sürü yazarın yapısalcı edebiyatla yakından uzaktan bir ilişkisi yoktur Bir edebiyatın özünün zedelenmesi tehlikesi ise keyfi yargılara, sıradan izlenimlere dayanan, yapıtın parçalarına bütününden daha çok ağırlık tanıyan, yalnızca ağaçlara bakıp ormanı gözden kaçıran her çeşit sorumsuz eleştirel yaklaşımda söz konusudur. «Şablon» çıkarma düzeyini aşabilmiş bir yapısal eleştiri, değil yapıtın ya da yapıtın bağlı olduğu edebiyatın özünü zedelemek, tam tersine, yapıtın özünü belirlemeye ve bu özü keyfi izlenimci eleştirinin yozlaştırıcı etkilerine karşı korumaya yöneliktir

SORU : Yeni çalışmalarınız var mı, neler?

YANIT: Tiyatro olayının canlılığını sürdürmesi için basın ve yayın organlarının da üstlerine düşeni yapması gerektiğine inandığım için sürekli olarak kısa tiyatro yazıları yazıyorum. Bu nedenle boyutlu yeni çalışmalarım yok; ancak tasarılarım var **(Yazko Edebiyat — Ocak)**

SONUÇLAR TUTANAĞI

- YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI
- MAY ROMAN ÖDÜLÜ
- SABAHATTİN ALİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ
- TÜRK EDEBİYAT DERGİSİ YARIŞMASI
- KAYSERİ SANATÇILAR DERNEĞİ ÖDÜLLERİ
- MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ
- ORHAN KEMAL ROMAN ÖDÜLÜ
- SAİT FAİK HİKAYE ÖDÜLÜ
- İSMET KÜNTAY TİYATRO ÖDÜLÜ
- AVNİ DİLLİGİL TİYATRO ÖDÜLLERİ
- YAZARLAR BİRLİĞİ YILIN YAZARI DEĞERLENDİRMESİ
- YAŞAR NABİ NAYIR EDEBİYAT ÖDÜLÜ
- NASRETTİN HOCA GÜLMECE ÖYKÜSÜ YARIŞMASI
- ODTÜ EDEBİYAT KULÜBÜ ÖDÜLLERİ
- KÜLTÜR BAKANLIĞI BAŞARI ÖDÜLÜ
- TÜRK SANAT KURUMU TİYATRO ÖDÜLLERİ
- AKADEMİ KİTABEVİ EDEBİYAT ÖDÜLLERİ
- YARIN DERGİSİ GENÇLİK ÖDÜLLERİ
- TOPRAK ŞİİR ÖDÜLÜ
- TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ
- GÖSTERİ DERGİSİ ÖDÜLLERİ
- NEVZAT ÜSTÜN ŞİİR ÖDÜLÜ
- BEHÇET NECATİGİL ŞİİR ÖDÜLÜ
- TÜRKİYE İŞ BANKASI ÖDÜLÜ
- ABDİ İPEKÇİ DOSTLUK VE BARIŞ ÖDÜLLERİ
- SİMAVİ VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ
- YAZKO ÖDÜLLERİ

KAZANANLAR VE YANKILARI

YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI

Yeditepe Şiir Armağanı'nı «Halk Çağı» kitabıyla Ali Yüce kazandı. Seçici kurulda Oktay Akbal, Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Konur Ertop, Sami Karaören, Atilla Özkırımlı, Adnan Özyalçıner bulunuyordu.

İlk elemede 16 kitap üzerinde durulmuştur. Bunların ozanları şunlardır: Egemen Berköz, Abdülkadir Budak, Abdülkadir Bulut, Necati Cumalı, Ahmet Erhan, Melisa Gürpınar, Özdemir İnce, Yaşar Miraç (2 kitap), Seyyit Nezir, Tekin Sönmez, Ahmet Telli, Ozan Telli, Güven Turan, Nurer Uğurlu, Ali Yüce.

Tüzük gereği her üye üç kitabı aday göstermiş, «Bozkırda Bir Atlı» (Necati Cumalı), «Elmanın Tarihi» (Özdemir İnce), «Halk Çağı» (Ali Yüce), «Bu Kitapta Sen Varsın» (Egemen Berköz), «Gömleğim Leyla Desenli» (Abdülkadir Budak) sona kalmıştır. Son değerlendirmede «Halk Çağı» 4 oy, «Bozkırda Bir Atlı» 2 oy, «Elmanın Tarihi» 1 oy almıştır.

ÖDÜLLER VE BİR OZAN

Zeynep ORAL

Ödül verme, ödüllendirme, bir değerlendirmedir Ortaya konan ürünün, yapıtın, bir çalışmanın, çabanın değerlendirilmesi... Ancak herhangi bir yarışmada ödül alanlar kadar ödülü verenlerin de değerlendirildiklerini unutmamak gerek: Jüri dediğimiz, seçiciler kurulu dediğimiz kişiler, bir yapıtı seçerlerken biraz da kendilerini seçiyorlar Ülkemizde özellikle edebiyat dalında ödüllerin bolluğu olumsuz yönde eleştiriliyor. Ancak edebiyat dalında verilen ödüller zaten pek kitap okuma alışkanlığı olmayan ülkemizde, kitap okunmasına yol açıyorsa, ben derim ki aman bırakın, ilişmeyin ödüller bol olsun.

Geride bıraktığımız günlerde kimi edebiyat ödülleri açıklandı. Sonuçlar şöyle.

Geçen yıl yitirdiğimiz **May Yayınevi** sahibi ve yöneticisi **Mehmet Ali Yalçın**'ın adına konan **Mehmet Ali Yalçın Roman Ödülü**, bu yıl **Burhan Günel**'in «**Kalanlar ve Gidenler**» ile **Cüneyt Kelkitli**'nin «**Önce Pazartesi**» adlı yapıtları arasında paylaştırıldı. Seçiciler Kurulu **Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, Burhan Arpad, Erol Toy, Aydın Hatipoğlu**'ndan oluşuyordu. Yarışmaya 12 roman katılmıştı.

12 Nisan 1948'de öldürülen **Sabahattin Ali**'nin anısına konan **Sabahattin Ali Öykü Ödülü**, bu yıl katılan yapıtlar gerekli oyu sağlayamadığı için kimseye verilmedi. Yarışmaya 18 yapıt katılmıştı. Bunlardan dördü katılma koşullarına uymadığı için elendi. Seçiciler Kurulu şu isimlerden oluşuyordu: **Füsun Akatlı, Onat Kutlar, Filiz Ali Laslo, Berna Moran, Atilla Özkırımlı** ve **Cemal Süreyya**. İstanbul'da toplanan Seçiciler Kurulu, Ankara'da bulunan Füsun Akatlı'nın değerlendirmesini göz önünde tutarak, **İnci Arel** ve **Necati Güngör**'ün öykülerinin dikkate değer olduğu kararında birleşti.

ALİ YÜCE

Her yıl verilmekte olan **Yeditepe Şiir Armağanı**'nı bu yıl «**Halk Çağı**» adlı kitabı ile **Ali Yüce** kazandı. Seçiciler Kurulu, **Oktay Akbal, Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Konur Ertop, Sami Karaören, Atilla Özkırımlı** ve **Adnan Öyalçıner**'den oluşuyordu.

Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazanan Ali Yüce'yi okurlar 1976'da yayınlanan «**Boyundan Utan Darağacı**» adlı şiir kitabından, «**Şeytanistan**» adlı romanından tanıyacaklar Ödülü alan «**Halk Çağı**» adlı şiir kitabını ise 1981'de (Yazko) yayımladı. Özgeçmişini kendisinden dinleyelim

«**1928'de Yayladağı'nın Hisarcık köyünde doğdum. Doğar doğmaz başladı kavgam. 18 yaşıma dek çobanlık, ırgatlık yaptım. Keçileri kurt boğdu; kötü söz yedim, sille yedim. Bir kilo unluk için sabahtan akşama dek sırtımda taş çektim. Kök söktüm, kör kazma ile... Bir hasır parçasının üstünde başladı öğrenimim. Öte dünyayı karış karış dolaştım. Hatay kurtulduğu zaman Atatürk'ü öğrendim. Türk olduğumu öğrendim. Öte dünyadan kaçıp bu dünyaya ayak bastım... Köy Enstitüsü'ne kaçarak gittim. Köy yerinden oynadı. 'Molla Ali gavur yazılmış!' diyerek hayıflandılar. Şimdi de sürüp gider bu hayıflanmalar. 'Eğer eski mektebi okusaydı, şimdi büyük bir müftü olurdu. Yazık etti kendi kendine...' diye acırlar...**»

Müftü olamayan Ali Yüce yazar oldu, ozan oldu. Ama daha önce, 1951'de **Düziçi Köy Enstitüsü**'nü bitirdi. Hatay köy ve ilçelerinde ilkokul öğretmenliği yaparken İngilizce öğrendi. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü sınavlarını dışardan vererek 1961'de İngilizce öğretmeni oldu.

Ali Yüce'nin son kitabı «**Halk Çağı**»nı okuyorum. Gözlemciler, izlenimler, yaşananlar, özenle seçilmiş, tutumlu bir biçimde bir araya getirilmiş sözcüklerle veriliyor Şimdi duygu ve coşku yükü yoğun mu yoğun, biraz sonra alaycı. Kimi

zaman eleştiri ön plana çıkıyor, kimi zaman öfke ya da öneri... Zaman oluyor Ali Yüce bizi alıp başka ozanlara yaşamış, yaşayan öteki özonlara götürüyor, atıflarla, çağrışımlarla, adlarını anarak. Ve yalınlıktan hiç mi hiç şaşmıyor.

(Milliyet Aktüalite — 11 Nisan)

ALİ YÜCE: YEDİTEPE 1982 ŞİİR ÖDÜLÜNÜ KAZANAN «HALK ÇAĞI»

Tuncer UÇAROL

«Halk Çağı» (Yazko Yayınları 1981) adlı kitabınızda «1980 Nevzat Üstün Şiir Ödülü» ile «Yeditepe 1982 Şiir Ödülü»nü kazandınız. Bu kitabınızdaki şiirlerin özellikleri nelerdir?

— Benim şirimin en göze çarpan özelliği halk ekiniyle (kültürüyle) beslenmiş olmasıdır. Şiire yeni başladığım bellembeç yıllarındaki arayışlarım ve etkilenmelerim dışında bu nitelikten hiç sapmadım. Kent ekiniyle karşılaştıktan sonra da korudum kendimi. Bunun için özel bir çaba ya da önleme gerek görmedim. Doğal olarak kendiliğinden oluyor bu.

Benim bile bile lirizmden kaçtığım söylendi. Bir görüştür, saygı duyarım. Ancak küçük bir düzeltme yapmadan edemiyeceğim. O lirizm denen adam kim oğlu kimse benden kaçtı. Ben ondan değil. Davar güderken başımı kelçıbanları kaplamıştı. Çok ilaçlar yaptı anam. Geçmez de geçmez. İlaçlardan bir tanesi şu: Ben yedi dağdan kurt pisliği topladım. Güneşte kuruttuktan sonra anam onu sokuda dövüp un etti. Nar ekşisiyle kararak başıma sürdü. Bir ay sürdük bu ilacı. Kokudan yanıma yaklaşılmazdı. E, şimdi elimizi vicdanımıza koyarak söyleyelim, böyle birinin yanına lirizm yaklaşır mı? Çok haklı olarak kaçar. Ve gene Köy Enstitüleri olmasaydı beni ve benim gibileri hangi okul alıp okutur da lirizmini tehlikeye sokardı? O yıllarda Köy Enstitüleri benim gibi lirizmsizleri okutuyor diye az mı yüreğimiz ağzımıza geldi korkudan. Şükür kapatıldılar da bugünkü liristik yapımıza kavuştuk...

Ankara'da oturan genç bir arkadaşım, Antakya'ya selam gönderirdi bana birkaç yıl önce. «Ali abiye selam söyleyin, çok güzel şiirleri var ya, diyalektiği eksik.» Bir değil, beş değil, her gördüğüne söylüyor! O arada Ankara'dan bir isteğim olup olmadığını da soruyor doğrusu. Ben de bildirdim isteğimi: «Bana Ankara'dan iki kilo taze diyalektik gönder

Şiirimin halk ekiniyle beslenmesi bir rastlantı ya da özenti değildir. Ben halktan biriyim. Halk, benim şiirimin hem tohumu hem toprağıdır. Halk ne söyleyecekse apaçık dosdoğru söyler. Alacakaranlıkta saklambaç oynamayı bilmez. Kendi lirizmini kendi yapar. Kimseden ödünç lirizm alıp kullanmaz. En dar durumlarda umudunu, gülencenliğini, sevecenliğini yitirmez. Acıları kendi şekeriyle şekerlemesini bilir Benim ilk karşılaştığım yazılı ürünler de halk ozanlarının ürünleridir. Arzu ile Kamber, Kerem ile Aslı, Yunus Emre, Karaca Oğlan, Köroğlu, Pir Sultan ve Nasreddin Hoca. Şiirimin bunlardan biçimsel ve biçemsel izler taşıması çok doğal.

● Bu kitabınızdaki şiirlerinizde, şimdi oturduğunuz Ankara kentinin eleştirisi ile memleketiniz olan Antakya'ya özlemler var, uygarlığı da bol bol eleştiriyorsunuz. Neden?

— Ankara'yı eleştirmek mi? Aman, Ankara duymasın! Az önce de değindim. Karaca Oğlan benim eniştem ve kökendeşim. Onun yaptığı gibi gezip gördüğüm yerlerin coğrafyasını şiirime geçiriyorum. Haritaya bakarak değil, kendisine bakarak. Antakya'ya özlem duyarım. Valla, İstanbul'a gidince de, Ankara'ya özlem duyarım. İzin verirseniz, Karaca Oğlan'ın kulağını çınlatarak, doğadaki insanı kucaklaştırarak, Antakya'ya bir selam salıvereyim: Antakya'da / Asi kenarında şimdi / Kızlar çiçek suluyor / Yel estikçe çiçekler / kız / Kızlar çiçek oluyor

İşin doğrusu, ben büyük kentlere alışamadım. Kendimi hep evden kaçmış çocuk şaşkınlığı ve yalnızlığı içinde duyumsuyorum. Kendi şaşkınlığım yetmiyormuş gibi, bir de kent insanının çektiklerine bakıp hayıflanırım. Gittikçe yükselen beton yapılar. Yapılar yükselip büyüdükçe küçülen, kalabalıklaştıkça yalnızlaşan, yabancılaşan, hiçleşen insanlar Aynı katta oturan, aralarında bir tuğla bulunan ve birbirini tanımayan insanlar Abov! İnsan her şeysiz yaşar belki ya, insansız, sevgisiz nasıl yaşar, usum ermiyor Uygarlığın güzel yüzüne tutkunum. Aynadan çok ona bakarım. Ne ki, çirkin yüzüne, ısırgan yüzüne bakamıyorum. Küçük çocuklar gibi korkuyorum ondan. Bir yerimi ısırır diye korkuyorum... Uygarlığın ağacı öyle büyümüş ki göklere değiyor En olgun meyveleri de en yüksek dallarında gel gel ediyor Ne ki, onu ekip yetiştirenlerin boyları ve kolları çok kısa! Yüksek, dallardaki meyveleri koparıp yiyemiyorlar. Neyse, siz beni daha çok kışkırtmayın. Sonra uygarlık duyarsa bombasını kaptığı gibi üstümüze yürür. Kül eder bizi. Yalnız bizi mi eder? Ben, ne kentleri, ne uygarlığı eleştiriyorum canım. Sadece şakalaşıyorum onlarla. Şakamı kaldırıp kaldırmıyacaklarını bilmiyorum. Nasreddin dedemin kulaklarını çınlatarak küçük şakacıklarla bitireyim mi bu yanıtımı:

UYGARLIK

Ekmeğim küf
Suyum sası
Denizlerime işemiş
Sömürgeci donanması
Adına uygarlık demiş

ISTANBUL

Başıma dar gelirsin
Ayağıma çok bol
Kiralık ev ararken
Nereme giysem seni
Güzel Istanbul

ANKARA

Kendi kendimi
Kovalarken Kızılay'da
Dana mıyım böğelek mi
Kırmızı ışık yanınca
Bir bankerin önünde dursam
Başıma kel mi yağar
Ekmeğime çökelek mi

● Bu kitabınızda ayrıca ödül kazanmış bir şiiriniz olacaktı, hangisiydi? Aldığınız öteki ödüller nelerdir?

— Halk Çağı'nda ayrıca ödül almış bir şiirim var, «POLİKLİNİK.» Türk Tabipler Odası İzmir Şubesinin açtığı yarışmada birinci gelmişti (1978).

«AKKIZ ÜLKESİ» adlı öyküm, Arkın Çocuk Edebiyatı Yarışmasında mansiyon almıştı (1974). Bunu çocuklar için aynı adla şiirleştirmiş bulunuyorum.

TRT Çocuklar İçin Şarkı Sözü Yarışmasında «SAKLA BENİ ANNE» adlı şiirim ikinci geldi. Bu şiir «ANAMI ARIYORUM» adlı şiir kitabımda yer alacak.

«DERSİMİZ BAĞIMSIZLIK» adlı şiirim de, İzmir Sanatçılar Derneği'nin, Atatürk'ün 100. Yılı nedeniyle açtığı yarışmada ödül aldı (1981).

Ödülden söz açılmışken, Nevzat Üstün'ün yakınlarına, Umut Sanat ailesine teşekkür etmek isterim. Elime ödül çekini verip de savmadılar beni. Ödül kazanmama kızıp kaynanalık etmediler. Ödülden daha büyük bir ödül verdiler bana. Hem de ne uygarca. Özverinden daha öte bir özveriyle «Halk Çağı»nın halka ulaşmasına katkıda bulundular. Öksüz düğünü... gibi de olsa basıldı. Tüm emeği geçenlere teşekkür borçluyum. Size de teşekkür ederim sevgili Uçarol.

(Varlık — Mayıs)

ALİ YÜCE'NİN İKİ ODÜL KAZANAN KİTABI: «HALK ÇAĞI»

Tuncer UÇARCL

«Bir yanağı sarışın/ Bir yanağı kumral bebek/ Sen saçlarını savururken/ Girerken bir şiirin içine/ Ekmeğe zam gelmiş ne güzel/ Sen şiiri bırak ozan amca/ Başka bir iş bul kendine» (s. 20) gibi bölümlerden oluşan ya da «Küçük bir tüy gibiyim/ Büyük bir kuşun kanadında/ Kaldır başını gör beni» (s. 29) gibi dizeler söyleyen, şiirlerinin özgünlüğü, özellikle güleç dilli halkça yergileriyle tanınan Ali Yüce'nin, geçen yıl sonunda yayımlanan ikinci şiir kitabı Halk Çağı, iki ödül birden aldı. Bu kitabı da dize ve bölüm güzeli şiirlerle dolu. Şu şiirleri de bütünlük güzelliği taşıyor: «Poliklinik», «Yükün Seni Taşıyamaz Oldum», «Babalarımız», «Çatışma», «Sana Öyle Gelmiş», «Bahar-Karşı Bahar», «Kış İle Dalga Geçtim», «Yalnızlık Paylaşılır», «Kuşatma», «Sokrates», «Dersimiz Tarih»

Kitap, daha önce yayımlanmamış olarak, yalnız toplumcu gerçekçi ozanların katılabildiği «1980 Nevzat Üstün Şiir Ödülü»nü almıştı. İçinde 61 şiir vardı. Ancak ödül almasına karşın, pek çok ozanın başına gelen Ali Yüce'nin de başına geldi! Bu yönden zaten hep dertli olan Ali Yüce kitabını hemen çıkartamadı. «Sınırlı Sorumlu Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi» YAZKO'ya üye olduktan sonra; Kasım 1981'de, bir yıl gecikmeyle ve 47 şiirle Yazko Yayınları arasında yayımlatabildi... Arkasından «1982 Yeditepe Şiir Armağanı»nı da kazandı.

Ali Yüce, şiirlerini beş bölümde toplamış bu kitabında:

1. Halk Çağı, (Ali Yüce'nin şiirlerinde halk vardır. Şiirlerini onların sevgisiyle, onlardan biri olarak yazar. «Yunuslama» şiirinde «Halkız elhamdülillah» diyor. Nevzat Üstün Şiir Ödülü konuşmasında da; «Bir halk türküsü, aşağıdan gelirem, der. Ben de aşağıdan gelenlerdenim.» diye övünmüştür.)

2. Karacaoğlan'ın Karası. (Ali Yüce, bu kitabında da Hatay yöresi insanını edebiyat coğrafyamıza yapıştırmayı sürdürüyor. Ayrıca; Karacaoğlan'ın memleketi Çukurova'yı da, Karacaoğlan Ali Yüce'nin şimdilerde yaşadığı Ankara'yı da, şiir coğrafyasına ekliyor. Böylece kocakentler ile doğakentleri epey karşılaştırıyor, doğayı ve küçük yerleşme birimlerini halk adına özlüyor.)

3. **Karatahtaya Gömülen Öğretmen.** (Ali Yüce, 1977 yılı sonunda Antakya'da İngilizce öğretmenliğinden emekli oldu, 1979'dan beri de oğlunu üniversitede okutmak için Ankara'da kirada oturan bir dar gelirli. Kitabında da memurların, emeklilerin, işçilerin, çocukların sorunlarını, onların ufak büyük umutlarını ve öfkelerini «Dersimiz Sevgi», «Dersimiz Tarih» diyerek eğlenili biçimde anlatıyor. Halk için yapılmış ve yapılmamışlara bakarak; Şişiyor haftalar aylar/ Saatler dakikalar şişiyor/ Tahtayı deliyor yalanlar/ Patlıyor eniştemizin davulu/ Leş kokuyor meydanlar» (s. 33) diye üzülürken, gecekondu bölgesinden geçen otobüsler içinde de; «Bizim semtin otobüsü/ Politikaya atılmış ne güzel/ Politika mı dediniz/ Kirli sabunla yıkayın ağzını/ Bağlayın çürük bir iple/ Şakıya şakıya geçsin bülbül/ Demokrasinin önünden» (s. 18) diyerek içini döküyor «Çeketini ters mi giymiş çağdaş uygarlık» diyerek, dar gelirlinin neredeyse zararına işleyen bu beton uygarlığa birçok sayfada demediğini bırakmıyor... Böylece Behçet Necatigil'in kızgın komşusu oluyor şiirde! O da Necatgil gibi dar gelirlilerin ozanı. Daha güzel bir terimle, enflasyon dönemimiz halk ozanı.)

4. **Yaşlılık Alıştırmaları** (1928 doğumlu Ali Yüce, bugün 54 yaşında bir emekli. Köylü olduğu için köyü, Antakya'da uzun yıllar yaşadığı için küçük kentleri, Ankara'da çocuk okuttuğu için kocakentleri çok iyi biliyor. Hastaneleri de iyi tanıyor... Daha 1975'te; Antakya'da çıkardığı ilk kitabı **Şiirin Dili, Yapısı, İşlev**'inde bir köylü ve köy enstitülü olarak yaşamını anlatırken de, «Evli iki çocuk babasıyım. Dedemden daha yaşlıyım.» demişti. Şiirlerinde halkı da böyle görüyor, onlarda can, tat, hak, bilinç arıyor.)

5. **Analar-Oğullar.** (Ali Yüce'nin şiirlerinde dar gelirlilerin birçok sorunu dikkati çekerken, bunların arasında geçim sıkıntısından aile arasında beliren ufak tefek kırgınlıklar, üzüntüler, sorunlar da var ki, her biri insan sağlığıyla oynuyor, şiire de geçiyor...)

Halk Çağı'nda böylece, yukarıda belirtilen bölüm başlıkları yalnız o bölümleri kapsamıyor, Ali Yüce'nin bütün şiirlerine sinen konu özelliklerini de vurguluyor Bu özellikleriyle de o, **bir gerçek çağdaş halk ozanıdır; bir doğal millet vekilidir.** Bugün halktan yana hemen tüm değerli ozanlarımız, çağ giderek halk çağı olmasına karşın, halka ince sözlerle bakarak, onun dışından yazıyor! Ama Ali Yüce, bu görevi onların içinden, onların sözleri, duyarlığı, beğenisi, halk bilgeliği ile, yaşarken yapıyor... Yaşamının her kesitini yazıyor. Gördüklerini., Başına gelenleri. Ailesini. Öğretmenliğini. Öğrencilerini. Emekliliğini. Yaşlılığını. Benim Istanbul'daki kiralık evimde üşüdüğümü (s. 37) bile... Köy ile kenti. İyi ile kötüyü. Işık ile karanlığı. Uygarlık ile halka zararlı uygarlığı... Bunların birbirleriyle sürekli çatışmasını bu yüzden daha somut görüyor, halkın yükünü yazıyor... «Yahu bu yasanın neresi yasal?» (s. 67) diye sırasında şiir-önergeler veriyor halk adına... «Bir sömürgen bana/ Ne zaman günaydın dese/ Kir içinde kalır sabahım/ Bütün şiirlerim bitlenir/ Sirke karışır pekmezime/ Gülmeyi çirkinleştirir yüzüm/ Kitlenir azığım/ Demirden bir çıkına» (s. 34) diyor. «Poliklinik» şiirinde; çoktan çözülmüş olması gereken bir temel sorun içinde, halkın hastane köşelerinde çektiklerini başarılı dille, hem de boncuk şiiriyle anlatıyor. «Babalarımız» şiirinde, çiftçi babasıyla emekli bir demiryolu işçisine ses oluyor. «Ülkem güzel ülkem/ Sen ki değişmezdin/ Bir saman çöpünü/ Dünya dolusu altına/ Niçin yatı yatıveriyor şimdi/ Tertemiz insanların/ Kipkirli paraların altına» (s. 29) diyor. Ülkemizdeki büyük kargaşanın nedenlerine eğiliyor. «İnsanı insana/ Kardeş etmeye gitmiştim/ Döndüm geldim ki/ Kanamış okullar meydanlar/ Bütün doğrular eğilmiş» (s. 25) diyor.

Yani Yüce; daha önceki 107 şiirli (1955-1975) kitabı **Boyundan Utan Darağa-**

cı'nda (1978) olduğu gibi, 1980 öncesi bu şiirlerinde de gene insanın kendine ettikleri ile doğanın insana ettiklerine fazla yüklenmiyor, insanın insana ettiklerini yazıyor. (Yalnız bu kez; geçen kitabında —şiirin hastalıklı bir özelliği olan, şiirin ana konularından olmuş — aşktan hiç söz etmezken, bu kitabında «Yüküm Seni Taşıyamaz Oldum» şiirinde «Kim bilmez kim/ Yar yoluna sevgi döşemeyi» diyerek birçok şiirinde — s. 12, 19, 21, 34, 41, 48, 76 — cinsel konulardan da yaşamdaki ve toplumdaki doğallığı, yapaylığı içinde, söz etmeye başlıyor.) Bütün bunları da, geçen kitabında kullandığı özellikleriyle sürdürüyor, başka ozanlar arasında dikkati çeken özgünlüğünü sonuna değin yineliyor **Onun artık bilinen özgünlüğünün ana çizgileri şunlardır:**

— Toplumsal gerçekleri işleme.

— Hatay ve Çukurova yöresini (bu kez Ankara'yı da) şiir coğrafyasına alma.

— Anlatacaklarını yererek belirtme.

— Şen şakrak söyleyiş. (Bu kitabındaki «Öpe öpe» şiirinde, bu güleç yüzlü acılı şiirine «kara gülme» diyor... Bu tür eğlenili şiirler yazan Can Yücel'le İzzet Yaşar gibi. Biraz değişik çizgide Ece Ayhan ile Salah Birsel gibi.)

— Cansızları canlandırma, canlıları cansızlaştırma.

— İmge ve çağrışımlardan yararlanma.

— Bir bölük şiirinde (s. 10, 14, 42, 67, 74) sözcükleri art arda dizerek söyleme Boncuk şiir... (Bu kitaptaki başarılı «Boncuk», 1978'de Türk Tabipler Odası İzmir Şubesi Ödülünü de kazanan «Poliklinik» şiiri. Önceki kitabında da bu türün en iyi örnekleri «Bürokrasi» ile «Bekirlik Zor»du.)

— Dize ve bölüm güzellikleriyle şiirini kurtarma. (Birçok dizesi ve bölümü; unutulmayacak yalınlıkta, etkinlikte. Umutlu. Belleğe hemen yerleşen. Çoğaltıcı. İlginç buluşlar ve yazınsal oyunlarla süslü. Sevgi ve acı dolu. Birçoğu halk deyimlerine, özdeyişlerine yakın. Birçoğu yeniden okunduğunda eskimeyen. Yüksek sesle okunduğunda hemen iletişim kuran. Bu ara şiir ve ozanlığı, gerçekte toplumsal bireyi de tartışan...)

— Şiirlerinin bir süre sonra birbirine benzemesi. Yinelemeler.

— Kolay okutma.

Ali Yüce; sonuçta çok kolay okutan ve etkileyen bu özellikleriyle, daha çok okuyucu arayan iyi şiirin başarılı örneklerinden... Gerçekten söz olgunu, ince mi ince, dışardan ya da yukarıdan bakan toplumcu şiir yanında; Ali Yüce şiiri, «Bir sabah uyanıp baksam/ Anadan doğma soyunmuş şiir/ Bal akıyor memesinden/ Boyundan utan Ali Yüce/ Kafdağına çıkamazsın sen/ Netsen neylesen olmaz işte/ Küstürme emek bacını/ Buruşmasın halk bayrağın/ Ne derse desin sanat tüccarı» (s. 28) diyebilen şiir politikasıyla, halk bilgeliğinden fışkıran, ona seslenebilen bir toplumcu şiir. Yani özüyle de biçimiyle de toplumsal gerçekçi.

Bu nedenle, halkı seven bir ozanı, bu özellikleriyle halk da sevip onunla bütünleşebilecektir. Gerçek birer halk kitabı olan yapıtları daha çok basılabildiğinde; (bazı savruk, çeşitlemeleri fazla yineleyici, bu ara bazı güç şiirleri de ayrı tutulduğunda) Ali Yüce, ileride en çok yaşayacak toplumcu ozanlarımızdan biri olacaktır. (Varlık — Temmuz)

HALKTAN HALKA ŞİİR

Doğan HIZLAN

Toplumcu gerçekçi şiirimizin yalın örnekleridir **Ali Yüce**'nin yazdıkları, «**Halk Çağı**» da bu niteliğiyle belirginleşiyor. «**Halk Çağı**»nın içindeki şiirler 1980 yılın-

da Nevzat Üstün Şiir Ödülü'nü kazanmıştı. Nevzat Üstün Ödülü'nün özelliği, kitaplaşmamış ürünlere ödülün verilmesidir. Şiirler de ödül kazandıktan sonra kitaplaştı.

Yüce'nin şiirlerinde günlük yaşamımızın kesitleri kendini gösterir. Poliknik'ten yaşlılığa kadar geniş bir konu dağarcığı, yazdıklarını, okur çoğunluğu için sıcak ve yakın kılar.

Şiir kadar klişeye direnen klişeden tiksinen az edebiyat türü vardır. Gelenekten yararlanırken özümseme oranını bir türlü kıvamına getiremezseniz, taklit girdabında yitip gidersiniz. Özellikle halk şiiri geleneğinden, onun modern bir çağda yazıldığını unutarak yararlanırsanız, bu tehlike şiirin varolma ve yokolma sorununa gelip dayanır.

Ali Yüce, günlük konuları günlük bir dille, geleneğimizdeki şiirsel tadı özümseyerek anlatıyor Ona ne abartılı bir bildirinin ağırlığını koyuyor ne de söz oyunları ile örtüyor.

Kitaba adını veren «Halk Çağı»ndan bir bölüm Yüce'nin dize kuruşunu, dünya görüşünü sergilemesi yönünden ilgi çekici.

«Güler kurşun / Ağlar kanım / Kısa yılcıklar içinde / Uzun uzun çağlar kanım / Yaz bunu bir yere ozan / Destan kanım / Çirkinliğin sıkar beni / Ezilirim güzelliğinden / Güldürmüyorsa bir tek yüzü / Bir bahar dolusu menekşe / Soyunup girme koynuma keklik / Küs kanım...»

«Halk Çağı» beş bölümden oluşuyor: Halk Çağı, Karacaoğlan'ın Karası, Kara tahtaya Gömülen Öğretmen, Yaşlılık Alıştırmaları, Analar-Oğullar, Şiirin toprağa ayak basmış örnekleri görülür onda. Herkesin yaşadığı gerçek ondan şiirini bulur. Bir ödül kazanan Poliklinik şiiri onun şiirde anlatılan tema'lara ilişkin tavrını da simgeler.

Yüce, tema'sını şiirleştirirken ona ayrı süzülmüş bir şiir dili yakıştırmıyor. Yeryer düzyazıda rastlayabileceğimiz olağan dili kullanıyor. Olağan bir dilden şiirsellik yaratmak işinin üstesinden geliyor. Babalarımızı, bacılarımızı, burukluklarımızı, mutluluklarımızı ama yaşadıklarımızı anlatmayan şiirden Yüce'ye ne? Babalarımız, halk resimleri kadar duvarlara asılacak bir tablo tadını veriyor.

Şiir yaşamdan ayrıldı mı kurumuş bir sarmaşık gibi yücelerden düşüverir. Daha da önemlisi her çağın içinde sanatın, özellikle şiirin işlevi ne olmalıdır?.. **«Girerken bir şiirin içine / Ekmeğe zam gelmiş ne güzel / Sen şiiri bırak ozan amca / Başka bir iş bul kendine...»**

«Halk Çağı»nda unutamayacağımız güzellikte şiirler var. Öpe öpe bunlardan biri. Doğayı, insanı, sevinci, sevincin ötesindeki tedirginlikleri ustaca dizeye getirmiş...

Ali Yüce'nin asıl doruktaki ustalık örneklerini mi sordunuz? O zaman hiç duraksamadan Karacaoğlan'ın Karası diyeceğim. Karacaoğlan'ı onun sözcükleriyle kimi yerde de o bugün söylese nasıl söylerdi kaygısıyla yazılmış. Karacaoğlan biçeminde yazılmış, ustaya bir övgünün, saygının onun dünyasını çizmenin çabaları. **«Bilek ince bel ince / Sazımdaki tel ince / Yanmaya başlar Çukurova / Mızrap tele değince / Söndürme hiç.»**

Yunuslama, Telli Kur'an da Yüce'nin yaşayışta ve söz ustalığında geleneğimizin özümleyip yeni ürünler kotarmasının örnekleri.

Bakın Yunuslama'da ne diyor: **«Yu beni kirliceyim / Pişir beni çiğceyim / Bir uzun hece ile / Sor halimi niceyim»**

Telli Kur'andan da bir kaç dize: **«Günah kılınmıştır onlara / Ordular toplar tüfekler / Öldürmek ayıp kılınmıştır / Onlar ki türkü bilmezler / Yürekleri taş kılınmıştır..»**

Şiirini hemen okuduğunuz da size bir duyguyu çağrıştırmasını, daha dün yaşadığınız üzerine titreşimler yaratmasını bekliyorsanız hele hele ülkenizin ve halkınızın türkülerde tınlayan sesini duymayı mutlaka istiyorsanız Ali Yüce'nin şiiri, aradığınız şiirdir. Şiirin işlevinin toplumcu gerçekçi bağlam içinde de bir yeri olmasından yanasanız Ali Yüce beklediğiniz şairdir.

Şiirin haksızlıklara, ezilmelere karşı direnişini unutmayın? «Hep sağdır şiir / Hiç öğrenmemiştir ölmeyi» diyor Ali Yüce.

(Cumhuriyet — 7 Ekim)

MAY ROMAN ÖDÜLÜ

Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, Burhan Arpad, Erol Toy ve Aydın Hatipoğlu'dan oluşan seçici kurul, May Roman Ödülü'nün «Kalanlar ve Gidenler» (Burhan Günel) ile «Önce Pazartesi» (Cüneyt Kelkitli) arasında bölüştürülmesine karar verdi. Ödüle 12 roman katılmıştı.

Burhan Günel, ödüllere ilişkin görüşlerini aktardı : «ORKAN KEMAL ÖDÜL SEÇİCİ KURULU'NDA BEN OLSAM KENDİME OY VERMEZDİM»

Yasemin YAZICI

— Burhan Günel, kitaplarının yanısıra edebiyat çevremize getirdiği tartışmalarla da tanınan bir yazar Halen Ordu'da hava subayı olarak görevini sürdürüyor. Roman ve öykülerinin genel içeriği toplumcu bir düşün çizgisinde. Bugüne değin çıkan kitapları ise şöyle, «Başka Bir Yaz», «Arsayan», «Acının Askerleri», «Ökse»

Son olarak M. Ali Yalçın birincilik ödülünü, «Kalanlar ve Gidenler» adlı yapıtıyla, kazanan yazar, Cüneyt Kelkitli'nin de «Önce Pazar» kitabıyla birinciliği bölüştü. Ödül ertesinde imza günü nedeniyle İzmir'de bulunan yazarla konuşmamızda ister istemez ilk sorularımız ödüllere ilişkin oldu.

«Geçmişte ödüllendirmelere değin oldukça keskin eleştirileriniz vardı. Ancak bu eleştirilerinizin sonrasında siz de bazı ödüllere katılıp kazandınız. Sizce böyle bir tavır çelişkili olmadı mı?..»

Gerçekte TDK örneğini ben tek bir amaç içinde söylemedim. Elbette geçiş döneminde olan bir dili kullanan yazarın dil güçlükleri içinde bulunacağı yadsınamaz, ancak varolan dil kurallarının da çiğnenmesine ödül verilmemeli değil mi.

«Sizin ödüllere katılmanız ne doğrultuda oluyor?..»

Bence her ödülün bir esprisi var... Bilindiği gibi yazarlığımda başından beri üç ödülüm bulunuyordu. Bir de son olarak M. Ali Yalçın ödülünü aldım. Ben gerçekte hiç de çelişkili davranmıyorum. Kendi düşünceme yazdıklarıma uygun olanları seçiyor yalnızca ona katılıyorum. Örneğin Sabahattin Ali Ödülü. Toplumcu bir yazarın adına verilen ödülün, bireyci bir yapıta verilmesi doğru olur mu... İşte seçici kurulun ve katılacak olan yazarların bu konuyu gözardı etmemeleri gerekir. Bir örnek daha verebilirim. Orhan Kemal ödül seçici kurulunda ben olsam kendime oy vermezdim. Öyle ki Orhan Kemal'in yazınından benim roman ilkelerim oldukça uzakta. Benim yazarlığımda ona göre bireysellik daha ağır basar.

«Peki bundan sonra ödüllere katılacak mısınız?..»

Kendi düşünce doğrultumda olanlara elbette... Ancak bir yazarın ilk yarışı kendisiyle olmalı... ilk ödül yazarın kendi emeğine verdiği çabadır.

(Cumhuriyet — 15 Nisan)

SABAHATTİN ALİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ

Sabahattin Ali Öykü Ödülü'ne 18 yapıt katıldı. Bunlardan dördü katılma koşullarına uymadığı için elendikten sonra, seçici kurulun yaptığı değerlendirme toplantısında hiçbir yapıt gerekli puanı toplayamadı ve ödül verilmedi. Füsun Akatlı, Onat Kutlar, Filiz Ali Laslo, Berna Moran, Atilla Özkırımlı ve Cemal Süreya'dan oluşan seçici kurul, İnci Aral ve Necati Güngör'ün öykülerini dikkate değer buldu.

TÜRK EDEBİYATI DERGİSİNİN ÇOCUK YAYINLARI YARIŞMASI

Türk Edebiyatı dergisinin düzenlediği «Çocuk Yayınları Yarışması»na 130 yapıt katıldı. Birinciliği «Allı Turna» (Zafer Altınkozaoğlu), ikinciliği «Arkadaş» (Ahmet Yıldırım) ve «Kasabanın Delisi» (Kemalettin Kutluoğlu), üçüncülüğü «Sihirsiz Kaval» (Saadettin Kaplan) kazandılar. Ayrıca «Harap Mescid» (Zarife Canan), «Şeftali Bahçesi» (Mehmet Karabacaklar), «Ödevlerimi Bitirdiğimde» (Gülşad Şener) yapıtlarına mansiyon verildi.

KAYSERİ SANATÇILAR DERNEĞİ ÖDÜLLERİ

Kayseri Sanatçılar Derneği ödülleri 1982'de romanda Duralı Yılmaz'a, şiirde Bahattin Karakoç'a, hikayede Sevinç Çokum'a, eleştiride A. Bican Ercilasun'a, incelemede Cemil Meriç'e, denemede Akif İnan'a, çocuk edebiyatında Mustafa Ruhi Şirin'e, aruzda Mehmet Çınarlı'ya verildi. Ayrıca şiirde Mahmut Sarıkaya, hikayede Kadir Keçebaş'a özendirme ödülü verilmesi kararlaştırıldı.

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ

Madaralı Roman Ödülü «Yıldız Karayel» adlı romanından ötürü Rıfat Ilgaz'a verildi. Bu sonuca ulaşan seçici kurulda Füsun Akatlı, Talip Apaydın, Mehmet Bayrak, Mehmet Başaran, Adnan Binyazar, Mustafa Şerif Onaran, Emin Özdemir, İlhami Soysal, Mustafa Ekmekçi bulunuyordu.

YAZARIMIZ RIFAT ILGAZ'IN ÖDÜL TÖRENİ ANKARA'DA YAPILDI

E. Öğretmen, yazar Fikret Madaralı ile eşi Fethiye Madaralı'nın kurdukları «Madaralı Roman Ödülü»nü bu yıl seçici kurul tarafından yazarımız Rıfat Ilgaz'ın son romanı olan «YILDIZ KARAYEL»e verilmesi üzerine, Ankara'da Sanat Kurumu'nda 25 Nisan'da bir ödül töreni düzenlendi.

Kalabalık bir izleyici huzurundaki ödül töreninin açış konuşmasını yapan Dr. Yazar, MUSTAFA ŞERİF ONARAN ödül'ün nasıl değerlendirildiğini, Rıfat Ilgaz'ın edebi yönünü, şairliğini anlatmış, eserlerinden örnekler vermiş ve 1944 yıllarının en güçlü yazarlarından olduğunu da belirterek, o zamanlar onun eserlerini okuyarak etkilenirdim demiştir.

Daha sonra söz alan yazar EMİN ÖZDEMİR ise; Rıfat Ilgaz'ın çok yönlü bir sanatçı olduğunu, yazınsal türlerin çoğunda eser verdiğini belirterek; «Fakat Rıfat Ilgaz toplumda gülmece yazarı olarak tanınır» demiştir.

Emin Özdemir sözlerine; «Bizim Koğuş» ve «Hababam Sınıfı»nın Rıfat Ilgaz'ın önüne geçmesine rağmen arkasındaki «KARA ELEŞTİRİ» anlaşılamamıştır, güldürü olarak ele alınmıştır diye devam etmiş, Tanzimattan bu yana Türk Romanı'nın dış ve iç gerçekleri yansıtması açısından 2'ye ayrılabileceğini, Ilgaz'ın ise, bu 2 yönsemeyi sergileyen bir yazar olduğunu söylemiş ve 1940 dan sonra Türk Romanının yaslandığı çevre Türkiye coğrafyasıyla bütünleşmiştir. Ilgaz'da bölge olarak bize KARADENİZ'i verir, eserlerinde insan verilmiş değil, yaşanmıştır. İnsana bakışı açısından karamsar ve umutsuz değildir. Ilgaz eleştiren gerçekçilikten, toplumsal gerçekçiliğe giden yolda yer alır demiştir

Yazarımız Rıfat Ilgaz ise konuşmasında: Bu, Edebiyat alanında ilk ödüllendirilmem. Sayın Madaralı ile seçici kurula teşekkür ederim. İlk defa 1978 de BARTIN GAZETESİ'nde çıkan yazımdan dolayı ANADOLU BASINI ÖZENDİRME YARIŞMASI'nda, Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından gazete ile birlikte ayrı ayrı ödüllendirilmiştik. Şimdi bu Ankara'nın bana 2'nci ödülüdür demiştir.

Kısaca hayat hikayesini anlatan Ilgaz, annem ve babam BARTIN'lıdır, ben, babam memurken CİDE'de doğmuşum, diyerek, mizah hayatının 1928 da Kastamonu'da yayınlanan «ÇALÇENE» dergisiyle başladığını belirtmiş ve sözlerini şöyle sürdürmüştür

Mizah toplumsal yergidir. Güldürüp uyutan değil, tedirgin eden uyutmayan mizahtır benim eserlerim. Aslında mizah halkımıza çok yatkın bir türdür. Sözlü türdür de diyebiliriz, Nasrettin Hocadan beri gelmişir. Yerli mizahın kökeni zıtlıkları, çelişkileri ortaya çıkarmaktır.

Bizim yaptığımız mizah, bizimle alay edenlerle alay etmektir.

Roman'sa, benim en son başvurduğum türdür. Bazı eleştirmenler bana «Anı romancısı» diyorlar. Anıları malzeme olarak kullanırız, bunlar başımızdan geçenlerdir.

Roman'ın ve kompozisyon'un tekniği vardır Başarı da bunun tekniğindedir. Dil ise, en başta gelen sorundur. İşlek bir dile ilk başta kavuşulamıyor.

Düz yazı aslında çok zor bir şeydir.

Önce kişisel sözlük gerekir.

«Fakat, mesela, örneğin» kelimelerini şimdiye kadar sözlüğüme asla almadım.

Yazar olarak sözlüğümüzü kendimiz yapacağız. Romanın'da inceliği, ustalığı buradan geliyor diyerek sözlerini konuklara teşekkürle bitirmiştir.

Alkışlar arasında kürsüye gelen Fikret Madaralı ise ödülü nasıl ve hangi şartlar sonucu ortaya koyduğunu belirtmiş ve bu ödülü yaşatan Seçici Kurul Üyelerimdir, bunların içinden bir tek satılmış çıkmamıştır diyerek, 74 yaşımda olmama rağmen içimde yanan öğretmenlik aşkı ile, öğrencilerimi şimdi karşımda Atatürk'ün Özgürlük ve İlkeleri ışığında görmem bana yetiyor. Bu ödülüm bir felsefenin yaşatılmasıdır demiştir. (Bartın — 4 Mayıs)

RIFAT ILGAZ: «YILDIZ KARAYEL» (Yalçın Y.)

Rıfat Ilgaz bu yıl Madaralı Roman ödülünü alan «Yıldız Karayel» yapıtı üzerine arkadaşımız Tamer Tezin'in sorularını bir mektupla yanıtladı. Yazarın sanatı ve yapıtıyla ilgili önemli açıklamalar getiren mektubu okurlarımıza sunuyoruz.

«Tamer Kardeş,

Varlık benim ilk yazdığım dergilerden biri.. Yaşar Nabi de ilk mektuplaştığım edebiyatçı, yazar, dergici. Anımsıyorum, dergisine son şiirimi Eskişehir'den, edebiyat öğretmeni, lisenin de müdürü Vasfı Mahir Kocatürk'le göndermiştim,

1942'lerde. 40 yılı geçiyor demek. Kırk yılın gerilerinden, senin kişiliğinde Varlık'a selam, sevgi...

Sonraları Varlık ile bir soğukluk girdi arama. «Yıllar nasıl da hızlı geçiyor» demek nerdeyse bizim yaştakiler için dilin pelesenki oluyor. Yaştaşlarıma inat, geleneği bozuyor: «İnsan ne kadar da hızlı değişiyor» demekle yetiniyorum şimdi. Sakın Filiz Nayır alınmasın, babası adına. Onu «mürettip hataları» için dizgicilere çıkışmayacak kadar olgun bir aydın kişi olduğuna inanıyorum. Babası sayın Yaşar Nabi ile 1942'lerden beri ilişkimiz kesildi. Bir tek satırım çıkmadı Varlık'ta, adım bile görünmedi. Bununla birlikte hep aynı doğrultudayım ben. Varlık sizlerin elinde daha halkçı, daha toplumcu, daha da ilerici...

Filiz Nayır'dan bir mektup almıştım önceleri. Varlık'a yazmamı istiyordu. Bu çağrıyı yanıtlıyamadım, küçük bir serüven yüzünden. İyi oldu sizin soruşturma mektubunuzun elime geçişi... Bırakalım da kırk yılın kültür ve sanat yaşamımızdaki gereksiz sürtüşmelerini, sorulara geçelim

Bugüne kadar kazandığım ödül mü? Kazandım, kazanmaz olur muyum. Beni halkımız, Hababam Sınıfı ile öylesine ödüllendirdi ki... Kulak dolusu alkış, harcaya harcaya bitiremediğim cep dolusu para, daha da önemlisi gönül dolusu sevgi kazandım. Bu durumu jürisiz, koşulsuz, kuralsız bir yarışma, bir ödüllendirme sayıyorum. Gösterilen müzikalde Hababam Sınıfı, tümüyle görünmese bile halkın akın akın koştuğu da bir gerçek... Bunu da başka türlü bir ödüllendirme sayıyorum. Bu vesile ile müzikalleşmesinde emeği geçenlere başta yapıtımın özüne uygun sesi bulan müzikçiler olmak üzere teşekkürler

Madaralı roman ödülü mü? Yetmişinden sonra başıma konan anaç bir devlet kuşu! Yapıtım olan Yıldız Karayel'i okuyup değerlendirenlere, ödüle layık görenlere teşekkürler. Bu ödülü düşünen, Sanat ve Edebiyat tutkunu değerli meslektaşım, okul arkadaşım Edebiyat Öğretmeni emeklisi Fikret Madaralı'ya, eşi Fethiye Madaralı'ya bir okadar teşekkür

Soruyorsunuz, nice nice yapıtlarım olduğu halde niçin halk seni Hababam Sınıfı ile tanıyor, tanıdığı bir yana seviyor, sayıyor, diyorsunuz.

Bu durumu nasıl mı değerlendiriyorum? Eleştirmenler boşuna böbürlenip durmasınlar. Halk seveceği, içinde kendini bulacağı yapıtı onlardan izin almadan da sevebiliyor. Biraz daha ileri giderek şunları da ekleyebilirim. Halkımız benim mizah öykülerimi de çok seviyor. Gelgelelim hiç bir eleştirmen beni öykücüden saymıyor nedense. On, onbeş kitabım var öykü olarak... Bunların içinde üç beş kez basılanlar da az değil. Yalçın Yayınevi bu kez sıradan basıyor bunları... Sayın eleştirmenlerin dikkatini çekerim, bunları gülmece güldürmece yapıtları falan diye geçiştirmesinler. Tüm kurallarına uygun öykülerdir. Fazladan da herkesin kıvıramayacağı mizah öyküleridir.

O. Henri biçimi, Çehof biçimi, diyeceğim... Açıkçası benim kendi biçimim, kendi biçemimde öyküler... Mizahtır diye küçümsemesinler. Gülünç olurlar sonra. Gülmece, güldürü konusu olurlar. Ben yazar geçerim, işim bu. Biz eleştirmeniz, incelemeciyiz, edebiyat tarihçisiyiz demek istiyorlarsa dost sofralarından erken kalkıp Edebiyatımızı tümüyle kapsayacak çalışmalar yapsınlar. Hoş, halkımızın onları dinlediği de yok ya! Sordunuz da söylüyorum. Saygı göstereceğiz halkımızın anlayışına. Beni şairden saymıyor diye, ilk Hababam Sınıfı'na adımı bile koymadığım halde beni mizahçıdan sayıyor diye de kızmıyorum, halkımıza.

Evet öyle olmuştu. İlk Hababam Sınıfı'nın kapağında adım yoktu. Kim bilir, şairliğime yakıştıramadığımdan olacak bu davranışım. Sen misin mizah öykücülüğünü küçümseyen... Halk da beni dokuz on şiir kitabım olduğu halde şairden saymıyor işte! Hiç de alınmıyorum artık! Hani bir söz vardır ya, «Neylerse gü-

zel eyler...» diye. Çok doğru. Bu arada eleştirmenlerin dikkatini çektiğimi belirtiyorum, bir kez daha!

Gelelim romanlarımda, köyle köylü konusunun yeniden ele alınması sorununa! Köy romanlarını köy kökenlilerin yazması kuralını koyar gibi oldulardı, değerli eleştirmenlerimiz. Yıldız Karayel'de köyden söz edişim, hem de bugünün köyünden, bilinç altıyla onlara bir tepki mi dersiniz? Olabilir. Belki de bilinç üstüyle Emile Zola Döl Bereketi gibi romanlarını yazdığı sıralarda ona köy romancısı dediklerini duydunuz mu hiç? Bu romanlara da biri çıkıp da köy romanı demiş midir acaba? Hiç sanmıyorum. Ödül töreninde de söylediğim gibi... Önce tekniğiyle, kompozisyonu, planı ve biçemiyle bir roman vardır. Eğer yapıt bu roman anlayışına uyuyorsa, olaylar köyde geçti diye köy romanı, olaylar denizde geçti diye deniz romanı, hele hele yazar kendinden söz ediyor diye de anı romanı olmaz. Benim Karartma Geceleri, 1944 yılında üç beş aylık yaşamımı konu olarak aldığım için, tanımladıkları gibi anı romanı deyip geçilemez. Hele bir incelemecinin buyurduğu gibi, «modaya uygun bir hapishane romanı» da değildir. Eğer 1971'lerden sonra böyle bir roman türü ortaya çıktıysa, Karartma Geceleri 1968'lerde yazılmıştır. Kimi yayınevi sahiplerinin ölümü, kimisinin de askere alınması yüzünden basımı ertelenmiştir. Ancak kendi girişimimle sonraları basılarak zaman aşımı kapanmıştır. O sayın eleştirmene bu arada şunu da anımsatayım, eğer böyle bir moda varsa, bu modanın istemeyerek Diolarından birinin de benim olmam gerekmez mi? Bununla birlikte bu modaları, evinin yolu hapishaneler önünden bile geçmediği halde haspisahane şiirleri yazma hevesinde olanlara bırakıyorum!

Eğer Yıldız Karayel'de köyden görünümler varsa ve bu görünümler Çukurova köylerine, Sivas köylerine, Doğu, Güney Doğu köylerine benzemiyorsa bir de Karadeniz köyleri var demektir. Karadenizlilerin, Karadenizli köylülerin olduğu gibi... Elbette kendilerine özgü, denizden gelen, kıyı toprakları üretim biçiminden gelen bir özelliği olacaktır yaşamlarının. Romancının görevi yalnız onların yaşayışlarını inceleyip gerçekleri saptamak da değildir.

Yıldız Karayel'in çok kişili oluşu üzerinde duruluyor sorunuzda. Bir gerçek bu. Belki de roman anlayışımın, yaşam anlayışımın bir sonucu bu. Yalnızlıktan, yalnız başıma kalmaktan hoşlandığım da bir gerçek. Kimi koşullarda ikili olmak da güzel... Üçle beş olacağıma elli, yüz olayım! Romanlarımdaki kalabalık tutkusu da buradan geliyor. Hababam Sınıfı romanında da öyle... Beş on kişilik kadrolarda tiyatrosu, sineması oynanırken onun gerçekçilik yanının zedelendiğini görüyor, üzülüyorum. Elli kişilik, yüz kişilik sınıflar görmek istiyorum karşımda. Kişileri konuşturmak hoşuma gidiyor Bu kalabalığın içinde bireyleri teker teker izlemek bir romancı olarak çok zevkli bir iş. Toplumcuyum, gerçekçiyim demesi kolay. Bu zor işin üstesinden gelebilirsen toplumcusun! Kişiyi bireysel yanıyla yakalayıp toplumun içinde yerine oturtmakla başlıyor iş! Roman da öyle, şiir de öyle...

Romanda kadınların kolayca bir araya gelebilmeleri de sorular arasında... Karadeniz kıyılarında kadınlar erkeklerden daha etkindir üretimde. Arkalarındaki küfe onların pazarlamada da etkili olduğunu göstermiyor mu? Böylece ekonomik gücü de ellerine almıyorlar mı? Zaman zaman çıkarı bozuldu mu baş da kaldırır En azdan kocasına... Saptandığı gibi hepsi var. Yıldız Karayel'de... Direnmeler bile.

İyi incelemişsin TAMER KARDEŞ, romanımı.. Bir eleştirmenden daha titizce. Teşekkürler

(Varlık — Haziran)

ORHAN KEMAL ROMAN ÖDÜLÜ

Orhan Kemal Roman Ödülü'nü «Yıldız Karayel» romanıyla Rıfat Ilgaz kazandı. Bu sonuca ulaşan seçici kurulda Rauf Mutluay, Çetin Altan, Mehmet H. Doğan, Erdal Öz, Konur Ertop, Hilmi Yavuz ve Nurer Uğurlu bulunuyordu.

RIFAT ILGAZ
BELKİ DE YERYÜZÜNDE İLK KEZ ÖDÜL ALAN EN YAŞLI SANATÇIYIM

Doğan HIZLAN

«Habam Sınıfı» ve Rıfat Ilgaz... Biribirini çağrıştıran iki ad. Oysa Rıfat Ilgaz 1940 kuşağının usta bir şairidir, romancıdır, hikayecidir. Nedense büyük çoğunluk onu **«Hababam Sınıfı»** ile tanıdı ve çoğu da o eserde tıkandı kaldı.

Son ayların en güncel adı Rıfat Ilgaz, **«Yıldız Karayel»** adlı romanıyla iki ödül birden kazandı: Madaralı Roman Ödülü ile Orhan Kemal Roman Armağanı.

Rıfat Ilgaz'ın, bu konuşmada iki yönünün altını çizmeye çalıştık. Romancı ve anı yazarı Rıfat Ilgaz, **«Yıldız Karayel»** romanı üzerine düşüncelerini, bu romanın niteliğini açıkladı.

Ayrıca ödül kurumu için neler düşünüyordu? Anılarını sürdürecek miydi?

Rıfat Ilgaz'la yaptığımız konuşmada mizah ustasının bir başka yanını daha ayrıntılarıyla tanıyacaksınız:

— «Yıldız Karayel iki ödül birden kazandı: Madaralı Roman Ödülü ile Orhan Kemal Roman Armağanı'nı. Ödüller üzerine ne düşünüyorsunuz? Ödüllerin yazarın daha geniş kitleye ulaşmasında yararı var mı? Ödüller arasında ayrım gözetiyor musunuz? Neden?»

— Evet, bu yıl «Yıldız Karayel» adlı romanımla Madaralı Roman ödülü ve Orhan Kemal Roman Armağanını kazandım. Ne mi düşünüyorum genel olarak ödüller için?. Ödül kazananın ödüller üzerinde ne düşüneceği belli değil mi?

Ödül kazanan biri olarak, özelliğim olduğunu belirtmem gerekir ilkin. Sanıyorum yalnız Türkiyemizde değil, belki de yeryüzünde ilk kez ödül alan en yaşlı bir sanatçıyım! Yetmişini aşkın bir sanatçı... Ödüllerin amaçları arasında özendirme yanının ağır bastığını düşünürsek, belirteyim hemen... Tam onbeş yaşından bu yana durmadan yazı yazan biriyim. Elliyi aşkın kitabım var. Dergilerde, gazetelerde kitap haline gelebilecek, beş on kitap oluşturabilecek kadar yazılarım olduğu gibi basımını beklediğim beş on kitabın da yazarı bulunmaktayım. Yani işimi özendirmeye hiç gerek kalmadan da harıl harıl yazabiliyorum. Ödüllerin, kitabın tanıtılması, satışı için yararı olduğu düşünülürse bunun için de yanıtım hazır... On iki kez en az on bin üzerinden basılan bir kitabın da sahibiyim. Üçer beşer kez basılmış kitaplarım da az değil...

Bütün bunlardan sonra aldığım bu iki ödülün beni düşünülemeyecek ölçüde mutlu ettiğini, onurlandırdığını, yüreklendirdiğini de açıklamalıyım. Madaralı tıpkı benim gibi öğretmenliği seven, bu mesleğin coşkusunu, sevincini yaşadığı kadar çilesini de çekmiş, istemediği bir dönemde işinden uzaklaştırılmış, ordan oraya atılmış sanata, edebiyata gönül veren bir kişi... Aşağı yukarı yetişmemiz de aynı kaynaklardan... Amacımız, ereğimiz de aynı... Orhan Kemal'e gelince, 1940'lardan bu yana şiire, öyküye, romana, edebiyata aynı açıdan bakmış, toplumu, gerçekleri aynı bakış açısıyla irdeleyip değerlendirmiş, aynı sıkıntıları, bunalımları, çileleri günü gününe birlikte çekmiş aynı yazınsal kuşağın iki yazı Mehmetçiğiyiz. Sosyal kaderi de birbirinden ayrı olmayan iki yakın arkadaş... Romanıma uygun görülen bu armağanın bence tek anlamı tüm bu düşündüklerimin, yo-

rumladıklarımın onaylanıp değerlendirilmesi... Bir sanat görüşünün, bir kuşak felsefesinin sürüp gitmekte olduğunun belgelenmesi.

Gene de okurlarımın üzerinde bir kuşkusu olacağını varsaymaktan kendimi alamadığımı belirtmeliyim. Bana demezler mi ki, harıl harıl tam 1926 lardan, 1927'lerden beri hemen yazınsal türlerin tümünde yazıyorsun, çiziyorsun da bu yıla değin neye ödül alamadın? Hani herkesin sevdiği oniki, onüç kez basılmış bir «Hababam Sınıfı» romanın vardı? Hani oyunlarında Ulvi Uraz'lara tıpatıp yakıştırdığın Piyale İhsan'ın, Zeki Alasya'lara biçilmiş kaftan bir Tulum Hayri'n, Metin Akpınar'lara uyan Refüze Ekrem'in, Suzan Ustan için bir İnek Şaban'ın, Ahmet Gülhan, Seden Kızıltunç için bir Güdük Necmi'n vardır? Verem hastanelerini dile getiren «Bizim Koğuş»lar, «Pijamalılar»ı yazmıştın? 1940 kuşağının «Yarenklik»lerini, «Sınıf»larını, «Yaşadıkça»larını çıkarmıştın? Bacaksızlara «Bacaksız» dizisini, «Kumdan Betona»yı, «Cankurtaran Yılmaz»ı armağan etmiştin? Hiç mi üzerlerinde durulmadı bu kitapların? Eğer bunlar ödül almana yetmiyorduysa şu yaşa gelene kadar neden oturup da yenilerini, başkalarını yazmadın?. Bunları söylemekte haklı değiller mi okurlarım? Ah bunların yanıtını veren biri çıksaydı da ben de öğrensem de kuşkularımı dağıtsam?

Ödüller hiçbir işe yaramaz diyenlerin gene de karşısındayım. Her ödüllendirilmeden sonra birçok sorunlar çıkmıştır ortaya... Bakın ben de ödüllendirilmeseydim, nasıl yüreklilik gösterir de söyleyebilirdim bunları?...

Yapıtların daha geniş yığınlara ulaşmasında ödülün yararı olabilir deniliyor. Neden yararlı olmasın? Ama bir koşulla... Önce iletişim organlarının, basının ilgilenmesi, önemsemesi koşuluyla... TRT nasıl darvanacak? Basın peşin yargılandırmadan mı yola girecek? Kitapçı bu ödül kazanmış kitabı, kendiliğinden vitrinine koyabilecek mi? Dergi yönetmenleri, yan tutsun tutmasın, gereken sayfayı ayıracak mı? Yoksa bir iki satırla mı geçiştirecek? Tüm susacak mı yoksa?

Gelelim okurlara... Haydi duydu, öğrendi diyelim... İlgisini nasıl dile getirecek? En önemlisi, dedikodusuyla mı yetinecek?

— **«Yıldız Karayel bir ırmak romanının bölümü. Başka ciltleri de olacak mı? Bütün Karadeniz'i bir dizi romanda anlatacak mısınız?»**

— Gelelim «Yıldız Karayel»in bir ırmak roman olabileceğine. Bu romanım için değil de, «Sarı Yazma» için böyle bir tasarım vardı. Kitabı basan Altın Kitaplar beni destoklemedi.

Ne var ki bir Karadenizli olarak, bu kesimi Irmak Roman yazılacak zenginlikte, kaynakları verimli bir yurt parçası olarak görmekteyim. Karadeniz, su ürünleri, balıkçıları, kıyı kesimin üreticileri olarak incelenmeye değer niteliktedir. Birikimim birkaç roman yazmaya yeterlidir.

— **«Orhan Kemal Roman Armağanı'm kazandınız. Edebiyat anlayışı, akım olarak benzerlikler taşıyan iki yazarsınız. Şöyle soralım: Orhan Kemal için ne düşünüyorsunuz? Ayrıca soruyu genişletelim. Toplumcu gerçekçi Türk edebiyatının gelişimi için ne yapmalı?»**

— Yukarda da belirttiğim gibi, aynı yazınsal anlayış, aynı kuşak, aynı akım anlayışı doğrultusunda ürünlerimizi verdik. Aynı ustalar, aynı öncüler ışık tuttu yolumuza. Belgelere dayanarak söylüyorum, aynı ustaların yüreklendirmelerinden hız aldık. Arkamızda her zaman geniş yığınlar gördük... İşte «Murtaza», işte «Hababam Sınıfı...» Romanıyla, oyunuyla toplumcu gerçekçi Türk Edebiyatının gelişmesi için ne mi yapmalı? Önce dayanmalı, katlanmalı, kızmamalı?.

Orhan Kemal'in, Fikret Otyam'a bir önerisini yineleyeyim bu arada:

«İnsanlara bakmaya çalış!... Durumlarını, geçimlerini kurcala! Bir istidacı nasıl istida yazarsa öyle yaz! Ne yapmak istiyorsun, önce buna karar ver! Ba-

kacaksın, ama göreceksin. Hiç uydurmaya kalkma! Korkma, her yiğidin bir yoğurt yiyişi var, bozulma!»

Düşünün ki ustası, Fikret'i Yaşar Kemal'le aynı kosime, röportaja yolcu ederken söylüyor bunları...

Fikret de ustasının öğütlerini tutarak, ilk röportajıyla adını oturtuyor gezi yazarlarının başına.

— «Anılarınızda çeşitli kişileri çeşitli yönleriyle dile getirdiniz. Başka anılarınızda edebiyat dünyasından da portreler çizecek misiniz?»

— Hızlan kardeş, anılarımda çeşitli kişileri, çeşitli yönleriyle dile getirdiğimi belirterek sen de yüreklendiriyorsun beni, sağ ol! Anılarımda da öykü ve romanlarımda olduğu gibi, bunu başarmak istedim. Ben de Orhan gibi düşünüyorum. İnsanı, daha çok üretim ilişkileri içinde saptayabilmeli... Emekçiyi tanımadan toplumu tanımamız olanaksız. Üretiyorsa nasıl üretiyor, üretemiyorsa neden üretemiyor? Nedenlerini, koşullarını bileceğiz. Emeğin ne demek olduğunu bilerek. Kendi sorunlarımızdan yola çıkacağız önce... Toplumda yeri olan, çalışan kişi olarak... Yaşamımızın önemli bir bölümünde kişiden bile sayılmamamızın nedenlerini irdeleyerek... Hele sosyal kaderimizin, hele kimlerin dudaklarının arasından çıkan bir çift söze bağlı olduğu yıllarda... Bildiklerimizin bilincine vararak... Kopmadan, yıkılmadan, kızmadan, kızsan bile öfkeni kutsal bir armağan gibi gizlemesini bilerek... Gülümsemeni yitirmeden, gerekirse çevrendekilerini de gülümseterek... Varsın yaptığın işe gülmece desinler, buna bile aldırmayarak...

Evet yazacak anılarım, dediğin gibi portresini çizeceğim çok kişilerim var daha... Daha «Bizim Yokuş»un bile henüz sonuna gelemediğime göre...

Biz yazıp yazıp bir kıyıya koyamıyoruz. Arapların dediği gibi, «yevmün cedit, rızkın cedi!» Güncelden çıkacağız yola. Yazalım da sonrakiler okusun, diyecek kadar çocuklarımıza, torunlarımıza güvenimizi yitirmedik. Neyi verebiliyorsak sağlığımızda onu vereceğiz. Elverir ki okurlarımız, verilemeyeni de istemesin bizden. Her zaman belirttim... Sanatımızın yargılanmasını üzerlerine alanlar, sanatçıyı yadsıdığı gibi, kendini yadsıdığını da kabullenebilmeli. «Futbolumuz neyse romanımız da odur.» diyenin sözünde biraz gerçek payı varsa, bu tümceyi şu biçime de sokabiliriz demektir:

«Eleştirimiz neyse, romancılığımız en azdan birkarış ilerdedir.» Neden mi? Önce yapıt gelir, ürün gelir. Sonra kurallar... Yapıtlardan kural çıkartacak bilgeler, bilirkişiler kuralcılar, kuramcılar gelir. Son yılların geliştirilmeye çalışılan akımlarından yapısalcılığı ele alırsak... Önce bir iki örnek ürün çıkmıştır ortaya... Sonra bu yapıtlara sıkı sıkı sarılan kısır yapısalcılar... Biri çıkıp da bizde roman yok diyorsa, onu kuşkulandıracak kadar roman var demektir.

— «Bir süre Cide'de yaşadınız. Şimdi Istanbul'dasınız. Dönmeyi düşünüyor musunuz?»

— Evet, 1974'lerde Istanbul'dan ayrılmış, Cide'ye yerleşmeyi düşünmüştüm. Bunun bir bakıma metropolden ayrılıp bir kıyıda unutulmaya katlanma anlamına geldiğini de bilmiyor değildim. Yola girdiğim günlerde kaynaklandığım öz toprağıma dönüp kişiliğimi oluşturan etkenlerden güçlenip tazeleme olanaklarını sağlayabilir miyim diye düşünmüştüm. Başta dil olmak üzere tüm toplumsal olayların, çelişkilerin kökenini irdeleyip sanatım açısından yararlanma ereği de vardı. düşündüklerimin içinde. «Yıldız Karayel», «Sarıyazma» gibi iki roman, üç beş çocuk romanı, bir o kadar piyes, beş on da şiir ortaya koyduğum halde düşündüklerimde kendimi yüzde yüz haklı, başarılarımın da yeterli olduğuna inanmış değilim. Hele yitirdiklerimi hesaba katarsam... Hele hele yitirdiklerimin özveriyle, özgeçiyle kapatılamıyacağını da algıladıkça...

— «Yeni çalışmalarınızdan söz eder misiniz?»

— Yeni çalışmalarımın en başında iki oyun var, yeni sezon için... Biri çocuk oyunu... Cide'li küçüklerin Çatalzeytin festivalinde ödül kazandıkları bir oyunumu geliştiriyorum:

«Türk çocukları, Türk çocukları» öbür adıyla «Şayze-Auslaender.»

Öbür oyunum da Ankara Halk Tiyatrosu ile sözleşmesini imzaladığım bir oyun... Bir de roman: Tek başına yaşayan bir gönüllü sürgünün yaşamı...

(Cumhuriyet — 10 Haziran)

SAİT FAİK HİKAYE ÖDÜLÜ

Sait Faik Hikaye Ödülü'ne beş kitap aday oldu. Rauf Mutluay, Oktay Akbal, Haldun Taner, Sabahattin Kudret Aksal, Prof. Dr. Tahsin Yücel, Hilmi Yavuz ve Prof. Akşit Göktürk'ten oluşan seçiciler «1981 yılı adayları arasında armağana layık düzeyde yapıt bulunmadığı düşüncesiyle, bu yıl armağan verilmemesine oy birliğiyle» karar verdi.

Ödüle başvuran yapıtlar şunlardı: «Hanya Konya» (Ülke Aren), «Dargın Değilim Yaşama» (Murat Tuncel), «Sabah Yolcuları» (Feyza Hepçilingirler), «Ağrı» (Sevda Kaynar), «Devlet Babanın Tonton Çocuğu» (Muzaffer İzgü).

İSMET KÜNTAY TİYATRO ÖDÜLÜ

İsmet Küntay Tiyatro Ödülü «Hikaye-i Mahmud Bedreddin» oyunundan dolayı Mehmet Akan'a verildi. Seçici kurul S. Günay Akarsu, Hayati Asılyazıcı, Seçkin Cılızoğlu, Doğan Koloğlu ve Nadide Küntay'dan oluşuyordu.

AVNİ DİLLİGİL TİYATRO ÖDÜLLERİ

Nedret Güvenç, Tahir Özçelik, Rıfat Ababay, Yaşar İlksavaş, Kami Suveren ve Nusret Birsel'den oluşan seçici kurul, Avni Dilligil Tiyatro Ödülleri'nin En İyi Yerli Oyun Yazarı dalında «Kösem Sultan» ile Turan Oflazoğlu'na, En İyi Çeviri Oyun dalında «Rita» çevirisi dolayısıyla Sevgi Sanlı'ya verilmesini kararlaştırdı. Kurul ayrıca, bir süre önce ölen Melih Vassaf'a «Türk tiyatrosuna yaptığı katkı ve hizmetlerden ötürü», Cevher Özden'e de «Kastelli Kültür ve Sanat Vakfı'nı kurarak Türk tiyatrosuna katkıları nedeniyle» özel ödül verdi.

Seçici kurul üyelerinden Tahir Özçelik bu sonuçlardan sonra şöyle bir açıklama yaptı:

«Avni Dilligil Tiyatro Ödülleri seçici kurulu üyeliğinden daha önce tamamen kişisel nedenlerle ayrılmış olmama karşın, sevdiğim bazı arkadaşlarımın ısrarlı ricaları karşısında —son kez olarak— oylarımı yazılı olarak sayın seçiciler kuruluna gönderdim. Seçici kurulu oluşturan arkadaşlarımın görüşlerine ve değerlendirmelerine saygı duymakla birlikte, oyların getirdiği sonuçların sorumluluğunu asla paylaşmadığımı, özellikle Türk tiyatrosuna zerrece katkısı bulunmayan bir bankerlik kuruluşunun jüri özel ödülüyle onurlandırılmasını esefle karşıladığımı kamuoyuna açıklarım»

Avni Dilligil Tiyatro Ödülleri seçici kurulundan ayrıldıklarını daha önce açıklayan üyeler şunlardı: Haluk Şevket Ataseven, Tahir Özçelik, S. Günay Akarsu, Zeynep Oral.

YAZARLAR BİRLİĞİ'NİN YILIN YAZARI DEĞERLENDİRMESİ

Yazarlar Birliği, 1981 sonu ve 1982 içindeki çalışmaları dolayısıyla «yılın ya-

zarı, fikir adamı ve sanatçıları» değerlendirmesi yaptı. Değerlendirme sonuçları şöyle:

Hikaye: Sezai Karakoç «Hikayeler». **Roman:** Emine Işınsu «Canbaz». **Şiir:** Vahap Akbaş «Efgan». **Fikir:** Beşir Ayvazoğlu «Aşk Estetiği». **İlmi Araştırma-İnceleme:** Prof. Dr. Erol Güngör «İslam Tasavvufunun Meseleleri». **Deneme:** Atasoy Mutluoğlu. **Tenkit:** Dr. S. Kemal Tural «Zamanın Elinden Tutmak». **Çocuk edebiyatı:** Niyazi Birinci, romanları ve «Can Kardeş» dergisi. **Tercüme:** Süleyman Uludağ «Mukaddime» (İbni Haldun'dan). **Dil:** D. Mehmet Doğan «Büyük Türkçe Sözlük».

Ayrıca kültür, fikir ve sanat hayatımıza uzun süreli hizmetlerinden ötürü Necip Fazıl Kısakürek 1982 yılının «Üstün Başarılı Fikir Sanat ve Kültür Adamı» seçildi.

YAŞAR NABİ NAYIR EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Yaşar Nabi Nayır'ın anısına kurulan Edebiyat Ödülü 1982'de roman ve çeviri roman dallarını kapsıyordu. Romanda kazanana 50.000 TL. çeviri romanda kazanana 30.000 TL verilecek, yapıtları ayrıca ücret ödenerek Varlık Yayınlarınca basılacaktı.

Prof. Dr. Tahsin Yücel, Filiz Nayır, Konur Ertop, Prof. Dr. Akşit Göktürk, Doğan Hızlan'dan oluşan seçici kurul, çeviri roman dalında katılım olmadığını, özgün roman dalında katılan 15 yapıt arasında hiçbirini ödüle değer görmediğini açıkladı.

NASRETTİN HOCA GÜLMECE ÖYKÜSÜ YARIŞMASI

Nasrettin Hoca Şenlikleri kapsamında düzenlenen Gülmece Öyküsü Yarışması'nda birinci ve ikinciliğe değer yapıt bulunamadı. Üçüncülük ödülü Mehmet Erdem'in «Kabak Seferberliği» öyküsüne verildi. Dinçer Sümer'in «Babalar Günü» Sulhi Dölek'in «Seni Gidi Holdingci» öyküleri de mansiyona değer görüldü. Seçici Kurul Bekir Yıldız, Muzaffer İzgü, Erol Günaydın, Ahmet Çuhacı ve Turgut Özakman'dan oluşuyordu.

ODTÜ EDEBİYAT KULÜBÜ ÖDÜLLERİ

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Edebiyat Kulübünün düzenlediği, «80'li yıllarda gençlik» konulu şiir ödülünde «Bağımlı Şiir» ile Ali Cengizkan'a özel ödül, «Gecelemek» ve «Satranç» ile Erdal Ceyhan'a birincilik, «Yolcu» ve «Özet» ile Atilla Çınar'a ikincilik, «Bir Avın Ayakizleri» ile Mehmet Şenol'a üçüncülük verildi. Ergin Günçe, Suvar Kösearif, Haydar Ergülen, Özcan Karabulut, Gökhan Cengizhan'dan oluşan seçici kurul ayrıca Zeki Yücel'in «Yarışma Jürisine Telgraftır», Yeşim Bağrışan'ın «Sen Orda», Hasan Basri Kandil'in «Maden İşçisinin Söyledikleri,» Yusuf Kenan Güvenç'in «Yitirilmiş Bir Denizin Su Yüzünde Bulundu Gençliğin Fotoğrafı», Hakan Sapmaz'ın «Tayfamızın Kulacı Kopuk İmdi» şiirlerini mansiyona değer buldu.

KÜLTÜR BAKANLIĞI BAŞARI ÖDÜLÜ

Kültür Bakanlığı'nın vermekte olduğu başarı ödülünü 1982'de Necati Cumalı kazandı. Prof. İrfan Şahinbaş, Cüneyt Gökçer ve Tarık Buğra'dan oluşan seçici kurul Cumalı'ya bu ödülü «Dün Neredeydiniz?» adlı yapıtından dolayı verdi.

TÜRK SANAT KURUMU TİYATRO ÖDÜLLERİ

Türk Sanat Kurumu'nun tiyatro ödüllerini En İyi Yerli Oyun Yazarı dalında «Rumuz Goncagül» ile Oktay Arayıcı, En İyi Çeviri dalında da «Rita» ile Sevgi Sanlı kazandı.

AKADEMİ KİTABEVİ EDEBİYAT ÖDÜLLERİ

Akademi Kitabevi Edebiyat Ödülleri yalnız şiir ve öykü dalında verildi. Öyküde «Beyaz Güvercin» öyküler toplamıyla Hüseyin Akyüz ve «Kadınlar da Vardır» öyküler toplamıyla Erendiz Atasü arasında birincilik ödülünün bölüştürülmesi, ayrıca «Dostun Ölümü» öyküler toplamıyla Ahmet Çakır'a başarı ödülü verilmesi kararlaştırıldı. Birinciliğe değer yapıt bulunamayan şiirde ise Suat Vardal'ın «Biz Gene Yanyana» kitabına başarı ödülü verildi. Bu sonuçlar öyküde dokuz, şiirde 23 yapıt arasında alındı. Seçici kurul A. Kadir, Vedat Türkali, Emil Galip Sandalcı, Afşar Timuçin, Adnan Özyalçıner, Alpay Kabacalı ve Kemal Özer'den oluşuyordu.

YARIN DERGİSİ GENÇLİK ÖDÜLLERİ

Yarın dergisinin gençler arasında açtığı ödül değerlendirmelerinden biri eleştiri dalına ayrılmıştı. Bir büyük ödülden, ayrıca şiir, roman ve öykü, sinema, tiyatro, plastik sanatlar, görsel sanatlar dallarındaki birinciliklerden oluşan yarışmanın ilki 1982 içinde sonuçlandı. Muzaffer İlhan Erdost, Veysel Öngören, Afşar Timuçin, Ataol Behramoğlu ve Ahmet Telli'den oluşan, cezaevinde bulunduğu için Ataol Behramoğlu'nun katılamadığı seçici kurulun değerlendirmesi sonucunda büyük ödülün verilmemesi kararlaştırıldı. Şiir dalında «Şiiriyle Onur Anıtı Bir Ozan: Enver Gökçe» ve «Ahmet Erhan'ın Şiiri Üzerine» başlıklı yazılarıyla Ahmet Günbaş ve Vural Bahadır Bayrıl başarı, roman-öykü dalında «Ödüllü Hikayeler» yazısıyla Fahrettin Demir birincilik, «Peygamber Çiçeği Üzerine», «Romanda Eleştiri, Eleştiride Roman» ve «Gerçeğe Ters Düşmek» yazılarıyla Mükrim Bahçeci, Erol Kartal ve Erkan Karagöz başarı, sinema dalında «Sinemada Aydın Sorununun Tartışma/Eleştiri ve 'Seçim' Sorunlarında Yeniden Gündeme Gelmesi Üzerine Notlar» yazısıyla Taner Ay birincilik, tiyatro dalında «Rumuz: Goncagül» yazısıyla Hilmi Zafer Şahin başarı ödüllerine değer görüldüler.

YARIN GENÇLİK ÖDÜLLERİ 82 ELEŞTİRİ ÖDÜLÜ SEÇİCİ KURUL TUTANAĞI

Yarın Gençlik Ödülleri 82/Eleştiri Ödüllerinin sonuçlarını saptamak üzere, kurul üyelerinden Muzaffer İlhan Erdost, Ahmet Telli ve Yarın Dergisi adına Semih Acar ile Akif Kurtuluş, 26 Mayıs 1982 çarşamba günü, saat 10.00'da, bir araya geldiler.

Seçici kurul üyelerinden Afşar Timuçin ve Veysel Öngören ile Yarın Dergisi adına kurul üyesi bulunan Ömer Ateş, Ankara dışında bulundukları için, toplantıya katılamadılar.

Seçici Kurul üyesi ve ozan, eleştirmen, çevirmen Ataol Behramoğlu, Barış Derneği hakkında yürütülen soruşturma nedeniyle tutuklu bulunduğu için, değerlendirmeye katılamadı.

Ataol Behramoğlu'nun değerlendirmeye katılamadığı ve seçici kurul üyesi sayısı dörde indiği için, büyük ödül ve birincilik ödüllerinin verilmesinde iki oyun yeterli ve gerekli olduğu karara bağlandı. Yazıları puanlayarak derecelendirmiş olan seçici kurul üyelerinin bir dalda verdikleri en yüksek puanın o dalda bi-

rincilik için verilmiş puan olduğu, puanlamaya gidilmeyen değerlendirmelerde, seçici kurul üyesinin «büyük ödül» veya «birincilik ödülü» verdiğini belirtmiş olması gerektiği noktasında birleşildi.

Değerlendirmelerde, büyük ödül veya birincilik ödülü dışında ödüllendirmeye gerek görülen ve iki ya da daha fazla sayıda oy alan yazılara başarı ödülü verilmesi kararlaştırıldı.

Seçici kurul üyelerinin özel ödül verilmeye değer gördükleri eleştiri yazıları saptanarak dergiye iletilmesi konusunda karara varıldı.

Seçici kurul, kurul üyesi olan ve Kartal Maltepe Askeri Ceza ve Tutukevinde tutuklu olan değerli ozan, eleştirmen, çevirmen Ataol Behramoğlu'na bir an önce özgürlüğüne kavuşması özlemi içersinde bulunduğunun belirtilerek geçmiş olsun telgrafı çekilmesine karar verildi.

Seçici kurul üyelerinden Muzaffer İlhan Erdost'un 12 Mayıs 1982 günlü 15 sayfalık değerlendirme yazısı, Veysel Öngören'in tarihsiz ve 15 sayfalık değerlendirme yazısı, Afşar Timuçin'in tarihsiz ve 7 sayfalık değerlendirme yazısı ve Ahmet Telli'nin 9.5.1982 günlü ve 3 sayfalık değerlendirme yazısı okundu.

Seçici kurul üyelerinin değerlendirmelerine göre sonuçlar aşağıdaki gibi saptandı:

BÜYÜK ÖDÜL

1. Erdost Büyük Ödüle değer yazı olmadığı görüşünde.
2. Öngören «Dolaysız Sinema» rumuzlu yazıyı büyük ödüle değer görmüştür.
3. Timuçin Büyük ödül için öneride bulunmamıştır.
4. Telli - Büyük ödüle değer yazı olmadığı görüşünde.

Sonuç Büyük ödül verilmemiştir.

ŞİİR

1. Erdost - «Umut Erdem» rumuzlu yazıyı birincilik ödülüne değer görmüştür
2. Öngören «Çetin Usman» rumuzlu yazıyı birincilik ödülüne değer görmüştür.
3. Timuçin Birincilik ödülü için öneride bulunmamıştır.
4. Telli Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.

Sonuç: Birincilik ödülü verilmemiştir.

Erdost ve Telli'nin değerlendirmeleriyle «Umut Erdem» rumuzlu yazı; Öngören, Timuçin, Telli ve Erdost'un değerlendirmeleriyle «Çetin Usman» rumuzlu yazı başarı ödülüne değer görülmüştür.

ROMAN VE ÖYKÜ

1. Erdost «Erik Çiçeği» rumuzlu yazıyı birincilik ödülüne değer görmüştür.
2. Öngören «Çala Kalem» rumuzlu yazıyı birincilik ödülüne değer görmüştür.
3. Timuçin - «Çala Kalem» rumuzlu yazıya ilişkin «ödüllendirmede titizlikle gözönünde bulundurulması»nı belirten ifadesi, «birincilik verilmesi» doğrultusunda değerlendirilmiştir.
4. Telli Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.

Sonuç: «Çala Kalem» rumuzlu «Ödüllü Hikayeler» adlı yazı birincilik ödülüne değer görülmüştür.

Erdost, Öngören ve Telli'nin değerlendirmeleriyle «Erik Çiçeği» rumuzlu «Peygamber Çiçeği Üzerine» adlı yazı; Erdost, Öngören ve Telli'nin değerlendirmeleriyle «Ay Beniz» rumuzlu «Romanda Eleştiri, Eleştiride Roman» adlı yazı; Erdost ve Öngören'in değerlendirmeleriyle «Suyun Sevdası» rumuzlu «Gerçeğe Ters Düşmek» adlı yazı, Roman ve Öykü dalında başarı ödülüne değer görülmüştür.

SİNEMA

1. Erdost Birincilik ödülüne değer yazı olmadığı görüşünde.
2. Öngören - «Dolaysız Sinema» rumuzlu yazıya «büyük ödül» verilmesi görüşünde.
3. Timuçin Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.
4. Telli «Dolaysız Sinema» adlı yazıyı birincilik ödülüne değer görmüştür.

Sonuç «Dolaysız Sinema» rumuzlu «Sinemada Aydın Sorununun Tartışma/Eleştiri ve Seçim Sorunlarında Yeniden Gündeme Gelmesi Üzerine Notlar» adlı yazı birincilik ödülüyle değerlendirilmiştir.

TİYATRO

1. Erdost «Ahmet Özay» rumuzlu yazıyı birincilik ödülüne değer görmüştür.
2. Öngören Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.
3. Timuçin Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.
4. Telli Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.

Sonuç Birincilik ödülü verilmemiştir.

Erdost ve Telli'nin değerlendirmeleriyle «Ahmet Özay» rumuzlu «Rumuz: Goncagül» adlı yazı; Erdost, Timuçin ve Telli'nin değerlendirmeleriyle «Omuz Omuza» rumuzlu «Tiyatroyu Eleştirirken» adlı yazı başarı ödülüne değer görülmüştür.

PLASTİK SANATLAR

1. Erdost Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.
2. Öngören Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.
3. Timuçin Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.
4. Telli Birincilik ödülü verilmeye değer yazı olmadığı görüşünde.

Sonuç Birincilik ödülü verilmemiştir.

Erdost ve Telli'nin değerlendirmeleriyle, «Kara Kalem» rumuzlu «Plastik Sanatlara Genel Bir Yaklaşım» adlı yazı başarı ödülüne değer görülmüştür

GÖRSEL SANATLAR

Bu dalda ödüle katılan olmamıştır.

EK

1. Erdost, Timuçin ve Telli'nin değerlendirmeleriyle, «Anadolu Basını» rumuzlu «Basınımızda Yeni Bir Dönem ve Düşündürdükleri» adlı yazının,
2. Erdost ve Timuçin'in değerlendirmeleriyle «Benlik Egemendir» rumuzlu «Yugoslavya Türk Halk Yazını ve A. Rıfat Yeşeren'in «Daha Güzel» Kitabı Üzerine Birkaç Söz» adlı yazının, özel ödüllerden biriyle ödüllendirilmesi dergiye önerilmişitr.
3. Özel ödül verecek kurumlara yardımcı olmak amacıyla, seçici kurul üyelerinin özel ödüle değer buldukları öteki yazılar saptanarak aşağıya çıkarılmıştır.
   a) «Doğaya Sevgi» rumuzlu, «Mayakovski'de Doğanın İnsanlaşması»,
   b) «Dağılgan Mavi» rumuzlu «Dikenlikte Açan Gül»,
   c) «Gelmeyen Bahar» rumuzlu başlıksız yazı,
   d) «Nar Ağacı», rumuzlu «Yılanı Öldürseler ve bir Eleştiri-İnceleme çalışması»,
   e) «Genç Gözüyle» rumuzlu «Alnında Mavi Kuşlar'dan Alnımızdaki Bunalım Kuşlarına»,
   f) «Geleceğin Kökleri» rumuzlu «Sevecenliğin Yazarı: Paustovsky»,
   g) «Gül Dikeni» rumuzlu başlıksız yazı

4. Özel ödüller verildikten sonra yazar adlarının belirlenmesi için zarfların açılmasına karar verildi.

26.5.1982

İlhan. Erdost — Ahmet Telli
Semih Acar — Akif Kurtuluş

GENEL OLARAK

M. İlhan ERDOST

Eleştiri ödülüne 25 yazı katılmış durumda. Bunların 9'u şiir; (3'ü öykü ve 6'sı roman olmak üzere) 9'u öykü ve roman; 2'si sinema, 3'ü tiyatro, 1'i plastik sanatlar ve 1'i de basın üzerine. Ödüle katılan yazıların tümü «eleştiri» türünde değil. Bir kısmı deneme türünde. Bir kısmı sanat tarihi üzerine. Basın dalında ödül olmadığı halde, ödüle basın dalından da katılan bir yazı var.

Eleştiriler, genel olarak, ortalama düzeyde. Ya da ben böyle değerlendiriyorum. İçlerinde yetersiz olanları da var. Büyük ödül verilmeye değer bir eleştiri olmadığı kanısındayım.

Eleştirilen birkaçı dışında, konu açısından iyi bir seçim yapılmadığını belirtmek isterim.

İyi bir seçimden anladığım şu; eleştirilecek yapıt seçilirken, o ödül dalında, geçen yılın ürünleri arasında en önemli olanlar içerisinden bir seçim yapmak yerinde olurdu. Şiirde, böyle bir seçim yapılmış denebilir. Örneğin Enver Gökçe şiiriyle ilgili üç yazı var. Tiyatroda ise, «Rumuz Goncagül», «Kahraman Bakkal Süpermarkete Karşı» oyunları seçilmiş. Bunların, içerikleri yönünden geçtiğimiz yılın en iyi oyunları olduğu söylenemez. Tiyatro eleştirmeni açısından bu oyunların da eleştirilmesi doğaldır, ama bir eleştiri ödülüne katılırken, eleştirilecek oyunun seçiminde, ön sırada yer alan oyunların seçilmesi daha uygun bir davranış olurdu kanısındayım.

Okurun inceleyebileceği ölçüde dilimize yapıtları çevrilmemiş ozan ve öykücüleri ve üstelik onların belirli yönlerini irdelemeye yönelik eleştiriler de var. Örneğin, birçok öykücümüz yeni yapıtlarıyla eleştirisini beklerken, Postovski'nin öyküleri sevecenlik açısından; örneğin birçok ozanımız yeni yapıtlarıyla eleştirisini beklerken, Mayakovski'nin şiiri «doğanın insanlaşması» açısından irdelenmiş.

Plastik sanatlar dalında ödüle katılan sanat tarihine ağırlık vermiş. Oysa son yılların ressamlarını, ya da son yılların resim sanatımızda öne çıkan eğilimleri ve tartışmalarını konu olarak seçmek, ödülün özelliğine daha uygun düşecekti.

Ödül konusu dışında, «Anadolu Basını» imzasıyla ödüle katılan Basınımızda Yeni Bir Dönem ve Düşündükleri adlı yazının belirteceğim sınırlamalarla yayınlanması yararlı olur kanısındayım. Şöyle; yazının girişi, bir eleştiriden çok, basının bir tarihçesi. Bu kısım yazıyı kısaltmak amacıyla çıkartılabilir. 22-24. sayfalarda, Cumhuriyet'in iç işlerine yönelik öznel eleştiriler, çıkarılmak gerekir. 17-20 sayfalarda, Güneş'in sahiplerinin bir başka iş yerindeki durumlarıyla ilgili bir haberin Cumhuriyet'te yayınlanmamış olmasıyla ilgili ve işaretli kısım, kesinlikle çıkartılmalıdır. Yazarıyla görüştükten ve düzeltmeler gerçekleştikten sonra yazının yayınlanması yararlı olur ve bu yazıya özel ödüllerden biri verilebilir.

«Benlik Egemendir» rumuzuyla ödüle katılan Yugoslavya Türk Halk Yazını ve A. Rifat Yeşeren'in «Daha Güzel» Kitabı Üzerine Birkaç Söz yazısının yayınlanması, yararlı olacaktır. Yazı, Yugoslavya Türk halk yazınının, Türkiye'deki yazıncılardan beklentilerini ve bir ozanın kitabının tanıtımını içeriyor. Bu yazının dergide yayınlanması yararlı olacaktır. Nedenini şöyle özetleyelim: Tito, çok ulu-

sal-topluluktan oluşan Yugoslavya'da, ulusal-toplulukların ve bu arada Yugoslavyalı Türklerin, kendi dillerinde okuma, yazma ve yaratma özgürlüğünü benimseyen ve ulusal sorunu, bilimsel açıdan uygulayan bir lider. Yugoslavyalı Türk yazıncıları, bu özgürlüğün tarih önünde geçerliliğini ve olumlu yönünü kanıtlamakta ve başarılı bir sınav vermektedir. Bu olgunun saptanması ve gelecekte beslenmesi açısından, böyle bir yazının yayınlanmasında yarar görüyorum. Özel ödüllerden birinin veya birkaçının bu yazıya verilerek yazarın onurlandırılması gerekir düşüncesindeyim.

Girişe sonsöz olarak şunu ekleyeyim Ödüle katılan eleştirilerin seçiminde, eleştirinin gençlik açısından güçlüklerini düşünerek, yazılardan çok, eleştirel tutum ve eleştiri yeteneğini gözönünde bulundurdum. Bir başka deyişle, ödül ve özel ödülleri önerirken, eleştiriyi sürdürmeleri ve geliştirmeleri için yazarlarını isteklendirmeye, yüreklendirmeye özen gösterdim. Böyle bir ödülün amaçlarından biri ve belki de başlıcası, yetkin ve gelişkin eleştiri örneklerini saptamak değil, gençleri eleştiriye yöneltmek, özellikle öteki yayın türlerinden daha az ilgi duyulan bu alanda yazınımıza yeni yazarlar kazandırmak olmalıdır

1. **ŞİİR**

(a) **Dikenlikte Açan Gül** — «Dağılgan Mavi» rumuzuyla ödüle katılan yazıda, Ali Yüce'nin şiirlerinde demokrasi ve insan sevgisi irdeleniyor. Giriş, Ali Yüce'nin yetiştiği ortamı ve şiirin gelişme çizgisini özetliyor. Yazıda, özellikle girişin estetik yönünün değerlendirilmesi dışlanmış. Araştırma ve bireşim (sentez) yönünden olumlu. Ödüle katılan yazılar arasında ilk sıralarda sayılabilecek yazılardan biri. Şiir dalında özel ödül verilmesini öneriyorum.

(b) «Umut Erdem» rumuzuyla ödüle katılan başlıksız yazıda, Enver Gökçe'nin şiiri irdeleniyor. Örneklemeler, yalnızca, «Dost Dost İle Kavga»dan alınmış. Ozanın **Fanzerler Üstümüze Kalkar** — ki onun şiirinde çeşitli yönlerden farklı bir evre içerir — ile Neruda çevirilerine değinilmemiş olması bir eksiklik. Bir başka eksiklik de, Gökçe'nin ölümünden sonra yayınlanan yazılarda, yaşamını somutlaştıran metinlerden yararlanılmamış olması. Buna karşın, Gökçe'nin içerisinde bulunduğu toplumsal ortamın, onun sınıfsal yeri ve seçiminin, süregen direnişinin, şiirin şiir sanatı açısından özelliklerinin ayrı ayrı ele alındığı, ve bu yönüyle de bütünlük sağlandığı bir irdeleme. Şiir dalında birinciliğin bu yazıya verilmesini öneriyorum.

(c) Başlıksız, «Gelmeyen Bahar» rumuzlu yazı. Enver Gökçe'nin şiiri tanıtılıyor. Siyasal tahlillerde Kıvılcımlı terminolojisi ve görüşü belirgin. Bir şiir tahlilden çok, siyasal ve toplumsal tahlile yönelik. Şiir örneklemesi, şiir çözümlemelerine (tahlillerine) büyük ölçüde ağır basıyor. Özel ödül verilebilir.

(d) **Ahmet Erhan'ın Şiiri Üzerine** — Çetin Usman rumuzuyla ödüle katılan yazıda, Ahmet Erhan'ın şiiri irdeleniyor. Ozanın duyarlılığınının, özellikle ölüm olgusu karşısında duygularının, bir boğuntuya, saplantıya ve melankoliye dönüştüğü örnekleniyor. Aynı zamanda, ozanın, yinelemeler (tekrarlar) içerisinde dönendiği vargısında yazar. Bu vargısı da, örneklenerek sunuluyor. Ahmet Erhan'ın «Akdeniz'in bilincine varmakla» «kendi varlığımın bilincine vardım» görüşü, bugünlerde eleştirilen yönü. Bu noktaya değinilmiyor ve ayrıca devinimini bu görüşten alan şiirlere olumlu olarak yaklaşılıyor. Şiir işçiliği açısından yer yer ozanın yetersizliğine de değinilen yazı, ozanı umutlandırıcı sözlerle bitiyor. Ele aldığı yönlerden, eksiklerine karşın iyi bir irdeleme sayılabilir. Özel ödüllerden biri verilebilir.

(e) **Mayakovsky'de Doğanın İnsanlaşması** — «Doğaya Sevgi» rumuzuyla ödüle katılan yazı, Mayakovsky'nin şiirinde, insanın, evrenle, doğayla, bütünleşen bir

parçası olarak özümsendiği görüşü irdeleniyor 8 sayfalık yazının 7 sayfasını Mayakovsky'nin şiirinden alıntılar oluşturuyor. Gösterilen iki kaynak da yabancı dilde. Eleştiri açısından yeterli bulmadığımı belirteyim.

(f) **Şiirin Eleştirisi** — «Dolunay Çocuk» rumuzuyla ödüle katılan iki sayfalık yazının, bir eleştiri olmaktan çok, deneme özelliği ağır basıyor.

(g) **Şiir Eleştirisi** — İmzasız, iki sayfalık bir yazı. Bir deneme özelliğinde.

(h) **«Bir Yanım Göçebe, Bir Yanım Çağdaş» ya da Bir Şiirin Anımsattıkları** — «Levent Kudret» rumuzuyla ödüle katılan ve Kemal Özer'in şiirine yönelik yazı, felsefe ile deneme arasında. Yer yer dikkati çeken yerler olmakla birlikte, bütün olarak bir eleştiri yazısı sayılamaz kanısındayım.

2. A—ROMAN

(a) **«Yılanı Öldürseler» ve Bir Eleştiri-İnceleme Çalışması** — «Nar Ağacı» rumuzuyla ödüle katılan eleştirinin seçimini olumlu buluyorum. Ne var ki, Yaşar Kemal'in romanı, olayın içerisinde geçtiği köy topluluğunun yaşam biçimi, gelenek ve töreler özetlenerek açıklanmakla yetinilmiş. Soyutlama ve çözümleme eksik. Göçebe yaşamdan yerleşik yaşama hemen hemen yeni geçmiş bir köy topluluğunun, bu iki yaşam biçiminin çatışma ve uyuşmaları; göçebe yaşamdan gelen aşiret ilişkileri ile komşuluk ilişkilerine dayalı yerleşik köy yaşamı arasındaki çatışma ve uyuşmalar; kapitalizmin, köy topluluğu içersinde yarattığı yeni sınıflaşma ve bu sınıflaşmanın özellikleri çözümlenebilirdi. Oysa yazı, çözümleme değil, bir özetleme niteliği taşıyor Özel ödüllerden birinin verilmesi yerinde olabilir; yazarı isteklendirmek, ama çevrenini (ufkunu) genişletmesini kendisinden istemek gerekir.

(b) **Romanda Eleştiri, Eleştiride Roman** — «Ay Beniz» rumuzuyla ödüle katılan bu yazı, hçr şeyden önce, tekniği yönünden düzenli değil. Tapesi, düzeltmeleri, işaretleri, tümce bitmeden satırbaşı açmaya dek varan yanlışları ve dalgalanan biçemiyle (üslubuyla). Savlı (yani iddialı) konularda, yazının her yönden tutarlı, dengeli olması, açıkları enaza indirmesi gereklidir kanısındayım. Çünkü, bu tür yazılar, tartışma doğuracak yazılardır, biçim ve teknik yönünden verilecek açıklar, doğru savın, çürütülmesine dolaylı olanak sağlayabilir. «Halkçı» roman olarak nitelediği köy romanına ya da köy yaşamını konu alan romanlara yönelik eleştiri ve suçlamalara karşı çıkıyor yazar. Sav (tez) olarak önemli, ama bu savın, daha özenle yazılması gerekirdi. Yama gibi duran yabancı dil bilme ve yabancı yazarlara öykünme ve inandırıcı olmadığı görüşünde olduğum bir polemikten kaynaklanan Huxley ve Ağaoğlu örneklemesi çıkarılmak koşuluyla, özel ödüllerden biri verilebilir.

(c) **Gerçeğe Ters Düşmek** — «Suyun Sevdası» rumuzuyla ödüle katılan bu yazıda, Baykurt'un «Kaplumbağalar»ı, örnek olarak seçilen köyün, genel olarak Anadolu köyünü orunlamayacağı, ele alınan köylü tiplerin idealleştirildiği, gerçeğe aykırı düştüğü ileri sürülerek, eleştirilmekte. İki sayfalık yazıya özel ödül verilebilir.

(d) **«Peygamber Çiçeği» Üzerine** — «Erik Çiçeği» rumuzuyla ödüle katılan yazı, Musuafa Balel'in **Peygamber Çiçeği** adlı romanını eleştirmekte. Varlıklı sayılabilecek bir küçük--burjuva kökenden gelen ve işçi olarak yaşamını sürdüren birinin, deklase (sınıf dışı) olmaya yüztutması, bozulması, çürümüşlüğü, bu bozulma ve çürümenin aile içerisinde açtığı yaralar, ev-içi yaşamdan yansıtılıyor. Olay, bu evin kızlarından birinin ağzından, çocukluk yaşamı ile genelev yaşamı içiçe anlatılarak, sergilenmekte. Toplumsal değişmenin kaçınılmaz sonucu küçükburjuva ailelerin yoksullaşmış olmasının nesnel nedenini bilincinde olmayan, buna karşılık, yoksullaşmalarını, eve gelin gelen kadının (ananın) aleviliğinde arayan

büyük ananın öznel değerlendirmesi eleştirinin önemli bir saptaması. Yoksullaşmanın toplumsal bilincinden uzak bir ailenin, yoksullaşmanın nesnel nedenlerinin bilincinde olmayışı, onu, aynı zamanda tam bir yıkıma sürükleyecektir. Eleştiri, romanı, bu toplumsal değişme içerisinde yorumlamakla, başarılı. «Baba»nın bir işçi olmakla birlikte, deklase olmaya, yozlaşmaya ve çürümeye dönük yönü, eleştiride ele alınmamış. Konu, bu açıdan ele alınabilir, evde, çağdışı bir zihniyeti oranlayan anasının tahriklerine kapılarak, eşine ve kızlarına karşı acımasız davranan, içkiye ve kumara kendini kaptırmış, her gün biraz daha kokuşmakta olan «işçi babanın, işçi olarak, toplumun, ancak çürüyen bir yanını simgellemeyeeceği yanında sınıfının bilincinde ve savaşımında, olumlu işçi tipini genellemeyeceği belirtilebilirdi. Bu eksikliğine karşın, «Peygamber Çiçeği» Üzerine adlı yazıya, **roman dalında birincilik ödülü** verilmesi gerekir düşüncesindeyim. (Yayınlanması halinde, dipnot olarak sıralanan sayfa numaraları, alıntıların bitişinde verilmeli, dipnot numaraları kaldırılmalı.)

(e) Koca Öküz Gene «Koca Öküz» rumuzuyla ödüle katılan yazıda, **Bir Tek Başına** eleştirilmekte. Yazının başlığı ve rumuzundan da anlaşılacağı üzere, böyle kaba bir dille yazılan eleştirinin, olumlu ve ciddi bir yönü olduğunu söyleyebilmek, benim için olanaksız.

(f) «**Alnında Mavi Kuşlar**»dan Alnımızdaki **Bunalım Kuşlarına** — «Genç Gözüyle» rumuzuyla yarışmaya katılan yazıda, Aysel Özakın'ın romanı eleştiriliyor ve sonuç bölümünde, yazın ve sanat ile halk arasındaki ilişkiler inceleniyor. Büyük kente gelen ve yazın/sanat çevresi içersine giren feodal bir köylü ailenin kızı —mutsuz; sendikada çalışan kardeşi ve fabrikada çalışan eşi, çok sayıda insanın mutluluğu için çalıştıkları için— mutlu. Ya sanat/yazın yaşamını yeğlemek ve mutsuz olmak ya da mutlu insanların etkinlikleri içersine katılmak ve sanat/yazını dışlamak. Roman kişisinin, bu iki şeyi yaşamında örtüştürememiş olması, yazarın, yazın/sanat ile halkın çıkarları arasındaki karşıtlığı irdelemesine yol açıyor. Çok gelişkin olmamakla birlikte, savı ve savını açıklaması, bende olumlu düşünceler uyandırdı.

Roman ödülünün «**Peygamber Çiçeği**» Üzerine'ye verilmesini öneriyorum. İkinci sırada, **Yılanı Öldürseler** ve **Bir Eleştiri/İncelemeler Çalışması** ve «**Alnında Mavi Kuşlar**»dan **Alnımızdaki Bunalım Kuşlarına** birlikte değerlendirilmelidir kanısındayım. Kendi dallarında ödül alamadığı takdirde, ilkin bu yazıların özel ödüllerle onurlandırılması uygun olur.

2. B—ÖYKÜ

(a) **Ödüllü Hikayeler** — «Çalakalem» imzasıyla yarışmaya katılan **Ödüllü Hikayeler**'de, siyasal ortamın bunalımlı dönüşümlerinin, yazın ve sanat yapıtları üzerindeki olumsuz etkileri değerlendirildikten sonra, Sabahattin Ali ödülünü alan İzzet Yasar'ın «Dönüşü Olmayan Hikayeler»i ve F Ülke Aren'in «Hanya Konya»sı, **gerçekçilik** açısından eleştiriliyor.

«Gerçekçilik adına değişik üsluplar denediği»ni söyleyen İzzet Yasar'ın öykülerini, **gerçekçilik** açısından değerlendiriyor ve gene Ülke Aren'in öykülerindeki kişilerin gerçek insanlar olmadığı ve öykülerin gerçekçi olmadığı örgütleniyor.

Gerçekçilik ile toplumcu gerçekçiliğin birbirinden ayrı kavramlar olduğu bilinir. Burada, yazarın tezi, görüşü, değerlendirmesi tartışmaya yolaçabilir ve bu doğaldır da. Seçici kurul üyesi olarak, bir yazının seçilmeye yeterli gösterilmesi, aynı değerlendirmelerin paylaşıldığı anlamına gelmez. Örneğin F. Ülke Aren'in öykülerini okurken, yazarın ileri sürdüğü düşünceler uyanmamıştı bende. Özellikle öyküde, değişik ve farklı yöntemlerin uygulanması, öykünün gerçekçili-

ğini ortadan kaldırmaktan çok, ona farklı bir etkinlik kazandırabileceği kanısındayım.

Bütün bunların yanısıra, konunun işlenişi, dili ve tekniği, seçilen konu açısından, öykü dalında «Ödüllü Hikayeler»i, birinci sırada değerlendiriyorum. Öykü ve roman, birlikte değerlendirileceği için, özel ödülle ödüllendirilmesini öneriyorum.

(b) Sevecenliğin Yazarı: Paustovsky — «Geleceğin Kökleri» imzasıyla yarışmaya katılan yazıda, Postovsky'nin öykülerindeki insan sevgisi örneklenerek vurgulanıyor. Sıcak bir yazı olmakla birlikte, eleştiri yönünden oldukça yetersiz geldi bana. Gösterilen kaynakların üçü de yabancı. Yani okur açısından edinilmesi hemen hemen olanaksız. Yayınlanması halinde, 2. sayfada, «Oysa» diye başlayan ve «...öyküleridir.» diye biten ikinci paragrafın çıkarılması gerekir ve yazar açısından da yerinde olur. Sıcak ve iyi duyguları dolayısıyla özel ödülle isteklendirilebilir.

(c) Yaşanana Eleştiri: «Sevgi Yoksa» — «Pıtrak Gibi» imzasıyla yarışmaya katılan yazıda, Fazlı Yalçın'ın öyküleri, insan sevgisini vurgulaması yönünden sergileniyor. Yalnızca bu yanıyla iyi, ama yetersiz.

3. SİNEMA:

(a) Sinemada Aydın Sorumunun Tartışma/Eleştiri ve «Seçim» Sorunlarında Yeniden Gündeme Gelmesi Üzerine Notlar — Rumuz: «Dolaysız Sinema»

Yazı üç bölüm. Birinci bölümde Federico Fellini'nin «Amarcord»u üzerine, geçtiğimiz yıl, Atilla Dorsay ile Aziz Nesin arasında tartışmaya değiniliyor ve Amarcord'un «gerçek sinema olduğu» vargısı savlanıyor. İkinci bölümde, Hazal'ın konusunun gerçekçi ve toplumsal olmadığı vargısı ağır basıyor, yapımcısı ile bu filmi yılın en iyi filmi olarak benimseyenler eleştiriliyor. Üçüncü bölümde, aydınlar üzerine bir eleştiri yer alıyor.

Amarcord'u izleyemedim. Sinemadan anlamadığım da bilinir. Seçici kurul üyeliğini kabul ederken, bu nokta, ayrıntılı olarak konuşulmadığı için anlamadığım bir dalda seçici kurul üyesi olarak kalmış olmamın kusurlarını paylaşıyorum. Amarcord üzerine yazılan tartışmaları okumuştum. Anımsadığım kadarıyla, bu tartışmalar, Amarcord'un siyasal (ideolojik) özüne ilişkin değildi; sinema sanatı yönünde toplanıyordu. Sinema sanatından anlamayan biri olarak ve özellikle de Amarcord izlenmeden, bu tartışmaları eleştiren bir eleştiriyi değerlendirmek benim için olanaksız.

Hazal'a gelince; yazar, esas olarak Hazal'ın konusu üzerinde durmakta. Yazarın eleştirisinin bilimsel temelini, Muzaffer Sencer'in tarımsal kesime yönelik bir değerlendirmesi oluşturmakta. Böyle bir değerlendirmenin doğru olup olmadığı ayrı bir konu. Ama, Sencer'in çözümlemesi ile, Hazal'ın geçtiği köy topluluğunun topluluk yapısı farklı. Hazal'daki köy topluluğunun yarıaşiret birliği yapısı, Doğu ve Güney-Doğu'da özel bir yer tutar ve soruna, aşiretlerin yapısını irdelemeyen çözümlemeler açısından bakıldığında, Hazal'ın gerçekçi ve toplumsal yönü anlaşılamaz. Bunun gibi, köy topluluğuyla örtüşen aşiret birliğinin geleceğini korumayı amaçlayan, böyle bir birliği yüzlerce yıl dağılmaya karşı koruyan geleneksel kuralların topluluk için yeri ve önemi bilinmeden, öldürümün anlamı da açıklanamaz. «Kaçakçılıkla» geçimini sağlayan bir köy topluluğunun, köye yolun gelmesiyle birlikte kendi özerk konumunu yitireceği ve «devlet»in denetimi altına çekileceği de, filmde sergilenmiştir. Hazal'ın, olayı bölgeden saptamış olan Necati Haksun'un «Kutsal Ceza»sından yararlanarak hazırlandığı bilinmekte. «Kutsal Ceza» adı, boş ve yakıştırma bir ad değildir, topluluk birliğinin çıkarlarının, kişisel çıkarları üstünde tutulması anlamında, «kutsal» bir cezadır.

Ama yeni çağ, bu birliğin maddi temellerini sarsmakta ve dağılmaktan kendini kurtarması olanaksızlaşmaktadır. Toplumsal gelişme yasaları ile bu toplumsal bütünün içerisinde bir küçücük ada halinde kalmış olan ve aşiret kurallarını yaşatan köy topluluğunun liderlerinin istençleri arasındaki çatışma, Hazal'ın toplumsal çerçevesini çizer.

Şu söylenebilir: Aynı yılın yapımı olarak «Sürü», göçebe bir aşiret topluluğunun çözülüşünü ve kapitalist kentte tükenişini daha berrak bir biçimde sergilemektedir. Bu ayrı bir konu. Ne var ki, yazarın Hazal değerlendirmesi, bölgeye ilişkin toplumsal yapının özelliklerini gözetmeyen bir değerlendirmedir. Bu nedenle de, ve bana göre, yanlıştır.

Üçüncü bölüm olarak, aydın konusundaki eleştiriyi, aydın çözümlemesini yeterli bulmadığımı belirteyim. Aynı görüşleri paylaşmak durumunda olmamakla birlikte, aydın çözümlemesine ve aydınları suçlayıcı vargılarına katılmıyorum.

Bu nedenle değerlendirmeye almadığım gibi, bir «ödül» yazın olarak, yayınlanmasının da doğru olmayacağı kanısındayım. Yazarın, araştırıcı ve arayıcı bir özelliği var. Ama yazının yaklaşım yöntemini ve kaynaklarını, nesnellik açısından yeterli bulmadım.

(b) **Patetiksel veya «Ah Güzel Istanbul» Üzerine** — «Mor Gül» rumuzuyla ödüle katılan yazı, yarım sayfa. Bir eleştiriden çok, bir fıkra niteliğinde. Yetersiz bir yazı denilebilir.

4. TİYATRO

Ödüle katılan üç tiyatro eleştirisi şunlar: «Ahmet Özay» rumuzuyla **Rumuz Goncagül**; «Omuz Omuza» rumuzuyla **Tiyatroyu Eleştirirken** ve «Gül Dikeni» rumuzlu başlıksız yazı.

(a) «Gül Dikeni» rumuzlu ve «Kahraman Bakkal Süpermarkete Karşı» oyununu eleştiren yazı orta düzeyde. Belki de, eleştiri için seçilen oyun, yazarı sınırlıyor. Kısa ve net. Günlük bir gazete tanıtma yazısı gibi. Saptama ve değerlendirmeler iyi. Bu nedenle özel ödüllerden biri verilebilir.

(b) «Omuz omuza» rumuzlu ve **Tiyatroyu Eleştirirken** adlı yazı, birincisi, tiyatronun eleştirmene karşı olduğu kesinlemesine dayanıyor; ikincisi, tiyatro kökenli olmayan eleştirmenleri, ağır bir biçimde suçluyor. Tiyatro kökenli olmayan eleştirmenlerin, «yazması yasaklanması gereken seyirci» olarak, yazmalarının yasaklanması düşüncesine. Bana, değerlendirme ve vurgulamalar pek sert geldi. Tiyatro ve tiyatro eleştirmenleri konusunda yeterli bilgim olmadığı için, yanlış değerlendirme yapmaktan çekindiğimi söyleyeyim. Tiyatroya, metin, yorum ve oyun açısından bakmada, ilk ikisi üzerine vargıda bulunmak için, tiyatro kökenli olmak pek gerekli olmayabilir. Tiyatro kökenli olanların da, tiyatro kökenli oldukları için, bu konuda yeteri ölçüde yetkin olabileceklerini düşünmek bana yanlış geldi. Gene de bir düşünce olarak saygı duymak gerekir. Doğaldır ki, tiyatro kökenli olmayanların yazmalarının yasaklanması görüşü dışında. Yayınlanması halinde «namuslu» sözcüklerinin «dürüst» olarak **değiştirilmesi** yerinde olur. Özel ödül verilebilir.

(c) «Ahmet Özay» rumuzlu **Rumuz Goncagül** adlı yazı, aynı adlı oyunun eleştirisi. Girişte de belirttiğim gibi, bu yıl sahnelenen oyunlar arasında, «Rumuz Goncagül»ün seçimi, iyi bir seçim sayılmak gerekir. Bunun yanısıra, tiyatro eleştirisine katılan yazılar içersinde, metin, sahneleniş, müzik ve oyunlar yönünden, bir başka deyişle bütünlüğü sağlaması açısından tek eleştiri yazısı. Tiyatro, oyuncu, müzik, benim, bir «seçici» olarak bilemeyeceğim konular. Ama bir eleştiri yazısı olarak bakıldığında, «Rumuz Goncagül» adlı yazının, tiyatro dalında, ilk

sırada yer alması gerektiği kanısındayım. Bu nedenle de, **tiyatro** dalında, birinciliğin bu yazıya verilmesini öneriyorum.

5. **PLASTİK SANATLAR:**

«Kara Kalem» imzalı, **Plastik Sanatlara Genel Bir Yaklaşım** adlı yazı, bu konuda, yarışmaya katılan tek yazı. Anlamadığım bir konu. Adlar ve akımlar konusundaki değerlendirmeler üzerinde bir şey söyleyebilmem olanaksız. Ama, yazı olarak, bir araştırma ve çaba ürünü. Plastik sanatlar dalında ödülün bu yazıya verilmesi uygun olur kanısındayım.

Veysel ÖNGÖREN

Kendimi bir ölçüler bütünü ile sınırlamak ve tavrımı bir çerçeveye yerleştirmek zorundayım

a) Eleştiri daima bir nesne üstünedir. Örneğin bir yapıt, bir konu, bir sanatçı, vb. —

b) Eleştiri yazısı, ölçülerini ve çerçevesini çizmiş olmalı ve yazıda bu gerçekleşmelidir.

Ölçüler ele alınan nesnede gösterebilmeli ve eleştiricinin söylemi bu çerçeve tarafından taşınıyor olmalıdır.

Eleştirilen nesnenin de, eleştiri yönteminin de eleştiri olarak ortaya çıkan yazının ölçüleri ve çerçevesi olamaz. Eleştirel tavır ve yöntem, kendileri, birer eleştiri yazısı demek olmadığı gibi, eleştirel tavır, nesnesine muhakkak dışardan bakmalıdır.

Özellikle: Eleştiri yapıta dışardan bakar. Eleştiri yazısı içlem değil kaplam olgusudur. Kurgusu kendine aittir, ama içeriğini eleştirdiği nesne belirler.

c) Eleştirel tavır, her türlü alanın bilgisi ile (felsefel, sosyolojik, matematiksel, vb.) eleştirdiği nesne arasında, dramaturjik bağın kurulabilmesinden geçer. Dramaturjik bağ: Eldeki bilginin, eleştirilen sanatın yöntemi ile, bağlaşık kılınmasıdır. Eldeki bilginin, eleştirilen sanatın yöntemi ile ilişki içine girebilecek, o yöntemi işler kılabilecek ve o yöntemde işleyebilecek bir hale dönüştürülmesidir.

d) Eleştiri, yargı kurumu değildir. Bir göle dışardan taş atmak ve dalgalar oluşturmak değildir. Yargı, yapıtın içinde gösterilmelidir Dışardan bakmak, eleştiricinin, nesnenin karşısında ikinci bir kişi olarak yer alabilmesi anlamındadır. Soru sormak ve sorunun yanıtını gene soru sahibinin araması eleştirinin temel öğesidir. Nedir ki, bu soru da bu yanıt da, eleştirilen nesnenin kendisinden çıkarılmış olmalıdır.

e) Bunun olabilmesi için hem eleştireni, hem de eleştirileni kuşatan bir çerçeve olmalıdır. Bu çerçeve kuramla yaşanan hayatın pratiği arasındaki birlikten başka bir şey değildir. Gerek nesne gerekse nesnenin eleştirisinin veren yazı, bu birliğin içinde doğmuş, koordinatlanmış belirli bir durumalış'tan başka bir şeyi ifade etmez.

f) Alınmış bu durumun, içinden çıktığı kuram-kılgı birliği ile ilişkisi hem dünya görüşü hem de estetik sorundur. Bu, bir eleştiri için en son adımdır. Burada eleştirel yöntem, yazınsalla yetinmeyip, dünyanın kendisine müdahale eder. Yalın eleştirel yöntem, bu son adımdan önceki durumdur. Bu son adım olmadan eleştiri gerçekleşmiş olmaz. Yazı sadece kavranmış olarak kalır. Çünkü, eleştiri olarak söz, insan ilişkilerinin kimliğini kazanmış olmaz.

h) (bu en son konuşulacak)

ELEŞTİRİ ÖDÜLÜNE GELEN YAZILAR

Ödül'e 25 yazı katılmıştır. 1'i Plastik Sanatlar, 1'i Basın, 1'i bir ülkenin sanatını tanıtma, 3'ü Tiyatro, 2'si Sinema, 9'u Roman ve Hikaye, 8'i şiir üzerindedir.

11 yazı konu dışı kaldı. Çeşitli dallarda 8 yazı derece alamadı. Dereceye girenlerden:

Rumuz, DOLAYSIZ SİNEMA. Sinema eleştirisi. BÜYÜK ÖDÜL'ü aldı.

Roman ve Hikaye'de (100 üzerinden)

Rumuz ÇALA KALEM	80 Puan
Rumuz AY BENİZ	75 Puan
Rumuz SUYUN SEVDASI	60 Puan
Rumuz ERİK ÇİÇEĞİ	40 Puan

Şiirde

Rumuz ÇETİN USMAN	90 Puan
Rumuz DOĞAYA SEVGİ	80 Puan
Rumuz DAĞILGAN MAVİ	60 Puan

aldılar.

KONUDIŞI KALANLAR

Plastik Sanatlar

Rumuz konmamış. Bu yazı sanat tarihine dayalı bir deneme olarak duruyor.

Tiyatro

Rumuz, OMUZ OMUZA Deneme

Sinema:

Rumuz, MOR GÜL Fantastik bir ilan yazısı

Roman ve Hikaye:

Rumuz, PITRAK GİBİ Bu yazı, bir hikaye kitabının, düşünsel temele dayandırılmış bir özeti üzerine çıkılan bir denemedir

Rumuz, KOCA ÖKÜZ: Bu «KOCA ÖKÜZ», başvuracağı yeri yanlış seçmiş. Yadırganmaz.

Rumuz, GELECEĞİN KÖKLERİ Tanıtma yazısı

Şiir:

Rumuz, LEVEND KUDRET Deneme

Rumuz, MİNE TARTAN Deneme.

Rumuz, DOLUNAY ÇOCUK Ödül sonuçları açıklanmadan bir dergide yayınlanmıştır (Türkiye Yazıları, Mayıs/1982).

Rumuz, BENLİK EGEMENDİR: Ülkesinin sanatı üstüne bir tanıtma yazısıdır.

Rumuz, ANADOLU BASINI: Ödül Yönetmeliğinde BASIN dalı olmadığından yazı ilgili değildir

Şunu da söylemek gerekir ki, özellikle, konudışı dememin nedeni, eleştiri türü dışında kalan bu yazıların başarısızlıklarının söz konusu olmadığının altını çizebilmiş olmaktır Yalnızca, eleştiri yazısı olmadıklarını söylemek istiyorum.

DERECE ALAMAYAN YAZILAR

Önce derece alamayan yazıları konuşuyorum.

TİYATRO:

Rumuz, GÜL DİKENİ,

Eleştirmek istediği oyunun özetine yönelmekte ve bunu bir düşünsel çerçeveye dayanarak yapmaktadır. Nedir ki, buradan bir dramaturjik bağ başarmayı değil, böyle bir şeyi yönelişi de düşünmemektedir. Gerçi yazıda tiyatroya değgin saptamalar var: «Sınıfsal konumu ve olaylar karşısında yorumu ortaya konamayan (burada bir dramaturji bağı kurulmalı ve karşı seçenek getirilmeliydi —

VÖ) buna karşın önemli görev yüklendirilen Şeref, salt güldürmek için küçük insanlar arasından zoraki soyutlanmış bir tip. Artık seyirci konunun özünden gittikçe kopuyor ve salt Şeref'i bekliyor gülmek için (bu kadar yaklaşmışken, oyunun sahnedeki kurgusu değilmeliydi—VÖ)»

Nitekim aynı gözlemi, değişik biçimde bir kere daha yakalamaktadır:

«Zeliha Berksoy oldukça başarılı Bakkal Abla rolünde. Fakat Ferhan Şensoy Şeref rolünde kendine özgü bir takım hareketlerle, seslerle, fiziksel üstünlüğünü kullanarak, hafif esprilerle olayı alıp götürüyor. Doğru bir noktadan çıkılarak olayın anlamsız boyutlara kaydırılması gibi sakıncalı bir boyut bu.»

Bu tiyatro ölçüsü, yazıda bir belek gibidir. Hayıflanılacak olan nokta, yazarın, bir sistematik sahne oyuncusu ile tuluat oyuncusu arasındaki çelişkiyi görüp, oyun içinden bir koordinat sistemi çıkarmasına karşın bunu yazısına, türlü belirlemeleri ile perspektif yapmamış olmasıdır. Eğer Berksoy'un başarısının **sahnedeki mevcut biçimini**, yazısında çizerek, Şensoy'un oyununu dışlamayı bilseydi şu sözler anlam kazanacaktı. «Kısaca oyun ele aldığı konular olarak olumlu (konuların oyunda aldığı biçimlere eleştirmeni hiç ilgilendirmiyor—VÖ) oynayış olarak olumsuz.»

Oynanış dediğimiz şey, konular dediğimiz şeyin sahnedeki gerçekleşme biçimleridir. Ne yazık ki, saptamalar yetmiyor ve yazı bir eleştiri düzeyine çıkamıyor.

Rumuz, AHMET ÖZAY,

Özet tutkusu, Gençlik Ödülleri'ne gelen yazıları ne yazık ki çok yoruyor. Rumuz Ahmet Özay'ın yazısı ise, ayrıca bir toplumbilim yazısıdır. Seyirlik komedya, seyirlik tragedya gibi terimler kendi içlerinde ne anlama geliyor belli değil ve tiyatro, zaten seyirlik bir türdür. Yazıda görülen şöyle bir tiyatro ölçüsü, yazıyı, ne yazık ki, eleştiri düzeyine alamıyor: «Bu ara yine alışılmış ortaoyunundan bir kaç hareket. Ondan sonra aynı etkiyi yaratabilecek yeni teknik buluşlarla sürüyor oyun... Gülsün'le Refik bu bölümde saçmalık düzeyine varacak bir **kopukluğu** (ben çizdim. Başarılı bir ara terim—VÖ) oynuyorlar Alışılmış ortaoyunu oyunculuğuna aykırı.»

Roman ve Hikaye

Rumuz, GENÇ GÖZÜYLE,

Bu yazının da götürücü birimi ne yazık ki özetlemedir. Başarılı bir yazı olması için deneme tarzında işlenmiş olması salık verilebilirdi. Önemli bir noktaya dokunduğu doğrudur. Bu da bir eleştirmenin bir yapıta el atarken, yapıta sunulacak bir seçeneğinin olmasıdır. Ama seçenek bir çıkış yolu anlamına gelmemelidir. Yapıtta, istenen her hangi bir öğeyi açığa çıkarıcı olmalıdır. Bir izlek söz konusu ise, yapıtın problematiği bunu verir. Zaten eleştiri kendisi bir iz olarak gelişir ve bu yapıt öğelerinin bir eleştirisine dönüşmüşse, eleştirici bu iz üzerinde yargılarını çıkarır, seçikleştirir.

Başka arkadaşlarda da görülen ve bu arkadaşın da karıştırdığı ikinci bir nokta belki de daha önemli: Eleştiri yazısı için nesne, daima bir metindir. Nesne-metin, gerçeklikle ilgi içindedir. Eleştiri, karargahını, mutlaka bu ilişkinin içinde kurmalıdır. Bu ilişkinin alımında yapıta ve gerçekliğe bakmalıdır. Yapıtın kuram-kılgı birliğine başka türlü girilemeyeceği gibi, eleştiricinin dünyası ile yapıt arasındaki ortak kuşatım da başka türlü kurulamaz. Böyle olmazsa, o eleştiri, o yapıtın eleştirisi değildir. Eleştiricinin seçeneği de, böyle bir şey gerçekleştikten sonra geçerlilik alır. Yoksa bu seçenek, yapıtın seçenekleri ile nasıl olacak da bir ilişkililik içine girebilecek.

Düşünsel birikimimizden ya da hayat deneyimizden ya da dünyaya bakışımızdan, doğrudan doğruya kalkarak bir nesne-metni eleştiremeyiz. Gerçekliğin

bütünselliği içinde, mutlaka nesne-metinle bir bağlaşıklık sağlamak zorundayız.

Rumuz, NAR AĞACI,

Tam bir özet. Yer yer yargı ya da altını çizme sokuluşları yukarıdaki rumuzun sakıncalarını daha da çok taşıyor ve yapıtın kavranışı verilmeden yapıt yargılanmak isteniyor. O zaman neyi yargılıyoruz. Bu konuya rumuz ERİK AĞACI'nda da gireceğiz. Nar Ağacı'nda teknik ya da estetik bir sokuluş da yok. Her eksiğe karşın, örneğin alış-veriş gibi bir olgululuk, bir seçenek olarak geliştirilebilecekken, eleştirici, alış-verişin' sözünü ediyor ama bir seçenek olarak geliştirmiyor.

Şiir:

Rumuz, GELMEYEN BAHAR,

Başlangıçta bu yazı, alıntılarla kendisine bir ölçüler alanı çiziyor. «Gökçe'nin sanat anlayışını yansıtmak ve sosyo-politik mücadelenin bütünleyicisi olarak gördüğü, şiir ve şiirlerini değerlendirmek» diyerek bir çerçeve de çizmektedir.

Ama hemen görülüyor ki, daha şiir ve şiirleri derken bir çerçeve kararsızlığı içindedir. Bu yazı, Enver Gökçe'nin bir yorumu olmaktan öteye geçemiyor. Şairin kanıları ve şairin dizeleri ile örgüsünü kurmamış olsaydı, bu yazıya eleştiri türü demek de olanaksız olacaktı.

Rumuz, UMUT ERDEM,

Bu yazı, başlangıçta, kendi payına çok başarılı bir perspektifte daralabilmektedir. Ama hemen bulanıklık başlıyor: «Salt, estetik kaygı ile soruna yaklaşan bu sakat görüş sahipleri için savaşımın estetiği önemli görülmeyebilir.»

Savaşımın estetiği terimi neyi anlatmaktadır?

Aynı bulanıklık: «Acılı kuşağın önemli politik olguları sınıfsal bir bakış açısıyla sunulur.» Enver Gökçe, bir kuşak tarihçisi midir?

Buna verilecek yanıtın içeriği ne olursa olsun, eleştiriciyi tökezletmez, kanısı kendini bağlar ama açık değil ve bizim yazıyı kavramamızı bulandırıyor

Sonra da ilginç ve katılınabilir saptamalar yazıyı donatmaktadır:

Gökçe'nn şiirlerinin başlıca özelliği, çağrıya dayanan destan şiir bütünlüğünü taşımasıdır.»

Buradaki «çağrıya dayanan» sözü ilginçtir.

«Sağlıklı bir şiirin asıl amacı —etki alanında— yaşamla barışıklıkta çile tüketen insan tiplerine moral kaynağı olmak değil midir?»

Buradaki «yaşamla barışıklıkta sözü de çok ilginçtir.

yüzyıllar öncesinin bileşimini güncele uyarlayarak ezenle ezilen güçler arasındaki uzlaşmazlığı 'düşman kavgayla selamlanır' anlatısında bulmuştur.»

«Deyişte, içerikte, imgede Gökçe'nin konuşulan bir şiir dili yaratmasının en önemli nedeni sözlü bir halk yazınının verileridir.»

«Kuşkusuz halk yazınının verileri Gökçe için tek etkilenim sayılmamalıdır. Tümüyle halkçı bir söyleyiş içine girdiği söylenemez. Ne var ki, belirleyici olan sözlü halk yazınıdır.»

Son tümcenin çok sakat söylenmesine karşın, bu saptamalar bir düşünceyle karşı karşıya olduğumuzu anlatmaya yeter. Ama bunlar yazıyı, başarılı bir eleştiri yazısı yapamıyor. Yapamaz. Eleştirici, Enver Gökçe'yi eleştireceği yerde onu yorumluyor ve onun hakkındaki düşüncelerini bize söylüyor.

Başlangıçta daraldığı yere bağlı kalmıyor. Başlangıçta, yaşadığı toplumun acılarını kendinden geçirerek dile getiren bir şairden söz etti, kendini böyle ve-

rimli bir şeyle sınırladı. Ama bu kavramın, Gökçe'nin şiiri içinde oluşup serpilişini bize göstermedi. Ne yaptı: Şairin mısralarını bu kavrama tanık getirdi. Bu mesele Nar Ağacı rumuzundaki meselenin aynıdır ve Erik Agacı'nda (roman, hikaye) gene dönülecek.

DERECE ALAN YAZILAR

Derece alan yazılara geçiyorum. Bu yazılar kendi aralarındaki oran göz önüne alınarak değerlendirildi. Dışardan bir ölçü tutulmadı. Yazıların ortaklaşa düzeyi puanlamanın hareket noktasıdır. Roman ve Hikaye'de kendimi üç yazı ile sınırlamadım. Derece alabilecek dördüncüye de puan verdim. Bu yazı bir başka seçici tarafından yüksek puanla işaret edilmiş olabilir. Tek seçicinin değil de, seçici kurulun olmasının anlamı da herhalde budur

Roman ve Hikaye

Rumuz, ERİK AĞACI, 40 puan

Erik Ağacı bir romanı eleştirmek istemiştir. Roman sanatının nasıl yapılması gerektiği hakkındaki kanıları ile söze başlamaktadır. O böylece kendisine bir çerçeve çiziyor. Nedir ki, yazı hep bir çerçeve olarak gelişmekten kurtulamıyor, çerçeve, eldeki romana girmek, romanı kavramak için bir öncül, bir işaret görevini yükleniyor Git git romanın içeriği durumuna sürükleniyor. Oysa, daha ilk sayfada, yazıcının koyduğu şu tümce bir çerçeve görevini yerine getirebilirdi:

«. yaşamın ne ölçüde kavrandığı ve yorumlandığı roman için başarı nedenlerinin en önemlisidir.»

Nedir ki, bunu söylemek yetmez. Bu, romanın analizi ve buradan varılmış vargılar tarafından emilmiş olarak eleştiri yazısının içinde gelişmiş olmalıdır

Gençlik Ödülleri yazıcılarınca, ne yazık ki, bir hastalık olarak, nesnenin analizi, eldeki metnin özel olarak anlaşılıyor. Ama öte yandan yazıcıların kuramsal bir birimi de elde tuttukları görülüyor Bu hastalık politik edimin sağlıklığına dikkat etmekten çok, politik öğretinin çeperlerine sığınılmış yaşanmışlıklardan gelen bir hastalıktır. O zaman ne oluyor? Şu oluyor: Kuramsal edinilmişlik, eldeki nesnenin değerlendirilişine dışardan sokuluyor. Mahkemelerde yargıçlar, önlerine konan bir olayın yasalarla ilişkisini araştırır ve olaylarda yasa saptanamazsa sanık bırakılır Fakat bir sanat yapıtını kim böyle yadırgayabilir? Yapıt kendi biricikliğini son derece kıskanç bir kararlılıkla korur. Her türlü kuramsal edinilmişlik, nasıl eylem önünde elenmeye mahkumsa, yapıt sistematiği önünde de, son çözümde elenmeye mahkumdur. Ama tersi yapılmaktadır ve bunun olabilmesi için de, yapıtın bir özeti yapıtın bir açınımının yerine konulmaktadır Bunlar söylenecek, çünkü, evladını dövmeyen dizini döver.

Bu durum dramaturjik bağın ya hiç önemsenmemesinden, ya da ihmalinden doğmaktadır. Burada dramaturjik bağın can alıcı önemi vardır Erik Ağacı, bir dramaturjik bağ kurduğu için derece aldı ama bu bağ çok zayıf olduğu için de düşük puan aldı.

«... giderek insanlığın dramı olmakta, yurdun ve dünyanın bilmem neresinde benzeri örneklerinin çokluğunu simgeleştirmektedir.» Ya da, bu ailenin dramını, onların yoklukları, sıkıntıları, neden sonuç ilişkisini okura başarılı bir biçimde sezinleterek, kaba öğretiden özenle kaçınmıştır Mustafa Balel.» Ya da, «Bir romanda var olması gereken kaçınılmaz başarı nedenlerinin başında gelen toplumcu yanı tamamlamaktadır yapıtı. Artık yazar salt bir anlatıcı olmaktan çıkmıştır.»

Bunlar güzel şeyler taşıyor. «Kaba öğretiden kaçınmak», «salt anlatıcı olmaktan kurtulmak», vb. işaretlerin başarısı, romanın analizinin yönlendirdiği bir vargı olarak, eleştiri yazısının içinde boy vermeliydi. Yani eleştirici de bunlara uy-

maliydi. Bu da, romanın dramaturjisinin analizi ile olurdu. Ama yazıcımız, bu dramaturjik bağı, örneklerde başarıyor alıntılarla kuruyor. Seçtiği alıntıların ve alıntılara düşülen şerh'lerin dramaturjik yatkınlığı açıktır ama çok zayıftır. Böylece, Nar Ağacı ve Umut Erdem'de olduğu gibi, burda da yapıt konuşulmuyor. Yapıt aracılığı ile kimi şeyler konuşuluyor.

Rumuz, SUYUN SEVDASI, 60 puan

Bu yazı, seçtiği bir romancının dünyaya bakışını eleştirmekle kendisini sınırlamış ve buna sadık kalmayı bilmiştir. İlginç olan şu ki, böyle bir perspektifin ardından, yazı, kendisine bir çerçeveyi baştan çizmemiş, ama bu çerçeveyi yazı kurgusu olarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu noktada dikkati çekti.

Fakir Baykurt'ta, öncel kurgu yanlışını saptaması, ezberlenmiş bildiri kaygılarının sanatı zedeleyeceğini saptamış olması anılmalıdır. (Gözlemler isabetli ya da değil, ayrı iş). Bunu geniş de tutabiliyor: «yazar yapıtını yazarken vermek istediklerinde zorluk çekmemek için tüm ayrıntılardan kaçınmıştır.»

Ama böylesine kökten karşıya alınmış bir romancıya karşı, karşıya alanın da bir seçeneği olmalıdır. Suyun Sevdası bu noktada, eleştirdiği romancının durumuna düşmektedir.

Teknik bir iş olarak, Kır Abbas, en azından romanın götürücü bir motifi olarak her zaman karşımıza çıkabilir. Ayrıca, gerçekten de köyde olaylar birkaç sözü geçenin eliyle yürür. Yazıcı, bunlara karşı çıkmaktadır. Bu bize neyi anlatıyor: Yazıcı, Fakir Baykurt'un analizi için iyi bilinmesi gereken köylülük yaşamını ve Fakir Baykurt'a bir hayli egemen olan bürokrasinin özlemlerini ve işleyişi iyi incelemeden eleştiriye yönelmiştir.

Suyun Sevdası, eleştirel yöntemin sağlıklı uçlarına yabancı olmadığı için derece aldı ama bunun gereklerini yerine getirmediği için de düşük derece aldı.

Rumuz, AY BENİZ, 75 puan

Önce, bu yazarın ciddi bir kusurunu söylemeli. Yer yer, laubali bir dile düşüyor. Gereği olmayan bir şey. Fakat bunun düşündürdüğü neden önemli: Bu gibi şeyler yazı planını gerçekleştirememek, gelişen yazı kurgusunu denetim altına alamamak gibi şeylerden de doğabilir ki o zaman, ele aldığı konunun yazarı zorlamakta olduğu kuvvetle olasıdır.

Ama bu yazıcı, bir başka ciddi şeyi seçikleştirmesini bilmiştir. Neyi konuşmak istediğini belirtmekle kalmıyor, bunun ne anlama geldiğine de dikkat ediyor. Nesne-metni konuşmak, nesne-metin üzerinde konuşmak ya da nesne-metinlilik üzerinde konuşmak gibi farklılıkları birbirine karıştırmıyor. Romanımız üzerine konuşacağını söyledikten sonra, romanımız üzerine yapılan tartışmaları da ele alacağını ekliyor ve konunun kuramsal düzeyini de amaçladığını açıklıyor. Başarılı olan kopukluk yaratmadan istediklerini ilişki içine sokmasıdır.

Kendisine hem derinliği hem genişliği olan perspektif çizmiş oluyor. Bundan sonra ortaya çıkabilecek bir yanılgı, Erik Ağacı, vb.nin düştüğü yanılgının tersine kaymak, örneklerde kalarak kazandığı boyutları yitirmesi olabilirdi. Yitirmiyor. Karşısına aldığı ya da doğruladığı alıntılarını, bu perspektife emdirmesini biliyor.

Bunun içindir ki, yazı içinde tartışarak ölçülerini oluşturuyor ve bu ölçüleri yazı içinde uygulayabiliyor da. Bu, yazısına bir bütünlük kazandırıyor. Örneğin, Selim İleri'den Vedat Günyol'a geçişi başarılı, akıcı ve inandırıcıdır. Gene bu yüzdendir yargıları, yazı içinde kendilerine karşılıklar bulabiliyor.

Bu yazıyı zor durumda bırakan nokta, Selim İleri, vb.'i doğrultusundaki çizgiyi fazla yaygınlaştırması, romanımızdaki başka seçenekleri tartışmamasıdır. Bu nokta, gene kendi ölçüleri ile yazıyı çökertebilirdi. Ama yazı açıldıkça gerek köy,

gerekse batı olgusu etrafındaki tartışmaları durumu hafifletiyor. Romanda seçenek yokluğuna çıkması kendi bileceği iş. Ama asıl bu boyut eksikliğini tamamlıyor. (Katılalım, ya da katılmayalım.) İlkece bize taahhüdünü yerine getiriyor ama yerine getiriş biçimi yetersiz olduğu için 25 puan kaybetti.

Bu yazıcı seçiklik, dramaturjik bağ ve seçeneğine dikkat edebilme gibi özellikleri nedeniyle başarılı bulundu. Yazı planının güvencesini ve yazı kurgusunun denetimini ihmal etmesi zayıflıklarıdır

Rumuz, ÇALA KALEM, 80 puan

Bu yazının zayıflığı, başladığı gibi, başarılı bir problematik biçemle bitmemesidir. Bir yazar 6 sayfalık bir yazı olgusu içinde yorulmuşsa, bu, yazıcının yazı içeriğini iyi emmediğini de düşündürebilir. Ama bu yazıcı, bu yazısında hiç de böyle gözükmüyor. Yargıları kendisini bağlar ama sözünü ilerletirken yazının gelişmesine hakimdir ve ilerleyişteki geçişler de başarılıdır. O zaman düşünülebilir ki, yazar, yazının takdim tehirinde dikkatsizlik etmiştir Bu da ona 20 puan kaybettirdi.

ŞİİR

Rumuz, DAĞILGAN MAVİ, 60 puan

(Buraya kadar söylenenlerden çerçeve, ölçü ve uygulama anlaşılmış olmalıdır. Bundan sonra sözü edilmeyen durumların şu ya da bu kadarı ile gerçekleşmiş kabul edildiği bilinmelidir.)

Dağılgan Mavi'nin yazısı, kendisine bir çerçeve kurmaktadır. Kendisini sınırlayıp, meselesini belirliyor. Ali Yüce'de sevgi ve demokrasi kavramları üzerinde çalışacağını söylüyor. Nedir ki bunu, bu kavramları Yüce'nin şiirinde oluşmaları içinde izleyeceği yerde, örneklemeleri kanıtlamaya dönüştürüyor. Bu arada Ali Yüce'nin belli bir analizini de başarmamış olsaydı derece alamayacaktı.

Şunları yapması gerekirdi: Sevgi ve demokrasi sözcükleri ile Ali Yüce'nin öne çıkan öbür sözcükleri arasında bir hesaplaşmayı gerçekleştirmeliydi. O zaman meselesi yerleşmiş olurdu. Nitekim kendisi de Batı, Uygarlık, Teknoloji gibi sözcükleri anıyor ama tartışmıyor. Bu durumda yazının meselesi ne derece yerindedir bilemeyiz. Bu eleştiri geleneğinde görülen bir hastalıktan geliyor. O da bilinen bir şey üzerinde konuşulduğu varsayımıdır. Böyle olunca insan, o bilinene her söylediğinin bir katkı olduğunu düşünür. Oysa, bir bilineni bir nesnemetin'de ortaya çıkarmak daha büyük ve daha zor bir iştir.

Ayrıca, sevgi ve demokrasi sözcüklerinin Ali Yüce şiirinde ilişki içine giriş biçimini de tartışması gerekirdi. Bu, şairin şiirinin bütünlüğü bakımından gerekliydi.

Rumuz, DOĞAYA SEVGİ, 80 puan

Katılalım ya da katılmayalım, bu yazıdaki ölçü ve serim, dolayısıyla çerçeve çizimi ve gerçekleşmiş vargı çok güzel. Dikkat edilirse şairle doğanın ilişkisi konuşulurken, şairin hep tarihte durduğu görülmektedir. Ancak istenir ki, eleştirici de bunu böyle koymuş olsundu

Rumuz, ÇETİN USMAN, 90 puan

Bu yazının Doğaya Sevgi'den üstünlüğü; çerçeve, ölçü ve serim uygunluğu ile yetinmeyip, şairin şiirinde problematik bir taban arıyor olmasıdır. Doğaya Sevgi'de taban olabilecek şey, fon yapılmıştır. «Niçin Ahmet Erhan» sorusuna yanıt verememesi eksikliğidir. Şu bakımdan ki, bu soruya hiç gerek yoktu. Bu, ona puan kaybettirdi.

Bu yazının bir kusuru da, bağıntısız bir biçimde imgeyi söz konusu ediyor duruma düşmesidir. Gerçe okudukça, Ahmet Erhan'daki psikolojik tıkanıklığın, şairin imgeye bakışından geldiğini düşündüğü (her ne kadar aksi de söylenebi-

lirse de-VÖ) ve bunu göstermek için imge kavramını ele aldığı anlaşılıyor. Ama yazının tadı bozulmaktadır. Çünkü, imgenin böyle pat diye öne sürülüşü, öbür şiir öğelerini de çağırıyor ve onlar konuşulmamaktadır. Bu bir teknik kusurdur ve yazıcıya puan kaybettirdi. Yazıcı, imgeye sokuluşunun Ahmet Erhan'ı bir betimciliğe kısıkladığını, tavırsızlaştırdığını bir anlatım süreci sonunda ele geçirince bu puan kaybı hafifledi. (Yargısı doğru ya da yanlış. Yazının kurgusu içindeki yeri bakımından.)

Nitekim Çetin Usman tutarlıdır. Ölüm, umutsuzluk, vb. yi şairde gözlemiş olmakla yetinmemekte, bunun kaynağını de araştırmaktadır. Ve bunu şairi haklı ya da haksız göstermek için yapmıyor. Ama yargı vermekten de kaçınmıyor. Ve yargıları yazı dışına düşmüyor. Çünkü yazıcı, bu araştırmasını, Ahmet Erhan içeriğinin, ülkenin sosyal pratiği ile uygunluk içine girebilmiş ya da girememiş olması bakımından yapmaktadır. Yani hem eleştiriciyi hem nesnesini kuşatan ortak bir çerçeve vardır.

Bu yazının yüksek puan almasının nedeni, iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin gibi ölçülere saplanmadan, bir problem düzeyi gerçekleştirmeye, yazı kurgusunu kullanabiliyor olmasıdır. Nitekim sağlam bir dramaturjik bağ kurmuştur. Şairin temel problemini, sanatsal konumdan koparmadan gene şaire yönelik bir karşısava dönüştürebiliyor.

Yaşanmışlıkların sanatsal tada dönüştürülmüş biçimlerine getirilen kuramın adı estetiktir. Bu tadın kaynağına bakış farkları çeşitli, giderek, karşıt estetik öğretileri doğurabiliyor Bu yazı bir estetik sokuluşu da taşımaktadır.

Büyük Ödül

Rumuz, DOLAYSIZ SİNEMA

Büyük ödülü alan yazı için hareket noktam, yukardaki estetik tanımıdır. Bu yazının salt bir sinema yazısı olmadığı açıktır. Sinema dilini de sonuna kadar kullanmaktadır. Bu yüzden ödüldışı da tutulabilirdi. Ama o zaman, titiz bir dikkatin elden bırakılması gerekirdi. Çünkü, eleştirisini üstünde yüzdürdüğü ölçüyü sinema diliyle elde etmiştir ve yaşanmışlıkların sanatsal tada dönüştürülmüş biçimlerini de sinemadan seçmiştir Demek ki, ödül alanı içindedir ve aşağıdaki nedenlerle büyük ödüle yaraşır:

İlk neden, tekmil sanat dallarını kapsayıcı bir perspektif ve içeriğe çıkabilmiş olmasıdır. İkinci neden, dramaturjik bağı kusursuz kotarmış olmasıdır. Üçüncü neden, yazarın kendi seçeneğini bilmesi ve bunu her türlü durumda gözden kaçırmaması, yazıya emdirmesidir. Dördüncü ve en önemli neden şudur: Bütün bunları bir yazı kurgusu içinde ve yazıya dışardan bir şey sokmadan ve yazıyı dışarda bırakılmış gerekliliklerle zayıflatmadan, birer boyut olarak ve birbiri ile gereken ilişkileri içinde gerçekleştirebilmiştir. Bu yüzdendir ki, pek doğal bir sonucu usulca söylüyormuşçasına, yazı bitebilmektedir. Oysa sonuç sentetiktir. Elde edilmiştir.

«Film (herhangi bir film-VÖ), toplumdan doğup, topluma yöneldiğinden ve dolaysız siyasal bir söylem kipini kullanmasa da, son çözümde siyasal bir söylem olduğundan, sinema tartışmasının/eleştirisinin işlevi burada belirecektir.»

«Bizim gibi iki kültür arasına sıkışmışlığın ve ekonomik/kültürel «arabesk»in doğurduğu ÇÖZÜM AÇLIĞININ egemen olduğu ülkelerde tartışma ve eleştirinin işlevi «kurtuluş kapısı» sorunsalında daha önemlidir.»

Bu alıntılar, ciddi biçimde bir dramaturji hazırlığının yapıldığı pasajlardandır. Nitekim,

«Fellini, yapıtında sinematografik olarak kabul edilen belli içerikleri ve film kurgusunu aramaz, söylemek istediği şeyleri film yoluyla söyler.» Bu sözler, bir

yapıtın kendi dışı ile ilişkisinin açık ve güzel ifadesidir Dramaturjik bağ dediğimiz şoyin temel ilkesidir Dramaturji, estetiğin bir dalı olarak bilinmelidir. Bunun tersi bir tutum olarak ve yanlış bir tutum olarak, kimileri, sanatsal kanallara akıtılmış içeriklilik ile edinilmiş insan bilgisini birbirine karıştırır ve bilgiyi, sanatsal anlamlığın yerine ikame ederler.

«Amarcord'u GERÇEK sinema kılan neden, toplumsal ve teknik gelişimin karşısında, geleneksel yapısında devinen, yeni mümkünler koymayan bir sinemanın ne denli «gerçekçi» yapıtlar verirse versin GERÇEK sinema olamayacağını —dolayısıyla sanat olma işlevini sürdüremeyeceğini bu gelişime koşut sinemanın da neleri diyebileceğiyle imlemesidir. Çünkü, «Sahte Dünya» diye nitelendirdiğimiz kürenin bir yüzü toplumsal egoya (sanat), diğer yüzü ise dış gerçekliğe (bilim) bakmaktadır.»

Bu sözler, yapıtın kendi dışıyla kuracağı ya da kurmuş olduğu ilişkinin olanakları, biçimi içinde yerleşmiş bir perspektifin, bir kameranın bize gösterebileceği ve ancak onun gösterebileceği estetik uçlara, uzanımlara, olanaklara değgindir (aittir). Bundan sonra yapıtı kavrayışın, yapıtı elde etmek için gereken kavrayışın bir tanımı denenebilir:

«... Christian Metz şunları diyor: gerçeğe benzerden kurtulmak için iki yoldan (yalnızca iki) mümkün olabiliyor: Türün gerçek filmleri ile gerçekten yeni filmler. Gerçeğe benzerden sıyrılabilinen an, hep en gerçek durum oluyor. Birinci şıkta serbestçe kabul edilen bir yasanın gerçeği (bu durumda bir çok şeyleri söyleyebilmek mümkünleşmektedir), ikinci şıkta «rezil» bir konvansiyonun yerine konan yeni bir mümkün.» Peki içerik nereden gelecek:

«Rezil konvansiyonların yerine konan yeni mümkünler filmi GERÇEK sinema yaparken, klasik dramatizasyona gitmeyen yapısıyla gerçek sinemada öykünün birimi, çözümlenen gerçeğin üzerine açılan görüş noktası olan 'çekim' değil de 'olay' olması onları 'roman' tekniğine yaklaştırmaktadır. Ancak, gerçek sinemanın 'roman' tekniğine yaklaşması sinemada romanın deyişi anlamına gelmez. Sinemada 'roman' tekniğine yaklaşmanın karşılığı klasik dramatik yapıdan uzakta, birim-olay ham gerçeğinin anlamının ancak zihnin aralarında ilişki kurduğu (buradaki felsefel idealist müdahalenin farkındayım-VÖ) diğer 'olaylar' sayesinde sonradan ortaya çıkacak 'YAŞAM DERİNLİĞİ'dir.»

Dolaysız Sinema zaten, dış gerçekliği,bilim olarak nitelerken bir pozitivist izlenimi vermektedir. Buradaki fenomonolojik tarih izlenimi de bunu hatırlatıyor Ama böyle bir tanımı için, pozitivist bilgi kuramı yerine realist bilgi kuramı ve de fenomonolojik tarih anlayışı yerine materyalist tarih anlayışı önermek önemli bir zorluk çıkarmayacaktır. Dolaysız Sinema, bu gibi izleklerle istemese de sınıfsal söylem dediği şeyi burjuva sınıfı adını temelleyecektir. Ama bunun dıştalanması hiç de zor değildir. Önemi olan, sanatın bağımsızlığının kavranmış olması ve bu bağımsızlığa türlü tavırlarla sokulunabileceğidir. Nitekim eleştiricinin kendisi bunun farkındadır ve yeni sorunlarda daralmaktan korkmamaktadır. Elimizdeki metnin 4. sayfasında 5 madde halinde kesin ve yoğun bir teknik açınımı göze almaktadır. İç/teknik terimini kullanıyor olsa da. Çünkü dış/teknik'ten neyin anlaşılacağı gerçekten güçtür. Çünkü klasik formasyonun çok maruf bir terimidir.

Ama önemli olan, buraya gelindiği zaman, Dolaysız Sinema'nın belli bir eleştiriyi tamamlamış olmasıdır. Ve ilginç olan bu kotarılmışlık, yazının amacı olarak yazıyı bağlamıyor. Kotarılan vargı «önce film film olmalıdır» gibi çok yavan hiç bir şey anlatmayan bir idol'ün kanıtlanması da değildir Çünkü bu vargıya, film ve film dışı ilişkiyi kuragelen bir süreçle gelmiştir ve ayrıca filmin, yapımcı

gerçek eğitimi bu okullara değil, anneme ve aile ortamına borçluyum. Nitekim, başarılı olmak şöyle dursun, olağanüstü sorunlu ve tembel bir öğrenci olduğum için devamı ettiğim okulların hemen tümünde sonunculuğu kimseye kaptırmadım. Annemin Cağaloğlu Kız Enstitüsü'nde görevli olduğu yıllarda henüz ilkokula başlamıştım. Atelyede etilen, benzin ve kakaolu puding kokusuyla geçen bir günün sonunda demirhindi içip Sahaflar Çarşısı'na gidiyorduk. İlkokulu bitirdiğim zaman evimizde büyük bir plak koleksiyonu, yüzlerce kitaptan oluşan bir kütüphane vardı. Jules Verne, Cronin, Ömer Seyfettin ve Reşat Nuri Güntekin'le başlayan okuma alışkanlığı çok geçmeden tutkuya dönüşmüştü. Mozart'ı, Beethoven'i, Rousseau'yu, Gauguin'i hep o yıllarda tanıdım. Sanıyorum bu nedenle kişiliğimin oluşmasındaki belirleyici temel öğeyi, devam ettiğim okullardan çok, bu şanslı başlangıca borçluyum.

— **Bugüne dek denemenin birçok tanımı yapıldı. Sözgelimi, Salah Birsel'e göre bir denemecinin yapacağı iş, okurlara bilgiler sunarken onları eğlendirmeyi de savsaklamamaktır. Sizce deneme nedir, bir tanımını yapabilir misiniz?**

— Sayın Birsel denemelerinde olduğu gibi tanımında da çarpıcı ve güleryüzlü bir tavırla yaklaşıyor konuya. Bana kalırsa, Birsel yalnızca bilgiler sunup eğlendirmekle yetinmeyip, kişiyi adamakıllı düşünmeye zorluyor. Öyle ki, salt sayılamaya dayalı verilerle kotardığı denemelerinde bile kişiyi içten içe kendisiyle hesaplaşmaya çağıran özellik ağır basmakta. Başka türlü olsa, göz alıcı mizanpajla hazırlanıp birinci hamur kuşekağıdına basılan ansiklopediler en yetkin denemeler arasında yer alırdı. Hem sonra bilgi dediğimiz şey nedir? Alın size bir örnek: «27 Ocak 1756 günü, Augsburg doğumlu orkestra şef muavini Leopold Mozart ile eşi St. Gilgen'li Perti kızı Anna Maria'nın, Salzburg'da Getreidegasse'de 9 No.lu binanın üçüncü katındaki evlerinin orta odasında, temiz ışığıyla dünyayı aydınlatan ve sanat hayranlarının kalplerini daha kuvvetle çarptıran bir yıldız doğdu.» Yazar, Mozart'ı tanıtıyor bizlere! Şimdi bu tümceyi ezbere söyleyebilmenin bilgi/düşünme bağlamında kültürle en küçük bir bağlantısı var mı? Doğrusu ya, bununla belleğimi zorlamaktansa, acil servisin telefon numarasını ezberlemeyi çok daha anlamlı bulurum. Başka bir deyişle, bilgi, düşünceden kültüre evrilen süreçte malzeme olmayı aşamayıp, nedeni kendinde bir nitelikle sınırlı kalıyorsa, bırakın yararlı olmayı, ciddi bilinç bulanmalarına bile yol açabilir. Bunun somut örneklerini hep birlikte yaşamıyor muyuz? On beş yıllık bir eğitimden geçen delikanlı halâ dilde özleşmeden laikliğe kadar birçok konuda duraksayıp, tutarlı sonuçlara varamıyorsa bilgi yükünün kurbanı olmuştur. Çünkü, kınkanatlıların boşaltım sisteminden. IV. Murat'ın iki yüz okkalık gürzleri kaldıran müthiş gücüne kadar herşeyi ezberleyen genç, sonunda tek çizgi üstünde derlediği bilgilerle dikey düşünmeye yabancılaşmıştır.

Buna göre, deneme için ille de kabataslak bir tanım yapmak gerekirse, yazarın, rastlantısal olanlar arasında özgün bireşimlere giriştiği dikey düşünme temrini diyebiliriz. Şu var, kişinin başkaları önünde kendisiyle hesaplaşmaya giriştiği bu tür, eninde sonunda belli bir amaçla ortaya çıkmaktadır. Bunun için yazarın en azından genelden farklı düşündüğü, ya da yinelenecek denli önemli bir soruna değindiği inancını taşıması gerekir. Bu da doğuştan gelen Tanrı vergisi özel bir yetenekle değil, Canetti'nin deyişiyle «kirpiklerin takırdamaya başladığı ana kadar süren okuma tutkusu» ile oluşur.

— **Kişinin başkaları önünde kendisiyle hesaplaşmaya giriştiğinden söz ettiniz. Aynı şey günlük için de geçerli değil mi?**

— Elbette geçerli. Ancak günlük ile deneme arasında çok büyük bir ayrım olduğuna inanmıyorum. Açın Gide'i, Musil'i, Kafka'yı, Montherlant'ı, Mansfield'i,

açıkça ortaya çıkacaktır bu olgu. Az önce Birsel'den söz etmiştik; aynı şeyin onda da geçerli olduğunu sallantısızca söyleyebiliriz. Gerçi «Kuşları Örtünmek» adlı kitabına tırnaklarını keşişinden, boşalttığı idrar miktarına kadar birçok ayrıntıyı eklemiştir, ama bunlar başkaları önünde kendisiyle diyaloga girişen aydının güncesine kattığı bir tür çeşni, ya da ne bileyim karabiberden başka bir şey değildir. Gide'in günlüğünü okuyan kişi ise Strauss'dan Mozart'a, Goethe'den Shakespeare'e kadar nice sanatçı üstüne ilginç yargılarla burun buruna gelir.

— Bir eleştirmen ve denemeci olarak günümüz Türk denemeciliğ konusunda ne düşünüyor sunuz? Bu bağlamda kendi ürünlerinizi nasıl değerlendiriyor sunuz?

— Günümüz derken «dün» varmış gibi bir izlenim beliriyor: dilerseniz önce onun üstünde duralım biraz. Kestirme bir yaklaşımla Suut Kemal Yetkin ve Sabahattin Eyuboğlu'nun çalışmalarını ilk örnekler olarak ele alırsak Nedim Gürsel ve Enis Batur'a kadar geçen süre içine bir, bilemediniz iki kuşak daha giriyor. Buna göre dört kuşağın oluşturduğu bir deneme dağarımız var. Nitekim, Batı'yı bir yana bırakalım, kendi kültürümüz içinde bile değerlendirdiğimiz zaman, denemenin şiir, roman ve tiyatroya oranla henüz serpilmeye başlayan bir yazın türü olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Ancak dikkatli bir okuyucu «Günlerin Götürdüğü»nden «Çağdaş Yazın ve Kültür»e kadar uzayan çizgide hiç de küçümsenmeyecek köklü dönüşümlerin oluştuğunu kolayca saptayabilir. Nedir bu? Duygusallığın yerini bilimsel tavır almıştır. Özellikle 1960'larda başlayan düşünce özgürlüğü Marx ve Engels'in dilimize çevrilmesiyle yeni bir ivme kazanınca 1980'lerde Panofsky'den Adorno'ya kadar uzanan çok yönlü bir tartışma ortamı kendiliğinden filiz vermiştir. Şu var, toplum ve bazı yazarlarımızın bu hızlı gelişmeye yeterince uyum sağlayabildiğini söylemek oldukça güçtür. Yapısalcılık yahut kolay ve zor anlaşılma gibi konularda sürdürülen spekülatif tartışmalar bu gerçeği açıkça ortaya koyuyor. Ancak, tüm bu sürtüşmelere karşın çağdaş düşünce akımlarıyla beslenip, etki altında kalmaktan çekinmeyen sağduyu sahibi bir kuşak, giderek Türk denemeciliğine ağırlığını koymaya başlamıştır. Hemen her konuda olduğu gibi deneme konusunda da sancılı bir geçiş dönemini yaşadığımız gerçek. Gelgelelim müzik ve resimle karşılaştırılırsa, yazarlarımızın deneme türündeki örneklerle gelecek kuşaklara çok daha tutarlı bir miras bırakacaklarını çekinmeden söyleyebiliriz.

Sorunuzun ikinci bölümüne gelince: Bugüne kadar ortaya koyduğum ürünler henüz ne nitelik ne de nicelik açısından üzerinde tartışmayı gerektirecek düzeyde. Hem sonra belli bir düzeyi tutturmuş bile olsam, bu konuda benim değil, başkalarının değerlendirmesi daha önemli değil mi?

— Sizce ödül almak bir yazarı nasıl etkiler?

— Başkaları adına bir şey söyleyemem. Ancak ben zaten zor yazıyordum, bundan sonra daha da zor yazacağım. Ressam Aydın Ayan için düşündüğüm bir denemenin ilk iki sayfasını üç ayda tam on bir kez yeniden yazdım. Yazmaktan umudu kesince okumaya başlıyorum. Ummadığınız bir kitap yeni deneme ve yazılara güç veriyor. Mavi sakal da böyle bir rastlantının ürünü. Yaklaşık bir yıl önce yazdığım bu deneme «Opera da Müziğin İşlevi» başlığını taşıyordu. Çıkış noktam ise, 1976 yılında okuduğum, Bussoni'nin «Yeni Bir Müzik Estetiği Taslağı» adlı kitabından kaynaklanmaktaydı. Ancak, vurgulamak istediğim konuyu yeterince toparlayamadığım için sürekli erteliyordum. Ne var ki, geçen yıl Helmut Schmidt-Garre'nin «Kültür Tarihi Açısından Opera»sını okurken, özellikle Werner Egk ve Wolf-Ferrahi ile ilgili bölümler, beş yıldır süren kararsızlığıma son verdi. Neyi söyleyeceğim açıkça ortaya çıkmıştı, ama sonuç yine de pek iç açıcı değildi. Gösteri'nin düzenlediği yarışmaya bu denemeyi, belli değişik-

liklerle yollamaya karar verdim. Gelgelelim onu da kıvıramayınca oturup yeni baştan yazdım.

— Mavi Sakal adlı yazınızda gerek ses gerek sessizlik biçiminde olsun, sözün tükendiği yerde müziğin başladığını yazıyorsunuz. Sizce müzik, bir dil midir?

— Bu sorunun yanıtı, «dil» ile «müzik»e verdiğiniz anlama bağlı. Eğer dili bir bilgi (information) ve bildirişim dizgesi olarak ele alırsanız, müziğin dil olduğunu söylemek gerçeğe ters düşer. Diğer yandan değişik toplum ve çağlarda müziğin de apayrı anlam ve işlevler yüklendiği herkesce bilinen bir olgu. Örneğin, Antik-Yunan'daki «musike» sözcüğünün günümüzdeki müzikle hiç bir ilgisi olmadığı artık ortaya çıkmıştır. Bu konu üzerinde şimdilik fazla bir şey söylemek istemiyorum; çünkü önümüzdeki birkaç ay içinde doğrudan doğruya bu sorunu işleyen bir yazıyı zaten tamamlamış olacağım. Yaptığımız bu görüşmenin kasım ayında yayınlanması gerektiğini düşünce zaman, daha doğrusu sınırlı zaman etmeni, sinirlerimi altüst ediyor. İyisi mi şimdilik sorunuza yanıt vermemiş olayım.

— Son olarak yeni çalışmalarınızdan söz eder misiniz?

— Bir dizi tamamlanmış çeviri var elimde; önce bunları yayınlayacağım. Diğerlerine gelince: «Müzik ve Dil», «Çağlar Boyu Müzik Estetiği», «Toplumbilim Açısından Müzik», «Müzik karşısında Ozanlar», «Plağın Öyküsü», «Türk Resminde Mekan Duygusu» gibi denemelerle ressam Adnan Varınca üstüne bir eleştiriyi önümüzdeki yıl içinde çeşitli dergilerde yayınlamış olacağım. Ancak, en büyük tutkum, 100 Soruda dizisi için «opera»yı hazırlamak. Daha fazlasını düşünmüyorum; biliyorsunuz Nietzsche'nin ne dediğini: «Geleceği düşünmem, nasılsa erkenden gelir.»

(Gösteri — Kasım)

NEVZAT ÜSTÜN ŞİİR ÖDÜLÜ

Nevzat Üstün Şiir Ödülü, «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» adlı yapıtı için Şükran Kurdakul'a verildi. Gülten Akın, Mehmet Başaran, Hasan İzzettin Dinamo, Tahsin Saraç, Sadun Tanju, Şükran Üstün ve Seher Karabol'dan oluşan seçici kurul, başvuran 47 yapıt içinden «Hangi Leylasın Sen» ile Hidayet Karakuş'a başarı ödülü verirken «Hayırlı Acılar» (Seyyit Nezir) ve «Buz Renginde» (Ahmet Telli) yapıtlarını da övgüye değer buldu.

Alpay KABACALI

Şükran Kurdakul'la Nevzat Üstün Ödülünü kazanan «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» adlı kitabı üzerine yapılan söyleşiyi sunuyoruz.

«Acılar Dönemi» adlı şiir kitabınızı 1977'de yayımlamıştınız. Bununla «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» arasında beş yıllık bir zaman dilimi var. Az yazan bir şair olarak niteleyebilir miyiz sizi? Yoksa bu süre içerisindeki birtakım uğraşılarınız mı neden oldu buna?

Yetiştiğim yıllar hece ölçüsüyle yazdığım şiirlerden oluşan kitabım 1943 tarihini taşıyor. Neredeyse kırk yıl. Bu uzun süre içinde ancak sekiz küçük kitap yayımlayabildiğime göre, «az yazan bir şair» nitelemesi yerindedir. «Acılar Dönemi» ile son kitabım arasındaki dört-beş yılda da beni şiirimden uzak tutan uğraşlar oldu. Örneğin May Yayınevi'nin bastığı Kültür Ansiklopedisi'nin Türkiye bölümü yöneticiliğini yaptığım bir buçuk yıl. Bu dönem, yorgunluğu, kahrı, bi-

linçaltını kendi sorunlarıyla doldurması açısından şiir dışı bir evre oldu yaşamımda. Sonra, ister istemez «Çağdaş Türk Edebiyatı Meşrutiyet Dönemi»nin devamı olan «Cumhuriyet Dönemi» üzerinde çalışmaya başladım. Ahmet Hamdi Tanpınar'dan itibaren romancılarımızdan, Memduh Şevket'ten itibaren öykücülerimizden kırka yakın sanatçıyı eleştirel gözle okumak iki yanlı bir etki yaratıyordu üzerimde. Çalışmanın ağırlığı bir şeyleri alır götürürken, niteliği de, şiirle çatışkısı olmayan öğeleri getiriyordu.

Edebiyat tarihinin benden istediği zamanın biraz daha azaldığı bu son iki yıl içerisinde, şiirimle arama giren birçok şeyi elimin tersiyle itmeyi başardığımı sanıyorum. Bu yüzden de «Bir Yürekten Bir Yaşamdan»dan sonra yeni iki şiir kitabımın çıkışı uzun sürmeyecek.

Biraz önce «az yazan» dedim. Aynı zamanda «öz yazan» bir şairsiniz. «Bir Yürekten Bir Yaşamdan»ı okurken şiirinizi tüm fazlalıklardan arındırma çabanız dikkatimi çekmişti. Ayrıca biçim arayışlarına yönelmekten de kaçınıyorsunuz. Kısacası, kanımca «sözün gücü» üzerinde yoğunlaşıyor şiiriniz. Siz ne dersiniz?

«Bir Yürekten Bir Yaşamdan»da yer alan şiirlerde yapı genel olarak dörtlü kuruluşlara dayanıyor. Bu tür kuruluşlara eğilim duyan şair, daha işin başında ö.yküden, ayrıntıdan uzak durarak yoğun imgelerle çalışmak zorunda olduğunu bilir. Sözcükler hem anlam bakımından, hem ses bakımından değişik işlevlerle daha da karşı karşıyadır. Uyak gereksinmesi duyulduğu yerde yüzde yüz özgünlük baş koşul olarak çıkar karşımıza. Her dize bir yandan bildirinin özümsenmiş bir parçasından yükümlüdür, bir yandan kendi sesini bulma savaşımından başarıyla çıkmak zorundadır. Ben yeni biçim arayışından kaçmak olarak yorumlayamıyorum. Aksine, genel özelliği çok iyi bilinen biryapı içinde, tüm olanakları zorlayarak kendine özgü olanı kurmaya çalışma olarak yorumluyorum.

«Dalgıç» başlıklı şiirde «Kendi denizlerimin dalgıcıyım ben /.../ Geçtim durdum bilincin dehlizlerinden» diyorsunuz. «Hevesleri, coşkuları, sevinçleri/Ben yaratmışım gibi dökerdim içimden.» Bu dört dize, sanıyorum şiirinizin içeriği konusunda ipucu verecek nitelikte: Duyarlık ve bilinç... Yanılmıyorum, değil mi?

Belki de bilinç ve duyarlık... Bilinç ve duyarlık. Yüz şu kadar yıl çağdaşlaşma sancıları çeken bir toplumun bireylerinden biri olduğumuzu algılamış mıyız bir kez... O bitmez tükenmez çelişkiler ortamında yerimizi belirlerken genel olarak bizden öncekilerin bıraktıkları kültürün mirasına ve Ulusal Kurtuluş Savaşımızın temel felsefesine sahip çıkmayı başarmış mıyız? Bu bilinç ister istemez, her dönemin özelliği içinde yeni duyarlıklara götürür bizi. Biraz ayrıntıya girmek zorunda kalıyorum. Diyelim bizden öncekiler, Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Yahya Kemal yakın çevre ilişkilerinden şiirler çıkarmışlardır. Fikret'in «Balıkçılar»ı, Akif'in «Mahalle Kahvesi»ni, Yahya Kemal'in «Kocamustafapaşa»yı görmesine benzemez bu duyarlık. Çünkü çağdaş insanın kendini ve toplumu değiştirme istencinden (iradesinden) izler taşır. Hem yakın çevrenin, hem tüm belli bir tarihsel kesitin yarattığı ilişkiler içinde güncelin ve kalıcının başat özelliklerini özümseme bilincinin yarattığı duyarlık olarak tanımlanabilir.

Gerek yukarıda okuduğum dizeler, gerekse kitabınızdaki birçok şiir, doğrudan doğruya kendinizle, dolaylı olarak da toplumla hesaplaşmaya girdiğiniz izlenimini uyandırıyor. Hatta şiirinizle de hesaplaşıyor, «Şiirler ki uğruna hapislere düşeriz de/Hangisi yiter, hangisi kalır elimizde» diyorsunuz...

Evet, bunu konuşuyoruz. Hesaplaşma dediğimiz, özeleştirinin en güzeli, en nesneli ve dolayısıyla en insancası bence. Kendi kendimizi yargılamak. Bu, şiirde değişik yönelişlerle belirtiyor kendini. Önce «ben»den «biz» olmaya doğru bir yaklaşma duyuyorsunuz. Kuruntu bile olsa, varsayım bile, bu yaklaşma, birey-

selle toplumsallığın birlikteliğine yol açıyor. İşte ağırlığını omuzlarınızda duyduğunuz bu birliktelik içinde, düşünen, arayan, soran, yanıt isteyen, kuşkulanan, inanan kişiliğinizin tüm bir sürecin sorunları ve insanları ile özdeşleşme kaygıları...

Yapmaya çalıştığımız bu.

Nevzat Üstün Şiir Ödülü'nü kazanan Şükran Kurdakul: «ŞİİRİN İŞLEVİ, YAZAN KİŞİNİN TOPLUMSAL BİLİNCİNE BAĞLI»

Feryal ÇEVİKÖZ

Şükran Kurdakul, «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» adlı, 1978 1981 yıllarının çalışmalarını kapsayan şiir kitabı ile Nevzat Üstün Şiir Ödülünü aldı. «Nevzat Üstün»ün anısına eşi tarafından her yıl, bir kitaba verilecek olan Şiir Ödülü'nü geçen yıl Ali Yüce kazanmıştı. Ödülün Nevzat Üstün'ün şair kişiliğinin, gelecek yıl verilecek olan öykü ödülünün de öykücü kişiliğinin anılmasını sağlayacağı gibi, sanatçı okur ilişkilerine de katkıda bulunacağından, yararlı bir girişim olduğunu vurguluyor Şükran Kurdakul.

Sayın Kurdakul, ödül kazandınız, «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» kitabınızdaki şiirler hangi yılların ve koşulların ürünleri?

Bu şiirler, 1978 1981 yıllarının ürünleri. Bildiğiniz gibi, bu evre, çağdaşlaşma sancıları çeken, toplumumuz insanının değişik etkenlerle yaşama hakkının tehdit edildiği yılları içine alır. Bu şiirlerde, genellikle, bu acı işleniyor.

Genel şiir görüşünüz? Yani sizce şiirin işlevi ne olmalıdır?

Eleştirmenler beni 1940 şiirinin en genç kişilerinden sayıyorlar. 1946'lardan bu yana, toplumcu gerçekçi anlayış içinde çalışıyorum. Uzun yıllar değişik açılardan, kendimi arama evreleri geçirdim. 1950'li, 60'lı yıllarda şiirlerimde daha çok, haykırı öğeleri ağır basıyordu. Özellikle «Acılar Dönemi» (1977) kitabımda duyumsatıcı öğelerle çalıştım.

Şiirin işlevi onu yazan kişinin toplumsal bilincine bağlı bir olay. Ben her dönemimde, insanı sınıfsal konumu içinde alma ahlakına bağlı bir şairim. Geçiş dönemi toplumlarına özgü bunalımları yaşayan insanımızın acılarıyla özdeşleştiğimi sanıyorum.

Şiirleriniz genellikle ya dörtlü ya da ikili kuruşlardan oluşuyor. Özellikle «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» kitabınızda. Bu anlatım özelliğine neden gerek duydunuz?

«Acılar Dönemi»ni oluşturan şiirlere çalışırken, dizenin kendi içindeki anlatım ve ses gücünü yeniden düşündüm. Bu aşamada, özellikle dörtlü kuruluşlara eğilimim arttı. Başka bir konuşmamda belirttiğim gibi, yoğunlaşma olanağı, gitgide elimde oluyordu. Sanıyorum bundan sonra da, bu birimde, yeni yapı olanakları aramayı sürdüreceğim.

Şiirinizde bir devinim —yer yer biryerden bir yere gidiş biçiminde— fiziksel olarak belirginlik kazanıyor. Kiminde de birtakım yinelenen sözcüklerle, bildiri verilmek isteniyor. Bu hareketliliğe hangi yollarla vardınız?

Vurguladığınız durum, işlediğim konuya bağlı bir olay. Örneğin, «Hangimiz» şiirinin ilk bölümünü okuyalım.

Bu gözlerin ardındaki insanı / Sen mi gördün, ben mi gördüm / Taşıdı bunca yıl dünyayı sırtında / Yuvarlanacak gibi iki büklüm / Sen mi duydun, ben mi duydum.

Burada, sözcüklerin yükümlü olduğu ses düzeni anlamlarıyla birliktelik sağ-

layarak, sanıyorum, işaret ettiğiniz hareketliliğe yol açmakta. Öteki şiirlerde de, ayrı biçim özelliklerinden yararlanılıyor.

Yeni şiir çalışmalarınız hakkında da bilgi verir misiniz?

Bu yıl çoğunu dergilerde yayınladığım şiirlerden oluşan bir kitabın yanısıra, ünlü roman ve oyun kahramanlarını şiirleştirdiğim bir kitabım daha basıma hazır. (Cumhuriyet — 16 Kasım)

«SON KİTABIM ACILI DÖNEMİN ŞİİRİDİR»

Nevzat Üstün Şiir Ödülü'nü bu yıl «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» adlı yapıtıyla Şükran Kurdakul kazandı. Şiir çalışmalarının yanısıra son yılların «Türk Edebiyatı» üzerine inceleme kitapları yayınlayan yazar şimdilerde «Cumhuriyet dönemi edebiyatı» üzerine çalışıyor. Kurdakul sorularımızı şöyle yanıtladı;

«Bir Yürekten Bir Yaşamdan» adlı yapıtınız ile okura neler vermek istediniz?

— «Bu kitabı oluşturan şiirler 1978-79 yıllarında yazıldı. O dönemlerin acılarını biliyoruz. İnsanımızı değişik yönlerden kuşatan olağanüstü olayları şiirlerim ile duyumsatmaya (ihsas) çalıştım. Genellikle dörtlü kuruluşlara eğilim duydum.»

Nevzat Üstün Şiir Ödülü ve genellikle ödüller üzerine düşüncelerinizi açıklar mısınız?

— «Doğrusunu isterseniz ödüllerin çoğalıtlması yolunda olanakların zorlanmasını yanlış buluyorum. Özellikle ailelerin koydukları ödüllerin kurumlaşamayacağını sanıyordum. Yanılmışım. Öykü, roman, şiir dallarında kurulan yeni yeni ödüllerin, örneğin Sabahattin Ali ve Nevzat Üstün öykü ödüllerinin Sait Faik ve Türk Dil Kurumu öykü ödüllerinin bıraktığı eksiği tamamlayıcı işlevi olduğu ortaya çıktı. YAZKO'nun Akademi Kitabevi'nin her yıl düzenlediği yarışmalar kimilerini dergilerden izlediğimiz sanatçıların kitaplarının yayımlanması olanağını veriyor. Bu da ayrı bir kazançtır. Bu düşüncelerle Nevzat Üstün adına konulan şiir ve öykü ödüllerinin kurumlaşma yolunda olduğunu görerek yazar-okur ilişkilerine yardımcı olacağını sanıyorum.»

Bu kitabınızdan sonraki şiir çalışmalarınız?

— «Edebiyat tarihi çalışmalarımdan zaman kaldıkça şiirime ayırdığım zaman çoğalıyor. Yaşarsam, tüm zamanımı imgeler dünyasına vereceğimi iyi biliyorum. Bu yıl dergilerde yayımladığım kırka yakın şiirden başka bir çalışmam daha oldu. Ünlü oyun ve roman kişilerinin şiirlerini yazdım. Örneğin Moby Dick'in Ahabb Kaptanı'nın insan olarak nesini özümsemişsem şiirini yazdım. Bizim Halid Ziya'nın Ahmet Cemil'i Yakup Kadri'nin Ahmet Celal'i, Halide Edip'in, Vehbi Dede'si, Yaşar Kemal'in, Meryemce'si yanında Hamlet'i, Madam de Renel'i Karmen'i, Michaud'yu..

(Güneş — 30 Kasım)

A. YASEMİN

I

HANGİMİZ

Bu gözlerin ardındaki insanı
Sen mi gördün, ben mi gördüm.
Taşıdı bunca yıl dünyayı sırtında
Yuvarlanacak gibi iki büklüm
Sen mi duydun, ben mi duydum.
Yanıyor göğsünün üstünde kurşun yarası
Ağaç değil bu düşen, insan yavrusu
Güpegündüz caddelerin ortasında
Sen mi vurdun, beni mi vurdum.

Şükran Kurdakul'un, «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» adlı ödül alan kitabından alınmıştır.

İçinden geçtiğimiz yakın dönemde kanlı günleri, korkuları, karamsarlıkları, toplumun önce şaşkınlığını sonra da olaylar karşısında giderek artan ve somutlaşan aldırışsızlığını gördük, yaşadık. Toplumun bireyleri, insan yapısının kimi zaman çok yararlı, kimi zaman da bireyi edilgenleştiren «alışma» özelliğiyle acıyı kanıksadılar Korkuyla birlikte yaşamaya alıştılar. Ancak şairlerimiz tüm acıları bir sünger çekişiyle yüreklerinde duydular ve şair duyarlığıyla dizelerine kanlı cesetleri, yıldırının yarattığı etkileri döktüler Toplumun üzerine çöken karabasanı yaratanlara seslendiler.

Geçtiğimiz ay içinde, Nevzat Üstün 1982 Şiir Ödülünü kazanan Şükran Kurdakul'un kendisine bu ödülü kazandıran «Bir Yürekten, Bir Yaşamdan» adlı şiir kitabının «Ağıtların Türkülendiği Yer» bölümündeki şiirler de işte bu geçtiğimiz dönemin izlerini taşıyor. Dizelerde şairin kızgınlığı, acı çeken ve ölen bireylere acıması, topluma acı çektirenlerinse acımasızlığı, sevgisizliği, düşün eksikliği vurgulanıyor Okudukça, şairde karamsarlığa varan bir acı çekme duyumsanıyor. Şükran Kurdakul, acaba bu görüşlere katılır mıydı?

Ağıtların Türkülendiği Yer bölümündeki şiirler için saptamanızın doğru olduğunu kabul ediyorum. Ama gene de karamsarlığa varan acılar içinde şiirin verdiği olanaklar sonuna kadar kullanılarak kan isteyen dönemin ne olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Örneğin Hangimiz şiirinde daha da ileri gidilerek bir hesap sorma durumu yaratılır. Ama Sevinç (Özgüner)'in ölümü üzerine yazılan şiirde ya da Bakınca'da, belki şairce duygulanmanın son aşamasına varıldığı için acı olduğu gibi kabul edilmiş görünür. Yalnız, Eğer'de aykırı toplumsal güç karşısındaki yakınma gibi görünen dizelerde, suçlama kendini belli etmektedir. Son iki dizede bu büsbütün açıklığa kavuşur. Gene acıya teslim olmama hali Kan Kuyusu'nun hemen tüm dizelerinde görünür.

Kitabın öteki bölümlerindeki parçalardaysa acı geçmiş ve yaşanan süreç içinde vurgulanır. Artık ben ve sen, siz ve biz ayrımı yoktur şairin gözünde.

Unutulmuş resimler gibi dargın
Bakarlar eskimiş pencerelerden
Gözlerinde biriken sitemi
Bir ben görürüm bu diyarda.

sanısının gerçekmiş gibi göründüğü aşamadır bu. Ama gene de «Umarların feneri elinde senin» inancı egemendir. İnsana güven aslında tek insanda odaklanan insansal değerler bütününe bağlı duyarlıklarla duyumsatılmak istenir.

Bir de, tabii, dönemin hayu huyu içinde şairin kendisinin kendisini yakalamaya çalıştığı şiirler var. Heybe var, Dalgıç var, Al beni Sevecenliğine var. Konuşurken birden adlarını veremeyeceğim dörtlükler var Bilmiyorum bu tür şiirleri yorumlamak böyle bir konuşmada bana mı düşer?

Yapılması yararlı olmaz mı buna bakalım?

Bakalım... Heybe benim yaşam öyküm. Açık, yalın. Sanki çağdaşlaşma savaşımında yerini bilen her insanın bireysel tarihinde üç aşağı beş yukarı bulunabilecek öğelerle donanmış. Ama Dalgıç bana özgü gibi görünen özellikler içinde kendisi olma istencini koruyanlarla bütünleşmeyi, doğayla ve insanlarla uyum aramayı gösteriyor.

Soluğum son aşamalarına geldi
Gidiyorum içindeki sesin peşinden

dizeleriyle kendine karşı utkusunu duyumsatır okura. Aslında aradığı biz'dir, bütünleşmedir.

Karamsarlık-iyimserlik, umutsuzluk-umut, umarsızlık-umar konusunda diyeceklerimi kitabın son parçası ile bağlamak istiyorum.

Şu görüntüye bak, gözün gönlün açılsın
Yüreğimin kayalarını gör,
Al alacağını ışığımın damarlarından
Duy duyacağını, özgürlüğüne kan gelsin.

Şükran Kurdakul'un kitabı teknik açıdan incelendiğinde dizelerde kimi sözcüklerin sıkça geçtiği görülüyor, örneğin: Ağaç. Her şiirde bu sözcüğe şair ayrı ayrı anlamlar yüklemiş. Ağaçlar adlı şiirinde sözcük soyut bir anlam kazanırken, barış temasını işleyen Yaşamı Ateşe Vermeyin adlı şiirde masal ağaçları tamlamasıyla somut ağaçta doğanın zenginliği kavramına ulaşılmış. Çoğunlukla dörtlükler halinde yazılmış şiirlerin dize sonlarında uyak görüldüğü gibi, dizelerin kendi içlerinde de harfler yoluyla ses benzeşmelerine gidilmiş. Örneğin Yok mu Benim Şiirimi Yazacak'ta düşünce gücünden sözcüklerindeki ses benzeşmeleri gibi. Şair aynı şiirin 'Benim bu... Gözlerinde evrenin fenerleri' dizesinde e" harfini sekiz kez yinelemiş. 474 dizeden oluşan 51 şiirinde 16 kez 'gibi' sözcüğü geçiyor. Buna karşın 'masal silahları', 'bela limanları', 'gücümün bordasına vuran deniz', 'çağları emziren toprak' gibi 44 taze tamlama, imge var. 1940'larda başlayan şiir yolculuğu boyunca «haykıran şiirler» yazan ozanın şmdi bambaşka bir aşamaya vardığı görülüyor. Şiirine imgeler girmiş, yerleşmiş.

Bu noktada Prof. Moissej Kagan'ın Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat adlı kitabında ısrarla savunduğu şu sözleri çağrışım yapıyor: «Sanatsal yaratım imgeler halinde düşünme olduğu için, sanatsal yaratım sürecinin de daha kendi kaynağından başlayarak, imgesel düşüncenin yatağında akması gerekir... Bir sanatçının yetisi her şeyden önce, bir yapıtı imgesel olarak düşünebilme yeteneğinden, yani bir sanatçının, dünyayı soyut olarak değil, duyusal şekilde somut, hayalgücünde görülebilen, işitilebilen, tasarlanılabilen bir şey olarak, şiirsel bir şekilde algılama yeteneğinden gelir... Sanatçının bilincinde oluşup yaşadığı sürece bir fikir, salt zihinsel kuruluştur... Bir fikrin, önünde sonunda ilerdeki kendi maddiliğine değin tasarımı kendi içinde taşıyor olmasıdır. Bunun için salt düşünce ya da salt yaşantı alanında değil, sanatçının hayalgücünde kendi biçimini alır. Bu olmadıkça yani, fikir canlı, imgesel bir somutluk kazanmadıkça, yapıt da ölü doğmuş şekli bozuk bir şey olarak kalır... İmgesel düşünce yoksunluğu, bu yapıtları bir fikrin sırf dümdüz şekilde kuruluşuna götürdüğü gibi, bunu izleyen tüm cisim verme süreci de, daha önceden şematik bir şekilde düşünülmüş içeriğe, özel bir biçim, özel bir kılık uydurma çabasıyla geçer.»

Siz, başlangıçtan günümüze kendi şiirlerinizi Kagan'ın bu görüşleriyle nasıl değerlendiriyorsunuz?

Şairin kendisiyle hesaplaşması, kendisi olması kadar doğal bir şey. Benim şiir çalışmalarımda üç ayrı evre söz konusu olabilir. 1945'ten 1955'lere dek uzanan on yılda ben de toplumsal çelişkilerin yarattığı coşkuları işleyen şiirler yazdım. Bu parçalarda olsa olsa devrimci romantiklere özgü duyarlıklar vardı, haykırıya dayanan ses vardı. Başka bir konuşmamda belirttiğim gibi tarih gerçeklerini özümsemek yerine tarihin kendisini anlattığım çok oldu. Ancak 1955'lerde şiirimin iç yapıma ilişkin yeni kaygılar kendini göstermeye başladı. Özellikle sözcüğün dize içindeki yeri, dizenin ötekı dizelerle ilişkisi zorunluklarını algıladıkça fazla söz ve ayrıntılardan korunma çabası da kendini göstermeye başladı. Sonradan Nice Kaygılardan Sonra (1963) adlı şiir kitabımda topladığım bu parçalarda da geniş bir imgelem dünyası kurulmuş olmamasına karşın, her parçanın tümün-

de gerçekliğin kendine özgü değişik durumları yaratılabilmişti. Sonraki evre ise Memed Fuat'ın açık alanda okunan şiirler olarak nitelendiği daha çok bir duyuşta algılanabilecek düzeydeki parçalar egemen oldu. Bu evreyi bulunduğu koşullar içinde bugün de değerlendirdiğim zaman, salt güncelle yetinmenin yaratacağı tehlikeleri bile bile yeniden yaşasaydık aynı şeyleri yapardım. Bugünkü yaratılarımın temel özellikleriniyse siz zaten konuşmaya girerken belirtmiştiniz. Yinelemek istemiyorum.

Bir de yine Kagan'ın belirttiğim görüşleriyle Türk şiirinin genel bir değerlendirmesini yapar mısınız?

Kagan'ın ileri sürdüğü düşüncelerin, toplumcu gerçekçi akımın 35-40 yıla varan oluşum sürecinde tartışıldığı söylenemez. Ancak kimi şairlerin yaratılarında somuttan kaynaklanan soyutlamalar görülmüştür. Özellikle 1950'den önce 'sefalet teması' fazlaca işlenirken bu tür şiirleri yalın gerçekçilik diyebileceğimiz düzeye götüren öğeler ağır basar. Örneğin, mahalle, sokak adları, Yeni Hayat satan çocuklar, köprüaltı insanının bir bakışta görünüşü. İstanbul'un o evrelerde kenar mahalle diye adlandırılan semtlerindeki çeşmebaşları, özellikle tütün ve tekstil sanayiinde çalışan çocuk ve kadın işçilere ilişkin duyarlıklar Nazım dışındaki şairlerin işlediği konular arasındadır. Bu içerik belirlemesi bu konuları işleyen şairleri işin başında ya devrimci romantiklerde görülen duyarlıklara, ya da iç yapı özellikleri yönünden tekdüzeliğe ve yoksulluğa götürür. Toplumcu gerçekçi akımın karşısındakiler Bergsoncu eğilimler taşıyan şairlerdir. Çok dar bir sözcük dünyası içinde belli tamlamalar yaratmakla değişik bir estetik kurdukları sanısı içinde olurlarken, daha güç sorumlulukları taşıyan bir şiirden bu aşamada beklenemezdi. Bu nedenle genel bir şematizm ya da şematizm tehlikesi içinde bulunulmasına karşın kimi şairler Prof. Kagan'ın ileri sürdüğü sanatsal yaratım imgeler halinde düşünme olduğu ilkesine koşut örnekler vermişlerdi. Burada Orhan Veli ve arkadaşlarının 1941 - 1944 yılları arasındaki girişimlerini anmakta yarar var. Onlar bildiğiniz gibi sadece ölçü ve uyağı yadsımakla yetinmemişler sesi ve imgeyi de yadsımışlardır ki, o evre içinde toplumcu gerçekçilere ters düşmelerinin nedeni budur. Öyle sanıyorum ki, Nazım'ın şiir gelişmesinde dönüşüm, yani propagandayı değil, şiirsel gerçeği arama kaygısı —kendisinden sonra gelen şairlerde— neden sonra toplumcu gerçekçi şiirimizin başat sorunları olarak göründüğü söylenebilir.

Kültür mirası tartışmaları sıcaklığını koruyor. Geçmişten günümüze gelen tüm değerlere sahip çıkacak ve eski ustaların sanatlarının sırlarına erişmeye mi çalışacağız, yoksa sanatı içinde bulunduğumuz gelişme düzeyinde onaylayıp geçmiş değerleri red mi edeceğiz? Toplumcu gerçekçilik açısından bu soruna nasıl yaklaşıyorsunuz?

Kimi şairlerimiz eski şiir kaynaklarından yararlanmıştır. Genel görünüşüyle özellikle cumhuriyetten sonra okumuşların eski kültür karşısındaki tavrı bence olumludur. Tarih bilinci, İsmail Hakkı Uzunçarşılı kuşağından Mustafa Akdağ kuşağına kadar büyük kazanımlar elde edilmesine yol açmıştır. Birçoklarının ileri sürdüğü gibi cumhuriyet öncesi kültürlerinin yadsındığı savı doğru değildir. Eski harflerin değişmesi çok kısa bir süre eskiyle bir kopukluk yarattıysa da tarihin mezarlığına gömülmeyen yapıtlar karşısında olumlu tavır alınabilmiştir. Bu çerçeve içinde toplumcu gerçekçi akıma bağlı olduğu ileri sürülen düşüncelerin (burada Sinclair'in Altın Zincir kitabındaki görüşleri kastediyorum) bir ara bizde de yandaş bulduğu görülür. Bu yandaşlık özellikle Divan şiiri gibi kendi içinde üstün yaratılar kazanan bir hareketin yok sayılması isteğine kadar gitmiştir.

Ama bu itirazla eskiyi toptan yadsıma çabaları hiç bir sonuç vermedi. Özellikle son yıllarda eski kültür mirasçısı olma bilinci yeni sentezleri içinde taşıyan girişimlere öncü oluyor.

(Bilim ve Sanat — Aralık)

ŞÜKRAN KURDAKUL'LA SÖYLEŞİ

Hayati ASILYAZICI

● **Nevzat Üstün Şiir Ödülü'nü bu yıl «Bir Yürekten Bir Yaşamdan» adlı yapıtınızla kazandınız. Nevzat Üstün Şiir Ödülü ve genellikle ödüller üzerine düşüncelerinizi açıklar mısınız?**

— Doğrusunu isterseniz ödüllerin çoğaltılması yolunda olanakların zorlanmasını yanlış buluyordum ben. Özellikle ailelerin koyduğu ödüllerin kurumlaşamayacağını sanıyordum. Yanılmışım. Öykü, roman, şiir dallarında kurulan yeni yeni ödüllerin, örneğin Sabahattin Ali ve Nevzat Üstün öykü ödüllerini Sait Faik ve Türk Dil Kurumu öykü ödüllerinin bıraktığı eksiği tamamlayıcı işlevi olduğu ortaya çıktı. Yazko'nun, Akademi Kitabevi'nin her yıl düzenlediği yarışmalar kimilerini dergilerden izlediğimiz sanatçıların kitaplarını yayımlanması olanağını veriyor. Bu da ayrı bir kazançtır. Bu düşüncelerle Nevzat Üstün adına konulan şiir ve öykü ödüllerinin de kurumlaşma yolunda olduğunu görerek yazar - okur ilişkilerine yardımcı olacağını sanıyorum.

● **Yazarlığın çeşitli dallarında çalışmalar yapıyorsunuz. Çağdaş Türk Edebiyat tarihi ile ilgili çalışmanızın ilk bölümü, yani birinci cildi yayımlanalı çok oldu. İkinci cildi olan Cumhuriyet dönemi üzerine bilgi verir misiniz? Bu cildi ne zaman yayımlamayı düşünüyorsunuz?**

— Çağdaş Türk Edebiyatı Meşrutiyet Dönemi'ni 1977 sonunda yayımlamıştım. Dört beş yıldır Cumhuriyet dönemi üzerinde çalışıyorum. Özellikle bu yıl Sanat Olayı, Çağdaş Eleştiri, Bilim ve Sanat gibi dergilerde Kemal Tahir, Sabahattin Ali, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Samim Kocagöz vb. romancılarla Fazıl Hüsnü, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhib Dranas vb. şairlerle ilgili incelemeleri yayımlayarak okurlarıma tezgahın işlediğini göstermek istedim. Benim hazırlığım önümüzdeki yıl içinde bitebilir.

● **Şiir ve öykücülüğünüz üzerine yine bir araştırıcı ve eleştirmen olarak düşüncelerinizi açıklar mısınız? Edebiyat alanında sanatçılarımızın üretkenliği gönendirici bir düzeyde olduğu kanısı yaygındır. Bu konuda neler düşünüyorsunuz?**

— Son öyküm 1978'lerde çıktı. 1970-75 yıllarında yayımladığım dört kitapta elliye aşkın öykü var. Bu yıl bir seçme yapmayı düşünüyorum. Öykü dalında verdiğim uğraşı o zaman konuşuruz.

Edebiyat alanındaki üretkenliği ben de gönendirici bulanlardanım. «Şairler ve Yazarlar Sözlüğü'nün yeni basımına çalışırken somut olarak gördüm bunu. Üç beş yıl önce ilk yaratıları ile karşılaştığım bir şair, bir öykücü yeni verimleriyle kişiliğini kabul ettiriyor. Sevindirici olan nicel yöndeki bu artışla birlikte nitelik yönünden çok değerli yapıtlar kazanmamız. Bir de, bu benim kişisel görüşüm, toplumcu, gerçekçi akımın daha değişik, daha zengin kazanımlar elde etmiş edebiyat adamlarının yaratılarıyle yatağını derinden kazması...

● **«Bir Yürekten Bir Yaşamdan» adlı kitabınız sanat yaşamınızın belli bir döneminin ürünlerini içeriyor. Bu kitabınızla birlikte daha önce yayımlanmış şiir kitaplarınız üzerindeki düşüncelerinizi açıklar mısınız?**

— «Bir Yürekten Bir Yaşamdan»ı oluşturan şiirler 1978-1981 yıllarında yazıldı. Bu dönemin başat özelliği, biliyorsunuz, çağdaşlaşma istemi içindeki insanımızın dışardan etkenlerle yaşama hakkının müdahaleye uğramasıdır. Değişik sancıları vardı bu sağlıksız durumun. İnsan olarak içimize işleyen. Kitabımdaki şiirlere egemen olan bu kapalı değiştirme gücümüzün çok azaldığı döneme özgü acılardır. Başka konuşmalarımda da belirttim sanıyorum.. Bu acıları duyumsatmaya çalıştığım her şiirde değişik bir yapı kurmayı amaçladım. Kitabı değerlendiren kimi eleştirmenler de değindiler buna. Belki Acılar Dönemi (1977)'nde beliren ilk kaygılar, haykırıdan çekinti duyma kaygıları «Bir Yürekten Bir Yaşamdan»daki şiirlerde yeni açılımlara yol vermiş oldu.

● **Bu kitabınızdan sonraki şiir çalışmalarınızla ilgili bilgi verir misiniz?**

— Edebiyat tarihinin benden istediği zaman azaldıkça şiirimle başbaşa kalma zamanım çoğalıyor Yaşarsam, tüm zamanımı imgeler dünyasına vereceğimi iyi biliyorum. Bu yıl dergilerde yayımladığım kırka yakın şiirden başka bir çalışmam daha oldu. Ünlü oyun ve roman kişilerinin şiirlerini yazdım. Örneğin Moby Dick'in Ahabb Kaptanının insan olarak nasıl özümsemişsem şiirini yazdım. Bizim Halid Ziya'nın Ahmet Cemil'i, Yakup Kadri'nin Ahmet Celal'i, Halide Edib'in Vehbi Dedesi, Yaşar Kemalin Meryemcesi yanında Hamleti, Madam de Renal'i, Karmen'i, Michaud'yu... (Varlık — Ocak 1983)

ŞÜKRAN KURDAKUL İLE KONUŞMA

Seyyit NEZİR

SORU: Diyorum ki, konuşmamızda şiir ve şiiriniz üzerinde duralım asıl. Ama önce ödüller konusundaki görüşünüzü okura iletmek istersiniz umarım. Okul, yazar, yayıncı sacayağının kurulmasında ödülün işlevi nedir sizce? Bu işlev, yazarı ödüller arasında bir seçme yapmaya zorluyor mu?

YANIT: Üç beş yıl önce, ödüller çoğaldıkça etkilerinin azalacağını düşünüyor, kurumlaşamıyacaklarını sanıyordum. Yanılmış olduğumu başka bir konuşmamda da belirttim. Yazko'ya 139, Nevzat Üstün Şiir Ödülü'ne 47 yapıt katılmış bu yıl. Bu sayılar sanatçıların ilgisini apaçık koyuyor ortaya. Bugünkü koşullarda ödüllerin okur üzerindeki etkisini değerlendirecek ölçüt nedir, bunu bilmiyorum.

SORU: Edebiyat tarihçisi ve eleştirmen kimliğinizde, bir yoğun emek birikiminin ürünü olduğunu ilk bakışta gösteren yargılar veriyor, değerlendirmeler yapıyorsunuz. Yazarlar Sözlüğü'nde de öyle... Öznelliğe düşme tehlikesinden korkmuyor musunuz? Bu yorucu çalışmalar, şiirinizden zaman, işgücü ve değer çalıyor mu? Genel kanı, bu tür çalışmaların bir şaire zarar verdiği yönünde de...

YANIT: Şairler ve Yazarlar Sözlüğü'nün son basımında Dede Korkut'tan günümüze değin bini aşkın yazar ve şair var. Binlerce kitap demek bu. Tek kişinin genel bir yargıya varması için bunca yapıtı okuması olası değil elbet. Bu nedenle okumadığım yazarların sanatçı kişilikleri üzerine görüş bildirmekten kaçındım sözlükte. Ya yalnız yaşamını, çalışmalarını öğrenmeye yardımcı olacak saptamalarla yetindim. Ya da güvendiğim araştırmacılardan, eleştirmenlerden alıntılarla yararlı olmaya çalıştım okura. Sanatçı kişiliklerini bildiklerimi de öznelliğe düşme tehlikesini göze alarak değerlendirmeye çalıştım.

Benim yaşamımda şiirimden zaman ve güç çalan az şey olmadı. Bu aşamada elimden geldiğince o engellerden kurtulmaya bakıyorum.

SORU: 40 yıldır şiir yayımlıyorsunuz. Tomurcuk'tan (1943) 34 yıl sonra 1922'de Acılar Dönemi'ni, geçen yıl da Bir Yürekten, Bir Yaşamdan'ı yayımladınız. Sonuncusuyla Nevzat Üstün Ödülü de aldınız. Bu kırk yıl boyunca şiirinizin geçirdiği konusunda neler söylemek istersiniz?

YANIT 1943 ve 1944 tarihlerini taşıyan ilk iki kitabım ilk gençlik dönemi ürünlerinden oluşur. Birincisi Yedigün, Ülkü, Fikirler gibi dergilerde çıkan hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerden bir seçme. İkincisi yeni edebiyat hareketini benimseyen dergilerde çıkan şiirleri kapsıyor. Bu evrenin yaratılarına, pek genel bir tanımla 1945'lere kadar yaşamda yerini arayan bir şairin doğaya bakarken ki sevinciyle toplumsal çelişkiler karşısındaki içerlemelerini işleyen şiirler, denilebilir.

1946'larda toplumsal duyarlıkların belirlediği temalar öne geçti. Hapse düştüm. «Bildiri»nin öne geçtiği uzun süren bir evreydi bu. Tekniğin yüzeysel becerilerde arandığı bu yılların ürünü olan yüze yakın şiiri kitaplarıma almadığımı daha önce söylemiştim. 60'lı yıllardaki açık alana çıkan şiirlerdeyse bir kez duyulunca anlaşılır, olma isteği ağır basıyordu. Düşüncede ve duyarlıklarda yoğunluk ve yeni söyleyiş olanakları aradığım Acılar Dönemi (1977) ile yeni bir döneme girdiğim çok açıktır.

SORU: Acılar Dönemi'nin öndeyiş niteliğindeki ilk dörtlüğünde «Eskilerin divanları ekmeğe dönüştü şiirimde» dizesi poetikanız hakkında bir ipucu oluşturuyor kanımca. Eski şiir göreneğimizle bütünleşme yönünden uğraştığınız şiirlerinizde gözleniyor. Günümüz insanının duyarlığını işleyen bir şiir, gelenekle bağ kurarken zorlanmıyor mu sizce? Genellikle dörtlükler ve beyitlerle yazıyor olmanız ve kafiyeden vazgeçmeyişiniz geleneğe yaslanma ilkesinden mi ileri geliyor?

YANIT Eski şiir geleneğimizle bütünleşme değil benim aradığım. Bütünleşme bir çeşit neo-klasizm kaygısını içinde taşır. Böyle bir amacım yok. Andığınız dizede de «dönüşüm»den söz ediyorum. Bu dönüşüm çağdaş insanın toplumsal konumu içindeki duyarlığını amaçlayan bir birikimin kaçınılmaz verileridir. Ben ve onların değişik alanlardaki ilişkilerinden alır kaynağını. «Dörtlük» dediğimiz «Rubai», «tuyuğ» ve «kıt'a» anlayışı ile değil de, diyelim beş dörtlükten oluşan bir şiirin dizeden sonraki birikimi olarak alındığı zaman yeni yeni biçimsel olanakların kapısı zorlanabilir şiirde. Ben bunu seviyorum. Denge istiyor çünkü. Hem de arınma istiyor. Haykırma ile ilgisi olmayan bir ses gereksiniminin karşılanmasını istiyor.

SORU: Gerçekçi edebiyatın ustalarından Aragon da geleneğin çağımız şiirine güç katacağını söylüyor. Aragon'un sanat eyleminde, kişiliğinde, ülkemiz gerçekçi şairlerine esin verici yönler nelerdir sizce? Bunu şu nedenle soruyorum: Umutların söndüğü ve besledikleri duyarlığın tıkandığı savı var, biliyorsunuz...

YANIT Sabahattin Eyuboğlu'nun, Sait Maden'in, İlhan Berk'in çevirilerinden tanıyorum bu büyük şairi. Kendisine sağlıklar dilediğim Metin Eloğlu da iki dize çevirmişti vaktiyle.

Gemiciler kalbimi durdurunuz
Burası Elsa'nın şehridir.

Diyeceğim, Aragon yıllardır konuşulan bir adamdır edebiyatımızda. Ama bizim kuşak, geleneğin çağımız şiirine güç katacağını, Garip hareketine karşın, kendi ustalarının yaratılarından öğrendi. Bilirsiniz, Yahya Kemal, «Eski Şiirin Rüzgariyle»de toplanan şiirlerinde divan beğenisine yeni yönler vermeyi düşünmemiştir hiç. Taklit etmiştir. Ama öteki şiirlerinde eski ile yeninin buluştuğu yapılar yaratır. Eksiği —ve gençlik yıllarımızda da tepkiyle karşıladığımız yönü— temaları, belki de işlediği temalar karşısında düşünürlüğünün çağdışılığıdır Nazım Hikmet, hem geleneksel şiirimizi, hem Yahya Kemal kuşağının deneylerini

gözlemiştir. Eskinin gizli hazinelerinden en değerli saydıklarını doğrudan alarak şiirler geliştirir Nazım. Ne Sinclaire'in yadsımacılığı geçebilir bu yararlanmaların önüne, ne merhum Abdülbaki Gölpmarlı'nın «Divan Edebiyatı Beyanındadır» dönemindeki anlayışı, ne de Garip hareketinin ilk yıllardaki başkaldırıları...

Yalnız Aragon'un değil, çağdaşı Eluard'ın da toplumsal temaları işleyen şairlere yeni çizgenler gösterdiğini sanıyorum. Ama onların «umutların söndüğü ve besledikleri duyarlığın tıkandığı savı»na karşı ne getirebileceklerini pek anlayamadım doğrusu. Umut da, umutsuzluk da, yurtyönetiminde olduğu gibi, edebiyatta da abartıldı biraz bizde. Her dönem, başat özellikleriyle, kimi insanlarını derinden etkiler. Sanatçılar mutlaka etkilenenler arasındandır. 1946'lardan bu yana temelde yaşanan; çağdaş demokrasinin, toplumun tüm sınıf ve tabakalarınca hem özümsenmesi, hem sahip çıkılmasıdır. Toplumun mutluluğundan sorumlu olan yönetimler birey olarak da insanı karşı karşıya bulunduğu tehlikelerden korumak zorundadırlar. Olumsuz güçlerin insanın yozlaşması pahasına çıkar dolaplarını döndürmek için yeni yeni yöntemler aradıklarını biliyoruz. Sanatçı, insanoğlunun gelişmesi doğrultusuna ters düşen tüm güçlerin yarattığı bunalımlar karşısında, yozlaşmayan, yozlaşmayacak olan insanı temsil eder. Bence umut dediğimiz budur. Mutlaka bir tanım istiyorsak, acıların en ağır bastığı düzeyde bile varlığını sürdüren tarihsel birikime ve kişioğlunun kazanımlarına güvenmek...

SORU: Siz, şiirimizin gençleri hakkında umutlu olduğunuzu sırası geldikçe belirttiniz. Bu, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü'nü onlara açmanızdan da belli. Ama gerçekçi şiirin aynı temaları ortak imgeler, söyleyişlerle yansıtma ve tıkanmasının gençlerde apaçık somutlandığı ve dayanılmaz boyutlara vardığı öne sürülüyor. Ne dersiniz?

YANIT «Şiirimizin gençleri» deyince anımsadığım şairler var. Kimini çok iyi tanıyorum. Engelleri hızla aşıyorlar. Benim hevesle okuduklarım arasında «aynı temaları ortak imgeler, söyleyişlerle» işleyenler bulunduğunu sanmıyorum. Bu saptama genel bir izlenim sonucudur belki. Kanımca her yeni kuşağın çıkışında yeteneklilerle yeteneksizler yan yana görünürler önce. Sonra zaman acımasız «tasfiye»yi yapmaya başlar.

SORU: Şiirimize imgenin Maviciler ve İkinci Yeni ile getirildiği söyleniyor. Sizce şiir geleneğimiz içinde bu olay ne ölçüde önem taşıyor?

YANIT Mavi, şiirleri, öyküleri, yazılarıyle yeni bir kuşağın öncü dergilerinden biri sayılabilir belki. Ama, Attila İlhan'ın «sosyal realizm» anlayışı üzerine birkaç yazı yayımlaması dergiye bir hareketin organı niteliği kazandırmaz sanıyorum. İkinci Yeni'ninse öne sürdüğü savlar, benzer ilkelere bağlı şairlerin, öykücülerin ve eleştirmenlerin bulunması, sürekliliği, yandaşları ve etkileriyle hareket özelliği taşıdığı öne sürülebilir. Ama Türk şiirine imgenin ilk kez Mavi'de yazanlar ve İkinci Yeni'nin ilkelerini benimseyenlerce getirildiğini söylemek Nazım Hikmet'leri, Ahmet Muhip'leri, Fazıl Hüsnü'leri yadsımakla aynı kapıya çıkar.

SORU: Size göre gerçekçi şiirimizin sorunları var mı? Şiirimizin son yıllarda kazandığı ivmede en büyük pay kime, kimlere aittir? Bu süreçte kendi şiirinizi nereye koymak gerektiği düşüncesindesiniz?

YANIT Çağdaş şiirimizin birincil sorunu dildi önceleri. Bir 1900'lere bakalım dil açısından. Bir kırk'lara ve günümüze. Cenab Şehabettin gibi Servet-i Fünun'dan kalma inatçılarla Haşim gibi Göl Saatleri'nde Arapça-Farsça tamlamalarla müstezat yazarların bile 1925'lere varmadan sözcüklerini değiştirdiklerini göreceğiz. Bu gelişmeyi değerlendirerek ilk evrenin belirgin özelliği dile egemen olma savaşımıdır, diyebiliriz. İkinci evredeyse dille birlikte beğeniler, kişiyi bağlayan

gelenekler, toplumsal ilişkiler, dünya görüşleri değişmişti. Bu yeni insanın şiirle birlikte sinemada; öyküyle birlikte resimde, romanda aradıklarıyle yaşama karşı tepkileri değişmiyordu özünde. İnsanoğlunun candamarına basarak özgürlüğünü tehdit eden sıkıntılara karşın, bu yeni insan, çağdaşlığının bilincine vardı önce. Eskiye öykünenin sorunlarına mı benzer sanatta bu bilince varan adamın sorunları... Yadırgamayalım, 40'lardan bu yana gerçekçisi de, toplumcu gerçekçisi de, bireycisi de özgün yapılar için çırpınır şiirimizde. Nereye gittiyse o Türkmen kocasını (Yunus'u) gördüğünü söyleyen Mevlana gibi; bu yılların şairi, Yahya Kemal'den, Haşim'den kurtulsa Nazım'ın şiir görkemine çarpılmıştır gençliğinde.

Bu evre'nin de adını koymaya çalışalım: şairler arası sessiz savaşım süreci.

Diyebiliriz ki, bu evreyi atlatanlar yapıya özgü sorunları kendine özgü becerilerle çözerek geldiler bugüne. Son yılların en belirgin kazanımı budur sanıyorum.

Bu süreçte şiirimin yerini belirlemek herhalde bana düşmez.

(Yazko Edebiyat — Şubat 1983)

BEHÇET NECATİGİL ŞİİR ÖDÜLÜ

Oktay Akbal, Edip Cansever, Doğan Hızlan, Rauf Mutluay, Fethi Naci, Kamuran Şipal ve Hilmi Yavuz'dan oluşan seçici kurul Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü «Kayayı Delen İncir» kitabından dolayı Turgut Uyar'a verdi.

Necatigil Ödülü'nün bu yılki sahibi Turgut Uyar
«ŞİİR HAYATIN ETKİN BİR BİÇİMİDİR»

«Kayayı Delen İncir» adlı kitabıyla «Behçet Necatigil» şiir ödülünü kazanan **Turgut Uyar**, «Her şairin bir şiir kişiliği olmalıdır. Yani bir şiir okunduğu zaman kimin şiiri olduğu bilinebilmelidir,» diyor.

Biri çeviri olmak üzere üçüncü ödülünü kazanan **Turgut Uyar**, «Ödüller» konusunda ve «Necatigil» hakkında şunları söylüyor:

«Ödüller bir sekreterya tarafından bir yıl içinde üretilen en değerli eser veya eserlere verilmelidir. Ben özellikle yarışmaya girmeye karşıyım. Buna da katılmadım. Jüri önerdi. Çünkü ben özel olarak bir yarışmaya katılmayı onur kırıcı buluyorum. Bunların dışında ödülün iki anlamı var. Ya çok para verilir iki üç yıllık rahat bir geçim sağlanır ya da kitap tanındığı için çok basar ve satar. Kuşkusuz, Necatigil saygı duyduğum ve sevdiğim bir şairdir. Şiirlerinde sağlam bir kişilik taşır. Ayrıca şiir dilindeki araştırmalarının, ataklığının önemi büyüktür.»

«Şiir hayattan bağımsız olarak düşünülemez. Çünkü, şiir hayatın bir bölümü, etkin bir biçimidir,» diyen Uyar, şiirlerinde en çok kullandığı temler olan «Aşk» ve «Yaz»ı şöyle açıkladı:

«Her şairde olduğu gibi bende de çeşitli temalar var. Bunlar arasında aşk ve yaz önemli yer kapsıyor. Aşk bende hiç bir zaman önemini, değerini yitirmedi. Onun ayrı bir yeri var. Yaz ise bence bir dirim mevsimidir ve hüzün içerir. Birçoklarının tersine kış bana hüznü çağrıştırmaz. Ayrıca özel isimler kullanmayı severim. Çünkü özel isimlerin yazıya, şiire somutluk kazandırdığı kanısındayım.»

Başladığından buyana şiirlerini ve günümüz genç şairlerini ise şöyle değerlendirdi **Turgut Uyar**:

«Şiir yazmaya başladığım günden bu güne kadar bir çok aşama ve değişiklik gösterdim. Ama bu aşamalar belli bir doğrultu üzerindeydi. Sonra bireyi, bireyin iç dünyasını anlatan, bireyin özelinde toplumsal içerikli şiirler yazdım, yazıyorum. Günümüz şairlerine gelince, birkaç tanesi hariç hepsinde belirgin bir şair kişiliği yok. Çünkü genç şairler hata yapmayı göze almıyor, kusursuzu yapmaya çalışıyorlar. Oysa cesur olunmalı, hata yapılsa bile yılmayıp şiirde bir kişilik, bir nitelik oluşturmaya uğraşılmalıdır.»

Şiirlerini konuşma diline dayandırmaya çalıştığını kullandığı imajları da alabildiğince günlük dilden seçtiğini söyleyen Uyar, «Şiirdeki akımlar» sorumuzu şöyle yanıtladı:

«Türkiye'de Tanzimat'tan bu yana belli bir akım oluşmadı. Zaman zaman çeşitli topluluklar oluşsa da uzun sürmedi. Çünkü bunlar tasarlanmış akımlar değildi, bir manifestoları yoktu. Batılı düşüncenin ürünleri olan akımlar bizde her on yılda bir moda olur ve kaçınılmaz olarak bunlar şiire de yansır. Yapısalcılık, varoluşçuluk, şimdilerde kavramsalcılık gibi. Ama bunlar yerine oturmuyor. Çünkü bizden kaynaklanmıyor, batılı düşüncenin ürünü olduğu için de bir moda olmaktan öte geçemiyor.»

Kitabında «Kayayı Delen İncir» başlıklı bir şiiri olmayan Uyar'ın kitabının adı, «Hazırlandın Diyelim» adlı en son şiirinde geçiyor.

(Cumhuriyet — 23 Aralık)

TÜRKİYE İŞ BANKASI ÖDÜLÜ

1982'de «Eleştiri-Deneme» dalına ayrılan Türkiye İş Bankası yazın ödülü «Paf ve Puf» adlı yapıtıyla Salah Birsel'e verildi. Seçici kurul Prof. Dr. Bedia Akarsu, Oktay Akbal, Tarık Buğra, Prof. Dr. Macit Gökberk, Metin Konca, Hasan Pulur ve Prof. Dr Berke Vardar'dan oluşuyordu.

TÜRKİYE İŞ BANKASI ÖDÜLÜ SALAH BİRSEL

Doğan HIZLAN

Eskiden anneler babalar çocuklarını okula bu duayla uğurlarlardı. Salah Birsel'i okuyacaklara da böyle dememiz gerekiyor. Deneme nedir? Nasıl olmalıdır? Birsel buna çok yaygın geniş bir cevap hazırlamıştır ürünlerinde. Deneme yukardan bakmaz, alçakgönüllüdür, böbürlenmez ama her şeyin bir haddi vardır, zamanı gelir okuyana da anlamayana da haddini bildirir. Deneme yalnız laf safsatası ve salatası değildir, okuyanın yeni düşüncelere yelken açmasını sağlar. Yalnız bilgi dağarcığı, ham malzeme de denemeyi oluşturmaz. Hazırlop bilgiler ise denemeyi yazanı da okuyanı da sümsükleştirir.

Paf ve Puf'la Türkiye İş Bankası, Eleştiri Deneme Ödülü'nü kazanan Salah Birsel, deneme türünün ustalık ürünlerini sergilerken bir tür kendine özgü deneme okuru yaratmıştır. Yazı denilen olgunun dile yaslandığını, onun tadını çıkara çıkara bir doruğa varacağını bilir. Ama doğrudan doğruya uydurma bir yaratı değildir bu, eski kaynaklardan eski metinlerden alınan yeniden hayat verilen kelimelerdir bunlar.

Denemede ortaya atılan bir konuyu tartışmıyorsanız, sizin de o konuda söyleyeceklerıniz yoksa, iyi bir deneme okuru değilsiniz. Eğer denemeci de size gündeme getirdiği konunun yarı ham malzemesini veremiyorsa okumayın gitsin.

Denemenin içindeki ince alay; zekanın da hakkıdır, zeki yazarın da. Salah Birsel de bundan kendini alakoyamaz. Murassa kılıçlar saplayacağına çoğu zaman jilet atıverir. Konusunu öğrenmeden öğretmek kimin harcı. Salah Birsel bir istifçidir, arşivcidir. Biriktirir, sakla samanı gelir zamanı der gerçekten o konunun zamanı geliverir.

Ödül kazanan Paf ve Puf'taki konular da; bu yaptığımız girişten ve saptadığımız özelliklerden vareste değildir. Yeri gelmişken onu da söyleyelim. Salah Birsel'in yeni kelimeleri rahatsız etmez insanı. Bir cümle yapısına yedirdiği için anlamsız da olmaz.

İnsanın en olumlu ve de en acımasız bir uslupta sergilendiği panayır Salah Birsel'in denemeleridir Paf ve Puf'un ilk denemesi ve Huuurrya İşkencelere, kara mizahın Türkçe'deki örneklerinden sayılmalıdır. İnsanın insana karşı ne kadar acımasız olduğunu bu denemeden izlersiniz, tarih galerisinden Korkunç İvan'lar, Kazıklı Voyvoda'lar, Landru'lar çıkıp geliverirler. Hele hele o dünyaya Nizamat veren Hitler'in yaptıklarını tarih kitaplarından değil bir de Salah Bey tarihinden okursanız, çok daha etkilenirsiniz, ürperirsiniz. İşkencenin tarihini okursunuz bu denemeden. Yalnız işkencenin mi yok yok daha fecisi, işkenceci insanın yüzkızartıcı tarihini.

Türkiye Nasıl Kalkınır Böyle kitaplara bile rastladık. Gün geçmez ki bir gazetede, bir dergide bir akıldane, yazısına bu başlığı koymasın.

Gerçekten nasıl kalkınır? Salah Birsel, ince kıyım alayla anlatır, anlatır ama yeri gelir ciddi ciddi yazmaya başlar. Bu öylesine bir ciddiyettir ki kimi zaman Pirendello'nun oyun kahramanları gibi donuk gülümsemelerle, 'acı tebessüm'le karşılaşırız.

Yürekten istemenin ilk iş olduğunu ancak o zaman herşeyin gerçekleşebildiğini gösterir Salah Birsel'in denemeleri.

İnsanoğlu yoluna çıkan engellere takılır, engebelerin tutsağı olursa hiç bir yere varamaz. Bırakın küçük uğrakları. Koskoca Kristof Kolomb bir güzelin sevdasına kapılsaydı Amerika'ya varamayacaktı.

Padişah Olma Sanatı, gene tiranlıkların, zorbalıkların eleştirisidir Salah Birsel denemelerinin o alaycılığına, dalga geçmelerine kapılıyoruz hepten. Aslında onların içindeki toplumsal eleştirileri, tarihsel yergileri nedense kulak ardı ediyoruz. Kimi öğütlerine kulaklarımızı kapıyoruz. Deneme öğüt vermez ama doğruyu da söyler. Ne yapsın denemeci; bildirisini, bir makale yazarı bir incelemeci gibi cüppesini giyip de söyleyemiyor. Spor bir uslupla, spor bir kıyafetle iletecek bize. İşte Salah Birsel bu işlevi yerine getiriyor. En doğru sözleri ve kehaneti Shakespeare oyunlarında soytarılar söyler. Acaba bir çok gerçeği de günümüzde denemeciler mi haber veriyor. Salah Birsel göndermeci de değildir. Padişah Olma Sanatı'nda böyle bir gönderme yöntemine tenezzül etmez. Ne gereği var. Herşey ayan beyan ortada iken.

Okumayı öğütler Salah Birsel, Salah Birsel için «öğüt» kelimesini özellikle kullanıyorum. Gerçekten okumanın yazmanın önce işlevi olduğunu tekrarlar.

Eldorado; kitapların yalnız kitabın sayfalarında kalmayıp yaşama geçişini de anlatır. Kitaplar yoluyla insanların insanlara ve insanların ülkelere yaklaştığını ispatlar.

Paf ve Puf'un ne anlama geldiğini Salah Birsel anlatıp noktalayacak:

«İlkin şu yandaki resmi inceleyin. Bu, Salah Birsel'in fotoğrafisidir ki, ona göz

ucuyla bakmak bile, paf ve puf'un ne olduğunu çözmeğe yetebilir. Abdülhamit 33 yıl padişahlık kesmişse, Salah Birsel de 33 yıl ayak işlerinde çalışmıştır.»

Salah Birsel'in denemelerini, yalnızca deneme türünün örnekleri diye okumayın, şöyle bir konuşup görüşeceğiniz bir dost bulasınız diye okuyun.

Deneme ciddi iştir, unutmayın Salah Birsel bu gerçeği hep vurguluyor.

(Göteri — Ocak 1983)

SALAH BİRSEL İLE KONUŞMA

Sennur SEZER

SORU: Önce bir yan tutma sorununa açıklık getirmek istiyorum Salah Birsel. İkinci şiir kitabınızın adı Hacivat'ın Karısı idi. Günlüklerinizi de Hacivat Günlüğü adı altında topladınız. Bu, Hacivat yanını tuttuğunuzu gösterir. Bunda özgürsünüz elbet. Ama neden Karagöz değil de Hacivat?

YANIT Kimileri Karagöz'e ezilen, unufak edilen halkın bir simgesi gözüyle bakıyor. Ben öyle değilim. Bana göre Karagöz kaba kuvvettir. Okumuşların, ince ve duygulu şeylere merak getirenlerin aznavurudur. Kendisinin bilmediği şeyleri bildiği için ikide bir Hacivat'ı patağa çeken bir abulavuttur. Hacivat ise sağduyudur. Bilgi ve Düşüncedir. Ben ona bir de yazarlık, şairlik yükledim. Çünkü toplum içinde boyuna tepizlenen, ezelenen şairin yazgısı ile Hacivat'ın yazgısı aynı palamara bağlıdır.

SORU: Denemelerinizde söz ettiğiniz tarihsel olaylar ve gösterdiğiniz kaynaklardan, pek çok tarih kitabını elden geçirdiğiniz anlaşılıyor. Bu kitapları okurken mi kuruyorsunuz denemelerinizi, yoksa deneme için bir konu seçtikten sonra mı kaynak araştırıyorsunuz?

YANIT Genel olarak okuduğum kitaplar — bunların çoğu edebiyat kitabıdır — konularımı hazırladıktan sonra elime tutuşturur. Yalnız bu bir birikim sorunudur. Yıllardan beri okuduğum yazılardan bende kalanlar defterlerimde, fişlerimdedir. Haa bir de belleğim var. Gerçek defterlerim (dağarcıklarım) de belleğimdir. Beni düş ve gerçek oyunlarına iteleyen bunlar, bunların çevresinde oluşan düşünce, duygu ve çağrışımlardır. Denemelerimde gerçek payı ne kadar ağır basarsa, düş de kendi borusunu o kadar öttürür. Ben okuduklarımdan kalanlara mantar bahçesi adını da veririm. Bu Hikmet Birand'ın **Anadolu Manzaraları** adlı kitabında rasladığım bir deyimdir. Mantar bahçeleri ağaçların altına düşen yaprak, dal ve kabuklardan oluşur. Bunlar kısa zamanda — bütün çerçöp de bu senfoniye katılır — beyaz sarı, yeşil şarabi, siyah küf bağlar. Bu küflerin — mantarların — ipince iplikleri de koskoca kütükleri, kabukları, dalları çürütüp humusa eklerler Bundan da yepyeni bir orman fışkırır. Benim çalışmam da üç aşağı, beş yukarı budur. Şu var ki, kimi zaman bu humus da, bu karaşin toprak da düşüncemi yeterince anlatmaya yetmez. İşte o zaman her işi bırakır, düşünceme açıklık getirecek, kafamdan geçenleri somutlaştıracak bir olay aramaya koyulurum. «Kel Bayır Soruları»nı yazarken günlerce yüreklerinde kötülük barındıran kişilerin bir ellerinde de çiçek tuttuklarını gösteren gerçek olaylar aradım. Sonunda da buldum. Amerika'nın ulusal katillerinden Büyük Jim kendini haraca bağlamaya yeltenen bir azılıyı hacamat ettirdikten sonra bir adamına şöyle buyurmuştu: «Bana unutturma da cenazesine gül gönderelim.» Aynı araştırmayı Hitler'in çevresinde de yaptığım vakit gördüm ki Nazi Piştovcusunun öyle çiçekle miçekle bir girdisi, çıkıntısı yoktur. Sanata ve edebiyata da kapalıdır. Denemeyi yazarken, insanların, ağaç ve çiçeklerin albenisini umurlamadan bir orman ke-

narında, yada orman içinde birbirlerini kıyasıya öldürdüklerini belirleyecek somut bir olay aradımsa da bulamadım. Daha sonraki yıllarda Führer Cenaplarının Uzun Bıçaklar Gecesi'nde, Münih'ten 70. km. ötedeki Bad Wiessee köyüne canberaberi Ernst Roehm'i — iki buçuk milyonluk S.A. lideri — tavuk gibi boğazlamaya giderken, bir yanı göl, bir yanı koru bir yoldan geçtiğini saptadım ama denememi çoktan bitirmiş ve yayınlamıştım. Hitler'in, elde tabanca, Ernst Roehm'i enselemeye gidişini daha sonra «Ve Huurya İşkencelere» adlı denememde ele alacaktım ama o «doğa ve cinayet» imgesini orda da kullanamıyacaktım. Çünkü saptamayı o işkence denemesinden de sonra yapabilmiştim.

SORU: Son yıllarda denemeye ve anılara ağırlık veriyorsunuz. Ama sizin ilk gözağrınız şiirdi. İlk kitabınız Dünya İşleri'nin ardından, şiire bakışınızı açıklayan Şiirin İlkeleri de yayınlanmış, birkaç baskı da yapmıştı. Bence bugün de geçerli olan ilkeleriniz arasında «şiire vefasızlık» yoktu. Ama şiir kitaplarınızla anı ve denemelerinizi karşılaştırdık mı, vefanızdan pek söz edilemez. Hatta, deneme ve anılara daha çok özen gösterdiğiniz savlanabilir. Bu durumu nasıl açıklıyorsunuz? Şiirin İlkeleri'nde «Dize yaşantılardır. Dize kurabilmek için yaşantıları buyruğumuz altında tutabilmeliyiz» diye özetleyebileceğim bir ilkeniz vardı. Denemeler ve anılar, yaşantıyı buyruk altında tutabilmenizi mi sağlıyor Salah Birsel?

YANIT Ben gizli bir denemeciyim. Yani 1947-1951 yıllarında yazılan **Şiirin İlkeleri** olsun, 1955'te yayınlanan **Günlük** olsun, miniminnacık denemelerdir. Şimdilerde deneme sazına iyisinden yapışmam yadırganmamalıdır. Bir noktaya dikkatinizi çekmek isterim: denemelerimde şiiri hiçmi hiç savsaklamadım. Onları hep şiir yazar gibi kurdum, şiir yazar gibi elekten geçirdikten sonra gün ışığına çıkardım. Gerçekte, şiir yaşantılar yaşantısıdır. Şair: «Pdydos bundan böyle çılgınlıklara» dediği vakit dizesine bir sürü yaşantı boca etmiştir. Ama insan bir yerde bu çılgınlıklara da yönelmek istiyor. O güne değin önünden geçtiği ama içine ayak atmadığı yepyeni bir meyhaneye de dalıp bir tek atmak hevesine düşüyor. Bir başka deyişle, şeker yanığı yaşantıları, gerçekleri bağırmak için altındaki atı değiştirmek gereğini duyuyor. Bu, şiire vefasızlık anlamına alınmamalıdır Gustave Flaubert, düzyazıyı şiirden üstün tutsa da ben üst köşeyi şiire veririm. İlk gençliğimden başlıyarak, şiir üzerine ilkeler döktürmeye kalkışmam da bunu gösterir. O ilkeler kimseyi şair yapamaz ama insanları şiir önünde şapkalarını çıkarmaya iteler. Bence bütün ozanlar, birinci gradodan eleştirmenler şiirler için boyuna ilkeler sıralamalıdırlar. Bu, şiirlerin doğru dürüst değerlendirilmesi için de gereklidir. Ben bunun acısını çok çekmişimdir. Bir sürü yergi şiirim olduğu halde çokları bunları aşk şiiri sanmıştır Bu da yetmiyormuş gibi «Şiir Dersi» şiirim toplumcu şiire karşı gösterilmek istenmiştir. Oysa ben o şiiri toplumcu şiir ticareti yapan bezirganları, ucuzcu ve sahteci ozanları yermek için yazmıştım. Ne bileyim, toplumcu şiirden yana olanların en azdan o şiire arka çıkması gerekir.

SORU: Eleştirmenler ve sanat tarihçileriyle baştan beri başınızın hiç de hoş olmadığını denemelerinizi okuyanlar pekala bilirler. Ama sizin bu / sitemleriniz onları etkilememiş olmalı ki, size pek sevecen davranıyorlar. Ne dersiniz Salah Birsel?

YANIT Beni daha çok genç yazarlar, genç eleştirmenler seviyor. Benim kuşağımdan olanlar, sevmek şöyle dursun yazılarımı bile okumuyorlar, Okuyanların da akıllarını çelmeye çalışıyorlar. Ama biliyorum, ben de onlara çok görgüsüzce davrandım. Herkeslerin önünde onların çarelerini kestim. Oysa yazarlık politikası diye bir şey var. En kitipiyoz eleştirmenin bile ağzından girip burnundan çıkacaksın. Çıkmadın mı vay haline! Komprador eleştirmenlerimizden biri beni bu

konuda uyardı. Bir yazısında kendisine gönderilen kitaplarda, imzaların yanı sıra yeralan yağcılık formülleri ile yağcı yazarların adlarını açıkladı. Satır aralarından da bana şöyle sesleniyordu: «Bak Salah, bu dünya al gülüm ver gülüm dünyası. Pohpohlayacaksın ki pohpohlanasın. Sen bizi pamuklara sarıp başının üstünde gezdirmezsen biz de sana zırnık övgü koklatmayız. Bu böyle. Gücenmece, darılmaca yok. Bir senden, bir bizden.» Oysa ben yine onlara alkışlı bir dostluk gösteremedim. Diyeceğim, kitabınızı yazmakla iş bitmiyor. Bir de kendinizi çingene pembesine boyamanız gerekiyor. Bense bu gibi işlere talimli değilim

SORU: Bir sanat eserinin kalabalıklarca beğenilmesinin, nerdeyse o eserin kötülüğünü kanıtladığını yazmıştınız. Eğer kırk yılın başı değerli bir eseri kalabalıklar okuyorsa, kalabalığın eseri anlamasından değil, eserin kalabalığı oyalayacak bir yanının varlığından oluyormuş bu. Buna örnek olarak da Don Kişot'u ve onun saldırdığı değirmenleri göstermiştiniz. Son yıllarda denemelerinizin okunmasını nasıl açıklayacaksınız Salah Birsel? Sözü sakızlandırıp meyanesini kaçırmadan anlatışınız mı etken bunda, yoksa kalabalıklar mı değişti?

YANIT: Çok satan kitaplar karşısında korku duyulması gereğini ilk André Gide atmıştır ortaya. Ben de ilk gençliğimden beri bu düşünceye katılırım. Yalnız bu gibi yapıtlara örnek olarak Don Kişot'u gösterip göstermediğimi anımsamıyorum. Çünkü çok yazıyorum. Artık ben de ne yazdığımı doğru dürüst aklımda tutamıyorum. Ama kuşkusuz o sözümle Don Kişot'u da, değirmenlerini de küçümsemiş değilimdir. Yalnız Don Kişot'ta kalabalıkların alkışını çekecek kimi yerler vardır, bu yadsınamaz. Benim denemelerimin çok okunması da bu ilkenin geçerliğini ortadan kaldırmaz. Şunu bilin ki, denemelerim şimdiye değin en çok 15 bin satmıştır. Bu da Kerime Nadir'ci okurların ellerinde benim kitaplarımla sokağa çıktığı anlamına gelmez. Yalnız bir deneme kitabının 15 bin satması elbet sevinçle, —hiç değilse benim sevincimle— karşılanacak bir olaydır. Bu da elbet Türkiye'deki okur tabakasının kalınlık kazandığını, deneme okuyan yeni kuşaklar yetiştiğini gösterir. Laf aramızda, hani benim denemelerim pek fingirdek şeylerdir. Abuns suratlı okurları bile kahkaha-kuhkuhu çukurlarına yuvarlar.

SORU: Denemelerinizde yeni sözcükler ve deyimler üretmeyi seviyorsunuz. Paf ve Puf'taki bir denemenizde ölüm ve işkence için «ölüm çiftetellisi», «değişik bir ölüm sunmak», «işkence ile paspas edilmek», «ölüm tangosu», «enselerini kurşunla sıvamak», «ömür eteklerini kısaltmak», «bamburuklarını sökmek», «gaz alabandasından geçmek» gibi deyimler, deyiş özellikleri kullandığınızı anımsıyorum. Bu, işkence tarihi gibi acı bir olayı okuyucuya rahat okutabilmek için mi? Yoksa bu acı alaycılığın bir başka yanı var mı?

YANIT İyi bir aşçıyım ben. Sözcük ve deyimlerin ne kadar ateşte tutulacağını, ne zaman bir taşım kaynatılıp indirileceğini iyi bilirim. Şiir olsun, deneme olsun dilden geçer. Kanı çekilmiş bir tümceye öyle bir sözcük kondurursunuz ki ondan önce ve sonraki bütün sözcükleri canlandırıp uçurabilirsiniz. Benim tek düşüncem bu canlı anlatımdır. Gerçekte her olay, her öykü canlıdır. Ama onun zıpzıp yanını bulmak gerekir. Ben sözcüklerimle bu işi yapıyorum. Onlarla olayların üstündeki pasak ve küfü kazıyarak altındaki altın damarı su üstüne çıkarıyorum. Yalnız bu iş için 100 yıl garantili alaylama pertavsızları da kullanıyor, olay ve sözcükleri gülmece-güldürmece sularıyla paspas ediyorum. Şu da var ki yola çıkarken dağarcığımdaki bütün sözcükleri hazırola geçiriyorum. Onlar da yazı yazılırken boyuna üstüme atılıp «Beni de al, beni de al» diye sıkboğaz ediyorlar.

SORU: Bütün bunlardan sonra denemelerinizde yaptığınız işe tarihi canlan-

dırmak diyebilir miyiz? Tarihin sürekliliğini mi amaçlıyorsunuz? Yoksa düpedüz tarih bir tekerrürden mi ibarettir?

YANIT Ben bir insanın dünyada yaşamış olmasına, belli bir havayı ciğerlerine çekmesine ve dehlemesine, belli insanlarla karşılaşmasına , belli düşünceler ileri sürmesine büyük önem veririm. Boğaziçi Şıngır Mıngır'da, Mono Bey'de, çıkış noktam da bu oldu. Yaşamış insanları yeniden yaşatmaya çalıştım. Çünkü bir ev, bir sokak, bir şehir belli bir özellik gösteriyorsa bu, ondan yaşamış olan, şimdiler yaşamakta olan ve de gelecekte yaşayacak olan insanların onların başına serdar dikilmesinden kaynaklanabilir İnsanları gün ışığına çıkaran ise içinde yeraldıkları olaylardır. Ben, denemelerimi olaylarla yazıyorum, derken, biraz da insanlarla, gönül çeken, patküt gülen, kazma sallayan, işkenceye vurulan, curcuna yaratan, çarşaf yırtan, vizite veren, curnal yiyen, kekalarda yüzen yada bombozuk çalan insanlarla yazıyorum demek istiyorum.

SORU : Paf ve Puf adlı kitabınızla İş Bankası Büyük Deneme-Eleştiri ödülünü aldınız. Ödül kazanan yazarlar üzerine ve ödül kazanan Salah Birsel üzerine ne düşünürsünüz?

YANIT 1976 yılında Şiir ve Cinayet adlı deneme kitabım Türk Dil Kurumu deneme ödülünü kazandı. Birkaç yıl önce bir denemem (Keçi Çobanı Kuzu Çobanı) de TRT'nin bir başarı ödülünü devşirdi. Birincilik ödülünü alamadı. Kimse de alamadı. Çünkü seçici kurul üyeleri arasında deneme yazanlar vardı. Dedim ya, bu işlere ben hiç akıl erdiremiyorum. Gerçekten ben ödülleri pek umurlamam. Ama başkaları çok önem veriyor. Birkaç yıl önce Ankara'ya bir Fransız gelmişti. Bana ilk sözü kaç ödül aldığımı sormak oldu. Ben o zamanlar daha hiç ödül kazanmamıştım. Doğrusu çok bozuldum. Neyse şimdiler yüzümde kir diye bir şey kalmadı. Salah Birsel'e gelince, bu ödül onu hem mutlu etmiş, hem de utandırmıştır. Salah Birsel, pimpiriklerin, tuzun kuru olanların ödül almasına karşı değildir ama, daha çok gençlerin ödül almasını ister. Dünyanın en büyük ödülünün de Goncourt Ödülü olduğuna inanır. Çünkü Goncourt, yaşı otuzu geçmemiş yazarlara verilir. Bu yıl Akademi Kitabevi de ödüllerini aynı anlayışla dağıttı.

(Yazko Edebiyat — Şubzat 1983)

ABDİ İPEKÇİ DOSTLUK VE BARIŞ ÖDÜLÜ

Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü yazın dallarında şöyle sonuçlandı: Öykü dalında Muzaffer Abayhan «Biz Birbirimize Benzeriz» yapıtıyla birincilik, Ülke Aren «Beşinci Dünyanın Sesi», Behzat Ay «Sınır», Ayşe Kilimci «Sevdadır Her İşin Başı» yapıtlarıyla mansiyon. Şiir dalında «Yunan Dosyası» yapıtı ile Ali Cengizkan ve «Dilsiz Sevdalılar» yapıtıyla Yaşar Miraç birincilik, «İki Balıkçı» yapıtıyla Yalvaç Ural mansiyon. Röportaj dalında «Yunanlı Askerin Türkiye'ye Dostluk Seferi» ile Erhan Akyıldız birincilik, «Gökçeada: Gül Gibi Geçinenlerin Yöresi» ile Celal Başlangıç mansiyon.

Seçici kurul Konur Ertop, Emre Kongar, Zeynep Oral, Mümtaz Soysal, Cemal Süreya ve Haldun Taner'den oluşmuştu.

Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü
EDEBİYAT, GAZETECİLİK VE İNCELEME DALLARI ÜZERİNE

Emre KONGAR

«Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü» yarışması «Plastik Sanatlar» dalı so-

nuçlarını ve derece alan yapıtlar üzerine bir değerlendirmeyi geçen sayımızda sunmuştuk. Daha sonra toplanan ve Konur Ertop, Emre Kongar, Zeynep Oral, Mümtaz Soysal, Cemal Süreya, Haldun Taner'den oluşan Seçici Kurul, yarışmaya «Yazın» dalında katılan eserleri değerlendirdi ve sonuçları açıkladı. Öykü dalında, Muzaffer Abayhan, «Biz Birbirimize Benzeriz» adlı yapıtıyla birincilik ödülü; aynı dalda Ülke Aren («Beşinci Dünyanın Sesi»), Behzat Ay («Sınır»), Ayşe Kilimci («Sevdadır Her İşin Başı») mansiyon kazandılar. Şiir'de, birincilik ödülü, Ali Cengizkan («Yunan Dosyası») ve Yaşar Miraç («Dilsiz Sevdalılar») arasında paylaştırıldı; Yalvaç Ural («İki Balıkçı») mansiyon aldı. Röportaj'da birincilik ödülü Erhan Akyıldız'a («Yunanlı Askerin Türkiye'ye Dostluk Seferi») verildi; Celal Başlangıç (Gökçeada: Gül Gibi Geçinenlerin Yöresi») mansiyon kazandı. Haber dalında ise Özgen Acar («Venizelos Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne Aday Göstermişti») mansiyonla ödüllendirildi. Deneme, inceleme ve makale dallarında ödül verilmedi. Aşağıda Emre Kongar'ın bu konudaki yazısını sunuyoruz.

Bir ödül jürisi nasıl çalışır? Ödüle katılan yapıtlar nasıl değerlendirilir? Kaç yapıt arasından yapılmıştır seçim? Yarışmanın kamuya ilan edilen kuralların dışındaki işleyiş nedir? Ödüllendirmede hangi ölçütler kullanılır?

Bu ve benzeri sorular, artık ödüllerin gittikçe kurumsallaştığı ülkemizde tartışılması, konuşulması, yeterince açıklığa kavuşturulması gereken konular arasına girmiştir. Kimi zaman jüri üyeleri arasındaki tartışmalara, istifalara rastlanır gazete sütunlarında. Kimi zaman da sonuçlar büyük gürültü koparır. Ödüle katılanların kendi aralarındaki ya da jürinin kendi içindeki tartışmalara, zaman zaman ödüle katılanlarla jüri üyelerinin tartışmaları da eklenir. Hatta, resmi makamların çeşitli gerekçelerle ödül alan yapıtlar, ya da ödül sonuçları hakkında soruşturma açtığı bile olmuştur.

Bu yazıda ben, Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü'nün, edebiyat, gazetecilik ve inceleme dallarındaki jürisinin nasıl çalıştığını, kararlarını nasıl aldığını, katılma oranını, seçimlerin hangi ölçütlere göre yapıldığını açıklamaya çalışacağım. Böylece, konuya, belgesel nitelik taşıyan bir açıklık getirmek istiyorum. Öyle sanıyorum ki, adına ödül konulan Abdi İpekçi de böyle bir nesnel açıklamadan yana olurdu. Çünkü kamuoyu belli konularda ne denli bilgilenirse, olayların akışı o denli doğal çizgide oluşur. Bu tür olaylarda, geleneklerin yanındaki en büyük denetim, kamuoyundan gelir. İşin ciddiyeti, katılma oranı kadar, jürinin tutumundan kaynaklanır. Her iki alanda ise en büyük itici güç, kamuoyunun yakın ilgisi ve bilgisidir.

JÜRİNİN OLUŞUMU VE İŞLEVİ

Bu yıl jüri yedi kişiden oluşuyordu. Ünlü öykücü ve tiyatrocu, büyük kültür adamı Haldun Taner; değeri artık yurt dışında da aldığı önemli ödüllerle, tüm dünyaca kabul edilmiş olan Yaşar Kemal; şair, denemeci, yazar, yayıncı, Türk kültürünün en önemli temel taşlarından biri Cemal Süreya; edebiyat alanındaki engin bilgisi ve aydınlık dünya görüşü ile yazar Konur Ertop; anayasa profesörlüğü yanında, günlük fıkra yazarlığı konusunda da kendine özgü üslubu ve «akılcılığı» ile haklı bir başarı sağlamış olan Mümtaz Soysal; yıllardır Milliyet Sanat Dergisini başarı ile yöneten, Türk kültürüne yön veren iki değerli kişiden biri olan, yazar ve tiyatro eleştirmeni Zeynep Oral ve sanat, edebiyat, kültür alanlarına toplumbilim açısından bakmaya çalışan ben, Emre Kongar jüri üyeleri idik. Rahmetli Abdi İpekçi'nin Fransa'da toplumbilim eğitimini yeni bitirmiş olan kızı Nükhet İpekçi de toplantıya «gözlemci» olarak, yani tartışma ve oylamalara karışmadan, izleyici niteliği ile katılmıştı.

Tüm jüri üyelerine, yarışmaya katılan yapıtlar önceden gönderilmişti. Karar toplantısından yaklaşık birkaç hafta önce yollanan bu yapıtlardan, kopya eksiği olduğu için bazı jüri üyelerine ulaşamamış olanlara, toplantı sırasında bakıldı.

Jüri, 11 Aralık 1982 Cumartesi günü Milliyet Gazetesi'nin Nuruosmaniye'deki binasında, kütüphanede saat 14.00'de toplandı. Ünlü yazarımız Yaşar Kemal toplantıya katılamamış, seçimlerini bir mektupla bildirmişti. Yaşar Kemal'in mektubu, toplantı sırasında açıldı ve okundu.

İlk iş olarak, başkanlığa Haldun Taner seçildi. Daha sonra oy verme biçimi saptandı. Seçim için iki genel yol önerildi. Birinci yol, herkesin ödüle layık gördüğü yapıtları sıralaması ve bu sıralamaya göre puanlama yapılarak, en çok puanı alanın seçilmesi biçimindeydi. İkinci seçenek ise, herkesin tek tek, yaptığı seçimleri belirtmesi ve gerekçelerini açıklaması ile bir tartışma başlatılması ve sonuçlara, tartışmalar sonunda, karşılıklı düşünce alış verişi yoluyla ulaşılması idi. İkinci seçenek olan tartışmaya yolu ile seçim yapılması, oybirliği ile kabul edildi.

Aslında ilan edilen bütün sonuçlar, bu tartışmalar sonunda oybirliği ile alındı. Fakat, Yaşar Kemal toplantıya katılmadığı için, bazı konularda onun önerileri de oybirliğinin içinde olmakla birlikte, bazı önerileri farklı olduğundan, tutanağa tüm kararların oybirliği ile alındığı geçirilemedi.

Jüri, değerlendirmelerini, her konuyu ayrı ayrı tartışarak yaptı. Önce röportaj, sonra sırası ile makale, inceleme, öykü ve sonra da şiir dalı ele alındı.

KATILIMIN GENEL NİTELİĞİ

Katılım gerek sayı, gerekse kalite bakımından çok yüksekti. İki yüzden çok şiir, otuzdan çok deneme, makale, inceleme, ondan fazla öykü, beş röportaj ve bir haber katılmıştı yarışmaya. Bu arada hemen dikkati çeken bir konu, hemen her dalda profesyonellerin varlığı idi. Bir başka deyişle, yarışmaya amatörlerin yanında, ya yaşamını yazı ile kazanan ya da yeteneğini başka yayınları ile kanıtlamış kişiler de katılmıştı. Bu nedenle bazı alanlarda karar vermek gerçekten çok güç oldu. Gerek ödüle gerekse mansiyonlara layık birden çok yapıt ortada olduğu zaman, tartışmalar oldukça uzadı. Fakat burada kesinlikle ifade etmek isterim ki, toplantı bittiğinde (bizzat katılamayan Yaşar Kemal hariç) bütün jüri üyeleri, sonuçların olabildiğince adil ve kendi seçimleri bakımından doyurucu olduğu konusunda da duygu ve düşünce birliği içindeydiler.

Bu arada, değinmek istediğim ilginç bir nokta, açık kimlikle katılınan bu yarışmada katılanların kimliklerinin, yarışma sonuçlarını hemen hemen hiç etkilemediğidir. Bir başka deyişle jüri, katılanın kimliğinden ya da genel yeteneklerinden çok, bu yarışmaya yolladığı yapıt üzerinde değerlendirme yaptı. Kısacası, değerlendirmeye konu edilenler, yazarlar, ya da ozanlar değil, yazılar ya da şiirlerdi.

Yapıtların pek çoğunda, içerik doğrudan doğruya Abdi İpekçi, O'nun yaşamı ve düşünceleri ya da dostluk ve barış idi. Pek çok çalışma da konu olarak Türk-Yunan halkları arasındaki dostluğa eğilmişti.

Bütün bu konular, ilkokul öğrencilerinden en yetkin yazar ve ozanlarımıza dek Türk toplumunun çeşitli kesimlerinden gelen kişiler tarafından işlenmişti. Katılanlar arasında Rum vatandaşlarımız da bulunuyordu. Bu arada, yurt dışından da yarışmaya katılanların bulunduğunu belirtmeliyim.

RÖPORTAJ DALI

Sayıca en az fakat nitelik bakımından en üstün yapıtlar röportaj dalında ortaya çıktı. Aslında sayının azlığı ve katılanların genellikle profesyonel ya da yetkin nitelik taşımaları, jüriyi, karar vermesi daha kolay olur gerekçesi ile, önce röportaj dalını ele almaya yöneltti. Fakat, tartışma başlayınca, değerlendirme yap-

manın hiç de sanıldığı kadar kolay olmadığı gözlendi. Katılanların hemen hepsi ödül ve mansiyonlar için söz konusu olabilecek nitelikte gözüktü. Uzun tartışmalardan sonra, iki ayrı gazetede yayımlanmış iki ayrı profesyonel röportaj üzerinde düşünce birliğine varılabildi. Erhan Akyıldız'ın çalışması, hem eski bir savaş (Türk İstiklal Savaşı) sırasındaki Türk-Yunan ilişkilerini, hem de günümüze değgin saptama ve değerlendirmeleri yansıttığı, bir anlamda çok uzun bir zaman süresinde, çok taraflı bir ilişki sürecini ele aldığı için, ödüle layık görüldü.

Ayrıca, jürinin üzerinde durduğu bir başka konu Erhan Akyıldız'ın röportajının doğrudan doğruya Türk-Yunan dostluğuna olduğu kadar, genel anlamda barışa ve kardeşliğe de hizmet eden niteliği idi. (Bu yazıda ilke olarak yalnız ödül alan yapıtlar üzerinde durmaya karar verdim. Mansiyonlar ve dereceye giremeyenler üzerinde durmak, yarar yerine zarar getirir kaygısı ile onlardan söz etmeyeceğim.)

DENEME, MAKALE VE İNCELEME DALLARI

Aslında deneme, makale ve inceleme dalları ayrı ayrı yarışma alanı olarak belirlenmişti. Nitekim jüri de bu üç alanı ayrı ayrı ele aldı. Önce deneme dalına bakıldı. Deneme açısından jürinin üzerinde durduğu en önemli nokta (pek doğal olan Türkçeyi doğru ve güzel kullanma koşulunun yanında) özgün düşünce üretilip üretilmediğiydi. Bir bölüm çalışmalar iyi bir sentezi yansıtmakla birlikte özgün değildi. Başka bazı çalışmalarda ise, özgün düşünceler vardı, fakat onlar da bunların ifadesinde güçlüklerle karşılaştıkları izlenimini uyandırdı jüride. Bu yüzden jüri, Yaşar Kemal'in mektubunda da aynı öneri olduğu için oybirliği ile, bu dalda ödül ve mansiyon vermemeyi kararlaştırdı.

Makale konusunda da aynı titizlikle konuya eğilindiğinde, hemen hemen hiçbir yapıtın gönül rahatlığı ile ödül ya da mansiyon verilebilecek düzeye ulaşmadığı konusunda görüş birliğine varıldı. Yine, Yaşar Kemal'in yazılı önerisi de bu karara koşuttu.

Jürinin deneme ve makale konularındaki titizliğinin nedenlerinden biri de belki Abdi İpekçi'nin kalem oynattığı bir dalda ödül verirken aradığı üstün düzey idi. Öteki dallarda da aynı titizliği gösteren jüri, bu özel dallarda karar alırken, Abdi İpekçi'nin de kendi aralarında olduğunu hissetti adeta.

İnceleme dalı ise, jüriyi en çok uğraştıran alanlardan biri idi. Çünkü gerçekten kendini kanıtlamış yetkin yazarların yapıtları bu dalda da ödüle adaydı. Uzun tartışmalardan sonra, bazı yapıtların gereken temel kaynaklara, bazı yapıtların ise, güncel kaynaklara yeterli gönderme yapmadıkları, kimi yapıtların ise, bu yarışma için biraz zorlandığı, dolayısı ile bir incelemenin gerektirdiği bilimselliği bir ölçüde de olsa zedeleyen nitelik taşıdıkları görüşünde birleşildi. Toplantıda bulunmayan üyenin görüşü de buna koşut idi.

Böylece, ilginç bir «oybirliği» ile her üç dalda da ödül verilmemesi kararlaştırıldı. Öyle sanıyorum ki, bütün jüri üyeleri, bu dallarda ödül verememenin burukluğunu ve rahatsızlığını, Abdi İpekçi'nin anısına layık olabilme kaygusu ile dengelemeye çalıştılar. Burada, bir jüri için toptan ve her jüri üyesi için bireysel olarak, en zor kararın «ödül vermeme» kararı olduğunu vurgulamadan geçemeyeceğim.

ÖYKÜ DALI

Jüri, daha «edebi» nitelik taşıdığı için, daha tartışmalı olacağı düşüncesi ile öykü ve şiir dalını sona bırakmıştı. Oysa, öykü dalında ödülü vermek çok kolay oldu. Toplantıya tüm katılanlar, kısa bir tartışmadan sonra, Muzaffer Abayhan'ın «Biz Birbirimize Benzeriz» adlı öyküsünü ödüle layık buldu. Bu öykü ile, öteki

öyküler arasında oldukça açık bir fark saptadı. Bu nedenle de, gerekçeli kararı yazarken, bu öyküoünün «gelecek için umut verici» olduğunu vurgulamaktan kendini alamadı.

Gerçekten de, Abayhan'ın Amerika Birleşik Devletleri'nde bir Türk ile bir Yunanlı arasında geçen öyküsü, gerek içerdiği mizah öğeleri ile, gerekse çarpıcı ve yalın üslubu ile hemen dikkatleri çekmişti.

ŞİİR DALI

Şiir dalındaki tartışmalar da çok uzun ve verimli geçti. İki yapıt arasında bir tercih yapamayan jüri, sonunda ödülü paylaştırmaya karar verdi.

Yaşar Miraç, aslında «Barış Güllerinin Gümüş Denizi» adını verdiği birkaç bölümden oluşan bir yapıt ile yarışmaya katılmıştı. Jüri bu çalışmasının «Dilsiz Sevdalılar» adlı bölümüne ödül vermeyi uygun buldu.

Bu bölümden beni çok etkileyen aşağıdaki dizeleri okuyucularımıza hemen aktarmaktan kendimi alamıyorum Bu en eski duadır/köpüklerle dokunur/aşağılarda kıyıda/ak ağlarla dokunur/gel şu basamaklardan/çakıllara inelim/filikalar içinde/adı yosun olana/binip kanatlarını/yakamozlar çırpalım/bu en eski türküdür/heyamollar çekilir

Jürinin ödülü paylaştırdığı öteki yapıt, şiir açısından yeni bir deneme idi. Ali Cengizkan, Constantine Manos'un «A Greek Portfolio» adlı albümündeki fotoğraflardan on dört tanesini «şiirlemiş» ve fotoğraflarla birlikte sunmuştu. Belki de mimar olması, onu bu «sanatlararası» nitelikteki yapıtı üretmeye yöneltmişti.

Örneğin, başını eline almış düşünen bir yaşlının altına şu dizeleri düşmüş Cengizkan: Başkaları su gibi aktı denize/Araya dağlar girdi, ağardı saçlar,/Dut dalı baston işe yaramasa da/Kayalıkta çınlayan suyun sesi var

SONUÇ

Jüri üyeliği, yargıcılık, zor iş. Hem de çok zor Ne denli çalışırsanız çalışın, ne denli hazırlanırsanız hazırlanın, yine de «doğru»yu bulmak, «adil» olmak, çok, ama çok büyük bir sorumluluk. Ben öteki jüri üyelerinin de onayını alarak yazdığım bu «belgesel» nitelikli açıklama yazısında, çalışmamızın «perde arkasını» kamuoyuna yansıtarak bir ölçüde de olsa, bu sorumluluğu ne biçimde taşıdığımızın hesabını vermeye çalıştım. Yazımın bir temel amacı bir «belge» üretmek ise, bir başka amacı da «sorumluluğumuzu» nasıl taşıdığımız konusunda bilgi vermekti. **(Milliyet Sanat — 1 Ocak 1983)**

SİMAVİ VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Her yıl verilmekte olan Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü, 1982'de ödüle değer yapıt bulunamadığı gerekçesiyle verilmedi.

YAZKO ÖDÜLLERİ — 1983

Yazko'nun şiir/çeviri şiir, öykü/çeviri öykü, roman/çeviri roman, inceleme /çeviri inceleme dallarında düzenlediği ödüller yalnız çeviri şiir dalında sonuç verdi. Sabahattin Kudret Aksal, Hüsamettin Bozok, Cemal Süreya, Mustafa Öneş, Ahmet Cemal, Kemal Sülker (Yazko adına)den oluşan seçici kurul «Kara Tenli Şiirler» yapıtıyla Özcan Özbilge'yi çeviri şiir büyük ödülüne değer gördü.

Yazko Çeviri Şiir Büyük Ödülü'nü kazanan Özcan Özbilge:

«BİLİM VE SANATIN YANYANA YÜRÜYEMEMESİNİ DÜŞÜNEMİYORUM»

Celal ÜSTER

Bu yıl YAZKO ödülü tek kişiye verildi. YAZKO Çeviri Şiir Büyük Ödülü'nü **Özcan Özbilge** kazandı. **Özcan Özbilge**, kendisiyle yaptığımız söyleşide çeviri ve şiir üzerine, ödül aldığı kitabı üzerine düşüncelerini, görüşlerini dile getirdi.

● **Bize kendinizi tanıtır mısınız?**

Yirmi iki yaşındayım. Ve Boğaziçi Üniversitesi Elektrik Mühendisliği son sınıf öğrencisiyim. Şiirle uğraşmaya lise yıllarında başlamışıtım. Önceleri kendim için bir şeyler yazıyordum. Zamanla kendimi, şiiri bir düşünme yöntemi olarak kullanır buldum. Bazen kendime bile kabullendirmekte zorluk çektiğim düşüncelerimi yazdığım şiircikler bağıra çağıra söylüyorlardı. Yani şiir yazarken daha özgür düşünebiliyordum, ki bu yöntemi kişisel gelişmeme kendimce bir yön verebilmek için sonraları sık sık kullandım.

Şiirin bir iletişim aracı olarak gücünü yabancı ozanları okumaya başladığımda sezinlediğimi söyleyebilirim. Yani, bundan yarım yüzyıl öncesinde Güney Afrika'da yaşamış bir adamın insanlarının yazgısını anlattığı dizeler benim o akşam moralimi bozuyorsa ya da o anlatılan insanlara karşı içimde kocaman sevgiler doğabiliyorsa, bu şiirin gerek uzay, gerekse zaman boyutlarında ulaşamayacağı hiçbir yer olmadığını gösterir Üstelik şiirle aktarılan duygular ve düşünceler sıcaklıklarından hemen hiç birşey yitirmeden ulaşıyorlar size. Bunu kendi ozanlarımı okurken algılayamamış olmamı biraz kendi deneyimsizliğime, biraz da aynı toplumun çocukları olmamıza bağlıyorum.

● **Çeviri yapmaya nasıl yöneldiniz? Kara tenli şiirler çevirme düşüncesi nereden kaynaklandı?**

Çeviri olayına önceleri bütçemin dar sınırlarını biraz olsun genişletebilmek için girmiştim. İlk yaptığım çeviriler anlatı türündeydi, şiir sanatıyla pek ilgileri yoktu, ancak deneyim kazanmamı sağladılar

Zenci ozanları çevirme düşüncesi ise çok sık okuduğum ve çok sevdiğim bu adamları kendi insanlarıma tanıtma isteğinden doğdu. Bizde ne Amerikan zenci vazını, ne de Afrika yazını hemen hemen hiç tanınmıyor Kitabın önsözünde belirttiğim gibi umudum benim bu derlememin bu alanda yalnızca bir ön çalışma olması. Afrika'dan ve Amerikan zencilerinden dilimize aktarılacak o kadar çok şey var ki, çünkü...

● **Böylesi özenli bir zenci şiiri güldestesine Senghor, Neto gibi ozanların yapıtları da girmez miydi? Yoksa bu seçkideki şiirler kendi içlerinde ayrı bir bütünlük mü oluşturuyor?**

Kitabın odak noktası aslında Amerikan zenci şiiri. Ancak Amerikan zenci sanatının oluşumundan, Protestan Anglosakson kültürünün yanısıra Afrikalı unsurlar da rol aldılar. Köle gemileriyle yeni bir ülkeye götürülen insanlar doğal ki, çıplak tenleriyle gelmediler oraya. Beraberlerinde bir de kültür getirdiler. Üstelik bu Afrika unsurların akışı köle ticaretinin kalkmasıyla durmadı. İçinde yaşadığı toplum tarafından sürekli itilen Amerikan zencisi, bu açmazdan yeni bir kimlik arayışı ile çıkmaya çalıştı ve bunun içinde sık sık Afrika'ya yöneldi. Günümüz Afrika şiirinden birkaç örnek almamın nedeni okuyucunun Amerikan zenci şiirini daha rahat algılıyabilmesi içindi.

● **Elektrik mühendisliği ve şiir! Çok farklı alanlar değil mi bunlar?**

Aslına bakarsanız bu pek benim özelimde yanıtlandırılabilecek bir soru değil. Olayın bir yönü bizim toplumumuzda sanatçıya ve yazıncıya beslenen önyargıya dayanıyor. Özellikle orta öğretim aşamasında genç insanlar sürekli olarak mühendislik, hekimlik, hukuk gibi göreceli olarak daha olumlu bir görüntü yakıştırılan uğraşı alanlarını seçmeleri için koşullandırılıyorlar. Liselerdeki Fen ve Edebiyat şubeleşmeleri ilgi alanlarında eğitim vermekten çok başarılı ve başarısız öğrencileri ayrımlama işlevini görüyorlar. Bu süreç bende de böyle gerçekleşti.

Öte yandan, insan yaratıcısının iki dalı olan bilim ve sanatın yanyana yürüyememesini düşünemiyorum. Matematik ya da biyolojik kültürü olmayan bir sanatçı, kanımca çağının gerisine düşmekten kurtulamaz. Bunu kendi okulumda yaşadıklarımıza dayanarak söylüyorum. Bir edebiyat bölümü dışında, sanat alanında eğitim yapılmayan okulumuzda öğrencilerin bu konudaki çalışmaları amatör denilebilecek boyutların çok ötelerine varmış durumda. Çağdaşlıkta da yazın ve sanat eğitimi veren birçok okuldan daha önde olduklarını söyleyebilirim.

(Cumhuriyet — 11 Aralık)

YENİ BOYUTLAR AÇIYOR

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

Basımevinin bulunuşu, bilimsel çalışmaların bölgesel olmaktan çıkıp evrensel olmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Ulaşım ve iletişim olanaklarının da artması bilimadamlarının birbirlerine danışmalarını ve belirli tarihlerde bir araya gelip bilgi alışverişlerinde bulunmalarını kolaylaştırmıştır.

Ülkemizde son yıllarda çeşitli bilimdallarıyla ilgili bir yığın bilimsel toplantılar yapılmaktadır. Bu toplantılarda, ilgili bilim dallarındaki gelişmeler tartışılmakta, sunulan özgün bildiriler yeni boyutlar açmaktadır.

İstanbul, 20-25 Eylül tarihinde IV. Milletlerarası Türkoloji Kongresine sahne olmuştur. Birinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümü olan 1973'te yapılmış, bunu 1976'da İkinci, 1979'da Üçüncü Türkoloji Kongresi izlemiştir.

Milletlerarası Türkoloji Kongreleri'nin üçer yıl arayla yapılması, yabancı bilim adamlarının da bu kongreye Türkolog olarak katılmaları Türkoloji çalışmalarının merkezinin Türkiye olması konusundaki çabalara büyük katkıda bulunuyor.

Kongrenin ilk günü Fen Fakültesi Konferans Salonunda bir açılış töreni düzenlenmiş, Kongre Başkanı İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Sadettin Buluç, uzun bir konuşma yapmış, kongrenin düzenleniş amacını anlatmış; ardından kongreye katılan ülke temsilcileri de genellikle Türkçe yaptıkları konuşmalarda özellikle Türkiye'de bulunmaktan duydukları mutluluğu dile getirmişlerdir.

Türkoloji Kongresi çalışmalarını beş ana bilim dalı üzerinde yürütmüştür: Türk Dili, Türk Edebiyatı, Türk Tarihi, Türk Sanat Tarihi, Türk Musikisi.

Kongrede Türk bilim adamlarının yanı sıra Sovyetler Birliği, Romanya, Yugoslavya, Federal Almanya, Polonya, Fransa, Macaristan, Irak, Bulgaristan, İran, Amerika Birleşik Devletleri, Norveç, Milliyetçi Çin, İsrail, İngiltere, İtalya, Tunus, Finlandiya, Hollanda, Belçika, Doğu Almanya, Hindistan, Mısır, Finlandiya, Kore gibi ülkelerden gelen bilim adamları Türk dili, edebiyatı ve tarihi konusundaki ilginç bildirileriyle Türkoloji bilimine olumlu katkıda bulunmaya çalıştılar.

Bu bildirilerden bazılarının adlarını aşağıda anabiliriz:

Türk Dilinden Doç. Dr. Tuncer Gülensoy, Türk Fonetik Transkripsiyonu üzerine; Prof. Dr. Talat Tekin, Yeni Bir Uygur Yazıtı Hakkında; Davit Morison, Özbek ve Türkmen Dilinin İngiltere'de Tetkiki Hakkında Yapılan Çalışmalar; Prof. Dr. Gani Abdurrahmanov, Özbek Halkının Etnogenezi ve Özbek Tilining Şekillenişi; Prof. Dr. Mihail Guboğlu, Cagavuz Lehçesinin özellikleri ve Türk Lehçeleri Arasındaki Yeri; Şevki Hasan Şaban, Mısır'ın Halk Dili'nde Kullanılan Türkçe Kelimeler üzerine; Enver Naci Gökşen, Ali Bey ve Lehçtü'l-Hakayık; v.d.

Türk Edebiyatından: Dr. Timur Kocaoğlu, Çağdaş Türkistan Edebiyatında Tarihi Roman Edebi Türü; Prof. Dr. Amil Çelebioğlu, Türk Edebiyatında Yaşnameler; Dr. Günay Kut, XVII. Asır Şairlerinden Esiri ve Sergüzeştnamesi; Orhan Şaik Gökyay, Âşık Çelebinin Şuara Tezkiresinden öğrendiklerimiz; Doç. Dr. Cavit Kavcar, Tevfik Fikret ve Güzel Sanatlar; Prof. Dr. İnci Enginün, Abdülhak Hamid'de Uykusuzluk ve Rüya; Prof. Dr. Gürsel Aytaç, Günümüz Türk Romanında Anlatım Tekniği; Doç. Dr Sevim Kantarcıoğlu, Edebiyat Eleştirisinde A. H. Tanpınar ve T.S. Elliot; Kemal Ateş, Türk Romanı'nda Mahalli Dil; Prof. Dr. Şükrü Elçin, Türk Halk Edebiyatında Turna Motifi; Doç. Dr. Fikret Türkmen, Türkçe Çalıp Söyleyen Ermeni Aşugları; Dr. Tevfik D. Melikov, Geleneksel Poetika ve Çağdaş Türk Şiiri, Fevziye A. Tansel, Dilde Sadeleştirme ve Tasviyecilik Cereyanı (1908-1910); Aydın Oy, Türk Halk Şiirinde Atatürk; Doç. Dr. Tadeusz Majda Polonya Kitaplıklarında Bulunan Bazı Önemli Türk Elyazmaları; v.d.

Türk Tarihinden: Prof. Dr. Nejat Göyünç, 16. Asırda Anadolu'da Ermeni Nüfusu; Prof. Dr. Kemal Karpat, 19. Asır Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenmeli ve Okutulmalı; Doç. Dr. Stefan Velikov, Atatürk Döneminde Bulgar-Türk Kültür İlişkileri; Prof. Dr Şahabettin Tekindağ, Karaman Beyliğinin Kuruluşunda Babailerin Rolü; Doç. Dr. Ali İhsan Gençer, Osmanlılarda 'Marş-ı Milli'nin Kabulü; Dr. Robert Anhegger, Tarihi Belge Olarak Sigara Kağıdı Kapakları; v.d.

Türk Sanatı Tarihi'nden; Prof. Dr. Doğan Kuban, Türk Evinin Estetiği; Dr. Andrey Andreyeviç, Belgrad'da Türk Mimari Abideleri; Cevriye ve İbrahim Artuk, Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Çıkarılmış Olan Madalyalar; Dr Ferenc Batary, Türk Halıları ve Macaristan; v.d.

Türk Musikisi'nden; Yalçın Tura, Horasan Tanburu'nun Perdeleri ve Türk Musikisi Ses Sistemi; Mehmet Özbek, Ortaasya Türk Musikisi Hakkında; Cahit Atasoy, Türkçe'den Sonra İkinci Milli Lisanımız; Türk Musikisi; Dr. Ghizelo Suliteanu, Etno musikal Çalışmalarının İç Disiplini Işığında Türk Hikayelerinin Müziği; v.d.

IV. Milletlerarası Türkoloji Kongresi gerçekten başarılı bir biçimde çalışmalarını bitirmiştir Kongrenin başarılı geçmesinde Kongreyi düzenleyen kurulun olağanüstü çabalarının büyük rolü olmuştur. Kendilerini yürekten kutlarız. Dileğimiz Kongreye sunulan 400'e yakın bildiri en kısa zamanda kitaplaşır ve bilim dünyasının yararına sunulur

4. TÜRKOLOJİ KONGRESİ

Bilal ÖZCAN

Dış ülkelerdeki üniversitelerde Türk dilini, edebiyatını öğreten yabancı profesör ve bilim adamları, Dördüncü Türkoloji Kongresi nedeniyle İstanbul'da bir araya geldiler 400 bilim adamının katıldığı kongreye 200 yabancı Türk dili ve edebiyatı uzmanı katıldı. Bilim adamları Türk dili, edebiyatı, müziği kültürü ve tarihi hakkında yaptıkları araştırmaları ve çalışmaları anlattılar.

Uzmanlar Türk dilinin dünyanın en eski dillerinden biri olduğunu ve 3 bin 500 yıldan beri konuşulduğunu belirttiler. Türk dili dünyada konuşulan en yaygın dillerden biri kabul ediliyor.

Yabancı Türkologlar özellikle Türk dili ve edebiyatının tarihi köklerini araştırarak, Türkçe'ye büyük hizmetlerde bulunuyor. Çoğu ana dili kadar iyi Türkçe biliyor ve çoğumuzdan daha iyi ve daha düzgün Türkçe konuşuyor

Avrupa ülkeleri, Asya ve Amerika'da büyük üniversitelerin hemen hepsinde Türk dilini öğreten bölümler bulunuyor. Kendi üniversitelerindeki Türkoloji Kürsüleri'nde ders veren konuk bilim adamları her üç yılda bir yapılan Türkoloji Kongresi dolayısıyla ülkemizde toplanıyor ve görüş alışverişinde bulunuyor.

(Günaydın — 27 Eylül)

BUGÜNKÜ TÜRK ROMANINDA ANLATIM TEKNİĞİ

Prof. Dr. Gürsel AYTAÇ

D.T.C. Fak. Ankara

Bilindiği gibi «roman», Batı'dan aldığımız bir edebiyat türü. İlk romancılarımız, ilk edebiyat çeviricilerimiz arasından çıkıyor: Şemsettin Sami, Recaizade Ekrem, Ahmet Mithat Efendi gibi. Türk romanının oluşumunda çeviri-taklit-örnek alma ve ulusal bileşime ulaşmış özgün roman evreleri vardır. Bu gelişimi belgeleriyle inceleyip kanıtlamak başlıbaşına bir araştırma konusudur. Ben bu konuşmamdan söz konusu gelişimin son durumunu, yani ulusal bileşimi gerçekleştirmiş Türk romanının anlatım tekniği üzerinde durmak istiyorum.

Çağdaş Batı romanında modern anlatım tekniği şu ana noktalarda toplanabilir:

1) Yeni bir zaman kavramının edebiyata uygulanışı demek olan «görece zaman» anlayışı, buna paralel olarak geleneksel zaman-kategorilerinin gerektirdiği zaman sıralamasının terkedilip anlatıcının kafasındaki önemine göre bir zaman algılayışına geçilmesi. Romanda hikaye edilen konunun süresini bir güne hatta birkaç saata indirgeme şeklinde ortaya çıkan bir kısalma. Bu kısa zaman süresine, «geriye dönüş» tekniğiyle ikinci bir zaman alanını yedirme, romanda yılları, bazan bir insan ömrünü içine alabilen ikinci bir zaman katmanı yaratma eğilimi.

2) «Bilinç akımı» (Bewusstseinsstrom) ve «iç monolog» terimleriyle karşılayabileceğimiz iki anlatım tekniği: Modern psikolojinin ve modern bilgi teorisinin edebiyata yansıması.

3) Roman boyunca anlatım perspektifinin hep aynı tutulmasından vazgeçip anlatım perspektifinin sık sık değiştirilmesiyle konuya, dış dünyaya ve anlatıcının iç dünyasına yeni bir yaklaşım.

4) Kutupluluk ilkesinin roman türünde uygulanışı.

5) Montaj tekniği.

6) Alıntı tekniği.

7) Leitmoiv tekniği.

Roman konusunun zamanını sınırlamada minimuma inme eğilimine örnek olarak Adalet Ağaoğlu'nun «Ölmeye Yatmak» (1973) romanını anabilirim. Onüç ana bölümün her birinde saat ve dakika bildiriliyor: I. Bölümde saat 07.22'dir, son bölümde 08.49. 357 sayfalık roman, doçent hanım Aysel'in Ankara Küçükesat'da bir otel odasında intihar amacıyla ilaç alıp «ölmeye yatması», 1 saat 25 dakikalık bir süre ölümü beklerken kafasından geçenleri anlatır. Romanın dış süresi 1 saat 25 dakikayla sınırlanmışken, roman dokusuna katılan ve anlatım biçiminin birinci tekil kişi değil üçüncü tekil kişi anlatım olmasıyla doçent Aysel'in hikayesinden ayrı biçimde işlenmiş bölümlerle 1940 lardan 1960 devrimine kadar ki ortalama 20 yıllık bir süre işlenir. Romen rakamlarıyla belirlenen ve

1 saat 25 dakikalık süreyi işleyen 13 bölüm, roman kahramanı doçent Aysel'in iç dünyasını, iç monologlar ve bilinçakımı tekniğiyle yansıtmaktadır:

«Oda gittikçe ısınıyor. Perdelerin gerisinde gün vurmuş olmalı. Saat kaç acaba? Sekiz, dokuz, belki de on...

Sabaha doğru Küçükesat'daydım. Küçükesat'ın bütün sokaklarını dolaştım. Dedeman Sineması'nın üstünde kocaman iki afiş gördüm. Biri Zor Yıllar. Öteki de Benimle Dalga Geçme. Sonra bir apartman adı gördüm: Sencan Apartmanı. Yapı sahibi bu adı nasıl koymuştur acaba apartmanına? Bir akşam yemeğinde bütün aile toplanmıştır. Bu mirasta hakkı olan herkes bir şey söylemiştir.» (2. 24)

Roman kahramanının ilkokulda Dündar öğretmenin sınıfındayken birlikte o okuduğu yaşıtlarının hayat hikayelerinden kesitler, bir çağ panoroması niteliğinde, başlıklı ara bölümlerde işlenirken, onun kendi geçmişi, ölmeye yatmışken kafasından geçenlerle çağrışım ve geriye dönüşlerle veriliyor:

«Karşımda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin bütün ışıkları yanıyor. Sağda, girişteki geniş camlı bölüm ise karanlıklar içinde. 'Artık orada eskisi gibi şiir matineleri düzenlenmiyor. Art arda konserler de yok ve çocuklar arka bahçeye voleybol oynamaya çıkmıyorlar.' Böyle düşünüyorum. Ve yıllar sonra ilk kez, bu altlı üstlü konferans salonunda, iğne atsan yere düşmez denilen bir kalabalık içinde Ömer'le elele Bethoven'in dokuz senfonisini birden Herman Scherchen yönetimindeki Cumhurbaşkanlığı Senfgoni Orkestramızdan dinlediğimi anımsıyorum (...) Biz, Beethoven senfonilerini dinledik. Son senfonide koro hep insanlar kardeş olun! diye haykırırken Ömer'le ben gururla ellerimizi birbirine kenetliyorduk. Yanaklarımız al al. İlericiliğimiz, Atatürk devrimciliğimiz Beethoven'e, oradan da barış ve kardeşlik düşüncesine kadar uzanmıştı işte. (...) Atatürk başımızın üstünden bize bakıyor. Göğsü kabarıyor.» (s. 315—316)

Romanın dış zaman çerçevesini birkaç saatla olmasa bile bir iki gün gibi kısa bir süreyle sınırlayan ve geriye dönüş tekniğiyle kırk yıllık bir geçmişi içine alan başka bir eser de Aysel Özakın'ın «Gençkız ve Ölüm» adlı romanı (1980). Ödül töreni için Ankara'ya gelen kadın yazar Nuray'ın bu bir iki gün içinde hissedip düşündükleri, görüp yaşadıkları anlatılırken hatırladıklarına da yer verilerek bütün hayatıyla ilgili önemli tablolar yansıtılarak geçmişe dönüş ve zaman kurgusunu genişletme yoluna gidiliyor:

«Öyleyse biz sizi tanımadığınız bazı kişilerle tanıştıralım, dedi Tuğrul Bey. (...)

Karşıki masadaki adam yeniden karşısında oturana doğru eğilmiş, alçak sesle konuşuyordu.

Kırmızı arabasıyla akşamları şantiyeden ayrılıp şehre iniyordu. Arabasının markası neydi? Büyük bir arabaydı. Şantiye gitgide büyüyor Nuray'ın belleğinde. Ağaçlar devriliyor. Motel inşaatının yanına uzun bir duvar örülüyor. Cemil... Şantiyenin genç mühendisi... Güneşten yanmış, genç, ince esmer yüzüyle görüyor onu. Niye Cemil'in bakışlarında bir bezginlik var? Sonradan açıkladı Cemil. (...)

Müteahit karşıdaki masada oturuyordu şimdi. Nuray yine ellerini arkasında kavuşturmuş dolaşırken görüyor onu.» (s. 64—65).

Roman dokusunda anlatım perspektifi, anlatım biçimi, anlatım tutumundaki değişikliklerle artistik atılımlar deneyen ve bunun çok başarılı örneğini veren

bir romancımız Ferit Edgü. Altbaşlığı «Hakkari'de Bir Mevsim» olan romanı «O»da (1977) Ferit Edgü, «inandırmak isteyen sanatçı» tarzıyla «aramak isteyen» sanatçı tutumunu birleştirir. Yetiştiği, alışık olduğu ortamdan ayrılmak ve yeni, çok değişik bir çevrede yaşamak zorunda kalan bir insanın bir mevsimlik bir yaşantısını konu alıyor «O». Roman kahramanı, dağlık bir yere, Hakkari'nin Pir. Köyüne alışmak zorunda kalan bir denizcidir. Dillerini anlamadığı, çok yoksul, çok terkedilmiş bir çevrede öğretmenlik yapacaktır. Öğretirken öğrenmek gerçeğini yaşar ve önemli bir olgunlaşma süreci geçirir Ferit Edgü, gerçeklikle düşü içiçe ustalıklı bir doku oluşturacak biçimde işliyor Ve bunu gerçekleştirmek için de anlatım sanatının bütün inceliklerinden yararlanıyor. Anlatım biçiminde, anlatım açısında, anlatım tutumunda, anlatım durumunda ve anlatım tarzında sık sık değişiklikler, geçişler uyguluyor. «O»da ve «Gün Doğarken» başlıklı altbölümlerde roman kahramanının yalnızlığı ve çaresizliği içmonolog ve içdiyaloglarla şöyle dile getiriliyor:

> «Ayıp değil çıldırmak, bu dağ başında, bu yalnızlıkta, bu ufuksuz topraklarda, bu ıssızlıkta, bu kadınsızlıkta. Ya dayanmaya, dayatmaya vermiş olduğumuz söz?
> Biz çıldırırsak burdakiler ne yapsın?
> Biz dediğin kim? Burda yalnızsın.
> Biz dediğim, ben ve içimdekiler. Ve dışardakiler. Ve ölen bebeler.» (s. 117)

«Eli-Kolu Kırık Bir Ağıt» başlıklı altbölümde, konuyla dil arasındaki organik bağın gerçekleştiğini, anlatım biçimlerinin ustaca örgüsünü buluyoruz. Bölüm, üçüncü tekil kişi anlatımla başlıyor:

> «Eli kolu kırık, okulda çocuklara yalnız resim yaptırıyor, yalnız sözcükler verip cümle kurduruyor.» (s. 104)

Anlatıcının, roman kahramanına belli bir uzaklıktan bakma deneyi sayılabilecek bu tutum, ansızın kahramanın kendi kendine konuşmasına, bir çeşit iç monoloğa dönüşüyor:

> «Korkuyorsun, kaptanım, ölümden korkuyorsun, hem acıyorsun, hem de korkuyorsun, burda dağ başında ölmekten, o bebeler gibi karnının, sonra ellerinin, ayaklarının şişip, dört-beş gün içinde cavladığı çekeceğinden, karların altına gömülmekten korkuyorsun. Bunun için mi geldim buraya?» (s. 105)

Romanın düşünce içeriğini iki kutup oluşturacak biçimde işlemek, Batı roman geleneğinin klasik kuralıdır. Hatta roman türünü, farklı görüşte kişilerin sohbeti, «Ein entfesseltes Gespräch», yani rayına oturmuş bir söyleşi olarak tanımlayanlar var. Yazarlarımız arasında romanın bu temel yapısına özen gösterenlerden biri olarak Attila İlhan'ı anabilirim. «Aynanın İçindekiler» adlı roman dizisinde yakın tarihimizin sosyal ve politik görünümünü, düşünce kutupları tablosu içinde ve figürlerin özel hayatlarıyla bağıntısı içinde yansıtır. Yazarın «Hangi Sağ», «Hangi Sol», «Hangi Batı» ve «Hangi Atatürk» kitaplarından bildiğimiz tezlerinin romanlarında belli temsilcileri var, ve bu tezlerin karşıtlarının sözcüleri var. Mesela Ahmet Ziya ile Miralay Ferid. Ahmet Ziya, eski sosyalistlerden oluşu, ama Türkiye'de ki yeni sosyalist kuşağın ve türlü fraksiyonların düşüncelerine aykırı, bağımsız, kendine özgü görüşleriyle neredeyse Attila İlhan'ın özdeştiği roman figürü. «Sırtlan Payı»nda (1974) Ahmet Ziya şöyle konuşur:

> emperyalizm için, (daha o zamandan) önemli olan petrol, petrolu ele geçirmek ise Arap ülkelerini Osmanlı'nın hakimiyetinden kur-

tarmakla mümkün! İnkiraz halinde filan ama, asrın başında Osmanlı taa Yemen içlerine kadar hükmünü sürdürüyor. Şimdi bakın, bu hükmün azalışı, yani toprakların elimizden çıkıp emperyalistlerin eline geçişiyle, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki inkılap hareketlerinin inkişafı ters orantılıdır: muvaffak olan her inkılap hamlesi, aşağı yukarı, bize bir eyalete malolur. O kadar ki Abdülhamid'in sukutu bir despotluğun sonu olmuştur ama, sonraki on yıl içinde imparatorluk diye bir şey de kalmamıştır.» (s. 226)

bu ihaneti yutturmak için (...) batılılaşmak numarasını keşfetmişler. Müthiş bir numara bu, zannedildiğinden çok daha müthiş. Türk münevveri (...) inkılapçı olmak için önce batılı olması icabettiğini sanıyor, o dakikadaysa halkı iki asırdır istismar eden batılının, onun içerdeki uşağı olan komparadorun yanıbaşında yer alıyor!» (s. 227)

Ahmet Ziya'nın bu konuşmasında adı geçen miralay, Ferid Bey'dir ve 27 Mayıs devrimini sabırsızlıkla bekleyen, Menderes'e ateş püsküren eski bir Milli Mücadelecidir. Aynı romanda onun siyasal görüşü şöyle özetleniyor:

«Miralay Ferid, 27 Mayıs'tan önceki bir kaç ayı çarpıntılar içinde yaşamıştı. Gençliğini imparatorluğun batış yıllarında geçirmiş olmanın verdiği sorumluluk duygusu mu, o günden bu güne, kişiliğini zincirleme eylemlerle oluşturmasının verdiği atılganlık mı ne, yaşantısını karıştırıyor; akşam sabah hükümet darbeleri, divan-i ali'ler, idam sehpaları tasarlayıp, tambur tınlamalarının boyut boyut genişlettiği içki sofralarında, Bayar'ı Menderes'i sallandırıp duruyordu. Kuşağının devrim anlayışıydı bu, Balkan Savaşından bu yana, elde silah oradan oraya koşuşmuşlar, her yanı çatırdayan koca bir yapıyı nasıl ne yoldan, kimlerle olabileceğini bile doğru dürüst düşünmeden kurtarmaya çabalamışlardı. Kurtarmışlardı da!» (s. 204—205)

Çağdaş Batı romanının göze çarpar nitelikteki anlatım tekniklerinden biri de «montaj». Edebiyatta montaj tekniğini, yazarın kendinden önce başkalarının dile getirdiği, hazır bir anlatım parçasını kalıp halinde kullanması, kendi roman kompozisyonunda birer mozayik taşı gibi değerlendirişi şeklinde tanımlayabiliriz. Montaj tekniğinin modern romanda klasik uygulayıcısı olarak Alfred Döblin (1878—1957) anılır. «Berlin Alexanderplatz» (1929) romanında montaj, gerçekliği nesnel bir malzemeyle biçimlemek amacıyla uygulanmaktadır. Bizde de aynı amaçla bu tekniğe başvuran romancılar var. Attila İlhan «Dersaadet'te Sabah Ezanları» (1981) eserinde Milli Mücadele Yılları Türkiye'sinin (1918—20) ve on yıl öncesinin sosyopolitik panoramasını montaj tekniğiyle yansıtır. Haber alma ajanslarının bildirilerinden parçalar, tarih kitaplarından belgeler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yabancı devlet konsolosluklarına dağıttığı gizli «layiha» metni, hep o günlerin politik tablosunu çizmede yararlanılan kalıp ifadelerdir. Mesela «İstanbul ahalisinin İzmir'in işgaline aksülameli devam ediyor» sözleriyle başlayan bir «Hususi» haberde «Halide Edip Konuşuyor» altbaşlığıyla Halide Edip'in söz konusu hitabesi roman dokusuna monte edilmiştir. (s. 60) Montaj tekniğinde başvurduğu metinlerin seçim alanını geniş tutan bir yazar da Adalet Ağaoğlu. «Ölmeye Yatmak»da (1975) roman kahramanı doçent Aysel'in çocukluk ve gençlik yıllarını Cumhuriyetin ilk kuşağının çocukluk ve gençlik yılları olarak işlerken o dönemi canlandırmak için montaj tekniğinden ustaca yararlanır. Çok çeşitli ifade kalıpları hep çağrışım gücüne dayanılarak roman dokusuna katılmıştır. Bir örnek, Aysel'in babasının değerli şeylerini, altın ve parasını sakladığı bisküi kutusunun üzerindeki yazılar:

«(Petit - Beurre)
Small
1922
Biscuits
(...)
H.C.
GEUICKNAVORIAN
(...)
Biscuits
(Constantiople)» (s. 64)

Romanda montaj tekniğinin bir dalı da «zitation», yani edebi alıntıdır. Batı edebiyatlarında bu tarz, İncil'den sözler, Avrupa klasik kültür hazinesi sayılan Antik edebiyatlardan özdeyişler, dizeler, klasik edebiyatlardan yazarı ya da şairi kolayca teşhis edilebilen sözlerin kalıp olarak alınıp roman dokusunda değerlendirilmesiyle uygulanmaktadır. Edebi alıntıyı romanın ana kurgu ögesi olarak kullanan bir örnek, Thomas Mann'ın Goethe konulu romanı «Lotte in Weimar»dır. Edebi alıntı, bugünkü Türk romanında da çok rağbet gören bir teknik. Dualar, sureler, şarkı, türkü dizeleri, şiirler roman dokusuna katılarak figürleri karakterize etmede, ilişkileri, atmosferi belirlemede değerlendiriliyor. Mesela «Yağmur Beklerken»de (1981 Tarık Buğra) şu satırları okuyoruz:

«Yorganı çekti. Bir Elham, üç Kulhuvallah ve anacığının, sayısız geceler, korkulu, endişeli, ağrılı, sancılı geceler kulağına fısıldaya fısıldaya ezberlettiği, onun da her gece tekrarladığı duayı okudu:

'Yattım Allah, kaldır beni / Rahmetinle doldur beni / Ben bir yola niyet ettim / İman ile gönder beni.'» (s. 210)

«— Yahya Kemal beyi hatırlıyıverdim. Sever misiniz şiirlerini (...)
— 'Bir yoldu, parıldayan, gümüşden,
Gittik; bahs açmadık dönüşten.'» (s. 172)

Emine Işınsu'nun yeni romanı «Canbaz» (1982) da yerli kaynaklı alıntılara özel bir yer veriyor. Başta Âşık Veysel, meselâ

«Güzelliğin on par'etmez/Bu bendeki aşk olmasa... (s. 272)

sonra Kur'an ayetleri:

«İsteyin vereyim» (s. 429), «İnsan için çalıştığından fazlası yoktur» (454) gibi.

Keza şarkı sözleri:

«Gezdim yürüdüm dün gece hicranımı yendim/Ta fecre kadar balkonun altındaki bendim.» (s. 336)

Ya da politik sloganlar:

«Ezilen halklara hürriyet», «Bağımsız Türkiye» gibi (s. 281)

Rumeli göçlerini konu alan romanı «Zükre Ninem» de (1981) Kemal Bilbaşar da «Seferberlik Yıllarını» anlatırken o yılların moda olan türkülerini alıntı tekniğiyle roman dokusuna katıyor:

«Yavuz geliyor Yavuz
Denizi yara yara
Kız seni alacağım
Başına vura vura» (s. 55)

ya da

«Telgrafın tellerini arşınlamalı
Yar üstüne yar seveni kurşunlamalı» (s. 56)

Bir alıntının ya da belli bir davranış biçiminin, belli bir özelliğin roman boyunca birçok kereler tekrarlanarak kullanılması şeklinde tanımlanan Leitmotiv, Batı romanının sık sık başvurduğu bir anlatım tekniği. Aslında müzik alanından edebiyata aktarılmış bir yöntemdir Leitmotiv. Bugün Türk romanında da kullanıldığını görüyoruz. Bir örnek anmak gerekirse Emine Işınsu'nun «Canbaz»ında romanını «Sevim Abla»sı, birçok kereler belli bir alışkanlığı, bir huyu, bir tiki sayılabilecek şu davranışıyla anılır:

> «...kızdığı, şaşırdığı, daha doğrusu pek çaresiz hissettiği zaman kendini; böyle topuzuyla oynardı, saçlarını çözer firketeleri ağzına doldurur tek tek... Şimdi yine başını iyice silkeleyip, saçlarını dağıtıyor, sonra bütün kabahat bu güzel, gür, kızıl kahve saçlardaymış gibi, onları çekiştiriyor, topluyor, tek kalın örgüsünü sıkı sıkı örüyor. Ve firketeleri bir bir çıkarıp ağzından, örgüyü ensesine sıkıca tutturuyor.» (s. 66)

Bunun gibi, «Nerden incelirse ordan kopar» (s. 314) deyimi de aynı romanın bir başka leitmotiv'i.

Şimdiye kadar üzerinde durduğum ve biriki örnekle göstermeye çalıştığım anlatım teknikleri, roman yazarlarımızın modern Batı romanından aktardıkları, ama yerli malzemeyle birleştirerek özümledikleri yenilikler. Bir Batı edebiyat türü olan romanı, geleneksel Osmanlı anlatım sanatının bazı ögeleriyle birlştirip teknikte de ulusallaşma eğilimi, Aziz Nesin'in romanı «Surname»de (1976) söz konusu. Bu eserde «Öndeyiş» ve «Sondeyiş»deki anlatım tarzı, doğrudan doğruya eski anlatım geleneğimizi çağrıştıracak özellikler gösteriyor;

«Ey okurlarım, selam olsun sizlere!», «İşbu Cumhuriyet dönemi Surnamesi'nin yazarı der ki...» gibi

kalıpların yeraldığı «Sondeyiş» mesela şöyle bitiyor:

> «Daha daha nicelerini ve daha da iyicelerini yazmaya benim yaşamım yete, sizin de onları ve daha başka yazarların nice yüzlerce yapıtlarını okumaya yaşamımız elvere kendimizi ve çevremizi değiştirerek yaşayalım gülegüle! Eksiklerim bağışlana, artıklarım hoşgörüle!» (s. 205)

Romanın asıl kurgusu da parodiye dönüştürülerek de olsaeski Osmanlı anlatım sanatından bir türü, «surname»yi esas alır.

Sonuç olarak şunu vurgulamak istiyorum: Türk romanı, taklit etme — örnek alma evrelerini geride bırakmış, modern anlatım teknikleriyle yerli özü başarılı bir bileşime ulaştırmıştır. Romanımızı, dünya roman edebiyatına sokmak için tanıtmak durumundayız. Bu da daha çok romanımızın ehil ellerle yabancı dillere çevrilmesini sağlamak, her fırsatta onu dışarıya tanıtmakla gerçekleşecektir.

KADİÇEV'İN KRONİĞİ'NDEN BANYA LUKA SAVAŞIYLA İLGİLİ YAYINLANMAMIŞ İKİ TÜRKÜ ÜSTÜNE

Dr. Lamia HACIOSMANOVİÇ

Bosna Ordusu Hekimoğlu Ali Paşa (1) ile Avusturya orduları arasındaki 1737 Banya Luka savaşının önemi, değil yalnız Bosna ve Herçek'in tarihi için, aynı zamanda bütün Osmanlı İmparatorluğu için de hayli büyüktür. Bu savaş, o dö-

(1) Ali-paşa Hekimoğlu, üç defa Bosna'ya vezir tayin edilmiştir: 1836—740, 1745 Bununla ilgili daha geniş bilgiler, bak: İslam Ansiklopedisi, I. cilt, s. 33-334.

nemin tarihinde önemli belgeler bırakmış, halk ve sanat şiirinde de derin izlere neden olmuştur.

O ve daha sonraki dönemlerde yetişen tarihçiler, bu olaya ışık tutan belgeler bırakmışlardır ki, şüphesiz, en önemli kroniklerin çoğu Türkçe olanlarıdır. (2) Sözünü ettiğimiz geniş bilgeler yanısıra, Banya Luka savaşını içeren, yansıtan ve tarihsel-politik değer taşıyan evraklar da bulunmuştur. (3)

Kadiçev'in (Kadıoğlu'nun) Kroniğinde savaşı anlatan birçok şiirler kaydedilmiştir, biz onlardan Kantamiri-zade Abdullah'a maledilen şiir, bir de başlığı olmayan, halk şiirlerini andıran başka bir şiiri belirtmeye çalışacağız.

I

Şair Katmiri-zade Abdullah kaside'ler yazmıştır. Kasidelerin son mısralarında savaşın tarihleri belirtilmiştir. Kaside, Fâ'ilatün fâ'ilatün, fâ'ilatün fâ'ilün vezniyle yazılmıştır ve şöyledir: (İlk şiirin faksimili Kadiçev'in Kroniği'nde, IV ciltte, 282, sayfada yer almıştır)

I

1 **Merhabâ ey Âşaf-i 'âlihimem 'âlicenâb**
Ey vezir-i dâdgüster kâmbahş ü kâmyâb

Sensin ol şâhib 'atâ kim devletinde oldilar
Cûd-ü lutfundan nice bin bi-nevâ mâlik-nişâb

Sensin ol sâhib-şecâ'at kim nigâh-i kaddına
Hiç mümkün mi dayansin Rüstem ü Afrâsyâb

Mu'minine sayebân-i re'fetin hişn-i haşin
Asitânin 'âcizâni ummeteni'me-l-me'âb

5 **Döstâne tîği berrâkun sirac-i müstenir**
Düşmen-i bed-hwâha bir şu'bân-i ateş şu'le tâb

(2) Novog'lu Kadı Ömer: 1737—1739 olaylarını «Gazavati- Hekimoğlu Ali Paşa» başlığı altında anlatmıştır. Eser iki defa yayınlanmıştır: 1741 ve 1876, Istanbul. Pruscalı Ahmed Hacınesimoviç: 1736—1739 olayları Kroniği. Bunun hakkında daha geniş bilgiler Tayib Okiç'in: «XVIII. yüzyıldan Unutulan bir tarihçi: Pruscalı Ahmed Hacinesimoviç» adlı eseri. Sarayova «Gayret» takvimi, yıl: 1939, s. 167—192; Muhammed Enveri Kadiç: 28 ciltlik Kronik. Otografisi Sarayova Gazi Hüsrefbey Kütüphanesinde korunulmaktadır (numarası yoktur), Savaşa ait şiir VI. ciltte, 282—290 sayfalarda belirtilmiştir.

(3) R. Agatanoviç ve P.M. Spasiç: «1459—1814 Avusturya'ya güç dolayısıyla Türklere Karşı Sırp İsyanları», Belgrad, 1896, II. s. 208 ve 211; Saffet bey Başagiç: Bosna ve Herçek'in geçmişiyle ilgili kısa bilgiler», Sarayova, 1900, s. 94—102. Milan Prelog: «Poviyest Bosne u Doba osmanlijske Vlade», Sarayova, s: 112—126 II, s: 3—6, Gırgur Yatşiç: «Evropa i Vaskırs Sırbiye», Beograd 1927, s: 6; Hamdiya Kreşevljakoviç: Bitka pod Banya Lukom VIII 1937. Savaşın 200. yıldönümü dolayısıyla, Sarayova, 1936, s: 24. Adem Hanciç: «Bosanski Pesnik Hekimoğlu Ali Paşa», Prilozi za Orijentalnu Filologiju, V. Sarayova, 1954—55, s: 135—178.

Bosnanin atrâfi mahsûr-i adüv olmuş iken
Nazra-i lütfünden oldi bir nefesde feth-i bâb

Din ü birre Haydari- kerrâri izhâr eyledin
Saf-zeden düşmâni kim bir lahzada etdün harâb

Bir gazâ etdin ki andirdin gazâ-yi Hayberi
Eyledin rûy-i zemine hûn-i a'dâyi hitâb

Nemçenin bu ateş-i tuğyânini itfâ' eyledin
Bulmaya ta haşredek bir zerre denlü iltihâb

Hayme-i ceyş-i zafer-encamina olsa sezâ
Düşmanân-i cân-i a'dâdan eğer zerrin tinâb

'Asker-i nuşret penâha âferin şad âferin
Ateş-i rezmi- adüvden etmediler ictinâb

Her biri şir-i veğâ ammâ ehâli-yi Sarây
Cümleden evfer 'adüya etdiler kahr ü 'azâb

Gayret-âverdir kani hüddâm-i hâb-i devletin
Aldilar miyâni rez-m içre nişân-i intihâb

'Asker-i pür-züruna mûri- za'lf olsa karin
Görünür çeşme-i adüvden bir peleng-i pençe-tâb

Zerre his kaldi adüvde ede âheng-i cidâl
Şâhbâzâna mukâbil mi olur cem'i gurâb

Olmamiş 'ahd-i selefde böyle bir âli gazâ
Misli yok fenn-i tevârih işre hiç bî-irtiyâb

Geldi çün bir kasid-i râhat-gazâ mu'ciz-edâ
Eyledi bu bende-i nâçize tevcih-i hitâb

Bu gazâ-yi ekberin tarihin eylersen su'âl
Sirr-i lutf-i Lâ fetâ illâ Ali'den bil cevâb

Kasidenin müellifi Kantamiri-zade Abdullah hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz. Banya Luka Savaşını kaydedenler, onu, bu şiiri yazan olarak anmaktadırlar. Şairin hatta doğum tarihi bile bilinmemekte ancak Sarayova'da (Saraybosna'da) doğduğu ve 1774 yılında öldüğü bilinmektedir. (4)

(4) Hazim Şabanoviç ::«Knjijevnost Müslimana Bih na Orijentalnim yezicima» (Doğu oryental) dillerinde B ve H Müslümanlarının Edebiyatı», Sarayova, 1973, s: 492.

Başeskiya kendi «Letoposi»nde (ölenler bölümünde) 14 III. 1773—74 ve III 1775 yılında öldüğünü belirtmektedir. Ötekileri arasında Abdullah Kantarizade için: «müderris, vaiz, mahkemede baş katip ve çok şık bir insan olduğunu» yazmaktadır. Çok yaşadığını, ihtiyar yaşında öldüğünü söylemektedir. Mehmed Muyezinoviç aynı eseri yayınladığı zaman daha geniş bilgiler vermekte, bir Atmeydanmda öldüğünü, Meyli tarafından hakkında kronogram yazıldığını belirtmektedir. (5) Kütüphane için inşa ettirdiği bir bina var ve bu bina «Kantamiri Kütüphanesi» adıyla bilinmektedir. (6)

Şair (ozan) Banya Luka civarındaki savaşa katılmamıştır. Onun adına, bu savaşta savaşan erler arasında rastlamıyoruz. Başeşökiya onu anmamıştır, nitekim kendisi de şair, yazdığı şu mısra ile bunu tanıklamaktadır.

Yirmi beyitten oluşan bu kasideyi (7) yazan şair, zaferden o derece hayran kalmıştır ki, yazdığı mısralarında gerçek durumu yer yer abartmıştır. Bir yerde, tarihte böyle bir savaşın görülmediğini, düşmanın bir çırpıda yok edildiğini ve benzer şeyleri söylediğini görüyoruz.

Mısralar, beyitler savaştan çok Ali Paşa Hekimoğlu'nun şahsiyeti için yazılmış, bu savaşın komutanı çok defa destanlardaki kahramanlarla karşılaştırılmış, benzetmeler yapılmıştır. Okur bazan, gerçek dışı, masallardaki bir kahramandan sözedildiği duygusuna kapılmaktadır.

Onsekizinci beyitin son mısrasında ustaca «La fetâ illâ 'Ali» ( ) deyimini ustaca kullanmıştır. «Sırr-i lutf-i lâ fetâ illa 'Aliden bil cevâb» mısrasında, da, hicri hesaba göre Banya Luka savaşının 1150, daha doğrusu 1730 yılında yürütüldüğünü belirtmektedir.

Abdullah Kanttamiri-zade o dönemdeki Türkçeyle yazmış, Arapça ve Türkçe sözdiziminden yararlanmıştır.

Hekimoğlu Ali Paşa için yazılan bu methiye, içeriğiyle Banya Luka savaşından sonra yazılmış şiirlere çok benzemektedr. Kadiçevin Kroniğinden sözederken belirttiğimiz gibi bu dönemde benzer şiirler ve kasidilerin sayısı hayli kabarıktır. Şairler, bu zaferden ilham alarak birçok şiir ve kaside yazmışlardır. Kroniğin VI. cildinde (282—290 sayfalarda) Abdülgani, Şeyh Fevzi ve Ahmed Hasib Müminzade gibi şair adlarına rastlıyoruz.

Ali Paşa'nın askeri hünerleri ve Bosna'ya karşı olumlu münasebeti, ona hayli şöhret sağlamıştı. O, kahramanlık ve yiğitlik simgesi (sembolü) olmuştu. Şairler ondan bahsetmeye bayılıyorlardı. Bu kasideden de görüldüğü gibi, onun kahramanlıklarından gurur duyuyor, onun şahsiyetine saygıyla yanaşıyorlar, onu destan kahramanlarının zirvesine çıkarıyorlardı. Oysa Ali Paşa'nın tarihi şahsiyeti, kasidedeki Ali Paşa'dan birçok yanlarıyla farklıdır.

---

(5) Meyli Derviş Mehmed Gurani, doğ 1713, Sarayova. Zamanının en değerli Saraybosna ozanı (Geniş bilgiler: Hazim Şabanoviç'in eserinde, s: 496—499)

(6) Molla (Mula) Mustafa Başeskiya: «Letopis» (Tezkire) (1746—1804, Eseri Türkçeden çeviren; önsöz ve açıklamalar yazan: Mehmed Muyezinoviç, Sarayova, 1968, s: 180.

(7) Kantamiri-zade Abdullah'ın bu kasidesi: Ömer Muşiç «Hacı Mustafa Boşnak Muhlisi», «Prilozi za Oriyentalnu Filologiyu», XVIII-XIX / 1968—69, Sarayova, 1973, s: 105 (notlar 21) Adem Hanciç aynı, cilt, s 162'de anılmaktadır

İncelediğimiz şiirin (kasidenin) Bosna'da yazılan divan şiirinin bütün özelliklerini kapsamaktadır. Aşağı yukarı oryental (doğu) dilleriyle yazılan bütün şiirlerde bu özellikler mevcuttur. Şair, şiirin içeriğini (münderecatını) ustaca divan şiiri kalıpları (biçimi) içinde söylemiştir. Bu hususta, şiirde en küçük bir kusur bulamayız. Sık sık aynı vezni kullandığı halde, şiirin akıntısında, bu vezin daha kolay olduğu için, üstün bir başarı elde etmiştir. Öteki divan şairleri gibi, o da, simgelerden, imajlardan, benzetmelerden, kinayelerden yararlanmakta, karşılaştırmalarda büyük bir maharet göstermektedir.

Şiirin estetik çizgisine dayanarak, Abdullah Kantamirizade'nin daha birçok benzer şiirler yazdığını söyleyebiliriz. Nedr ki, bugüne kadar ondan başka herhangibir şiir henüz bulunmuş değildir Şu bir tek şiiriyle, kasidesiyle de, tam anlamında şair olduğu kesindir.

Şüphesiz, bu kaside, biçimiyle, müsikisiyle, deyiş ve diliyle, ibda ve benzetmeleriyle, Bosna ve Hersek'te Türkçe yazılan şiir sanatında değerli şiirler arasında yer almaktadır.

II

Aynı olayla ilgili ikinci şiir, başlıksızdır ve on kıtadan (dörtlükten) barettir. (8)

Bu şiirden bahsedenlerin tümü, müellifin anonim, bilinmeyen olduğunu iddia etmektedirler. (9) Şiirin zikredildiği Kronik'te bile, şairin kim olduğu belirtilmemiştir

Divan şiiri kurallarına göre yazılan Kantimiri-zade'nin kasidesinden farklıdır, şiir çok yalın ve kolay anlaşılır bir özelliktedir. Yer yer halk şirine yakındır, onun için de bu şiir halk tarafından çok benimsenmiş, türkü olarak bile söylenmiştir. (10)

Bu iki şiir arasındaki içerik (münderecat) çok farklıdır Kantamiri — zade Abdullah'ın kasidesinde Ali Paşa'dır abartılan (panegerik), oysa bu şiirde, şairi bilinmeyen bu methiyede methedilen savaştır, Banya Luka cıvarındaki muharebedir. Hekimoğlu Ali Paşa bu şiirde daha insani mütevazi (alçakgönüllü) gösterilmiş, şahsiyeti için büyük benzetmeler yapılmamış, tanrılaştırılmamıştır, destan kahramanları olarak gösterilmemiştir. Bu şiirde, komutan Ali paşa, savaş öncesi gerektiği ölçüde belirtilmiş, onun savaş başladığı sırada da yeri, ancak bir savaşçı, insan olarak verilmiştir, Ali Paşa gökyüzünden yere indirilmiştir. Şiirde o da bir erdir, yiğittir ancak.

Bu şiirdeki estetik-sanat anlayışı ve hele dil sorunu, o dönem için çok ilginçtir. Türkçe yazıldığı halde, her türlü laf ebeliğinden sıyrılmış, yersiz güzel sözlerden ,benzetmelerden, süslü ibdalardan, simgelerden, kalıplardan kurtulmuştur. Şair, hatta şiirin ilk kıtasında, halkın kabul ettiği kral ve general sözcüklerini kullanmaktadır. Diliyle hele biçimiyle, kullanılan hece vezniyle, bu şiir halk şiirlerine çok benzemektedir. Kesin olarak bunu halk şiiri olarak göstermemiz doğru olmazsa da, şiirin halk şiiri etkisi altında yazıldığını, hatta halk ağzına önem verildiğini çekinmeden söyleyebilirz. Örneğin:

---

(8) Muhammed Enveri Kadiç: Aynı eser, s: 283.

(9) Bak : 7. dipnottaki açıklamaya.

(10) Adem Hanciç Aynı eser, s: 162.

1 Gördünüz mi Nemçe krali neyledi
Ahdi bozup çenge rağbet eyledi

Nâme ile cenerale söyledi
Süre 'asker Banyaluka üstüne

2 Tunbazlarla köprüleri yapdilar
Gradişkada Sava şuyini geçdiler

Tâbor ile toplar ile kalkdilar
Geldi kâfir Banyaluka üstüne

3 Dört yanindan muhaşara etdiler
Yere girüp meterizler kazdilar

Günde bin top Yezerine vurdilar
Dumân düşdü Banyaluka üstüne

4 Ferhadiye câmi'ine girdiler
Mihrâb ile minbereyi yikdilar

Minâreden kal'asina bakdilar
Gelen kâfir Banyaluka üstüne

5 Kal'a halki niyâz eder Hudâya
Naşib etme bizi bây ü gedâyâ

Esir olmak bunun gibi a'dâya
Şimdi gelen Banyaluka üstüne

6 Feryâd eder Banyaluka kal'asi
Kal'a ile Ferhadiye câmi'isi

Harâb oldi şehrimizin hepisi
Yetiş Paşa Banyaluka üstüne

7 'Ali-paşa niyâz eder dostuna
Zevki koyup çekdi gayret postuna

Seyf kuşatdi kâfirin kaşdina
Tûg çekilsin Banyaluka üstüne

8 Zabitlari hep götürdü araya
Fermân etdi atraf ile Saraya

Bu ikinci şiirde, halk şiiri özellikleri (dil, deyiş, biçim) çok ayan surette belirtilmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki, şair, kendisi de mısralarında zaferi kutlarken, halk şairlerine mahsuz bir edayla ama gerçekçi bir anlatımla bu olayı yansıtmaktadır.

Nemçe, Alman anlamında gelmekte, ceneral'le general Hildburghauzen düşünülmektedir.

POLONYA KARAYLARININ TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE İLİŞKİLERİ

Aleksander DUBİNSKİ

XIV. yüzyıldan itibaren Polonya ve Litvanya hudutlarında Türk boylarından Polonya Karayları (Karayimleri) yaşamaktadırlar. Asıl toprakları Karadeniz bölgesinde ve bilhassa Kırım yarımadasının yerlerinde bulunmaktadır. Tarihi geleneğe göre onların Litvanya ve Polonya arazisinde en mühim yerleştirilmesi, Litvanya Büyük Prensi Vitold (Litvanya dilinde — Vytautas) zamanında vuku bulmuştu. Andığımız hadise Vitold'un Altın Ordu ile siyasi münasebetlerinin neticesiymiş. Yeni vatanlarına Kırım'dan gelen Karaylar nüfusunun çoğu esirler olarak getirilmişti. Bu esirler Litvanya Büyük Prensliğinde yerleştirildikten sonra Vitold tarafından serbest bırakılmıştı. Vitold onları o zamanki Prensliğin başkenti Troki şehrinde ve öbür şehirlerde iskan etmişti. Büyük Prensin kalesini muhafaza etmeye Karaylar vazifelendirilmişti. Öteki şehirlerde Karayların çoğu Büyük Prensliğin batı ve kuzey hudutları boyunca yerleştirilmişti. Şehirlerde oturan ve bilhassa Prensin kalesini muhafaza edenler, kalenin etrafında ayrı bir mahallede yaşamışlardı. Litvanya büyük prensleri ve son asırlarda Polonya kıralları tarafından onlara vefalı hizmetleri için türlü ayrıcalıklar verilmişti. Bu ayrıcalıklara göre eski adetlerini, dinlerini ve dillerini saklayabilirlerdi. Onlar oturdukları mahallelerde kendi tapınaklarını inşa etmişlerdi. Askerlik hizmetlerini bıraktıktan sonra Polonya kıralları Karaylara hususi toprak parçaları dağıtmışlardı. Bu arazinin özel ismi «kıral tarlaları» idi. Günlük geçimlerini sağlamak için onlar andığımız toprakları ve bahçeleri işlemekteydiler. Son asırlarda bazıları türlü devlet görevleriyle meşgul olmuşlardı. Şu çok önemli noktayı da belirtmeliyiz ki, aralarında Kırım'dan getirdikleri ana dillerinde konuşmuşlardı.

Kıpçak dilleri grubuna dahil olan bugünkü Karayların dili iki temel kısma ayrılır: Birincisi — doğu grubu — Kırım Karaylarının lehçesidir. İkincisi — batı grubu — Litvanya ve Polonya topraklarında yaşayan Karayların lehçeleridir. Bu ikinci grubun — yani Batı Karayoasının — de iki şivesi vardır. Biri, Troki lehçesidir (Troki şehrinin isminden geliyor), öbürüne ise, Halicz veya Halicz — Luck lehçesi denilmektedir (bu lehçenin adı, Batı Ukrayna'da bulunan iki şehrin isminden gelmektedir).

Geçmiş asırlarda Litvanya ve Polonya Karaylarının dilleri eski Litvanya ve Polonya birleşik devletinde kullanılırdı. Bu dil bugün de kullanılmaktadır. Öbür diller gibi, Karaycanın da iki tarzı vardır. Biri edebiyat, öteki konuşma dilidir. Karay dilinin bugüne kadar devam etmesinin, uzun zaman geçmekle beraber, türlü sebepleri vardır. Bir de şu noktayı gözönünde tutmalıyız: Edebiyat ve günlük konuşma dilleri arasında oldukça büyük ölçüde farklar vardır.

Edebiyat dilinin büyük kısmı dini metinlerinden ibarettir. Yüzyıllardan beri Karayların Türkçesine dini eserler ve ilk önce Tevrat tercüme edilmişti. Tapınaklarında eskiden Karayların milli Türk dili kullanılmıştı. Bu dilde Tevrattan başka çeşitli ilahiler ve dini şiirler telif edilir ve okunurdu. İşte bu dilin bugüne kadar devam etmesinin çok önemli sebeplerinden biridir Dini eserlere bakarsak, şunu da ilâ/ve edelim ki, dini edebiyatın dili eski ve sade Türkçenin şekillerini kapsamaktadır. Bunun sebebi, mukaddes metinlerin değişmemiş olmasıdır. Diğer Türk dilleriyle mukayese edersek, sadece sentaks bakımından önemli farklar meydana çıkar.

Günlük konuşma diline gelince, öbür özellikler görülmektedir. Şimdi onların vasıflandırılması ile meşgul olacağız. Daha önce belirttiğimiz gibi, Kırım'dan getirilmelerinden sonra Karaylar ayrı mahallelerde otururlar ve aralarında milli

Türk dilini konuşurlardı. Bu, şüphesiz, dilin yaşamasını büyük ölçüde kuvvetlendirdi. Bununla beraber şunu da unutmamalıyız ki, Karadeniz bölgesinde yaşarken diğer Türk dilleriyle ve ilk derecede Kırım Tatarcası, Nogayca, Kumükçe ve Türkiye Türkçesiyle temasta bulunmuşlardı. Litvanya ve Polonya'ya gelince evvelki dil ilişkileri birdenbire değişti. Burada Türk dillerinin etkisi büyük ölçüde azaldı. Fakat dil bağları diğer Türk dilleriyle tamamen kesilmedi. Eski kaynaklardan öğrendiğimize göre Polonya'da yaşayan Karaylar tercümanlık yaparak veya diğer fırsatlardan istifade ederek arasıra Osmanlı İmparatorluğuna gidip gelirlerdi. Her şeyden önce Halicz-Luck lehçesinde bulunan ve Türkiye Türkçesine çok yakın olan sözcük şekilleri bu leksik bağıntıları pek güzel doğrulayabilir. (1) Ama buna rağmen günlük konuşma dili, büyük nisbette çevredeki Litvanya ve bilhassa İslav dillerinin asırlarca tesiri altında kaldı. Böyle bir durum günlük yaşama şartlarının neticesidir. Polonya'daki Karaylar ayrı mahallelerde oturmakla beraber çevredeki İslav nüfusu ile sıkı temaslara girmek mecburiyetindeydiler. Bu temaslar günlük hayatta ve bilhassa türlü memurluk işlerinde oluyordu. Böylece Polonya Karaylarının Türkçesine İslav dillerinin etkisi yavaş yavaş arttı.

Karaycanın daha ziyade leksik ve sentaks sahaları İslav dillerinin etkisi altında kaldı. Bugüne kadar gelen metinlere dayanarak şu söylenebilir ki günlük konuşma dilinin sözcükleri etimoloji bakımından geniş ölçüde İslav dillerine aittir. Böyle bir durum, yani İslav sözcüklerinin ve yabancı cümle yapısının artması, daha ziyade XIX. asrın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde görünmektedir. Aynı şahıs tapınakta ilâhiler okurken yabancı kelimeleri kullanmıyor, fakat ayinden sonra sokağa çıktığı zaman karışık bir dille konuşuyordu. Ancak asrımızın 30'uncu yıllarından itibaren vaziyet bu alanda değişmeğe başladı.

İşte 1928'de, şarkiyatçı ve Türkolog Süreyya Bey Şapşal (1873-1961) Istanbul'dan ayrılarak Polonya Karaylarının arasında yaşamağa başladı. Polonya'da yaşarken kısa zamanda Polonya Karaylarının arasında büyük otorite sahibi oldu. Vilno şehrindeki Doğu Avrupa Araştırma Enstitüsünde Türkiye Türkçesi öğretmeni olarak görev yaptı. 30'uncu yıllarda zikredilen okulun talebeleriyle birkaç defa Türkiye'yi ziyaret etti. O yıllarda Türkiye'de bulunarak Türk dilinin gelişme problemlerinden haberdar oldu. Şunu de ilave edelim ki II. Türk Dil Kurultayına katıldı. Her defasında Türkiye'den döndükten sonra, Türkiye ile ilgili sorunları Polonya'da bu problemlerle meşgul olanlara açıkladı. İlkin, öğrendiği bilgileri Polonya şarkiyatçılarına anlatırdı. O, aynı zamanda Polonya Müsteşrikler Cemiyetinin de başkan yardımcısı idi.

Esas konumuza dönersek, Polonya Karaylarının dillerini yaşatmak ve bilhassa konuşma dilini özleştirmek ve sadeleştirmek için Süreyya Şapşal tarafından çeşitli tedbirler alınmıştır. Bunları hayata geçirmek üzere Türkiye'deki Dil İnkılabının prensipleri örnek tutulmuştur. Her şeyden önce, eski metinler üzerine dikkat çekilmiş, metinlerde bulunan Türkçe köklü kelimeler yeniden diriltilip edebiyat ve özellikle konuşma diline sokulmuştur. Bundan başka yabancı kelimelerin yerine diğer Türk dillerinden ve en çok Türkiye Türkçesinden sözcükler geçirilmiştir. Dediğimizi ispatlamak için birkaç örnek verelim:

Günlük dilde, İslav dillerinden geçen 'vıspa' yerine, metinlerde 'otraç' yani 'ada' kelimesi kullanılmağa başlandı. Konuşma dilindeki İslavca bir kelime olan

(1) Bu konuda daha etraflıca bkz: A. Dubinski. Batı Karaim dilinde bazı leksik farkları. XI. Türk Dil Kurultayında okunan bilimsel bildiriler. Ankara 1968, s. 209—216.

'reka' yerine, metinlerde 'özen' yani 'nehir' kelimesi, keza konuşma dilindeki İslavca 'peç' yerine Türkiye Türkçesinden gelen 'soba' kullanıldı. Konuşma dilindeki İslavca 'vesla' yerine Türkçe 'kürek' kelimesi kullanılmağa başlandı. Konuşma dilindeki İslavca 'venets' yerine Türkçe 'demet', İslavca 'ozera' yerine Türkçe 'göl' kelimesi kullanıldı.

Sadece Süreyya Şapşal değil, tesiri altında kalan ve Karayca yazan müellifler de onu takip etmişlerdir. Onlar edebi eserlerinde yabancı kelimeleri çok az kullanmağa çalışırlardı. Onlardan üç yazarın isimlerini anmalıyız. Birincisi Troki şehrinden Sima ağa Firkoviç (1897—1982) tir. Kendisi şiir ve nesir sahalarında türlü eserler meydana getirmiştir Eserlerini dikkatle tetkik edersek şu neticeye varırız. Kullanılan sözcüklerin çoğu etimoloji bakımından eski veya bugünkü Türk dillerine aittir. Firkoviç gençlerle pek çok çalıştığından, bütün dil yenilikleri, birinci derecede, yabancı kelimelerin yerine Türkçe sözcüklerin konulması, en çabuk ve en kolay, gençler vasıtasiyle konuşma diline uygulanıp kökleştirildi. İkinci yazar Aleksander Markoviç (1875—1944) dir. Luck şehrinde yaşarken orada ilk defa Karay dilinde bir dergi yayınlamıştır Anılan derginin ve başka eserlerinin özelliklerini gözönüne alırsak, onlarda unutulmuş eski el yazmalardan veya diğer Türk dillerinden, yahut metinlerden geçen Türkçe köklü sözcükler Lobanos (1878—1947) tur. Vilno şehrinde yaşadığı zaman Polonya en meşhur şairinin Adam Mickeviç'in (Istanbul'da 1855'te vefat etmiş) «Pan Tadeuş» adlı destanını Karaycaya tercüme etmiştir. Bu ve öbür eserlerinde Türkiye Türkçesinden veya diğer Türk dillerinden, yahut metinlerden geçen Türkçe köklü sözcükler çoklukta bulunuyor. Görülüyor ki o devirde, Türkiye'deki dil değişiklikleri örnek alınmış ve büyük başarıyla hayata geçirilmiştir.

Polonya Karaylarının Türkiye Türkçesiyle ilişkilerinin bir başka yönü daha vardır. Otuzlu yılların Dil İnkılabına bağlı çalışmalar sırasında, bilindiği gibi, türlü yazma eserlerden ve diğer Türk dillerinden Türkçe sözcükler toplanmağa başlanmıştı. Böylece meydana çıkan kelimeler «Tarama Dergisi» adlı sözlükte yayınlanmıştır. (2) Çeşitli kaynaklar arasında Karayların dilinden de örnekler seçilmiştir. İşte, andığımız «Tarama Dergisi»nin 83'üncü sahifesinde şunları okuyoruz: «Karayim Türklerinden bir koloni Litvanyada, dört koloni de Lehistanda kalmıştır... Lehli Profesör Kowalscki 1929'da Krakovide bastırdığı Karaimische Texte im Dialekt von Troki adlı değerli eserinde bunların dil malzemesini toplamıştır. Dergi için taramalar bu kitaptan alınmıştır. Karayim metinlerini Hamit Zübeyr Bey taramış, 330 fiş vermiştir.» Böylece Polonya Karaylarının dilinden Türk lugat hazinesine üç yüzden fazla kelime teklif olunmuştur. Tabii, bazı sözcükler aynı zamanda diğer Türk dillerinde veya şivelerinde de vardı. Şimdi aşağıda «Tarama Dergisi»nden birkaç örnek veriyoruz:

Karayca	Türkçe
abak	put
biyçe	melike
bitik	kitap; mektup
çağır	rakı; şarap
ingir	şafak
karavaş	hademe
kargış	beddua
kerti	hakiki
tunguç	ilk çocuk

(2) Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi. Istanbul 1934.

Yukarıda görüldüğü gibi, Polonya Karaylarının dili ve Türkiye Türkçesi, bir birinden uzak bölgelerde kullanılmakla beraber, onlar arasında bazı ortak yönler ve sadeleşme konusunda benzerlikler vardır. Şu hususu bir defa daha tekrarlayalım ki, Polonya Karaylarının dilindeki özleşme Türkiye'deki Dil İnkılabının tesiri altında kalmıştır.

BALKAN YARIMADASI DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİNDE TÜRKÇE ODA VE MACARCA SZOBA

Gabriella Schubert, Berlin
Çev. İ. Hayri CEM

Yazım, Türkçe **oda** ve onun Macarca karşılığı olan **szoba** sözcüklerinin kültürel ve dilbilimsel imlemelerini içermektedir Bu iki terim, önceleri Osmanlı yönetiminde bulunan ve bugünkü Türkiye sınırları dışında kalan, Balkan ülkelerindeki evlerin oturma odalarının alan düzenlemesini, ısıtma sistemini, iç mimarisini, dekorasyonunu ve mobilyalarını yüzyıllarca etkilemiş olan yöresel kültürdeki iki değişik modeli gösterir. Bu modeller, bugün bile bölgenin kırsal kesimlerinde bulunabilmektedir. Güney-doğu Avrupa araştırmalarında, bugüne dek boşlanmış olan bu iki modeli karşılaştırıp, Balkanlardaki ilişkilerini göstereceğim. Bu, belki de, Türkoloji ilgi alanınız için gerçekten küçük bir sorun. Buna karşın, Türk kültürünün etki alanına ve aynı zamanda diğer Avrupa kültürleri ile olan ilişkilerine bazı yeni bakış açıları getirebilmeyi umuyorum.

Herşeyden önce Türkçe **oda** ve Macarca **szoba**'nın Balkanlara nasıl yayılıp, etki edebildiğinin çerçevesini ortaya koymak istiyorum. Çünkü bu, belirli bir tarihsel-politik durumu ortaya koymaktadır. Unutulmamalıdır ki, bu topraklara bir yandan Osmanlı İmparatorluğu bir yandan da rakibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yüzyıllar boyu egemen olmuş ve doğal olarak, yöneticiler, yöresel mimarilerini Güney-doğu Avrupa'daki yönetsel ve kültürel merkezlerine götürmek zorunda kalmışlardır. Önceleri, her zaman ve her yerde olduğu gibi, yerel soylular ve ileri gelenler yöneticilerine öykünmeye ve önce Osmanlı-Türk sonra da Macar yaşam biçimini uyarlanmaya başladılar Bununla beraber, 18. ve 19. yüzyıllarda, sırasıyla Türk ve Macar etkisi kırsal kesim mimarisinde de yavaş yavaş kendini göstermeye başladı.

Bu yazıma, başka hiçbir neden olmaksızın, sadece, Osmanlılardan önce Güney-doğu Avrupa'da ortaya çıkmış olmasından ötürü, Macarca szoba ile başlamak istiyorum.

Balkan Slavları, Macarlar, Arnavutlar ve Yunanlıların kırsal alanlardaki özgün yerleşim biçimi, ailenin bireylerini, davarlarını ve tahılını aynı çatı altında barındıran tek bir dikdörtgen odadan oluşmuştur. Bu odanın içinde, toprak zeminin tam ortasında büyük bir tandır, bu tandırın üzerinde tavan kirişinden zincirle sarkıtılmış, ailenin aşının piştiği bakır ya da demir bir kazan ve oturmak için kullanılan üç ayaklı tabureler ile yere yakın, alçak ve yuvarlak tahta yemek masası bulunurdu. (1) Tüm Balkan dillerinde, 'oda' ve 'ev' anlamına gelen sözcükler yerel kaynaklıdırlar. Örneğin, Sırpça kuça, Bulgarca kbuja Macarca hàs, Arnavutça shtëpi sözcüklerinin 'oda ve 'ev' anlamlarını birlikte nitelemeleri özgün Balkan yerleşim biçiminde başka oda olmadığını göstermektedir. Daha sonraları ise tüm bu terimler yalnızca 'ev' anlamında kullanılmaya başlanırken, oturma odası anlamına gelen başka sözcükler de türetilmiştir. Bu yeni sözcükler arasında, şimdi göreceğimiz gibi, **oda** ve **szoba**'nın ayrı bir yeri vardır. Şüphesiz, ta-

nınlaması yapılan bu tek odalı evler, coğrafyacı Jireçek, geçen yüzyılın sonlarındaki Bulgar evlerini şöyle tanımlamaktadır: «Genellikle, yer düzeyinde, bastırılmış toprak zemin ve açık ocak yerinden oluşmuş tek bir odadır.» (2) Günümüzde de, tandırı odanın tam ortasında olan, hem dumanın çıkabilmesi hem de odanın aydınlatılabilmesi için tavanında küçük pencereler bulunan ve yapımı ellili yıllara dek uzanan bu tip evleri, Yunanistan'daki Epirus, Aetolia ve Euboea'da görebiliriz. (3)

Buna karşın, genel olarak 15. yüzyılın ikinci yarısından beri, sosyal farklılaşma ve işte uzmanlaşma sonucunda daha iyi konut şartları yaratma doğrultusunda artan istemi ve çalışma ile dinlenme yerlerinin ayrılmasını gözönünde bulunduran yeni bir yerleşim biçimi Güney-doğu Avrupa'da egemen olmaya başladı. Bununla birlikte, Güney-doğu Avrupa'nın kırsal kesimlerinde, burjuvazinin gelişmeye başladığı dönemlerde, insanlar, bir mutfak ve iki odadan (Bu odalardan biri oturma odası diğeri kiler ya da her ikisi de oturma odası biçimindedir) oluşan geniş evler yapmaya başladılar. Bu alan düzenlemesinin Doğu Avrupa'nın eski geleneklerini temel alan, Orta Çağ'da Güney Almanya ve Kuzey İtalya'da gelişen ısıtma sistemi ile yakın ilişkisi vardır. Bu sistem, yeni ısıtma araçlarının, ısıtma ve aş pişirme işlevini gören çini sobaların ve bugün halen Doğu ve Güney Balkanların kırsal kesimlerindeki evlerin oturma odalarının ısıtılmasında kullanılan, Avrupa ve Asya'ya Bizans ve büyük bir olasılıkla Kafkasya'dan (4) yayıldığı varsayılan, 9. yüzyıldan beri Almanya, Fransa, İtalya'da bilinen ocakbaşının bir bileşimidir. (5) Söz konusu olan Orta Avrupa ısıtma sistemi şu şekilde işliyordu: Çini soba oturma odasına, odayı mutfaktan ayıran duvarın önüne yerleştiriliyor ve Romalıların **hypocaustumos**'larına benzer bir şekilde, duvarın öbür tarafından, mutfakta bulunan bölümünden besleniyordu. (6) Bu yolla oturma odası dumandan korunurken, bitişiğindeki açık ocaklı oda aş pişirmek için özel bir yer, mutfak haline geliyordu. Aş pişirme ocağı ile ısıtılan oda mutfak haline dönüştürülürken, yanına aralarındaki duvarda uzantısı bulunan çini soba ile ısıtılan oturma odası ilave ediliyordu. Bu pişirme-ısıtma sistemi, Orta Çağ'da Almanya'nın kırsal kesim kültüründe yaygın bir şekilde kabul görmüş (7) ve Macar mimarisini de büyük ölçüde etkilemiştir. 9. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar Macar köy evleri, genel olarak tabanı toprak düzeyinin altında kalan tem bir odadan oluşmaktaydı. Bir köşede her zaman ocak ve bu köşenin tam çaprazındaki köşede ise kenarları oturmaya yarayan bir oyuk bulunurdu. Oda, ocağın davlumbaz veya bacası olmadığı için sürekli duman doluyordu. Bu, bayram günlerinde, odanın tahta parmaklıklarının üzerine güzel nakış işlemeli örtüler asılması gibi özel bir dekorasyon biçimini geliştirdi. (8) 13. ve 14. yüzyıllardan beri çini sobalar Macar kral ve soylularının saraylarında ve aynı zamanda manastırlarda kullanılmaktaydı. Bununla ilgili olarak, 13. yüzyıl Orta-Çağ Yüksek Almancasında (Middle-High German) 'çömlek, çini ve tuğla soba' anlamına gelen **kach(e)le** sözcüğünden alınan, ilk kez 1498'de çini anlamında kullanılan ve 1780'den beri çini ya da demir soba anlamına gelen Macarca **kalyhà** sözcükleri belirtilmelidir. (9) 15. yüzyılda, Macaristan'da çini imalathaneleri kurulana kadar Almanya'dan Macaristan'a çini ithal ediliyordu. 1395 yılından sonra Macarca'da soba ile ısıtılan oda anlamına gelen **szoba** sözcüğü kullanılmaya başlandı. Hiç şüphesiz, bu Macarca kelime Eski Çağ Yüksek Almancasında (Old-High German) **stuba, stupa** ve Eski Çağ Latincesinde (Old Latin) 'ısıtılabilir oda, banyo' anlamına gelen **stuba** (10) sözcüklerinden kaynaklanmakla beraber, Almanca sözcüğün başında sz-'nin kullanılması bu sözcüğün (szoba'nın. çev.) gerçek kaynağının belirsiz kalmasına neden oluyor. (11)

Kesckemèt, Ete ve Turkeve'de 15. ve 16. yüzyıl Macar köyleri ile ilgili yapılan kazılar, daha o zamandan bazı köy evlerinin tanımlamadaki gibi; soba ile ısıtılan oturma odası, füstös konyha 'dumanlı mutfak' diye adlandırılan bir köşesinde ocak bulunan mutfak ve kamra adı verilen kiler olmak üzere üç bölümden oluştuğunu açıkça göstermiştir. (12) Bu üç bölümlü ev tipi, Doğu'dan Batı'ya —bu bir gerçek— tüm Macaristan'a yayıldı. (13) 15. yüzyıla kadar bu tip evlere sadece zenginler sahip olabilirken, 17. ve 18. yüzyıllardan Birinci Dünya Savaşına kadarki süreçte tüm köylü ailelerinin sahip olduğu bir yerleşim biçimi haline geldi.

Bu gelişmiş ısıtma sistemi ile birlikte eski Macar mobilyalarının yerini alan, şekil olarak Orta Çağ Avrupası mobilyalarına benzeyen masa, sandalye, yatak, sandık ve sonraları da elbise dolabı Macar oturma odasına girdi. (14) Şimdi, bu eşyaların ısıtma sistemine uygun olarak nasıl yerleştirildiklerini anlatacağım: Macaristan'ın kırsal kesimindeki toprak evlerin girişleri genellikle güneye bakar. Girişler her zaman pitvar adı verilen (Slavca pritvorb, 'sofa') sofaya açılır. İşte burası, hem bağlı olduğu szoba'daki çini sobanın ısı kaynağı olan hem de aş pişirme işi için kullanılan ve burayı oturma odasından ayıran duvarın içine yerleştirilmiş ocağın bulunduğu yer yani mutfaktır. Mutfaktaki duman ya doğrudan doğruya kapıdan ya da duvardaki veya damdaki küçük pencerelerden dışarı salıverilir. Burada, kadının çaydanlık, tepsi, tava, tabak gibi tüm mutfak gereçlerini bulabilirsiniz. Mutfağın her iki tarafında girişi mutfaktan ya da avludan olan odalar bulunur. (Bkz. Şekil 1)

Bu odalardan yalnızca bir tanesi oturma odası olarak kullanılacaksa sokağa bakan oda yeğlenir, öteki ise kiler ya da kadın ve çocukların yatak odası olarak kullanılırdı. Her iki oda da oturma odası olarak düzenlenecek —her ikisinin de benzer düzenlemeleri olmasına karşın— ön taraftaki oda bayramlarda konukların ağırlanması için kullanılır ve 'temiz oda' (Macarca tiszta szoba) diye adlandırılırdı. Odaya girer girmez duvar tarafındaki ısıtma aygıtı gözümüze çarpar. Kimi zaman, çini sobanın (Macarca kályha) yerini topraktan yapılmış büyük bir ocak alır. Doğu Macaristan'da bu tip ocakbaşı ve çini soba bileşimi ısıtma aygıtı kandallo adını alır. (15) Macar szoba'da duman sorunu çözümlendiğinden beri işlemeli örtüler dekorasyondaki önemini yitirmiş, yerini resimlerle süslenmiş parçalara bırakmıştır. (16)

Macar szoba'nın kendine özgü en önemli özelliği soba ve oturma köşesi arasındaki çapraz ilişkidir. (17) (Bkz. Şekil 2). Ocağın çaprazına, yeterli ışık alabilmesi için iki pencerenin arasına, sıralardan ve bir masadan oluşan oturma köşesi yerleştirilirdi. Günümüze kadar aile reisi konumundaki erkek tarafından davet edilenler ve aile üyeleri dışında kalanların yaklaşmasına izin verilmeyen bu köşe, odanın kutsal ve gizemli bir bölümünü oluşturuyordu. Burası aile reisinin 'makamı' idi. O, burada oturur ve yemeğini burada yerdi. Onun sağındaki yer en büyük oğluna ya da saygın bir konuğuna, solundaki yer ise eşine aitti. Macaristan'ın bazı bölgelerinde ise (Batı'daki Göcsej ya da Kuzey'deki Palocföld gibi) kadınların bu masaya oturmalarına kesinlikle izin verilmez, masanın önünde ayakta beklemeleri öngörülürdü. Çocuklar da, çoğu putperestlik dönemlerinden kalma dinsel geleneklerin merkezi ve ailenin 'mihrabı' durumunda olan bu köşeden uzak durmak zorundaydılar. Aileler, genellikle evlerini yapmaya başlamadan önce, koruyucu melek kabul ettikleri azizlerine sunmak üzere şarap, yumurta, para ya da benzeri şeyleri, bu köşenin altına denk gelen toprağa gömerlerdi. Oturma köşesinin üzerindeki duvarda bir dolap bulunur ve köşe duvarı hemen hemen bütünüyle, ya çarmıha gerilmiş İsa portresi ya da başka dini içerik-

li resimlerle (18) süslenirdi. 'Meryem'in evi' olarak adlandırılan ve içinde takvim, kutsal kitap, köyün geçmişi ile ilgili kitaplar, ansiklopediler, ilaçlar, ilaç yapımında kullanılan şifalı bitkiler ve aile reisinin konyağının bulunduğu bu dolap da evin ikinci bir 'mihrabı' olarak görülürdü. Yataklar odanın diğer iki köşesinde bulunur, masanın yan tarafındaki köşede bulunan yatağın üzerine, yastık ve yorganlar, tavana dek yığırlardı. Bu yatakta yalnızca çok saygın konuklar ve lohusa kadınlar yatabilir, önünde ise, genellikle arkalıklı bir sıra ya da iki üç adet sandalye bulunurdu. Oturma köşesinin yanındaki boşta kalan duvarın önüne sandık veya çekmeceli bir dolap konulur, ileride elbise dolabına dönüşecek olan bir başka dolap da yanında bulunurdu. Sandığın arkasındaki duvarda, güzel bir ayna, fotoğraflar veya süslemeli tabaklar asılı dururdu. Bu güzel köşe ve çevresinin lükslüğüne karşın soba ile girişin bulunduğu alan olabildiğince sade bir görünümdeydi. Konuk yatağı ve sobanın arasına, aile bireylerinin gündüzleri dinlenmelerine yarayacak, bir başka divan konulurdu. Bu divan eğer çocukların uyumaları için kullanılıyorsa büyükler için kapının arkasındaki köşeye bir başka divan yerleştirilirdi. Duvardaki çengeller aile bireylerinin elbiselerinin asılmalarında, sobanın önündeki direkler ise çamaşırların kurutulmasında kullanılırdı. Sobanın etrafı oturmak ve çalışmak (yün eğirmek, dikiş dikmek vb.) için kullanılan sıralarla çevrili idi. Aynı zamanda, sobanın önünde çocuklar için bir oyun alanı da vardı. (19) Görüldüğü gibi, Macar **szoba**'daki bu çapraz döşeme sistemi aile yaşamındaki iş ve günlük ortam ile ziyaret ve bayram ortamlarını birbirinden ayırmış ve hatta aile içindeki hiyerarşik ilişkilerin oluşumuna neden olmuştur. Bu geleneklerin geçen yüzyıl içinde çözülmeye başlamasıyla ülkenin bazı kesimlerinde çapraz döşeme sisteminde vazgeçilerek yerine paralel sistem kullanılmaya başlandı (Bkz. Şekil 3). (20)

Macar **szoba**, Macaristan'dan Güney-doğu'ya yani Balkan yarımadasına yayıldı. Bosna-Hersek'in müslüman kesimi, Adriyatik kıyıları, Kosova-Metohia ve Makedonya hariç Yugoslavya'nın büyük bölümünde, Romanya'da (özellikle Transilvanya ve Oltenia'da), Kuzey-batı Bulgaristan ve Kuzey Arnavutluk'ta, **szoba** hem 'oda'nın adı hem de döşeme özellikleri olarak biliniyor ve kullanılıyordu. Bununla ilişkili olarak Balkan dillerinde 'ısıtılabilir oda' anlamına gelen; Sırpça **söba**, Romence **soba**, Arnavutça (Kuzey Arnavutlukta) **sobë**, Bulgarca (Batı Bulgaristan'da) **coba** sözcüklerini szoba ile karşılaştıralım. Macar tipi ısıtılabilir oturma odasının ve adının (szoba. çev.) Yugoslavya ve Romanya'da daha geç (genel olarak geçen yüzyıl) kullanılmaya başlanılmasına rağmen, (21) Balkan halklarının ayrıcalıklı kesimleri daha 15. ve 16. yüzyıllarda yöresel kültürün bu özel biçimi ile tanışmışlardı. Blanchiu'un da 1635'de belirttiği gibi, Arnavutça'da **sobë** kelimesinin kökeni eskiye dayanmaktadır. Arnavut folklorü üzerinde uzman olan Franz Baron Nopcsa, 'oda' anlamına gelen **sobë** kelimesinin yakın yıllara kadar Kuzey Arnavutluk kentsel nüfusu tarafından bilindiğini belirtmektedir. (22) Kanımca, Dilbilimci Norbert Jokl'un, Macar etkisinin yoğun olduğu yerlerdeki şehir merkezlerinin kuruluşuyla ilişkili olarak, Orta Çağda 'şehir' anlamında kullanılan Macarca **vàros** kelimesi ile **szoba**'nın Balkanlara birlikte yayıldıkları konusunda ileri sürdüğü fikirleri dikkate alınmalıdır. (23) Daha sonraları, özellikle Pannonian bölgelerinde, **szoba** genel olarak kırsal mimariye uyarlandı. Örneğin, Rus etnolog Tokarev, Kroatian köy evlerini 1946'da şöyle tarif etmektedir: «Burada, Sırp ve Bulgarlara tamamiyle yabancı, kereste çatılı yapılar, sazlarla örtülü damlar, ocakbaşı (**tzaki**) yerine Rus tipi **soba** (**petschka**), (sobanın, çev.) karşısındaki 'güzel köşe' gibi bir dizi olgu bulabiliriz. Sava ırmağının güneyine inmemek şartı ile benzer görüngü Slovenya'da da bulunmaktadır.» (24) Son cüm-

le gerçeği tam yansıtmıyor çünkü daha önce de belirttiğim gibi 'ısıtılabilir oda' anlamını vurgulayan sczoba, Yugoslavya'da, Danube-Sava çizgisinin güneyinde de biliniyordu. Bosna'da dahi, önceleri ısıtılmayan sofanın, yan odadaki ısıtma aygıtı soba'yı da besleyen bir tandır ile mutfağa dönüştürüldüğü kırsal mimari örnekleri vardır (25) (Bkz. Şekil 4). Macar szoba'nın diğer detayları burada eksik ya da değişik olabilir ama genelde szoba'nın Balkanlara yayılmasında Yugoslavya kilit noktayı oluşturur. Sırpçada, sâba'nın bugün halâ 'oda' anlamında kullanılmasına karşın eski yerel terim kuça artık 'oda' yerine 'ev' anlamında kullanılmaktadır. Kuzey Arnavutluk, Batı Bulgaristan ve Güney-Batı Romanya'da da soba'nın 'oda' anlamında kullanılmaya başlaması Sırpça aracılığıyla gerçekleşmiştir. (26) Buralarda soba ve oda (sırasıyla odë, odaja, odaie) aynı şeyi önemli bir farkla ifade ederler. Göreceğimiz gibi, oda bütünüyle geleneksel Osmanlı mobilyaları ile döşenmiş lüks odayı ifade ederken, soba daha az lüks, ısıtılmış oda anlamına gelir.

Macar szoba Güney ve Doğu Balkanlarda da vardır Ancak burada, Arnavutça sobe, Bulgarca coba Romence sobă, Yunanca copra ve Osmanlıca — Türkçe soba'nın temel anlamı 'soba'dır. Bu kelimeler çoğunlukla banyo sobası anlamına gelmektedir. Terimlerin bu anlamda kullanımı ile Balkanların Osmanlı egemenliğinde bulunduğu yüzyıllarda yaygınlaşan Osmanlı-Türk banyo kültürü arasında açık bir ilişki vardır. Tüm müslüman evlerinin banyoları çini sobalarla ısıtılırdı. Böylece bu yabancı kelimenin kullanımının Osmanlı-Türkçesindeki soba'dan kaynaklandığı ve Güney-doğudan kuzeye Osmanlı aracılığı ile yayıldığı kabul edilebilir. Bu kelime Macaristan'a dahi buradan yayılmıştır, çünkü 16. yüzyıldan beri Macarca szoba 'banyo' anlamında da kullanılmaktadır. (27) Türk hamamlarının Budapeşte Surlarına kadar yayılan ünü gözönüne alınacak olursa bu söylediklerimiz hiçbir şüpheye yer bırakmaz. (28)

Szoba'nın, Güney Almanya ve Kuzey İtalya'dan, Macaristan ve Yugoslavya üzeriyle Türkiye'ye ve Osmanlı Türkiye'sinden tekrar gerisin geriye yayılmış olması, bu kelimenin yayılış yolunun ne kadar karmaşık olduğunu göstermektedir. (Bkz. Şekil 5).

Szoba, Balkanların güney ve doğu kesimlerinde yalnızca soba anlamında kullanılmaktadır. Oturma odası ise Osmanlıca - Türkçe oda kelimesinden kaynaklanan, Yunanistan'da ouvios — ovias, Makedonya'da odaja, Bulgaristan'da odar, Arnavutluk'ta (h) ödë — odhë — ondâ, Kosova Metohia'da odaja ve Romanya'da odaie gibi adlar taşımaktadır Bu kelimeler doğru kökenli olup, Balkanlara; Yunanistan, Doğu Bulgaristan, Makedonya, Kosova-Metohia'nın bir bölümü (Güney Prilep), Moldavya, Wallachia, Orta ve Güney Arnavutluk ile Bosna ve Hersek'e İslam mirası ile yayılan yöresel kültürün etkisiyle tümüyle değişik özellikler gösteren 'oda' anlamında kullanılmaktadır. Burada, açık ocak, evi merkezi olan ana odanın duvalarından birine ya da odanın bir köşesine yerleştirilmiştir. İkinci oda ise genellikle soba adı verilen bir ısıtma aygıtı ile ısıtılmaktadır. (29) Doğu Bulgaristan'daki ova köy evleri, genel olarak, öndeki iki büyük odadan ve iki yanı açık olan bir giriş bölümünden oluşmaktadır (Bkz. Şekil 6). Bu odalardan kbwa (bazen de Almanca kökenli xuxa; hûs 'ev' ile karşılaştırınız) diye adlandırılanı tandır (Bulgarca ozhywe) ile, oda diye adlandırılan diğeri ise soba ile ısıtılır. Odaların önünde bulunan giriş bölümü ise ya Yunanca kökenli npycm ya da Türkçe kökenli çardak adını almaktadır. Megas kbwa'yı şöyle anlatır: «Burada da odanın duvarlarında bildiğimiz raflar, duvar dolapları (doulapze), yüklük (juklouk) ve tandırın her iki yanında büyük tahta dolaplar (moussandri) vardır. Üzerleri, çeşitli motif ve desenler içeren halı ve yastıklarla kaplı sedir-

ler, (menderia) burada da duvarların önünde yer alır. Tandırın karşısında, üzerine ibrik koymaya yarayan bir sehpa ve onun hemen yanında, içinde çatal kaşık bulundurmaya yarayan bir gömme dolap yer alır. Teselya'daki Agrafa evlerinde olduğu gibi, ekmek tandırın içinde, toprak bir tepside pişirilir. Tıpkı, eski zaman Yunan köy evlerindeki gibi yemek için alçak yuvarlak bir masa kullanılır.» (30) Megas, diğer karşılaştırmalarında olduğu gibi bu karşılaştırmasında da, belirtilen detay ve terimlerin Osmanlı-Türk kültürü ile etkileşimini göz ardı ederek, Bulgar kırsal mimarisinin yalnızca Yunan kültürünün etkisinde kaldığını kanıtlamaya çalışmaktadır. (Osmanlıca-Türkçe musandıra, dolap, yüklük minder kelimelerini karşılaştırınız). Bu evdeki ikinci oda ise, ister odaja (Osmanlıca-Türkçe oda) ister soba (Sırpların aracılığıyla gelmiş Macar kökenli bir kelime) diye adlandırılsın Türk iç mimarisine göre döşenmektedir. Burada, soba, djamal, meçe ya da kjumbè (Osmanlıca-Türkçe kökenli) diye de adlandırılan çini soba yer alır ve ana odadaki odzak ya da badza (Osmanlıca-Türkçe ocak ve baca) diye adlandırılan ocağın konumuna göre yerleştirilirdi. Bu odanın iç mimarisine, bazen üç duvarda da bulunan gömme dolapların tahta yüzeylerindeki, sobanın yan tarafındaki gömme dolabın ortasında ya da köşesinde yer alan kapının üzerindeki ve tavandaki oyma süslemeler hakimdir. Odada Orta-Avrupa tarzı masa, sandalye, yatak ya da elbise dolabı yoktur — tam tersine: odanın ortasına yerleştirilmiş hiçbir şey bulunmaz. Yer halılarla kaplıdır. Duvar boyunca yer alan ve minderi adıyla bilinen minderler oturmak için kullanılırlar. Pencerelerin yanında, üzerleri oymalarla süslü tahta paravanalarla ayrılan ve mensofa ya da yine Osmanlı-Türk kökenli sofa adı verilen köşeler bulunur. Bu köşe de halılarla kaplıdır ve sofra (Osmanlıca-Türkçe'de aynı anlamda) adı verilen alçak masa buranın ortasında yer alır (31) (Bkz. Şekil 17). Zengin Bulgarların dağ evlerinde, Arnavutluk, Hersek ve Yunanistan'ın büyük bir kesiminde oturma odalarında da ocaklar vardır. Bu, Yugoslavya ve Romanya'daki Macar tipi evlerin ısıtma sistemine göre önemli bir farklılıktır. Bu evlerde, sofa veya giriş bölümü ve ocağı olan ana oda mutfak ve iki yanda yer alan odalar ise oturma odası olarak kullanılırken, Arnavutluk, Hersek ve Yunanistan'daki evlerin her iki ucunda ocaklı birer oda ve bunların ortasında basit birer giriş bölümü vardır (32) (Bkz. Şekil 8). Odanın kısa olan dış duvarları, ortadaki duvara göre daha kalın inşa edildiğinden, ocaklar bu duvarların önünde yer alırlar.

Osmanlı yöresel kültürü, Balkanlarda, özellikle İslam kültürünün egemen olduğu Bosna-Hersek, Makedonya, Arnavutluk, Rumeli ve Trakya gibi dağlık yerleşim yerlerinin ovalara tercih edildiği bölgelerde gelişmiştir. Megas bunu şöyle anlatır: «Yunanistan ovalarında olduğu gibi Bulgaristan ovalarında da, işgalleri boyunca Türklerin büyük çiftlikleri vardı ve buradaki çiftçiler onların kölesi gibi yaşardı.» (33) Yugoslavların Küçük İstanbul diye adlandırdıkları Bosna'daki Sarajevo'nun mimarisinde, ticaret ve yerleşim kesimleri arasında, açık ve İslam kültürü açısından tipik olan bir ayrılık gözlemlenebilir. Bugün de, burada, geleneksel Osmanlı tarzı yaşam biçimi her açıdan ayırdedilebilir durumdadır. Çarşija adı verilen ticaret merkezi-ki günümüzde de Osmanlılar zamanındaki gibi işlemektedir — Sarajevo vadisinde yer alırken, Mahale adı verilen yerleşim bölgeleri Çarşija'nın etrafında yamaçlar boyunca yer almaktadırlar. Burada, bahsedilen dağlık kesimlerdeki Balkan evleri mimari açıdan ova evlerinden daha gelişmiş olup, kendi aralarında da şekil açısından büyük farklılıklar göstermektedir. (34) İki katlı olan bu evlerin, giriş katları taştan inşa edilmiş olup, üst katları ise ya tahtadan ya da aralrı kerpiç veya tahta puarçaları ile doldurulmuş ve her iki yüzü samanla karışık çamurla sıvanmış kafes biçiminde çakılan tahtalar-

dan meydana gelmektedir. 'Küçük ev' ya da 'Alçak ev' olarak da bilinen giriş katı, hayvanların ahırı olarak kullanıldığı gibi meyve ve tahılların depolanmasında da kullanılmaktadır. Bu katta, genellikle, ailenin kış aylarında oturduğu ve eğer ayrı bir yapı olarak evin dışında bulunmuyorsa mutfak olarak da (Sırpça **kuhinja** Türkçe kökenli **mutfak**) kullandığı, içinde tandırı bulunan (Bulgarca **kbwa** Sırpça kuça, Bazen de soba) bir oda da bulunmaktadır. Ailenin yaz aylarında oturduğu, odalarının önünde **çardak** adı verilen kapalı balkonları bulunan ve 'büyük ev' olarak da nitelenen üst katların alan düzenlemesine daha büyük bir özen gösterilmiştir. Megas, bu kapalı balkonların da Yunan kökenli olduğunda ısrar etmekte ve bu konuda şöyle demektedir: «Bosna evleri son şeklini, Yunan ve Bulgar evlerinde de olduğu gibi, odanın ön tarafındaki çıkıntının zamanla yavaş yavaş değişime uğramış olmasına borçludur. Yıllar önce Cvijiç'in, Güney Sırbistan, Arnavutluk, Bulgaristan ve genel olarak Bizans egemenliğinde ya da Bizans uygarlığının etkisinde kalmış ülkelerdeki evlerin, Akdeniz-Yunan tipi evler olduğu yolundaki önermesi halâ tüm değerini korumaktadır.» (35) Yalnızca Megas tarafından savunulmayan bu görüşün tartışma yeri burası değildir. Fakat, Bosna-Hersek evleri üzerinde Bizans mimarisinin Osmanlı-Türk mimarisi kadar etkili olup olmadığı konusunda ciddi kaygılarım vardır. Buna kanıt olarak Bosna-Hersek'teki Osmanlı-Türk etkisindeki evler ve aile yaşam biçimi gösterilebilir: (36) Aile, genellikle, sıcak yaz aylarında, gölge ve serin oluşundan dolayı, evin önünde bulunan ve avlija diye adlandırılan yerde oturur (burada **kuça** ya da **mutvak** adı verilen mutfak, **çenif** adı verilen tahta sundurma, **kapija** adı verilen kapı ve çiçekli bir bahçe bulunur). Kışın, **soba** adı verilen giriş katındaki odada oturulur çünkü bu oda kalın duvarlarla izole edilmekte ve aynı zamanda soba ile ısıtılmaktadır. Mobilyası mütevazi ve pratiktir. Üst kat, Fransız Barok'unun **belle etage**'sine benzer, değişik bir izlenim vermektedir. Bu katta, Osmanlı-Türk köşk mimarisinin özelliklerinin, Istanbul (Topkapı Sarayında), Edine ve Boğaziçi kıyılarındaki köşklerde görülen pavyon karakterinin gerçekleştirildiği, (37) ve birinci katta da bir kaç tane bulunan çoşak (Osmanlı Türkçesinde belli bir tip ev anlamına gelen **köşk**) adlı ailenin yaşamını sürdürdüğü köşeler vardır. Köşklerin dış duvarları pencerelerin altında biter ve buradan pencereler, dışarıya bakıldığı zaman üç tarafı da görecek biçimde, dışarı taşırılır (cumba. çev.). Eski mimarlar, bu dış görünüşü sağlayabilmek için hiç bir yapısal güçlükten kaçınmazlardı. (38) Yerli halk bu köşklere, göğe erişmek gibi oyanaksız bir isteği ifade etmek üzere 'kanat' anlamına gelen **krilo** adını vermiştir. Bu kattaki köşk biçimindeki odalar, ailenin dinlenme ve eğlenme alışkanlığı ile tüm zenginliğinin bir göstergesidir. Daha önce anlatılan tüm özellikleri taşıyan ve **odaje** diye adlandırılan odalar geniş ve aydınlıktır. Bu odaların arasında **divanhana** adlı aydınlık bir hol vardır Bu bağlamda, aşağıdaki, Osmanlıca-Türkçe kökenli Sırpça terimleri inceleyiniz: **pendzer** 'pencere'; **sofa** 'giriş'; **abdestluk** ve **hamamdzik** tahta duvarlarla ayrılıp, çini sobalarla ısıtılan 'yıkanma odası ve banyo'; birlikte inşa edilen **duşekluk** 'gömme dolap', ve **musandera** 'banyo ve soba'; **papuçluk** 'odaya girmeden önce ayakkabıların bırakıldığı yer'. Evin bu bölümünde, göçebe kökenli doğu gelenekleri ve doğuya özgü yaşam biçimi kendini şöyle göstermektedir: Göçebeler, Avrupai yatak, elbise dolabı ve sandalye cinsi tahta ağır eşyaları kesinlikle kullanmazlar. Bunların yerine kürk, kilim gibi kumaştan yapılmış eşyaları kullanır, kırılabilir seramik yerine de dayanıklı bakır ve metal eşyaları tercih ederler (bu bağlamda Sırpça fildzan ile ibrik'i karşılaştırınız). Yerlerini sürekli değiştirdikleri için, Avrupa'daki evlerde ve Macar **szoba**'da olduğu gibi, yerleşim yerindeki belli alanlara değişmez işlevler yüklemeyi hiç bir zaman için düşün-

mezler. Bunun karşıtı olarak, günlük yaşamın gerektirdiği olaylar karşısında anlık çözümler bulmak ve bundan dolayı da yaşadığı yeri, özgün gereksinmelerini karşılayabilecek şekle dönüştürebilmek için, karmaşık bir sistemi çözmek zorundadır. Oturmak istediği zaman duvardaki sekti'yi (Sırpça **secija**) kullanır; yemek yiyeceği zaman ise sini ve sofra'yı (Sırpça **sinija** ve **sofra**) alır ve istediği yere yerleştirir. Gömme dolaptaki yatak ve battaniyeyi çıkartarak, istediği odada uyuyabilir. Bu yolla tüm gereksinmeler, Macar **szoba**'nın yemek yeme, uyuma, çalışma, dinlenme, konuk ağırlama gibi değişik işlevleri olan bölümlere bölünüşünün tersine, böyle bölünmelere uğramadan bu tek oda içinde giderilmektedir. Bosna-Hersek ve Türkiye'de de olduğu gibi zengin ve yoksul müslüman aileleri arasındaki tek fark zenginlerin, mevsimlere, cinsiyete (örneğin haremlik, selamlık) ve büyüklüğüne göre kullandıkları oda sayısının fazla olmasıdır. Bu yerleşim biçimi de onların ev yaşamında dahi göçebelik alışkanlıklarını sürdürdüklerini göstermektedir.

Yazımı, geçen yüzyılın sonunda Bosna ve Hersek'i görevi dolayısıyla gezen Macar parlamento üyesi Janos de Asboth'un Bosna evlerini tanımlamasıyla bitirmek istiyorum:

«En gösterişli Bosna evleri bile tahta ya da topraktan yapılmış olmasına karşın en yoksulunda dahi Doğu'nun güzellik anlayışı ve Doğu zevklerinin etkileri göz ardı edilmemiştir. Yakından bakıldığı zaman bu evlerin harab olduğu görülmekle beraber, uzaktan hepsi aşağı yukarı zarif birer villa görünümündedirler. Küçük evler bile iki katlıdır. İyi odalar (bunlar genellikle iki tanedir) üst katta yer alırlar. Bu üst katın merkezi ya da iki kanadı giriş katının oldukça ötesinde yer alır... İlk katın avluya bakan tarafında geniş ve güzel bir manzaraya sahip olan tahta bir balkon vardır. Odanın bir bölümü, her zaman, sağında ve solunda dolaplar ve bazen de buhar banyosu yeri oluşacak şekilde ince tahta bir duvarla bölünürken, bu tahta duvarın ortasındaki bir boşlukta Hollanda çinisinden yapılmış bir ocak ve yeşil bir tabaka ile kaplı beyaz yada sarı bir sütun yer alır. Bu tahta duvar, daha doğrusu evin tüm tahta bölümleri içten ve dıştan, Doğu zevklerine uygun bir şekilde yapılmış oyma süslemelerle kaplıdır. Pencereler kavislidir. Balkonun üzerinde bulunan açıklıklar sivri uçlu parmaklıklarla kapatılmıştır... Düzenli ve temiz tutulan... evler... yalnızca güzelliğin değil, aynı zamanda, Doğu'nun her yerinde olduğu gibi güzelliğin eşsiz örneklerinin bulunduğu çeşitli renklerde halıları ve tüm duvarlar boyunca uzanan minderleriyle rahatlığın göstergesiydiler. Evlerin iç duvarları beyaza boyanmamış olmasına karşın cephe duvarları beyaz, tavanı ise vernik veya yağlı boya ile mavi ya da yeşile boyanırdı ki bu, mermer görünümü yaratırdı.»

Konuşmasını şu sözlerle bitirmektedir

«Doğu geleneklerine göre, günbatımında başlayıp saatlerce süren ziyafetten sonra evimin terasında uzun uzun oturup, dolunayın ışığında parıldayan camilerin sessiz kurşun kubbelerine ve Drina'nın durgun sularına daldım.» (39)

DİPNOTLAR

(1) Megas, George A The Greek House, Its evolution and its relation to the house of the other Balkan peoples. Athens 1951, sayfa 18f., 82, 84f., Halpern, Joel Martin: A Serbian village. New York 1958, sayfa 104, ile karşılaştırınız.

(2) Cvijiç, J.: La Peninsule Balkanique, Paris 1918, sayfa 158.

(3) Megas, George A., op. cit, sayfa 18f.

(4) Bkz. Nopcsa, Franz Baron: Albanien. Bauten, Trachten und Gerate Nordalbaniens. Berlin und Leipzig 1925, sayfa 76ff.

(5) A.g.e. sayfa 91 ile karşılaştırınız.

(6) Filep, Antal: Die ungarische Haus — und Wohn — kultur und ihr sozialgeschichtlicher Hintergrund. In: Congresessus Quartus Internationalis Fenno-Ugristarum Budapestini Habitus 9. — 15. September 1975, Pars IV: Acta sectionis ethnographiecae. Budapest 1981, s. 273f, diğerleri ile karşılaştırınız.

(7) Bkz. Filep, Antal: kalyha. In: Magyar Neprajzi Lexikon Vıl. III, Budapest 1980, s. 6.

(8) K. Csillèry, Klàra: Ungarische Bauernmöbel (Ungarische Volkskunst 4.) Budapest 1982, s. 14f.

(9) A magyar nyelv tòrtèneti-etimologiai szotàra (Red.: L. Benkö) Vol. II. Budapest 1970, s. 331f.

(10) Kniezsa, Istvàn: A magyar nyelv szlàv jövevènyszavai. 2. ed. Vol. II Budapest 1974, s. 755; A magyar nyelv tòrtèneti-etimologiai szotàra (Red. L. Benkö) Vol. III. Budapest 1976, s. 774.; Melich, J.: Dolgozatok II. (Nyelvtudomànyi Bazı araştırmacılar tarafından Slavca kökeni de dikkate alınmıştır. Ancak, Slavca istaba 'ev, bina' (11. ve 12. yüzyıl yapılarında da istuba olarak belirtilmiştir) da Almanca Stube sözcüğünden kaynaklanmakta; ve Slav yerleşim biçiminde bulunan, tandırın bulunduğu taraftan beslenen soba ile tandır bileşimi sistem de Alman etkisi ile oluşmaktadır.

(11) Almanca'daki st— yerine Macarca'da sz— kullanılan başka hiçbir örnek yoktur. Fazlaca ardarda gelen sessiz harflerin, aralarına sesli bir harf konularak ayrıştırıldığı sc— ve szek— önekli Eski Çağ Yüksek Fransızcasındaki scrin 'elbise dolabı, çekmeceli dolap' ile onun Macarca karşılığı szekrèny sözcüklerini karşılaştıralım. Böylece, Almanca st— ile Macarca sz'nin benzer bir süreçte oluşmaları olasıdır: Yabancı sözcüğün başına sesli harf getirilmediği için —t— atlanmıştır. Örneğin, Almanca Stap 'sopa' kökenli Macarca istàp sözcüğünde st— korunmuştur.

(12) K. Csillèry, Klàra, op. cit., s. 14 ile karşılaştırınız.

(13) Bkz. Filep, Antal: Közèpmagyar hàztipus. In: Magyar Nèprajzi Lexikon Vol. III, Budapest 1980, s. 324.

(14) Yerleşik eski Macar aşiretleri 'yatak' bilmezlerdi; elbiseleriyle yerde yatmaya alışıktılar.
Macarca szèk 'sandalye' Eski Türkçe kökenli olup— 12. yüzyılda Eski Türkçe'de de olduğu gibi 'taht' anlamında kullanılıyordu— daha sonraları Orta Çağ'da Avrupa'da kullanılan sandalyeyi nitelemek üzere kullanılmıştır. Slavca kökenli Macarca asztal 'masa', 15. yüzyıla kadar değişik tipte, alçak ve yuvarlak bir masa tipini nitelemekteydi; 15. yüzyıldan sonra ise bu sözcük ile dikdörtgen, yüksek masa nitelenmeye başlandı. Macarca szekrèny de 15. yüzyılda, Fransızca karşılığı olan scrin 'elbise dolabı', çekmeceli dolap'dan alınmıştır. Bununla ilgili olarak: A magyar nyelv tòrtèneti-etimologiai szotàra. Budapest 1967—1976; K. Csillèry, Klàra: A magyar nèpi lakaskultura kialakulàkulàsanak kezdetei. Budapest 1982'nin üç cildine bakınız.

(15) Bu merkezi Transilvanya'da olan özel bir Macar gelişimidir. Magyar Nèprajzi Lexikon Vol. III, Budapest 1980, s. 22—27; Kosa, Làszlo: A kandallos tüzelö. In: Nèpi kultura — nèpi tàarsadalon. A Magyar Tud. Ak. neprajzkutato scoportjànak èvkönyve IV Budapest 1970, s. 81—92, ile karşılaştırınız.

(16) Bkz. K. Csillèry, Klàra: Ungarisch Bauermâbel s. 15.

(17) Orta, Doğu ve Kuzey Avrupa'nın her yerinde bu çapraz sistemin iyi bilindiği sanılıyor.

(18) Geçen yüzyılın ikinci yarısında, bunlar, ulusal kahramanların yağlı boya portreleri ve siyasi içerikli resimlerle yer değiştirdi.

(19) Bkz. K. Csillèry, Klàra, op. cit., s. 10ff ve Gunda, Bèla: Ethnographica Carpatho-Balcanica. Bundapest 1979, s. 289—319.

(20) K. Csillèry, Klàra, op. cit., s. 16 ile karşılaştırınız.

(21) Bkz. Megas, George A., op. cit., s. 72 ve Kadiç, Muhammed: Starinska seoska kuça u Bosni i Hercegovini. Sarajevo 1967, s. 28.; Tamàs, Lajos: Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente in Rumanischen. Budapest 1966, s. 701.

(22) Nopcsa, Franz Baron, op. cit., s. 48 ile karşılaştırınız.

(23) Jokl, Norbert: Die magyarischen Bestandteile des albanischen Wortschatzes. In: Ungarische jahrbücher (Ed. Ungarisches Institut an der Universitat Berlin) Vol. VI. Berlin und Leipzig 1928, s. 60—63.

(24) Megas, George A. op. cit., s. 95—96'dan alıntı.

(25) Bkz. Megas, George A., op. cit., s. 87 ve Kadiç, Muhamed, op. cit., s. 33ff.

(26) Bkz. Jokl, Norbert, op. cit.; Dècsy, Gyula: Die ungarische nLehnwörter der bulgarischen Sprache (Ural-Altaische Bibliothek VII.) Wiesbaden 1959, s. 59; Tamàs, Lajos, op. cit.

(27) s. v. szoba'yı: A magyar nyelv törtèneti-etimologiai szotàra Vol III. s. 774, ile karşılaştırınız.

(28) Bununla ilgili olarak Bkz.: Restle, Marcell: Türkisch Elemente in der bayerischen Architektur des 18. und 19. Jahrhunderts. In: Die Türkei in Europa. Beitrage des Südosteuropa-Arbeitskreises der Deutschen Forschungsgemeinschat zum IV. Internationalen Südosteuropa-Kongress der Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Europèen. Ankara, 13.—18.3.1979. Göttingen 1979, s. 45—52.

(29) Megas, George, op. cit., s. 71, diğerleri ile karşılaştırınız.

(30) A.g.e., s. 70.

(31) Narodnata Kusta. Vutresna architektura, uredba i pokustnina. B. Georgieva, I. Ivancev, L. Peneva. Sofija 1980, s. 65f.

(32) Megas, George A., op. cit., s. 102 ile karşılaştırınız.

(33) A.g.e., s. 67.

(34) Diğer A.g.e.'ler ile karşılaştırınız.

(35) A.g.e., s. 94.

(36) Bununla ilişkili olarak Bkz.: Celiç, Dzemal: Tip kuçe v Hercegovini. In: Rad IX-og kongresa Saveza folklorista Jugoslavije v Mostaru i Trebinju 1962. Sarajevo 1963, s. 39—43.; Kadiç Muhamed, op. cit.

(37) Bkz. Osman, R.: Edine Sarayı. Türk Tarih Kurumu Yayınlarında VII. Seri No. 30. Ankara 1957; Eldem, S. H.: Köşkler ve Kasırlar I. Istanbul 1969, s. 2ff.; Ayverdi, E. H.: Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri III. Istanbul 1973, s. 234—267; Restle, M.: Istanbul, Bursa, Edirne, İznik. Baudenkmaler und Museen. Stuttgart 1976, s. 513—518.

(38) Celic, Dzemal, op. cit., s. 40.

(39) Asboth, J. de: An official tour through Bosna and Herzegovina. London 1880, s. 232f.

KAYNAKÇA

Arhitectura populara romuneasça. Bucureşti 1957.

Asboth, J. de: An official tour through Bosna and Herzegovina. London 1890.

Ayverdi, E.H.: Osmanlı mi'mārisinde Fatih devri III. Istanbul 1982, pp. 234-267.

Bako, Ferenc.: Paraszthazak és udvarok a Matra videken. Budapest 1978.

Balassa, István — Ortutay, Gyula: Magyar néprajz. Budapest 1979, pp. 139 ff.

Bátky, Zs. — Györffy, J., Viski, K.: A magyarság tárgyi néprajza. Vol. I. II., Budapest (no date).

Biro, Friderika: Az örség ház és lakáskulturaja a 18. szazad vegetöl napjainkig. Budapest 1982.

Cvijiç, Jovan: Balkansko poluostrvo i jujnoslovenske zemlje. Beograd 1922, pp. 346 ff and the French edition: Cvijiç, J.: La Peninsule Balkanique .Paris 1918.

Çeliç, Djemal: Tip kuçe u Hercegovini. In: Rad IX-og kongresa Saveza folklorista Jugoslavije u Mostaru i Trebinju 1962. Sarajevo 1963, pp. 39—43.

K. Csilléry, Klára: Ungarische Bauernmöbel. (Ungarische Volkskunst 4) Budapest 1982.

— A magyar népi lakáskultura kialakulásának kezdetei. Budapest. 1982.

Décsy, Gyula: Die ungarischen Lehnwörter der bulgarischen Sprache (Ural-Altaische Bibliothek VII.) Wiesbaden 1959, p. 59.

Die heutige Türkei. Schilderung von Land und Leuten des Osmanischen Reiches in Europa vor und nach dem Kriege von 1877/78. Ed. by Fr. v. Hellwald and L. C. Beck. Leipzig 1878.

Eldem, S.H.: Köşkler ve dasırlar I. Istanbul 1969, pp. 2 ff.

Filep, A.: Die ungarische Haus — und Wohnkultur und ihr sozialgeschichtlicher Hintergrund. In: Contressus Quartus Internationalis Fenno-Ugristarum Budapestini Habitus 9. — 15. September 1975, Pars IV: Acta sectionis ethnographicae. Budapest 1981, pp. 237 — 240.

— kályha. In: Magyar Néprajzi Lexikon Vol. III, Budapest 1980, pp. 6ff.

— Középmagyar háztipus. In: ibid., pp. 320 — 326.

Focsa, Gheorge: Das Museum des Dorfes in Bukarest. Bukarest 1967.

Gilyén, N., Mendele, F., Toth, J.: Felsö-Tiszavidék nepi epiteszete. Budapest 1975.

Gunda, Béla:. Ethnographica Carpatho-Balcanica. Budapest 1979.

Haberlandt: Kulturwissenschaftliche Beiträge zur Volkskunde von Montenegro, Albanien und Serbien. In: Zeitschrift für österreichische Volkskunde. Suppl. XXIII. Vienna 1917.

Halpern, Joel, Martin: A Serbian villange. New York 1958.

Ionescu, Grigore: Arhitectura populara romineasca. Bucuresşti 1957.

Jaenecke, W.: Das rumänische Bauern — und Bojarenhaus. Bukarest 1918.

Jokl, Norbert: Die magyarischen Bestandteile des albanischen Wortschatzes. In: Ungarische Jahrbücher (Ed.: Ungarisches Institut an der. Universität Berlin) VoVI. VI. Berlin und Leipzig 1928, pp. 60 — 63.

Kadiç, Muhamend: Starinska seoska kuça o Bosni i Hercegovini. Sarajevo 1963.

Kerecsényi, Edit: Povijest i materijalna kultura Pomurskih hrvata. Budimpeşta 1982.

Kosa, László: A kandallos tüzelö. In: Népi kultura — népi társadolom. A Magyar Tudományos Akadámia néprajzkutato csoportjanak évkönyve IV. Budapest 1970, pp. 81 — 93.

Magyar néprajzi lexikon. (Red.: Gy. Ortutay) Vol. I., II., III (A — Né) Budapest 1977 — 1980.

Matl, Josef: Die Kultur der Südslawen. (Studienausgaben zur Kulturgeschicht 2. Ed. Frankfurt/Main 1973.

Megas, George A.: The greek house. Its evolution andits relation to the houses of the other Balkan peoples. Athens 1951.

Meringer, R. Das volkstümliche Haus in Bosnien und Hercegovina. (Wissenschftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Hercegovina VII.) Vienna 1900, pp. 247 — 290.

Michaelis, Herbert: Beiträge zur Kulturgeographie des Südbanats und Nordserbiens. (Berliner Geographische Arbeitschefte 19.) Berlin 1940, pp. 35 ff.

Narodnata kuşta. Vutreşna architektura, uredba pokuştnina. B. Georgieva, I. Ivançev, L. Peneva. Sofija 1980.

Nopcsa, Franz Baron: Albanien. Bauten, Trachten und Geräte Nordalbaniens Leipzig 1924.

Osman, R.: Edirne Sarayı. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VII. Seri No. 30. Ankara 1957.

Poiana Sibiului. Complex de arhitectura populara. M. Possa, P. Mihalik. Bucureşti 1966.

Redziç, Husret: Islamic Ört. Jugoslavija. Beograd 1967.

Restle, M.: Istanbul, Bursa, Edirne, İznik. Baudenkmäler und Museen. Stuttgart 1976, pp. 513 — 518.

— Türkische Elemente in der bayerischen Architektur des 18. und 19. Jahrhunderts. In: Die Türkei in Europa. Beiträge des Südosteuropa - Arbeitskreises der Deutschen Forschungsgemeinschaft zum IV. Internationalen Südosteuropa-Kongress der Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Européen Ankara, 13. — 18.3.1979. Göttingen 1979, pp. 45 — 52.

Riza, Emin: Qyteti-Muze i Gjirokrastrës. Tirana 1971.

Sbornik za narodni umotvorenija i narodopis. Vol. XXXII. Sofija 1918. Vol. XLV. Sofija 1949. Vol. LI. Sofija 1963.

Schultze, Leonhard. Makedonien. Landschafts — und Kulturbilder. Jena 1974.

Sevortjan, E.V.: Etimologiçeskij slovar' tjurkskich jazykov. (Obşçe-tjurskie i meztjurskie osnovy na glasnye). Moskova 1974.

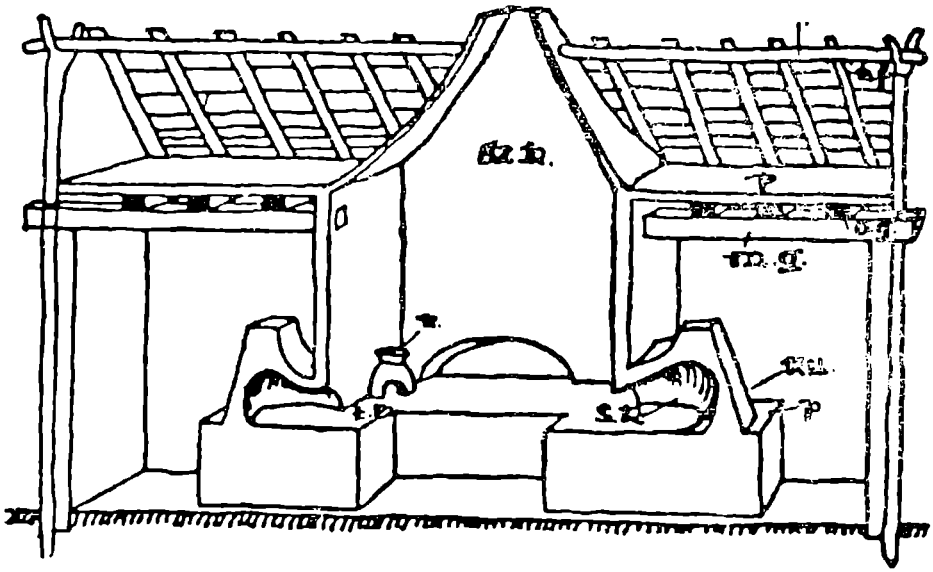
Shtëpi muze dhe monumente kulture (Red.: J. Toçka). Tirana 1981.

Tamás, Lajos: Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen. Budapest 1966, p. 701.

Toth, János: Göcsej nepi epiteszete. Budapest 1965.

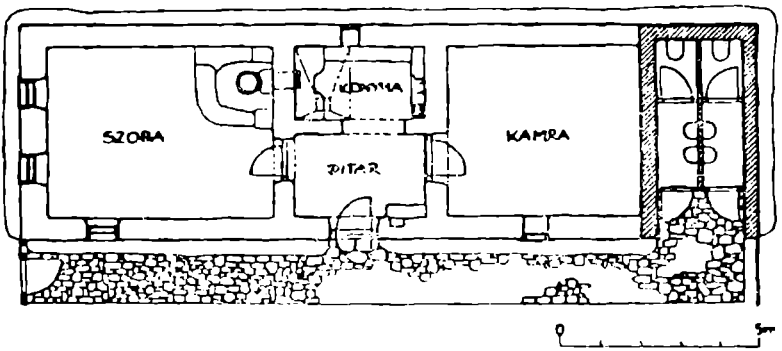
Vakarelski, Chr.: Bulgarische Volkskunde (Transl. into German). Berlin 1969.

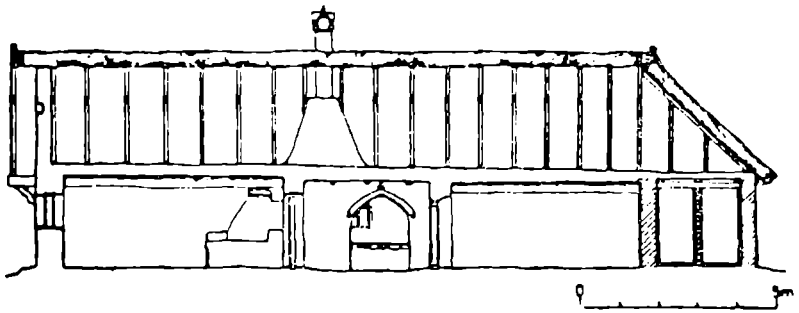
Velescu, Oliver: Cetati taranesti din Transilvania. Bucureşti 1964.

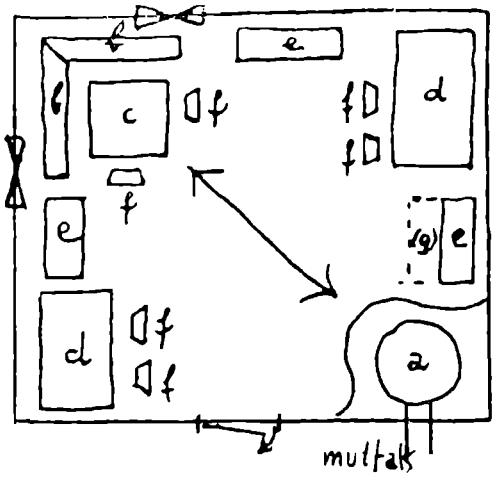
Şekil 1. Ortasında mutfak ve her iki yanında ısıtılmış odalar bulunan üç bölümlü Macar evi

ısıtılan oda ve kiler

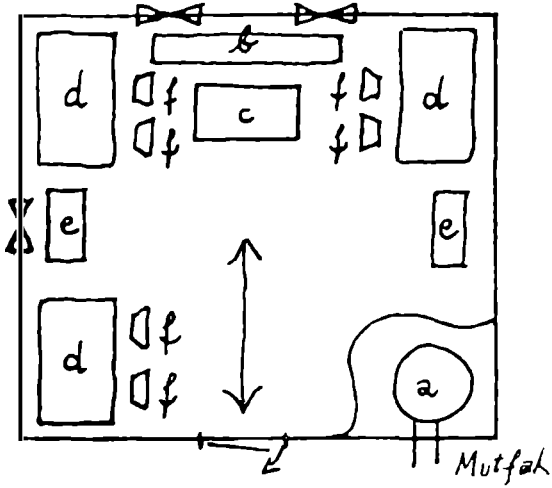

Yukarıdaki evin yan kesiti

Şekil 2. Szoba'nın döşemesindeki çapraz sistem (Macarca sarkos szoba)

a) soba
b) köşe sıraları
c) masa
d) yatak
e) sandık, çekmeceli dolap, elbise dolabı
f) sandalye
g) sedir

Şekil 3. Szoba'nın döşenmesindeki paralel sistem (Macarca párhuzamos szoba)

a) soba
b) düz sıralar
c) masa
d) yatak
e) sandık, çekmeceli dolap, elbise dolabı
e) sandalye

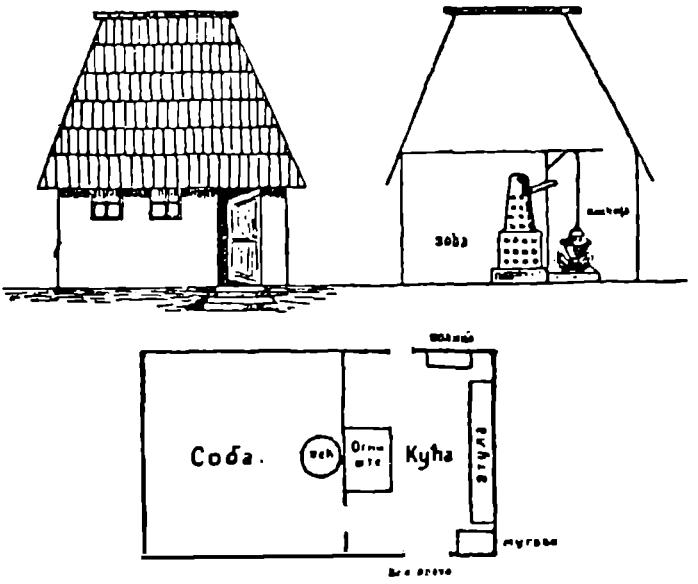

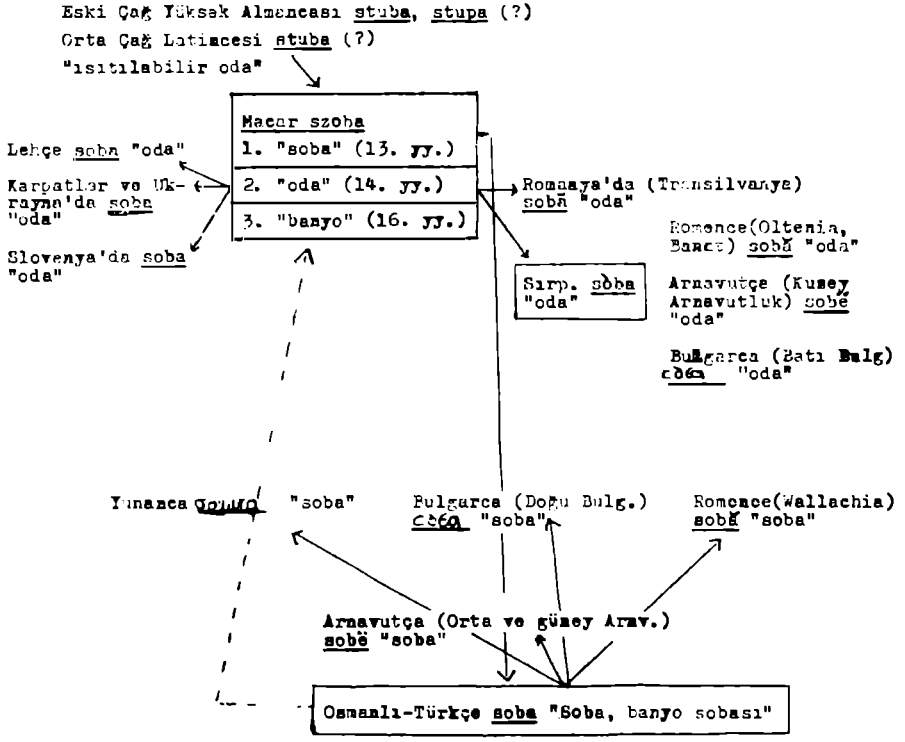
Fig. 4 Plan and section of a Serb house of Bosnia after R. Meringer

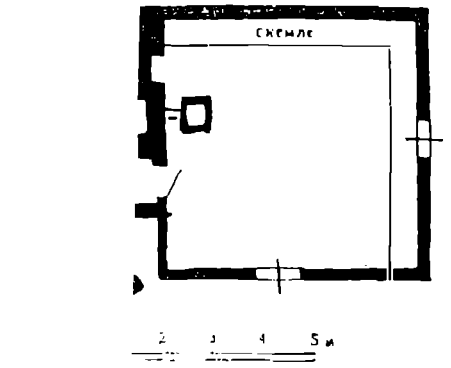
soba = room with stove
kuća = kitchen
ognište = fire-place
peć = stove

Şekil 4. R. Meringer'den sonra Bosna'daki Sırp evlerinden birinin planı ve yan kesiti

soba sobalı oda
kuèa mutfak
ognište ocak
pèc soba

Şekil 5. Macar szoba'nın gelişimi

ılgaristan'da **Odaja**

biçimindeki iki odalı evin plan ve yan kesiti Nopcsa'ya göre)

ÇEKOSLAVAKYADA TÜRK EDEBİYATI VE TÜRKOLOJİ TANITMA

Türk, Türkiye ve Türk Kültürü gibi terimler Çek ve Slovakların yaşama ortamında sıkı bir kök salmıştır. Bunların dilleri bir çok Türkçe sözcükle zenginleşmiştir (1). TUREK ismi ile türevlerine Çekoslavakya'da yaşayanlar arasında sık sık rastlanır. (2). 16. ve 17. yüzyıllarda 150 yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasını oluşturan Slovakya'nın en azından bir kesiminde, şimdiye değin, köken olarak eski Türk kabileleriyle ilişkili veya (isteksizce de olsa) ortak yanları olan yüz civarında yer ismi (3) bulunmuştur. Güney-Doğu Slovakya'nın Michalovce kasabasında, 16. yüzyıldan kalma eski bir Türk Camii olduğu belirtilen yapı bugüne kadar korunmuştur (4). Türkler, Çek ve özellikle Slovak folklorunda da yerlerini almışlardır; örneğin, 1560 yılından kalma, Türkler tarafından yakalanıp tutsak edilen ve Istanbul'da bir Sultan'ın kızının ilgisini çeken iki Slovak soylusu üzerine uzun bir şiirin metni vardı (5). Slovakya'da olduğu kadar Moravya eski kaynaklarında da kayıp yeniçeri oğlanı üstüne ballad'ın sayısız çeşitlemeleri (6) ve Türklerden söz eden pek çok küçük şarkı, masal, öykü yer almaktadır (7).

Slovanik yerleşmenin ilk başlangıcından beri (5.—6. yüzyıllarda) özellikle Slovakya'da yöre sakinleri Türk Uluslarıyla veya Avarlar, Peçenekler vb. gibi bunların bağımsız kabileleriyle ilişki içine giriyorlardı (8). Daha sonraki ilişkiler Haçlı Seferleri, özellikle ikincisi tarafından geliştirildi. Buna Çek Kralı II. Vladislaus da katılmış ve ordusu Türkler karşısında ağır kayıplara uğramıştır. Bununla birlikte, Konstantinopolis'in fethinden önce ve sonra (9), sözünü ettiğimiz iki ülke arasında sürekli bir ticari ilişki de vardı, ve bu kontin düşmesi ülkemizde epey cevap buldu. (10). Ama, Osmanlı-Türk egemenliğiyle uzun-süreli ve yoğun bir ilişki, 1530-1685'de, Türklerin Güney Slovakya'yı ayrıca daha kısa bir süre için, Güney-Doğu Moravya'yı işgal ettikleri sırada oluştu. Hem Çekoslavakya'da hem de Türkiye'de bu döneme ait geniş bir yazın vardır. Bu sırada (Aynı yıllarda), ünlü Türk gezgini Evliya Çelebi işgal edilen yerleri gezmiş, yolculuğu hakkında, Seyahatname (11) isimli ilginç bir gezi yazısı yazmıştır. Josef Blaskoviç, Nové Zámky (Uyvar) kalesinin fethine katılan bir halk ozanının iki Türk Şarkısına dikkat çeker (12).

Türklerle savaşlar ve Güney-Doğu Avrupa'nın önemli bir bölümünü işgali, Bohemya ve Slovakya dahil, Avrupa'nın bütününde haberlere karşı büyük ilgi uyandırıyordu. Prag'da çeşitli olaylara ilişkin, gazetelerin öncülleri olan risaleler çıktı, örneğin; «O neštastné bitve a porázce od národu tureského» (Uğursuz Savaş ve Türk Ulusu Tarafından Bozgun Üzerine), Çek Kralı II. Ludvik'in Sultan II. Süleyman tarafından bozguna uğratıldığı 1526'daki Mohaç Savaşı'nı anlatıyordu (13). Kuşkusuz Türk sorunu Çek toplumunun tüm tabakalarını derinden etkilemiştir ve bu da, Prag'ın etkin kesiminin, 16. yüzyılın doksanlı yıllarında ara-

sıra çıkardığı gazetelerin Avrupa'nın tümünde eşsiz üstünlüğe ulaşmış olmasını açıklar (13—a). Bunun yanısıra birçok orijinal ve çeviri kitaplar çıkarıldı, Türklere ilişkin daha çok bilgi, 1300'den itibaren Várlac Hájek Libocan'ın Kronica Çeská (Çek Tarihi) sında, 1541'den itibaren (14) onun bir devamı olan, Jean Beckovsky'nin Kronika (Tarih)'sında bulunabilir. Bunlardan ikincisi 16. ve 17. yüzyıllarda Prag'a gelen beş Türk delegesini kaydeder ve burada 1620'de Çeklerin «İmparator II. Ferdinand'ın yönetiminde kalmaktansa Türk Padişahlarının egemenliğini ve üstünlüğünü tercih edeceklerini» söyledikleri belirtilir (15). 1594'de iki kitap görülür. Podrobné popsáni tureského nábozenstvi/Türk Dininin Ayrıntılı bir açıklaması/(16) ve Jan Löwenklau'nun Türklerin Tarihi'nin bir çevirisi. (17) 1599'da bunları imparator II. Rudolf tarafından Istanbul'a gönderilen bir heyete katılmış olan Václav Vratislav Mitrovic'in Prihody (Serüvenler)si izledi. Vratislav casus olduğu kuşkusuyla çoğu tutsak olarak Istanbul'da yedi yıl geçirmişti (18). Kitabı da, Istanbul'dan Bohemya'ya gönderdiği mektuplar gibi çok ilginç bilgileri içermektedir. Türkçe terimlerin ve bütün cümlelerin Jan Rypka tarafından açıklandığı yazı Vratislav'ın Türkçe öğrenmiş olduğuna tanıklık etmektedir. (19). Sonraki yazılanların tümü korunmuş olup, bunların en önemlisi Vaclav Budovec z Budova (1551—1621)nın Antialkoran adlı kitabıdır. Budovec, 1577—1583 yıllarını Çek mülkleri için Türklerden yardım almak üzere Türk elçisi Mehmet Ağa'yla görüşmelerde bulunarak Istanbul'da geçirmiştir. (20) Budovec'in kitabı, resmi olarak Müslümanlıkla tartışıyor olmasına karşın İslam Dünyasındaki bazı pozitif gerçekler yüzünden tavsiyename gibi de görülmüş, bu nedenle yazar, Hristiyan dogmacıları tarafından kınanmıştır. Kitap yalnızca yazarının ülke tarihinde önemli bir rol oynamış olmasıyla değil, Kur'an'ın büyük bir kısmının Çekçeye çevirisini içermesinden ötürü de büyük ilgiye değer. Bu **Kur'an'ın ulusal bir dile ilk çevirisidir; daha önce yalnızca Latince'ye çevrilmişti.**

Gezi yazıları Türkiye ile topraklarımızı tanımanın başka bir yoluydu. Böylece, Marko Polo'nun Türkiye üzerine kısa bir yazısını içeren Milyon'u daha 1400'de Çekçeye çevrildi. Sonraları da birkaç kez kitap halinde basıldı. 1315'de Çek Odorik Trabzon'dan Erzurum'a ve sonra Tebriz üzerinden doğuya yolculuk yaptı; Erzurum'u/Arziron diyordu/ bol ekmeği, eti ve diğer yiyecekleri olan güzel ve zengin bir kent olarak tanımlıyor, ama soğuk iklim yüzünden meyva ve üzümlerin büyümediğini belirtiyordu. (21) 1491'de başka bir Çek gezgin olan Martin Kabátnik, Türkiye'den/Bursa, Ankara, Kayseri/geçti. Gezi yazısında, Istanbul'un Prag'ın yaklaşık üç katı büyüklüğünde olduğunu belirtiyor. Sultan tarafından Bursa'da kurulmuş olan muhteşem bir kervansarayın tasvirine geniş yer ayırıyordu. Çekçede anılmaya değer bir başka yazı da İmp. II. Ferdinand'ın bir görevle Istanbul'a yolladığı Herman Çernin'e aittir. 18 Ekim 1644'de Sultan tarafından kabul edilişinin tasviri ilginçtir. (23)

Türk ulusu ve kültürüyle aramızdaki uzaklığı gideren pek çok yazı arasında gençlerin eğitimine ve ulusların birlikte varlığına ilişkin düşünceleri Doğu'da da yayılmış olan Jan Amos Komensky (Comenius 1592—1670)nin geniş edebi çalışmasından söz etmek gerekir. O'nun Janua linguarum reserata (Dillerin Açık Kapısı)sı arapça'ya çevrildi; Ayrıca Türkçe ve Farsça'ya çevrilmeye çalışıldı. Bununla birlikte, hepsinden önemlisi, İncil'in Türkçe çevirisinin yayınlanmasını destekledi ve bu amaçla Türkiye ile ilişkiye geçti (24). Çeviri, Ahmet Köprülü'nün bilgisi altında, Levin Warner tarafından hazırlandı ve Comenius bir önsöz, ya da daha çok Sultan IV. Mehmet'e bir ithaf yazdı ki bu günümüze dek korunmuştur. Ama Warner'in ölümü yüzünden kitap tamamlanamadı. Çeviri ancak 1827'de Paris'te basıldı. (25)

17. Yüzyılda yayınlanan kitaplar arasında, Tomáaş Peşina z Çechorodu'nun, en eski tarihten itibaren Türklerin Tarihi'ni açıklayan «O puvodu tureckych narodu a jejich pokroku» (Türk Ulusularının gelişimi ve kökeni üzerine) başlıklı bölümü ile dikkati çeken, Latince ile yazılmış Ucalegon adlı kitabından sözetmeliyiz. (26)

Geçmiş yüzyıllarda Türkiye ve Müslümanlığa karşı var olan canlı ilgiye, Bohemya ve Slovakya'daki tarihi kütüphanelerde korunan 13. ve 18. Y. yıllara ait ve yalnız Çekçe değil, aynı zamanda Latince, Almanca, Fransızca vb. dillerde pekçok (sayısız) eski elyazması ve basılı eserin varlığı da tanıklık eder (27).

Yukarıda verilen araştırma, Çeklerin ve Slovakların ülkelerinde, 19. Yüzyıldan itibaren Türk Kültürüne ve halkına karşı daha derin bir ilginin önkoşullarının bulunduğunu kanıtlamaktadır. İzleyen bölümlerde klasik ve modern Türk Kültürünü öğrenme ve gelişimini anlama çabalarını kronolojik olarak açıklayarak tarih, dil ve Türk politik ve ekonomik gelişiminin incelenmesi alanında Çek Türkolojisinin anahtarlarını vermeye çalışacağız.

BOHEMYA VE SLOVAKYA'DA TÜRK EDEBİYATI: 1918'e KADAR

Yüksek bir düzey ve orijinal metinlerin kullanılışı, Slovakya'lı Ján Repicky/ 1817—1855/nin yazılarının karakteristiğidir. Macar dilinde Arap, Fars ve Türk şiirindeki koşutluklar üzerine bilimsel bir yapıt verdi (28). 18. Yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başından itibaren sürekli (devresel/periyodik/) Çek yayınlarında dikkate değer bir büyümeye ve belirli bir demokratikleşmeye tanık oluyoruz; bunu daha sonra Slovakya'da benzer bir gelişme izledi. Dergi ve gazeteler sık sık Türkiye'ye ve Türkiye'de yaşayanların yaşam ve kültürüne ilişkin haberler getiriyorlardı. 1834'de Ceská Vcela/Çek Arısı/dergisi Nasreddin Hoca'nın üç öyküsünü yayınladı, bunu 1870'de Kvéty/Çiçekler/ gazetesinde bu öykülerin kahramanına ait bilgiyle birlikte bu tür fıkraların daha fazla sayıda yayını izledi. Piesen o udatnom Domrulovi/Dumrul'un Şarkısı/ isimli ilginç bir Türk Halk destanının Dresden'de korunan 16. yüzyıla ait bir el yazmasına göre çevirisi Slovenske pohlady/ 15, 1895, s. 513—518/ dergisinde yayınlandı. 1894'de Mehmet Tevfik'in mizahi öyküleri Çekçe'ye çevrildi (29) ve dünyaca ünlü bir Farsbilimci ve Türkolog olan Jan Rypka da, 1909'da bir öğrenci olarak, Nasreddin Hoca'nın birçok fıkrasının Türkçeden Çekçeye çevirisi ile kariyerine, başladı. (30) Nasreddin Hoca üzerine uzun bir bilimsel yapıt, Prag Alman Halk bilimci Albert Weselski tarafından yazıldı. (31) Bundan kısa bir süre sonra da bir çeviriler kitabı çıktı. Bu sıralarda, daha sonra üzerinde duracağımız bilimsel Türkoloji zaten vardı. Daha derin filolojik ve tarihi çalışmalar doğal olarak Türk edebiyatına karşı da bir ilgi uyandırıyordu. Böylece Rudolf Dvorak, bir Türkçe öğrencisi olarak, 1881'de şair Fitnat, Derviş Said Rafet ve Sultan III. Selim (Rıfacet) (33)'in şiirlerinden çeviriler yaptı. İki yıl sonra Lunu Muhibbi (Sultan I. Süleyman) (34)'ın 1901'de Baki'nin şiirinden örnekler (35) ve çağdaş Türk şiirinden Abdülhak Hacri (Feryad, Mehmet Emin, Hasan Sadi, İsmail Hami ve Celal Sahir) çevirileri izledi. (36) Ayrıca Türk şiiri üzerine güzel bir yapıt da verdi. (37) Düzyazı çevirleri arasında, Mehmed Emin'in «İhtiyar Değirmenci» adlı kısa öyküsünden söz edelim (38).

1888'de Dvorak'ın Klasik Türk edebiyatına ilişkin en önemli yazısı, en ünlü Türk Lirik Şairi olarak nitelendirdiği Baki'yi ele alır. Ayrı bir kitapta Dvorak, Baki'nin kişiliği üzerine bir bilimsel yazıyla başlayan, Leyden ve diğer elyazmalarını temel aldığı (39), Baki'nin gazellerinin eleştirel bir kısmını yayınlamıştır. (40) Dvorak'ın diğer makaleleri Türk şiirlerinin basımlarının seslendirilme olanağı (41) ve Doğu şiirinin mecazi dili üzerinde durur (42). Dvorak'ın göze çarpan yapıtları arasında, 1888—1909'da yayınlanan Büyük Çek Ansiklopedisi (43)

için yazdığı Türk edebiyatı üzerine uzun ve önemli bir makale de dahil, Türk ve Yakın Doğu edebiyatı ve tarihine ilişkin yüz civarında giriş yazdığından da söz etmeliyiz. Dvorak'tan kalan elyazmaları arasında, Viyana Saray Kütüphane'sindeki el yazmalarını temel alan, Lami'nin Hüsn ve dil'in Türkçe uyarlamasına nazireler başlıklı yayınlanmamış bir makalesinin anahatlarını bulabiliriz (44).

Bu konuyla bağlantılı olarak 19. yüzyılın ortasından itibaren önde gelen Çek şair ve yazarlarının özgün yazılarında, Doğu'ya, daha çok da Istanbul'a yolculuklarından izlenimlerini de not ederek, sık sık Doğu'dan ve Türk yaşam tarihinden alınmış temaları kullanmış olmaları ilgi çekicidir. Böylece, dönemin en büyük Çek oyun yazarlarından J.K. Tyl, klasik oyunun kahramanı Strakonicky dudak/Strakoniçeli Gaydacı (Mag-Piper) 1847'yi Istanbul'a yollarken, ünlü şair Vitezslav Halek / 1835—1874 / 1865'de Prag gazetelerinde çıkan ve sonra bir kitapta (45) toplanan Istanbul'dan anıları gibi, epik şiirleri Krasna Lejla / Güzel Leyla/ ve Mejrima a Husejn/Mihrima ve Hüseyin/ile Doğu'yu ve özellikle Türkiye'yi Çek okurlarına yakınlaştırmıştır. Zamanın sevilen yazarlarından biri olan Jan Neruda / 1834—1891 / 1870'de Obrazy z ciziny / Uzaktan Resimler/ini Istanbul ve halkı üzerine çok sayıda sütunla zenginleştirmiştir. (46) Ünlü türk yazarı Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın yaşadığı Heybeli Adası için, daha sonra, Neruda şöyle diyordu: «Eğer orada bir ay kalabilseydim, yaşamımın geri kalan bölümünde anılarımla mutlu olurdum... «Şair Adolf Heyduk / 1835—1923/ II. Mehmet şiirini yazmış ve Svatopluk Cech/1846 — 1908 / Vzpominky z Vychodu/Doğu'dan Anılar/'ında Türkiye'nin Avrupa bölümünü büyük bir ilgiyle açıklamıştır. Bohumil Havlasa, F. J. Andrik, Karel Hlubucek ve diğer yazarlar Türkiye üzerine romanlar yazmışlardır. Turistlerin yazdığı, bazen ilginç gözlemleri de içeren, küçük gezi yazıları ve türk toplumu ve kültürü üzerine M. Lermontov, Pierre Loti vb. dünyanın ünlü yazarlarının kitaplarının çevirileriyle sağlanan bilgiler de Türkiye'nin tanınmasına katkıda bulunmuştur.

Çağdaş Türk yazınından doğrudan çevirilerden de söz etmek gerekir. Bunların ayrı kitaplar halinde yayınlanan ilkleri Jan Rypka tarafından hazırlanmıştır. Naci'nin, «Ömer'in çocukluğu» (49) ve Ahmet Hikmet Bey'den bir öykü (50). Aynı devrede, otodidaktik Alois Kuedalka tarafından Modern Türk Edebiyatı üzerine makaleler yazılmıştır (51).

Aynı yazar, A. S. Veti (52) takma adıyla, dünyanın en güzel öykülerinden oluşan bir kolleksiyon için A. Hikmet'ten bir öykü çevirmiştir (53). Aynı seride, daha başka Türk öyküleri de çıktı-Nejdet'in Tılsımı, Nassir'in Büyük Bey'i, ve Josef Poland'ın Saraylı'sı (54). Bütün bu öyküler ve yazarlar üzerine çevirmenler tarafından hazırlanan kısa bilgileri de içeriyordu.

19. yüzyılın başlangıcında, Farsça yazan Konyalı dahi Celaleddin Rumi'den çeviriler ve kendisi üzerine bilimsel incelemeler görülür. Rumi'nin divanından seçmeler, 1838'de Brno'da doğan Alman Doğubilimci V. Rosenzweig tarafından yayınlandı. (55) Bunu, Rumi'nin gazellerinden birinin ilk Çekçe çevirisi izledi (56), gazel, sonradan bazı Çek şairlerinin en sevdiği şiir biçimlerinden biri haline gelmiştir (57). Daha sonra bunu M. Tyrs (58 v)e bazı başka yazarların, Rumi'nin rubailerinden çeviriler izledi.

BAĞIMSIZ ÇEKOSLAVAKYA'DA TÜRK EDEBİYATI

17. yüzyıldan sonraki dönem içinde, koşullar Çek ve Slovak Kültürünün gelişmesi için oldukça elverişsizdi. Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nda, Çekler ve Slovaklar bağımlı durumdaydılar, ve kültürleri varlığını korumak için yoğun bir mücadele sürdürmek zorundaydı. 1348'de özellikle Çek halkı için kurulmuş, Alplerin kuzeyindeki en eski üniversite olan Prag Üniversitesi derece derece

Almanlaştırılmıştı. Ancak 1882'de biraz düzeltme yapıldı. Yeni kurulan ve yalnız Çek olan bir Çek dilinde ve Çek gelenek ve tarih ruhu içinde dersler başladı. 1467'de Slovakya'da kurulmuş bulunan Academia Istropolitana Üniversitesi ortadan yok oldu; daha sonra bütün ülke Macar dili ve kültürünün egemenliği altına girdi. Ama, (I. Dünya Savaşından Sonra) 28 Ekim 1918'de Bağımsız Çekoslavakya Cumhuriyeti kurulduğunda yeni ve özgür bir çağ başladı.

Türk Edebiyatının başlıca temsilcisi ve yayıcısı (tanıtıcısı) Profesör Rudolf Dvorak'ın 1920 yılının başında ölmesi Çekoslavak Türkolojisi için büyük bir kayıp oldu. Bununla birlikte, aralarında, Türkoloji alanında küçük çevirilerle üstünlük kazanan Karel Safar ve daha sonra özellikle, bir üniveriste profesörü olan Felix Tauer'in bulunduğu öğrencileri vardı. Cumhuriyetin doğuşundan hemen sonra, Kromeriz'de doğmuş bir Çek olan Jan Rypka Prag'a taşındı. Bu, Çekoslavak Doğu çalışmaları için büyük bir gelişme dönemine rastlıyordu. Türk Edebiyatı alanında, Jan Rypka 1828'da Baki'nin yazıları üzerine büyük bir monografi hazırlayarak (yayınlayarak) (59) Rudolf Dvorak'ın başlattığı geleneği sürdürdü. Bundan önce, Prag'daki Charles Üniversitesindeki hazırlık tezi olarak, Klasik Türk şairi Sabit üzerine ayrıntılı bir monografi yazmıştı (60). Bunların ikisi de Türkiye'de ve dışarıda edebiyat tarihçileri arasında büyük ilgi uyandıran öncülerin kitaplarıydı (61). Klasik Türk Edebiyatına ilişkin benzer temalar daha sonraki yıllarda da Jan Rypka tarafından makaleler halinde ele alındı; bunlar, örneğin, Sabit'in Ramazaniye'sinin bir basımı çevirisi ve açıklaması (62), Sabit'in Ethem ü Nüma Destanı üzerine bir inceleme (63) ve Baki'nin divanından yedi gazelin bir çevirisi ve tanıtımıydı (64) Bunu izleyen dönemde, Jan Rypka daha çok klasik İran şiiriyle ilgilendi, ama zaman zaman ilk tutkusu olan Türk şiirine dönüyordu. Türk edebiyatından, daha geniş bir kesime hitap eden birkaç çeviri, iki savaş arasındaki dönemde çıktı. 1927'de A. Hikmet'in kısa öyküleri Şaraplık Üzüm Tüccarı ve Bir Kadın İşi (Bir Kadının Olayı) çevrildi (65). Bu çeviriyi yapan J. V Smejkal, Prag Türk Elçiliğinin eski çevirmenidir; çevirisine Çağdaş Türk Düzyazısı üzerine temel bilgileri içeren bir de önsöz eklemiştir. Bunun yanısıra, Türkçe'de Karel Safar'ın çevirdiği Sprymy hodzi Nasreddina efendiho (Hoca Nasreddin Efendi'nin Fıkraları, Prag 1932 296 sayfa) isimli Nasreddin'in öykülerinin daha geniş bir antolojisi çıktı. Nasreddin, Çek yazar ve oyun yazarı Jiri Mahen için lirik bir ton taşıyan ve masala benzer bir komedi olan Nasreddin cili Nedekonana pomsta (Nasreddin ya da Başarısız İntikam, 1930)ı yazmasında bir esin kaynağı oldu. Daha sonra Mahen, bibliofil biçiminde küçük bir kitap da yayınladı. Dvanact o skutecnem Nasreddinovi (Oniki Gerçek Nasreddin; Nemecke Moravya'da, 1940, 27 sayfa). Yazarın ellinci doğum yıldönümü üzerine yayınlanan bir jübile cildinde Jiri Mahen, arkadaşı ve biyografyacı J. V Pleva tarafından «Moravya Nasreddin»i diye adlandırılıyordu. (66).

TÜRK EDEBİYATI : İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'ndan SONRA :

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Modern Edebiyata ve Türk düzyazı ve şiirinden çevirilere ilişkin Türkçe çalışmalarının dikkate değer bir canlanışı görülür. Jan Rypka'nın öğrencileri hatta onların öğrencileri çalışmalarına başladılar.

Jan Rypka kendisi de bir dizi bilimsel yazıyla Klasik Türk Edebiyatı alanında çalışmalarını sürdürüyordu. Küçük makalelerde Baki'nin şiiri (68) gibi, Sabit'in yazılarını (67) da yeniden ele aldı, Türk şairi Beligh'in Kefsgernami'si (69) üzerine, yapıtın orijinalitesini vurgulayan ilginç bir yazı (reflection) yazdı, 1953. Polonyalı Türkolog T. Kowalski onuruna yazılan Türk Şairi Meali üzerine bir makalenin yazarı oldu (70), daha popüler bir karakterin kısa makaleleri yanında

başka bir yazı, Şair Nabi'nin (71) yapıtı üzerinedir. Evliya Çelebi'nin yazıları, Helena Turkova'nın Doktora tezine konu olmuştur (72) ve Çelebi'nin kitabının Slovakya'da kalışıyla ilgili bölümleri Slovak diline çeviren Voitech Kopcan (73) tarafından derinlemesine ele alınmıştır. Fuzuli'nin ölümünün 400. yıldönümü nedeniyle, bu klasik şairin yazıları ayrıntılı bir makalede Zdenka Vesela-Prenosilova tarafından ele alındı (74), yazarın daha geniş bir okur çevresi için Nesimi üzerine Basnik a Mücednik/Bir Şair ve Şehit/isimli başka bir makalesi de vardır. 14. ve 15. yüzyıl şairi Ahmedi'nin önemli bir kitabı olan İskendername üzerine bir doktora tezi (76) şimdi, Ahmedi'nin Divanı'nın (77) edebi analizi ile uğraşmakta olan Eva Filipiova-Drabkova tarafından yazıldı. Dede Korkut Kitabı, Bratislava'da Xenie Celnarova tarafından ele alındı (78) ve birçok eski Türk şiiri, çeşitli dergiler için Ludek Hrebicek tarafından çevrildi (79). Aynı dönem boyunca, Hakani/Jan Rypka bu konuda ilginç bir makale yazmıştır. (80)/ya da Celaleddin Rumi (81) gibi Farsça yazan, ama Türk Kültürü ile yakından ilişkili klasik yazarlara dair birkaç kısa makale ve çeviriler de çıkmıştır.

Bununla birlikte, aynı dönemde en önemli olay, Modern Türk Edebiyatının, biçim değişikliklerileriyle birlikte hem Çekçe'ye hem Slovakça'ya çevirilerde yerini bulmuş olmasıdır. Çekoslavakya'daki okurlar çağdaş şiirin en iyi yapıtlarıyla tanışabildiler, kendilerine iyi romanlar sunuldu, bir çok öykü ve bazıları Çekoslavakya'da sahneye konan birkaç oyun çevrildi. Bütün olarak, Türk edebiyatıyla ilgilenen Çek ve Slovak halkı elliden çok modern yazarla tanıştırılmış oldu.

Ellilerde, Çekoslavak halkı, olağanüstü bir biçimde, Türk Kavga-şairi, oyun yazarı ve son olarak nesir yazarı Nazım Hikmet ile ilgilenmeye başladı. Dizelerinin ilk çevirilerinden biri aylık Novy Orient'de çıktı/Adolf Kroupa Çevirisi, 1951, s. 261/ Aynı yıl ilk kitapları yani şiirlerinin Çekçe ve Slovakça çeviriler çıktı (82). Ozan Çekoslavakya'nın özellikle Prag'ın sıkça gelen bir ziyaretçisi idi ve en başta Vitezslav Nezval ve Jiri Taufer olmak üzere kimi Çek ve Slovak ozanlarıyla dostluk kurmuştu. Jiri Taufer Svetova literatura (Dünya Edebiyatı) dergisinde Nazım'ın şiirlerinden geniş bir seçme sundu (83). 1959'da Taufer koşut bir türkçe başlık, «Prag'da Vakitler» adıyla yayınlanmış; Prag ve Nezval üzerine 10 şiirle Nazım bir dialog, «dost ve şair Taufer»i kapsayan şiir kitabı Pobyt v Praze (Prag'da Vakitler)i çevirdi. Hikmet'in şiirlerinin yeni bir Slovakça basımı 1963'te yayınlandı; şair Pavol Horov'un tanıtma yazısını (84) bibliofil biçiminde hazırlanan Slama Vlasov, ocu sivana (Saçların teli, Gözlerin gölgesi) şiiri izliyordu (Bratislava, 1963, 35 sayfa). Aynı yıl, Jiri Taufer'in çevirdiği Listi ze sesti stromu (Altı Ağacın Yaprakları, Prag 1963, 137 sayfa) isimli başka bir Çekçe antoloji çıktı, bunu kısa bir süre sonra Zdenka Vesela-Prenosilova'nın hazırladığı Modern Türk şiiri ve Nazım Hikmet üzerine geniş bir makale ile birlikte Romantika (Romantiklik, Prag 1966, 228 sayfa) adlı Otobiyografik roman izledi. Hikmet'in oyunlarının başarısı büyüktü, O'nun sevgi destanı, nazım olarak hem sahnelendi, hem filme alındı. (85) Üç oyun Slovakça'ya çevrildi; Demokles'in Kılıcı/Bratislava, 1960, 149 sayfa /Heves/Martin 1956, 80 sayfa/ ve Oydu veya Değildi (Bratislava 1956, 66 sayfa) daha da çok sayıda oyun Çek dilinde görülüyor: Demokles'in Kılıcı, Heves, Oydu veya Değildi, İstasyon, İnek, Daima Yaşayacağım, Yusuf ve Kardeşleri, Kadınların İsyanı, Kafatası, Türk Ülkesinin Hikayesi, Unutulan, İlk Bayram (86). Bütün bu çeviriler Hikmet'in yazılarının karakteristik özellikleri ve yaşam öyküsü üzerine bilgi veren makaleleri de kapsıyordu. Bunun yanısıra, şiirlerinden birçoğu gazete ve dergilerde, özellikle aylık Novy Orient'de yayınlandı (87). Nazım Hikmet'in erişemediği 75. doğum yıldönümü, özellikle Prag'da Ludek

Hrebicek ve Bratislava'da Xenie Celnarova tarafından yazılan makalelerle hatırlandı (88).

1952'de Melahat Holeckova Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın kısa öykülerinden oluşan bir antolojiyi Istanbul'dan öyküler adı altında çevirdi, ve bunu, Türkiye'nin Büyük Klasik Yazarı ve Hoşnutsuz Yurttaş H.R. Gürpınar başlıklı bir makale ile tanıttı. Bayan Holeckava'nın Gürpınar ile ilişkisi kişiseldi —birkaç yıl boyunca, Heybeli Adası'nda, o'nun evinin yakınlarında yaşamıştı.

Sabahattin Ali Çekoslavakya'da iyi tanınan başka bir Türk yazarıdır. İçimizdeki Şeytan romanı Helen Turkova tarafından çevrildi (89) bu bir öncü çalışmaydı; kitap daha büyük bir düzyazı parçasının Çek'çeye ilk çevirisini temsil ediyordu. 1953'de Josef Blaskoviç Anadoludan Hikayeler (Prag 178 sayfa)'inin bir çevirisini hazırladı, bunu J. Kovac'ın çevirdiği «Mutlu Köpek» ve Başka Hikayeler (prag 1961, 99 sayfa) isimli kısa öykülerden seçmeler izledi. Josef Blaskovic ayrıca, 1951'den sonra, hem Çekçe hem Slovakça ayrı ayrı kısa öyküler yayınlıyor, (90) 1952'de «Ayran» isimli bir antolojisi (Bratislava, 128 sayfa) ve Moscarlaz (Bratislava 1952, 128 sayfa) adıyla başka birini Macarca olarak çıkarıyordu. Yaşar Kemal'in İnce Memed romanı Helena Turkova tarafından Çekçe'ye (Prag 1963, 348 sayfa) ve M. Odran tarafından Slovakça'ya (Bratislava 1981 304 sayfa) çevrildi. Aynı yazarın «Anadolu'da Yaz» isimli kısa öyküsü Zdenka Vesela-Prenosilova ve Anadolunun köylerini anlatan ünlü romanı «Ortadirek» Ludek Hrebicek tarafından Çek dilinde (92) yayınlandı.

Aziz Nesin, yazıları Çek ve Slovak okurlarını olağanüstü bir biçimde çeken başka bir Türk yazarıdır. Bu şair Çekoslavakya'yı da ziyaret etmiş, «Türk edebiyatının niteliğine dikkati çekmek, aynı zamanda Türk okurlar arasında Çek edebiyatı hakkındaki bilginin genişlemesine katkıda bulunmak üzere (93) Türkologlarla ve Çekoslavak Yazarlar Birliği ile ilişkilerde bulunmuştur. Aziz Nesin'i Çek Edebiyatına 1961'de Josef Blaskoviç tanıttı (94); kısa öykülerinin yanısıra, «Birşey Yap Met!» isimli oyununu da çevirdi (95). Nesin'in otobiyografik romanından parçalar gibi, çok sayıda kısa öyküsü Çek dilinde Ludek Hrebicek (96), Slovak diline Xenie Celnarova (97) ve V Kopcan (98) atrafından yayınlandı. Birkaç öykü çevirisi, ayrıca bir de kitap baskısı için yaklaşık otuz öykü hazırlayan Jitka Zamrazilova-Weltman (99) tarafından yapıldı.

Yakın yıllarda, Xenie Celnarova Yılmaz Güney ve Kemal Bilbaşar'ın romanlarını Slovakça'ya çevirirken (100), M. Odran da Reşat Nuri Güntekin'in romanı Zalim Aşk'ın Slovakça çevirisini hazırlıyordu. Bundan önce S. Üstüngel'in bilinen kitabının hem Çekçe ve hem de Slovakça çevirisi geliyordu. Slovakya'da ayrıca V. Kopcan'ın Zekeriya Necati'den çevirdiği «Orhan'ın Kucağındaki Dünya» çıktı (Novy Sad 1975, 84 sayfa).

Başka bir ünlü yazar Sait Faik Abasıyanık, Çekçe'ye Ludek Hrebicek ve Slovakça'ya Xenie Celnarova tarafından çevrilen çok sayıda kısa öyküsü ile tanıtıldı. Çek ve Slovak okurlar Halikarnas Balıkçısı'nın kısa öyküleriyle, Necati Cumalı'dan birkaç öykü ile ve Nevzat Üstün'ün yazılarından örneklerle tanışabildiler. Daha birçok başka yazarın ayrı kısa öyküleri ve romanları, bütünlükleri içinde, hem genç kuşağın, hem de yaşlı kuşağın yarattığı çağdaş düzyazının daha doğru bir tasvirini ortaya koyar. Bu yazarlar şunlardır: Sadri Ethem Ertem, M. Seyda, Oktay Akbal, Turhan Selçuk, Samim Kocagöz, Ferit Celal Güven, Noyan, Tarık Dursun, Afet Muhtaroğlu, Adnan Özyalçıner, Ömer Seyfettin, Talip Apaydın, Orhan Hançerlioğlu, Refik Halid Karay, Fakir Baykurt, Suat Derviş, Fahri Erdinç, Nevzat Üstün ve Bekir Yıldız.

Modern Türk Şairleri arasında, Orhan Veli, çeviri Çek ve Slovak şiiri içinde

büyük beğeniyle karşılanmıştır. Ludek Hrebicek onun şiirlerinden birçoğunu çeşitli dergilerde yayınlamış, 1964'de şiirlerini kitap biçiminde bir antolojide toplamıştı. Benzer bir Slovakça antoloji Xenie Celnarova tarafından şair M. Hevesi ile birlikte hazırlanmıştır Bunun yanısıra, Ludek Hrebicek, dergiler için, Türk şairleri Fazıl Hüsnü Dağlarca, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, E. Behzad Sathı, Salih Gör, Necati Cumalı, Kemal Özer vb. nin şiirlerini çevirmiştir. Ayrıca Çekoslavak radyosu için birçok özel program ve Türk şiirleri resitalleri hazırlanmıştır.

Nazım Hikmet'in oyunlarının yanısıra, Behçet Necatigil'in Yıldızlara bir bakmalıydın adlı oyunu radyo için ve Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı Brno'da sahnelenmek üzere Çekçe'ye çevrilmiştir; ikisinin de Çekçe çevirisi Jitka Zamrazilova-Weltman tarafından yapılmıştır.

Geçen onyıllarda, Türk folkloru (Halk Bilimi)nun birçok örneği çeşitli Çek ve Slovak gazetelerinde görülmüştür. Halk Şarkılarının, masallarının ve Nasreddin fıkralarının çevirileri Josef Blaskovic, Zdenka Vesela, Ludek Hrebicek, Pavel Saman, Jitka Zamrazilova-Weltman vb. tarafından yapılmıştır Ünlü Çek şairi Josef Krainer, Geciken Nasreddin adıyla Nasreddin teması üzerine başarılı bir oyun yazmıştır 1981'de Bratislava'da ayrı bir kitapta Xenie Celnarova Soylu Soyguncu Köroğlu'nun bir çevirisini yayınladı, kitap Çekoslavak okurlarına Türkiye'de geniş kitlelerin emelleri (arzu-İstek) ve düşünceleriyle yakından bağıntılı öyküler sunmaktadır. Alpamis, Slovak okurların kendi dillerine güzel bir çeviriyle okuyabilecekleri başka bir eski halk destanıdır

Çeşitli kitaplarda bulunabilecek tek temalı makaleler ve tanıtımların yanısıra öğrencilere ve halkın daha geniş bir kesimine Türk edebiyatı üzerine daha genel bir biçimde bilgi sunulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk yayınlananlardan biri, Melahat Heleckova'nın Otyri podoby turecke literatury/Türk Edebiyatının Dört Görünümü / isimli, Türk edebiyat tarihinin kısa anahtarını kapsayan uzun makalesidir. Türk Edebiyat Tarihine ait ilk sistemli ve daha geniş bir araştırma Josef Blaskovic'in kaleminden üretildi. Aynı yazar daha sonra bir üniversite gazetesi için yeni Türk düzyazısının bütün dünyada kazandığı başarı üzerine belgelere dayanan bilimsel bir makale yazdı. Türk edebiyatının kısmi görünümleri Eva Pantuckova ve Josef Braun tarafından verildi. Prag'da yayınlanan Slovnik spisovatelu Asie a Afriky / Asya ve Afrikalı yazarlar sözlüğü/'nde, Zdenke Vesela — Prenosilova tarafından ele alınan, klasik ve modern yetmiş Türk yazarı bulabiliriz. Türk Edebiyatına ilişkin ve Londra'da İngilizce olarak yayınlanmış büyük Doğu Edebiyatları sözlüğünde yer alan kayıtların çoğunluğu da Çekoslavak Türkologları tarafından yazılmıştır. Slovakya'da yayınlanan Dejiny Svetovej literatury / Dünya Edebiyatı Tarihi/'nde Josef Blaskoviç'in Türk edebiyatı üzerine bir makalesi vardır. Çekçe Slovnik Svetovych dramatiku / Dünya Oyun Yazarları Sözlüğü/'nde J. Zamrazilova Weltman tarafından ele alınan elli Türk Yazarı yer almıştır. Eski Türk edebiyatına ilkin birtakım ilginç gözlemler, modern yazar Necati Cumalı'nın edebi bir analizini de yapmış olan L. Hrebicek'in çeşitli makalelerinde bulunabilir. Xenie Celnarova modern Türk edebiyatına programlı bir biçimde ve bilimsel bir düzeyde yaklaşır. 1974'de çağdaş Türk edebiyatının gelişiminin ana eğilimleri üzerine yazmış daha sonra buna Orhan Kemal'in kısa öyküleri, Mirza Reth-Ali Ahunzade'nin oyunları, Erdal Öz'un yapıtları vb. üzerine makaleler eklemiştir. Ayrıca, Türk edebiyatı üzerine Türk ve diğer bilginler tarafından yazılmış bazı kitapların değerlendirmelerini de yayınlamıştır. Milos Rupeldt, Türkiye'de bir süre kaldıktan sonra dönüşünde, Türk edebiyatına ilişkin ilginç bir makale yazarak Slovak dergisi Kulturny zivot'da yayınladı. Makale, yazarlar, Hü-

samettin Bozok, Orhan Kemal, Ercüment Behzat, Orhan Duru, İlhan Berk, ve Fakir Baykurt'la diyalogları ve yazıları üzerine notları kapsamaktaydı?

ÇEKOSLAVAK TÜRKOLOJİSİ

Klasik ve Modern Türk edebiyatının en iyi yapıtlarının nitelikli çevirisi, gelişiminin doğru kavranılması ve değerlendirilmesi, Çek ve Slovak araştırmalarında yalnızca edebiyat sorunlarına değil, tarih, etnoğrafya, filoloji alanlarına ve diğer bazı dallara ilişkin sorunlara karşı da bilimsel bir yaklaşımın yaratılmasıyla olanaklı kılınmıştır.

Çekoslavak Türkolojisinin en eski öncüleri sayılabilecek bilginler, Slovakya'dan Saadeddin'in tarihi Taj-Üt-Tarih (16. Yüzyıl)'ın yayıncısı ve bir Türk grameri yazarı A. F. Kollar /1723 — 1783/ ve 1788'de Bratislava'da Almanca, Macarca ve Çekçe karşılıklarıyla bir Türkçe sözlük ve kısa bir gramer hazırlayan J. M. Karabinsky /1740 — 1811/ dir Daha 17 yüzyılda, Radvanlı Jan Hrabsky Presov Colle'un Başkanı onuruna Türkçe bir şiir yazmış ve Leipzig'de yayınlanan, İncil'in Türkçe çevirisini düzeltmiştir.

Bununla birlikte, Türk filolojisinde sistematik çalışmalar çok daha sonra, 19. Yüzyılın yetmişli yıllarında Prag'daki Charles üniversitesinde gerçekleşti. 1878'de Leipzigli ünlü Doğubilimci H. L. Fleisher'in öğrencisi, Bohemya doğumlu Alman Profesör Max Grunert /1849—1924/ Schiller'in Kabale und Liebe'sinin Ahmet Mithat Efendi'nin Türkçe çevirisi zemininde okunuşu başlıklı bir derse başladı, aynı zamanda Osmanlı Türkçesi (Dilbilgisi) üzerine ders veriyordu. Daha sonra öğrencileriyle birlikte Verdi'nin Aida operasının da Türkçe çevirisini okudu. Bundan kısa bir süre sonra Çek yardımcı profesör Jaromir Kosut /1854—1880 Osmanlı Türkçe Dilbilgisi Kursu ve Türk Romanı Kırk Vezir'in Çek öğrenciler için Açıklaması başlıklı bir dersle derslerine başladı. Kısa bir süre sonra Koust trajik bir biçimde öldü, ama çalışmalarını Rudolf Dvorak /1860—1920/ üstün bir biçimde sürdürdü. Çok kısa zamanda Prag'da Charles Üniversitesinde hazırlıklarını tamamladı ve 1920'de ölünceye kadar, burada Türk, Fars, Arap ve Çin filolojisi profesörü olarak çalışmalarını sürdürdü. Çoğunlukla klasik Türk edebiyatı alanındaki bilimsel yazılarından daha önce söz edilmişti. Dvorak Türk tarihi ve filolojisi üzerine bilgilerine Fars, Arap ve Çin kültürüne ilişkin kitap ve makalelerinde de kulanıyordu. Ruldof Dvorak'tan kalan elyazmalarında birçok malzeme bulunmaktadır. Örneğin, yayınlanmamış uzun bir makalesi Türk Alfabesinin bir açıklaması, beş sayfa Türk atasözü, Hafız'ın şiirlerini Suudi'nin Türkçe açıklamasına göre notlar, yüz sayfa civarında kadın ve islam konusunda bir makale vb. Türk filolojisinde Dvork'ın öğrencileri arasında özellikle Nasreddin'in fıkraları çevirileri ile Karel Safar, bir dereceye kadar etkindi, ama daha sonra baş halefi Felix Tauer oldu.

Slovakya'da 19. yüzyılın ikinci yarısında asıl ilgi ülkenin Güney kesiminin Osmanlı Türkiyesi egemenliği altına grdiği dönem üzerinde yoğunlaştı, ama bu dönemde hala orijinal Türk kaynaklarını kullanma olanağı yoktu. Bu gelişmemiş araştırma döneminin en önde gelen kişileri dergilerde yayınlanmış bir dizi makale ile Slovak tarih yazımının yaratıcılarından biri olan F V Sasinek (1830 — 1914) / Arşivci P. Krisko ve en göze çarpan tarihçi M. Matunak /1866—1932/dır. Bu dönemde, tarihçiler 15.—17. Yüzyıllarda Orta ve Güney Doğu Avrupa ülkelerinin yaşamının Türk İmparatorluğunun kaderiyle bağıntılı olduğuna ve onların tarihini bilip öğrenmenin az ya da çok Türk Kaynakları zemininde olanaklı olduğunu açıklığa kavuşturdular. Bununla birlikte bu dönemde Slovak tarih yazımı araştırmaları yalnız bir ölçüde Türk Kaynaklarına bağlıydı, Slovakya'nın yalnız küçükçe bir kısmı Türklerin egemenliği altında kalıyordu.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA ÇEKOSLAVAKYA TÜRKOLOJİSİ

1918'de Bağımsız Çekoslavak Cumhuriyetinin ilanından sonra, Çek ve Slovak araştırmaları çok daha iyi gelişme olanaklarına kavuştu. Türkoloji öncellikle Prag'daki Charles Üniversitesi Felsefe Fakültesinde, daha sonraki yıllarda da Prag'daki Doğu Enstitüsünde gelişmeye başladı. Yirmilerin başlangıcında J. Rypka /1886—1968/ daha önce Viyana'da da çalıştığı Türk, Arap ve Fars Filolojisine hazırlandı, ve hemen sonra kendisine Rudolf Dvorak'ın öğrencisi Felix Tauer /1894-1981/ katıldı. 1921—22'de ikisi de Istanbul'da bir yıldan fazla kaldılar ve Türk bilimcilerinin kılavuzluğunda kütüphanelerdeki çalışmaları esnasında Yakın Doğu Kültürü alanındaki araştırmalarının gelecekteki bilimsel profili biçimlenmeye başladı. Jan Ryoka 1924'de Türk şairi Sabit üzerine bir tez hazırladı sonra Fars ve Türk Klasik şiir ile ilgilenmeyi sürdürdü. Aynı zamanda Rypka yirmilerde Slovakya arazisinde bulunan Türk belgeleri üzerine bir makale ile de Çekoslavak - Türk Diplomasisinin temsilcisi oldu. Rimavska Sobota / Türkçe Rimo Sombot/'nın Türkler tarafından işgali zamanından kalma ve bu Slovak kasabasının arşivlerinde korunmuş olan 25 Türkçe belgenin önemini iyice anlamıştı. 1928'de Rypka'nın bu belgelerin fotokopilerinin yapılmasını istemesi şans eseri idi. Savaş sonrası bunalımında arşivin büyük bir kısmı tahrif edilmiştir. Rypka'nın bu alanda daha sonraki yazıları şunlardır: Z korespondence Vysoke Porty s Bohdanem Chmelnickym/Babıali'nin B. Chemelnicki ile yazışmalarından/Georg Rakoczi'nin himayeci mektupları üzerine bir makale ve Babıali'nin Kırım Hunlarıyla yazışmasının bir baskısı (yayım); ardından Türk kaynakları zemininde (Türk kaynaklarına dayanarak), 16. yüzyıldaki politik ilişkileri ortaya koyan diğer makaleler günlük basında ve radyoda Jan Rypka Türkiye'deki politik ve Kültürel durumun çeşitli yönlerini açıklayan bir çok parlak bilimsel yapıt vermiş, ayrıca Türk bilimcilerinin /örneğin Ateş, Sadettin Nushet vb./ bilimsel Türkolojik yazılarının ayrıntılı eleştirilerini yazmış ve Avrupalı öğrencilere anlatmıştır.

En çok bu dönemde ve Jan Rypka sayesinde Prag'da Üniversite / Şimdi Devlet / kütüphanesi ve Bratislava'da Üniversite kütüphanesindeki Türk elyazmaları ve doğuya ait kolleksiyonlar önemli ölçüde zenginleşti. Örneğin şimdi, Prag Üniversitesi Baki'nin sekiz Divanı, Vehbi, Fuzuli, Nesimi, Meali, İzzet Divanları; Hakani'nin üç Divanı ve birçok başka edebiyatçının yapıtlarını kapsayan üçyüzelli civarında elyazmasına sahiptir, burada ayrıca Sahidi'nin 1006 H. tarihli lügatını, E. I. Mastavoka'nın Moskova kolleksiyonlarında satirik şair Nef'i'nin 1884 tarihli Siham-ı Kaza Divan'ını; 972 H. den. Necati'nin Divan'ını; Attarın Padnamesi'nin bir Türkçe çevirisini ve başka pekçok ilginç yazıları bulabiliriz. Bratislava Kolleksiyonu da birçok eşsiz yapıtı kapsar; Uziceli Ali Vuslati Bey'in değerli Gazzavetnamei Cehrin'i iki kopya halinde başka bir Yugoslav Derviş paşa Elmostari'nin Muradnamesi ve değerli yeniçeri kanunnamesi. Bunun yanısıra, Rumi'nin yazılarından dört divan, Alımedi'nin İskendernamesi ve Yusuf ile Züleyha olduğu gibi, 17. Yüzyıldan Şeyh İbrahim Efendi'nin oğlanlar Şeyhi divanı isimli eşsiz divanı vardır. Bratislava kütüphanesinde en eski 1729'da Istanbul'da basılan Katip Çelebi'nin Tuhfat ul-kibar fi esvâar il-bihar'ı olmak üzere 437 eski Türk kitabına sahiptir.

Çekoslavak Elçiliğinde Çevirmenlik yapan Türk vatandaşı Gabriel Saman, otuzlarda, önceden Türkiye'de bulunan Doğu Enstitüsünün bir parçası olan doğu dilleri okulunda konuşulan Türkçe bilgisinin yaygınlaştırılmasına büyük yeterlilik kazandırdı. Gabriel Saman Prag'da Türk Sakinlerinin etnik yapısını açık-

layan bir hitap ve öğrenciler için bir ders kitabı olarak, Çekçede ilk Türkçe Dilbilgisini çıkardı.

Felix Tauer, 1921'de Istanbul'da bir yıl kaldıktan sonra, Istanbul kütüphanelerinde saklanan değerli elyazması kolleksiyonlarından daha fazla bilgi toplamak üzere dört kez daha bu kente geldi. Ankara ve Konya'yı da tanıdı ve daha sonra Çek okuyucuları için Türk insanı ve güzel sanatlar üzerine birçok makaleler yazdı. Bununla birlikte hayatının yapıtı, eleştirel bir biçimde, Istanbul kütüphanelerinde keşfedilen, Türklerin tarihi ile daha çok doğrudan /yada bazı durumlarda dolaylı/ ilişkisi olan Farsça metinleri yayınlamasıydı. Bunların başında Sultan I. Süleyman'ın Belgrad üzerine Seferinin tarihi Süleyman'ın Viyana Seferi'nin bir açıklaması ve daha sonra Ayasofya'nın yapılışı üzerine küçük makaleler vb. geliyordu. Nizamuddin Sami'nin Zafernamesi gibi, Orta Asya Tarihçisi Hafız Abru'nun bazı yazılarını yayınlaması bütün yakın doğu tarihi için önemlidir. Felix Tauer, Ankara'da yayınlanan bir makalede bütün bu çalışmalarını kısaca anlatmıştır Ayrıca Çek tarih yazımı kitapları için Türkiye Tarihi, özellikle I. Murat ile Vezirlerden Sokullu ve Köprülü üzerine birçok bilimsel yazı yazmıştır. Arap Geceleri'nin zengin bir açıklaması ile birlikte tam çevirisi Felix Tauer'in Çekoslavak kültürüne büyük bir armağanıdır. Ayrıca Istanbul kütüphanelerinde saklanan elyazmalarının bir çift listesini de yayınlamıştır.

Jan Ryoka ve Felix Tauer'in öğrencisi Josef Kabrda /1906—1968/ bütün hayatı boyunca Türk diplomasisine tam bir ilgi göstermiştir. 1934—1937 yılları arasında Bulgaristan'da Slumen'de bir Müslüman Türk okulunda öğretmendi. Sofya'da Balkan ülkeleri tarihinde önem taşıyan birçok Türkçe defter ve başka belgeler topladı. Daha sonraları pekçok kitap ve makale yazdı. Örneğin, Türkçe belgeler zemininde Türk Egemenliği boyunca Bulgaristan arazisindeki Yunan Ortodoks Kilisesinin durumu sorunu ile uğraştı. Daha 1937'de bu konu üzerinde kısmi bir monografi yayınladı; yani, bir kopya Türkçe metin, Vidim Metropolitan Metninin çevirisi ve açıklaması o yıllardaki çalışmalarıydı, Paris'te kaldıktan sonra savaşın bitiminde ortaya çıkan Fransız Türk ilişkilerine dair bir yazı yazdı.

Çekoslavak Türkologları doğal olarak devletin doğu bölümünün Türklerle yakın ve sürekli ilişkide bulunduğu döneme büyük bir ilgi gösterdiler. F.V Sasinek Matunak ve diğerlerini izleyerek Rypka'nın Slovakya arşivlerinde korunan Türkçe belgelerin ilk basımı gibi bu konu üzerine pek çok makale ve kitap yazılmıştır. Aynı konu kısmen Josef Kabrda tarafından ele alınmış ve Edward Tejnil, hem II. Dünya savaşından önce hem de savaş sonrasında bir çift öncünün makalelerine katkıda bulunmuştur. Son olarak tarihçi Josef Matrousek, Turecka valka veuropske politice v letech 1592—1594 / Avrupa diplomasisinde Türk savaşı, Prag 1935, 320 sayfa / isimli ayrıntılı bir monografi yazdı.

Türkolojinin ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerin ilerlemesinde 1926 da çalışmalarına başlayan ve 1929'dan itibaren bilimsel Archiv Orientalni dergisini / Ellinci Cilt 1982'de çıktı / yayınlayan Prag'daki Doğu Enstitüsü önemli bir rol oynamıştır. En başından beri bu dergi Türk filolojisine ilişkin yazılar çıkarmaktaydı; Böylece daha ilk ciltte Jan Rypka'nın şair Sabit üzerine makalesini ve ikincide, örneğin Polonyalı Türkolog Kowalski tarafından hazırlanan Türkçe ay isimleri üzerine bir makaleyi bulabiliriz.

Doğu Enstitüsü'nün kuruluşundan kısa bir süre sonra, bazı Türk bilginleri üyeliğe uygun görülmüş, yani Dr. Mehmet Köprülüzade Istanbul'daki Türkiyat Enstitüsünün başkanlığına; Halil Egham Istanbul Müzeleri Başkanlığına; Mübarek Galip Ankara müzeleri başkanlığına seçilmişlerdir 1929'da Felix Tauer'e Türkiye'-

de araştırma için bir burs verildi ve Archiv Orientalni Bilgisi Haberleri / Istanbul/ Hay Hosnak/Istanbul/,Istanbul Larülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası/Istanbul/ve Istanbul Darülfünun Türkiyat Enstitüsü Muhtıraları dergileriyle değiştokuş edilmeye başlandı. Doğu Enstitüsünün 1931'deki bir bülteninde Felix Tauer Istanbul'da kaldığı süre üzerine bir rapor yazdı, örneğin; Istanbul kütüphanelerinde şimdiye kadar bilinmeyen otuzdan fazla yazı bulunduğunu ve açıkladığını belirtiyordu. Bunların arasında en önemlisi Lokman el-Huseyni'nin III. Murat'ı ele alan, 153 resimle bezenmiş Doğu kitap resimlemesinin en parlak örneklerinden birine ait Şahanşah namesinin iki cildiydi.

1939'da Çekoslavakya'nın işgalinden sonra Naziler Çek üniversitelerini kapattılar. Doğu Enstitüsü'nün çalışmaları da sınırlandı ve 1939—1945 arası işgal esnasında yalnızca Gabriel Saman'ın yönettiği pratik Türkiye dersleri sürdü.

1945'DEN SONRA ÇEKOSLAVAK TÜRKOLOJİSİ

1945 baharında Nazi işgalcilerinin Rus Ordusu tarafından Çekoslavakya topraklarından çıkarılmasından hemen sonra Doğu Enstitüleri de eğitimsel ve bilimsel çalışmalarını yenileştirdiler. Asya ve Afrika kültürleri üzerine çalışmalarda dikkate değer bir yeniden doğuş görüldü. Bilimsel dergi Archiv Orientalni Çekçe yazılan ve rolü Asya ve Afrika'daki kültürler üzerine nitelikli bilgiler sunmak olan aylık Novy Orient/Yeni Doğu/ ile birleşti. Burada Türkologlar da şiir ve kısa öykü çevirileriyle çeşitli konular üzerine makaleler yazıyorlardı. Ülkenin kurtuluşundan kısa bir süre sonra, Çekoslavak Doğu bilimcilerine ortak bir platform sağlayan bir bülten yayınlayan, öğrenciler için konferanslar ve geniş halk kesimi için konuşmalar düzenleyen Çekoslovenska spolecnost rientalisticka / Çekoslavak Doğu Bilimciler Kurulu / kuruldu. 1960—1968 arasında bu kurum İngilizce New Orient Bimonthly (Aylık Yeni Doğu) isimli Türk Edebiyatı üzerine makalelerin ve Türkçeden bir çift çevirinin yanısıra Türkiye ve Türkler üzerine birkaç makale yayınlayan uzmanlaşmış temsilci bir gazete çıkarıyordu.

Çekoslavak Türkologları gurubu profesör Jan Rypka ve Profesör Felix Tauer tarafından olgunlaştırılmayı sürdürdü. Daha önceki bölümde belirtildiği gibi Jan Rypka, Klasik Türk şiiri alanında bir çok edebi yapıt yayınladı ve yazdıklarının listesi Türkiye'deki araştırmaların ilerlemesini dikkatli bir biçimde izlediğine de tanıklık eder. Türk bilimcileriyle ilgisi ve ilişkileri Türkçe bilimsel dergilerde bazı makaleleriyle olduğu kadar 1969'da arkadaşı Ali Nihat Tarlan onuruna yazdığı bir makale ve ölümünden daha önce yaptığı Türkolojik çalışmaların eleştirileriyle de kanıtlanır. Felix Tauer de Çekoslavak Türkolojisinin gelişimine katkıda bulunmuş ve gençleri bu konuya ilgi duymaya sevketmiştir.

Sonunda Brno'daki Güneydoğu Avrupa ve Yakın Doğu Tarihi Profesörü olan Josef Kabrda birçok yeni yapıtlar yayınlamıştır. Pek çok makalede Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Yunanistan ve Macaristan tarihinde politik, sosyo-ekonomik gelişme çalışmaları ile ilgili olduğu ölçüde Türk belgelerinin önemini anlatırken, Rusya tarihi için Kadı kayıtlarının önemine de dikkat çekmiştir. Makalelerinin bir çoğu Slovakya'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasını oluşturduğu dönemi de ele alır. 1968 baharında, Kabrda Ankara Üniversitesi'nin çağrısıyla Türkiye'yi ziyaret etti ve bir kalp krizi sonunda, 27 Mayıs 1968'de Ankara'da bir hastanede öldü. Dünya Türkolojisi'nin uğradığı büyük kayıp, ölümünden sonra, biri ayrı biri kitap halinde yayınlanan iki seçkin eseriyle kanıtlanır.

Arabist Karel Petracek /doğumu 1923/'in Bosnalı bilgin Müslümanların Archiv Orientalni'deki Die Chronologie der Werke von Hasan-al-Kafial-Aghisari /27, 1959, s. 407--414/ ve Bosnai'dak dini-politik Hamzawiyya hareketi hakkındaki

/Novy Orient 20, 1965, s. 305—306/ gibi bazıları üzerine denemeleri de Türkiye Tarihi için oldukça önem taşır.

Ellilerde Prag'daki Charles Üniversite'sinde Türkçe öğrencilerine Helena Turkova tarafından filolojik ve metodolojik /1900—1982/eğitim veriliyordu. Savaştan önce kocasının mimar olarak çalıştığı Türkiye'de iyi bir pratik Türkçe bilgisi kazanmış ve savaştan sonra da bu olağanüstü armağanına borçlu kalıp sonradan bütün yaşamının konusunu oluşturacak Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi üzerine bir doktora teziyle üniversite çalışmalarını çabucak tamamlamıştı. Savaştan kısa bir süre sonra J. Memeth, L. Fekete ve özellikle J. Rypka'nın öğrencisi Josef Blaskovic/doğumu 1910/hem eğitimsel hem de bilimsel Türkolojik çalışmalarda üstünlük kazandı. 1949'dan itibaren başladığı doktora tezini, Babı ali'nin Kosice'in işgaline ilişkin belgeleri ve 16.—17. yüzyıllarda Güney Slovakya'nın Türkler tarafından işgali üzerine bir takım ciddi yapıtlar hazırladı. Bu dönemin kavranmasında en büyük önemi Rimavska Sobota'dan bir Türk belgeleri kolleksiyonunun incelikle işlenmiş olması taşır, örneğin hazırlık tezi daha sonradan yayınlanmıştır. Emekliliğine kadar Josef Blaskovic Prag'daki Charles Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türkoloji Bölümünün başkanlığını yürüttü. Türk dili ve edebiyatı üzerine öğrenciler için yazılar yayınladı ve daha önce sözü edilmiş olan, modern Türk edebiyatından birçok çevirinin yanısıra Türk Kültürü üzerine bilgi veren, yüksek düzeyde pek çok popüler makale yazmıştır. Yazılarından bazıları da Çağdaş Tatar Filolojisi ile ilgili. Ankara'da Türk Dil Kurumu'nun Onur üyesi seçildi ve 1975'de Türkiye Cumhuriyeti'nin Onur Diplomasıyla taltif edildi (onurlandırıldı).

1953'de, Doğu Enstitüsü birimlerinden biri haline gelecek olan Çekoslavak Bilimler Akademisinin kurulmasıyla Türkolojiyi içeren Çekoslavak Doğu Çalışmaları önemli bir biçimde güçlendi. Daha önce Prag Charles Üniversitesinde Jan Rypka, Helena Turkova ve Josef Blaskovic'in öğrencileri olan Zdenka Vesela-Prenosilova, Ludec Hrebicek ve Nada Zimova tarafından yürütülen Türk çalışmalarında uzman sayısı da arttırıldı.

Türk Tarihi ve Anadolunun kendisinde olduğu kadar Osmanlı İmparatorluğunun parçalarını oluşturmuş olan yerlerdeki tarihi gelişmenin anlaşılması konusunda Zdenka Vesela-Prenosilova/doğumu 1930/ geniş çalışma yapmıştır. Bir çift kitap (iki ciltlik bir kitap) ve en çok Archiv Orientalni'de ama diğer dergilerde de yayınlanmış, Türkçe kaynaklara dayanarak yazılmış çok sayıda makalenin yazarıdır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğundaki sosyo politik gelişmeleri çeşitli hareketlerin, isyanların etkilerini açıklayarak, kapitülasyonların Osmanlı kentleri üzerindeki etkisinde dikkatini yoğunlaştırmıştır Bir örnek olarak 18. yüzyılın başında, Arnavutluk'u Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayırma girişimleri üzerinde, zengin bir biçimde belgelendirdiği uzun makaleleri sayabiliriz. Daha sonraki makaleleri Osmanlı Yönetimi altındaki Macaristan, Transilvanya, Mısır ve Kırım'daki olayları ve koşulları ele alır. Küney Slovakya'daki Türk Yönetimine ilişkin bilimsel yazılar da bibliyografyası içinde bulunabilir. Zdenka Vesela kitaplarındaki Türk tarihi bölümlerinin çoğunluğunun Çek ve Slovak dergilerinde, daha genelleştirerek Türk geçmişi ve varlığı üzerine birçok ilginç makale yazmıştır. 16. Yüzyılda Avrupa'da Türk Genişlemesi sorunları üzerine bazı yeni düşünceler birkaç makale ile Cyril Horacek tarafından getirilmiştir.

4—7 Kasım 1975 tarihinde Brno'da toplanan Çekoslavak Yugoslav Tarihi Komitesinin 9. Birleşik Konferansında sunulan yazılar; 16. ve 17 Yüzyıllarda Orta

Avrupa ve Balkanlarda Osmanlı Yönetimi /409 sayfa/adıyla 1978 tarihinde Prag Doğu Enstitüsünce Çekçe yayınlanmıştır.

1960 yılında Bratislava'daki Slovak bilimler Akademisine bağlı bir Doğu Çalışmaları Kabinesi kurulmasıyla Türkolojik çalışmaların temeli daha da genişledi. Josef Blaskovic'in öğrencileri olan Türkologlar Vot jech Kopcan ve Xenia Celnarova burada çalıştılar ve 1982 yılında bu kabine kaldırılıncaya kadar da orada çalışmalarını sürdürdüler. 1965 de kabine, İngilizce Asya ve Afrika çalışmaları isimli; Türk Tarihi, Edebiyatı, Dili ve Folkloru (Halk Bilimi) konularında bilimsel yazılar ve Türkolojik kitapların eleştirilerini de yayınlayan kendi bilimsel dergisini çıkarmaya başladı.

Votjech Kopcan / doğumu 1940 / en genç Türkologlardandır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu tarihini inceler. Bu konuda Türkçe belgelere dayanan bazı bilimsel eserler yazdığı gibi (178), tarihçi P. Horvath ile birlikte, daha geniş bir okuyucu kesimine hitap eden Turci na Slovenska/Slovakya'daki Türkler/kitabını yazmıştır Uyvar Seferine ilişkin bilinen bütün Osmanlı öykü kaynakları üzerine gerekli verilerin bir özetini yaptığı Osmanske naraone prameny v novameckej vyprave/Nove Zamky (Uyvar) Seferinde Osmanlı Öykü Kaynakları / teziyle Bilimler Adayı bilimsel payesini kazandı. (180) V. Kopcan aynı zamanda Türk kültür ve tarihinin çeşitli görünümlerinden haberdar etmekte kullanır. Ayrıca Slovak Türkolojisi ve Slovakya'daki Türk-Osmanlı Yönetimi tarihi alanında bütün yayınların /kitaplar ve makaleler/ bir listesini içeren yararlı kitabından olduğu kadar, modern Türk nesri çevirilerine katkılarından da söz etmek gerekir

Çekoslavakya topraklarında Osmanlı ve Osmanlı öncesi Ön-Asya sikkelerinin bulunması da Türkiye'nin en eski tarihinin ve en uzak geçmişteki karşılıklı ilişkilerin bilinip öğrenilmesine katkıda bulunmuştur Bu konular, Prag'daki etnolojik Naprstek Müzesi'nde çalışan Yakın Doğu sikke bilimi alanında aktif Çekoslavak Sikkebilimci Jarmila Stepkova'nın birçok bilimsel yazısında ele alınmıştır.

Önemli Çek Doğubilimcisi Alois Musil/1868---1944/'de yirmilerden beri, Türkiye'nin uluslararası ilişkileriyle ilgilendiği kadar; çağdaş politik ekonomik ve kültürel gelişimini de araştırmıştır. Bilimsel olarak, özellikle yüzyılımızın yirmilerinde, Türkiye'deki olaylar ve Kemal Atatürk'ün yönetiminde Türkiye'nin yeniden doğuşu üzerine açıklamalarda bulunmuştur 1940'da Musil bu tema üzerine, Most do Asie, Nove Turecko /Asya'da bir köprü, Yeni Türkiye, Prag, 263 sayfa/ isimli ayrı bir kitap yazdı. Öte yandan, Çek filolozofu Emanuel Rad 1, Batıyla Doğu'yu karşılaştıran monoğrafisinde şöyle belirtiyordu: «Türklerin Yunanistan üzerindeki Zaferi ve batı güçlerinin iradesine karşı bir Türk imparatorluğunun kuruluşu, diğer Doğu halklarına bile olası bir gelecek gösterdi... Buna ilişkin temalar Jan Rypka ve Josef Blaskoviç'in öğrencisi ve Prag'daki Doğu Enstitüsü kadrosunun bir üyesi olan Nada Zimova /önceleri Horcicova, doğumu 1935/nın amacı oldu. İlk makalelerinden biri olan Vyznam maloasijke dopravni site pro dejinny vyvoj/Tarihi Gelişmede Ön Asya Alışveriş Ağının Önemi/ gibi 1958 yılında Felsefe Fakültesi'nde hazırladığı diploma tezi de aynı konuya ilişkindi. Yayınlanmamış tezi olan Turecko a Balkanska dohoda. Knekterym aspektum turecke politiky/Türk ve Balkan Antantı. Otuzların başlangıcında Türk Diplomasisinin Bazı Görünümleri Üzerine/ile bir bilimsel ünvan kazandı. Daha sonra yazdığı makalelerde ilk (önceki) Türk Kuzey Afrika ilişkilerini ve Türkiye Cumhuriyetinin ilk aşamasını ele alır Karel Pravec Türkiye'nin

genel görünümünü sunan bir kitabında Atatürk üzerine bir monografi de yayınladı. Yakın yıllarda, Doğu Enstitüsü üyeleri Yakın Doğu'nun sosyo-politik gelişmesinin çeşitli görünümlerine ilişkin bir çift (iki ciltlik) kollektif yapıt hazırladı. Böylece 1980'de, Doğu Enstitüsü, çeşitli ülkelerdeki sosyo-ekonomik gelişmeyi karşılaştıran Rozdilnymi cestami/Değişik Yollardan/ isimli bir kitap yayınladı. Türkiye üzerine olan Bölüm Z. Vesela Premosilova/s. 3—59/ tarafından yazılmıştı. Bugünlerde ise yine bir gurup Ulusal ve Sosyal gelişmeyi açıklayan başka bir kitap hazırlamaktadır; burada da Türk bölümünün yazarı Z. Vesela'dır. Son olarak Türkologlar Vsela, Hrebicek ve Zimova tanzimat reformlarından İkinci Dünya savaşı'na kadar olan gelişmenin bir analizini kapsıyacak olan, Spolecenske mysleni v Turecku/Türkiye'de Sosyal Düşünceler/ isimli bir kitap hazırlamakla meşguldur.

Kimi Çekoslavak Türkologları kısmen ya da tamamen Türk dilbilimi ile ilgilenmiştir. Önceleri Rudolf Dvorak ve Jan Rypka Klasik Türk şiirinde yukarıda sözü edilen konuya ilişkin pek çok sözlerimi filolojik yapıtlarında ele almışlardı. J. Rypka, üç kez basılan, Almanca bir Türk dili ders kitabı da yayınlamıştır. Rypka'nın iki öğrencisi Jiri Kramsky/doğumu 1913/ ve Ludek Hrebicek / doğumu 1934 / yüksek teorik düzeyleri ve en son yöntemleri kullanmalarıyla bu alanda üstünlük kazanmışlardır. Kramsky'nin ana dalı genel dilbilimdir, ama makalelerinden bazıları yazarın Ural-Altay dillerine olduğu kadar, çağdaş Türkçeninde aksan, morfoloji ve sözlük gibi çeşitli dil fenomenlerine fonksiyonel, yapısalcı yaklaşımı ile karakterize edilmiştir. Türk dili fenomenini ayrıca genel dilbilim yazılarında da kullanmıştır. Buna bağlı olarak Modern Türk nesir ve şiirinin en iyi eserlerinden çevirilerin yanısıra pek çok bilimsel yazı da yazmış olan Ludek Hrebicek dikkate değer sonuçlar elde etmiştir. Matematiksel grafi temelinde yapısal eşsesliğe de dikkat ederek Türkçe sözdizimi çalışmasıyla uğraşmıştır. Bir grafi olarak Türkçe Dilbilgisi /prag, 1971/ kitabında ayrıntılarıyla bu söz dizimine ilişkin sorunları ele almıştır Türk Dil Reformunun sonuçları üzerine makalelerinde, bazı başka sorunları matematiksel istatistikleri uygulayarak çözer. Hrebicek Türkolojinin genel sorunlarıyla olduğu kadar diğer Türk kökenli dillerle de ilgilenmiştir Küçük bir ders kitabının da yazarıdır.

Daha sonraki Çekoslavak bilginleri özellikle Bedrich Hrozny'nin çalışmaları da Ön Asya'nın tarih öncesi ve Osmanlı öncesi tarihi için büyük önem taşır. Hititolojinin kurucusu olarak 1915'de Boğazköy'de bulunan tabletler üzerindeki Hitit metinlerinin dilini tamamiyle çözerek ve bunun bir Hint-Avrupa dili olduğunu kanıtlayarak bu özel alanda eşi bulunmaz bir hizmet görmüştür. Bu başarı. Ön Asya'nın çağımızın başlangıcından önceki ikibin yıl boyunca ve şimdiye değin bilinmeyen tarihinde parlak bir ışıktı. Hrozny sonraları bu konuda birkaç yazı daha yazmıştır. Daha sonra Asur tacirlerinin bir çivi yazısı arşivini keşfettiği Kültepe'de arkeolojik kazılara öncülük de etmiştir. O'nun Hititoloji alanındaki çalışmaları öğrencilerinden Vaclav Cihar, Vladimir, Jana Souckova ve Petr Varvrousek tarafından sürdürüldü. B. Hrozny'nin önde gelen öğrencisi Lubor Matous tarafından Kapadokya tabletleri üzerine pek çok değerli bilimsel yazı yazıldı. En çok 1929 yılından itibaren yayınlanan Byzantinoslavica dergisinde yoğunlaşan Çekoslavak Bizansbilimi araştırmaları da Ön Asya tarihi için önem taşır. Bu nedenle 1953. cildi Kostantinopolis'in yıkılışının 500. yıldönümüne ayrılmıştır. Çekoslavak ve yabancı yazarların bu konu üzerindeki kayda değer yazılarını kapsamaktadır. Başka kitaplar arasında, ünlü klasik filolog A. Salac'ın 1452'de Konstantinopolis ve Prag arasındaki ilişkileri ele alan bir kitabından da söz etmek gerekir.

NOTLAR

Çek ve Slovak kişi ve yer adları orijinal biçimlerinde bırakılmıştır. Bu yüzden okunuşları hakkında kısa bir bilgi vermekte yarar görüyoruz: Sesli üzerindeki çizgi (örn: á) sesinin uzunluğunu gösterir. Sesli ya da sessiz üzerindeki kanca, (örn: dé=dye) yumuşatmayı gösterir. Çekçe ve Slovakçadaki y=Türkçedeki i. Yazılışları değişik sessizlerin okunuşu:

c—ç; ch—h; j—y; r—rj; s—ş; z—j.

(1) V. Machek'in Etymologicky slovnik jazyka çeského a slovenského / Çek ve Slovak Dilleri Etimolojik Sözlüğü, Prag 1957 / Türkçe kaynaklı yüz kadar sözcük verir. Daha başkaları da aşağıdaki makalelerde bulunabilir. Z. Drenko, Turecke prvky v chotarnch nazvoch na Slovensku / Slovak yer simlerindeki Türkçe ögeler/. Vlastivedny casopis 18, 1970 No. 1 sayfa 89—90; V Blanar, Otazka lexikalnych turcizmov v slovencine/ Slovakça'da Türkçe Terimler Sorunu/; Jazykovedny casopis 13, 1962, s. 76—87. J. Blaskovic'e ait Çek Dilinde Türkçe Kelimeler, Türk Dil Kurumu, 1960, s. 87—112.

(2) Prag Telefon Rehberi (1980/81)'de 150 adet Turek ismi ve 93 x adet Turek'ten türetilmiş isim vardır. Turek ayrıca bazı eski soylu ailelerin soyadıdır. Örneğin, Turek z Vosule atalarından biri, Türkiye'yle savaşa katılmış bir Cesky Krumlov vatandaşıdır, ismini 1698 de almıştır. /Ottuv slovnik naucny, Cilt 25, Prag 1906, s. 921/.

(3) Bak. J. Blaskovic'in Slovakya'da Türkçe Kökenli Bazı Yer İsimleri. Acta Orientalia ASH /Budapeşte/ 27, 1973, s. 191—199 ve J. Blaskovic, Çekoslovakya topraklarında eski Türklerin izleri, Reşit Rahmeti Arat Armağanı, Ankara 1966, s. 341—351.

(4) Slovenska politika, 29 Mart 1936, s. 5.

(5) Basen o Siladim a Hadmazım/ Siladi ve Hadmazi üzerine Şiir/ Slovensko, Cilt. 4, Culture, (Kültür), No. 1, Bratislava 1979, s. 151.

(6) O. Sirovatka, Moravska balada o ztracenem synu — janicarovi / Kaybolmuş Oğul için Bir Moravya Baladı, Bir Yeniçeri/ Slovensky narodopis 11, 1963, s. 379—389 da. Jan Michalek Variant povesti o zajatom synovi — janicarovi / Kaybolmuş Oğul Masalının bir Çeşitlemesi/ Slovensky narodopis 11, 1963, s. 390—397.

(7) Bu tema üzerine birçok makale vardır, örneğin, O. Sirovatka Rozsireni balad s tureckou tematikou v ceske a sloveenske tradici / Çek ve Slovak Geleneğinde Türkçe Konulu Baladların Yayılımı/. Cesky lid 55, 1968, s. 102-108 de. Ayrıca bak. Çek Folklorunda Türklerin İzleri. Bilimsel Bildiriler, Ankara 1968, s. 189-208; D. Klimova, Turecke valky v pameti nasich lidovych vypravecu a zpevaku/ Halk Öykücülerimiz ve Ozanlarımızca anımsandığı Biçimiyle Türk Savaşları/. Novy Orient 19, 1964, s. 18—20 de, M. Kosova, Historicke povesti s tureckou tematikou. K teorii fabuly a sujetu/ Türk Temalı Tarihsel Öyküler. İçerikler ve Konu Kuramı Yönünden/. Slovensky narodopis 20, 1972, s. 373—388. Vybor z ceskoslovenske epiky lidove/ Çekoslovak Halk Destanlarından Seçmeler, hazırlayan F. Strejcek/, Prag 1911, Oklamay Turek /Aldatılmış Türk, s. 32/, Za Turka provdana/ Bir Türkle Evlendi, s. 67/, Vdova a Turak / Dul ve Türk, s. 71/ gibi şiirler de vardır.

(8) Bak. Janko, O stycich strarych Slovanu s Turkotatary a Germany z hlediska jazykoveho/ Dil Yönünden Eski Slavların Türktatarları ve Almanlar ile ilişkileri üzerine/ Vestnik Ceska akademie 16, 1908, s. Peçenekler Slovak-

ya'da bazı yerel isimler bırakmışlardır, örneğin, Besenov, Pecenady, Pecenany, Pecenice/ Encyklopedie Pyramida, No. 136, Bratislava 1982, s. 4327/.

(9) Bak. örneğin, A.V. Florovskij, Ceske sukno na vychodoevropskem trhu v XVI. az XVIII. veku /16. yüzyıldan 18 yüzyıla Doğu Avrupa Pazarlarında Çek kumaşları/, Prag 1947.
Mallar Bohemya'ya ithal ediliyordu... Bağdat'tan da... Türk ipeği Macaristan'dan bizimkiler tarafından ithal ediliyordu. Z. Winter, Cesky obchod ve XIV veku/ 14. yüzyılda Çek Ticareti/ Nova ceska revue 1, 1904, s. 564 ve 566.

(10) Bak, örneğin, I. Dujcev, Le conquete turque et la prise du Constantinople dans la literature slave contemporaine. Byzantinoslovica.

(11) Aşağıda belirtildiği gibi, yazıları Helena Turkova ve V Kopcan tarafından ele alınmıştır

(12) Jozef Blaskovic, Zwei türkische Lieder über die Eroberung von Nove Zamky aus dem Jahre 1663. Asya ve Afrika Çalışmaları 12, 1976, s. 63—69.

(13) Bak., V Klimes, Pocatky ceskeho a slovenskeho novinarstvi /Çek ve Slovak Gazeteciliğinin Başlangıcı/ Prag 195, s. 17, 34, 35, vb. Örneğin, Noviny o velke porazce vojska cisare tureckeho, od Safi, krale perskeho/ Türk İmparatorunun Fars Kralı Safi tarafından Büyük Bozgunu üzerine haberler/ 1535 de ve Pravdive noviny z Konstantinopole/ Konstantinopolis'ten Gerçek Haberler/ 1553 de, vb. çıktı.

(13) a/ Z. Simecek, 16. yüzyıl ve 17. yüzyılın başlangıcında Çek Raporlarında Osmanlı Yayılması. 16. ve 17. yüzyıllarda Orta Avrupa ve Balkanlar'da Osmanlı Egemenliği'nde, Prag 1978, s. 281.

(14) Vaclav Hajek z Libocan, Kronika Ceska / Çek Tarihi / En son baskı Prag 1981, 714 sayfa.

(15) Jan Beckovsky, Poselkyne starch pribehu ceskych/ Eski Çek Öykülerinin Habercisi/, 3 cilt. 1879 da Prag'da yayınlandı, Cilt 2, s. 273.

(16) Gruntovni vypsani O nabozenstvi tureckem /Türk Dininin Temel Açıklaması/ Prag 1594.

(17) Kronica nova o narodu tureckem /Türk Ulusu Üzerine Yeni Bir Tarih/ Jan Kocin z Kocinetu a Adam z Veleslavina tarafından hazırlanmıştır.

(18) Basılı olarak ancak 1777 de Prag'da çıktı.

(19) Bak. Jan Rypka, Turkologicke korolarie k Prihodam Vaclava Vlatislava z Mitrovic/Vclav Vratislav z Mitrovic'in Serüvenleri üzerine Türkolojik Varsayımlar/ Listy filologicke 3/78/1955/s. 79—86. Örneğin, Şubat 1593 tarihli mektupta Vratislav şöyle yazıyordu: «28 Ocak günü, Saray'da Sipahi denilen Türk atlılarının yarattığı büyük bir karışıklık vardı, çünkü uzun zamandır ücretleri ödenmemişti...» /Jaroslav Kolar,- Mektup yazarı Mitrovic. Listy filologicke'de, 101, 1978, Cilt 4, s. 230/.

(20) Antialkoran üzerine özellikle Julius Glücklich'in. Prameny a vznik Budovcova Antialkoranu (Budovec'in Antialkoran'ının Kaynakları ve Doğuşu)'na bakınız. Sbornik historickych praci k sedesatinam J. Golla, Prag 1906, s. 279—297.

(21) Bratr Oldrich Cech z Furlanska, Popis vychodnich kraju sveta (Dünyanın Doğu Bölgelerinin bir Açıklaması) Prag 1962 s. 8.

(2)) Martina Kabatnika cesta z Cech do Jerusalema a Kaira r. 1491-92 (Kaire'ye yolculuğu) J. Prasek tarafından yayınlandı, Prag 1894, s. 5.

(23) Denik Hermana Cernina (Herman Cernin'in Günlüğü) Lumir 6 1856'da s. 207—213 ve izleyen 7 sayı.

(24) Bak; Milada Blekastad, Comenius, Prag-Oslo 1969. Önsöz V. T. Miskovka'nın Komensky sultanovy (Comenius Sultan Huzurunda) makalesinde yeniden basılmıştır. Novy Orient 9. 1954, s. 20—21.

(25) Bak., örneğin Josef Braun Komensky a preklad Bible do turectiny (Comenius ve İncil'in Türkçeye çevrilmesi). Novy Orient 25, 1971 s. 25—251.

(26) Tomas Jan Pesina z Cechorodu, Ucalegon Germaniae, Italiae et Poloniae Hungaria, flamma belli Turcici ardens. Litomysl 1664.

(27) Slovakya için F. Grunner ve V. Kopcan Doğuya ait temalar taşıyan yayınların bir bibloyografyasını hazırlamıştır (Bratislava 1972), Osmanlı İmparatorluğu ve Türkolojiye ilişkin temalar 117—152. sayfalarda (1040—1357. maddeler) bulunmaktadır. Çek arşiv ve kütüphanelerinde çok sayıda eski kitap ve elyazması vardır. Böylece, örneğin Tirebon'daki Devlet Bölge Arşivinde Türklerin 1535—1609 İran Seferine ilişkin haberler ya da Prag'daki Devlet Kütüphanesinde; 1644 yılından H. Cernin'in elyazması Eigentliche Beschreibung der Constantinopolitanischen Reis. 1663'de Türklerin Nove Zamky Seferi sırasındaki olaylar üzerine bir broşür, folio Descriptio Tartaricae depopulationis in anno 1663, vb. korunmuştur. Bak; E. Mareckova — Solcova, Zbornik Filozofickej fakulty — Graecolatina et Orientalia I, Bratislava 1969, s. 125—140 vb.

(28) Keleti orak költezzet törtenet es nylvtodomanyi tekintetben, Szegedin 1848.

(29) Besedy lidu 2, 1894, s. 42-43, 55-56.

(30) J. Rypka, Selmovstvi Hodzi Nasreddina (Nasreddin Hoca'nın Taşlamaları) Svanda dudak 28.1909. s. 182-186, 216-219.

(31) Der Hodscha Nasreddin. Weimar, 1911, 284 ve 286 sayfa.

(32) Zerty a prihody Nasreddina Hodzi (Nasreddin Hoca'nın Fıkra ve Öyküleri). R. Hrdlicka tarafından hazırlanmıştır. Tabor 1913, 84 sayfa.

(33) Lumir Ö, 1881, s. 154-155.

(34) Kvety 5/2, 1883, s. 469.

(35) Z. divanu Bakiho (Baki'nin Divanından) Zvon 1'de 1901 s. 531 532. Baki üzerine ilk çalışmalarına 1889'da başlamıştır. Bak, Ueber eine zu veranstaltende Ausgabe von neun Kasiden desselben. Actes du huitieme Congres internatidnal des Orientalistes (Stacholm 1889), Leiden 1893, s. 473-527.

(36) Máj 10, 1912 s. 441, ve Topicuv sbornik 2, 1914-15, s. 332-333 ve 371-373. Dvorak'ın çeviriler için bak, L. Hrebicek, Preklady R. Dvoraka z turectiny (R. Dvorak'ın Türkçeden Çevirileri) Dialog 1962/1 s. 95—96.

(37) Topucov sbornik 2, 1914—15 s. 376—378.

(38) V dedinkach anatolskych kitabından (Anadolu Köylerinde) Topicuv sbornik 4, 1916—17, s. 460—461.

(39) Baki'nin Divanı. Ghozalijjat. Leipzig—München—Wien 1911, 75—667 sayfa.

(40) Baki als Dichter. ZDMG XLII, 1888, s. 560—586.

(41) Sind türkische Dichterausgaben zu vokalisieren? ZDMG XLII, 1888 s. 102-112.

(42) Obrazna mluvı milostne poesie vychodni (Doğu Aşk Şiirinin Hayal Dili) Slavnostni list F.L. Celakovskemuğ, Strakonice 1892, s. 16-19.

(43) Ottuv slovnik naucny Cilt 25, 1906, 904—919.

(44) Pamatnik narodniho pisemnictvi v Praze (Rudolf Dvorak II CH 46) Dvorak 1889'da Viyana'da Fattahi'nin Farsça yapıtı Hüsn-ü dil'i yayınladı. R. Dvorak üzerine daha fazla bilgi ve yazılarının bibliografyası Felix Tauer'in Rundolf Dvorak üzerine yazdığı makalelerde bulunabilir. Archiv orientalni 28, 1960, s. 529—546.

(45) Vitezslav HOalek, Cestopisy (Gezi Yazıları). Burada şu makalelere bakınız; Turecka rodina (Bir Türk Ailesi), Turecke divadlo (Türk Tiyatrosu) Turecky bazar (Türk Pazarı), Vychazka do Ejubu (Eyüpte bir gezinti) vb.

(46) Obrazy z ciziny (Uzaktan hayaller) kitap biçiminde basılmıştır. Son baskı Prag 1950, 419 sayfa.

(47) Örneğin Karel Hlubucek, Dzaffera, Prag 1922. Türk toplumunun yüksek tabakalarının yaşamını anlatan bir roman, saray tutsağı kadınların yaşantılarının romantik tanımlamaları.

(48) Örneğin, Llois Klus, Do rise pulmesice (Yarım-Ay İmparatorluğuna) Prag 1910, 280 sayfa, Bohdan Kamenicky, Navstevou u Choreho Muze (Hasta Adama Ziyaret), Prag 1912; 185 sayfa; daha sonra, V. Boravec, Cesta do Orientu (Doğuya bir Yolculuk), Prag 1925, 144 sayfa; Muhammad Abdullah Brikcius, Napric Kemalovym Tureckem (Baştan başa Kemal'in Türkiyesi), Prag 1935, 121 sayfa vb.

(49) Muallim Naci Efendi, Ömer'in Çocukluğu, Prag 1913, 117 sayfa.

(50) Salzin hrich (Salha'nın günahı). Besedy casu 16, 1911, s. 97-109.

(51) Alois Kuedalka, Neco z moderniho tureckeho pisemnictvi (Türk Edebiyatından örnekler Hlidka 28, 1911, s. 297-302. Aynı yazarın daha sonraki makaleleri de aynı yayında basıldı: Z novejsi tureske literatury (Daha yeni Türk edebiyatından), 31, 1914, s. 421-425 ve 524-529; ve Turecke pisemnictvi (Türk Edebiyatı), 35, 1918, s. 1—9.

(52) Alois Kudelka Türkçenin yanısıra Farsça ve Ermenice dahil, yaklaşık 30 Asya ve Avrupa dilinden çeviriler yaptı.

(53) Ahmed Hikmet, Teticka Nakijje (Nakiyye Hala) 1000 nejkrasnejsich novel, cilt 9, Prag 1911 s. 83—95.

(54) 1000 nejkrasnejsich novel, Prag 1911, Cilt 1, s. 71—81; cilt 22, s. 65—78; cilt 29, s. 93—99.

(55) V. Rosenzweig-schwannau, Auswahl der Diwanen Dschamaluddin Rumi's Viyana 1838.

(56) V. Furch çevirisi, Basne (Şiirler), Olomouc, 1841.

(57) Bak, Jiri Becka, Gazel v ceske poezii (Çek Şiirinde Gazel). Ceska literatura 24, 1976, s. 141—151.

(58) Kvety 5, 1870, s. 110.

(59) Baqi als Ghazeldichter. Facultas philosophica Universitatis Carolinae Pragensis, IX, Prag 1926, 200 sayfa.

(60) Beitrage zur Biographie, Charakteristik und Interpratation des Türkischen Dichters Sabit. Facultas philosopica Universitatis Carolinae Pragensis, VIII, Prag 1924, 164 sayfa.

(61) M. Fuad Köprülü, İslam Ansiklopedisi'nde cilt 2, İstanbul 1961, s. 252/Baki'nin yorumlanmasında Rypka'nın ve Dvorak'ın becerilerini övmektedir.

(62) Sabit's Ramazanijje. Islamica 3, 1928 s. 435—468.

(63) Ueber Sabit's romantisches Epos Edhem ü Hüma. Archiv orientalni 1, 1929 s. 147—190 ve ZDMG 82, s. 74-75.

(64) Sieben Ghazele aus Baki's Divan. Annali del R. Instituto Superiore Orientale di Napoli, N.S. 1, s. 137—148.

(65) Yakup Kadri ve Ahmed Hikmet, Turecke povidky (Kısa Türk Öyküleri). Prag 1927, 60 sayfa. V Matejcek Y. Kadri'nin 70. doğum yıldönümü nedeniyle Novy Orient'in 1. sayısı için onunla ilgili anılarını yazdı, 1945—6, No. 9, s. 11. Zoraki Diplomat (1956) romanında, Yakup Kadri, 1938 deki Munich bunalımı sırasında, Çek ulusuna sempatisini ortaya koymuştur.

(66) Brno 1933, 19 sayfa (özel sayı).

(67) Les Müfredat de Sabit. Archiv orientalni 17, 1950, s. 444—478, 20, 1953, s. 103—105.

(69) Le Kefsger?-name de Beligh. Casopis pro moderni filologii 29, 1946, s. 169-174.

(70) Le Qasida de Meali composée sur les proverbes turcs. Rocznik orientaliskyczny 17, 1953, s. 29—46

(71) Ein Ghazel Nabis auf das Badehaustreiben. Nemeth Armagani (Nimet Armağanı), Ankara 1962, s. 353—357.

(72) H. Türkova, sözü edilen tezinde 1660—1661 de Evliya Çelebi'nin Dalmaçya ve Bosna gezilerini anlattığı yapıtının dört bölümünü Türkçe'den çevirmiş, incelemiş ve eleştirerek yorumlamıştır. (1947—48).

(73) Evliya Çelebi, Kniha ciest. Cesty po Slovensky (Seyahatname. Slovakya Gezileri). Bratislava 1978, 331 sayfa. — İnceleyen Z.V — P Archiv Orientalni 48, 1980, s. 268 ve X. Celnarova, Slovenske pohl'ady 95, 1979, No. 7, s. 130-131.

(74) Quelques remarques sur l'analyse formale des vers de Mehmed Fuzuli. Archiv orientalni 35, 1967, s. 378—382.

(75) Novy Orient 28, 1973, s. 266—267.

(76) Iskandername v tvorbe Ahmediho. Podle bratislavskeho rukopisu (Ahmedi'nin yazılarında İkendername. Bratislava elyazmalarına göre. (Pra 1967, 183 sayfa yayınlanmadı). Aynı tema üzerine yazar, Zur Analyse eines der historischen Bestandteile von Rhmedis Iskandername. Archiv orinetalni 41, 1973, s. 28—41.

(77) British Museum'da korunmuş bir elyazmasına göre.

(78) Xenie Celnarova, Dede Korkut'un kitabının enson baskıları üzerine. Asya ve Afrika Çalışmaları 12, 1976, s. 179—184.

(79) Novy Orient-Yusuf Balasaguni 16, 1961, s. 42; M. Baki, 25, 1970, s. 83; Tri tujughy (Üç Tuyug), 26, 1971, s. 231; M. Babur, Sakkaki, Mir Aliser Nevai, Gedai 30, 1975, s. 41, 51 ve 59. Nevai'nin Farcsça yazılarının çevirileri ve bunlar üzerine makalelerden başka, bir kitap halinde Ferhat ve Şirin şiirinin Slovakça çevirisi çıkmıştır. (çeviren J. Rojko ve I. Mojik), Bratislava 1980, 287 sayfa. İnceleyen J. Becka. Revue svetovej literatury 17, 1981, No. 2, s. 185—186.

(80) J. Rypka, Haqanis Mada in-Qasida rhetorisch beleuchtet. Archiv orientalni 27, 1959, s. 199—205; Hakani. Armaghan 51, 1348 Tahran 1969, No. 2, s. 65-75. Çeviri: Ze ctyrversi Chakaniho (Hakani'nin Rubaileri'nden), çeviren P. Hajek ve J. Axamit. Kvety, 23, 1901, I, s. 322—323.

(81) Çeviriler V Kubickova, Panorama 21, 1946, s. 103; Novy Orient 4, 1949, s. 12; Novy Orient 25, 1970, s. 23; J. Rypka ve V. Kubickova, Po cestach Allahovych (Allaha Giden Yollar Üzerine), Prag 1948, s. 13, 21—22, 26—27, 31, 44—47, 56—57 ve 65—66; J. Becka Novy Orient 30, 1975, s. 239 ve J. Becka, Kral perskych mystiku (Fars Tasavvufunun Kralı). Svetova Literatura 1978, No. 1, s. 172—178, vb.

(82) Nazım Hikmet, Bojujuce srdce (Dövüşen Yürek) Türkçe'den çeviri J. Blaskovic, Pavel Horov. Bratislava 1951, 102 sayfa. Zpev za mrizemi (Mahpushane Türküleri, 1921—1945 şiirleri), çeviri: J. Boucek, A. Kroupa, ve O, Svobodova. Prag 1951, 123 sayfa.

(83) Svetova literatura 7, 1962, No. 2, s. 139—149.

(84) Nazım Hikmet, Viac ako vlastny hlas (Kendi Sesimin Ötesinde). Bratislava 1963, 154 sayfa. J. Blaskovic V Kubickova'yla birlikte Novy Orient'in 6. sayısı için birkaç şiiri Çekçeye çevirmiştir, 1951, s. 82 ve 141; 8, 1953, s. 29.

J. Blaskovic tarafından Kulturny zivot için Nazım Hikmet üzerine makaleler yazılmıştır, 6, 1953, No. 29, s. 5 ve No. 47, s. 5. J. Blaskovic tarafından, Macarca çeviriyle, Szvivem (Yüreğim) adı altında bir şiir kitabı yayınlanmıştır, Bratislava 1954, 120 sayfa.

(85) Prag 1955, 83 sayfa. Çeviren Fr. Svec, V. Horacek'in bir makalesiyle birlikte. Kitap okurlar için ve tiyatrolar için iki kez yayınlanmıştır. Slovakça çeviri V Mikulasova ve J. Smrek. Bratislava 1954, 181 sayfa.

(86) Tiyatrolar için Prag'da Dilia tarafından 1954, 1956, 1957, 1958, 1959 da yayınlanmıştır. Bunun yanısıra, okurlar için beş oyunluk bir cilt 1959 da Prag'da çıkmıştır, 424 sayfa.

(87) Novy Orient 10, 1955, s. 60, 88, 106 ve 125; 11, 1956, s. 70 ve 86 12, 1957, s. 125. İki Aylık New Orient (Prag) 66, 1967, s. 42—45 de, Sabiha Sertel'in Nazım Hikmet'ten Anılar'ı çıktı (çeviren Z. Veselá-Prenosilova)

(88) L. Hrebicek, Basnik a Revolicionar (Bir Şair ve Bir Devrimci) Rude Pravo, 20 Ocak 1977; X. Celnarova, Basnik a revolcionar Nazım Hikmet (Nazım Hikmet, Bir Şair ve Bir Devrimci). Pravda 20 Ocak 1977, s. 5.

(89) Sabahattin Ali, Dabel ve nas (İçimizdeki Şeytan). Çeviren H. Turkova. Prag 1959, 223 sayfa. Bundan başka, H. Turkova aynı yazarın kısa öyküsü Rodny list (Doğum Belgesi)ni çevirmiştir Novl Orient, 7, 1952, s. 120.

(90) Sabahattin Ali, Dve manzelky (İki Kadın). Zivot 1, 1951, No. 33, s. 15; Chinin (Kinin). Zivot 1, 1951, No. 20 s. 14-15; Prednaska o druzstevnictvi (Kooperatifler üzerine bir Ders). Nvy Orient 8, 1953, 114; Vrazda (Cinayet). Novy Orient 8, 1953, s. 66. Bundan başka şu çeviriler yayınlanmıştır: Dadin priben (Daha'nın Öyküsü). Rolnicke hlasy 7, 1953, No. 12, s. 3; Kanal (Kanal). Zemedelske noviny, 21 Ekim, 1953;! Mlyn (Değirmen). Polnohospodarska vyroba, 9, 1959, No. 14, s. 18; Zbeh (Kaçak) Çev. H. Dujkova). Zivot 5, 1955, No. 29, s. 16; Spinave pradlo (Kirli Çamaşırlar, çev .Z. Hanzova). Navy Orient 5, 1945/50, s. 272—273.

(91) Navy Orient 17, 1962, s. 116—118.

(92) Yaşar Kemal, Jerabi se zlatymi pery (Ortadirek), Prag 1979, 312 sayfa. Yazar üzerine bir bilgiyle birlikte yayınlanmıştır.

(93) N. Klevisova, Perspektivy vzajemneho poznani (Karşılıklı Anlayışın Yönleri). Türk yazarı Aziz Nesin'le bir konuşma Literarni mesicnik 10, 1981, s. 126—127.

(94) Psi ohony (İt Kuyruğu) Novy Orient 16, 1961, s. 55—57; Nastesti nejsem zena (Kadın Olmadığım için Şanslıyım). Novy Orient 17, 1962, s. 18—19. İt Kuyruğu'nun J. Blaskovic tarafından İngilizce çevirisi İki Aylık New Orient'de yayınlandı (Prag) 3, 1962, s. 20—22.

(95) Dilia, Prag 1963, 81 sayfa.

(96) Na strese je blazen (Damda Deli Var). Magazin Slovo 69, 1969, s. 75-79; Pan Jezis a dva lide (İsa ve İki Adam). Novy Orient 25, 1970, s. 94-96; Zabava na nedeli (Pazar Eğlencesi). Novy Orient 28, 1973, No. 1, Ek 1-4; Svaty slovek (Kutsal Adam). Novy Orient 30, 1975, No. 1, Ek 1—4; aynısı: 100+1 zahranicnich zajimanvosti 21, 1978; Obchodni zalezitost (İş İştir). Novy Orient 30, 1975, s. 126—127; Dve povidky (İki Kısa Öykü). 100+1 zahranicnich zajinavosti 6, 1977, s. 59-61; Takhle to bylo, tak to dal nepujde (Böyle gelmiş Böyle gitmez). Novy Orient 35, 1980 No. 1, Ek. 1—4; ve No. 2, Ek 1—4; Spolknute statni tajemstvi) (Novy orient 35, 1980, s. 220—221; O vecech poslednich a predposlednich (Son ve Sondan Önce) Novy

Orient 35, 1980; s. 205, 208, 219 ve 221; Do Kopce! (Doğru Tepeye). Novy Orient, 36, 1981, no. 7, Ek. 1—4; No. 8, Ek. 1—4; No. 9, Ek. 1—4.

(97) Vynosny podnik (Kârlı bir girişim). Nemam rad patolizacstvo) Yaltakdan başka şu iki çeviri yayınlanmıştır: Pokus o samovrazdu (İntihara Telanmayı sevmem). Revue svetovaj literaturi 10, 1974, No. 1, s. 68—74. Bunşebbüs, çev. —mc—, Beseda 10, 1970, No. 9, s. 11; Zaloha (Yedek) çev. M. Vazarikova. Pravda na nedelu, 14 Ocak 1977 s. 13.

(98) Istanbulcan (Istanbullu bir adam). Zvot 27, 1977, s. 42—43; Ako zlepsit turisticky ruch (Turizm nasıl geliştirilir). Zvot 30, 1980, Blazon na streche (Çatıdaki Çatlak), Obcianska povinnost (Bir Yurttaşın Görevi), Pribeh mojho zivota) Yaşam Öyküm). Revue svetovej literatury 14, 1978, No. 7, s. 150—158.

(99) At zije vlasty! (Vatan Sağolsun), Lide se probouzeji (İnsanlar Uyanıyor). Svetova literatura (Dünya Edebiyatı); Osminohy Sysifos (Sekiz Bacaklı Sisyfos), Mas pravdu, pane! (Eve Efendim). Literarni revue (Edebiyat Dergisi). —

(100) Yılmaz Güney, Brana spasy (Kurtuluş Kapısı), çev. X. Celnarova. Bratislava 1979, 291 sayfa; İnceleme V. Kopcan. Slovenske pohlady 96, 1980, No. 10, s. 133—134; Kemal Bilbaşar, Dzemo (Cemo), Çev. X. Celnarova. Bratislava 1982, 213 sayfa. Romanın bir kısmı, Revue svetovej literatyry 18 de yayınlanmıştır. 1982, No. 1, s. 93—111.

(101) Reşat Nuri Güntekin, Kruta laska (Zalim Aşk), çev. M. Odran.' Bratislava 1976, 544 sayfa. İnceleme X. Celnarova. Revue svetovej literatury 14, 1978, No. 3, s. 188—189. Strana rana (Eski bir Yara) adlı öykü, Slovakça'ya çeviren A.H., Express dergisinin 3. sayısında çıktı, 1977, s. 20.

(102) Slovakça'da: S. Üstüngel, V zalari i na «slobode» (Tutsak ve «Özgür») çev. J. Niznansky. Bratislava 1952, 118 sayfa; Çekçe'de: Cesta boje (Kavga Yolu), çev. Z. Vesela-Prenosilova ve C. Sarka. Prag, 1954, 108 sayfa.

(103) Sait Faik Abasıyanık, Povidky (Kısa Hikayeler). Svetova literatura 13, 1968, No. 1, s. 138—148; Vrata soudu (Mahkeme Kapısı) Novy Orient 28, 1973, No. 8, Ek 1—4; Pribeh pro dve osoby (İki Adamın Hikayesi) Novy Orient 34, 1979, s. 84—86; Hadi spanek (Yılan Uykusu). Novy Orient 25, 1980, s. 123—124.

(104) Sait Faik Abasıyanık, Na ostrove Kasik (Kaşık Adasında) Revue stovej literatury 10, 1974, No. 1, s. 63—67; Smrt dcerytejto stvrte (Mahalleden bir Kızın Ölümü). Nedelna Pravda 11, 1978, No. 27, s. 12—13.

(105) Halikarnas Balıkçısı, çev. L. Hrebicek: Dve povidky (İki Kısa Öykü). Novy Orient 30, 1975, No. 8, Ek 1—4; Potapeci (Dalgıçlar)' Zabutnuta piesen Unutulan Şarkı) çev. M. Odran, Zivot 27, 1977, No. 42, s. 73.

(106) L. Hrebicek: Necati Cumalı a tema Anatolie v moderni turecke literature (N. C. ve çevrilmiş örneklerle modern Türk edebiyatında Anadolu temaları). Svetova literature 20, 1975, No. 7, s. 217—234! Necati Cumalı o svete (N. C. Dünyada; şiirler), Novy Orient 31, 1976, s. 110—111. J. Zamrazilova-Weltman çevirisi: Asistent (Yardımcı) Vlasta 1970, No. 49, s. 8—9; ve Stetak (Dünyada bir Adam) Novy Orient 26, 1971, s. 313—315.

(107) L. Hrebicek'in çevirileri: Clovek ktery zustal prazdny (Açları Doyuran Adam). Svetovaliteratura 10, 1965, No. 6, s. 122—125; O jednom zlocinu (Bir Günah Üstüne). Novy Orient 21, 1966, No. 5, Ek 1—4; Hlas chyceny do site (Ağa Yalanan Ses). Zoologicka zahrada (Hayvanat Bahçesi şiirleri).

Novy Orient 24, 1969, s. 49. V. Kopcan çevirisi: Risa. Zivot 27, No. 1, s. 42—43.

(108) Karaosmanoğlu, Devce slysici hlas (Ses Duyan Kız), çev. V. Matejcek. Novy Orient 2, 1947, No. 9/10, s. 11—12. Ertem, Prominte, prosim... (Affet Beni), çev. R. Reskova, Novy Orient 4, 1949, s. 21. Seyda, Pockej, ja to napısu (Bir Dakika Bekle, Yazacağım), çev. L. Hrebicek. Svetova literatura 1969, No. 3, s. 108—117. Akbal, 3 povidky (Üç Öykü), çev. L. hrebicek. Svetova literatura 1971, No. 4, s. 75-82. Selçuk, Neverım na ınspıracı (Tel kine inanmıyorum), çev. L. Hrebicek. Novy Orient 34, 1979, s. 219. Kocagöz, Provıdka provıdek (Öykülerin Öyküsü), çev. L. Hrebicek. Novy Orient 36, 1981, s. 155—156; Smrt velkeho vola (Koca Öküzün Ölümü) çev. J. Zamrazilova—Weltman. Novy Orient 24, 1969, s. 309. Güven, Strapec hrozna (Üzüm Salkımı), çev. J. Blaskovic. Nedela 2, 1949, No. 5, s. 7—8; Zaplava (Tayfun), çev. J. Blaskovic. Nedela 3, 1950, No. 32, s. 8: Hrozen vına (Üzüm Salkımı) çev. J. Blaskovic. Novy Orient 7, 152, s. 67. Noyan, Vtaciv zajatı (Esir Kuşlar), çev. J. Blaskovic. Nedela 2, 1949, No. 12, s. 7. Dursun, Muj byvaly tatınek (Eski Babam). Noc na zitrek (Yarına Varan Gece) çev. J. Zamrazilova — Weltman. Novy Orient 24, 1969, s. 124—127. Muhtaroğlu, Prvni dlouhy den leta (Yazın İlk Uzun Günü), çev. J. Zamrazilova — Weltman. Novy Orient 25, 1970, s. 121—125; Pomocnicka v domacnosti (Ev Kızı), çev. X. Celnarova. Revue Slatovej literatury 10, 1974, No. 1, s. 84-89. Özyalçıner, 3 povidky (Üç Öykü), çev. J. Zamrazilova — Weltman. Svetova literatura 1971, No. 4, s. 82—89. Ömer, Uajommy chram (Gizli Mabet), çev. V. Kopcan. Cestou slnka. Vyber modernych azijskych poviedok (Güneşin Yolu). (Modern Asya Kısa Öyküleri Antolojisi), Bratislava 1976, s. 236—285; Krvave vykupne (Diyet), çev. T. Lane. Novy Orient 31, 1976, s. 180—182. Apaydın, Pan doktor (Doktor), çev. X. Celnarova. Revue svetovej literatury 10, 1974, No. 1, s. 79—83. Hançerlioğlu, Puda (Toprak), çev. X. Celnarova. Revue svetovej literatury 10, 1974, No. 1, s. 75—78. Karay, Sarı Bal, çev. X. Celnarova. Cestou slnka, Bratislava 1976, s. 286—296. Baykurt, Cena zivota (Hayatın Bedeli), çev. T. Lane. Novy Orient 37, 1982, No. 1, Ek 1—4; No. 2, Ek 1—4. Derviş, Strach (Korku), çev. M. Lipa. Nedelna Pravda 13, 1980, No. 11, s. 13. Bekir, Jazdcova smrt (Atlının Ölümü). Motorizovani otroci (Motor Köleleri), çev. X. Celnarova, Revue svetovej litedatury 17, 1981, No. 4, s. 77—84; Nevzat Üstün, Prostitutka s kockou (Kedili Fahişe), çev. L. Hrebicek. Novy Orient 37, 1982, s. 284—286.

(109) Örneğin, şiir çevirileri: Universita Karlova 4, 1958, No. 3—4, s. 6; Novy Orient 13, 1958, s. 4; yirmi şiir: Svetova literatura 5, 1960, No. 5, s. 24—30; Robinson. Materiodouska 3, 1970, No. 3, s. 7.

(110) Orhan Veli, Ceho se nemohu zrici (Vazgeçemediğim), çev. L. Hrebicek. Prag 1964, 130 sayfa. İnceleme: E. Stolbova. Novy Orient 20, 1965, s. 128.

(111) Orhan Veli, Altındağ. Çev. X. Celnarova. Revue svetovej literatury 16, 1980, No. 2, s. 103—108.

(112) Dağlarca. Novy Orient 10, 1956; Nida. Novy Orient 11, 957, s. 22. Anday. Svetova literatura 8, 1963, No. 4. s. 146—150. Rıfat. Svetova literatura 10, 1985, No. 2, s. 112—119. Behzad, Anday ve Gör. Novy Orient 24, 1969, s. 246—247. Necati. Svetova literatura 20, 1975, No. 4, s. 217—234, Necati Cumalı a tema Anatolie v moderni turecke literature (N. C ve modern Türk

TÜRKİYE DIŞINDAKİ TÜRK EDEBİYATLARI (*)

Yazan: Karl H. MENGES **Çeviren: Prof. Dr. Kemal AYTAÇ**

En eski Türkler, büyük çoğunluğu ile göçebe idiler. «Türkler» derken, bununla Türkiye sınırları içinde oturanları kastetmedik ve kastetmiyoruz. Kesin bir ayırım yapmak için bunlardan daha çok «Osmanlılar» diye bahsedeceğiz. Burda kastettiğimiz, dilleri Büyük Altay dil ailesi olan Türkçe, Moğolca ve Tunguzca (veya Mançu-Tunguzca)'ya ait olan Türk-Tatar kolunun Türkçesine giren bütün kavimlerdir. Bu kavimlerden, burda Uygurlar, Çağataylar, Özbekler, Kazaklar, Kırgızlar, Türkmenler, Azeriler, Osmanlılar, Tatarlar, Sibirya Türkleri (Oyrot, Abakan, Tuva, Yakut) ve Çuvaşlar ele alınacak, ötekiler yeri geldikçe anılacaktır.

Türkler bu şekilde göçebe istilacı gruplar halinde, daha Hun Akınlarının zayıflaması ve Atilla İmparatorluğu'nun 5. Yüzyılda çöküşünden sonra, bugünkü Moğolistan'dan, Altay ve Sayan dağlarının güney yamaçlarındaki eski konup göçme bölgelerinden batıya ve güney batıya doğru yayıldılar. Sonunda Hazar Denizine, Volga'ya, İran'a, Mezapotamya'ya, Anadolu'ya, Suriye'ye ve Filistin'e ve buradan da Halife İmparatorluğu (yani Abbasi İmparatorluğu)na ve Bizans İmparatorluğuna kadar dayandılar ve iktidarı ele geçirerek, sonunda göçebeliği bıraktılar. Şüphesiz bu göçebelerin daha sonra yerleştikleri ve hükmettikleri bölgelere gelmeden önceleri, zengin bir sözlü edebiyatları vardı: Bu edebiyat, tarihi ve efsanevi konuları işleyen destan nağmelerindan ve aynı zamanda da akla gelebilen her türlü Şark kaynaklarından beslenmiş fantastik hikayelerden, fabel'lerden ve şarkılardan oluşuyordu. Bu durum, o kavimlerin daha sonraki gelişimleri için de anlam taşıyacaktı. Şu husus, bir gerçekdir ki, sözlü edebiyat, her devirde yazılı edebiyatı büyük ölçüde etkilemiştir. Yazılı edebiyata gelince, bunun en eski belgesi — aynı zamanda Altaylıların en eski edebiyat anıtı — eski **Türk Orhun Yazıtları**'dır. 732—735 tarihlerini taşıyan bu yazıtlar, «Süryani—Aramice» alfabesine dayanan bir **Run** yazısı ile yazılmıştır ve son derece özlü bir üslupla, Türk Hakanlarının kavimlerini Çin egemenliğinden kurtaran kahramanlıklarını tasvir eder.

Bugünkü Rusya'ya ait Ortaasya'da veya Türkistan'da Semerkand ve Buhara gibi eski ünlü şehirlerde Türkler, sekizinci Yüzyılın başlarında Araplar'la karşılaştılar. Bunlar, uzun ve yıldırıcı mücadelelerle hakimiyetlerini ve dinlerini oranın yerli halkı, İranlılara ve daha evvel yerleşen Türklere kabul ettirmeye çalışmışlardır. Araplara karşı aynı derecede güçlü bir karşı koyuş, Türk göçebe istilacı gruplarından geldi. Ancak 1000 yıllarındadır ki, İslamiyet, Transsoksanya'ya,

(*) **Karl H. Menges**: Die Türkischen Literaturen ausserhalb der Turkei, «Kindlers Literaturleikon», 2. cilt, München 1974, S. 551—565.

yani eski Sogdiana'ya ve daha sonraki Batı Türkistan'a hakim din olarak yerleşti. Ortaasya'daki Türk edebiyatının başlangıcı da bu sıralara rastlar. Daha sonraki Çağatay edebiyatının öncüsü olduğu için ilk Çağatayca veya Orta Türkçe olarak nitelendirilebilir. — Çağatayca, aslında babasının Ortaasya'daki İmparatorluğunu 1227 yılında miras olarak alan Cengiz Han'ın oğlu Çağatay'ın hükümranlığından itibaren geçerli olan bir terimdir.

Aslında Ortaasya, Doğu ve Batı Türkistan'ın bütün Türk edebiyatının dili, bölgesel lehçelerde çok az bir farklılaşma gösteren Uygurca'dır Eski Ortaasya Türkçesinden yine de Uygurca'nın yanında, oldukça eskiden beri Oğuzlar'ın lehçesi gelişti: Bu kavim kolu, «Salkuk» veya Selçuklular boyundan gelmiş olmalı idi. Bu boy, İran'ın fethinden sonra (yani, 1000 yıllarından sonra), Batıya doğru ilerlemeye devam etti ve bunların torunları ya da yakın boy akrabaları, 15. Yüzyılın ortasında, nihayet bütün Bizans İmparatorluğunu devraldı ve böylece kendi İmparatorluğu olan Osmanlı İmparatorluğu'nu kurdu. Bunların yazı dili İlk Selçukça ile başlayıp, Osmanlıca'ya ve Türkiye Türkçesi'ne doğru gelişti. (Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ile çok sıkı akrabadır).

Ortaasya'da ise Uygurca'dan «Orta Türkçe»ye ve sonra da Çağatayca'ya geçiş, fonetik ve morfolojik tarzdan çok, kelime hazinesi bakımından olmuştur: İslamiyet'in nüfuzundan itibaren tüm soyut terminoloji, yani dini, felsefi ve siyasi-içtimai terminoloji, Arap ve Yeni Fars kavram dilinden alınmak zorundaydı. Çünkü yalnızca bunlar, İslamiyet'in oldukça baskıcı taleplerine uyacak olgunlukta idi. Böylece, Uygurca'nın kendi ifade araçlarına sahip olduğu bir sürü soyut kavram, İslamiyet aracılığı ile desteklenen Arap ve Yeni Fars deyimlerine yerini bıraktı. Bu durum, dilde öyle sert bir kopma anlamına geliyordu ki, hiç olmazsa kelime hazinesi bakımından Uygurca ve «Orta Türkçe» (ya da daha sonraki Çağatayca), farklı edebiyat dilleri olarak birbiri karşısında yer aldı. Belli bir dereceye kadar bağlayıcı unsur olarak halk dili kaldı ,ama bu da İslamiyet'in etkisinden kendini kurtaramadı.

En eski zamanlardan beri Türk ve İran kavimleri arasında var olan ve canlılığını koruyan alışveriş Ortaasya'da kültürel yönden özellikle verimliliğini ispatladı: Her üç dinin, yani Nasturi-Hristiyanlığı, Manihaizm ve Budda dininin kesiştiği yerde, yüksek bir Türk kültürü, bununla birlikte ve buna uygun bir Türk edebiyatı gelişti. Karşılıklı ilişkiler — ki, bunlarda Türkler ekseriya ve ilk devirlerde sadece alıcı, İranlılar ise verici), her şeyden önce Türkler'in ve İranlı komşularının birbirlerine çok benzemesi keyfiyetiyle kolaylaşmıştı. Hepsi değilse de, Turan steplerindeki İranlı kavimlerin çoğu, aynı şekilde göçebe idi ve içlerinde çoğu Med'ler ve Pers'ler gibi uzun tarihi devirler boyunca böyle kaldılar. Böylece, edebiyat alanında destan geleneğini uzun süre korudular. Bu sebepledir ki Ortaasya Türk edebiyatının İranlılıkla en yoğun ve en içiçe olduğu yerde, yani daha sonraki Türkistan'da ve Semerkand, Buhara, Fergana vadisi, Belh, Merv, Merat, Taşkent gibi İran kültürünün eski merkezlerinde en verimli olması, bir tesadüf değildir. Bu merkezler, Taşkent dışında bugüne kadar İran dili ve kültürünün merkezi kalmışlardır.

1. KARAHANLI - ÇAĞATAY ÖZBEK EDEBİYATLARI

Batı Türkistan'dan, İslamiyet öncesine ait henüz bildiğimiz Türk Edebiyat anıtları yoktur. Edebiyat anıtları, ancak 11. Yüzyıla, yani Türk Karahanlılar İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı Türkistan'ı içine alan bölgesinde kök salmaya başladığı devire aittir. Burada 1069 yılında Kaşgar'da Uygur yazısı ile yazılmış ve 72 bölüm içinde, o zaman için geçerli olan devlet öğretisi, ev ve aile düzeni hak-

kında öğretici konuşmaları ihtiva eden Kutadgu Bilig meydana gelmiştir. Yazarı, daha sonra «Has Hacib» ünvanını alan Balasagun'lu Yusuf'tur. Eser, konu bakımından hemen hemen çağdaşı sayılabilen Keykavus'un «Kabusname»sine, üslup bakımından ise Firdevsi'nin «Şehnamesi»ne (bunun vezni ile yazılmıştır) dayanır.

Bundan birkaç yıl sonra (1074'de) İslam-Arap İmparatorluğunun başkenti Bağdat'da, bir Türkçe-Arapça sözlük olan «Divanu Lugati't Türk» («Türk Dillerinin Külliyatı») tamamlanır. Bu eser, Türk filolojisindeki anahtar karakteri dışında, halk ağzına uygun olarak kaleme alınmış üçyüzden fazla Türkçe kıt'ayı ve bir o kadar da, yayınlandıktan sonra yaşayan atasözlerini ihtiva ettiği için, burada zikredilmek zorundadır. Bu eserin yazarı Mahmud el-Kaşgari yani Kaşgar'lı Mahmud'dur, ki, o zamanlarda Bağdat Halifesinin sarayında çalışıyordu. Bu eser, Arap yazısıyla Türkçe olarak yazılmıştır. Onikinci Yüzyılda üç Türkistan'lı şairin dini mısralarına rastlıyoruz. Bunların başında, mezarı bugün halâ Türkistan şehrinin büyük camiinde (Taşkent'in 500 km. kuzey batısında) bulunan mistik Hoca Ahmed Yesevi (öl. 1166) gelir. İlk Türk-İslam edebiyatının sufi doğrultudaki bu önemli belgesi (Toplu başlıkları: «Hikmet», yani «Bilgelik») yanında, yine aynı nitelikteki Ahmed İbn Mahmud Yügneki'nin çoğunluğu dörtlü kıt'alar içinde ve çok katlı kafiyeli ve aruzla yazılmış «Atebetü-'l-hakayık» («Hakikatlerin eşiği» — ya da çok kere «Hiybetü'l-hakayık» yani «Hakikatler heybesi» olarak da okunabilir) ve Süleyman Hakmata'nın ahret konularını işleyen «Ahirzaman kitabı» adlı kitabı mevcuttur.

13. Yüzyıldaki Moğol savaşları gerçeği şunu açıklar ki, 14. Yüzyıl başlarına ait yine diğer dil anıtları tespit edilebilmiştir. Mesela, Rabguzi'nin «Kısasü'l-Enbiya» («Peygamberlerin tarihi» — 1311), eski Türk nesrinin bir örneğidir. Bunun yanı sıra, menşeini folklordan alan ve hece vezni ile yazılmış parçalar bulunmaktadır. Tıpkı Rabguzi gibi Harezmi de, adından anlaşılacağı üzere Harezm menşelidir. Onun «Muhabbet-nâme»si, yüksek bir form mükemmeliyeti gösteren mektuplardan oluşur ve aşkı, sufilik, yani İslam mistiği anlamında konu olarak alıp, işler. Zikredilmesi gereken başka bir eser de, bütün İslam Şark dünyasında çok sevilen «Yusuf ile Züleyha» hikayeleridir. Bu hikaye, Kur'an'da biraz değişik olarak işlenen bir Tevrat hikayesine, yani Yosef ile Potiphar'ın karısının epizoduna dayanır. Eser, 1409'da Belh'in kuşatılması sırasında Durr-Beg tarafından yazılmıştır. Bu eser, gerçi Türkçeye uygun düşmeyen, Farsça ve Arapçadan alınan nicelik vezni («Quantitativ metrum») ve mesnevi biçiminde yazılmıştır, fakat Çağatay edebiyatının 15. Yüzyıldaki parlak dönemine bir geçiş hazırlamıştır. Önemli Çağatay şairlerinin Fars ustalardan yaptıkları bazı çeviriler de hemen hemen aynı döneme rastlar: Mesela Seyf Sarayi, Sa'di'nin «Gülistan»ını; Harezmi, Nizami'nin «Hazinetü'l-esrar» («Sırların Hazinesi»)ını tercüme etmiştir. Keza Kutb, Nizami'nin bir eserini, yani («Hüsrev ü Şirin» «Hüsrev ile Şirin»)ini tercüme etmiştir.

Timur'un uzun fetih savaşlarından ve imparatorluğu (1369—1405) nu kuruşundan sonraki 15. Yüzyılın hemen hemen bütün ilk yarısı, siyasi yönden tam bir sükun içinde geçmiştir. — Bu durum, bu ülkelerin tarihinde nadir bir olaydır. — Bu dönem, kültürün ve bununla birlikte sanatların ve edebiyatın bir daha ulaşılamayacak bir zirvesine başlangıç demekti. Hükümdarlar bile, mesela Timur'un oğlu Şah Ruh ve onun oğlu Uluğ-Bey, bizzat edebiyata ve bilime faal katkıda bulundular, (Uluğ-Beğ, özellikle Astronomiye ilgi duydu ve bu dalı kendi verimli çalışmaları ile zenginleştirdi) ve ellerinden geldiğince desteklediler.

Sulh devri, 1449'da (Uluğ-Beğ'in öldürülmesi ile sona erdi ve böylece Nakşi-

bendi derviş tarikatının ve onun baş üstadı Hoca Ahrar'ın karanlık etkisinde bulunan, düşünceye düşman bir rejim başgösterir. Kültür merkezi, ünlü Semerkand'dan, o zamana kadar Horasan'ın baş şehri olan ve Şah Ruh'un oturduğu ve ihtişamı, en büyük Çağatay şairi ve yazarı Ali Şir Nevai ile artan Herat'a geçti. 15. Yüzyıl edebiyatı, artık dini veya öğretici yanı ağır basan bir edebiyat değildir. Oldukça dünyevidir ve çeşitli türler ve nazım biçimleri bakımından hatırı sayılır bir çeşitlilik gösterir. Büyük kısmı nazımdır, ama nesir de gitgide ön plana çıkmaktadır. Bu durum, Çağatay edebiyatının öğretmeni ve örneği olan Fars edebiyatında olduğu gibi, nazım, bir sanat biçimi olarak daima ön planda kalmış olsa da, böyledir.

Fars San'at biçimlerinin bütün çeşitliliği, Çağatay edebiyatına da geçmiştir ve karmaşık beşlik kıt'alar («Muhamma») ve sekizli kıt'alar («Mutamman») kurulmuştur. Geleneksel üslupda özellikle ince işlenmiş Od'(«Kaside»)lar, geleneğe uygun olarak Sadi tarafından yaratılmıştır ve ayrıca da şairlerin tartışma biçimleri («Münazara») sık sık kullanılmıştır. Gazeller, özellikle halk şarkısına bir parça yakın olan aşk şiir gazeli popülerleşmiş, Lütfi'nin «Gül ü Nevruz» («Gül ile Yeni gün) u tarzında büyük romantik şiirler doğmuş, aruz vezni dışındaki çetrefil «muhamma» formu, kelimeleri hecelere ayırarak tertip edilen bilmece şekli özel olarak hicivde tutulmuş ve Çağatay edebiyatında da aynı şekilde uygulanmıştır.

Çağatay şairlerinin bir çoğu, hatta büyük şairlerin hepsi Çağatayca yanında Farsça da yazmışlardır. Farsçanın ve Fars edebiyatının Çağatayca'ya ve genel olarak Türkçe'ye ve Osmanlı Türkçesine yaptığı etkiye rağmen, Çağatay edebiyatı Fars edebiyatını hiçbir zaman bir tekrarı veya iyi bir taklidi olmamıştır. Daha çok Mir 'Ali Şir'in yaratıcılığında zirvesine ulaşan klasik devirde Çağatay edebiyatı, zaman zaman Fars edebiyatını geçmiş ve bizzat yalnız Ortaasya ve bütün Türk edebiyatlarını değil, önemli ölçüde olmak üzere Fars edebiyatını da etkilemiştir.

Çağatay edebiyatının o büyük klasik devrinin Mir 'Ali Şir öncesi ve onun çevresinde yer alan üç önemli isim anılmalıdır: Lütfi, Ata'i ve Sekkaki. Yukarda adı geçen Gül ü Nevruz, Lütfi'nindir Onun Çağatayca ve Farsça yazılmış şiirleri arasında en büyük ünü kazananı, Çağatayca gazelleridir. Ata'i, zamanında ve bugün de çok okunan bir şairdir. Sekkaki, ince işlenmiş kaside ve gazellerin büyük üstadıdır. Takma adı Nevai (yani «ahenkli») olan ve Farsça eserlerinde Fani (yani «ölümlü») adını kullanan Mir 'Ali Şir (9 Şubat 1441'de Herat'da doğdu ve 3 Ocak 1501'de öldü) ile Çağatay edebiyatı en yüksek gelişimine ulaştı.

Aynı şekilde Çağatay edebiyatında meşhur olmuş olan Şah Hüseyin Baykara'nın sarayında Mir 'Ali Şir, bir süre Nazır, daha sonra da Vezir olmuştur. O, bu hüviyetiyle devrinin yazarlarını ve san'atkarlarını büyük ölçüde desteklemek imkanını bulmuştur. Ama, sonu gelmez saray entrikalarından bıkıp 1476'da devlet hizmetinden geri çekilince, hayatının en verimli devresi başlar ve devrinin şair ve san'atkarlarıyla ve hepsinin başında da Abd u'r-Rahman Cami ile olan yakın arkadaşlığı yoluyla verimliliği artar. Bu büyük Fars şairi ile birlikte beş bölümlük şiir kompozisyonu «Hamse»yi, yeniden canlandırmıştır. Çünkü bu kompozisyon Nizami'den itibaren hemen hemen unutulmuştu. Her iki şair de Ortaasya'nın iki büyük kültür dili olan Farsça ve Çağatayca'daki edebi yaratıcılığı desteklemişlerdir. Böylece edebiyatta çift dillilik geleneği, günümüze kadar gelmiştir, ki bunun son temsilcisi, Sadru'd-Din Ayni (1879-1955)'dir. Mir 'Ali Şir, 1483—1485 yıllarında, yaratıcı gücünün zirvesindedir: O Hamse'sinin 50 000 mısradan fazla tutan beş bölümünü bu dönemde yazmıştır. 1487'de Astrabat valiliğine tayin edildi.

İşte burada **Hazainü'l-me'ânî**• «Düşüncelerin Hazineleri» — «Tefekkürler» başlığı ile anılan ve 45.000 mısralık dört cildi, insanın dört gelişim basamağına göre düzenlenmiş olan kocaman bir cilt halinde, gazellerini topladı. Bu dört cildin başlıkları şöyledir:

1. **Garâibü's-Sigar** Çocukluk çağının garipliklerî.
2. **Nevâdirü'ş-Şebab** Gençlik çağının incileri.
3. **Bedâyiu'l-Vasat** Olgunluk çağının emsalsizlikleri.
4. **Fevâidü'l-Kiber**: Yaşlılığın faydaları.

Dostu **Câmî**'nin 1494'de ölümü **Mir'Ali Şir**'e ağır bir darbe oldu ve yedi yıl geçmeden o da öldü. Ölümü, Türkistan ve İran'ın dışında da matem yarattı.

Az önce anılan Tefekkürler eseri dışında onun en büyük eseri olan «Hamse»si, Türk dillerinde eşsizdir ve ancak **Câmî** ve **Emir Hüsrev Dehlevî**'nin aynı isimli Farsça eserlerine denktir. Bu eser, aşağıda sıralanan şu beş kitapdan oluşur:

1. **Hayretü'l-Ebrâr** («Dindarların Hayretleri»):

Bu, adil bir devlet idaresinin gerekliliğine olan inancı açıklar.

2. **Ferhâd ü Şirîn** («Ferhad ile Şirin»)
3. **Leylî vü Mecnun** («Leyla ile Mecnun»)

Bu son ikisi, İslam Şark dünyasının sonu iyi bitmeyen iki ünlü aşk romanıdır.

4. **Seb'a-i Seyyar** («Yedi Seyyare»): Şair burada Sasani **Behram Gur**'ün ve **Dilârâm** adlı kızın aşk hikayesi çerçevesinde eski dostu **Şah Hüseyin Baykara**'yı ve Horasan'daki durumu tasvir eder.

5. **Sedd-i İskenderî** («İskender Seddi»): Ona göre **İskender**, bütün ülkelerde keyfi hareketin kökünü kazıyan ve düzeni tekrar kuran örnek kumandandır.

Aynı motif, yani hükümdarın ve hükümetin adaleti motifi, gazellerinde olduğu gibi hamsesinde de mecazi biçimde ekseriya dinin kurallarına dayanmaya kadar mevcuttur. Hatta büyük Fars şairleri için tipik olan belli bir hür düşünürlüğe kadar yükseltilmiştir. Bununla birlikte **Mir Ali Şir**, ne aşk hakkındaki sofist-panteist telakkisinde ne de islamiyete karşı muhalif tutumunda **Ömer Hayyam** kadar ileri gitmiştir.

Mir Ali Şir'in Lisânü't-Tayr («Kuşların Lisanı»), **Feridü'd-Din Attar'ın Mantiku't-Tayr** («Kuşların Dili») adlı eserine bir cevap ve bir naziredir. Onun manzum eserleri arasında «Erbain Manzûm» («Kırk Şarkı») ve «Nazmül-Cevâhir» («Cevahirler Nizâmı») sayılabilir.

Onun en büyük dokuz nesir eseri arasında bir kaç gerçek inceleme yazısı vardır. Mesela şiir sanatı üzerine «Mizânü'l-Evzân («Vezin ölçüsü») ve «Müfredat» «Muhamma» biçimi üzerine yazılmış tek tek yazılar, ahlak üzerine «Mahbûbu'l-Kulûb («Kalplerin Sevgilisi»), Kutadgu Bilig'den beri teşhis edilebilen ve sonra «Sâdi'nin zenginleştirdiği bir tarzda yazılmıştır. Tarih hakkında «Ta'rih-i mulûk-i Acem» («Acem Krallarının Tarihi») ve filolojik-lengüistik bir yazı olan «Muhâkemetü'l-lugateyn» («İki Dil Üzerine Muhakeme»), yani Farsçanın mı yoksa Çağataycanın mı o zaman olduğu gibi burda da daima Türki, Farisi'nin karşıtıdır. Farsça isimlendirilmesi gerektiği hakkında hüküm vermeye çalışır. Çünkü «Rumî» denen ve aslında Rumca anlamına gelen Uzak Osmanlıcadan başka edebiyat dili olabilecek bir Türkçe yoktur. **Mir Ali Şir**'den daha küçük birinin bu konuyu işlemesi şunu ispatlar: Şairin yaşadığı devirlerde genel olarak o sırada bazılarının yaptığı gibi, Çağataca mı yazmak gerektiği konusu henüz tartışmalı idi. Ona göre her iki dilde de eşdeğerli sayılmalıydı. Hatta Çağataycanın Farsçaya üstünlüğü onun Farsça ve Arapçadan aldığı kelime hazinesi idi ki, bu sayede Farsçadan daha zengin ve ifadesi daha güçlü olmuştu. Bu sebeple de, edebiyata, şiirsel

ifadeye fevkalade uygundu. Belki modern filoloji ve lengüistiğin de vereceği aynı hükmü, muhtmelen Mir Ali Şir'in yazdığı bir mısra özlü olarak ifade eder:

«'Arabi asl — («Arapça Asil,
Farsl Şakar — Farsça şeker,
Hindi namak — Hintçe tuz,
Türkl hunar» — Türkçe hüner»).

Çağatay şiirini akla gelmedik zirvelere ulaştıran Mir Ali Şir, artık sadece Çağatay veya Türk edebiyatlarının değil, bütün Ortaasya kavimlerinin yön verici örneği olmuştur. Ortaasya kavimleri, özellikle Sovyetler Birliği topraklarında bugün klasik gelenekten uzaklaşmışlarsa da, onlar da yine de Ali Şir'in etkisi, canlılığını korur. Edebi ün bakımından da ne onun kendi devrinde ne de daha sonraki devirlerde onunla boy ölçüşecek bir başkası olmamıştı. Bu sebeple, ondan sonra gelen şairleri, çok daha kısa anlatacağız.

Mir Haydar, İskandar Mirzâ, Bannâ'ı Kemâli, Ubayd Han ve Mulla Saki gibi ve Moğol İmparatorluğunun kurucusu Zahîrü'd-din Muhammed Bâbur (1483-1530), bize otobiyografik eseri olan «Bâburnâme» de Çağatay nesrinin muhteşem bir örneği olduğu kadar o fırtınalı on yılların (1494-1529) güzel bir tarihi kaynağını bırakmıştır. Yönetimi zamanında, Özbeklerin Şeybânî Han yönetimi altında Harezm'den başlayıp bütün Batı Türkistan'ı fetheden kimse de odur. Kendisi onlar tarafından yenilip güney doğuya yönelmiş ve Afganistan ile Hindistanı egemenliği altına almıştır (1526). Şiirleri, imparator şairin yaşadıkları ve çektiklerinden çok şeyler ihtiva eder.

Özbek zaferi, Timur'lu Ebû Sa'id Mirzâ'nın hizmetinde nüfuzlu bir memur olan ve Hüseyin Baykara tarafından 1465'de idam edilen şair Nûr Sa'id Beg'in oğlu Harezmli Muhammed Sâlih (1455-1506) tarafından canlı ve tarihi yönden kusursuz bir şekilde tasvir edilmiştir. Babasının idam edilmiş olması, oğlunun doksanlı yıllarda Özbeklerin safına geçmesinin sebeplerinden birisidir. Onun «Şeybânînâme»si, dokuzbin mısradan oluşur ve mesnevi biçiminde yazılmıştır.

Mir Haydar, İskandar Mirzâ, Bannâ'ı Kemâli, Ubayd Han ve Mulla Saki gibi şairlerin yalnızca adlarını anmakla yetineceğiz. Ama, bu demek değildir ki, onların Çağatay edebiyatındaki yerini küçümsüyoruz. 17. Yüzyıldan Hive (Harezm) Hanı Ebu'l-gâzi ve onun nesir eseri Kitâb-ı Seceretü'l Etrâk» (Türklerin Secere Kitabı») anılmalıdır. Keza, sık sık dini akidelerden sapma ile suçlanan, değişken tabiatlı ve sonunda dini bir mahkeme tarafından ölüme mahkum edilen Sufî Masrab (1657—1711)'ın adı zikredilmelidir. O, çeşitli biçimlerde şiirler yazmıştır. Mesela, Muammes ve Müseddes'ler. 18. Yüzyıldan ise çok koyu dindar, mistik olan ve Hüvayda («Berrak») adıyla meşhur olmuş olan Fergana'lı Hoca Nazar anılmalıdır.

Çağataylıların siyasi mirası karşı konmaz bir şekilde çökerken, kültürel ve tarihi mirasları 19. Yüzyıl başlarında Kokand Hanı Ömar Han (Yön.: 1812-1821) himayesinde devam etti. Ömar Han'ın kendisi şairdi ve çevresinde bir şairler grubu toplamıştır: Gülhânî, Fadli, Afsûs, Hicâlat, Münis, Agâhî ve diğerleri. Bunlardan Münis ile Agâhî, aynı zamanda tarihçi idiler. Han'ın karılarından biri olan Mâhilar-Aylm, Nâdira adı altında mısralar yazmıştır. Kokand çevresinin en önemlileri, şüphesiz Muhammad Şeref Gülhânî ile Fadlî'dir.

O devirlerde bütün Türkistan, şuursuz bir keyfi idareye, iç çekişmelere ve her çeşit sefalete terkedilmişti. Öyle bir durum ki, Rus istilası, istila olduğu halde, yine de buna son verdi. Birdenbire Batıya bir kapı açıldı. İyi kötü artık bir kere Rus istilası ile, bu demekti ki, Ruslukla hesaplaşılacaktı ve Rusya Türkistan için Batı demekti. Hem de hatırı sayılır ölçüde batılı ve Rusyanın kendisi için de Ba-

tılı düşünceyi Türkistan'a beraberinde getirdi. Ki bu durum, doğrudan doğruya hayırlı yenilikleri ve reformları peşinden sürükledi. Öte yandan ise, kültür ve dil akrabalığı olan bir iktidara bakmak gerekiyordu. Bu iktidar ise, böyle sıkışık bir durumda bir çeşit sığınma ve sonra belki de yardım sunabilirdi. Moğol İmparatorluğu Büyük Britanya'ya yenilmişti. Afganistan köhneleşmişti ve İran ise, 1840 yılında bir Britanya Kolonisi olmak yolundaydı. Dil ve kültür akrabası olarak sadece Osmanlı İmparatorluğu kalıyordu ki, onun da durumu, hiç de özenilecek gibi değildi. (İçerde son derece bozuk bir ekonomi ve dışa karşı siyasi iktidarsızlık, üstelik Türkistan'ın yeni efendileri Ruslar, hiçbir zaman Türk dostu sayılmazlardı). Bununla birlikte Türkiye'nin kültürel, yani edebi etkisi küçümsenmemelidir Ama yine de doğrudan doğruya olmayan, yani Türkiye'ye her bakımdan çok yakın olan Azerbaycan aracılığı ile işleyen bir etki. Bu etkide özellikle ünlü Azarbaycan şairi ve aydınlanmacısı **Mirzâ Feth-'Ali Ahund-Zâde** ve öğrencileri, mesela **Celil Mahmud-Kuli-Zâde** ve onun dergisi «**Molla Nasreddin**»in payı küçük değildir Kültürel ve dünya görüşü ile ilgili parçalanmışlığın geçit dönemi Türkistan'da — ve yalnız burda değil — en yeni zamanlara kadar sürer ve ancak komünist doktrinin edebiyat alanında da çok kaba uygulanışıyla cebren sona erdirildi. Bu, aynı zamanda klasik Çağatay geleneğinin modern ve milliyetçi bir tarzda çözülmesi demekti. Ve hem de Arap yazısının kaldırılıp Latin yazısına, sonra da Rus kril yazısına geçilerek gerçekleştirildi. Lenguistik yönden bu, Çağatay dilinden vazgeçilip bir zamanlar bölgesel lehçelere veya bugünkü deyişle, Ortaasya'nın çeşitli Türk dillerine geçmek demekti: Özbekçe, Türkmence ve Karakalpakça, Kırgızca ve Çin Türkistanı'nda kullanılan Yeni Uygurcaya geçmek. Özbekçe edebi bakımdan Çağataycaya çok sıkı bir şekilde dayanarak geliştiği için, her ikisinin arasındaki sınırlar ancak son yirmi, otuz yılda farkedilir olmuştur. Bugün, Özbek edebiyat diline, özellikle Çağataycaya en uzak Özbek lehçelerinden unsurlar almak eğilimi hüküm sürmektedir.

Söz konusu geçit dönemi, ne isimler bakımından ve ne de eserler bakımından pek zengindir. Yalnızca **Muhammad Emin Hoca Hukimi** (1850-1903) anılmalıdır. Hakim sınıflara ve din adamlarına hicivler yazmıştır. **Dakir-Can Hal-Muhammedov Furkat** (1858—1909), bir aydınlanmacıdır ve Farsçadan Çağataycaya ya da Özbekçeye çeviriler yapmıştır. **'Avaz Otar-Ogli'** (1884—1919), en çok klasik gelenekte ve bazan da Farsça gazeller yazmıştır. Kendisi onun gibi Chiva'lı olan **Kâmil**'in etkisi altındadır. **Hamza Hakim-Zâde Niyazi** (1889-1929), **Karim-Beg Kâmi** (1865—1923), **Miskin** (1880—1937), **Koşak Taş Muhammed** esas olarak aydınlanmacı, sosyal eleştirici ve tutucu dindarlığın karşıtıdırlar. Yirminci Yüzyıl başları edebiyatına herşeyden önce **Tukay**'ın şiirleriyle kazan tatarlarının edebiyatı kuvvetli bir şekilde etki etmiştir.

Geçit döneminin ekseri yazarları, «**Cedideiliğin**» (Arapça «**Cedid**», yeni, modern demektir) siyasi hedeflerini paylaştıklarını itiraf ederler. «**Cedidcilik**», bir çok şark ülkesinde İkinci Dünya Savaşından sonra yayıldığı ve bugün de sürdürüldüğü gibi az çok sosyalist alt ve yan grupları olan ve kesin olarak tanımlanması güç olan bir milli-ihitlalci harekettir. Bütün bu hareketin itici güçleri, daha o zaman, yani Rus ihtilalinden önce kayıtsız şartsız milli bağımsızlık mücadelesi idi. Bu sayede cedidcilerin görüşüne göre, bütün öteki siyasi ve sosyal idealler gerçekleşecekti. Türkistan'da Rus ihtilalinden uzun zaman sonra da varlığını koruyan ve edebiyatta sınırlı da olsa yanlış anlaşılmayacak kadar belirgin bir şekilde ifadesini bulan cedidciliğe, — Mesela Çağatay Ürüngi, «**Çağatay Çevresi**» yazarları, ki buna fikir yazarı **Fıtrat**, **Çolpan** ve **Batu** ve diğerleri dahildir — **Stalin**'in, totaliter tedbirlerinin uygulanışıyla müsaade edilmedi. Üstelik Cedidciler kısmen

pan-islamistti, ama tümüyle pantürkistti. Bu ise, siyasi ayırımcılık demekti. Böylece edebiyat totaliter devlet mantığına uygun düştüğü sürece anlam kazanıyordu. Sovyet-Özbek edebiyatının asıl kurucuları olarak **Hamza Hakim-Zâde Uiyâzî** ve **Şadru'd-Din 'Aynî** (1879—1955) kabul edilir. Ayni, en iyi Ortaasya gelenekleriyle uyum içinde, hem Çağatayca hem de Farsça veya sonraları Özbekçe ve Tacikçe yazdı. **Hamza Hakim-Zâde**, aynı zamanda ilk Özbek dram yazarı ve bestecisi sayılır. En kuvvetli sahne eserlerinden biri «**Toprak Ağası ve Tarım İşçisi**»dir (1918). O, burda Ortaasya tarım işçisinin insanlığa aykırı kaderini tasvir eder. «**Maysara'nın İşleri**» (1926) ve «**Peçenin Sırları**» (1927) parçalarında kadın haklarının savunuculuğunu yapar. Eserleri, Özbek edebiyatında toplumcu realizmin gelişmesinde önemli basamakları teşkil eder.

İlk Çağatay edebiyatı, nasıl Farsi örnek olarak geliştiyse, yeni Sovyet Özbek edebiyatı da Cedidcilere kadar Rus edebiyatının, özellikle de Rus realizmini örnek alır. Özellikle **Maksim Gorki**, sosyalist ve komünist Özbek yazarlarına, hatırı sayılır bir etki yapar.

Ayni, Sovyet-Tacik edebiyatının babasıdır ve aynı zamanda ilk Sovyet Özbek nesir yazarıdır. Özel edebi türler olarak dialog ve grup konuşmasını da edebiyata sokmuştur. Oldukça ünlü hikayeleri şunlardır: «**Buhara Celladı**» (1920), «**Odina**» (1927 civarı) ve «**Kul Baba**» (1927 civarı). **Abudllâh Kâdiri** (1894—1939) «**Geçmiş Günler**» (1926), «**Mihrapdaki Akrep**» (1929) ve **Obid Ketmân** romanlarıyla aynı kategoriye girer.

Genç yazarlar arasında şair ve hikayeci **Gafur Gulamı** (doğ.: 1903) ve şair **Musa Taş-Muhammedov Aybek** (doğ.: 1905) sayılmalıdır. Yirmili yılların sonlarından itibaren Özbek edebiyatının eksik yerleri kapanmaya başlar; tabii sadece nitelik bakımından. Ve iç mücadelelerle yıpranmış otuzlu yıllarda bir edebiyat biliminin temelleri atılır. Son on yılların Özbek edebiyatında hemen hemen bütün edebi türler denenmiştir. Durmadan yeni isimler ortaya çıkıyor. **P. Tursun**'un «**Muallim**» adlı romanı, otobiyografik önemi olan ilk Sovyet-Özbek romanıdır. Yalnızca son zamanların Özbekistan'ında değil, bütün Türkistan'da edebiyat deyince anlaşılan, en yakın zamana kadar Çağatay edebiyatı olmuştur. Ancak Türkistan'da milli edebiyatların — yani söz konusu her bir Türkistan Cumhuriyetinde egemen olan dili yazı dili olarak kullanan edebiyatlar — ortaya çıkışı, Çağatay edebiyatı devrini kapamıştır. Bu, yirmili yılların sonuna ve otuzlu yılların başlarına rastlar. Demek oluyor ki, Sovyetler Birliği'nde totaliter devlet sisteminin gelişip, yerleştiği ve tekrarlanan birçok reformlara rağmen Arap alfabesinin Latin alfabesi ile ve daha sonra da kril ile değiştirildiği ve bütün kültür hayatıyla birlikte edebiyatın da gittikçe artan bir acımasızlıkla parti doktrini hizmetine verildiği zamana rastlar. Eski Çağatay geleneğinden, hemen hemen on yıl süren çetin ideolojik ve formalist mücadeleler sonunda, bir Özbek yazı dili ve bu sayede de bir Özbek edebiyatı gelişti. Ama şüphesiz, mecburi olarak komünist devlet Özbek edebiyatı hüviyeti ile.

2. KAZAK EDEBİYATI

Yirmili yılların sonlarında göçebe ve ümmi unsurun üstün geldiği Türkistan kavimlerinde tabii ki bir edebiyat geleneğinden söz etmek güçtür. Kazaklar, mesela Rus ihtilalinden önce %98 oranında ve yirmili yılların sonunda %77 oranında ümmi idiler. Çok küçük bir üst tabaka yüksek Çağatay edebiyatını okuyordu. Bunun yanısıra da Arap harfleriyle yazılı Türk dillerine ait kitaplar, özellikle Kazan Tatarcasıyla yazılmış olanları (bu dilde 19. Yüzyılın sonuna doğru hatırı sayılır bir edebiyat oluşmuştu) arasıra da Rusça yazılmış kitapları okuyorlardı. Geri kalanların hepsi için ezeldenberi olduğu gibi sadece bir «**sözlü edebiyat**»

vardı: Çoğunlukla destan karakterinde olup **cırcılar** («şarkıcılar») veya **Akin** (Farsçadan **Ahund**, yazı bilir ve **şair** anlamındadır), Türkistan steplerinin destancıları, gezgin şairleri tarafından sürdürülen, renklendirilen ve hatta zaman zaman da değiştirilen bir edebiyat vardı. Volga ile Altay arasındaki steplerde saygı gören ve otuzlu yıllarda ihtiyarlıklarında meşhur olan **Gambul Gabay-Ulu** (**Gabayev, 1846—1945**)'ya gelinceye kadar ve Buhar—Girau (**1693—1787**)'dan başlamak şartıyla pek çok Cırcı vardır. Ama gerçek bir yazılı edebiyat ancak Türkistan'ın Ruslar tarafından alınmasıyla başlar. (19. Yüzyılın ikinci yarısı). Önce tam manasıyla didaktik olup, Kazak boylarının yetiştirilmesini hedef alan aydınlanma edebiyatı ortaya çıktı. Bu edebiyat, herşeyden önce şu üç isimle içiçedir: **Çokan Velihanov** (**1837—1865**), **İbray Altınsarin** (**1841—1889**) ve **Abay Kunanbayev** (**1845—1904**). Bunların ilki, Kasımi Hanı sülalesinden olup, Rus ordusunda subaydı ve aynı zamanda Çungarya ile Tiyenşan'a özel araştırma gezileri yapan iyi bir coğrafyacı ve etnolog idi. O, Kırgızların destan şiirlerini, bu arada **Manas** Destanı'nı kulaktan alma yazıya geçirmeye başlayan ilk kimsedir. Dostoyevski ile arkadaştı ve onunla haberleşirdi. İhtilalci değil, ıslahatçı idi.

Altınsarin, bütün benliği ile pedagogdu. Önceleri Rusça'dan Kazakçaya tercümeler yaptı, sonra da Rus edebiyatının ve bu yolla tanıdığı Avrupa edebiyatının etkisi altında kendisi de bir yazar oldu.

Edebiyat yönünden, şüphesiz, en kuvvetli şahsiyet ve aynı zamanda da Kazak realizminin bir öncüsü olan **Abay Kunanbayev**'dir. Edebiyat alanında iyi yetişmiş ve Çağatay edebiyatı yanında Fars ve Arap edebiyatını da okuyabilen bir şarklı idi. Demek oluyor ki, onun yaratıcılığına üç kültür çevresi tesir etmiştir: Kazak sözlü edebiyatı aracılığı ile göçebe Türk, İslam-şark ve nihayet yön verici nitelikte olmak üzere sadece klasik değil, aynı zamanda toplu eleştiri yapan ihtilalci yanıyla Rus edebiyatı. **Kunanbayev**'in hayatı ve yaratıcılığı, kırklı yılların sonunda yakın bir hemşehrisi **Muhtar Auzov**'un «**Abay**» ve «**Abay**'ın **Yolu**» romanlarında tarihe sadık ve sanatlı bir biçimde işlenmiştir. Bu romanlar hemen Rusçaya çevrilmiş ve iki kere ödül almıştır. Yeni Sovyet Kazak edebiyatının asıl öncüleri olarak **İspandiyar Kubeyev** (**Küboy-Ulu, 1878-1958**), **Sultan-Mahmud Toraygirov** (**1893—1920**) ve **Sabit Dönentayev** (**1894—1933**) kabul edilir. Ama bunların hiçbiri **Kunanbayev**'in seviyesinde değildir. Yavaş yavaş gelişen Kazak yazılı edebiyatı ile ve onun yanı sıra **Akin**'lerin söyledikleri destanlar önemini ve etkisini korur. Akin'lerin bazıları bizzat kendileri de şiir yazmıştır. Ama bunlardan sadece pek azı yazıya geçirilmiştir. Otuzlu yıllardan bu yana dram sanat biçimi de denenmektedir.Şüphesiz çok yakın bir zamana kadar gittikçe daralan bir konu çemberine zorlanan bir sıra genç kabiliyetler vardır. En önemli Kazak yazarları olarak bugün genellikle Muhtar Auzov (**1897—1961**) ve **Gabit Musrepov** (doğ. **1902**) görülür. Bunlar Kazak dramının yaratıcıları olarak da sayılır.

3. KIRGIZ EDEBİYATI

Aynı Kazaklar gibi, Kırgızların da henüz gelişmiş bir yazılı edebiyatları yoktur. Ama buna karşılık küçümsenemeyecek bir sözlü edebiyat hazineleri vardır. Özellikle destan yönünden ve bunların arasında başta büyük ve adeta milli denebilecek destan, Kırgızların Kalmuklar'la savaşlarını konu alan ve geniş tasvir gücüyle onların «**Kahraman**» geçmişini yansıtan «**Manas Destanı**» yer alır. Kırgızlarda da «**İrci**» veya «**Akin**» adı verilen halk ozanlarının büyük itibarı vardır ve içlerinden bir çoğu isim yapmıştır: Mesela Toğolok Moldo takma adıyla **Bayimbet Abdurrahman** — Olu (**1860—1920**), **Toktogul Satılganov** (**1864—1933**), **İsak Saibekov**, **T. Talkanbayev**, Manas Destan şarkıcısı **Saykbay Karalayev** (doğ. **1894**). Bunların bazıları, okuma yazma bilir

Tatar etkisi altında bulunan yirminci yüzyıl başlarına ait tek tük zayıf başlangıçtan sonra Kırgız edebiyatı, tam 1924 yılında, Kırgızistan'ın milli bir cumhuriyet olması ile başlar. Bu edebiyatın ilk ürünleri gazete ve dergilerde yayınlanmış olup, hemen hemen tümüyle lirik veya didaktik — propagandaya dayalı — şiir tarzındadır. Nesir, henüz çok az yazılmaktadır. Baş temsilcilerinden biri, «**zamanımızın İnsanları**» adlı romanıyla 1949'da ödül alan T. **Sidik**bekov'dur. Rus edebiyatından tercümeler de yapmıştır. Mesela **Puşkin, Nekrasov** ve diğer yenilerden çevirmiştir. Bunun yanında **N. Baytemirov (doğ. 1916)**, hikayeleriyle tanınmıştır.

4. TÜRKMEN EDEBİYATI

Türkmen edebiyatı bir çok noktada ve her şeyden önce kısmen bugün bile varlığını sürdüren sözlü destan geleneğine bağlılığı ve en yeni gelişimleri bakımından Kırgız debiyatı ile karşılaştırılabilir. Nasıl Tiyenşan, yani Kırgızların asıl vatanı yoğun kültür etkilerine kapalı idiyse, aynı ölçüde Oğuz göçlerindenberi (7. den 9. Yüzyıla kadar) Türklerin çevresini oluşturan step ve çöller de böyledir. Türkmenler, Selçuklular gibi Oğuz boyundandır. Osmanlılar ve Azeriler de bu boydan gelmedir. Aslında dil bakımından bunlara daha yakın akraba oldukları halde, Türkmenler 18. Yüzyılda **Mahdum-Kuli**'ye kadar Çağatay dilinde yazılmış bir tek edebiyat yarattılar. Bu durum, Ortaasyanın büyük kültür merkezlerine coğrafi yakınlık dışında ayrıca oralardan gelen kültür etkileriyle açıklanabilr. Demek oluyor k, Türkmenler Ortaasyanın büyük İran-Türk kültür birliğine aittir. Yalnız halk tipi destan edebiyatında öteki Oğuz Türkleriyle olan yakın etnik ve dil akrabalığı, farkedilirliğini daima korumuştur.

Genellikle yeni Farsça «**dâsitân**» kelimesiyle adlandırılan bu destanlar içinde çok azı, mesela ünlü «**Köroğlu**», Manas ile Kazaklar, Kırgızlar ve Özbekler'de gördüğümüz ona benzer diğer destanların militan karakterlerinden unsurlar taşır. Genel olarak bunlar, ünlü aşk hikayelerinin müstakil çeşitlemeleridir. Mesela «**Yusuf ile Züleyhâ**», «**Leylâ ile Mecnûn**», «**Tahir ile Zöhre**» ve Trans-Kafkasya'nın fatihi **Şah Abbas (1587—1628)** zamanında geçtiği sanılan ve aynı şekilde Osmanlılar ve Azarbaycanlıların da tanıdığı «**Şah Sanem ile Garip**» ya da müslüman Kerem'in Ermeni-Hristiyan Aslı'ya mutsuz aşkını işleyen, yani Trans-Kafkasya'dan gelen «**Kerem ile Aslı**» hikayesi. «**Kerem ile Aslı**» hikayesi, birçok Ermeni ve Gürcüyü vatanlarından alıp İmparatorluğunun başka yerlerine yerleştiren Şah Abbas zamanından önce ortaya çıkmış olmalıdır. Ayrıca Türkmen «**destan**»ı, Özbek destanlarından ve hele hele Kazak ve Kırgız destanlarından daha büyük ölçüde, İslam felsefesi ile yüklüdür. Özbek destanlarında da, mesela «**Körogli**» (**Gürugli**)'nda olduğu gibi nesir parçaları serpiştirilmişken, Türkmen «**Görogli**»sinde nesir ağır basar.

Destan şairine, Özbekler'de olduğu gibi Türkmenler'de de «**Bahşi**», (Bu, Çinceden alınma bir kelimedir. Eski Çince'de «**Pak-şi**», «**Bilgin**» demektir.) ya da Osmanlılarda ve Azerilerde olduğu gibi «**Âşık**» denir. (Arapça «**Âşık**», seven demek olup, Avrupa'nın Troubadur'una dikkati çeker bir benzerlik gösterir). Türkmen destanını Ortaasya destanından ayıran başka bir özellik de şudur: Her manzum hikayenin kahramanı bir âşık olabilir. Öteki kavimlerin destan şairlerine göre bir **Bahşi** veya **Âşık**, kendi konularına karşı çok daha büyük bir hürriyete sahiptir.

Türkmenler, edebiyatlarının eski temsilcileri arasında **Burhânü'd-din Sivâsî (1344—1397)**'yi anmaktan hoşlanırlar. Gerçi onun ataları Anadoluya göçmüş ve divanını orada Osmanlıca yazmıştır. 15. Yüzyılda yaşayan Vafâî, Türkmen'di ve şiirlerini Çağatayca yazdı. Onun Hoca Ahmet Yesevi'nin tarzında yarattığı mısralar «**İslamın Nurları**» **(1464)** adıyla tanınır. Burada 14. Yüzyıldan 15. Yüzyıla geçiş

devrinin büyük Azeri şairi olup, Hurûfilikte aşırı sufiliği temsil eden ve eserlerinde yayan Seyyid 'İmâdü'd-din Nesimî'nin etkisi, görmemezlikten gelinemez.

Teemmüle dayalı ve mistik hava, 1920 yıllarına kadar ki bütün Türkmen edebiyatı için karakteristiktir. Başka konularla karşılaşıldığı zaman, bunların ilk yazara ait olduğu ortaya çıkar. Bu, Türkmence yazan ve halâ bu dilin biçim mükemmelliyetine ulaşmış şairi olarak bilinen **Firâki (doğ. 1733)** takma adını taşıyan **Mahtum Kuli**'dir. **Mahtum Kuli**, kendi çevresine göre çok kültürülüydü. Araplar dahil olmak üzere, müslüman komşu kavimlerin edebiyatını ve folklorunu bilirdi. Siyasi bakımdan hareketli devirde Türkmen boylarının başbuğlarını bıkmadan birleşmeğe davet etmiş ve başbuğların ve din adamlarının çevresinde hüküm süren bozuklukları sert bir dille kınamıştır. Oysa kendisi, Rus ihtilalinden önce, bütün Ortaasya şairleri gibi aslında sufi idi. Ve şiirlerinde hüzünlü bir ahiret havası dile getirmişti. İşte bu şiirlerinde, geleneğe, sıkı sıkıya bağlı olduğu halde Türkmen şiirine temel biçim olan «Goşgi» (Çağatayca, Özbekçe: Koşuk)'yi sokmuştur. Bu, bütün Türklerde halk tipi ortak mısra biçimidir

Ondan sonra, 18. Yüzyıl sonlarına doğru, onun yeğeni Delili ve sonra da Seyyidi gelir. Bunlar, bugün de Türkmenler arasında tutulan şairlerle haberleşme tarzını sürdürmüşlerdir. 19. Yüzyılda Mehmed - Veli Kemine, toplum hicviyle ve **Molla Nefes (Mollanepes, doğ. 1810)** daha çok şiirleriyle tanınır. **Miskin Kılıç (Molla Kılıç, doğ. 1850)**'ın eserlerinden en çok tanınanlar **Batir Nepes (1880)**, **Bek-Zâde** ve **Kurban (1890)** destanlarıdır. Ama onun bir çok öncüllerinde olduğu gibi kendisine ait yazılı bir şey kalmamış veya en azından bize ulaşamamıştır. Sadece, sözlü halk edebiyatı şairlerinden Şahir, (Arapça şair ve Ozan demektir). **Bayram - Şahir, Kör-Molla, Molla Murt (1879—1930), Durdi Kiliç** gibi şairler, **Mahdum Kuli** ile Sovyet edebiyatı arasında köprü oluştururlar.

Türkmen Sovyet edebiyatının gelişimi, Kırgızlarda olduğu gibi geç ve aynı tarzda olmuştur. İstisnasız bütün yeni Türkmen yazarları, gazeteciler safından gelmiştir. Şiirleri ve makaleleri önce gazete ve dergilerde yayınlanmıştır. Nesir sanatı henüz çok gerilerde olup, dram, daha da beterdir. Rus edebiyatından tercümeler, otuzlu yıllarda büyük boyutlara ulaştığı halde, yirmili yıllarda **B. Kerbabaev (doğ. 1884)** ve **A. Durdiev (1904—1947)**'in hikayeleri ile temayüz eder.

Oldukça önemli yeni nesir yazarları olarak şunlar sayılır **A. Kauşutov (1903—1953), Hacci İsmailov, Beki Saitakov, K. Kurbansahatov ve Hüseyin Muhtarov.**

5. KAZAN — TATAR EDEBİYATI

Edebi gelişmelerinde aktif ve bağımsız rol oynayanlar, Kazan Tatarları oldu. Kavimlerinin adı olan «**Tatar**», Moğolcadır. Ama onlar, Altınordu (daha sonraki Moğol İmparatorluğu)'yu kuran Türk boylarının torunlarıdır. Bununla birlikte «**Kıpçak**» adıyla bilinen ve kısmen 8.—9. Yüzyıldan itibaren ve kısmen de Moğol devrinden daha sonra Ukrayna'nın ve Volga bölgesinin geniş step ve çayırlık alanlarında yerleşen bir kuzey-batı Türk boyunun yığılımından teşekkül etmiştir. Şüphesiz Kıpçaklar, Kama nehrinin ağzındaki Orta Volga bölgesinde 5. Yüzyıldan itibaren yerleşmiş ve Volga Bulgarları adıyla tanınan Hunlardan arta kalan grupları ve bazı Türk boylarını içlerinde eritmişlerdir. Bunların arasında benliğini koruyanlar, «**Çuvaş**» veya «**Çavaş**» adıyla bugün Kazan'ın batısında ile Volga'nın güneyinde oturmaktadırlar. Bunların konuştukları dil, Çuvaş'ların Fin ve Hun kavimleriyle yoğun bir şekilde karışmış olması sonucu bütün öteki Türk dillerinden farklı bir Türkçedir.

Tatarlar da hem Altınordu devrinde hem de onun Korkunç İvan tarafından mağlup edilip Moskof imparatorluğuna dahil edilmesinde (1556) sonra, uzun süre

Çağatay edebiyatıyla yetinmişlerdir. Fakat siyasi bağımsızlıklarını kaybettikten sonra onlar da, aynı İslam kültür çevresi içinde Çağatayca'dan daha kolay olmayan Osmanlı edebiyatı ile ilgilenmeye başladılar. Bunun sonucu olarak her iki dil, yani Osmanlıca ile Çağatayca, Tatar edebiyatına belli bir etkide bulundu. Hatta Rus İhtilaline kadar bu etki sürdü. 19. ve 20. Yüzyıl Tatar yazarları, edebiyatlarına yine de Osmanlıca'dan ve özellikle Çağatayca'dan çok belirgin bir şekilde farklı olmayan bir biçim vermeye çalıştılar. Bu sayede Tatarca, zorlanmadan Ortaasya'da tutundu ve orada Kazak, Kırgız ve kısmen de 19. yüzyıl sonu ile 20. Yüzyıl başı Çağatay, Özbek edebiyatını canlandırdı.

Roma İmparatorluğunun ve Bizans'ın son devirlerindeki Kayzerlerinkine benzeyen, zaman zaman hakiki bir Şark despotizminin görüşünü yansıtan Rus Çarlarının otokrasisini modern diktatörlüklerin iktidar mükemmelliği ile karıştırmamak gerekir. Şunu da gözönünde tutmalı ki, 19. Yüzyıldaki Romanof'ların sadece formel olarak mevcut otokrasisi, yeniden Avrupa ruhban sınıfının kuvvetli ve hiçbir engellemeye uğramayan etkisiyle zayıflatılmıştı. Hatta 19. Yüzyılın sonlarına doğru bazı tepkilere rağmen gittikçe genişleyen demokratik eğilimlere ses çıkarılmaz olmuştu. Böylece 19. Yüzyıldaki Tatar edebiyatı da nisbi bir bağımsızlık derecesine ulaştı. Her çeşit Rus etkileri yanında Avrupanınkiler sadece ender olarak direkt yoldan kendini gösteriyordu ve çoğunlukla Rusya'da Osmanlı edebiyatı aracılığı ile oluyordu. Hele Osmanlı edebiyatı, Fransızca'dan tercümeler bakımından çok zengindi. Tatar edebiyatına sadece liberal terakkiciliğin ötesinde ya ihtilalciliğe ya da pan-islamizme, hele hele siyasi bir ayırımcılık olan pan-Türkizme kaydığı yerlerde sansür tarafından yasaklar konuyordu. Fakat son olarak adları geçen iki eğilim, Tatar edebiyatında kuvvetli bir yankı uyandırdı. Bu münasebetle şunu da belirtmek gerekir ki, Çarların otokrasisi altında Tatarca basılmış ilk sosyal-demokrat gazete «**Ural**», Orenburg'da yayınlanmış ve burada olduğu gibi Kazan'da da bolşevik çağrılar, broşürler ve bildiriler Tatar dilinde yayınlanmıştır. Bu durum, Rus Asya'sı kavimlerinin ihtilalleşmesi yönünden büyük bir önem taşır.

Tatar edebiyatı, aydınlanmacılarla, fikir bağımsızlığı öncüleri ile başlar. Daha 18. Yüzyılda anılacak iki isim vardır: Molla **'Abdurrahim Otuz-İmeni'** (doğ. **1730** civarı), ve Molla **Abdunnâsır Kursavî**, (**1765—1813**). Bunların her ikisi de aydınlanmacı bir İslamiyet için mücadele ettiler ve böylece de cedidciliğin öncülüleri oldular. Onların en önemli fikirdaşı, 19. Yüzyılda birçok teolojik yazıdan başka Bulgar ve Kazan tarihi üzerine ilk bilimsel araştırmayı, Türkçeyi bilimsel yayınlara elverişli bulmadığı için Arapça olarak kaleme alan **Şahabed-din Mercani** (**1818-1889**)'dir.

Mercani vatandaşlarının en çok fanatizmi ve düşünce yönündeki geriliği ile nasıl savaşmışsa, **Kayyum Nâsırî** (**1824—1902**)'de Lomonosov'un ve pedagog Uşinski'nin etkisi altında okul sisteminin Rus örneğine göre modernleştirilmesi için ortaya çıkmıştır. Bu amaçla, 18. Yüzyılın ilk iki aydınlanmacısının yaptığı gibi, Rusça'nın öğrenilmesi gerekliliği vurgulanıyordu. K. **Nasırî** de öteki bir çokları gibi Rusçayı gizli gizli öğrenmek zorunda kalmıştı. Çünkü Tatar hemşehrileri aksi halde buna tepki gösterirlerdi. O, aynı zamanda Kazan Tatarcasının yazı dili olma yolundaki gelişimini destekledi ve onun Çağatayca'dan kurtuluşunu istedi. Bu amaçla bir Tatar grameri yazdı.

Tatar okullarının eski metodları (hemen hemen bütün özel okullar islami-dini ilkelerle kurulmuştu) ancak 19. Yüzyılın sonlarına doğru «**Yeni Metod**» «**Usul-i Cedid**»la değiştirildi. «**Usul-i Cedid**», az sonra çok daha geniş dünya görüşü ve siyasi şekiller alan ve öğretim sistemi reformunu aşan bütün bir hareketin adı ve parolası oldu. Onun asıl kurucusu, bir Kırım Tatarı olan **Gaspralı İsmail'**-

dir. Bu sebeple, genel olarak Gaspralı (veya Rusça **Gasprinski**) olarak tanınır. Düşüncelerini, 1883 yılında kendisi tarafından çıkarılan ilk Türk gazetesi «**Tercüman**» ile yaymış ve hemen hemen bütün Türk Kavimlerinin milli gelişimine çok geniş etkili bir yardımda bulunmuştur. Ortaasya'daki «Cededcilik»in temeli de budur. Pan-Türkizm'in baş parolası olan «**Dilde, fikirde, işde birlik**» de Gaspralı'nındır.

«Usul-i Cedid»in Kazan'daki en gayretli temsilcilerinden birisi, Türkiye'de eğitim görmüş olan **Fatih Kerimi**'dir. «Eski» ve «yeni» metodlar arasındaki mücadeleler, doksanlı yıllarda patlak vermiştir. Bu arada «**Yeniciler**» («Cedidciler»), mali bakımdan, Tatar üst tabakasının terakkicileri tarafından büyük ölçüde desteklenmiştir. En çok da çok sayıda yüksek okul açmakla ticaret erbabı onların başarısını garantilemişti.

İlk Tatar romanları da bu devre raslar: **Musa Akyigitzada**'nin «**Husameddin Mulla**» (**1886**)sı, **Zahir Bigiyev**'in «**Büyük Günahlar**»ı ve «**Binlerce**»si. Bu eserlerde Rus görüşleri, Osmanlı-Türk görüşleriyle çarpışır.

1905'teki başarısız ihtilalle 1917'deki başarılı ihtilal arasındaki yıllarda her tonda olmak üzere sosyalist etkiler, Tatar edebiyat dünyasında gittikçe kuvvetlendi. Milli bağımsızlığı hedef edinen milli ihtilalci bir hareket oluştu. Bunun edebi yankısı her şeyden önce genellikle en önemli Tatar nesir yazarı sayılan **Ayaz İshaki** (**1878—1955**)'nin eserlerinde yer alır. Çok sayıda roman ve komedisinde önceleri, o, Rus ihtilalinden hemen sonra uzaklaştığı oldukça radikal bir sosyalizmi savunmuştu. Sonunda, hayatının son 10—20 yılında milliyetçiliğe hizmet etmiştir. Düşünce bakımından onunla akraba sayılan **Aynuddin Ahmerov** (**doğ. 1864**) olup, bazı bilimsel kitaplar da yazmıştır. Mesela, «**Bulgar Tarihi**» ve «**Kazan Tarihi**» (**1910**) gibi. Tatarların gerçek anlamda «**milli şairi**» **Abdullah Tukay** (ev) (**1886—1913**), Rus ihtilalinin oluşundan sonra «**proleter edebiyatı**» devresine geçer. Onun yaşıtları ve fikir arkadaşları arasında en önemlisi, en güçlüsü ve çok yönlüsü, Ekim ihtilalinden sonra Bolşevistler tarafını tutan **Alimcan İbrahimov** (**1887—1938**)'dur.

İlk milli Tatar tiyatrosu, 1905'te **Abdullah Kari** (**öl. 1920**) tarafından kuruldu ve o zamandan bu yana bir çok yerli dram yazarı tarafından geliştirildi. Otuzlu yıllarda Tatar edebiyatı, komşu edebiyatlarla aynı problem ve çatışmalarla karşı karşıya bulunuyordu.

6. AZERBAYCAN (AZERİ) EDEBİYATI

Azerbaycan'da edebiyat, herşeyden önce Fars edebiyatına dayanarak gelişti. Ülke, eskidenberi bir İran eyaleti olduğu için değil, İslam dininin şii mezhebi içinde İranlılarla sıkı bir bağı oluşundan dolayı bu böyledir. Bu sebeple, Fars kültür etkisi kuzey Azerbaycan'ın Türkmençay Barışı (1828) ile siyasi bakımdan ayrılmasından sonra da Azerbaycan'da İslamiyet olduğu sürece belirgin kaldı. Öbür taraftan Azerbaycan'da en yakın zamana kadar Çağatay edebiyatı, büyük örnekti. Öyleki, Nevai'den sonra da Azerbaycan'da Çağatayca da kullanılmaya devam edildi. Bunun yanında 19. Yüzyıldan itibaren Batı etkisi altındaki Osmanlı edebiyatı da aynı şekilde Azerbaycan edebiyatına daima etki etti. Bu, yakın dil akrabalığı sayesinde oldukça desteklenen bir durumdu. Yüzyıl başında Azeri edebiyatında Osmanlılaştırma eğilimi o kadar kuvvetli idi ki, bazı yazarlar Osmanlıcanın Azerbaycan'da edebiyat dili olarak kabul edilmesini savundular. Azeri edebiyatının daha önemli yazarlar yetiştirdiği devirlerde de bunun tersi oldu ve Osmanlı edebiyatını etkiledi.

Osmanlı İmparatorluğundaki gibi ve Türkistan'dakinin tam tersine, Azerbaycan'daki Türklerin destan geleneği, oldukça erken biter. Destanlar burada

saf kahramanlık destanları karakterini tamamen kaybetmiştir (bu gelişimin temellerini Türkmenlerde halâ farketmek mümkündür.) Mesela, Köroğlu'nun dışında kahramanlık destanının yerine adeta manzum masal biçiminde Batı Türklerinin, Oğuzlarınkinin aynı olan büyük Şark hikayeleri oluşmuştur. Bunlarda da kahraman, daima âşık olarak tanımlanabilir. Adı geçen konuların çoğunun önceki yüzyılın sonlarındanberi opera ve operet şeklinde işlenmesi ve hem de en çok 'Üzeyir-Bey Hacıbeyli tarafından seslendirilmesi, fakat 1930'lardan itibaren sahnelerden gittikçe silinerek «zamana daha uygun konularla» yer değiştirmiş olması bir tesadüf değildir. Ne olursa olsun, eski Türk (daha genel olarak Altay) kahramanlık destanının sadece göçebe toplum düzeninde sağlığını koruduğu ve zaten canlı etki gücünü ve gerçekliğe yakınlığını da bu düzene borçlu olduğu açıkça farkedilir. Göçebe hayat tarzının bırakılmasıyla Türk kavimlerinde destanlar da kaybolmuştur.

Buna karşılık nazım dili gittikçe farklılaşmıştır. Böylece, mesela 15. Yüzyılda Azerbaycan edebiyatında da »mulamma», yani yarı yarıya iki farklı dilde yazılan bir şiir tipi ortaya çıkar. Bunun en iyi bilinen eski temsilcisi, dinsiz gözüyle bakılan, mistik spekülasyonlara eğilimli bir tarikat olan Hurufliğin taraftarı Şah Kasm'ül-Envar Tebrizi'dir. O, ilk devrin en önemli yazarı Nesimi de bu tarikata dahildir. Nesimi, Azerbaycan ve bütün komşu İslam kavimlerinin edebiyatlarına derin ve uzun süre kalıcı bir etki yapmış ve dinsiz diye 1404'de Halep'de idam edilmiştir. O, eski Anadolu dilinde, yani sonraları Osmanlı edebiyat dilini meydana getiren halk dilinde olduğu gibi, Azerice'yle de yazmıştır. Habibi ve Hata'i gibi, yalnız kendi devrinin şairlerine değil, her devrin en büyük Azeri şairi olan, Osmanlıların da aynı şekilde üzerinde hak iddia ettikleri ve eserlerinden «Divan»ı dışında burada sadece «Leyla ile Mecnun», «Beng ü Bade» ve «Hadikatü'ssü'eda» (Saadetlilerin Bahçesi)sı anılacak olan Fuzuli (1495 ? — 1556)'ye örnek olmuştur. 16. Yüzyıl, bir sürü nazım ortaya çıkardığı halde, bunu izleyen iki yüzyılda nazım kabiliyetler gittikçe seyrekleşir. 18. Yüzyılda en önemli Azeri şairi olarak Neş'e-yi Tebrizi sayılır. 19. Yüzyıl, edebiyatın yeniden coşma devridir. Türk asıllı olan yeni bir hanedanla, yani Kaçarlar'la Azerice, saray dili olur. Bu durum, Fars İmparatorluğunda yaşayan ve çok büyük bir kısmı Azerice konuşan Türkleri de edebi faaliyete heveslendirdi. O devrin ünlü şairleri arasında şiirleri «Gencine-i Neşet» («Neşet'in Hazinesi») kitabında toplanan Neşet İsfahani (öl. H. 1244), Tebrizli Mirza Muhammed Razi Band, «Kenzü'l-meşa'ib» (Düşmanlıklar Hazinesi) kitabıyla Derbent'ten Mirza Muhammed Taki Kumri (H. 1235—1309) ve Kerbela'da öldürülen Hasan ile Hüseyin'in trajedisi üzerine altı ciltlik bir eser yazan Maraca'lı Molla Hüseyin Dhil'dir.

Otoriter din yönetimi için mücadele eden yarı dini, yarı siyasi bir parti olan Fars şia'sı da, Hasan ile Hüseyin'in acı çekmesi olayını anmak için geniş bir dini edebiyat olan «ta'ziyye» yaratmıştır. Bu edebiyat, genellikle Muharrem ayının ilk on gününde sahnelenen kanlı istirap gösterisi oyunları biçimindedir ve büyük Rus ressamı Veresçagin'e de konu olmuştur. Yine bu edebiyat, Kaçarlar arasında birçok Azerbaycan tasvirine de örnek olmuştur. Bütün öteki Türklerin en azından çoğunluğunun ait olduğu ve Şiilerin koyu muhalifi olan Sünnilerde buna benzer bir şey yoktur. Büyük çapta ilk toplum kritiği eserini, mesnevi biçimindeki «Ta'labiyya»sı ile Muhammed Bekir Halhali yazmıştır. Bu eser, Molla ve Ahundlara karşı iğneleyici bir hiciv olup, burada onlar kovulmuş, sahte, kocamış tilkiler olarak işlenirler. Buna karşılık «Vazıh» lakabıyla anılan ve Avrupa'ya Bodenstedt'in «Mirza Schaffi'nin Şarkıları» eseriyle tanıtılmış olan Mirza Şafi (1792—1852), şiir kabiliyeti bakımından yukarda adı geçen şairlerden hiçbiri ile boy ölçüşemez.

Bununla birlikte nesir, halâ gerekli mevkiine ulaşamamıştır. Edebi yönden önemi çok olmayan tarih yazarlığında da durum farklı değildir. Bu alanın temsilcileri arasında «Maftun» lakabıyla anılan 'Abdu'r-Rezzak Beg Dumbili (H. 1176—1243) ve tarihi eseri «Nigaristan-i Dara» (Daryüs'ün Resim Galerisi) zikredilmelidir.

18. ve 19. Yüzyıl boyunca Azeri edebiyatı Pers İmparatorluk bölgesinde gittikçe soluk bir bölge edebiyatı seviyesine düşerken, 1828'den itibaren kesin olarak Rus İmparatorluğuna dahil edilen Kuzey Azerbaycan'da bambaşka bir ilerleme kaydetti. Burada Batının modern edebiyatının etkisine maruz kaldı. Hem Rus edebiyatı ile bir arada ve hem de ona karşı olmak üzere. Asrın ortalarında Bakü'de bir petrol endüstrisi kurulur ve Azerbaycan birdenbire bütün Türk ülkelerinin en zengini olur. Toplum yapısı değişir. Ümmi sayısı büyük ölçüde geriler. Azerbaycan'ın Rus dili dışındaki gazete ve mecmua sayısı yüzdesi bakımından Rusya'nın başta gelen bölgesi olması, ancak böyle açıklanabilir.

İlk gazete «Ekinci», 1875'ten itibaren ayda iki defa çıktı ve redaktörü Hasanbey Zerdabi (1841—1907) idi. Feth-'Ali Ahundov'un yürüttüğü modernleştirme akımında, bu gazetenin önemli rolü oldu. Rus sansürünün yasaklamasıyla (1873), Rus ihtilaline kadar (1905) Tiflis'te yayınlanan çeşitli gazeteler, bunun politikasını sürdürmeye devam etti. Bu sıralarda Azerbaycan modern edebiyatı ortaya çıkar. Onun ilk ve önemli temsilcisi, yukarda adı geçen Mirza Feth-'Ali Ahund-Zade (Ahundov, 1812—1878)'dir. Yerli sözlü edebiyatı tanıyan Rus ve Batı edebiyatlarının etkisi altında konularını canlı çevreden alır. Romanlarını ve sahne eserlerini (bunların her ikisi de Azeri edebiyatında bilinmeyen edebi türlerdir) halkın anlayacağı bir dille yazmıştır. Eserleri arasında burda anılması gerekenler şunlardır: Bir toplum eleştiri nesri olan «Yusuf Şah» ve 1873'te Bakü'de ilk defa sahneye konan ve onun en güçlü tiyatro eserlerinden biri olan komedisi «Hacci Kara». Tiyatro eserlerinin çoğu Farsça'ya ve bir çok Avrupa diline çevrilmiştir. Onun bağımsız bir sahne sanatı kurma çabaları, bir dizi genç kabiliyet tarafından başarı ile sürdürülmüştür.

1905 Rus ihtilalinden sonra önce tek tek cesaretli basın organlarının yayılmasına ve etki etmesine yardımcı olduğu fikirler, 1908 Osmanlı ihtilalcileri olan «Jön Türkler»in fikirleriydi. Bu yayın organının en tanınmışı, 'Ali-bey Hüseyin-Zade' tarafından 1906—1907'de yayınlanan ve etkisi hemen ülke sınırlarını aşan «Füyudat» (Bol Lütuflar) dergisi idi. Hüseyin-Zade, İstanbul Türkçesinin hayranı olarak bunu bütün Kafkas Türkleri için de edebiyat dili yapmak istiyordu. Daha 1910 yılında Türkiye'ye göçmek zorunda kaldı. Ama yine de tiyatro ve müziğin gelişiminden de anlaşılacağı üzere, Rus sansür baskısının artmasıyla Azerbaycan'da en azından san'at hayatı boğulmadı. Bu yıllar, hem Türkiye'de ve hem de öteki Türk ülkelerinde, mesela Kazan Tatarlarında, o zamana kadar islamiyetin belirlediği aydın tabakanın düşünce tarzının milli veya hatta milliyetçi bir ton almaya başladığı, Gaspralı'lar ve Cedidcilik fikirlerinin kesin olarak yerleştiği ve Azerbaycan'da da nihayet siyasi bağımsızlık hareketiyle sonuçlandığı yıllardır. Birinci Dünya Savaşında «Müsavat» (Milli Bağımsızlık) Partisi kuruldu. Bu hedeflerinin gerçekleştiği kısa zaman içinde (1912—1920), en kuvvetli iktidar partisi idi.

Ahund-Zade, yarım yüzyıl önce Azeri edebiyatına iki yeni edebi tür sokmuşsa da, ne o ne de en yakın mücadele arkadaşları, gerçek anlamda san'at eserleri yaratabilmişlerdir. Yeni büyük bir edebiyata giden yolu, ancak çağdaş Osmanlı edebiyatında büyük Avrupa eserleriyle mukayese edilebilir eserler bulduğuna inanan «Füyüdat-Çevresi» açmıştır. Bu çevreye, bahtsız Mahmud Hadi (Firdaus-i

ilhamat) ve Hüseyin Cavid (Geçmiş Günler, Bahar Şebnemleri gibi şiir kitapları ve Şeyh San'an, Şaida, İblis gibi manzum dramları olan) ve Avrupa nazmını aktaran Şihhat dahildir. Füyudat-Çevresi, şarkıya kattığı yeni biçimlerle eski islam edebiyat geleneğine son vermiştir. Onların çok kuvvetli Osmanlılaştırma eğilimleri, bu çevreyi Ahund-Zade'nin taraftarları ve halefleriyle çatışmaya sokmuştur. Ki, bunlar da kendi yönlerinde edebi gelişimi, herşeyden önce kısa hikaye, roman, tiyatro ve sanat nesri alanında sürdürmeye çalışmışlardır. Füyudat-Çevresi'ne karşıt olarak onlar, hakiki bir Azeri edebiyat dilinde israr ediyorlardı. Mesela Nerimanov, yeni Azerbaycan edebiyatının ilk önemli romanı olan «Bahadır u Suna»yı yazarken, Galil Mahmud-Kuli-Zade (Hiciv dergisi «Molla Naşruddin»in kurucusudur), «Ölüler» dramıyla ülkenin toplumsal hayatını etkilemeye çalışıyordu. Mahmud Gani-Zade, «Mektubat-i Saida Beg-i Şirvani» (Şirvan'lı Said Beyin Mektupları) ile meşhur oldu. Yukarıda destan konularının bestecisi olarak anılan 'Uzeyir-Bey Hacıbeyli, Şark ve Azerbaycan konulu operalar yazdı. Bunların arasında «Arşin Mal alan» ve «O olmasın, bu olsun» eserleri, öteki Kafkas kavimlerinde ve hatta Ruslarda da çok canlı bir yankı uyandırdı. Adı geçen ilk eser, daha sonra Almanya'da (Berlin'de de) sahneye konmuştur.

Şair Sabir (1860—1911), bu iki akımın arasında yer alır. Osmanlı izleri taşımasına rağmen, çok orijinal olan eserlerinde ülkesinin klasik geleneğine sadık kalmış ve tipik Azeri havasını korumuştur. «Hophopname» başlığı altında toplanmış şiirleri, (ilk takma adı «Hop Hop»tu) bir çok kereler basılmıştır.

«Müsavat» hükümetinin bir bolşevik hükümetiyle dağıtılması (1920 İlkbaharı) ile Azeri edebiyatında da önemli bir dönüm noktası oluşmuştur. Azerbaycan'ın o zamanki Rus İmparatorluğundaki diğer Türk ülkeleri arasında okulları, eğitim kuruluşları, kitapları ve yayınları en çok olan ve bunun sonucunda da okuma yazma bilmeyenlerin oranı en düşük ülke olması, bolşevik iktidarın ilk yılları için, şüphesiz bir kazançtı.

Ahundov'un ve ekolünün milli Azerbaycan ve halkçı görüşü, artık tarihi bakımdan haklılığını ve doğruluğunu kanıtlamıştı. Osmanlı etkisi gittikçe azalıyordu. Kaldı ki, Türkiye'de de yeni Türkiye Cumhuriyetinin edebiyatı, kendi milliyetçiliğinin hizmetinde idi. 1922'den, yani asıl iç savaşın sona ermesinden sonra Azeri edebiyatı, önceleri Ahundov'un, yandaşlarının ve ardıllarının açtığı yolda önemli bir engelleme görmeden devam etti. Fakat, Stalin tarafından gerçekleştirilen totaliter diktatörlük, onlara Sovyet imparatorluğunun Türk olan ve olmayan öteki kavimlerdekinden her halde çok daha belirgin sonuçlar getirdi: Azerbaycan'da hiç te küçümsenemiyecek bir burjuvazinin kalıntılarının bertaraf edilmesi, kah Pan-İslamizm, kah Pan-Türkizm'le sonuçlanan milliyetçiliğin tamamen kökünün kazınması ve nihayet sosyalist realizme davetin sanat alanında önemsenmesi gerekiyordu. Çok yönlü bir şekilde hareket ve canlılık veren Osmanlı edebiyatı etkilerinin yerine, artık sadece Rus etkileri girebiliyordu ve bunlar bütün devlet araçlarıyla destekleniyordu. İran'da bütün kamu hayatında, yani okulda, basında ve sahnede Türk dilini yasaklayan ve devlet iktidarını haksız olarak ele geçiren Rıza Şah'ın bir kanunuyla orada varlığını sürdüren Azeri edebiyatı, birkaç yıl öncesinden sönmeye yüz tutmuştu.

7. SİBİRYA TÜRK EDEBİYATI

Sibirya'daki Türk kavimleri, dil bakımından dört gruba ayrılır: Oyrot'lar, Abakan'lar, Tuvin'ler ve Yakut. Bunlardan yalnızca Yakutça, biraz uzak düşer. Bu kavimlerin, Yüzyılımızın otuzlu ve kırklı yıllarına kadar hemen hemen kendi yazılı edebiyatları yoktu. Ortaasyadaki diğer akrabaları gibi onlarda da

sadece sözlü bir edebiyat mevcuttu. Sayıca çok zengin olmayan ve avcılık ve hayvancılıkla geçinen bu kavimlerin hayat tarzları, Ortaasya'daki akrabalarınınkinden çok daha ilkel olduğu gibi, onlarda kahramanlık destanı biçimi daha az gelişmiştir. Her zaman olmasa da bu destanlar, çoğunlukla büyük bir bütünün parçaları olmakla yetinip bir bütün olarak anlatılmaz ve kanaatimce bir bütün olarak da bilinmemektedir. Onlarda destan, zaman zaman biribiriyle hakiki ve mantıki bir iç bağlılığı olmayan çok sayıdaki tek tek parçalardan da oluşabilmektedir. Bu durum, halk hikayelerinde de sık sık dikkatimizi çekmektedir. Mısra yapısı ve vezinde anarşi demesek de çok büyük bir serbestlik vardır. Konu, aslında son derece somut ve canlıdır. Ne var ki, konunun akışı gramer öznesinin sık sık değişimiyle her zaman kolay anlaşılır değildir. Üslup aracı olarak sık sık başvurulan dialogda Ortaasya Türklerinin tersine olarak Moğol etkisi çok farkedilir. Bu durum, sadece kahramanların adları bakımından değil, bazı eşya adları bakımından ve kahramanların kendilerinde de söz konusudur. Buna Moğolistan'dan gelen ve muhtemelen 17. ve 18. Yüzyıl boyunca Altayların güney eteklerinde ve Uryankay'da hakimiyet kurmaya başlayan Lamaizm de dahildir. Lamaizm'le birlikte dini motiflerin ve figürlerin dışında Moğolistan'ın, Tibet'in ve Hindistan'ın efsane ve masallarına ait motif ve figürler de akın etmiştir. Buna rağmen, destanlarda en çok hakim olan dünya görüşü ya da din, komünist propagandasından otuz yıl öncesinden itibaren gittikçe gerileyen eski Şamanizmdir. Bu, fantastik özellikleri ve güçleri olan ve kahramanlara genellikle düşman metafizik varlıklara ve «Kubulgan» adı verilen ve değişme kabiliyeti olan bazı seçkin kişilerin tabiatüstü gücüne inançdır. Tabii, nesir hikayeler ve destanlar da çokdur (Moğolca «üliger» teriminin yanında Türkçe «nimak» terimi de kullanılır). Konu bakımından bunlar bazan destanlardan çok az farklıdırlar. Belki de Lamaizmle giren etkilerin bunlarda daha büyük ölçüde ortaya çıkışı önemli bir fark sayılabilir.

Halk edebiyatının yaygın bir türünü, dörtlü kıtalar şeklinde kurulmuş şarkılar («ir») teşkil eder. Bildikleri tek kafiye tarzı, son Uygur halk şarkılarından miras kalan ve herhalde çok eski olan «redif»dir. Bu sadece Moğol ve Ural dillerinde (Suomi-Fince «Kalevala» destanı ile mukayese ediniz) karşımıza çıkan tipik bir görünümdür.

Şaman vaaz ve ilahileri sadece etnolojik ve teolojik değil, aynı zamanda da edebi değer taşıyorlardı. Bunlar en azından Şamanın biraz ayrıntılı açıklama yapmak istediği, mesela gezilerinin belli duraklarının tasvirinde, diyelim ki gökyüzünün efendisi aydınlık «Ülgen» ülkesine, yani «Üst dünya»ya ya da yeraltının hakimi «Erlik-Han»ın karanlık ülkesine yaptığı gezilerin tasvirinde nesre başvuran, genellikle serbest nazım türüdür. Şaman ilahileri, daha çok hastaların tedavisi amacına hizmet eder. Başka vesilelerle mesela ev hayvanlarının kutsanması, kurban kesme, ruh çağırma ve şeytan kovuculuk dolayısıyle yapılan Şaman törenlerinde söylenen ilahilerin edebi değeri pek yoktur: Merseburg büyü tekerlemeleri («Merseburger Zaubersprüchen») ile mukayese etmek yanlış olmaz. Şaman metinlerinin en iyi derlemeleri, Altay'daki Oyrat'larda ve Yakut'larda yapılmıştır. Benim tanıdıklarım arasında ikinci ve en kapsamlı olanı aşağı yukarı elle yazılmış üçbin büyük sayfalık olanı henüz yayınlanmamıştır. Bu metinler çeşitli yönden çok güçtür, ve bunları okuyan ilgili Şamanın açıklaması olmaksızın anlaşılamaz. Zaten, aslında kendine özgü ve üstelik bir Şamandan ötekine değişiklik gösteren terminoloji, karşımıza çıkan çok sayıda tabu deyimiyle daha da güçleşir. Şaman türkü ve şarkıları genellikle güney Sibirya Türklerinde «Kam sös», yani «Şaman sözü» olarak bilinir. Şamanın faaliyetini yürütürken söylediği nazım veya nesir metinlere de «Kam Kammagani» ya da «Kam Çoktagani» denir.

Bu kavimlerde yazılı Sovyet edebiyatı olarak bugün karşımıza çıkan şey, henüz tamamiyle didaktik ve propaganda amaçlı başlangıçlar halindedir ve bunlar kısa ya da uzun hikaye türünden ibarettir. Mesut bir tesadüf eseri olarak en yakın zamanlarda dahi orijinal halk konuları ihmal edilmemiştir ve hiç olmazsa masal ve hikayelerin bir bölümü derlenmiştir. Maalesef, şimdiye kadar Sovyet Rusya bölgesinden dışarıya ulaşan birşey yoktur.

Çok sayıda Türk kavimlerinin tarih boyunca katettikleri çeşitli kültürel safhaların edebiyatta nasıl yansıdığını gördük. Şimdiye kadar bunların en önemlisi ve en uzun zaman süreni, İslam kültür safhasıdır. Bu, yerini Rus ihtilalindenberi zorba bir güçle yerleşen Sovyet kültür safhasına bırakmıştır. İslami devir öncesinde Türklüğe, özellikle tek ülke olarak Doğu Türkistan'da bir Türk kavmi olan Uygurlar'da kalıcı etkide bulunan üç büyük din olan Hristiyanlık, Manihaizm ve Budizmden ziyade Altayların eski majik animist tasavvur dünyası idi. Ki bu, Şamanist biçim içinde bugüne kadar Ortaasya ve Sibirya Türklerinin destanlarında ve sadece Türkistan'da şurada burada islami düşünce hazinesiyle zayıf bir şekilde perdelenmiştir. Bunun dışında da Altay Şamanizmi Ortaasya'daki Türk kavimlerinin folklorunda çok belirgin izler bırakmıştır. Mesela Semerkant'da Şamanların Timur'un ünlü kabri «Gur-i Emir»deki direklere takılı olan geyik veya at kuyruğu sayılabilir. Dilin birleştirici bağından başka Türklerin halk edebiyatında Şaman gelenekleri, onları uzak akrabaları olan Moğollar ve Tunguz'larla bağlayan unsurlardır. Altay destanında ise her üç Altay grubunun da en eski zamanlardan beri ortak miras hazinesi bugün bile farkedilebilir.

1982 YILINDA TÜRKİYE'YE GELEN EDEBİYATÇI KONUKLARIMIZ

Adnan ÖZYALÇINER

İKİ SOVYET YAZARI TÜRKİYE'DEYDİ

Geçtiğimiz günlerde iki Sovyet yazarı konuk olarak Istanbul'a geldi. Çevirmen Vera Feonova ile birlikte Ukraynalı yazar İvan P. Gaidenko ve Azeri yazarı Ekrem Aylisli Istanbul ve İzmir'de kaldılar. Yazarlarla Cumhuriyet adına görüştük.

Ukraynalı romancı ve oyun yazarı İvan P. Gaidenko 1914 Sibirya doğumlu. İspanya iç savaşma katılmış. İkinci Dünya Savaşı'nda Volga Filosu'nda çarpışmış. Şimdi Odesa'da bulunuyor. Kaptanlık yapan Gaidenko'nun kırkı aşkın roman ve oyunu var. 1942'de yayınlanan «Kahverengi Esaret» İspanya iç savaşında Francocuların elinde geçirdiği tutsaklık günlerini anlatıyor. 1948'de yayınlanan «Boğaziçinin Öteleri» adlı öykü kitabı kaptanlığının izlenimlerini yansıtıyor.

«— Sayın Gaidenko siz bir denizcisiniz. Konularınız da denizle mi ilgili?»

— Yalnız onu yazıyorum. Denizi ve denizcileri yazıyorum.

«— Türkiye'ye ilk kez mi geliyorsunuz. Istanbul'u daha önce gördünüz mü?»

— 1932'de kaptan yardımcısı olarak okuldan çıkar çıkmaz gemimle geçerken ilk gördüğüm yer Boğaziçi oldu. Istanbul'u yüz kez, belki daha da çok gördüm. Her gelişimde inip gezdim. Topkapı Sarayı, Galata, Haydarpaşa, Kadıköy'ü bilirim. 1979'da Boğaz Köprüsü yapıldıktan sonra Istanbul'u bir uçtan öteki uca geçip gezmek daha da kolaylaştı. Türklerin sıcakkanlılığını ve konukseverliğini unutamam. İzmir, Fethiye, İskenderun Türkiye'de gördüğüm yerler arasındadır. Burada her zaman dostlar arasında olduğumu duydum. Bugün de olduğu gibi.

«— Birbirimizin edebiyatlarını ne kadar tanıyoruz acaba?»

— Ben Türk edebiyatını Rusça ve Ukraynaca çevirilerinden izliyorum. Nazım Hikmet'in şiirlerini ve oyunlarını okudum. Hem insan, hem şair olarak Nazım'ı çok seviyorum. Nazım'ı tanıdım, kendisiyle birkaç kez de konuşmuşluğum var. Aziz Nesin'i, Yaşar Kemal'i, Cengiz Tuncer'in «Hacizli Toprak» romanını Ukraynaca çevirlerinden okudum Ukrayna'da basılan en son Türk romanı Öner Polat'ın «Saragöl»ü. Onu da okuyup sevdim.

«— Edebiyatlar arasındaki alışveriş konusundaki düşünceleriniz?»

— Edebi alışverişin rolü sonsuzdur. Okurlarımıza Türkiye'yi ve okurlarınıza Sovyetler'i tanıtan kitaplardır. İnsanlar ve halklar birbirlerini daha iyi tanıdıkça daha iyi anlarlar. İyi komşuluk ilişkileri karşılıklı olarak edebiyatı tanımadan düşünülemez. Hayatı bir orkestraya benzetsek edebiyat, halkları iyiliğe ve barışa çağıran birinci keman gibidir.

Azerbaycan yazarı Ekrem Aylisli de romancı ve oyun yazarı. 1937 doğumlu. Doğduğu köyün adını soyadında taşıyor Aylisli 1960'da yazı yazmaya başlamış.

Önceleri şiirler yazarken 1981'de yayınlanan ilk öykü kitabı «Kiraz Ağacı»nın ilgi çekmesi üzerine düzyazıda karar kılmış. Köy kökenli bir yazar olan Aylisi, şimdi Bakü'da oturuyor. Türkiye'ye ilk kez geliyor.

«— Sayın Aylisli, Istanbul'u nasıl buldunuz?»

— Istanbul hakkında ne demişlerse, ne okumuşsam hiçbirine benzemiyor. Hepsinden farklı bir şey duydum ben.

«— Genellikle işlediğiniz konular neler?»

— Kendim köydenim. Köy adamının büyük kentlerdeki yaşamını ve köydeki yaşamını anlatıyorum. Bizde bu grup yazarlara «Köycüler» diyorlar. Bunlardan biri Şükşin, sonra Vasili Belov, Feodor Abramof, Valentin Rasputin ve başkaları var.

«— Dillerimiz aynı. Ama birbirimizin edebiyatını çok az tanıyoruz. Neden?»

— Ben de şaşıyorum. Folklorumuz, kültürümüz aynı. Dede Korkut'umuz. Köroğlu'muz ortak. Fuzuli hem sizin, hem bizim şairimiz. Ama 20. yüzyıldaki bu kopukluk neden? Konuştuğum Türkler çağdaş edebiyatımızın Kiril alfabesiyle basılmasını kusurlu buluyorlar. Ben böyle sudan bir nedeni kabul etmiyorum. Bana öyle geliyor ki Azeriler Türk edebiyatını daha iyi tanıyorlar. Hem de yaygınlaşmış bir biçimde. Türkiye'de nasıl Rus edebiyatı, Batı edebiyatı izleniyorsa Azeri edebiyatı da Türkiye ağzına çevrilerek izlenmeli. Benim yazdıklarımın hepsi Rusça basıldı. Sovyet dillerinde basılıyor. Ayrıca Macarca, Lehçe, Çekçe, Bulgarca ve Almanca'ya kitaplarım çevrildi. Türkçe de bunların arasında, hatta basında neden olmasın?

«— Edebiyatlar arasındaki alışveriş konusundaki düşünceniz?»

— Türkiye'yle Azerbaycan edebiyatları arasında sağlam bir köprünün kurulabilmesi Türkiye'den bir ya da birkaç yazarın Azerbaycan'a gelip birkaç yıl kalmalarına bağlıdır. Aynı şekilde Azerbaycan yazarlarının da buraya gelip birkaç yıl kalmaları gerekir. Böylece karşılıklı olarak birbirimizin diline ve edebiyatına yakınlaşırız. Üç beş günlük konukluklarla bu temel sorun çözülemez. Bir de şu var. Sovyetlerin uluslararası telif hakları kurumu VAAP'la bir görüşme yaptım. Onlara Azeri eserlerinin Türkiye için Latin harfleriyle basılmasını önerdim. Böylece zor okunurluk ortadan kalkmış olacak. Sanırım iki edebiyat, iki dil arasındaki yakınlaşma o zaman daha da kolaylaşack. Yoksa radyolarda biz sizin müziğinizi, siz bizim müziğimizi karşılıklı hoşlanarak, öz müziğimiz olarak dinliyoruz.

(Cumhuriyet 16 Ocak)

ROMEN TÜRKOLOGU MİORİKA APOLZAN

Istanbul'da yapılan **«Dördüncü Uluslararası Türkoloji Kongresi»**ne katılan Romen Türkolog, Miorika Apolzan, **«Türk kadınlarının yaşadığı gelişmeyi Türk Edebiyatından izliyor ve etkileniyoruz»** dedi.

Bükreş Üniversitesi Doktorlarından Miorika Apolzan, Romenceye çevirilen **«Kürk Mantolu Madonna»**, **«Devlet Ana»** gibi romanlarla Aziz Nesin'in eserlerinin Romanya'da çok okunduğuna değinerek şöyle konuştu:

«Türk Edebiyatı çok köklü ve etkin bir edebiyat, 19. yüzyıl Romen yazarları Türk Edebiyatına hayran kaldılar, etkilendiler. Bu etki halen de sürüyor. Bu arada Türkçeye çevrilen «Tatar Kızı», «Uruma» ve «Deli Orman» gibi eserlerimizin yanında çağdaş Romen Edebiyatı ürünlerinin de Türkçeye çevrilmesini arzuluyoruz.»

(Güneş — 6 Ekim)

BİR ÇEK TÜRKOLOGU ANKARA'DA

Bratislava Üniversitesi Türkoloji Kürsüsü görevlilerinden Dr. Ksenia Celnarova, eşiyle birlikte tatilini geçirmek için Ankara'ya geldi. (2. Ekim) Çağdaş Türk edebiyatçılarının yapıtlarını ülkesinde tanıtan Celnarova bugüne kadar Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Çetin Altan, Sait Faik, Orhan Veli, Kemal Bilbaşar ve Necati Cumalı'nın hemen bütün yapıtlarını Çekçeye çevirmiş bulunuyor. Ünlü Türkolog, Ankara'da bazı sanatçılarımızla görüşmeler yaptı.

İTALYAN FOLKLORUNDA TÜRKLERİN VARLIĞI

Roma Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkologlarından Prof. Dr Anna Massala dün Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde «İtalyan Folkloründe Türklerin Varlığı» konulu bir konferens verdi. Anna Massala Roma'daki duruşmada M. Ali Ağca'nın tercümanlığını yapmıştı.

Türklerin İtalyan folkloründe büyük izleri olduğunu belirten Prof. Dr. Anna Massala iki milletin yüzyıllar boyu süren münasebetleri neticesinde Türklere ait birçok kelime ve deyimin İtalyan folklorüne geçtiğini söyledi. Birçok İtalyan türküsünde, şiirinde Türklerden sözedildiğini örnekleriyle anlatan Prof. Dr. Massala İtalyan diline «Türk gibi sigara içmek», «Türk gibi kuvvetli», «Türkler tarafından yakalanmak» gibi deyimlerin uzun münasebetler neticesinde geçtiğini ifade etti.

Prof. Dr. Massala: Türk halk şiirinin zenginliğini anlatırken «Emrah, Karacaoğlan, Seyrani gibi halk şairlerinizi kıskanıyorum» dedi.

Prof. Dr. Anna Massala konuşmasında Türk-İtalyan dostluğuna da temas ederek şöyle konuştu:

«İki millet arasındaki dostluk yüzyıllardan beri devam etmektedir. Şu an ben de bu dostluğun bir ifadesi olarak burada bulunuyorum.»

(Tercüman — 4 Nisan)

ATATÜRK ÜZERİNE İTALYAN BASINI

Mustafa Kemal Atatürk'ün 100. doğum yılı sebebiyle, Ankara İtalyan Kültür Heyeti ve Türk Tarih Kurumu müştereken bir toplantı yaptı. Bu toplantıda Roma Üniversitesi Türkoloji Kürsüsü Ord. Prof. Anna Masala «Mustafa Kemal Atatürk üzerine İtalyan Basını» adlı bir konferans verdi. Anna Masala, yaptığı konuşmasında Atatürk'ten ve onun büyüklüğünden söz etti. İtalyan Basının Atatürk üzerine yazdığı iltifat dolu sözlerden örnekler verdi. Türk Tarih Kurumu Salonlarında verilen bu ilginç konferans Başkent'te ilgi ile izlendi.

(Son Havadis — 5 Nisan)

ÜNLÜ TÜRKOLOG GYÖRGİ HAZAİ İLE KONUŞTUK :

Doğan HIZLAN

Cumhuriyetin 50. yıldönümü dolayısıyla başlatılan ulusal ve uluslararası Türkoloji kongrelerinden biri daha 20—25 eylül tarihleri arasında Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin çeşitli anfilerinde yapıldı. 4. Uluslararası Türkoloji Kongresi beş ayrı seksiyon halinde çalıştı: Türk Dili, Türk Edebiyatı, Türk Tarihi, Türk Sanat Tarihi, Türk Musikisi.

4. Uluslararası Türkoloji Kongresine 31 ülkeden 400'e yakın Türkolog katıldı. Yurt dışından gelen ve bizim bilim kurumlarımızda çalışan Türkologlar yeni ça-

lışmalarını sergilediler, yeni çalışmalarından birbirlerini haberdar ettiler.

Biz bu kongreye katılan ünlü Macar Türkoloğu **Györgi Hazai**'yle konuştuk. **Hazai**, bizim ülkemizin de, bilim dünyamızın da tanınan bir kişisi, Türk Dil Kurumu'nun ve Türk Tarih Kurumu'nun üyesi. Bir çok bilimsel kurultaya katılıp tebliğler sunmuş bir uzman.

Biz **Hazai**'den hem bu kongre hem de Türkoloji çalışmaları üzerine bilgi aldık.

— **Sayın Hazai biyografinizi ana çizgileriyle öğrenebilir miyiz?**

— Elli yaşındayım. Macar vatandaşıyım. Üniversite öğrenimimi Budapeşte Üniversitesinde yaptım. Nemeth, Fekete, Ligeti'nin öğrencisi oldum. Üniversiteyi bitirdikten sonra Nemeth'in yanında asistan olarak kaldım. Bu arada Sofya Üniversitesi'nde ders verdim üç sömestre. 1957 yılında Berlin'deki Humboldt Üniveritesi'ne çağrıldım. Bu önemli bir görevdi. Çünkü orada Türkolog yoktu, buna karşılık çok önemli Türkoloji malzemeleri vardı.

— **Hangi önemli belgeler, Sayın Hazai?**

— Savaştan önce İç Asya'da Turfan'da kazılar sonucunda bulunan bir çok belge Berlin'e gönderilmiştir. Bu belgeler bugün için de eşsizliğini korumaktadır. Türkolojinin en eski belgelerini değerlendirmek istediler, Bilimler Akademisi böyle bir çalışmaya bütün gücüyle başlamak istedi.

— **Niçin o kadar kaldınız? Çalışmalar bitmedi mi?**

— Ben beş altı yıl kalırım, çalışmaları bitiririm sandım. Tam on dokuz yıl kaldım. 1963'te gittim 1982'de bitirdim.

— **Şimdi Macaristan'daki çalışmalarınıza mı döndünüz?**

— Evet, Macar Bilimler Akademisi'ne döndüm. Haziran ayında döndüm ülkeme.

— **En önemli Türkoloji çalışmalarının yapıldığı merkezler ve kişiler?**

— Bence en önemli Türkoloji merkezleri iki yerde, Türkiye'de ve Sovyetlerde. Sizde ve onlarda Türkler yaşadığı için doğal olarak da en önemli Türkoloji merkezleri ve çalışmaları bu iki ülkede yapılıyor. Sizde de, onlarda da üniversiteler var, araştırma merkezleri var, bir çok kişi bu alanda çaba harcıyor.

— **Ülkemizde Türkoloji çalışmaları ne zaman başladı, hangi dönemde bu çalışmalar yoğunlaştı.**

— Birinci Dünya Savaşından sonra Nemeth, Türkiye'ye geldiği zaman Türkiye'de bu alanda hiç bir çalışma yoktu. Asıl Türkoloji çalışmaları Cumhuriyetten sonra başladı.

— **Türkoloji çalışmalarının özellikle son yıllarda yoğunlaşmasının nedenleri konusunda ne düşünüyorsunuz?**

— Türk halkları tarih boyunca Çin Seddinden Mağrip'e kadar uzanan bir alanı kaplamışlar, yaşamışlar, çeşitli uygarlıklar kurmuşlar. Balkanlara kadar bu geniş alanda bir çok kültürle ilişkiye geçti bu halklar. Bazılarını benimsediler, bazılarını benimsemeyerek etkilediler. Dünya tarihine ilginç katkılarda bulundular. Bunun sonucunda dünya tarihini incelemek, bu alanda çalışma yapmak isteyenler ister istemez Türklerin tarihiyle karşı karşıya kaldılar. O zaman anladılar ki birçok olayın kaynağını bulabilmek için Türk dilini, Türk kültürünü, Türk tarihini incelemek zorunludur.

— **Öylese Türkoloji çalışmalarının hızlanmasında bu tür etkenlerin rolü önemli oldu?**

— Tabii. Son zamanlara kadar Avrupa Tarihi yapılırken Osmanlı İmparatorluğunun Tarihi inkar ediliyordu. İlk kaynakları kullanabilecek bilginler yoktu. Sonra tarihçiler, Ortaçağ ve Yeniçağ tarihinin Osmanlı İmparatorluğunun tarihi bilinmeden yazılamayacağını anladılar. Zamanında Osmanlı İmparatorluğu ege-

menliği altında olan ülkelerin incelenmesi gerekiyordu, bu da Türkolojinin işiydi. Artık Türkoloji büyük önem kazandı. Amerika'dan Japonya'ya kadar her ülkede Türkologlar yetişti.

— Deminki sorunun cevabını vermediniz Sayın Hazai. Şu anda yaşayan en önemli Türkologları sormuştum.

— Viyana Üniversitesinden Prof. Andreas Tietze'in kürsüsü, Fransa'da Bazin, Mantrand. Batı Almanya'da Dorfer, Rönork. Amerika'da Halasi Kuhn Halil İnalcık.

— Uluslararası Türkoloji kongrelerinin yararı konusunda ne düşünüyorsunuz?

— Kongrelerin yararlı olduğunu tekrarlamak gerekli. Çeşitli ülkelerde çalışan Türkologlar, üç yılda bir Türkiye'ye gelerek meslekdaşlarıyla görüşüp, yeni yayınları izleme, değerlendirme fırsatını kongrelerde bulabilirler ancak.

Uluslararası Türkoloji kongrelerini düzenlemek de hiç kuşkusuz Türkiye'ye düşen bir görevdir.

(Cumhuriyet — 5 Ekim)

TÜRK DÜŞMANLIĞI

Brendemoen Kimdir? — 1949 yılında Oslo'da doğan Bernt Brendemoen. Oslo Üniversitesi Klasik Diller Bölümü'nde okuduktan sonra 1970'te Türkiye'ye geldi. 1973'te Norveç-Türkiye arasındaki kültür anlaşması gereğince verilen burslardan yararlanarak, 1975 yılına kadar Türkiye'de kaldı. 1977'de doktora tezini Oslo Üniversitesi'ne veren Dr. Brendemoen, halen aynı üniversitede Türkoloji bölümünde öğretim üyesi.

Oslo Üniversitesi profesörlerinden Bernt Brendemoen, Avrupa'da çocukların ilkokul sıralarından itibaren Türk düşmanı olarak yetiştirildiklerini iddia etti.

İstanbul'da çalışmalarına devam eden 4'üncü Türkoloji Kongresi'ne Norveç'ten katılan Brendemoen yaptığı açıklamada, Türk düşmanlığının din ayrılığından kaynaklandığını söyledi.

Türk düşmanlığının Avrupa'ya haçlı seferlerinden miras kaldığını hatırlatan Prof. Brendemoen şunları söyledi:

«Türk düşmanlığı ders kitaplarından başlamaktadır. Okullarda okutulan ders kitaplarında tarih çarpıtılmakta ve Türkler hiç haketmedikleri halde bir barbar olarak tanıtılmaya çalışılmaktadır. Son yıllarda Avrupa'daki bazı ülkelerde Türk sayısının yoğun bir şekilde artması ve Türklerin o ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatlarına ağırlıklarını koymaları, küçük yaştan itibaren Türkleri yanlış tanıyan Avrupalıyı tedirgin etmeye başlamış ve Türk düşmanlığı yeniden hortlamıştır. Ermenilerin de dünya kamuoyundaki asılsız propagandaları Türk düşmanlığını körükler hale getirmiştir.»

Oslo Üniversitesi öğretim üyelerinden Brendemoen, Avrupalıların aynı dine bağlı kişiler olduğu için Türkler'in yanında yer almadıklarını da kaydederek «Türkler din birliğinden kaynaklanan bu gücün karşısında yalnız kalıyorlar» dedi ve şöyle devam etti:

«Türk diplomatlarına karşı yöneltilen saldırılar, cinayetler, Avrupalı bir diplomata karşı gerçekleştirilmiş olsaydı, bütün dünyada yer yerinden oynardı.»

Oslo Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Brendemoen, Türk aleyhine yürütülen bütün çalışmalara rağmen, Türklerin yanında bulunan ve gerçeği gören Avrupalılar olduğunu da kaydetti. (Tercüman — 24 Eylül)

TÜRK EDEBİYATI VE EDEBİYATÇILARI YURT DIŞINDA

Yaşar Kemal, Ataol Behramoğlu, Tezer Özlü Kıral'ın aldıkları yazın ödülleri «1982 yılında Edebiyata İlişkin Olaylar» bölümünde verilmiş olduğundan bu bölüme alınmamıştır.

REŞAT NURI GÜNTEKİN BULGAR TELEVİZYONUNDA

— Reşat Nuri Güntekin'in 1927 yılında «Sönmüş Yıldızlar» adıyla yayımlanan öykülerinden derlenip oyunlaştırılan «Sönmüş Ocak», Bulgar televizyonunda gösterildi. Okan Uysaler tarafından televizyona uyarlanan oyunda, Öğretmen Remzi rolünde Aytaç Arman, Nüveyre rolünde Zühal Olcay çok beğenildiler. Bulgar televizyonunun ikinci kanalından yayımlanan oyunun büyük ilgi gördüğü bildiriliyor. (Cumhuriyet — 7 Aralık 1981)

ECEVİT'İN ŞİİRLERİ İSVEÇÇE VE DANİMARKACA'YA ÇEVİRİLİYOR

İsveç Başbakanı Olof Palme'nin konuğu olarak İsveç'in Başkenti Stockholm'de bulunan Bülent Ecevit'in şiirlerinin Danimarkaca ve İsveçce'ye çevrilmekte olduğu öğrenildi.

Daha önce yazar Yüksel Pazarkaya tarafından Almanca'ya çevrilen şiirlerin İsveçce'ye çevirme çalışmalarını bir grup arkadaşıyla birlikte çevirmen Lütfü Özkök yürütüyor.

Diğer yandan İsveç Televizyonu Türkçe Yayınlar Bölümü ve Stockholm radyosu Türkçe yayınlar programı dünkü yayınlarında Ecevit'in İsveç gezisine ilişkin haberler yayınladılar. (Cumhuriyet — 14 Aralık 1981)

YUGOSLAVYA'DA TÜRK YAZINI

Necati ZEKERİYA

Geçen yıllara bakarak, 1982'de (31 aralığa dek) Yugoslavya'da Türk yazını (Türkçe, Sırp-Hırvatça, Makedonca, Arnavutça, Slovence ve Macarca) daha geniş çapta tanıtılmıştır. Yugoslavya'da, bilindiği gibi eşit yasal haklara sahip olan onbeş kadar dilde yayın yapılmaktadır. Tüm bu dillerde Türk yazınından hangi şiir ya da öykünün çevrildiğini, hangi dergi, gazete ya da radyoda kesin olarak yayınlandığını belirtmek elbette çok güçtür. Biz ancak izleyebildiğimiz kadarıyla Türk okurlarına kimi bilgiler vermeye çalışacağız. Türk yazının tanıtılmasını da şöyle kümeleştirebiliriz.

1) Türk yazını Kitap ve Güldestelerde (antolojilerde);
2) Türk yazını Gazete ve Dergilerde,
3) Türk yazını Tiyatro ve Amatör topluluklarda;
4) Türk yazını Radyo ve Televizyonlarda.

1) TÜRK YAZINI KİTAP VE GÜLDESTELERDE

Ayrı ayrı yayınevlerince, Türk yazarlarından altı kitabın çıkması beklenirken, 1981 yılı Türkçe kitap yayın planlarına göre, yalnız bir kitap bir de güldeste yayınlandı.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çocuk Şiirleri

«**Baloni i Çvekinya**» (Balonlarla Çiçekler) başlığı altında **Fazıl Hüsnü Dağlarca**'nın 50 kadar çocuk şiirini içeren bir kitabı Makedonca yayınlandı. Şiirleri Türkçe'den Makedonca'ya Ayşe Mehmet çevirmiş, kapak düzeni ve resimleri ressam Dragan Mitrovski çizmiştir. Yayan «Kultura» yayınevi Üsküp.

Balkan Ülkeleri Şiiri Güldestesinin I. Cildinde Çağdaş Türk Şiiri

Belgrad'ın ünlü «Prosveta» yayınevi «Antologija Poezije Balkanskih Naroda» (Balkan Ülkeleri Şiiri Güldestesi) temel başlığı altında altı ülkenin (Yunanistan, Türkiye, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Macaristan) şiirlerini kapsayacak üç büyük güldestenin yayınlayacağını bildirmişti. I. ciltte (350 sayfalık bu kitapta) Çağdaş Yunan ve Türk şiiri yayınlandı. Kitabın I. bölümünde «Çağdaş Yunan Şiiri» (sayfa 7—135), II. bölümde de «Antologija Noviye Türkçe Poezije» (Günümüz Türk Şiiri Güldestesi) (sayfa 139—315) çağdaş Türk şiiri yer almaktadır Güldeste'ye 25 sayfalık bir önsöz eklenmiş, güldeste üç bölüme ayrılmıştır. I. Bölümde ozanları bilinen Halk Şiiri; Yunus Emre, Haci Bayram Veli, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal, Köroğlu, Cevheri, Kül Mustafa, Dertli ve Âşık Veysel birer şiiriyle sergilenmiştir. II. Bölümde ozanları bilinmeyen 10—15 halk türküsü yer almıştır. III. bölümde ozanlar üstüne kısa biyografilerle birlikte şiirleri sergilenen çağdaş Türk ozanları şunlardır: Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Faruk Nafız Çamlıbel, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tacer, Nazım Hikmet Ran, Necip Fazıl Kısakürek, Behçet Kemal Çağlar, Yaşar Nabi Nayır, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba, Rifat Ilgaz, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil, İlhan Berk, Cahit Külebi, Ceyhun Atuf Kansu, Salah Birsel, Sabahattin Kudret Aksal, Necati Cumalı, Özdemir Asaf, Attila İlhan, Ahmet Arif, Ümit Yaşar Oğuzcan, Hasan Hüseyin, Turgut Uyar, Metin Eloğlu, Edip Cansever, Tahin Saraç, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Gülten Akın, Kemal Özer, Hilmi Yavuz, Özdemir İnce, Ülkü Tamer, Süreya Berfe, Ataol Behramoğlu, Refik Durbaş ve Nihat Behram.

Seçkiyi Necati Zekeriya hazırladı, şiirleri Sırp-Hırvatça Dr Lamia Hacıosmanoviç çevirdi.

2) TÜRK YAZINI GAZETE VE DERGİLERDE

Önce Yugoslavya'daki öteki dillerde yayınlanan dergilerde toplu olarak yayınlanan Türk şiiriyle ilgili bilgiler verelim:

«Most» (Köprü) Mostar Dergisinde 13 Türk Ozanı

Mostar'da 8 yıldan beri yılda dört kez çıkan «Köprü» (Most) dergisinde Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Cahit S. Tarancı, F. H. Dağlarca, Cahit Külebi, Melih Cevdet Anday, Sabahattin Kudret Aksal, Ahmet Arif, Edip Cansever, Cengiz Bektaş, Refik Durbaş ve Yaşar Miraç'tan ikişer şiir, kısa biyografileri ile Dr. Lamia Hacıosmanoviç'in Sırp-Hırvatça çevirisiyle yayınlandı.

Priştine'nin Sırp-hırvatça Dergisinde Türk Şiiri Panoraması

Priştine «Stremlenya» dergisinde, Dr. L. Hacıosmanoviç'in Sırp-Hırvatça çevirisiyle Y. Kemal, A. Haşim, N. Hikmet, C. S. Tarancı, O. V. Kanık, O. R. Horozcu, F. H. Dağlarca, İ. Berk, B. Necatigil, C. Külebi, S. Birsel, S. K. Aksal, N. Cumalı, Ö. Asaf, A. Arif, E. Cansever, T. Saraç, E. Ayhan, C. Bektaş, H. Yavuz, A. Behramoğlu ve Yaşar Miraç'tan şiir örnekleri Türk şiiri üstüne kısa bir incelemeyle birlikte sergilendi.

Priştine'nin Arnavutça bir Dergisinde Türk Şiiri Panaroması

Otuz yıldan beri ayda bir çıkan ünlü Arnavutça «Yeta e Re» (Yeni Yaşam) yazın-sanat dergisinde, «Stremlenya» Sırp-Hırvatça dergide sergilenen Türk Şiirinden örnekler, bu kez, Arnavutça ünlü ozan, Bilim Sanat Akademisi üyesi Esed Mekuli'nin çevirisiyle Arnavutça yayınlandı.

Banya Luka «Putevi» (Yollar) Dergisinde N. Hikmet'in «21-22 Saat Şiirleri» Sırp-Hırvatça Yayınlandı.

Banya Luka'nın (sayı 1-2/82) «Putevi» dergisinde N. Zekeriya'nın bir incelemesiyle, Dr. L. Hacıosmanoviç'in Sırp-Hırvatça çevirisiyle Nazım Hikmet'in doğumunun 80. yıldönümü dolayısıyla «21—22 Saat şiirleri» tümüyle ilk kez Sırp-Hırvatça yayınlandı. N. Hikmet'in bu şiirleri, tümüyle Makedonca'ya da Fahri Kaya tarafından çevrilmiş, 1980 yılında yayınlanan «Korneji i Razdelbi» «Nazım Hikmet'in Şiirleri» Makedonca kitabında yer almıştır.

Türk Yazarlarının Ayrı Ayrı Dillerde Öykü ve Şiirleri

Aziz Nesin'in «İnsanlar Uyanıyor» adlı öyküsü Dr. L. Hacıosmanoviç'in çevirisiyle Sırp-Hırvatça Saraybosna «Odyek» (Yankı) 15 günlük dergisinde, bir ay sonra da aynı öykü Priştine'nin «Rilindya» günlük gazetesinin Kültür sayfalarında Esad Mekuli'nin Arnavutça çevirisiyle sergilendi. «Lica» (Yüz) dergisinde yine Dr. L. Hacıosmanoviç'in çevirisiyle Yaşar Kemal'in «Yatak» adlı öyküsü, «Knjizevnost» (Yazın) Belgrad dergisinde, Ramiz Özdenören'in «Aile» adlı öyküsü Miryana Teodoriyeviç'in çevirisiyle Priştine'nin «Yedinstvo» günlük gazetesinin «Öyküler Sayfasında», Tarık Dursun'un «Biz İnsanız» adlı öyküsü L. Hacıosmanoviç'in çevirisiyle Sırp-Hırvatça yayınlandı. T. Dursun'un bu öyküsü Üsküp «Flaka e Vlaznimit» (Kardeşlik Alevi) gazetesinde de Mustafa Morina'nın çevirisiyle Arnavutça da yayınlandı. Aziz Nesin'in «Damda Deli Var» adlı öyküsü, Novi Sad'ın günlük gazetesi «Macar Syö» gazetesinde. Oktay Akbal'ın da «Berber Aynası» adlı öyküsü «Hid» dergisinde Macarca sergilendi.

Türk ozanlarından da ayrı ayrı dergi ve gazetelerde kimi şiirler yayınlandı. Dağlarca'dan, Necdet Evliyagil'den, Kerim Aydın'dan ikişer üçer şiir Makedonca sergilendi. Dağlarca'dan ve Melih Cevdet Anday'dan birer şiir ozan İzzet Sarayliç'in hazırladığı «Saraybosna Şiir Akşamları Güldestesi»nde yer aldı, Belgrad'ın üç dergisinde Yaşar Miraç'tan birer şiir, Sarayova'nın «Odyek» dergisinde Cengiz Bektaş'tan iki şiir, Zagreb'in «Oko» dergisinde Tahsin Saraç ile Ataol Behramoğlu ve Hilmi Yavuz'dan birer şiir sergilendi, «Dometi» dergisinde de üç şiiriyle Behçet Necatigil tanıtıldı.

● Yugoslav Çocuk Dergilerinde Türk Çocuk yazarları

Başta Dağlarca ve Nazım Hikmet olmak üzere, Yugoslavya'nın birçok çocuk dergilerinde, örneğin Zagreb'in «Radost» ve «Snib» Hırvatça-Sırpça dergilerde, Sarayova'nın «Vesela Sveska» ile «Male Novine» Sırpça-Hırvatça-Hırvatça-Sırpça dergilerde, Belgrad'ın «Zmay» Sırp-Hırvatça dergisinde, Üsküp'ün «Drugarçe», «Razvigor» Makedonca, «Fatosit» ile «Gezimi» Arnavutça dergilerinde kabarık sayıda Türk çocuk ozanlarından şiirler sergilendi, ötekileri arasında: Yalvaç Ural, İsmail Uyaroğlu, Neşe Yaşin, Şükrü Enis Regü, Tevfik Fikret, Ali Püsküllüoğlu, Figen Tek, Ö. Coşkun, A. Budak, vb.,

«Sevinç», «Tomurcuk» ve «Kuş» dergilerinde, Türk öykücülerinden 27 çocuk öyküsü, 71 çocuk şiiri yayınlanmıştır. Öyküleri yayınlanan yazarlar şunlardır: Sabahattin Ali, Osman Şahin, Mustafa Balel, Halikarnas Balıkçısı, Muzaffer İzgü, Sulhi Dölek, İ. Güven Kaya, Adnan Özyalçıner, Orhan Kemal, Talip Apaydın vb.

«Çevren» ve «Sesler» Bilim-Yazm-Toplum-Sanat Dergilerinde Türk Yazarları

Priştine (Kosova) «Çevren» dergisi üç ayda bir çıkmaktadır. 1982'de çıkan dört sayısında Türk yazarlarından yayınlanan şiir, öykü, denemeler şunlardır.

a) Şiir: (Sayı: 33, 34, 35, 36): Dağlarca: «Sevgi Bayrağı», Timuçin Özyürekli: «Uzansam Gökyüzüne Bir Avuç Kar Olsam», Asım Öztürk: «Körfez», Hidayet Karakuş: «Sarnıç», Attila İlhan: «Bakiye Gazel», Gültekin Emre: «Nisan Gecesi ve Yalnızlık», Beraet Kaya: «Kozara'da Bir Öğle Vakti».

b) Öykü: Yaşar Kemal: Kavun-Karpuz», Mustafa Balel: «Ayıp yerleri Yanlış Konmuş Resimler», Yüksel Pazarkaya: «Sen Yokken», Fakir Baykurt: «Karşı Komşular», Müzaffer İzgü: «Kaç Mark Vereceksin».

c) Deneme ve Bilim-Folklor yazıları: İ. Güven Kaya: «Sabahattin Ali'nin Romanlarında İnsan», Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu: «XVI. Yüzyılda Divan Edebiyatı», Dr. Mustafa İsen: «Yugoslavya'da Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine», Aziz Çalışlar: «Nazım Hikmet ve Marksist Estetik», Aydın Oy: «Dedem Korkut'un Kitabı».

«Sesler» dergisinin bütün sayıları henüz çıkmadığı için ancak ocak, mart, nisan, mayıs, haziran 1982 yılı sayılarından bilgiler vereceğiz:

a) Şiir: Nazım Hikmet: «Hazer Denizi»,

b) Öykü: Sevda Kaynar: «Ağrı», Tomris Uyar: «Metal Yorgunluğu»,

c) Deneme ve Bilim-floklor yazıları: Abdülkadir Hayber: «Çağdaş Yugoslav Türk Yazınından Çizgiler», Özdemir Nutku: «Piter Vays'ın Acılı Rüyası»,

Üsküp'te haftada üç kez çıkan «Birlik» ve Priştine'nin haftalık «Tan» gazetelerinde, Türk yazarlarından kabarık sayıda şiir, öykü, deneme inceleme ve söyleşiler yayınlanmıştır.

Yalnız «Tan»da yayınlanan şiir, öykü ve denemeler sergilemekle bu durum kendiliğinden belli olur:

a) şiir: Birer ikişer hatta üçer şiiri yayınlanan Türk ozanları şunlardır: N. Hikmet, F.H. Dağlarca, M.C. Anday, H. Yavuz, G. Akın, S.K. Aksal, C. Yücel, T. Saraç, B. Necatigil, Y. Pazarkaya, E. Cansever, P Aktan, K. Özer, C. Bektaş, Ö. İnce, A. R. Ergüven, T. Özyürekli, E. Gökçe, İ. Uyaroğlu, A. İlhan, A. Damar, C. Külebi, H. İ. Dinamo, N. Evliyagil, B. R. Eyuboğlu, S. Uğurlu, N. F. Kısakürek, İ. Berk, A. Budak, V. Çolak, T. Akdağ, A. Ada, Ü. Tamer, A. Bedir, S. Vardal, O. Telli, A. Azar, B. Pirhasan, (yayınlandıkları sırayla);

b) Öyküler: A. Özyalçıner: «Davul», E. Öz: «Babamdı», A. Nesin: «Aşk Oyunu», O. Akbal: «İnsan Yüzleri», M. Başaran: «Anan Ağlıyor», H. Taner: «Bir Motörde Dört Kişi», İ. Yaşar: «Lusi de Fresko», F. Baysal: «Korsuya Düşen Döl», Y. Kemal: «Avcı», B. Yıldız: «Ağaların Mobileti», G. Kaya: «Dostluk Çiçeği», S. Kocagöz: «Sınavcılar», O. Kemal: «Necati», T. Dursun: «Suskunlar», M. Körükçü: «Dişçi», T. Ağaloğlu: «Ölümden Hayata», M. Ş. Esendal: «Gençlik», Y. Pazarkaya» «Beklenmeyen Üçüncü», S. F. Abasıyanık: «Bir Kadın», Z. Selimoğlu: «Bizanslı Karga Çocuk», N. Gürsel: «Haliç'in Kıyısında«, F. Celalettin: «Pancaroğlu Emine Hatun», T. Apaydın: «Çocuk Giysileri», N. Tirali: «Cıklı-Cıklı Hikaye», F. Hepçilingirler: «Yağmurla Giden».

c) Denemler: Tan gazetesinde en çok S. Birsel, A. Bezirci, O. Akbal, S. Eyuboğlu, F. Naci, H. Tanpınar, N. Ataç, T. Dursun, A. Erhat ve V. Günyol'un denemeleri yayınlanmıştır.

● Yaşar Kemal'le Söyleşiler

1982'de Yugoslava'nın ayrı ayrı gazetelerinde, kimi Türk yazarlarıyla söyleşiler yayınlanmıştır. Örneğin: Necdet Evliyagil, Kerim Aydın Erdem, Attila İlhan, Muzaffer İzgü, O. Akbal, A. Erhat, K. Ertop. Ama Yaşar Kemal'le en çok söyleşi yapılmış, onunla yapılan söyleşiler Üsküp «Birlik» ve Priştine «Tan» gazetelerinden başka Zagreb'in haftalık «DANAS» (Bugün) ve on günlük yazın-sanat «Oko» dergisinde, bunlardan başka Belgrad'ın haftalık «NİN» dergisinde de uzun söyleşiler yayınlanmış, onun «İnce Memet» adlı romanına göre Piter Ustinov'un çektiği film ve Fransada kendisine verilen «Del Duca» ödülü dolayısıyla ayrı ayrı gazetelerde yazılar yazılmış, Türkiye'de yazılan yazılar Yugoslavya'da çıkan dergi ve gazetelere aktarılmıştır.

Muzaffer İzgü'nün «Gece Kondu» adlı romanı «Birlik» gazetesinde tefrika edildi.

«Birlik» gazetesinde uzun bir süre, Muzaffer İzgü'nün «Gece Kondu» adlı romanı Türkçe tefrika edildi, gazetede romanla ilgili bir yazı da yayınlandı.

Y. Kemal'in «Ağrı Dağı Efsanesi» beş altı yıl önceleri Cemal Bayraktari'nin Sırp-Hırvatça çevirisiyle Priştine «Yedinstvo» yayınları arasında yayınlandı. 1982'de bu roman Priştine'nin günlük «Rilindiye» gazetesinde Arnavutça tefrika edildi.

3. Türk Yazını Tiyatro ve Amatör Topluluklarında

● Üsküp Halklar Tiyatrosunda «Keşanlı Ali Destanı»

Tarık Dursun'un İvo Andriç'in «Irgat Siman» adlı öyküsüne göre sahneye uyguladığı oyundan hemen sonra, Haldun Taner'in, iki yıl önceleri Prizren tiyatroseverleri topluluğu tarafından başarıyla sergilenen müzikli «Keşanlı Ali Destanı» adlı oyunu, 1982 yılının ilk aylarında Üsküp Halklar Tiyatrosu Türk sanatçıları tarafından da sahnelendi. Oyuncu rejisör Zekir Sipahi tarafından sergilenen bu oyun, halâ afiştedir ve sanatçılar zaman zaman bu oyunu Kosova ile Makedonya'daki kentlerde de sunmaktadırlar.

4. Türk Yazını Radyo ve Televizyon Yayınlarında

● Aziz Nesin'in «Gol Kralı»

Aziz Nesin'in üç yıl önce Prizren tiyatroseverleri tarafından sahnelenen «Gol Kıralı» güldürüsü, 1982'de Üsküp Radyo Türkçe yayınlarında «Arkası Yarın» tiyatro oyunları yayınlarında Prizren sanatçıları tarafından tefrika edildi.

● Üsküp Radyosunda Orhan Kemal'in «Devlet Kuşu» ile «Hanımın Çiftliği» yayınlandı.

Üsküp Türkçe yayınlarının «Arkası Yarın» yayınlarında Orhan Kemal'in «Devlet Kuşu» ile «Hanımın Çiftliği» adlı radyo uygulama oyunları yayınlandı.

B. Necatigil'den ve A. Ağaoğlu'dan Oyunlar

Yine 1982 yılı Üsküp Türkçe «Kısa Oyunlar» Türkçe radyo yayınlarında Behçet Necatigil'in «Küveyte Doğru» ve Adalet Ağaloğlu'nun «Kara Batak» adlı kısa oyunları Üsküp Halklar Tiyatrosu Türk sanatçıları tarafından hazırlanıp sunuldu.

Behçet Necatigil'in «Küveyte Doğru» adlı kısa radyo oyunu, mart 1982 yılında Sarayova III. Radyo programlarında (Kısa oyunlar Programında) da Sırp-Hırvatça yayınlandı.

● T. Saraç, C. Bektaş ve A. Behramoğlu'nun Şiirleri ve Ozan Kişilikleri Sarayova Radyosunda Sırp-Hırvatça yayınlarda Tanıtıldı.

Sarayova'nın (Saraybosna'nın) III. Radyo Programı kültür-sanat programlarıyla geniş çapta adını duyurmuştur. Bu programda sık sık dünya şiirinden de örnekler sergilenmektedir. 1982 yılında Dr. Lamia Hacıosmanoviç'in Sırp-Hırvatça

çevirisiyle ve ozanlar üstüne yaptığı kısa açıklamalarla **Tahsin Saraç, Cengiz Bektaş** ve **Ataol Behramoğlu**'nun şiirleri ve ozan kişilikleri dinleyicilere tanıtıldı.

Yarım saat süren bu programlarda, ayrı ayrı her ozandan onar şiir sergilendi ve ozanların kısa yaşam öyküleri, şiirdeki estetik-sanat anlayışları üstüne bilgiler verildi.

● **Üsküp TV ve Radyo Türkçe Programlarında Struga Şiir Festivaline gelen Necdet Evliyagil, Kerim Aydın Erdem ve İrfan Nasrattınoğlu konuştular.**

Ayrı ayrı günlerde Üsküp TV ve Radyo programlarında N. Evliyagil, K. Aydın ve İ. Nasrattınoğlu konuştular, ozan Evliyagil ile Aydın Erdem kendi şiirlerinden de örnekler okudular.

● **Yuvarlak ölüm Doğum Yıldönümleri**

Çoğunlukla «Tan» ve «Birlik» gazetelerinde kimi Türk yazarları doğum ve ölüm yuvarlak yıldönümleri dolayısıyla çeşitli yazılarla anıldılar. Ötekileri arasında anılan yazarlar şunlardır: N. Ataç, H. Tanpınar, B. Necatigil, Y. N. Nayır, C. A. Kansu, O. Kemal, ve N. Hikmet.

● **N. Hikmet'in Doğumunun 80. Yıldönümü Anıldı**

N. Hikmet'in doğumunun 80. yıldönümü dolayısıyla «Tan» ve «Birlik» gazetelerinin 1982 ocak sayısında yazılar yayınlandı. «Tan» gazetesinde yayınlanan bir yazı, Üsküp «Flaka e Vlazirimit» ile Priştine «Rilindya» Arnavutça gazetelere, Titograd «Ovdye» (Burada) yazın-sanat dergisine, Priştine'nin «Yedinstvo» (Birlik) günlük gazetesine Sırp-Hırvatça aktarıldı.

● **Priştine TV Türkçe Yayınlarında N. Hikmet'in Portresi**

Ozan Zeynel Beksaç'ın «Nazım Usta» başlığı altında yayınlanan «Nazım Hikmet Portresi» Türkçe TV Priştine yayınında, Nazım'ın şiirleri (kendi sesinden ve sanatçıların sesinden), Livaneli'nin Nazım'ın şiirlerine göre bestelediği türküleri yer aldı; Istanbul'dan bol bol yörünüler, yazarın çeşitli yaşam dönemlerinden fotograflar sergilendi, bu renkli yayında Yogoslav Türk sanatçılarından İskender Muzbeg, Lütfi Seyfullah ve N. Zekeriya'dan başka, kendisiyle ayrı ayrı yıllarda dünyanın ayrı ayrı yerlerinde görüşüp konuşmuş Yugoslav yazarları, sanatçıları, örneğin: **Mira Aleçkoviç, Radovan Zogoviç, Duşanka Boyaniç, Hasan Mekuli, Raşa Livada, Radovan Pavlovski** ve **İzzet Sarayliç** konuştular.

● **Priştine TV Türkçe Yayınlarında Yaşar Kemal'le Röportaj**

Priştine Türkçe «Her Daldan» yayınında, yazar Hasan Mercan seyircilere Yaşar Kemal'i tanıttı. Y. Kemal'le Istanbul'da, kendi evinde yapılan bir röportaj yayınlandı. Yaşar Kemal üstüne Türk yazarlarından kısaca Oktay Akbal ile Konur Ertop da konuştular.»

● **«Dede Korkut Masallarını Çeviren Dr. Cinciç'e Ödül Verildi**

İki yıl önce Belgrad'ta yayınlanan «Kniga Dede Korkuta» (Dede Korkut Kitabı); Sırbistan Çevirmenler ödülünü kazandı. Kitabı Sırp-Hırvatçaya çeviren ve ödül kazanan Dr. Slavolyub Cinciç Türk yazınından yaptığı daha başka yapıtlarıyla, çevirileriyle de ad yapmış bir müsteşriktir.

DEDE KORKUT'UN SIRPÇA ÇEVİRİSİ ÖDÜL ALDI

— Kasımın son günleri Belgrad'da, Sırbistan Çevirmenler Birliği bir toplantı düzenledi. Toplantıda çevirinin önemi vurgulandı, ayrıca Sırp edebiyatının Türkiye'de tanıtılmasıyla ilgili bir de rapor sunuldu. Son olarak geleneksel çeviri ödülleri dağıtıldı. Bu yıl ödül alanlar arasında, Türkçe'den yapılmış çevirileriyle ünlü Dr. Slavolyub Cinciç de var. «Kniga Dede Korkuta» (Dede Korkut Kitabı) çevirisiyle «Miloş N. Curiç» büyük çeviri ödülü verildi.

(Cumhuriyet — 21 Aralık)

Yaşar Kemal'in «İnce Memed»i ve Aziz Nesin'in hikayeleri Çin'ce yayınlandı

Sami KOHEN

Pekin sinemalarında bir Türk filmi... Çin kitabevlerinde Türk yazarlarının eserleri...

Çin radyosunda Türk Halk Müziği...

Ve Çin operasında Nasreddin Hoca'nın öykülerini sahneleyen dört pedelik bir operet!

On yıllık «Büyük Proleter Kültür Devrimi»nden sonra kapılarını yeniden dünya kültürüne açan Çin, Türk edebiyatına ve sanatına da «hoş geldin» diyor.

Uzun süre «tabu» sayılan yabancı yazar ve sanatçılarla birlikte şimdi Yaşar Kemal'in ve Aziz Nesin'in eserleri, Süreyya Duru'nun filmleri ve Barış Manço'nun müziği de 1 milyar nüfuslu Çin'i, kültürel alanda «fethetmeye» başlıyor.

Bu alanda son haftalarda bir canlanma başladı bile.

İlk kez, iki ünlü yazarımızın eserleri, Yaşar Kemal'in «İnce Memed»i ile Aziz Nesin seçme hikayeleri Çince'ye çevrilerek piyasaya sunuldu. Samim Kocagöz'ün bir eserinin de gene Çince'ye tercüme edildiğini ve yayınlanmak üzere olduğunu duyduk. (Milliyet — 16 Ocak)

NAZIM HİKMET'İN DOĞUM YILDÖNÜMÜ

Nazım Hikmet'in doğum yıldönümü dolayısıyla Sovyetler Birliğinde bir anma haftası düzenlendi ve üstünde Nazım'ın resmi bulunan pul basıldı. Bu anma töreni 21 ocak 1981 günü, akşam izlencesinde Moskova Radyosu Türkçe yayınlarından yayımlandı.

«YAŞAR KEMAL'İN İNSANLARI»

Geçen hafta Finlandiya televizyonunda prodüktör, sosyal antropolog Mirja Metsola Istanbul'a gelerek, Türkiye'de çekilecek iki filmle ilgili çalışmalara başladı.

Finlandiya televizyonu için çekilecek bu iki film, 50'şer dakikalık ve belgesel nitelikte. Bunlardan biri «Yüzyıllar boyunca Fin Türk Kültür İlişkileri», öteki, «Yaşar Kemal'in İnsanları.»

Birinci filmle ilgili olarak Mirja Metsola şöyle diyor: «Çoğumuzun bilmediği, merak dahi etmediği, çok köklü ve yaygın kültürel ilişkiler var Türklerle, Finliler arasında. Dil ilişkileri bunlardan biri... Sonra Kırım Savaşı sırasında Finliler, Türklere karşı savaştıkları, çok azının geri döndüğü halde, bunların anlattıkları Türklerle ilgili birçok imge yaratmıştı. Ama bunlar alışılagelmiş düşmanlık imgeleri değildi. Saygı, hayranlık ve bilinmeyene karşı duyulan merak imgeleriydi... Türklerin Finliler, Finlandiya ile ilgili düşüncelerinin ise 1930'larda Türkiye'de yayınlanan bir kitaptan, «Beyaz Zambaklar Memleketi»nden kaynaklandığını görmek, bizim için çok ilginç oldu.» Bu gibi konuların yanı sıra, halen Finlandiya'da yaşayan ve tüm geleneklerini sürdüren Kazan Türkleri de filmin bir bölümünde ele alınacak.

İkinci film, «Yaşar Kemal'in İnsanları» ile ilgili olarak Mirja Metsola ilk iş soluğu Çukurova'da aldı. Yazarın doğduğu köy Hemite'den başlayarak yöreyi dolaştı. Yazarın yakınlarını, ailesini, süt annesi yüz yaşındaki Durdu nineyi ve nicelerini tanıdı. Bu filmle ilgili olarak Mirja Metsola şöyle diyor: «Amacımız, kitaplarından tanıdığımız Yaşar Kemal ve onun dünyasını Finlilere aktarabilmek. Bunun için Çukurova ve Çukurova insanlarını, Çukurova'nın değişen yaşamını çekeceğiz.»

«TOROS CANAVARI» ATİNA'DA

Aziz Nesin'in «Toros Canavarı» adlı oyunu Atina'da oynanmaya başlandı. Atina'nın devlet tiyatrolarından birinde sergilenen oyunu **Rea Mutanidu** sahneledi. Oyunun müziklerini ise Türk bestecisi **Zülfü Livaneli** besteledi. Oyunda H. H. **Anastasiyu**, D. Yannokopulos, E. Gibi, D. Dimitr Uliac, K. Bizios, K. Saya, S. Samarcis, G. Cerbas rol aldı.

UNESCO DERGİSİNDE TÜRKİYE

UNESCO'nun her ay çıkardığı ve 25 dilde yayınladığı aylık «Courrier» dergisi, 1981'in son sayısını Türkiye'ye ayırdı. Dergide yer alan yazılar şöyle: Hukuk profesörü **Bülent Tanör**'ün «Atatürk ve Modern Bir Ulusun Hamlesi» başlıklı yazısı, **Çetin Altan**'ın «Halk Sultandan Daha Yüksek Sesle Konuştu» başlıklı yazısı, **Güzin Dino**'nun «Türk Edebiyatında Kadın Sanatçılar» başlıklı yazısı. Resimlerle bütünleşen bu yazıların yanı sıra, dergide bir de «Âşıklar, âşık geleneği ve saz şairleri» üzerine bir yazı yer almaktadır.

- **Aziz Nesin'in «Toros Canavarı», Yunanistan Kültür Bakanlığı'nın «1982'nin Anlamı» adlı sanatsal etkinlikler programına alındı.**

Bu hafta Atina'da yapılacak olan Yunanistan Kültür Bakanlığı'nın düzenlediği «1982'nin Anlamı» adlı sanatsal etkinlikler programına Aziz Nesin'in «Toros Canavarı» adlı oyununun da alındığı resmen açıklandı. Ermos Argayu tarafından Yunanca'ya çevrilen oyun, bilindiği gibi bu sezon yarı devlet kuruluşu olan Epir Tiyatrosu tarafından repertuara alınmış ve 1982 başlarında seyirciye sunulmuştu. Gerek eleştirmenlerden, gerekse seyircilerden olumlu yankılar alan oyun, önce Kuzey Yunanistan'ın önemli kentlerinde sahnelendikten sonra, şimdi de taşra, kent ve kasabalarında oynanmaya başlanmıştır. Yunanistan'ın Haris Anuastasiyu, Dimitris Yanakopulos, Evi Gini, Dimitris Dimitrulias, Mihalis Bizios gibi başarılı oyuncuların görev aldığı «Toros Canavarı» Yunanistan'ın yeni Kültür Bakanı Melina Mercouri'nin Devlet Tiyatroları'na hapishanelerde oyunlarını sahnelemeleri olanağını veren kararından sonra Yanya Hapishanesi'nde de oynandı.

(Güneş Eki — 25 Şubat)

TÜRK YAZARLARI BULGARCA'DA

1981 yılında Bulgaristan'da çeşitli antoloji ve dergilerde 106 Türk yazarının yapıtı yayınlandı. Bunlar arasında Narodna Kültürü Yayınevi'nin çıkardığı 20'nci Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi özel bir yere sahip. 86 şairden 357 şiirin yer aldığı bu antoloji yabancı dilde yayınlanan en büyük Türk antolojilerinden birisi oldu.

Bulgaristan'da tanınan Türk yazarları arasında Nazım Hikmet'in özel bir yeri var kuşkusuz. Nazım Hikmet'in şiirleri eskiden beri biliniyor. Bulgar okuyucuları 1981 yılı içinde Nazım Hikmet'in bilinmeyen bir yanını da tanımak olanağı buldular. Aziz Celil'in toplayıp **Sevdalı Bulut** adı altında sunduğu çocuk masalları böylece Nazım Hikmet'in yazarlık yaşamının bir başka yönünü de tanıttı.

Bu arada Öykücü Burhan Arpad'ın «Bayram Sabahı» adı altında toplanan bir derlemesi de ilgi çekiyor.

Yine 1981 yılı içinde «Yaralı Güneş» adı altında yayınlanan dünya antifaşist şiir antolojisinde de Nazım Hikmet, Kemal Burkay, A. Kadir, Arif Damar ve Ercüment Behzat Lav'ın şiirlerine yer verildi. **(Arayış — 1 Mart)**

YUNUS EMRE PLAK ALBÜMÜ

İndiana Üniversitesi kitapla birlikte bir de uzun devirli «Yunus Emre plak albümü» çıkardı. Plağın bir yüzünde **Prof. İlhan Başgöz**, Yunus'tan seçme şiirleri Türkçe okumakta, öteki yüzünde Talat Halman aynı şiirlerin İngilizcelerini sunmaktadır. (Aktüalite — Milliyet — Mart)

YUNUS EMRE AMERİKA'DA

Talat Halman'ın birkaç yıldır hazırlamakta olduğu İngilizce Yunus Emre kitabı Amerika'da yayınlandı. Kitabın adı «**Yunus Emre and His Mystical Poetry**» (Yunus Emre ve Tasavvufi Şiirler)'dir.

Kitabın bir bölümü Halman'ın Yunus Emre'den İngilizceye çevirdiği 46 şirden oluşmaktadır. Ayrı bir bölümde, Halman Yunus'tan çeviri yapmakla ilgili çeşitli sorunları inceleyip değişik kimseler tarafından çevirileri karşılaştırmaktadır Kitabın sonunda geniş bir Yunus Bibliyografyası vardır

(Aktüalite — Milliyet — Mart)

«TANTE ROSA»

Sevgi Soysal'ın «Tante Rosa» adlı kitabının Almanca yayımlanışı dolayısıyla «Frankfurter Rundrchan» gazetesinin 20 Mart 82 tarihli sayısında Wolfgang Ricman'ın bir eleştiri ve değerlendirme yazısı çıktı.

YAŞAR KEMAL ÜSTÜNE

Yazarlarımızın çalışmaları üzerine batıda yayınlanan incelemeler her zaman bizi sevindirmiştir. Bu tür çalışmalar, yalnızca bir yazarın tanınmasını sağlamaz, Türk edebiyatının da yaygınlaşmasını sağlar. Ondandır ki Edebiyat dergisinin Yaşar Kemal Özel Sayısı'nı da aynı inanç ve sevinçle karşıladım.

Edebiyat, Pensilvania Üniversitesi'nin yılda iki kez yayınladığı bir dergi. Özellikle Ortadoğu ülkelerinin edebiyatı ve yazarları üzerine araştırma ve incelemeler yayınlanıyor bu dergide.

Yaşar Kemal Özel Sayısı'nın editörü Ahmet Ö. Evin.

Yaşar Kemal Özel Sayısı, bizim, iki gerçeği bir kez daha öğrenmemize fırsat tanıyor. Batılı yazarlar, Türk yazarını ve edebiyatını nasıl değerlendiriyorlar. Gerçekten de bu özel sayıda yer alan kimi denemeler, Yaşar Kemal'in özgün yanlarını sergilerken, değişik bir değerlendirme ölçütü getiriyorlar ortaya.

Ahmet Ö. Evin, Giriş'te Yaşar Kemal'in yaşamını ve sanatını oluşturan kaynakları kısaca sıralıyor ve diyor ki, «**O, Türk folklorunu bir roman türünde işlemiştir, geliştirmiştir.**» Evin'e göre Yaşar Kemal bununla yetinmemiş, «**anlatım biçiminde folklor ögeleri ile kentten edindiklerini bir bireşim içinde sunmuştur.**»

Özel sayının başında Yaşar Kemal'le yapılan konuşma, gerçekten Yaşar Kemal'in yazı kaynakları konusunda yabancılara olduğu kadar bize de sağlam ipuçları veriyor. Çocukluğunda dinlediği destan ve masalların başlıca özelliğini, «**dili**» olduğunu belirtiyor Yaşar Kemal, «**şiirde ve düzyazıda kullanılan dil, halkın gündelik diliydi.**» diyor. Yaşar Kemal bu konuşmasında Abidin Dino, Arif Dino ve Güzin Dino'lara sevgi borçlu olduğunu, onun gelişmesinde büyük payları olduğunu da ekliyor. Ve edebiyatın uluslararası ustası çok güzel bir Dostoyevski değerlendirmesi yapıyor: «**Dostoyevski'yi ilk okuduğumda 23 yaşındaydım. Bana**

öyle geldi ki bu adam insan varlığının keşfedilmemiş bir köşesini bırakmamış.»

Yaşar Kemal, gene aynı konuşmasında köy romanının şematizmine karşın, Türk edebiyatına köy romanının, taze bir kan aşıladığını belirtiyor.

Pertev Naili Boratav da incelemesinde, Yaşar Kemal'in folklorla ilgisinin önce gazeteci, sonra hikayeci sonra da romancı olarak sürdüğünü anlatıyor.

İlhan Başgöz'e göre, Yaşar Kemal geleneksel ile moderni birleştirdi, edebiyatla folkloru kaynaştırdı, anonim ile bireyseli bir potada pişirdi.

Başgöz, Yaşar Kemal'in yazı dilini de yerel kültürden aldığını, sözlüğünün, imge yapısının, şiirsel gücünü buradan geldiğini vurgulamaktadır.

Osman Şahin'in, «Yaşar Kemal Çukurova'dır» adını taşıyan köylülerle konuşmasını içeren çalışması Yaşar Kemal'in insan kaynağını tanımak isteyen batılılar için çok ilgi çekici belgelerdir.

Sarıbahçe köylüsü Mehmet Çakır, Yaşar Kemal'in kitapları arasında yalnızca İnce Memet'i okumuş. «Çocukluğumdan beri ağalarla köylüler arasındaki mücadeleyi duydum, burada onu okudum.» Sarıbahçeli Celal Güler ise ilkokul mezunu, şimdi Almanya'da çalışıyor «Ülkemden uzakta İnce Memet'i okuyunca, evim, yurdum, ülkem, köyüm gözümün önünde canlandı,» diyor.

William C. Hickman'ın, **Yaşar Kemal'in Eserlerinde Geleneksel Temalar: İnce Memet** incelemesi bizim yazarımız üzerine bize yeni şeyler öğretmiyor. Geleneksel temaları sıralayan yazısı, Türk okurları dışındakiler için belki çekici yanlar taşıyabilir.

L. O. Al'kaeva'nın İnce Memet araştırması yalnız İnce Memet romanı üzerine değil Yaşar Kemal'in roman çizgisinin gelişimi için de çok önemli yargılar sunuyor.

Al'kaeva, «İnce Memet, Türk düzyasında yeni bir adımdı,» diyor. Araştırmacının çok yerinde bir saptamasının altını özellikle çizelim: «Yaşar Kemal'in gerçeği sunarken romantik ögeyi de önemli bir etken olarak kullanması.» Böylece Yaşar Kemal'de gerçeklerin kuruluktan kurtarılma yönteminin ne olduğunu çok iyi farkediyor yazar.

Raymond Williams'ın Yaşar Kemal'in Romanları başlıklı yazısı, bize bir batılı eleştirmenin Yaşar Kemal'i değerlendirme objektifini ve ölçütlerini göstermesi açısından okunmağa değer. Buna karşılık da Batılının bizim yazarımıza eğilmedeki yabancı tutumunun da tipik bir örneğidir. Orta Direk üzerine şöyle bir yargı veriyor: «Yabancı bir topraktan unutulmaz bir yaşantı.»

Belma Ötüş Baskett, Yaşar Kemal'in ülkesinin sınırlarını da aşan başarısının gizini şöyle özetliyor: «Hem gerçekçi hem romantik, hem modern hem geleneksel» Baskett, ayrıca Türk köylüsünün yaşamının derinliklerine indiğini de belirtiyor.

Yaşar Kemal Özel Sayısı'nın, bence, bize yeni açılar getiren incelemesini Güzin Dino yazmış. Demirciler Çarşısı Cinayeti ile ilgili incelemesinde Demirciler Çarşısı Cinayeti'nin —pek haklı ve yerinde olarak— Yaşar Kemal'in romancılık çizelgesindeki yerinin önemini gözler önüne seriyor. Yaşar Kemal'in ilk kez «somut bir tarihi boyut»u işlediğini «toplumsal ve ekonomik değişim» çizdiğini söylüyor.

Dino'nun incelemesinin üzerinde durulması gereken bir yanı da Yaşar Kemal'in romanında insanlarla doğa arasındaki değişim paralelliklerine kalem basmasıdır. Güzin Dino'nun incelemesi Yaşar Kemal için yeni ölçütler getiriyor kanısındayım.

Yaşar Kemal'in Sosyal Psikolojisi yazısında M. Orhan Öztürk, Yer Demir Gök Bakır'ın çağdaş psikoloji açısından önemini belirtmeye çalışıyor.

Gerçekçi Türk yazarları üzerine incelemelerinden tanıdığımız Svetlana Uturgauri, gerçekçi çağdaş Türk edebiyatının gelişmesinde folklorun dikkate değer bir rolü olduğunu ortaya koyuyor. Folklorla edebiyat arasındaki kan bağının iyice araştırıldığında Türk gerçekçi düzyazısının oluşmasında etken olduğunu da ileri sürüyor.

Necla Aytür, William Faulkner'in Döşeğimde Ölürken'i ile Yaşar Kemal'in Ölmez Otu'nu karşılaştırıyor. Aytür, iki yazarın da mistik simgelerle, dini sembolizmi aynı biçimde kullandıklarını romanlardan alınan örneklerle belgeliyor.

Dergide Yaşar Kemal'in 1976'da Amerika'da yaptığı bir konuşmadan alıntılar var. Ünlü romancı şöyle diyor: «**Biz Türk yazarları için Faulkner da Nazım Hikmet kadar önemlidir.**»

Derginin son incelemesi Adnan Binyazar'ın, Yaşar Kemal Fenomeni. Binyazar, Yaşar Kemal'de romanın, halk edebiyatı kaynaklarından geldiğini dile getiriyor.

Edebiyat'ın Yaşar Kemal Özel Sayısı, batılılar kadar bizim için de ilgi çekici. En azından yeni değerlendirme pencereleri açıyor. Ne var ki bu tür özel sayılarda okur, Türk romanının kısa da olsa genel bir değerlendirilmesini bekliyor. Böyle bir değerlendirilme yapılsaydı Yaşar Kemal'in yeri de önemi de daha öne çıkmaz mıydı?

Edinmek isteyenlere yararımız olsun diye derginin adresini ve fiyatını bildirelim:

Edebiyat, Volume I and 2. A Journal of Middle Eastern Literatures.

Amerika içi abonesi (yılda iki kez yayınlanıyor): 12 dolar. Yabancı ülkeler için: 16 dolar. Tek sayısı: 6 dolar.

Middle East Center, 838 Williams Hall/CU, University of Pennsilvania, Philadelphia, Pa. 19104 U.S.A. **(Cumhuriyet — 13 Mayıs)**

SAVAŞIM OLARAK EDEBİYAT

(Lublana'da 12-15 mayıs günlerinde, Slovenya Pen kulüp ile Yazarlar Birliği aracılığıyla edebiyat, sanat, kültür üstüne bir oturum düzenlendi. Türkiye'den bu toplantıya katılan yazar Cengiz Bektaş aşağıdaki raporu sunmuş. Okurlarımıza aynen getiriyoruz):

Kültürün, çoğu kimsenin katıldığı bir tanımı şöyle:

«Kültür, insanın yaşamını olanaklandırmak için işlediği doğal elemanların bütünüdür. İnsanın dünyası onun kültür dünyasıdır.»

Kendisinden bu tanımı aktardığım, Türkiyeli düşünür Nusret Hızır, bir konuşmasında bu tanıma şu çözümlemeleri ekliyordu:

İnsana, hiç değişmeyen doğada yaşama olanağı yoktur. Tam anlamıyla doğal insan bir yapıntıdır (fiction).

Silahsız, ateşsiz, hazırlanmış besinsiz, barınaksız ve birlikte çabasız insan toplumu olamaz.

Hayvandaki çevrenin yerini, insanda **kültür alanı** yani onun, içinde (fiziksel ve tinsel açıdan) yaşanılır duruma soktuğu doğa parçası tutar.

Yukarıdaki tanımın ve çözümlemelerine doğal sonuçlarından kimilerini, kendi yorumumla saptamağa çalışacağım: Kültür dünyasının niteliği, ilkel insandan, yerleşik yaşamdaki insanın en yüksek durumu olan total insana değişecektir.

(Nusret Hızır, total insanı şöyle tanımlıyor

Üstüne saldıran bütün izlenimlerin üstesinden gelen egemen kişi...)

İnsan, total insan durumuna gelmek için, durmadan çevresini ve kendisini de-

giştirmek zorundandır. Bir yandan içinde daha kültürlü yaşayacağı, daha iyi gelişeceği ortam için savaşım vermek, beri yandan da kendisini geliştirmek sorumluluğundadır.

Bu bir bakıma özgürlük savaşımıdır. İnsanın kültürü, özgürlüğüdür diyebiliriz. Bu özgürlük, kazanılan, kazanılması gereken bir özgürlüktür. Savaşım, kendisine karşı savaşım verilecek olandan (doğadan, çevreden, kendisinden) kaçmakla değil, onunla yüzyüzelikle, kopmamakla yürütülebilir. İnsan, kültürü (özgürlüğü) için vereceği bu savaşımı — doğasını kurmayı — hem tek başma başaramaz, hem de geçmişle gelecek çizgisi üzerinde aralıksız sürdürmek zorundadır.

Demek ki, insan özgürlüğü, kültür çevresi içinde, tarihsel, toplumsal ve pratik bakımdan kazanılan bir değerdir.

Ancak toplumsal çalışmayla; geçmişe, gelecek tasarımıyla bakarak kültür yaratılabilir. Ve kültür, sanat-bilim-ahlak gibi bütün değerleriyle insandan yön alır ve insana yön verir.

Kültürün (ve savaşımının) toplumsallığı onun, bütün sonuçlarıyla insanlığın ortak malı oluşu demektir. (Onun bu niteliği elit kültür'ün bir kültür sömürüsü olduğunu da gösterir.

Kültürün, yaygınlığını-toplumsallığını yitirmesi, insanın ilerlemesinin duraksaması sonucunu da getirir. Bu nedenle yaygınlığın, tüm toplumun ortaklığının, kültür demokrasisinin sağlanması, çağımızın sorumluluğudur. Bu noktada, çağımızın aydın kavramına kısacık bir göz atalım: Gramsci'ye göre,

> «yeni aydının özelliği, söz ustalığında, yani duyguları ve tutkuları bir an için harekete getiren bir dış güçte aranmıyor artık. Bu yeni özellik, aydının, pratik hayata yapıcı örgütleyici, sürekli inandırıcı olarak karışmasındadır.»
> «Aydın, gerçeğe bir hümanist, bir tarihçi gibi genel açıdan bakmalıdır. Çevresini değiştirmeğe çalışmalıdır.

Aydın ile halkı arasında teori ve pratikde birleşme

— birlik-olmayan kültürün gerçekliği de yoktur.»

Bütün bu saptamalarla-her şey biryana aydın olarak bile edebiyatçının sorumluluğu, sanıyorum, kendiliğinden beliriyor. Çevresinden kopuk, onu değiştirmeyen, ona şey katamayan bir uğraşın «sanat» ve de «edebiyat» olduğundan söz edilebilir mi?

Var olma koşulu özgürlük olan edebiyat. insanın özgürlüğü için savaşım vermek zorunda değil mi?

Bu nedenle «savaşım olarak edebiyat» başlığına şu biçimi vermek istiyorum «edebiyat bir savaşımdır.»

Bu savaşım, bugün tüm insanlık için yapılan, insanlığın ortak bir savaşımıdır.

Daha kültürlü, yani daha özgür, yani daha insanca bir birlikte yaşam için verilen bir savaşımdır.

Bu savaşımın gerçekliği tarihseldir. Bütün yeryüzü halklarının geçmişlerinde olduğu gibi benim ülkemin halkının geçmişinde de ozanlar bu savaşımı vermişlerdir.

Hasan Dede, 15. YY'dan şöyle sesleniyor:

«Eşrefoğlu al haberi
Bahçe biziz gül bizdedir
Biz bir mevlanın kuluyuz
Yetmiş iki dil bizdedir.»

İletişim olanaklarınca, edebiyatın bu günkü savaşım alanı da yöre ölçeğini yitirmeden bütün dünyayı kavramalıdır.

Gerginlikleri artıranlara, sömürgenlere, insanca yaşamı, insancıllığı engelleyenlere karşı savaşım vermeyen edebiyatın gerçekliği olamaz. Edebiyat bu savaşımı, ancak örneğin gerçekten şiir olan şiirle yapabilir.

(Tan - Priştine — 5 Haziran)

«POET» DERGİSİ «OSMAN TÜRKAY ÖZEL SAYISI» YAYIMLANDI

— Kıtalararası Şiir Derneği (World Poetry Society Intercontinental) tarafından 23 yıldan beri yayınlanmakta olan uluslararası aylık şiir dergisi POET, mayıs 1982 sayısının tümünü Kıbrıslı Türk ozanı Osman Türkay'ın şiirlerine ayırdı. Altmış dört sayfa tutarında olan dergi, Osman Türkay'dan kısa, orta ve uzun boyda 24 şiir yayınladı ve kapağında da ozanın bir resmini bastı.

Dünyanın altı kıtasındaki şiir severler tarafından okunmakta olan POET dergisi «Türkay'ın Şiiri» olarak adlandırdığı özel sayısında ozan üstüne çeşitli dergilerde yayınlanan yazılardan örnekler verdi ve Osman Türkay'ı «ilk gerçek uzaycağı ozanı» olarak tanıttı.

Türkçe olduğu gibi İngilizce de şiirler yazmakta olan Osman Türkay'ın bu özel sayıda yayınlanan tüm şiirleri ilkin Türkçe olarak yazılmış ve Türkiye'de «Varlık», «Türk Dili», «Yeditepe», «Yelken», «Denge» ve «Sesimiz» dergilerinde ve ozanın Yeditepe Yayınları arasında çıkan kitaplarında yer aldı ve daha sonra İngilizce'ye çevrildi.

Osman Türkay'ın bu başarısı uluslararası sanat çevrelerinde de yankılar uyandırdı. Şimdiye dek bir düzineye yakın uluslararası şiir ödülü kazanan Osman Türkay'a World Open University 1980 yılında Onursal Edebiyat Doktoru lisansı sundu ve 1981 yazın da California'da toplanan Dünya Ozanları Kongresinde Dünya Kültür ve Sanatlar Akademisi en büyük onur aşaması olan «Uluslararası Ozanlar Sultanı — International Poet Laureate» payesini vermiştir.

Şiirleri yurt içinde olduğundan daha fazla yurt dışında yayınlanan Osman Türkay 1927 yılında Kıbrıs'ta, Ozanköy'de doğdu, ilk ve orta öğrenimini Kıbrıs'ta yaptıktan sonra 1953 ve 1958 yılları arasında Londra'da gazetecilik ve felsefe okudu.

(Cumhuriyet — 10 Haziran)

ULUSLARARASI YAZARLAR KONGRESİ KÖLN'DE YAPILDI

Ulya ÜÇER

Alman Yazarlar Birliği'nin çağrısı üzerine 18-25 Haziran tarihleri arasında Köln'de düzenlenen İnterlit Uluslararası Yazarlar Kongresi'ne 48 ülkeden 225 yazar katıldı. Türkiye'nin de 3 yazarla, Güngör Dilmen, Tahsin Saraç ve Yüksel Pazarkaya ile temsil edildiği kongrenin konusu «Çağdaş Yazarlar ve Barışa Katkıları» idi.

3. Dünya ülkelerinden de çok sayıda yazarın katıldığı kongrede Avrupa'lılar ve Amerika'lılar daha çok olası bir atom savaşından duydukları endişeleri dile getirirken Afrika'lı yazarlar ülkelerindeki açlık ve sefalet üzerinde duruyorlar ve «bizim atom bombamız da bu» diyorlardı.

Bu arada kongre sırasında çeşitli ülkelerden gelen yazarların kurdukları kişisel ilişkiler barışa katkı yolunda en önemli adım olarak değerlendirildi. Tanınmış Alman Yazarı Heinrich Böll yeni tanışmaların ve kurulan ilişkilerin kongrenin en önemli yanı olduğunu vurgularken şöyle diyordu: «Bu Paris'de yapılan

ekonomi zirvesinden de Bonn'daki NATO zirvesinden de çok daha verimli ve üstelik masrafı da daha az.»

Böll, yazarların barışa katkısı konusunda yaptığı konuşmasında da ulusların, halk gruplarının birbirleri hakkındaki klişe ve ön yargılarının oluşmasında yazarların büyük etkisi olduğunu savundu. Alman Yazarlar Birliği Başkanı Bernt Engelmann da yazarın hayal gücünü kullanarak tehlikeleri önceden gösterebileceğini belirtti. Aynı konuda görüş belirten Türkler, yazar olarak barışa katkının sınırlarına dikkat çektiler.

Barış konuşmasındaki tartışmalara katılan tek Türk yazar, Yüksel Pazarkaya, nükleer tehlikenin yanı sıra iç barışın önemine dikkat çekti. Almanya'da yerli ve yabancı halkın karşılıklı hoşgörü içinde yaşamalarının sağlanmasını barışın bir parçası olarak niteledi. «Yabancı düşmanlığı arttığı sürece iç barışta söz edilemez» dedi.

Şair Çevirmen Tahsin Saraç ise Alman Televizyonu WDR'ın sorularını yanıtlarken şöyle dedi: «Çağdaş yazar barışı kurtarmak bir yana çoğunlukla kendi ülkesinde paçasını kurtarmak durumundadır. Çünkü dünyaya eskiden nasıl Firavun ve Tiran'lar hakim idi ise bugün de barışı umursamayan politikacılar hakimdir.»

Ulusların birbirlerine yakınlaşmalarını sağlayıcı bir başka etken olarak yazarlar kongresinde çeviriler üzerinde de duruldu ve Avrupa'da 3. Dünya Ülkeleri ile Japon yazı sanatının pek az tanıtıldığı belirtilerek bu eksikliğin giderilmesi istendi.

Savaş ve barış sorunlarının sırf politikacılara bırakılmayacak kadar ciddi meseleler olduğunu sık sık belirten yazarların uluslararası yakınlaşmayı sağlamak amacıyla düzenledikleri ilk kongre bu değil. Geçen yaz Doğu Berlin'de Stefan Hermlin'in girişimi ile Doğu ve Batı Alman yazarları arasında bir toplantı yapılmıştı. Bunu bir kaç ay sonra Hollanda'da Scheweningen'de Avrupa düzeyinde yapılan Yazarlar Kongresi izledi. Üçüncü toplantı ise şimdi dünya düzeyinde yapıldı.

Bu arada «İnterlit» Uluslararası Yazarlar Kongresi'ne katılanlar arasında bazı ünlü isimlerin bulunmaması eleştirilere yol açtı. Ancak Alman Yazarlar Birliği çağrının kişilere değil Ulusal Yazarlar Birliklerine gönderildiğini, kongreye katılacak heyeti onların seçtiklerini açıkladı.

(Cumhuriyet — 29 Haziran)

TAHSİN SARAÇ: DEVLET, SANATÇISININ ELİNDEN TUTMALI, ONU DESTEKLEMELİ

Türkan SEZİN

— «Köln Yazarlar Birliği»nin düzenlediği, «İnterlit-82» adıyla anılan «Uluslararası Yazarlar Kongresi»ne ülkemizi temsilen Aziz Nesin, Tahsin Saraç, Güngör Dilmen, Yüksel Pazarkaya çağrılmıştı. Aziz Nesin'in katılamadığı bu kongreye adlarını andığımız öteki sanatçılarımız katıldılar. 50 ülkeden toplam 150 sanatçının katıldığı «Uluslararası Yazarlar Kongresi - İnternational Literature Congress» ilk kez düzenlenen bir kongreydi. Daha önceki yıllarda Federal Almanya çapında yapılan ve yine Köln Yazarlar Birliği'nce düzenlenen kongreye bu yıl, «uluslar-

arası» bir nitelik verildi. «Barışın korunmasında yazarların olanakları ve sınırları nedir?» konusunun tartışıldığı kongreye 'uluslararası' nitelik kazandırılmasını, ozan Tahsin Saraç şöyle anlatıyor;

«Dünya barışının tehdit altında olduğu bir gerçek. Belki bizim | ülkemizde hissedilmiyor ama, Avrupa'da üçüncü dünya savaşının ayak seslerini her an duymak olası. Özellikle gelişmiş ülkeler böyle bir savaşın, sanki hazırlığı içindeler. Silahsızlanma toplantıları ardında, müthiş bir silahlanma yarışının olduğunu bilmeyen yok. Teknolojinin getirdiği bütün olanaklar, bilinçaltında yatan bu soruya yanıtlar getirme konusunda kullanılıyor. Bu arada gelişmiş ülkeler ile, gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum gün geçtikçe büyümekte, dengesizlikler artmaktadır. Bu dengesizliklerin nasıl giderilebileceğini tartışmak ve barışın korunmasında dünya yazarlarına düşen görevleri gündeme getirmek amacıyla, Köln Yazarlar Birliği'nce her yıl Almanya çapında düzenlenen kongreye bu yıl 'uluslararası' bir nitelik verildi. Köln Yazarlar Birliğinin düzenlediği 'okuma'lar dışında, lise ve üniversitelerde de yazarlar kendi yapıtlarından örnekler okudular. Önce Köln'de, daha sonra Bonn ve Duisburg'da genel okumalar yapıldı. Radyo ve televizyon yayınlarında 'kongre'ye geniş yer verildi. Katılan sanatçılarla röportajlar yapıldı.»

«— Radyo televizyon konuşmalarıyla ilgili ilginç bir anınız var mı?»

— Bilmem size ilginç gelir mi, ama bence ilginç. Bir konuşmada bana «Almanya'da yaşamak ister misiniz?» gibi bir soru soruldu. 'Hayır' dedim. Soruyu soran şaşırdı. 'Neden' dedi. Fazla açıklama yapmam gereksizdi, yalnızca, «Almanya'da oturmayı istemiyecek Türklerin bulunabileceğini elbette düşünemiyorsunuz. Bunu bilince o zaman Türkiye'yi ve Türkleri gerçekten tanımış olacaksınız» diye yanıt verdim.

«— Türk yazını dışarıda tanınıyor mu?..»

— Doğrusunu söylemek gerekirse, tanınmıyor. Ancak, yapıtları çevrilen sanatçılar için tanınma söz konusu. Zaten bu «kongre»nin bir başka amacı da, bu konuyla ilgiliydi. Dünya yazarları içinde, yaygın dillerde yapıt veren sanatçılar, çeviri yoluyla, öteki ülkelerin okurlarına tanıtılıyor. Belli bir okur kesimi buluyor. Ama dilleri az yaygın olan ülkelerin sanatçıları, öteki dillere çevrilme olanağını kolay kolay bulamıyorlar. Az yaygın dillerde yapıt veren sanatçılar arasında gerçekte önemli, değerli sanatçılar yok mu?.. Elbette var. İşte kongrede, az yaygın dillerin sanatçıların yapıtlarının, çok yaygın dillere çevrilmesi konusunda tartışma açıldı ve böyle bir girişimin yararlı olacağı kanısına varıldı.

«— Türk yazınını ve sanatçısını dışarda tanıtma işin de devlete düşen bir görev var mı sizce»?..

— Elbette var. Yazarın, sanatçının ardında mutlaka «devlet»i olmalı. Sanatçının ardında devlet olmadı mı tanıtma işi eksik kalır, tam olmaz. Biz Türk sanatçıları bu tür toplantılara katılmak zorundayız. Çünkü Türk yazarı, sanatçısı, Türkiye sınırlarını aşmak zorunda. Çünkü Türk sanatçısının, yazarının söyleyecek sözü var. Çünkü Türk sanatçısı gittiği yerlerde, yapıtının değeriyle kendisini kabul ettiriyor. Ama devlet, sanatçısının elinden tutmalı, onu desteklemeli. Ve sanatçı da ardında büyük bir gücün olduğunu bilerek kıvanmalı. Size küçük bir örnek vereyim, bu kongreye katılan bütün sanatçılar devletleri tarafından gönderilmişti. Yani hepsinin arkasında devletleri vardı. Ama biz, Güngör'le ikimiz, kendi olanaklarımızla, var olmayan olanaklarımızdan birşeyler çıkararak kongreye katılmıştık. Bildiğiniz gibi Güngör Dilmen işsiz. Ben de emekli bir öğretmenim. Size şu kadarını söyleyeyim, yalnızca yol parası, benim üç aylık emekli maaşımdan çok çok fazla. Bireysel girişimler, Türk yazınını dışarıda tanıtmada yeterli değil, sanatçının ardında mutlaka devleti olmalı.

«— Sayın Saraç son bir soru, yanlış anımsamıyorsam, size yurt dışında «öğretmenlik yapma» önerileri gelmişti, öyle değil mi?..»

— Doğru anımsıyorsunuz. 12 Marttan sonraydı. En sıkıntılı, en acılı günlerimdi. Paul Valery ve Strasborug üniversitelerinden, oralarda öğretmenlik yapmam konusunda öneriler geldi. Koşullar çok «albeni»liydi. Ama bu önerilere «evet» diyemedim. (Cumhuriyet — 16 Temmuz)

ALMANYA GÖÇÜ EDEBİYATIMIZDA TAM ANLAMIYLA ANLATILAMADI

Atıl GELEN

— Almanya ve Türkiye'nin tarih boyunca gözlediğimiz yakın ilişkilerine ve halen de Almanya'daki yabancı nüfusunun çoğunluğunu Türklerin oluşturmasına karşın Almanların hakkımızda bildikleri çok az. Bu eksiklik, toplumsal yaşamda uzlaşmaz bir yabancılığın sürmesine de neden oluyor. Bunu gidermede Türk edebiyatının ve kültürünün tanıtılması gereği ortaya çıkıyor. Bu amaçla Türkler ve Almanlar tarafından kurulan Ararat Yayınevi Türk edebiyatından sürekli yayınlarıyla önemli bir kültür hizmeti yerine getirmekte. 1977'de Stuttgart'da kurulan ve 1980 ortalarında Berlin'e taşınan yayınevinin faaliyetleriyle ilgili olarak kurucularından olan ve yöneticiliğini yapan Ahmet Doğan'la konuştuk:

— «Ararat Yayınevi'nin amacı ve yayın ilkeleri?»

— Amaç, Türk edebiyatını hemen hemen hiç tanımayan Alman okuyucu kitlesine klasik edebiyatımızdan en son çağdaş örneklere kadar geniş bir yayın yelpazesi sunmaktır. Şu anda hor görülen köy edebiyatından örnekleri de edebiyatımızın aşamalarını belirleyen mihenk taşı olmaları niteliğinden dolayı ilk yapıtlar olarak yayınladık. Fakir Baykurt'un Irazca üçlemesi, Orhan Kemal'den «Murtaza», Adalet Ağaoğlu'dan «Fikrimin İnce Gülü» bunlar arasında. Klasik edebiyat örneği olarak Nazım Hikmet'in «Şeyh Bedrettin»ini sunduk. Halen, Yaşar Kemal'in Çukurova'yı anlatan seçme öykülerini yayına hazırlıyoruz. Ayrıca genç kuşaktan bir örnek olarak Zülfü Livaneli'nin öyküleri Eylül'de çıkacak. Şimdiye dek 17 kitap yayınladık.

— «Alman okuyucunun edebiyatımıza olan ilgisinde göze çarpan bir gelişme gözlediniz mi?»

— Ararat Yayınevi kurulmadan önce edebiyatımızdan Almanca'ya çeviriler hemen hemen yok gibiydi. Bizim ilk üç yıl dirençli bir çalışma göstermemiz ve belli bir piyasa açabilmemiz sonucu pek çok Alman yayınevi programlarına Türk yazarlarını alır oldular. Küçük bir yayınevi olmamıza rağmen girilmesi güç bazı kurumlarda, radyoda, televizyonda önemli gazetelerde sözkonusu edilmemiz, eleştirilerin çıkması yayınlarımızın yankı bulduğunu kanıtladı. Bu da doğallıkla okuyucu kazandırdı.

— «Bazı kitaplarınızda bir sayfa Almanca bir sayfa Türkçe gibi değişik bir yayın biçimi uyguluyorsunuz. Amaç nedir, ne denli etkili oldu bu yöntem?»

— Konuşmamızın başında sözünü ettiğim yapıtlar Almanca olarak yayınlandı. 1979'dan beri sürdürdüğümüz iki dilli yayınlarla daha çok çocuklara ve gençlere yönelik bir seri açtık. Okullarda Türkçe metin bulamayan, anadillerinde kendi edebiyatını okuyamayan düzeydeki çocuklara bir kolaylık, bir olanak sağlanmasıydı amaçlanan. Öte yandan, yaşıtları olan Alman sınıf arkadaşlarıyla aynı konuları birlikte okuyarak bir tartışma zemini hazırlanması düşünüldü. Çok etkili oldu bu yöntem. Tiraj bizi bile şaşırtan ölçülere ulaştı. Bu seride yayınladı-

ğımız 10 kitabın satışı 100 bini aştı. Bazı önemli Alman yayınevlerinin 3—4 bin bastıkları düşünülürse sürdürdüğümüz bu programın ne denli etkili olduğu anlaşılır. İki dilli seride şimdiye dek Fakir Baykurt'tan, Orhan Veli'den, Habib Bektaş'tan, Nazım Hikmet'ten ve Almanya'da yaşayan yazarlardan değişik türde örnekler sunduk.

— **«Son yıllarda Türk yazarlarının verdiği, Almanya'daki Türkler sorunsalını işleyen yapıtlar ne denli yeterli, belli bir çözümlemeye ne derece yaklaşabiliyorlar?»**

— Bu konudaki çabalar oldukça eski, ama son yıllarda oldukça yoğun. Dört yazar kategorisi var: Türkiye'den gelmiş yazar, Türkiye'de kalıp bu konuyu işleyen yazar, burada yetişen kuşaktan yazar, bir de burada doğup büyümüş kuşaktan Almanca yazan yazar. Bu türün yerine oturduğunu, kendinden bekleneni verdiğini söylemek henüz güç. Ancak bu da çok normal. Örneğin, Alman Edebiyatı bile 1933—45 Nazi dönemini kendi içinde kapatamadı. En güçlü yazarlar, bir Böll, bir Grass belli bir sorunu sürekli işliyorlar, yaraya kabuk tutturmuyorlar. Dolayısıyla, toplumsal gelişmemizin önemli bir karakteristiğini belirleyen Alman göçü sorunsalında, süre gözönünde tutulursa, edebiyatımızdan henüz kemale ermiş yapıtlar beklememek gerek. **(Cumhuriyet — 27 Temmuz)**

TÜRK EDEBİYATINI YENİ YENİ TANIMAYA BAŞLADIK

Türkan SEZGİN

Alman edebiyatının ünlü toplumcu ozanlarından Michael Krüger'in Alman literatüründe şiiriyle olduğu kadar ciddi edebiyat eleştirileriyle de önemli bir yeri var. Ona Alman yazarlarının korkulu rüyası da diyorlar. Yıllık bir dergi olan Tintenfisch'i sekiz yıl gibi uzun bir süre çıkartmayı başarmış, bu dergide edebiyatla politika arasındaki bağı ortaya koymaya çalışmış. 1976 yılından bu yana, Münih'te yayımlanan Akzente edebiyat dergisinin Yazı İşleri Müdürlüğü'nü yapıyor. Bu derginin 1980 yılı aralık ayı sayısı «Yeni Türk Edebiyatı»na ayrılmıştır. Yine bu dergi kısa bir süre önce Federal Almanya'da yaşıyan Türk işçilerinin sorunlarını konu alan özel sayı çıkartmıştır. Ayrıca. Alman **«Yazarlar Birliği Başkanı»**da olan Michael Krüger Türk işçisini yakından tanıyan, sorunlarını bilen bir kişi, **«Alman Yazarları Gözüyle Türkiye ve Türkler»** konulu bir açık oturuma katılmak için geldiği Ankara'da, **«Bir buçuk milyonu aşkın Türk'ün yaşadığı Federal Almanya'da insanlarımızın sorunları edebiyatınıza yansıdı mı, ve ne ölçüde?»** sorusunu şöyle yanıtlıyor Krüger:

— Bu yirmibeş yıllık bir hikayedir. On, onbeş yılda pek bir problem olmadı. Çünkü gelenlerin ne kadar kalacakları bilinmiyordu. Problemleri de bilinmiyordu. Alman ekonomisine katkıda bulunacak kişiler olarak bakılıyordu onlara. Başlangıçta yaklaşım buydu. Fakat giderek durum değişti. On oniki yıldır yabancılar politik, sosyal ve kültürel bir sorun olarak karşımıza çıktı. Bu işçilerin eşleri ve çocukları da geldiler. Geçen sürede ikinci kuşak oluştu. Dilimizi konuşmaya başladılar. Yani kültürümüzün bir parçası haline geldiler. Biz Almanlar olarak İtalyan, İspanyol hatta Yunan edebiyatını altmışlı yıllarda tanımıştık. Çünkü o ülkelerin işçileri de Almanya'ya gelmişti. Türk işçileri nicelik olarak daha büyük bir kitle olduğu halde biz yetmişli ve seksenli yıllarda Türk edebiyatını, müziğini, folklorunu tanıdık diyemeyiz. Ancak, son bir iki yıldır o da başta Batı Berlin olmak üzere belli merkezlerde Türk kültürü ve edebiyatı tanınmaya başladı. Bu kültürel yakınlaşma Türklerle daha geç oldu. Bizim edebiyatımıza Türk işçi-

sinin sorunları büyük ölçüde girmedi. Ciddi Alman yazarlarının her biri Türkler ve Türkiye üzerine kafa yormuştur. Özellikle son zamanlar da. Fakat kolaylıkla politik tartışma gündemine giren bu düşünceler, yazarı mesleğinin merkezine, yani o yazarın imajınasyonuna ulaşmamaktadır Daha çok bu sorunlar basında yer aldı. Bu yazılar denemeler ve makalelerin dışına pek çıkamadı.

— **«Acaba Türk yazarları Almanya'da yeterince tanınıyor mu?»**

— Tabii pek çoğu hiç tanınmıyor. Ancak Almanya'da yaşıyan birkaç ünlü yazarınızın bu konuda çabaları oluyor. Vasıf Öngören ve Yüksel Pazarkaya'yı anmak isterim. Yaşar Kemal ve Aziz Nesin'i bile ancak bu çabalarla tanıdık. Şunu söylemek isterim: Türkiye'deki yazarlar bu konuda pek birşey yapmıyorlar nedense. Kültür Bakanlığınızın da daha sistemli çalışmaları olmalı diye düşünüyorum.

— **«Toplumcu bir ozan olarak şiire nasıl baktığınızı sorsam?»**

— Şiirin toplumsal bir ürün olarak kalacağına inanıyorum. Şiir günümüzü yansıtan bir belgedir. Ozanın özel sözcükleriyle oluşturulsa da toplumsal nitelik taşır. Bu bilincin karanlık odalarında dolaşmaktır bir bakıma diyorum ben.

(Cumhuriyet — 31 Temmuz)

NECATİ ZEKERİYA: TÜRKÇE OLMASINA KARŞIN BİZİM YAZINIMIZ DIŞARDA AZ TANINIYOR

Mahmut T. ÖNGÖREN

Ülkemizde özgün yapıtları, dilimize çevirdiği kitapları, antolojileri yayınlanan ve adı sık sık duyulan Yugoslavya Türk yazarlarından Necati Zekeriya geçenlerde Ankara ve İstanbul'u ziyaret etti. Necati Zekeriya her zamanki gibi ince nükteleri ve davranışlarıyla dikkati çekiyordu. Bu canlı ve hareketli yazarla Ankara'da edindiği izlenimler ve yaşamı ve Yugoslavya'daki faaliyeti hakkında Cumhuriyet için konuştum. Yazar önce Ankara izlenimlerini anlattı.

— Biz Yugoslav Türk yazarları, Türkiye'yi ziyaretlerimiz sırasında yalnız İstanbul'da kalmakla Ankara sanatçı çevresine biraz haksızlık ediyoruz. Yanılıyor olabilirim ama, bu benim kişisel görüşümdür. Ankara'ya bu gelişimde bunu daha iyi anladım. Ankara'da sadece iki gün kalabildim. Yürekli yazar, tiyatrocu, ressam, gazeteci dostlarımla görüştüm. Zaten öteden beri, dostlarımı görmek, onlarla sohbet etmek için gelirim Türkiye'ye. Çünkü dostluklar çiçekler gibidir. Onlara da arada sırada su vermek, temiz hava sağlamak gerekir.

«— Biraz da Yugoslavya'daki yaşamınızdan söz edelim. Nasıl bir aile içinden yetiştiniz?»

— Çevremde hep çalgı çalan, Türkü söyleyen yakınlarım oldu. Babam keman, ağabeylerimin biri ut, ötekisi ise kanun çalardı. Ben de tefe vurup türkü söylerdim. Sesim çok kötüydü, ama annem çok beğenirdi. Öyledir, «Kargaya yavrusu şahin görünür» derler...

«— Çalışma yaşamınızı nasıl özetlersiniz?»

— Üsküp'te bir yıl ilkokul öğretmenliği, bir yıl da ortaokul yöneticiliği yaptım. Yirmi yıl kadar Makedonya'da «Sevinç» ve «Tomurcuk» adlı çocuk dergilerini çıkardım, dört yılda «Birlik» gazetesinin yazı işlerini yönettim. Şimdi Priştine'de çıkan «Tan» gazetesinin Üsküp muhabirliğini yapıyorum. Kitaplarımın bazıları Yugoslavya dillerine çevrildi, diğerleri de yabancı ülkelerde yayınlandı. Bunların arasında bulunan telif ve çeviri kitaplarım da ülkenizde «Varlık», «Cem», «Milliyet», «Koza» ve «Tekin» yayınevleri tarafından basıldı.

«— 1944 yılından sonra yani ülkenizin kurtuluşundan sonra yetişen yazarlarınız geleneğe önem veriyorlar mı?»

— Bilenler, araştıranlar, elbette önem veriyorlar. Üstelik Türk şiirine olduğu değin, Yugoslav şiir geleneğine de saygılı davranıyorlar.

«— Sizde de şairler arasında kuşak farkından ortaya çıkan sorunlar var mı?»

— Pek yok. Eninde sonunda kuşak sorunu yazarların yaşlarıyla ölçülmez, ortaya koydukları estetik sanat anlayışıyla ve akımlarla ortaya çıkar.

«— Peki, sizin yaştaki yazarlarla yeni ortaya çıkanlar arasında şiirin yapısı bakımından ayrılık var mı?»

— Var. Yeni gelenler, örneğin bir Suat Engüllü, Zeynel Beksaç ya da Agim Rifat bu işi biz yaştakilerden daha iyi yapıyorlar ve şiirde düşünce ile duygunun bireşimini ustaca sağlıyorlar ve öz Türkçeye bilinçle yaklaşıyorlar.

«— Sizdeki çocuk yazınının çok gelişmiş olduğu söyleniyor. Bu konuda da bilgi verir misiniz?»

— Doğru: Yugoslavya'da, hele bazı uluslarda, örneğin Sırplarda, Hırvatlarda, Slovenlerde çocuk şiirinin kökeni yüz yıl öncesine dek uzanır. Yugoslavya'daki Türk halkı da çocuk şiirinde övünülecek örnekler ortaya koymuştur. Örneğin onaltıncı yüzyılda yaşamış olan İshak Çelebi'nin «Çiçek Destanı»nda iki bölüm var ki, burada çiçek ile çocuk arasındaki sevgi büyük bir uyumla yansıtılmıştır.

— Sizce, yazınınız, Türkiye'de ve Yugoslavya'da yeterince tanıtılmış mıdır?

— Bizim yazınımızın Yugoslavya'da da Türkçe yazılmasına karşın Türkiye'de çok az tanınıyor. Acı bir gerçek bu. Ama aynı yazın yapıtlarımız Sırp Hırvatça'ya, Makedonca'ya, Arnavutça'ya, hatta daha başka dillere de çok sık çevrildiği için Yugoslavya'da çok daha iyi tanıyor.

— Örneğin siz yazın alanında her şeyden daha çok şiirle ilgilisiniz. Türkiye'de Yugoslav Türk şiir yazarlarının her hangi bir antolojisi basıldı mı?

— Ne yazık ki, hayır. Ancak, şiirlerimizden kimileri çeşitli dergilerinizde çıktı. Öte yandan, yetişkinlere ve çocuklara değgin iki kısa öykü antolojimiz Koza Yayınevi tarafından basılmıştır Ayrıca bir çocuk öyküleri antolojimiz daha Tekin Yayınevince çıkarılacaktır. Ama, bu tanıtma kişisel çabalarla gerçekleştirilen bir şey. Aslında bu işi karşılıklı ve düzenli bir biçimde yapmak gerekir.

— Peki, Türk yazını Yugoslavya'da nasıl tanıtıldı?

— Türk yazını, özellikle Türk şiiri Yugoslavya'da çok eskiden, hatta daha Birinci Dünya Savaşı'ndan önce tanıtılmaya başlamıştır. Türkçe bilen, hatta Türkçe yazan Saffet Başagiç, daha sonraları da ozan yazar Musa Cazım (Kazım) Çatiç, Fuzuli'nin, Nedim'in, Nefi'nin, Namık Kemal'in ve en çok da Tevfik Fikret'in şiirlerini çevirmişler ve Bosna - Hersek'te çıkan dergilerde yayınlamışlardır.

Bu çeviriler arasında diğer yazarlarınızın yapıtları da var.

— Örneğin kimler?

— Anımsadığıma göre Türk ozanlarından en çok Nazım Hikmetin, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, Melih Cevdet Anday'ın ve Bülent Ecevit'in yapıtları. Yazarlarınızdan Yaşar Kemal'in, Aziz Nesin'in Mahmut Makal'ın, Orhan Hançerlioğlu'nun roman ve öyküleri. Nazım Hikmet'in «Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim» adlı yapıtı Sırpça Hırvatça, Makedonca ve Arnavutça da basıldı.

— Önümüzdeki dönemde Türk yazarlarının yapıtları yine basılacak mı, ülkenizde?

— Evet. Bu alandaki çalışmalarımız sürecek.

(Cumhuriyet — 11 Ağustos)

SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HİKAYELERİ FRANSA'DA YAYIMLANDI

— Geçen yıl Fransa'da, 'A la Foursuite du Soleil - Güneşin Ardından' başlığı ile bir kitap halinde yayınlanan, Samim Kocagöz'ün seçilmiş hikayeleri, ilgiyle karşılandı.

En son olarak bir bilim dergisi olan, 'Journal Asiatique'de, Jeon Paul Roux' imzasıyla Kocagöz üzerine şu yazı çıktı:

«Yirmi kadar eser vermiş olan hikayeci ve romancı Samim Kocagöz'ün çağdaş Türk Edebiyatı'ndaki yeri bilinmektedir. 1916 doğumlu. Anadolu köylüsünün yaşamına bağlı, gerçekçi yazarlar kuşağında önemli bir yeri olan bu yazardan, P. Dumont da derginin 226. sayısında söz etmişti. Yazarın başarısı, eserinin hayali olmamasından, kendisinin de belirttiği gibi, 'gözlemlediği ve içinde bulunduğu olaylardan esinlenmiş olmasından' kaynaklanmaktadır. Halkçı, sade ve açık bir stil, şiirsel ve hicivci bir yön, canlı deyimlerin sık kullanılması, yazarın başkaca özelliklerinin yanı sıra sayılmalıdır.»

MME. Nicolas ve Adrien Maisonneuve Yayınevi'nin yazarı birçok kitabından seçilen, 18 hikaye ile Fransa'da tanıtmaları, mutlu bir girişimdir. Samim Kocagöz'ün bu öykülerini de ancak iyi bir 'Linguist' olan ve öykülerin geçtiği Ege bölgesinde bir süre yaşamış, bölgenin halk gelenekleri, iklimi, şu altı zenginlikleri konusunda geniş araştırmalar yaparak yayınlayan MME. Michele Nicolas gerçekleştirebilirdi.

Çeviri metine sadık olarak yapılmış, uzman olmayan okurlara kolaylık için kitabın arkasına kısa bir de sözlük konmuştur.

Kitabı yalnız Türkologlara değil, bütün okurlara tavsiye ederim.»

(Cumhuriyet — 28 Ağustos)

HALMAN, AMERİKA'DA «ÇAĞDAŞ TÜRK YAZINI» ANTOLOJİSİ YAYINLADI

— Talat Halman, Amerika'da «Contemporary Turkish Literature» (Çağdaş Türk Yazını) başlıklı bir antoloji yayınladı. 450 sayfalık ciltte, 32 öykü ile 250 şiir var. Halman, modern Türk yazınının gelişimi konusunda bir önsöz de yazdı. Kitabın, 1920'lerden 1980'lere kadar Türk yazınına ilişkin en geniş kapsamlı İngilizce yayın olduğu bildiriliyor.

Antolojideki öykü ve roman yazarları arasında Yaşar Kemal, Sait Faik, Orhan Kemal, Halikarnas Balıkçısı, Refik Halit Karay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kemal Tahir, Haldun Taner, Oktay Akbal, Aziz Nesin, Sabahattin Ali, Çetin Altan, Fakir Baykurt, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Bekir Yıldız, Tarık Buğra, Mahmut Makal ve başkaları var. Şiir bölümü ise, Sabahattin Kudret Aksal, Melih Cevdet Anday, Ece Ayhan, Mehmet Başaran, İlhan Berk, Salah Birsel, Edip Cansever, Necati Cumalı, Asaf Halet Çelebi, Mehmet Çınarlı, Fasıl Hüsnü Dağlarca, Ahmet Muhip Dranas, Metin Eloğlu, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Nazım Hikmet, Attila İlhan, Özdemir İnce, Orhan Veli Kanık, Ceyhun Atuf Kansu, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Külebi, Behçet Necatigil, Ümit Yaşar Oğuzcan, Oktay Rifat, Tahsin Saraç, Cemal Süreya, Ülkü Tamer, Ahmet Hamdi Tanpınar. Cahit Sıtkı Tarancı, Turgut Uyar, Can Yücel ve birçok başka şairden seçmeleri kapsıyor.

Kitabın kapak resminde, Ercüment Kalmık'ın «Kız ve Çiçekler» adlı gravürü var. Çevirileri Prof. Özcan Başkan, Taner Baybars, Prof. Orhan Ahmet Evin, Thilda Kemal, Prof. Aptullah Kuran, Prof. Bernard Lewis, Nermin Menemencioğlu, Prof. Tatiana Moran, Murat Nemet Nejat, Nilüfer Mizanoğlu Reddy, Edouard Roditi, Turan Oflazoğlu, Frederic Stark, Adair Mill, Gönül Suveren, Brian Swann,

Bedia Turgay Ahmad, Osman Türkay, Richard McKane, Prof. Mina Urgan, Feyyaz Kayacan, Özcan Yalım, Tunç Yalman yaptı.

Talat Halman kitapla ilgili olarak, «Bu derlemenin yabancı okurlara Türk yazınındaki geniş düşünce ve duygu ufuklarını göstereceğini, Türk öykü ve şiir sanatının sağlam temeller üzerinde büyük atılımlar yapmakta olduğunu belgeleyeceğini umarım. Kitabım, yazar ve ozanlarımızın gücünü yaygın bir kitleye etkili olarak sunabilirse ulusumuza ve kültürümüze kalıcı bir hizmette bulunmuş olacaktır» diyor (Cumhuriyet — 31 Ağustos)

OSMAN TÜRKAY, 3. DÜNYA OZANLARI ARASINDA

— Hindistan'ın saygın yayınevlerinden Sayeeda Publications, eylül ayından itibaren Poetry International (Uluslararası Şiir) adında İngilizce bir dergi yayımlamaya başladı. Kitap boyunda iki ayda bir çıkacak olan dergi tüm dünya şiirini ve şiir eleştirilerini kapsayacaksa da, daha çok, Üçüncü Dünya ozanlarına yer verecek ve Batı kültür emperyalizminin tekel zincirini kırmayı amaçlayacaktır. Kıbrıslı ozan Osman Türkay derginin kurucularından biri olup Avrupa bölümünü yönetmektedir. Derginin genel yönetmeni Madras Üniversitesi İngiliz Edebiyatı profesörü Syed Ameeruddin, öteki editörler, Krichna Srinivas (Asya), P. Brian Cox (Avusturalya), Richard Eberhart (Kuzey Amerika), Charles Carrere (Afrika) ve Prof. Jonas Negalha'dır (Güney Amerika).

Aynı yayınevi daha önceleri Voices International (Uluslararası Sesler) adında bir dergi yayımlamakta ve Üçüncü Dünya ülkeleri ozanlarını tanıtmakta başarılı olmaktaydı. Derginin kurucularından Osman Türkay, «Üçüncü Dünya ülkeleri tüm dünyanın dörtte üçünü oluşturmaktadır. Gittikçe gelişmekte olan bu ülkeler gelecek dünya uygarlığının mimarı olacaklardır» dedi.

(Cumhuriyet — 17 Eylül)

ÖZDEMİR İNCE'NİN ŞİİRLERİ FRANSA'DA YAYIMLANDI

— Paris'teki Saint-Germain-des-Pres Yayınevi, Özdemir İnce'nin şiirlerini yayımladı. Poemes (Şiirler) adlı kitabın ilk bölümünde yer alan on yedi şiirden bazıları şairin kendisinin, bazıları da Şahin Yenişehirlioğlu ve İsmet Birkan'ın çevirileri. İkinci bölümde yer alan ve Yannis Ritsos için Şiirler ana başlığı altında toplanan oniki şiirse Leyla Vekilli'nin çevirisi. Ekte yer alan Yannis Ritsos'un Mektubu adlı şiirle kitap noktalanıyor. Arka kapakta şairin yaşam öyküsü veriliyor. Özdemir İnce'nin kuşağına damgasını basmış bir şair olduğu vurgulanıyor.

(Cumhuriyet — 18 Eylül)

TÜRK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ SIRPCA YAYINLANDI

— Belgrad'ın «Prosveta» Yayınevi'nin ünlü «Dünya Klasikleri» (Svetski Klasici) dizisinde «Antologiya Poeziya Balkanskih Naroda» (Balkan Uluslararası Şiiri Antolojisi) yayımlandı. Bu dizinin ilk cildinde Yunan ve Türk şiiri sergilendi. «Çağdaş Türk Şiir Antolojisi» (Antologiya Hoviye Turske Poeziye) bölümünü Necati Zekeriya hazırladı. Türk şiirinin gelişmesiyle ilgili uzun bir önsöz yazdı. Şiirler asıllarından Türkçeye Dr. Lamia Hacıosmanoviç çevirdi. Antolojide 42 ozan şiir örnekleriyle yer alıyor. Ozanlar üstüne kısa biyografiler ve kaynakça veriliyor.

(Cumhuriyet — 25 Eylül)

BİR İNGİLİZ DERGİSİ İKİ SAYISINI TÜRK OZANLARINA AYIRDI

İngiltere'nin Birmingham kentinde yayınlanmakta olan Zenos dergisi iki sayısını günümüz Türk ozanlarına ayırdı. Feyyaz (Kayacan) Fergar'ın derlemesini Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ercüment Behzat Lav, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil, İlhan Berk, Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya, Ülkü Tamer, Ece Ayhan, Hilmi Yavuz ve genç kuşak ozanlarından Mehmet Taner ile Ahmet İnan'dan yapılan 47 çeviri oluşturuyor. Derlemede Kayacan'ın «**Kaşık Havası**» ve «**Benim Örümceğim Başka**» adlı şiir kitaplarından aktardığı parçalar da var. Kayacan, zaman darlığı yüzünden, çeviriye en yatkın şiirleri seçmek zorunda olduğunu, gelecekte daha geniş kapsamlı bir çalışmanın da yapılacağını söylüyor.

(Hürriyet — 6 Ekim)

Sabahattin Ali'nin ünlü romanlarından «İçimizdeki Şeytan», Panayot Abacı tarafından Yunanca'ya çevrildi. Sabahattin Ali'nin 1937'de yayımlanan ilk romanı «Kuyucaklı Yusuf»tan sonra yazdığı en başarılı roman olarak nitelenen «İçimizdeki Şeytan» Ocak 1983'te Atina'nın tanınmış yayınevlerinden Themelyo Yayınevi'nce basılacak. **(Hürriyet — 7 Ekim)**

AYSEL ÖZAKIN'IN «GENÇ KIZ VE ÖLÜM» ADLI ROMANI ALMANYA'DA YAYIMLANDI

— Aysel Özakın'ın tartışmalara yolaçan ve üstüne açık oturumlar düzenlenen romanı, «**Genç Kız ve Ölüm**», Federal Almanya'da Bunt Buch Yayınevi tarafından özgün bir kapakla okurlara sunuldu.

«**Genç Kız ve Ölüm**» adlı romanı 1981'de YAZKO Yayınları arasında çıktı ve eylül 1982'de üçüncü basımı yapıldı.

İlk romanı «**Gurbet Yavrum**» (1975) yılında yayınlandı. «**Sessiz Bir Dayanışma**» (1976) da öykülerini topladı. «**Alnımda Mavi Kuşlar**» (1976) adlı yapıtıyla 1979 Madaralı Roman Ödülü'nü aldı.

Bir süreden beri Almanya'da yaşayan Aysel Özakın, Almanya öykülerini «**Kanal Boyu**» (1982) adlı yapıtında topladı. **(7 Ekim)**

TALAT S. HALMAN WASHİNGTON'DA BİR «ISTANBUL TARİHİ» PROGRAMI SUNDU

— Talat S. Halman, 16 ekim 1982 cumartesi günü Washington'da, ABD'nin en büyük müzesi olan Smithsonian'da bir günlük bir «**Istanbul Tarihi**» programı sundu. Halman, programının sabah bölümünde, şehrin 2700 yıl önce kuruluşundan **Kanuni Sultan Süleyman**'a, öğleden sonraki bölümünde ise **Kanuni**'den günümüze kadar Istanbul'un tarihini anlattı, dört yüze yakın slayd gösterdi, Istanbul şiirlerinden ve şarkılarından örnekler verdi.

Programı 150'ye yakın Amerikalı izlemiştir Müze, Halman'ın programını aylık dergisinde, baş sayfada, ekim ayının en önemli üç programından biri olarak sundu.

Halman ayrıca ABD'de yayınlanmak üzere, geniş kapsamlı bir «**Istanbul Tarihi**» kitabı hazırlamaktadır.

PETER USTİNOV «İNCE MEMET»İN ÇEKİMİNE BAŞLADI

— Ünlü sinema yönetmeni ve oyuncusu **Peter Ustinov**, Yaşar Kemal'in romanı «İnce Memed»i filme almaya başladı. Ustinov, yeni filminin çekimini Yugoslavya'nın Makedonya Cumhuriyeti'nde Kocilari köyünde gerçekleştiriyor. Filmin senaryosu ve önde gelen rolü de **Peter Ustinov** tarafından üstlenildi.

İngiliz, İsviçre, Yugoslav ortak yapımı olan filmde Yugoslavların yanı sıra başka ülkelerden birkaç oyuncu da rol alıyor. Üstinov'un film ekibi Makedonya'daki çekimleri tamamlanmasından sonra Zayrab'a ve Hırvatistan Cumhuriyeti'ndeki Velebit Dağı'na giderek film çalışmalarını sürdürecek.

(Cumhuriyet — 19 Ekim)

BULGAR TV'Sİ «SARI NACİYE»Yİ GÖSTERDİ

— Sofya Televizyonu, 14 ekim perşembe akşamki programında **Recep Bilginer**'in «Sarı Naciye» adlı televizyon filmini gösterdi. Bulgarca iyi bir çeviri ve dublajla verilen «Sarı Naciye», Bulgar seyircisinin ilgisini çekti.

Senaryosu ve yönetimi Tuncay Öztürk tarafından gerçekleştirildi, **Recep Bilginer**'in tiyatro oyunundan televizyona uyarlanan film, geçen yıl Bulgaristan'ın Plovdiv kentinde düzenlenen Dokuzuncu Uluslararası Televizyon Filmleri Şenliği'ne katılmıştı. **(Cumhuriyet — 27 Ekim)**

ERDAL ÖZ'ÜN «YARALISIN» ROMANI ALMANYA'DA YAYIMLANDI

Erdal Öz'ün «**Yaralısın**» adlı romanı Federal Almanya'nın Hamburg kentinde Buntburg Verlag Yayınevi tarafından yayımlandı.

Yapıtı Türkolog **Wolfgang Scharlipp** Almanca'ya çevirdi ve «**Du Bis Verwundet**» adı ile yayınladı. Aynı yayınevi bir süre önce **Aysel Özakın**'ın «**Genç Kız ve Ölüm**» romanı ile seçme hikayelerinden oluşan bir hikaye kitabını yayınlamıştı. Türk edebiyatına önem veren Buntburg Verlag Yayınevi, **Nazım Hikmet**'in «İnsan Manzaraları»nın bütün ciltlerini, **Sevgi Soysal**'ın «**Tante Rosa**» adlı yapıtını da yayınlamıştı. **(Cumhuriyet — 27 Ekim)**

TÜRK YAZARLARI YUGOSLAV DERGİLERİNDE

Necati ZEKERİYA

Belgrad'da 25 ekim günü 27. Uluslararası Kitap Sergisi açıldı. Sergiye Yugoslavya'dan yaklaşık yüz, dünyadan da yüz yirmi yayıncı katıldı. Serginin açılışını yapan Yugoslav Komünistler Birliği Başkanı **Milya Ribiçiç**, kitabın ülkelerin, uygarlıkların ve ulusların yakınlaşmasındaki rolünü vurguladı. Kitap sergisine Türkiye de katıldı ve sergide Türkiye'nin çeşitli yayınevlerinden seçilmiş kitaplar, sözlükler, ansiklopediler sergilendi.

Aziz Nesin'in «**İnsanlar Uyanıyor**» adlı öyküsü önce **Dr. Lamia Hacıosmanoviç**'in çevirisiyle Sırp-Hırvatça olarak Sarayova'nın «**Odyek**» (Yankı) edebiyat dergisinde, kısa bir süre sonra da Kosova Bilim Akademisi üyesi ve ozan **Esad Mekuli**'nin Arnavutça çevirisiyle Priştine'nin günlük «**Rilindiya**» (**Yenilik**) gazetesinin öykü sayfasında yayımlandı.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın «**Anneme Verdiğim Söz**» ve «**Açık**» adlı şiirleri Sarayova ve Zagreb çocuk dergilerinde Ayşe Memed'in Sırp-Hırvatça çevirileriyle

yayımlandı. «Male Novine» (Çocuk Gazetesi) ve «Radost» (Sevinç) dergilerinde yayımlanan şiirler daha sonra da Nov Sad'da Macarca, Priştine'de de Arnavutça olarak basıldı. Ayrıca, Priştine'de ayda bir çıkan Türkçe «Kuş» dergisinin ekim sayısında Dağlarca'nın «Güneşi Doğduran» adlı şiir kitabından dört çocuk şiiri sunuldu, «Kuş» dergisinde Dağlarca'nın yanı sıra Tahsin Saraç'ın «Düşünen Çocuk», Necdet Evliyagil'in «Güzel Çocuk» şiirleri ve Sulhi Dölek'in «Her Şeyi Bilen Çocuk» adlı öyküsüne de yer verildi.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da, 16—23 ekim tarihleri arasında Belgrad'ın kurtuluşu dolayısıyla «Geleneksel Belgrad Ekim Yazar Karşılaşmaları» düzenlendi. Toplantılara Yugoslavya'dan ve çeşitli ülkelerden yaklaşık yüz ozan, yazar, eleştirmen ve edebiyat tarihçisi katıldı. Çeşitli kentlerde (Niş, Kraguyevaç, Novi Pazar, Smederova) edebiyat saatleri düzenlendi: «Çağımızın Sonunda Şiir» ve «Ünlü Sırp Ozanı Duşan Matiç'in Şiiri» konulu yuvarlak masa toplantıları yapıldı, çağımızın sonunda şiirin durumu çeşitli açılardan incelendi. Bu yıl Belgrad yazar karşılaşmalarına Türkiye'den Yaşar Miraç katıldı ve Türk şiirinin günümüzdeki durumu üstüne yazılı bir açıklama sundu. (4 Kasım)

BİLGE KARASU'NUN BİR ÖYKÜSÜ «LE MONDE» GAZETESİNDE ÇIKTI

Bilge Karasu'nun «Göçmüş Kediler Bahçesi» adlı kitabında yer alan «Bir Ortaçağ Hacısı» adlı öyküsü, Fransa'nın ünlü «Le Monde» gazetesinin 17 ekim 1982 tarihli pazar ekinde tam sayfa olarak yayımlandı. Bilge Karasu'nun yaşam öyküsüne de yer verilen gazetede, yazarımız şöyle tanıtılıyor.

«Bilge Karasu 1930 yılında Türkiye'de doğdu. Üniversite öğretim üyeliğinin yanısıra (Ankara Üniversitesinde mantık dersleri veriyor) çeviriler de yapan (S. de Beauvoir, W. Faulkner ve D. H. Lawrence'dan çevirileri var) Karasu, son yirmi yıl içinde ülkesinde en önemli edebiyat ödüllerini almasını sağlayan romanlar, öyküler yayımladı. Yazarın «Göçmüş Kediler Bahçesi» adlı kitabında yer alan bu öykü, Bilge Karasu'nun Fransızca olarak yayımlanan ilk metni.»

(Cumhuriyet — 18 Kasım)

GENÇ KIZ VE ÖLÜM

Aysel Özakın'ın tartışmalara yolaçan ve üstüne açıkoturumlar düzenlenen romanı «Genç Kız ve Ölüm», Federal Almanya'da «Buch Yayınevi» tarafından özgün bir kapakla okurlara sunuldu. «Genç Kız ve Ölüm» 1981'de YAZKO Yayınları arasında çıktı ve kısa sürede üçüncü basımı yapıldı.

(Güneş — 30 Kasım)

«BÜYÜK GÖZALTI» YUNANCA'YA ÇEVRİLDİ

Yazarımız Çetin Altan'ın «Büyük Gözaltı» adlı romanı Yunanca'ya çevrildi. Daha önce bir çok dillere çevrilen «Büyük Gözaltı» yılbaşından önce Yunanistan'ın bütün kitapçılarında satışa çıkarılacak. «Kedros Yayınevi» tarafından basımı yapılan romanı ünlü çevirmen Petro Makraris Yunanca'ya çevirdi.

(Güneş — 30 Kasım)

1982 YILINDA YUVARLAK YAŞDÖNÜMLERİNDE EDEBİYATÇILARIMIZ

1982 yılında, 80 yaşında bir; 75 yaşında iki; 70 yaşında sekiz, 60 yaşında onbeş; 50 yaşında on üç edebiyatçımız var. Adreslerini bulabildiğimiz yuvarlak yaşdönümlerindeki edebiyatçılarımıza başvurduk, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı için yazı yazmalarını diledik. Gönderilen yazıları yayımlıyoruz.

80 yaşında

Orhan Şaik Gökyay

75 Yaşında

Pertev Naili Boratav
Cevdet Kudret

70 yaşında

Kenan Akyüz (72)
Baha Dürder
Şükrü Elçin
Vedat Günyol
Macit Cevat
Fevziya Abdullah Tansel
Ziya Yamaç (68)
Kerim Yund

60 yaşında

Nezihe Araz
Adnan Ardağı
Orhan Asena
Vüs'at O. Bener
Adnan Benk
Recep Bilginer
İbrahim Zeki Burdurlu
Yaşar Kemal
Nusret K. Otyam
Şinasi Özdenoğlu
Necati Özsular
Mehmet Salihoğlu
Zeyyat Selimoğlu
Cavidan Tümerkan
Afif Yesari

50 yaşında

Tevfik Akdağ
M. Sami Aşar
Maksut Doğan
Metin İlkin
Abdurrahim Karakoç
Yıldırım Keskin
Sait Maden
Turan Oflazoğlu
Ferit Öngören
Ayhan Sarısmailoğlu
Mustafa Necati Sepetçioğlu
Özker Yaşın
Hazım Zeyrek

YAŞ YETMİŞ BEŞ

Cevdet KUDRET

Af edersiniz, yaşıyorum.

Sizden daha genç kimseler ard arda devriliyor, siz halâ ayaktasınız. Bu hal, insanlarda düş kırıklığı yaratıyor. Hani, otobüs, dolmuş, hastahane, vb. kuyruğunda açıkgözlük edip öne geçmeğe çalışanlar vardır, hiç hoşa gitmezler hani... Yaşama kuyruğunda açıkgözlük edip sona kalanlar da öyledir, hoşa gitmezler... Arkanızdan ağıt yakmak isteyenlerin elleri kalemlerinde kalmış, bekliyorlardır. Be birader, gideceksen git de, yazımızı yazalım!...

Bir söylentiye göre, şair-i azam Abdülhak Hamit Bey, karısı Fatma Hanımın öleceğini anlayınca, kadının daha sağlığında Makber'i yazmağa başlamış; öldükten sonra da, kırk gün içinde bitirivermiş. Kadın eğer direnip de ölmeseydi, Hamit, şiirini bastıramayacağı için, kim bilir ne kadar kızardı.

Ne var ki, yaşamak gibi ölmek de insanın elinde değil. Diyelim, iklimi yumuşak bir yerdesiniz. Havada kömür dumanı, mazot kokusu filan yok. Başınızın üstünde pırıl pırıl bir gökyüzü. Günde birkaç saat dağ bayır dolaşıyorsunuz. Her gün doğayla iç içesiniz. Diyelim, karınız da temizlik meraklısı. Günde birkaç kez, saçını süpürge edip, her yanın tozunu alıyor. Masanızdaki kitaplar, kağıtlar ikide bir yer değiştiriyor, düzene sokuluyor. Sizse, toz toprak içinde eşelenmeği seven tavuklar gibi, karmakarışık kağıtlar arasında rahat ediyorsunuz. O kargaşalık içinde kendinize göre bir düzeniniz var, aradığınızı daha çabuk buluyorsunuz. Ama ille de tozsuz kağıtlar arasında oturacaksınız. Eh, doğa temiz, masa temiz, kağıtlar temiz... Bu koşullar altında ölemezsiniz ki. İster istemez yaşayacaksınız.

Bizim Bodrum'a doğru dürüst kitap da gelmez. O bakımdan da kafamız dinç. Ama bir yandan da, eski alışkanlıktan olacak, günümüz sanat olaylarını izleyemiyorum diye içimde bir tedirginlik vardı. Günün birinde, bir gazetenin «kültür servisi», bize sevinilecek bir haber iletti:

> **İzmir Belediye Başkanı, bu yıldan başlamak üzere, kentteki bütün gerçek sanatçıların yanında yer alacağını ve sanatçılara gerekli üretkenlik ortamını hazırlayacağını belirtti. Belediye Başkanı:**
>
> **«80'li yılları yaşayan ülkemizde yerel yönetimlerin sanat ve sanatçı sorunlarıyla ilgilenmesi artık kaçınılmaz olmuştur» dedi.**

Türk sanatı ve sanatçıları («gerçek sanatçılar»ı) için ne kadar sevindirici bir haber değil mi? Bu müjdeli haber şöyle sürüyor:

> **İzmir'in altmışıncı kurtuluş yılının en başarılı sanatçıları seçilen Nesrin Topkapı, Nur Yoldaş, Nükket Duru, Tolga Han, Coşkun Sabah ve Belkis Akkale ile başkanlık odasında bir toplantı yapan Belediye Başkanı, sanatçıların özellikle fuarla ilgili sorunlarını saptadı.**
>
> **(Cumhuriyet, 23.9.1982)**

Ben basından uzak kalalı, meğer sanat ve sanatçı kavramı ne kadar değişmiş... Bu ortamda, Adnan Saygun'lar, İdil Biret'ler, Suna Kan'lar, Suna Korad'lar, Ruhi Su'lar, Meriç Sümer'ler, Genco Erkal'lar, Avni Arbaş'lar, Zühtü Müridoğlu'lar, Turhan Selçuk'lar, Fazıl Hüsnü Dağlarca'lar, Yaşar Kemal'ler, Aziz Nesin'ler ve benzerleri kendilerini bu «gerçek sanatçılar»dan ayırmak için acaba nasıl bir sanla anılmalarını isterler?...

Zamanla her şey değişiyor. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Başbakan İsmet Paşa, o günlerin Milli Eğitim Bakanına:

«— Bizim gençliğimizde, **Yeni Mecmua** diye bir sanat ve fikir dergisi çıkardı. Cephede bile onu merakla bekler ve okurduk. Bugün de öyle bir dergi çıkarılamaz mı?» demiş.

Sözünü ettiği **Yeni Mecmua**'yı, Birinci Dünya Savaşı sonlarında, Ziya Gökalp çıkarmıştı (1917 — 1918, 66 sayı). Başta Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp olmak üzere, o devrin başlıca sanat ve düşünce adamlarının toplandığı bu dergi, «Milli Edebiyat» diye anılan edebiyat akımının doğup gelişmesini sağlamıştı. İsmet Paşa'nın isteği üzerine, cumhuriyetin ilk döneminde, **Yeni Mecmua** örneğine uyularak, Milli Eğitim Bakanlığınca yayınlanmağa başlanan Hayat dergisi de (1926 — 1928), cumhuriyet devrinin başlıca sanat ve düşünce adamlarının (Faruk Nafiz, Necip Fazıl, Ahmet Hamdi, Necmettin Halil, Reşat Nuri, Nurullah Ataç, Fuat Köprülü, Ali Canip, Mustafa Şekip, İhsan Sungu, Hasan Ali, vb.) toplandığı bir dergi olmuş ve cumhuriyet devri edebiyatının doğmasını hazırlamıştı.

İsmet Paşanın cephede bir sanat dergisini merakla beklediği tarihten bu yana 65 yıl geçti. Zamanla her şey değişiyor, demişti ya. Eski yöneticilerle bugünkülerin sanat anlayışları da birbirine uymuyor artık...

Sadece yöneticilerin mi? Okuyucuların da... Eskiden çocuklar ve gençler birtakım acıklı serüven ya da polis romanlarıyla işe başlar; **Ekmekçi Kadın**, **Sevda Faciaları**, **Paris Esrarı**, **Demirhane Müdürü**, **Pardayanlar**, **Arsène Lupin**, **Sherlok Holmes**, vb. gibi kitaplardan **Kamelyalı Kadın**'a, oradan **Sefiller**'e, **Don Quijote**'ye, **Gorio Baba**'ya, vb. yükselirdi. Ben o aşamalardan geçemedim ne yazık ki! Çocukluğumda, nerde geldiyse geldi, elime Halit Ziya'nın **Mai ve Siyah**'ı geçti. Ondan sonra, yukarda andığım serüven kitaplarının hiçbirini okuyamadım. Yüksek düzeydeki edebiyata balıklama dalmıştım. On dört, on beş yaşlarımda, Abdülhak Hamit'in **Eşder**'ine, aynı ölçekle (aruzu öğrenmiştim) bir «nazire» yazdığımı anımsıyorum. Hamit'in oyununda İskender'le Hindistan'ın Pencap hükümdarı Eşber karşılaştırılır ya; ben de Hannibal ile şimdi anımsayamadığım birini karşılaştırmıştım... Edebiyat-ı Cedide ozanı Hüseyin Siret, ölen karısı için acıklı bir şiir mi yazmış? Ben de aynı yolda kaleme sarılmış, ozanın:

O dudaklar beni Siret diye yad etmeyecek

dizisini:

O dudaklar beni Cevdet diye yad etmeyecek

kılığına sokarak kendi şiirimin içine oturtmuştum. Daha sonra da Ahmet Haşimi keşfettim. Bu böyle sürüp gitti...

Diyeceğim, Hamit'lerden, Haşim'lerden, daha sonra da Balzac'lardan, Baudelairel'erden, vb. ömür boyu göz açamadım. Bir **Ekmekçi Kadın**, bir **Pardayanlar**, bir **Arsène Lupin**, içimde bir özlem halinde kaldı. Çocukluğumu yaşayamadım yani...

Şimdi onların yerini **James Bond**'lar **Red Kit**'ler, **Tom Miks**'ler, **Mayk Hammer**'ler, vb. aldı. Bizim Bodrum'a kitap gelmez, dedim ya. Gelmez dediğim kitaplar, Balzao'ın, Gide'in, Shakespeare'in, Dostoyevski'nin ve benzerlerinin kitapları. Yoksa, **James Bond**'lar, **Mayk Hammer**'ler, vb. peynir ekmek gibi gidiyor. Ne var ki, bizim zamanımızda çocukların okuyup da büyüklerin gülüp geçtiği o çeşit kitapları edinmek için, büyüklerden çocuklara sıra gelmiyor.

Temiz hava, temiz masa, temiz kağıt, insanı öldürmüyor ama; koca koca adamların ellerinde gördüğüm bu **James Bond**'lar, bu **Red Kidt**'ler, bu **Mayk Hammer**'ler; bir de o «gerçek sanatçılar»ın televizyon programları öldürecek her halde. Böylece, daha 80 yaşıma bile varmadan çekip gideceğim. Hiçbir şeye yanmam, **Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı**'nın «Yuvarlak Yaşdönümlerinde Yazarlarımız» bölümü bensiz kalacak...

Bugüne değin imrendiğim pek çok yazı olmuştur; ama, günün birinde Yunus'tan okuduğum bir şiirin dizesi kadar hiçbirine imrenmedim. İnsanlara sonsuz bir sevgiyle seslenen o iki dizenin altında imzam olmasını ne kadar isterdim:

Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selam olsun

YAŞ YETMİŞ İKİ

Kenan AKYÜZ

Sayın Prof. Kenan Akyüz'le yuvarlak yaşdönümü (70. yaş) dolayısıyla mektuplaşmamız ilginç bir görünüm aldı. Buyüzden sayın Akyüz'ün salt Yıllık için yazdığı yazısını değil, yazışmalarımızı da yayımlamayı uygun görüyorum.

Her yuvarlak yaşdönümünde olan yazarımıza olduğu gibi, Prof. Kenan Akyüz'e de bir mektup göndererek yetmişinci yaşını saygıyla kutlamış, daha çok uzun yıllar verimli çalışmalarının sürmesini dilemiş ve yıllığımız için bir yazı yazmasını rica etmiştim. Kendisinden şu yanıtı aldım:

Sayın Aziz Nesin,

Üniversite içi çalışmalarımın kanunen sona ermesi vesilesiyle göndermiş olduğunuz nazik mektubu aldım, teşekkür ederim. Doğrusu, ben de, belli ve kadirbilircesine hatırlamaların dışında, yaşlarla ilgilenmeyi adet edinemedim. Kanunlar da herkesin yaşını sayacak kadar her veye karışmasalardı, üniversitedeki çalış-

malarımı sürdürmekten yana da bir engel yoktu. Ne ise, her yaşın kendine göre bir değeri olduğunu ve bu değerlerden sonuna kadar yararlanmakta yarar bulunduğunu kanunlar da anlarlar belki. Ama, onlar anlayana kadar, herhalde, daha küçük yaşların savunmasını yapmak bize düşmez.

İsteğinizi yerine getirmek isterdim. Türk Edebiyatı Tarihi üzerinde bir asıra varan çalışmaların tarihçesi, ilmi değerlendirilmesi ve bugünkü durumu hakkında bir kontrandü hazırlayıp size göndermek — hele edebiyat tarihi çalışmalarının son kırk yıldan beridir tamamiyle ilim dışı faktörlerle objektifliğini hemen hemen kaybetmiş bulunması karşısında — yerinde ve zamanında yapılmış bir açıklama ve aydınlatma olurdu. Ancak, elimdeki başka işler bir yana, tanıdığınız — daha doğrusu tanımak zorunda bulunduğunuz — süre buna imkan bırakmıyor. Siz de takdir edersiniz ki böyle bir konu, kendisi ile ilgili olarak toplanmış malzemenin yeniden gözden geçirilip değerlendirilmesini gerektirir. Böyle bir tutum ilmi çalışmalar için kaçınılmazdır ve — en az — iki aylık bir süreye ihtiyaç gösterir. Hangi vesile ile olursa olsun kendimden söz etmek ise, elimden gelmez. Gençlere öğüt vermeğe gelince; bütün iyi niyetine rağmen «öğüt», hiçbir zaman sevimli olamamıştır. Gençlerin çalışmak istedikleri alanlardaki doğru yolu, o alanlarda kendilerinden önce emek vermiş olanların tutumlarını ciddi bir şekilde inceleyerek bulmaları kendileri için daha yararlıdır, sanıyorum. Tabii yakından bilmiyorum ama, sizin de seçtiğiniz alandaki başarınızı başkalarının öğütlerine borçlu olduğunuzu sanmıyorum. Kim ne derse desin, içinde bir şeylerle gelmemiş olanlar için başarının yolu kapalıdır.

Sözlerimi bitirirken, belli bir yıl dönümümdeki nazik hatırlayışınıza ve şahsımla ilgili bütün iyi dileklerinize bir daha teşekkür ediyorum. Saygılarımla.

8 Ekim 1981
Kenan AKYÜZ

Bu mektubu alınca, yıllığımızı görmesi için, sayın Prof. Kenan Akyüz'e 1981 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nı postaladım. (Daha Sonra 1982 yıllığı'nı da gönderdim.) Bir mektup daha yazarak, yuvarlak yaşdönümü dolayısıyla yazı yazmaya zamanı yoksa, mektubunu yayımlamaya müsaadesini rica etmiştim. Bu mektubuma da şu yanıtı verdi:

Sayın Nesin,

19 Kasım 1981 tarihli ikinci mektubunuzu ve birlikte gönderdiğiniz «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1981»i aldım, teşekkür ederim.

1982 Yıllığı için istediğiniz yazıyı — konusunun eskimesi düşünülemeyeceğine göre — bir sonraki yıllığa erteleme teklifiniz, elbetteki daha uygundur.

Son mektubunuzda, bundan önce aynı konu ile ilgili mektubunuza verdiğim cevabı bu seneki yıllıkta yayımlamak istediğinizi de bildirmişsiniz. Şahsen, o mektubumun yayımlanmasında herhangi bakımdan bir yarar tahmininde bulunamamakla beraber, karar sizindir: Saygılarımla.

30 Kasım 1981
Kenan AKYÜZ

Prof. Kenan Akyüz'e verdiğim değer dolayısıyla ertesi yıl kendisine şu mektubu yazdım:

9 Ocak 1983

Sayın Kenan Akyüz,

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'na yazmanız için geçen yıl mektuplaşmıştık Size geç başvurduğum için yazamamış, ama bu yıl yazmak için sözvermiş ve beni

çok sevindirmiştiniz. Ne yazık ki, kalp hastalığım yüzünden bir ay hastanede kalmamdan ötürü bu yıl da yine geç başvuruyorum size. Ama önümüzde bir aylık zamanımız var.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'mızın «Yuvarlak Yaşdönümlerinde Yazarlarımız» bölümü için bir yazınızla birlikte bir de fotoğrafınızı gönderirseniz, bize yardım etmiş ve beni sevindirmiş olacaksınız.

Geçen yıl da yazdığım gibi, konu seçiminde ve yazının uzunluğunda özgürsünüz. Ne isterseniz yazın. Örneğin, anılarınızdan bir bölüm, özyaşamınızdan bir kesit yada tasarılarınız, özeleştiriniz... Çalışma konunuz... Tartışmalarınız. Her ne isterseniz.

Önceden teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Aziz NESİN

Sayın Prof. Kenan Akyüz şu yanıtı gönderdi:

Sayın Nesin,

9 Ocak 1983 tarihli mektubunuzu aldım Geçen yılki isteğiniz üzerine, «Yuvarlak yıldönümlerinde yazarlarımız» bölümünde ve yıllığınızın bu seneki sayısında yer alacak bir yazım için yaptığım vadi unutmuş değilim. Ancak önceden bilinemeyen bazı sebepler, vaatlarımızda zaruri ihmallere yol açabiliyor.

Önce size geçmiş olsun dileğinde bulunduktan sonra, kısaca, bu konudaki ihmali hazırlayan başlıca iki sebebi açıklayayım. Bunlardan birisi ve önde geleni, Türk Ansiklopedisi için istenmiş olan Yeni Türk Edebiyatı (1839—1980) maddesinin belli bir süre içinde yetiştirilmesidir. Bu uzun madde, ansiklopedinin son çıkan iki fasikülünde (257—258) yayımlandı. İkinci sebep ise, hastalığınızdan haberdar olamadığım cihetle, bir «Yıllık»ın çıkması için mutad süredeki aşımın, bende «bu yıl ara verileceği» veya —birçok emsali gibi— «devamına artık imkan görülemediği» intibaını uyandırmasıdır.

Ne ise, söz sözdür. Söylediğiniz bir aylık süre içinde, size yazıyı göndermeğe çalışacağım. 17.1.1983

Saygılarımla.

Kenan AKYÜZ

Bu incelikli yanıtı alınca Prof. Akyüz'ün yazısını bekledim Epiy bir beklentiden sonra, yine zamanının azlığı ve işlerinin çokluğu nedeniyle yazıyı yazmaya olanak bulamadığını ve bu yıl için bulamayacağını sanarak, kendisine şu mektubu gönderdim: 30 Ocak 1983

Sayın Kenan Akyüz,

17 Ocak tarihli yanıtınız için çok teşekkür ederim. Bunca yoğun işiniz arasında zamanınıza alıyorum, bağışlayın.

Bana öyle geliyor ki, inşallah hiç işsiz kalmayacağınıza göre, 75. yaşınız için de bizim Yıllığa yazmaya zaman ve fırsat bulamayacaksınız.

Bu yıllık da geçti. Çok rica ediyorum, gelecek yıllık için, uygun, az işiniz olduğu bir zamanda lütfen bize yazınız. Yazınızı bekleyeceğim ve sanırım —inanmıyorum da— edebiyatçılar ve edebiyatsever okurlarımız için yazınız çok yararlı olacaktır

Yazamayacağınızı bildiren bende dört mektubunuz birikti. Sonunda —hiç dilemem ya— benim mektuplarımla sizin yanıtlarınızı Yıllık'ta yayınlamak da belki güzel olur.

Sağlığımla ilgilendiğiniz için teşekkür ederim. Şimdilik iyiyim. Kesin olmamakla birlikte «bay pass» denilen bir ameliyat geçirmem olasılığı var.

Teşekkür ederim.

Saygılarımı sunarım.

Yukardaki mektubumu Ankara'ya giden bir arkadaşımla elden göndermiştim. Mektubu gönderdikten iki gün sonra, Prof. Kenan Akyüz'ün Yıllık için yazdığı yazı postayla geldi. Basımevine verilmiş olan öteki yazılar arasındaki yerine koydum. Sayın Akyüz'ün bu yazısını da sunuyorum:

Sayın Nesin,

Çıkarmakta olduğunuz yıllıkta yayımlanmak üzere geçen seneden beri istediğiniz bir yazıyı ancak şimdi gönderebildiğim için üzgünüm, özür dilerim.

Yazının konusu, edebiyatımızın bir süredir içinde bulunduğu dar boğazla ilgili. Beğeneceğinizi, birçok eserde sanatın ikinci plana atılmış bulunmasından sizin de memnun olmadığınızı tahmin ediyorum. Yazı, herhalde, bu seneki yıllık için bana tanıdığınız sürede elinize geçmiş bulunacak. Beğenmezseniz, basmayabilirsiniz. 7.2.1983

Saygılarımla.

Kenan AKYÜZ

DAR BOĞAZ

Kenan AKYÜZ

Türk edebiyatı, bir süredir, tarihin en dar boğazından geçiyor. Üstelik, bu sisli, puslu, tozlu ve dumanlı boğazda göze göz, dişe diş bir kavga da kıyasıya sürüp gidiyor

Kavga, hayatın ayrılmaz parçası. Kavgasız yaşanmaz, yaşanamaz. Ama, bunun türlüsü var: Çocuk kavgası var, yorgan kavgası var, hamal kavgası var, kalem kavgası var, fikir kavgası var, sokak kavgası var Bunların hepsinin de kökündeki ortak ve temel unsur: Çıkar. Kavganın değeri de, tabii, türüne göre değişiyor Fakat türü ne olursa olsun, bütün kavgalarda şu veya bu şekilde, az veya çok, maddi veya manevi, asil veya adi, mutlaka bir çıkar yatar. Nihayet insan da bir canlı ve her canlı gibi, o da ego-santrik. Çevresi ile olsun, kişilerle olsun bütün temaslarında merkez hep kendisi, yani çıkarı. Kendisine maddi veya manevi bir şey vermeyen veya veremeyen kişilere veya çevrelere karşı ilgisiz. İnsanoğlunu ele almanın tek sağlam yolu, ucundan kenarından da olsa, çıkarını harekete getirebilmekten geçiyor. Çıkarları birleşti mi, en katı düşmanlar bile birleşiveriyorlar. Çıkarını açık seçik göstermeden, insanoğlunu ele almak hayal.

Ona bu kadar katı davranış neden? O ki «eşref-i mahlukat» (yaratıkların en şereflisi)dir; bu yeryüzünde her şey onundur ve her çaba onun her gün biraz daha iyi yaşaması içindir. Doğru. Ancak, davranıştaki katılık gerçeğin kendisindeki katılıktan geliyor: «En şerefli» olması, temelde, onun da bir yaratık olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Ayrıca, birbirinin tersi gibi görünen bu değerlendirmeler, aslında, onun «tek yönlü» olmadığını, birbirine zıt unsurlardan oluştuğunu gösterirler. Fikret'in deyişi ile, insanoğlu bir «uhluta-ı ezdad» (zıtlar alaşımı). Elbette bunda ne yadırganacak, ne de ayıplanacak bir şey var. Eğer insanoğlu ego-santrik olmasaydı, yeryüzündeki yaşayışı boyunca, hep kendisinin ihtiyaç ve

arzu duyduğu şeyleri isteyip duran bunca cinsdaşları arasında yaşayabilmek için gerekli gücü nereden bulacaktı? Kendi yaşama hakkını tesadüflerden mi, yoksa cinsdaşlarının insafından mı bekleyecekti? Olacak şey değil. Başkalarının insafına sığınanların hali ortada. Ego, hayatın hem lokomotifi hem de savunma gücü. Onu kötülemek olmaz. Kötülük, sadece, «aşırılık» da. Bütün değerlerin baş düşmanı: Aşırılık, ölçüsüzlük, dizginsizlik. Yatağında akan su yararlı, onu aşıp da taşınca zararlı.

İnsanoğlu, uzun ve sıkıntılı ömrü boyunca ve sayısız denemeleri ile, bunun idrakine varmıştır. Aralıksız sıkıntılar ve onların getirdikleri kavgalar, hep egonun taşkınlıklarından, düzensizliklerinden. Hala da öyle. İnsan sıkıntılarının kendi egocu davranışlarındaki aşırılıklardan doğduğunu anlamıştır ama, o çılgın suyu yatağına iyice oturtmanın yolunu henüz bulamamıştır ve, öyle anlaşılıyor ki, kolay kolay da bulamayacaktır. Bütün egoların —istisnasız ve aynı ölçüde— tatmini mümkün mü? Böyle bir eşitlik sağlanabilir mi? Zor bu iş, hem de çok.

Ancak, insanoğlu bir madalyon. Egosunun —hepsi de birbirinden farklı— istekleri için gereğinde en hayale sığmaz kötülükleri yapabilen ve adına «insan» denilen bu zıtlar madalyonunun arka yüzünde de bambaşka şeyler var: Akıl, muhakeme, mantık, irade, duygu (sevgi, merhamet, şefkat, adalet). Bunların hepsi de egonun firenleri, barajları, regülatörleri. İnsan ömrünün bitip tükenmez kavgası, aslında, madalyonun iki yüzü arasında. İnsanın yine bitip tükenmez ümidi de, bu «ezeli» olan kavganın «edebi» olmayacağı, önünde sonunda onu madalyonun arkasındaki güçlerin kazanacağı.

Edebiyatın dar boğazındaki kavga ne türden bir kavga? Görünüşte, fikir kavgası. Ama, fikirlerin başlıca iki kaynağı var: Akıl ve duygu. Pozitiv ilimlerde fikri, aklın geliştirdiği bilgi doğurur. Gerçek bilgiye götüren yolun tek işi «akıl», Astronomun, fizikçinin, matematikçinin yeni bir teori, yeni bir görüş geliştirirken yararlandığı tek kaynak, bu ışıkla sağlanagelen bilgi birikimi. Ne ego, ne duygu, ne de çıkar. Kaynakların en temizi. Çıkar hiç mi yok? Var. Bilgi hazinesine yeni değerler katmanın manevi hazzı, çıkarların en asili. İlmin bu alanından çıkıp da sosyal, politik ve ekonomik alanlara girince, fikirlerin kaynağı da değişiverir. Gelişmiş durumları ile fikir görünüşündedirler ama, çıktıkları yer: Duygu. Tıpkı kurbağalar gibi. Gelişkin halinde kurbağayı gören biri, onun ilk şeklinin balık gibi olduğunu düşünebilir mi? O ilk şeklini gösterseler, kurbağanın ondan oluştuğuna kolay kolay inanabilir mi? Duygulardan kaynaklanan fikirler de öyle. Aslında, birer duygudurlar. Ya sevgidirler, ya acıma veya adalet duygusu. Fakat zamanla öylesine kılık değiştirirler ki, onların duygulardan çıktıklarına inanmak çok güçleşir.

Milliyetciliğe bakalım. Nedir milliyetcilik? Bugünkü durumu: Apaçık bir fikir hareketi, bir fikir sistemi. Bizde, fikir planında, önce Tanzimat Devri'nde görülmüş. II. Meşrutiyet Devri'nde sistemleşmiş. Peki, aslı? Elbetteki duygu. Kaynağı sadece sevgi: Aile sevgisi, millet sevgisi, vatan sevgisi ve bütün bunlara bağlı olarak ortak geçmişe, kültüre, hatıralara, alışkanlıklara, manevi değerlere yönelen bir sevgi ağı. Evet, düpedüz böyle. Bu kadar tabii ve yoğun sevginin temeldeki varlığını gözden kaçırmak elbetteki mümkün değil. Her gün içinde yaşadığımız duygular bunlar. Kimin bir ailesi ve ona sevgisi, kimin içinde yaşadığı ve sıkı sıkıya bağlı bulunduğu bir topluluk ve ona karşı sevgisi, kimin üzerinde doğup büyüdüğü, havasına, suyuna, kokusuna alıştığı toprağa sevgisi yok? Hangi görüşte olursa olsun, kimse bu sıcak sevgilerin dışında yaşadığını söyleyemez.

Ya sosyalizm? Görünüşte, o da bugün bir fikir sistemi. Peki, kaynağı? Bir sosyal topluluğun değişik kesimleri arasındaki çıkar kavgası. Daha açıkcası: «Ben

hükmedip daha iyi yaşayacağım!», «Hayır, ben hüküm sürüp her şeyi kendime göre ayarlayacağım!» kavgası. Nereden kaynaklanıyor? Aslında, aynı sosyal toplulukta çıkar dağılımındaki haksızlığa karşı gelen «adalet duygusu». Bu noktadan hareket ederek, işçi sınıfının kapitalist sınıfın yerine geçme isteği, yine tek bir kesimin bütün kesimlere hükmetme arzusu, yani egoculuğun el değiştirme kavgası. Ama konumuz pozitiv ilimlerin dışındaki alanda yer alan bazı fikir sistemlerinin temelde duygulardan kaynaklandıklarının açıklanması, onların tahlil ve tenkidi değil. Her iki kaynak da, akıl da, duygu da, insan hayatı için birbirinden değerli. «Akılsız» kadar, «duygusuz» da hakaret sözü. Akıl hayatın ışığı ise, duygu da tadı tuzu. Yapıları da, fonksiyonları da zıttır ama, bütün zıtlar gibi, birbirlerini tamamlarlar. Kişilerin günlük yaşayışlarında, akıldan çok duygu yer alır. Yığınların yaşayışlarında ise, durum tersine. Toplu yaşayışın belli ve ortak bir düzen içinde şekillenmesi gerekir. Düzenlemelerin de gerçeklere, ölçülere ve dengelere dayanmaları şart. Gerçekçilik, ölçü ve denge ise aklın vasıfları. Bunun içindir ki, medeni toplulukların yönetilmesinde, ancak akıldan kaynaklanan fikir sistemleri söz sahibi olabilir. Akıl, gerçeklere götüren bilimin de kaynağı. Bilimse, medeniyetin temeli. Yıkıcı değil, yapıcı; ihtirassız, kavgasız, huzurlu. Duygulardan kaynaklanan fikir sistemlerinde ise heyecan, eylem, didişme. Çünki egocu, bencil: «Varsa, yoksa ben!» der. Kendisinin dışında başka hiçbir görüşe hayat hakkı tanımaz. En doğru, en kusursuz görüş sadece kendisi. Bunun sonu, elbette ki, kavga-gürültü. Hem de kavganın «kalem»den «sokak»a kadar her türlüsü.

Türk edebiyatı, evet, bir süredir, işte böyle kavgaların katılaştırdığı bir dar boğazda. Ama, ne kadar dar ve sıkıntılı da olsa, onu mutlaka aşacak. Mecbur buna. Kaybolan zamanlar ve zedelenen nice değerler pahasına da olsa.

Türk edebiyatı, aslında, ideolojilerin hiç de yabancısı değil. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, zaman zaman, kendi dışındaki akımların (islamcılık, osmanlıcılık, milliyetcilik) hizmetine de girdi. Fakat, hiçbir devirde ideoloji edebiyata bu kadar hükmetmedi. Her hizmetin bir şekli, ölçüsü, adabı, yolu yordamı var. İşte, yine ölçüsüzlüğe, aşırılığa, dengesizliğe geldik. Bütün anormal, ipin ucunun kaçtığı durumlarda karşımıza çıkanlar hep bunlar. Aklı olmayanlara söylenecek söz yok, tabii. Ama olup da kullanmak lüzumunu duymayanların, ipin ucunu kaçırıp edebiyat ve sanat dışı görüşlere onu çeldirmiş olanların kendilerine gelmeleri, silkinmeleri gerekir.

«Edebiyat ve sanat dışı görüşler» dedim. Elbette. Hangi ideoloji, «edebiyatın, sanatın kendisi» veya onun «tek konusu»? Bunu kim iddia edebilir? Sanat = ideoloji mi diyeceğiz? Yoksa, «ideolojinin hizmetine girmezse ne sanat, ne de edebiyat olur» mu? Daha da ileriye giderek —gidildiği gibi— «varsa, yoksa ideoloji» diyerek, topyekün, bütün medeni müesseseleri onun emrine mi vereceğiz?

İnsanlar köle olmak için yaratılmadılar. Hem de, yeryüzünde hiçbir güce. Hele sanat, hele sanatçı. O ki, yaratıcılık gücünü insanlar arasında en çok taşıyandır. O ki bu işe kendine göre bir dünya, başkalarınınkinden apayrı bir evren yaratarak başlar. Herkesten çok kendine dayanmaya o mecburdur, çünki buna en çok gücü yeten odur. Herkesten çok o, kendi kendisinin efendisidir. Maaşlı memur ve ücretli işçi gibi, ömür boyu, hiçbir kapıda hizmet edemez. O, yalnız kendi kapısının sahibi ve hizmetkarıdır.

Ego şahsiyetin, şahsiyet de sanatın temeli. Şahsiyetin beslendiği en büyük kaynaksa, hürriyet. Hem emir kulu olacaksın, hem de şahsiyet sahibi. Olacak şey değil. Şahsiyetsiz, eserinde bir türlü kendisi olamayan, sadece hizmet kulu sanatçı henüz doğmuş değil ve doğmayacak.

Burada iş, kendiliğinden, «sanatın ve sanatçının fonksiyonu ne olduğu» noktasına varır. Bu konuda şimdiye kadar tekrarlanıp durulmuş görüşleri ne sıralamaya, ne de değerlendirmeye yetecek yer var. Nasıl olsa, sonunda şuraya gelinecek: Sanatçı kendisi için mi çalışır, yoksa başkaları için mi? Bunun dümdüz ve kısa cevabı şu: Hem kendisi, hem de başkaları için. Medeni bir toplulukta hangi insan yalnız kendisi veya yalnız başkaları için çalışır? Ama katı gerçek şudur ki, başkaları için çalışırken de, aslında daha çok, yine kendisi için çalışır. Sanatçı söz konusu olunca, kendisi ile sanatı eşanlamlı olur.

İdeolojinin egosu, kişilerin egosundan çok daha güçlü ve doymazdır. Kişilerin egolarını asgariye indirip kendisine bağlamasını, bir «ortak ego» yaratarak arslan payını almasını iyi bilir. Üstelik bu ego, zamanla tabulaşır da. Varsa yoksa odur, hatta kutsaldır. Bu durumda hürriyet mi, yoksa ancak onunla beslenip gelişebilen şahsiyet mi kalır? Şahsiyet olmayınca, gerçek sanatçı nasıl olacak? Bu emir kulu adamcağıza, dense dense, «zanaatçı» denir. Tıpkı, bir konfeksiyon atelyesinin hesabına çalışan bir zanaatçı. Tıpkı, başkasının tarlasında çalışan bir ırgat.

Evet, sanatçı da, her medeni insan gibi, hem kendisi, hem de çevresi için çalışır. Her insanın şahsiyeti, doğuştan getirdiği psikolojik değerlerle çevresinden gelen değerlerin ortak ürünüdür. Sanatçının şahsiyeti de, bu bakımdan, bir istisna teşkil etmez, edemez. Böyle olunca, eserinde de aynı faktörlerin yer almasından daha normal bir şey olamaz. O halde sanat eserinin en tabii malzemesi, belli bir çevre içindeki insandır. Temel konu insan olduğuna göre de çevre, onun ele alınan yönünün daha iyi belirmesine yarayacak bir yapıda ve oranda olacaktır. Bu yapının ve oranın iyi tespit edilemediği her sanat eseri aksar. Bunu önleyebilmek, sanatçının gücüne bağlı.

Büyük sanatçıların eserleri de bize, sanat eserinde insanın hep ağır bastığını gösteriyor. Elbette, böyle olacak. Çevresini de yaratan insan. İnsan olmasaydı yeryüzü olduğu gibi kalır, yalnız bir tek çevre, «tabiat» söz konusu olurdu. İnsan, sosyal çevreyi yoktan var etti. Buna karşılık çevre, değişik oranlarda, ona sadece tesir eder. Terazinin kefelerinde «yaratma» ile «tesir» bir mi?

Ayrıca insan, sosyal çevrelerle kıyaslanamayacak kadar da kalıcı. Sosyal çevreler, onları yaratması için insanı zorlayan ihtiyaçların ürünüdür. İhtiyaçlar değiştikçe onlar da değişirler. Aynı çağda bile sosyal çevreler, dünyanın dört bir yerinde, birbirlerine benzemezler. Fakat, insanlar benzerler. Temel psikolojik ve fizik yapıları arasında hiçbir fark yoktur. Ayrı çağlardaki sosyal çevreler ise, birbirlerine daha da benzemezler. Fakat, insanlar yine benzerler. İlk Çağ'daki insanın psikolojik yapısı ne ise, bugüne kadar bütün çağlardaki insanların temel psikolojik yapıları da odur. Eğitim, görgü, görenek, kanun,... bu yapıyı sadece üstünden törpüleyip ona belli bir seviyede ortak bir görünüş verebilirler, o kadar. Onu temelinden değiştirmeğe kimsenin gücü yetmez.

Hangi gerçek sanatçı, eserinin kalıcı olmasını istemez? İstediğine göre de, eserinde kalıcı malzemeye yönelmek, ona ağırlık tanımak zorunda. Yani insana. Dünya durdukça duracak ve değerini koruyacak olana. Yoksa, er-geç değişmeğe mahkum, bugün var yarın yok, sosyal çevrelere veya onların yine zamanla geçici problemlerine değil. Sanatçı, çevresi ve zamanının meseleleri ile hiç mi ilgilenmeyecek? Her aydın insan gibi, o da ilgilenecek. Ama, onu daha iyi göstermeğe yarayacak bir oranda olacak. Sanatçının onu bir kenara iterek çevreyi ve meselelerini ön plana çekmeğe hakkı yok. Son otuz yılın «Köy romanı» denemesi ortada. «Köy de köy!» diye tutturdular, arada insan gitti. Köy var, onun meseleleri de var, insan yok. Hani, her şey insan içindi? Bu hatalarının sonradan onlar da

farkına vardılar ama çok geç. Ayrıca bu romanların «kalıcılık» şansı? Er veya geç değişecek olan, değiştikleri, değişmekte oldukları daha bugünden görülen birtakım sosyal çevrelerle onların meseleleri yarınların ve öbür günlerin okuyucularına ne verebilecek? Bu romanların, yarın için, birer sosyal tarih kitabından farkları? Denilecek ki, insan onlarda da var; onun çevreden gelen sıkıntıları da var. Elbette. Ancak yarının insanı bugünün sosyal çevrelerinde yaşamayacağına, onları tanımayacağına göre, onlardan gelen sıkıntıları anlayabilecek mi ve dolayısıyle, onlara ilgi gösterebilecek mi? Bu tür eserler, yarın, ancak «tarih zevki» olan okuyuculara ve sosyal tarih araştırıcılarına hitap edebilecek.

Sanatçının bir başka isteği de beğenilmek, tanınmak. Bunun için de, çok okunmak. Bu, sanatçının en tabii hakkı, gerçek emeğin meşru karşılığı. «Ben okuyucuya değer vermem. Ona ihtiyacım yok. Ben kendim için yazıyorum!» gibi laflar saçmanın da zirvası. Önce, «Kendin için yazdığını anladık. Peki, neden yayımlıyorsun yazdıklarını?» diye sorarlar adama. Daha da direnirse, bağlarlar. Sanatçının bu samimi ve meşru dileği kendi ülkesinin sınırlarını da aşabilir ve aşmalıdır. Ancak, bu dileğin gerçekleşme şansı, sanat eserinin, yalnız kendi ülkesindeki insanların değil, bütün insanların ilgi duyabilecekleri, «beşeri» yani «ortak ve yaygın» yönü ağır basan bir öze kendisinde tanıyacağı ağırlık ölçüsünde artıp azalabilir. Kalıcılık gibi «yaygınlığın» da tek sırrı, yine, insanın değişmeden sürüp giden özünde. Türlü türlü sevgileri, hırsları, istekleri, bencillikleri, kıskançlıkları, fedakarlıkları, ümitleri, hayal kırıklıkları, özlemleri,... ve bütün bunları aks ettiren davranışları ile insanın kendisinde. Beşer olarak oldum olası sahip bulunduğu, ne yapsa kopamayacağı, her gün birisi veya birkaçı ile ya kendisinde veya çevresinde mutlaka karşılaşacağı bu değişmez unsurlarda. Elbette, fikir de sanat eserine girebilir. Çevre ise, haydi haydi. Ancak bunlar, hiçbir zaman, insanın önüne geçemezler. Yunan klasiklerini halâ ayakta dipdiri tutan, hangi fikirler? Şekspir'i halâ yaşatanlar, eserlerindeki tarihi olaylar veya çevreler mi? Balzac'ı, Dostoyevski'yi, Stendhal'i ve Ahmet Haşim'i hangi ideolojiler ayakta tutuyor?

Gerçek sanatçı ve kalıcı, bütün insanlığa açık sanat eseri kendi kendisine ayakta durabilendir. Fakat, bir süredir, dar boğaza girdi gireli Türk sanatçısı için kendi kendisine ayakta kalabilmek —istisnaları ile— imkansızlaştı. Sanatçı, sanatın hangi dalında olursa olsun, bir eli ile de ideolojiye yapışmazsa zor duruyor ayakta. İlle kalabalığa karışacak ve hep beraber yürüyecek, duracak veya bağıracak. Evet ama bu kalabalık, aslında, kimlerin işine yarıyor? Elbette, tek başlarına seslerini duyurabilecek güçte olmayanların. Bunlar, koroya karışarak, kendilerini de sanatçı kabul ettirmenin yolunu bulmuşlar. İdeoloji onları kullanırken onlar da ideolojiyi kullanıyorlar ve birbirlerine destek olup gül gibi geçiniyorlar. Karşılıklı ve anlaşmalı olunca, sömürü makbul. Bazıları ise, daha da hesaplı. Aslında hiç bir ideolojiye senpati bile duymadıkları halde, onun ağır bastığı zamanlarda hemen eteğine yapışıyor, sonra yine uzaklaşıyorlar. Tabii, bu geçim dünyasında herkesle ne diye kötü kişi olmalı? Bazıları da, üne çabuk ulaşmak için, köstebekçe yaşayıp kuş dili ile konuşmakta bulmuşlar selameti. Damdaki karganın bile söylemekten utanacağı şeyleri, bir vantrılok ağızı ile sıralayıp ancak «kerametle» yorumlanabilecek anlaşılmaları «kimsenin pek haddi olmayan» büyük laflar diye satmanın yolunu tutmuşlar. Tabii, sırtlarını ideolojiye dayadılar mı, büyük «ozan» da oluyorlar, «romancı» da, «öykücü» de, «eleştirmen» de. Artık, onlara yok yok. Son yirmi yılda. Türk edebiyatının o zamana kadar hiç görmediği kalabalıktaki yazar, çizer ve şair kadrosu işte böyle doğdu. Çünki ideolojinin fikir temelleri zaten çoktan atılmış, bunlar üzerinde zamana uygun

rötuşlar da çoktan yapılmış, sıra onların yaygınlaştırılmasına gelmişti. Bunun için de sürekli eylem, eylem için de kalabalıklar lazımdı. Kalite, elbette, mühim. Fakat bu safhada asıl mühim olan çokluk, kalabalık. Kalabalık ne kadar büyük olursa, eylem de o kadar büyük olur ve sonuç o kadar çabuk alınır. Gerçek sanatçının yerine, bu safhada, daha çok, onun ersatz (tabii bir maddenin yerini alan sunisi) ları kullanılır. Hem daha ucuz, hem daha bol. Sürekli reklam, bol bol övgü ve ödüller bunları çabucak hazırlar. Sizin «sıradan» diye gördükleriniz, bir de bakmışsınız, yere göğe sığmaz birer «ünlü» ve de «büyük» sanatçı oluvermişler.

Eylem, teşkilatsız gerçekleşemez. Onun için dernekler, birlikler, açık oturumlar, tiyatrolar, senaryolar, yayın organları, yayın evleri, ödüller kurulur, düzenlenir. İdeoloji, bunların hepsini de gerçekleştirmeğe mecbur. Başka türlü yani kendi kendine yaygınlaşamaz. Dernekler, birlikler sıkı bir dayanışma içinde, hep kendi saflarındakileri korurlar. Gazetelerle dergiler, hep bunların yazılarını basarlar. Yayın evleri de öyle. Hele sadakatle hizmet verenleri ödellendirmeğe çok özenilir. «İyi seçilmiş» jüriler, bu ödülleri ince hesaplarla paylaştırırlar. Ardından da, yine kendi yayın organlarında ve —mümkün oldukça— TRT'de reklamlar, röportajlar. Bu kadar destekle bir ceset de ayakta durur. Evet ama, ne kadar? Çürüyüp dökülmesi pek uzun sürmese gerek.

Ancak, «sanatçı» adı altında kuru kalabalıkları kendisine bağlamakta, sanat eserinin değerini düşürmede yalnız ideolojiyi suçlamak haksızlık olur. Elbette, herkes kendi gayesi için vasıtalara muhtaçtır. Bütün suç eline geçen vasıtayı kullananda mı, zaten vasıta olarak doğmuş olanda mı? Yoksa, evet, yoksa vasıta olarfak doğmamışken, içinde bir gerçek sanatçı özü taşırken onun değerini bilmeyende, onu kim bilir ne küçük çıkarlar uğruna kiralayanda veya satanda; gerçek sanatın çetin yolunda sabırla, zahmetle yürümektense şöhretin kestirme yollarının tercih edende mi? Elbetteki, suçun büyüğü onda. Parmaklarında tuttuğu değerin hiçbir çıkara feda edilemeyeceğini, eğer ederse ne karşılığında olursa olsun onu bir daha kimseden satın alamayacağını bilemeyende. Gerçek sanatçı, oltanın ucundaki yeme aldanan balık değildir. Böyle ise, zaten gerçek sanatçı değil.

Şimdilik, ne lehte, ne de aleyhte isim vermek istemiyorum. Cumhuriyet Devri gibi Türk edebiyatının çeşitce en renkli, en hareketli devrine göz attığımız zaman, sanatı onun dışındaki hiçbir değerle değişmeyen —sayıları elbetteki az— gerçek sanatçı özü taşıyan, fakat geçim dünyasından da kopamayıp, zaman zaman, şu veya bu ölçüde onu kiralayanlarla; hiçbir sanat gücü taşımayıp koroya katılarak ideolojinin gölgesinde geçinip gidenler yer alıyor. Asıl kalabalığı da bu yayalar oluşturuyor. İşim yapmaktan ve geçinmekten gayrı bir düşünceleri, tasaları yok. Her devrin «rahat insan» tipinin sanatçı kesimindeki örnekleri. Nasıl olsa, bütün yazdıklarını ideoloji baba hoş karşılıyor. Hoş görmeyenler de yok mu? Var, hem de kendi içlerinden. «Yazılanlarda, önce sanati değeri olmalı», «sanatta hürriyet lazım» diyorlar ama o kadar seyrek ve hafiften ki, çarklar yine dönüyor.

Ancak, son zamanlarda, bu çarkların hızı yavaş yavaş kesilmiyor değil. On yıl önceki hız yok. Fakat daha da, bir iyice kesilmeli. Sanatın dışındaki her şey ve herkes elini sanatçının yakasından çekmeli. Sanat ne günlük politikadır, ne ideolojidir, ne de başka bir şey. Her sosyal kurum gibi sanatın da başka sosyal kurumlarla münasebetleri, alış-verişleri var. Ancak bu alış-veriş, kurumlardan hiçbirini kendisi olmaktan çıkaracak bir seviyeye erişemez. Erişirse, o zaman, gerçekte «kurumlar» değil, «bir tek kurum» sözkonusudur.

Cumhuriyet Devri edebiyatının son yirmi yılını dolduran korkunç kalabalık

kadro gerçek sanat ölçüleri ile bir elense, eleğin üstünde kaç kişi kalır? Bunların içinde en sık eleklerden bile rahatlıkla geçebileceklerin sayıca çokluğu, doğrusu, insanı ürkütüyor. Üstelik, özün edebiyat dışı oluşu yanında, bir de «nakarat» bolluğu. Hep aynı şeylerin yüzlerce kişi tarafından binlerce kere tekrarlanması. İdeooljinin edebiyata en büyük zararlarından biri de bu: Papağan yetiştirmek.

Evet, sanat dışı herkes elini sanatçının yakasından çekmeli. Ama, bu yetmez. Sanatçı da kendisini bir an önce toparlamalı, sanatına sahip çıkmalı, saygı duymalı, onu sıradan bir araç durumuna düşürmemeli, kendi haysiyetini korumasını bilmeli. Eserinin kalıcı olmasını istemeli. Fakat sadece istemekle kalmamalı, onu kalıcı temellere oturtmağa alışmalı. Bunun için de, yeryüzünün ve belki de bütün evrenin en değerli varlığı olan insanın üzerine eğilmeli. Onun benci davranışlarının aşırılıklarından doğan huzursuzlukları, çatışmaları, haksızlıkları, ıztıraplarını yok etmenin, egosunun sivriliklerini törpülemenin, meziyetlerini geliştirip kusurlarını körletmenin yollarını araştırmalı. Sihirli ve güçlü elleri ile, daha iyi, daha kavgasız ve daha aydınlık bir yaşayışın temellerine en dayanıklı taşları o yerleştirmeli. Kinle, nefretle, yalanla, dolanla ve kanla hiçbir yere varılamayacağını sanatın o tesirli ve sıcak sesi ile anlatmalı, anlatmalı. Eski ustalar madalyonun daha çok kötü yönünü göstermişler, kötülemişler insanı. Madalyonun bu yüzünden kimseye hayır yok. Asıl insan, madalyonun öbür yüzünde. İnsanları aydınlığa, sevgiye, huzura götürecek olan, bu yüz. Asıl bu yüzü görmek ve göstermek, sevdirmek, benimsetmek, aydınlığa çıkmasını, öne geçmesini ve sürekli gelişmesini sağlamak gerek. Bütün çağlarda ve bütün büyük sanat eserlerinde olduğu gibi, çağdaş ve gerçek sanatın yolu da buradan geçecek.

Türk edebiyatı, son elli yıldır içine ağır ağır itilip sokulduğu dar boğazdan kurtulmak için, kendi dışından gelen her türlü müdahaleden sıyrılmak, kendi kendisinin sahibi olmak, hürriyet ve şahsiyetine bir an önce kavuşmak zorunda. Hür, kendi gözleri ile gören, kendi beyni ile düşünen, kendi sesi ile konuşan sanatçıya beslenen özlem daha fazla süremez.

Sayın Nesin,

Bir fotoğraf da istediğinizi sonradan hatırladım. Bu zarfla gönderiyorum. Bütün gönderdiklerimi alıp almadığınızı kısaca bildirirseniz memnun olurum. Saygılarımla. 8.2.1983

Kenan Akyüz

Bana öyle geliyor ki, sayın Prof. Kenan Akyüz'le buraya dek mektuplaşmamız doğal biçimde sürmüştür. Ancak son olarak Prof. Akyüz'den aldığım tarihsiz mektup çok şaşırtıcıydı. Gerek yıllık için yazdığı yazı, gerek bu son mektup üzerinde hiçbir yorumda bulunmuyorum; ama edebiyat tarihimiz için bir değerlendirmeyi ve yargıyı göstermesi bakımından çok ilginç olan bu mektubu yayımlıyorum:

Sayın Nesin,

Bu seneki yıllığınızda yayınlanmak üzere gönderdiğim yazı ile resmi aldığınızı bildiren 16 şubat 1983 tarihli notunuzu aldım, teşekkür ederim.

Ancak çok açık olarak belirtmek isterim ki, 30 ocak 1983 tarihli, başlıksız bir zarfa konulmuş, üzerinde pul olduğu halde postadan geçmeyip apartımanın girişindeki mektup kutusuna elden atılmış, yazının gönderilmesi için bir önceki mektubunuzda tayin edilen süreyi unutarak «Bu yıllık da geçti» gibi ifadelerle yazı-

nın geoikmiş ve dolayısıyle artık yayımlanmasına imkan kalmamış olduğu intibaını vermek isteyen, daha önceki mektuplarımda size yazı göndermeyi «hep red ettiğim» (?) gibi suçlamalar da taşıyan, her hali ile garip ve yadırgatıcı mektubunuzun üzerimde bıraktığı menfi tesirden kendimi henüz kurtarabilmiş değilim. Size böyle bir mektubu yazdıran ruh halinin ne olduğunu halâ anlayamadığımı da söylemeliyim. Şimdilik tek makul sebep, yazımın hiç de beklemediğiniz bir yazı oluşudur.

Sayın Nesin, şahsen henüz tanışıp görüşmediğimiz için, ben de sizi, pek çok kimse gibi, sadece yazılarınızdan tanıyorum. Doğrusu, hemen hemen bütün yazılarınızda, sizi açık bir ideolojik katılık içinde görmedim.

Ben, bir edebiyat tarihçisiyim. Edebiyatımızı ilgilendiren her şeyi takip etmek, incelemek, ona yararlı olacaklarına inandıklarımı değerlendirmek ve zararlı bulduklarımı da göstermek görevimdir. Cumhuriyet Devri edebiyatının ise, doğumundan beri, çok yakın bir takipçisiyim. Onun geçtiği yollardan hangisinin çıkar, hangisinin de çıkmaz olduğunu bilirim. İlim, çağımızda, artık bir fildişi kule değil. Hele, konusu edebiyatsa. Görmek ve bilmek kadar, göstermek ve aktarmak da bir görev. Size gönderdiğim yazı da, böyle bir anlayışla yazıldı.

Nedir bu yazının dokunduğu noktalar? Çok kısa olarak, şunlar: «Türk edebiyatı, bir süredir, başta ideolojik baskılar olmak üzere, sanat dışı baskılar altındadır. Kendi dışından yapılacak her müdahale ise, ona sadece zarar getirir. Hele son on yıl içinde, bu zarar iyiden artmıştır. Bu yüzden, bir dar boğaza girilmiştir. Edebi ürünlerdeki sanat seviyesi düşmüştür. Türk edebiyatı bu dar boğazı aşmalı ve sanatçılar gerçek hürriyet ve şahsiyetlerine kavuşmalıdırlar. Çünkü hürriyet olmadan şahsiyet, şahsiyet olmadan da gerçek sanatçı söz konusu olamaz. Gerçek sanat eserinin temel vasıfları da şunlar şunlardır».

Ne var bütün bunlarda? Gerçek sanat eserine değer veren, onu sıradan bir araç olarak görmeyen her okuyucunun bunları kabul etmeyeceği düşünülebilir mi? Doğrusu, ben sizin de —elbette tam bir anlaşma söz konusu değil— prensipte, yani «edebi eserde belli bir sanat seviyesinin korunması gerektiği» hususunda başka türlü düşündüğünüzü sanmıyorum. Aldanmış olabilirim. Fakat, yayımlanmış bazı konuşmalarınızda böyle bir görüşü ileriye sürdüğünüzü hatırlıyorum.

Sayın Nesin, hiç kimse bir başkasının görüşlerini ne paylaşmak, ne de aklının almadığı görüşlere hizmet etmek zorundadır. Böyle bir paylaşmadan veya hizmetten de sadece zarar gelir Ayrıca, bütün insanlar hep aynı görüşte olsalardı, hangi alanda olursa olsun, «gelişme» denen şey nasıl mümkün olurdu? Aynı konuyu çok değişik yönlerden değerlendiren görüşler ortaya atılmaz ve bunlar karşı karşıya gelemezlerse, gerçeğe nasıl varılabilir? «Tek gerçek ben'im!» diyen, bütün başka görüşlere sırtını çeviren davranışlardan kime ne hayır beklenebilir? Söylemek istediğim şu: Siz ve ben ayrı görüşlerde olabiliriz. Dışımızdaki güçlerce katılaştırılmış, dondurulmuş otomatlaştırılmış değilsek, şahsiyetimizi koruyabiliyorsak, diyalog kurulabilir. Her konuda anlaşmak, elbetteki ne mümkün, ne de şart. Ama konuşmak, her zaman mümkün olmalı. Çünki yararlı. Edebiyatımızı bu hale getiren en öndeki faktörlerden biri de, medeni, aynı yaşayışı paylaşan ve paylaşmağa mecbur insanlar gibi, seviyesizliğe düşmeden konuşamamak. Bunun da en büyük kaynağı: Edebiyat dışı baskılar ve onların yarattığı katılıklar. Elbette, bu arada, yazım için benim de size katı davranmam, «İstediniz, gönderdim, o halde basmanız gerek!» demem mümkün değil. Bir insan istediğine pişman etmek başka, pişman olduğunu seze seze onu zorlamak daha başka. Buna, düpedüz, «zülüm» derler Ben, 30 ocak 1983 tarihli garip mektubunuzdaki ruh halinden, sanki, benden yazı istediğinize pişman olduğunuz, fakat sonunda «namus

ve nezaket belası» şeklindeki düşüncelerin baskısı ile yazımı yayımlamağa kendi kendinizi zorladığınız gibi bir hisse kapıldım. Anlaşılan, yazıyı isterken ve beni konuda serbest bırakırken, adet olduğu üzere, yalnız yazarını ilgilendiren birtakım anılardan, suya sabuna dokunmayan şeylerden sözeden bir yazı bekliyordunuz. Olabilir, alışılagelmiş de budur. Bu sebeple, yazımı yadırgamış olabilirsiniz. Böyle bir ihtimali de düşündüğüm içindir ki, size yazımla birlikte gönderdiğim çok kısa mektubumun sonunda «Beğenmezseniz, basmayabilirsiniz» dedim. Yani siz beni konuda serbest bıraktığınız gibi, ben de sizi basıp basmamakta serbest bıraktım. Buna mecburdum. Sırf, benden bir yazı istediniz, belli bir yaş dönümümü hatırlamak nezaketinde bulundunuz diye, sizi görüşlerinize ters düşen, inançlarınıza ve çevrenize karşı güç durumda bırakacak bir yazıyı mutlaka basmak için zorlamak elbette dürüst bir davranış sayılmaz. Şimdi, tekrar ediyorum: O son mektubunuzdan on gün sonra aldığım ve yazımın alınınmış olup basılacağından söz eden notunuzu hiç almamış sayarak, yazıyı basmamaya sizi yeniden davet ediyorum. O yazı, nasıl olsa, bir başka yerde de basılabilir, mutlaka siz basmaya mecbur değilsiniz. Aradan geçen on gün içinde sükunete dönerek, yazının kendi isteğinizle gönderildiğini düşünerek ve —belki de— çevrenizin telkinleri üzerine verdiğiniz yayımlama kararınızı tekrar gözden geçirin. Sizden, beğenmediğiniz yani herhangi bir sebeple uygun bulmadığınız takdirde basmamanızı daha önce de istediğim bu yazıyı bana iade edersiniz, olur biter. Bu kadar basit olan bir konuda kendinizi zorlamayın, «yazıyı ben istedim, ayıp olur» gibi düşüncelere de kapılmayın. Hele, bundan ötürü güceneceğimi de hiç düşünmeyin. Benim Türk edebiyatına karşı şahsen görev ve hizmet saydığım bir davranışı siz de muhakkak benimsemek zorunda değilsiniz. Kısacık notunuzu dün aldım, bugün cevap veriyorum. İnşallah, henüz baskıya girmemiştir. Böylece, istenilmeden doğmuş bir huzursuzluk da giderilmiş olur. Saygılarımla. 24.2.1983

Kenan AKYÜZ

ANILARIN KIYICIĞINDA 1

Vedat GÜNYOL

Aziz Nesin, dostum Aziz Nesin, vakfının yıllığına, 1982'de çıkan eleştiri, deneme ve inceleme yapıtları üstüne kuşbakışı bir yazı yazmamı istedi benden. Kısa sürede, otuza yakın yapıt üstüne yazacaktım düşüncelerimi. Yazdım, ıkına sıkına, her yapıt üstünde yeterince duramadan. Ama, yetmiş yaşı aşmış olmanın rahatlığında ya da rahatsızlığında bir anımı yazmamı da istedi benden ayrıca.

İlginç bir anımı düşünürken, birden Fakir Baykurt geldi aklıma. 1950'lerden öncesine gideceğim ister istemez. Daha o günlerde Fakir Baykurt, asıl adıyla Tahir Baykurt ne ki? Gencecik bir adam, şiir yazan, sağa sola şiirlerini yollayıp, enstitü çevresinin dışına taşmaya, yeteneğini illa ve illa kabul ettirmeye çalışan bir tufil.

Tahir Baykurt, şiirlerini Yücel dergisine de yolluyor. Karşısına Orhan Burian çıkıyor, gelmiş geçmiş yazın dostlarının en içteni. Orhan Burian, ona bir yıl beklemesini, eski yeni Türk şairlerini okuyup özümsemesini, ondan sonra şiirlerini yollamasını öğütlüyor. Bir yıl sonra, Tahir Baykurt yolluyor şiirlerini. Orhan Burian'ın beğenisini kazanan şiiri «Geleceğin Hayali» yayınlanıyor Yücel'de (Temmuz 1946'da),

Fakir Baykurt, nasıl da görmüş geleceğini, yazın yaşamında kazanacağı başarıyı. Şöyle diyor o şiirinde:

Geleceğin sırrı
Bir gün gelir çözülür
Yeşil umut dalına
Talih bize yar ise
Çeyizimiz serilir.

Nitekim, Yılanların Öcü'nden başlayarak serildi Fakir'in çeyizi önümüze, hem de büyük bir yetenekle. Bu öylesine güzel, zengin bir çeyiz ki, ünü yurt dışına taşan bir boyut kazandı.

Fakir Baykurt, daha on sekiz ondokuzlarında buldu beni. Tarihini anımsayamıyorum. Günlerden bir gün Yücel'de açılan bir yarışmaya katılmıştı. Yarışma konusu «Neden öğretmen Olmak İstiyorum» idi. Fakir Baykurt birinci olmuştu. Mektup yazdım kendisine: «Sana, ödülün karşılığı on lirayı mı yollayayım, yoksa kitap mı?»

Fakir'in yanıtı şu oldu: «Kitap istemiyorum. İlk yazımın karşılığı olan paranın yüzünü görmek isterim.»

On lira Fakir Baykurt'u buldu. İlişkilerimiz de mektuplarla sürüp gitti.

Fakir'le ilk olarak nasıl karşı karşıya geldik, onu anlatayım.

Bir mektubunda şöyle yazıyordu Fakir «Yah Abi, İstanbul için çok büyük bir kent diyorlar, gerçekten öyle mi?»

Bu çok saf ve temiz soruyu karşılıksız bırakamazdım. Bırakmadım da, on beş günlüğüne Istanbul'a çağırdım onu.

Aradan iki hafta geçti geçmedi, bir akşam, Kadıköy Bahariye caddesindeki baba evinde, kızkardeşim Mihrimah'ın konukseverliğinde, bavulu ile karşımda buldum Fakir'i güler yüzüyle. Bir sonsuz sevinç ve sevecenlik şöleniydi bu. Evimizin alt katında iki odalı, iki yataklı bölümde konuğum oldu, sonradan ünü bütün yurda yayılan Dr. Atalay Yörükoğlu ile birlikte.

Fakir Baykurt, Türkiye Yazıları dergisinde (Mart 1978) Kendi Öyküm başlıklı yazısında, Istanbul gezisinden söz ediyor ve sadece şunları yazıyor: Istanbul'a Vedat Günyol'un çağrılısı olarak gitmiştim; onbeş gün konuğu oldum. Konuştuk, gezdik birlikte.»

Ben şimdi burada, bu kısa tümcenin içeriğine dalarak, o güzelim onbeş günlük dostluğun, baba-oğul ilişkisinin, içimde hep taze tuttuğum anısında şöyle bir gezinmek istiyorum.

Konukluğunun ilk gününde, Kalamış Koyunda bir kayık gezintisi yaptık, resimler çekerek. Dr. Atalay, o günlerde tıp öğrencisi. Bize katılmadı. İki gün sonra, Kadıköy'de tiyatroya gittik. Yıldız Kenter, Anauilh'un (Anuy) Antigone'unu oynuyordu, yanlış söyledim oynamıyor yaşıyor ve yaşatıyordu. Böylesine büyük bir sanat yeteneği karşısında büyülenmiştik. Öyle sanıyorum ki bu olay, Fakir'in yazarlığında etkili olmuş, tüm romanlarındaki dramatik gerilim, bir ölçüde, buradan kaynaklanmıştır.

Konukluk süre gidiyor ve Fakir, şurda burda, yolda, otobüste insanları inceliyor, özellikle kadınları semiz, etli butlu buluyor ve şaşkınlığını dile getiriyordu. Derken bir gün, Burgaz Adasında bulduk kendimizi, Peride Celal dostun evinde. Nurullah Berk, Efser (sonradan bayan Berk), Atalay ile içli dışlı nefis bir gün geçirdik, Fakir'in mutluluğuna mutluluk katarak. Peride Celal, o günden sonra, Fakir'in «Peride abla»sı olmuştu, mektuplarında.

O günlerin Fakir'i, daha doğrusu Tahir'i, filinta bir delikanlıydı, yeşil gözleri, pırıl pırıl gülüşü, cana yakınlığı, sıcaklığı, özellikle deli fişek zekasıyla. Ama, Atalay'la bir türlü yıldızları barışmıyordu. Elektrikli bir hava esiyordu hep aralarında. Bu hava, çok sonraları, Yücel dergisinde, Albert Schweiser konusunda, atışmalarla sürüp gidecekti. Fakir, değişik takma adlarla yazdığı yazılarda Atalay'a çatıyor, Atalay'sa, kendi imzasıyla karşılık veriyordu.

Fakir'le hemen her gün Istanbul'a iniyor, basımevinde Yeni Ufuklar'ın baskısı dizgisi ile uğraşıyorduk. Bir gün, «Abi, ben Yaşar Nabi'yle görüşmek istiyorum, beni Varlık Yayınevi'ne götür» dedi. Bir sabah, Varlık'ın yolunu tuttuk. O günlerde Varlık'ta «Köy Notları» başlığı altında, doğrudan köy gerçeklerini yansıtan yazılar yayınlanıyordu. Yazınımızda ikinci elden anlatılan köy gerçeği, ilk kez, köylü yazarların kalemiyle dile getiriliyordu. Özellikle, Mahmut Makal'ın yazıları ön planda geliyordu.

O günlerde Fakir Baykurt da Yaşar Nabi ile mektuplaşıyormuş. Köylü yazarlara gösterilen ilgiden cesaret alan, çiçeği burnunda köylü yazar adayı Fakir, Varlık'ın kapısı önünde bana şöyle diyor: «Abi, Yaşar Nabi beni her halde bırakmaz, evinde konuk eder. Ben seni bir kaç gün sonra bulurum.»

Fakir çıkıyor Yaşar Nabi'nin bürosuna. Ben kapıda bekliyorum. Bana haber getirecek diye. Bekle allah bekle kapıda, beş dakika, on dakika, onbeş dakika. Sonra geliyor Fakir, alı al moru mor. Yaşar Nabi yüz vermemiş.

Koca Istanbul'da tek dostu benmişim meğer.

Bu olaydan sonra dostluğumuz daha bir perçinleşti. On beş gün, sarmaş dolaş bir baba-oğul sıcaklığında geçti. Sonra nasıl ayrıldık, nasıl ilişkilerimiz mektuplarla süre gide, tavsıya gevşeye azaldı, anımsayamıyorum. Anımsadığım bir şey varsa o da, Fakir'in bende, o gencecik yaşında bıraktığı unutulmaz anılardır.

Ötesine boş verin.

ZİYA YAMAÇ

Ziya Yamaç, iki yıl sonra 70. yaşında olacak. Ancak kendisi, 70. yuvarlak yaşdönümü yazısının şimdiden Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda çıkmasını istedi. Bu isteğini yerine getiriyor, yuvarlak yaşdönümü yazısından önce de iki mektubunu yayınlıyoruz.

Sevgili Aziz Nesin,

İnsan hayatının 3-4 derecesinin sınırları arasında oynanan bir dram olduğunu sık sık düşünmeme neden olan bir kış ile talihsiz bir ilkyazın iki ayını bıçak sırtında yürüyerek atlattıktan sonra termometre ile aramız iyileşmeye başladı. Bu mübarek alet ne zaman icadedilmiş bilemiyorum ama, şu 36,—40,5 (kabul edelim) gizi çözüldükten bu yana kafasını yeni yeni öldürme araçları bulmak için zorlayanları (ve onları yüreklendirenleri) insanlık onuruna saldıran en alçak yaratıklar olarak düşünüyorum... Bir hayli zamandır yılın sadece yarısını yaşa-

maya alışmış olarak Eylül sonlarına kadar sürecek olan '82 yılında' ilk adımlarımı atarken eşe dosta merhaba demek isteğine karşı koyamadım. Şu halde merhaba hemşerim! Zaman bulup ta anlatamadım, gerçekten hemşeriyiz biz. Şöyle ki, Çatalca'dan trene atlasan, Sinekliyi geçsen (benim yalnız elyazım değil, makine yazım da berbat yahu!) ve Çerkesköye uzansan, orada garda avare gezenlere Veliköyü sorsan, bir saat yaya yolculuk yapsan (Kızılpınar köyünü geçtikten sonra) bizim köy çıkar karşına. Yani kuş uçuşu bir hesap yapsak, Vakıf ile Veliköydeki 104 sayılı hane (nüfustaki kaydım böyledir) arasındaki uzaklık 30-40 kilometreyi geçmez. Başını kaşıyacak zamanın olmadığını bilmesem, ne olursun bir gün uzanıver oralara diye rica ederdim sana ama, şu sıralarda ne sen böyle bir lüksü göze alabilirsin, ne de gündüzleri köyde kolay kolay adam bulabilirsin. Öyle sanıyorum ki benim eski öğrencilerim bugün köyün sözü dinlenen kişileridir (aramızda ancak 6—7 yaş fark olduğu için, bugün 60'lıktır hayatta kalanlar) ve yine sanıyorum ki öğretmenlerini unutmamışlardır. 39 yıl önce, geçim güçlükleri yüzünden köyü bırakıp Babıaliye düştüğümde Veliköy tam partiyarkal bir köydü. Bir gün (nasıl da unutmuyor insan!) çocuklara kehanette bulunur gibi (hayatımda ilk ve son kehanet olsa gerek) «zaman gelecek buralara elektrik getirilecek, köyden şose geçecek, birçok kimseler geçimini köyün dışında sağlayacak (toprakları gittikçe küçülüyordu bölüşmeler dolayısıyle), gün günden yaşamınız değişecek, kadınlar feraceyi atacak, köy gençleri büyük kentlerde okuyacak...» O yıllarda (1943) Çerkesköyde endüstri olarak sadece bir değirmen ve bir de ayçiçeği yağı çıkaran bir atölye vardı. Bugün Istanbul'daki endüstrinin bir uzantısı haline geldiğine göre kurduğum hayallerin şu veya bu ölçüde gerçekleşmiş olması gerek. Onun için dünyada en çok merak ettiğim şey bu. Yani acaba bu gelişmeler (progres) benim insanlarım için hayırlı mı oldu, yoksa bunun tam tersi bir sonuç mu verdi...

Sevgili Aziz Nesin, kimbilir kaç kişi benim bu satırlarımı okuyunca «adamın merak ettiğine bak, deli midir nedir?» diyebilr. Varsın desinler, biz buyuz işte. Buluşunca da altın fiyatlarından, memlekette hangi malın arandığından, arsa kapatmaktan söz edeceğimize tutar Veliköylerle, kentlerimizin betonlaşmasıyle, gurbete gidenlerin anadillerini unutmalarıyle bozarız aklımızı. Yahya olmak dururken Ferhat olmaya kalkışmanın cezasını da çeker dururuz eninde sonunda.

Yahya demişken biraz da business (affaire) konuşalım (dilimizde yapılacak bu kadar iş varken, öyle gereksiz şeyler üzerinde duruyor ki arkadaşlar). Mesele Yaşdönümü ile ilgili (korkarım bu deyimi yanlış kullanıyoruz, çünkü, nerden aklımda kalmış bilmiyorum, halk dilinde galiba bu deyim hayızdan kesilme karşılığı kullanılıyor). Diyeceğim, yazıda bir iki şablon sözcüğü, bazı noksanlıkları, yanlışlıkları düzeltmek gerekiyor. Belki bu işin sorumlusu vardır diye, kendisine verilmek üzere, düzeltilmesini istediğim noktaları ayrı bir kağıda yazdım.

Başka bir sorun da rica ettiğim kitaplarla ilgili. Bugünkü durumda Aysel Özakın ile Selim İleri'ye gerek duymuyorum. İleride somut bir liste göndermek en iyisi herhalde. Burada önümüzdeki aylarda bir hayli uluslararası toplantılar olacak, seni kimbilir kaçına davet edecekler, demek ki görüşme olanağı da doğacak. O zamana kadar en iyi dileklerimle kucaklar, bir türlü yazamadığım mektubumu hoşgörmeni rica ederim. Yeniden yazsam, yeni sakatlıklar yapacağımı biliyorum. Bir işi bir türlü beceremedim gitti (aslında deveye sorulan soruyu sorabilir ve yanıtını da yinileyebillrim ya!). Hanem tarafını sorarsan, o da selam eder, iyilik dileklerini bildirir.

Sevgiler

Sevgili Aziz Nesin,

Taşra gezisinden döndüğün akşam telefon ettiğinde yatakta hastaydım (artık hasta olduğumu söylemeye utanır oldum). Yoksa vakit hiç de geç değildi (sen öyle demiştin) ve dağ başında da olsan şöyle bir saaat olsun görüşebilmek için, koşar gelirdim.

Üç haftadır iyidim. Hiç olmazsa ateş yoktu; yarım saatlik, bir saatlik gezilere çıkabiliyordum. Tam sizin taşra yolculuğuna çıkacağınız saatlerde Erdinç seslendi ve hem Yıllığı almam, hem de aynı gün öğleden sonra Batıya doğru yola çıkacak olan Demirtaş ile görüşmem için yazarlar kulübüne gelip gelemeyeceğimi sordu. Güneşli havalarda çıkmaya başladığım işin «he» dedim. Başa gelecek varmış meğer. BULGARIA otelinin pastanesinde birer kahve içmek için oturunca, yarım saat kadar sonra bir ürperme hissettim. Oysa iyi giyimliydim. Hasılı bir saati geçmeyen görüşmeden sonra eve dönünce yatağa girmek zorunda kaldım. Ateş ancak bugün düştü, fakat en az bir hafta evden çıkmamam gerek. Materyali (ve bir fotoğraf) karımla gönderiyorum. Fotoğrafı imzalamak isterdim, ama klişelik fotoğrafların ne duruma geldiklerini bildiğim için bu isteğimden vazgeçtim. Gelecekle ilgili programını bilmem ama, yazın yine gelirsin buralara gibime geliyor. O zaman belki görüşme olanağını esirgemez sağlığımın görünmez komutanı. Telefonda istediğim kitapların listesini yapmamı söylemiştin. Vakıf tamamlanıncaya kadar bir bakıma fuzuli kabul edilebilecek masraflara girmeni istemem. Yalnız Düğün Gecesi ile Attila İlhan'ın ve Selim İleri'nin son (en sapık) romanlarını gönderebilirsen iyi olur, çünkü bu konuda uzunca bir çalışma yapmayı çok istiyorum. Bir de (bunlar belki artık piyasada yoktur). Küçük Ağa hariç, kurtuluş savaşımımızla ilgili romanları okumayı istiyorum.

Yıllık için yeniden teşekkür eder, tashihine kadar her şeyi tertemiz olan bu işi de yürütebilmen için sağlık ve uzun ömür dilerim. Bizim gibiler için Türkiyenin bir yıllık fikir ve sanat yaşamı, memlekettekiler için ise kütüphaneler dolusu kitap, gazete ve derginin konsantrasyonu olan Yıllık kültür alanında eşi az görülmüş bir hizmettir.

En iyi dileklerimle;

H — Yıllık'ta, nasılsa, bir çeviri yanlışlığa yapılmış, Sovyet yazarları kongresi ile ilgili yazında birkaç dergi adı geçiyor. Bunlardan «Noviy mir» Yeni Barış diye çevrilmiş. Oysa Rusça'da, Bulgarca'dan farklı olarak, mir aynı zamanda dünya demek. Yani derginin adı «Yeni Dünya» dır.

YUVARLAĞA YAKIN YAŞDÖNÜMÜ

Ziya YAMAÇ

Biz okul sıralarındayken Persefon şairi diye anılan (mitolojik konulu Persefon kitabından dolayı) Salih Zeki adında bir şair vardı. Hani büyük usta kendisine, Benerci Kendini Niçin Öldürdü'de... «Ayın on dördü / Ayın on dördünü şair Saih Zeki gördü / Benzetti kendi eserine, beğendi...» diye takılır ve böylelikle de ölümsüzleştirir ya, işte o Salih Zeki mitolojiye düşkünlüğünden gayrı bir de şair ve yazarlar için düzenlediği ihtifaller (anma törenleri) ile ünlüydü.

Zaman geldi bu anma törenlerini yazar ve şairlerimizin örgütü üstlendi (kadirbilirlik bu törenler takvimine, yuvarlak yıldönümlerinde şair Salih Zeki'nin de

alınmasını gerektirmez mi?) ve böylelikle bizde neredeyse devlet politikası haline getirilen sanat adamını umursamama geleneğine son verilmiş oldu.

Bu iyi bir şey ya, bundan daha iyisi de var. O da şair ve yazarların anılarının değil, kendilerinin kutlanmasıdır ki, bunun biçimlerinden birini bizde ilk kez uygulayan ve Nesin Vakfı Yıllığı'nda ardıcıl olarak sürdüren Aziz Nesin'dir. Onun bu işi ne kadar ciddiye aldığını yuvarlak yıldönümleri yaklaşınca kendilerine mektup gönderdiği şair ve yazarların yanıtlarından öğreniyoruz. Bunların arasında ilerici dünyagörüşüne bağlanmadıkları için kendilerine başvurulmasına akıl erdiremiyenler; yıllardır unutulmuşluğun acısıyle yaşıyanlar; başarılı ilk adımlarından sonra şu veya bu nedenle edebiyattan uzak kalanlar vb. yer alıyor.

Yıllarca önce çalıştığım yayınevinde teknik işlerle uğraşan safça, ama becerikli, gayretli (bu yüzden de kendisine Mehmetçik derdik) bir genç vardı. Bu genç adam, zaman zaman bazı iş arkadaşlarımızın 50. ya da 60. yıldönümleri dolayısıyle dost sofraları düzenlememize imrenmiş olacak ki, bir gün başredaktöre açılmaktan kendisini alamamış ve:

— Eylül sonunda, demiş, doğum günüm var Acaba benim yıldönümümü de topluca kutlayamaz mıyız?

Arkadaşımız işi şakaya vurarak:

— Ne demek canım, demiş, ondan kolay ne var! Sen yalnız kaç yaşma gireceğini söyle, ötesine karışma!..

Ağzı kulaklarına varan Mehmetçiğin yanıtı şu olmuş:

— Eylülün son günü otuz üçümü bitirip otuz dörde basacağım.

İşte ben de, sonradan dert anlatıp gönlünü alana kadar akla karayı seçtiğimiz Mehmetçik gibi 50. 60. 70. ve 80. (nice nice yıllara!) yıldönümleri kutlanan ve aralarından kimisi ilk adımlarını benimle birlikte atmış olan şair ve yazarlara imrenerek, Aziz Nesin'in beni de eninde sonunda bulacağına inandığım mektubunu (dolayısiyle 1984 yılını) beklemeden ilk çıkacak Yıllık için bir şeyler yazayım dedim.

Söylemeye gerek yok ki, Mehmetçik 34'üne girerken taşı sıkıp suyunu çıkaracak bir genç adamdı. Bense, geçenlerde 67'yi yolcu ettiğim gün «bu işte bir yanlışlık olmasın?» diyecek durumdaydım. Kısacası benimki sadece imrenme değil...

Burhan Arpad güzel bir buluşla bu tür yazılara hesaplaşma diyor. Bunun sanat adamının, kültür adamının kendi kendisine, dolayısiyle topluma hesap vermesi anlamına geldiğini sanıyorum. Oysa ne görüyoruz? Gerek Yıllık'ta, gerekse bazı dergilerimizde yayınlanan yaşam öykülerinde narsisizmden yakasını kurtarabilenlerin sayısı o kadar az ki! Nerdeyse edebiyatımızda yokluğundan o kadar yakındığımız biyographie romencée janrına karşılık, yepyeni biri — autobiographie romancée janrı-uç veriyor bizde.

Ama biz gelelim hesaplaşmaya. Bu satırları okuyacakların büyük çoğunluğu bu sarı çizmeli de kim oluyor sorusunu haklı olarak soracaktır. Söyliyeyim: Bir genç yazar. 40 kuşağını, Mehmet Kemal'in o herkesçe benimsenen deyişiyle acılı kuşağı izlemiş olanlar öyle bilirler bu satırları yazanı. Meğer anlımda memlekettaki edebiyatseverlerin karşısına, tam 32 yıllık bir aradan sonra (1979'da yayınlanan MEHMET romanıyle) yeniden genç yazar olarak çıkmam da yazılıymış. Alnımın yazısı yalnız bu olsa! Buna daha yaman bir yazgıyı, bitmeyen göçmenliği de eklemem gerek. Bunun ne demek olduğunu ise gurbeti bilen bilir.

Namık Kemal'in, vatan kavramına bağlaması nedeniyle hemen de her Türkün adını bildiği Silistre'de 1914 yılının 23 Ağustos günü doğmuşum. (Büyük savaş 2 Ağustos günü başladığına göre, insanlığa uğursuzluk getirdiğim söylenemiyeceği gibi, savaşın patlamasında parmağım olmadığı da ortada). O dönemde

bizim Silistre, Romanya sınırları içinde bulunduğundan Türkçe'nin yanısıra Romence de öğretim yapan ilkokulu bitirince, Bükreş'e yatılı bir okula gönderildim. Böylelikle de bir daha sonu gelmiyecek olan göçmenliğim başlamış oldu. Olup olacağı 13 yaşımdaydım ve birdenbire, bambaşka bir dünyanın üç yüz çocuğu arasında tek başıma kalmıştım...

Avrupa'da Türk olmak kolay değildir. Bununla ne demek istediğimi çeyrek yüzyıl önce pek az kimse anlayabilirdi. Ama 60'lı yılların başlarından beri bunu milyonlarca insanımız kendi deneyleriyle öğrendiği için, artık bu sözüme omuz silkeceklerin sayısı pek fazla olmasa gerek... Hrisityan Avrupa'daki egemen sınıflar, büyük bir ekonomik güç olan kilise ile elele vererek XV yüzyılın ortalarında çıkarlarını tehlikeye sokan, bu arada Yakın ve Orta Doğu yolunu ve hele hele rüyalarını gördükleri Hindistan yolunu kapatan Osmanlıların hiçbir zaman affedememişlerdir. Egemenler-kilise bağlaşıklığı, feodalizm döneminde olduğu gibi, kapitalist aşamada da kamuoyunu her zaman açık ya da gizli din bağnazlığı temelinde ve hep sınıf ayırımı yapmadan, Türklere karşı sistemli olarak koşullandırmıştır. Bu ise, hemen de tüm Avrupa uluslarının tarihine olduğu kadar sanat ve edebiyatına da yansımış, böylelikle de birçok ülkelerde başyapıt (dolayısiyle ulusal kültürün vazgeçilmez kalıtı) sayılan destan, roman, piyes, tablo, yontular vb. Türkleri barbar, kaniçici, yağmacı olarak ele almıştır.

Sözkonusu koşullandırmanın ne ölçülere varabildiğini belirtmek için son savaştan sonra dünya çapında best-seller olan bir kitapta Istanbul'un fethi hakkında yazılanların çok kısa bir özetini vereceğim: Sultan Murat ölmüştür. Anadolu (Manisa) da bulunan büyük oğlu Mehmet atma atlayıp Boğaziçi (!) kıyılarına dayanır, karşıya (Gelibolu'ya!) geçer, başkent Edirne'ye varır ve tahta oturur. Yazar'a göre, II. Mehmet sanatsever bir padişahtır; Sezar'ı, Roma imparatorlarının biyografilerini Latince aslından okuyacak kadar yüksek kültür düzeyine ulaşmıştır. Ama, aynı zamanda su gibi kan akıtan bir barbardır. Yazar, Fatih hakkında o kadar tüyler ürpertici sıfatlar kullanıyor ki, gemierini bile... köpek sürüsüne benzetiyor ve «askerlerine yağma vaadinde bulunduktan sonra bu vaadini tutma namusluluğunu veya namussuzluğunu göstermiştir.» diyor. Yağma sözcüğünün Türkçesini (metinde-jagma) araştıracak kadar titizlik gösteren yazar, on yıl önce (1443) Bizans'ı (yalnız Bizans'ı mı?) yağma eden Beşinci Haçlı Ordusu komutanının namusunu hiç sözkonusu etmiyor.

Yazar, Bizans'ın 8 bin savunucusuna karşı Fatih'in 150 bin kişilik bir ordu hazırladığını, yeni icad toplar kullandığını (bu topu bir hristiyanın yaptığını söylediği için olacak, toplar hakkında tüyler ürpertici sıfatlarından her hangi birini kullanmıyor), gemilerini dağdan aşırdığını anlattıktan sonra bütün bunlarla Bizans'a boyun eğdiremediğini belirtiyor ve şöyle sürdürüyor: «Ama Bizanslılar, akıl almayacak bir ihmalcilikte bulunarak iç surun bir kapısını açık bırakmışlardır. (...) Birden kalenin savunucuları Türkleri aralarında gördüler. Böylelikle toz zerresi kadar ufak bir rastlantı, unutulan kapı (Kerkaporta), insanlığın yazgısı üzerine damgasını vurmuş oldu. (...) Trajik haber Roma'da, Cineviz'de, Venedik'te çabucak duyuldu... Ve Avrupa'da, umursamazlığı sonucunda, yaratıcı enerjisini yüzyıllar boyunca zincire vuracak(?!) felce uğratacak olan uğursuz bir yıkıcı gücün açık unutulan bir kapıdan sızmış olduğunu tüyleri diken diken olarak anlamış oldu...»

Aynı kitapta başka bir «fatih» daha anlatılıyor: Nunez de Balbao. Bir İspanyol soylusu olan bu adam Eldorado (Altın Ülkesi) peşinde koşarken Karaipler Bölgesi, Orta ve Güney Amerika'da uğradığı her yerde yerlileri soyar, kılıçtan geçirir. Ama altın bulamaz. Bunun üzerine hiç olmazsa ün kazanma kararı ile,

varlığını yerlilerden öğrendiği Büyük Okyanus'u ilk gören Avrupalı olma hevesine kapılır. Amacına ulaşması için son bir dağı aşması gereklidir. Balbao, kendisine kılavuzluk etmiş olan yerlilerin ellerini kollarını bağlatıp, günlerdir aç bıraktığı köpeklerine terkettikten sonra, yazarın sözleriyle «belki de, ağızları burunları insan kanıyle bulaşmış köpeklerini okşadıktan sonra» akşam duasını okuyup uykuya yatar.

Yazar «dinlerine tüm hristiyanlardan daha sadık olan, tanrının adını ateşli kalpleri alev alev yanarak anan konkistadörlerin (conquistador-fatih) bu gibi kötülükleri (!?) nasıl yaptıklarına» şaştıktan sonra şöyle demektedir: «En parlak kahramanlıklar, en yiğitçe atılımlar yapabilen, en büyük özverilerde bulunabilen bu insanlar en utanç verici işlere de girişebilirler, ama öyle anlarda bile onur duygusunu, tarihsel misyonlarının (!?) yüksek bilincini yitirmezler. (...) **Nunez de Balbao giriştiği için tarih açısından taşıdığı önemin tamamiyle bilincindedir.** (...) Bu korkmaz ve çetin serüvenci misyonunun kutsal yüceliğini bir İspanyol coşkunluğuyle ortaya koymuştur...»

Hayır, bliemediniz. Sözü edilen kitabı yazan bir papaz değildir. Katolik denilen yazarlardan biri de değil. Hatta İspanyol da değil. Kendisi Yahudidir ve hümanist yazarlar arasında sayılır. Savaştan önce dilimize birçok kitapları çevrildi (birini de ben çevirmiştim). Adı Stefan Zweig. Hemen belirtmeliyim ki, sözkonusu kitaptaki bazı yazılar Batı basınında bir hayli eleştirildi. Bunların arasında Istanbul'un fethi ile ilgili olan da yer aldı. Şu var ki, eleştirilerde yazarın fetih olayını sofu bir hristiyan bağnazlığıyle anlatması değil de, Bizans'ın düşüşünü açık unutulan bir kapıya bağlaması yerildi, bunun inandırıcı olmadığı belirtildi...

Yaa, işte böyle! Yineleyeceğim: Avrupa'da Türk olmak kolay değil. Dedim ya, Bükreş'e gittiğimde henüz 13 yaşımdaydım ama, okul arkadaşlarım, sıra arkadaşlarım Bizans'ın da, Kosova'nın da, Mohaç'ın da hesabını benden sordular. Ben, sağa sola saldırmış, ortalığı talan etmiş **barbar bir** ulusun çocuğu idim... Böyle koşullandırılmıştı, hepsi de benim kadar masum olan bu çocuklar.

Üç yıllık Bükreş çilesini düşünüyorum da, kıyıda köşede gizli gizli akıtılan gözyaşlarının dışında, geriye kalanları şöyle sıralıyorum: Onmak bilmez bir okuma tutkusu (dolayısiyle Romenceyi anadilimle yanyana yürüyecek derecede öğrenebilmem ve edebiyata gönül vermem). Buna, batı müziği kültüründen pay alabilmem de eklenebilir (otuz yıl sonraki **büyük göçte**, yazgı arkadaşım Fahri Erdinç, radyoda çalınan bir opera üvertürünü, bir senfoniyi, ya da bir koro partisini bilivermeme şaşıp kalacak ve bu üstünkörü aşinalığı olağanüstü bir yetenek sayacaktır).

Çilenin iradeyi bilediği, çalışma ve başarı kazanma hırsını kamçıladığı, insanı atılgan yaptığı yazılıdır kitaplarda. Gelgelelim benim durumum kitaba uymadı, yani ben gitgide daha çekingen, daha sıkılgan ve daha alıngan bir çocuk oldum, sınıfın en başarısız öğrencileri arasında yer aldım. Yalnız bir tek istekle, bir tek hırsla, bir tek idealle yaşıyor, başka hiçbir şey bilmek istemiyordum: Türkiye'ye gitmeliydim; beni yabancı saymayacak, horlamayacak, bağrına basacak, sevecek insanlar arasında, «bizimkiler» arasında yaşamalıydım. Bu durumda dersyılı bitince büyükelçi Hamdullah Suphi'ye başvurup, vaadini aldıktan sonra Silistre'ye döndüm ve beklemeye başladım. Ne ki, kırmızı balmumlu davet kendini tam üç yıl bekletti. Dolayısiyle Türkiye'ye ayak bastığım ve Trabzon Öğretmen Okulu'na kabul edildiğimde benimle birlikte okula başlayanlar orta öğrenimlerini tamamlamışlardı.

30'lu yılların başlarındaki Silistre Romanya yönetiminde olsa da, 20—25 binlik nüfusun belki de üç çeyreğini Türkler ile Bulgarlar oluşturuyordu. Resmi is-

tatistiklere göre, büyük çoğunluk bizdeydi. Çünkü, «Türk müsün?» sorusunu «Men Akay» (Ben Akay) diye yanıtlayan, kendilerini bizden ayrı tutan (nerdeyse kız alıp verme yoktu), Tatarca konuşan Kırım göçmenleri; ve sorulduğunda Türk olduklarını söyleyen (hiç kız alıp verme yoktu), öz dillerini kaybettikleri için bizim dilimizi konuşan müslüman Çingeneler de Türk diye gösteriliyordu.

Kentin azınlığını Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler oluşturuyordu. Fakat asıl azınlıkta kalanlar, egemen ulusun temsilcileriydi ve bunlar bellibaşlı devlet organlarının üst kademelerinde yer alan kimselerdi. Devlet dili, elbette ki, Romence'ydi; ne var ki, kentte geçerli dil, herkesçe benimsenen dil Türkçe idi. İlkokula gittiğim, günlerde, sabah sabah işine giden bir Bulgar ile bir Yahudinin, bir Ermeni ile bir Rumun «sabahlar hayrolsun komşu» diye selamlaşmaları ve konuşmalarını Türkçe sürdürmeleri beni kimbilir ne kadar etkilemiş olmalı ki, çocukluk anılarım arasında silinmez izler bırakmış. Öyle sanıyorum ki, dilimize karşı gösterilen bu yakınlık Türkçe'nin buralarda birkaç kuşak öncesine kadar egemen ulusun dili olmasından çok, mantıki niteliğinden ileri geliyordu. Yani bir Ermeni, bir Rum örneğin ekmeğin Bulgarca ya da Romence de eril mi, yoksa dişil mi olduğunu kolay kolay bilemezdi (merak eden varsa söyliyeyim, birincisinde eril, ikincisinde dişildir ekmek); o dillerde örneğin kolaygele, kesene bereket, geçmiş olsun, var hayrını gör gibi işçinin, esnafın, zanaatçının günlük konuşmalarında sık sık geçen deyişlerin karşılığını bulamazdı.

Silistre Türklerinin konuşma dilinin aynı mani, türkü, bilmece, atasözü, masal, desten, efsanelerden vb. kaynaklanması nedeniyle, herhangi bir Anadolu kasabasının konuşma dilinden (yerel özellikler dışında) farkı yoktu. Ama yazı diline, edebiyat, kültür diline gelince hemşerilerim bir hayli yaya kalırlardı, çünkü haftada bir ya da iki gün çıkan tek yapraklı bir gazete dil eğitimini sağlayamazdı. Evinde Türkiye'de çıkan kitaplar, dergiler bulunanlar ise parmakla sayılabilirdi. Annemin Köstence'li olması, çocukluk ve gençkızlık yıllarında, akrabalıklar yolu ile Istanbul'la sıkı bağları bulunması nedeniyle bizde de bir hayli kitap ve dergi vardı. Türkiye'ye ayak bastığımda yadırganmayan bir Türkçe ile konuşup yazacak durumda olabilmemi ben sadece bunlara borçluydum. Benim ana dili öğretmenlerim Hüseyin Rahmi ve Mehmet Rauf'lardan Reşat Nuri ve Yesari'lere kadar (hatta Burhan Cahit ve Etem İzzet'lere kadar) Türk yazarlarıydı.

Çocukluğum Rumeli türkülerinden fazla, şimdilerde politik adı verilen şarkılar dinlemekle geçti. Babam (elbetteki annem ve zamanla da biz) akşam yemeklerinden sonra, ilerde çok ilerde Fikret'in olduğunu öğreneceğim Millet Şarkısı'nı ve onun yanısıra bugün sadece: **Biz ne idik ne olduk/ Şimdi hürriyet bulduk/ Sayei İttihatta/ Esaretten kurtulduk/ Yaşasın Niyazi'ler Enver'ler/ Varolsun hamiyetli askerler/** dizelerini anımsadığım şarkılar söylerdi. Zamanla bunlara ulusal kurtuluş savaşının coşkusunu, sonra da utkusunu dile getirenler de eklendi ki, bunlardan biri İzmir'in dağlarında oturdum kaldım/ Şehit olanları deftere aldım, diye başlıyor ve: Yaşa Mustafa Kemal Paşa, yaşa... diye sona eriyordu.

Nedenlerini o zamanlar anlayamamış olsam da Türklerin kültür alnındaki etkinliklerine, evlerinde Türkçe konuşan ve Türk müziğiyle yaşıyan Ermenilerin katılmadıklarını anımsıyorum. Bunun için de, yılda bir veya iki kez sahneye konan piyeslerimizde kadın rollerini oynamaları için Bulgar kızlarına başvuruluyordu ki, bunların arasında en sık yardımımıza koşan ve ikide birde yinelenen Vatan Yahut Siliste piyesinde olduğu gibi, başka piyeslerde de aldığı görevi başarıyle yerine getiren Ganka Abla'nın adı hiçbir zaman belleğimden çıkmamıştır.

Görüldüğü gibi, her ne kadar Rumeli Türkleri adını taşısak da, o yıllarda

zerre kadar Avrupa'lı kafası taşımadığımız apaçıktır. Vazgeçtik sahneye kadın bulamamaktan, bizde Atatürk'ün şapka reformuna kadar başındaki fesi atabilmiş bir tek kişi çıkmadı. Kafanın içinden ise hiç söz etmeyelim... Biz 5-6 camimizle, medresemizle, türbe ve yatırlarımızla, mevlutlarımızla, hamam ve çeşmelerimizle, sünnet düğünlerimiz ve kınagecelerimizle, davullu sahurlarımız (ve temcit pilavlarımızla) tam bir Osmanlı müslüman toplumu mostrası idik. Bu nedenle Türkiye'ye vardığımda, şu veya bu dönemde göç etmiş olan hemşerilerime «gavur tohumu» diye takılan veya çıkışanları gördükçe, kızacağım yerde güleceğim tutuyordu. Bunlar mıydı gavur tohumu? Hıristiyanın lafı mı olur, bu insanlar yabancı ulustan müslümanlarla bile kız alıp vermemişlerdi, çünkü bizim oralarda Arap, Kürt, Fars vb. ne gezer! Diyebilirim ki, Silistre'de «safkan» sayılmayacak ailelerden biri bizimkiydi (Araboğuları), bir diğeri de Kürdali'ninki. Bu arada, bir iki ailenin de müslüman Arnavutlarla akrabalık bağları vardı. Hepsi bu kadar. Gerçek bu olunca, bundan beş-on yıl önce, bir politikacının şeceresi hakkında güya şüphe uayndırmak istiyenlerin, adamın Rumelili olduğu söylentisini ileri sürmeleri sadece bilgisizlikten ileri geliyordu. Ne var ki, o politikacı, ileri sürülen savı tarifsiz telaşlara düşerek yadsımakla, hasımlarından daha akıllı olduğunu kanıtlama fırsatını kaçırmış oldu... Böyleleri bir de serhad edebiyatı yapar, mehter takımları kurar, Viyana kapıları ile şişinirler pişkin pişkin!

Büyüleyici bir kent olarak kalbimde yereden Trabzon'da bir dersyılı okuduktan ve yaz tatilimi (okulca) Erzurum'da geçirdikten sonra, okulumuzun kapatılması üzerine topluca Istanbul yolunu tuttuk. Burada, ayrı bir yapı bulunamadığı için, bizi yeni açılan Haydarpaşa Lisesi'nin bir kanadına yerleştirdiler. Trabzon'dan, askerlik dersine gelen karayağız bir yüzbaşıyı; ertesi yıl Haydarpaşa'dan Çamlıca Kız Lisesi binasına taşınan Istanbul Öğretmen Okulu'ndan ise edebiyat öğretmenimiz Ali Sedat Bey'i hiç bir zaman unutamam. Madem ki öyle, yüzbaşının adını niçin belleyemedim? Anlatayım: Onun dersinde hiçbir zaman bulunamadım. Derslere girmeye başladığımın ilk haftasıydı; zil çaldıktan sonra biraz geciken sınıf mümessili içeri girer girmez kürsüye çıktı ve: 244 Ziya'nın askerlik dersine girmesi yasak, Muavin bey müzik, ya da resim odasına gidebileceğini söyledi, dedi. Bütün sınıfın gözleri bana dönmüştü. İçimde bir şeyler kopmuş gibiydi. Zarzor doğrularak kapıya yöneldim ve koridora çıkar çıkmaz hüngür hüngür ağlamaya (eski zanaat) başladım. Ben burada da mı yabancıydım? Türkiye'de de mi yan bakılacaktı bana? Hani «bizimkilere» kavuşmuştum ya!

Bahçeye bakan bir pencereye dayanmış, hıçkırıklarımı boğmaya çalışırken koridorda ayak sesleri işittim. Gözümün ucuyle bakınca uzun boylu bir subayın bana doğru yürüdüğünü gördüm. Yanıma yaklaşınca

— Oğlum, 244 Ziya sen misin? diye sordu.

— Benim efendim.

— Niçin ağlıyorsun? Bak koskoca delikanlısın, yakışır mı sana çocuk gibi ağlamak?

Nasıl anlatabilirdim yüzbaşıya, orada öyle ayaküstü, içimde yeniden kanamaya başlayan eski yarayı? Nasıl anlayabilirdi beni, ömründe yurt dışına çıkmamış olan bu genç subay?

— Efendim ben Türküm, niçin yasaklanıyor bana askerlik dersi? Güvenemiyor musunuz yoksa; hainlik ederim diye mi korkuyorsunuz?

Yüzbaşı gülümsedi ve saçımı okşayarak:

— Öyle şeyleri aklından bile geçirme, dedi. Seninle benim aramda hiçbir fark yok. Yarın öbür gün, yedek subay olarak, sen de bu üniformayı giyeceksin

ve gerektiğinde yurdumuzu omuz omuza savunacağız. Bütün iş, bir formalite sorunudur. Türkiye uyruğu olduğun gün, askerlik derslerine de, kamplara da gireceksin... Anlaştık mı?

Yüzbaşı bu kadarla yetinmemiş, o gün askerlik dersinin bir bölümünü Türklerin yüzyıllar boyu süren yayılma sürecine ayırmış, bizlerin çeşitli ülkelere nasıl yerleşip, oralarda nasıl kaldığımızı anlatmış. Bunu, ders biter bitmez etrafımı alan ve okulu bitirene kadar hiç olmazsa benim yanımda bir kez olsun Anadolu Rumeli ayırımı yapmayan sınıf arkadaşlarımdan öğrenecektim ve adını nasılsa unuttuğum yüzbaşıya gönlümde baş yerlerden birini verecektim.

Haydarpaşa'da olduğu kadar Çamlıca'da da edebiyat öğretmenimiz olan Ali Sedat Bey'e gelince, kendisini edebiyattan çok iyi anlayan ve çok güzel konuşan bir öğretmen olarak sevdim. Divan edebiyatını (ve aruzu), bir dereceye kadar da tasavvufu öğrenmemde büyük katkısı oldu kendisinin. Özellikle Tanzimat sonrası edebiyata eleştirel açıdan yaklaşmaya önem veren bu hocamız, aradan 50 yıla yakın bir zaman geçtiği için yanılabilirim ama, bence, kayıtsız-şartsız sadece Yahya Kemal'e hayrandı. Bir de, belki (çünkü değer biçmeye yanaşmazdı) Nazım Hikmet'e. Çok seyrek de olsa, o eşi az görülür şiir okuma yeteneğiyle Salkım Söğüt'ü, ya da Hazer Denizi'ni (o zamanki başlığı Bahri Hazer idi) okur, ve tıpkı Yahya Kemal'in birçok kez seve seve yinelediği dizelerinden birini, imaleden yararlanarak ve ilk hecelerine basa basa: Du-rur-du-rin/Ti-ler-dem-bes/ -Te-ney-dem-bes/ Te-vec-din-den/ biçiminde okurken olduğu gibi, nerdeyse aruzlaştırarak okuduğu: Uç-suz-bu-cak/ Sız-ba-şı-boş / Tuz-lu-bir-su/ Dur-Ha-zer dizesinde de, gözlerini yumarak kanatlanıp uçacakmış gibi esrime (vecd) anları yaşardı. Ne var ki, bir kez aynı şiirin: Ve kayıkçı/ Türkmenistan'lı bir Buda heykeli gibi/ dümenin yanına bağdaş kurup oturmuş/ bölümüne gelince, nedense birden bire okumayı kesmiş ve »Türkmenistan'da Buda'nın ne işi var ki?» diye kızıvermişti. Bize teşbihi, istiareyi öğreten hocamızın bu tutumuna yarım yüzyıl sonra halâ akıl erdirebilmiş değilsem de, ona karşı saygı ve sevgimden de bir şey yitirmiş değilim.

Söz edebiyattan açılmışken sürdüreyim. Okul sıralarında olduğu gibi öğretmen olarak gittiğim köyde de 7—7 (ya da 14) vezniyle manzum mektuplar yazmaya meraklıydım. Buna karşılık düzyazı alanında, Ali Sedat Bey'in serbest konulu bir kompozisyona olumlu değer biçerek beni yüreklendirir gibi bir tutum almasına karşın, herhangi bir deneme yapmadım. Ta 1938 yılında Yedek Subay Okulu'na girip, Servet'i Fünun dergisinde başlatılan Yenilik akımına kıyıdan bucaktan katılana kadar. O sıralar Yedek Subay Okulu olan Harbiye'de Bedri Rahmi, Melih Cevdet, Mustafa Seyit Sütüven gibi şairler ve hikayeci Mustafa Niyazi ile beraberdik. Üç yıldan fazla süren askerlik-öğrencilik ve daha sonraki yedek subaylık dönemi içinde daha fazla çevirilerle uğraştım, olup olacağı bir iki hikaye denemesinde bulundum. Bu sırada Istanbul'da 40 kuşağının tüm temsilcileriyle yakından tanışmış, birçokları ile Nisuaz'da, Cennet Bahçesinde vb. sık sık buluşmaya başlamıştım.

1942 sonlarında yeniden köy öğretmenliğine döndüm. Istanbul'a pek te uzakta olmadığım için, ara sıra şair ve yazar dostlarımla buluşabiliyor, yeni yeni dostlar ediniyordum. 1943 yılının yaz sonlarında «genç neslin» bazı şair ve hikayecileriyle birlikte, Necip Fazıl tarafından, bir ucu Sirkeci alanına bir yanı gara, ötekisi de tramvay caddesine bakan o zamanların ünlü açıkhava çayhanesine davet edildik. Orada, yenilik hareketinden yana olmasını kimsenin beklemediği N. Fazıl bize çıkarmaya hazırlandığı Büyük Doğu dergisinin sayfalarını açmaya hazır olduğunu söyledi. Geçmiş gün, çayhanede, aralarında Salah Birsel, Oktay Akbal,

Özdemir Asaf, Sabahattin Kudret, Faik Baysal, Fahir Onger vb. bulunduğunu sandığım sekiz on kadar genç şair ve yazar vardı.

Necip Fazıl o sıralarda, mistisizme eğilimi bilinse de, hiç olmazsa yazı alanında henüz din spekülasyonu yapmıyordu. Bu nedenle önerisini, iyi niyetli sayarak, kabul ettik. Kendi hesabıma dergiye, 1944 Şubatından başlayarak, her ay bir tane olmak üzere, olup olacağı üç hikaye verdim. İlk yazı ücretimi de (2,5 lira) bu ünlü şairimizden aldığımı anımsıyorum. O güç yıllarda bu para da bir delik tıkayabilirdi ama, Mayıs sayısına (meğer dergi o ay içinde kapanacakmış) yeni bir hikaye vermedim, çünkü Necip Fazıl'ın, resimleterek yayınladığı hikayeleri (hiç olmazsa benimkileri) tek sayfaya sığdırabilmek için kısaltmasına razı değildim.

Savaş yıllarında Istanbul'daki edebi çevrelerde moda olan yabancı çağdaş yazarlar arasında Gide, Duhamel ve İstrati başta geliyordu. Darkapı felsefesinin, Salavin veya Angel Dayı tipinin dillerden düşmediği o dönemde bu üç yazarın yolundan yürüme eğilimlerini gösterenler çıkıyordu aramızdan. Hepimiz, daha onlarca ve onlarca yabancı yazarı izliyor ve bir gün birine, ertesi gün bir diğerine hayran oluyorduk. Oysa aramızdan birinin, aşağı yukarı bizim kuşaktan sayılabilen Sait Faik'in dünya çapında büyük ve orijinal bir yazar olduğunu ancak şöyle böyle sezebiliyordu. (S. Faik ile aşağı yukarı aynı yıllarda yazmaya başlayan Sabahattin Ali'yi çoktandır klasikler arasında sayıyorduk).

Sait'in kişiliği hakkında yazılanlarda önemle belirtildiği gibi, kendisi çocuk denecek kadar saf bir insandı. Bundan olacak, her zaman üzerinde bir ürkeklik, bir tedirginlik vardı. Bence ikide birde herhangi birimize kızması, ya da kızar gibi görünüp çekip gitmesi hep aldatılmak korkusundan ileri geliyordu. Onunla konuşmanın ve hele hikayeleri üzerinde tartışmanın güç bir şey olduğu bilinen bir şeydir. Bir gün kendisiyle aşağı yukarı şöyle bir konuşma yaptığımızı anımsıyorum:

— Yahu Sait, sen Alman dili edebiyatlarını biliyor musun?

— Neye sordun yani?

— Sabahattin'in gerçekçiliğinden Alman romantizminin esintileri bulunduğu gibi, seninkinde de bazı Kafka öğeleri var gibi geliyor bana.

Sait gözlerimin içine kuşkuyla baktı. O zamanlar henüz moda olmayan Kafka adını belki ilk kez işitiyordu ve belki de benim uydurduğumu sanıyordu. Küfredip, kalkıp gideceğini bildiğim için, kendisine kısaca Viyana okulundan, Max Brod, Kafka ve Musil'den söz ettim. Sait düşündü düşündü sonra:

— Öf be, Gide'ler, midler yetmedi mi ki, şimdi bir de Kafka çıkarıyorsunuz! diye kükredi. Sonra da acımasızca hücum etti bana:

— Sen de bir Balkan dili öğrendim diye caka satıp durma öyle!

Şuna bütün kalbimle inanıyorum ki, hepimizin Sait'e (ve Sabahattin'e) büyük saygı borcumuz var. Nazım Hikmet'ten sonra Türklerin barbar olmadığını dünyaya kanıtlayan onlardır. Şimdilerde de Aziz Nesin, Yaşar Kemal vb. yüklümleniyorlar bu görevi. Bence bu doğrudan doğruya bir vatan görevidir. Bakınız neden? Bir Orta Avrupa ülkesinin başkentinde, yerli filim gösteren bir sinemadaydım. Beyaz perdede, bir koltuğa yangelmiş, kitap okuyan orta yaşlı biri görünüyor. O sırada kapı çalınıyor ve biraz sonra içeriye alınan adam, ahbabının masa üzerine bıraktığı kitabı göstererek soruyor:

— Ne okuyorsun öyle?

— Bir roman.

— Ne romanı?

— Bir Türk romanı.

Perdedeki oyuncuların bu pek ince espriye gülmelerine meydan kalmadan salon kahkahalarla çınlıyor.

Türk romanı ha!

Ben ki, o ülkenin ve daha başkalarının romanlarını, karınca kararınca da olsa «büyük dillerin» romanlarını da bilirim, yani neredeyse dört dörtlük «ölçüte» sahibim, romanımız hakkında içlerinde kuşku uyanan dostlara hiç üzülmemelerini rahatlıkla salık verebilirim.

Yaşar Kemal'i, Nobel peşinde koşuyor diye kötülemiyelim. Çok iyi yapıyor. Nobel'i almak, gerekirse koparmak, Yaşar Kemal'in, Türk edebiyatının hakkı! Örneğin İsveç'li Selma Lagerlöf, ya da Islanda'lı Haldor Laxness'e kıyasla Yaşar Kemal'in romanlarında, efsane havası mı, düşle gerçeğin birbiriyle örülmesi mi, şiirsel dil mi eksik? Yaşar Kemal'de bunların alası var ama, kendisi Türk yazarı, üstelik de ilerici. Nobel'in arkasında yer alanlar ise Soljenitsin'ler arıyorlar, Gorki'ler değil.

Savaş döneminin son yılını İzmir'de geçirdim. Orada Halikarnas Balıkçısı'ndan, edebiyata henüz ilk adımlarını atan Şükran Kurdakul'a kadar İzmir'in tüm yazar ve şairleriyle kısa bir süre içinde tanıştım. O sıralarda Besim Akımsar Kovan'ı çıkarıyordu ama, ben bu eşi az bulunur edebiyat (ve insan) dostunun dergisine, Balıkçı dediyse peşimden asla kovaladığı için (geçim derdi) tek hikaye olsun veremedim.

Üçüncü uğrak yerim Ankara oldu. Henüz üç-dört kitap çevirmek, yarım düzine kadar da hikaye yazmaktan başka bir şey yapmış olmasam da, başkentteki şair ve yazarlarca benimsenmem gecikmedi. Ressamları, müzik veya tiyatro alanlarında çalışanları bilmem ama, yazarlar ilk görüştüklerinde kırk yıllık dostmuş, hatta akraba imiş gibi sarılırlar birbirlerine .Öteki iki büyük kentimizdekiler gibi Ankaradaki dostları da birer birer saymam olanaksız olduğundan ,burada sadece «Şükran'daki masasında hemen hemen her zaman üç beş yazar ve şairi bir araya getiren Cahit Sıtkı'yı ve Şahap Sıtkı'yı sevgiyle anmakla yetineceğim.»

Yukarıda sadece birkaç hikayeden söz ettim ama, Istanbul'dayken bir de çocuk romanı yazmıştım. Bunu basacak yayıncı bulamadım. Belki de haklıydı adamlar, çünkü o dönemin 1001 roman furyası içinde bizim serüvensiz romanımız bir değer taşıyamazdı. Ya da belki, kahraman diye bir çingene çocuğunu seçmem etkilemişti yayıncıları. Daha sonra, yani savaşın bitiminden üç dört yıl sonra, Fenerbahçe Galatasaray başlığı altında barış temasını işleyen bir oyun yazdım. Ama o dönemde bu tema çok dikenliydi, bu nedenle Muhsin Ertuğrul bile oyunu benimsemeye yanaşmadı ve «sahneye uygulanamaz» gerekçesiyle geri çevrildi.

Memleketten ayrıldıktan sonra az verimli yazar kişiliğim daha da katmerleşti. Benden hikaye isteyecek, beni yazmaya heveslendirecek, zorlayacak çevreden ayrı düşünce edebiyata düşkünlüğümü artık yanlız çeviri yoluyla kandırıyor, hikaye yazma isteğini sadece şu veya bu konunun, anın, izlenimin baskısı altında kalınca duyuyordum. Durum böyleyken nasıl oldu da bazı ülkelerde yayınlanan Türk hikayeleri antolojilerinde, hatta ansiklopedilerde bana da yer verildi? Bunu, yıllarca sonra, çağrılı olarak gittikleri ülkelerde sanat ve kültür yetkililerine «bunların yazar olduğunu da nerden çıkardınız?» (ne yazık ki benim yüzümden Fahri Erdinç te yadsınmıştır) diye çıkışan dostları (ki bir kısmı bizim kuşaktan) meraktan kurtarmak için açıklamak gereğini duyuyorum. Sözlerime, inansınlar diye, çocukluğumun Silistre'sinden kalma bir yeminle başlıyorum: Ekmek çarpsın ki, şu veya bu ülkedeki bir tek kula mektup gönderip te herhangi bir hikayemin çevrilmesini istemiş değilim. Adamlar, soğuk savaşın o evlere şenlik yıllarında Türkiye'den dergi, kitap vb. getirtemediklerinden olacak, Türk diliyle ga-

zeteler, dergiler çıkaran ülkelerin yayınlarını izleyerek beni «keşfetmişler» ve... yazar yerine koymuşlar. İnsanlık hali bu, olur böyle yanlışlıklar.

Daha memleketteyken öğretmenlik yaptığım köyü, dolayısiyle Türk köylüsünü (MEHMET'i) anlatacak bir roman yazma isteğini duymuştum. Altı yıllık öğretmenliğim sırasında Mehmet'in toprağa, savaşa (barışa), dine, sosyal değişimlere karşı tutumunu kavramaya çalışmıştım. 50'li yılların başlarında, bu kadar geniş bir konuyu tek kitaba sığdıramıyacağımı düşünerek bir üçlü tasarladım ve genel bir ad (Mehmet) altında, köydeşlerimin toprak uğrundaki savaşımlarının ilk (kendiliğinden gelme - spontane) aşamasını anlatmaya yönelik Dümensiz Gemi bölümü üzerinde çalışmaya başladım. Kitap basıldığında yıllardan 1956 idi ve ben köyün Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya savaşları dönemindeki yaşamını anlatacak ikinci kitaba (Ucuz Kan) başlamaya hazırlanıyordum. İşte tam o sırada elime İnce Mehmet geçti. Hem tarifsiz bir düşkırıklığı, hem de tarifsiz bir sevinç yaşadım. Nasıl olur demeyin. Anlatayım: Adı geçen kitabı görünceye kadar bana göre bizde, yerli, ya da yabancı okuyucuya: İşte bu, herşeyi ile bir Türk romanı, dedirtecek pek az roman yazılmıştı.

Savaş döneminde kırsal konulu romanlarında en ciddi deneme olan Sarduvan'ı doyurucu bulmamış, Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde'sini ise görmemiştim. (Halâ da görebilmiş değilim ya!). Mehmet'e, bizde köyü yarı-feodal, patriyarkal ilişkiler açısından ele alan romana gereksinim duyulduğunu düşünerek, kırsal konulu dört başı mamur Türk romanını yazma isteğini duyarak başlamıştım. Ama ne yazık ki, romanımda yanlış bir anlayışın etkisiyle, **herkes okuyabilsin ve anlayabilsin** gibi bir görüşün dürtüsüyle, biçimde, zorlama derecesinde basitleştirme yolunu tuttum. Böylelikle de güzelim konuyu ziyan ettim. İnce Mehmet yaptığım yanlışlığı yüzüme vurduğu için düşkırıklığına uğradım ve her nekadar sadece kırsal alanda da olsa, bizde artık evrenselliğe aday romanın varolduğunu müjdelediği için de sevindim.

Durum bu olunca üçlüyü sürdüremedim, çünkü ilk kitabı yeniden, bambaşka bir biçimde yazmam gerekiyordu. Buna ise ne zamanım vardı, ne de koşullar elverişliydi.

Öğretmenliğe başlayana dek nerdeyse köy görmemiş bir kentli olduğum halde, ne diye kırsal konulu bir roman yazma isteğini duydum? Her ne kadar izleyemediysem de bizde yıllar boyu köy romanı-kent romanı tartışmaları yapıldığını şu veya bu ölçüde öğrenme olanağını bulunca şaşıp kalmıştım. Yarı-feodal üretim ilişkilerinin egemen olduğu ve nüfusunun çoğunun köylerde yaşadığı tüm ülkelerde roman ve diğer edebiyat türleri kırsal konular temeline dayanmıştır ve bu durum sürüp gitmektedir. Düne kadar yukarda belirtilen üretim ilişkileri içinde yaşamış olan Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Arnavutluk, Macaristan, Polonya vb. gibi ülkelerin başyapıtları hep kırsal konulu romanlardır. Bu da doğal bir şeydir, çünkü bu ülkelerde endüstrileşme (kentleşme) başlayalı yarım yüzyıl bile olmamıştır.

Bence, bizde daha uzunca bir süre evrensele aday romanlar kırsal konulu romanlar olacaktır. Çünkü büyük kentimizin ne kadar devleşirse, devleşsin nüfusumuzun ezici çoğunluğu köylerde yaşıyacaktır. Ve Erbakan'ların attığı temellerle, ülkemiz kolay kolay sanayileşemiyecektir. Hiç kuşkusuz bizde de, başka ülkelerde de köy romanı, kent romanı yoktur, sadece roman vardır. İyi bir romancı olmak ise, kendi deneyimimden de biliyorum, çok zor bir şeydir. Ne var ki, bizde bunların sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Yıllık'ın oylumuna, Aziz Nesin'in de hoşgörüsüne güvenerek hesaplaşmayı fazlaca uzattığımı biliyorum.

Noktalamadan önce şunu da belirteyim ki, şimdilerde bir roman üzerinde çalışıyorum. Adı belki «Başlangıçta Korku Vardı» (Kutsal Kitapta, Başlangıçta Kelam Vardı denir ya, işte ona paraphrase) olacak. Bu romanda, savaş yıllarının Istanbul'unu, o dönemde yaşadığımız korkuları anlatmaya çalışıyorum. Bunu, büyük korku kapıya dayanmadan bitirmeyi o kadar isterdim ki!

Kasım - 1981

ELLİ YIL DA OLDU:

Kerim Yund

Ondokuz Mayıs, ulusumuz için nasıl kutlu bir bayram günü ise, benim de 1912 yılının 19 Mayısı doğuş günüm olmasından ayrı, özel bir sevincim vardır. Yetmiş yılı aşan yaşam öykümün içinde ilginç olanlar da yok değil. Bunlardan biri 1982 yılında 50. senesini kutladığımız Türk Dil Kurumu'nun, 1932 yılında, Dolmabahçe Sarayında, Atatürk'ün önünde yaptığı büyük kurultaya katılmış olmamdır. Bu anılarımı kimi yerde anlatmışımdır.

Hem dil kurumunun 50. kuruluş yılı, hem de benim yetmiş yılı aşkın yaşamımda önemli anım olarak, yirmi yıl önce (Türk Dili) nde yayınlanan (Bir anış) başlıklı yazıma kimi ek ve değişiklikler yaparak «Elli yılı da oldu» başlığı ile pek sayın Aziz Nesin'in Edebiyat yıllığına sunuyorum:

1932 yazında, Gazi'nin büyük ilgisi altında Istanbul Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Dil Kurumu'nun büyük bir toplantı yapacağını gazeteler yaza yaza bitiremiyorlar. Bu toplantıya çağrılanlar, konuşacaklar, dilimiz üzerine araştırma yapanlar, yürütülen düşünceler, yüreğimi heyecanlandırıyordu. O günlerde Istan-

bul Büyükdere Orman Ameliyat Okulu kapalı olduğundan İstanbul'dan memleketime, Silifke'ye gelmiş, Silifke'nin de posta işlemez, gazete gelmez bir yaylasında: Senir'de yazı geçiriyordum. Bu dil toplantısı olaylarını izlemek amacıyla Sehir'den iki üç saat daha beride bulunan Gökbelen yaylasına kadar haftada bir iki kez gelip gazeteleri okuyordum. O çağlarda öğrenci olmakla birlikte yine de Türk diline ilgim çoktu. Daha ilokulda halk ağzından yerel sözcükler toplamaya başlamıştım. Şimdi İçel'den topladığım Atasözleri yirmibini aşmaktadır. Ortaokulda iken gazete ve dergilerde yazılarım, şiirlerim çıkıyordu.

Dolmabahçe'de Dil Kurultayı yapılmadan 7-8 yıl önceleri halk ağzından sözlüğe ve yazı alanına geçmiyen kelimeleri topluyordum. Bu işi oldukça da ilerletmiştim. Silifke Ortaokulunda başımızda Türkçe öğretmeni, dört beş öğrenci, haftada bir toplanp halk ağzından derlediğimiz sözler üzerinde duruyorduk. Sonraları Adana mıntıkası Maarif Emini İsmail Habib Sevük'ün ilgisi ile bu çalışmalar daha da ilerlemiş, Halkevinde üç cilt (İçel Folkloru) kitabını yazan Sait Uğur'un başkanlığında toplanarak çalışmalar yapmıştık.

Bu ilgimle 26 Eylül'de Istanbul'da toplanacak Dil Kurultayına katılmaya can atıyordum. Okulun açılmasından bir hafta önce gelmiştim. Rektör benim niyetimi bilmediği için «Büyükdere kızlarıyla flört edeceksin değil mi?» diye okulda yatmama müsaade etmedi. Ben, tahtakurulu bir pansiyonda gecelerimi geçirerek, Dolmabahçe Sarayı'nda dinleyiciler için ayrılan yere girmeyi başardım. Kimi gündüzleri cefa çeker, gece düşlerinde saraylarda yatar; ben ise bir hafta gündüz sarayda gece Madam Lüna Pansiyonunda tahtakuruları ile kucaklaştım.

O zamana kadar hep dışından gördüğüm Dolmabahçe Sarayı'nı içinden de görüyordum. Toplantı bayramlaşma salonunda idi. Dinleyiciler, davetlilerden önce yerlerini almışlardı. Davetlilerin hemen hepsini adlarından, yaptıkları işlerinden tanıyordum. Ama çoğunu görmemiştim. Yakınımdakilerle hemen anlaşıverdik.

Tanıyıp tanımadıklarımızı birbirimize sorup öğreniverdik. Dinleyiciler arasında bir ara Milli Eğitim Bakanı olan Tevfik İleri de vardı. O sırada Tevfik ağabey Milli Talebe Derneği Başkanı idi. Coşturucu söylevleri; büyük başı, uzun saçları, iri gözlüğü ile onu tanımıyan bir öğrenci yoktu, o da tıpkı öteki dinleyiciler gibi ilgi ile davetli bölümünde oturanlara bakıyordu. Dil devrimi üzerine konuşmaları iyice dinliyebilmek için yerinde duramayıp sık sık ayağı kalkıyordu.

Davetliler arasında Türk Edebiyatına, Türk bilimine yararı dokunmuş ünlü kişiler vardı. Abdülhak Hamit (Tarhan) eşi Lüsyen hanımla gelmişti; salonun orta yerlerinde ve bize yakın kanadında oturdu. Gözümü onlardan ayıramıyordum. Büyük şairin titiz ve telaşlı bir tutumu vardı. Sami Paşa Zade Sezai Bey seyrek ve ak saçlarıyla salonda vakurane ilerliyordu. Resmi bir elbise giymişti. Fuat Köprülü, gösterişsiz adımlarla bir kenara ilişivermişti. Yazılarını ilkokul birinci sınıftan beri okuyup adını belleğime kazıdığım Köprülü'nün neye önde bir yere oturmadığına üzülüyordum. Halit Ziya Uşaklıgil, Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahit (Yalçın) hepsi bu toplantıya gelmişlerdi.

Bizim gibi edebiyat ve sanat sevenler için bu değerleri yakından görmek büyük bir sevinç ve heyecan veriyordu. Akçoraoğlu Yusuf, uzun sakalı ve büyük çantasıyla öne yerleşmişti. Samih Rifat, Ruşen Eşref (Ünaydın) ara sıra görünüyorlardı. Samih Rifat'ın hasta hasta geldiği söyleniyor, sedyede geldiği fısıldanıyordu.

Gazi Mustafa Kemal, Kazım Paşa (Özalp), İsmet Paşa (İnönü), Fevzi Paşa (Çakmak) devletin öteki büyükleri de toplantıya gelmişlerdi. Bayramlaşma salonu şimdiye kadar böyle anlamlı bir bilim toplantısına sahne olmamıştır. Yukarda kafesli bölmede de kadın sesleri işitiliyordu. T.B.M.M. Başkanı Kazım Paşa kurul-

tay başkanı olmuştu. Maarif Vekili Reşit Galip, Samih Rifat, güzel konuşmalar yapmıştı. Salonun sesi iyi yansıtmamasından, konuşmalar açık duyulmuyordu. Daha iyi dinlemek için Gazi, elini kulağına götürüyordu.

İşte bu kurultaydan 26 Eylül gününün Türk Dil Bayramı olarak kutlanması için karar alındı.

Son söz olarak diyebilirim ki yedide başlayın dil sevisi beni yetmişe kadar ulaştırdı. Ben onda, o bende, yaşayacak.

29/1/1983
Bakırköy

Sevgili Orhan Asena;

60. yaşını candan kutlarım, yüzüncü yaşdonümünü de kutlamayı dilerim.

Benim hastalıklarım yüzünden «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı» bu yıl gecikti. Ama yine çıkacak.

Sanırım, biliyorsundur; bizim yıllıkta bir «Yuvarlak Yaşdönümleri» bölümü var. Bu bölüme, 50-60-70-75-80... yaşdönümlerindeki yazarlarımız bir yazı yazıyorlar. Senden de bir yazı istiyorum ve bir de fotoğrafını... Elden geldiğince çabuk gönderirsen bana yardım etmiş olursun. Aman gecikme...

Yazacağın konuda ve yazının boyutunda özgürsün; ne istersen ve ne uzunlukta istersen yaz. Örneğin, özyaşamını, yazarlık yaşamını, yazarlarla ortaklaşa anılarını, ilk oyununu, çatışmalarını, tartışmalarını yazabilirsin. İstersen, 60 yaşın duygulanmalarını, izlenimlerini yaz, istersen bir özeleştirinl yap... Canın ne isterse yaz, yeter ki, çabuk gönder lütfen... Fotoğrafını da unutma,

Sevgiyle, dostlukla:

Aziz Nesin

9/Ocak/1983

Ankara

Sevgili Aziz Nesin!

Altmışıncı yaşımı bir çok yakınlarım unutmuşken, senin hatırlaman çok hoş bir şey.

Yıllık için benden istediğin yazıyı yazmaya çok zorladım kendimi, beceremedim. Senin gibi «Böyle gelmiş böyle bitmez» türünden bir yapıt ortaya çıkarmaya ne serüvenim elverişli, ne soluğum. Bir kez kendimi yazma denemesine giriştim, (Türkiye yazıları için) aynı şeyi yinelemem anlamsız. Çok özet olarak biyografilerime bir çok yerlerde rastlama olası.

Yalnız şu sözlerimi burada açıklamama izin ver. Sana hazırladığım yazımın yarısına gelmişken dönüp okudum, yazdıklarımı, baktım dürüstlük adına açıklık adabını ya çok kasılmışım, ya da açıklığı, teşhirciliğe dökmüşüm, yoo, bu ben değilim diyerek yırttım yazdıklarımı.

Zaten ötedenberi bana öyle gelirki; bir başkasının yaşamını insan, kendininkinden çok daha iyi yazabilir. Kendi yaralı parmağına bakmaz da otopsisini yapabilir bir başkasının.

Umarım bu kaçamağımı anlayışla karşılarsın. Gerçekten istediğim kadar dürüst ve açık olamama kaygımı hoş görürsün.

Ayrıca şunu da söyliyeyim ki başlangıçta sevindirmişti de beni, böyle bir kendimi yazma olanağı, bulmam. Düşünmüştüm; altmış yaştan sonra ilk durak yetmiş yaş. On yıl daha yaşamak düşlem düzeyde bile artık bir ayrıcalık sayılmalı. Üstelik yetmiş yaşında, ayni fırsat verilecek mi bana bir daha bakalım.

Evet böyle düşündüm ve büyük bir içtenlikle sarıldım kaleme, sonra da yahu bu kadar uğraşa didine bir oyun çıkarabilirim ben, diyerek bıraktım kalemi elimden. Bağışla.

Ayrıca sana geçmiş olsun demekte bu kadar gecikmemi de bağışla.

Gözlerinden öperim.

Dr. Orhan Asena
Kavaklıdere Bade Sokak: 10/4
21/1/1983
Ankara

Çok Sevgili Orhan Asena;

21 Ocak tarihli içten mektubun için teşekkür ederim. Ama elimden kolay kurtulamayacaksın. Altmış yaşındasın ve sensiz Nesin Vakfı Yıllığı olamaz; olabilemez. Bunu bilesin iyice. Türkiye'de bir ikinci Orhan Asena yok ki... Üstelik sevdiğim o çok az insanlardan birisin.

Senin yazın için yıllığı geciktirebilirim. Yaz, ne yazarsan, her ne yazarsan yaz lütfen, çok rica ederim. Her ne yazsan kabulüm...

Bunca ricama karşın yine de yazmazsan, 21 Ocak tarihli o güzel ve içten fotoğrafını gönder, e mi dostum?

Bekliyorum.

Sevgiler, selamlar.

Doslukla.

Aziz Nesin
30/Ocak/1983
Ankara

Sevgili Aziz Nesin;

O içten mektubunu alınca, bütün iyi niyetimle oturup bir şeyler yazdım. Nasreddin Hoca gibi yaptığı helvadan memnun kalmadım ben de. İstersen o mektubumu koy. Belki okuyucuların özürümü kabul eder. Senin yıllığına girebilecek yazıyı yazamıyorsam suç benim. Bir fotoğrafımı gönderiyorum.

Sevgiyle, özlemle öperim. 11/2/1983

RECEP BİLGİNER

Merhaba 60. yaş!

Eskiler «Yanmış harmanın öşürü olmaz» derler. Peki, altmış yıl yaşanmış bir ömrün günahı olur mu? Bunu, dinsel yönden sormuyorum. Sorsam bile, cevabını kim verebilir? Din kitapları, bu dünyanın hesabının öteki dünyada sorulacağını yazıyor. Kim gidip-dönmüş ki, orada nasıl bir hesap sorulduğunu anlatsın bize!

Benim sorum, sosyal yönden bu altmış yaş içinde, ne tür bir günah işlediğimi içeriyor.

Yanılgılar mı? Sayılamıyacak kadar çok.

İnsan, binlerce kez oynayıp iyice ustalaştığı tavla oyununda bile, yaptığı hatayı her seferinde tekrarlayıp durmuyor mu? Üstelik, tavlada, gelen zara göre, kaç tür oyun olduğu, önceden bilindiği halde.

Hayat öyle mi? Önceden, hiç bir zarın, nasıl oynanacağı kestirilemez. Alın yazısı demezsek bile, zamanın bizim için, o neler getireceğini önceden bilemiyoruz.

Galiba, en iyisi, sosyal yönden bir günah kavramını, kabul etmemek. Hayatımızın yanlışları, yanılgıları deyip geçelim buna. Hem kime göre bu yanlışlar, yanılgılar. Başkalarına göreyse hayır, bize göreyse, evet!

Böyle bir düşünce, bizi, akıllıca bir hoş görüye götürür. Ama, biz kimiz? Hepimiz, herkes! yönetilenden yöneticiye uzanan yolu, sağlı sollu dolduranlar.

Mevlana, düşüncenin değerini anlatmak için, oğlu Bahaeddin Veled'e şöyle diyor:

— «Çekirdeği (yani düşünceyi) çok çiğne ki tadına iyi varasın.»

Bir fikri, bir düşünceyi, üzerinde ısrarla durarak, konuşup tartışmakdır bu. Çekirdek nasıl uygun bir iklim ve verimli tarlada yeşerip filizlenirse fikirler de, ancak, elverişli bir ortamda yaşayıp yayılabilir. Fikirler de, çekirdeğin tadına varılabilmesi için nasıl çok çiğnenmesi gerekiyorsa rahatça ve sık sık konuşulmakta değer kazanır.

Keşke, ömrümüz, bir film şeridi olsa, bir düğmeye basıp, onu ta baştan ve yeniden yaşayabilsek!

İlk piyeslerimi yazdığım yıllarda benden söz eden gazeteler «Genç piyes yazarı» deyimini kullanırlardı. Biraz da hoşgörüyle bakarlardı. Demek, genç olunca bağışlanabiliyor insan. Yaşlandıkça, dostların, meslekdaşların hoşgörüsünü de yitiriyoruz, gençliğimizle birlikte. Oysa, belli yaşlardan sonra, avutucu sözler söylemeli.

Gerçi, aynaya bakmadığım zamanlar, kendimi hep, gençlik günlerindeymişim gibi görüyorum. Ama, aynaya bakınca, özellike gözlerimin çevresinde yerleşen kırışıklar, bir uyarı işaretine benziyor.

Sahi neden, aynaya bakınca, önce, bu kırışıklıklara ve kırlaşan saçlara takılır gözlerimiz? Keşke bütün aynalar, camdan değil de manevi olsalardı, bakınca, sadece iç dünyamızı gösterselerdi. Kim olduğumuzu, hangi düşünce kökenine bağlı olduğumuzu yansıtsalardı.

Geçenlerde, yaşlı bir akrabam, «nereden ne nasıl yazar oldun» diye sordu. Bunu ben de bilemiyorum.

Anılarımı yokladım. İlk okulda, aritmetikle sınıf birincisiydim. Kahraman adındaki bir arkadaşımın da yazı yazmakta birinciydi. Yıllar sonra, ben yazar oldum, o da, bankada veznedar.

Geriye doğru bakınca «Nasıl yazar olduğum» sorusunun cevabını veremiyorum ama, bazı olayların bunda payı var diye düşünüyorum. Çocukluğumda yaşanmış olaylar bunlar. O yaşlarda, kimi olaylar daha derin izler bırakıyor.

Biraz da, hayat hikayemin, bir kesitini verecek bir olay:

Babamın dedesi Kilikya bölgesi (ADANA ve çevresi) Tatar ağasıymış. Halep'ten Konya'ya kadar uzanan bu bölgenin merkezi de Adana şehri. Modern postacılığın uygulanmasına kadar sürmüş bu, bir çeşit posta bölge müdürlüğü.

Küçük yaşta babasını yitiren, babama dedesinden bir hayli mal kalmış. Askere alınıncayadek dede mirasını har vurup harman savuran babam, Yemen'den Çanakkale'ye, oradan Kurtuluş Savaşına kadar, çeşitli cephelerde savaşmış. Savaş sonrası, Adana'ya dönünce, dede mirasma el atmaya başlamış. Bir de bakmış, kimi taşınmaz malların üzerine, tek parti döneminin dişli bir milletvekili oturuvermiş. Babam, mahkemede hakkını aramaya kalkınca, yıllarca cepheden cepheye koşmasını bir yana iterek, bu kez de onu Doğu İsyanına göndermişler.

Aklımda kaldığına göre 932—934 arasında bir gün babam, «mahkeme heyetinin keşif yapacağını» söyleyerek beni de götürdü. Dedesinin atlarının, katır ve develerinin buyruğunda çalışan posta tatarlarıyla birlikte kalmış oldukları kervansaraydı burası. Bilirkişi olarak, mahallenin genç muhtarı vardı. Adana'nın ünlü kabadayılarından olan bu muhtarın belindeki kamayı ve tabancayı görünce ödüm koptu. Ya babamı vurursa diye.

Bir ara babam, kendi aleyhine tanıklık yapan 25 yaşlarındaki muhtarın sözünü kesti:

— Evvelemirde senin yaşın kaç ki elli-altmış sene öncesini bilesin, dedi.

Dava yıllarca sürdü. Bu arada, üç hakim, iki tapu müdürü değişti. Babam, dedesinden kalan tapulu malların, yalancı tanıklarla o devrin nüfuzlu milletvekiline geçmesinin kahrından yatağa düştü ve öldü.

Çocukluğumda, rüyalarımda, kendimi, hep, bir ayaklanmanın önünde, babamın mallarının üzerine oturan zorba milletvekilinin üzerine yürürdüm. Halâ, içimde bir düğümdür bu haksızlık.

Daha sonra, kardeşlerimle Konya'ya göçtük. İlk günler, kapıldığım sıla özleminin acısını çok çektim. İlk şiirlerim, bu özlemi yansıtır İlk şiirim de, 1939 yılında, Konya'da yayımlanan Babalık Gazetesinde çıktı: Raylar ve Trenler!

Okul yaşamı bittikten sonra, askerliğimde Afyon, Ankara, Erzincan, Sivas derken, kendimi Eskişehir'de buldum. 1947 yılındaydı. Eskişehir'de çıkan Eskişehir Gazetesi, her hafta Edebiyat sayfası düzenliyordu. Şair Ümit Y. Oğuzcan'ın babası Lütfü Oğuzcan yönetiyordu bu sayfayı. Takma adla bir yazı yolladım. Başyazı olarak yayınlandı. Yazının altındaki öğücü bir notla, L. Oğuzcan görüş üzere beni gazeteye çağırıyordu.

Bu tarihten sonra, gazetede her hafta bir yazım çıktı. Yazarlığa böyle başladım. Önceleri edebiyat yazıları, şiir derken, zamanla günlük konulara dönüştü. 945 de profesyonel gazeteciliğe başladım, 1946 da da Vatan Gazetesi'nin İstanbul kadrosuna alındım.

Şiir yazmak mı ne oldu. Bir gün patronum çağırdı: ya şiir ya gazetecilik, dedi. Aslında, gazeteciliğin katı ve hızlı çalışma düzeni içinde şair olma tutkum yavaş yavaş geriye itildi. Belki, nefesim yetmediği için, belki yaşamın kavgası, bilmiyorum.

Gazetecilikte, hemen her alanda çalıştım, muhabirlik, yazarlık, genel yayın müdürlüğü, gazete sahipliği:

Ucundan, kıyısından da olsa politika bile yaptım; Belediye Meclisi ve Daimi Komisyon üyeliği gibi. Dahası milletvekili olmaya da heveslendim. Bazı deneyler edindiğimi, insanları biraz daha yakından tanımayı, öğrendiğimi söyleyebilirim. Ama, bugünkü aklım olsa, politikanın uzağından bile geçmezdim.

Vatanda çalıştığım 946-951 döneminde o zamanın parti liderleriyle bir kaç kez, Anadolunun hemen hemen her köşesini dolaştım. Hergün, şurada burada, çeşitli haksızlık, baskı olayları patlak veriyordu.

1946 yılı, 19 şubatında, Eskişehir'de bir arkadaşla ortaklaşa çıkardığımız «Söz Milletin» gazetesinde çıkan bir yazımdan dolayı tutuklanınca, geleceğe ait bütün umutlarım yıkıldı. Bir kaç ay sonra beraat edip çıktım, yeniden umutlar belirdi. Ah bir tek parti dönemi bitse, çok partili demokratik hayata kavuşsak, isteğinden, kaynaklanıyordu bu umut.

Sonunda bu istek de gerçekleşti, ama, bu kez de, gazetecilere, yazarlara, aydınlara, karşı, yeni baskı, yeni haksızlıkların yapıldığını görmenin tortusu çöktü içime.

Biz, milletçe, yağlı bir direğin tepesine çıkmaya çalışan, tam tepeye varırken, kayıp aşağıya düşen cambaza benziyoruz düşüncesi ta o günlerde yerleşti kafama.

Gazeteciliğe başladığım yıllarda, faal gazetecilik, şiir yazmayı arka plana itmişti. Şimdilerde de, faal gazetecilik yerini, tiyatro yazarlığına bıraktı. Böylece, tiyatro yazarlığıyla başarılı, ya da başarısız kendimin çalışanı ve kendimin iş-vereni olmanın mutluluğunu duyuyorum. Bunun da sıkıntıları yok mu? var! sürüyle.

Devlet Tiyatrolarıyla Şehir Tiyatrolarında dokuz piyesim oynanmış. İsyancılar'dan, Yunus Emre'ye, SARI NACİYE'den Oyun Bitti'ye kadar. Şuna inanıyorum ki — Eğer dünyamızda şans diye bir kavram varsa — piyesler de insanlar gibidir Kimi şanslı doğar, kimi şansız doğar. Tiyatroda, piyes şansı denen şey şu: İyi bir tiyatro sahnesinde, uygun bir kadro ve iyi bir rejiyle oynanmak. Yani bir piyes, ya dört başı mamur oynanmalı ya da hiç oynanmamalı. Başka türlü otunca, yazar, kendi yeteneğini denetlerken doğruları bulamaz!

Ben, herhangi bir piyesimin, herhangi bir tiyatroda oynanmasını, yazarlığımın vazgeçilmez bir hakkı olarak görüyorum. Tiyatroların da vazgeçilmez bir görevi. Her yazar için durum aynı.

Bir de şuna inanıyorum: Türkiyede en çok hakkı yenenler, yazarlar, sanatçılar ve öteki tüm aydınlardır. Ama neyleyelim ki bunlar, koro söylemeye yatkın değil. Hepimiz solocuyuz. O da, çoğunlukla mırıldanma biçiminde. Durmadan, gerçi, haklı olarak bize haksızlık edildiğinden yakınıyoruz. Biz kendi misyonumuza haksızlık etmiyor muyuz?

Kendi hatalarımı ve sevaplarımı düşünmüşümdür zaman zaman. Şimdi, şu altmışıncı yaşımda, bunları daha çok düşünmem ve düşündüklerimi yazmam gerektiğine inanıyorum. Zaman az, yorgunluk çok. Yine de, öteki yuvarlak yıldönümüne kadar, iş başına!

Recep **BİLGİNER**

YAŞAR KEMAL

Aziz Nesin'den Bir Mektup Aldım

Aziz Nesin'den bir mektup aldım, benden yıllığı için bir yazı istiyor, bir nış yaşıma geldiğimi anımsatıyor bana. Böyle bir mektubu almasaydım alt ıma geldiğimin belki de farkına varmayacaktım, ne tuhaf. İlk yazım 193 ı. Demek ki, ilk imzamı 44 yıl önce basılı olarak görmüşüm. Dünkü gibi g bana. Altmış yaş deyince şöyle bir düşündüm, hiç de üstüme alınmadım. nış yaşına basan kişi belki de başkasıdır. Ben ölümü çok düşünmüş, ölü m düşüncesine hep başkaldırmışımdır. Ölüm düşüncesiyle hep içli dışlı ol ıdan yaşlılık bana fazla bir şey söylemiyor ölüm üstüne. Belki biraz d :evekkil oldum ölüm karşısında. Eskiden ölenlere çok acır, bir kere de ı ıle birlikte ölür dirilirdim. Şimdi öylesine ölüp dirilemiyorum, belki bei ı değişiklik bu oldu.

Sağlığım iyi, Aziz Nesin hiç bir zaman benim üç, beş saat yürüdüğüme in ya, ben daha günde en az üç saat yürüyorum. Benimle yürüyenler bı iyi bilirler Bir de eskisi gibi yüzmüyorsam da, o yakın yüzüyorum. Ee bir buçuk saat, köpek balıklarından korkmazsam denizde kalabilirim. Yaz eskisinden daha çok yoruluyorum. Eskiden iki, iki buçuk saat yürüdük ra gelir hemen masanın başına oturur sıcağı sıcağına yazmağa başlard di bir saat kadar uzandıktan sonra ancak çalışmağa başlayabiliyorum.

Çok düşünüyorum, bunca yıl, şu koca Istanbul, bu kadar kitap bende n iştirdi? İnsan kendisi bilemez kendisinde ne değişikilk olduğunu. Kimbilir b ıe değişiklikler olmuştur da ben farkında değilimdir. Dilimde, yazış biçim roman kurgularında nereye geldiğimin iyice farkındayım. Ustalaşmaktan t m kopardı, işimde ne kadar ustalaştığımı da biliyorum. Ustalığın beni :r alıp götürdüğünü, neler getirdiğini de biliyorum. Bazı yönlerimin de ar tor kaldığını da biliyorum. Bu da beni sevindiriyor. İnsanın tor kalm ıksuluğunu yitirmemesi demektir. Ama zor oluyor bu, dünyada, zor

Ömrüm boyunca yalanlarla, iftiralarla karşılaştım. Her zaman da korkunç bir öfkeyle başkaldırdım bu yalancılara, iftiracılara. Bugünlerde gene bu iftiralar, yalanlar arttı. Kıskançlıklar gırla... Biribirlerinin gözlerini oyanlar, kendi kendilerinin gözlerini oyan yeteneksiz kişiler, bugünlerde kısırlıklarının, yeteneksizliklerinin hıncını başkalarından alıyorlar. Benim şu yeryüzünde korktuğum, en korktuğum kişi olmayan kişi, kendisine saygısı kalmamış kişidir. Dostoyevski bir romanında bir kişinin Allahı yitirince onun önünde artık hiç bir ahlakı sorunun kalmayacağı sorununu ortaya atar. Biliyoruz ki, Allahı yitirmişlerin içinde Allah duygusundan da köklü başka duygular gelişiyor Kendisine saygısını yitirmiş kişinin içinde hiç, hiç bir duygu yeşeremez. İnsan yalan söyler, bunu kabul ederiz, ama insan bile bile yalan söyler, iftira ederse bu insanın kendisine saygısı kalmamış demektir. Kendisine saygısı kalmamışlığın, yalan ve iftira en belirgin göstergesidir. Buraya, yalana gelmeden önce o kişi çoktaaaan kendisine saygıyı yitirmiş de ondan dolayı yalana, iftiraya başvuruyordu. İşte bugünlerde en korkunç yalanlara, iftiralara gülüp geçiyorum, bende olan değişiklik bu... Niçin sövmüyorum, saymıyorum, salt gülüp geçiyorum, bana nolduki, korkuyorum, yaşlanmak bu mu ki? Acaba bu aleyhimde yazılanların en küçük bir doğruya benzer yanı olsaydı böylesine mi davranırdım gene, bilmiyorum.

Eskiden de başıma bugünlerde gelenlere benzer işler gelmişti. Genç yazarlarımızdan bir tanesi, onun adına halâ utandığım için adını vermiyorum, benim Almanya'da Sait Faik'in kitaplarının yayınlanmasının önüne geçtiğimi yazmıştı. Yazısında diyordu ki, Yaşar Kemal'in Alman kitapçısıyla gidip görüştüm. O bana dedi ki, ben Sait Faik'i yayınlayacaktım, ama Yaşar Kemal'in bir akrabası bana geldi dedi ki, ben Sait'i okudum, o yayınlanmağa değmez. Ben de çevirmişken o hikayeleri yayınlamaktan vazgeçtim. Bu yazıyı bana Memet Fuat verdi, ne diyorsun, diye sorular sordu. Ben de ne yapayım, yalan, dedim. Sonunda bir gün Memet Fuat bana dedi ki, yalansa niçin kitapçına sormuyorsun, böyle bir adamın ona gelip gelmediğini. Ben de sen yaz, sana cevap versin, dedim. Mektubu İngilizce Memet Fuat yazdı, postaladık. Karşılık iki hafta sonra geldi. Kitapçı tıpkı şöyle yazıyordu: 1 — Adını verdiğiniz Türk yazarıyla hiç karşılaşmadım. Böyle bir adamı ne gördüm, ne de tanıdım. 2 — Sait Faik adında da bir Türk hikayecisinin adını hiç duymadım. Peki, ben bu mektubu ne yaptım, Memet Fuat'a verdim, al, bu yalanlar beni değil, madem ilgileniyorsun bu kadar, seni ilgilendirir. O zamanlar **Ortadirek**'in İngilizcesi çıkmıştı, onunla birlikte Memet Fuat'a verdim. O zamanlar mektup yazacak kadar kızmıştım. Şimdi olsa güler geçerdim. Böyle bir yalanı söylemek zorunda kaldığından dolayı o yazar arkadaşa acırdım. Bugünlerde gene bir yalan, iftira salvosuna tuttular beni. İsveçli Türklerden yozlaşmış bir kişi, örneğin benim batıda Orhan Kemal'in kitaplarının yayınlanmasının önüne geçtiğimi yazıyor. Bunun tam aksinin gerçekleştiğini kimseye söylemek gerekliliğini duymuyorum. Başka birisi de, onlar için dilimin usuna gelen gerçekleri bakın söylemek gereğini bile duymuyorum, benim yönetimle anlaştığımı yazıyor. Onlara, ben yaşamım boyunca hiç bir yönetimle anlaşamayacağım gerçeğini söylemek gereğini bile duymuyorum, bunun için örnekler de vermiyorum. Herhalde yalanın, alçaklığın hiç bir zaman payidar olamayacağını geç de olsa öğrenmişim.

Altmış yaşıma geldim, içim sevinç ve kıvanç dolu. Ne kadar acı çekerlerse çeksinler halklara güveniyorum. Kendilerini ve dünyayı değiştiriyorlar, toptan da değiştirecekler. Halktaki bu sonsuz güzelliği, cevheri biliyorum. Halk içinden gelen insanlar onların olumsuz yanlarını da çok iyi bilirler. Halklara karşı iki tutum, iki yazar davranışı vardır Bir tanesi iyimser. Gorki'nin tutumu ve davra-

nışı, bir tanesi de karamsar ve sosyalist olmayan, Dostoyevski'nin davranışı... Gorki'nin kişisel ve yazınsal tavrında, aydınlığın arkasında karanlık ve köylülerden açıktan açığa vardır. Gorki ne yaparsa yapsın köylülerden öfkeyle sözetmekten, hikayelerinde bile köylülere kızgınlığını dile getirmekten vazgeçemez. Gorki halkın olumsuzluğunu yaşamıştır. Köylüyü yüzeyden görmüş, bu yüzden de, onları fazla sevememiştir. Dostoyevski'yse, on yıl halkla birlikte, onun acıları arasında yaşamış, karanlığının ardındaki şıkır şıkır ışığı görmüş, yapıtlarında da bunu böylece göstermiştir.

Çocukluğumdan bu yana kin beslemeyi, öç almayı bilemedim. Babamı öldürene bile öç alma duygusuyla bakamadım. Onu anlamağa çalışırdım her zaman... Ve hep merak ederdim o adamı, ve hep sormak isterdim ondan, babamı niçin öldürdün, diye. Geçende, bu bana iftiracılığı, yalanı iş edinmiş bir eski arkadaşımla karşılaştım. Benimle konuşmak istedi, her şeyi unutup biribirimizin boynuna sarıldık. İyi bir huy mu, bilmem ama, ben bu huyumun altmış yaşıma gelsem de değişmeyeceğini anladım. Seviniyorum.

Başka bir şey daha var, demek altmış yaşıma gelmişim, gençliğimde hep iyi romanlar, hikayeler yazmayı düşlerdim. Romanlardan önce de uçsuz bucaksız başağa durmuş ekinli bir ova sapsarı gelirdi gözümün önüne. Sonra romana geçer, mestolur, düşler dururdum. Öyle bir roman yazacaktım ki, turuncu, güneş gibi, aydınlık, cıvıl cıvıl insanlarla kaynaşan bir roman olacaktı. Tuhaf değil mi bugünlerde de tıpkı on yedi yaşım gibi, on yedi yaşlarımda Ağıtlar derlerdim, gene uçsuz bucaksız başaklı sapsarı dalgalanan, deniz gibi dalga vuran bir ovayı, turuncu, mavi, güneş ışığı gibi cıvıl cıvıl insanlı, mutlu, aydınlık bir romanı düşünüyorum. Şu anda gençliğimdeki gibi ağıtlar, acılar, zulümler yaşadığım halde. İşte böyle, Aziz Nesin'den mektup aldım, başıma bu işleri açtı. Bu kadar söyletti beni. Oysa ben bitirmekte olduğum «KİMSECİK»in ikinci cildinden birkaç sayfa daha yazacaktım. Üstelik başak yüklü, ışıltılı, sapsarı dalgalanan bir ovayı düşledikten sonra, cıvıl sıvıl olmayan insnların macerasını yazacaktım. Böylesi daha iyi oldu.

Nusret KEMAL (Otyam)

PARÇA PARÇA...

1922 yılının işgal altındaki Istanbul'unu düşünebiliyor musunuz? Belki birçoğumuz yakınlarımızdan, dostlarımızdan o acılı, zorlu günlerin öykülerini üzüntüyle, amma onurlanarak, gururlanarak dinlemişizdir. Bir yanda Senegal'li Fransız sömürge askerleri, diğer yanda Yeni Zelandalı İngiliz askerleri, İtalyanlar, Yunanlılar göz açtırmıyorlarmış sözüm ona... Amma o gün, evet o gün, Türk ordusunun Ege'ye vardığı, istilacı güçleri denize döküp İzmir'i kurtardığı haberi kaplamış ortalığı. Bir coşku sarmış Türkleri. Tut, tutabilirsen. Nur içinde yatası anam bile dokuz ay on günlük yüklüyken yani hamileyken, Üsküdarda Şemsipaşa Uncular sokağının tüm kadınlarıyla atmış kendini sokağa. E, böylesine bir heyecana can mı dayanır? Sancısı gitgide artmış, eve zor yetiştirmişler. Bir yandan, Anadoluya silah, araç, gereç, ilaç kaçıran gizli örgütteki babam binbaşı Ahmet Vasıf (Kuruçeşme)a haber ulaştırmağa çabalarken, diğer yandan ebe aramağa baş-

lamışlar. Fakat bir rastlantı sonucu, belki de tetikde olan babam ebeden önce yetişmiş, göbeğimi kesmiş. O günün olanaklarıyla ilk bakımı yapıldıktan sonra annem yataktan kalkıp oğlunun şerefine kurufasulye tenceresini ocağa koymuş, savaşta Yemende bulunan oğulları Vasıf'ın yanlışlıkla ölüm haberi gelince kötürüm olarak yatağa düşen kaynanasının, kayınbabasının yemeklerini vermiş, sonra yarı baygın yeni doğan oğlunu göğsüne bastırıp sızmış...

Ve akşam babam yeni bir müjdeyle dalmış evden içeri: «Bursa da kurtuldu!» Gün 11 Eylül 1922...

İlk anılarım Aksaray'dan (Niğde) başlıyor. Çünkü babam bir anlaşmazlık sonucu dört arkadaşıyla istifa edip serbest eczane açmaya kalkmış. 1925 yılında Beyşehir kökenli asker bir ailenin kızı olan annemin mirasını satıp sermaye yapmak ve İzmir'e gitmek üzere Konya'da bulunuyorlarmış ki Aksaray'lı bir grupla tanışmışlar Onlar da bir eczacı bulup Aksarayın kapanan eczanesini açtırmağa gelmişler, babamla anlaşmışlar. En çok beş yıl için göze alınan bu serüven tam 36 yıl sürdü.O yıllarda Aksaray çöl ortasında bir vaha gibiydi. Memurlar adeta iltimasla gelirler, ayrılmak istemezlerdi. Mütevazi evimizin başlıca süsü Sahibinin Sesi bir gramofon, annemin becerili elleriyle donanmış sofralar, çevresinde neşeli, şakacı dostlar, onurlu bir devlet vatandaşı olmanın getirdiği mutluluk havasıydı. O kuşak için düşlenmez bir olgunun doruğundaydı herkes. Fakat babamın aileden gelme, Selanikteki askerlik yıllarında pekişmiş bir tutkusu daha vardı: Sanat... Güzel sanatların her türüne düşkündü. O zamanın 78 devirli opera, operet, senfoni koleksiyonunu oluşturan plakları, yarı magazin, yarı yazınsal türden dergiler. Örneğin Resimli Ay dergisini anımsarım da içinde Faik Ali'sinden genç Nazım Hikmet'ine kadar çok yazarın imzaları bulunurdu. Beş ve altı yaşlarımda anaokuluna gittiğim, hele yedi yaşımda ilkokula başladığım vakit yeniyazıyı iyice söktüğüm için eve gelen dergileri rahatlıkla okurdum. Gün geldi, okumak bir yana, onlar gibi yazmaya bile yeltendim. Amma bazan Faik Ali gibi eski türden, bazan Nazım gibi yeni türden. Yazınca da evden fırladığım gibi başlardım birkaç yüz metre ilerdeki eczaneye doğru koşmaya: «Baba, bak ben ne yazdım?» Babamın asker yapısının altındaki duyarlı, şefkatli gözleri sevecenlikle ışıldar, kağıdı elimden alıp dikkatle okur, sonra uzatırdı. Beklediğim (aferin)i aldıktan sonra elime tutuşturulan nevaleleri de yüklenip eve dönerdim. Öyleki ilkokulu bitirdiğimde bir cilt tutarında şiirim (!) vardı, adım şaire çıkmıştı.

Ortaokulda yeteneğim açısından daha şanslıydım. İlk sınıfı ayaklı kütüphane denen Türkçe öğretmenimiz Hüseyin Oğuz'dan okuduk. Olağanüstü bir edebiyat tarihçisi olan bu değerli öğretmen neredeyse divanları ezbere bilir, Girit şivesiyle bizi büyülerdi amma kimileri de onun iyiyürekliliğini alabildiğine sömürmekten geri kalmazlardı. Dersleri çoğu zaman curcunaya döner, okul müdürü yardımına gelmek zorunda kalırdı. Öğretmenimin yalnız eskileri değil, çağdaş akımları, yerli yabancı yazarları da çok iyi bildiğini, değerlendirdiğini sonraları öğrenecektim.

İkinci sınıfta Türkçe dersimize Varlık dergisinde çok güzel şiirlerini okuduğum Yakup Sabri Olcaytuğ'un gelmesi benim için tam bir dönemeç yarattı. Hukuk fakültesini bitirince o günlerin atılımcı havasına kapılıp öğretmenlik isteyen çok değerli hocamızı Aksaraya atamışlar, gerçekte Anadolunun neresi olursa olsun görev yapmayı göze almış bulunan genç şair kollarını hemen sıvamıştı bile. Ders aralarında, tatil günlerinde ilgisini esirgemez, üşenmez, bize okuyacak kitaplar verir, anlatır, tartışır, eğitirdi. Ne yazık ki bu mutluluğumuz da bir yıl sürdü, amma son sınıftayken öykü yazarı Mahmut Özay'ın Türkçe öğretmeni ve mü-

dür olarak gelmesi beni oldukça yatıştırmıştı. Hepsi sanatla uğraşan, yazan, öğretmeyi, yetiştirmeyi seven değerli insanlar. Daha ne isteyecektik?

Lise yılları, belki de yatılı olduğu için, bana sıkıcı geldi. Amma bugün bile büyük sevgi, saygı duyduğum birçok arkadaşımın bulunduğu Konya lisesinin yine de unutulmaz bir yeri vardır belleğimde. Ancak canından bezmiş bir hava içinde ders veren, dolaşan Edebiyat Öğretmenimiz Niyazi bey ne şiirlerimi okur, ne de ilgi gösterirdi. Sonunda ödevlerimi şiir olarak hazırlamak zorunda kaldım, sırf ilgisini çekmek, okutmak için. Fakat ok yayından çıkmıştı bir kere. Artık şiirlerim 7 Gün dergisinin kapak arkasındaki sahifesinde yer alıyor, beğeniliyordu. Ancak (Sayın ağabey) diye başlayan mektuplarım ve şiirlerim öylesine sıklaşmıştı ki sonunda ilgili tarafından biraz da derslerimle uğraşmam konusunda uyarılmıştım. Hele Sayın Ağabey diye seslendiğim kişinin Alaaddin Gövsa olduğunu öğrendiğimde duyduğum utancı unutamam. Böyle bir sahifeyi yöneten kişinin ancak genç bir yazar olduğunu düşlemiştim hep. Orhan Kemal, Yaşar Kemal ve daha niceleriyle (giyabi) dostluğumuz o anısı büyük sahifeden başlamış, ilk karşılaşmalarımızda kırk yıllık dost gibi can ciğer olmuştuk. Bu duygularım bugün daha güçlü bir canlılıkla yaşar. Ayrıca Konya lisesinin son sınıfındayken (Devrim) adıyla bir de dergi çıkarmıştık amma ancak üç sayı yaşayabildi. Arkadaşlar (Devrim devrildi) diye takılırlardı. Ya. Devrimlerin devirilmeye başlandığı gerçek yıl 1940 olsa gerek.

Üniversiteye sıra gelince ev birbirine girdi. Ben Siyasal Bilgiler fakültesinin sınavlarına hazırlanırken babam ille tıp fakültesi olacak diye gümbürdüyor, annem sessiz sedasız Eczacılık'a gitmemi öğütlüyordu. Kurulu düzenimiz altüst olacak, geride destek bekleyen üç kardeşimle birlikte hepimiz sefil perişan olacaktık yoksa. Babam bir türlü borçtan kurtulamıyor, kendi deyimiyle iki yakası bir araya gelmiyordu. Bizim Siyasal Bilgiler sınavını ağzına alan yoktu. Ve birgün ağlıya zırlaya, arkamdan sular dökülerek bir kamyonun şoför yerinde Istanbula, halamın yanına uğurlandım. Belki de aceleci yapımdan gelen bir düzenle koştururken Eczacılık'a girdim, Adanalı Ömer'in (ki kaşarlanmış, neredeyse on yılda ancak üçüncü sınıfa gelebilmiş, yurtçulukla geçinen bir tıp öğrencisiydi) yurduna girdim. Amma ilk yaptığım iş yakınımız Suat Derviş'i görmek oldu. Beni içtenlikle karşıladı, sonraları Tan olayında yıkılan ABC yayınevinde kocası unutulmaz insan Reşat Fuat Baraner'la işten çıkışında tanıştırdı. İyi anımsıyorum, Burhan Arpad'la ilk karşılaşmam da o gün oldu. Kitabevinin üç sanatçı ortağı iyi bir atmosfer oluşturmuşlardı işyerlerinde. Neredeyse Meserret kıraathanesinin ayrı bir biçimiydi. Yıllar sonra eczanemin olduğu gibi.

Reşat Fuat ağabey ve Suat abla kucaklarını açmışlardı amma ilgileri bir başkaydı, gerçekçiydi. Beni her türlü serüvenden koruduklarını seziyor, anlıyordum, fakat çıkardıkları Yeni Edebiyat gazetesinde de şiirlerime sık sık yer verir oldular. Her hafta olmasa bile iki haftada bir evlerinde toplanır, gazeteye konacak yazıları tartışırlardı. Koleksiyonuna baktığım zaman ne denli özenle, ciddiyetle hazırlandığını bugün bile görüyorum. O dört sahifelik gazete günümüzün çok dergisinden içerik olarak doluydu. Can dost Hüsamettin Bozok, Neriman Hikmet, Faik Baysal, Kenan Hulusi, Abidin ve Arif Dino kardeşler, Naci Sadullah, Kemal Sülker, Suphi Taşhan, Suavi Koçer, Suat Taşer ve daha nice değerleri Yeni Edebiyatta tanıdım. Sürekli şiirleri yayınlanan, fakat kendisi cezaevinde olduğu için o gün bugündür karşılaşamadığım H. İzzettin Dinamo sanki aramızda gibiydi. Onu anmadan, görüşmeden yapamazdık. Daha doğrusu bu toplantılarda ben genellikle susardım, dinlemeyi yeğlerdim amma çok kez Suat Derviş'in bir sorusuna karşı düşündüklerimi açıklamak zorunda kalırdım. Çok az konuşan bir

insan olan Reşat Fuat'ın ise, bu tutumuna karşın, ağırlığı belli olurdu. Özellikle, birçok ünlü bilim adamının toplandığı Istanbul Üniversitesi'ndeki pozitif bilimler üzerine yaptığım kısa değinmeleri ilgiyle karşılıyorlardı. Gerçekten de o yıllarda dünyanın sayılı bilim yuvalarından olan Istanbul Üniversitesi eğitimimdeki çok önemli bir boşluğu doldurmaktaydı. Dember'in fizik, Heilbronn'un Botanik, Rosentaler'in Galenik, Duquénois'nın Farmasötik Kimya, Hugobraun'ın tıp dersleri ve niceleri bir zevkti. Kimyada ayrı bir yaratıcılık bulmuş, yazından sonra en çok ilgi duyduğum uğraşım olmuştu. Prof. Hayriye Amal'ın çabalarını da saygıyla anmadan yapamam. İkinci Dünya savaşının savaşa girmeyen ülkemizdeki yıkıcılığına karşın iyi kötü ayakta durabiliyorduk, gençlik özlemleri içinde besleniyorduk sanki.

Fakat bu besin yetmemiş olacak ki birgün kendimi yatakta buldum. O yıllarda gençliğin eline ne olduğu belirsiz (!) kişilerce silah tutuşturulmamıştı henüz. Örneğin sağcı dergilerde yazan Fevzi Halıcı'yla, Mehmet Önder'le aynı odayı paylaşıyorduk. Evet, silah yoktu amma verem kol geziyordu. Prof. Arif İsmet Çetingil bir yakınıma (Götürün de evinde ölsün...) demiş. Tatile bir hafta vardı ve Alman uçakları Yunanistan'a saldırmış, bombalıyordu. Istanbul panik içindeydi. Zorlukla Haydarpaşa'ya geldim, durumumu görenler bana yarım kişilik yer verdiler. Mamafih onlar da babamın Konya'daki dostlarımdan çıkınca çok ilgi gördüm. Beni yarı ölü olarak Aksara'ya uğurladılar. Annemin, babamın ilgisiyle altı ayda kendime gelebildim amma bizim iki yıl da kaynamıştı. Sanırım annemin genç sayılacak yaştaki ölümünde bu üzüntünün büyük payı vardır.

Üniversiteye dönüşümde binbir zorlukla karar ıldırabildim amma bu fakülteyi bitirmek benim için artık bir onur konusu olmuştu. Ben can çekişirken bazı şom ağızlılar (Kara sevdadan yatağa düştü) demişler... Annem bunu sindiremiyordu, sürekli destekliyordu çalışmam, bitirmem için. Öyle ki artık not kağıtlarımın bir yüzünde fizik, kimya sorularının çözümleri, diğer yüzünde şiir notları doluydu. Yeni Edebiyat kapatılmıştı amma kendime yeni bir çevre bulmuştum. Kemal Kaplancı'nın parasal giderlerini karşıladığı, değerli arkadaşım Ömer Faruk Toprak'ın yönettiği «İnkılapçı Gençlik» gazetesi. Eski sayılarını karıştırınca Oğuz Kazım Atok, Mehmet Kaplan, H. Namık Orkun, Muzaffer Korkut gibi adlara rastlıyoruz amma bir süre sonra kadroda bir düzelme, durulma görülüyor. Örneğin Fethi Giray, Ceyhun Atuf Kansu, Füruzan Hüsrev Tökin, Yusuf Mardin, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Suat Taşer, Selahattin Küçük, Kemal Bilbaşar, Şinasi Özden, günün genç şairleri Fazıl Hüsnü Dağlarca, Salah Birsel, Rüştü Onur'un imzalarını da görüyoruz. Ne var ki bu mutluluğumuz da uzun sürmedi. Tek parti döneminin acımasızlığı içinde yönetici değişti, yerini gazeteci Murat Sertoğlu aldı. İşte o zaman hepimiz İnkılapçı gençlik'i bıraktık. Sertoğlu adı gibi sert değildi amma kafalarımız uyuşmuyordu, ısınamamıştık. Yine o yıllarda tanıdığım kafası, ruhsal ve düşünsel yapısıyla sağlam kişilikli sonranın talihsiz politikacısı Selahattin Hakkı Esatoğlu'nu unutamam. O günlerin ilginç anlarından bir tanesi de ünlü «Para» piyesi olayıdır. Bunun yakından tanığı olduğum için söylüyorum. Çeviricisi Yaşar Çimen karışık bir adamdı amma haklıydı. Nacip Fazıl Kısakürek piyesi bal gibi içedip evirip çevirmiş, ben yazdım diye Şehir Tiyatrosuna yutturmuştu.

Sömestre ya da yaz tatili dönüşlerinde Ankara'da birkaç gün mola veriyor, buradaki arkadaşları görüyordum. Bulvar üzerindeki Özen pastanesi önünde yaptığımız sohbetlerin, gençlik içtenliği, vurdumduymazlığıyla dolu gün ve gecelerinin tadına doyamazdım. Bu arada Radyoevinde görevli şair Baki Süha Edipoğlu'nu ziyareti yerine getirirdim. Hem oraya ünlü kişiler çok gelir, onları yakın-

dan görmüş olurdum. Örneğin romancı Sadri Ertem'i burada tanıdım, büyük saygı duydum. Oturduğum sandalyeyi kendisine uzatmıştım, ricama karşın içtenlikle ve alçakgönüllülükle rahatsız olmamamı söyledi, konuşmasını masanın köşesine ilişerek sürdürdü.

Fakülte bitmiş, artık bir anadolu kasabasında işe başlamıştım. Istanbul'a yıllar sonra yerleşen aileme bakmak zorundaydım. Gündüzleri işte, geceleri masa başında, emektar daktilomun karşısındaydım. Amma acı gerçek gösterdi kendisini: Gözden uzak olan gönülden de uzak oluyordu... Bu herkes için geçerli bir kural değildi amma işte, Varlık'a yolladığım şiirlerin bile arada bir tanesi yayınlanıyordu. Yaşar Nabi korkuyormuş... Kardeşim Fikret'e öyle söylemiş. Bir daha o dergiye yazı yollamadım amma Hüsamettin Bozok'un Yeditepe'si tüm içtenliğiyle bana açıktı. Zaman zaman Tanin ve Vatan gazetelerinde çalışmam için bizzat gazete sahiplerinin yaptıkları önerileri kabul etmeyişime pişmanlık duymuyor değildim. Hem, bir koltuğumda üniversite diploması, diğer koltuğumda şiir kitabımla Anadoluya geleceğimi düşler dururdum, o da gerçekleşmedi. İlk şiir kitabımı ancak 1963 yılında yayınlayabildim. Ne yazık ki ilk kitabım Eczacılık sorunları üzerine gazetede yazdığım makalelerden oluşan bir yayınımdır.

Artık bir yandan da kendimle savaşım başlamıştı. Eşim ve üç çocuğumla gerici, tutucu çevrelerin hedefiydim. Amma ben halk sevgisi denen o büyük gerçeği o zaman somut olarak yaşadım. Sırtımı halka, en güçlü dayanağa yaslamıştım güvenle, içtenlikle. Aralarında büyümüştüm, beni yakından tanıyorlardı. Onun için kullandığım daktilonun telsiz olduğu üzerine yapılan şikayetler, imzalı, imzasız mektuplar siyasi polisin ancak dosyasında saklanıyordu. Halk o şikayetçiler gibi düşünmüyordu, davranmıyordu. Mahmut Makal olayı da ayrı bir deney olmuştur yaşamımda. İçinde yaşadığım, savaşımına içtenlikle katıldığım bu olay Anadoluda yaşayan tüm aydınlar, hele sanatçı kişiler için ibretlerle dolu. Tuzaklar, tuzaklar... Düşmemesini bilmeli. Gerçek birgün aydınlanıyor amma çekilen nice sıkıntı, üzüntü insanın yanına kalıyor. Amma unutmamalı ki bunlar da birikimlerdir, sanatçı, yazar kişiler için malzemeler oluşturuyor.

Ben de öyle yaptım. Hele değerli arkadaşım Mehmet Kemal'in dayatması üzerine bir düzyazı çalışmasına başladım. Daha önceleri öykü yazmıştım amma yayınlamamıştım hiç. Ortaya ilginç bir yapıt çıktı. 1960 Yılında Ankara'ya yerleşince haftalık yazılar yazdığım Yenigün gazetesinde yayınladım. 1970 sonrası bazı olayları, gözlemleri de içeren ikinci bölümü de ekleyince koca bir dosya oluştu birbirinden ilginç bölümlerle. Belki de Yıllık çıkıncayadek yayınlanmış olur. Çünkü ayrı bir serüveni var. Serüveni kalabalık çalışmalarımdan birisi de bir sahne yapıtı. Onu da Ankara'ya geldikten sonra yazdım. Konu olarak son aylarda yine güncelleşti. Hep (acaba?) diyorum. Çünki ilk yazdığımda Devlet Tiyatrolarına vermiştim. Sonra birkaç tiyatro istedi, dosyayı alan kapıp kayboluyordu. Yalnız Asaf Çiyiltepe ciddi ilgi gösterdi. Mevsim sonuydu, yazın inceleyeyim, gelecek mevsim oynayacağımız ilk piyes olacak, dedi. Dedi amma o yaz trafik kazasında yitirdik Çiyiltepe'yi. Birgün tiyatroya gittim, piyesimi sordum. Güner Sumer şöyle tepeden bir baktı, «kendi piyesim var oynanacak, şimdi bunu düşünemem» dedi. Süklüm püklüm, yazgıma söylenerek dışarı çıktım. İşte o gün üzüntüm iki misli oldu. «Bozuk Düzen» adındaki bu piyes olsa olsa bozuk bir sahne yapıtıydı. Çiyiltepe'nin tiyatrosuna hiç yakışmadı, zaten tutunmadı ve kaldırıldı. Bu piyesimin son kopyesini okumak üzere İhsan Yüce'ye vermiştim bir arkadaşın ısrarıyla. Gidiş o gidiş. Neyse ki sevgili dostum Hamdi Konur'un vefalı oğlu D.T.C. fakültesi Tiyatro bölümü asistanlarından Tahsin Konur Devlet

Tiyatroları arşivinden fotokopisini çıkardı da hemen ciltletip gözüm gibi korumaya aldım...

Çağdaş devlet anlayışında onun işlevi ve görevi alanına giren kültürel hizmetler birtakım kişilerin ortaklaşa çabalarıyla yürütülüyor. Yanarım, yanarım da ülkemizdeki nice değerlerin bozuk para gibi harcanmasına yanarım. Kim tutacak bunca yeteneğin elinden? Dün adı büyükler arasında sayılan nice kişiler yarın masal oluyor. İnsanoğlu dediğin bir su gibi akıp gidiyor kendi yolundan. Halkımızın düpedüz söylediği gibi dünyaya kazık çakacak değiliz ya... Kuşak kuşak eriyoruz. Amma düşünüyorum da ne katkımız oldu toplum yararına? Şu kadar yıl, bu kadar yıl yaşamak sorun değil. Dağlarda koyun güden nice çoban var ki 90 yaşında, yüz yaşında. Amma sonuç olarak ne veriyor halka? Yaşamımda salt bunun kaygısını duydum. Halkıma daha yararlı olabilmeyi, bilimsel bilim yolunda, sanatsa sanat yolunda, kültürse kültür yolunda daha güçlü, etkili hizmetlerde bulunmayı isterdim. Amma bakıyorum da kitap olarak yayınlarım bir karış bile tutmaz. Boyumca olmalıydı kaldı ki... İç etkenler, dış etkenler derken işte bugünlere geldik. Zaman zaman soruyorum kendime: Beceriksizliğimden mi bu kötü sonuç? Gerçekten at binenin, kılıç kuşananın mı? Beş yılda iki öldürücü kriz durup dururken mi geldi başıma? Haydi onları atlattık, ya bir üçüncüsü?... Yalnız Ankara'nın kirli havasına, sinir bozucu olaylara mı kızıp oturacağız?

Bu düşünce ve inançla Ankara'da Dayanışma Yayın Üretim Kooperatifini kurduk. Her kitap çıkışında içim doluyor, duygulanıyorum, ben yazmışım gibi seviniyorum. İşte ülkemizin kültür alanında olumlu bir hizmet yolu... Yaşamımı doldurun altmış yıla birkaç da ay ekledikten sonra vurdum tekmeyi işyaşamının beline. Sattım eczanemi, böylece «37 Yıllık İşkenceye» son verdim. Amacım bundan böyle belli doğrultuda çalışmak, çabalamak. 1983 yılına bu dilekle, istekle giriyorum. Ölüm filan umurumda değil şimdilerde. Yaşamak istiyorum doğal olarak. Amma kendim için değil, toplumda bugünedek yerine getirmeye fırsat ve olanak bulamadığım bazı işleri olabildiğince kotarmak için... Bir dostum şöyle demişti sağlık denetimi olağanüstü iyi çıkınca: «Üçyüz yıl yaşayacağım amma seksenden sonra dedikodu başlıyor.» Dedikoduya vardırmak istemem her konuda olduğu gibi. Amma 78 yıl yaşarsam şu ikibininci yılı nasıl fiyakalı kutlayacağımı düşlüyorum bazan. Hele bir de Namık Kemal'in dediğinin zıddına dünyayı, ulusumuzu, ülkemizi istediğimiz umutettiğimiz ölçülerde görebilirsek...

Şinasi ÖZDENOĞLU

ALTMIŞIN MERDİVENİNDE «ÇİÇEK PASAJI»NDA KENDİMLE SÖYLEŞİ

I.

Istanbul baharının, o özlemlerle beklediğimiz; güneşli, tatlı bir gününde, Beyoğlu'nda, Çiçek Pasajı'nda yalnızlığımla başbaşayım. Daha doğrusu; kendimle, kendi dostluğumla başbaşa kalmak fırsatını bulabildiğim bir günümdeyim. Kendimi bu güzel ve sakin yalnızlığa bırakıyorum: sesler daha bir cıvıltılı ve berrak, ışık daha bir aydınlık ve sere serpe...

Her sabah uyandığımızda:

— «Tanrım, sana şükürler olsun; bugün de yaşıyorum...

diyebileceğimiz bir döneminde de olsak ömrümüzün; Tarancı'nın şu her zaman tekrarladığım güzel dörtlüğünü, ölümü aklımın köşesinden bile geçirmeden, mırıldanıyorum:

«Sevsen beni çocuğum
Geçen güne yazıktır
Bugün var, yarın yoğum
İşim bir şarkılıktır...»

Önünde koskocaman, tozpembe geleceği olan genç bir adam gibi; —Siyasal Bilgiler'i henüz bitirdiğim günlerdeymişim gibi— umutlarla dolu ve iyimser, bir masaya oturdum. İçkimi ve yemeğimi söyledim. Gelip geçeni seyrediyorum.

Evet, Beyoğlu'nda, Çiçek Pasajı'nda, bahar kanımıza girince, ister istemez eski günler anımsanır. 40 yıl öncesine dönüyorum:

İşte, şu bir kaç saat içinde yanıp giden «Degüstasyon»; bütün görkemli tarihiyle karşımda duruyor: tarihiyle, vazgeçilmez insanlarıyla, anılarıyla...

Bizler, Ankara'da oturanlar; Istanbul'a, biraz da «turist» alışkanlığı içinde gelirdik. Sayılı günlerimizi en yoğun, en verimli biçimde değerlendirmek amacıyla, en renkli yerlerini seçerdik Istanbul'un... O dönemin seçkin şairleri, yazarları, fikir adamları; ölümsüz dostluk iksirini kadehlerden içen, o dostluklarla avunup mutlu olan tüm yaratıcı kişiler, işte bu «Degüstasyon» da buluşurlardı...

Sanat ve düşün hayatına ömrünü adamış insanlara bir başka çeşit saygı vardı o dönemde. «Üstad» deyimi moda idi...

İşte bir masada Yahya Kemal ve arkadaşları... Üstad; derin kültürünü, nice deneyimlerle bezenmiş hayat serüveninin ilginç sayfalarını zevkle ve yudum yudum sunuyor onlara... Dostları, onu derin bir ilgi ve saygıyla dinliyorlar. Şair, aradabir nükteler patlatıyor ve arkasından Degüstasyon'u bir deprem şiddetiyle sarsan kahkahalar... O kahkahaları, şimdi elemli bir org sesi gibi duymamak mümkün mü?

Evet orda, Degüstasyon'da, Peyami Safa ile, Varlık'ta yayınlanmak üzere, 1940'ların güncel sanat konuları üzerinde bir konuşma yapmıştım. Bir zamanlar, Nazım Hikmet'le tutuştuğu edebiyat polemiğinde yenik düşmemek için, öğrenmeye karar verdiği Fransız diline nasıl bir hırsla sarıldığını ve bu dili, onun gramerini yazacak düzeyde öğrendiğini, o kavgaların hırsını yeniden yaşarmışçasına, bana burada açıklamıştı Peyami Safa...

Evet, 1940'larda, şiirde yıldızı parlamış genç bir şair olarak; o dönemin 28 edebiyat ve düşün adamıyla yaptığım edebiyat söyleşileri, Varlık'ta yayınlanmış, 1949'da kitap halinde çıkmıştı. Abdülhak Şinasi Hisar'dan Kemalettin Kamu'ya; Nahit Sırrı Örik'ten Sabahattin Eyuboğlu'na; Nurullah Ataç'tan Ömer Bedrettin Uşaklı'ya kadar, koskoca bir dönemin yaratıcı gücünü sayfalarında biraraya getiren bir kitap; «Edebiyatımızın Beş Ana Meselesi», yayınlandığı zaman, işte şuradan, şu İstiklal Caddesi'nden, adeta uçarak geçtiğimi nasıl hatırlamam?

«Hani söz vermiştiniz' bana Elen dilberleri...

diye şiirler yazdığım Burgazadası'nın o eşsiz günlerinde; Oktay Akbal'la birlikte ilk kez temelini attığımız «Türk Edebiyatçılar Birliği»nin tüzüğünü hazırladığım saatları; Sait Faik'le, St. Georg manastırındaki rahibelerden getirttiğimiz o nefis şaraplar eşliğinde, sabahadek süren sohbetlerimizi unutabilir miyim? Rahmetli Sait; o tarihte tutulduğu felsefe fakülteli kız üstüne yazdığı şiirleri, sanırım yalnız bana okumuştu... Akrabam Bedri Rahmi, kendisine «Karadut» şiirini yazdıran güzel heykeltraş Mari ile Burgazadası'na geldiği zaman; gözleri doğada yepyeni renkler keşfetmişçesine denize başka türlü bakardı.

Evet, benim şiir yıldızımı parlatan «Anaforda Dönen Adam»ın desenlerini yaratan Paris'li güzel ressam Vicki'yi tanıdığım o gizlerle dolu Burgazadası günlerini unutabilir miyim hiç?

II.

«Çiçek Pasajı»nın şiirini yaşamaya gelmişken, toplumun bizi her zaman tedirgin etmiş olan o iyileşmez dertlerini, acılarını yeniden duymak neye?

Unutulmaz sandığımız tüm eski kalp ağrılarımızı ve bütün bir ömrü, bu toplumun insanlarına adayarak unutmaya çalışmadık mı?

«İçimde uyanan eski bir arzu
Dedi ki: yıllardır aradığım bu...

Tükenmiş bir ihtiyar, kemanıyla hem çalıyor hem de söylüyor bu şarkıyı ve hemen arkasından masaları dolaşarak parasını topluyor

Kim aradığını bulabilmiş ki? Daha doğrusu; aradığımız, hayal ettiğimiz şeylere bizi ulaştıracak yollar, ne zaman tıkalı olmamış ki bu toplumda? Fırsatları eşit yapabilseydik, insanlarımız daha mutlu, geleceğimiz daha aydınlık olmaz mıydı?

Bir zamanlar, yine bu pasajda, değerli besteci Şekip Ayhan Özışık, masama gelerek, bestelemek için şiirlerimi istemişti... Neden vermemiştim? İhmal mi, toyluk mu, aptallık mı? İşte kendimi suçlamak ve bu bahar sevincini bulandırmak için yeni bir neden...

Kolkola çiftler geçiyor önümden...

Ayakları yerden kesilmiş, sanki bulutlarda, ya da tanrısal bir iklimde yürüyormuş gibi, kendilerinden geçmiş olarak...

Turistler geçiyor...

Çiçek Pasajı'nın bu harikulade cümbüşüne hayran ve teslim olaraktan...

Venedik'teki San Marco'dan, Milano'da İl Duomo'ya; St. Michel'den Petrograd ve Stockholm'e; Viyana'nın Grinzing'inden Peşte'nin Matyas Pince'sine kadar, dünyanın dört köşesinde renklerle, müziklerle, çiçeklerle ve aşklarla bezenmiş ne kadar meyhane ve lokanta olursa olsun, hiç birisi, şu sevimli ihtiyar yosmaların solmuş karanfiller sattığı Çiçek Pasajının yerini ve havasını tutamaz. Çünkü bu Istanbul, bir başka Istanbul'dur...

Evet, bir tadımlık Degüstasyon gecesinden; ışıkla ve seslerle salkımsaçak Çiçek Pasajı'na dönüyoruz yine...

— «Ölürsem kabrime gelme...

İşte, ezilmiş insanların avunup sığındığı acılı arabeskler Sevsek te sevmesek te, tutsak ta tutmasak ta, çileli halkımızın tuttuğu müzik... Bir saygı uyanmıyor mu içinizde sizin de?

Derken, bir akordeon...

Birden, yıllar öncesini ve Roma garını hatırlıyorum:

Yoksul bir genç, işte böylesi bir akordeonla, müzik sihirbazlığının en yüce çizgisinde, Anayurt özlemiyle dopdolu olduğum bir günümde, beni nasıl da ağlatmıştı...

Ama bu akordeon, bir başka ezgiyi de boşaltıyor gönüllere:

— «Hani, o saçlarına taç yaptığım çiçekler...»

Halkımızın çok tuttuğu bir başka şarkıdır bu da... Şair Nihat Aşar'ın şiiri.. Radyoda, TV'de sık sık çalınır ama, şairinin adı bir kez olsun, duyurulmaz... Yasalardaki hükümler uyuyadursun, hakkı yenen şairler ülkesi olmakta devam eder Türkiye...

Cahilliklerle, nankörlüklerle, umursamazlıklarla, haksızlıklara karşı alabildiğine suskunluklarla, görülmemiş ihanetlerle ve nihayet gönlümüzce olmasa da dostluklarla, cömertliklerle süslenmiş, sıcacık bir Türkiye'dir burası...

Düşünüyorum: Tüm dostluklara, anılarımızın yaşadığı unutulmaz mekanla-

ra, dünyamızdan el-etek çekmiş ya da çekmemiş sanatçılarına karşı daha vefalı olamaz mı bu toprağın çocukları?

Sevgi sunmak, dostlukların kadrini bilmek, o kadar zor bir iş mi?

«Hakettiğini alamayanlar ülkesi» Türkiye'de; daha adil, daha dürüst bir toplum için yazmak ve kalemiyle yaşamak kolay şey mi? Hele sanatta hakkını alamayanlar için kavga vermenin kutsallığını gözden çıkarabilir miyiz?

Şu son 30 yıl içinde, beş para etmez ideoloji manifestolarını, sanat adı altında yutturanları; güzelim sanatı zorla şartlandırmak isteyenleri; sanatta kültür yerine militanlığı ve dost kayırmayı egemen kılanları, bugün de «başköşe»ye oturtacak mıyız?

Ve basın. Sanat ölçüsünü, ideolojik tercihlerle körletmemiş, ömrünü erdem ve dürüstlük içinde sanata ve düşün hayatına adamış olanlara daha vefalı, daha saygılı davranamaz mı?

Ve nihayet, edebiyatımızın şu son 30 yılında, ideolojik tercihlerle yapılan yanlış değerlendirmeleri yeniden ele almanın, yeniden gözden geçirmenin zamanı değil mi şimdi?

III.

Kendi kendimle başbaşa kalmaktan yararlanarak, kendimi sorguya çekiyorum Çiçek Pasajı'nda:

— **«Yıllarca politikanın içinde bulundun, kavgalarına karıştın. Ne anladın bu işten?»**

— «Anladım ki, sanatla hiç olmazsa 1/4 oranında uğraşmayan politikacı, (Noksan ve ham yaratık)tan başka bir şey değildir.»

— **«Politika (Politis + kratos anlamında) Devleti ve insanları yönetmek hüneri olduğuna göre, insanı buna nasıl hazırlamalı?**

— «İnsanı insan yapmakla... İnsana sevginin ve saygının yolu sanattan geçer... İnsanları gönülden sevmeyen, insanı anlayamaz; insanı yönetemez... İşin esası, temeli budur.»

Evet, yıllarca politikanın içinde bulundum ama, inançlarımdan şaşmadım,. Çok seçim kaybettim ama, ödün verip kişiliğimden kaybetmedim. İnsanların yüzüne açıkalınla bakabilmek gibi bir eşsiz mutluluğu tattım. Politikada acılar çektim ama; Türkiye'mi ve onun bütün insanlarını gönülden sevmeye devam ettim. Dünyanın bir çok köşesinde, en görkemli şölenlerde bile, ülkemin çilekeş insanlarının derdiyle yandım. Paris'e, Arc de Triomphe'un altında oturup, Vatanım üstüne şiirler yazdım.

Ödün vermeyen bir Kemalist olarak; 60 yaşına merdiven dayamış olmanın mutluluğu içindeyim şimdi... Ve daha pek çok çetin mücadeleyi göğüsleyecek gücü taşıyorum benliğimde...

Bir şiirimde:

«Haksızlıklara susan insanlarla yanyana
Kahrolup bu sususa
Ve direnip tek başına haksızlıklara
Haksızlıklarla yandım
Piştim haksızlıklarla...

diyordum.

Sonu yenilgi de olsa, haklı davalar için verilen kavgaları, birer «Gloria Victis» olarak selamladım. Kendi inançları içinde tutarlı ve dürüst insanlara —o inançlara katılmasam da— saygı duydum.

Yalnız kendi insanlarım için mi? Hayır Dünyanın neresinde olursa olsun, özgürlük ve bağımsızlık uğruna çarpışan bütün tutsak uluslar ezilmiş insanlar için yazdım. «Hür Macarlar»ın direnişi yanında, ezilmiş Viyetnam halkı için de, işgal edilmiş Prag için de şiirler yazdım.

Bağımsızlık üstüne yazdığım bir «epope»de ise, özgürlük ve bağımsızlık inancımın hümanist yorumunu şöyle yapıyordum:

«Ben, önce insan
Sonra bir Türk'üm...
Bağımsızlığını savunurum
Bütün ülkelerin
Ve Tanrı'ya şükürler olsun ki
Yalnız bugüne değil
Gelecek çağlara hükmederim!
Ben, nerde olursa olsun özgürlüğün dostuyum
Ben, kim olursa olsun, haklının yanındayım
Dün Peşte sokaklarındaydım
Bir barış güvercini oldum Viyetnam'da
Ve bugün Prag'dayım!»

Özgürlük ve bağımsızlık heyecanım; ilk şiirlerimin altına imzamı attığım tarihten bu yana hiç değişmedi.

IV.

Değerli yazar ve dost Muzaffer Uyguner'e, 30 yıl öncesinin genç kaymakamı olarak yazdığım mektuplarla birlikte gönderdiğim «Anadolu'nun Kaderinden Bahseden Şiirler»deki memleket sevgisi, ülke dertleri karşısındaki duyarlılığım ve coşkum da hiç değişmedi. Bilmem, bu coşkuyu, mezarıma yazılmasını istediğim ve «Vatanım Benim» adlı şiirimden aldığım şu dizelerde bulabilecek misiniz?

«Ey gelecek kuşaklar, duyuyor musunuz beni?
Ey yoksul topraklarım, yumarken gözlerimi
Son nefesimde uzanıp
En uzak yıldızlara
Son nefesimde bile
Aydını yazacağım:
Vatanım!»

Anadolu ve yurt sevgisi; vazgeçilemeyen bir tutku halinde, tüm benliğimde dal-budak sardı. Kendi toprağımın insanını daha yakından tanıdıkça; şiirimizde «manzume» çizgisini pek geçmemiş olan Anadolu edebiyatını, «Büyük Şiir» planında ele almak istedim ve böylece Anadolu şiirini en lirik ve hümanist boyutlarda milletime sunmaya çalıştım.

V.

«Adalet»i, insanlığın en yüce değeri olarak kabul ettim ve diyebilirim ki adalete taptım.

Adil olmayan her şeyin karşısında cephe aldım. Bana yapılan bütün kötülükleri affettiğim halde, haksızlıklar karşısında susanlarla, kula kulluk edenleri hiç bir zaman affetmedim.

Kendi inançlarımın gerçeklere uyup uymadığını hep kontrol ettim. Ve bütün ömrünce «Sosyal adalet» ve «Sosyal barış» taraflısı oldum. Kendi milletimin değerleri yanında, kime ait olursa olsun, insanlığın bütün ortak güzelliklerini sevdim ve benimsedim.

Eski Roma'danberi kitaplarda ve söylevlerde kalmaya mahkum edilmiş olan «Dignitas hominis» in, yani «İnsan onuru»nun, insanlığın anayasasında terkedilmez ilke olarak yaşaması ve mutlaka uygulanması gerektiğine inandım; bu inançlarımı, her yerde ve her zaman apaçık konuştum, savundum ve yazdım.

1940'larda, yıldızı erken parlayanların çılgınlığıyla ve ilkel gururuyla, başımız bulutlarda genç bir şair iken, yaptığım bir haksızlığı, —hem de onların saygideğer anılarından özür dileyerek— neden burada dile getirmeyeyim?

1946'da yayınlanan «Anaforda Dönen Adam» adlı şiir kitabımın önsözüyle, bizden önceki kuşaklara karşı açtığım gereksiz savaşı düşünüyorum... O önsözde, şöyle çocuksu ve budalaca bir kaç tümce vardı, belki ilginç bulursunuz:

«... Bunların hiç biri (eski kuşağın sanatçıları kastediliyor) bugün yeni bir neslin yeni ve gerçek kıymetleriyle iktidara geldiğinin farkında değil.

Bizi beğenmiyor olabilirler... Biz de onları beğenmiyoruz. Ama bir farkla: onlar bizim hakkımızda ince eleyip, sık dokumadan hüküm veriyorlar. Biz ise, onların bütün eserlerini okuduk; hayran olunacak bir şey bulamadık. Fark burada.

Bir şey istemeyiz onlardan. Sadece (Gölge etmesinler)»

Çoktan rahmetli olan şair HALİT FAHRİ OZANSOY; hikayeci ve yazar NAHİT SIRRI ÖRİK ve eleştirmen FİKRET ADİL; o zaman kitabım hakkında yazdıkları eleştirilerde, bu başımdan büyük laflarla çelebice alay etmişlerdi. Şimdiki aklım olsa, bunları yazar mıydım?

Bugünkü genç edebiyat kuşağının, bizim kuşak hakkında ne düşündüğünü bilmiyorum. Ama, herhalde, yukarıdaki hükümlere varacak kadar akılsız olduklarını da hiç sanmıyorum.

VI.

Evet, bütün bunları, Beyoğlu'ndaki Çiçek Pasajı'nda yaşadım ve düşündüm 1982'nin baharında.. 60 yaşıma merdiven dayasam da, hiç kuşkunuz olmasın ki, gönlümü 30 yıl önceki kadar genç ve taptaze hissediyorum.

Kırmızı karanfiller satmaya çalışan ihtiyar, halâ masalarda dolaşıp duruyor ve ben artık bu kan rengini sadece çiçeklerde görmek istiyorum. Sağlam ve köklü bir barış istiyorum yurdumda ve tüm dünyada..

Birden, birisi omuzuma koyuyor elini.. Dönüyorum; tam kırk yıl öncesinden bir arkadaşım.. Yıllar var ki görüşmemişiz. Sarılıyoruz. Bir süre, yaşlı gözlerle süzüyoruz birbirimizi.. Bir uzun geçmişi, birlikte ve bir kaç saniye içinde seyrediyoruz aslında..

— «Ne kadar da değişmişsin — diyor — sokakta karşılaşsam tanımaz, geçerdim..»

— «Sen de benim gibi, halâ politik konuşmayı öğrenememişsin, — diye cevap veriyorum — İnsan, karşısındakinin yaşını yüzüne vurur mu hiç?»

Kahkahayla gülüşüyoruz ama, içimden bir şeylerin koptuğunu hissediyorum.

Evet, zaman nice şeyleri götürmüş ama, nice güzel şeyleri de getirmiş, benliğimize katmış.. Deneyimlerle, anılarla, acılarla süslenmiş, zenginleşmiş birer dünyamız olmuş.. Eğer genç kuşak; kendinden öncekilere, bu deneyimlerle zenginleşen dünyalarına göre değer biçmiyorsa, ne yazık!

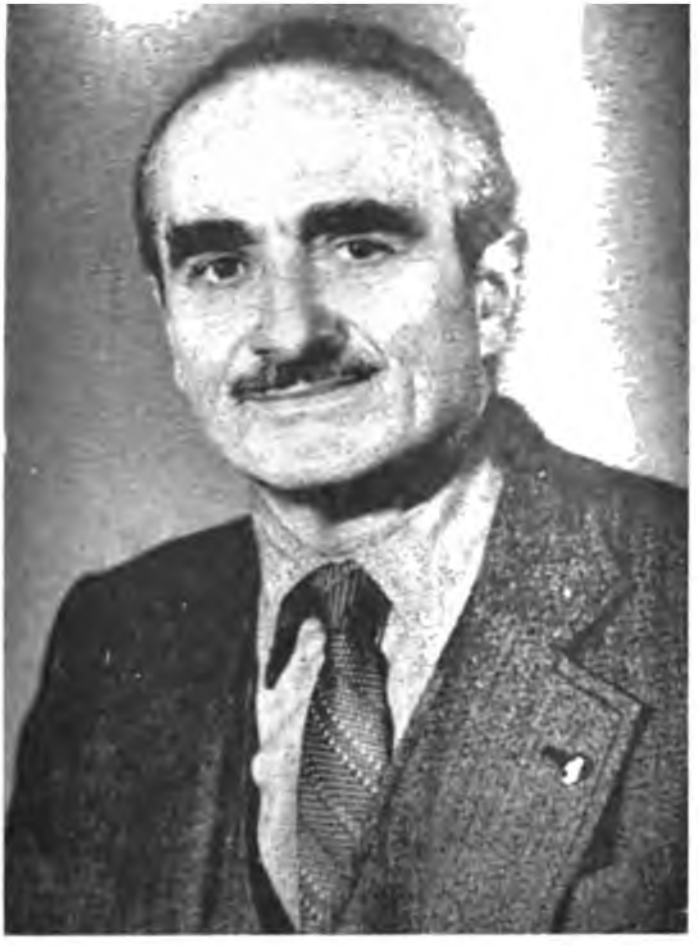
Kalkıyor ve İstiklal Caddesine çıkıyorum.

Arkadaşımın sesi kulaklarımda uğulduyor:

—«Ne kadar değişmişsin, sokakta görsem tanımaz, geçerdim..»

Düşüncemden her şeyi silerek, bir tek şeyi arıyor gibiyim:

Kırk yıl öncesinin, umutlarla dolu, şair olmanın gururuyla adeta uçan o genç adamını arıyorum Beyoğlu kaldırımlarında.. Rastlayabilir miyim ona? Hiç sanmıyorum. Onu aramak mı? Yıllar önceki o eski «ben»i aramaya hiç te niyetim yok.. Çünkü gönlümü, en az o günlerdeki kadar genç ve arzularla dolu hissediyorum. Ve yıllar öncesinin o ünlü genç şairinin gururunu bir yana atıp, sevme ve yaratma arzusuyla dopdolu bir insan olarak ve uçar gibi Taksim'e yürüyorum.

MEHMET SALİHOĞLU

YAŞAM ÖYKÜSÜ: 25 Aralık 1922 de RİZE (ÇAYELİ) de doğmuştur. İnş. Y. Müh. ve yöneticisi olarak, 33-34 yıllık kamu, hizmetinden, Mart 1982 de kendi isteğiyle emekli olmuş. Türk Dil Kurumunun bütün organlarında yıllarca çalışmış. Şimdilerde de TÜRK DİLİ dergisi yazı kurulu üyesidir. Ayrıca, yayımlayacağı yeni kitapların hazırlığı içinde bulunmaktadır.

YAPITLARI

I — Şiir Kitapları:

1 — AĞACIN DERDİ (1955),
2 — DUMAN DUMAN ÜSTÜNE (1959),
3 — BANA SENSİN YAŞAMAK (1966),
9 — ESİNTİLER KAVŞAĞI (1973),
5 — SEVGİ TUTANAĞI (1979),
6 — GEL DE SEVME

II — DENEME — ELEŞTİRME

1 — Işıklanan Ülke (1966),
2 — Ataç'la Gelen (1968),
3 — Atatürkçü Düşünce (1972),
4 — Gün Işığına Çıktıkça (1975),
5 — Günlerle Gelen (Çıkacak),
6 — Okuyup Düşündükçe (Çıkacak),
7 — ATATÜRK DEVRİMİ (Çıkmak üzere)

III — KAZANDIGI ÖDÜLLER

a) T. Dil Kurumu Deneme I. lik ödülü (1955)
b) TRT 1970—71 Bilim, kültür ve sanat ödülleri yarışmasında, üç ayrı denemesiyle üç ayrı başarı ödülü.

BİR ŞEY ANLAMADIM

Yaşım altmış olmuş!
Söylediler de inanmadım
Bunca yılı kim kullanıp durmuş,
Anlamadım.

Daha dündü köydeki çocukluğum,
Denizden çıkmadığım günler,
Kimsenin umurunda mı varlığım, «yokluğum»,
Kim okur beni, kim dinler!

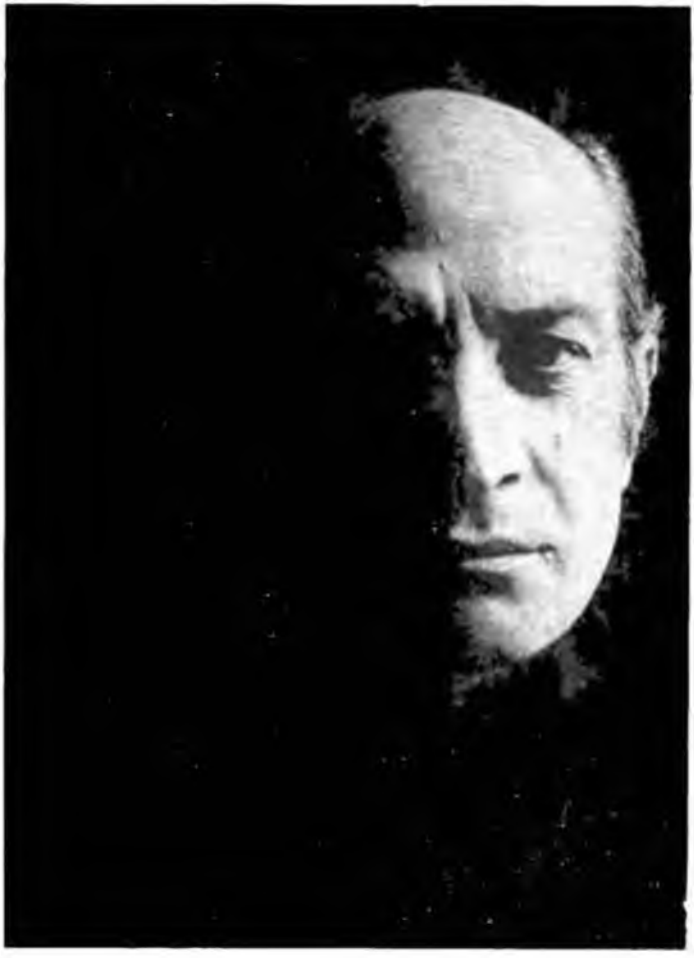
Yaşam bir gurbet oldu bana,
Orta öğrenim, yüksek öğrenim derken,
Ne zaman bir balık vursa oltama,
Kapmışlardır, ben ipini çekerken,

Acılar, tatlılar hep ardarda,
Sevinçler, delice üzüntüler,
Kimi zaman yepyeni bir sevda,
Kimi zaman daha neler neler...

Ben miyim onca çilenin adamı?
Bir alay gün, yaşanmış, yaşanmamış,
Ve geriye dönüş de yok, iyi mi,
Dönsen bile kullanacak güç kalmamış!

Siz, benimle aynı gemiye binenler,
Ayrı ayrı iskelelerde iniyorsunuz,
Yolculuğumuz ayrı yerlerde biter;
Ama hep aynı Tanrıya konuğuz...

Ne doğru söylemiş Fuzuli usta,
Şair sözü elbette yalandır,
Yeni gelmiş gibiyimdir dünyaya!
Tersini söyliyenlerse aldanır.

ZEYYAT SELİMOĞLU

ALTMIŞ

Keşke yetmiş yaşıma bastığımda benden böyle bir yazı isteseydiniz. O zaman belki. «yaş yetmiş iş bitmiş» der, yazıya başlamamla bitirmem de bir olurdu. Oysa, şimdi yaş altmış sularında, yazıyı da biraz uzun tutmam gerekiyor. Eskiden, Şehir Hatları'nın 66 numaralı bir vapuru vardı. Bacadaki bu rakamı gördükçe, o vapurun 66 yaşında bir vapur olduğunu düşünür, iskeleler arasında tıkır tıkır halâ gidip gelmesini zevkle izlerdim. Biz de 66 yaşına bastığımızda halâ o vapur gibi işleyebilir, gine birkaç telif ve çeviri yapıtla edebiyata katkımızı da sürdürebilirsek iyi olacaktır. Altmış yaş, ileriye bakılırken adamı geriye de baktırtan bir yaş. Gençlik rüzgarları bir hayli dinginleşti. Hava tahmin raporları «günümüz sakin geçecektir» diyor. Düşünüyorum da, altmış yaşımda bile, şu güzel Istanbul'un her yanını tam anlamıyla tanımıyorum henüz. Bütün aksaklıklarına karşın, çok sevdiğim bu beldede daha uzunca bir süre yaşamak istiyorum, caddelerinde, denizinin kenarında yürümek, insanlarıyla karşılaşmak... İnsan ömrü gerçekten kısa.

Fil mi olmalıydık acaba?

Anımsanmak için gözlerimi kapatıyorum. Ehramları görüyorum, çölde koşan bir atı görüyorum, Rize'nin kıyılarındaki büyük, yeşil çakılları görüyorum. Sirkeci'den kalkan ada vapurunu, köpüklü sularına güneş karışmış, Istanbul denizini görüyorum, kir tutmuş yüzünü görmemezlikten gelerek görüyorum denizi, sonra Tuzla'yı görüyorum, yedeksubay öğrencisini görüyorum, öteden İskenderiye rıhtımı yaklaşıyor, fellahlar, ellerinde, hediyelik eşyalarla ve bağırıp çağırarak yaklaşıyorlar, Beyoğlu'nda bir sinemanın kapısını görüyorum, yağmur altında, deniz kıyısındaki güneşli kayalığı görüyorum, bir temmuz günü ve Burgaz'a karşı, denizin elimden tuttuğunu görüyorum, rıhtımı görüyorum, dudağının kenarından gülümseyerek yaklaşan tozpembe giysili bir kızı görüyorum, Trieste limanını görüyorum, o sakin, alanları geniş kenti; Çamlıca tepesinden Istanbul'a baktığımı görüyorum, Eyüp'ü, Piyer Loti Kahvesini görüyorum, uyku sersemi Haliç'i görüyorum aşağıda, babamı görüyorum, Feriköy Mezarlığını görüyorum, annemi görüyorum, Feriköy Mezarlığını bir kez daha görüyorum, Yunan adalarını görüyorum, Halkidikya'yı görüyorum, karanlık geceye lavlarını kıpkırmızı fışkırtan Stromboli Yanardağı'nı görüyorum, kara ile kırmızıyı birarada görüyorum, gür ve nefti yapraklarıyla pencereye doğru yükselmiş defne ağacını görüyorum, aniden bir rüzgar çıkıyor, bulutların yuvarlana yuvarlana yaklaştığını görüyorum, rüzgarın, defne ağacının kalın bir dalını çatırtılarla yere indirdiğini görüyorum, yağmurun, kapkalın ve bembeyaz bir duvar gibi denizden bu yana yaklaştığını görüyorum, ardından, güneşin açtığını, ışığın yeryüzüne indiğini, ıslak bir kuşun silkindiğini, kendini güneşte kuruttuğunu görüyorum. Fırtına sonrası sessizliğinde bir saatin tiktaklarını duyuyorum. Sayıların biriktiğini düşünüyorum.

TEVFİK AKDAĞ

«45 yaş gençliğin yaşlılığı, 50 yaş yaşlılığın gençliğidir» demiş Victor Hugo. Ne denli doğru bir yargı bu, tartışmaya değer. Genellikle doğru olsa bile, yine de, insanların içinde doğdukları, yetiştikleri ve yaşamakta oldukları toplum yapısına, bu yapının onları biyolojik ve ruhsal olarak etkilemesine bakmak, iyice irdelemek, yani yaşam koşullarını hiçbir zaman gözden uzak tutmamak gerekir. Çünkü bu yargı, bence, 50 yaşınadek hiçbir yönden sıkıntı çekmemiş, bütün umutları ve özlemleri gerçekleşmiş bir kişi için ne kadar doğru olabilirse de, o yaşına kadar bütün yaşamı sıkıntılar, acılar, yokluklar ve doyumsuzluklar içinde geçmiş bir kişi için o kadar yanlış olabilir. Şu dünyamızdan yaşı 50'yi bulmuş iki insanoğlundan birinin yaşının ayrımında bile olmayan genç, dinamik, sağlıklı ve mutlu bir kişi, diğerinin ise, kendini bırakmış, umutsuz, ölümü bekliyen bir yaşlı kişi olduğunu görmüyor muyuz?

Bence bütün bunlara karşın, bu önemli yaş döneminde her insanın, her şeyi içeren kendi yaşam bilançosunu çıkarması, neler kazandığını, neler yitirdiğini ve

her konuda hangi noktada olduğunu saptaması gerekir. Kendisiyle bir hesaplaşma diyebileceğimiz bu saptamanın, o andaki durumu ve koşulları çok kötü de olsa, insana yeni çıkış noktaları, yeni umutlar ve sonunda yeni gençlikler getirebileceğine inanıyorum. Çünkü yaşlanma önce kafadan (düşünceden) başlıyor, sonra vücut ona uyuyor. Tabi, düşünceyi, toplumsal koşullardan soyutlamamak gereğini gözden uzak tutmamalıyız burada.

Bu yaşa ulaşan bir kişinin durumuna genel olarak ve kısa bir şekilde değindikten sonra, şimdi Türkiye'li bir insan, bir şair-yazar olarak kendi gerçeğime (Doğduğum, yetiştiğim ortama ve koşullara, günümüzde yazarlığın ikinci iş olarak yürütülmesine ve sorunlarına, bugüne kadar yazarlarla olan ilişkilerime, bu yaşımın duygu ve izlenimlerine) kısaca yaklaşımda bulunmak istiyorum.

Ben, 50 yıl önce (29 Şubat 1932) küçük bir memur babanın çocuğu olarak, İzmir'in oldukça yoksul bir mahallesinde doğdum. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, yokluklar, sıkıntılar, doyumsuzluklar ve özlemler içinde ilk ve ortaokulu bitirdim. Babamın artık beni okutmak istememesine ve süregelen bütün kötü koşullara karşın liseye gitmekte direndim. Bazı küçük işlerde zaman zaman çalışarak ve aşırı duygusallığımla savaşarak bu yılları da geçirdim. İşte bu yıllarda, arkadaşlarımdan ve bazı öğretmenlerimden ne bulduysam okumaya başladım. Ve böylece yazına (özellikle şiire) tutkum başladı. Divan şiiri ile Cumhuriyet dönemi şiirinin etkisinde şiirler yazmaya başladım. Ama yayınlamadım bunları. Sonra Ankara'da Siyasal Bilimler Fakültesi'ne girdim. Yeni bir kent ve çok yönlü bir serüven içinde buldum kendimi: Aşk fırtınaları, şiir ateşi, ders kaygısı ve yine geçim zorlukları. Ama önce şiir ağır basıyordu bu yeni serüvenim içinde. Yalnız şiir düşünmek, şiir yazmak istiyordum. Ve böyle de yapıyordum. Bu yüzden aşk ve öğrencilik yaşamım pek başarılı sayılmazdı. Artık şiirlerimi en iyi dergilerde yayınlıyor ve mutlu oluyordum. Bazen yarı aç gezsem bile, bu mutluluğumu bozamıyordu çoğu kez. Ama kimi huzursuzluklardan da kurtaramıyordum kendimi. Geçim için çalıştığım işler ve fakültede geçen saatler, şiir için gerekli olan saatlerimi sanki çalıyorlardı. O günlerde benim için en önemli iş şiir, yazın, en önem verdiğim ve saygı duyduğum kişiler ise yalnızca şairler ve yazarlardı (şimdi de öyle). Bu yüzden, yazın dünyası dışındaki kişilerle ilişkilerim pek yeterli olmuyor ve olanlarla da olumsuz sürüyordu. İzmir'den sonra Ankara'da, bugünün bütün ünlü şair ve yazarlarıyla bir bir tanışıyor ve dost oluyordum. Günlerimin çoğu saatleri onlarla geçiyor, işten ya da fakülteden kurtulur kurtulmaz, buluşmak üzere pastanelere ve meyhanelere koşuyordum. Arada bir de Istanbul'a kaçıyor, yine şair ve yazarlardan başka hiç kimse ile görüşmüyordum. Onları çok seviyor, kardeşlerimden, akrabalarımdan daha yakın buluyordum kendime. Kavga etmiyor muydum, tartışmıyor muydum onlarla? Tabi yapıyordum bunları. Ama yalnızca yazın konusunda oluyordu bunlar ve sevgiden, saygımdan hiçbir şey yitirmiyordum.

Öğrencilik yıllarından sonra, yaşamımın yeni serüveni Istanbul'da başlıyordu. Şiirin düşmanları daha etkin bir şekilde sahnemdeydi: Geçim için meslek edinme kaygısı, karıma ve çocuklarıma hiç olmazsa ortalama bir yaşamı sürdürme endişesi. Zorluyordu koşullar böylece. Evlenmeme akıllılığını gösterebilsem ve ileriyi görebilseydim, şiirime ve yazarlığıma hiçbir şey ortak olamazdı. Ama oldular ve ikiyi bölündü dünyam. Artık şiire değil, onlara karşı sorumluluğum doğmuştu. Meslek olarak bankacılığı seçtim. Böylece günümün (geceler ve hafta sonu dinlenceleri dışında) bütün saatleri işimde geçiriyor ve bana ne okumak ne de yazmak için yeterli fırsatı vermiyordu. Ve bundan böyle, yazarlığım ikinci meslek oluyor ve bu huzursuzluğumun, doyumsuzluğumun tükenmez kaynağı, beni her-

gün biraz daha zehirliyor, sanki bir şeylerimi bozuyor, eksiltiyor ve belki de tembelleştiriyordu. Bütün bu koşullar içinde, yoğun olmasa da, yazmayı sürdürdüm ve çeşitli dergilerde yayımladım. Ama içimdeki o eksiklik, o doyumsuzluk duygusu bir türlü bitmiyordu. Bu arada ancak iki şiir kitabı yayınlayabildim: Lacivert Kanatlı Bir Kuştur Gece (1968) ve Çıplak ve Sevinçle (1977). Bir de, bazı dergi ve gazetelerde, deneme, günlük ve kitap eleştirileri yazabildim. Hepsi bu kadar.

Bu şairliğimin ve yazarlığımın ortağı, düşmanı olan işlerden hiç olmazsa yarı yarıya kurtulabilmek için 1980 yılında emekli oldum. Ve yine geçim kaygısıyla haftada üç gün çalıştığım bir işe girdim. Artık daha çok yazmayı düşünüyordum. Ama yanılmıştım. Daha tatsız ve bana çok daha ters gelen bir işin içinde bulmuştum kendimi. Sinirlerim gittikçe bozuldu, iyice umutsuzluğa kapıldım. Ve sonunda hastalanarak bu işten de ayrıldım. Şimdi bir yıldır, yeni yeni kendimi bulmaya, geçim sıkıntısına pek fazla aldırmamaya ve tam özgür bir şekilde yazmaya başladım. Bu süre içinde, henüz yayınlamadığım, bir kitaplık uzun bir şiir yazdım ve diğer kısa şiirler. Ve böylece, 50. yaşımda yeniden doğdum.

Bu yaşımın duygu ve izlenimlerine gelince: Yazımın başında değindiğim gibi, her ne olursa olsun, Victor Hugo'nun yargısına katılmak istiyorum. Evet, 50 yaş, yaşlılığın gençliği olmalı. Daha da doğrusu, insan kaç yaşında olduğunu hiç düşünmemeli ve en çok sevdiği, en çok yeteneği olduğuna inandığı işi kalbi durana-dek coşkuyla sürdürmeli. Yaşlanmamanın ya da yaşlandığının ayrımına varmamanın tek yolu bu bence. Daha önce değindiğim, bu yaş döneminde, geçmişin bir bilançosunu çıkarmak, bu tek yoldan sapmak değil. Tersine(bu yolu izlemenin en akılcı yöntemi. Üstelik şairler, yazarlar için en verimli, en olgun yaş olmalı bu. Nedeni mi? Çok doğal olarak, bu yaşta bir birikimden, bir bilgi ve deneyimler hazinesinden söz edemez miyiz? Bundan yararlanmanın bir koşulu var yalnız: Ne olursa olsun, umutsuzluğa kapılmama, yayınlansın ya da yayınlanmasın, kitaplaşsın ya da kitaplaşmasın, bugün okunsun ya da okunmasın, durmadan kendini ve toplumun değişen gerçeğini, bildiğin ve inandığın şekilde yazma ve denize atma. İşte ben, şimdi buna inanıyor, bu mantıkla davranarak daha çok yazıyor, ayrıca bundan sonra her yazın türünde ürün vermeyi tasarlıyor ve yaşasın 50. yaş, yaşasın şairlik, yazarlık diyorum.

Bugünkü koşullarımızda, genel olarak, yazarlığın sorunlarına ve ikinci meslek olarak yazarlığa da ayrıca değinmek istiyorum. Evet, biraz önce, ne olursa olsun yazmak ve denize atmak, demiştim. Ama bunun üzerinde biraz durmak ve düşünmek de gerek. Çünkü sonuna kadar böyle davranmak ve ölünceye kadar akıntıya kürek çekmek de yanlış. Zaman zaman olduğu gibi, bugün de yazarlığın üç önemli sorunu var bence: Birincisi, liberal bir ortamda ve istediği biçimde düşündüğünü yazabilmek, ikincisi, yazarlığı ile geçimini sağlıyabilmek, üçüncüsü de, (özellikle genç şair ve yazarlar için) yazdığını yayınlayabilmek ve kitaplaştırabilmek.

Önce, bir şairin ve yazarın ülkesine ve insanlarına yararlı olacağına inandığı bir düşünceyi, bir konuyu olduğu gibi ve istediği biçimde(şiir, öykü, roman, oyun, deneme vd.) yazabilmesi için, hoşgörülü liberal bir anlayış içinde olması gerekiyor. Günümüz koşulları, yakın geçmişin deneyleri nedeniyle, böyle bir etkinliğe elverişli değil henüz. Bugün yapılacak şey, ülkemizin çıkarlarına, insanlarımızın aydınlanmasına yarıyacak konuları, ciddi bir şair ve yazarlık onuru ve disiplini içinde, açık bir dille yazarak, topluma ve bireylerin yanlışlarını ve eksikliklerini dürüst bir şekilde ortaya koymak ve her türlü tartışmaya açık, akılcı, gerçek liberal ortamın oluşmasını sağlamaktır önce.

İkinci sorun, birincisi kadar çözümü zor olan bir sorundur. Dün ve bugün, yalnızca yazarlığı ile geçinebilen kaç yazar adı sayabiliriz ülkemizde. Zorlarsanız on kişiyi geçmez. Bunların bir kısımı da, ya başka bir işte çalışmadan sağladıkları çeşitli yan gelirlerinin desteği ile ya da uzun ve sıkıntılı yılların sonunda, direnerek bu durumu elde etmişlerdir. Bu olanaklara ya da bu direnme gücüne sahip olmak, her yazara nasip olmaz. Devlet sanatçısı (Müzisyeni, tiyatro oyuncusu, yönetmeni) gibi, devlet yazarı olmadıkça, böyle bir yasa çıkmadıkça, bu sorunun kesin çözümü olamaz. Bu nedenle, şairlik ve yazarlık, belki daha çok çok uzun bir süre, genellikle ikinci meslek olarak kalacaktır kuşkusuz. Ve yine geçinmek için, ne yazık ki, kendilerine en uygun ve elverişli brinci mesleği istemeden seçecekler, sevgili yazın kahramanları.

Üçüncü sorun ise, daha çok yeni yazmıya başlıyan genç şair ve yazarlarla ilgili olmakla birlikte, bazı yıllanmış ve değerini kabul ettirmiş şair ve yazarlar için de (çeşitli nedenlerle) söz konusu olmaktadır. Bu sorunun çözümü için ülkemizde — benim yıllar önce bir yazımda önerdiğim şekilde — birkaç yazarlar kooperatifi kurulmuştur. Ama, bir kısım genç ve orta yaşlı şair ve yazarlar parasızlık yüzünden bu kooperatiflere üye olamamışlar ve bir süre sonra da kooperatiflerin üye sayısı dondurulmuştur. Bu durumda, özellikle ün yapmamış değerli genç şair ve yazarlar, kitap bastırmakta ve dağıtmakta zorluk içine girmişlerdir. Çünkü durmadan artan kitap maliyetleri, şairlerin ve yazarların kitaplarını kendilerinin bastırmasını olanaksız duruma getirmiştir. Üçü beşi biraraya gelip bastırsalar da dağıtımını yapmak olanaksız denecek kadar zor olmaktadır. Öykü ve roman yazan yeni yazarlar için gerçi durum biraz daha kolay gibi görünmektedir. Çünkü, şiire göre — nedense — öykü ve özellikle romanlar daha çok okuyucu bulmakta olduklarından, yayınevleri onlara hiç olmazsa biraz ilgi göstermekte ve bu kitapları bazen basmaya yanaşmaktadırlar. Bu durum, gençleri başka yollara itmekte, onurlarından ödünç verecek şekilde onları inanmadıkları gruplar ve dostluklar içine, çirkin politikalara sokmaktadır. Bu da, zamanla değersiz ünlüler kalabalığını arttırmaktadır. Bunun sonunda da Türk şiiri yozlaşmakta, okuyucu önünde haklı olarak değerini ve saygınlığını yitirmektedir. Bu sorunun tek çözümü yine kooperatiflerde olabilir bence. Bu, üye sayısını dondurmaktan vazgeçip, çok iyi bir seçici kurul oluşturarak, gerçekten değerli, özgün şair ve yazarları ciddi bir incelemeden geçirdikten sonra — azar azar da olsa — yeni üyeliğe kabul etmektir. Ya da, yazarlığa gönül koymuş, kafasını adamış yeni yazarların, yeni ortaklıklar kurmasıyla.

Selam, her yaştaki şairlere, yazarlara ve bütün sanatçılara!

A. TURAN OFLAZOĞLU

Bilincin bağışlarını yadsıyamam, insanoğlunun bütün başarılarında onun vazgeçilmez bir rolü olduğunu bilirim; ama bana öyle geliyor ki, insanlar ne kadar yaşadıklarını bilmeselerdi, ya da birileri onlara yaşlarını hatırlatmasaydı, çocukluktan alınan ilk hızla belki sonsuza dek yaşanabilirdi. Gelgelelim, sonsuza dek yaşamamızı tanrılar da istemiyorlar anlaşılan, insanlar da. «Şu kadar yaşadın» diyerek faturayı koyuveriyorlar önümüze.

Doğrusu istenirse, kırkdokuzuncu, ya da kırkaltıncı, hatta kırkıncı, otuzuncu doğum yıldönümümle ellinci doğum yıldönümüm arasında, renk, koku, ya da tat bakımından bir ayrım görmedim ben. 29 Temmuz 1982 günü Şile'deydim. Akşam, uçurum ağzında kurulmuş bir lokantaya gittim, yer ayırttım; karımla çocuklarım gelmeden kadehe rakı doldurdum, açık denize doğru kaldırıp «Nice yıllara Turancığım» dedim usulca. O kadar. Bir de, daha ellisine varmadan işlerini ve yaşamlarını bitirmek zorunda kalan sanatçıları düşündüm, «Az yaşamışlar, yazık» diye geçirdim içimden, ama hemen düzelttim: «Önemli olan çok yaşamak değil ki, gerektiği kadar, gerektiği gibi yaşamak.»

Yazarlığa nasıl başladığıma gelince: Lisedeydim, annem rahatsızlandı, ağırlaşınca, hastaneye götürdük, orda kalması gerekti. Eve yalnız dönerken, annemin öl-

me olasılığına karşı bir yadsıma, bir isyan koptu içimden, içimin süresiz derinliklerinden; sessiz çığlığı söze dökmeye, umutsuzluğumu şiirle altetmeye çabaladım; kırık dökük birkaç dize yardımıma yetişmeseydi, kim bilir ne olurdum. Sonra yıllarca şiirle uğraştım, ama yazdıklarımı, sınırlı bir dost çevresi dışında kimseye göstermedim. Dile egemen olmadan, kendimi yeterince eğitmeden ortaya çıkmayı doğru bulmuyordum, «Yunus'un, Fuzuli'nin, Baki'nin, Karacaoğlan'nın, Nedim'in, Şeyh Galib'in şiir söylediği bir dilde gücünü denemek zorundasın» diyordum kendime, «iyice hazırlanmadan meydana atılmanın ne denli yakışıksız olacağını bir düşün hele.» Koca bir kitabı dolduracak kadar şiir yazıldığı halde, onları ortaya sürmeyi hâlâ gözüm kesmiyor. Bu yüzden, yıllar önce yazılmış şeylere dönüyorum zaman zaman, onları insan içine çıkacak bir duruma yükseltmeye çalışıyorum. Büyük ozanımız yalnız kendini değil, söz sanatıyla uğraşan ve uğraşacak herkesi uyarmıyor mu?

Yunus Emre bu sözü eğri büğrü söyleme,
Seni sıygaya çeker bir Molla Kasım gelir.

«Peki, oyun yazmaya nasıl başladın?» diye sorulursa: 1963'te bir bursla Amerika'ya gitmiş, Seattle'daki Washington Üniversitesi'nde oyunyazarlığı kurslarına yazılmıştım. Hocamız, vaktiyle Türkiye'de bulunmuş, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde tiyatro öğretmiş Grant Redford'dı; daha ilk derste, «Haftaya bir sahne yazıp öyle geleceksin» deyince şaşırdım, çünkü o zamanadek şiirden başka hiçbir şey yazmamıştım. Kendi mahallesinde oynamaya alışmış bir çocuk, yabancı bir semtte, tanımadığı çocuklarla, bilmediği bir oyunu oynamak zorunda kalırsa, ne duyar başta? Onun gibi işte. Şaşkınlığım kaygıya, kaygım ürküntüye dönünce, hocaya gittim, «Ben bu dersi bırakacağım» dedim. «Hemen pes etme» dedi Redford dostça gülümseyerek, «konuşmalarımızdan anladığıma göre, sen bu işi becerirsin, bir denemeden çekilmek olur mu?» Eve döndüm, babamın ölümünden sonra bir yıl kadar kaldığım köyümüzü, orda tanıdığım, amcalarımdan birinin eşi Keziban Yengemi hatırladım ve bir oturuşla, Keziban adlı oyunumun ilk sahnesini yazıp İngilizceye çevirdim, hocaya götürdüm. Redford pek sevindi, sınıfta kendisi okudu Keziban'ı ve Seattle'da oynanmasına önayak oldu. Onu sevgi, saygı ve minnet duygularıyla anarım. Denebilir ki, beni zorla oyunyazarı yaptı Redford, onun sayesinde «korktuğumla yar oldum» Tiyatro alanında yaptıklarımın günahı benim, sevabı onundur.

BİZLER, AKVARYUMDA BÜYÜMÜŞ KUŞAKLAR

Ferit ÖNGÖREN

Elli yıl önce Diyarbakır'da, köyümüz Hacıkan'da doğmuşum.

Çocukluğum, Kütahya'nın ilçesi Tavşanlı'da maden işletmesinde geçer. Liseyi Afyon'da okudum. Istanbul Hukuk Fakültesini bitirdim. 29 yıldır Istanbul'dayım.

Hacıkan, Tavşanlı ve Istanbul üçgeni yaşantımı belirliyor. Hacıkan'la kök bağımız hep sürmüştür. Tavşanlı'da kömür ocaklarındaki yoğun işçi dünyasını daha çok küçükken tanıyabildim. Babamın Farsça, Arapca eğitimli edebiyata açık kişiliği evimizi bir sanat ocağı durumuna getirir. Ağabeyim Veysel Öngören, kardeşim Vasıf Öngören ile böyle bir ortamda büyüdük. Eski Türkçeyi babamdan meşk ettim. Çizgim annemden geliyor; papatya ve leylek çizimlerinden. Afyon lisesinde, ünlü öğretmen Edeb Ali'den edebiyat ve nükteyi izledim. Tarih öğretmenimin etkisi ile Milli Eğitim Bakanlığının bütün klasiklerini okudum. Bir de yatılı sınıf arkadaşlarımdan, Akşehir'lilerin Nasreddin Hoca'nın Türbesini açmak için gösterdikleri toplu çabayı dinleyerek izleyebildim.

Istanbul, çocukluğunu çam ormanları içindeki, kömür ocaklarında, dere kıyılarında geçiren beni her yönden şaşırmasını bilmiştir. Bu şaşkınlık artarak sürmüştür. Çalışmalarımın yarısını Istanbul alacaktır.

Fakülte yıllarında, biyoloji, kimya, fizik, matematik, felsefe, iktisat bölümlerini, her gün salon salon dolaşır; ya Hitler Almanya'sından kaçarak Türkiye'ye gelmiş profesörleri ya da onların kalıntılarını dinlemek için koşuştururdum. Örneğin Profesör Kosvik'in, Mendel Kanunlarını anlatırken el kaldırmadan çizdiği Fare Dizilerini hiç unutamam. Onun derslerindeki bilimsel tat, öğrencileri dışında, bir çok dinleyici de toplardı. Bunlardan birisi de tezgahını sokak ortasında bırakıp gelen, Bulgaristan göçmeni bir seyyar börekçiydi.

Yeri geldikçe Fakülteme de uğruyordum. Ayrıca, Fakülte kantininde «a» Dergisinin kadrosunu oluşturacak arkadaşlarla oturup çay içmek ve konuşmak gibi bir gelenek ortaya çıkmıştı. Amatör bir bilim izleyicisi diyebilirdim kendime. Giderek bu tutkum ile edebiyat ilgim birleşince «Deneme» beni en çok doyuran alan olarak belirdi.

Hukuku insan sorunlarını açıkladığı ölçüde hep sevdim. Avukatlığı da öyle. Yalnızca meslek olarak seçemedim. Kendimi ya da dostlarımı savunurken tadını duyarım. Yazı yazıyorsanız, çizgi çiziyorsanız, işyeriniz sonunda Coğağoğlu ve giderek gazeteler oluyor. Ben Bab-ı Ali'ye iki ayrı kapıdan girmiş sayılırım: Yazarlık ve çizerlik arasında biribirimizi görünce selamlaşıyoruz.

Uzun süre karikatür çizerek, şiir üstüne yazı yazmakla yetindim, kuşağımdaki diğer arkadaşlar gibi benim de ilk gözağrım şiir olmuştur. Lisede bir iki şiirim yayınlandı. Hepsi bu. Ama ben nedense kendimi hep şair olarak duyarım.

Kuşağımın yepyeni bir şiir yaratacağına yürekten inanmıştım. Çocuksu saf bir bakış beni hep umutlandırmıştır. Ama içgöçlerle kentler kalabalıklaşırken, şiir kendi içine, yaşlı geçmişe gömülmeye başlayınca ben durdum. Şiir hep yazılmalıydı. Ancak bu şiir üstüne denemeler yazılamazdı, kaldırmazdı. Daha doğrusu, o zamanadek yazdıklarımla (üç kitap tutuyor) yetinmeliydim.

Eğer karikatür çizeceksem, mizahın geçmişini bilmem gerekirdi. Beyazıt Kütüphanesine giderek böyle bir kitap istedim, yok dediler. Diğer kütüphaneleri dolaştım; doğruydu; yoktu. Yeniden Beyazıt Kütüphanesine döndüm. Mizahla ilgisi olacağını kestirdiğim eski Türkçe, yeni Türkçe bütün kitap ve dergileri taradım. Ben birşeyler öğreneyim derken ortaya bir derleme çıkmıştı.

İlk sonuçlara göre Anadolu'da yoğun bir mizah çizgisi sürüp geliyordu. Ayrıca mizah, çok yeni bir genellemenin adı oluyordu.

Köklü geleneklere dayanan mizah türleri baştanberi biribirleriyle ilgisiz, ayrı ayrı ilgi alanları olarak görülegelmiş. Çeşitli mizah türlerini biraraya getiren mizah dergileri ilk çıkarken hepsini kapsayan ortak bir ad aranılmış. Böylesine bir kavramın hiç olmadığı anlaşılıyor. O zaman bir mizah türünün adı genişletilerek hepsi için kullanılıyor. Sözgelimi, mizah, Farsca «Müzah», eğlendirici hayvan hikayeleri adından geliyor. «Humor» da böylesine bir adlandırma.

Antik dünyanın kavramlar tablosu mitolojide, eğlence tanrısı, aşk tanrısı, şarap tanrısı var da bir mizah tanrısı yok. Mizah türleri de bu tanrılardan kaynaklanmakta. Gene Aristo, mizahı aşağılamak isterken, tek tek komediye, mizahi şiire, hicve, mizah hikayesine ve karikatüre vuruyor da hepsi için ortak bir deyim kullanmıyor.

Bir bakıma, genel anlamında mizah çağımızda sorun olma niteliğini kazanıyor. Öyle ise önce tek tek mizah türlerini tanımalıydım. 1959 yılında «mizah Hikayeleri, Antolojisi» adlı kitabım yayınlandı. Diğer mizah türlerini de taramış basıma hazırlıyordum. Fakat bütün türler arasındaki ortak nokta olarak «espri» ışıldamakta gecikmedi. Espri ancak çağımızda konusundan bağımsız olarak varlığını ortaya koyuyor.

Espri, kendi kendini yıkmanın, yenilemenin enerjisi olarak beni şiddetle çekmiştir. Gerçeküstücülük çağın başlıca dinamiği espri olacak der gibiydi.

Ülke mizahını, dünya mizahını kendime konu olarak seçerken, amacım genel anlamda denemeler yapmak adına sağlam bir birikim aramak olmuştur.

Nitekim, mizahın özü espridir ama, esprinin özü mizah ya da komik değildi. Bu anlamda, yorumlanış biçimine göre espri trajik olanı da, dramı da yaratır. Hatta yalnız arınma değil, epik anlayış da katılmayı esprinin gücünde arar.

«Dünya Mizahı ve Karikatür Tarihi» adlı denemelerim tamamlanmış, basıma hazırlanmayı beklemektedir. Bu yorucu çalışmadan sonra, espri bugün bana bilimin, sanatın, politikanın temel mantığı olarak görünüyor.

Bu çalışmamın, ülke mizah geçmişi ile ilgili bölümünden kısa bir özeti 1973 yılında «Cumhuriyetin 50 nci yılında Türk Mizah ve Karikatürü» adıyla yayınlanan kitapta basıma hazırlamıştım. Bu yayında Cumhuriyet Mizahının tam bir belge dökümü verilmek istenmiştir. Genel olarak mizah ve mizah türlerinin ayrı; hiciv, taşlama türünün ayrı iki kitapta ele alındığı bu çalışmaya mizah hikayeleri, mizahi şiir ve karikatür için örnekler bölümü eklenmiştir. Karikatür örnekler bölümünü Semih Balcıoğlu'nun hazırladığı bu çalışma genişletilmiş olarak bu yıl da yayınlanıyor. Bir genç bir kütüphaneye gidip mizah üstüne bir kitap isterse bulabilsin istedim. Fakat «Dünya Mizah ve Karikatür Tarihi» adlı çalışmanın apayrı bir işlevi olsun isterim.

Esprinin ortak bir dil oluşu çizgilerimi de etkilemekte gecikmedi. Diyelim ki,

bir karikatürcü bir ilişki yakalar (Buna da espri diyoruz), oturup bunu çizgiye geçirecektir. Diğer karikatürcüler de ayni işlemi yerine getirmektedir. Her karikatürün esprisi ayrı ayrı olsa da, yapılan işlemin esprisi aynidir. Bu artık profesyonel bir basın olayıdır.

Acaba, işlemdeki espri anlamında karikatüre yeni espriler kazandırılamaz mıydı. Karikatürün yeni zenginlikleri bu noktadaki açılıma bağlıydı.

Istanbul'da apartmanların üstünden dolmuşların geçtiğini görünce çok şaşırmıştım, bir perdenin kıyısından bir boğaz vapuru başlıyor ve vapurun bacasından yükselen duman bir cami çizebiliyor, Istanbul'un bu zengin coğrafyası bende yeni bir istif anlayışı geliştirmesini bildi. Birim motiflerin içiçeliği ile örülen istif bir anlatım olanağına da elverşliydi.

Edip Cansever «Petrol» adlı şiir kitabını resimlememi isteyince oturup konusu Istanbul olan kendime göre şiirler çizdim. «Türküleri Dinlerken» adlı kitapta, ayni istif anlayışı içinde kırsal kesimin birim motiflerini kullandım. Bunlar gibi bazı koleksiyonları gerçekleştirirken tüm Istanbul'u çizmek, «Semt Semt Istanbul»u çizmek gibi belgesel bir çalışmanın içine de girmiştim. Bugün kalmayan yapıları ile eski Istanbul'u ayrıca minyatür yapısından yararlanmak isterken, göz perspektifi yerine zihin perspektifini uyguladım.

Benim istiflerimde bütün birim motifler, insan eliyle gerçekleştirilmiş figürlerden oluşuyor. İstife giren canlılar fotoğraf, yansıma gibi insan başarılarını sergiliyor. Motiflerdeki insan figürlerini bile toplum biçimlendirmiştir. Bu yaklaşım da istiflerde yeni bir dil ortaya çıkarıyordu.

Çalışmalarımı bilen Orhan Kemal birlikte bir Istanbul yapmamızı önerince «Istanbul'dan Çizgiler» adlı kolleksiyon doğdu. Bunda da Istanbul üstüne «Denemeler» çizmiştim. Bu kolleksiyonu bir daha basıma hazırlamayı düşünüyorum.

20 yıllık çalışmadan sonra, geçen yıl «Büyük Istanbul Panoraması»nı tamamladım. Bir yıldır basıma hazırlıyorum. Bu yıl çıksın diyorum. Bu çalışmanın özelliği, esprisi yüklendiği işlevde bulunuyor.

Diğer çalışmalarım ve albümlerim, varsın artık basılınca adı konulsun.

Deneme çok pahalı bir alan. İncecik çizgilerim, hele bu yeni istif içinde, geçimimi taşıyamazdı. Cağaloğlu'nda profesyonel bir uğraşım hep olmalıydı. Sayısını bilmediğim çoklukta kitap kapağı çizdim, kitap resimlemeleri yaptım. Grafik, espri ve basın, yaşantımda bir meslek olarak işlemiştir.

Çizgilerimdeki yeni istif anlayışı, karikatürde günlük espri bulma bölümünü açıkta bırakıyordu. Bunu ayrıca değerlendirebilirdim. «Gırgır» dergi olarak yayınlanmaya başlarken, espri verici olarak katıldım. Türkiye'nin ilk profesyonel espri vericisi oldum diyebilirim. Karikatürcü ve Gırgır Dergisinin yöneticisi Oğuz Aral'la birlikte espri vericiliği yıllarca sürdürdüm. Gene karikatürcü Mehmet Polat ölünceye dek, Günaydın Gazetesi birinci sayfa karikatürlerini espri verici olarak sürdürdüm.

Daha hiç sergi açmadım. İlk sergim «Büyük Istanbul Panaroması» olsun demiştim, ayrıca hiç orjinal çizim satmadım. Yalnızca İsviçre Basel Karikatür Müzesi Vakıf Yöneticileri Istanbul'a gelip benden karikatür almak isteyince, üç karikatür orjinalimi sattım. Seçtiklerinden, müzeye alınanlardan birisi, kendi istif anlayışımda bir karikatür olduğu için sevindim.

Bir de şu var. Çocukluğumuzda okuyabildiğimiz biricik kaynak olan, çoğu Darende'lilerin kolonya mis şişeleri ile demiryorları boyunca Anadolo'ya yaydığı, Tahir ile Zühre gibi, Hazreti Ali Cenkleri gibi taşbaskısı gelenekli konuyu, kendi eklediklerimle birlikte, onbeş kitapta çizgi roman olarak yazdım, çizdim ve Gün Gazetesi'nde yayınladım.

«a» Dergisi kadrosunda yer aldım. 1971 yılında ikinci çıkışında «a» Dergisinin sahipliğini yüklendim. «a» Dergisi demokrasiye olan inancı ile, çeşitli görüşleri bir araya getirişi ile ilgi toplamıştır.

Türkiye'de edebiyatcıların, sanatcıların meslek dayanışması için biraraya gelmeleri adına oldukça uğraştım. Edebiyatcılar Birliği, Sanatcılar Birliği denemeleri, olumlu bir çok adım atılmış olsa da sonuca ulaşamadı, sanırım sonuçsuzluğun nedeni, bu tip derneklerin meslek için zorunlu amaçlar geliştiremiyişi oluyor.

Benim katıldığım yazarlar sendikası, çok dar bir kadro ile olsa da (yalnızca yazar), bir meslek amacı çerçevesinde etkinliklerini sürdürdüler. Ancak grev yapısı olmayan bir kuruluşun sendika adı altında örgütlenmesine hep karşı kalmışımdır.

Ti-Sen Tiyatrolar Sendikası başarılı olabilirdi, ama olamadı. Bu konuda bir anımı belirtmeliyim. Sendika, Şehir Tiyatrolarında greve gitmek isteyince, beni çağırmıştı. Kasaları bir grevi kaldıramazdı. Tiyatro yapısına uygun bir grev düşündüm.. Herkes işbaşı yapacak, yalnızca iki başrol oyuncusu ile ışıkcı sendikanın grev kararına uyacaklardı.

Grev başladı, belediye sahneleri kapatınca çıkmaza girmiştir. İşbaşı yapanların ücreti işliyordu. Basın bu alışılmadık greve gittikçe artan bir ilgi gösterdi. Küçük ödemeler yapabilmek adına bir gece düzenledik. Geceye yıldız ve para yağmıştı. Sanatçıların açtığı bağış kampanyası umduğumuzdan büyük gelir sağlıyordu.

Gariplikler birbirini kovaladı. Greve girip kasası boşalacağına dolan tek sendika Ti-Sen olmuştur. Bütün işverenler bu grevi paraca desteklemiştir. Yılların oyuncusu Vasfi Rıza Zobu grev kırıcılığı yapıyordu. Sinema ve ses sanatçıları grev sözcülüğü yapıyordu. Bedia Muvahhit iki üç günde bir gelir, güzel bir ayakkabı, ya da başka bir giysi gördüğünü söylerdi. Derin bir saygı ile fiatını sorar, arkadaşlardan ödeme yapmalarını isterdim. Büyük Cahide Sonku her akşam sendikaya gelip içki parasını alıyordu, o pırıl pırıl sanatçılar, halkı tiyatrosuz bırakmamak için kentin alanlarında kısa oyunlar oynuyorlardı. Halk büyük ilgisi ile onları kuşatınca, kendi gücünü tanımak oyunculara bambaşka bir heyecan yaratmasını bildi. Bir işçi grevi bir sanat olayına dönüşmekteydi. Şehir Tiyatrosunun yüzyıldır birikmiş enerjisi sanki birden fışkırmış gibiydi.

Belediye girdiği çıkmazı görünce, bizimle görüşmek istedi. Sanatcı arkadaşlar tiyatroların kâra geçmek sorumluluğunu yüklenmeyi önerdiler. İlke anlaşmasına varılmış durumdaydı.

Sonrası biliniyor. Şehir Tiyatroları bütünü ile memur kadrosuna alındılar. Karar Ankara'dan geliyordu..

Şehir Tiyatroları Ti-Sen'den ayrılınca geriye birkaç özel tiyatro kalıyordu. Bu tiyatroların inanmış oyuncuları ise neredeyse üste para vereceklerdi. Olay bitmişti. Bugün de Şehir Tiyatrolarının o durağın görünümünün altında uluslararası bir enerji saklı durmaktadır. Hatta grevden sonra Şehir Tiyatrolarının sanatçıları ayrı bir canlılıkla görevlerini yerine getirdiler.

Karikatürcüler Derneğine ayrıca değinmeliyim. İlk mizah dergisi Diyojen'in yayınlaşının 100 ncü yılında, Semih Balcıoğlu, Turhan Selçuk ve ben, üçümüz kurmuştuk. Derneğin tüzüğünü hazırlamak bana düşüyordu. Amaç bölümünü yazarken oldukça hayal kurmuştum.

Gülhane Parkında yaşayan, yaşanan bir kariktür müzesi, Karagözün Evi, uluslararası Nasreddin Hoca Karikatür Sergi ve Yarışması, Ezop Kitaplığı, Antalya'da Noel Baba Oyuncak Müzesi, bir de Anadolu basınına karikatür sergisi için bir klişe ajansı, V.B.

1974 yılında dernek başkanı olduğumda harekete geçtik. Konuk karikatürcülerle müzenin temel atma töreni yapıldı. Akşehir'e gidildi. Hoca'nın türbesi önüne «dünyanın ortası» plaketi konuk Karikatürcüler tarafından yerleştirildi. Uluslararası ilk karikatür yarışma ve sergisi gerçekleştirildi. Ancak Afyon'un Akarçay'ına bağlanan Akşehir gölü sellerle doğal yapısını yitirmişti. Bataklıkları ve sivrisinekten geçilmiyordu, gölü gerçekten yoğurt tutturacak, turist çadırlı dinlenme ve yüzme kampları hayalim böylece çamura saplandı.

Müze ertesi yıl Tepebaşında açıldı. Akşehir gösterileri, müze etkinlikleri on yıl sürdü. Müzenin ve Akşehir gösterilerinin gerek gerçekleşmesinde, gerekse sürdürülmesinde en büyük pay Tan Oral kardeşimizindir. Müzenin yapımında Turhan Selçuk arkadaşımızın büyük katkısı vardır.

Anado'lunun antik mizah değerlerini, turizmin ekonomik eşliğinde yeniden canlandırmak isteyen herkes bu hayallerimi kurabilir. Alınan ilk sonuçlar şöyle özetlenebilir: Konu bulamadığı zaman Türkye aleyhine karikatür çizme geleneğini Avrupalı meslekdaşlarımız kestiler Bir de artık Türkiye'yi fesli çizmiyorlar. Akşehir'den bir ödül almak dünya karikatürcüleri için en büyük özlem durumuna gelmiştir. Bunu Nasreddin Hoca'nın evrensel kişiliğine borçluyuz.

12 Eylül 1980 harekatında, diğer derneklerle birlikte, karikatürcüler derneği ve karikatür müzesi kapatıldı. Üç yıldır ünlü Nasreddin Hoca uluslararası gösterileri yapılamıyor.

Istanbul'u çizmeye dalınca, ister istemez insan yaşantıları içinde kalıyorsunuz. Yeni başlıyan içgöçler beni çeşitli yönleri ile çarpmakta gecikmedi.

Yerden bitme gecekondularla, kentlere dolan milyonlar, benim kuşağımın hazırlıklı olmadığı toplumsal sorunları birlikte getiriyorlardı. 1960 Haziranında yayınladığım «CHP Ne Olacak» adlı broşürümde içgöçlerin altını çiziyor ve artık Türkiye için iki merkez partisi lüks olduğunu vurgulamak istiyordum.

Ayrıca, yeni incelediğim Karagöz perdesindeki Istanbul'un kolonili halk yapısı ile içgöçlerin kenti doldurușu temelde bir benzeşme gösteriyordu. Koloni, ayni kentten ayni ülkeden gelenlerin Istanbul'da ayni bölgede oturup, ayni işi topluca yapmaları anlamında, Fatih Sultan Mehmet ile başlıyor, dalga dalga sürüp günümüze dek uzanıyordu.

Nitekim, bu son ve en büyük milyonluk dalgalar, kırsal kesimi fabrikalar çağırıyor olsa da, batıda sanayi devriminin yarattığı kente akışa, asfalt üzerinde tek başına kalış yani proleterleşmeye hiç benzemiyordu. Sanki aşiretler topluca kalkıp Istanbul kırlarına öbek öbek çadır açıp konuyorlardı.

Kolonileri, içgöçleri adım adım izlemek benim için ayrı bir ilgi alanı oldu diyebilirim.

Önce Istanbul'un koloni haritasını çıkarmaya uğraştım. Bizans'ta da kolonili yapı var. Ama Fatih'le birlikte koloniler hem zenginleşiyor, hem de semtleri belirginleşiyor. Koloniler, aralarındaki büyük tahta kapıları gece kapıyorlar. Koloniler Osmanlı'da akın akın artarak önümüze geliyor.

Ancak bunun Osmanlı edebiyatına yansıması yok. Tam tersine her büyük halk akınından sonra, divan edebiyatında bir parlaklık, bir canlılık göze çarpıyor; bir de karagöz perdesinde bir zenginleşme.

Son büyük kitlelerin ilk yerleşme biçimlerini izleyebildim. Bölge, tüfekle komşu kolonilere karşı, rüşvetle bürokrasiye karşı, sağlama alıyor, sonra memleketten aileler getirtiliyor. Ancak ben Istanbul içini ve yakın çevresini tarayabildim. Bir tek insanın gücü bu koskoca çerçeveyi taramaya yetmiyor. Daha doğrusu, «Büyük Istanbul Panaroması» içine giren bölgelerle ilişki içinde idim.

Koloni içi dayanışma, koloni içi sömürünün kaynağı idi. Koloni içi sömürü kolonininin mayası ve harcı yerinde idi. Olguyu daha yakından, yerinde izlemek için sendikalarda çalıştım. Koloni yöneticileri, hem geleceklerini kurtarmak için hem de koloniye iş ve olanak açmak için oylarını yerel politikacıya, emeklerini işveren vekillerine tezgahlamak zorundaydılar. Grevler koloninin gücü ve dayanışması ile gerçekleşiyordu. Koloni ile uzlaşma sağlanırsa grev çözülüyordu. Bu kolonilerden yüzlerce, binlerce varlıklı aileler karasinekler gibi türeyip kente uçtular. Uçmaktalar.

Gecekonduda doğup büyüyen ilk kuşağın dinamizmini bugün Istanbul yaşıyor. Bunlar kır kültürü ile kentte büyüdüler. Bu kırma kültürü tutkuyla izlemeye çabaladım, içinde büyüdükleri ikilemin sonucu, hem babakuşağı ile derin bir çatışmaya düşerler hem de kentle diyalog kuramazlar. Babakuşağı gibi boynubüküük, değildirler. Asla yetinmezler. Babasının gecekondusunu, elektriğini kanundışı biçimde elde ettiğini bilmektedir. Yaygın bir sonuç ortaya çıkmıştır: demek ki başarı, zenginlik kanunları atlatmaya bağlıdır ve kanunlar kendisine karşı konulmuştur. Trafik kuralını çiğnemek bile ona haz vermektedir.

Tek amaç bu ortamdan kurtulmak oluyor, komşu başarmışsa kendisi de mutlaka başarmalıdır, komşu daha bilgili, daha okumuş değildi, öyleyse burada aklın eğitimin yeri yoktur, garip bir felsefedir bu. Başarı şanstır, tesadüfdür. Başarı yoksa suç, kendisinin değil, kahpe feleğindir, bir başarı kazanılmışsa nazara karşı korunmalıdır.

Gecekondunun karanlık, çamurlu köşesini bir döndün mü kentin pırılpırıl ışıkları seni kucaklar. Köşeyi dönmek bu kuşakların temel sloganı ve sömürü kuyusu olur.

Kentle diyalog kuramamak daha büyük kitlelerin sorunudur. Yalnız gecekondulardakiler değil, dönenler de müteahhid, iş adamı, memur, sanatçı, milyoner hatta Holding sahibi olanlar da kendi koloni kültürlerinden kopamazlar, kentle diyalog kuramazlar.

O zaman bu milyonluk dinamik kitleler beğenileri ile felsefelerine uygun; kendi sinemalarını, kendi müziklerini, kendi totove piyangolarını, kendi büfelerini, kendi yeraltı dünyalarını, kendi trafiklerini; kısacası kendileri için, kendilerine göre bir Istanbul yaratırlar.

Yarı kır, yarı kasaba, yarı kent bir Istanubuldur bu. Hemen bütün büyük kentlerde bu olgunun bir benzeri yaşanılmaktadır. Almanya'da da bu olgunun hiç benzeşmeyen bir benzeri ortaya çıkmış bulunuyor.

Bu kırma kültürün bir ikinci boyutunu da vurgulamak isterim. Artık bu genç kuşaklar, babalarının tersine, kırdan gelen emirle topluca oy vermeyi bırakınca, çevrelerini sağ ve sol görüşler kuşatmakta gecikmez. Giderek partiler kaygan bir düzleme sürüklenir ve demokrasi daha sık açmazlara düşmeye başlar.

Bu konudaki denemelerimi «Yaşayan Istanbul» adı altında basıma hazırlamaya birkaç kez yeltendim. Ancak ortaya kupkuru koloniler dökümü çıkmaktaydı. Gönüllü bir ekiple daha geniş koloni taramaları yapmak, bulguları bol bol belgeleyebilmek, hatta tiplemek gerekiyor.

Gerçekte bu uzun süreli çalışma, yalnızca bir boşluğu, biryokluğu ortaya çıkardı diyebilirim.'

Elbette milyonluk kitlelerin yerlerini, kimliklerini, kültürlerini tümden değiştirmeleri toplumlara ender görülen bir enerji birikimi sağlıyor.

Nitekim batı klasiklerinin çoğunluğu ya feodal yapının çözülüşünü işaret etmekte ya da sanayi devriminin başlattığı karmaşayı ve yeniden kuruluşu yansıtmaktadırlar.

Oysa Anadolu'daki bu olağanüstü değişim enerjisi, sanatı, edebiyatı, düşünce dünyasını hemen hemen etkilememiş (yani yönlendirmemiş ve canlandırmamış) gibidir. Peki bu duyarsızlık niçin diyorum. Çünkü bu da sosyal bir olgudur.

Bu sosyal olgunun tipik üç ayağını özetliyelim. Fatihten bu yana süregelen kentlere niteliksiz yığılmanın, en büyüğünü yaşamaktayız ve edebiyatta sanatta bir divan edebiyatı anlayışı sürmektedir, ikinci olarak; tümüne yakın bölümü kır insanları ile eşzamanlı olarak gelen sanatçılarımız herşeyden önce kendisini kurtarma, kentle diyalog kurma uğraşı içindedirler, üçüncü olarak; Fatihten bu yana koloni akınlarıyla tazelenen Istanbul, levantenler dışında, diyalog kurulabilecek bir kent kültürü yaratabilmiş değildir

Ben de bu milyonluk kitlelerle eşzamanlı olarak Istanbul'a geldim. En çok korktuğum yapı Haydarpaşa garıdır, «Semt semt Istanbul» albümünde o yapıyı bir semt imiş gibi tek başına çizmişimdir. Bir gün Istanbul'dan püskürtülmek korkusu bir sevgili gibi hep içimde yaşamıştır. Belki de bu ürküntü sonucu gecekonduları, kolonileri kendime çok yakın buldum. Onların gözü ile Istanbul'u görebilmek umuduyla bedava avukatlıklarını bile yaptım. Şimdi şöyle düşünüyorum: Eğer kolay bir gecekondu edebiyatı bataklığına düşmekten kurtulmanın yolu bulunabilirse, bu ilgi alanı sanırım Sanat ve edebiyat yaratıcıları için günümüzde aranılan fideliği işaret etmektedir.

Elli yılın dökümünü bağlıyalım.

Bizler İkinci Dünya Savaşının çocukları. bütün ülkeler kan denizinde yıkanırken, Türkiye'de özel bir akvaryum içinde büyümüş gibiydik.

Türkiye'nin Dünya savaşının tam ortasında bir ada gibi dışarda kalışı, Anadolu insanını şartlandıran temel tipikliği olmuştur

Evlerimiz, kasabalarımız, giyimlerimiz, davranışlarımız feodal görüntülerini koruyorlardı, değişmezliğin inancını ifade eden feodal yapı, Anadolu'da çok uzun bir pastırma yazını sürdürebilmiştir

Bunun sonucu olarak kentleşme ve sanayileşme çok kısa ve elverişsiz bir zaman dilimine sıkışmak zorundaydı.

Büyük Dünya savaşından sonra, politik, ekonomik, bilim ve sanat açılımlarını karşılamakta ve değerlendirmekte yönetici kadrolar deneyimli ve eğitimli değildi Nitekim bu yönetici kadrolar da, medrese anlatımlı Aristo mantığı yerine batılı motifler içinde Aristo mantığını okutmayı büyük bir aşama sayan eğitim anlayışının elinde yetişmişlerdi.

Toplum, bütün değerleri ile birlikte tam bir çözülüşün ve yeniden kuruluşun içine girince, durum bir curcunaya dönüşmekte gecikmedi, ve içinde büyüdüğümüz akvaryum kırıldı, bütün kuşaklar yere döküldük.

Kendimizi geliştirerek, bir yere ulaşamazdık. Yürekli bir özeleştiri de yetmiyordu. Yalnızca feodal iskeletimizden kurtularak, yani kendimizi yıkarak, kendimizi bulabilirdik, yalnız kendimizi kime göre, neye göre yıkacaktık işte o zaman Bit Pazarına nur yağdı.

Sürekli kaymakta olan uzun bir yamaçta otuz yıldır bir şeyler yapmaya özeniyoruz. Toprak kaydıkça yapılanlar da devriliyor; anlamsızlaşıyor.

İp sık sık kopuyor, ülkede bütün çamaşırlar üstüste dökülüyorsa, ayağının altındaki toprak sarsılmaya başlamışsa, herşeyden önce bu durmayan çöküntünün içinde somut bir dalı yakalamak gerekiyordu. Ben bu büyük çalkantıyı bölüm çizgilerimle yazılarımla belgelemeyi seçtim.

50 yıl ne demektir. Bir bakıma, güneşin çevresinde yayan olarak 50 tur atmış sayılırım.

Ben nasıl Dünya savaşı görmedimse çocuklarım da görmesin kavgasındayım;

Ama bir akvaryum içinde değil, gerçek bir demokrasi ortamında. Hem bütün Dünya çocukları ile birlikte.

Bilim dünyasındaki ardarda gelişmeler yepyeni bir sanat yapısını ve ortamını muştular gibidir, sözgelimi son yıllarda hiç bir şiir beni biyolojideki DNA ikili sarmal ölçüsünde sarsmadı, çağrışım sellerine sürüklemedi.

Denemelerimi, albümlerimi basıma hazırlayınca köyüme kesin dönüş yapmayı düşlüyorum, Anadolu'nun bütün köylerinde tek bir köylü kalmayınca, işte o zaman, bu curcuna bitecek, bir kent diyalogu başlıyacak diyorum.

Bakıyorum da elli yaş, artık yaşlılığın delikanlılığı oluyor. Bir başka salona alınıyorsunuz.

ÖZKER YAŞIN

Sayın Aziz Nesin

Mektubunuz beni çok duygulandırdı.

50 yaşına basmanın burukluğunu o mektubu okuyunca bir kez daha duydum.

İki yıl önce eşimi kaybetmiş, çok bunalımlı bir döneme girmiştim. Çocuklarımın hiç biri yanımda değil. Kalabalık bir aile yaşantısından büyük bir yalnızlığa itildim. Kocaman bir evde iki yıl yemeğimi pişirmek, çamaşırımı yıkamak zorunda kaldım.

Çok şükür evimde her türlü uygar gereksinimi karşılıyacak elektronik aletler var ama onlara «bir kadının elleri» dokunmayınca gerçek işlevlerini yapamıyorlar. Çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrikli fırın ve benzeri aletler evin içinde bir kadın ile birlikte güzel oluyor.

Yalnız geçen yıl içinde bazılarını bozdum. Tamir ettirmek içimden gelmedi. Bahçedeki çiçekler kurudu. Sulamak içimden gelmedi. Banyodaki fayanslar döküldü. Yenilerini koydurmak içimden gelmedi. Hani o ünlü deyimle «ipin ucunu kaçırdım.»

Ve 1983 yılı bana uğur getirdi.

Onyedi yıl önce sevdalandığım bir öğretmen hanım vardı. Dört yıl çok yakın bir arkadaşlığımız oldu. Ben evliydim, çoluk çocuk vardı. Bir gazete çıkarıyordum. Politikaya bulaşmıştım. Rahmetli eşimden boşanmıya kalksam, skandal olacaktı.

Sevdalandığım kadın, duygulu kadındı, onurlu kadındı. Yıkılacak bir yuvanın üstüne kurulacak yeni bir evliliğin ikimize de mutluluk getirmiyeceğini düşünmüş.. Benden uzaklaşmak için aşksız bir evlilik yaptı. Bir köye gidip yerleşti. Onüç yıl kendisini hiç görmedim. Arada bir mutsuz olduğunu duyar üzülürdüm ama onu aramıya gururum karşı koyardı.

Şimdi o eşinden boşandı. Otuz yaşlarında gelmesi gereken mutluluğa ben elli yaşımda, sevdiğim kadın kırkbeş yaşında ulaştık.

Sizin o içtenlik dolu, bana 50. yuvarlak yaşıma ulaştığımı bildiren mektubunuz elime geçtiği gün evlendik. Ne hoş bir raslantı değil mi?

Yazarlık yaşamım çok küçük yaşta başladı. İlk şiire benzer karalamamı on yaşında yazdığımı anımsıyorum. Bu «Küçük okullu» adını taşıyan bir manzume idi. Okulumuzun duvar gazetesinde 1942 yılında yayınlandı.

Çocukluğum yoksulluk içinde ve mutsuz geçti.

Annemle babam ben doğduktan altı ay sonra boşanmışlar. Annem Kıbrıs'tan kalkıp Türkiye'ye gitmiş ve Istanbul'da terzilik yapmaya başlamış. Ben dört beş yıl Anneannemin yanında kaldım. 1939 yılında Annem Kıbrıs'a geldi. Beni alıp Istanbul'a getirdi.

O çocukluk günlerini ve Türkiye yolculuğunu «YAŞADIĞIM GİBİ» adlı şiirde anlatırım:

Çocukluğumun yaz akşamlarında
Ninemle hisar kenarına çıkardık.
Küçük bir sandalye kolumuzda,
Ben önde, ninem arkada;
Hisar kenarında başka evlerden gelmiş
Kadınlar, erkekler, çocuklar vardı.

Çocukluğumun yaz akşamlarında
Lefkoşa'nın sıcağından bunalmış insanlar
Kendilerini hisar kenarına atarlardı;
Hisar kenarında püfür püfür bir rüzgar
Kadınlar bir yanda erkekler bir yanda,
Hisar kenarı serin havadar...

Aşağıda Çağlıyan Bar, Işıklar,
Asfalt yolları doldurmuş kalabalık,
Karşı kahvelerde plak çalarlardı.
Burda duyduk Almanya'nın savaşa girdiğini
Sonra savaş adamıza bulaştı
Şehirdeki bütün ışıklar söndüler...

Hatırlaması bile acı veren günler
Bir Kasım sabahı Türkiye yolculuğumuz
Yıl: 1939. Annemle ilk ayrılışımız Kıbrıstan
Bir yelkenli gemide —çaresiz—

Mayınlar, denizaltıları korkusu ile
Dört gün çalkalandık denizde.

Ah neydi Anadolu toprağının görünüşü
Neydi yüreğimdeki o tarifsiz heyecan,
Tam yedi yaşında bir çocuktum o zaman,
Fırlayıp yelkenlinin güvertesine
Yumruklarımı sıktım. En gür sesimle:
«Vatanım» diye haykırdım şöyle içten.

Bir baktım bütün yolcular güvertede,
Bütün gözler yaşarmış sevinçten.
Sonra ay-yıldızlı bayrağı çektik direğe,
İstiklal Marşını söyledik hep birden.
Damarlarımızda sıcak kan ses veriyordu
Irmaklar gibi uğuldıyarak derinden.
Mersin'de iğilip öptüm toprağı,

«Gayri ölsem de gam yemem» dedim.
Hür havayı doldurdum ciğerlerime,
Suyundan içtim, ekmeğinden yedim,
Kamyonlarla, trenlerle, kağnılarla
Yollarına düştüm memleketin.

Hayatım hep yollarda geçti zaten
İlk şiirimi bir vapurda söyledim
İlk aşkım bir trende başladı
Siyahı göğüslüklü bir kızdı utangaç,
Ona beyaz bir evde yaşamaktan bahsettim
Bomboş ovalara bakıp ağladı.

Ne kadar mahsundum bilseniz
Taş gibi bir çaresizlik yüreğimde
Bir gün dönüp geldim doğduğum yere
İçimde hep o bozbulanık düşünceler
Bakım ki tüm değişmiş Lefkoşa'nın insanları
Tüm değişmiş hisar kenarındaki geceler...

Umudumu yitirmedim çok şükür,
İnancım var gelecek ışıklı günlere...
Lefkoşada bir yalnız adam, bir garip şair,
Yurdunun, insanlarının şiirlerini söylüyor,
Başka ülkelerde kendisini anlıyanlara,
Duyan, hisseden, düşünebilenlere...

Istanbul'da 1939'dan 1950 yılına kadar onbir yıl kaldım. Fatih'te oturuyorduk. O savaş yıllarında, ekmeğini iğnenin ucu ile kazanmıya çalışan dul bir kadınla yoksul bir çocukluk yaşadım.

Gerçekte bizimkine çocukluk denmez sanıyorum. Biz çocukluğu yaşamadan büyüyen kuşaktanız.

İlk ve ortaöğrenim yıllarım Istanbul'da geçti. Yaz ayları Kapalıçarşı'da çalı-

şırdım. Okulda arkadaşlarıma kitap kiralardım. Karamela ile oyun oynatır para kazanırdım. Ekmek paramı oniki onüç yaşlarında çıkardım diyebilirim.

Tam onbir yıl Istanbul'daki yaşantım çok zor koşullar içerisinde geçti. İşte ONBİR YIL ISTANBUL'da adlı şiirim

Karşılaşmamız yağmurlu bir eylül sabahı oldu
Henüz Haliç'ten ve Boğaz'dan
Sisler dağılmamıştı
Henüz uykularındaydı Beyoğlundakiler
Ve tek tük vapur düdükleri işitiliyordu
Istanbul'un cümle yaratıkları
Yani insanlar hayvanlar köpekler ve kediler
Yani martılar güvercinler
Sürüngenler memeliler amipler
Doğacak günü bekliyordu.

Ve gün önce kubbelerden verip müjdesini
Sonra denizden beyaz pırıltılarla
Yavaş yavaş geliyordu —ürkütmeden—
Avına yaklaşan cins bir kedi gibi.
Bu saatte Boğaz sahillerinde

Balıkçılar ağlarını toplamaktaydı
Bu saatte Üsküdar'ın kenar mahallelerinde
Tek tük ışıklar yanmaktaydı
Ve Unkapanı'nın arka sokaklarından
Fırınlara gitmekteydi simitçiler
Fabrika işçileri, esnaflar, gazete satıcıları
Yani takım taklavatıyle fakir Istanbul'un küçük insanları
Yollara dökülmüştü
Fakat benim bunlardan hiç haberim yoktu.

Ah zamanla neler öğrendim bilseniz
Bu şehir başka şehirlere benzemiyordu.
Tam onbir yıl Istanbul'da Özker Yaşın
Ömrünü harcadı yoksul nasipsiz
Tam onbir yıl Istanbul'da Özker Yaşın
Âşık oldu, şair oldu, avare oldu
Sevmeyi ağlamayı ve yalnızlığı öğrendi.

Ah zamanla neler yaptım görseniz
İçimdeki romantik duygulardan öte
Okyanus dalgaları gibi arzularla çaresiz
Gün oldu Balıkpazarı meyhanelerinde her gece
İçip içip bir kadını düşündüm
Gün oldu neon lambalarının aydınlattığı bulvarlarda
Sabahlaradek yağmur altında dolaştım sebepsiz...

Ah zamanla neler söyledim işitseniz
İlk şiirlerimde çocuksu bir sevinç vardı
Sonraları herşey değişti düşünceler gibi

Değişti kederlerimiz ümitlerimiz...
Tam onbir yıl Istanbulda Özker Yaşın
Netti neyledi
Nereden görecek işitecektiniz...

Evet nereden görecek işitecektiniz. O yıllarda rahmetli Nihad Sami Banarlı'nın edebiyat sayfasını yönettiği Yedigün Dergisinde, karikatürist Ramiz'in yayınladığı Salon Dergisinde, Doğankardeş Dergisinde, Nevzat Karagil'in yayınladığı Yeşilada Dergisinde şirlerim çıkıyordu.

Gerçekte ilk şiir denemelerimi yayınlatmakta pek güçlük çektiğimi söyliyemem. Ne yazdıysam ve hangi dergiye gönderdiysem çoğu yayınlandı.

1950 yılında Kıbrıs'a babamın yanına geldim. Onsekiz yaşında idim. Babam daha önceleri terzilik yapıyordu. Ben Kıbrıs'a geldiğimde işini Kahveciliğe çevirmişti. İkinci kez evlenmişti. Bütün yaşamında olduğu gibi evinin ekmeğini zor kazanıyordu.

Hayatımı sürdürmek çin 1950 yılında Kıbrıs'ın yerel gazetelerinde çalışmaya başladım.

Yıllarca günlük, haftalık çıkan hemen her gazetede çalıştım diyebilirim. İmzalı, imzasız yazılar yazdım. Köşe yazarlığı yaptım. Düzeltmecilik (musahhihlik) yaptım. Kıbrıs'ı köy köy dolaşıp roportajlar hazırladım. İmzalı ,imzasız başyazı bile yazdım. Gazetelerde edebiyat, sanat sayfaları yönettim.

1953 yılından başlıyarak Kıbrıs Radyosunda programlar hazırlamıya başladım. 1958 den sonra da Kıbrıs Televizyonunda programlar hazırladım. Sunuculuk yaptım.

O yıllarda İngiliz Sömürge idaresi vardı Kıbrısta. İngilizler bu tip uğraşlara dolgun ücret ödüyorlardı.

Örneğin 1952 yılından sonra şiirlerim Varlık Dergisinde yayınlanmıya başlamıştı. 1956 yılında Yaşar Nabi LİMANDA BİR GEMİ adlı şiir kitabımı bastı. Bu kitap için bana 400 Türk lirası telif ücreti ödemişti.

Oysa ben ayni yıllarda Kıbrıs Televizyonunda hazırlayıp sunduğum bir programdan aynı parayı tek bir günde alabiliyordum.

1952 den başlıyarak peşpeşe şiir kitaplarım yayınlanmaya başladı. Bu kitapların bazıları Kıbrıs'ta çıktı bazıları Türkiye'de... Kitaplarımı satmakta hiç sıkıntı çekmedim. Rahmetli Yaşar Nabi'nin sakladığım bir mektubu vardır. «Senin kitapların umduğumdan da fazla satılıyor» diye yazmıştı.

1956 yılında gazetecliik uğraşım yanında kitapçılık yapmayı da düşündüm. Bir kitapçı dükkanı açtım. İlk dükkanımın yarı sermayesi Varlık Yayınları idi. Yaşar Nabi bana geniş bir kredi olanağı verdi.

1958 de Kitapçı dükkanımın yeri değişti. İşimi daha da geliştirdim. Bu arada kısa ömürlü dergiler çıkardım. Gazetelere yazı yazmak, radyo ve televizyona programlar hazırlamak uğraşımı sürdürdüm. Bütün bu işlere ek olarak bir reklam acenteliği kurdum. Aylık bir reklam dergisi çıkardım.

1957 yılında bir şiir kitabımın parası ile küçük bir araba almıştım. Diyebilirim ki o yoksul ve zor koşullarda geçen çocukluktan sonra ne yaptıysam hep kendi becerim sayesinde yaptım. Öyle büyük paralar kazanıp köşeyi dönmedim ama, bugüne kadar da yaşamımı kimseye bel bükmeden alnımın teri ile kazanarak sürdürdüm. Kıbrıs gibi bir ülkede yıllarca kalemimle para kazanmak başarısını da gösterdim.

Kıbrıs'ta 1 nisan 1955 de EOKA'nın bombalar patlatarak başladığı tethiş, 1958 yaz aylarında Türk - Rum kavgasına dönüşen acı olaylar, 21 Aralık 1963 de baş-

latılan cenosid hareketi, bu küçük ada halkı üzerinde oynanmış tüm kanlı oyunlar beni çok etkiledi. Bunların içinde yaşadım. Kaç kez ölümle burun buruna geldim. Ve yaşadıklarımı yazmıya çalıştım. Kıbrıs'ta olup bitenleri Türkiye'deki soydaşlarımıza duyurmıya uğraştım. Bir süre devamlı «Kıbrıs» konusunu işlemeye beni olaylar zorladı.

Yirmi yıl önce, 15 Ağustos 1963 tarihli ve 604 sayılı Varlık Dergisinde bana yönetilen bir soruyu şöyle cevaplamışım

«...Özellikle son yılların olayları ve Kıbrıs'la ilgili şiirlerimizin Anavatanda okuyucu buluşu yazdıklarımı daha çok bu yönden tanıttı. Oysa epik şiir benim sanat çabamın sadece bir yönüdür.

Sevinçle söylemeliyim ki Kıbrıs üstüne yazdıklarım dergi, kitap, gazete sayfalarında unutulup kalmadı. Onlar Kıbrıs'ta yapılan ulusal türenlerde, okul müsamerelerinde, kahramanlık gecelerinde, Radyo ve Televizyon programlarında okunmakta, marş olarak, kantat olarak beslenen parçaları söylenmekte ve artık benim şiirlerim olmaktan çıkıp Kıbrıs Türklerinin ortak malı durumuna girmektedirler...»

Kıbrıs'ta yazar olmanın sorunları ile Türkiyede yazar olmanın sorunları az çok birbirine benziyor. Dedikodu, çekememezlik, kıskançlık, her aydın fikre ve uyanık görüşe kara boya sürmek... Ve biraz ünlenmiye başladınız mı düşmanlarınız çoğalıyor...

Yıllarca yazdığım gazetelerde özgürce görüşlerimi yaymak olanağı bulamadım. Biz Kıbrıs Türk Toplumu olarak kendimizi bildik bileli bir «sıkıyönetim» altındayız. Yazdıklarımız dikkatle izlenir ve değişik ses vermeye başladık mı susturuluruz...

Böyle olduğu halde bir toplumda hiç kimsenin dokunmıya cesaret edemediği konuların fazlasını ilk kez ben yazdığımı söyliyebilirim.

1967 yılında SAVAŞ adlı haftalık bir gazete çıkardım. Diyebilirim ki SAVAŞ Gazetesinin Kıbrıs Türk Basınındaki işlevi Doğan Avcıoğlu'nun Türkiyede 27 mayıs devriminden sonra çıkardığı YÖN dergisine benzemektedir. Kıbrıs'ta nice dokunulmaz sanılan konu ilk kez bu gazete ile okuyucuya duyurulmuştur.

Cemalettin Ünlü Basın-Yayın Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan KIBRIS'TA BASIN OLAYI (1878—1981) adlı kitabında SAVAŞ gazetesine ayırdığı bölümün sonunda şöyle diyor

«... Bu gazete yayın yaşamı süresince karanlığı aydınlığa dönüştürmek için uğraşı vermiştir. Ayrıca Kıbrıs Türk toplumunun her kesimi ile içli dışlı olan, toplumun her kesimindeki sıkıntıların içeriliğini abartmasız gözlemliyebilen bir yazar olan Özker Yaşın, bu sıkıntılarını gazetesinin sutunlarında sergilemiştir.

Atatürkçü bir çezgide yayın yaşamını sürdürmüş olan Savaş Gazetesi, bütün yayın yaşamı döneminde Kıbrıs Türk Toplumunun çıkarlarını her şeye ve herkese karşı savunmuştur.»

Ne yazık ki SAVAŞ Gazetesi beni akçal çıkmazlara soktu. Kurduğum basımevini ve gazeteyi 1973 yılında kapatmak zorunda kaldım.

Yaşamımın diğer kilometre taşlarını da şöyle sıralıyabilirim.

1970 yılında Lefkoşa'dan bağımsız milletvekili seçildim.

1975—1976 yıllarında da Kurucu Meclis üyesi oldum.

Cumhuriyetçi Türk Parti'sinin kurucuları arasındayım. Bir dönem partinin Genel Başkan Yardımcılığını, bir dönem de Onur Kurulu Başkanlığını yaptım.

Sonra Partiden istifa ettim. Politikadan uzaklaştım.

1968 yılında önce haftalık OLAY Dergisinde yazmıya başladım. Şimdi KIBRIS POSTASI gazetesinde köşe yazısı yazıyorum.

Ve şimdi 50 yaşındayım.

Kıbrıs gibi küçük ve sorunlu bir ülkede yazar olmanın çok çilesini çektim. Örneğin 1965 yılında, Bayrak Radyosu'nda okuduğum bir şiir yüzünden Rum hapishanesinde yattım.

1972 yılında Savaş Gazetesinde «Şehit Çocuğunun Deyişi» adlı bir şiirim yayınlanmıştı. Bazı gayretkeşler bu şiirden gocundular. Komünist propagandası yapmışım diye o zamanki Baş Savcı'ya görüş açıklattılar. Milletvekiliydim. Dokunulmazlığımı kaldırıp beni mahkemeye vermiye kalkıştılar. Bereket Rauf Denktaş işin saçmalığını anlayıp bu girişimi önledi. Yoksa çok cümbüşlü bir dava olacaktı.

Kıbrıs Postası gazetesinde Cahit Külebi ile yapılmış bir konuşma yayınlanmıştı. Sayın Külebi «Kıbrıslı şairler içinde beğendiğimiz kimdir?» sorusuna «Özker Yaşın» dye yanıt vermiş ve şöyle demişti: «Biz Türkiye'de Kıbrıs denince Özker Yaşın'ı, Özker Yaşın denince Kıbrısı hatırlarız. Başkası var mı? Bağışlayınız, bilmiyorum.»

Cahit Külebi'ye bu konuşması yayınlandıktan sonra Londra'dan bir mektup geldi. İçinden benim Yeni yıl dolayısıyle yayınladığım bir taşlamanın kopyası ile bir mektup çıktı. Külebi yazılanları okuyunca dayanamamış bir fotokopi çıkarıp bana gönderdi.

4 Ocak 1983 de Londra'dan atılan bu mektubu yazan Kıbrıslı zıpırın adını vermeden (reklamını yapmıyalım) mektubunu aynen aşağıya alıyorum:

«Sayın Cahit Külebi,

Kıbrıs Postası gazetesinde bir süre önce yayınlanan konuşmanızı okudum. Özker Yaşın'a yağ çektiniz. İlişikte o ünlü ozanın son çıkan destanını sunuyorum. Gelecekte antoloji yapacak olursanız bu şaheser destanı da almamazlık etmezsiniz. Şiirle hediye dağıtan, fala bakan örnekleri de var. Bunlar ihmal edilmiyecek yapıtlar. Siz kör bir meddah o da bir şarlatan olduğu sürece...

İşte 50 yaşın armağanı sayın Aziz Nesin.

50 yaşında «şarlatan» diye kalaylanmak da varmış kaderimizde.

Fakat kim ne derse desin ben 50 yılımın boş geçmediğine inanıyorum.

1982 YILINDA EDEBİYATÇILARIMIZI KUTLAMA, ANMA İÇİN TOPLANTI TÖREN VE YAZILAR

- Ümit Yaşar Öğuzcan
- Rıfat Ilgaz

ÜMİT YAŞAR OĞUZCAN SANATININ 40. YILINDA

FÜSUN ALTINOK

Şiirimizin önemli bir adı Ümit Yaşar Oğuzcan. Sanatçı şiirde 40. yılını dolduracağı bu yıl ilk röportajını Tercüman-Sanat'a yaprak görüşlerini açıkladı.

Sanatçı şiire başladığı ilk yılları şöyle dile getiriyor:

«— Şiir yazmaya, daha gerçekçi bir deyimle şiir denemeleri yapmaya ilkokul sıralarında başladım. Çocukluk günlerimin geçtiği evimizde her zaman bir şiir havası eserdi. Gazetecilik, yazarlık yapan babam şiir de yazıyordu o yıllarda. Anamsa gerçek bir şiir tutkunu ve çağın ünlü ozanı Faruk Nafiz'in hayranıydı. Bu yüzden çok erken başladım şiire. Sanırım 1937 yılları idi. O günlerde çoğu kez yazdıklarımın benim olduğuna inanmazlardı. Bu yüzden rahmetli babam sık sık okula gelip şahitlik yapmak zorunda kalırdı. İlk şiirim 1941 tarihinde yayınlandı. O yıl ve sonraki bir kaç yıl Eskişehir'de Sakarya ve Kocatepe gazetelerinde yayınlanmaya başladı şiirlerim. Daha sonra da 1944'ten sonra Istanbul gazetelerinde yayınlandı.»

Ümit Yaşar Oğuzcan şiire geçişini böylece anlattıktan sonra şiirdeki devreleri için şöyle diyor:

«— Şiire ilk hece ve aruz vezni kullanarak başladım. Daha sonra serbest nazım şekline dönüştürdüm. 40 yıl içinde şiirim lirik, taşlama ve yergiler, nükteli, rubailer ve düz yazı şeklinde gelişti.»

Bugüne kadar 5000'in üzerinde şiir ve takriben 50.000'in üzerinde mısra yazan Oğuzcan şimdiye kadar yaptıkları ve yapmak istedikleri konusunda düşüncelerini bir rubai ile dile getiriyor:

«Sevdim o büyük nura çevirdim yüzümü
Binbir güneş aydınlatıyor gökyüzümü
Herkes gibi yıllarca konuştum amma
Tanrım ben daha söylemedim son sözümü.»

«Yaşamımdan şairliğimi alırsanız geriye bir şey kalmaz» diyen Ümit Yaşar Oğuzcan hayatındaki bazı olayları unutamadığını ve bunları da bir kitap halinde toplamak istediğini belirterek şunları söylüyor:

«— 32 yılda yazdığım bütün şiirlermi ezbere bilirim. Fakat son on yıldır yazdıklarımın bazılarını hatırlıyorum. Çünkü bütün hayatımın en acı olayı on yıl önce meydana geldi. Oğlum Vedat'ın ölümü benden çok şeyler götürdü. Şu anda mezarının başında yazılı bulunan ve onun için yazdığım rubai ise şu:

Kim geçse yanından sorarım nerde Vedat
Anlat ne olur hangi uzak yerde Vedat
Bir gül fidanıyken daha dün, bak şimdi
Kabrinde açan kırmızı güllerde Vedat.»

«— Kendi mezar taşınıza ne yazılmasını isterdiniz?...»

«— Bunu 25 yıl önce düşünerek yazdım ama bütün çabama rağmen ölmedim.»

«Doğdu Ümit Yaşar
Yaşadı Ümit Yaşar
Öldü Ümit Yaşar
İlahi Ümit Yaşar...»

Bu yıl 40. yılını kutlayacak olan sanatçı önce «Şiirle 40 Yıl» adını taşıyan bir kitap yayınlayacak. Daha sonra yine aynı adla kendi galerisinde sergisini açacak ve yine aynı adla bir gece düzenleyecek.

Sanatçı son olarak sözlerini şöyle bağlıyor:

«Nice günler, geceler, nice yazlar ve kışlarla
Geçen koskoca bir yaşam, doğrularla, yanlışlarla
Tiradın bitti oyuncu yum gözlerini sus dinle
Son perde iniyor, yuhalarla, alkışlarla...

(Tercüman — 3 Mart)

BİR HOŞ SADA

Mehmed KEMAL

Çok eski olan yakınlığı belirlemek için, «Kırk yıllık dostum» derler. Şair Ümit Yaşar Oğuzcan da bizim kırk yılı aşkın dostumuzdur ve kırkıncı sanat yılını kutluyor. Bu kutlama için bir kitap çıkarmış, bir sergi açmış, bir gece düzenlemiştir. Kadim dostumuzu kutlar, başarılı nice yıllar dileriz.

Ümit Yaşar Oğuzcan, şiir sanatının dikenli yollarında yaygın bir üne kavuşmuştur. Sayısı, adlarını bir bir yazsak yarım sayfayı dolduracak kadar kitap yayınlamış, bir çok şiirleri klasik musikimize ve hafif batı müziğine güftelik etmiştir. Ayrıca bir çok şiirlerini kendisi plaklara okumuştur.

Eskişehir Ticaret Lisesi'ni bitirdikten sonra bankacılığı meslek seçen Ümit Yaşar Oğuzcan'ı ne zaman tanıdığımı düşünüyorum. 1954 yılında Ankara'ya geldiğine göre, herhalde bu yıllarda tanışmışızdır. Şimdi anımsayabildiğim bir Karpiç akşamında bizi alıp evine götürdüğüdür. Evinde kaşıklar üstüne yazdığı şiirlerini göstermişti. O yıllarda moda olan cicili bicili Konya kaşıklarına o da dizeler yazıyor, eşine, dostuna armağan ediyordu.

Aramızda en gencimiz olmasına karşın sırtı sırtına hemen her yıl bir şiir kitabı çıkarıyordu. Biraz dağınık, her telden çalan şiirleri edebiyat dışı çevrelerde çok beğeniliyordu ama, edebiyat çevreleri o yıllarda onu pek benimsemiyordu. Bunu kendi de gözlemiş olacak ki, kitabına yazdığı giriş yazısında, «Geçimimi sağlamak için çalıştığım işlerde şairliğim tüm yeteneklerimi gölgeledi» diyor. «...Şiirime politikayı sokmayışım ve şiirin politikasını yapmayışımdan sanırım

çoğu edebi çevrelerin benimsediği, tuttuğu, şişirip yüceltti̇ği şairlerden olmadım» diye yakınıyor. Acaba sadece bu mu?

Şiir, bir insana ne kadar ün sağlayabilirse, Ümit Yaşar Oğuzcan, onun çok üstünde yaygın bir üne kavuştu. Özellikle taşlamaları ile çoğu şairin giremediği kapıları açtı, günlük gazetelerde yer verdiler. Kazanılabilecek oranda para da kazanmış olabilir. Neden doyumsuzluk ediyor, yakınıyor, orasını bilemiyeceğim. Eğer amaç edebiyat çevrelerince aynı oranda benimsenmekse, bir koltuğa her zaman iki karpuz sığdırmak güçtür.

Bir zamanlar taşlamaları çok tutmuştu. Bu doğrultuda erişilemiyecek başarılar gösterdiğini de bilirim. Rahmetli Doğan Nadi, onun taşlamalarını herkesten çok severdi. Ama Ümit Yaşar Oğuzcan'ın dili, çoğu taşlama yazanlar gibi durmaz, en sevdikleri için bile kıyıcı olurdu. Çalıştığı yerde genel müdürüne bir taşlama yazdığı için işinden gücünden olduğunu söylerler.

Ümit Yaşar Oğuzcan, elinde olanlarla yetinecek kişilerden değildir. Sanırım 1961 yılında bütün işi gücü bırakarak gelip Istanbul'a yerleşti. Bir yandan şiirleri, bir yandan aşkları ve intiharları ile birden bire yaygın bir ün sağlamasını bildi. Her intihar girişimi, şiirleri gibi, gazetelerin birinci sayfasında yer alıyordu. Nitekim kendisi de, «Üç kez intiharı denedim, başaramadım» der. İntihara girişip de başaramamak bir tür beceriksizlik olmuyor mu? Uzun ömürler dilerim, ama, demek o yıllarda bu işi o kadar ciddiye almamış. Bir reklam ögesi olarak kullanmasa da iyice sarılsaydı ne olurdu? Nitekim, çok yakını olan biri, bir girişimde bu işi başardı.

Ümit Yaşar Oğuzcan şiir yolunda önemli, bireysel girişimlerde bulunmuştur ama, her tökezlediğinde bir yan işi olmuş, bankacılığı — hem de özel bankalarda çalışması ile — her zaman imdadına yetişmiştir.

Şiirleri üstünde yakını ve uzağı olan eleştirmenler çok durdular, kendilerine göre değerlendirdiler. Kitaplar dolduracak kadar çok şiir yazması, şiir yazmada rekorlar kırması, değerlendirme kalburundan bazılarının dökülmesini doğurmuş olabilir. Değerlendirmede eleştirmenler, şairlerden daha titiz davranırlar.

Taşlamaları, rubaileri ve aşk şiirleri arasında gerçekten çok güzellerinin bulunduğunu biliyorum. Şairlerin yazgısıdır, her dizede bir «hoş sada» bırakmayabilirler. Bu yazgıyı daha işin başında her şairin bağrına basması gerekir.

(CUMHURİYET — 28 Mart)

ŞİİRLE 40. YIL

Zeynep ORAL

«Biraz kül biraz duman o benim işte
Kerem misali yanan o benim işte
İnanma gözlerime ben ben değilim
Beni sevdiğin zaman o benim işte.»

Biraz kül, biraz duman Ümit Yaşar Oğuzcan, yarın açılacak bir sergiyle (Istanbul Ümit Yaşar Sanat Galerisi) ve 10 Mayıs'ta Şan Tiyatrosu'nda düzenlenen geceyle «Şiirle 40 yıl»ını kutluyor.

40 yılda, 54 kitap, 117 baskı, 800 bin tiraj.... Sanatçının şiirle 40 yılını böyle de özetleyebiliriz. «yaşadığımı yazdım, yazdığımı yaşadım» deyişiyle de...

Kırk yılın sonunda Ümit Yaşar Oğuzcan'la karşılıklı konuşuyoruz: Özellikle gençlerin dilinden düşmeyen şiirleri «aşka dair» olduğuna göre, nasıl tanımlıyor aşkı?

«Aşk ben olmaktan çıkıp, sen olabilmektir.»

Bu kısa tanımlamadan sonra aşka dair bir iki ek: «Belki de ben aşka aşığım... Peki, aşkı bulabildim mi diye sorabilirsiniz. Cevabım şöyle olur: İki kez yakalıyordum ki elimden kaçtı. Üçüncüsünde yakaladım ve evlendim...

«Demek ki Ümit Yaşar aşka âşık değil... diye geçiriyordum ki içimden, o sürdürdü:

«Benim şiir ırmağım üç koldan besleniyor: Sizin aşk şiiri dediğinize ben duygusal şiirler, lirik şiirler diyorum. İkincisi yergi ve taşlama, hiciv şiirleri, üçüncüsü düşünce ve felsefe yönü ağır basan Rubailer.»

Aşka dair şiirleri, dillerden düşmezken, genç kızların, delikanlıların yüreklerini titretirken, mektup olup postalanırken, yastıkların altında saklanırken neden duydu başka şeyler yazma gereksinimini?

«Özgürlüklerin kısıtlandığı her yerde taşlama başlar. 1956'da böyle bir gereksinme duydum ve giderek geliştirdim. Duygusal şiirler yetmemeye başladı. Bir süre sonra taşlamanın da yetmediğini görünce Rubai'lere geçtim. Şimdi üçünü bir arada yürütüyorum».

Yeniden aşka dair şiirlere dönüyorum: «Beni unutma...» ya da «Sana şiirler okuyacağım, gitme...» diye başlayan yakarışlar, «Ölümüm bile o kadın yüzünden olmalı» ya da ...Hadi gel - Nefes almak hüner değil - Seninle ölmek istiyorum» diye biten ölüm özlemi. Çaresizlik, acı çekme: «Duyarsın - Ta derinden acısını çaresiz kalmışlığın Sevmek ne imiş bir gün anlarsın.»... Ya da «Bu son aldanışım, son yıkılışım olacak - gelsen de boş artık gelmesen de, ben yoğum...»

Aşk, coşku, sevinç, çoğalma, umut da getirebilir, katabilir insana. Ama Ümit Yaşar Oğuzcan'ın şiirinde aşka hep acılar, çileler, umutsuzluklar eşlik ediyor, Neden?

«Mutluluğa şiirlerimde çok az yer verdiğim doğru. Bence aşk büyük bir çaresizliktir. Sürekli arayıştır.... Ben de uzun yıllar bu arayışın, çaresizliğin içinde çalkalandım durdum. .»

Yalnız aşk değil, Istanbul'da Ümit Yaşar Oğuzcan'ı böylesi «çalkantılara» sürüklüyor: Üzerine sayısız şiir yazdığı, Ulan Istanbul/Gözünü sevdiğim/Sokaklarında gezdiğim/Şiirini yazdığım/Her gecesinde canımdan bezdiğim Istanbul/Güzel Istanbul/Kahpe Istanbul/Canım Istanbul» dediği Istanbul:

«1961 yılında, Anadolu'dan Istanbul'a geldiğimde, bu şehir çarptı beni. Üstüme geldi: Çok güzel, çok büyük bir şehirdi ama koca bir kaos, bir büyük çalkantıydı. Istanbul insanının değer ölçüleri farklıydı. Dostluklar rastlantıya ya da çıkarlara bağlıydı. Zaman hızlı akıyordu. İnsanların ilgiye, ilişkilere vakti yoktu. İnsanlar uzaktı, semtler uzaktı, günler uzaktı... Bütün bunlar şiirime yansıdı.»

«Kırgınlık» dedik... Yalnız şiirlerinde değil, okuduğum kimi düz yazılarında, çeşitli söyleyişlerinde, açıklamalarında da Ümit Yaşar Oğuzcan'ın özellikle aydınlara, eleştirmenlere karşı bir kırgınlığı var gibi. Yoksa yanılıyor muyum?

«Şiirlerim üzerine iyiydi, kötüydü diye tartışılır. Bu kabulüm. Ama ortada bir Ümit Yaşar Oğuzcan Olayı var... Şu ana kadar en çok okunan, satan şair benim. Halkım benim şiirimi seviyor. Üç kuşak benimsemiş bu şiirleri... Eleştirmenlerimiz, hele hele TRT bu gerçeği görmezlikten geliyor. İlgisizlikleri, suskunlukları benim için bir kayıp olduğu kadar onlar için de büyük kayıp... Bugüne kadar televizyona çıkayım diye bir kere bile çağırmadılar. Bırakın televizyona çıkmayı, benim şiirlerimden yapılmış şarkıları çalarlar da bir kere olsun adımı anmazlar...»

Son bir soru: 40 yılını birlikte geçirdiği «şiir'i» tanımlayacak olsa nasıl tanımlar Oğuzcan?

«Aşk gibi, şiirin de bugüne değin binlerce tanımı yapılmış. Fakat hiçbiri tek başına ne şiiri anlatabilmiş ne de aşkı. Ben şiir anlayışımı sayıları beş bini aşan şiirlerimle ortaya koydum. Buna ekleyecek başka bir sözüm yok.»

Şiir konusunda, şiilerinden başka söyleyecek bir sözü olmadığını belirten Ümit Yaşar Oğuzcan, konuşmamızın sonunda, «şiirle 40 yıl» şerefine, okurlara şu dizeleri yolladı:

«Nice günler geceler, nice yazlar ve kışlar,
Geçen koskoca bir yaşam doğrularla, yanlışlarla,
Tiradın bitti oyuncu, yum gözlerini sus, dinle,
Son perde iniyor artık, yuhalarla alkışlarla.»

Milliyet Eki Aktüalite — 2 Mayıs)

ÜMİT YAŞAR'IN «ŞİİRLE 40 YIL» GECESİ BUGÜN YAPILIYOR

Tanınmış Şair Ü. Yaşar Oğuzcan'ın «Şiirle 40 Yıl» gecesi Şan Tiyatrosu'nda yapılıyor. Gecenin açış konuşmasını Rauf Mutluay, sunuculuğunu ise Mücap Ofluoğlu üstleniyor. Nihat Akcan, Müjdat Gezen, Tarık Gürcan, Arsen Gürzap, Can Gürzap, Nedret Güvenç, Haluk Kurdoğlu, Gazanfer Özcan, Gönül Ülkü, Semih Sergen, Suzan Ustan sanatçının şiirlerini okuyacaklar, ayrıca Timur Selçuk, Ümit Yaşar'ın şiirlerinden bestelediği şarkıları piyano ile seslendirecek. Türk Sanat Müziği solisti Nesrin Sipahi de Cahit Peksayar ve arkadaşlarının eşliğinde, güftesi Oğuzcan'a ait bazı besteleri söyleyecek.

(HÜRRİYET — 10 Mayıs)

ULUFER OĞUZCAN, ÜMİT YAŞAR OĞUZCAN'I ANLATTI

Füsun ALTINOK

Şair Ümit Yaşar Oğuzcan 40. sanat yılını kutladı. Sanatçının eşi Şair Ulufer Oğuzcan'dan 40. sanat yılında Ümit Yaşar Oğuzcan'ı anlatmasını istedik.

Ulufer Oğuzcan önce sanatçı ile evliliklerini anlattı:

«Ümit Yaşar'la 1976 yılında şiir sebebiyle tanıştık. Ben o sıralarda ilk şiir kitabımı yayınlamak istiyordum. Ümit Yaşar'dan bu konudaki fikirlerini öğrenmek istedim. Sağlam bir dostluk böyle kuruldu. Daha sonra bu dostluk zaman ve olaylarla sevgiye dönüştü ve 1978'de evlendik.»

Eşiniz, «Şiirle 40 Yıl» kitabını «Şiirle 40 yılımın, şu acılı sıkıntılı, zor ve parıltısız son 4 yılını benimle birlikte yaşayan, en yıkık günlerimde bana destek olan eşim ve arkadaşım ULUFER'e eskimeyen, eksilmeyen sevgilerimle....» satırlarıyla size armağan etmiş. O halde birlikte geçen dört yılınızı bize özetler misiniz?.

«Şüphesiz kolay olmadı evliliğimiz. Birçok şeyi yeniden kurmamız gerekti. Ümit emekli olmuştu. Giderek artan enflasyon birçok dar gelirli gibi bizi de zor günlere itti. Bu sebeple yeniden çalışmak zorunda kaldık. Öte yandan Ümit'in de sağlık problemleri bizi üzen problemler oldu.»

Geçmişte her yıl bir kaç kitabını okumaya alıştığımız Ümit Yaşar'ın 6-7 yıldır süregelen suskunluk dönemini nasıl karşılıyorsunuz?

«Sanıyorum ki, 1973'te kaybettiği oğlu, Ümit'in içindeki pek çok tellerin kopmasına sebep olmuş. Öte yandan bazı çevrelerin ve Ümit'in çalıştığı kuruluşların

O'na karşı takındığı vefasız, anlayışsız ve kadirbilmez tavırları da Ümit Yaşar'ın bu suskunluk dönemine girmesine sebep olmuştur. Ayrıca sürekli olarak geçim şartlarını düşünme mecburiyeti de Ümit'i olumsuz yönde etkileyen faktörlerdir.»

Eşiniz şiirle 40 yılını bir kitap, bir sergi ve bir gece ile kutladı. Bundan suskunluğunun bittiği sonucunu çıkartabilir miyiz?

«Elbette. Zaten ben ve bir çok yakın dostumuz 40. yılını kutlamak için Ümit'i teşvik ettik. İçindeki kırgınlıkları yenmesine çalıştık ve sanıyorum ki başardık da. Çünkü okuyucusunun gösterdiği eşsiz vefa Ümit'i çok mutlu etti ve coşkusunu tazeledi. Zannediyorum ki önümüzdeki yıllarda daha çok eserler verecek ve çok enteresan hatıralarını yazacaktır.»

— Sizce Ümit Yaşar'ın enteresan özellikleri hangileridir?.

«Öncelikle söz hastasıdır. Verilen sözü mutlaka tutar ve tutulmasını ister Niyetlendiği işi ölümü bahasına sonuçlandırır Çabuk kırılır, kolay affeder.»

Siz de bir şair olarak Ümit Yaşar'ın şiirlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?.

«Ümit'in şiirleri rubailer, lirik şiirler ve taşlamalar olarak 3 gruptan meydana gelir. Her biri kendi türünde bence çok başarılıdır Bunu eş olarak değil, şiirsever olarak söylüyorum. Ben özellikle rubailerinin hayranıyım ve kalıcılıklarına inanıyorum.»

En sevdiğiniz rubaisini okurmusunuz?.

«Ayrılsa da bir gün şu çürük ten benden/Ayrılma sakın, kopma sakın sen benden/Hiç farkına varmazsın inan yokluğumun/Hem öncesi, hem sonrasıyım ben benden».

Son olarak,

Sizin eşiniz için yazdığınız bir şiiri okur musunuz?

«Seninle

Bir coşku dalga dalga sarıyor benliğimi/Açılıyor yüreğim güzelliklere/Gövdem güneşe dönük/Bahçemde yediveren gülleri/Ağaran şakaklarımda sen/

Çiçekleniyorum/Göveriyor sevda tomurcuğum gül beyaz/Umutlarım binlerce kuş kanadında/Harmanımda olgun başaklar/Peteğimin özünde sen.

Seninle uyanıyorum gönenmiş sabahlara..»

(TERCÜMAN — 19 Mayıs)

RIFAT ILGAZ'IN 70. YAŞ ve 55. SANAT YILI KUTLANDI

Şair ve yazar **Rıfat Ilgaz**'ın 70. yaş ve 55. sanat yıldönümü için bir gece düzenlendi. Usta mizah ustamız için:

Uluslararası Sanat Gösterileri A. Ş. Egemen Bostancı'nın düzenlediği geceye **Metin Akpınar, Zeki Alasya, Cengiz Cıva, Atilla Dorsay, Leyla Erbil, Ahmet Gülhan, Yaşar Kemal, Şükran Yurdakul, Candan Sabuncu, İlhan Selçuk, Turhan Selçuk, Cüneyt Türel, Suzan Ustan, Dilaver Uyanık, Ali Yalaz**, Ercan **Yazgan, Selda** ve **Saz Grubu** katıldı. Eleştirmen ve gazeteci **Doğan Hızlan**'ın yönettiği gece Şan Tiyatrosu'nda gerçekleştirildi.

Bu gecede **Ilgaz**'ın sanatçı arkadaşları, yaşamı boyu birlikteliklerini, şairliğini, mizah ve roman anlayışını konu ettiler.

Ulvi Uraz Tiyatrosu'nda Hababam Sınıfı adlı yapıtını sahnede canlandıran genç sanatçıların da **Rıfat Ilgaz** ile birlikte oldukları, anılar, şiirler ve öykülerle dolu bu geceyi, sanatçı **Selda** ve **Saz Grubu** seçme türküleri ile noktaladılar.

RIFAT ILGAZ'IN 55. SANAT YILDÖNÜMÜ KUTLANDI

Roman yazarı, ozan ve mizahçı Rıfat Ilgaz'ın 70. yaş ve 55. sanat yıldönümü Şan Tiyatrosu'nda kutlandı. Sanatçının bu mutlu gecesine, yazar arkadaşları, okurları, sanatçılar ve davetliler katıldı. Gecenin yönetimi üstlenen Doğan Hızlan, İlhan Selçuk, Leyla Erbil ve diğer sanatçılar ile konuklar, Ilgaz'ın şiirlerini, anlatım dilini ve kendisiyle ilgili anılarını anlattılar. Gece sona ererken Ilgaz için çarpan eller ve salonu dolduran kalabalığın alkışları, ünlü yazara yaşamının en büyük ve güzel armağanı oluyordu. (Yalçın ÇAKIR)

RIFAT ILGAZ'LA SÖYLEŞİ

«Gazete tefrikası gibi oldu bu röportaj»

MUSTAFA TANER

Basmane kapısından içeriye girdiğimde, Fuar'ı ziyaret eden kaçıncı kişi olduğumu merak ettim. Fuar açıldığından beri elli kere girip çıktıysam, elli kişiyi mi temsil ediyordum? Radyoda ikide bir böyle haberler yayınlanınca saçmalıkları düşünmeden geçemiyor insan. Oysa benim Rıfat Ilgaz'a neler soracağımı düşünmem gerekiyordu.

Yol kıyısındaki palmiyeler ilerledikçe bitiyor, fakat, insanlar eksilmek nedir bilmiyordu. Yanımdan geçen birisi arkadaşına «Git de Nesrin Topkapı'yı gör, Sulukule'yi göbeğinde taşıyor» diyor. Biraz ilerde annesinin elinden çekiştiren çocuk «Atlıkarıncaya bineceğim» diye yırtınıyordu. Onlara bakmaktan benim de Rıfat Ilgaz'a soracaklarım aklımdan uçup gidiyordu.

Yakını uzaklaştıran kalabalığın arasından sıyrılarak, Açık Hava Tiyatrosu'na vardığımda, kulis girişine dizilmiş «Ha Babam Sınıfı» beni karşıladı. Damat Ferit, İnek Şaban, Güdük Necmi gözükmüyordu. Nasıl görünsünler? Kitabın içinden dışarıya çıkamıyorlardı ki! «Hababam Sınıfı» nın yanına diğer kitaplardan «Nerde O Eski Usturalar», «Pijamalılar», «Rüşvetin Alamancası», «Yıldız Karayel» dizilmişti. Birkaç kitap seçtikten sonra Rıfat Ilgaz'ın yanına geçtim.

Tokalaştık, tanıştık, kitapları imzalattırdık, iyi de, röportaj nerede yapacaktık? Burada mı? Hoplayıp zıplayan, şortlu, eşofmanlı bayan «Hababam Sınıfı» oyuncuları arasında, ha?

Rıfat Hocamız bir hafta burada olduğuna göre, daha sakin bir yerde, yarın; niye olmasın?

Bir gün sonra kayık sefasına çıkanların kürek çekişlerini rahatça görebildiğimiz bir yerde yeniden «merhaba» laştık. Deniz kıyısında olduğumuz sanılmasın! Fuarın içinde, havuzun ortasına konmuş bir adadayız..

«Önemli olan özüdür konuşmanın. Bu bakımdan bütün o senaryolar çuvallıyor. Adam senaryo yazıyor, benim eserimle ilgisi yok. Adam Tulum Hayri'yi istediği gibi konuşturacağını sanıyor. Konuşturamaz o... Ben nasıl istersem, eserlerimde Tulum Hayri'yi nasıl düşünmüşsem, öyle konuşur o. Senaristin keyfine göre konuşamaz. Eserin özünün dışına çıkmış olur o vakit ve mahkemelik olur. Ben de bıkmışım mahkemeden artık, «lanet olsun, oynatsın» diyorum; «halk böyle de sever bunu» Nitekim seviyor, görüyoruz.

Yıl 1982. Ekonomik sıkıntının elindeki enflasyonla boyumuzu ölçtüğü şu günlerde, evlerde buzdolabı, evlerde çamaşır makinası, evlerde renkli TV, evlerde video.. Peki, 1940'lı yıllarda ekonomik yapı, sokağın yüzü, evin içi nasıldı?

«40'lı yıllarda 81-83 lira aylıklıydık. İstanbul'a yeni gelmiş tek çocuklu ev.. Mangal kömürü diye bir sorun var. 42 yılında da büyük bir kış var ve biz İstanbul'a yeni gelmişiz. Raptiyelerle perdeleri tutturmuşuz. Oğlum Aydın'ın sütünü alıyoruz ama ısıtmak için kömür yok. Uğradığım kahvenin ocakçısından kömür istiyordum.»

Başka, başka? Örneğin, o zamanın dergileri, bu dergilerdeki yazarlar ve nasıl yazılar var?

«Önce kendi dergimizden söz edeyim. Dergimizin adı «Yürüyüş». Sorumlu müdürü benim. Yazarlarımız: Faruk Toprak, A. Kadir, Niyazi Akıncıoğlu, Suat Taşer, S. Taşhan, M. Arabul, Cahit Irgat, Ahmet Arif, Enver Gökçe, Mehmet Kemal... Yazılanlarsa, toplumcu gerçekçi şiirler, yazılar.»

Devam edersek?

«40 Toplumcu Gerçekçi kuşağı diye, 5-10 arkadaş saydılar. Bunlar kimler olabilir? Gerçekten Toplumcu — Gerçekçi anlayışı sürdürenler olur. Bu özelliği gözden kaçırtmak istediler, çoğu zaman. Behçet Necatigil, Orhan Veli de aynı yıllarda yazdılar. Niye bunlar gerçekçi olmuyorlar? Bizim dergimiz ayrıydı. Görüşümüz ayrıydı. Aramıza almıyorduk onları... Bizim, İkinci Dünya Savaşı'nı, çekilen acıları dile getirmek gibi ortaklaşa yanımız vardı. Şiire toplumculuk, gerçekçilik karıştırıyoruz. Kendimize göre düşüncemiz vardı. Biz bilinçüstü yazmak istedik. Örneğin ben, kendi yaşantımı yansıttım. Sabahattin Ali dedi ki: (Bunlar Rıfat Ilgaz'ın sorunu ama, aslında toplumun sorunu...)»

1927'deki şiirlerinizi de aynı kefeye koyamayız sanıyorum?

«27'deki şiirlerim bireysel, romantik, batı etkisindeki şiirlerim. Daha çok hastahane durumu olduğu için o konuları içtenlikle yazıyorum. 40'a kadar böyle sürdü bu iş. İyileşince toplumun içine girdik, öğretmen olduk... Bundan önceki şiirlerimden sorumlu değilim, 40 yılından sonraki şiirlerimi kitaplara alacağım dedim. M. Rıfat imzasıyla o şiirler çıkmıştır. Sonra da soyadı kanununa göre kend soyadımı seçtim.»

İçinizde ilk kitabı çıkaranlar kimdi?

«Suat Taşer ile Faruk Toprak oldu.»

İlk kitabınız yanılmıyorsam Yarenlik'ti. Bu kitap nasıl bir tepki gördü?

«'Yarenlik' isimli kitabım elli tanınmış gazeteci, sanatçı, fikir adamı tarafından olumlu eleştiri görmüştür. Ömer Bedrettin Uşaklı realizmi öven yazı yazmıştır. Refii Cevat Ulunay 'Bu, Orhan Veli'nin Nasır'ına benzemiyor' diyerek, olumlu eleştiri yazmıştır. Naili Boratav, B. Boran, Sabahattin Ali, Oktay Akbal, Şevket Rado, Siyavuşgil Yarenlik'i hep övmüştür.»

Siz de bu övgülerden güç alarak yeni bir kitap için kolları sıvadınız, öyle mi?

«Evet, biz de bu övgülerden güç alarak 'Sınıf'ı yazdık. Bazıları da bu övgüden dolayı tuzak hazırlamışlar. Biz öğretmendik çünkü. 'Sınıf' kitabı çıkar çıkmaz, 25 gün içinde topladılar. Beni de tutukladılar.»

Ne vardı ki şiirlerde?

«Çıraklardan, çocuklardan söz ediyor 1944'lerde. Şimdi Refik Durbaş'ın yazdıklarını biz o zaman yazdık. İşin ilginç yanı yasaklanan bu şiirler Ali Püsküllüoğlu'nun düzenlediği antolojilerde var. Ders kitaplarında okutuluyor. Kimse de 'Bunlar yasak şiirler' demiyor. Okuyun, bize verilen cezalar yerli mi yersiz mi, siz karar verin. Biz sanki günahız. Yooo, toplumcu şairleriz.»

O sıra güneş, ışığı bohçasına atıp dağın arkasına kaçarken, yerine gelen akşam, derlediği ışık demetlerini gözlerimize bırakıyordu. Dostlar da masamıza gel-

meye, konuşmamıza katılmaya başlamıştı. 'Zaman tüneli'nde kaybolan Rıfat Ilgaz'ı 1946 yılında çıkardığı (Gün) dergisinin başında buldum. Ben sormadan anlatmaya başladı.

«M. Fuat ilk şiirlerini bana getirmiştir, 'Gün' dergisine. Necati Cumalı'nın şiirini yayınladım. Attila İlhan'ın ödül kazanmış şiirini orta sayfaya baştan aşağı koydum. Sabahattin Ali'den hikaye alıp koyan benim. Rauf Mutluay'dan da hikaye koymuştum. Hikayesini de Sabahattin Batur getirdi. Rauf Mutluay akıllı adammış. Şiir, hikaye yazamayınca eleştiri yazmaya başladı. Fethi Naci de akıllanıp, bunu itiraf etse de, niye eleştiri yazdığını anlasak!»

Öyleyse, 40 yıllarının Toplumcu-Gerçekçi şairlerini «Acılı Kuşağım» diye, sahiplenen Mehmet Kemal'in bugünü hakkında ne düşünüyorsunuz?

«M. Kemal uydurma gazetecidir. Kendi anılarını anlatıyorsa anlatsın, ama, çeşni getirsin, biçimsel değişiklikler yapsın. Bakın, Salah Birsel'e, bir yere kadar bir şey... Bitti! Uydurma şey yazılmaz! Alay ve şaka bile içtenlikle olur, gerçeğe dayanır...»

48'de «Yaşadık», sonra da «Devam» kitaplarını çıkartıyorsunuz, bunlar toplatılan kitaplarınız. Sırada Aziz Nesin'le çıkarttığınız «Markopaşa» dergisi var. Bu dergi kapanınca İlhan Selçuk'un çıkardığı «Dolmuş»a geliyor sıra, öyle değil mi?

«Evet.»

«Stepne» imzasıyla yazıyorsunuz. Hababam Sınıfı'nı da bu dergide dünyaya getiriyorsunuz.

«Evet. Hababam Sınıfı'nın imzası Stepne'dir. Kitap Stepne imzasıyla çıktı. İkinci baskı, üçüncü baskı derken 'Yahu bu kitabı ben yazmıştım' dediysem de, kimseyi inandıramadım.»

Masa kalabalıklaşmış, konuşma genişledikçe dağılmaya başlamıştı. Röportajın sağlığı için ertesi güne bırakılması gerekiyordu.

Ertesi gün buluştuğumuz kitapçıdan rahatça konuşabileceğimiz bir yer bulmak için Kemeraltı'nın dar sokaklarına daldık.

Orhan Kemal'i sordum. Paraya hep «Dünyalık» mı, diyordu? «Mangır» da diyormuş.

Ya, Sait Faik'in Cahit Irgat'la olsun, diğerleriyle olsun, aralarındaki kavgalar ciddi miydi? Sadece arkadaş takılmalarıymış...

Bir pastahanenin kıyısına ilişinceye kadar «Yokuş Yukarı» adlı kitabındaki anılar üstüne konuştuk. Oturur oturmaz yol yürümenin verdiği teri kurutmadan soracağım sorularla Rıfat Hoca'mı terletmeye devam etmeliydim.

Hasan İzzettin Dinamo'nun yerini de belirterek kırk yıllarını şiirini biraz daha açabilir misiniz?

«Türk şiirinde bizim anladığımız anlamda şiir anlayışında, hem içerik olarak, hem biçimsel olarak tek devrim yapan kişi N. Hikmet'tir. Birinci yeni, ikinci yeni denilen klik çalışmaları kökten bir şiir anlayışını ifadelendirmez, kapsamaz. Çok yüzeyde şeylerdir. Bizi de üstelik 1940 kuşağının şiir anlayışını bu 'Yeniler'in dışında tutarlar ki, bu gerçeğin kasıtlı olarak yadsınmasıdır. Yani, 40 kuşağını kurnazca ekarte etmeye yöntemidir. Biz, bu iki 'yenilik' anlayışıyla ilgimiz yoktur, dediğimiz zaman, eski bir şiir anlayışını sürdürmek istiyoruz, diyoruz. Bizim anlayışımız, Dinamo'ların, Ercüment Behzat Lav'ların, İlhami Bekir Tez'lerin öncülüğünde, taze, diri, İkinci Dünya Savaşı'nın koşullarının gerektirdiği gerçekçi-toplumcu, ilerici bir anlayıştır. Bir konu yeniliği, yerel bir çevre ve ortamdan yola giriştir. Evrensele doğru bir açılıştır. Yeryüzünün sorunlarını kapsayan güncel bir geçim kavgasının, bir yaşam savaşının dile getirilmesidir. Konuşma dilinin

dinamizminden yola çıkan söyleyiş biçimiyle gene halkın kendi sorunlarının ifadelenmesidir. Halka malolmuş her şeyden yararlanılır. Gerekirse folklordan, Halk Edebiyatı'ndan bile!.. Geleneksel koşma, türkü Dede Korkut'un öykü değil, şiir anlayışından bile..

Dinamo'yu sormuştun değil mi? Dinamo, İlhami Bekir gibi bizim uygulamaya çalıştığımız bir şiir anlayışını bizden bir kaç yıl önce uygulamaya çalışmıştır. Biz, Nazım'dan olduğu gibi, bu abilerin şiirlerinden de yararlandık. Ama birçoklarının sandığı gibi bunları körü körüne yinelemedik, öykünmedik. Bir Niyazi Akıncıoğlu ne kadar A. Kadir'e benzemezse, bir Faruk Toprak da o denli Suphi Taşhan, Arif Damar, Muzaffer Arabul değildir.»

40 yıllarının şiiriyle günümüz şiiri arasında br karşılaştırma yaparsak?

«40 yıllarının uzantısı bugünün toplumcu gerçekçi şiirinde değil, tüm Türk şiirinde etkisini sürdürmektedir. Açıkça, Türk şiiri gerçekçi doğrultuda gelişmektedir.»

Bireysellik üstüne düşünceleriniz?

«Şimdi bireyci şiir bir dönemde toplumdan ilişkisini keserek örnekler vermiştir. Bizim akımımızın sürdüğü günlerde bile, Asaf Halet Çelebi kendi şiir anlayışını, bireysel ve ruhsal şiir anlayışını, bireysel ve ruhsal şiir anlayışını, bizim yayınladığımız dergilerde bile sürdürmüştür. Gereken hoşgörüyle karşılaşmıştır. Tüm bireyselliğine karşın Asaf Halet Çelebi dünya görüşüyle faşizme karşıdır. Irkçılığın karşısındadır. Bugünün bireycileri de bu anlayışın dışında mıdırlar? Diyelim ki Hilmi Yavuz, diyelim ki Ece Ayhan, benim karşımda mıdırlar? Şiir anlayışımız birbirine uymayabilir. Ben Orhan Veli'yle de arkadaşımdır, Ece Ayhan'la da arkadaşımdır. Onların şiirleri beni rahatsız etmiyor. Aslında Sait'in hikayelerini de seviyordum. Kendi dergimde 'Yürüyüş' dergisinde yayınlanmasını istiyordum. Bugün de beğeniyle, aynı anlayışla okuyorum. Eğer onlar bizim karşımızda olduklarını söylüyorlarsa gerekçelerini sıralasınlar. Ozan, serçe kuşu gibi aynı notaları yineleyen, ses öykünmecisi değildir. İnsanca bir düşünceye karşı olan kişiler ancak kendilerini türlere ayırmak için nedenler bulup çıkarabilir.»

Günümüz genç toplumcu gerçekçi ozanlarına değinelim mi?

«Söz, kişiler üzerine kayacak demektir. Gününe ve ayına göre şiirini çok beğendiğim bir kişinin, hiç beğenmediğim bir şiiriyle karşı karşıya gelebilirim. Şu günlerde falan şairi tutmak, falan şiirin karşısında olmak gibi bir görüşe bağlanamayız. Bugün için şairin hangi toplumsal, hangi siyasal etkiler altında yönünü, yöntemini bulduğunu saptamak zor olacağından, şiir değerlendirmeleri de çok yüzeyde kalacaktır. Yeni bir şiiriyle karşılaştığımız bir şair, yeteneklerinin tümünü o yapıtta göstermemiş olabilir, türlü nedenlerle. Biraz insaflı olmamız gerekir. Ancak şairlerimizin uzun yıllar için de yazdıkları şiirlerin ayıklanarak derlenmesi artık gereklidir. Acele yargılar haksızlıklara yol açar. Bu bakımdan günün şairleri üstünde teker teker duramayacağım.»

Teşekkür edip röportajı noktaladığımda «Gazete tefrikası gibi röportaj oldu bu, böyle yaz Mustafa Taner!» dedi. Üç günde biten röportaja başka ne ad yakıştırılır ki?

(Dönemeç — 63/18)

ÖLMÜŞ EDEBİYATÇILARIMIZI 1982 YILINDA ANMA YAZILARI, TOPLANTI VE TÖRENLERİ

Suat Derviş
Genceli Nizami
Suut Kemal Yetkin
Behçet Necatigil
Mehmet Akif Ersoy
Cahit Irgat
Cavit Orhan Tütengil
Âşık Veysel
Sabahattin Ali
Ümit Kaftancıoğlu
Suavi Süalp
Sait Faik
Hacı Bektaş
Tevfik Fikret
Orhan Seyfi Orhon
Özdemir Asaf
Baki Süha Ediboğlu
Bedri Rahmi Eyuboğlu
Halikarnas Balıkçısı (Cevdet Şakir Kabaağaç)
Ömer Faruk Toprak
Yahya Kemal
Sevgi Soysal
Eflatun Cem Güney

ÖLÜMÜNÜN 10. YILDÖNÜMÜNDE SUAT DERVİŞ ÜZERİNE BİR İNCELEME

SUAT DERVİŞ'İN KİMLİĞİ VE YAPITLARI ÜSTÜNE (Anket ve Yanıtları)

Doç. Dr. İbrahim TATARLI

Suat Derviş son kez Bulgaristan'ı 1970 yılının Eylül ayında ziyaret etmişti. Sovyetler Birliği'nden, Moskova'dan memleketi Türkiye'ye gözlerinin tedavisinden sonra dönüyordu. Trenle gelmişti. Birkaç gün Sofya'da kalmıştı. Bulgar Yazarlar Birliğinin konuğu olarak, başkentin merkezinde bulunan grant otel «Balkan»a yerleşmişti.

15 Eylül 1970 günü Sofya Üniversitesinde yeni ders yılı açılmıştı. Sovyetler Birliği'nde, Moskova'da örgütlenecek olan Sabahattin Ali'nin kimliği ve yaratıcılığı doktora tezimle ilgili Bulgar Bilimler Akademisine bağlı Balkanoloji Enstitüsüne başvurmuş, belgelerimi sunmuştum. Öğleden sonra da Türkoloji öğrencilerini imtihan ediyordum. Suat Derviş telefon etmiş evime. Önce Türkçe, sonra Fransızca konuşmuş büyük kızım Sevda ile. Anlaşamayınca, yazarın yanında bulunan bir Bulgar vatandaşı sözlerini çevirmek istemiş. Herhalde o da Türkçeyi iyi bilmiyormuş. Fakat «Balkan» otelinin 105 odasında bulunduğunu beni saat 20 de bekliyeceğini anlatabilmiştir.

Evet o saatlerde dönmüştüm. Derhal «Balkan» oteline Suat Derviş'e telefon ettim. Karşıdan yazarın sesini duydum. Ahenkli bir Istanbul telafuzuyle, konuşuyordu.

— Alo, alo... diyordu.

Telefonda — Tatarlı, dedim. Hoşgelmişiniz!..

— Hoş bulduk!..

— İmtihanım vardı öğrencilerle. Şimdi geliyoruz, dedim.

Eşim Tsveta Gergova Panovska Tatarlieva ile otele gittik. Yeri birinci katta, Stamboliyski sokağı ile V.İ. Lenin'in meydanına bakıyordu. Apartman dairesi genişti, büyük bir oda, büyük bir salon ve antreden ibaretti.

İçeri girdik. Suat Derviş orta boylu, mavi gözlü bir kadındı. Gençliğinde çok güzel bir kadın olduğu anlaşılıyordu. Şimdi de çok sevimliydi. Bizi büyük bir sevençle, sıcaklıkla karşıladı. Onu iki yanağından öptük. Gelirken, etrafa güzel bir koku saçan büyükçe bir demet beyaz karanfil almıştık. Onları sunduk. Çok mutlu oldu. Bir vazo getirtti ve karanfil demetini içersine koydu.

Salonda geniş bir divan vardı. Oturduk. Uzun uzun konuştuk. Adresimi dostumuz Ahmet Zekeriya Moskova'da vermişti.

Ertesi gün, Çarşamba, saat onyedi sularında Suat Derviş'e telefon ettim. Otelin holinde olduğunu bildirdirdiler. Eşimle ve Salih Baklaciev'le «Balkan» oteli-

ne gittik. Yazarı otelin önünde bulduk. Yanında çevirmeni Popova adında yüksek boylu genç kız vardı. Birlikte yürüdük. «9 Eylül» meydanından geçtik. Bir zamanlar gençliğinde kaldığı «Bılgaria» otelini ansıyamaz oldu. Sosyalist devrimden sonra Sofya çok değişmişti. Kürkçü mağazasına girdik. Yayınlanan kitaplarından ücret almıştı. İşte bu paranın bir kısmı ile, 145 levalık bir kürk aldı kendine. Bize geldik. Birer kahve içtik. Görüştük. Popova bizden ayrıldı. Saat 20.30 larda Suat Derviş'i oteline götürdük, bıraktık.

17 Eylül 1970' Perşembe günü, Suat Derviş'i göz doktoruna götüreceklerdi.

18 Eylül 1970, Cuma günü, Sofya üniversitesi edebiyat öğretim üyelerinden Mihail Vasilev ile Bulgar Yazarlar Birliği'ne gittik. Kapıda Suat Derviş'e rastgeldik. Çeviricisi Popova ile idiler. Kendilerini tanınmış, yetenekli Bulgar yazarlarından Dragomr Asenov kabul etmişti. Hakkında yazdığım yazıdan söz ettim. Haberi vardı. Demek «Edebiyat Cephesi» gazetesi idarehanesinde buna değinmişlerdi.

Saat 20 dolayında eşimle «Balkan» oteline gittik. Odasında, Suat Derviş'in yanında iki kadın vardı. Herhalde Müellif hakları Müdüriyetindendiler. Dikkat etmedim. Ya Fransızca, ya Almanca konuşuyorlardı. Çeviricisiz. Biz gelince, onlar çıktılar.

Suat Derviş'i lokantaya akşam yemeğine indirdik. Etli yemekten kaçındı. Sabahtan Vitoş dağına gitmişlerdi. Şiş kebap yemişler. Yemek ağır gelmiş. Dağda tansiyonu yükselmiş. Ama dönünce de otelde güzel bir uyku çıkardığını belirtti. Hafif bir şey aldı. Birer mastika içtik. Uzun uzun edebiyattan, sanattan konuştuk. Bize çirozun nasıl hazırlandığını anlattı.

Kendisini odasına çıkardık. Saat 22.30 da ayrıldık.

Yemeğe inmezden önce Suat Derviş bize odasında Fosforlu Cevriye romanının Türkçe ve Bulgarcasını imzalamıştı. Birini bana, birini de eşime yazacaktı. Ama dalgınlıktan ikisini de eşime yazmıştı: «Kardeşim Sveta'ya bir Türk kadın yazarının sevgileriyle, Suat Derviş Abla»; «Sveta kardeşime büyük sevgiler. Suat Derviş Abla.»

19 Eylül 1970, Cumartesi günü, sabahtan Fahri Erdinç bana telefon etmişti. Suat Derviş'ten söz ettik.

Öğleden sonra, 17. lerde eşimle «Balkan» oteline gittik, Fahri Erdinç ile eşi Suat Derviş'in yanında bulunuyorlardı. Yazar bugün yolculuk yapacaktı. Kendisine bir sıcak beyaz ekmekle bir kilogram beyaz peynir getirdik yolculuğu için. Çok memnun oldu.

— Bana Istanbul'da bir hafta yetecek! dedi.

Fotoğraf makinemizi getirmiştik. Resim yaptık. Bir de Fahri Erdinç'le resim yapmak istedim.

— Bir sakıncanız var mı? diye sordum.

Yanıtı şöyle oldu:

— O yazar, ben yazarım. Birlikte resim yapmamızda bir şey yoktur.

Divanda yanyana otururlarken resimlerini çektim. Bir resim de benimle yaptık.

Fahri Erdinç ile eşi vedalaştılar, ayrıldılar, çıktılar.

Sonra Elena Ruj geldi.

Araba ile gara gittik. Tren iki saat rötar yapmıştı. Refakat eden genç hanım Popova dışarda bagajla kaldı. Eşimle Suat Derviş'i gar lokantasına götürdük. Tren gelinceye kadar konuştuk. Bir zaman sonra öğretim üyesi meslekdaşlarımdan Kremena Haciolova ile eşi Dimitır Karanculof geldiler. Akademisyen A. Haciolof'u karşılayacaklardı. Onlar da bizimle kaldılar. Tren geldi. Suat Derviş'i tre-

ne bindirdik. Hep beraber uğurladık. Tren hareket etti. Kaybedinceye kadar el etti, el ettik...

Bu Suat Derviş ile ilk ve son görüşmemiz oldu.

Suat Derviş ile Sofya'da kaldığı bu birkaç gün süresince devamlı görüşmelerimizde onunla geniş bir anket yaptım, kimliği çalışmaları ve sanatıyla ilgili birçok sorunlara değindik. Pek doğal olarak, edebiyat kuramı, tarihi ve eleştiri çalışmalarının merkezinde sanat yapıtlarının, sanat değerlerinin incelenmesi durmaktadır. Fakat bir edebiyat yapıtı belli bir toplumla, belli çağlarla bağlıdır. Bunların sanatsal bir yansıması ve tasviridir. Özellikle bunları yaratan yazarın kimliği, yaşam deneyi, izlenimleri, gerçeklere yaklaşımı ve bunları canlandırma tarzları yeteneğiyle, anlayışlarıyle bağlıdır. Bunlar açıklanmadan bir sanat yapıtı tam ve bütünüyle zor anlaşılabilinir. Hatta anlaşılamaz gerektiği gibi. Bu yönde yazarların görüşlerinin, anlayışlarının, yapıtlarının tasarılarının doğması ve biçimlenmesi, malzemesi ve bu materyalin seçilmesi, yoğrulması, yaratıcılık psikolojisinin aydınlatılmasının büyük önemi vardır. Bununla ilgili olarak anketlerin, yazarlarla söyleyişlerin değeri kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Suat Derviş ile görüşmelerimizi, günlük çalışmalarımız arasında, kısa da olsa, günceme kaydetmiş bulunuyorum. Yazarın yaşı biraz ilerlemişti. Bazan tarih ve şahısları karıştırıyordu. Fakat düşüncesi duruluğunu ve kişiliği de enrejisini korumuştu. Çağının olaylarına çok yakından karışmış, zaman yakınlığından dolayı bazı şeyleri açık ve ayrıntılı konuşmaktan da, herhalde çekiniyordu. Böyle olduğu halde, onunla yaptığım anket çok sonuçlu ve şanslı oldu. Onun bilgilerini yer yer Radiy Fişle yaptığı konuşmalarla karşılaştırdım, yakın dostu Neriman Hikmet'in anlattıklarıyla, Bilal Şen'in söyledikleriyle karşılaşırdım. Tamamladım. H. İ. Dinamo gibi kimi yazarların anılarını da gözönünde bulundurdum.

Ankette üzerinde durduğumuz sorunlar belli konular etrafında toplanmış, tasnif edilmiştir.

I.

I. Suat Derviş'in doğumu, adı ve aile ortamı. Yazarın Doğum tarihi hakkında kaynaklar ve edebiyat birleşmemektedir. Bazılarına göre, 1900 yılında, başkalarına göre 1903 te, yahut 1905 te doğmuştur. Şöyle ki doğum yılı beş yıllık bir fark göstermektedir. Bunun onun kişiliğinin aydınlatılmasında ve ilk yapıtlarının incelenmesinde önemi vardır. Bilindiği gibi ilk kitabı olan «Kara Kitap» 1920 de, dört kitabı 1923, üç kitabı da 1924 de yayınlanmıştır. Eğer 1905 te doğmuşsa bu kitapların 15 yahut 18, 19 yaşlarında yazılması gerekir. Oldukça küçük bir yaştır. Yok 1903 te, yahut 1905 te doğdu ise durum değişmektedir. 18, 21 22 yaşlarında yahut 20, 23, 24 yaşlarındadır. Bu yönde Suat Derviş şöyle demiştir: «Ters bir insan olan mahalle hocası hata yapmış, benim doğumumu, doğru olduğu gibi, 1905 yılı olarak değil, 1903 kaydını yapmıştır.»

Suat Derviş'in adının yazılışında da bir ikilik görülmektedir. O Suat olarak bilinmekte, fakat kimlik kartında Saadet olarak kaydediliyordu. Bunun nedeni de şudur: «Bu yanlış da, anababamın başvurdukları imamındır. Bana önce Hatice — Suat adını vermişler. «Hayır», demiş imam, «Suat erkek ismidir. Ona Hatice-Saadet adını vereceksiniz.» Öyle de olmuştur.»

Suat Derviş'in baba, çizgisinden dedesi Derviş Paşa'dır. Bir kimya bilginidir. Petersburg'ta, Rusya'da Osmanlı elçiliği yapmıştır. Liberal görüşlerinden dolayı zehirlenerek öldürülmüştür. Babası İsmail Derviş, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi profesörü ve jinekolok operatördür. Demokratik görüşlü bir insandır. «Bende biraz çerkezlik var», dedi Suat Derviş. Özellikle anne çizgisin-

den öteki dedesi Kamil Beydir. Ailesi oldukça tutucudur. Şöyle ki, Suat Derviş çocukluğunda ve ilk gençliğinde birbirine zıt — ilerici ve gerici etkiler görmüştür. Tutucu anlayışlardan silkinmesinde babasının olumlu etkisi olmuştur. Özel öğretmenlerden ders almış, kültürünü yükseltmiştir. Berlin'e, Almanya'ya öğretime gitmesi de onun girişimiyle olmuştur. Bu yönde o şöyle demiştir: «Ben babama çok şey borçluyum. O bir tıp adamıydı, ateist idi; öğrenimimle bizzat meşgul oluyordu. Ciddi edebiyata karşı bende ilgi uyandırdı... Eğer babam olmasaydı, ben, kıyasen bu kadar erken bağımsız görüşlere ulaşamaz ve çevremle bağlarımı koparamazdım.»

Suat Derviş'in bileşik ve çelişmeli ilk dönem görüşlerini bir araştırmamızda incelediğimiz için burada tekrar üzerinde durmayacağız.

2. **Suat Derviş'in Nazım Hikmet'le ilk tanışıklığı.** Aralarındaki karşılıklı ilişkiler çocukluk ve ilk gençlik yıllarına değin uzanmaktadır. Onlar komşu çocukları imişler. Nazım Himet kendisini sevmiştir. Fakat o onun duygularına cevap vermemiştir: «Kamşu kızları Nazımı seviyorlardı. Ben sevmiyordum. Gönül meselesi. Ben istisna idim!» Nazım Hikmet «Gölgesini Çiğnediğim Kadın» adlı şiirini o zamanlar kendisi için yazmış. Suat Derviş Nazım Hikmet'in kendisinin yazısını haberi olmadan nasıl bastırttığını anlattı. Yayınlanan yazısını getirmiş. Suat Derviş utancından ağlamış. Ama ertesi gün yazılarını artık kendisi götürmeye başlamıştır. Bu yönde büyük bir teşvik olmuş. O zamanlar Suat Derviş on beş yaşlarında imiş.

3. **Suat Derviş'in Almanya'da öğrenimi ve çevreleri.** Genç yazarın Almanya'da bulunmasının gelişiminde büyük rolü olmuştur. Ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Fakat bu yöndeki bilgilerimiz oldukça az ve dağınıktır. Suat Derviş Almanya'ya öğrenime ne zaman gitmiş, orada ne kadar, kaç yıl kalmıştır. Bunlar araştırılması gereken sorunlardır. Edebiyatta yalnız 1932 ve değin Almanya'da kaldığının belirtilmesiyle yetinilmektedir. Bizzat Suat Derviş de Sofya'daki görüşmelerimizde kesin bilgiler veremedi. Hatta bazan 1934 de Türkiye'ye döndüğünü de söylüyordu. Ama her halde 1932 yılı daha kesindir. Bundan önce de kimi kez yılları karıştırdığını belirtmiştim. Acaba ilk döneminin eserlerinin Türkiye'de yayınlandığı 1924 ile 1932 arasında mı Almanya'da kaldı? Bu yönde ek araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu henüz bazı çağdaşları, dostları, tanıdıkları hayatta iken daha kolay yapılabilir. Ortaya belgeler de çıkarılabilinir.

Suat Derviş Berlin'de, Almanya'da önce konservatuara devam etmiştir. Sonra müsikiyi bırakmış. Üç yıl Berlin Üniversitesinin Felsefe, yani Edebiyat Fakültesinde ders dinlemiştir. «Fakat Latince sınavı çok zorluk çıkardı. Filolojiden de ayrıldım. Çeşitli profesörlerin derslerine devam ediyorduk. İlginç olanların derslerini dinliyorduk. O zaman herkes böyle yapıyordu», dedi.

Suat Derviş'in Almanya'da bulunması kendisinde unutulmaz izlenimler bırakmıştır. Bazı gözlemlerini halâ bütün canlılığı ile yaşıyordu. Bunlardan bazıları üzerinde durdu: «Bir barda bir halk şarkıcısının kırmızı turplar şarkısı bana çok güzel etki yaptı. Şarkıda sosyal demokratların turplar gibi, dışından kırmızı, içerisi ise beyaz oldukları söyleniyordu.» İlerde göreceğimiz gibi, yazarın dikkatini musiki ve özellikle şarkılar, türküler çekmektedir. Hatta bazan kimi sanat yapıtlarının yazılmasında önemli rol oynamaktadır. Almanya'da Suat Derviş Avrupa edebiyat, sanat ve kültürüyle daha yakından tanışmıştır. Bizzat bzı Alman gzetelerinde çalışmış, yazıları, hikayeleri yayınlanmıştır. Birçok çağdaş Alman yazar, sanatçı ve toplumcusu ile karşılaşmış. Bu arada Van der Lübe gibi, Laypsig mahkemesinde feci bir rol oynayan ve bunu hayatıyla ödeyen aydınları da görmüştür. «Morali bozuk insan izlenimi bırakıyordu. Gözlük taşıyordu.» dedi.

4. **Almanya'dan döndükten sonra.** Suat Derviş kendini yetenekli bir yazar ve gazeteci olarak kabul ettirmiştir. Çeşitli gazetelerde yazmaktadır.

«Resimli Ay» çevresi ile ilişkileri bir derece Sabiha Sertel tarafından aydınlatılmıştır. Bu ilerici dergide yazıları, hikayeleri yayınlanmıştır. Sabiha Sertel'le, Nazım Hikmet'le irtibatta bulunmaktadır.

Boğazlar sorununun görüşüldüğü Uluslararası Montrö Konferansında bulunması «Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum?» kitabında biraz aydınlatılmıştır. Biz de kimi yazılarımızda üzerinde durmuş bulunuyoruz.

5. **Suat Derviş ile Reşat Fuat Baraner.** İkinci Dünya Savaşı arifesinde, Savaş yılları ve Savaş Sonrası döneminde Türkiye'de olsun ,dünyada olsun ilerici-gerici kavgası en keskin biçimler almış, insanlığın kaderini saptayan büyük olaylar olmuştur. Bu savaşlarda Suat Derviş te yerini bulmuş ve en ilerici güçlerin sıralarında bulunmuştur. Yalnız toplumun etkisini görmekle kalmamış, kendisi de toplum koşullarının değiştirilmesini, özgürlük savaşını etkilemiştir.

Ankette bu karşılıklı ilişkilerin bazı yönlerine değindik.

Reşat Fuat Baraner 1900 da Selanikte doğmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün en yakın akrabasıdır. «Reşad'ın annesi, Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde hanım kızkardeşmişler», dedi. Liseyi bitirmişti Istanbul'da, yüksek öğrenimine devam etmiştir. Türk halkının yurdunun Batı emperyalistlerinin istilasına karşı Ulusal yılları ve Savaş Sonrası döneminde Türkiye'de olsun, dünyada olsun ilerici-gerici Kurtuluş Savaşını desteklemiştir. Bu yönde büyük katkıda bulunmuştur.
sına karşı Ulusal Kurtuluş Savaşını desteklemiştir. Bu yönde büyük katkıda bulunmuştur.

Daha sonra Reşat Fuat Baraner Almanya'da öğrenimine devam etmiştir. Hasan İzettin Dinamo'ya göre, orada mühendislik okumuştur. 1951 tevkifatından sonra onunla birlikte altı yıl hapishanede kalan Bilal Şen ise onun kimya öğrenimi yaptığı izleniminde kalmıştır. Onu bu kanıya Reşat Fuat Baraner'in daha sonraları Istanbul'da Aspirin Bayer Şirketinde çalışması da götürmüştür. Fakat bilindiği gibi ayni yere yazar Hasan İzettin Dinamo da ilgi göstermiş, fakat R. F. Baraner'in aday olduğunu öğrenince vazgeçmiştir. Bu anının'da aydınlatılması ihtiyacı vardır.

«Ben Reşat Fuat'la Istanbul'da Hüsamlar (Özdoğu) da tanımıştım. O oraya gelirdi. Hüsam zamanında Sovyetler Birliğinde bulunmuş. Moskova'da öğrenim yapmıştı. Orada bir de Emel isminde bir kızı vardır. Hüsam, Kemal Tahir'in eşinin ağabeyidir. Yani Hüsamettin'in kızkardeşi Sıdıka Semiha Demir'dir.» demişti.

«Evet ben bütün çektiklerime rağmen, dünyadaki kadınların en mutlularından biriyim, Reşat Fuat'ın karısıyım.»

Semiha önce eleştirici Nuri, sonra Kerim Sadi ile evlenmiştir. Daha sonra boşanınca Kemal Tahir'in hayat arkadaşı olmuştur. Onun ölümünden sonra bazı yapıtlarını yayınlamıştır. 1979 da da vefat etmiştir.

Suat Derviş'in eski eşi Nizamettin Nazif'tir. Aralarında karakter ve en önemlisi görüş ayrılıkları vardır. Ondan ayrılmış ve 1940 yılında Reşat Fuat Baraner'le evlenmiştir.

Hasan İzettin Dinamo da bu yönde kimi bilgiler vermektedir: Yazarlığını belirterek şöyle devam etmiştir: «Nizamettin Nazif'ten ayrıldıktan sonra Atatürk'ün teyzesinin oğlu Reşat Fuat'la evlenmişti. Şimdi, Şişli'de annesiyle, yeni kocasıyle birlikte oturuyordu...»

Suat Derviş'in öteki yazılarının incelenmesi ,toplanması ve yayınlanması da edebiyat bilminin önünde duran bir vazifedir.

Suat Derviş'in doğumunun 75. inci yıldönümünün kutlanması, yapıtları ve kimliğinin ortaya çıkarılması, yayınlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi için güzel bir vesiledir.

Doğumunun sekizyüz kırkıncı yıldönümü münasebetiyle

BÜYÜK TÜRK NİZAMİ GENCEVİ (1141—1204)

Dr. Haver ASLAN

Türk ilmi, edebiyat ve sanatı dünya medeniyetine büyük simalar kazandırmıştır. Şöhretleri milli sınırlar çerçevesini aşan bilim adamı ve sanatçılarımız Türklüğün insan sevgisi ile dolu adaletsever seciye ve ruhunu, imanını eserlerinde ebedileştirtirmişlerdir. İşte böyle ünlü Türk fikir ve sanat adamlarından biri de edebiyatımızın iftiharı, **Nizami Gencevi**'dir. Şair Azerbaycan Türk sahasının köklü ve eski medeniyet merkezi Gence'de dünyaya gelmiştir. Ömrünün sonuna kadar burada Türklük muhiti ve çevresinde yaşayan Nizami, mensup olduğu halkın hayatını, geçmişini, adet ve ananelerini, zengin folklorunu derinden benimsemiştir. Taşıdığı milli ruh ve halk edebiyatı ile bağlılık Nizami'nin yaratıcılığına derin ve silinmez izler bırakmış, destanlarının temel unsurunu teşkil etmiştir.

Zamanına sığmayan bu azametli daha Fars diliyle yazılan geniş edebiyatda yeni çığır açmış. «HAMSE»sine (1) nazireler yazmak anane ve şerefi asırlarca devam etmiştir.

Bilindiği gibi, XII. asırda Azerbaycan'ın edebi hayatında Farsça hakimdi. Şirvanşahlar ve Eldegizler sarayında Fars dili ve şiir ananeleri şiddetle himaye edilir, sonsuz saygı ve rağbet görürdü. Bu sebeple, gerek saraylarda, gerekse saray dışında edebi eserler Farsça yazılıyordu. Kalem sahipleri saraylara yol bulabilmek, maddi ihtiyaçlarını temin edebilmek, hakimlerin zevkini okşamak, daha önemlisi, tanınabilmek ve şair olduğunu isbatlayabilmek için bu dilde yazmak mecburiyetinde idiler.

«Türkçemi bu habeşde (2) alan yok, değer verilmiyor» demekle sanatçı şüphesiz ki, bu acı gerçeği dile getirmektedir

EDEBİ MEKTEP

Nizami, Şark şiir ve şairlerini uzun asırlar etkisi altına alabilecek yepyeni bir edebi mektep yaratmıştır. Öylesine sağlam ve muhteşem bir edebi mektep ki, Firdevsi'nin ünlü «Şehname»sinin tesir ve nüfuzuna darbeler indirecek, onun şöhretini gölgeleyecekti. Fars milliyetçiliğini yaşatan ve ebedileştiren Firdevsi'nin tam zıddına olarak, bu ölümsüz Türk romantik şairi eserlerinde insan sevgisini, adalet ve hakkı, eminamanlığı, hayat ve cemiyet hakkında felsefi görüşlerini ön sıraya çekecek, Türk'ün adaletperver düşünce ve ruhuna nağmeler koşacaktı.

Dünya edebiyatında Nizami kadar adalet ve hakka tapan, insanı düşünen, onun şahsiyet ve gururunu terennüm eden ikinci bir şaire rastlamak çok zordur.

Rüzgarın/zamanın/gerdişi dolanır gider,
Her devir bir yeni şey taleb eder. (ŞEREFNAME)

diyen sanatçı Fars dilinde şiire taptaze, farklı bir düşünce sistemi getirerek, dev-

---

(1) HAMSE, sanatçının beş destanını kapsar, Sırasıyla: 1. **Mahzen-ül esrar (Sırlar hazinesi)**, 2. **Hüsrev ve Şirin**, 3. Leyla ve Mecnun, 4. **Heft Peyker (Yedi Güzel)**, 5. **İskendername.**

(2) Habeş-Burada karanlığı, cehaleti kasteder.

rinin büyük yenilikçi şairi olma hakkını kazanacaktı.

Nizami, eserlerinin dili ve üslubu, destanlarının mevzuu, kendine mahsus görüş tarzı, hadiselere realist münasebeti, müthiş hayal gücü ve ifade kudreti, hafif ve oynak aruz vezinleri ile selefleri ve çağdaşlarından ciddi şekilde ayrılmaktadır. Nizami'nin, sanatına renk veren, şiirlerine canlılık ve teravet bahşeden, onu devrin seçkin ve yenilikçi şairi yapan ana sebeplerin başında şüphesiz ki, onun halk tefekkürünü, Türk halk edebiyatını derinden bilmesi gelmektedir.

TÜRKLÜK ŞUURU

Vatan topraklarına bağlılık ile Türklük şuur ve sevgisi Nizami yaratıcılığında ayrılmaz bir bütündür. Nizami'de şuurlu bir Türklük anlayışı ve sevgisi hakimdir. Onun ünlü «Beşliğinde» bu ruh ve düşünce, şaşırtıcı derecede yüksektir. Destanlarında maharetle kullandığı Türkçe kelimeler, atasözü ve deyimler Nizami'nin ana dilini mükemmel derecede bildiğini isbatlar. Eserlerindeki Türklük şuuru ve sevgisi şairin Türklüğün kültür değerlerini iyice benimsemesinin tabi neticesidir. Bu değerleri iyice bildiği ve benimsediği için ki, yabancı dilde yazmasına rağmen, milli ruh ve seciyesini koruyabilmiştir. Büyük ilgiye sebep bir hususiyet de sanatçının eserlerinde sıksık- tesadüf ettiğimiz «Türk» kelimesidir. Bu söz Nizami'de mecazi anlamda da, sıfat olarak da çok geçer.

Nizami'de Türk: güzel, güçlü, hür, adil— demektir. Türklüğün bu özelliklerine aferinler söyleyen şair destanlarının mısra ve beyitlerinde, bazan da ayrı ayrı hikayelerinde milli olan bu vasıflarımızı muhabbetle dile getirir. Bu bakımdan, Türk adaletini, dürüstlüğünü ve hür düşüncesini konu edindiği «Sultan Sencer ve İhtiyar Kadın» hikayesi oldukça meraklıdır. Türk adaletperverliğinin azametli abidesi sayılabilen hikayenin kısa mezmunu (özü anlamı) şöyledir: «Selçuklu Sultanı Sencer'in önünü kesen yaşlı, beli bükülmüş bir kadın ona ülkede adaletin yok olduğunu, zulmün ve işkencenin arttığını, milletin huzur ve güvenliğinin kalmadığını anlattıktan sonra, kendisinin de haksızlığa, zulme uğradığını keskin ve ağır bir dille Sultanın yüzüne çarpar. Hikaye ihtiyar kadının bu manalı ve ibretli sözleri haykırışı ile son bulur:

Türklerin çün yükseldi devletleri,
Adaletten süslendi hep illeri
Madem ki, sen zulme amil olursun,
Bir Türk değil, çapulcu bir Hindusun.

(Memlekette adalet yoksa, demek ki, Sultan Türk değildir, Sultan Türk ise ülkede emin-amanlık, hak ve adalet hükmetmelidir!)

Büyük Türk mütefekkiri Türk devletini, Türk hükümranlığını adaletle, hakla eşit anlamda düşünmektedir. Tarihi belgeler de bunu göstermektedir.

Mehmet Emin Resulzade bu hikayeden söz ederken haklı olarak şöyle demektedir: «Adalet üzerine kurulmuş devleti ideallze eden Nizami, bu idealini Türk devleti tipinde buluyor.»

KADIN TİPLERİ

Sanat ve sanatçıya, emeğe en yüksek değeri XII. asır şiirimizde, Nizami yaratıcılığında görmek ve duymak gurur vericidir.

Sanatçının eserlerinde dikkati çeken bir özellik de kadınlara bakış tarzıdır. Olgun, fedakar, devlet ve siyaset işlerini yürüten rengarenk kadın suretleri Nizami destanlarının süsüdür. «İskendername'de», «Hüsrev ve Şirin'de», «Leyla ve Meçnun'da» ciddi ve mükemmel kadınlar dikkati çekmekle, devirleri için de alışılmadık meziyetler taşımaktadırlar.

«Mahzen-ül esrar»da yaşlı kadın ülkeyi saran haksızlığı, özbaşınalığı Sultanın yüzüne çarpacak derecede cesaretlidir, Azerbaycan'ın Berde Hükümdarı Nü-

şabe aklı ve zekası ile büyük İskender'i utandıracak, şaşırtacak kadar güçlüdür. Şairin sevgi ve övgü ile kaleme aldığı karısı —Kıpçak güzeli— Afak (Appak) sadık ve samimi kadınlarımızın timsalidir.

Kıpçak kadınlarının azat ve hür hayatını alkışlayan şair, onlardan sevgi ile söz açar. İskender ve ordusunun Kıpçak Türk güzelleri ile karşılaşma sahnesini heyecanlanmadan okumak mümkün değildir. Sanki, şair Türklerin hanımlara gösterdikleri kıymet ve saygıyı İskender'e anlatmak ve ona yeni bir ibret dersi vermek için Kıpçak topraklarına kadar getirmiştir. Yüzü açık, şen ve hür Kıpçak kadınları İskender'i şaşırtmıştır. O Kıpçak aksakallarını huzuruna davet eder ve onlara kadınların örtünmelerinin gerekli olduğunu bildirir. Kıpçak büyüklerinin İskender'e verdikleri cevap ise manalı ve ustacadır:

Yüz örtmek adetimiz değildir,
Bu, Kıpçak törenlerine uygun değildir.
Yüzünü örten kimseler,
Güneşi ve ayı görmezler.
Evet, hepimiz şahın emrindeyiz
Lakin törenlerimizden el çekmeyiz.

Nizami Türktür, onun eserleri ve düşünceleri de kendisi kadar Türktür. Türk ruhu ve düşüncesi ile yüklü eserlerinin yalnızca dili Farsçadır. Sanırız, bu küçücük yazımızda kısaca dile getirdiklerimiz bile, Nizami'nin büyük bir Türklük sevgi ve şuuruna malik olduğunu ortaya koymaya yeter. Doğumunun sekizyüzkırkıncı yıldönümünde, Türklüğün bağrından kopan bu azametli dehaya, onun edebi irsinin hakiki varisleri olan bizlerin sahip çıkmasını umut ve temenni ederiz.

Sözümüzü büyük şairimiz Ali Şir Neval'nin Nizami hakkında söylediği şu beyitle bitiriyoruz:

Felek görmedi men kibi nadiri,
Nizami kibi nazm-ara kadiri!

(Tercüman — 9 Aralık 1981)

YETKİN'İ ANMAK

Oktay AKBAL

Yirmi yaş fark vardı aramızda... O 1947 yazını anımsıyorum. Bebek koyuna bakan bahçeli ahşap evi. Güzel bir temmuz akşam üstünü. Bir iki dostla oturmuş çay içiyoruz. O bir şezlongta oturuyor, bizler hasır koltuklarda. Konumuz edebiyat, sanat, yani gerçek yaşam. Gündelik politikanın dışında ne varsa onlardı konumuz. Oysa karşımızdaki genç adam —daha 47 yaşındaydı— iktidar partisinin milletvekiliydi, profesörlükten gelme bir milletvekili. Adı bakan olacak politikacılar arasında geçiyordu, Milli Eğitim Bakanlığı'nın en güçlü bir adayı idi. Ama öylesine uzaktı ki siyasal tutkulardan; onun için önemli olan sanattı, şiirdi, öyküydü, romandı.

Suut Saffet adıyle şiirler yazmıştı gençlik yıllarda, bir de kitap çıkarmıştı yirmi yaşındayken: «Şi'ri Leyal.» «Gönlüm tehi... Ve yoktur onun şimdi kimsesi — Yalnız sağır lahidleri seslendiren hayal», «Kararan göl daha sık sık nefes almakta iken — Karışır rengine şemsin yine son damla kanı» diye. Ahmet Haşim sevgisinin izlerini taşıyan dizelerle... Bir şiir tutkunu, sanatçı yaratılışlı br aydın. Kısa sürede anlar ki, şiirde «yeni» bir yaratma, yeni bir yapı kurmak büsbütün başka bir iştir, bir uğraştır. Ama gerçek aydın olmanın, gerçek yazar, eleştirici, kısacası «insan» olmanın yolu şiirle savaşımdan geçer. 1923'ün şairi Suut Saffet, yıllar sonra değerli bir «hoca», benzeri az bulunan bir estet, etkili bir deneme yazarı, öğrencilerinin yetişmesinde etkin bir yol gösterici olabilmişse, işte bunları, hep, o genç yaşlardaki şairliğine borçludur bence...

Suut Kemal Yetkin'in «Denemeler» adlı kitabını okudum bir kez daha. Bende pek çok mektubu vardır. Benim de onda... 1947'deki tanışmamızdan, «Sanat ve Edebiyat» dergisindeki işbirliğimizden, Tercüme Bürosu'ndaki çalışmalarımızdan, «Vatan» gazetesindeki yazarlığından, en başta da insan ve dost olarak yakınlığından silinmez izler kalmıştır bende. Ne yazık ki son yıllarda görüşememenin, o eski söyleşileri sürdürememenin acısı içimde... Yaşam oyunları, yazgı mı, rastlantı mı, bir süreliğine aralıklar koyar dostluklara, nedensiz, gereksiz ve anlamsız... Anlarsınız yararsızlığını, boşluğunu böyle kaçışların, ama iş işten geçmiştir.

Hacettepe Üniversitesi —ki Yetkin'in son yıllarında ders verdiği, Cömert gibi, Renda gibi, daha niceleri gibi genç sanat tarihçilerine, estetikçilere yol gösterdiği, destek olduğu bir bilim ocağıydı— Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin anısına bir seminer düzenledi geçenlerde. Yurt dışında bulunduğum için zamanında bu konuyla ilgilenemedim, bu ilginç seminere de katılamadım. Ama bu toplantıda yapılan konuşmaları okudum. Dostum Hikmet Dizdaroğlu'nun «Denemeci Suut Kemal Yetkin», Günsel Renda'nın «Suut Kemal Yetkin'in Bilimsel Kişiliği», Adnan Turani'nin «Suut Kemal Yetkin ve Plastik Sanatlar» adlı incelemeleri 1980 yılının 18 nisan günü aramızdan ayrılan Yetkin'i değişik açılardan tanıtan yazılardır.

Renda'ya göre, Sutt Kemal Yetkin «Atatürk Türkiye'sinde Batı ve Türk kültürlerini birlikte özümleyebilmiş büyük aydınlardan biridir.» Yarıda kalan anılarının başında şöyle bir cümle varmış: «1920'lerden bu yana güzel ve öyküsü üzerinde yazıp dururum.» Güzel ve o güzelliğin öyküsü... Şiiri de diyebilirdi. Gençlik yıllarının şairlik tadını, şiir özünü yaşlılığında da korumasını bilmişti. Yaşamı hep bir şair bakışıyle izledi. Her anında bir sanat güzelliği arayarak, bularak... Renda şöyle yazıyor: «Gerçekten de sanatta «güzel»i arayan kişiydi. S. K. Yetkin. «estetik sanat tarihi olmadan yapılamaz. Güzelliği mutlak olarak sanat eserinden soyutlamış görenler için sanat tarihi estetikten ayırmamak» için büyük özen göstermiştir.» Eskiyi yeniden yeniyi eskiden ayırmamaktır sanat beğenisi... Eskimeyen her şey yenidir, «güzel»i yaratabilmek yeter bunun için...

«Sevmek başka şey, beğenmek başka şeydir» der Yetkin. «Sanatçı yarattığını ilkin topluma değil kendine beğendirmek ister» gibi sözleri zamanında tartışmalar yarattı. Ama o günlerde böyle savlara karşı çıkanlar da zamanla sanat yaratmasının «kendi kuralı» olduğunu, başka kurallara bağlanmanın yanlışlığını anladılar.

Yetkin'in yazıları, mektupları, sanat ve edebiyat üzerine denemeleri, incelemeleri «Tüm Yapıtlar»ı olarak yayınlanmalı... Ataç, Eyüboğlu gibi Yetkin'i de yarınki kuşaklar, gerçek kişiliği, denemeciliği, bilim adamlığı, sanatçılığı ile tanımalı, anlamalı... «Güzel'i ve onun öyküsünü» yaşamı boyunca duyup yazmış Yetkin'e karşı «güzel»den yana olanların borcudur bu...

(Cumhuriyet — 13 Aralık)

BEHÇET NECATİGİL ANILDI

Gürol SÖZEN

Geçen hafta içinde şair ve çevirmen Eray Canberk geldi GÜNEŞ'in sanat bölümüne. «Necatigil'in ölümü aralık ayının hangi günüydü?» diye sordum. «13 Aralık 1979» diye yanıtladı. «Şundan ötürü iyi biliyorum. Her yıl aralık ayının 13. günü Zincirlikuyu'daki mezarına giderim. Oradan dönüşte de Necatigil'in sevdiği meyhanelerden birinde oturur içerim.» Behçet Necatigil, Eray Canberk'in bu yanıtını duyabilseydi; masaya elini koyup, hafif yan bakar, dudaklarına bir gülümseme düşer «Birinci» sigarasını nefesler ve «Yağ istemez» derdi!

Behçet Necatigil usta şairliğinin yanısıra iyi bir eğitimciydi. Milli Eğitim'in zorunlu kıldığı edebiyat kitabını okutur, eksik buluyorsa onun dışına taşarak şiirin, romanın, öykünün, araştırmanın ne olduğunu öğretirdi. Üstelik sevdirerek. Edebiyatla uzak yakın ilgisi olmayan nice öğrencilerin ders aralığında kaç kez şiir kitabı okuduğuna tanık oldum. Öğrencileri onun arkadaşıydı bizimle hüzünlenir, bizimle çözümler arardı.

Knut Kamsun'un Açlık, Rilke'nin, Brigge'nin Notları'nı onun çevirisinden okumak büyük mutluluktu. Bir Istanbul ustasıydı da. Duyarlılığını Istanbul'un sokakları, kaldırımları, yalnız evleri, betonları arasından bulup çıkarmıştır. Bir başına Beyoğlu'nun, Beşiktaş'ın labirentleri arasında şiirinin peşine düşerdi.

Necatigil neyi yazmışsa onu yaşamıştır Yaşamı ile sanatı arasında kurulan bağda hile hurda yoktur hiç. «Ben verdiklerimi sizlerden aldım» deyişi bunun kanıtıdır.

Bir yılbaşı kartı atmıştım, dertli bir yılbaşı kartı. Yanıtladı: «Gürol Sözen. Bizim kutladığımız mutladığımızdır-Viva umutlu umutsuzluk. 27.12.1961.»

Eski Toprak (1956) kitabını açınca karşılaştığımız ilk dörtlük: «Eski toprağa ektiklerin - Bir yeni güçle göğerdi gür - Ey dünya, toprağın üstü senin - Toprağın altı, belki yalnız benimdir.» Çocuklar, pazar yerleri, yoksul evler, ara sokaklar, kelimeler Necatigil'i yaşıyor.

(Güneş Eki — 14 Aralık)

NECATİGİL ve «YILDIZLARA BAKMAK»

Dr. Jak DELEON

Bugün ölümünün 2. yıldönümünde andığımız Behçet Necatigil'in şiirlerinin gerilimli duyarlılığı radyo oyunlarına da yansır. Düz oyundan çok senaryoyu andıran, yer ve zaman tanımayan çok kişili, bölük-pörçük diyaloglar dizini olan radyo tiyatrosu kanımca yazın türlerinin en zorlarındandır.

Görsel ögeyi bir anda silip izleyiciyi duyma yoluyla sürüklemeye çalışır, bir ses kıskacı içine alarak düşsel bir olayın ortasına çeker. İzleyici usunda canlanan sahneyle yüzyüze kalarak olanları sözcüklerden yaşar.

US-DUYGU BİRLİĞİ

Necatigil, Dylan Thomas gibi, yüzyılımızın radyo oyunları dalında yetiştirdiği benzeri az görülür ustalardan biridir. Şiirlerinde «çağın, çağdaş insanın ağırlığını duyduğu baskı ve acılardan» (1) yakınmadan, sızlanmadan, ince bir «stoicism» (us egemenliğiyle doğa üstünlüğünü savunan inanç) ile söz açan ozan, «Yıldızlara Bakmak» radyo oyunuyla tür yazarlarının onlarca yıl uğraşıp elde edemedikleri bir yetkinliğe ulaşır. Bireyin duygusal evreninin candamarına dokunmakla kalmaz. «yaşamış» bilge kişiler (gözlemevi müdürü, arabacı) aracılığıyla çağdaş yazının ölçütleri içinde kusursuz denebilecek bir us-duygu birliği gerçekleştirir.

«Varoluş sorunu benlikte doruklaştığı an, birey yanıtlanamaz sorular üstüne kurulu yaşamının yıkılmaya yüz tuttuğunu duyar» (2) der Hollandalı düşünür Adrian Van Kaam. Kafka'nın Kaufman'ı (Duruşma) ve K...'sı (Şato)„ Goethe'nin Faustus'u ile Shakespeare ve Hemingway'in neredeyse tüm başkişileri örnek gösterilebilir bu sava. Necatigil'in betimlediği insanlar için sorun, varoluştan öte, kişilik sorunudur. Varoluşçuların yarattığı uyumsuz, sayrılıklı kişilerin tersine, bu insanlar insan olduklarının bilincinde, yaşama nüvelerinden bağlı, devingen canlılardır. Uyumsuz tiyatrocular evrenin yanıtlanamaz sorular üstüne kurulu olduğunu savunurken, Necatigil her sorunun bir yanıtı olması gerektiği inancındadır. Böylelikle yazar, kişileri kendilerini çevreleyen duyarları, yapay koruganları parçalayıp dış dünya ve doğayla bütünleşmeye zorlar; yitirilmesi zor olmayan kimi etmenlerden ödün veren insan, yaşadım diyebilecektir.

YOLCU. Daha hızlı, daha hızlı! Vaktim yok fazla.

.....

Bu işi hemen bu gece bitirmem lazım. Gidecek başka yerler çıkabilir, bakarsın! Ne kadar da uzakmış! Hızlı sür, daha hızlı! (3).

Yolcu, kentlerin kirli kapanından yeni kurtarmıştır kendini. Açık bir dağ yolunda, dörtnal koşturulan bir arabada, gözlemevine doğru yol almaktadır, o güne dek adlarını hep duyduğu ama hiç görmediği yıldızlara bakmak için. Gözlemevi müdürüyle tartışmaya girişir.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ. Fakat azizim, sizi içeriye alamam, çok geç! Rasathaneyi gezmek istiyorsanız gündüz gelin. Aslında, öğretmenleriyle toplu halde gelen öğrencilere açıktır burası.

YOLCU. Saym ki ben de bir öğrenciyim, öğrenmek istiyorum, öğrenmek zorundayım. Fakat başka zaman vaktim yok, geri çevirmeyin beni, yıldızları hemen şimdi görmek istiyorum (4).

Yaşamayı salt nefes alıp vermek, belirli kalıplar içinde devinmekle eş saymış YOLCU'ya bir ses son zamanlarda yıldızlara bakıp bakmadığını sormakta, o güne dek sorgulamadan doğru saydığı tüm değerleri alt-üst etmektedir. Tekdüze kentli yaşamının üretkensizliği dayanılamayacak denli ağır basınca da kapıları ardına dek açarak gözlemevinin yolunu tutmuştur. Gözlemevi müdürü bu okumuş, yazmış, ama «yaşamamış» kişiye gerçek yıldızların göklerde değil insanın yüreğinde olduğunu, bu yıldızların kapalı gözle bile görülebildiğini olağanüstü güzel-

(1) Behçet Necatigil, Milliyet Sanat Dergisi, 24 aralık 1979, Sayı 349, S. 3.
(2) Adrian Van Kaam, The Demon and the Dove, Pennsylvania: Duquesne University Press, 1967, S. 104.
(3) Behçet Necatigil, Yıldızlara Bakmak, Istanbul, de Yayınevi, ekim 1965, S. 19.
(4) a.e., S. 20.

likte bir şiirsellikle anlatır. Yıldızları görebilmek için önce yalnızlıkları, sonra dereleri, gölleri, bahar şafaklarını, kırları, denizleri, çölleri, evleri ve sokakları öğrenmek gerektiğini söyler. Görmüş olmak için değil, duymak için bakmak gerekir, der; insan isterse basık odalarda da duyabilir bunları, yıldızlar yüreğindeyse eğer.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ. Yıldızlara değil de, çiçeklere baktın mı deseler ne yapardınız?

YOLCU. (Düşünür) Ne mi yapardım? Şey... Botanik enstitüsüne giderdim (5)

Bir ermiş sabrıyla sürdürür konuşmasını gözlemevi müdürü, yaşam yalnız kitaplardan, enstitülerden öğrenilmez, bunalımı yaşam tarzı edinen birey soluğu doktor odalarında alır, yine de kavuşamaz sağlığına, çiçeklere bakmayanlar, onları görmeyenler, yıldızları hiç göremez, yalnızca çocuk ellerine sığacak denli büyük olan ateşböceklerini göremeyenlere teleskoplar karanlıktan öte bir şey gösteremez.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ. İnsan, aylı gecelerde bir ağaç altında hiç oturmamışsa, samanyollarından gökyüzü kırlarına hiç tırmanmamışsa, kayan yıldızlara karşı bir dilekte bulunmamışsa, arada bir olsun başını göklere kaldırmamışsa, teleskoplarla bakmış, ne görebilir ki? (6).

YOLCU. Bağırır, çağırır, tehdit eder, ama boşunadır çabası. Yaşamında bir an olsun başını kaldırıp yıldızlara bakmamış, çiçekleri aklından bile geçirmemiş bu insan geç kalmıştır. Arabaya atlayıp uzaklaşırken (kuşkusuz başka dağbaşlarına, başka gözlemevlerine doğru), haykırışları geceyi doldurur, göremediği yıldızları zamanı tükenene dek arayacaktır.

1945'lerden sonra tüm insancıl değerleri sarsılan, savaş sonrası bunalımı kişiliğinden bir türlü söküp atamamış, kurtuluşu yarıkaranlık bir mistisizmde arayan Batılı oyun yazarlarından kesin çizgilerle ayrılır Necatigil. İçedönüklüğün, bunalımların varlığını yadsımaz, ama bu olumsuz etmenlerin yaşamı yönetmesine karşı çıkar, birey bunalıyorsa eğer tekdüzelikten, üretkensizlikten, yıldızlara bakma zamanı geldi de geçiyor demektir.

Nereden gelir Necatigil'in yazınsal etkinliği?

Kentli gerçeğini gören ve yansıtan bir ozan/yazar oluşundan, duygularını, kuşkularını, coşkularını ve düşlerini apaçık yansıtmaktan çekinmeyişinden, varlığını adadığı yazın yaşamı boyunca insanlara güzeli, doğruyu öğretmeyi amaçlamasından.

Ne uçmayı bilirim, ne gökten haberdarım/Bir karış bile fazla yükselemem yerimden:/Toprağa basmak için yapılmış ayaklarım,/ Toprak | beni daima çeker eteklerimden (7).

Behçet Necatigil'i anlamak, çağımızın kentli insanını özümsemekle eşdeğerdedir.

---

(5) a.e., S. 36
(6) a.e., S. 35.
(7) a.e., S. 30.

(Milliyet — 13 Aralık)

MEHMET AKİF ERSOY ÖLÜMÜNÜN 46. YILINDA ANILDI

Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy ölümünün 46. yılında Edirnekapı Şehitliği'ndeki mezarı başında dün düzenlenen törenle anıldı.

İstiklal Marşı'nın okunması ile başlayan törende bir konuşma yapan Istanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlidhaneler Derneği Başkanı Adem Erim, yıllarca Mehmet Akif Ersoy'un hiçbir zaman unutulamayacağını söyledi.

Gazeteci Servet Kabaklı da, Mehmet Akif Ersoy'un savunduğu görüşlere uyumlu yaşayan bir karakter adamı olduğunu kaydetti. Ve «Akif, Müslüman Türk milletinin âşığı, çağının sosyal gerçeğini çok iyi tahlil edebilen, mazlumun yanında, zalimin her zaman karşısında olan bir iman abidesidir» dedi.

Anma töreninde söz alan Istanbul Sanayi Odası Başkanı İbrahim Bodur ise, Mehmet Akif Ersoy'un inandığını söyleyen ve söylediği gibi yaşayan bir insan olduğunu belirtti. O'nun iman ve ilmin yanında yer aldığını, cehalete ve tembelliğe karşı savaş açtığını ifade etti.

Konuşmalardan sonra Kur-an'ı Kerim okutuldu ve dua edildi.

Anma törenine, Istanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlidhanlar Derneği yetkililerinin yanı sıra, Fatih Müftülüğü temsilcileri, Istanbul Sanayi Odası Başkanı İbrahim Bodur, Kocasinan Belediye Şube Müdürü Muammer Çokuslu ve öteki ilgililer katıldılar

(SON HAVADİS — 28 ARALIK)

İSTİKLAL MARŞI ŞAİRİ MEHMET AKİF ANILDI

İstiklal Marşı'mızın şairi Mehmet Akif Ersoy, ölümünün 45. yıldönümünde törenlerle anılmıştır.

Mehmet Akif Ersoy'un ölüm yıldönümü dolayısıyla, Yazarlar Birliği, Mehmet Akif'in milli mücadele yıllarında oturduğu Tacettin Dergahı'nda bir toplantı düzenlemiştir.

Törende, bir konuşma yapan Türkiye Yazarlar Birliği Genel Başkanı Dr. Mehmet Doğan, Akif Ersoy'a daha büyük ilgi gösterilmesini istemiş, Yazarlar Birliği'nin Akif adına şiir ödülü koyacağını bildirmiştir.

Öte yandan Mehmet Akif, Istanbul'da Edirnekapı Şehitler Mezarlığı'ndaki kabri başında da anılmıştır.

(MİLLİYE — 28 ARALIK)

MEHMET AKİF ERSOY ANILDI —

İstiklal Marşı'mızm yazarı olan Mehmet Akif Ersoy, ölümünün 45. yılında, Edirnekapı Şehitliği'nde düzenlenen törenle anıldı. Istanbul Ehli Kur'an ve Mevlidhanlar Derneği'nce düzenlenen anma törenine Türk Edebiyatı Vakfı, Istanbul

Sanayi Odası mensupları ve Başkanı İbrahim Bodur ile her çevreden ve yaştan yurttaş katıldı. Hava Harp Okulu bandosu eşliğinde İstiklal Marşı'nın söylenmesiyle başlayan törende konuşan İstanbul Ehli Kur'an ve Mevlidhanlar Derneği Başkanı Adem Erim «Mehmet Akif, vatanına, milletine, devletine, bayrağına, sancağına, hürriyet ve istiklaline karşı olan vazifesini layıkı ile yaptıktan sonra taşıdığı imanın, yaşadığı İslamın, sahip olduğu ilim ve irfanın kendisine yüklediği öğretme ve aydınlatma vazifesini başka yerlerde de yapma gayretiyle yurt dışına gitmiş, diğer islam ülkelerinde de vazife yapmıştı. Son gidişinde vatandan ayrı kalmanın acısını daha derinden duymuş, gönlünü saran hasret ve vücudunu kaplayan hastalık ateşiyle yanarak 1936 yılının ortalarında bir daha ayrılmamak üzere iman sevgisiyle sevdiği, çok çok sevdiği vatanına döndü. Aynı yılın sonunda da mübarek ruhunu Yüce Allah'a teslim ederek ebediyete göçtü» dedi. Törende Türk Edebiyatı Vakfı adına konuşan Naci Dilmen de Ersoy'un niteliklerini belirtip sözlerini «Çanakkale Şehitleri» şiirini okuyarak tamamladı. Edirnakapı Şehitliği'ne 20 yıl önce taşınan Ersoy'u anma töreni daha sonra Amir Ateş yönetimindeki koro tarafından Mehmet Akif Ersoy'un bestelenmiş şiirlerinden örnekler sunuldu.

(CUMHURİYET — 28 ARALIK 1981)

AKİF'İ ANMAK VE ANLAMAK

Doç. Dr. Mehmet AYDIN

Kırkbeş yıl önce aramızdan ayrılan değerli fikir adamı ve şairimiz Akif, ömrünün son yıllarında kaleme aldığı bir şiirinde şöyle der:

Toprakta gezen gölgeme, toprak çekilince
Günler şu heyûlayı da, er geç, silecektir.
Rahmetle anılmak, edebiyat budur amma,
Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir?

Manevi olgunlaşma yolunda mesafe alan ve yücelişin hazzına eren her insan, yolculuk anında geçtiği her noktayı, tasavvufi bir ifadeyle, bulunduğu her «makam»ı yetersiz görür. İşte Akif'imizin bu mısralarda dile getirdiği duyguyu, böyle bir İslami alçak gönüllülük anlayışı ışığında değerlendirmemiz gerekiyor. «Rahmetle anılmak» gibi ulvi bir mazhariyeti, Yüce Allah, Akif'den esirgemiş değildir. Şu satırlar bile onu rahmetle anmanın bir vesilesinden başka nedir ki? Kaldı ki, küçüğünden büyüğüne her Türk insanı, iman ve istiklalinin sembolü «nazlı hilal»in huzurunda saygıyla durup «Hakka tapan milletinin» yiğit sesini dünyaya duyururken alçak gönüllü inanmış şairimizi de şükran, minnet ve rahmetle anmış olmuyor mu?

Şairimizin dünyası, bütün enginliği ve zenginliği ile bilinen, inanılan ve samimiyetle yaşanan İslamdır. Akif seviyesinde İslami şuura ermiş insanlar için İslam, bir varoluş, yokoluş meselesidir. İslam ve İslamın geleceği, onların bütün dünyasını doldurmaktadır. Şairimizin «Leyla» başlığını taşıyan bir şiirinde de ifade edildiği gibi, İslam, ulaşılmak istenen nihai bir gayedir, bir «Leyla» dır:

Hayır! Şarkın, o hodkâm
olmayan mecnun-i nâ-kâmın,
Bütün dünyada bir Leylâsı var:
Atisi İslâmın.

SAFAHAT RUHANİ BİR OTOBİYOGRAFİDİR

Akif, neyi bilmiş neye inanmış ve neyi yaşamışsa onu yazmıştır. Akif'in siyasi ve içtimai fikirleri ve hatta O'nun sanatındaki mahareti tartışma konusu edilebilir; ama O'nun samimiyeti, dürüstlüğü, ihlası her türlü şüphe ve tereddüdün ötesindedir. Bundan dolayıdır ki, şairimizin şiirlerini ihtiva eden **Safahat**'ı ruhani bir otobiyografi şeklinde görmekte hata etmiş sayılmayız. Bu eser, gene alçak gönüllü şairimizin ifade ettiği gibi, «**Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-i heder**» değildir. Tam tersine, ancak «**Mutlu Asrın**» insanlarında varlığına şahit olduğumuz bir iman hayatının nazma bürünmüş abidesi gibidir, **Safahat.**

Safahat'ın son derece zengin bir muhtevası vardır. İyiden iyiye gücünü yitirmiş, içerdeki birliği sarsılmış, dış itibarını bütünüyle kaybetmiş bir devletin acıklı son günlerini, toplumumuzun acılarını, kederlerini, ümit ve ümitsizliğini, kahraman bir toplumun yeniden silkinip uyanışını **Safahat**'da okumaktayız. Gene bu kitapta toplanan şiirler, koca bir İslam dünyasının içinde bulunduğu kafa ve gönül sıkıcı dramın tahammül edilmez sahnelerini gözler önüne sermektedir. Safahat'ı dikkatlice okuduğumuz zaman görüyoruz ki, Akif'in bir bütün olarak İslam dünyasını gerçekçi gözlerle tasvir etmekle kalmıyor, bu dünyanın yeniden nasıl dirileceğini duyurmaya da çalışıyor. Bunu yaparken de gerek İslam medeniyetini, gerekse batı medeniyetini dikkatli bir süzgeçten geçiriyor.

«FAZİLETLİ BİR MEDENİYET»

Akif'in gözünde İslam, en büyük medenileştirici güçtür. Bu güç, İslamın özünde vardır. Pekala nasıl oldu da «Müslümanım» diyenler, böyle bir kaynaktan uzak kaldılar ve bugünkü durumlarına düştüler? Akif'e göre bunun çok çeşitli sebepleri vardır ki, onlar arasından başta geleni bilgiye sırt çevirmektir. Medeniyet için, yükselmek yükselmek için iki kuvvetin varlığı gereklidir diyor Akif. Başka bir deyişle medeniyet dediğimiz insan başarısının iki dayanağı vardır.

Çünkü milletlerin ikbali için evladım
Marifet bir de fazilet... iki kudret lazım.

Akif, tıpkı büyük Türk filozofu Farabi gibi, «**faziletli bir medeniyet**» (bir «medeniyet-i fazıla») ister. Müslümanlar böyle bir medeniyete bir zamanlar sahip idiler. Ama sonunda marifetten uzak kalınca medeniyetten de uzak kaldılar.

Akif, gerek dini ilimlerde, gerekse tecrübi ilimlerde İslamın şanına layık bir canlanışın zarureti üzerinde durmakta ve bunun için elinden gelen gayreti göstermektedir. İslami düşünce sözkonusu olduğunda, Akif, iki basamaklı bir ıslahat, bir yeniden-düzenleme programı düşünüyor. Şöyle ki, ilk basamakta ana İslami kavramlar, sözgelişi din, uluhiyet, takva, zühd, sabır, tevekkül, kaza, kader ve daha yüzlercesi yeni baştan **Kur-an**'a göre tanımlanacaktır.

EVREN, SÜREKLİ FAALİYET HALİNDEDİR

Kavramlar dünyasında yer alacak olan yeniden düzenlemenin önemli bir bölümü uluhiyet anlayışı ve insan telakkisi ile ilgilidir. **Akif, Safahat**'in birinci kitabının «**Tevhid veya Feryad**» başlığını taşıyan şiirinde uluhiyet konusunu ele alır. Ayrıca aynı şiirde iman, imansızlık, kötülük vs. hakkında da önemli şeyler dile getirilir. Bence bir mütefekkir olarak Akif'i en iyi bu şiirinde görmekteyiz. Şairimize göre Kur-an'da ifadesini bulan uluhiyet anlayışı son derece dinamik bir anlayıştır. Allah sürekli bir faaliyet içinde olduğu için evrende de sürekli bir faaliyetin olması tabiidir. Akif bir şiirinde şöyle der:

Şöyle gözden geçse bir hilkat temaşa-hanesi
Çıkmıyor bir zerre faaliyetin biganesi.

Hiçbir zerrenin faaliyete yabancı olmaması, Allah'ın yaratma sıfatının daima aktif olmasından ileri geliyor. Akif bir va'zında da şöyle der: «Şimdi madem ki yer çalışıyor, gök çalışıyor, yerleri ve gökleri yaratan Allah-u Azimuşşan yaratmaktan bir an fariğ olmuyor, sen nasıl atıl ve batıl oturuyor da hayal umuyorsun?»

Ne yazık ki Müslümanların çoğu, dinlerini yi kavrayamamışlardır. Onlar, her şeyden önce İslamın bir bütün olduğunu görememişlerdir. Şairimiz Kastamonu va'zlarının birinde şöyle diyor: «Zaten yeryüzünde Müslümanların felaketine belli başlı bir sebep varsa, o da İslamiyetin bir bütün olduğunu... Hiç hatırlarına getirmemeleridir. Müslümanlığı, bir iki farzı, o da yarım yamalak, yerine getirmekten ibaret sanmak, büyük hataların doğmasına sebep olmuştur. Kur'an, namaz kılmayı, oruç tutmayı nasıl emrediyorsa, yardımlaşmayı, çalışıp didinmeyi, ayrılık tohumları saçmamayı da aynı şekilde emrediyor. Bu sonuncular da ayniyle ilahi emirdir.»

İSLAM'IN YANLIŞ ANLAŞILMASI

İslamın yanlış anlaşılması her şeyden önce Kur'an'ın yanlış anlaşılmasından doğmuştur. İşin en garibi, Kur'an en çok okunan, fakat ne yazık ki en az anlaşılan kitap durumunda olmuştur. Akif'in son derece meşhur olan şu mısraları bu gerçeği dile getirmektedir:

Ya açar Nazm-ı Celilin bakarız yaprağına,
Yahud üfler geçeriz bir ölünün toprağına
İnmemiştir hele Kur'an bunu hakkiyle bilin
Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için.

Kur-an'ın ve nihayet İslamın yanlış anlaşılması, etkisini insan faaliyetlerinin her alanında göstermiştir. Allah'a dayanan, sa'ye sarılan, hikmete ram olan, inanan, iyi işler işleyen, sabrı ve hakkı tavsiye eden insanların yerini, sabrı boyun bükme, tevekkülü meskenet, kaderi ümitsizlik şeklinde anlayanlar sözümona Müslümanlar almıştır. Taklitçilik ruhu İslam dünyasının eğitim sistemine de zamanla hakim olmaya başladı. Tarihi olanla İslami olan birbirine karıştırıldı ve İslami olanın yerini tarihi olan aldı. Eskiden yazılmış eserlerle yepyeni dünyaların problemleri çözülmek istendi. Oysa Akif şöyle sesleniyordu:

Yediyüz yıllık eserlerle bu dinin halâ
İhtiyacını kabil mi telafi? Asla..
Doğrudan doğruya Kur-an'dan alıp ilhamı
Asrın idrakine söylemeliyiz İslamı.
Ölüler dini değil sen de bilirsin bu din
Diri doğmuş, duracak dipdiri, durdukça zemin.

BATI MEDENİYETİ DÜŞMAN DEĞİL, FAKAT... O DA EKSİK

Bu taklitçi ruh ile batı dünyasına ve uygarlığına bakış arasında çok sıkı bir bağ vardır. Geniş kitleler, taklit belası yüzünden batının, insanlığın hayrına olan başarılarını körü körüne reddetmişlerdir. Akif bu duruma şu mısralarla işaret eder:

Görenek neyse, anun hükmüne münkad olarak
Garbın efkarını, asarını düşman tanımak.

Akif, batı medeniyetini düşman görmez, fakat eksik bulur. Ona göre, son birkaç yüzyılın İslam medeniyetinin bilgi yönü, ma'rifet yanı nasıl eksikse, batı medeniyetinin de fazilet yönü öylece eksiktir. Faziletsiz medeniyet, zalimlere rahmet okutan bir musibettir. Faziletsiz ma'rifet, eğer son noktaya kadar götürülürse, in-

sanlığın felaketi olacaktır O zaman medeniyet, «tek dişi kalmış bir canavar» dan farksız olur. Akif'e göre «batılılaşma» olgusu üzerinde düşünürken bu gerçeği gözden uzak tutmamız gerekir. Batılılaşmayı kendi milli ruhumuz üzerine yerleştirmek zorundayız. Akif, «Terakkinin Sırrı» adlı şiirinde şöyle der:

Alınız ilmini Garbın, alınız san'atını
Veriniz hem de mesainize son sür'atini
Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız
Çünkü milliyeti yok san'atın, ilmin; yalnız
İyi hatırda tutun ettiğim ihtarı demin:
Bütün edvar-ı terakkiyi yarıp geçmek için
Kendi «mahiyet-i ruhiye» nin olsun kılavuz
Çünkü beyhudedir ümmid-i selamet onsuz.

ASIM'IN NESLİNE DÜŞEN VAZİFE

Akif, batının planlı, programlı ve pragmatik zihniyetinden çok şey alabileceğimizi söyler. Sözgelimi, edebiyat gibi milli kültüre sıkı sıkıya bağlı bir konuda bile batıdan öğrenmek zorunda olduğumuz hususların bulunduğunu hatırlatır. Plan ve programsızlık yüzünden birçok sanatçımızın gücünü boşa harcadığından yakınır. Akif'i korkutan ve kızdıran, batıdan yararlanma fikri değil, «mahiyet-i ruhiye» diye adlandırdığı milli benliği bir yana iterek batıyı kopya etmektir. Müslümana yaraşan, evrensel nitelikte olan bilgiyi, ma'rifeti, milli benliğinde güçlendireceği faziletle birleştirmektir. Akif, Asım'a, geleceğin inanmış Türk aydınına İslam dünyasının bütün acı yanlarını anlattıktan sonra şöyle der:

Göreceksin ki: Bu millette fazilet en uzun,
En derin köklere yaslanmada: hem sonra onun,
Bir mübarek suyu var, hiç kurumaz: Dini mübin
Hadisal etmesin oğlum seni asla bedbin.

«Mahiyet-i ruhiye»den uzak bir batılılaşma anlayışının da, gücünü Multeka veMir'at gibi eserlerden almakla iktifa eden bir dini gelenekçiliğin de sonu çıkmazdır. Öyle ise, Asım'a düşen vazife, fen diyarına giderek sayısız irfan pınarlarından içmek ve yararlı suları yurda getirerek onlarla bu mübarek toprakları ihya etmektir. Onun bu vazifede başarılı olması, gücünü kendi öz benliğinden ve bu benliği yaşatan mukaddes kaynaktan almasına bağlı olacaktır.

(TERCÜMAN — 28 ARALIK 1981)

CAHİT IRGAT'IN TÜRKÜSÜ

EROL ÇANKAYA

«Ben ezilmiş insanların
Acı çeken, sancı çeken çocuğu
Irgatların ırgatı.»

Onu sahnede görmüş olanlar belleklerindeki izi uzun süredir taşıyıp arada bir de olsa anımsıyor olsalar gerek. Görememiş olanlar için tiyatrocu Cahit Irgat on yılı aşkın bir süreden beri yok artık; o «Carl Ebert diksiyonu» kokan sesi çoktan dağıldı uğultulara karışıp, yankısı bile belli belirsiz şimdi... Şu ara televizyonda bir filmi de gösterilmediği için olsa gerek üstüne düşüneni, aklına getireni de pek çıkmıyor... 1969 tarihli «Irgat'ın Türküsü»nü bulabilmek de pek mümkün değil.. Oysa Cahit Irgat bu kitabın peşine düşmesiyle girilecek 'zahmet'le karşılaştırılamıyacak ölçüde iyi bir şair...

Kendi başına akan, herhangi bir anlayışın, bir şiir akımının içine kesin çizgilerle yerleştirilemiyecek şairler vardır, — Cahit Irgat işte bu tür adlardan biri. Yüzeyden bir bakışla yetinme onu kolaylıkla Garip'çiler içinde 'mütalaa' etmeyi getirebilir oysa yanlışlık olur bu. Şiirine temel aldığı içerik, bu içlemin gösterdiği yönseme ile insan ve toplum anlayışı Cahit Irgat'ın bir Garip'çi şair sayılmasını kesinlikle önlüyor. Öte yandan, biçimsel kimi yanları, sözgelimi yer yer egemen olan Garip'çi tarzda şiir söyleme biçimi ise o dönem toplumcu şiir kuşağından değişik bir şiir oluşturmasını sağlamış.

1916'da Lüleburgaz'da doğan Irgat İlkokulu orada okuyup Vefa Ortaokulunu, Edirne Öğretmen Okulunu ve Konservatuvarını bitirir. Bezirci'ye bir mektubunda bu dönemine ilişkin olarak sonradan şunları yazacaktır: «Ana — Baba'dan, evden uzak bir çocukluk yaşantısı... Yanlızlık duyguları, yalnızlık korkuları... Şiire bu etki ile başlayış. Onbeş onaltı yaşları... Kötü bir romantizmin, karma — karışık şiir — edebiyat etkeninde kalmak... Bunun yarı bilgili, çoğu bilgisiz öğretmenlerin yanlış edebiyat aşılanması sonucu oluşu... Örneğin Orhan Şaik, Nihat Sami, Nihal Atsız gibi sağcı, Suut Kemal gibi estet hocaların okuttuklarına inanmama ve tepki... (Orta ve lise devrelerine rastlar bu.) Ve bir içgüdü, bir bilinçaltı ile gerçek şiire, toplum sanatına kayış. Yavaş yavaş uyanış, bilinçlenme, tiyatroya yöneliş ve tiyatroyu iş ediniş. İşte bu sıra gerçek değerlerle, gerçek sanatçılarla tanışır, yeni edebiyata atanış... Her yeni edebiyat hareketinin içinde bulunuş, her yeni ve ilerici dergiye katılış.» (Yeni A. Haziran 1972).

«Bu Şehrin Çocukları» (1945) ile yer yer Cahit Sıtkı'nın yürüttüğü Baudelaire'ci şiirden uzaktan da osla esintiler alan Cahit Irgat, hemen ardından kırklı yılların etkin ve egemen şiir anlayışını kurmuş olan Orhan Veli ve arkadaşlarından da etkilenir. Bu uğraktaki Cahit Irgat kendini bu akıma bütünüyle bırakmış bir

tavır içinde de değildir, öte yandan, belki Garipçilerden daha fazla toplumcu şairlerle ilişkide olduğu söylenebilir.

Bu ilk kitabında çeşitli yönelişler içinde olan bir şair kimliğiyle çıkıyor ortaya. Bir yandan Cahit Sıtkı'lık ve biraz kötümserliği barındıran duyarlık, öte yandan, sonradan girilen Garip çemberinin etkisinin de işlevsel olduğu ironi ve son olarak da, hiçbir zaman bırakmayacağı toplumcularla olan ilişkinin yarattığı bu doğrultudaki açılımı... Sözgelimi «Göç şiiri o günlerin toplumsal ortamı ve siyasallaşma düzeyi düşünüldüğünde önemli bir çıkıştır. Bu kısa fakat yoğunluklu şiirinde şöyle diyordu:

«Arzusuyla göç etmedi
Kelepçeli götürdüler
Gece yarısı.

Ay vururdu odasına
Bir daha görünmedi.»

Bu yürekli dizelerin şairi bir yandan da yadırgatıcı bir biçimde Cahit Sıtkı'lık bir ozansılığın peşindedir. Aykırılıklar arası bu salınımın arayış içinde olan bir şairi deyimlediğini söylemek de olasıdır belki. Çünkü bu durumun hemen yanısıra şunları da söylemektedir: «İnan kardeşim inan/Gök mavidir dal yeşil/Omuzun omuzumda/Nefesin nefesimde/Gökyüzünü yıldız yıldız, / Dilim dilim bölüşürüz yeryüzünü/Payına düşen dertler/Payıma düşer/Sen benim günümdesin/ Ben senin gecende/İnan kardeşim inan/Aynı suda yüzer bindiğimiz gemiler.»

Bir tavır alıştır bu ve o kesimden geliyor da olsa aynı çıkışı zaman zaman Garipçi şairlere karşı da yapacaktır. Dönemin ağır koşullarını, bu ağır koşullar altında bunalan kuşatılmış 'insan'ın bu durumunu Cahit Irgat şiirini irdelerken hep akılda tutmak gerekiyor. Öte yandan Cahit Irgat bu konumunda elbette yanlız da değildir. Bu keskin çember, içerdeki siyasal baskılarla dış dünyada sürüp giden savaşın kuşattığı 'insanlığın hali' değişik biçimlerde birçok sanatçıyı etkilemektedir. Bu dönemde '40 Kuşağı' şairlerinden birçoğunun demokrasi, hürriyet, ekmek, alınteri gibi kimi çevrelerin aşağıladığı hiçlenen değerlerin savunucuları olarak belirdikleri görülüyor. Öyle ki bu yöneliş sonradan Orhan Veli ve arkadaşlarını da etkileyerek sözgelimi bir Orhan Veli'nin türkülere, destanlara, halkın yaşantısının sevinçleriyle birlikte acılarına da yönelip halkçı bir şiiri yazmasında etkili olacaktır.

Böyle bir ortam içindeki Cahit Irgat'ın Garipçi şiirle toplumcu anlayış arasında bir bireşim sağlamaya çalıştığı görülüyor. Fakat bu arada kalış zaman zaman kaçınılmaz olarak bir yetersizliği de yedeğinde getirecektir. Öte yandan kimi şiirlerinde ise Cahit Irgat'ın, emek, hürriyet, kardeşlik, eşitlik ve bunun gibi özlemleri bir kavram olarak ve soyut bir nitelikte kullandığı da görülüyor. Bu kavramsallaşma'nın sadece Irgat'ın şiirinde olmadığı, dönemin birçok şairinde açıkça gözlemlenebilen bir olumsuzluk olduğu da geçerken belirtilmeli. Fakat, burada kısaca, bu olumsuzluğun etkin bir nedeni olarak yaşantı düzeyinde birçok ögenin eksik kalışı gösterilebilir. Yaşantı düzeyinde bunların karşılıklarını göremiyen, kimilerinde olduğu gibi bilimsel bir düşünüşün nesnel ve öznel olanaklarından da yoksun sanatçı ister istemez eksik bir algılama ile değişik - yanlış yorumlamalara ulaşacaktır. Bu yorumlamalar doğal olarak yaşantının o çok önemli içtenliğinden yoksun kalacaktır.

«Rüzgarlarım Konuşuyor» (1947), öneceki kitabına göre daha bilinçli bir tutumun izlerini taşıyan şiirleri kapsıyor. Bu şiirlerde toplumcu şairlere daha bir

yakın olan Irgat, giderek bu çizgisini kalınlaştırıp demokrasi yanlısı niteliğine belirginlik kazandıracaktır. «... İstila görmüş şehirlere ve İkinci Dünya Harbinin sefaletlerine dairdir.» sunusunun bulunduğu bu kitap ele aldığı temel insani ögelere ve değerleri somutluk kazandırmış yanıyla öne çıkıyor. «Niçin yaşadığını, öldüğünü bilmeyen, dert çeken, çürüyen dost» için konuşmaktadır artık. Milyonlarca savaş ölüsünün soluğunu sesine katıp iyiliğin, kardeşliğin, umudun, «aynı hakkın, hürriyetin, insanlığın şarkısını» söylemektedir. Ve Cahit Irgat'ın şiirini birdenbire, uykuya doymamış kara bahtlı çocuklar, tecrit kamplarında çıldıranlar, fabrikaya rejiye koşar adım gidenler, alın terinin çamuruna, kar ekmeğin mayasına gömülmüş olanlar doldurur. Önemli bir değişim de, bu dönemin başlamasıyla birlikte kara alay için bile olsa artık mizah ögesinin pek kullanılmamaya başlamasıdır. Bu durumda kendisini bir zamanlar etkiler aldığı Garip şiirinden farklılaştırmaktadır.

1952 tarihli bir kitap olan «Ortalık»taki şiirler derin bir öfkeyle söyleyen bir şairi sergiliyor. Baştan beri insan sevgisi, özgürlük, insanların kardeşliği, emeğin yüceliği gibi ögeleri barındıran genel bir tematik üzerine kurulmuş olan Cahit Irgat şiirindeki bu ögeler somutlaşarak yaşantıdaki karşılıklarını bulmaktadır. Şair, bu mesnelliğin somut ve bireydeki karşılıklarından hareket ederek söylemektedir şiirini. «Yaşamak arzulusu fedai»dir, «mesut günler» müjdelemektedir artık...

Andığımız mektubundaki deyişine uygun olarak söyleyelim: Sonra birkaç sefer Avrupa'ya gidip gelir. Çok işsiz kalır, sürünür. Bir süre alkole vurur kendini. Tüm dostlarına elinden geldiğince yardım eder, en büyük kazıkları da onlardan yer... Yıllar yılı takiplere uğrar. Şiir yüzünden çok şey gelir başına. Ama ondan kopamaz. O da peşini bırakmaz Cahit Irgat'ın...

«Şairim, tiyatrocuyum,» diyordu, «böyle geldim, böyle gitmek gerek. Zaten elimden başka türlüsü de gelmiyor.»

Zaman zaman tiyatroculuğu ağır bassa da kendini bu alanda kanıtlayabilmiş saymaz hiçbir zaman. Ellibeşlerde Cahit Irgat «Sanatçı gitti, dekorlar kaldı» deyip uyuşamadığı Devlet Tiyatrosu'nu bırakıp gitmiştir. Özel tiyatrolara geçer, Yeşilcam'ın o tam 'Yeşilçam' olduğu dönemlerde doğru dürüst filmler yapmaya çalışır. Ancak bütün bu uğraşlar kendiyle barışık olmasını sağlamaz. Haldun Taner «Ölür İse Ten Ölür» de Çiçekpasajı'nın tarihine eğilirken unutulmaz bir ustalıkla şöyle betimliyor o günlerdeki Cahit Irgat'ı:

«Ağzı dolu imiş de öyle konuşuyormuş hissi veren dolgun sesi ile o yüzde yüz erkek ve sıcak, biraz da Ebert dönemi diksiyonu kokan sesi ile,

— Siz hikayeciler iyi çalışıyorsunuz. İşlevinizi iyi yapıyorsunuz, derdi! 'Ressamlar da fena değil' derdi Nuri İyem'e bakıp. Ama kendisi aktör olarak kendini zaman zaman ecir hissederdi. Şairliği ile kişiliğine bir subap sağlayamasa çok daha buruk olabilirdi. Sonra uzun boylu, yakışıklı silueti ile sallana sallana tiyatronun yolunu tutardı.»

Şiirden hiçbir zaman kopamamasına karşın zaman zaman uzak kaldığı da olur. Özellikle 60 sonrasında giderek az yayımlamakta, yayımladığı şiirler kendisine niteliksel bir katkı sağlıyamamaktadır. Bütün şiirlerini topladığı 1969 tarihli kitabı «Irgat'ın Türküsü»nde son bağımsız kitabı olan «Ortalık» sonrasında yazdığı şiirlerin Cahit Irgat'ın «Rüzgarlarım Konuşuyor» ile çok önceden vardığı noktaya bir katkı olduğu söylenemez. Genellikle didaktik bir söyleyişin belirgin olduğu bu şiirler Irgat'a kendini aşma olanağını vermiyor. O'nun bir çok şiirinde sağlam bir yapı kurmasını sağlıyan ritm çalışmasına, bir yerde şiirsel büyüyü de veren müzikalite arayışlarına rastlamlmaması ister istemez mekanik bir şiirin dolaylarında dönenmeyi yaratmaktadır. Öte yandan, bu sorunu değişen Türkiye'nin yeni top-

lumsal-nesnel gerçekliğini gününün gerisinde kalmış bir bakışın yeterince kavramasının güçlüğü açıklamak da belki mümkündür. Yeni koşulların karşısında şairin eski donanımının yetersiz kalması da denilebilir buna.

Bir genelleme gerekirse, Cahit Irgat'ın, Garip şiiriyle toplumcu anlayış arasında bir bireşim sağlamaya yönelik çabasının kendisini ilk kesimden farklılaştırarak öne çıkardığını ancak bunun özellikle son döneminde mekanik bir şiir üretmesini engelleyemediği söylenebilir. Arada kalmış olmanın bütün karakteristiğini taşır bu şiir. Bir yanıyla, alttan alta, kötümser olmasa da karamsar bir bakışının olduğu da saptamalara eklenmelidir.

Üzerinde etraflıca durulmaya yaraşır bir şairdir. Özellikle 1940'lardaki toplumcu şiirin irdelenmesi işine girişeceklerin bu kendine özgü o ağzı öfkeyle, acıyla dolu imiş de öyle konuşuyormuş duygusunu veren o yüzde yüz erkek ve sıcak sesi unutmamaları gerekiyor. Ne diyordu Orhan Veli için?

«Çiçek verdi ölesiye
Şiir verdi kıyasıya
Yaşaması ölesiye
Kendi gitti ismi kaldı yadigar.»

«Çaplı şair,» diyordu, «ister sembollerle, ister yalın ve çıplak, ister ağıt, ister güldeste yazsın; ister gerçekçi ister gerçeküstücü olsun, toplum ve insan sorumluluğunu yüklenmiş direnmiş sanatçının yapıtında toplum şiiri var olacaktır. Ama insan doğuştan şair değilse istediği kadar da direnşin... Olsa olsa şiirin teknik adamı olur sadece. Şiirin teknik okulu, üniversitesi olmadan nice kötü şair türedi. Ya olsaydı, daha da aptalları çıkardı ortaya.»

Cahit Irgat'ın yaşantısı iki Haziran ayı arasına sıkışmış 55 yıllık bir soluk alıştı. Bu yazının okunduğu tarih bizdeki geleneğe uygun bir «anış» yazısına ters düşebilir, önemli değil bu. Gündelik hayatın en ufak ayrıntısında bile yer tutan duyarlıkları yeşerten birçok sanatçı gibi Irgat da protokol'sü düzenlemelerle anılacak biri değil. 1980 yılının son aylarında yazılan deneme bu nedenle herhangi bir ayda da okunabilir. İyisi ise açıp «Irgat'ın Türküsü»nü okumak elbette...

(Yeni Olgu — Şubat)

BİR KOCA IRGAT GEÇTİ DÜNYADAN

Ali Erkan GÜNERİ

Bu dünyadan geçenler için iyi ya da kötü, mutlaka konuşulmasını isterdi o, kötü ise bellensin iyiler diye. Şair Cahit Saffet, sinema ve tiyatro oyuncusu Cahit Irgat.

Irgat'ı 1971 yılı haziranında yitirmiştik. Yitimden sekiz ay önce söyleştim onunla Tiyatrosunun (Dormen) Ankara turnesindeydi, hastaydı o günlerde, sinirliydi. Kendisi ve çevresindekilerle yaptığı kavganın yenilmişliğini mi yaşıyordu yoksa yengsini mi bilinmez, ama yaşadı yanlışıyla doğrusuyla, Zeynebiyle Mehmediyle ve bir koca Irgat gelip geçti bu dünyadan, çok yaşa Irgat çok yaşa.

6 ağustos 1968 tarihli Akşam Gazetesinde yayınlanan «Çok Yaşayın Ölüler» yazı dizisinde şunları yazıyordu Irgat «Gece güzel başlamıştı Avni Arbaş'ın atölyesinde. Rakılı ve şaraplı bir geceydi. Hep tanıdık, ya sanatçı ya eğitimci Türklerdik bu çilingir sofrasında. Cin gibi zeki bir adamdı Hasan Ali Yücel. O güne dek hiç karşılaşmamıştık. Rakı bitmiş şaraba başlanmıştı. Konu dönmüş dolaşmış memlekete gelmişti. Eğitim meseleleri, sanat meseleleri, özgürlük meseleleri. Epey olmuştuk. Damdan düşercesin:

— Sizin başka işiniz yok muydu ki Maarif Vekilliğine gelir gelmez attığınız imzalardan biri de benim Konservatuardan kovulmam içindi! dedim.

O: — İyi olmuş Çok iyi etmişim!. Şimdi sanatçısın Paris'te. Orada kalsan ne olurdun? Maaşlı devlet oyuncusu...»

Üç yıllık konservatuar eğitiminden böyle kopmuştu, «tiyatrodan soğudum, artık sevmiyorum» diyordu söyleşimizde. Oysa çektiği çileler soğutabilir miydi onu tiyatrodan? «Büyük engeller aşılmadan büyük çabalar harcanmadan sanatçı olunmaz, olmuşlarsa sahtedir onlarınki» diyordu bu yılmaz adam, «Çok Yaşayın Ölüler»de ise şöyle tanımlıyordu sahneyi: «Sahne ince hastalık, verem gibidir. İnsanın içine bir yapışmasın, insanı erite erite, kemire kemire götürür. Kan kusturur, uğraştırır uğraştırır da uğraştırır. Sahne oyuncuya karşı, denizciyle uğraşan deniz gibidir. Genç olsun yaşlı olsun bir gün oyuncunun bedenini bir ceset gibi, tiyatro leşi gibi kıyıya atıverir.»

Bu dolu adam çekilmiş çilelerin ışığında acı konuşuyordu Türk tiyatrosu için: Bu gün dünyada Türk tiyatrosu diye bir şey yoktur. Bu herşeyden önce bir seviye meselesidir. Türk tiyatrosu tek kelimeyle kötüdür.» Sanat ve sanatçının yolunu da şöyle çiziyor: «Kabiliyet işidir, okulu var ama yeterli değil. Okul kibrit kutusuna benzer, içinden çürüğü de sağlamı da çıkar, okuldan çıkınca devlete sırtını dayayanların yaptığı şey sanat değildir, hiç bir endişeleri, didişmeleri olmayanların halka ve sanata hiç bir faydası yoktur. Bizim zamanımızda sevgi vardı, saygı daha büyük, tiyatro adedi az olduğundan çalışma hırsımız büyüktü, kazancımız ise hiç yoktu.» Evet, bu yollardan geçip Cahit Irgat olmuştu. 1916 yılında Lüleburgaz'da doğan bu adamdı, 1934'de M. Ertuğrul ve Raşit Rıza'dan «önce okulunu bitir sonra beni gör» sözünü alan «O Gece» ile Raşit Rıza tiyatrosunda sahneye ilk adımını atan, tiyatrocu oldu diye ailesi tarafından reddedilen ilk şiirini Cahit Saffet imzası ile Varlık'ta yayımlıyan, 1940'da «Yılmaz Ali» ile ilk filmini çeviren ve 1945'de ilk şiir kitabı «Bu Şehrin Çocukları»nı yayınlayan, 1959'da insanlara küsen, insanlardan kaçan bu adam. Ve tiyatroda 35 yılını tamamlayan bu adamdı.

(Cumhuriyet — 17 Ağustos)

«TÜTENGİL'E SAYGI»

7 aralık 1979'da kurşunlarla yaşamına son verilen Cavit Orhan Tütengil'in anısına bir kitap yayınlandı (İstanbul Matbaası). «Tütengil'e Saygı» adını taşıyan kitap dört bölümden oluyor. 1. Tütengil'in kişiliğini ve özgeçmişini yansıtan anı yazıları. 2. Bilimsel makale, araştırmalar ve kendisinin ölümünden sonra yayınlanmış iki makalesi. 3. Ardından yazılanlardan bir seçme. 4. Tütengil Bibliyografyası. İlgiyle, ibretle okunacak bir kitap.

«Tütengil'e Saygı» kitabının ilk sayfalarında, bilim adamının eşi Lütfiye Tütengil'in «Sunuş» ve «Eşim Tütengil» başlıklı yazıları var. «Sunuş»ta şöyle diyor Lütfiye Tütengil: «Bu kitabın Tütengil'in ölümünü planlayanların ve katillerin açık bir biçimde kamuoyuna duyurulması ve daha önce çeşitli kereler basında yer alan ancak kesinlik taşımayan bazı haberlerin doğruluklarının yetkili makamlarca açıklanması için bir itki, bir hatırlatma olmasını diliyoruz...»

Kitabın ilk sayfasında ise Tütengil konuşuyor. İşte söylediklerinden bir alıntı

«İnsanları ve toplumları mutlu kılmanın ölçüleri çağlarla birlikte değişiyor. Günümüz toplumlarında mutluluğun ölçüsü insanı her türlü korkudan azade kılmak olmuştur. Bu sonuç, mihneti göze alan aydınların sayısı arttıkça bir özlem olmaktan çıkıp gerçekleşir. Yeter ki aydınlar «Korku Duvarı»nı geride bırakmış olsunlar.»

(Şubat)

AŞIK VEYSEL TÖRENLE ANILDI

Ünlü halk şairi Âşık Veysel, ölümünün 9. yılında törenlerle anıldı.

Veysel'in Gülhane Parkı'ndaki anıtı başında düzenlenen törenden başka, Sivrialan Köyü'nde de tören yapıldı; evi müze olarak açıldı.

Gülhane Parkı'nda düzenlenen anma töreninde, Âşık Veysel'in kızı, torunları, damadı, halk şairleri ve kalabalık bir yurttaş topluluğu hazır bulundu. Yurdun dört bir yanından gelen şairler, Âşık Veysel'in eserlerini okudular, hatıralar anlatıp ağıt söylediler.

Öte yandan, ünlü şairin Köyü Şarkışla'nın Sivrialan Köyü'ndeki mezarı başında da tören yapıldı. Sivas Valisi Şükrü Er Âşık Veysel'in hayatı ve kişiliği üzerinde konuştu. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca müze haline getirilen Âşık Veysel'in evi de ziyarete açıldı. Ölüm yıldönümü dolayısıyla Âşık Veysel, Ankara Körler Okulu'nda da anıldı ve TRT'de özel programlar yapıldı.

Bayrampaşa'da yaptırılmakta olan Atatürk Göz Hastanesi'nin ameliyathane bölümüne de «Âşık Veysel» adının verilmesi kararlaştırıldı.

(Son Havadis — 22 Mart)

AŞIK VEYSEL

Derleyen: Erman ŞENER

YAŞAMI

Âşık Veysel olarak tanınan Veysel Şatıroğlu, 1894'te Sivas'ta Şarkışla ilçesinin Sivrialan köyünde doğdu. 7 yaşında geçirdiği çiçek hastalığı sonucu gözleri kör oldu. İlk ustası Çamşıklı Ali. Ankara'ya geldikten sonra ünü ülke çapında büyüdü. Bu arada, Ahmet Kutsi Tecel'in yardımı ve desteğini gördü. 1941'den itibaren şiirlerini yayınlamaya başladı. Arifiye, Hasanoğlan ve Eskişehir Çifteler köy enstitülerinde halk türküleri öğretmenliği yaptı.

1973'te Sivrialan köyünde öldü. Başlıca iki kitabı vardır: «Deyişler» ve «Sazımdan Sesler». Bu iki kitaptaki şiirler ve daha sonra yazdıkları «Dostlar Beni Hatırlasın» adlı kitapta toplanmıştır.

Âşık Veysel, yüzyılların imbiğinden süzülerek gelen halk şiirinin büyük ozanlarına eklenen son halkadır... Klasik bir öğrenim görmemiştir. Dünyayı el yordamı ile bile tanıyacak vakit bulamamıştır ama, sevgisi ve olağanüstü yetenekleri ile şiirlerinde, deyişlerinde erişilmez derinliklere uzanmış bir büyük ozandır.

Sivas Şarkışla'sının Sivrialan köylüğünde, bir yol kenarında doğmuştur. Annesi o gün, koyun sağmağa gitmektedir. Yolda sancı tutar ve Veysel, çiçeklerin açtığı bir yol kenarında dünyayı ilk kez görür. 7 yaşına kadar dünyayı görmeye devam eder ve 1901'de (yani 20. yüzyılın eşiğinde) bu dünyaya gözlerini kapar.

Bir çiçek hastalığı onu görmez eder ve o günden sonra Veysel artık dünyaya sadece gönül gözleri ile bakar. Yıllar sonra, bir şiirinde bu olayı şöyle anlatacaktır:

«Genç yaşımda felek vurdu başıma,
Aldırdım elimden iki gözümü.
Yeni değmiş idim yedi yaşıma,
Kaybettim baharımı, yazımı.»

GÜLERYÜZLÜ BİR OZAN

Âşık Veysel özel yaşamında büyüklüğünün farkında olmanın rahatlığı içindeydi. Kasım kasım kasılanların yanında: şakacı, güler yüzlü, alçakgönüllü bir ozandı.

1971 yılında Âşık Veysel, Istanbul'a geldi. Gerçi şimdi, «Bu kadar güzel şiirler söylemiş Veysel, okuma-yazma bilmezdi» deyip bilgiyi artırmak mümkün. Ama Istanbul'a geliş nedeni çok daha ilginçti. Şiirleri kapış kapış gidiyor, plak üstüne plak yapılıyor, o arada Veysele para verilmesi unutuluyordu (!) Veysel işte bu nedenle gelmişti.

Trenden indiği zaman Ümit Yaşar Oğuzcan sordu:

«— Veysel baba yorgun musun, tren seni yordu mu?»

Büyük Veysel, yanıtladı

«— Neden yorulacağımışım... Ben treni çekmedim ki, yorulayım, tren beni çekti.»

Ve gerçekten büyük ilgi gördü o gün... Garda, vapurda herkes tanıdı onu, herkes yanına geldi. Elini öpenler, onu metedenler, «Sen şöyle büyüksün, böyle büyüksün» diyenler... Ve tam vapur Karaköy iskelesine yanaştığında bu büyük ozan şöyle dedi:

«— Ben şaşıyorum... Görmez bir adamım. Okur yazarlığım yok. Bu ilgi neden. Ben, mahçup oluyorum.»

Oysa, gönül gözü ile bakan gözleri, engin denizlerden daha büyük bir gönlü ve sazı vardı.

«Ben gidersem sazım sen kal dünyada
Gizli sırlarımı aşikar etme,
Lal olsun dillerin, söyleme ya da,
Garip bülbül gibi ahüzar etme»

EN BEĞENDİĞİ FIKRA

Veysel, fıkra dinleyince gülerdi. Kendi de esprili adamdı, sözlerinin arasına, halk bilgileğini ışıtan espriler eklerdi. En beğendiği fıkra ise, yine bağlama üzerine idi. Bir plağında, şarkılardan önce şu fıkrayı anlatmıştı:

«— Nasreddin Hoca, evinde saz çalıyormuş. Hanımı bir durmuş, iki durmuş sonunda dayanamamış. Hoca, saz çalanlar ellerini oynatırlar ama sen bir yeri tutmuşsun, hiç bırakmıyorsun... Hoca bıyık altından gülmüş:

Cahil kadın demiş... Onlar acemi, benim bulduğum yeri arıyorlar.»

HAYATI FİLM OLDU

Metin Erksan, 1951 yılında «Karanlık Dünya» adlı filmde, onun yaşamını sinemaya aktardı. Bu film bir ara, Sivas'a da gelmiş. Karısı, çocukları, gelinleri, torunları hep gitmişler.

Veysel, gitmemiş...

«— Görenler sonradan gelip anlattılar» diyordu. «Gayette iyi imiş film. Sinemayı hayatımda hiç görmediğim için, anlatılanları tam anlayamadım. Ne ise, görenler eyi birşey olduğunu söylerler, meraklısı çoğu imiş...»

Ama Veysel, hiç görmediği sinemayı bir beyite sığdırmıştı:

«Felek çeviriyor film,
İşte büyük bir sinema»

ŞİİRLERİNİ NASIL YAZARDI?

Istanbul'a geldiği gün saatlerce Veysel'in yanında durduk. Bazen biz sorduk, bazen soranlara verdiği yanıtları dinledik. İşte bunlardan biri: Âşık Veysel şiirlerini nasıl yazdığını anlatıyor:

«— Önce bir temel atıyom... Sonra da, bunu süslüyom işte. Ekseri geceleri, etraf iyice tenha iken... Hele bir dertbasarsa, o zaman daha kolay, daha çabuk düzüyom. Yalnız, tamamlayana kadar kimseye tek kelimesini bile söylemem. Bitti, deel mi, senin gibi okur-yazar bir efendi bulup, ona yazdırıyom. İşte o zaman içim rahat. Kendi kendime bu yazıya geçti, artık kaybolmaz diyom.»

Öte yandan, tam o günlerde tam 12 şarkıda onun şiirlerinden yararlanılmış ve Sivrialan'a sadece 3500 lira para yollanmıştı.

MÜZİK

Âşık Veysel, her âşık gibi söze, ses katmıştı. Bir yandan çalar, bir yandan söylerdi. O gün birara, onun şiirlerinden yapılan şarkılar da dinletildi. Hiçbirine kötü demedi ama, bazılarını gerçekten beğendi. Örneğin Fikret Kızılok'un saz çalışını pek sevdi

«— Bu efendi, tıpkı bizim gibi saz çalıyor» dedi.

Bir başka şarkıda «Bunu kim söylüyor?» diye sordu. Söylediler.

«— Esin Avşar hanımın sesi pek gözel» dedi.

Sonra bir Pop müzik koydular plağa... Hiç ses etmedi (Oysa bir şiirinde «Türküz, türkü çığırırız/Defli dümbelekli caz neme gerek» demişti) Sonra, «Bu da eyi, bu da...» dedi. Sonra işi genelleştirdi

«— Müziğimi seviyom ama, bazılarının dilinden anlamıyom. Yine de seviyom.»

Hep iyiden, güzelden, sevgiden yana bir büyük adamdı. «Gün gelecek, hepimiz gara toprağa gireceğiz. Üç günlük ömür kızgınlığa, dargınlığa değer mi?» derdi. O da sonunda «Üç günlük» ömrünü tamamladı ama ölmedi. Şimdi sesi ile, şiirleri ile yaşıyor.

«Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han, konan göçer
Ay dolanır yıllar geçer
Dostlar beni hatırlasın.»

(Milliyet — 22 Mart)

ÂŞIK VEYSEL

Hami KARSLI

13. Yüzyılda Yunus Emre, 15. Yüzyılda Kaygusuz Abdal, 16. Yüzyılda Pir Sultan Abdal, Köroğlu, 17. Yüzyılda Karacaoğlan, Gevheri, Âşık Ömer, 19. yüzyılda Dertli, Erzurumlu Emrah, Dadaloğlu, Bayburtlu Zihni, Seyrani ne iseler yirminci yüzyılda da Veysel o idi.

Veysel dengeciydi. Hiçbir şiirinde de, siyasal açıdan belli bir grubun veya görüşün yanında olmamıştı. Ahmet Kutsi Tecer'in dediği gibi «O bize gelenekten doğageldi.» Âşık tarzını hazırlayan, besleyen, geliştiren ve sürdüren koşulların (eski yaşayış çevresi, bugün tarihe karışan halk kurumları, eski zevk) değiştiği bir dönemde, Veysel «Âşıklık geleneği»ni sürdüren bir ozandı. Bir gün sormuştum: «Veysel Baba, günümüz ozanlarından en çok kimi seviyorsun?» «Ben bütün meyvaları severim. Elmayı yer zevk alırım. Armudu yer hoşlanırım. Hepsinin ayrı bir

tadı vardır. Günümüz ozanlarının hepsini de seviyorum. Hepsi de bana ayrı ayrı zevk veriyorlar» diye yanıt vermişti.

Veysel kadar ünlü olmamalarına karşın âşıklık geleneğine uygun şiirler yazan çoğu memur-kentli ozanlardan ayrı yanı çiftçi köylü kökenli olmasıdır. Bence O'nun Türk köyünü ve köylüsünü çok iyi anlatmasının en önemli nedeni budur.

Veysel aynı zamanda çağdaştı da. O, ulusunun yararına olan her yeniliği benimser, sazıyla, sözüyle överdi. Birçok aydın etiketli, köy enstitüleri uygulamasına karşı çıkarken, o köy enstitülerinin önemini kavramış, enstitülerin işlevini şiirlerinde övgü ile dile getirmiştir.

Yunus'un şiirlerindeki insan, iş, emek sevgisi, Dertli'deki yobazlara baş kaldırış Veysel'de de vardır. Toplumsal olaylara yaklaşımında sezgileri rol oynar. Özellikle, kırsal kesimde yaşıyanların dertlerini, sıkıntılarını iyi bilir.

Yedi yaşında geçirdiği çiçek hastalığı nedeniyle gözlerinin kör olması, ilk çocuğunun ölmesi, Birinci Dünya Savaşı sırasında tüm emsallerinin askere alınıp Veysel'in köyde yalnız kalması O'nu bir dert küpü yapar. Ancak bir bakıma da Veysel şanslı bir ozandır. Devletten dolaylı, dolaysız hep yardım görmüştür.

Devletin Veysel'e yardım etmesi, O'nun yaşadığı yöre halkını da etkilemiştir. 1967 yılı kışında, Ortabucak'ı Şarkışla'ya bağlayan yol-her kış olduğu gibi - kardan kapanmış, ilçe ile bağlantı kesilmişti. İlçeye yayan olarak Kızılırmak kıyısından karları yara yara zorlukla gidebiliyorduk. Yirmi altı kilometrelik yolun açılması için birçok kez ilgili makamlara başvurmuş, sonuç alamamıştım, Oturup ilgili makamlara «Veysel'in çok ağır hasta olduğunu, yollar kapalı olduğu için doktora götürülemedeğini» yazdım. Yolumuzu derhal açtılar. (Tuhaf bir rastlantıyla, Veysel bu mektubu yazdıktan birkaç gün sonra gerçekten hastalanmıştı.)

Şarkışla'dan ayrılırken, şiirlerinin toplandığı bir kitap hediye etmiş, üzerine de «Hami BEY, Ehli diller bu sözleri sıralamış satırla / Oku oku bu Veysel'i hatırla.» diye yazdırarak altını mühürlemişti.

Ölümünün dokuzuncu yılında Veysel'i saygıyla anıyoruz.

(Cumhuriyet — 25 Mart)

BİR ÖLÜM YILDÖNÜMÜ

Zeynep ORAL

«Göklerde kartal gibiydim,
Kanatlarımdan vuruldum;
Mor çiçekli dal gibiydim,
Bahar vaktinde kırıldım.»

Bugün 2 Nisan. Sabahattin Ali'yi bundan 34 yıl önce yitirdiğimizde günlerde 2 Nisan'dı.

«Coşkundum pınarlar gibi,
Sarhoştum rüzgarlar gibi;
İhtiyar çınarlar gibi,
Bir gün içinde devrildim.»

2 Nisan 1948'de Kırklareli'nde «devrildiği»nde, o 41 yaşındaydı...

Sabahattin Ali, edebiyata şiirle başladı, gerçekçi hikaye ve romanımızın öncülerinden oldu. Çocukluk ve öğrenim yılları İstanbul, Çanakkale, İzmir, Edremit ve Balıkesir'de; öğretmenlik yaptığı yılları Yozgat, Aydın, Konya ve Ankara'da; mahpus yattığı yılları da Aydın, Konya ve Sinop cezaevlerinde geçirdi...

Yalnız bu yöreleri, bu yörelerin insanlarını ,bu insanların sorunlarını gözlemlemek, tanımak, bilmek usta bir hikaye ve roman yazarı olmaya yetmezdi, yetemezdi. Geniş kültürü, bilimsel bakış açısı, yazı tekniğini, hikaye veroman kurgusunu çok iyi bilmesi, olağanüstü gözlemciliğine eklendi. Bunları toplumcu bir yorumla bütünledi.

Yöreleri dedik: Köyleri, kentleri, kasabaları bize iletirken Sabahattin Ali'nin amacı yerel renkleri yansıtmak değildi. Evet, yerel, renkleri de olanca canlılığıyla iletti ama önemli olan elindeki insan malzemesinin, doğasını, coğrafyasını belirlemekti. İnsanları dedik: Kan davasından, topak kavgasından dama düşenleri, karakola düşenleri, sevdalanıp da kavuşamayanları, anaları, oğulları, gelinleri, yiğitleri, kahpeleri, eşkıyaları, gurbetçileri, öğretmenleri ve daha nicelerini, getirip yüreğimize, beynimize yerleştirdi. Hikayelerine bu insanları konu etmekle kalmadı, onları tüm ilişkileri içinde iletti bizlere. Köy ya da kasaba insanlarının sorunlarıyla, yaşadıklarıyla, «başlarına gelenlerle», toplumsal yapı arasındaki bağlantıları kurdu, neden sonuç ilişkisini gösterdi. Hem de ders vermeden, nutuk atmadan, öğretmen tavrı takınmadan... Ayrıntıları, nakış işler gibi öyle bir işledi ki, karşımıza canlı mı canlı, etten-kemikten, sıcacık insanlar, yaşanmışlığına can u gönülden inandığımız öyküler çıkardı.

Sabahattin Ali'yi tanımak, son yıllarda çok popüler olan «Başın öne eğilmesin / Aldırma gönül aldırma» şarkısını söylemekle olmuyor. Tüm eserlerini, hikayelerini (Değirmen, Kağnı, Ses, Yeni Dünya, Sırça Köşk, adlı kitaplardan toplandı) romanlarını (Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna — tümü önce Varlık, sonra Bilgi yayınevinde yayınlandı) okumak gerek.

(Milliyet — 2 Nisan)

ÜMİT KAFTANCIOĞLU ANILDI

— İstanbul Radyosu prodüktörlerinden ve yazar Ümit Kaftancıoğlu, dün ölümünün ikinci yılında anıldı.

Ümit Kaftancıoğlu iki yıl önce dün evinden çıkıp işine gitmek isterken silahlı sağ eylemcilerin saldırısına uğramış ve kurşun yağmuruna tutularak öldürülmüştü.

Dün saat 10.00'da Zincirlikuyu Kabristanındaki mezarı başında yapılan anma törenine ailesi, dostları ve yazar arkadaşları katıldı.

(Cumhuriyet — 12 Nisan)

Ölümünün birinci yıldönümünde

SUAVİ SÜALP

Erman ŞENER

Hep merak ederdim. Ünlü «seçme sözler»ini uzun uzun düşünüp mü yazıyor, yoksa ilk aklına geleni mi söylüyor. Onun için daha koltuğa oturmadan sormuştum.

«— Suavi, bir seçme söz söyle de yazayım...»

«— Yaz dedi: «Sizin tutulacak yeriniz yok-Sap.»

«— Bir tane daha...»

«— Olur, onu da yaz: «Amma uzattın... Lastik.»

Kendine has bir gülmece anlayışını başlatan, onu sürdüren bir espri fabrikasıydı Suavi Süalp... Bundan tam bir yıl önce (15 Nisan'da) yitirdik onu...

SUAVİ SÜALP «gülmece» yazarıydı. Küçük öyküler yazardı. Romanlar yazardı. Oyunlar yazardı. Film senaryoları yazardı. Komedyenlere gazino programları için metin yazardı.

Bazan çizgi romanları yazmakla kalmaz, resimlerini de yapardı. Bunlardan birinden, tek bir kareyi özetlemeye çalışalım. Romanın gidişine göre, çok zengin bir adamın evinde, ültra modern bir parti veriliyor. Kenarda yemek üstüne konuşanlar var:

«— Ben sek bir viski alırım.

«— Şinitzel de nefisti...»

Kenarda bir adam da, papyonlu garsonla konuşuyor:

«— Sütlaç var mı kardeşim?»

SON eseri, bir TV dizisi idi... Yaşamı boyunca gitmekte özen gösteren şansı burada da imdada Suavi, bu eserini ekranda izleyemedi. Dilerseniz örnek de ondan sunalım...

İki kardeş, ses yarışmasına katılmak için organizatörün yanına gelmişler. Ama adam meşgul, adam telefonla konuşuyor, adam telefonda iş bağlıyor:

«— Dur bir dakika, alo... Alooo... Hah, ses gitti de... Neyse, şimdi bak, sen Ümmühan'ı al. İyi arabeskçidir, ciğerden okur...»

Karşıdan galiba «O yetmez» demişler ki, organizatör devam ediyor:

«— Öyleyse sana Abdullah'ı da yollayayım. İki arabesk söyler, bir gazel atar, potburi ile işi bağlar ama 2000 götürür...»

Müziği de iyi bilirdi. Geçmişte uzun süre kanun çalmıştı. En güldüğü anılardan biri de, müziğe başladığı yıllarda olmuş.

«— Yıl 1951, 52 olacak... Bizim mahallede Gülnaz mı, Güler mi, neyse, böyle bir kız var, şarkı söylüyor. Şekip Ayhan Özışık ud çalıyor, ben kanun... Belediye zabıtasında çalışan Yıldırım kemani, ayakkabıcı Abdurrahman da udi...

Heyete bak! Neyse, toplanıp dedik ki «Arkadaş, bir sinema ile anlaşalım. Filmden önce üç-beş şey çalarız, bir 10'luk götürüp aramızda paylaşırız...»

Sonra bir yazlık sinemaya gelmişler. Sinemanın sahibini bulmuşlar:

«— Ağabey dedik, filmden önce güzel bir fasıl yapalım...» (burada, gülmeye başladı) Adam ne dese beğenirsin bize:

«— Zorunuz ne kardeşim?»

«Ben buna güleceğim ya, daha beteri varmış. Adamın bu bilimsel lafına içimizden biri şöyle cevap verdi:

«— Ağabey, saz çalarsak ses duyulur, müşteri artar, sen de çok para kazanırsın...» Lafı burada kesse iyi ya, devam «sen de fazla para kazanınca üç-beş bizi görürsün, büsbütün eşek değilsin ya...

Düşün, adamdan iş istiyoruz, iş isterken de hakaret ediyoruz.

Suavi'nin müzik alanında bir de rekoru vardı:

«— Bu anlattığım olaydan birkaç ay sonraydı... Hepimiz belli bir saatte geliyor, sekiz buçukta sahneye çıkıyoruz. Film de 9.15'de başlıyor. Gitmez olayım, o gün ben vaktinde gittim. Baktım, bizden kimse yok. Sinema sahibinin de yüzü asılıyor. 'Boşver ağabey' dedim. 'Ben tek başıma çıkar, bir taksim yaparım, bu arada bizimkiler de yetişir'

Böylece tek başımıza sahneye çıktık, başladık taksime... Arada bir saate bakıyorum, zaman ilerliyor, gelen giden yok. Seyirci de sıkıldı. Yarım saat kanun taksimi dinlenir mi... Kenara bakıyorum, müdür içerden 'Devam... devam' diye işaret ediyor. Kendi kendime, 'Neyse, 5—10 dakika sonra' film başlayacak' diyorum.

Böylece saati 9.15 yaptım, taksimi bağlıyorum, müdür halâ kenardan 'devam, devam' diyor. Kızdım, 'Ne devamı yahu, film başlayacak, vakit tamam' dedim. Ama beni düşün, beyazperdenin önünde tek sandalye, sandalyede de ben... Bu arada seyirciye çaktırmadan müdürle anlaşmaya çalışıyorum. O 'Devam' diye işaret ediyor, ben müziğin nağmesiyle kendimden geçmiş gibi kanuna eğiliyor, başımı yana çevirip «Film başlayacak, film» diyorum... Müdür sonunda anladı o da «Devam... Bobin... Devam, Bobin...» diyor. Ben taksime devam ediyor, 'Ne bobini, ne bobini' diye soruyorum. Müdürde tik olmuş, 'devam' işareti yaparken kaşlarını kaldırıyor, 'Bobin gelmedi, devam et... Bobin gelmedi, devam et...»

Meğer o gün yeni film varmış. O filmin bobinleri gelmemiş. Saat olmuş 9.45, neredeyse iki saattir taksim yapıyorum, bir yandan da 'bobin gelmediyse seansı iptal et... iptal et...' diye akıl veriyorum. 'Olmaz, yola çıkmış geliyor, biraz daha dişini sık' diyor.

Hava sıcak mı sıcak, millet evinde oturup ne yapsın. Püfür püfür bahçeye gelmiş, bir adam sahnede bitmeyen bir taksim yapıyor, beni seyrediyorlar. Artık bende de film koptu. Taksimi maksimi bırakmışım, aklıma ne gelirse çalıyorum, bir yandan da gülüyorum. Adamlar film izlemeye gelmişler, beni seyrediyorlar...

Neyse sonunda meret bobin gelebildi. Ben de 2 saat kaldığım sahneyi bıraktım. Ama seyirciye göstermeden müdürle konuşacağım diye boynumu önce yere eğip, ordan döndürüyorum ya, bu arada boynum tutulmuş. İçerde ne görsem iyi? Müdür de seyirci kendini görmesin diye, iki tahta arasında boynunu uzata uzata, onun da boynu tutulmuş. Manzaraya bak, kuliste boynu tutuk iki adam. Birbirimize düz bakamıyoruz. Üstelik adam iyice alışmış, ben karşısındayım, o hala 'Devam et... devam et' işaret yapıyor...»

ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE saygıyla andığımız Suavi Süalp için sanatçılar, bir komite oluşturmuşlar. Temmuz ayında adına yakışan, muhteşem bir gece düzen-

lenecekmiş. Sanırız o gece, Istanbul'da olan tüm ünlü şarkıcılar, tüm komedyenler orada olacak. Bu geceye katılanlar Suavi'yi tam istediği gibi, güle oynaya anacaklar. O zaten ömrünü hep insanları güldürmeye, onları mutlu etmeye adamıştı. Şu dörtlük sanki onun için yazılmış gibidir:

«Kahkaha satarım ben,
Kucağımda ufacık bir saz
Öyle çok ki, alıcılarım,
Hiçbiri bana kalmaz.»

(Milliyet — 17 Nisan)

ÖLÜMÜNDEN 28 YIL SONRA İNSANLARDA YAŞAYAN SAİT FAİK

Denizin tuzunda, martının kanat çırpışında, balıkçının oltasında hep o vardı. Bir dondurmacının üzgün bakışında ,bir kestanecinin insancıl gözlerinde, bir kadının buruk tedirginliğinde hep o vardır. Türk hikayesinin büyük ustası, dönem başlatıcısı Sait Faik...

Sait Faik'in kimi hikayeleri insana yönelen coşkunun bir selidir, kimi hikayeleri denize tutkunluğunun en güzel örnekleridir. Sait Faik kısaca yaşamın özüdür. İnsan, onu, bahar akşamının içki sofrasında hatırlar, adaların ıssız güzelliğinde anar ya da, tam tersi Beyoğlu'nun şarkılı-çalgılı hay'ü huyunda birdenbire hatırına getiriverir. Hangi yazar bunca duyguyu bir anda taşımış, hangi yazar insanoğlunun ruh haritasını bütün ayrıntılarıyla çini mürekkebi gibi kalıcı ve silinmez bu kadar ustaca çizmiştir?.. Onun adının Saik Faik olması gerek!..

Çevremizde her gün binlercesi dolanan, yaşamın ağırlığı altında ezilen sevinçle üzüntü arasında bir saat rakkası gibi gidip gelen küçük insanları anlattı. Dikkat ettiğimiz, içine inmediğimiz için kimi zaman insan bile saymadıklarımızı, o öne çıkardı. Kahramanlarının ruhundaki, kişiliğindeki güzellik, bizim farkedemediğimiz erdem hemen satırlarında güzelliğe bürünür.

Sait Faik, bir sevginin çevrelediği, dürüst insanların tek başına savunduğu bir ahlaktan yanadır. İnsanın insana düşman olması, aralara yasaklar konması hele hele yaşamın kısıtlanması nedendir? Hep bu soruyu sorar. Yaşama sevinci, taze bir ekmeğin kokusu gibidir onda. İnsanoğlu ardından bir hişt!.. hişt!.. sesi duydukça toprağa bağlanan bir ağaç gibi yaşamaya kök salar.

İnsanın en çok zarar verdiği gene insandır. Dülger balığı da insan arasma karıştığı için kötü hallere düşmedi mi?..

Sevmenin, bu yeryüzündeki en önemli varlık olduğunu, damardaki kanımız kadar önemli olduğunu bir çok hikayesinde vurgular. Bakın sevmek üzerine ne diyor bir hikayesinde: **«Yalnızlık dünyayı doldurmuş. Sevmek, bir insanı sevmekle başlar herşey. Burada herşey sevmekle bitiyor»** İnsanın dileği ile gerçek arasında ne rahatsız edici bir çelişki değil imi?..

Yazar nasıl bir insan olduğunu gerek yaşamıyla gerek yazdıklarıyla öğretmiştir. Kimdir yazar? Yazmadan duramayan, insanlara tanıdıklarına mutlaka söyleyeceği bir şey olan kişi. Ama Sait Faik, yazmanın bir tutku olduğunu düşünerek yazmamaya karar verir, çıkar çamların altma, bütün tutkulardan arınmış bir insan olarak yaşayacaktır artık. Ama, aklma bir konu gelir, ille de yazmalıdır ve şöyle noktalar hikayeyi: **«Yazmasa deli olacaktı.»**

Yalnızlar, mutsuzlar, işsizler, güçsüzler... Ne yaparlar, ne ederler... Sait Faik'in deyimiyle park geceleri onlara bir ana kucağı şefkati ile açılır.

Her dışa açılış Sait Faik'te bir içe dönüşü doğurur. Dertleri kimseyle bölemeden yaşamaya dayanmalıyız. Parkların Sabahı'nda bundan yakınır: **«Kendi kendimiz kadar kim paylaşır derdimizi.»**

İçtenliğin, unutulmaz savunucusudur. Sahtekarlık, insanın insana kötülüğü, yok olasıca yoksulluk Sait Faik'in hikaye temalarının arasında çoğunluğu oluştu-

rur. Ekmeklerini taştan çıkartan, sabahın ilk ışıklarıyla lokma derdine düşen, birbirini seven insanlardan saygıyla söz eder.

Martıların çığlıkları, ağıta dönüşmüş. Stelyanos Hrisopulos gemisi batmış. Yani Usta ağları karaya çekmiş, Sivriada'da sabah olmuyor, dondurmacının çırağı öksüz, keten helvacı artık insanlara inanmıyor... Sait Faik ölmüş...

ORHAN TUNCA'DAN BİR ANI...

53 yaşındaki Burgazlı Orhan Tunca bakın onun için ne anlatıyor:

«O zamanlar bir dükkanda ekmek satardım. Her sabah gelip benden peynir, zeytin, ekmek alırdı. Yeni bir kitabı, çıkmıştı. Kendisinden bir tane istedim. «Bir lira ver de al!» dedi. 10 ekmek satmam lazımdı ki, kitabını alayım. Çaresiz, eline bir lirayı verdim. Koşa koşa eve gidip getirdi. İmzalamasını istedim. Meğer önceden imzalamış. Bakın ne yazmış kitabın ilk sayfasına: «Burgazada'nın kitaba para veren ilk adamı sensin. Dünyanın kitaba para veren ilk bakkalı kimdir dersin, Orhan'cığım? İşte onun arkadaşları; Hasan Çetinkale (Hikaye Hasan), Sabri Sofuoğlu, Hasan Şaşırmaz (Şilep Hasan), İlker Sofuoğlu, Orhan Tunca, Yılmaz Sezgin, Rıza Otman, Sefer Sandal (Sefer Dayı). **(Hürriyet Ekli 8 Gün — 16 Mayıs)**

NECATİ MERT'İN 14 MAYIS 1982 GÜNÜ ADAPAZARI'NDA YAPILAN SAİT FAİK GÜNÜ'NDEKİ KONUŞMASI

Istanbul ve taşra.

Bizim toplum yaşamımızda sürekli çelişen ve çatışan iki güç.

Ekonominin, uzun yıllar politikanın, nüfusun ve kültürün ağırlık merkezi Istanbul; sürekli taşraya egemen olmuş, «taşralı» sözcüğünü bir gerçeği dile getirmekten çok, taşrada filizlenen ekonomiyi, politikayı, kültürü çizgidışı bırakırken bir hafifseme aracı olarak kullanmıştır. Fakat taşralı nüfus zorunluluklar sonucu nasıl başının çaresini arayıp büyük kente göç etmişse ve yine ekonomi ve politika alışılmış Istanbul egemenliğine nasıl rakip çıkmışsa kültür de kendi koşullarının elverdiğince değerlerini yaratmıştır.

Taşralı bir kültür adamının hem taşrada oturup hem Istanbul'da boyvermesi sürprizdir. Bu sürpriz, yaşı elliye varmışken kitabını ancak çıkartabilmiş, hatta «bu dünyadan göçer» iken ödülle de teselli mükafatı almış bir hadi diyelim iki yazarın dışında gerçekleşmemiştir. Taşralı yazarlar Türkiye kültüründe kendilerini gösterebilmek için yazı göndermedik dergi, kapısını aşındırmadık yayınevi, elini öpmedik yazar bırakmamak zorundadırlar. Bu kadarı bile kişilikten, insan onurundan, yazar sorumluluğundan çok şey alıp götürürken yeterli görülmeyebilir, sizden Istanbullu kültür şirketinin oy hakkı alınmış üyeliği beklenir.

Kültürün basım-yayım-dağıtım, yani maddi temeli Istanbul'da toplanmışken sizin taşrada manevi donanımınızı gerçekleştirmeniz yeterli değildir. Fakat birikiminiz, yeteneğiniz de açılmak, taşra dışına çıkmak, yayılmak ister. İşte dram da burada başlar. Sanırım Sait Faik bu dramı yaşamıştır. Adapazarı'nın dar, içine kapanık, durgun, boyutsuz ortamından kaçıp çıkmak, kurtulmak; manevi donanımını kültür merkezi Istanbul'dan yaymak.

Taşrada kültür belki kaba, belki gürültülü, belki ince elenmemiş, belki kalın çizgilidir; ama kesin doğru, art niyetsiz ve hesabilikten uzaktır. Sait Faik'in öyküye Adapazarı'nda başlamadığını, ilk çalışmalarını Bursa Lisesindeyken yaptığını biliyoruz. Fakat O'nun kültürünün mayası Adapazarı'nda atılmıştır. Ayrıca canı sıkıldığı zamanlar sık sık Adapazarı'na geldiğini Raşit Abasıyanık'ın anlattıklarından da öğreniyoruz. Bütün bunlar taşranın çile, kahır ve çelişki dolu yaşamından izle-

nim ve gözlem kazanmasına yol açmıştır. İşte Sait Faik'in dramı taşranın çelişkili yaşamını art niyetsiz ortaya koymak ile Istanbullulaşmak ikilemi arasmddır.

Gerçi taşrada olup Istanbullulaşan pek çok yazar örneği gösterilebileceği gibi, yapıtını Istanbul'da doğruluk, art niyetsizlik ve hesapsızlık üstüne kuran, böylece tarihine, diline, fikriyatına sorumluluğunu unutmayan pek çok yazar örneği de gösterilebilir. Sait Faik bunlardan birincisini seçmediği gibi ikincisini de seçmedi sanıyorum. O, taşranın çıplak gerçeğini anlatmaktan vaz geçemediği gibi çıplak gerçekten kaçma yollarını da aradı. Dönemin siyasi baskıları, Istanbul'un teslim ala ala cömertleşen tabiatı, Sait Faik'in de dirençsiz karakteri ile buluşunca kaçışı kolaylaştı. Bu yüzden içinde Adapazarı'nı bulduğumuz «Çelme», «Mahpus», «Beyaz Altın» gibi öykülerin yazarı Sait Faik Istanbul'a, özellikle Burgaz'a sığındıkça çöpçü, simitçi, Burgazlı balıkçı ile yetinmiş, onların bireysel derinliklerine inerek daha edebileşip evcileşmiştir. Edebiyat ders kitaplarının tanıttığı Sait Faik de Adapazarlısı değil, işte Burgazlı bu Sait Faik'tir.

Ölümünden 28 yıl sonra Sait Faik'in Adapazarlı oluşunun üçüncü kez hatırlanması ve Istanbul'daki toplantılardan ayrı bir de memleketinde anılması hem edebiyatımız hem de hemşehrimiz Sait Faik için hem çok yerinde hem de çok sevindirici. Ancak doğum yeri nedeniyle Sait Faik bir de Adapazarı'nda anılırken bu toplantıya hemşehrisi yazarlardan Kerim Korcan ve Faik Baysal'ın çağrılmamış olması toplantıyı düzenleyen lisenin, yardımcı olan Abasıyanık ailesinin ve çağrılı yazarların Burgazlı Sait Faik doğrultusunda standart fikir kalıplamasına elbirliğince katıldıklarını düşündürüyor.

HOŞGÖRÜNÜN, İNSANLIĞIN BİR SİMGESİ: HACI BEKTAŞ

Hulusi KONUK

Türk büyüklerini ve değer biçtiğimiz insanları ölüm ve doğum günlerinde anmak suretiyle kiminin askeri dehasının, üstün devlet adamlığının, kiminin ise hümanist, halkçı ve toplumcu yönlerinin tanıtılması, hem tarihimiz ve hem de gelecek kuşaklar için somut birer belge olacaktır.

Şu günlerde bir ulu kişiyi daha anmaktayız. Her yıl olduğu gibi bu yıl da 16 Ağustosta Hacı Bektaş; kendi adını taşıyan Hacıbektaş ilçesinde anılmaktadır. Bu kişi pek az insan gibi milyonlarca insan tarafından sürekli akıldadır ve anılmaktadır. İnsanlık tarihinde yeni dönem açan bütün büyük önderler gibi Hacı Bektaş'da çağının izleyicisi değil yepyeni sentezlerle çağını aşan bir önderdir. Onun düşünce ve eylem önderliğini tüm insanlık bütün boyutlarıyla doğru ve tam olarak bilmelidir. Hacı Bektaş'ı bütün insanlık seviyor, çünkü Hakkın, Adaletin, Eşitliğin, birliğin, kardeşliğin ve insan sevgisinin bir bayrağıdır ve değişmez önderidir. Böylesine yüce bir kişiyi çeşitli yönleriyle ele alıp tanıtmak hiç de kolay bir iş olmasa gerek. Zaten bugüne değin tüm anmalarda istenildiği gibi tanıtıldığı da söylenemez. Bizce bunun nedeni, Hacı Bektaş hakkında bilimsel bir araştırmanın yapılmaması, ilgili kurum ve kuruluşlarca da gereken ilginin gösterilmemiş olmasıdır.

Hacı Bektaş ve öğretisi bigüne dek hep dar açıdan ele alınmış olup, yöreselliken çıkarılamamıştır. Oysa Hacı Bektaş Evrensel boyutta ele alınıp anılması ve tanıtılması gereken ve benzeri az bulunan ulu bir Türk şairi, düşünürü ve eylem adamıdır. Bu yüce insan hakkında bugüne kadar derlenen ve edinilen bilgiler hem yeterli olmamış ve hem de menkıbelere dayanan, halkın gönlündeki gibi, gizemcidir. Oysa biraz araştırıldığında Hacı Bektaş'ın gerçek yönleri halkın hayalindeki gibi salt gizemci olmayıp, yaşadığı 13'üncü yüzyıldaki baskıcı zorbalara, zalimlere karşı koyarak mazlum Anadolu insanının yanında yer alan, onlara yol gösteren, ışık tutan bir önder olarak görülecektir. Hiçbir zaman umutsuzluğa, kaderciliğe ve teslimiyete düşmemiş, hep aklın ve mantığın hakim olduğu bir çizgide gitmiştir.

Hacı Bektaş ve öğreticisi biraz irdelendiğinde, zamanındaki dinsel görünümlü olup, aslında toplumsal olan olayların ve hareketlerin bu felsefeyle yakın ilişkili olduğu görülecektir. Hacı Bektaş'ın şair ve düşünür kişiliğinin yanında kuramcılığının da ağır bastığını belirtmemiz gerekir.

«**Eline, Beline, Diline**» Özdeyişinde; **ELİNE**: Elinle komadığını alma, hırsızlık etme, başkasının malını gasp etme, **BELİNE**: Helallından başkasına bakma (zinada bulunma), **DİLİNE**: Yalan söyleme, başkasının dedikodusunu yapma, iftirada bulunma, kötü söz söyleme.

«Hararet Nar'da dır, Sac'da değildir,
Keramet başta'dır, Taç'da değildir,
Her ne arar isen kendinde ara,
Kudüs'de Mekke'de Hac'da değildir.»

Ulu önder M. Kemal Atatürk'ün «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» veciz sözüyle, Yüce Hacı Bektaş'ın «Düşünce karanlığına ışık tutanlara ne mutlu.» sözünün arasındaki bağıntıyı görmemek olası değildir. Birisi 1308'lerden, diğeri ise 1900'lerden insanlığa yol gösteren, ışık tutan birer meşaledirler. Bu sözler, M. Kemal ve Hacı Bektaş'ın çağlarının ne kadar ilerisinde bir düşünce yapısına sahip olduklarını göstermektedir. Bu düşünce ve sözler değil 13'üncü yüz yılın insanına, bugünün çağdaş toplumlarına bile ışık tutmaktadır. Ne acıdır ki, bu yüce insanı salt gizemci olarak görmeye çalışanlar bu büyük düşünüre en büyük kötülüğü etmektedirler. Hacı Bektaş'ın felsefesi gerek diliyle ve gerekse uyguladığı gelenek ve törelerle özbe öz Türk ve Türkçedir.

Hacı Bektaş'ın yaşadığı çağın toplumsal ve ekonomik yapısını ve o dönemlerde geçen olayların somut tahlilini yapacak olursak bu büyük düşünürü daha iyi tanımış ve felsefesini de daha iyi kavramış oluruz.

Hacı Bektaş: 1209 - 1271 yılları arasında yaşayarak 61 yaşlarında öldüğü sanılmaktadır. 13'üncü yüz yılda Horasan'dan gelip Orta Andolu'ya yerleşen iki büyük düşünürden biridir. Mevlna Celalettini Rumi ile Hacı Bektaş-ı Veli Anadolu'ya geldikten sonra, Mevlana, Selçuklu devletinin Başkenti olan Konya'ya, Hacı Bektaş ise, önce Sivas'a sonra da Sulucakarahöyük (bugünkü Hacıbektaş ilçesi)'ne yerleşerek öğretilerini yaymaya başlamışlardır Mevlana Başkentte olup, şiirlerini Farsca yazdığı için öğretisi kentlerde, kültür merkezlerinde, entellektüeller arasında yayıldı. Hacı Bektaş ise öğretisini köylüye, yoksul Anadolu insanına Türkçe olarak veriyor, onların dertleriyle, sorunlarıyla haşır - neşir oluyordu. O nedenledir ki, halk arasında kısa zamanda büyük üne kavuştu ve itibar gördü. Hacı Bektaş hiçbir zaman ikbal uğruna zamanın ileri gelenlerine, saray seçkinlerine yanaşmamıştır.

Onun yeri hep ezilen halkın arası olmuştur. Onun içindir ki, Anadolu halkının elinde, yüreğinde ve kafasında bayraklaşmıştır.

Hacı Bektaş, 13'üncü yüzyıl Anadolusunun egemenlerinin soygun düzenine, zulmüne, islamın, katı mistisizmine tepkinin; hoş görünün, insanlığın, barışın, dostluğun, kardeşliğin ve insan sevgisinin bir simgesidir. Getirdiği düşünsel sistemle günümüzün toplumcu düşünüsüne köprüler kurmuş, tohumlar serpmiştir. 12'nci ve 13'üncü yüzyılın kargaşası içinde kıvranan Türk insanı, işçisi, köylüsü Hacı Bektaş'ın insancıl felsefesinde özünü bulmuştur. Yoksulluk, yoksunluk, zulüm ve savaşların yorduğu, yıprattığı, ezdiği insanımız bir çıkış yolu arama süreci içindedir. Bir umut adamıdır. Acıları dindirecek, insana yaşamanın onurunu, olanaklarını getirecek bir umut bir özlem, bir önderdir. Hacı Bektaş, Horasan'dan Anadolu kapılarına dayanır, bir ışık olur, bir barış güvercini olur insanımıza.

Selçuklu egemen sınıfının sömürgen, acımasız yönetimine, zulmüne karşı halkını düşünce ve eylem birliğine çağırır. Durağan, yazgıcı, kaderci insan yerine, eylemci, devrimci bir insan tipini yaratmayı amaçlar. Bu, yüzyıllardır aç, açık, ezik, yıkık, ulusal birliği bozulmuş, mutsuz ve umutsuz Anadolu insanına önerilen bir yaşam anlayışıdır, bir kurtuluş ışığıdır.

Hacı Bektaş'a duyulan ilgi, beslenen sevgi, bağlanan umut bunun içindir. O çoklarınca bilindiği gibi sadece bir dinsel önder, bir evliya, bir kehanet sahibi değil, yaşayan, yapan, yaratan ve insana bir toplum düzeni önerisi getiren toplumcu bir düşün adamı ve önderidir. Türk dilini işleyişi, toplumda kadına gerçek değerin verilmesi, düşünce karanlığına karşı çıkışı, bilim ve sanata verdiği öncelik ve önem, toplum düzenleyiciliği, ulusal birliği sağlayıcılığıdır onu yüce yapan, saygın kılan.

(Cumhuriyet — 16 Ağustos)

HACI BEKTAŞ-I VELİ

Vahit ÖZDEMİR

Yüzlerce yıldır, sevenlerin, bağlananların, nefes, deyiş, duvazlarında anılan, eserlerinde okunan, Büyük Türk düşünürü, mutasavvıfı, ozanı, teşkilatçısı, mücahidi Hacı Bektaş-ı Veli'nin, bugün göçüş yıldönümüdür. 16—18 Ağustos günlerinde, kendi adıyla anılan ilçede resmen törenlerle anıldığı gibi, ayrıca da Mısır'dan tutunuz da İran, Türkiye, Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk'ta yaşayan milyonlarca müridleri tarafından anılmaktadır...

HAYATI

Hacı Bektaş-ı Veli, kuvvetle tahmin edildiğine göre Horasan'ın Nişabur (İRAN) şehrinde doğmuştur Doğum tarihi 1209—1248 vefatı ise 1270—1337 yılları arasında gösterilir.

Annesi Hatime Hatun, babası Seyit İbrahim'dir. Temel bilgilerini büyük Türk düşünürü Ahmet Yesevi ve halifesi Lokman Perende'den edinmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli aslında kendi kendini yetiştirmenin sırrına ermiş, eşsiz bir insan ve bir mücahittir. Ayrıca O, önemli bir tarihçi, bir eğitimci, bir sosyolog, bir psikolog ve güçlü bir şairdi...

Hacı Bektaş-ı Veli ve anlaştığı dostları, doğal gücün üzerinde bir gayret göstererek Türk toplumunu birleştirmek, gerilikten, taassuptan, cehaletten uzaklaştırmak, insanca bir hayat anlayışı vermek için çırpınıyorlardı.

Hünkar, Hacıbektaş (Suluca Karahöyük) köyünü Halk Üniversitesi haline getirmiş, ayrıca buraya bağlı kırk kültür ocağı kurmuştur. Bu ocaklara da köyler bağlanıyordu. Burada, din, bilim, ahlak, san'at, tarım, hayvancılık, madencilik gibi bilgiler öğretiliyordu.

Bir taraftan da başta kendi olmak üzere, güvendiği arkadaşları, durmadan, dinlenmeden beylik beylik, oba oba, köy köy dolaşıyor, onları manen güçlendiriyorlar, gönüllerine ümit ışığı saçıyorlar **«Kendimize güvenelim ve birleşelim»** diyorlardı. Halk bu yoldan selamete ulaşacağına inanıyordu... Nihayet kitleler halinde katılmalar başlamıştı bile... Türk Ulusu'nun manevi alandaki Kurtuluş Savaşı zaferden zafere, başarıdan başarıya, göz kamaştıran bir hızla gelişiyordu.. Bu büyük insan, Türk halkının kötü talihini yenmişti. Üniversiteden yetişenler de Anadolu'nun dört bir yanına koşuyor, halkın yüreklerinde sönmüş olan ışığını yakıyorlardı.

YENİÇERİLİĞİN KURULUŞU

1326'da Osman Gazi ölmüş, yerine oğlu Orhan Bey geçmişti. Hacı Bektaş-ı Veli'nin Orhan Bey ile buluşup O'na daimi bir ordu kurulmasını telkin ettiği rivayet edilir. Bu daimi orduya «YENİÇERİ» adını veren de O'dur.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin serpuşundan kendilerine amblem icat eden Yeniçeriler, her sefere çıkarken Hacı Bektaş Veli'ye dua edarek yola koyulurlardı. Osmanlı Padişahlarından bazıları Bektaşiliğe karşı sempati beslemişlerdir. Yavuz Sultan Selim'in kulağında küpe olan bir resmi vardır. Bu küpe Bektaşi'lik sembolüdür. İkinci Beyazit, Balı Sultanı sarayına davet ederek birçok ikramlarda bulunmuştur.

MEVLANA VE HACI BEKTAŞ VELİ

Bazı yazarlar, Hacı Bektaş-ı Veli ile Mevlana arasında bir rekabetten söz ederler. Buna dair birçok asılsız şeyler yazılmıştır. Aslında Orta Asya'dan gelen bu iki Türk büyüğü her zaman ve her yerde birbirlerine karşı büyük saygı beslemişlerdir. Mecusilere, putperestlere kapısını açmış bulunan en büyük Türk düşünürü Mevlana'nın kimse ile ihtilafı olabilir mi?

Oysa, Hacı Bektaş Veli, Saru İsmail isimli müridini Konya'ya göndermiş, Mevlana'dan bazı kitaplar istemiş ve kalbi bağlılıklarını bildirmiştir.

— Hacı Bektaş-ı Veli, edebiyat tarihinin en büyük simalarından birisidir. En büyük halk ozanı Yunus Emre O'nun dergahında yetişmiştir. Kurduğu tarikat yıllarca Türkçe'nin yerleşmesi için mücadele etmiş. Türk halk edebiyatı'nın kurulmasını temin etmiştir. Türkçe yazan, öz Türkçe konuşan bu büyük insan için Türk Dil Kurumu'nun yayınlar yapmasını...

— Yeniçeri teşkilatı'nın kurulmasında emeği geçen Türk düşünürü, Viyana kapılarına dayanan, Çaldıran seferini kazanan Türk askerlerinin piridir. Yılda bir defa yapılan anma törenlerine Kahraman Silahlı Kuvvetlerimizin ilgi göstermesini...

Türk Ulusu'nun sosyal ve sanat hayatına büyük katkıda bulunan bu büyük insan için P.T.T. idaresinin pul bastırmasını...

— Kadına büyük değer veren «Kadına kıymet vermiyen, onları okutmayan ulus yükselemez» diyen Büyük Hacı Bektaş için Türk Kadınlar Birliği'nin törenlere katılmasını dilemekteyiz.

ANMA GÜNÜ

Büyük Türk düşünürü, büyük insan Hacı Bektaş-ı Veli, takriben 85 sene hayat sürmüş ve Hacıbektaş'ta vefat etmiştir. Bugün O'nu ölüm yıldönümünde anacağız. O büyük insan bir şiirinde «EĞER İNSAN İSEN ÖLMEZSİN, KORKMA» diyor. Hakiki insan ölmüyor. Asırlar geçse unutulmuyor.

(Son Havadis — 18 Ağustos)

ÖLÜMÜNÜN 67. YILINDA UNUTULMAYAN TEVFİK FİKRET

Behzat AY

Tevfik Fikret'in doğumunun 100. yıldönümü için yazdığı yazıyı, S.K. Yetkin şöyle noktalamıştı: «Şir anlayışı, zaman akımı içinde ne değişiklikler geçirirse geçirsin, haksızlıklar, yolsuzluklar, baskılar, kısıntılar, ezilmeler bu dünyada kaldıkça, toplumlar bunaldıkça Fikret'in ölçücü şiirleri daima anılacaktır; ve bir şiir için yaşamak okunmaksa, o her zaman aramızda yaşayacaktır.» (Varlık, 15 Aralık 1967). Fikret'in çok sevilmesi, sürekli olarak okunması, dilinin eskiliğine karşın şiirlerinin unutulmamasının nedenlerinin başında kuşkusuz ki, şiirlerine neden olan konuların bir çoğunun kökünün kazınmamış olması gelir. Bu ayrı bir konu. Şimdi, Fikret'in 67. ölüm yıldönümünde (19 Ağustos 1915'te öldü) ondan söz etme onu anma, saygı duyduğumuzun bir gereğidir.

FİKRET'İN YAŞAM DÖNEMİ

Kişiler içinde yaşadıkları toplumun ürünleri oldukları için, Fikret'ten söz ederken de ister istemez, Fikret'in yaşadığı tarihsel döneme değinmek gerekir. Ki böylece Fikret'in şiir ürünlerinin içerik yönündeki nitelik ayrımlarını açık seçik görebiliriz.

24 aralık 1867'de doğup 19 ağustos 1915'te ölen Fikret'in yaşadığı yıllar Osmanlı İmparatorluğunun hızla çöküş yıllarıdır. Fikret henüz dokuz yaşındayken (1876) İkinci Abdülhamit tahta oturur. Ve Fikret sırasıyla şu dönemleri görür:

a) Mutlakiyet dönemi (Abdülhamit'in zorba yönetim dönemi). Bu dönem 1978 — 1908 arasını içerir.

b) Meşrutiyet dönemi: 1908'le başlayan kısa bir dönem.

c) İttihat ve Terakki yönetiminin Meclis'i kapatması (1912) ve sonrası.

ÖRNEK İNSAN

Fikret; Türkocağı'nca milliyetsizlikle, İslamcılarca dinsizlikle suçlanır. Yine de ödün vermez. Örnek kişiliğini ileri eğitim anlayışını, erdemli yaşamını, «savaşa, sömürüye karşı»lığını, özgürlükseverliğini, ilericiliğini, toplumculuğunu sürdürür.

Fikret, çalışmadan alınacak para doğru değildir diye, ödenen aylığı geri çeviren bir insandır.

Fikret, 31 Martçılar'ın lisesini yıkacaklarını duyunca, «Sultaniden önce beni yıksınlar!» diye kapıya dikilen bir yiğit insandır.

Fikret, Abdülhamit'in tahta çıkış yıldönümlerinde, İstanbul bayram şenliğine gönderilirken, evinin ışığını söndürüp, karanlıkta oturan adamdır.

Fikret, «Hana-ı Yağma»dakilerin içine beni de katıyor mu? diye haber yollayan Talat paşa'ya, «Evet» yanıtını vermekten çekinmeyen özgürlük tutkunu bir kahramandır.

ATATÜRK'E ETKİLERİ

Fikret, «Han-ı Yağma» yıl sonra, «Ben devrim ruhunu ondan aldım. Ziyaret edeceğim yerlerin başında elbette Aşiyan gelir» diyen Mustafa Kemal, 19 ağustos 1918'de Aşiyan'ı ziyaret ederek, yazılan, «Tavaf-ı tahattüründe bulunmakla mübahi perestişkaran-ı Fikret» tümcesinin altını imzalar.

Fikret, kitabının önsözüne koyduğu bir dizesini çok sever:

«Fikri hür, irfanı hür,
vicdanı hür bir şairim.»

Atatürk, bu etkiyi apaçık belli edercesine, öğretmenlere seslenir:

«Hiçbir zaman hatırınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden, 'fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür' nesiller ister.» **(Cumhuriyet — 19 Ağustos)**

SERVET-İ FÜNUN'UN YAŞADIĞI YER: AŞİYAN

Ömer KIRKPINAR

Servet-i Fünun Edebiyatı'nın önde gelen şairlerinden Tevfik Fikret'i daha yakından tanımak için adece şiirlerini okumak yetmez. Onun şiir yazmaktan da öte, ruhunun inceliklerini teker teker ortaya koyduğu «Aşiyan'ına da göz atmak gerekir. İşte o zaman Servet-i Fünun'un tüm güzelliklerini görmek mümkün olur.

Tevfik Fikret, Rumelihisarı'nda Kayalar Mezarlığı üzerindeki sırtta uzun yıllar hayalinde canlandırdığı şirin evini tamamladığı zaman 39 yaşındaydı ve yine aynı evde dünyadan ayrıldı (19 Ağustos 1915). Şimdi bu ev Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun yeni düzenlemesiyle daha bir başka. Ve tam anlamıyla Servet-i Fünun anlayışının en güzel örneği.

Kurum Genel Müdürü Çelik Gülersoy ile de söyleşimiz Tevfik Fikret ve Aşiyan üzerine. Bu şirin ve nefis tablo içinde, zaten Fikret ve Aşiyan dışında başka birşeyden sözedilemez.

Çelik Gülersoy «Sizinle Fikret hakkındaki söyleşimize bir gözlemle başlayalım» dedi ve devam etti:

— «Bundan 15-20 yıl öncesine kadar, büyük yazarların, şairlerin ölüm veya doğum yıldönümleri, basınımızda geniş ölçüde yer alırdı. Ünlü kişileri tanıyanlar, onlar hakkındaki hatıralarını dile getirirler, eleştiriciler yazılar yazar, ressamlar portreler, desenler yapar, onlar yayınlanır, en azından, bu ünlü kişilerin yaşadıkları çevrelere gidilerek, röportajlar yapılırdı. Bir 5-10 yıldır, basınımızda bu geleneğin izi bile kalmadı. Bu acı bir durum... Ama ben birşeyin toplumsal sebeplerini bırakıp sonuçlarından yakınmayı hiç sevmem. Bizde yaygın şekilde bir alışkanlık budur: Boyuna şikayet edilir. Halbuki hiçbir şey sebepsiz olmaz. O sebepleri bulup, onun üstünde işlemeli. Ağlamanın bir yararı yok.»

KIRKPINAR — «Bu haklı siteminizden hareketle şimdi sormak istiyorum. Fikret'in —deyimi yerindeyse— basınımızda unutulmasının nedenleri sizce nedir?»

GÜLERSOY — «Bir değil, bir kaç tane. Basitinden başlayarak sayarsak, önce tabii dil sorunu var. Bundan 5-10 yıl öncesine kadar, yaşlı bir kuşak, geniş ölçüde yaşıyordu. Bunlar Fikret'in kendi okuyucularıydılar! Yıldönümlerinde bu kitleye hitap etmek, basın için bir ihtiyaçtı. O kuşak yavaş yavaş kaydı. Yenileri dil yabancılığından, Fikret'i tanımıyor. Adını bilse bile, tadına vararak okuyamıyor. O zaman bu konuda, ekonomik deyimiyle, bir «talep» yok demektir. Niye yazılsın?... İkincisi biraz daha derinde: Kabul edelim ki, toplumumuz son 40-50 yılda daha da artan bir maddeciliğe kapılmıştır. Günlük çıkarlar, toplumumuzda baş tacıdır. Yaşayanlara bile bu gözle bakılırken, halhatır sorulması bir hesaba

dayanırken, rica ederim, ölmüşleri kim arayacak?.. Bu durumun bir uzantısı, dünya görüşlerindeki değişimdir. Eskiler bizden daha çok güzellik, hatır-gönül, doğa, gurub renkleri, ay ışığı, edebiyat sevdalısıydılar. Şimdilerde sayısız kişinin amacı, bu eski tuhaf tutkular değil, «bir kat, bir araba» idealidir. Bu tablo içinde de birçok konu gibi, tabii Fikret'e de yer kalmıyor.»

KIRKPINAR — «Sizce bu gelişimin nedenleri ne olabilir?»

GÜLERSOY — «O çok uzun. Günlerce yazabilir ve konuşabilirz. Yeriniz yetmez. Ama sorduğunuz için özetlemeye çalışayım: Bir şeyi tam yapmazsanız, sonuç acıklı olur. Demek isterim ki, Batı'ya özenir, ama onu tam almazsanız, olacağı budur. Batı, bir yanı ile, çıkar hesabı, sömürü organizasyonu, teknik ve katı disiplin demektir. Ama madalyonun öbür yüzünde, dünyaya şeref veren bir dizi de erdem yer alıyor. Güzelliklerin savruk değil, sistematik korunması, durmaksızın düşünce, duygu ve buluşlar üretilmesi, toplumsal dayanışmanın, herkesin mutluluğunun amaç edinilmesi, yükselmek isteyene hemen fırsatlar verilmesi ve belki de en önemlisi, kadirkıymet bilinmesi. Toplumun temelinde, zihin dünyasında bu değer yattığı içindir ki, kentlerine, köylerine, bu felsefe biçim veriyor. Meydanları, parkları o ulusun büyük evlatlarının büst ve heykelleri ile süslü buluyorsunuz. Cadde ve bulvarlar o şairlerin, bilginlerin adını taşıyor, v.s. Şimdi işin temeline inmeden, Avrupa'ya gidip o süslü cadde ve meydanlara bayılmanın, topluma bir yararı olmaz. Bizde ise hep bu yapılmıştır. Neden? Çünkü işin birinci kısmı zor, bayılma kısmı kolaydır. Birincisi çok çalışma, kendini toplumla sınırlandırma, azgın kazanç hırsını frenleyebilme, ömründe yükselme ve derinleşme ister...

Sonuçta demek isterim ki, kültürsüz zenginleşme, asil uygarlığın atbaşı gitmediği bir kalkınma, bizi bu noktaya getirmiştir. Sayısız yozlaşma ve çölleşmeler içinde, basınımızda Fikret hakkında tek satır çıkmadığı gibi, onun Aşiyan'ına uğrayan da kalmamıştır. Birkaç gün önce öğrenince içime kan oturdu: Bir yıl önceki ölüm yıldönümünde, müze-evine bir tek vatandaşımız gitmiş... O öyle de, öbürleri nasıl? Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Heybeli'deki evinde, kapı duvar olmuş. İçinde de, galiba bir görevli kendisine mesken tutmuş...»

KIRKPINAR — «Bu hiç parlak olmayan tablo içinde, size yine de iyimser bir taraf bulup şunu söylemek isterim: Fikret'in 67. ölüm yıldönümünde, Kurumunuz onun müze-evine baştan başa onarmış durumda. Ve biz de sizinle oturmuş, değerli şairimizi konuşuyoruz. Bunun yanısıra gençliğinizde yapmış olduğunuz bir Fikret portresini sizden gazetemde kullanmak üzere alıyorum. Bunlar gerçekten güzel şeyler. Peki, siz Fikret'in evi için neler yaptınız?»

GÜLERSOY — «Bu sorunuza cevap vermeden, bir satırla ilk söylediklerinize değinmek isterim: Bu söyleşileri, gelecek yıllarda da yapmak ve bu cins yazıları tüm basın organlarına yansımış olarak görmek isterim. Bu sizin gençlik iyimserliğinize bir cevap. Gelelim Aşiyan'da neler yaptığımıza: Önce içini, dışını bir güzel onardık. Ahşap işlerinde, Fen İşleri de yardımcı oldu. Önemli saydığım bir düzeltme, son yıllarda bahçeye atılmış olan beton hatılların kaldırılması olmuştur. Çünkü çimento, o devre hiç uymayan, hele Fikret'in evinde tamamen ters duran bir malzeme idi.»

KIRKPINAR — «Neden özellikle Fikret'in?»

GÜLERSOY — «Çünkü, aynı zamanda bir ressam olan bu ince şair, evini bir oya gibi işlemiş. Bahçeyi, bir Servet-i Fünun şiiri ya da dergisi gibi düzenlemiş. Bütün süslemeler, doğal kayalar ile yapılmış. Onların üzerinden yeşillikler sarkıyor. Açın o dönemin dergilerini, şiirlerin başında bu cins desenler görürsünüz. Biz de yaya yollarını, taş ile kaplattık. Epeyce masraf oldu ama, değdi. Başta

dediğim gibi, bir şeyi tam yapmalı. Ama Aşiyan'da beni rahatsız eden birkaç durum daha var ki, bu kısa çalışma içinde onlara el atılamadı. Fakat Istanbul'un çok iyi niyetli ve değerli asker Belediye Başkanı, Sayın Korgeneral Ecmel Kutay'a ilettim, o fikri geliştirecekler.

Birincisi, müze yapılan evde, Fikret'ten başka çağdaşlarına da geniş şekilde yer verilmiş olmasıdır. Bence bu yanlış. Abdülhak Hamid ile Fikret'in dil ağdalığından başka, duyguda, düşüncede, toplumsal tavır almada ne benzerliği vardır ki, Hamid hazretleri, Fikret'in evine frakları, madalyaları ile gelip yerleşsin? Gerekiyorsa, ona ayrı bir yer yapılır, fakat Aşiyan, onun sahibine bırakılır. İkincisi, bahçedeki mezar. 1960'larda bir grup aydın kişi, Fikret'in Eyüp'teki mezarını törenle aldırmış, buraya getirmişler. Şimdi, önce bir şairin kemiklerinin de evinde bulunması, gereksiz bir şey. Durum dünyaya yön veren başlıca iki felsefenin ikisi açısından da tutarsız. Maddeciliğe inanıyorsanız, ölümden sonra herşeyiniz yok olur. Ruh da kalmaz, vücudunuzun tırnak kemik gibi artıklarının da bir anlamı olamaz. Maneviyatçı iseniz, o zaman ruha, uçup giden o tutulmaz kişiliğe ve hatıraya önem veriyorsunuz demektir. Geriye kalan çürüyücü artıkların bir anlamı yoktur ve hele bunların, oturduğunuz evde yer alması, tatsız bir şeydir. Bu açıdan her yazarın ve şairin kemiklerini, tatlı yıllar geçirdiği yuvasına koymanın alemi yoktur. İkinci itirazım, bu mezarın üslubuna: Fikret, nasıl bir bahçe sevdiğini, kendisi yapıp ortaya koymuş. Demin anlattığım gibi bunlar taş basamaklar, kayadan koltuk ve masalar, bir çok yeşillikler ile, baştan aşağı romantik ve devrine uygun süslemeler. Bu mezar ise, kocaman bembeyaz mermerleri ile, deyim uyarsa tam bir «Zincirlikuyu» mezarı. Çevreye hiç uymuyor. Kabrin buraya gelmesine karşı artık yapacak bir şey yok. Ama bu mezarı hemen değiştirmeli. Mesela, eğimli büyük bir taş levha, Fikret'e yakışır bir kabir olabilir.»

(Güneş — 21 Ağustos)

TEVFİK FİKRET VE AŞİYAN

Tekin ERER

Servet-i Fünun Edebiyatının büyük isimlerinden biri olan Tevfik Fikret 19 Ağustos 1915'te vefat etmişti. Istanbul Valisi merhum Lütfi Kırdar onun uzun yıllar içinde yaşadığı ve son nefesini de orada verdiği Bebek'teki Aşiyan'ı bir müze haline getirmişti.

Aşiyan 19 Ağustos 1945'de, Fikret'in 30'ncu ölüm yıldönümünde açılmıştı. Açılışta gazeteci olarak ben de bulunmuştum. Hatırladığıma göre açılışa çok az davetli gelmişti. Filozof Rıza Tevfik, arkadaşı Fikret'i anlatırken, söz arasında Hüseyin Cahit Yalçın'ı göstererek «O zaman bu çocuklar da Fikret'i ziyarete gelirdi» dediği zaman gülüşmeler olmuştu. Zira filozofun çocuk diye gösterdiği Yalçın, davetlilerin en yaşlıları arasında idi.

O günden sonra tekrar Aşiyan'ı ziyaret edemedim. Fakat gazetelerden öğrendimize göre, eline aldığı her işi mükemmel surette başarmakla isim yapan Çelik Gülersoy, Aşiyan'ı da ilk açılışından da iyi hale getirmiştir.

Tevfik Fikret'e Türk solcuları sahip çıkar, onun «Toprak vatanım, nev'i beşer milletim» sözlerinden ilham alarak neredeyse Nazım Hikmet'le aynı kefeye koymak isterler.

Halbuki Fikret milliyetçi vatanperver ve dindarır. Ruba-ı Şikeste'deki «Sabah Ezanında» manzumesinde söylediği şu mısralara ne demeli:

Allah-ü Ekber, Allah-ü Ekber
Bir samtı ulvi güya tabiat
Hamuş hamuş eyler ibadet!»

Yine «Haluk'un ametüsü»nde Allaha inancını şöyle dile getirir:

«Bir kudret-i külliye var ulvi ve münezzeh
Kutsi ve mualla, buna vicdanla inandım»

1908 meşrutiyet ilanında «Millet şarkısı»nı yazmış ve «Ey hak yaşa, ey sevgili millet yaşa, varol» mısraı ile milletine duyduğu sevgiyi ifadeye çalışmıştır.

Fikret Aşiyan'a 1908 yılında yerleşmiş ve dokuz yıl sonra burada vefat etmiştir. En değerli eserlerini burada yazdığı için Aşiyan Fikret'i sevenler için büyük değer taşır.

Fikret'in vefatından bu yana 67 yıl geçmiştir. Tevfik Fikret ölmez şiirler, manzumeler yazmıştır. Türklüğün iftihar edeceği büyük şairdir. Ama, yeni nesil Fikret'i ancak isim olarak bilir. Eserlerinden bir şey anlamaz. Çünkü Türk dili o kadar dejenere edilmiş, o kadar bozulmuştur ki, onun şiirlerindeki lezzeti bugünkü neslin anlaması mümkün değildir. Bu suretle Tevfik Fikret 1915'te ölmemiş, o tarihten yıllarca sonra Dil Kurumu'nun tasfiye ve uydurmacılık hareketinden sonra tarihe gömülmüştür. Aşiyanı tamir bir büyük Türk Şairine karşı gösterilen sevgi ve saygının alkışlanacak hareketidir. Maalesef onun ölmez eserleri karşısında aynı tamiratı yapmak, dilini herkesin anlıyacağı hale getirmek imkanından mahrumuz.

Çankırı mutasarrıfı Hüseyin Efendi'nin oğlu olan 1867 doğumlu Tevfik Fikret'in kalbi hep vatanı için çarpmıştır. Oğlu Haluk'a seslendiği «Haluk'un vedaı» şiirinde vatanını ne kadar sevdiğini, onun kalkınması için nasıl heyecan duyduğunu anlatır. İskoçya ellerine gönderdiği oğlundan vatanına dönerken fen, ilim, sanat ne görürse ve bulursa getirmesini ister.

Fikret te Namık Kemal gibi 46 yaşında vefat eder Fakat 46 yıla sığmayacak kadar büyük eserler verdi. Saygı ile anıyoruz.

(Son Havadis — 29 Ağustos)

TELEVİZYON, ORHAN SEYFİ'Yİ 10 YIL SONRA HATIRLADI

AYTEN KOÇAK — Bir şair «Öldük ölümden bir şeyler umarak» diyordu. Üstadımız merhum Orhan Seyfi Orhon, hayatının hiçbir devresinde ölümden bir şeyler umamıştı. Milli kurtuluş günlerinde olsun, yaşama mücadelesi vermişti. Yaşamayı sevdirecek şiirler, yazılar kaleme almıştı. Bir şiirinde «Dostlarım toplanın öldüğüm zaman» diyordu. Ama, yaşarken düşünceleri çevresinde toplanılmasını isterdi.

Şiir onu yaşatan, eski hatıraları yaşamak ve yaşatmaktı. Ve «Beni yazmaktan ancak ölüm ayırır» diyordu.

Bir sohbette edebiyat konuları açıldığında gözleri parlar, gençlik yıllarını hatırlatan bu sohbetlerde şiirler okuyarak dinleyenlerini mest ederdi.

82 yaşında olmasına rağmen, genç görünüşlü, dinç, hoşsohbet, esprili ve canlı bir kişiliği vardı.

Bugün ölümünün 10. yılında andığımız merhum üstadımız Orhan Seyfi Orhon, büyük edebiyatçı, dava adamıydı. Hayatını Türk edebiyatına vakfetmişti Türk kültürü ve demokrasisinin gelişmesi yolunda çalışmıştı.

Ve on yıl sonra hatırladı televizyon onu. Biraz geç kalınmıştı ama, hatırlamışlardı ya. Bugünkü acıma programında: Doğan Hızlan, ünlü şairin sanatı, kişiliği hakkında bilgi verecek.

Bestelenen ünlü şiirlerinden üçüde seslendirilecek.

Merhum'un, «Ölürsem Yazıktır Sana» adlı parçasını Gülizar Ersen, «Dün yine günümüz geçti beraber» adlı parçayı Alaaddin Şensoy ve «Hani o bırakıp giderken beni» adlı parçayı da Perihan Kövenç okuyacaklar...

HAYATI

Orhan Seyfi Orhon, 1890'da Istanbul'da Çengelköy'de doğmuştur. Babası Miralay Emin Bey'dir. Annesi Nimet Hanım'dır.

Çengelköy'de Havuzbaşı İlkmektebinde okumuş, 1902'de bu mektebi, 1905 de Beylerbeyi Rüştiyesi'ni bitirmiştir. 1909'da Mercan İdadisinden, 1914'de Mektebi Hukuktan mezun olmuştur.

Ayni tarihte Osmanlı Meclisi Mebusan'ı Kavanin ve İçtimatı Umumiye Katibi olmuş; Meclisi Mebusan'ın kapandığı tarihe kadar bu vazifede kalmıştır.

Çocukluk yaşlarında şiire başlayan şair bir taraftan gazete ve mecmualar da şiir neşreder: Makale, ropörtaj, piyes adaptasyonları ve tenkid yazıları yazarken diğer taraftan da muhtelif dereceli mekteplerde edebiyat muallimliği yapmıştır.

İki dönem milletvekilliği de yapan merhum Orhan Seyfi Orhon'un; yayınlanmış şiirleri sayılamayacak kadar çoktur. Kervan ve Gönülden Sesler adlı şiir kitaplarında şiirlerini toplayan Orhan Seyfi Orhon, «Küçük Adam» adlı bir de kitap yayınlamıştır.

1962'de Son Havadis'te yazmaya başlayan merhum Orhan Seyfi Orhon, vefatına kadar Son Havadis'te yazılarını aralıksız sürdürmüştür.

ÖZDEMİR ASAF BATI'DA YEŞERMİŞ OLSAYDI

Jak DELEON

Özdemir Asaf, William Carlos Williams gibi, art poetica («şiir sanatı») kavramlarına kapılmamış, «tanım tanımaz» bir ozandır. İncelemesi Kenneth Burke; Williams için (Michelangelo Buonarotti'nin Benvenuto Cellini'den «Yeryüzünün en usta kuyumcusu» diye söz etmesini çağırıştırırsa) «bakış kuyumcusu» deyimini kullanmaktan çekinmez. Gerçekten de Williams, bir göz atıştan onbir özgün dize üretecek ustalıktadır. Özdemir'in de kimi dizesi bir kapıyı açar, bir yabancıyı tanıtır gibidir. Düşlemci değil, gözlemcidir; gözle gözün değdiği nesnenin, bakışla olgunun arasındaki asal bağlantının adı «şiir» dir. Özdemir Asaf için:

Aramızdaki yaş ayırımına karşın yakından tanıdığım Özdemir, sabırsız ve sinirli bir kişilik taşırdı: «Ne için yazıyorsun?» sorusuna, «Ad Honoresl» (Onun için!») diye kestirip attığı olmuştur.

Yazdıklarını yeniden incelerken kural tanımaz «pazaryeri Spinoza'sı» benliğiyle toplumsal aktöre kuralları arasındaki Socrates'çi denge arayışının yirminci yüzyıl şirini kuşaklayan tanrı tanımaz Heiddeg gericiliğe ya da bilinçaltının umutsuzlukla döşeli olduğunu savunan Kierkegard'cılığa yüz vermeksizin entellektüel yayvanlıklara sapmadan ve usavurumculuğa düşmeden, dizelerine «kırk külünk benzeri» bodoslamadan girdiğini gördüm.

«Benim gibi bir insan tutkunun tutsağı olmadan yaşayamaz.» Bu sözler Ecclesiastes'in; binyıllar sonra Freud yinelemiş (Wilhelm Fliess'e mektup, 1895). Adamoğlu hep yazar; papirüs, ağaç, kemik, fildişi, kiremit, sedef, taş, kil, bakır, deri, ipek üstüne yazar... Binbir uçla binbir tür kağıt üstüne yazar... Konuşmak gibi bir içgüdüdür yazmak, ya da ölümlü insanla ölümsüz insanlık arasındaki gelgit denizleri üstüne bir düşünsel köprü kurmak dürtüsü ve önü alınırsa kalıklaşır, tortulaşır, ruhsal barajları zorlayan kötücül «Yazmak beni öldürecek» diyen Martı yazarı Richard Bach'a karşılık (Cervantes'in «Yanlızlıkla dosttur şiir» deyişinden yola çıkarak, «Bir şiir bir geceye değer» düşüncesiyle) gözün her konduğunu «akrabaya» sayan, yani gördüklerini ozanca kucaklayan Özdemir Asaf Batı'da yeşermiş olsa, yaratıcı kişiliğini irdeleyen monografiler yazılır, üniversitede adına dersler açılırdı...

(CUMHURİYET — 30 AĞUSTOS)

BAKİ SÜHA EDİBOĞLU BUGÜN ANILIYOR

CUMHURİYET dönemi şairlerinden Baki Süha Ediboğlu, ölümünün 10. yılı nedeniyle bugün Zincirlikuyu Mezarlığı'nda yapılacak bir törenle anılıyor. 1934 1949 yılları arasında Istanbul ve Ankara Radyolarında çeşitli görevler yapmış olan Ediboğlu'nun «**Sel Geliyor**» adlı bir hikaye kitabı, «Türk Şiirinden Örnekler» ve «**Atatürk İçin Bütün Şiirler**» başlıklı iki antolojisi, ayrıca iki de biyografisi bulunuyor. Baki Süha Ediboğlu, 36 şairle ilgili anılarını «**Bizim Kuşak ve Ötekiler**» kitabında topladı.

(CUMHURİYET — 15 EYLÜL)

BEDRİ EYUBOĞLU

YAŞAMI VE YAPITLARI

Bedri Rahmi Eyuboğlu 1913'de Görele'de doğdu. Istanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdikten sonra Paris'te iki yıl Andre Lhote atelyesinde çalıştı. Türkiye'ye döndüğünde Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyesi oldu. Beş arkadaşıyla birlikte «d grubu» nu kurdu. Başlangıçta izlenimci bir renk anlayışla resimler yaptı. Sonra halk el sanatları ve Anadolu nakışlarıyla ilgilendi. 1945 50 arasında serigrafi, gravür, litografi tekniğiyle albümler hazırladı. 1957'de halk el sanatları motiflerini kendine özgü bir biçimle kaynaştıran mozaik çalışmalarına yöneldi. Brüksel Sergisi'nde Türk pavyonu için yaptığı mozaik panosuyla büyük ödülü, Sao Paolo biennale'inde şeref madalyası kazandı. Milliyet Sanat Dergisi'nce «1976 Yılının Sanatçısı» seçildi.

Resim çalışmalarının yanı sıra şiirleriyle de tanındı. 1940 Birinci Yeni Şiiri'ne, halk kaynaklarına bağlı bir tutumla şiirler yazdı. Şiir kitapları: **Yaradana Mektuplar** (1941), **Karadut** (1948), Tuz (1952), **Üçü Birden** (1953), **Dördü Birden** (1958), **Dol Karabakır Dol** (1974). Gezi ve yurt yazıları **Canım Anadolu** (1953). Tezek (1975), sanat yazılarıysa **Delifişek** (1975) kitaplarında biraraya getirildi. Ölümünden sonra **Yaşadım** (kitaplarına girmemiş 24 şiiri), **Binbir Bedros** (ilk resim kitabı) ve **Resme Başlarken** yayımlandı. Daha sonra iki resim kitabı daha çıktı: **Karadut** (1979) ve **Babatomiler** (erotik resimleri). 21 Eylül 1975'de öldü.

(CUMHURİYET — 21 EYLÜL

EYUBOĞLU, FOLKLORU ŞİİRE DOST KILMAYA ÇALIŞTI

Yavuz ÖMERCANOĞLU

Cemal Süreya, yıllar önce a dergisinde 'Folklor Şiire Düşman' demişti. Bedri Rahmi Eyuboğlu ise folkloru şiire dost kılmaya çalıştı.

Niçin folklor? Bedri Rahmi, gerçek Türk yazınının halk kaynaklarından çıkılarak kurulabileceğini, ancak öyle kurulabileceğini savunan bir dünya görüşünün içinden yazıyordu. Ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu'nun «Türküyle Kilim» adlı yazısında anlamını bulan bir dünya görüşü: Türkü ve kilim, Sabahattin Eyüboğlu'nun çevresinde toplanan Türk aydınları için, halk kaynaklarına dönüşün temel simgeleriydiler. Bedri Rahmi'nin bu simgelerin ikisine de gereksemesi vardı: Şair olarak türküye, ressam olarak kilime.. Bedri Rahmi'nin kimliğini bütünleyen anahtar — simgeler oldu, türkü ve kilim.

Sabahattin Eyüboğlu, **Yaprak**'ta yayımlanan o yazısında, «Türküyü de kilimi

de milletimizin çoğunluğuna ilgimiz arttıkça sevdik. Onları sevdikçe de bir azgınlığın malı olan Divan Şiiriyle halıdan uzaklaştık.» der. Divan Şiiriyle halının 'halktan ve hayattan uzaklaşmasına' karşılık, türküyle kilimin 'halimizle hallenmiş, derdimizle dertlenmiş olduğunu' vurgular. Bedri Rahmi için de türkü, şiirin hayata geçirilmesinin temel koşuludur. 'Fosforlu Cevriye' türküsünün ülke düzeyinde yaygınlaşması, ağızdan ağıza dolaşması üzerine düşünür, şöyle der: «Fosforlum böyle gidedursun, onun güftesindeki şiiri gölgede bırakacak tosun gibi şiirler bilirim ki yaldızlı ciltler içinde kara kara düşüncelere dalmışlardır. Onlar da kitaptan dışarı fırlamak, güneşe kavuşmak için can atıyorlar»; ve ekler: «Ne mutlu saz şairlerinin dudaklarından dökülen güzel mısralara. Onlar hemen, hem de ne büyük bir hızla hayata atılıyorlar.»

Bu kuramsal düşünler Bedri Rahmi şiirinin izlekleridir. «Türküler Dolusu» şiirinde türküleri **dilimizin tuzu biberi** sayar insanı somut varoluşuyla, bir tarih öznesi olarak türkülerde bulduğunu belirtir: «İnsan Kokusu» adlı yazısında ise şöyle diyecektir: «Erzincan'ı harikulade kilimlerinden, cicimlerinden, Yemen'i ise türkülerinden tanırım». «Türküler Dolusu» nda bu düşünü;

Kitaplarda değil, türkülerde ara Yemen'i
Öleni kalanı gidip gelmeyeni
Ben türkülerden aldım haberi

diye yineler Bedri Rahmi.

«İnsan Kokusu»nda türkülerin anonimliği ile somut insan arasında bir koşutluk kurar. Bu belki de, geleneksel kır toplumlarında genel olarak bireyselleşememiş olan sanatın birey — olarak — insanı değil, bir tür — olarak — insanı betimlemesi demektir. Bedri Rahmi, bunu şöyle belirtir o yazıda: «Halk türküleri ata sözleri gibi bütün bir milletin eseri sayılabilir. Onların içerisinde şiir vardır, fakat arkalarında şair, sanatkar şair yoktur. Onların arkasında sadece ağlayan veya gülen insan vardır.»

«Ağlayan ve gülen insan»: İnsanı betimleyen bir şiirin ardına düşmüş bir Bedri Rahmi için türkü, somutluğu ve yayılımı, bu somutluk ve yayılımı sağlayan deyiş ve söz özellikleriyle birlikte, bir biçim (stil) olur; şiiri türkü gibi söylemek gerektiğini, şiiri türkü gib söyleyerek anlatır:

Ah bu türküler köy türküleri
Mis gibi insan kokar, mis gibi toprak
Hilesiz hurdasız çırıl çıplak
Dişisi dişi, erkeği erkek
Kaşı kaş, gözü göz, yarası yara
Bıçağı bıçak
Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi
Ah bu türküler köy türküleri
Kiminin reyhasından geçilmez
Kimi zehir kimi zemberek gibi.»

(CUMHURİYET — 21 EYLÜL)

10. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE
HALİKARNAS BALIKÇISI
YAŞAM SERÜVENİ VE YAPITLARI

Asıl adı Cevat Şakir Kabaağaçlı olan Halikarnas Balıkçısı 1886'da Istanbul'da doğdu. 1904'de Robert Kolej'i bitirdikten sonra yüksek öğrenimini Oxford Üniversitesi Yeni Çağlar Tarihi Bölümü'nde tamamladı (1908). Istanbul'a dönünce Resimli Ay, İnci gibi dergilere yazılar yazdı (1910 - 1925). Bir öyküsünde halkı savaşa karşı kışkırttığı gerekçesiyle üç yıl Bodrum'da kalebentliğe mahkum edildi. Birbuçuk yıl sonra cezası affa uğradığında Istanbul'a dönmedi. Bodrum'da kaldı. Daha sonra İzmir'e yerleşerek (1947) hayatını gazetecilik ve turist rehberliğiyle kazandı. 13 Ekim 1973'de, yakalandığı kemik kanserinden kurtulamayarak öldü. Bodrum'da toprağa verildi. Halikarnas Balıkçısı, öykülerini Ege Kıyılarından (1939), Merhaba Akdeniz (1947), Ege'nin Dibi (1952), Yaşasın Deniz (1954), Gülen Ada (1957), Ege'den (1972) ve Gençlik Denizlerinde (1973) kitaplarında topladı. Anılarını Mavi Sürgü (1961) adlı kitabında derledi. Anadolu Efsaneleri (1954), Anadolu Tanrıları (1955) Anadolu'nun Sesi (1971) ve Hey Koca Yurt (1972) kitaplarında mitologya yazılarını biraraya getirdi. Romanları ise şunlar: Aganta Burina Burinata (1946), Ötelerin Çocuğu (1950), Uluç Reis (1962), Turgut Reis (1965), Deniz Gurbetçileri (1969).

Çeşitli dillerden yüz kadar da kitap çevirmiş olan Halikarnas Balıkçısı'na Kültür Bakanlığınca 1971 Devlet Kültür Armağanı verildi.

HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN YANSITTIĞI DÜNYA

Konur ERTOP

Halikarnas Balıkçısı'nın öyküleri, romanları; hatta tarihsel denizcilik serüveni romanları tutarlı ögelerle özgün bir dünya oluşturur. Bunda dışımızdaki çevrenin, gözlediğimiz yaşamın somut yanları bulunmaktadır. Bu somutluk ilkin doğaya ait gözlem ve değerlendirmelerde kendini göstermektedir.

Bodrum mahkumu ve Bodrum tutkunu yazarın kendi yaşamının tragedyası arasından keşfettiği doğa, gözden uzak kalmış bir Ege kasabasının gerçeği olarak önümüze serilir. Uyandırdığı özlemler, taşıdığı zenginlikler, yapıcı ve yıkıcı nitelikleriyle deniz, edebiyatımızda ilk defa bu kadar geniş bir tema olarak ele alınır. Deniz insanlarının yaşamları, sorunları sergilenir. Doğa ve insan gerçeği, yaşamı yoruma kavuşturacak bir tarih bilinci çerçevesinde ele alınır.

Onun yapıtında durgun ya da fırtınalı deniz, bugün tüketim sanayiinin ayrıntılara boğduğu araç gerecin bulunmadığı bir dönemde ayrıntılarıyla canlandırdığı deniz altı, insanın hesaplaştığı, altettiği, zaman zaman yenildiği ama yılıp uzaklaşmadığı doğayla ilgili olgular ortaya serilir.

SÜRGÜNDEN ÖNCEKİ YAZI ETKİNLİĞİ

Bütün bunlar onun yaşamına bağlı bir raslantıyla karşılaşmış olduğu gerçekler değildir. Bodrum'a sürgün gitmeden de uzun bir yazı etkinliği olmuştu. Deniz onun yaşamına çocukluk ve ilk gençlik döneminin izlenimleriyle de etkiler kazımıştı. Coşkulu kişiliği doğada bizim göremediklerimizi onun görmesini sağlamakta, bizim yakalayamadığımız anlamları bulup çıkarmasına olanak vermekteydi.

Böylece geniş ve tutarlı bir dünya adım adım oluşarak onun yapıtını besledi. Bu, dünya denizi, insanlarını, o insanların sorunlarını kapsamaktadır.

Bize anlattığı insanlar, denize büyük tutkuyla bağlıdır. Yaşamlarını denizden sağlarlar. Deniz, fırtınaları, vurgunları, getirdiği yoksunluklarıyla güçlükler diker karşılarına. Gene de denizden kopmazlar. Onda sonrasızlığı, umudu, özgürlüğü bulurlar. Babaları denizde ölmüş, çocuklar denizden korkup kopacaklarına, denizin çağrısına kapılırlar.

Deniz renkli, çekici görüntülerle anlatılır. Denizin getirdiği tehlikeler, büyük fırtınalar denizin uyandırdığı sevgiye gölge düşürmeyecek, onun yüceliğini somutlaştıracak bir öge olur.

Yaşamı denizle bütünleşmiş süngerciler, balıkçılar, gemiciler iç derinlikleri olan sessiz, durgun adamlardır. Özverileri, dirençleri, ahlakları, dayanışmalarıyla örnek birer insandırlar. İnsan sevgisi onları çıkar kavgasından, kinden uzaklaştırmıştır. Birbirlerine kol kanat olurlar. Doğaya, kötülüklere, madrabazların sömürüsüne karşı birarada yaşama savaşını verirler.

Halikarnas Balıkçısı'nın kalemi, denizi ve deniz insanlarının yaşamını coşkulu bir sevgiyle böyle anlatır.

Acaba bütün bunlar yüzyılımızın ilk yarısında bir deniz kasabasında gözlenmiş gerçekler midir? Yoksa gönlü yüce, anlatımı coşkulu bir yazar çevresinde gördüklerinden yola çıkarak asıl kendi içindeki dünyayı mı yansıtmıştır?

Onun kasabasının bugün yozlaşmış, ipini koparmış turistik tatil kasabasına dönüşmesi nasıl olmuştur?

Orada şimdi yeni insan gerçekleri, hatta yeni bir doğal çevre bulunmaktadır.

Bodrum'u yeniden yaratmış olan Halikarnas Balıkçısı yaşasaydı, çarpık toplum düzeninin oluşturduğu bu yeni toplumsal ve doğal çevreye ne kadar yabancı kalacaktı!

(CUMHURİYET — 12 EKİM)

DOĞADA SEVMEDİĞİ YOKTU; EN ÇOK İNSANI SEVERDİ

Şadan GÖKOVALI

Çaldık kapısını, «Merhaba»laştık. TRT'den Okay Sağtürk'le ben. Yıl, 1971, (O, yılların, İsa'nın doğumundan — ki o da sıfır değildir — başlatılmasını yersiz bulurdu. «İsa doğduğunda gazeteler yayınlanıyor olsaydı, hiçbiri onun doğumunu, tek sütünluk haber olarak bile vermezdi.» derdi. Ona göre tarih, sözleyin, Miletos'lu Thales'in, «Tarihte sıfıah olarak» önceden hesapladığı güneş tutulmasından, yani İ. Ö. 585 yılının 28 mayısından başlamalıydı.)

Söyleştik:

Ve bir öykü anlattık ona:

«Hükümdarın biri, ülkesinin bilginlerini toplayıp demiş:

— Öğrenmek istiyorum.

— Neyi, görkemli yöneticimiz?

— Neyi olacak. İnsanı elbette. İnsan önce kendi tarihini bilmeli, değil mi?

Bilginler — diyelim — bir yıl çalışıp, insanlık tarihini kırk ciltte anlatmıştar.

— Yok, demiş hükümdar, «bunca yazıyı okuyamam. Kısa olmalı.»

Bilginler — tutalım —, üç yıl daha didinip, üç ciltte özetlemişler insanın tarihini. Bunu da uzun bulmuş hükümdar ve:

— Bana, demiş, «İnsan tarihini bir tümcede anlatın.»

Gitmişler, yedi yıl düşünüp tartışıp şöyle özetlemişler insanlık tarihini:

— İnsanlar doğdular, savaştılar, öldüler!»

— Sen, dedik, «ey **aziz usta, sen nasıl özetlersin insan tarihini?**»

Yıllarca değil, saniye düşünmeden yanıtladı Balıkçı:

— **İnsanlar doğdular, sevdiler, öldüler!..**

Sevgi insanıydı Balıkçı. Doğada sevmediği şey yoktu, ama en çok insanı severdi. Ve insanın insanı sevmesini isterdi.

Bir gün evine gittiğimde, büyük merakla sordu:

— **Yeni bir haber var mı?**

— Hangi konuda? diye sorsam, dokunulmuş küstümotu gibi kapanıverirdi, biliyordum.

— Yeni pek bir şey yok, dedim ve, «sen hangi aşamasından haberlisin?» diye sordum:

— Acanım, dedi. «**Norveç fiyortlarında esrarengiz cisimler görülmüş ya!**»

— Galiba onlar Sovyet denizaltılarıymış.

— **Yazık**, dedi, «**insanlık bir fırsat daha kaçırdı!**» ve anlattı:

«Kavgadaki aile başka aileden, ulus, başka ulustan saldırı olunca kenetlenir, **düşman'a** birlikte karşı kor. Dünya insanları da, başka bir dünyadan saldırı olursa birleşebilir. O esrarengiz cisimlerin, başka dünyaların savaş araçları olabileceği sanılıyordu...

Balıkçı, yakın dostu, röportajın erişilmez kıvraklıktaki kalemi Naci Sadullah (Dams) ın değerlemesiyle, «**ABD ya da SSCB ajanlarınca kaçırılmasından korkulacak ölçüde**» atom bilgisine sahipti. Dahası, insan ayağı Ay'a basmazdan önce, dünyanın başka dünyalardan görünüşünü bilirdi.

Onun — bana güvenmesinden yüreklenerek — kitaplarını yeni baskılarına hazırlıyor; gazete, dergi sayfalarında kalmış yazılarını kitaplaştırmaya çalışıyorum. Yaşadıkça da sürdüreceğim bu uğraşı. Ama neye üzülürüm bilir misiniz? Onun yazamadıklarına... Bunların yalnızca birinden söz açayım:

Balıkçı'mız, dünyamızın bir başka dünyadan görünüşünü yazmak istiyordu. Şöyle diyordu:

«Başka bir dünyadan, kapkara bir fon üstünde masmavi bir portakal gibi görünür dünyamız. Bunu bilen kimsenin dünyaya da, insana da kötülük etmesi olası değildir.»

Son soluğunu 13 Ekim 1973'te İzmir'de soluyup, Bodrum'da toprağa verilen Balıkçı'ya, bir mezar bile veremedik biz, çok sevdiği insanlar. Sakın bu sitemi Balıkçı adına ettiğim sanılmasın. O, «**Karışmayın, toprak beni ister lale yapar, ister kaktüs**», derdi.

Onun, insanlardan tek dileğini, dost Mehmet H. Doğan'ın bir yazısının son tümcesini yineleyerek yerine getiriyorum:

— Merhaba Balıkçı, sana dünyamızdan.»

(CUMHURİYET — 12 EKİM)

ÖMER FARUK TOPRAK

Füruzan TOPRAK

«Ak topraktı, kır topraktı / Doğayı doğa yapan bu Topraktı /
Sokaklarımızdan susmalarıyla iz bıraktı
Bize bir vitrin değil, bir depo bıraktı.»
diyor Özdemir Asaf ve Nurer Uğurlu, Ö. Faruk Toprak için.

2 Ağustos 1979'da, mezarının başında Yusuf Ahıskalı'nın şu dizeler doğmuş içine:

Doğar gibi öldün / Özgürlük gibi / Faruk Toprak
Şiirinin dizelerine / bu ölümünden de katarak
Mezarının başında biz / Ölümünün farkında değildik
Seni de aramızda gördük.

Gelin Ahmet Ada'ya kulak verelim:

ÖMER FARUK TOPRAK (1)

Galata rıhtımında yağmur sağnağı
Puslu bir günün omuzları üşürdü
Martıların ufuktan damıttığı mavide
Saçları mıdır taranan rüzgarın dağıttığı

Güneş özlemindedir karanlık kuytuda
Yüzünde ölümsüz uçucu bir gülümseme
Sansaryan soğuğudur soluduğun halâ
Prangalı bir anının son sayfasında

Ölüm korkunç değil onun için hatta
Sanki bir akşamüstü yolculuğa çıkılmıştır
Son istasyonun sıradan dinginliği
Ve cebindeki şiirlerin mavi alevi
Militan bahar sevincidir yeni kuşağa

Bulut mu hançerli ve özgürlüğe hasret
Pas tutmayan o dizelerin arasında
Yangınlı yaz geceleri çoban yıldızı
Sevda çiçeği kaş göz ucunda.

---

(1) Gün Doğsun Gül Üstüne.

Hasan Hüseyin Ö. Faruk için yazdığı «Erken Gidene» (2) adlı şiirinde soruyor: «vakit daha çok erkendi neden kalktın ki?» Yineliyor: «vakit daha erkendi neden kalktın ki?» Ama yanıt yok.

Ö. Faruk Toprak, Istanbul'da Haliç'e bakan tahta bir evde dünyaya açtı gözlerini (1920). Kendisi: «İlk gördüğüm kalabalık Haliç kıyısındaki karmaşık insan yığınıdır. Belleğimde en canlı görüntü, oradaki insanların yoksul fakat emekle yaşayan çizgileridir.» diyor.

Babası İlahiyat Fakültesi Müderrislerinden İsmail Hakkı'dır. Arapça, Farsça bilir, mecelle bilir. Divan Edebiyatı uzmanı, M. Akif'in arkadaşlarından.

Annesi ise, Gönen'in ünlü Kara Kadı'sının kızıdır. Kendisi annesi için: «Babamın bir bilgin olmasına karşın, annem ümmiydi. Yalnız Kur'an okumasını bilirdi.» (3) demektedir. Ama annesi Yunus'un nefeslerini, Karacaoğlan'ın koşmalarını, Köroğlu'nun koçaklamalarını ezbere bilen bir şiirseverdir. Dördü erkek, biri kız beş kardeşin en küçüğü olan Faruk'un kulakları küçük yaştan beri, annesinin halk ozanlarımızdan okuduğu dizelerle dolmuştu. «8—10 yaşımdaki çocuk dünyamın antenlerine onun sesinden geldi ilk, Köroğlu'nun yiğitliği söyleyen şiirleri.» (4)

Dayılarından biri, «Karşı Pencere» (5) kitabında öyküsünü yazdığı, Kuvvayi Milliyeci olduğu için Anzavur'un kurşuna dizdirdiği, bugün Gönen'de anıtı bulunan Müftü Şevket'tir.

O. Faruk ilkokulu Gönen'de bitirir. Gönen'de ortaokul olmadığı için bir yıl beklemek zorunda kalır. Bu süre içinde oranın Halkevi kitaplığındaki tüm kitapları okur ayırım yapmadan.

İlk yazısı Mektepli Gazetesi'nde yayımlanır (1934): «Zavallı Çocuk»

Kumkapı Orta Okulu'ndayken Türkçe derslerine gelen Baha Kahyaoğlu (Kırmızı Sakallı Baha) onu çok etkilemiştir. O sırada başlamıştır ölçülü uyaklı (heceyle) şiirler yazmaya. Öğretmeni Baha Bey onun yazdığı şiirleri sınıfta okutur ve onları çok beğendiğini, Faruk'un şiir yazmayı sürdürmesi gerektiğini, söyler. Lisenin ilk iki sınıfını Istanbul Erkek Lisesi'nde okur, liseyi Kütahya'da bitirir. Lise sıralarında da şiirler yazar. Ö. Faruk. Bunları Uyanış-Servet-i Fünun, Dikmen, Varlık, Yeni Edebiyat, Ses gibi dergilerde yayımlar. Liseden sonra Hukuk'a devam eder.

Lise sıralarında yayımladığı ölçülü uyaklı şiirler doğa betimlemeleriyle dolu, duygusal durumları yansıtan şiirlerdir.

1940'dan sonra ise Ö. Faruk Toprak eskiyle bağlarını tümüyle koparmış, içerik ve biçim bakımlarından toplumcu-gerçekçi nitelikte şiirler yazmaya başlamıştır. İnkılapçı Gençlik'i toplumcu edebiyatın sözcüsü haline getirmiştir. 1940 kuşağının en iyi yayın organlarından olan Yürüyüş dergisini de o çıkarmıştır arkadaşlarıyla.

İlk şiir kitabı İnsanlar (1943) daki şiirlerin kişileri her an rastladığımız, yanımızda yöremizde gördüğümüz insanlardır: Yeşil Tulumbalı Ahmet, Bıçakçı Süleyman, Tahta Bacaklı Kaptan v.b..

Daha sonra Hürriyet kitabını yayımlar (1945). Kitabın başında şu sözler vardır: «Bu şiirler, hürryet için doğanlara, hürriyet için yaşayanlara, hürriyet için çalışanlara, kafalarını ve yüreklerini hürriyete bağlıyanlara, hürriyet için ölen-

(2) Filizkıran Fırtınası.
(3) Duman ve Alev,
(4) Duman ve Alev.
(5) Karşı Pencere

lere, canlarını hürriyet için saklıyanlara armağan edilmiştir.» Bu sözler kitabın içeriğini açık seçik belirtmektedir.

Dağda Ateş Yakanlar (1955) daki şiirler, sanatsal yönden daha zengin, daha olgun şiirlerdir. Tüm eleştirmenlerin görüşleri bu noktadadır.

Toprak, uzun bir süre susar gene, daha doğrusu susmak zorunda kalır. 1966'da Susan Anadolu'yu çıkarır. Bu kitapta Ö. Faruk sadece Anadolu'nun dertlerine, «avuçlarıyla düşünen» insanlarına değil tüm çaresiz, sömürülen insanların acılarına kulak veriyor, nabız atışlarını dinliyor, konuşacakları günü umutla bekliyor onların.

Beşinci şiir kitabı **Ayışığı** (1973). Bu yapıt adını, Ayışığı şiirinden almış:

«çıplak damlarda gezinir ayışığı
sonra inip sallanır bahçede salıncakta
masmavi bir rüzgar geçer ağaçlardan
senin alnında kırk yılın kırışığı
süzülür saçlarımıza bulutlardan
yakılan kitaplar çizgi çizgi keder»

Bunların dışında Toprak'ın çeşitli dergilerde çıkmış birçok şiir ve sonnetleri vardır.

Biraz da şiirlerinin nitelikleri üzerinde duralım: Şiirlerinin ilk dizelerinde onu karamsar, umutsuz, kişisel kaygılar içinde kıvranan biri olarak görebilirsiniz. Dizeler arasında ilerledikçe, görürsünüz ki o, yarınlara umutla bakmaktadır, kaygıları kişisel değil, toplumsaldır. Yapacaklarını gür bir sesle haykırmaktadır:

«doğrulacağım sabaha yaklaşırken dağbaşında
mavi bir demir kadar sert olacağım»

«Beni karanlıkta ıslanmış bir kuş gibi düşünüyorsan
düşünüyorsan beni yenik beni çevrilmiş kimsesiz
yanılıyorsun derim sana Afrika'nın tepelerinden
çıkarsam önce ağır sonra bir rüzgar hızıyla
bütün ateşleri yakarım gözbebeklerinde»

Toprak'ın şiiri için tümüyle «bireysel bir şiirdir», ya da «ulusal bir şiirdir», hayır «evrensel bir şiirdir» demek, doğru olmaz. O, şiirinde bireysellik, ulusallık ve evrenselliğe, lirizm içinde öylesine tutarlı bir yer vermiştir ki, bu öğeleri birbirinden koparmak olanaksızdır. Bir dizede İspanya'da olan şair, başka bir dizede Gülhane Parkı'ndadır, sağında Edith Piaf... Daha sonra Tophane rıhtımını getirir karşınıza:

«1936'dan emperio arjentino bilirsiniz»
«gülhane parkı'nın gölgesinde saklandım»
«az sağa dönünce tanıdım edith piaf»
«afyonlu bir tophane rıhtımı avuçlarıyla düşünüyor»

Lili Marlen'i de unutmamıştır:

«az önce lili marlen'le oturuyordum bulvarda»

O, sade ülkeler arasında değil kıt'alar arasında da dolaşır:

«beraber dinliyoruz çıplak ayaklı bir şarkıyı
tutup getiriyor bize güney amerika'dan bir kumsal»

«yirminci yüzyılda forsalıktan kurtuldun
korkunçsun asya'nın dilinde daha korkunç»

«sırtüstü uzanmışım kongo dağlarına nasıl karanlık
hızla yaklaşıyorum asya'ya ağır yaralıyım»

Şiirlerinden böylesine pekçok örnek verilebilir...

Onunla sıcak br ağustos günü (18 ağustos) tanıştık ilk kez. Biçimli fiziği, sıcak bakışlarıyla hemen etkisine aldı beni. Çok seviyorum 18 ağustosu, hayır seviyordum. O, bu anı sanatın potasında eritmiş, «ateşe dönük» (6) adlı uzun, güzel bir şiir yaratmıştır.

«gecede ayaklarım ağır kurşun mafsallarım
yürüyorum bir dağ yolunda ateşe dönük»

diye başlıyor şiir.

«eritiyor karanlığı ilkin gözlerin sonra dudakların
yanan cıgaramın dumanında görüyorum seni
hep on sekiz ağustos hep kızgın bir bakır
sonra bir akdeniz sabahı aydınlık yüzün»

1979 yılı Temmuzunda başladı kalp sızıları, zaman zaman kıvrandırıyordu onu. 18 ağustos gecesi gelen sızıların ardı kesilmedi. Kaldırıldığı hastanede bir şey yapamadılar. Sonunda, 20 Ağustos pazartesi, öğle üzeri, edebiyat ateşiyle dolu olan, hep insanlık için çarpmış olan bu yürek durdu birdenbire.

Ö. Faruk Toprak'ın yaşamında yapmak istediği şeylerin başında «Toprak Şiir Ödülü» kurmak gelirdi. Ama ömrü yetmedi. Bugün gerçekleşti bu. İlk yıl «Hüznün İsyan Olur» yapıtıyla Ahmet Telli, «Kendinin Avcısı» yapıtıyla da Metin Altıok en üstün eşit puanı aldıklarından ödül bölüştürüldü. 1981, yani geçen yıl ödülü «Filizkıran Fırtınası» yapıtıyla Hasan Hüseyin Korkmazgil kazandı. Toprak Şiir Ödülü Amblemi Tabip Odası'nda yapılan bir törenle H. Hüseyin'e verildi. Bu amblem çeviz çerçeveli sarı, parlak metal bir güvercin. Sait Maden'e Ö. F. Toprak için bir amblem çizmesini rica ettim. İkinci kez gittiğimde, önüme çizdiği birkaç modeli sürdü. Bunların her biri ayrı ayrı biçimde güvercinlerdi. Ne garip! «erken gidene» adlı şiirinde H. Hüseyin de Ö. Faruk için yer yer güvercin imajını kullanmıştı:

«ömer faruk deyince ben
çizilmiş akşamın alacasına
boynu bükük bir güvercin»
«hanimiş güvercinim»
«küsmüş gene güvercinlim»

S. Maden'in gösterdiği örnek güvercinler sanki canlandılar birden, kanat çırparak uçuşmaya başladılar. Gagalarında barış, kanatlarında umut vardı, tıpkı Ö. Faruk'un şiirlerindeki gibi.. Onlar uçtu ben koştum, onlar uçtu ben koştum arkalarından. Bir yerde durmak zorunda kaldık tümümüz, sınırdı artık burası: Gri granit kitap biçiminde bir taş, bir sayfasında şairimizin resmi... Ö. Faruk başladı konuşmaya:

«ülkemde herkes susarak bakıyor
yalnız ozanlar konuşuyor gülüm
oysa rüzgar sert esiyor
ırmaklar akıyor»

O an kuşlardan biri avuçlarıma düştü, göğsümde sıktım onu, somutlaşmıştı artık... Ayni anda Ö. Faruk'un dizeleri de sarı yaldız harfler biçiminde granit taşın üzerine döküldüler.

Son sözü ona bırakalım:

güneşli sabaha bir sonnet

---

(6) Susan Anadolu

hey deli dumrul kimbilir öyküm nasıl bitecek
karşımda değilsin ama görüyorum seni
unutmuşum mavi camdaki gülümsemeni
biliyorum kırmızı güneş bir gün kapımı itecek

yaklaşık yirmi bir yıl göz altında yürüdüm
şiirlerimi antolojilerin kapılarında durdurdular
hatta yazın erleri bileklerime kelepçe vurdular
oysa benim güzel günleri yazmakla geçti ömrüm

birlikte tırmandık dağları al şafakta
acıları buruşuk kağıtlar gibi rüzgara atmışız
ne ölüm var ne korku yürü dostum toprakta

kitapları yakmışlar insanlara kurşun sıkmışlar
yenileri basılır bebekler büyür anasını satmışız
bizler gitsek de aldırma yanar tepedeki ışıklar

(Yazko Edebiyat — Kasım)

BÜYÜK OZANI YİTİRELİ 24 YIL OLUYOR

Cemal SÜREYA

YAŞAMI VE YAPITLARI

Yahya Kemal Beyatlı, 2 aralık 1884'de Üsküp'de doğdu. 1902'de orta öğrenimini tamamladıktan sonra Paris'e giderek orada dokuz yıl kaldı. 1915 — 1923 yılları arasında Istanbul'da üniversitede çeşitli dersler okuttu. 1923'de Urfa milletvekili oldu. Varşova (1926) ve Madrid (1929) orta elçiliklerine atandı. Tekirdağ (1935 — 1942) ye Istanbul (1943 — 1946) milletvekilliklerinde bulundu. Büyükelçi olarak Pakistan'a gitti (1948). 1 kasım 1958'de Istanbul'da öldü.

Yahya Kemal Beyatlı'nın yapıtları toplu olarak 1961'de Yahya Kemal Enstitüsü'nce yayımlanmaya başladı. «Yahya Kemal Külliyatı»nda şairin ilk üçü şiirlerini, öbürleri makale, deneme ve anılarını içeren şu yapıtları çıktı. «Kendi Gök Kubbemiz» (1961). «Eski Şiirin Rüzgarıyla» (1962), «Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş» (1963), «Aziz Istanbul» (1964), «Eğil Dağlar» (1966), «Siyasi Hikayeler» (1968), «Siyasi ve Edebi Portreler» (1968), «Edebiyata Dair» (1971), «Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım» (1973), «Tarih Müsahabeleri» (1975), «Bitmemiş Şiirler» (1976), «Mektuplar Makaleler» (1977).

Yahya Kemal Mehlika Sultan'ı 1907'de, Nazar'ı 1918'de, Ses'i 1921'de, Açık Deniz'i 1925'te yazmış. Bugün bu şiirleri eksiksiz bir tatla okuyoruz. Bunlara Kar Musikileri'ni, Itri'yi, Viranbağ'ı, Erenköyü'nde Bahar'ı da ekleyelim. Daha birçok şiirini ekleyelim.

Tanzimat'tan Nazım Hikmet'e ve 1940 devinimine kadar uzanan şiir zincirimizin halkalarına bakınca, yapıtı bugün de olduğu gibi parlayan bir onu görüyoruz, bir de Ahmet Haşim'i. Şiirimiz, Tanzimat'ta ve Servet-i Fünunda, işe bir sıfır noktasından başlama durumunda olduğu için, bir ilkellik içindeydi. Bu iki sanatçıyla ilkellik bitiyor. Ancak Ahmet Haşim konuşma dilini değerlendiremediği için günümüzde azçok okunaklılığını yitirmiş durumda. Yahya Kemal'se şiirin bir dil girişimi olduğunu çok çabuk anlamış görünüyor. Mazmunları ayakbağı olarak görmesi, kendine dek uzanan şiiri bu açıdan eleştirmesi bir anda geniş bir yol açmıştı ona. Dikkat edersek, Ahmet Haşim'de anlatım kullandığı dilin yabansılığıyla (belki de yabancılığıyla), şiirine soktuğu nesne adlarıyla, gününe göre çok değişik olan duyguların niteliğiyle oluşmaktadır.. Anlatım bir bakıma bir şiveden ibarettir onda. Batı'daki devinimlere dönük olduğu halde, Batı sanatını da tam izlemediği anlaşılmaktadır. Yahya Kemal'de ise ortak dil özgün bir yapı olarak belirir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın da değindiği gibi «Türkçeyi bulmuştur». Diyebiliriz ki sadece olan değil, olması gereken ortak dili de yakalamıştır. Nazım'ın daha çıkış evresinde bugünkü dili yakalamış olması gibi.

Yahya Kemal Paris'te öğrenimini bitirip 1908'de yurda dönüyor. O sıralar koyu bir Baudelaireperesttir. Tıkabasa şiir tutkusuyla dolu. Kısa bir süre içinde

başlangıcındanberi bütün Türk şiirini elden geçiriyor. Eleştirel bir gözle bakıyor o şiire, Mazmunlar üstünde düşünüyor. Neydi mazmun? Düşünce mi, duygu mu, gözlem mi? «Bunu Allah bilir». Kimi zaman bunlardan biri, çoğunca da hiçbiri. Divan şiirini tekdüzeliğe, parçalığa, belirsizliğe götüren bir şey.

Tanzimat'ta ise bileşim çabalarının başladığı, ancak bunun çok zayıf kaldığı kanısındadır. Namık Kemal'e ayrı bir yer tanıyor. Namık Kemal biçim yönünden bir bakıma eskinin de sürdürücüsüdür; ama onun düşünceye bir yenilik getirdiği yadsınamaz. Ziya Paşa'ya gelince, o her zaman İzzet Molla'yı anımsatan bir «şarklılık» içinde olmuştur. Abdülhak Hamid'in söylediği de değilse daha baskın çıkar. Bence, bu noktada Yahya Kemal, Kemal Tahir'in düştüğü yanlışa düşmekte, sanatını geçmiş adına bir çeşit ideoloji haline getirmektedir. 1953'de yazdığı Kocamustafapaşa şiiri bu tür ürünlerinin prototipidir. Rindane şiirlerinde ise o ideolojiyi, aynı doğrultuda da olsa, «telafi» etmek ister gibidir.

Yeni şiirin tozu dumanı içinde Yahya Kemal ne kadar eleştirildi! Ne çok rastladık onu yoksayan yazarlara! Ama Ataç gibi, Orhan Burian gibi, Sabahattin Eyuboğlu gibi ustaların hep ondan yana çıkmaları bir anlam taşıyor elbet. Diri, dipdiri bir sanatçı o. Bu gün «Eski Şiirin Rüzgarıyla» yazdıkları pek okunmuyor, Vuslat biraz tavsamış, Sessiz Gemi biraz sıradanlığa düşmüş. Ama başta adlarını andığım şiirleri, onlar gibi Türkçe şiirleri, bugün de yazıldıkları gündeki gibi taptaze, Hatta, tuhaftır, biraz eskimişlikleri ile daha da taze, daha da güzel.

Servet-i Fünuncular? Onların şiirleri öğrenciler için kaleme alınmış şeylerdir. Türk şiirnin en büyük devrimcisi Tevfik Fikret'te olumlu yanı, olumsuz yanı kadar güçlü değildir. Cenap Şahabettin süstür, boyadır...

«Namık Kemal'den Mustafa Kemal'e uzanan» elli yıllık bir dönemin ruhunu tam kavrayacak bir dil adına atıyor ilk adımlarını. Başta adlarını andığım şiirlerin bir bölüğünde bu çaba ile Batı şiirinin taze izlenimleri iç içedir. 1922'lerde Yahya Kemal'de o «ruh» Ziya Gökalp esinleriyle doludur; ve geleceğe dönük bir yanı vardır. Cumhuriyet'in ilanından bir süre sonra ise geçmiş özlemi başlayacaktır. Hamasi şirler, eski anılara dönüş de ondan sonra öne geçer.

(Cumhuriyet — 2 Kasım)

SEVGİ SOYSAL'I ANARKEN

Aykut TANKUTER

Bazıları için hayat kısa, günler uzundur

Sevgi Soysal'ın uzun günlerinde, bir kadın artık değerli şeyleri de kapsayan fazlalıklardan bıkar ve tüm eşyalarını satar.

Bir diğer uzun gününde bir şeyi bir başka şeye dönüştürmenin sonsuz sabrıyla bir adam 'Ay'ı yıllarca boyar.

Bir 'Cellat Fuchs' halkın arasına karışır. Binbir emekle oluşturulan bir 'Yapı' yabancı geliverir, ürkütür yaratıcısını.

Soysal bütün uzun günlerinde durup, hayata yeniden bakar «**Haklılık haksızlık giysisini giye çıkara karıştırır olduğumuz**» hayata.

Orda Soysal'ın onaylanmış tip'leri vardır. Durarak yaşamak istemezler. Küçük adımların hastası da olsalar, en gündelik kesitlerde bile değiştirilmeye değer olan bir 'aynılığı' sezerler. Ve sorarlar: «**Bir durum, bir susma kaç yıl sürmüş olabilir?**» Sevgi Soysal yanıtlar bunu: «**Yıllarca, sadece yavaş, çok yavaş bir ilerlemeyi yaşayanlar, bilenler, ağır da olsa, gizli de olsa en küçük gelişmeyi hemen tanırlar.**»

Soysal, bu —küçük hesapları, tekdüzelikleri, savaşları, çirkinlikleri içinde taşısa da— küçük ilerlemelerin Sevgi adlı kızıdır. Tanığıdır. Tutkuları perçeminde yürür.

'Yürümek'le her yol'un, her yolcu'nun, kendi acı ve mutluluklarının tadında olduğunu anımsatır sanki.

'Yenişehir'de bir öğle vakti' durur Umarsız kalabalıkların bütün çocukları aslında 'Barış' isimlidir. Ve bir sonraki 'Şafağa' kadar ansızın büyürler.

Onu okurken —duyumsarken demek daha doğru— bir hüzün alışkanlığı edinilebilir. Bunca kaba öfkelerin, tasarlanmış mutlulukların, ucuz duyarlıkların, sığı nedenselliklerin içinde Soysal, edinilmesi gereken bir semantik hüzündür. Her insansal oluşumu ayrı biçim ve yeni ilişkiler ağı içinde üretmektedir ki, Bir Tante Rosa için ne ağlanır ne de gülünür. Çünkü Soysal'daki Trajedi ağlamakla gülmenin arasında bir yerde yaşar. O trajedinin alışılmışın dışında 'neden'leri vardır. Her bilinç onu kendince bulur ve bir başka 'neden'le değişmez.

Ne ki Sevgi Soysal kendi Trajedisinin de ilk farkedenidir. Nedenlerini de bulur.

Kanserli bir kadın konuşur: «**Varsın durduğum yerde bir hindi gibi semirttiğim ölüm kanser biçiminde şakalaşsın benimle**» der. Hoşça karşılar ölümü. Küçümsemez ama. Çünkü daha anlamlı savaşlar varken, kanser «dar cepheli bir savaştır.» fakat «tüm dar cepheli savaşları küçümsemek insanı büyük bir cephe-

nin savaşçısı kılmaz.» Bir narkoz aralığındaki değişimleri de yaşamalıdır. Durmak, hastalığın ve bütün tükenmelerin sebebidir.

22 kasım 1976'da ölür «Hoş Geldin Ölüm»ü tamamlayamadan.

Yazı makinesinden çıkan son cümlelerden biri şöyledir: «Hep doğruyu söyler çocuklar...» Tıpkı kendi çocuk ömründe olduğu gibi... Dünyada kendisine ayrılan sürenin sonunda gururla iner sahneden Mutlu olarak. «Hayat piyangosundan ölümsüzlük çıkmışcasına» mutlu.

(Cumhuriyet — 21 Kasım)

BİR EFLATUN CEM GÜNEY VARDI

Sami GÜRTÜRK

Bir Eflatun Cem Güney vardı. Adı sonradan «Masal Babası» olmuştu. Uzun ve yorucu çalışmaları sonunda haketmişti o, bu onurlu adı. Türk halkbilimi (folkloru) ürünlerini derleyip, sözden yazıya geçirerek ve bir masal yazarı ustalığıyla onları değerlendirerek ulaşmıştı bu üne. Danimarka'daki «Hans Christian Andersen Medal Kurumu» çağdaş masal yazarları içinde onu Açıl **Sofram Açıl** adlı kitabı nedeniyle kendisine «Andersen Payesi Onur Diploması» ve «Dünya Çocuk Yazını Sertifikası» vermişti (1956). Yazarımız aynı armağanı ikinci kez **Dede Korkut Masalları** adlı kitabıyla da aldı.

Evet, bir Eflatun Cem Güney vardı, 1896 Hekimhan doğumlu, Sıvas Sultanisi çıkışlı, Durmadan çalışan bir yazın eriydi o. Şiirler yazmış, çeşitli gazete ve dergiler çıkarmış, daha sonra da, birçok masal kitabı dışında, **Halk Şiiri Antolojisi, Halk Türküleri** (iki cilt), **Nasrettin Hoca Fıkraları, Âşık Garip, Kerem ile Aslı** gibi yapıtlar verdi. Çok genç yaşta yitirdiği biricik çocuğu Çetin'le ortaklaşa **Erzurumlu Emrah, Ruhsati, Mesleki, Kamili** adlı araştırma kitaplarıyla bu dört saz ozanımızı gün ışığına çıkarmıştır.

Hep düşünmüş ve gizini (sırrını) merak etmişimdir. Meşrutiyeti oluşturup Cumhuriyeti kuranları yetiştirenlerin hemen tümünün klasik öğrenimleri eksiktir. Buna karşılık onlar özellikle yazın evrenimizde birer anıt kişiydiler. Ziya Paşa ve Namık Kemal yalnızca özel öğrenim görerek yetişti. Tevfik Fikret, Ahmet Haşim ve Ahmet Hikmet sultani yani lise çıkışlı. Şinasi ile Ahmet Mithat Efendi'nin öğrenimleri daha da eksik. Ziya Gökalp ile Mehmet Akif baytar okulunda okudular. Anlaşılan onları yetiştiren daha çok yaşam koşullarıydı. Ama bu yeterli bir açıklama olamaz. Sanırım sürekli çabayı ve de yeteneği eklemek gerek.

İşte Eflatun Cem de bu anıt kişiler arasında yer alacak, onların halkasına eklenecek ünlerden biri. Onun ilk görevi ortaokul Türkçe öğretmenliği idi. Sonra kendini yetiştirerek lise yazın öğretmeni oluyor. Çalışarak yapıtlar veriyor ve adını, aldığı ödüllerle, tüm dünyaya duyuruyor. Öldüğü zaman yazın evrenimizde yetersiz bir ilgileniş görüldü. Ama hiç kimse onun öğretmenliğini anlatmadı. Oysa Eflatun Cem'in mesleği öğretmenlikti ve o çok güçlü bir öğretmendi. Bana kalırsa o, yapıtlarıyla, tüm insanlarımıza bir şeyler öğretmek istemiş, Türkiye yüzeyini bir sınıf gibi görmüş ve daha çok bu nedenle yazmıştır. Nitekim yazarlarımızın çoğu öğretmen. Sanırım onlar da bu yolu izlemiş, sınıflarına sığmayarak yazmaya koyulmuşlar. Kimileri öğretmenliği zaman öldürücü bulsa da, bu uğraşın yazarlara hız ve güç kattığı kanısındayım. İşte bu nedenledir ki, Eflatun Cem'in öğretmenliğinden söz etmek istiyorum.

Öğretmenleri en iyi tanıyanlar öğrencileridir, derler ya, biraz da o nedenle.

Yıl 1937. Haydarpaşa Lisesinde yığılmış olan parasız yatılı öğrencileri, başka

okullara dağıtmak gereğini duymuştu Bakanlık. Bu nedenle dokuz kişiden oluşan bir öbek lise ikinci sınıf öğrencisi arasında ben de Kütahya Lisesine aktarılmıştım. Doğrusu Haydarpaşa Lisesi gibi görkemli bir yapıdan sonra yangın geçirmiş olan Kütahya Lisesine gitmek çok ağırıma gitmişti. Ama, dedim içimden, belki de bu okulda çok çok iyi öğretmenlerde okuyacağız. Ne ki, Kütahya Lisesinde bizden önce öğrencilik yapanlar hiç de iç açıcı haberler vermediler bize bu konuda. «Şap gibi yandınız» dediler; «hele bir Eflatun Hoca var ki, en küçük kusuru bile bağışlamaz. Not verişi neyse hiç akıl ermez. Neye çalışıp da nasıl not alınacağını bugüne değin anlayan çıkmadı. Dahası, bayramlarda bile yüzünün güldüğünü gören olmamıştır vb.» Böylesine kinci, asık yüzlü ve de insanı şaşkına çeviren Eflatun Hocayı iyice merak etmeye başladım.

Hocamızın sabırsızlıkla beklediğim ders saati geldi. O henüz sınıfa girmemişti. Ama arkadaşlar yoğun bir hazırlık içindeydiler. Kitaplar, defterler, kalemler sıraların üzerine çıkarılmış ve herkes tam bir sessizlik içine girmişti. Dikkat ettim, sınıf arkadaşımız olan valinin oğlu da korkmuş gibiydi. Ve Hoca göründü. Uzun bir boy, çok ince bir beden, kalın çerçeveli gözlükler, dağınık ve kabarık saçlar. Aksayan bir yürüyüşle çıktı kürsüye. Otururken sandalye ve masaya tutunur gibiydi. İlkin, biz yeni gelenleri iyice süzdü. Sonra derse başladı. O güne değin hiç karşılaşmadığım bir ders anlatışı vardı. O halsizliğinden beklenmeyen gür bir sesle, kimi sözcüklerin üstüne basa basa anlatıyordu. Tümceleriyse çoğu zaman uyaklı son buluyordu. Kimi zaman tümcelerinin içindeki deyimler de uyaklı gibiydi. Arada bir o yüksek ses tonu kesiliyor, yerini değişik, hızlı ve hafif bir sese bırakıyordu. Giderek anlaşıldı ki, Hoca ayraç açıyor ve dersin esas metniyle ilgili bir açıklama yapıyor.

Zamanla daha iyi tanıdım Hocayı. Onun en belirgin ve özgün yanı, yazın öğretiminde bir yenilik yapmış olmasıydı. Bildiğim kadarıyla, o yıllarda yazın öğreniminin temeli metin belleme ya da ezberlemeydi. Hocamız bu anlamsız uygulamayı çoktan bir kenara itmiş, onun yerine yazını anlamayı getirmişti. Şöyle ki: Yazılı yoklama yaparken metin bilgisine iki numara ayırıyor. Geri kalan sekiz numarayı şöyle bölüştürüyordu: Yazım ve anlatıma iki numara diyor. Altı numarayı ise okuduğumuz bir romanın tanıtımına veriyordu. Bu yüzden her öğrenci her yarıyılda bir roman okumak ve onun tanıtımını yapıp bu amaca ayrılmış deftere yazmak zorundaydı. O zamanlar yıl içinde üç yarıyıl vardı. Bu nedenle her öğrenci yılda üç roman okumak ve okuduğu her roman için bir tanıtma yazısı yazmakla yükümlüydü. Hiç kimse bir başkasının tanıtımını alıp defterine geçiremezdi. Çünkü Eflatun Hoca hemen sezer ve öğrenciyi cezalandırırdı. Cezası da çok ağır olurdu. Bir arkadaş suç işlemeye görsün, uzun zaman onun yüzüne bakmaz, ders anlatırken başını hep başka yana çevirir, sorularını da yanıtsız bırakırdı. Daha, okulda öylesine bir yetkesi (otoritesi) vardı ki, başta okulun müdürü olduğu halde tüm yönetici ve öğretmenler hep onu dinler, sayardı. «Tanrı korusun, onun sevmediği bir arkadaş disiplin kuruluna düşüverse yandı», diyordu okulun eski öğrencileri. Kısacası, zor görüyor sandığımız gözlerine, sakat ve hasta izlenimi veren son derece zayıf bedenine karşın, tam bir yetke örneğiydi. O, saygı ve korku karışımı bu yetkeyi derin bilgisi ve hiç açığı olmayan öğretmenliğiyle sağlıyordu. Duyuyorduk, öyle bir kitaplığı varmış ki evinde, yazınla ilgili kitapların tümü, eksiksiz olarak, elinin altındaymış. Ve hepsini de okurmuş. Dahası, okuduklarının çoğu belleğindeymiş. Buna ben de inandım. Şöyle oldu:

Yarıyılın birinde Dostoyevski'nin Netoçka Nezvanova adlı yapıtını okudum. Sonra da tanıtım defterime güzelce işledim. Hocamız, günü gelip de «Sen ne oku-

dun?» sorusunu yöneltince ayağa kalktım ve okumaya başladım, defterimden. İlkin kitabın fizik niteliklerini okudum. «Güzel» dedi. Sonra konusuna, kişilerin karakterlerine geçtim. Hiç ses çıkarmadı. «Yapıtın tezine, ana fikrine gelince, yazar bu kitabında aşkın yaşça denk kimseler arasında olmasının gereğini belirtiyor.» diye sözümü bağladım. Hoca gülmeye başladı. «Otur, otur da ben anlatayım» dedi. «Yazar bu yapıtında üç tip işlemiş. Bunlardan biri, Alman olanı, yeteneksiz ama çok çalışkan, öteki yani Rus olanı yetenekli fakat tembel. Onların arasında büyüyen Netoçka ise hem yetenekli, hem de çalışkan. Bu yüzden N. Nevzanova ünlü bir balerin oluyor, öbürleriyse yerlerinde sayıyorlar. İşte romanın tezi!» Böylece anladım ki, Hoca her kitabı neredeyse ezbere biliyor. Ve inandım ki, bir yazın yapıtını değerlendirmek çok zor.

Hocamızın yaşam anlayışından da bir kesit vereyim. O zamanlar liselerde öğrencilerin fen ya da edebiyat kollarından birine geçmeleri son sınıfta olurdu. Ben çoktan öğretmen olmaya karar vermiş, alan olarak felsefeyi seçmiş, bu nedenle de öğretim yılı başında edebiyat koluna girmiştim. Ama öğretmenlerim beni hep fen koluna sokmaya çalışıyorlardı. Okul Müdürü baskı yapıyor, matematik öğretmenimiz beni edebiyat şubesinden kovuyordu. Sonunda Eflatun hocanın yetkesine umut bağlamış olacaklar ki, Hoca bir gün beni evine çağırdı. Bu, o güne değin rastlanmamış bir olay imiş. Sevinerek gittim. Çünkü ev yaşamını, özellikle kitaplığını çok merak ediyordum. Beni konuk odasına aldı. Ben onu daha bir tanımaya çalışırken, o bana öğütler veriyordu. Söylediklerinin özeti şuydu: «O radyoyu görüyormusun, taksitle aldım onu. Ayağının altındaki halının taksitleri bitince aldım onu. Ve ben yirmi yıllık öğretmenim. İşte öğretmen olarak ulaşacağın yaşam düzeyin bu olacak. Delilik etme! Madem ki aklın fen derslerine o denli yatkın, ne işin var senin edebiyat şubesinde? Fene geç, oradan çıkınca da mühendis ol, doktor ol, ne bileyim, bol paralı mesleklerden birinin öğrenimini yap.» Tutmadım öğretmenimin sözünü. Ben de öğretmen oldum. Onun gibi diyemiyorum. Çünkü o çok güçlüydü. Hem öyle, arkadaşlarımızın tanıttığı gibi asık yüzlü, kinci filan da değildi. Bir sultani (lise) çıkışlıydı ama gerçekten bilgili ve külürlüydü. Sözün özü binde bir rastlanan hocalardandı.

(Türk Dili — Aralık)

1982 YILINDA ÖLEN EDEBİYATÇILARIMIZLA EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILARA İLİŞKİN KİŞİLER

Hikmet Dizdaroğlu (22 Aralık 1981)
Ayhan Bozfırat (30 Aralık)
Melih Vassaf (29 Ocak 1982)
Zerrin Alnar (22 Şubat)
Halis Turgut Cinlioğlu (1 Haziran)
Oğuz Akkan (21 Haziran)
Naci Girginsoy (22 Haziran)
Faruk Kadri Timurtaş (4 Temmuz)
Mübeccel İzmirli (10 Temmuz)
Kemal Zeki Gençosman (1 Ağustos)
Samet Ağaoğlu (6 Ağustos)
Feridun Fazıl Tülbentçi (6 Ağustos)
M. Faruk Gürtunca (6 Ağustos)
Abdülbaki Gölpınarlı (25 Ağustos)
Azra Erhat (6 Eylül)
Osman Zeki Çakaloz (3 Kasım)
Burhan Felek (4 Kasım)
Ali Avni Öneş (11 Kasım)
Osman Canberk (14 Kasım)
Suat Taşer (16 Kasım)

Günay Akarsu (Kasım)

Her yıl, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda bir önceki yıl içinde ölmüş edebiyatçılar için dergi ve gazetelerde çıkmış olan bütün haber ve yazılar derlenip yayımlanırdı. 1983 yıllığımız için de, 1982 yılında ölen edebiyatçılarımıza ilişkin bütün yazıları derlemiştik. Ancak bu yazılar, basımevine vereceğimiz sırada anlayamadığımız biçimde yitti. Bu yazıları yeniden derlemeye zamanımız yoktu. Ancak ölen edebiyatçılarımızın dizelgesini sunabiliyoruz. Bu dizelgede adları bulunan ölmüş edebiyatçılarımız için dergi ve gazetelerde çıkmış bütün yazıları yeniden derleyerek gelecek yıllığımızda (1984 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı) yayımlayacağımızı bildiririz.

1982 YILINDA YAYINLANMIŞ YERLİ YAZIN YAPITLARI

Sait Faik (Abasıyanık) Bütün Eserleri 11; Müthiş Bir Tren. (Çeviriler Uyarlamalar) Ankara 1981 Bilgi Y. 196 s. 200 TL.

Sait Faik (Abasıyanık): Bütün Eserleri 12: Yaşamak Hırsı. (Roman) — Georges Simenon'dan çeviri Ankara 1982 Bilgi Y. 195 s. 250 TL.

Adalet Ağaoğlu: Oyunlar. Ist. 1982 Remzi Kitabevi. 459 s. 500 TL.

Adalet Ağaoğlu: Hadi Gidelim. (Öyküler) Ist. 1982 Remzi Kitabevi, 163 s. 150 TL.

Füsun Akatlı: Bir Pencereden. (Türk Öykücülüğü Üzerine Bir İnceleme) Ist. 1982 Adam Y 388 s. 600 TL.

Oktay Akbal: Dünyaya Açılmak. (Denemeler) Ist. 1982 Çağdaş Y. 224 s. 200 TL.

Oktay Akbal: Önce Şiir Vardı. (Deneme) Ist. 1982 Adam Y 162 s. 250 TL.

Gülten Akın: Seyran; Bütün Şiirleri. Ist. 1982 Can Y. 332 s. 300 TL.

Sabahattin Kudret Aksal: Zamanlar. (Şiirler) Ist. 1982 Karacan Y. 95 s. 100 TL.

Mete Akyol: Mevzuat Böyle Efendim. Ist. 1981 Milliyet Y. 300 s. 269 TL.

Sina Akyol: Lokman'la Geçen Şen Günlerim. (Şiir) Ankara 1982 Tan Y. 79 s. 100 TL.

Ahmet Altan: Dört Mevsim Sonbahar. Ist. 1982 Miyatro Y 262 s. 250 TL.

Çetin Altan: Şeytanın Aynaları. Ist. 1982 Miyatro Y. 224 s. 250 TL.

Sabri Altınel: Zamanın Yüreği. (Şiirler) Ist. 1982 Adam Y. 80 s. 150 TL.

Hikmet Altınkaynak: Zamanla Ist. 1982 Yalçın Y. 95 s. 125 TL.

Metin Altıok: Küçük Tragedyalar. (Şiir) Ankara 1982 Tan Y. 51 s. 100 TL.

Melih Cevdet Anday: Gizli Emir. (Roman) Ist. 1982 Adam Y. 277 s. 350 TL.

Melih Cevdet Anday: Paris Yazıları. (Deneme) Ist. 1981 Adam. Y. 127 s. 175 TL.

Talip Apaydın: Kökten Ankaralı. (Öyküler) Ist. 1982 YAZKO Y. 138 s. 120 TL.

Oktay Arayıcı: Rumuz Goncagül. (Oyun) Ist. 1982 Yeni Türkü Oyun Y. 162 s. 250 TL.

F. Ülke Aren: Hanya Konya. (Öyküler) Ist. 1981 YAZKO Y. 135 s. 110 TL.

Özdemir Asaf: Bir Kapı Önünde. (Şiir) Ist. 1982 Adam Y. 222 s. 375 TL.

Atatürk'ten Seçme Sözler. Derleyen: Cihat İmer. Ist. 1982 Remzi Kitabevi, 150 TL.

Ümit Atayman: Şark Çıbanı. (Roman) Ankara 1982 (Kendi Yayını) 125 s. 200 TL.

Ece Ayhan: Defterler. (Günce/Anı) Ankara 1981 Tan Y. 60 s. 100 TL.

Ece Ayhan: Yort Savul. (Şiir) Ist. 1982 Adam Y. 142 s. 300 TL.

Ece Ayhan: Zambaklı Padişah. (Şiirler) Ankara 1981 Tan Y. 45 s. 80 TL.

Gürkal Aylan: Dallaslı Ceyar Destanı. Ist. 1982 Alaz Y. 93 s. 125 TL.

Adnan Azar: Unutmak Suları. (Şiirler) Ist. 1982 Yeni Türkü Şiir Y. 64 s. 100 TL.

Mustafa Balel: Peygamber Çiçeği. (Roman) Ist. 1981 YAZKO Y. 236 s. 180 TL.

Başaran: Meşe Seli. (Şiirler) Ist. 1982 YAZKO Y 76 s. 80 TL.

Fakir Baykurt: Gece Vardiyası. (Öyküler) Ist. 1982 Remzi Kitabevi, 214 s. 200 TL.

Fakir Baykurt: Barış Çöreği. (Öyküler) Ist. 1982 Remzi Kitabevi 187 s. 200 TL.

Cengiz Bektaş: Duvarların Dışı da Senin. Ankara 1982 Dayanışma Y.

Erhan Bener: Böcek. (Roman) Ist. 1982 Adam Y. 190 s. 275 TL.

Erhan Bener: Kedi ve Ölüm. (Roman) Ist. 1981 Karacan Y. 142 s. 150 TL.

İlhan Berk: Deniz Eskisi (Şiirin Gizli Tarihi). Ist. 1982 Adam Y. 118 s. 200 TL.

İlhan Berk: Galile Denizi. Ist. 1982 Adam Y. 145 s. 275 TL.

İlhan Berk: Günaydın Yeryüzü. (Şiir) Ist. 1982 Adam Y. 174 s. 300 TL.

İlhan Berk: Uzun Bir Adam. (Anlatı) Ist. 1982 YAZKO Y. 115 s. 100 TL.

Asım Bezirci: Çok Kapılı Oda. Ist. 1982 YAZKO Y. 200 s. 160 TL.

Recep Bilginer: Parkta Bir Sonbahar Günüydü. (Oyun) Ist. 1982 Cem Y. 92 s. 100 TL.

Salah Birsel: Hacivat Günlüğü. Ist. 1982 Ada Y. 302 s. 400 TL.

Salah Birsel: Halley Kimi Kurtarır. (Deneme) Ist. 1981 YAZKO Y. 159 s. 120 TL.

Salah Birsel: Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi. Ankara 1982 İş Bankası Kültür Y 352 s. 350 TL.

Sevim Burak: Afrika Dansı. (Oyun) Ist. 1982 Adam Y. 87 s. 175 TL.

Sadi Borak: Halikarnas Balıkçısı ve Bir Duruşmanın Öyküsü. Ankara 1982 Bilgi Y. 228 s. 250 TL.

Pertev Naili Boratav: Folklor ve Edebiyat 1; 1982. Ist. 1982 Adam Y. 466 s. 750 TL.

Abdülkadir Bulut: Yakımlar. (Şiirler) Ist. 1982 Yeni Türkü Şiir Y. 64 s. 100 TL.

Cihat Burak: Cardonlar. (Öyküler) Ist. 1981 Ada Y. 164 s. 200 TL.

Sevim Burak: Sahibinin Sesi. (Oyun) Ist. 1982 Adam Y. 79 s. 150 TL.

Muzaffer Buyrukçu: Sıcak İlişkiler. (Anı) Ist. 1982 Adam Y. 261 s. 325 TL.

Şahin Candır: Ağaçlar Kasım Oldu. (Şiirler) Ist. 1982 Dönemeç Y. 60 TL.

Edip Cansever: Bezik Oynayan Kadınlar. (Şiirler) Ist. 1982 Ada Y. 109 s. 200 TL.

Edip Cansever: Bütün Şiirleri; Yeniden. Ist. 1981 Cem Y. 575 s. 400 TL.

Edip Cansever: Kirli Ağustos. (Şiir) Ist. 1982 Adam Y. 221 s. 450 TL.

Edip Cansever: Yerçekimli Karanfil. (Şirler) Ist. 1982 Adam Y. 221 s. 450 TL.

Halil Erdoğan Cengiz: Açıklamalı, Notlu Divan Şiiri Antolojisi. Ankara 1982 Turhan Kıtabevi, 416 s. 500 TL.

Ali Cengizkan: Çocuk Ömrümüz. (Şiir) Ankara 1982 Dayanışma Y. 55 s. 75 TL.

Necati Cumalı: Etiler Mektupları. Ist. 1982 Tekin Y. 167 s. 150 TL.

Necati Cumalı: Yarasın Beyler. (Şiir) Ist. 1982 Adam Y. 97 s. 200 TL.

Çağdaş Arap Öyküsü. Düzenleme: Şaban Özdemir. Ankara 1982 Edebiyat Dergisi Y. 220 TL.

Mehmet Çağlıkasap: Bir Sevdaya Yürümek. (Şiirler) Kayseri, 1981 Aday Y. 64 s. 100 TL.

Cevat Çapan: Değişen Tiyatro. Ist. 1982 Adam Y. 122 s. 25 TL.0

Halit Çapın: Bay Alkolü Takdimimdir. Ist. 1982 Milliyet Y. 223 s. 250 TL.

Veysel Çolak: Aşk Olsun. (Şiirler) Ankara, 1982 Dayanışma Y. 63 s. 75 TL.

Orhan Çubukçu: Yılan Islığı. (Öykü) Ist. 1981 Ödül Alan Kitaplar Y. 74 s. 100 TL.

Tufan Hikmet Daye: Saçı Meçli Yarim'le Elele; Seçme Şiirler: Cahit Külebi — Can Yücel — Turgut Uyar — Metin Eloğlu. Ankara 1982 (Kendi Yayını) 148 s. 200 TL.

Kemal Demirel: İnsan ve Dünyası. Ist. 1981 Cem Y. 95 s. 100 TL.

Ahmet Muhip Dıranas: Şiirler (Yaşam Öyküsü, Sanatçı Kişiliği ve Tüm Şiirleri). Ankara 1982 İş Bankası Kültür Y. 158 s. 250 TL.

Güngör Dilmen: Deli Dumrul / Akad'ın Yayı (Oyun) Ist. 1982 Adam Y. 146 s. 250 TL.

Hasan İzettin Dinamo: Çoban Şiirleri. Ankara 1982 AYÇA Y. 128 s. 100 TL.

Sulhi Dölek: Kiracı. (Roman) Ist. 1982 Karacan Y. 278 s. 250 TL.

Orhan Duru: Yoksullar Geliyor. (Öyküler) Ist. 1982 Ada Y. 94 s. 150 TL.

Nursel Duruel: Geyikler, Annem ve Almanya. (Öyküler) Ist. 1982 Adam Y. 85 s. 125 TL.

Dünya Mizahından Seçme Hikayeler I. (Antoloji) Hazırlayan: Münip Koruyan. Ankara 1982 Bilgi Y. 238 s. 250 TL.

Nejat F. Eczacıbaşı: Kuşaktan Kuşağa. (Anılar) Ist. 1982 Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Y. 270 s. 500 TL.

Ferit Edgü: Arslan. Ist. 1982 Ada Y. 500 TL.

Metin Eloğlu: Hep. (Şiirler) Ist. 1982 Adam Y. 71 s. 150 TL.

Metin Eloğlu: Şiirce. Ist. 1982 Adam Y. 211 s. 425 TL.

Metin Eloğlu: Yine. (Şiir) Ist. 1982 Adam Y. 223 s. 450 TL.

En Güzel Doktor Fıkraları. Ist. 1982 Deniz Kitaplar Yayınevi, 126 s. 150 TL.

En Güzel Sarhoş ve Deli Fıkraları. Ist. 1982 Deniz Kitaplar Yayınevi, 118 s. 150 TL.

En Güzel Yahudi—Kaynana Fıkraları. Ist. 1982 Deniz Kitaplar Yayınevi, 125 s. 150 TL.

Enver Gökçe: Yaşamı, Bütün Şiirleri. Ankara 1982 AYKO Y. 144 s. 150 TL.

Nazlı Eray: Kız Öpme Kuyruğu. (Öyküler) Ist. 1982 Ada Y. 200 s. 250 TL.

Haydar Ergülen: Karşılığını Bulamamış Sorular. (Şiirler) Ist. 1982 Yeni Türkü Şiir Y. 64 s. 100 TL.

Abdullah Rıza Ergüven: Yunus Emre; Bütün Yönleriyle. Ankara 1982 Yaba Y. 142 s. 200 TL.

Ahmet Erhan: Akdeniz Lirikleri. (Şiirler) Ankara 1982 Lir Y. 44 s. 100 TL.

Ahmet Erhan: Yaşamın Ufuk Çizgisi. (Şiirler) Ankara 1982 Lir Y 63 s. 100 TL.

Turgut Erim: Girişim. (Roman) Ist. 1981 MAY Y. 112 s. 125 TL.

Tomurcuk Erzik: Zamanı Vurdular. (Şiir) Ist. 1982 Yalçın Y. 41 s. 50 TL.

Ahmet Şükrü Esen: Anadolu Ağıtları. Açıklamalar ve Dizinlerle Yayına Hazırlayan: Pertev Naili Boratav — Rémy Dor. Ankara 1982 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 265 s. 350 TL.

Sabahattin Eyuboğlu: Pir Sultan Abdal. 2. bas. Sunu: Azra Erhat, Önsöz: İlhan Başgöz. Ist. 1982 Cem Y. 207 s. 200 TL.

Burhan Felek: Nasrettin Hoca. Ist. 1982 Milliyet Y. 156 s. 175 TL.

Felsefe Yazıları 1. Kitap. Hazırlayan: Selahattin Hilav. Ist. 1982 YAZKO Y. 168 s. 200 TL.

Felsefe Yazıları 2. Kitap. Hazırlayan: Selahattin Hilav. Ist. 1982 YAZKO Y. 184 s. 200 TL.

Füruzan: Gecenin Öteki Yüzü. (Öykü) Ist. 2982 Adam Y. 209 s. 300 TL.

Kemal Zeki Gençosman: Altın Yıllar. Ist. 1981 Hür Yayın. 281 s. 250 TL.

Nadir Gezer: Hanife Nine'den Öyküler. (Öykü) Ist. 1981 Ödül Alan Kitaplar Y. 90 s. 100 TL.

M. Zeki Gezici: Halk Şarkısı. (Şiirler) Ankara 1982 Öğretmen Dünyası Y. 63 s. 100 TL.

Enver Gökçe: Eğin Türküleri. Ankara 1982 Yaba Y. 112 s. 150 TL.

Akşit Göktürk: Ada (İngiliz Yazınında Ada Kavramı) Ist. 1982 Adam Y. 181 s. 325 TL.

Orhan Şaik Gökyay: Katip Çelebi; Yaşamı, Kişiliği ve Yapıtlarından Seçmeler. Ankara 1982 İş Bankası Kültür Y. 552 s. 400 TL.

Çelik Gülersoy: Batı'ya Doğru. (Gezi Yazıları) İst. 1981 (Kendi Yayını) 126 s. 250 TL.

Çelik Gülesoy: Çamlıca'dan Bakışlar. Ist. 1982 Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Y. 112 s.

Çelik Gülersoy: Eski Istanbul Arabaları. Ist. 1981 Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Y. 136 s.

Jülide Gülizar: İyi Akşamlar Sayın Seyirciler. (Anılar) Ankara 1982 Dayanışma Y. 156 s. 200 TL.

Tarık Günersal: Otmopoli'de Akşam. (Şiirler) Ist. 1982 Yaşantı Sanat Kitapları 79 s. 120 TL.

Necati Güngör: Yeryüzünde İki Gölge. (Anlatı) Ist. 1982 YAZKO Y. 92 s. 100 TL.

Vedat Günyol: Daldan Dala (Denemeler) Ist. 1982 Adam Y 371 s. 475 TL.

Nail Güreli: Yöre Yöre; İnsanıyla, Sazıyla, Sözüyle. Ist. 192 Gür Y. 338 s. 200 TL.

Melisa Gürpınar: Geceyarısı Notları. (Şiirler) Ist. 1981 Sanat/Edebyat Y. 126 s. 100 TL.

Muzaffer Hacıhasanoğlu: Trenler Gidiyor (Roman) Ist. 1982 YAZKO Y. 279 s. 240 TL.

Necati Haksun: Hazal (Kutsal Ceza). (Roman) Ist. 1981 YAZKO Y. 216 s. 170 TL

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 8; Anadolu'nun Sesi. (Tarih ve Hellenizm) Baskıya Hazırlayan: Şadan Gökovalı. Ankara 1982 Bilgi Y 231 s. 250 TL.

Halit Kıvanç Anlatıyor: 333 Fıkra. Ist. 1981 Karacan Y. 197 s. 200 TL.

Hüseyin Haydar: Acı Türkücü. (Şiir) Ist. 1981 Ödül Alan Kitaplar Y. 77 s. 100 TL.

Feyza Hepçilingirler: Sabah Yolcuları. (Öykü) Ist. 1981 Ödül Alan Kitaplar Y. 135 s. 100 TL.

Ayhan Hünalp: Uzak Maviler. (Şiirler) Ist. 1982 YAZKO Y. 58 s. 60 TL.

Rıfat Ilgaz: Nerde O Eski Usturalar. Ist. 1982 Yalçın Y. 124 s. 150 TL.

Rıfat Ilgaz: Palavra. Ist. 1982 Yalçın Y. 128 s. 150 TL.

Rıfat Ilgaz: Radarın Anahtarı. Ist. 1982 Yalçın Y. 124 s. 150 TL.

Rıfat Ilgaz: Rüşvetin Alamancası. Ist. 1982 Yalçın Y. 127 s. 150 TL.

Rıfat Ilgaz: Yıldız-Karayel. Ist. 1981 Yalçın Y. 288 s. 250 TL.

Rıfat Ilgaz: Yokuş Yukarı. (Anılar) Ist. 1982 Adam Y 141 s. 200 TL.

Selim İleri: Aşk-ı Memnu ya da Uzun Bir Kışın Siyah Günleri. (İnceleme) Ist. 1981 YAZKO Y. 119 s. 100 TL.

Selim İleri: Düşünce ve Duyarlık. (Deneme) Ist. 1982 Adam Y. 261 s. 325 TL.

Selim İleri: Eski Defterde Solmuş Çiçekler. (Öykü) Ist. 1982 Adam Y. 183 s. 250 TL.

Attila İlhan: Batı'nın 'Deli Gömleği'. (Attila İlhan'ın Defteri: 2) Ist. 1981 Karacan Y. 400 s. 350 TL.

Attila İlhan: Elde Var Hüzün. (Şiir) Ist. 1982 Adam Y. 114 s. 225 TL.

Attila İlhan: Zenciler Birbirine Benzemez. Ist. 1981 Karacan Y. 316 s. 300 TL.

Gülseli İnal: Gelincikler Sürgünde. (Öyküler) Ist. 1981 ABeCe Y. 131 s. 150 TL.

Özdemir İnce: Karşıyazıcı. (Şiirler) Ankara 1982 Dost Y. 78 s. 75 TL.

Özdemir İnce: Kentler. (Şiir) Ist. 1981 YAZKO Y. 78 s. 80 TL.

Abdi İpekçi: Barış, Demokrasi, Özgürlük. Ist. 1982 Adam Y. 641 s. 700 TL.

Muzaffer İzgü: Kasabanın Yarısı. Ankara 1982 Bilgi Y. 182 s. 250 TL.

Muzaffer İzgü: Lüp Lüp Makinesi. Ankara 1982 Bilgi Y. 207 s. 250 TL.

Tarık Dursun K (Akınç): İmbatla Dol, Kalbim. (Öykü) Ist. 1982 Adam Y 136 s. 225 TL.

Tarık Dursun K. (Akınç): Hasangiller. Rızabey Aile-Evi. Ist. 1982 Adam Y. 252 s. 325 TL.

Orhan Veli (Kanık): Bütün Çeviri Şiirleri. Hazırlayan: Asım Bezirci. İst. 1982 Can Y. 142 s. 200 TL.

Orhan Veli (Kanık): Bütün Şiirleri. Derleyen: Asım Bezirci. Ist. 1982 Can Y. 194 s. 200 TL.

Karacaoğlan; Hayatı, Sanatı ve Şiirleri. Ist. 1982 Dergah Y. 510 s. 500 TL.

Engin Karadeniz: Mersinaki Kuşçusu. (Öykü) Ankara 1981 Tan Y. 123 s. 150 TL.

Engin Karadeniz: Öğürtü Bulvarı. (Uzun Öykü) Ist. 1982 Habora Y. 80 TL.

Hidayet Karakuş: Kemeraltı Şiirleri. Ist. 1982 Yeni Türkü Şiir Y. 39 s. 75 TL.

Bilge Karasu: Kısmet Büfesi. (Öykü) Ist. 1982 Adam Y. 136 s. 250 TL.

Orhan Karaveli: Kişiler ve Köşeler. (Gezi-Anı) Ist. 1982 Koza Y. 157 s. 150 TL.

Sevda Kaynar: Ağrı. (Öyküler) Ist. 1982 Ödül Alan Kitaplar Y. 94 s. 125 TL.

Mehmet Kemal: Şairler Dövüşür. Ist. 1981 Çağdaş Y. 271 s. 220 TL.

Mehmet Kıyat: Yazılar. (Şiir) Ist. 1982 YAZKO Y. 77 s. 80 TL.

Samim Kocagöz: Yılan Hikayesi. (Roman) Ist. 1982 Adam Y. 184 s. 275 TL.

Kandemir Konduk: Sayenizde Efendim. Ankara 1982 Bilgi Y 197 s. 250 TL.

Hasan Hüseyin (Korkmazgil): Işıklarla Oynamayın. (Şiirler) Ankara 1982 Bilgi Y. 175 s. 250 TL.

Doğan Kuban: Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler. Ist. 1982 Arkeoloji ve Sanat Y. 235 s.

Şükran Kurdakul: Bir Yürekten Bir Yaşamdan. (1978—1981 Şiirleri) Ist. 1982 Karacan Y. 79 s. 100 TL.

Onat Kutlar: Pera'lı Bir Aşk İçin Divan. (Şiirler) Ist. 1981 Cem Y. 46 s. 50 TL.

Cahit Külebi: Bütün Şiirleri. Ist. 1982 Adam Y. 258 s. 400 TL.

Cemal Madanoğlu: Anılar (1911—1938) I. cilt Ist. 1982 Çağdaş Y. 308 s. 400 TL.

Nezihe Meriç: Bozbulanık. (Öyküler) Ist. 1971 Can Y. 119 s. 150 TL.

Nezihe Meriç: Topal Koşma. (Öyküler) Ist. 1982 Can Y. 123 s. 150 TL.

Ali İhsan Mıhçı: İnsan Kısım Kısım Yer Damar Damar. (Öykü) Ankara 1982 Dayanışma Y 93 s. 150 TL.

Uğur Mumcu: Söz Meclisten İçeri. Ist. 1981 Tekin Y. 128 s. 125 TL.

Murathan Mungan: Osmanlı'ya Dair Hikayat. (Şiir) Ist. 1981 Ödül Alan Kitaplar Y. 104 s. 125 TL.

Murathan Mungan: Taziye. (Tiyatro) Ankara 1982 Dost Kitabevi Y. 67 s. 75 TL.

Elif Naci: Anılardan Damlalar. Ist. 1981 Karacan Y. 135 s. 150 TL.

Fethi Naci: İnsan Tükenmez. (Deneme) Ist. 1982 Adam Y. 162 s. 275 TL.

Fethi Naci: 100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme. Ist. 1981 Gerçek Y. 520 s. 400 TL.

Nadir Nadi: Ben Atatürkçü Değilim. Ist. 1982 Çağdaş Y. 191 s. 200 TL.

Behçet Necatigil: Bütün Şiirler 2; Dar Çağ — Yaz Dönemi — Divançe — İki Başına Yürümek — Encam — Zebra. Yayına Hazırlayan: Ali Tanyeri — Hilmi Yavuz. Ist. 1982 Cem Y. 350 TL.

Aziz Nesin: Böyle Gelmiş Böyle Gitmez, 1: Yol. (Anı) Ist. 1982 Adam Y. 450 s. 600 TL.

Aziz Nesin: Suçlanan ve Aklanan Yazılar. Ankara 1982 Dayanışma Y. 256 s. 350 TL.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1982. 2. cilt. Ist. 1982 Nesin Vakfı Y. 1458 s. 1000 TL.

Nesini Söyleyim: Konu ve Yorumlarıyla Halk Şiiri. Hazırlayanlar; Mahmut Alptekin — Derman Bayladı. Ist. 1982 Varlık Y. 260 s. 220 TL.

Mehmed Niyazi: Ölüm Daha Güzeldi. (Roman) Ist. 1982 Ötüken Y 208 s. 175 TL.

Esma Ocak: Kırklardağı'nın Düzü. (Öyküler) Ankara 1982 Tan Y. 13 9s. 150 TL.

A. Turan Oflazoğlu: Kösem Sultan. (Oyun) Ist. 1982 Adam Y. 131 s. 200 TL.

Mücap Oflazoğlu: Fotoğraftaki Çocuk. (Şiirler) Ist. 1982 Karacan Y. 79 s. 100 TL.

Ahmet Oktay: Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi. (Şiirler) Ankara 1981 Tan Y. 77 s. 150 TL.

Ahmet Oktay: Yazın, İletşim, İdeoloji. (İnceleme) Ist. 1982. Adam Y. 159 s. 250 TL.

Alim Şerif Onaran: Muhsin Ertuğrul'un Sineması. Ankara 1981 Kültür Bakanlığı Y. 378 s. 250 TL.

Necmi Onur: Para Babası. (Belgesel Roman) Ist. 1982 Çolakoğlu Y. 413 s. 400 TL.

Ünsal Oskay: Çağdaş Fantazya; Popüler Kültür Açısından Bilimkurgu ve Korku Sineması. Ankara 1982 AYKO Y. 308 s. 300 TL.

Fikret Otyam: Adı Yemendir. (Röportajlar) Ist. 1982 YAZKO Y. 117 s. 100 TL.

Fikret Otyam: Hu Dost. (Genişletilmiş 2. bs.) Ankara 1982 Dayanışma Y. 176 sö 200 TL.

Fikret Otyam: Ha Bu Diyar; Doğudan Gezi Notları, Harran / Hayrat / Mayın Iğrıp. Ist. 1982 Adam Y 358 s. 475 TL.

M. Yılmaz Öner: Şiirin Lüzumu Yok! (Şiirler) 1982 (Kendi Yayını) 80 s. 100 TL.

Veysel Öngören: Remtelebe. (Şiirler) Ist. 1982 abs Y. 127 s. 125 TL.

Aysel Özakın: Kanal Boyu. (Öyküler) Ist. 1982 YAZKO Y. 86 s. 90 TL.

Kaan Özbayrak: Duvar. (Şiir) Ankara 1982 Tan Y. 64 s. 100 TL.

Emin Özdemir: Yazı ve Yazınsal Türler. Ist. 1981 Karacan Y. 346 s. 300 TL.

Muzaffer Özdemir: Çelik Renkli Şiirler. Ist. 1982 Yeni Türkü Şiir Y. 63 s. 100 TL.

Nurettin Özdemir: Vakit Geçti Yorgunum. (Şiirler) Ankara 1981 (Kendi Yayını) 130 s. 150 TL.

Yekta Güngör Özden: Bir Gün Belki. (Şiirler) Ankara 1981 (Kendi Yayını) 64 s. 100 TL.

Şinasi Özdenoğlu: Önce İnsan Olmak. — İnsanımız, İnsanlığımız ve Demokrasimiz Üstüne Denemeler — Ankara 1981 Akın Y. 195 s. 200 TL.

İsmet Özel: Şiir Kitabı. Ist. 1982 Adam Y. 137 s. 250 TL.

Kemal Özer: Kimlikleriniz Lütfen. (Şiirler) Ist. 1981 YAZKO Y. 60 s. 60 TL.

Işıl Özgentürk: Hançer. (Hikayeler) Ist. 1982 YAZKO Y. 88 s. 100 TL.

Ertuğrul Özkök: Sanat, İletişim ve İktidar. Ankara 1982 Tan Y. 264 s. 250 TL.

Timuçin Özyürekli: Şafağın Buğusu. (Şiirler) Ankara 1982 Türkiye Yazıları Y. 47 s. 50 TL.

Nuri Pakdil: Kalbimin Üstüne Bir Avuç Güneş. (Oyun). Ankara 1982 Edebiyat Dergisi Y. 100 TL.

Orhan Pamuk: Cevdet Bey ve Oğulları. (Roman) Ist. 1982 Karacan Y. 587 s. 600 TL.

Ali Püsküllüoğlu: Uzun Atlar Denizi / Sırtımızda Kızgın Güneş. (Şiir) Ankara 1982 Tan Y. 100 TL.

Oktay Rifat: Bay Lear. (Roman) Ist. 1982 Adam Y. 222 s. 300 TL.

Oktay Rifat: Denize Doğru Konuşma. (Şiirler) Ist. 1982 Adam Y. 142 s. 250 TL.

Sabahattin Ali: Bütün Eserleri 3: İçimizdeki Şeytan. Baskıya Hazırlayan: Atilla Özkırımlı. Ist. 1982 Cem Y. 323 s. 350 TL.

Ahmet Say: İpek Halıya Ters Binen Kedi. Ankara 1982 Dayanışma Y. 103 s. 150 TL.

İlhan Selçuk: Ağlamak ve Gülmek. Ankara 1982 Dayanışma Y. 127 s. 150 TL.

Mehmet Semih: Gözlüklü Beyefendi. (Gülmece Öyküleri) Ist. 1982 YAZKO Y. 89 s. 100 TL.

Mehmet Seyda: Kapatma. (Öyküler) Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 319 s. 250 TL.

Sennur Sezer: Sesimi Arıyorum. (Şiir) Ist 1982 YAZKO Y. 57 s. 60 TL.

Halil Soyuer: Anılarla Şairler Albümü I. Ankara 1982 (Kendi Y.) 151 s. 300 TL.

Dinçer Sümer: Bozuk Bir Şey. (Roman) Ist. 1981 YAZKO Y. 140 s. 110 TL.

Cemal Süreya: Günübirlik. (Denemeler) Ist. 1982 Adam Y. 285 s. 325 TL.

Remzi Şahin: Banker. (Roman) Ankara 1982 abs Y. 161 s. 175 TL.

Rüştü Şardağ: Şair Sultanlar. Ankara 1982 İs Bankası Kültür Y. 307 s. 500 TL.

Sevda Şener: Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi. Ist. 1982 Adam Y. 276 s. 150 TL.

Ferhan Şensoy: Aftap'ın Kocası Istanbul. Ist. 1982 Ortaoyuncuları Y. 62 s. 125 TL.

Ferhan Şenoy: Şahları da Vururlar. (Oyun) Ist. 1982 Ortaoyuncuları Y. 128 s. 200 TL.

Tan Edebiyat Yıllığı 1982. Ankara 1982 Tan Y. 347 s. 500 TL.

Sezer Tansuğ: Herkes İçin Sanat. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 382 s. 400 TL.

Abdülhak Hamid Tarhan: Bütün Şiirleri 3: Hep Yahut Hiç. Hazırlayan: İnci Enginün. Ist. 1982 Dergah Y. 361 s. 350 TL.

Hüseyin Tekin: Sevginin Bedeli. (Roman) Ist. 1982 (Kendi Yayını 186 s. 150 TL.

Ahmet Telli: Su Çürüdü. (Şiir) Ankara 1982 Dayanışma Y. 87 s. 125 TL.

Ahmet Telli: Saklı Kalan. (Şiirler) Ist. 1981 YAZKO Y. 57 s. 60 TL.

İsmet Tokgöz: Bir Kadırga İçin Yaz Resmi. Ankara 1982 Tan Y. 130 s. 150 TL.

Kenan Tosun: Türkiye'nin Seçkinleri. (Roman) Adana 1982 (Kendi Yayını) 661 s. 1000 TL.

Erol Toy: Aydın ve Çağı. Ist. 1982 (Kendi Yayını) 114 s. 150 TL.

Erol Toy: Aydınımız, İnsanımız, Devletimiz. Ist. 1982 (Kendi Yayını) 234 s. 200 TL.

Erol Toy: Yenilgi. (Öyküler) Ist. 1981 Yalçın Y. 144 s. 150 TL.

Güven Turan: Peş. (Şiir) Ist. 1982 YAZKO Y. 55 s. 70 TL.

Türk Mizah Hikayeleri Antolojisi. Düzenleyen: Mehmet Semih. Ankara 1982 Bilgi Y. 276 s. 300 TL.

Battal Türksever: Bozarmut. (Şiir) Ist. 1982 (Kendi Yayını) 124 s. 200 TL.

Gürhan Uçkan: Sevdalar da Geçici. (Şiirler) Ist. 1982 Sanat ve Toplum Y. 70 s. 100 TL.

Nurer Uğurlu: Türkiye'nin Mavisi. (Şiirler) Ist. 1981 Ok. Y. 44 s. 100 TL.

Tomris Uyar: Sesler, Yüzler, Sokaklar. Ist. 1981 Hür Yayın, 197 s. 125 TL.

Tomris Uyar: Yaz Düşleri/Düş Kışları. (Öyküler) Ist. 1981 Ada Y. 105 s. 150 TL.

Turgut Uyar: Kayayı Delen İncir. (Şiirler) Ist. 1982 Karacan Y. 78 s. 100 TL.

İsmail Uyaroğlu: Şiir Kitabı. Ist. 1982 YAZKO Y. 58 s. 60 TL.

Nermi Uygur: Yaşama Felsefesi. Ist. 1981 Çağdaş Y. 246 s. 200 TL.

Kıvılcım Vafi: Sevginin Ter Bastığı Eller. (Şiir) Ankara 1982 Nitelik Y. 47 s. 75 TL.

Varlık Yıllığı 1982. Ist. 1982 Varlık Y 327 s. 220 TL.

Özcan Yalım: Aramıza Gül Girdi. (Şiir) Ankara 1982 Tan Y. 80 s. 120 TL.

Hilmi Yavuz: Yaz Şiirleri. Ist. 1981 Cem Y. 42 s. 60 TL.

Şahin Yenişehirlioğlu: Felsefe ve Sanat. (Denemeler) Ankara 1982 Dayanışma Y. 166 s. 225 TL.

Mustafa Yeşilova: Karasu. (Romanı) Ist. 1981 Hür Yayın, 131 s. 100 TL.

Bekir Yıldız: Dünyadan Bir Atlı Geçti — Sahipsizler. (Öyküler) Ist. 1981 YAZKO Y. 138 s. 90 TL.

Bekir Yıldız: Kara Vagon. (Öykü) Ist. 1982 Adam Y. 121 s. 200 TL.

Bekir Yıldız: Mahşerin İnsanları. (Öykü) Ist. 1982 YAZKO Y 139 s. 150 TL.

Enver Yorulmaz: Sen Hain Ol Yaşam. (Şiirler) Ankara 1982 (Kendi Yayını) 76 s. 100 TL.

Ali Yüce: Halk Çağı (Şiir). Ist. 1981 YAZKO Y. 80 s. 80 TL.

Can Yücel: Rengahenk. (Şiirler) Ist. 1982 YAZKO Y. 96 s. 80 TL.

Tahsin Yücel: Yazının Sınırları. (İnceleme) Ist. 1982 Adam Y. 199 s. 300 TL.

Ayşegül Yüksel: Yapısalcılık ve Bir Uygulama; Melih Cevdet Anday'ın Tiyatrosu Üstüne. (İnceleme) Ist. 1981 YAZKO Y. 259 s. 200 TL.

Rıza Zelyut: Halk Şiirinde Gerçekçilik. Ankara 1982 AYKO Y 230 s. 250 TL.

1982 YILINDA YAYINLANMIŞ ÇEVİRİ YAZIN YAPITLARI

Emile Ajar: Onca Yoksulluk Varken. Çev. Vivet Kanetti. Ist. 1981 Can Y. 220 s. 250 TL.

Alain—Fournier: Adsız Ülke. Çev. Özdemir İnce. Ist. 1981 Can Y. 285 s. 200 TL.

Lisa Alther: Okşayış. Çev. Nihal Önol. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 496 s. 350 TL.

D. C. Andrew: Çatıdaki Rüzgar. (Roman) Çev. Füsun Doruker Ist. 1981 Altın Kitaplar Y. 383 s. 300 TL.

V. C. Andrews: Gazap Tohumları. (Roman) Çev Füsun Doruker. Ist. 1982 Altın Kitaplar T. 355 s. 350 TL.

Evelyn Anthony: Ölüm Yolu. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. Ist. 1982 Cep Kitapları Y. 359 s. 300 TL.

Evelyn Anthony: Ölüm Yolu. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. Ist. 1982 Cep Kitapları Y. 303 s. 300 TL.

Aragon: Elsa'ya Şiirler. Çev. Sait Maden. Ist. 1982 Adam Y. 142 s. 200 TL.

Aragon: Anicet. (Roman) Çev. Attila Tokatlı. Ist. 1982 YAZKO Y. 24 0s. 200 TL.

Jeffrey Archer: Hedef. (Roman) Çev. Özay Süsoy. Ist. 1982 Kelebek Y 300 s. 300 TL.

Arthur Rimbaud'dan Şiirler. Çev. Erdoğan Alkan. Ist. 1981 YAZKO Y 113 s. 120 TL.

Richard Bach: Martı. (Roman) Çev. Nuran Akgören. Ist. 1982 Say Kitap Pazarlama Y. 91 s. 125 TL.

Bacon: Denemeler. Çev. Akşit Göktürk. Ist. 1982 Adam Y. 233 s. 250 TL.

Jozsef Balazs: Macarlar. (Roman) Çev. Faruk Yener. Ist. 1981 Karacan Y. 173 s. 175 TL.

Bertrand Russel'dan Seçmeler. Hazırlayan: Mete Tunçay Ist. 1982 Varlık Y. 310 s. 250 TL.

Charles Baudelaire: Paris Sıkıntısı. (Düz Şiir) Çev. Tahsin Yücel. Ist. 1982 Adam Y. 122 s. 250 TL.

Lawrence Block — Harold King: Kara Şifre. (Roman) Çev. Meral Gaspıralı. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 400 s. 300 TL.

Jorge Luis Borges: Ölüm ve Pusula (Öyküler) Çev. Tomris Uyar Ist. 1982 Ada Y 104 s. 150 TL.

Tadeusz Borovski: Taşlaşan Dünya. Çev. Zeyyat Selimoğlu. Ist. 1981 YAZKO Y. 258 s. 180 TL.

Heinrich Böll: Ademoğlu Nerdeydin? Çev. Zeyyat Selimoğlu. Ist. 1982 Can Y. 213 s. 250 TL.

Bertolt Brecht: Şvayk Hitler'e Karşı. Çev. Can Yücel. Ist. 1982 İzlem Y. 105 s. 150 TL.

Bertolt Brecht: Oyunculuk Sanatı ve Dekor. Çev. Kamuran Şipal. Ist 1982 Say Kitap Pazarlama Y 201 s. 250 TL.

Suzanne Brogger: Bizi Aşktan Koru. (Roman) Çev. Armağan İlkin. Ist. 1982 Sungur Y. 288 s. 350 TL.

Pearl S. Buck: Akrabalar. (Roman) Çev. Vahdet Gültekin Ist. 1982 Anıt Yayıncılık, 357 s. 300 TL.

Georg Büchner: Bütün Oyunları: Danton'un Ölümü — Leonce ile Lena — Woyzeck — Lenz (öykü). Çev. Aziz Çalışlar — Adalet Cimcoz — Hasan Kuruyazıcı. İst. 1982 Adam. Y. 221 s. 250 TL.

Georgi Cagarov: Benimdir Bu Dünya. (Şiir) Ist. 1982 YAZKO Y. 59 s. 60 TL.

Taylor Caldwell: Mağrurlar Uçurumu. (Roman) Çev. Gönül Suveren. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 408 s. 400 TL.

Albert Camus: Denemeler ve Bir Alman Dosta Mektuplar (4. bs.) Çev. Sabahattin Eyuboğlu — Vedat Günyol. Ist. 1982 Say Kitap Pazarlama, 132 s. 150 TL.

Albert Camus: Yabancı. (Roman) Çev. Vedat Günyol. Ist. 1981 Can Y. 124 s. 200 TL.

Truman Capote: Yabancı. (Roman) Çev. Vedat Günyol. Ist. 1981 YAZKO Y. 120 s. 100 TL.

Carlos Castaneda: Don Juan'ın Öğretileri. Çev. Nevzat Erkmen. Ist. 1982 Yol Y. 300 s. 300 TL.

Christopher Caudwell: Ölen Bir Kültür Üzerine İncelemeler. (Deneme) Çev. Mehmet Gökçen. Ist. 1982 Metis Y. 228 s. 300 TL.

Dennis M. Clausen: Sisteki Çatlak. Çev. Gülten Suveren. Ist. 1982 Altın Hitaplar Y. 339 s. 350 TL.

James Clavell: Sarı Kin. (Roman) Çev. Gülten Suveren. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 591 s. 450 TL.

Lonnie Coleman: Aşk Çiftliği. Çev. Ahmet Altan. Ist 1982 Altın Kitaplar Y. 490 s. 400 TL.

Jackie Collins: Kurtulanlar (Roman) Çev. Oya Alpar. İst. 1982 İnkılap ve Aka Kitabevi. 831 s. 600 TL.

Joseph Conrad: Zafer. (Roman) Çev. Armağan İlkin. Ist. 1982 Adam Y 415 s. 400 TL.

Joseph Conrad: Karanlığın Yüreği. (Roman) Çev. Sinan Fişek. Ankara 1982 Dost Kitabevi Y. 119 s. 175 TL.

Joseph Conrad: Ölüm Seferi. (Roman) Çev. Haluk Şahin. Ist. 1982 Adam Y 166 s. 200 TL.

Robin Cook: Humma. (Roman) Çev. Melek Kaya. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 375 s. 350 TL.

John Coyne: Vahşi Doyum. (Roman) Çev. Sevin Okyay. Ist. 1982 Kelebek Y. 293 s. 300 TL.

Anton Çehov: Altıncı Koğuş. Çev. Hasan Ali Ediz. Ist. 1982 Adam Y. 151 s. 200 TL.

A. Çehov: Bozkır. (Öyküler) Çev. Mehmet Özgür. Ist. 1982 YAZKO Y 234 s. 200 TL.

Alphonse Daudet: Taraskonlu Tartarin. Çev. Tahsin Yücel. Ist. 1981 Can Y. 138 s. 225 TL.

Charles Dickens: İki Şehrin Oikayesi. Çev. Azize Bergin. Ist 1982 Anıt Yayıncılık 368 s. 350 TL.

Charles Dickens: Martin Chuzzlewit. (Roman) 2 cilt. Çev. Murat Belge. Ist. 1982 Adam Y. 862 s. 900 TL.

William Diehl: Görev. (Roman) Çev. Enver Günsel. Ist. 1981 Karacan Y. 322 s. 300 TL.

Dostoyevski: Budala. (Roman) Çev. Mehmet Özgül. Ist. 1982 Can Y. 6434 s 550 TL.

Dostoyevski: Ezilenler. Çev. Nihal Yalaza Taluy. Ist. 1982 Adam Y 366 s. 400 TL.

Dostoyevski: Karamazov Kardeşler 2 cilt. Çev. Nihal Yalaza Taluy. Ist. 1982 Adam Y. 823 s. 600 TL.

Dostoyevski: Kumarbaz. Çev. Ahmet Ekeş. Ist. 1982 Cem Y. 192 s. 150 TL.

Dostoyevski: Yeraltından Notlar. (Roman) Çev. Mehmet Özgül. Ist. 1982 Adam Y. 128 s. 175 TL.

Rogert Martin du Gard: Thibault'lar; Gri Defter, Yetiştirme Yurdu. Çev. Adnan Cemgil. Ist. 1982 Cem. Y. 317 s. 350 TL.

Nador Dumbadze: Güneşi Görüyorum. (Roman) Çev. Mehcure Karaören. Ist. 1981 Can Y. 264 s. 275 TL.

F. Dürrenmatt: Yunanlı Bir Kız Aranıyor. Çev. Akşit Göktürk. Ist. 1981 Can Y. 156 s. 250 TL.

Terry Eagleton: Edebiyat Eleştirisi Üzerine. Çev. Handan Gönenç. Ist. 1981 Eleştiri Yayınevi, 118 s. 175 TL.

Mary Ellen: Ev Kadınının Kitabı. Çev. Fügen Sipahi. Ist. 1982 Karacan Y. 221 s. 200 TL.

Howard Fast: Yaşama Hakkı. (Roman) Çev. Özay Süsoy. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 357 s. 300 TL.

William Faulkner: Döşeğimde Ölürken. (Roman) Çev. Murat Belge. Ist. 1982 Adam Y. 232 s. 275 TL.

Robert Fish: Takip, (Roman) Çev. Alev Güven — Özay Süsoy. Ist. 1982 Cep Kitapları Y. 382 s. 350 TL.

Scott Fitzgerald: Muhteşem Gatsby. Çev. Can Yücel. Ist. 1982 Adam Y. 191 s. 250 TL.

Gustave Flaubert: Gönül ki Yetişmekte. (Bir Delikanlının Romanı) Çev. Cemal Süreya. Ist. 1982 Adam Y. 572 s. 550 TL.

Ken Follett: Kurt Tezgahı. (Roman) Çev Esat Ören. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 3966 6s. 350 TL.

Jean — Cahrles de Fontbrune: Yarını Bilen Adam Nostradamus. Çev. Birsen Sağnak. Ist. 1982 Milliyet Y. 284 s. 300 TL.

E. M. Forster: Meleklerin Uğramadığı Yer. (Roman) Çev. Armağan İlkin. Ist. 1982 Adam Y. 138 s. 175 TL.

Anatole France: Tanrılar Susamışlardı. Çev. Dehen Oral. Ist. 1982 Oda Y. 252 s. 250 TL.

Erich Fromm:: Kendini Savunan İnsan; Ahlak Felsefesinin Psikolojisine İlişkin Bir Araştırma. Çev. Necla Arat. Ist. 1982 Say Kitap Pazarlama Y. 266 s. 350 TL.

E. M. Forster: Roman Sanatı. Çev. Ünal Aytür. Ist. 1982 Adam Y. 228 s. 300 TL.

Donald Freed — Mark Lane: Kennedy Vurulacak; (Roman) Çev. Beyhan Çatalkaya. Ist. 1982 Karacan Y. 278. s. 300 TL.

Erich Fromm: Sahip Olmak ya da Olmak. Çev. Aydın Arıtan. Ist. 1982 Arıtan Y. 320 s. 300 TL.

Carlos Fuentes: Artemio Cruz'un Ölümü. Çev. Nuran Yavuz. Ist. 1981 Sander Y. 335 s. 300 TL.

Carlos Fuentes: Artemio Cruz'un Ölümü. (Roman) Çev.: Seçkin Cıhzoğlu. Ist. 1981 Can Y. 348 s. 350 TL.

Romain Gary: Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı. (Roman) Çev. Alev Er. Ist. 1982 Can Y. 340 s. 300 TL.

Andre Gide: Dünya Nimetleri. (Roman) Çev. Tahsin Yücel. Ist. 1981 Can Y. 152 s. 200 TL.

Ernst Glaeser: 1902 Doğumlular. (Roman) Çev. Öner Ünalan. Ist. 1981 Can Y. 224 s. 300 TL.

Ralph Glendinning: Şeytan Kozu. Çev. Aşkın Akoba. İst. 1982 Altın Kitaplar Y. 397 s. 350 TL.

Gogol: Bütün Oyunları: Müfettiş — Tiyatrodan Çıkış — Bir Evlenme. Çev. Melih Cevdet Anday — Erol Güney. Ist. 1982 Adam Y. 290 s. 400 TL.

N. Gogol: Ölü Canlar. Çev. Melih Cevdet Anday. Ist .1982 Sosyal Yayınlar / Bilge Pazarlama Y 402 s. 400 TL.

Gogol: Taras Bulba. (Roman) Çev. Mehmet Özgül. Ist. 1981 Can Y. 184 s. 250 TL.

William Goldman: Kocanı Atlat, Baş Rol Senin. (Roman) Çev. Fatma Yeşim. Ist. 1982 Karacan Y. 332 s. 300 TL.

İvan Gonçarov: Oblomov. (Roman) Çev. Sabahattin Eyuboğlu — Erol Güney. Ist. 1982 Sosyal Yayınlar / Bilge Pazarlama 505 s. 450 TL.

G.W.F. Hegel: Estetik. (Seçilmiş Metinler) Çev. Nejat Bozkurt. Ist. 1982 Say Kitap Pazarlama YT. 141 s. 200 TL.

Maksim Gorki: Yol Arkadaşım. (Roman) Çev. Ataol Behramoğlu. Ist. 1981 Can Y. 142 s. 225 TL.

Graham Greene: Casuslar ve İnsanlar. Çev. Mükerrem Üstündağ. Ist. 1981 Cep Kitapları Y. 287 s. 250 TL.

Graham Greene: Yıkılış. (Roman) Çev. Mina Urgan. Ist. 1982 Adam Y. 332 s. 350 TL.

Thomas Hardy: Tess. (Roman) Çev. Suna Asımgil. Ist. 1982 Anıt Yayıncılık, 396 s. 350 TL.

Ernst Hemingway: Güneş de Doğar. Çev. Sinan Fişek. Ist. 1982 Adam Y. 264 s. 300 TL.

Jack Higgins: Fırtına Geliyor. (Roman) Çev. Cavit Sezer. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 365 s. 350 TL.

Jack Higgins: Zorlu Düşman, (Roman) Çev Halit Kakınç. Ist. 1982 Cep Kitapları Y. 151 s. 150 TL.

Robert Sydney Hopkins: Riviera. (Roman) Çev. Armağan İlkin. Ist. 1981 Karacan Y. 397 s. 375 TL.

Panait Istrati: Baragan'ın Dikenleri Çev. Özdemir İnce. Ist. 1981 Can Y. 135 s. 250 TL.

Rona Jaffe: Umut Kurbanları. (Roman) Çev. Bengi Altıncan. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 305 s. 350 TL.

John Jakes: Asiller. (Roman) Çev. Alev Güven Ist. 1982 İnkılap ve Aka Kitabevleri, 560 s. 350 TL.

Joseph Joffa: Düşler Çağı. Çev.: Müntekim Ökmen. Ist. 1981 Karacan Y. 159 s. 150 TL.

Erica Jong: Fanny. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. Ist. 1982 (E) Y. 447 s. 450 TL.

İsmail Kadere: Taş Kentin Günlüğü. (Roman) Çev. Vedat Gülşen Üretürk. Ist. 1981 Hür Yayın, 224 s. 200 TL.

Kafka: Bütün Eserleri 8: Şato. Çev. Kamuran Şipal. Ist. 1982 Cem Y. 431 s. 400 TL.

Kafka: Sevgili Milena; Mektuplar. Çev. Adalet Cimcoz. Ist. 1982 Say Kitap Pazarlama Y. 266 s. 275 TL.

Moissej Kagan: Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat. Çev Aziz Çalışlar. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y 729 s. 450 TL.

Kandinsky: Sanatta Manevilik Üzerine; Özellikle Resim Sanatında. Çev. Ahmet Necati Bigalı. İzmir, 1981. 106 s. 200 TL.

Kardeş Türküler. (32 ozan, 44 şiir) Çev. Ataol Behramoğlu. Ist. 1982 Yeni Türkü Şiir Y. 120 s. 150 TL.

Kavafis'ten Kırk Şiir.: Çev. Cevat Çapan. Ist. 1982 Adam Y. 64 s. 150 TL.

Nikos Kazancakis: Yeniden Çarmıha Geriliş. (Roman) Çev. Tuğrul Tanyol. Ist. 1982 Can Y. 454 s. 400 TL.

Elia Kazan: Erkekten Erkeğe. Çev. Osman Deniztekin. Ist. 1981 Cep Kitapları Y. 429 s. 300 TL.

Jack Kerouac: Zen Kaçıkları. Çev. Nevzat Erkmen. Ist. 1982 Yol Y. 267 s. 250 TL.

Joseph Kessel: Atlılar. (Roman) Çev. Durusun Hatko. Ist. 1981 Can Y. 501 s. 400 TL.

Hermann Kesten: Gernikalı Çocuklar. Çev. Dilek Zaptçıoğlu Akçin. Ist. 1982 Sungur Y. 223 s. 275 TL. (

Stephen King: Kujo. (Roman) Çev. Oya Çakır Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 306 s. 250 TL.

Heinz G. Konselik: On Kişiydiler. (Roman) Çev. Ayşe Ergüven. Ist. 1982 Genel Yayıncılık 512 s. 400 TL.

Heinz G. Konsalik: Tayga'da Aşk Geceleri. (Roman) Çev. Alev Alemdar .Ist. 1981 Genel Yayıncılık, 298 s. 200 TL.

Jerzy Kosinski: Kör Randevu. (Roman) Çev. Osman Deniztekin. Ist. 1981 Cep Kitapları Y. 237 s. 200 TL.

Susanna Kubelka: Hayat Her Yaşta Güzel. (Roman) Çev. Nazan Soydan. Ist. 1982 Kelebek Y. 249 s. 250 TL.

Milan Kundera: Gülüşün ve Unutuşun Kitabı. Çev. Halim İncel. Iset. 1981 Hür Yayın, 228 s. 200 TL.

La Bruyere: Karakterler. Çev. Bedia Kösemihal. Ist. 1982 Alaz Y 376 s. 300 TL.

Jake La Motta: Öfkeli Boğa. Çev. Esat Ören. Ist. 1981 Altın Kitaplar Y. 342 s. 250 TL.

Dominique Lapierre — Larry Collins: Mahşerin Beşinci Altılısı. Çev. Fikret Işık. Ist. 1982 İnkılap ve Aka Kitabevi, 555 s. 400 TL.

D. H. Lawrence: Anka. (Roman) Çev. Akşit Göktürk. Ist. 1982 Adam Y 169 s. 250 TL.

D. H. Lawrence: Kayıp Kız. (Roman) Çev. Murat Belge. Ist. 1982 Adam Y. 421 s. 400 TL.

D. H. Lawrence: Lady Chatterley'in Sevgilisi. (Roman) Çev Akşit Göktürk. Ist. 1981 Can Y. 363 s. 350 TL.

Kate Lazlo: Sağanak. Çev.: Oya Alpar. Ist. 1981 Altın Kitaplar Y. 309 s. 250 TL.

Siegfried Lenz: İşgal Altında. Çev.: Zeyyat Selimoğlu. Ist. 1982 Can Y. 320 s. 300 TL.

Lermontov: Zamanımızın Kahramanı. Çev. Ülkü Tamer. Ist. 1982 Can Y. 182 s. 200 TL.

Federico Garcia Lorca: Bütün Oyunları 1: Kanlı Düğün — Yerma — Bernarda Alba'nın Evi. Çev. A. Turan Oflazoğlu — Tahsin Saraç. Ist. 1982 Adam Y. 202 s. 250 TL.

Robert Ludlum: Kuşkunun Parmakları. (Roman) Çev. Orhan Göker. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 353 s. 300 TL.

Robert Ludlum: Nemrut. (Roman). Çev. Semih Yazıcıoğlu. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 385 s. 350 TL.

Norbert Lynton: Modern Sanatın Öyküsü. Çev. Cevat Çapan — Sadi Öziş. Ist.

1982 Remzi Kitabevi, 398 s. 300 resim, 1250 TL.

Thomas Mann: Düşkün. (Öykü) Çev. Nasuh Barın. Ankara 1982 Dost Kitabevi Y. 125 s. 125 TL.

Thomas Mann: Venedik'te Ölüm. (Roman) Çev. Behçet Necatigil. Ist. 1982 Adam Y. 99 s. 150 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Kırmızı Pazartesi. Çev. Faik Baysal. Ist. 1982 Can Y. 120 s. 175 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Başkan Babamızın Sonbaharı. Çev. Tomris Uyar. Ist. 1982 Can Y. 255 s. 300 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Bir Kayıp Denizci. Çev. İsmail Yerguz. Ist. 1982 124 s. 200 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Yaprak Fırtınası. Çev. Yaşar Anday. Ist. 1982 Alan Yayıncılık. 139 s. 200 TL.

W. S. Maugham: Hayatın Esiriyiz. (Roman) Çev. Vahdet Gültekin. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 400 s. 350 TL.

Mayakovski: Trajedi. Çev. Attila Tokatlı. Ist. 1982 Eleştiri Y. 75 TL.

Colleen McCullough: Tutku. (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 341 s. 300 TL.

Fern Michaels: Delta Kızılları. (Roman) Çev. Oya Alpar. Ist. 1982 Karacan Y 259 s. 250 TL.

Arthur Miller: Seçilmiş Oyunlar 1: Bütün Oğullarım — Satıcının Ölümü — Cadı Kazanı — Çev. Ülkü Tamer — Aykut Tamer — Orhan Burian — Sabahattin Eyuboğlu — Vedat Günyol. Ist. 1982 Adam Y. 375 s. 500 TL.

Stratis Mirivilis: Savaştan Korkuyorum. (Roman) Çev. Nevzat Hatko. Ist. 1982 Can Y 326 s. 350 TL.

Marianne Moneister: Eskimo Kızı Kanaiok. (Roman). Çev. Hüsnü Mengenli. Ist. 1982 Kastaş Y. 140 s. 200 TL.

Edita Morris: Hiroşima'nın Tohumları. Çev. Ülkü Tamer. Ist. 1981 Can Y. 100 s. 175 TL.

Nabokov: Lolita. (Roman) Çev. Fatih Özgüven. Ist. 1982 Can Y. 432 s. 400 TL.

Pablo Neruda: Şiirler. Çev. Enver Gökçe. Ankara 1982 Dayanışma Y. 110 s. 150 TL.

Lili Palmer: Gece Müziği. Çev. Füsun Umar. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 390 s. 350 TL.

Platon (Eflatun): Diyaloglar 1. Ist. 1982 Remzi Kitabevi 301 s. 400 TL.

Edgar Allan Poe: Olağandışı Öyküler. Çev. Memet Fuat — Tomris Uyar. Ist. 1982 Adam Y. 269 s. 300 TL.

Vasco Pratolini: Fakir Aşıklar. (Roman) Çev. Aydın Emeç. Ist. 1982 Can Y. 410 s. 400 TL.

Aleksandr Puşkin: Erzurum Yolculuğu — Maça Kızı — Mısır Geceleri. Çev. Ataol Behramoğlu. Ist. 1982 YAZKO Y. 218 s. 200 TL.

Puşkin: Atış; Biyelkin'in Hikayeleri. Çev. Ataol Behramoğlu. Ist. 1981 Can Y. 119 s. 225 TL.

Herman Raucher: Çılgınlar Gibi. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. Ist. 1982 (E) Y. 494 s. 400 TL.

Herbert Read: Sanat ve Toplum. Çev. Selçuk Mülayim. Ankara 1981 Umran Y. 185 s. 300 TL.

Liviu Rebreanu: Kor. (Roman) Çev. Hilmi Ömeroğlu. Ist. 1982 Anıt Yayıncılık 302 s. 300 TL.

Erich Maria Remarque: Ölesiye Yaşamak. Çev Esat Nermi. Ist. 1982 Oda Y. 435 s. 400 TL.

Harold Robbins: Elveda Janet. (Roman) Çev. Azize Bergin. Ist. 1981 Altın Kitaplar Y. 395 s. 300 TL.

Tudeusz Rozewicz: Utanmayın Gözyaşlarından. (Şiir) Çev A. Kadir — G. Fındıklı. Ist. 1981 YAZKO Y. 58 s. 60 TL.

Jean Jacques Rousseau: Toplum Sözleşmesi. (Deneme) Çev. Vedat Günyol. Ist. 1982 Adam Y. 172 s. 225 TL.

Bernad Shaw: Seçilmiş Oyunlar 1: Uygmalion — Kırgınlar Evi — San Dark. Çev. Sevgi Sanlı. Ist. 1982 Adam Y. 329 s. 450 TL.

Sidney Sheldon: Hırs ve Pişmanlık. (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 467 s. 500 TL.

Salinger: Gönül Çelen. (Roman) Çev. Adnan Benk. Ist. 1981 Can Y. 234 s. 350 TL.

Lawrence Sanders: Altıncı Emir. (Roman) Çev. Halit Kakınç Ist. 1982 İnkılap ve Aka Kitabevleri, 375 s. 300 TL.

Lawrence Sanders: Benciller. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. Ist. 1982 Cep Kitapları Y. 401 s. 300 TL.

Lawrence Sanders: Ökse. (Roman) Çev. Armağan İlkin. Ist. 1981 Altın Kitaplar Y. 340 s. 250 TL.

Jean—Paul Sartre: Bulantı. (Roman) Çev. Selahattin Hilav. Ist. 1981 Can Y. 223 s. 300 TL.

Sevda Türküleri. (22 ozan, 44 şiir) Çev. Eray Canberk. Ist. 1982 Yeni Türkü Şiir Y. 111 s. 150 TL.

Georges Simennon: Bella'nın Ölümü. (Roman) Çev. Bilge Karasu. Ist. 1981 Karacan Y. 200 s. 200 TL.

Konstantin Simonov: Bir Daha Görüşmeyeceğiz. Çev. Mehmet Özgül. Ist. 1982 Cem Y. 286 s. 300 TL.

Wilbur Smith: Altın Madeni. (Roman). Çev. Gönül Suveren. Ist. 1982 Kelebek Y. 318 s. 300 TL.

Wilbur Smith: Güneş Kuşu. (Roman). Çev. Nihal Önol. Ist. 1981 Kelebek Y. 386 s. 300 TL.

Wilbur Smith: Şahin. (Roman). Ist 1.982 Kelebek Y. 335 s. 300 TL.

Wilbur Smith: Vahşi Adalet. (Roman) Çev. Mehmet Harmancı Ist. 1981 Altın Kitaplar T. 405 s. 300 TL.

Arthur R. G. Solmssen: Berlin Prensesi. (Roman) Çev. Armağan İlkin. Ist. 1982 Altın Kitaplar T. 423 s. 350 TL.

Ian St. James: Dehşet Çaprazı. (Roman) Üev. Hasan Karabulut Ist. 1982 Altın Kitaplar T. 339 s. 350 TL.

Danielle Steel: Anılar ve Acılar. Çev. Füsun Doruker. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 423 s. 400 TL.

John Steinbeck: Acı Hayat. (Roman) Çev. Özay Süsoy. Ist. 1981 Altın Kitaplar Y. 349 s. 300 TL.

John Steinbeck: Bir Savaş Vardı. (Roman). Çev. Ülkü Tamer. Ist. 1982 Karacan Y. 207 s. 200 TL.

Steinbeck: Sardalye Sokağı. (Roman). Çev. Orhan Azizoğlu. Ankara 1982 Bilgi Yayınevi, 163 s. 175 TL.

J. Steinbeck: Tatlı Perşembe. Çev. Orhan Azizoğlu. Ankara 1982 Bilgi Yayınevi, 247 s. 250 TL.

Steinbeck: Yukarı Mahalle. (Roman) Çev. Orhan Azizoğlu. Ankara 1982 iBl-

gi Yayınevi, 168 s. 175 TL.

Stendhal: Kızıl ve Kara. (Roman) Çev. Nurullah Ataç. Ist. 1982 Cem Y. 593 s. 500 TL.

Tad Szulc: Sakıncalı Oyun. Çev. Oya Çakır. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 362 s. 350 TL.

Şolohof: Ve Durgun Akardı Don. (Roman) 2 Cilt. Çev. Tektaş Ağaoğlu. Ist. 1982 YAZKO Y. 1259 s. 500, 500 TL.

V. Şukşin: Yaşamak Tutkusu. (Öykü). Çev. Yurdanur Salman. Ist. 1982 Adam Y. 165 s. 200 TL.

Ülkü Tamer: Çağdaş Latin Amerika Şiiri Antolojisi. Ist. 1982 Adam Y. 284 s. 400 TL.

Alvin Tofler: Üçüncü Dalga. Çev. Ali Seden. Ist. 1981 Altın Kitaplar Y. 503 s. 350 TL.

B. Traven: Hükümet. (Roman). Çev. Şemsa Yeğin. Ist. 1981 Yalçın Y. 224 s. 200 TL.

Elleston Trevor: Gözdağı. Çev. Serdar Tuğcu. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 366 s. 350 TL.

Elsa Triolet: Gün Doğarken Bülbül Susar. (Roman) Çev. Okay Gönensin. Ist. 1982 Adam Y. 80 s. 100 TL.

Ivan Sergeyeviç Turgenyev: Duman. Çev. Hasan Ali Ediz. Ist. 1982 Adam Y. 267 s. 300 TL.

Elio Vittorini: Fil. Çev. Gönül Çapan. Ist. 1981 Can Y. 138 s. 250 TL.

Anne Tolstoi Wallach: Kadının Fendi. (Roman) Çev. Güler Dikmen. Ist. 1982 Cep Kitapları Y. 412 s. 350 TL.

Joseph Wambaugh: Parıltılı Sığınak. (Roman). Çev. Gülten Suveren. Ist. 1982 Altın Kitaplar Y. 363 s. 350 TL.

Morris West: Denizci. Çev. Metin Yurtbaşı. Ist. 1982 Inkılap ve Aka Kitabevi, 412 s. 300 TL.

E. Paul Wilson: Kan Çanağı. (Roman) Çev. Yıldıran Bozkurt. Ist. 1982 Kelebek Y. 339 s. 300 TL.

Virginia Woolf: Deniz Feneri. Çev. Naciye Akseki Öncül. Ist. 1982 Can Y. 259 s. 300 TL.

Virginia Woolf: Mrs. Dalloway. (Roman) Çev. Tomris Uyar Ist. 1982 Birikim Y. 174 s. 200 TL.

Sergey Yesenin: Lirikler. Çev. Azer Yaran. Ankara 1982 AKÇA Y. 94 s. 100 TL.

Yordan Yovkov: Tekerleklerin Türküsü. (Öykü). Ist. 1982 YAZKO Y. 174 s. 180 TL.

Stefan Zweig: Amok Koşucusu ve Diğer Öyküler. Çev. Burhan Arpad. Ist. 1981 Cem Y. 325 s. 300 TL.

NESİN VAKFI 1982 EDEBİYAT YILLIĞI İÇİN ELEŞTİRİ, YORUM, TANITMA VE DEĞERLENDİRME

BİR «YILLIK»

Oktay AKBAL

Yıllar geçtikçe «Yıllık»ların sayfaları artıyor 1982 Nesin Yıllığı, iki cilt, tam 1458 sayfa! Oysa geçen yıllarınkiler tek cilt idi. 1981'de sanat, yazın, düşünce alanındaki çalışmalar neden böylesine arttı? İlk akla gelen, 1981 yılında siyasal eylemlerin görülmediği, bu yüzden de ağırlığın sanat ve yazın üzerinde toplandığıdır. Kitaplar, tartışmalar, anma günleri, düşünce yazıları hep sanatsal içerik taşıyor. Bu yüzden 1982 Nesin Yıllığı belgesel bir derleme olmuş. İleriki yıllarda da iligiyle karıştırılacak, okunacak yaralı bir yapıt...

Aziz Nesin, birkaç yıl önce bir «Vakıf» kurmuştu. Vakıf geleneği Osmanlılarda çok yaygındı. 12 Eylül'den bu yana iyice gelişti. Son olarak «Milli Eğitim Vakfı»nı anımsayalım. Devlet çalışmalarını destekleyici yan kuruluşlar oldu bu Vakıflar... İyi niyetle topluma yarar sağlayıcı amaçla sürdürülen bu tür çalışmaları desteklemek gerekir elbet... Nesin Vakfı da, eğitimle ilgili... Vakfın amacı, 50 öğrencinin öğretim giderlerini yüklenmek, onları yüksek öğrenimi bitirene kadar korumak, desteklemek... Aziz Nesin bu amaçla Çatalca'da geniş bir toprak satın almıştı. Bir çok yapıtını da bu Vakfa bağışlamıştı. Şimdi bu topraklarda üç yapı yükselmiştir. 1974'te kurulan Vakıf, önümüzdeki yıldan itibaren amacı doğrultusunda çalışmalara geçecektir. İlk iş olarak yedi küçük çocuk alınacaktır. Bunlar için odalar hazırlanmıştır. Ayrıca 30 bin kitaptan ve dergiden oluşan büyük bir kitaplık da tamamlanmıştır.

Bu kısa bilgilerden sonra, sözü «Nesin Yıllığı na getirmek istiyorum. 1976'dan beri düzenli biçimde yayınlanıyor bu yıllık. Yılın yazınsal toplamını topluca sergiliyor. «Nesin Yıllığı 1982», iki cilt, ederi de tam bin lira... Böylesine kalın iki cilt hiç de pahalı sayılmaz. Bütün bir yılın sanat ve kültür birikimini yansıttığı düşünülecek olursa hele... Aziz Nesin, önsözde 81 yılındaki yazın tartışmalarını şöyle özetlemiş: Türkiye'de roman var mı yok mu? — Düğün Gecesi adlı roman, Huxley'in romanının benzeri mi? — Yıldız ve Özakın'ın romanları dolayısıyla yazınımızda kadın sorunu açık oturumları — Türk Dil tartışmaları... Bu konulardaki tüm yazıları, tartışmaları, konuşmaları Yıllık'ta buluyoruz.

Yıllık'ın önemli bir özelliği de, her ciltte, yaşları elliyi, altmışı, yetmişi, sekseni bulmuş şair ve yazarlarımızla yapılan konuşmalardır. Daha doğrusu «yuvar-

lak» yaşlara ulaşan kişilerin izlenimleri, düşünceleri «iç dökmeleri» 1981'de seksen yaşına giren bir tek kişi var: Halide Nusret Zorlutuna, Nurullah Berk — ki geçen ay yaşamdan ayrılmıştır —. Ebed Mahir Yalnız, İlhami Bekir, Münevver Ayaşlı 75; Kenan Akyüz, Rıza Apak, Lütfi Ay, Rıfat Ilgaz, Fahir İz, Cahit Uçuk 70; Bedii Faik, Abdullah Aşçı, Yusuf Atılgan, Balaban, Bekir Büyükarkın, Necati Cumalı, Cahit Oburk, Halil Soyuer 60; Hayati Asılyazıcı, Sevim Burak, Şahinkaya Dil, Mehmet H. Doğan, Ece Ayhan, Leyla Erbil, Yılmaz Güney, Nedret Gürcan, Talat Halman, Tarık Dursun K., Özdemir Nutku, Emin Özdemir, Cemal Süreya 50 yaşına girmişler Nice verimli yıllar dileyelim hepsine...

Tarık Dursun K. kendisi ile ilgili bir güzel öykü yazmış. Yetişmesini, kendisini etkileyen yazarları, olayları, ilk gençlik arkadaşlarını anlatmış. Tarık da 50'sine gelmiş demek! Bizler, kendimizden bir kaç yaş genç olanlara hep «çocuk» gözüyle bakarız. Bize de öyle bakmışlardı! Zaten kuşak olarak «genç» tanımından yakayı kurtarabilmiş de değiliz! Tarık Dursun. «Ne demeli başka? Nasıl anlatmalı geride bıraktığım 40 yılı? Bir gecede, iki gecede daktilo başına geçerek kağıda dökülemiyor o yıllar. Kimilerini unutmuşum, kimilerini de ben anımsamak istemiyorum. Bütün çekilerine karşılık yaşamı güzel geliyor bana. Ayakta kalmak — nereye kadar, peki?— savaşım vermek, yeni bir şeyler yaratmak hoşnutluk veriyor. Büyük mutluluklar aramadım. Küçükleriyle yetinme; bir sanat gerçekte..» diyor, şöyle bitiriyor: «Bir gün ölüp gideceğiz, doğru. Geride bizden ne kalacak? Kitaplar mı, yazdıklarımız mı? Ölüp gittikten sonra çok büyük yazarlar mı olacağız bu toplumda? Pöh! Öldükten sonra, hepsi vız gelir, tıns gider bana.»

60 yaşına basan şair Necati Cumalı da kendisiyle görüşen Sennur Sezer'e şöyle demiş: «Beni öyle kasıntı bir yazar, bir edebiyatçı halimi gördünüz mü? Ben yazdıklarını yaptıklarını çok çabuk unutan bir yaradılıştayım. Gözüm hep gelecekte... Doğrusunu isterseniz geri kalmış bir toplumda yazarın uzun emeklerle kendini kırk yıl içinde ancak yetiştirebileceğine inanıyorum.»

1982 Nesin Yıllığı oku oku bitmiyor!.. Sayfaları çevirmekten, birbirinden ilginç güncel sorunlarla, konularla karşılaşmaktan bilkin düşüyorsunuz! Unutmadan şunu da ekleyeyim, bu Yıllık'ların geliri de Nesin Vakfı'nındır.

(CUMHURİYET — 22 ŞUBAT)

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI 1982 (İKİ CİLT) 1000 LİRA.

Nesin Vakfı, Edebiyat Yıllığı, bu yıl iki cilt halinde yayınlandı. 1457 sayfa tutan Yıllık'ın aracılığıyla gerçekten Türk edebiyatını tartışmasından eleştirisine, ödülünden incelemesine kadar bütün türleriyle ayrıntılı bir biçimde izleme olanağına kavuşabilirsiniz. Nesin Yıllığı, edebiyatımızın bir yıllık panoramsını sunarken, yuvarlak yaş dönümlerine gelmiş sanatçılarımızın da biyografilerini (kendi ağızlarından) veriyor. Gerçekte bu metinler edebiyat tarihi için vazgeçilmez kaynaklar oluyor.

Zengin içerikli Nesin Vakfı, Edebiyat Yıllığı'nı mutlaka alalım. Kaynak kitap olarak da kitaplığımızda her geçen yıl biraz daha değer kazanacak.

(CUMHURİYET — 25 ŞUBAT)

ELEŞTİRELERDEN YARARLANMAK

Nesin Vakfı, Edebiyat Yıllığı'na yapılan yazılı eleştirileri, her yıllığın sonuna koyuyor ve olanaklarımız oranında bu eleştirilerden yararlanmaya, yanlışlarımızı düzeltmeye, eksiklerimizi tamamlamaya çalışıyoruz.

Devrimci nitelikte bir dergi olan «Yeni Olgu» nun Nisan sayısında Salih Bolat adıyla çıkan yazı, her türlü eleştiri ölçülerinin dışına taşan yersiz bir saldırıydı.

Nesin Vakfı, Edebiyat Yıllıklarının sonunda, o yıl içinde yayımlanmış yerli ve çeviri yazın yapıtlarını içeren bir bölüm vardır. Bu bölümü, kütüphaneci Bn. Öksel Göçmen hazırlamaktadır. Nesin Vakfı'na bir yardım olmak üzere, beş yıl süreyle bu çalışmasının telif hakını da almamıştır.

Bir yıl içinde yayımlanmış yerli ve çeviri yazın yapıtlarını, o yılın son bir ayı içinden derlemenin nasıl zor bir iş olduğunu ve nasıl sıkı bir çalışma istediğini ancak bu işin içinde olanlar bilir. Çünkü devletin ve kitaplıkların bibliyografya yayınları her zaman gecikerek çıkmaktadır ve yetersizdir. Bu yüzden ne denli titizlikle çalışılırsa çalışılsın, bu bölümde kimi eksilik ve yanlışların olması hemen hemen kaçınılmazdır. Geçen yıllığımızda da, rahmetli Bedrettin Cömert'in «Eleştiriye Beş Kala» adlı kitabının yayıncısı olarak «Ayko» gösterilmesi gerekirken, yanlışlıkla Yazko diye gösterilmiştir. Bu bir küçük yanlışlıktır. Yapılacak uyarmalarla eleştirilerle ertesi yıllıkla «Bu yıllıkla» okurlarımızdan özür dileyerek bu yanlışı düzeltebilirdik. Ne yazık ki, bu küçük yanlış «Yeni Olgu» dergisinde Salih Bolat'ın yazısıyla neden olmuştur. Salih Bolat'ın yazısını aşağıda okuyacaksınız. Böyle bir suçlamayı hak edip etmediğimize okurlarımız karar versinler. değinilmiyor.

İlk kez eleştiri diye yazılan bu ağır suçlamaya yanıt vermek zorunda kaldım. Yanıtımı yayınladığı için «Yeni Olgu» dergisine teşekkür ederim.

Daha sonra Salih Bolat'tan aldığım mektubu da yayımlıyorum. Bu olaydan ötürü, özellikle Bolat'ın mektubundan sonra, üzüldüm.

Nesin Vakfı, Edebiyat Yıllığının, yanlışlarından, eksikliklerinden dolayı eleştirilmesini özellikle isteriz. Ama bu yıllığın «meyhanelerde alkoliklerle eşcinsellerin tartışmasına katılan ya da tanıklık eden» lerin çıkarmadığının bilinmesi de gerekir.

AZİZ NESİN

EDEBİYAT YILLIKLARI ÜSTÜNE

SALİH BOLAT

Kültür, sanat ya da edebiyat yıllığı nedir? Kısaca; yayınlanan kitapların, dergi ve gazetelerle, bu dergi ve gazetelerde yayınlanan önemli dizi yazıların, kültürel ve sanatsal konferansların, açık oturumların, panellerin, sergilerin, ödül ve yarışmaların, ülke dışından ülkemize yansıyan uluslararası kültür ve sanat etkinliklerinin, ülkemizin en kuytu köşelerindeki kültür ve sanat etkinliklerinin ve yayınların bir yıllık nesnel değerlendirilmesi, belgesel nitelikte derlenmesidir. Yani bir yıllık kültür ve sanat olayının belgesel nitelikte ve nesnel açıdan derlenmesi, değerlendirilmesidiir.

Kuşkusuz br yıllık hazırlamanın belli yöntemi vardır. Böyle bir yıllık hazırlamaya soyunan kişi ya da kurumların, kültür ve sanat olaylarını çok yakından izlemeleri, kültürel alanlarda yetkin olmaları gerekir. En azından, böyle bir yıllık

hazırlanırken, tüm yayınevlerinin ve yayın kooperatiflerinin o yıl basılan kitap listelerini incelemek gerekir. Elbette yıllık hazırlayan kişi ya da kurumların tutum ve tavrıyla, bu kişi ya da kurumların hazırladıkları yıllığın tutum ve tavrı doğru orantılıdır. Yıllık hazırlayıcısının amacı (bu amaç para kazanmak olduğu gibi, üstyapısal bir sorumluluğu yerine getirmek de olabilir), kültür ve sanat anlayışı neyse, hazırladığı yıllığın anlayışı da odur. Biz bunu bildiğimiz halde, kızgınlığımızı azaltacağı kanısıyla iki söz etmeden duramayacağız.

Ülkemizde edebiyat yıllıkları, genellikle rastgele hazırlanmaktadır. Ülkede yayınlanan bir çok dergi ve kitap ya yıllıklara alınmıyor, ya da yayınevi ve yazar adları yanlış aktarılıyor. Ülkenin çeşitli yerlerinde yayınlanan yerel dergi ve gazeteler, bir kültürel çaba sayılmayıp, en azından harcadıkları kağıt miktarına bile değinilmiyor.

Ülkemizde ötedenberi saygın bir yeri olan, kültür ve sanat olaylarına ölçü olabilecek nitelikte bir Varlık Yıllığı vardı. Di'li geçmiş zaman kullanıyoruz, çünkü, son 2-3 yıldır Varlık Yıllığının bu söylediğimiz nitelikte olup olmadığı tartışılır ve hatta bu nitelikte olmadığı kanısına varılabilir duruma gelmiş olduğunu görüyoruz. Birçok yanlışlıklar, birçok eksiklikler var. Örneğin 1981 yılında, değerli bilim adamı Bedrettin Cömert'in AYKO yayınları arasında aktarılıyor. Bakınız Nesin Vakfı Yıllığı da aynı kitabı Yazko yayınları arasında aktarıyor. Bu ne biçim ayakta uyuyup da otele para vermemektir!

Öyle sanıyoruz ki, yıllık hazırlayıcıları, daha doğrusu tezgahlayıcıları, bırakınız kitap listelerini incelemeyi, yayınevleri ve yayın kooperatifleri ile görüşmeyi, kitapçıların vitrinlerine bile bakmıyorlar. Bir akşam saatinde, Babıali yokuşundan inerken, öteki yıllık hazırlayıcısını görüyorlar ve aralarında şöyle bir konuşma geçiyor:

«Yahu Ahmet, falan kitabın adını çok duyuyorum. Onun yazarı kim?» Ahmet az önce içki sofrasından kalktığı için, biraz sendeleyerek:

«Herhalde falan? Bırak şimdi kitabı mitabı! Meyhaneden geliyorum. Eşcinsellerle alkoliklerin tartışması vardı. Gidip onu yazacağım.» Beriki böyle bir tartışmayı kaçırdığına kızarak:

«Öyle mi? Peki, yarın görüşelim de şu yıllık işini bitirelim. Çok uzadı bu iş. İyi geceler!»

(YENİ OLGU — NİSAN)
5 NİSAN 1982

B.Kutluay Şakar
Yeni Olgu Dergisi Sahibi ve Sorumlusu
ANKARA

Sahibi ve sorumlusu buluduğunuz «Yeni Olgu» dergisinin Nisan 1982 sayısında «Edebiyat Yıllıkları Üstüne» başlıklı, Salih Bolat imzalı yazıyı okudum. Çok şaşırdım ve çok üzüldüm. Yıllık'a yazısıyla katkıda bulunan bir arkadaşımızın yaptığı bir küçücük yanlışlık bahane edilerek, bir büyük emek ürünü olan bu yapıtı salt Türk yazınına bir hizmet olması için hiç çıkarsız ve parasal zararı da göze alarak yayınlayanları böylesine haksızca küçültücü, aşağılayıcı yazıyı yazmaya Bay Salih Bolat'ın eli nasıl vardı, vicdanı nasıl elverdi? Hadi O böyle bir sorumsuz yazı yazdı, siz derginin sorumlusu olarak nasıl böyle bir yazıya derginizde yer verdiniz?

Şimdilik size, yazıklar olsun, demekle yetiniyorum.

Nesin Vakfı, Edebiyat Yıllığı 1982 de, derginiz Yeni Olgu'ya ne geniş yer verildiğini ve o aşağılamanıza neden olan çok sevdiğim rahmetli Bedrettin Cömert'in «Eleştiriye Beş Kala» adlı kitabına Yıllık'ın üç yerinde ayrı ayrı ne büyük değer verildiğini de görmediniz mi?

bu denli haksız, terbiye ve saygıdışı davranmanız neden?

Derginizde gerekli bir açıklama yazısıyla bu çirkin davranışınızı onarmaya çalışacağınızı umar ve beklerim.

Her zaman doğru olmanız, doğruluktan ayrılmamanız dileğiyle.

AZİZ NESİN

Aziz ağabey,

Olgu Dergisi'nin Mayıs sayısındaki mektubunuzu okudum. Bana karşı biraz haksızlık etmişsiniz. Kaldı ki benim amacım, ne sizin şahsınızı ne de Nesin Vakfını ve ne de Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nı küçültmekti. Size, Vakfa ve Yıllığa saygım sonsuzdur Amacım, sizin «küçük bir yanlışlık» dediğiniz, ama bana göre «büyük bir yanlışlık» olan bu yanlışlığı göstermekti. Nesin Vakfı Yıllığı'nın böyle bir yanlışlık yapabileceğini düşünemezdim. Umarım yıllığı hazırlama işini daha dikkatli ellere bırakırsınız.

Saygı ve sevgiler.

Salih BOLAT

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI

İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Yıllık (Belleten)'lar, bir ülkenin, bir ulusun, bir yıllık geçmişinin aynasıdır. Bir başka deyişle, Yıllıklar, geride kalan yılların gözü, kulağıdır

Yıllık'lar, belki yayımlandıkları yıl büyük önem taşımayabilirler ama, aradan geçen her yıl, Yıllık'ın önemini de, değerini de büyük ölçüde arttırmakladır.

Türkiye'de çeyrek yüzyıla yakın bir süredir «Varlık Yıllığı» yayımlanmaktadır. Güncel olaylar ile birlikte, daha çok sanat — edebiyat konularına yer verilen bu Yıllık'tan sonra 7 yıl önce, Nesin Vakfı da bir «Edebiyat Yıllığı» yayımlamaya başlamıştır.

Her yıl, artan bir ilgiyle izlenmekte olan «Nesin Vakfı, Edebiyat Yıllığı» bu yıl iki cilt halinde ve tam 1458 sayfa olarak yayımlanmıştır.

Yapıtın ilk cildinde yer alan konuları şöylece belirtebiliriz:

— 1981 yılı Edebiyat Takvimi
— 1981 yılında Edebiyata ilişkin olaylar
— 1981'de Edebiyat tartışmaları
— 1981'de şiir
— 1981'de roman ve öykü
— 1981 de deneme ve eleştiri
— 1981'de dergiler
— 1981'de halk edebiyatı ve kültür şenlikleri
— 1981'de çocuk edebiyatı
— 1981'de Türk Dili
— 1981'de Radyo ve TV'de edebiyat
— 1981'de ödüller, armağanlar, yarışmalar

— Macaristan'da Türkoloji Araştırmaları.

İkinci ciltte ise genel olarak şu konular yer almaktadır:

— Türk Edebiyatı ve edebiyatçılar yurt dışında
— 1981'de Türkiye'ye gelen edebiyatçı konuklarımız
— 1981'deYuvarlak yaşdönümlerinde edebiyatçılarımız
— 1981'de edebiyatçılarımızı kutlama yazıları
— 1981'de edebiyatçılarımızı anma yazıları ve törenleri
— 1981'de yitirdiğimiz edebiyatçılarımız
— 1981'de yayımlanan yerli yapıtları
— 1981'de yayınlanan çeviri yazın yapıtları

MACARİSTAN'da TÜRKOLOJİ:

Nesin Vakfı, Edebiyat Yıllığı'nın en önemli özelliği, bize göre, dünyadaki Türkoloji çalışmaları üzerine özel inceleme yazılarının yer almasıdır. Her yıl bir ülkedeki Türkoloji çalışmalarından söz edilen Yıllık'ta bu yıl Macaristan'daki Türkoloji çalışmalarından haberdar olmaktayız. Geçen yıllarda da SSCB F. Almanya (vb) gibi ülkelerdeki Türkoloji çalışmalarından söz edilmiş idi.

Yıllığı tüm okuyucularımıza salık veriyoruz.

(ANADOLU — 14 NİSAN)

DEĞERLİ BİR EL KİTABI

(Nesin Vakfı «Edebiyat Yıllığı'82» ya da yazar Aziz Nesin'in büyük bir Kültür Hizmeti üstüne birkaç söz)

Türkiye'de, bildiğimiz kadarıyla yıllık hazırlama geleneği ancak yirmi yıl öncelerine dayanır. Yıllıklardan konuşulduğu zaman da, ilk akla gelen derli toplu yıllıklar, merhum Yaşar Nabi'nin yönetmenliğinde hazırlanan «Varlık Yıllıkları»dır. Birkaç yıl önceleri, tiyatro eleştirmeni Hayati Asılyazıcı'nın yayınevince «Sinan Yıllığı» da hazırlanmıştı (yalnız bir sayı). Şimdi «Tan Edebiyat Yıllığı» da çıkmaya başladı, ama yedi yıldan bu yana, önemli, kapsamıyla, içeriğiyle, ötekilerinden daha farklı, daha zengin, daha kapsamlı bir yıllık hazırlanmaktadır. «Türk Dili» dergisinde de bu düşüncemizi doğrulayan bir yargıyı okuyoruz, örneğin: «Öbür iki yıllık» (Varlık ile Tan yıllıkları kastediliyor, n. z.) özellikle de bugüne dek ülkemizde yayımlanan en geniş kapsamlı yıllık olan Nesin Vakfı'nın yıllığı hem yazın, hem düşün, hem de yılın önemli olaylarını birlikte veriyorlar».1)

GİDEREK DEĞİŞEN DERGİ

«Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı» ilk kez, 76'da çıktığı zaman, bu yıllığa değinmiş, Türkiye'deki Türk okurları için olduğu gibi, Türkiye dışındaki Türk aydınları, yazın meraklılarına da yararlı olacağını belirtmiştik.2) Öyle de oldu. Çok az yazar çizerin (Aziz Nesin'le birlikte Konur Ertop, M. Bakioğlu, Ökser Göçmen, İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Vedat Günyol, Erdal Öz, Emin Özdemir, Kerim Öztekin Kemal Özer ve Nurten Tuç'tan oluşan on bir kişinin) hazırladığı bu yıllığı, bazı ülkelerde, bu kapsamda, bu değerde ve bu kadar kısa bir zamanda büyük yazın-tarih kurumları (enstitüleri) bile yapamamaktadırlar. Öyle ki, biz, yıl-

1) «Bak «Türk Dili» Nisan, 1982, Özcan Yalışın: «Yazın Yazıncılar»

2) Bak «Tan» Gazetesi, Priştine, 19 Şubat, yıl: 1977.

(Tan — Priştine — 17 Nisan)

lığın 1. sayısı için söylediğimiz o sözleri yenilemekten kendimizi alamıyoruz. Bu yıl da Edebiyat Yıllığını hazırlayan eller, dert görmesin.

Neden?

Bunun nedenleri çoktur. Biz ancak birikisine değinelim: «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı», her şeyden önce, bilinçli bir yazarın (Aziz Nesin'in) maddi zararına olsa da, bir bilinç sorunu ve bunun sonuncunda bir büyük kültür hizmetidir. Çünkü bu yıllık'ta, 1981'de, Türkiye'deki tüm yazın, düşün, kültür-sanat olayları, yazın etkinliği, yazılar, ölüm-doğum yıldönümleri, açık oturumlar, güncel ve klasik sorunlar biraraya getirilmiş ve 1981 yılının Türkiye kültür sanat yazın aynasını yansıtmaktadır Yıllık yalnız bu kadarıyla kalmıyor, Türk yazanının tanıtılması için, okura, Türk yazınına meraklı olanlara çeşitli ipuçları veriyor. Ve bu yıl, yıllıklar iki ciltte (I. cilt 832 s: II. cilt de 858 s.) yayınlanmış. küçük bir ansiklopedik değere ulaşmıştır. Ve bu yıllıklar, yazar Aziz Nesin'in kurduğu Vakfın tarihsel önem taşıyan girişimlerinden birdir daha.

Biz de Bu Yıllığa Yardım Sunabiliriz

Nasıl? Türk yazınının, sanatının bizde tanıtılmasıyla ilgili yazıları derleyip, yıl sonunda Nesin Vakfı'na yollamakla. Bu bir, ikincisi de şu. Bizdeki Türkoloji çalışmalarını da Nesin Vakfı Yıllığı aracılığıyla Türk ve dolayısıyla dünyayada Türk yazını meraklı okurlarına tanıtabiliriz. Çünkü «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı» nın 2. cildi aracılığıyla, ötekileri arasında «Macaristan'da Türkoloji Araştırmaları» da, sayfa: 808-823) tanıtılıyor. Yıllık'ın 833-901 sayfalarında da, yer yer Türk edebiyat ve edebiyatçıları yurt dışında diye bir bölüm hazırlanmış, ama bizde Türk yazınının tanıtılması, hatta yurdumuza gelen Türk yazarlarının sayısı, ancak Türkiye gazetelerinden elde edilen haberlere göre yer yer eksik gösterilmiştir. İşte bunları bizim, Yugoslavya'da yaşayan Türk yazar ve gazetecilerin yapması, böylece Nesin Vakfı'na yardımcı olması gerekir. Ama, yıllıklar, bu durumuyla da, öteki yıllara oranla çok daha derli toplu ve çok daha değerli, bizde, bütün yazın meraklılarının, Türk yazını dostlarının, kent, köy kitaplıklarının, yazın kurumlarının, üniversite, lise, ilkokul öğrencilerinin öğretmenlerinin bu yıllıkları sipariş etmelerini salık veririz.

N. ZEKERİYA

Fotoğraf: Ahmet Nesin

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın sekizincisini sunuyoruz. 1983 yıllığımız, yıllığın içinde açıkladığımız kimi nedenler yüzünden dört ay gecikmeyle çıkabilmiştir. Bundan sonraki yıllıkların zamanında yayımlanabilmesi için gereken önlemler alınmıştır.

Yıllıklarımızın arka kapaklarındaki resimlerden, Nesin Vakfı yapılarının gelişim durumları görülmektedir. (Yukardaki resim, 10 Nisan 1983 günü çekilmiştir.)

Şu anda Nesin Vakfı'nın koruduğu üç çocuk öğrenimini sürdürmektedir. Ayrıca 1983 yaz aylarında, 0-3 yaşlarında on kimsesiz çocuk Nesin Vakfı'na alınacaktır. Çocuklar alınmadan önce, çocukların bakımı için üç anne alınmış olacaktır. Şimdi Nesin Vakfı'nda dokuz işçi ve dört işgören çalışmaktadır.